Ч 11

БИБЛИОТЕКА
ПОЉОПРИВРЕДНИ ФАКУЛТЕТА
Инв. бр. 442

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

Пољопривредно друштво Београд

ОДГОВОРНИ УРЕДНИЕ

ВУЧКО С. БОГДАНОВИЋ

благајник мин. финансије, до 6-ог броја закључно

МИРКО МИЉКОВИЋ

помоћ. упр. држ. ергеле, од 7—18 броја, и

СВЕТОЗАР Љ. ГАВРИЛОВИЋ

шеф управе монопола за производњу дувана, свију осталих бројевѣ.

ГОДИНА XXV.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1894

САРАДНИЦИ и ДОПИСНИЦИ

Андра Парађанин
Анта Голубовић
Ант. Целба
А.
Ах. Р. Михаиловић
Благоје Д. Тодоровић
В. Виторовић
Вл. Ђорђевић
Вучко Богдановић
Др. Ђорђе Радић
Др. Зарија Поповић
Д. К. Ј.
Др. Марко Леко
Др. Светислав Радовановић
Драгутин Н. Ланчевић
Драгић Муцић
Душан М. Спасић
Е. Ј.
Ж. Б.
Живко Јанићијевић
Живота Миловановић
Ј. С. Мићић
Јеврем Обренић
Јован Голубовић
Јован М. Јекић
Јован Стефановић-Вилозски
К. Д. Ј.
Лазар Најдановић
Лазар М. Јовић
Љубомир Балтић
Љубомир Вучетић
Љубомир Јовановић
Љуб. Ковачевић
Љубомир Којић
Милан М. Миленковић
Миленко Вукићевић
М. Обрадовић-Личанин
Мил. Ј. Петровић
Милоје Ж. Вучковић
Милутин В. Жујовић
Мирко Миљковић
† Мих. М. Протић
Мих. Ст. Ризнић
Мих. М. Чолић
Миљко Савић
М.
Никола А. Јовановић
Ник. Јов. Сарачевић
Освалд Репић
Павле М. Антић
Павле Т. Тодоровић
Павле М. Анђелић
Павле М. Радосављевић
Петар Стојадиновић
Р. М. С. Пешић
Рад. Мушић
Рад. Ж. Ранковић
Радивоје Радосављевић
Савко Кучиврић
Светозар Љ. Гавриловић
Свет. Михајиловић
Свет. Петковић
Срета А. Поповић
Ст. М. Мијатовић
Тол. Д. Мијалковић
Уреса
Урош Палеташевић
Ф. Јерговић
Чеда А. Поповић
Чеда Урошевић
Цветко М. Павловић
Х.

САДРЖАЈ XXV. ГОДИНЕ ТЕЖАКА

(ОД 1894 ГОДИНЕ)

I. Чланци општег пољопривредног значаја.

		СТРАНА
1.	Каква је била 1893 година за наше пољораднике	1—3
2.	Уређена добра на напредњим имањима	49—52, 57—60
3.	Спремајте се	57
4.	Критика система за оцењивање земаља (наставак). Прилог 10-ом броју	1—8
	„ 12-ом броју	1—4
5.	Наша пољопривредна статистика	131—134, 148—150
6.	У колико губимо добом задруга, допушимо то законом о општинама и о подели задруга	164—165, 179—180
7.	Прикупљање података за израду дела: Разлитви пољске привреде у Србији	169—173
8.	Одличје књаза Михаила	205—206
9.	И сеоске општине треба да имају ваге	208—209
10.	Мисли о нашем економ. стварима 214—216, 225—226, 235—236	
11.	Са прве изложбе привременог округа, обављене 21 Маја, 1894 год., у Зајечару	221—223
12.	Опште напомене поводом питања о помасацији 229—233, 245—250, 262—265, 277—278	
13.	Пчеларство и учитељство	237—238
14.	Како можемо побољшати нашу стоку, што и воће	266
15.	Какве нам школе требају 273—277, 289—290, 305—307, 323—326, 346—348, 383—386	
16.	Не полижимо земљорадњу на штету сточарства по брдским и планинским крајевима	278—279
17.	Мртво слово на хартији	290—292
18.	Једна сељачка болест	310—311
19.	Грађа за уређење пољске полиције 311—317, 329—330	
20.	Трговина са сточном храном	341
21.	„Тежак“ и сељак	341—343
22.	Изношење о изложењеној вољу, које је крушевачки пољопривредна подружина ове године изнршила у својој околини	343
23.	Како су полишене и уређене биле задружне куће и стаје и како се даље подижу	359—360
24.	Неколико напомена и један предлог	386—387
25.	Кочење и сметње пољској привреди 397—399, 413—417	
26.	Потреба и значај трговачких агенција у Русији	403—404
27.	Сад је време	433—435
28.	Шта би олшшало и убрзало рашење привреде код нас	435

II. Чланци из ратарства и сродних грана.

		СТРАНА
1.	Сочиво	5—6
2.	О пољској гледичије за њиву ограду	7—8
3.	О промени за сеоске и о дубини, о коју треба сијено да дође	53—54
4.	Први послови с пролећа на њиви и њиви	65—66
5.	Неке траве које се лако сеју	69—70
6.	За и против угљена	85—87
7.	О гајењу лана	97—99
8.	Да ли је боље љубрити скорашњим или сагорелим љубретом	99—100
9.	Плодан	100
10.	Сеоперски кукуруз	116—117
11.	Пред сејању кукуруза	122
12.	Најважнија правила при гајењу пшрна	136
13.	Које су сорте кукуруза најбоље за њиње и пурсње 136—137	
14.	О пропиару	137—138
15.	Гајење правог пиринча	197—198
16.	Грашак и његова предност за напредно газдинство	206—208
17.	Кад је најповољније да се књиже лозе од јагода 209—211	
18.	Против бувача	214
19.	Болести пшрна и његови пријатељи и непријатељи	251—252
20.	Ограђивање вртова	279—280
21.	О избору и измени „сјена“	307—309
22.	Зимски рапот сејала кукуруза	309
23.	Вискраци изметнут	311
24.	Двострука шетов	340
25.	Откуда то долази: да неки нова пшрна код њиног добро а код неког рђаво успевају	358—359
26.	Прекопавање баште	374—375
27.	О гајењу и разноликавању пеларгонија	387—388
28.	Неколико речи о пегозељу малине	421—422
29.	Шта треба бољи обрала земље	436
30.	О љубрењу	436—437

III. Чланци из сточарства по свима гранама.

		СТРАНА
1.	Сточне зараве	3—5, 19—21
2.	Уређење сточарства и ветеринарства	6—7
3.	Заразно заливање паука код говеди	17—19, 43—46
4.	Шта треба имати на уму при њиној стоке	46—47
5.	Упутство о храњењу, пеги и употребн прилодних биљака 66—68	
6.	Како да познаш и како да лечиш жуљеве код коња	70
7.	Коју расу говеда треба да полижемо	77—78
8.	Једна залиа напомена одгајивачима говеда	121—122
9.	Кад можемо истерати овце на пашалу озиме стрнишке	122—123
10.	Овчији обља	123—124
11.	Пропетрол	134—136
12.	Још једна важна напомена одгајивачима говеда	147—148
13.	Неке напомене о гајењу говеда 150—152, 422—424	
14.	Једна поправка на чланак: „једна важна напомена одгајивачима говеда.“	162—163
15.	Чухајте добру прилодну стоку	180—181
16.	На шта треба пазити при њиној крави?	236—237
17.	Назовба говеда у Обреновцу	261—262
18.	Нешто о свињству	279
19.	Још једно средство за рашење сточарства 280—281, 294—295	
20.	Које користи има пољопривредник од коња, кад их сам гаји и на шта при том треба да пази	309
21.	Једна важна напомена одгајивачима говеда 310—332, 344—346	

СТРАНА

22. Изложба говеда (Поводом изложбе у Обреновцу) . . 337—340
23. Доиле се пастув може употребити 340
24. О пићној вредности слане и млеке . . . . 361—362
25. Услови здравља и узроци болести домаћих животиња 363—364
26. У прилог унапређивања земаљског коњарства . . 364—366
27. Краљица мушкарака пужаки је мир . . . . . 373—374
28. Пачињење . . . . . 388—389
29. Одгајивање краве музаре . . . . 389—393, 402—403
30. Српска почетничка кошница . . . . . 211—214
31. О остављању и чувању јаја . . . . . 223—224

IV. Чланци из винодеља и воћарства.

1. Нега младог вина . . . . . 8—11
2. Како треба сазрети воћке . . . . . 21—22
3. Реч у своје време . . . . . 60—62
4. Воћке треба вично калемити . . . . . 68—69
5. Пролетни мразеви и винова лоза . . . . . 70—71
6. Требите воћке од гуљивица и суварина . . . . 78—79
7. Калемљење лозе у процесу . . . . . 79—81
8. Калем граничице за калемљење . . . . . 81—82
9. Како се калеми лоза спијањем . . . . . 87—89
10. На којим положајима треба воће садити 89
11. Припорење резница винове лозе 91
12. Говор Љуб. Којића о Св. Тривуну, слави виноделско-воћарске школе . . . . . 89—91, 101—102
13. О прокресивању воћака . . . . . 105—107
14. Каза треба да је земља за гајење воћа и на којој земљи поједине воће најбоље напредује . . . . 109—110
15. Калемљење лозе пожњу пајто . . . . . 113—116
16. За сузбијање перонеспоре . . . . . 129—130
17. Извештај са виноделског Конгреса, одржаног од 1-ог до 5-ог Јуна 1893 год. у Монпељиру . . . . 139—140
152—153, 165—166, 181—182, 198—200, 216—217
238—239, 252—253, 267—268, 281—283, 297—298
312—314, и прилог 15-ом броју „Техника.“
18. Лек противу перонеспоре . . . . . 146—147
19. Упутство за сузбијање перонеспоре . . . 173—177, 185—190
20. Калемљење лозе у зеленом стаљу . . . 177—179, 190—193
21. Лек противу перонеспоре на винову лозу . . . 193—197
22. Одбрана воћњака од гусеница . . . . . 224—225
23. О неке плаћи воћака преко лета . . . . . 234—235
24. Одбрана воћњака од гусеница . . . . . 265—266
25. Хибрид Франк. нова сорта лозе . . . . . 292—293
26. О шкуди лишћа код винових лоза, које су калемљене на американским подлогама 293
27. Градом оштећене воћке . . . . . 293—294
28. Како се даље поступа са уцепљеним калемљем лозама 305
29. Врбовање (забуне) . . . . . 309—310
30. У коме облику треба воћке да подижемо . . . 321—323
31. Подруми у Јужи и жетовање вина 327
32. Свилама 327
33. Значај воћњарства и на које се начин може увећати производња воћа код нас . . . . . 327—328
34. Из виноградарске праксе . . . . 353—358, 381—383, 399—402
35. Вино од калемљене лозе 360
36. Воћарство у ужичком округу . . . . . 375—377
37. Претходни услови за подизање нових винограда инсект. лозом . . . . . 417—421
38. Извешће о прегледу винограда противу перонеспоре, које је прузимала подопривредна подружина изврши.а ове године у округу пруиевачком . . . . . 429—430

V. Чланци из шумарства.

1. Од пустоши стварају пашњаке . . . . . 108—109
2. О багрему 117
3. Две болести на шумском дрвећу . . . . . 117—118
4. Чувајмо и подижимо гору по ливадама и њивама 233—234
5. Шта је растовина . . . . . 250—251
6. Колики се приход може добијати из наших шума 295—297
7. Шумска политика . . . . . 357—363

VI. Подлистак.

СТРАНА

1. О агрономско-геолошким картирањима земаља у Немачкој . . . . . 18—20, 44—45, 50—53, 58—60, 66—69, 78—79, 86—87
2. Штитимо поријске инсекте . . . . . 98—100
3. Са последње подопште изложбе 106—108, 114—116, 122—124
4. О напредњој радњи 162—164, 170—172, 186—187, 206—209
5. Реч говорена приликом оснивања подопривредне подружине у Мероцини, 17 фебруара, тек. године . . . 222—225
6. Реферат о расправама „о удружењима за производњу и набавку справа, стоке и других подопривр. потреба“ 226—235
7. Председништву „Српског подопривредног друштва“ 246—247
8. Подоприв. удружења 247—249, 263—264, 274—276, 290—292
9. Беседа, држана 28 Августа, 1894 год. на дан изложбе домаће стоке у Обреновцу . . . . . 306—307
10. Житни метеж . . . . . 354—357, 374—376, 398—401, 414—418, 430—433

VII. Некролигија.

1. † Сима Живић, секретар министарства народне привреде и привременог савета . . . . . 14—15
2. † Љуба Дикић, председник подружине српског подопривредног друштва за округ ћупријски 50
3. † Јована П. Терзић, пионом из Самаила, среза жичког округа рудничког, дописни члан Српског подопривредног друштва и члан управног одбора жичке подоприв. подружине у Краљеву 83
4. † Стеван Коњовић, учитељ у српској православној нероисповедној народној основној школи Сомборској . . 300
5. † Панта Куртовић, почасни члан подопривредног друштва, председник и оснивач драиосавске коло јахача „Кнез Михаило“ 300

VIII. Дописи.

1. Из Бечеја . . . . . 74, 119—120, 283—286
2. „ Прњавоиће . . . . . 83, 241—242, 270—271
3. „ Свечиће . . . . . 93—94, 157, 368
4. „ Ужице 94
5. „ Жеиове . . . . . 111, 218—219, 334—335
6. „ Велико села 227
7. „ Добране 126
8. „ Куприће . . . . . 126—127, 236—237
9. „ Драгачева . . . . . 141—142, 257—258
10. „ Марковиће . . . . . 142—143
11. „ Лугоиница . . . . . 157—158
12. „ Вољева . . . . . 166—167
13. „ Врањегриша 167, 237
14. „ Поиеге . . . . . 201, 350, 367—368
15. „ Мидутоиа . . . . . 202, 271—272, 407—408
16. „ Рогачиће . . . . . 255—256
17. „ Пољане 256, 301
18. „ Алексиначка . . . . . 256—257, 285
19. „ Цветорека 286
20. „ Рудоиица 286
21. „ Крагујева . . . . . 285—287
22. „ Горњег Милаиоиа . . . . . 300—301
23. С пута из Вољева до Ниша и натраг . . . . 301—302
24. Из Алексиница 335, 350
25. „ Грабоица — Реоно . . . . . 368—369
26. „ Осаонице 379
27. „ Лоиника . . . . . 408—409
28. „ Студеница 441

XI. Гласник.

1. Комисија за куповину пастува и кобила за државну орелу 13
2. Комисија за набавку биков.а и крава за државне заводе и поједине сталне окружне изборе 13
3. Питомци за изучавање прераде млека . . . . 13—14

	СТРАНА
4. Пољопривредне школе у Првој Гори	22—25
5. Нов министар народне привреде	55, 111
6. Са годишњег збора пољопривредног друштва	55—56
7. Нов уредник „Земљана“	63
8. Постављења	73
9. Статистички подаци о количини произведења, увозу и извозу главних производа годишње у појединим државама	73—74
10. Распоред државних пастува за опасивање земаљских кобила у 1894 години	82—83
11. Курс за практичне пољопривреднике	92
12. Пољопривредни одсек на универзитету у Хали	92
13. Премије за унапређење шумарства	93
14. Интернационална утакмица пастува у Дамбергу	93
15. Акционарско друштво за подизање винограда	93
16. Пољопривредна банка у Немачкој	93
17. Сведско банкоманско друштво	93
18. Виша школа за банкоманство у Аустрији	103
19. Разредавање каве у Аустрији	103
20. Извоз коња из Мађарске за балканске државе	103
21. Пољопривредна подружина за округ крајишки	103
22. Општина	103
23. Нова управа Драгачевске подружине	111
24. Нова управа Крушевачке пољопривр. подружине	111
25. Леп пример	119
26. Двадесет и пет хиљада награде	119
27. Колино је корисно пољопривредна календар	119
28. Нова расадник ратарске пољопр. подружине	119
29. Државни пастуви	126
30. Стране купци коња у Србији	126
31. Нешто нолена на корм приредњега и житеног пшеничног	126
32. Постављења	141
33. Из програма рада Управе Срп. пољопривредног друштва у овој години	154
34. За сузбијање перонеспоре	154—155
35. Плави камен и штрикање	155
36. Упутство за сузбијање перонеспоре	155
37. Воћарство и виноградство дуж железн. пруге	166
38. Шеварна реса у Босни	166
39. Шпанска лоза унапређује воћарство	166
40. Шкопске баште у Босни	166
41. Прослава 25-годишњице срп. пољоприв. друштва	182—183
42. Упутница за рационално уређење пчелињака са покретним сатом	183
43. Нов секретар друштвени	183
44. Уредник пољопривредног календара за 1895 годину	183
45. Дало вести о сузбијању перонеспоре	201
46. Колино босанцн троше на унапређење воћарства у земљи	201
47. Међународна воћарска изложба у Петрограду	218
48. Велика пчеларска скупштина	218
49. Колонизација пољопривредних радника у Угарској	218
50. Набавна америчке лозе	218
51. Међународна смотра приплодне стоке, говеда и свиња у Бечу	218
52. Утицај индустрије на промену климатских односа	240
53. Поучна пољопривредна предавања у Далмацији	240—241
54. Друштво за унапређење привредних интереса Далмације	241
55. Два вола за 200 дуката	254
56. Награда за најбоље уређен пчелињак	254—255
57. Наредба о брању и сушењу шљива	255
58. Изложба говеда домаће соја у Обреновцу 28 Августа ове године	269—270
59. Задруга за подизање домаће индустрије	270
60. Пасишта за жиробај у Мађарској	270
61. Пољска природа и министар просвете	284
62. Енглески двор и пољска природа	284—285
63. Пужски фонд	285
64. Земља за обрађивање и главнији пољски усеви у Вел. Британији	299
65. Стање стоке у Русији	300
66. Перонеспора у округу ужичком	316
67. Колино је гас у свету родило жита ове године	316
68. Један диван пример	316—317
69. Један утемељен срп. пољоприв. друштва	349
70. Испити на ратарској школи у Краљеву	349
71. Избор питомица за ратарску школу у Краљеву	350
72. Прва грађанска потканичка школа	367
73. Нови министри	394
74. Једна сиромна прослава четрдесето-годишњег службовања државни	394
75. Напредни збор Срп. пољопривредног друштва	394—395
76. Поуке пчела у Хрватској и Славонији	395
77. Поуна у калемљењу лозе	395
78. Свилогоље у округу ужичком	395
79. Мере за ширење рационалнога обрађивања земље и побољшање приврелничних прилика у нас	406—407
80. Чешко воће у Русији	407
81. Нове биљке за исхрану стоке	425
82. Привредни салет у другој трговишној перионди	439
83. Брига Шанца о привредном унапређивању пољопривредног праја	439—440
84. Учитељи и пољска привреда	440
85. Угледан професор	440
86. О ресавској подружини	440—441

X. Белешке по свима гранама.

	СТРАНА
1. Руј	11
2. Да зрео (сув) грашак добије укус зеленог грашка	11
3. Сирћетна су производи шпецијални	11—12
4. О муки стоених права	12
5. О тимарењу коња	13
6. Шта је „простреј“ или „уквица“	11
7. Универзитетске господарства у Босни и Херцеговини	12
8. Гајење пернате живине у Мађарској	12—13
9. По чему се познаје добра конопља за земаљско јаја	47
10. На какној земљи рађа најбоље успева	47
11. Набавка јапнског семена	54—55
12. Нов лек против шапа и угобоље	55
13. Гојење живине са сланим млеком	55
14. Најкуснија топлота у шталама за све врсте стоке	55
15. Средство против паноса на шљи	62
16. Чиза нас зачуљена	62—63
17. Индијска пшеница	63
18. Сеоске баште у Русији	63
19. Француски орден за пољопривредне заслуге	63
20. Пролетна паша најбоље уплиниште на одлучивање и доброту млека	71
21. Лек против крвавог пролива код говеди	71
22. Лечење рана	71—72
23. О сечи кромпира за сађења	72
24. Крсташи и пчеле	72
25. Вредност угојеног вепра беркширске расе	72
26. Чим се спашаје најбоље кубри	72
27. Шкољке као грађевина за стрању	72
28. О сејању пернјановог семена	72
29. Да се очувају од пчелиног убода	72
30. Десет штапских заповеди	72
31. Да жиле и порожје у земљи не труну	72—73
32. Да добијеш леку и свињу бучну	73
33. Годишњаглове коже	73
34. Да се сачувају шакони, вреће, пухелиште и лапено платно од трулежи	82
35. Утамањивање пилиће посише на летелишту	82
36. У које време треба гору обарати	82
37. Како нећеш спречити да се добре врсте кромпира не измене	92
38. Спречавање каком граничења за калемљење шишке лозе	92
39. Љубље калемљење на крби	92
40. Да зуконн од кумбуја не труну	92
41. Средство против уљеса	92
42. Хоћеш ли крупних или хоћеш ситног кромпира	92
43. Семена с сирком дуском	92
44. Да крава сигурније избаци постељицу	102

СТРАНА

15. Шта треба посматрати у воћарству — 102
16. Да ли је старије семе од прасталаша и дања боље од новога — 102—103
17. О избору семена у повртарству — 110
18. О употреби старих изораћених земаља — 110
19. Које су најбоље подлоге за бреске — 110
20. Инстинкт код животиња — 110—119
21. Колико могу најпознје живјети неки животиње — 119
22. Употреба скрпутих промирја — 119
23. Сумпор је потребна биљалима и животињама — 119
24. На која се начина најсигурније разликују плодоносне сорте јабланка — 125
25. Опасности од гаса при лечењу шуте — 125
26. Врло лак начин за чишћење ножа — 125
27. Анализа земљишта помоћу хемијског љубрета — 125—126
28. Тамњење паразитних инсеката на животињама — 140
29. Заштити обућу од влаге — 140
30. Колико може поједино дрво да траје — 140
31. Восак за печаћење флаша — 140
32. Гајење пернате живине у Француској — 141
33. Љубре за цвеће — 141
34. Пчелњак — 141
35. Шкоди ли дим пчели — 141
36. Колича је топлота нужна за клијање семена — 141—153
37. Како постаје мјесечно сланидо код поља — 154
38. Потрошња дрвета у Русији — 182
39. Шта не треба убијати — 182
40. После многог залијања треба земљу преповати — 200
41. Калемљење лозе на зелено — 200
42. Фосфорно-кисели креч за живину и пилеће — 200
43. Средство против мољаца у стварима — 200—201
74. Конзервирање коже — 217
75. Средство против живинца у пшеници — 217
76. Средство против опеке — 217
77. Руско средство противу мољаца — 217
78. Смола за муве — 217—248
79. Да јабучкама зиме прајатници мирно — 218
80. Најбоље зрење за кошење траве — 220
81. Вредноћ свињчета у старо доба — 220
82. Два назива за једноj ствари — 239
83. Вино од дрењина — 239—240
84. Рицина од дреновина — 240
85. Рицина од трешања — 253—254
86. Шумски цвеоник — 254
87. Противу прољева код телади — 254
88. Да путева по башти не обрасту травом — 254
89. Нашта треба особито пазити при избору сјена — 254
90. Да се опроба брашно — 254
91. Поладне правила соли за добијеше квасца и бољег хљеба — 269
92. Савјетија на чешњу — 269
93. Можеће се и прошло-годишње пшенице употребити оне године за сјеме — 269
94. Чувајте се од проширених плаца — 269
95. Како ће но стари пасуљ и жалор гоовље мого добро укувати — 283
96. Да одагнамо мраве с пчелињака — 283
97. Да се паступ може употребити — 283—284
98. Сирће од воћњаке — 284
99. Сирните као средство за испитивање доброте млека — 284
100. Дезинфектант кућина — 284
101. Одапињање пајсја и бресака и у општи пожњијет воћа — 298—299
102. Бисерак јако медоносна биљка — 299
103. О чувању печурака и гљива — 299
104. Прешетање руже треба слиједити — 299
105. Опћих зубатуре живих дебала шумских дрвета — 299
106. Дашак за крпуу за отиралима — 299
107. Правно живе рибе — 299
108. Противу опадања воће — 314
109. Мјере од мастила за писму — 314
110. Да се одагнама не уљенке — 314
111. Нетка за дворцетом о врату — 314
112. Спрашљање оливцких пиварки — 314

СТРАНА

113. Зачиње очиње вида — 314—315
114. Подлоге стопи — 315
115. Гојење стоке. Теорија гојења — 315
116. Гојење свиња — 315
117. Гојење волови — 315—316
118. Боља доходак од воћа — 332
119. Противу прољева код телади — 332
120. Слепог миша не треба убијати — 332
121. И јаребице су полопривредницу од користи — 332
122. За грашке и пасуљ најбоље је љубре — 332
123. Шта треба учинити да јаја добију дебљу љуску — 332
124. Јапански хмељ — 332
125. Кожушке треба после четврте године стрости клети или продати — 332
126. Да ли су прав „кинеска начија (плодовија) јаја плодна или су „чесаи“? — 332—333
127. Sutjons emerald gem. — 333
128. О сејању конопље — 333
129. Против пушења дуванштом — 333
130. Средство да се осигура трајање шкопа — 333
131. Слатко од прења катлијина — 333
132. Конзервација промирја — 333
133. Гљиве у салицијана — 333
134. Чешљање халина — 333
135. Да се осмуди очувања живина — 333—334
136. Производња пшенице у Француској — 334
137. Штете од заливоере — 334
138. Узор и плод Шизандрове — 334
139. Зашћење завеја или јачење коза — 348
140. Средство противу пилиње пошље — 348
141. Шта код осоке или пшенице треба избегавати — 348
142. Сидите пну — 348
143 Руски, крупни сунцокрет, његово гајење и употреба 348—349
144. Сиралљање женске сирћета — 349
145. Дувански дим на пчелињаку — 349
146. Конопи у воћњаку — 349
147. Кајсије и бреске за пошињање на дали пут — 366
148. Квасова и добро особине воле потребне поврћу — 366
149. Дуд и његова практична употреба — 366
150. Гајење шљива — 366
151. Да се трешње за дуго очувају — 366
152. Скупљање семена од прастаљина — 366—367
153. Прва пеак рођа — 367
154. Ў коме је добу сеше најбоље за сејање — 367
155. Јагоди — 367
156. Храна и пиоој за козе — 377
157. Заливање поврћа — 377
158. Реп и његова употреба — 377—378
159 Од чега прљају ротне и ротиште — 378
160. Да се проауреда опадање вуноља код заљесине — 378
161. Рђање последње предубоко усађених кошка — 378
162. Морске конопше као сатарача гусеница и других сит них штеточина — 378
163. Да крушке прави патлиџани (парадајзи) ире сазру — 378
164. Ране жижњаке бреске — 378
165. Противу бубаца на прастаљима — 378
166. Prunus simoni — 378
167. Једна напомена о сејању јаза — 378
168. Зашто пеће пагони вол добро за рађа — 378—379
169. Детелина као коњска храна — 393
170. Качица — 393
171 Кошиште клетаре — 393
172. Коса са наслоном — 394
173. Земља пега живине — 394
174. Како се могу очистити јако замрљане флаше — 394
175. Предохрана од рђања гвозлених и челичних предмета — 394
176. Да се сачува вид — 394
177. Против буа и стеница — 394
178. Уништење влаге — 394
179. Како да се сачува снежана посечеом цвеу — 394
180. Како да распознамо гвожђе од челика — 394
181. Сирупутим јаџима повратити свежину — 404
182. Десет правила за мушу — 404
183. Противу прзоточина у Арсету — 404

СТРАНА

184. Да ли је корисно у јесен пуштати стоку у мађу летелу 404
185. Коње болести код стоне 404
186. Најчешће млечност краве 404
187. Употребљавање краве на рад . . . . . 404—405
188. Трговина с јајима у Русији 405
189. Лечење реуматизма с копривом 405
190. О производњи сира 405
191. Мрави пољорадници 405
192. Сиранутеронпир учинити добрим за јело 405
193. Против мрава и сирчљивља прозора 405
194. Да се сирци јако проширене из рана код животиња 405
195. Кад се скине кроста код коњошиу 406
196. Како да с уништи рђао мирис из празних флаша . 406
197. Код се гуа арабица 406
198. Да се купе кошуље, чарапе и т. д. 424
199. Против ситах штеточина 424
200. Салата се а француском пропису 424
201. Како треба све шљивке подизати 424
202. Против пчелиње убода 424
203. Против пацов 424
204. Кукуруз као људска храна . . . . . 437—438
205. Потрошња дуван у Аустро-Угарској 438
206. Стање руског пчеларства и учињене му олакшице 438
207. Производња вин у Аустро-Угарско 438
208. Производња рам у Јевроии 438
209. Да коњоши не шу јаја 438
210. Рибарство у Русиј 438
211. Непријатеље зоба 439

XI. Књижевност.

1. Оцена књижице „Пластичан пчелар" — за почетнике и свакога . . . . . 13, 23, 47—48
2. Балконско цвеће (критика) . . . . . 63—64
3. Рецензија о подизању нових винограда америчком лозом 155—157
4. Пчеларство. За употребу почетника и пчелара (рецензија) 300
5. Опис обрађене земље у Краљевини Србији 1889 године (реферат) . . . . . 317—319

XII. Друштвени и подружински послови.

1. Извештај о раду српског пољопривредног друштва за 1893 годину . . . . . 25—43
2. Извештај о раду колубарске подружине за 1893 год. 75
3. Образовање пољопривредне подружине у Мерошини . 103

XIII. Записник управног одбора и збора.

84, 95—95, 127—128, 142—143, 158—159, 183—184, 203—204 219—220, 243, 258—259, 302—304, 350—351, 369—372, 379—380 395—396, 409—411, 426—427, 441—443.

XIV. Одговори на питања.

1. О печењу ракије код нас . . . . . 167—168

XV. Позив на претплату, разни огласи, јавна благодарност, стечаји од уредништва.

16, 24, 48, 56, 64, 76, 84, 95—96, 104, 112, 120, 128, 143 144, 159, 160, 161, 168, 204, 220, 227—228, 243—244, 259—260 272, 287—288, 304, 319—320, 336, 351—352, 372, 380, 396 411—412, 428, 443—444.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ВОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 1 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ВАШИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 1 и 2. У БЕОГРАДУ. НЕДЕЉА 9 ЈАНУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КАКВА ЈЕ БИЛА 1893. ГОД. ЗА НАШЕ ПОЉОРАДНИКЕ.

Почетак вегетационе године, коју рачунамо од почетка месеца Септембра, био је угодан за пољске радове, но њиме се нису користили наши пољорадници за радове и сејитбу нових усева у оној мери, колико је требало да буде. Као обично, тако и у јесен 1892. год. они су доцкан одпочели припремање зимске и сејитбу нових усева, а кад су то у другој половини јесени одпочели, онда је већ наступило неугодније време а одма за тим одпочео је не само падати снег но још за трајања јесењих месеци, наступила је така ладноћа да је се са орањем и сејитбом морало престати.

Ово је био узрок, што је јесењих усева мање посејано, но у претпрошлој вегетационој години, и што је у опште мање припреме учињено за наступајућу годину.

Као што је напоменуто зимска ладноћа наступила је у 1892. год. не само рано но и с великом јачином. Нешто мало пред сам Никољдан или управо пред почетак астрономске зиме, ладноћа је попустила, али то није трајало дуго, него је наступило снежно и ладно време које је трајало више од два месеца дана. Зима је била врло снежна и врло јака и срећа је што за време зиме нису дували јаки ветрови, осим нешто мало у самом почетку, те је зато јачина зиме лакше сношљива била и није остављала за собом онолико злих посљедица, колико би оставила да су још и јаки ветрови дували. Највеће ладноће су биле у другој половини месеца Децембра и термометар падао је у то време неколико пута на 25 степени целзусијевих испод нуле.

У месецу фебруару почела је зима јако попуштати и за неко време у толико је била попустила да је се на оцедним местима у пољу и по баштама могло радити и сејати и прилика је та врло корисно употребљена, јер је за кратко време доста земље за сејање појединих усева спремљено а и засејано. После тога наступило је по ново снежно време и ладноћа, која је дуже време трајала.

Када је наступило пролеће оно је дуго ладно било, јер и у другој половини месеца марта, било је не само у планинским но и у равним положајима мразева и јаке ладноће.

Када је око половине пролећа ладноћа попустила и време се разлепшало оно је тако, са малим изузетком, до краја пролећа и остало и одавно није било у нас тако лепог пролећа, као што је било ове 1893 год. јер је наступало истина полако, али врло поступно и с лепим временом, а не као других година нагло из ладноће у велике врућине, и с променљивим временом.

У колико смо се могли похвалити с лепим пролећем, које је у нас ретко, не можемо се похвалити с летом, како је било у години 1893. Лето је било кишовито и ладно и тек при самом крају било је нешто мало правих летњих дана.

Јесен је почела лепим временом па је тако подржала, с малим изузетком, до месеца новембра, а у овом месецу било је млого више кишних и мутних дана но лепих, али је иначе време било благо и могло је се у пољу радити.

Нешто, што се у нас чешће збива, а то је, да су летње па и пролећне кише пропраћене јаком грмљавином и олујом, у овој 1893 год. у којој је било млого кишних дана и у месецу мају и јуну, а у месецу јулу таковых дана било је 18. грмело је врло мало, али управо сви ти кишни дани били су без грмљавине, а није било ни града, ни као што обично бива. Колико је то необично, што није било грмљавине преко лета, необично је и то што је два пут грмело у сред зиме. Поред ових природних појава, које су пропраћале 1893 годину, имамо да поменемо и појаву земљотреса. Од 27. марта на овамо, земљотрес у велимом делу наше земље појављује се чешће, а поред страха, који причињава, проузроковао је и људске жртве и огромне штете, на кућама и другим зградама.

Према оваким природним приликама развитак и берба појединих усева били су овакви:

Озима бела жита, која су и онако доцно посејана, те се пре зиме нису могла као што треба ван земље ни појавити да се види да су никла, а камо ли да су се могла убокорити, а којих је и по простору сразмерно мало засејано, запала су рано и изненадно у такву ладноћу, да је општа зебња и страх био код пољорадника овладао, да жита неће моћи изимити. Поменуто је напред да је зима била необично јака и снежна али да за све време трајања зиме није било ветрова, и то што није било ветрова и што је земља

непрестано била покривена снегом, учинило је те су озима жита сразмерно врло добра изишла и за време зиме напредна била. Но за време прве половине пролећа, она нису ни у колико напредовала, него су са свим у порасту заостала била, и тек при крају самог пролећа почела су да се приметно крећу и напредују.

Јара бела жита и други усеви који су посејани при крају зиме, јер је тада било угодно време за радове на оједним местима у жупнијим крајевима, великим делом прошли су јер нису могли ници и одржати се усled ладноће, која је по томе наступила и морали су бити преоравани и засејавани. Доцније у другој половини пролећа, када је било лепо време а и више топлоте за ницање и растење усева ниje се опет могло лако радити, јер је земља била тврда и сува поводом тим што су је исушили пролетњи мразеви, а кише после њих није било. Усled оваквих природних прилика стање усева све до пред крај пролећа, било је доста очајно, јер се није знало, ће ли шта бити од онога, што је ницло било, нити штаће бити с оним што је још без појаве живота у земљи лежало. Тек после једне благе и обилате кише, која је наступила при крају месеца маја, а која је захватила велики део земље, наступио је живот и напредак у усевима и брижљиви пољорадници могао је веселим срцем на своја поља погледати. У јуну месецу, када су неки усеви требали по правилу већ да приспевају они су у то доба тек расли и развијали се, а време за то било им је врло угодно, јер је било довољно и влаге и топлоте, која им је за растење и развијање потребна.

Колико је очајно стање било код жита и многих других усева до пред сам крај месеца маја, још је горе било код ливада, јер су ове у то доба биле у тако рђавом стању да ни за пашу стоке није било довољно траве а камо ли за косидбу. Но угодно време у месецу јуну предругојачило све то, јер су се од тада сви усеви па и ливаде знатно опоравили. Поводом тим, што је развијање усева и уопште вегетације доцкан наступило, наступила је жетва и у опште прибирање усева за пуне две недеље доцније но обично.

Бела жита (стрмшине) процветала су добро, нису патила од болести, а ни од уродице и корова али за време жетве било је неугодно време, и жетва је се због тога дуго протезала. Род су дала по квалитети, у опште узевши врло добар, а по количини доста добар, а у влат (сламу) развила су се добро.

Рачуна се да је овим усевима било засејано од прилике 493.000 ектара и то пшеницом 200.000, раži 85.000, јечмом 90.000, овсом 90.000 и крупником 18.000 ектара и да је један ектар пшенице дао рода по 10 и по товара (товар је 100 килограма) а осталих стрмшина по 9 товара.

Кукурузи рани, који су посејани рано и уопште они, који су посејани до почетка друге половине месеца априла, нису се развили онако како би то по правилу требало да буде, но су се развили боље они, који су после тога (тако звани средњи) до друге тренине месеца маја посејани. Они су за своје развијање имали довољно влаге и у месецу јуну и јулу, али нису имали довољно топлоте нити су неговани како треба, јер је земља због неугодног стања при орању била неугодна и за окопавање и огртање, а осим тога сустигли су се били остали радови, те је зато рад око кукуруза тешко и неподпуно обављен. Усled овога, кукурузи нису се развили као што треба. У месецу августу било је лепо и топло време, а кукурузи су тек у том месецу почели род одсецати када у бољим годинама почињу у велико зрети. У оно доба, када је у нас по правилу берба кукуруза, а то је од почетка месеца Септембра па до Крстова дана, ове су године кукурузи били још зелени и тек приспели за пурење, и да није било лепе јесени не би као што треба ни сазрели. Дуга јесен с лепим временом накнадила је знатно позно пролеће и ладно лето те су кукурузи прилично добро сазрели. Зато што је сазревање доцкан наступило и лагано ишло због недовољне топлоте, и берба кукуруза доцкан је могла наступити и протезала се тако дуго да је трајала до краја месеца октобра. Ова незгода проузроковала је другу за наше пољорадинке. Наши пољорадници, који сеју озима бела жита сеју их обично у кукурузишта, и то није рђаво што тако раде, но ове године, кукурузи су одвећ доцкан приспели, те зато земља за бела жита није могла на време и као што треба спремљена бити, нити жита на време посејана.

У средњу руку узевши, кукуруз је дао по 12 товара на хектар, а тулузине много мање но обично, а рачуна се да је овим усевом засејано било 430.000 хектара.

Баштенски усеви, као и сви други, задоцнили су са својим доспевањем али су се добро развили и врло добар плод дали. Востан је у неким крајевима патио од пламењаче (тоње) те зато није био добар.

Конопља и лан нису достигли обичан пораст но су остали сиски и дали су принос по квалитети добар а по количини средњи

Дуван је се доста правилно развијао, али је тешко сазревао, јер је сазревање наступило тек крајем месеца августа. По квалитети испао је добар, а рачуна се да га је убрано до 7500 товара.

Ливаде су, као што је напред поменуто, до пред само доба, када је по правилу требала да наступи косидба, биле врло рђаве, но одма за тим оне су се поправиле у толико, да су дале по 20 товара сена на хектар. Сено је по квалитети врло добро.

Под ливадама и у опште под сенокосом рачуна се до 800.000 хектара.

Шљиве а и друго воће није патило ове године од гусеница али и једно и друго страдало је одвећ много од велике ладноће, која је преко зиме владала. Не само појединe воћке да су усled измрзнуће осушиле се, но су се у поменим крајевима осушили читави воћњаци. Цветање је наступило поштo је пролећна ладноћа сасвим престала била и било је врло правилно па зато и заметање плода било је обилато. Све воће, од ма које врсте, које није страдало преко зиме, родило је добро Плод је се за време растења врло добро развијао и није патио ни од прва нити ичиче од чега другога, кад је приспео, баш је подпуно здрав и изванредно укусан. Да није зима много воћа уништила, те због тога неки је део сасвим уништен, а неки није могао род понети, ова би година рачунала се у изванредно добре воћне године.

Под воћем рачуна се до 75.000 ектара.

Виногради многи, исто тако као и воће, страдали су јако од зимске ладноће. За време пораста развијали су се добро, и врло су добро процветали и родили. Али усред лета појавила је се црна пламењача (пере-

носпораj скоро у свима крајевима земље и уништила велики део приноса и ово винограда, што их још у животу има.

Жира је било само растовог али не свуда но местимично.

Паше је за стоку било обилато и за време лета и јесени. Стока је добро изимила, у њој је владало сразмерно добро здравље и добро је се расплођавала. У врло добром стању зазимила је те зато може се очекивати добро расплођавање и у наступајућој год.

Пчеле су напредовале средње. Роиле су се врло мало, а нису ни с медом богате биле. Ове године највише и најбољег меда имале су док је трајало цветање шумске флоре, иначе од остале флоре мало су се користиле.

Свилене бубе, где су год гајене, биле су подпуно здраве, но због недовољне изхране, нису биле једре као што треба. Изхрана буба била је врло тешка, јер су и дудови од зимске ладноће много страдали.

Кад све напредизложено упоредимо излази да година 1893, није за пољопривреднике била онако лоша, какав је изглед био да ће бити, но је била средње добра. Она се није одликовала приносом по количини али оно што је дала, дала је с малим изузетком у врло доброј каквоћи, те зато пољорадници не могу незадовољни бити с њоме, а ни по самој количини приноса она се не може у лоше године рачунати.

Чед. А. Поповић.

СТОЧНЕ ЗАРАЗЕ.

Заразне болести имају ту заједничку особину, да од њих не оболевају само поједине животиње, већ мањи или већи део животиња једног села, једног предела или читавих земаља. И ако се међу собом у многоме разликују, особито у њиним појавама, опет у начину како постају, како се јављају и шире, лежи нешто општега. Сточне заразне болести не постају услед неповољних спољашних услова, нецелисходног хранења, оскудне неге, назеба и т. д., већ улазом извесне, специфичне, заразне материје у тело животињско. За то се оне и зову сточне болести, сточне заразе или епизоотије.

Сточне заразе су по народно благостање врло опасне болести. Оне се кад кад таквом жестином јављају, да домаћу стоку потпунце десеткују и штета коју направе, износи милијуне и милијуне динара. Још нам је у памћењу последња најезда говеђе куге за време 1 и 2 турског рата; тешке последице појаве шапа и устобоље осетио је наш сточарски и трговачки свет у изобиљу, а овчије богиње или строка једна је стална зараза у нас, која је и ове године у велико распрострта.

Многе од сточних зараза биле су већ у старом, класичном веку познате. Стари Римљани имали су већ доста тачне описе о прострелу и о сакагији. Говеђа куга владала је такође од памтивека у пустарама источне Европе и централне Азије. Големе штете, што учинише сточне заразе од искона, нарочито пак говеђа куга у прошлом веку, дале су повода установљењу марвено-лекарских школа и увођењу ветеринарско-полицијских мера (године 1711—1714).

Међу сточним заразама има таковых, којим је извор исток. Отуд нам долази говеђа куга, шап и устобоља, отуд су донешене овчије богиње, пастувска болест и заразне осне на полним органима код коња. И запад, културни део света, седиште је извесним заразама, као заразном запалењу плућа код говеда, инфлуенц и код коња, које се шире од запада према истоку и које би се могле назвати културне сточне заразе.

Још од давнина делиле су се сточне заразне болести по начину како постају и како се шире у: **контагиозне, миазматичне и миазматично-контагиозне.** Контагиозне звале су се оне болести, код којих се заразна материја преноси од животиње на животињу посредством додира или близином или путем разних посредника као људи, кожа, вуне и других предмета; миазматичне болести звале су се оне, које тако рећи самостално постају и код којих пренос заразне материје није зависан од међусобног саобраћаја животиња, већ легло тим болестима лежи у земљишту или у води и везане су дакле за извесна места као н. пр. прострел. Миазматично-контагиозне пак зову се болести, које постају на исти начин као миазматичне, али се шире као контагиозне прелазом од животиње на животињу. Овамо припадају говеђа куга, заразно запалење плућа и марамице грудне код коња (Pleuropneumonia infectiosa).

Ова подела заразних болести међу тим нема ни дан данас какове особите важности нарочито у погледу на лечење и сузбијање сточних зараза. Много важније је природа заразне материје и начин како се она производи и множи. Дан данас општи је надзор, да су клице како контагиозним тако у миазматичним и миазматично-контагиозним болестима организована ситна тела, изванредно сићушне гливице, које се зову **микробе, бактерије, бациле** и т. д. Ове клице тачно су нам познате само код неколико заразних болести као код прострела, туберкулозе, гунтураћа, сакагије, црвеног ветра код свиња и малигног едема. Но пошто се и остале заразе на сличан начин јављају, пошто и оне имају тако звани стадијум инкубације, то јест ону периоду од улаза заразне материје у тело животињско па до појаве првих знакова болести, за време које се микробе у организму животиња тек развијају и у толико намноже, да у њему могу произвести оне промене, које условљавају болест, то се са сигурношћу може казати, да су и њима узрок ови сићушни микроорганизми. Али, какова су ова бића и под којим се условима најповољније развијају и множе, о томе наука још није на чисто.

Пре но што ћемо се упознати са појединим за нас најважнијим сточним заразама, то морамо ради лакшег разумевања појаве, ширења, сузбијања и лечења истих предходно познати природу патогених, — болести проузрокујућих бактерија у опште.

Бактерије су организми најниже врсте биљног царства, стоје у близом средству са најнижим алгама и размножавају се необично брзо деобом. Оне су подељене по њином дејству и форми њиној у разне феле и имају дакле и разна имена.

Бактерије, које се јављају у округлом виду зову се округле бактерије или микрокоби; бактерије облика дугуљастог зову се бациле, а бактерије у облику ша-

рафа називљу се спирали. Бактерије су ћелице, које имају ћеличну опну и ћелични садржај. Садржај састоји се из беланчевине протоплазме, која је зрнаста и која има својство да се растеже и купи и која се трајно бојадише анилиним бојама. Опна састоји се из једне целулозе сродне материје. Од велике је важности што опна у својем спољашњем слоју има наклоност да набубри. Примањем воде прелази у једно питијасто стање и превуче ћелицу једном често врло јаком, лепљивом масом. Ово својство опне игра велику улогу при деоби бактерија и спречава напрасно одвајање ново створених чланова, — ћелица, чиме ствара читаве колоније бактерија. На тај начин образују се **диплококи**, који постају деобом од једне ћелице, које нису растављене једна од друге, већ спојене на једном месту помоћу оне лепљиве масе, коју смо горе навели, **стрептококи**, кад се више таких ћелица једна до друге у једном реду налазе, **стафилококи**, кад се округле ћелице једна уз другу на целој површини првобитне ћелице у наоколо нанижу и тиме разне гомилице представљају, као н. пр. зрнца код купине.

Једној врсти бацила и спирила принадлежи својство кретања, док друге то својство немају. Бактерије множе се постепеном деобом. Велики део бацила пак множи се стварањем нових клица, *спора*, у унутрашњост њиног тела на начин, који је подобан правом плођењу. Овај процес плођења и множења посматран је нарочито при бацили прострела до појединости. Једна ћелица ствара увек само једну спору. Из чега се спора састоји, то још није познато. Један важан део споре је њена мембрана или опна, која даје спорама ону велику издржљивост, што је спорама својствена. Јер, оне могу да издрже сушу и влагу, топлоту и ладноћу тако исто, као што могу одолети утицају једне читаве врсте хемијских субстанција, које иначе сваки организам уништавају. Споре су доиста најдурашнија створења органског савета. Ова дурашност, помоћу које су споре у стању да издрже највеће температуре има особиту важност у практичном погледу. Док није тешко уништити оне бактерије, које су без спора, уништавање спора и споробактерија скопчано је са већим тешкоћама.

Услови, под којима се споре образују, још нису тачно познати. Извесно је, да је за њин развитак потребна једна извесна количина топлоте. Бацила прострела није у стању да произведе споре код температуре испод 20° ц., нити код температуре изнад 37° ц. При томе изгледа, да је и кисеоник потребан при стварању спора, јер у одсуству кисеоника бациле прострела не замећу никакве споре.

Бактерије постају само из клица своје врсте. Још није давно томе, кад се мислило, да бактерије као ћелице у опште могу постати самостално, самонично. Пастер изрекао је последњу пресуду над теоријом о исконском стварању (generatio aeqivoca sive spontanea). У природи не може ниједан организам да постане без суделовања другог организма.

Бактерије се свуда налазе где год има органских субстанција или материја, у животинском и биљном ткању и у свима течностима, које подлеже трулењу и врењу. Доиста, нема места, које није без ових сићушних организама. Сва наша околина, ваздух, земља и вода тако исто су њима проткане као сви предмети којима се ми посведневно служимо; даље већина наших хранећих средстава, наше одело и наши станови. У нашем цревном каналу и на нашој кожи просто гмижу бактерије и само једна област нам је позната, која је уласку бактерија затворена, на име неокрњени, непромењени, здрави органи и сокови човечијег и животинског тела.

У колико је распростирање бактерија велико, у толико далеко се могу и трагови њини у хисторији развића земље наћи. У фосилном корењу четинара из угљене периоде нађене су бактерије, а у трулим, кариозним зубима мисирских мумија налазе се исте бактерије (лептотрике), које и дан данас живе у људима и животињама. Ова општа разширеност бактерија са свим је појмљива, јер ови најнижи заступци биљног света врло су умерени у својим захтевима, што их требају ради њиног развитка и опстанка. Развитку бактерија потребне су органске материје. Ове пак налазе се свуда у природи. Један велики део бактерија развија се на мртвим органским деловима, на обамрлим билкама, трулим лешевима, у земљи и у води. Други, сразмерно мањи број бактерија већи је пробирач и успева само у живом телу виших организама на трошак, а обично и на штету истих. Ове бактерије зову се **паразитне бактерије**, оне прве пак сапрофитне. Даље има бактерија, н. пр. бацила прострела, које налазе услове за свој опстанак како изван тела животинског тако и у њему, у који улазе те да се ту даље развијају и множе. Ове се зову **факултативно паразитне бактерије**. Бактеријама потребан је даље за њино успевање један известан ступањ топлоте. У опште представља једна температура од 5° ц. границу, испод које свако растење и множење микроорганизна престоје. Испод ове температуре наступе код њих нека студена укоченост, од које се бактерије опет лако опораве, кад у повољније прилике дођу. При + 45° ц. престаје такође мирно развијање бактерије. Температуре преко + 50 до 60° ц. униште пак бактерије при дужем утицању. За уништавање спора међутим потребни су много већи степени топлоте. У опште се може узети, да оним бактеријама, које проузрокују болести, најбоље прија телесна топлота.

Поред топлоте игра и кисеоник знатну улогу у животу бактерија. Велики број бактерија није у стању да расте и да успева при одсуству кисеоника: **аеробне бактерије**. Друге бактерије нису толико зависне од кисеоника. Оне успевају и у атмосфери, која садржи врло мало кисеоника често много боље не жели у атмосфери, која има кисеоника у изобиљу; па чак и без кисеоника могу да живе: **факултативно аеробне бактерије.** Овамо припада велики део патолених бактерија. Опет друге бактерије пак никако нису у стању да расту и да се множе у присуству кисеоника: **анаеробне бактерије**.

Бактерије су: 1) узрок врењу, 2) узрок трулењу и 3) узрок заразним болестима (патолене бактерије).

Бактерије производе болести на три различна начина: 1). На чисто механички начин, огромним нагомилавањем у телу као што их налазимо код прострела у бубрезима, у јетри и слезини. Ово нагомилавање бактерија у тако важним органима мора да поремети функцију њину и живот у опасност довести. 2). Бактерије развијају своје дејство у телу животинском тиме, да му одузимају хранеће материје особито беланче-

вину и киселоник. Одузимање киселоника међутим нема велику важност, пошто је већина патолених бактерија анаеробна. 3). Најважнија је пак та околност, што бактерије у животинском организми разне хемијске, отровне субстанције стварају тако зване алкалоиде, токсалбумине или отомене, који само местимице као отров дејствују или по целом телу се рашире и изванредно отровно дејство развијају, тако, да су већ сићушне количине довољно јаке, да животињу у најкраћем времену упропасте.

(свршиће се)

СОЧИВО.

(ERYUM LENS L.)

Сочиво ми, сочиво ти,
Зимзелено, пегасто,
И славном окићено,
На трпезу донесено,
Цриним свећа запаљено;
Гостима на сласт,
Домаћину на част!
Нар. пословица.

„Тежак“ писаће и поучаваће своје штоване читаоце о свему и свачему, што у његов делокруг спада, па чак и о чешљуги, а заборавно је на **сочиво**, ову значајну културну биљку међу сировом. Што није учињено, ево чини сад; и сад ће доцкан, јер поучна и добра реч, у свако нам је доба добро дошла.

Сочиво има своју историју још код старих Јевреја; они причају, како је праотац Адам слушао нашу од сочива, и она је тако добра била, да је Авељ за њу продао своје право старешинства млађем брату Каину. Баш тако томеру наследу налазимо данас у сочиву, да би учинили оно, што је учињено Авељ, али пак је морало бити сочиво и онда неко красно јестиво, јер се и цар Давид обрадовао (2. Сам. 17. 28.), кад су га пријатељи у пустињи, поред осталих јестива, и сочивом снабдевали.

И Египћанима било је сочиво исто тако познато као и Јеврејима. Библија спомиње сочиво као културну биљку у земљи обећаној, а и данас се сеје сочиво у Египту као омиљено јестиво. У њиској делти постојала је варош Фикуса, што значи „сочиштите.“

Где је право отачаство сочива, поуздано се не зна. Унгер вели, да се у Индији није познавало сочиво, и мисли, да му је отачаство негде на западу; он би рекао, да је донешено из северног Кавказа и јужне Русије. Да је тако, као што он вели, наводи за доказ то, што се у тим крајевима, осим питомог култивисаног сочива, налази и дивље сочиво на планинама и ливадама; но међутим, ми налазимо дивљег сочива и по другим европским крајевима.

Хем на против мисли, да су сочиво гајили још и Индогермани и да је оно дошло у Европу са југо-истока, и да су га прво добили Грци од Семита из Египта.

Омир је описивао и спевао све тадашње културне биљке у Грчкој, али сочиво нигде није споменуо, а у Атини је већ у почетку V. столећа постало сочиво народно јестиво сиромашних, док су га богатији презирали.

Да ли су и Грци као пре тога Јевреји, а доцније и Римљани, сматрали сочиво као „цвет смрти“, није се могло изнаћи. Код Јевреја је одма после неког погреба, прво јело на дању било сочиво.

У томе су Римљани Јеврејима следовали на још чудноватији начин: они су при даћи и умрлом предлагали сочиво и со. Стари Плато сејао је на свом имању сочиво и кувао га са сирћетом.

Бедујини у Африци сеју и данас сочиво као лепу усеву. На абисинским висоравнима, 5—8000 стопа високо, налазимо абисинско сочиво, са још више других варијетета, а у Бенгалији је сочиво тек од скора донешено.

Код нас, и даље у средњу Европу, донешено је сочиво с југа, али кад? не зна се поуздано.

У Немачку је донешено преко Алпа из Италије и одма је заведено као народно јестиво, у касарнама се војници редовно њим раније, као и сви остали питомци у државним заводима.

Зато, што сочиво по свом облику личи на ситну пару, беше у старо време обичај да се на велики петак куза и једе, да у кући буде преко целе године пара — новаца.

Са сиротим, добрим сочивом, чињене су, због његове велике хранеће снаге, и разне злоупотребе, те се неки тиме знатно обогатише; нарочито у Француској и Енглеској. Тамо правише пена велемоћна средства, новаце их у заседе: нано све болести лече, старе куће подмлађују, слабе кресе, просто од смрти лече! Хиљадама лановерних поверише том чудотворцу, па, нити се болни излечише, ни старци подмладише, ни од смрти сачуваше, док једном државне власти не стадоше на пут тима несавесним злоупотребама. И кад су државни хемичари испитали тај чудотворни лек. нађоше, да је се једно састајало из брашна од сочива и кукуруза, а друго из брашна од сочива и јечма, или овса. И једно и друго може да служи као врло добра и питава храна, али никако да од разних болести лечи, да се старци подмлађују и т. д.

Пошто смо у предњаведеном упознали наше штоване читаоце са историјом нашег красног сочива, прелазимо сад на његову негу и да поучимо наше пољопривреднике: како ће и на који начин доћи до доброг, крупног, тешког и што брашнавијег сочива.

Сочива имамо у више врсти и одлика, од којих су, како за привредника, тако и за домаћина у опште, најбоље ове две врсте:

а) крупно сивасто-зелено сочиво, које и наша слика у мехуни и зрну у правој крупноћи показује; на онда

б) ситно, мрко сочиво, које се у нас обично сеје, и које је много ситније од предњаведеног.

Осим ове две главне врсте, има га у разним варијететима; црног, белог, жутог, а има га које се с јесени сеје, само је ово врло ситно и много мање на дању сочивицу.

Односно *земље* и њене *приуготове* важи за сочиво ово: Сочиво најбоље успева и *најкрупније бива* у песковитој, лакој иловачи, која треба да је доста и влажна. Брежуљци су за сочиво најпогоднији. И у сувљој земљи може да напредује боље од грашка.

За сочиво треба земљу још с јесени добро узорати и дрљачом уситнити. Пред саму зиму треба исту њиву још једном преорати попреко, па је не дрљати, но оставити да преко зиме остане у грубој бразди, да је сами мразеви истроше и уситне. Кад наступи време за сејање, онда треба поново преорати и одма сејати.

Односно *ђубрења* имам да кажем ово: Сочиво не подноси скорашње ђубре; у скорашњем ђубрету много цветѣ, а мало зрна замеће. — Кад би хтели сочиво сејати за израну стоке, као зелену пићу, онда би само могли њиву ђубрити скорашњим ђубретом. Ако баш не би имали зрелог, сагорелог ђубрета, онда би морали при једном од оних јесењих орања заорати скорашње ђубре, које би до самог сејања у толико у земљи могло сагорети, да би дало довољно хране за заметање меунака и образовање крупнога зрна.

Сочиво *најбоље успева* после кукуруза, купуса, кромпира и детелине; а ако је њива добро узорана и приуготовљена, онда се за добро успевање сочива слабо гледа на то, који је усев пре тога на истој њиви био.

Што се пак самога *сејања* тиче, имамо да кажемо ово: Пре свега треба сочиво пре сејања добро очистити од сваке уродице, па и од сочивице, и тек онда чисто сјево посејати. Према погодном ил' непогодном времену, можемо сејати од половине месеца Априла, па до половине месеца Маја. По природи својој, због дугачке, танке лозе, а тешког зрна, сочиво полеже, па кад не би то предупредили, онда би полегле мехунке са зрном на земљи трунуле; за то треба са семеном помешати и мало овса, па ће се сочиво уз овсен влат прислонити и неће полећи. Крупног сочива треба посејати на један хектар 75—100 килограма, а ситног 110—150—170 килограма, кад се руком на сачму сеје, а кад се сеје машином на врсте, онда је довољна половина ове количине. Сјево треба дрљачом претрпати 4—6 сантиметара дубоко; ситно плиће, а крупније дубље.

За време раста не тражи сочиво никакве друге *неге*, осим да се у своје време оплеви. Оно неких година *болује* од „медљике“ и „пикца“; но пошто те болести наступају усљед нагле промене времена, то му не можемо ове болести ни предупредити.

Сочиво има три ситна *непријатеља*, три „жижка“: *пепељати* који се налази у сочивици; *мрки*, који се налази у ситном питомом сочиву, и *црни*, који се леже у крупном сочиву. Против ових жижака немамо баш поузданих средстава, осим да сочиво доцније посејемо, да доцније цвета и да тиме избегнемо оно време, кад се жижци паре, јер они у цвету, односно плоднику своја јаја носе. Али, кад се жижак већ у зрно увукао, онда не можемо ништа друго радити, но да сочиво чешће на сунцу растурујемо, да жижак из зрна излети, и зрно остане чисто за употребу.

Сочиво сазрева код нас за 130—140 дана, и онда настаје *жетва*; она пада ту око половине месеца Јула — око Илијинадне. Сочиво се жање онда, *кад је већи део меунака са́зрео*; па или се косом покоси, или са жилама заједно из земље чупа. Сочиво, које је ма из ког му драго узрока полегло, морамо чупати, јер га, без велике штете, не можемо косити. Но ако сочиво није полегло, да се може косити, онда је боље да се коси, па ће на њиви остати стрњика, коју ћемо доцније заорати. Кад сочиво увозимо, треба под кола прострти поњаву, да товарењем омлаћено зрно не пропадне, а кад се оно добро осуши, онда га треба омлатити.

Са једног хектара можемо да добијемо 600—1000, а по околностима и више килограма чистога зрна, а толико и сламе, коју стока врло радо једе.

Дакле, и с обзиром на зрно као људску храну, јер је сочиво много питавије од грашка, и с обзиром на сламу као сточну храну, сочиво је за привредника врло корисна културна биљка.

Радић

УРЕЂЕЊЕ СТОЧАРСТВА И ВЕТЕРИНАРСТВА.

Одушевљен привредним препорођајем наше земље и њезиним економским јачањем, ја се живо интересујем сваким кораком, који се у том погледу предузима, и изазива у мени неку врсту топлог одзива, ма по неки тај корак и не био одмерен онако, како годи мојим личним назорима.

Довољно уверен у вашарску неуређеност наших привредних одношаја, у пометеност, у општи хаос који је се распртио у привредним питањима од како је постала Србија; свесан тога, да до скора нико на привреду као на пасторче није ни обраћао пажњу, и, даље, убеђен да такво стање није ни могло створити **много** привредних реформатора; — ја морам, кад заузимам положај критичара, кроз прсте прогледати неким формалним манама ако би се десиле у реформаторским предузећима по струци привредној.

Ношен тим и таквим разлозима, али искрено жељан сталног и темељитог рада на нашем привредним препорођају, ја сам често похвалио и тако дело, с којим се местимице не слажем.

Па и данас, кад преда мном стоји „*Пројект закона о уређењу сточарске и ветеринарске струке*“, не могу друкчије!... Ма да сам противник сувишним звањима и већим платама у времену, кад нас финансиска невоља мори, кад народ материјално страда, кад је народна производња тако нејака да веће плате подноси, и ма да је овај пројекат, по мом скромном мишљењу обухватио и више звања него што треба, и веће плате него што би требало — ипак га морам с радошћу поздравити.

Што се тиче више звања — мишљења сам, да их скупштина може смањити било у претресу самог закона, било одређивањем буџета. Плате пак морају се на сваки начин смањити, јер су оне озбиља велике; велике, велим, с тога: што је народ малаксао а финансије су државне посрнуле.

Али, да с радошћу овај пројекат поздравим, руководи ме тај разлог: што у њему видим озбиљно старање за уређењем и унапређењем тако јаке привредне гране као што је сточарство, што у њему гледам одличну пажњу за уређењем тако забатаљене а тако важне струке — ветеринарске...

У опште сва наша привредна делања сводила су се увек на обичну банкротску улогу, која нас је довела у ово стање, које сви видимо, које сви опажамо, јер нас је оно без срца и милости притегло да нам очи искоче, да нам ребра пуцају. Назадак и распикућство на све стране, у свима правцима... Тако је и у сточарству, можда баш још и најцрње и најгоре... А сточарство — то је велики део богаства народног, то је привредна грана, која, кад се правилно организује и развија, појачава финансије државне.

По привредној грани овим се пројектом поклања нарочита пажња, он има задатак: да упути меродавне чиниоце да се њојви укаже помоћи, да се унапреди.

Правилно пак организовано ветеринарство — најбитнији је услов да се сточарство унапреди, да се организује одлично стабло сточно, да се стока обезбеди и сачува од болести и за

и занатлиску изложбу среза Пожешког, и желећи среће и напретка овом почетку узвикујем:

Живео Краљ Александар I.

Живели привредници!

После говора г. Лапчевића који је одушевљено примљен од свију присутних, телеграфским путем известиће је о отварању изложбе и поздрављен Највиши Заштитник Српског пољопривредног друштва и подружина му Његово Величанство Краљ Александар I, а тако исто и господин министар народне привреде и окружни скупштина окр. Ужичког, а затим је наступило расматрање изложбе и изложених предмета.

И ако су локали у којима су изложени предмети били — за овај посао посве неподесни, опак се мора признати, да су изложени предмети, подељени у два локала и две групе, пољопривредни за се, а занатлиски и женска руководина за се, тако распоређени и изложени, да на сваког гледаоца поред своје вредности, још привлачније гледаоце и својим укусним распоредом и намештајем.

Излагача је било свега 290, а учествовали су са 1261 предметом из грана: пољске привреде, занатских и женских руководина, међу којима је пољска привреда опак заузимала прво место, као што је и требало да буде.

Предмети на изложби биле су по појединим гранама овако заступљени:

I. *По грани пољопривредној* са: кукурузом, пшеницом, ражи, јечмом, крупником, зоби, едом; варивима, кромпиром, ситном пројом, сунцокретом, разноврсним баштованским производима, сточном храном: сеном, отавом, детелином, и сточном репом, разним воћем: јабукама, крушкама, дуњама, орасима, оскорушама, бресквама, грожђем, сувим шљивама и сувим шљивама испушеним мешгром од ораха, пекмезом, колачима од пекмеза, ракијом од шљива и воћа, повјесмима од конопље и од лана, семеном од конопље и од лана, шафраном, вуном, сиром, кајмаком, медом изнађеним и у сећу, воском, јајима, израђеном свилом, брашном, шатарком, разним слатким, лекоштим јелом, јелом за бољу, а не заборавише ни на цвеће, које служи као највећи украс скоро свиме приредницима куће у том крају.

II. *По грани домаћих руководина* са: разним сукнама, шајацима, ћилимовима, марамама, јастуцима, појасевима, појасевима, разним платнима од памука, кудеље и лана, пешкирима, чарапама, навушцама, разним женским оделом и плетивом.

III. *По грани занатској* са: плуговима, сроповима, косиркама, мотикама, сидиљкама за винограде, будашима, граблама, синкирма, брадвама, њеженима, бритвама, маказама за орезивање лозе и воћа, њерзоновим кошницама, полковницама, разним вештачким израђеним бравама, брдима, прелима, кашикама, буради, гусламе, шаталима, лопатама, плетеним од прућа корпама, разним врло вештачки израђеним дворезима, разним шталовима, свећњацима, дивитима за мастило, опанцима, силавима, кожним торбама, разном обућом, красно израђеним мушким и женским оделом, лојаним и воштаним свећама, сапуном, разним алатима и орманима.

Но приређивачи старају се, да како посетиоцима изложбе, тако и приредницима њене околине пруже поред практичне очигледне користи од изложбе, још и теоријску књигом, штампали су практично израђену књижицу као успомену на ову изложбу под насловом „*пољопривредна Читанка*“ а са чланцима: „Напомена онима што гаје свиње“, „мало о пчеларењу“, „две три о воћарству“, „гајте перјату живину“, „мудри савети и преске“, „пецино ракије од шљивовине“, и „шта нам користи цветњак“.

За приређење изложбе предну Пожешку подружину потпомогли су материјално:

1., Господин министар народне привреде са	600	динара
2., Стални окр. одбор	300	„
3., Срез Пожешки	300	„
4., Српско пољопривредно друштво . .	100	„

у новцу и похваљницама и књигама.

3 и 4. Октобра изложба је била отворена и сваком приступачна. Посетилаца је било доволно како из варошн; Пожеге и Ужица, тако и из срезова: Пожешког, Ужичког, Златиборског и Моравичког.

4. Октобра одређени оцењивачки суд доступио је излагачима награде и то: у новцу 237 динара, у похваљницама 75 и у пољопривредним књигама 58 награда.

Пошто је оцењивачки суд свој рад довршио, то је око 5 часова по подне истог дана председник приређивачког одбора г. Драгутин Н. Лапчевић у присуству многобројног грађанства и приредника обојег пола, прочитао: телеграме — *поздраве, Његовог Величанства Краља Александра I.* Највишег заштитника пољопривредног друштва, и његових подружина у коме **благодарећи подружини на поздраву, уједно изјављује свају готовост да ће оваквим корисним подузећима увек бити благонаклон и поклањати своју високу пажњу.** Затим телеграм-поздрав господина министра народне привреде, окружне скупштине округа Ужичког, Пожешке грађанске штедионице, г. Зотовића начелника, Николића биљара и Тодоровића секретара, а затим је прочитао оцене оцењивачког суда и раздао досуђене награде, склопивши говором пропратио постигнути успех овом изложбом и исту затворио.

Изложбу овако у кратко приређивање и отварање ове изложбе, слободни смо да бацимо један критични поглед како на саму изложбу, тако и на то неке економске прилике среза Пожешког, а на основу посматрања изложених предмета на изложби и резултата постигнутих истом, а у циљу што бољег и бољег унапређења економски прилика како у срезу Пожешком тако и целом округу Ужичком.

Када се баца детаљчани поглед на све три изложене групе предмета и приближно разгледа и оцени, посматрајући, који није имао прилике да економске појаве прилике среза Пожешког, тешко да би неровао, да су изложени предмети прикупљени из среза Пожешког који је овом приликом изнео на такмичење и такође предмете, који би се могли такмичити и на нашој земаљској изложби и рачунати на сигурну победу; тако:

I. *Из гране пољопривредне*: кукурузи, варива, кромпири, сена, отаве, суве шљиве, баштованскн производи, вуна добивена од оваца укрштаних са страним расама, сир, кајмак и воће. Изложено грожђе, и ако су виногради млади, и ове године страдали од перонеспоре, ипак може се рећи да је било задовољавајуће количине, тим пре што се ова година за грожђе можс сматрати као хранва.

Судећи по изложеном грожђу даје се закључити, да је поспешно гајење лозе у том крајевима могуће, но да при подизању винограда а са обзиром на земљиште и климат, ваља нарочиту пажњу обраћати како на избор врсте лозе тако и начин гајења.

Отпочето гајење сточне пше: детелине и сточне репе, јасни су доказ да приредник већ и у том крају има потребе да своје ливаде и пашњаке претвара у културне земље, а потребну храну за стоку рационалнијим начином са што мањег земљишта прибавља.

На гајење лана, који у срезу пожешком врло добро успева, ваља обратити нарочиту пажњу, јер на превелику нашу жалост потребан лан за рад у Ужичкој тканичкој школи, о којим се раздовима, која су на изложби биле, можемо најповољније изјавити, набавља се са стране. На појачање културе лана у том крају треба озбиљно пажњу да обрате у будуће и Српско пољопривредно друштво и његове подружине у овом крају.

II. *По грани домаћих руководина*: Сви изложени предмети а нарочито: шајаци, ћилимови и платна, јасно показују да их је створила вешта и вредна рука природом обдарене домаћице, Пожешке и среза; али на превелику жалост било је само 2—3 предмета — сем сукна, шајка, појаса и платна, израђених без велике употребе вунице, иначе и тамо се свуда виђа употреба вунице што на цео рад баца хрђаву сенку. У толико је жалоснији такав поступак што је на многима материјал обојен биљним бојама, што би било за сваку хвалу кад још не би било мешавине вуницом.

III. *По грани занатској*: сви изложени предмети за употребу у пољопривреди живи су сведоци својом примитивном израдом, како напредак у пољској привреди у том крају није крочио нимало упапред јер почев од изложеног српа на до плуга, сва она показују на себи само добру вољу занатлије за неким напретком

Према свему овоме што споменусмо до сада о овој изложби и по утисцима, које је она на нас учинила, слободни смо изјавити своје мишљења: *да је циљ ове врсте пољопривредно-занатске изложбе постигнут*, и да се у будуће може рачунати и

раса; а тај услов ствара могућност: да од сточарства имамо обилате користи. — Пројект је то сватно и обухватно.

Нисам стручњак да се упуштам у оцену појединости, али колико могу у опште да оценим ове ствари у начелу, ја могу сваку идеју само да похвалим. И пишући овај прилаз желим, заједно с осталим приврженицима и пријатељима нашег економског напретка, да оно што је написано, кад добије сапшцију меродавних фактора, буде пажљиво и правилно изведено на срећу народну!...

Др. Н. Лапчевић.

О ПОДИЗАЊУ ГЛЕДИЧИЈЕ ЗА ЖИВУ ОГРАДУ
(Gleditschia triacanthos)

Од колике је важности код нас у Србији имати заграђено имање то ће знати пољопривредници појмити. Кад се заграђују пољска добра у државама где је пољопривреда на много вишем ступњу културе него што је то код нас, и где се стока рационално гаји, — то се онда може мислити да је код нас још од веће потребе заграђивање имања. Тим пре, што ће можда још деценијама година проћи док се наш закон о чувању пољског имања отпочне онако у дело примењивати, нако је то законодавац замишљао. Заиста, свако онај, који не зна нако се код нас — код општинских судова — изврпшују одредбе поменутог закона у погледу чувања пољског имања, он неће приписивати бошва нашу важност заграђивању имања и рећи ће: „То је прежива и несупремено.“ Али није тако. Довољно је знати то, да код нас нису груписана имања, већ је раштркано у малим парцелама и да није ни могуће на једном малом простору одграђеног пашњака, опкољеним са разним усевима, сачувати стоку, а да се штета своме комшији не нанесе; а још кад се има у виду и то, да код нас готово нико и не води рачуна о томе где ће шта сејати — онда овоме не треба никакког коментара. Видећете н. пр. да је један мали простор земље, који је снојила њих неколико пољопривредника, засејан и кукурузом, и пшеницом, и јечмом — шта је се коме свидело, а то су све усеви који у разно доба године сазревају. На кад је тако онда никако чудо није што је код нас врло велика и што ће бити све већа потреба да се заграђују пољска имања. Још је за сад једина ово начин да наша имања од честих потрица сачувамо — иначе су свакога момента изложена штети

Кад говоримо о огради ми замишљамо живу ограду. Нема наше оне горостасне шуме од које се је до скоро секло заграђујући материјал као: пропће, пљике, коље и т. д. Ретко се сад може свакна ограда видети, а и оно што се овде онде још виђа, то је већ дотрајало — зуб је времена појео Па баш и над би имало довољно шуме да се за ограду пољског имања може употребити, свакн би онај и на прво место правп пољопривредник много погрешно кад би то чинио, по што се за ову цел много корисније може употребити живи плот. Гору можемо на куд и камо корисније цеље употребити него што је заграђивање имања.

Многи пољопривредници да би се колико толико сачували од штете, коју може комшиска стока усевима причинити, а и да би спречили прављење разних излишних путања од стране мимопролазећих путника, — предузимљу копање шанчева и заграђивање трњем и грањем око свога имања, али и са овим се не помажу бошва кано. За једну годину дана па је шипад већ заравњен и трње развучено и иструлило; а немамо времена да би сваке године могли поправљати чишћење шанчева и заграђивање са трњем, а и где би толико трње и гране навасили за ограду. Оно што би једног пролећа употребили труд и време око копања шанчева и затрпавања око имања, куд је и камо боље и лакше да употребимо на засађивање живог плота око имања, и тиме би сачували своја имања од потрица на дуга времена. Више не би брпнули нако ћемо да претресамо плот, да почистимо шипад и да преносимо трње и т. д. Што би ово готово сваке године редовно морали радити, тоће мо се са живим плотом осигурати за једну годину и после — у текућим годинама — употребили би време на друге корисне економске послове.

Поред споменутих користи које би од живе ограде око наших имања имали, напослетку, имамо напоменути, да је и за око лепо видети живу ограду; дакле слушала би и за украс. Како би лепо било видети место старе, труле, опале а махинном обрасле дрвене ограде — замењу са зеленом живом оградом око школских, црквених и манастирских авлија; или око виограда, воћњака, детелишта, пашњака а и око пољопривредничких авлија; тиме би и сам свој углед подигли, јер изрека каже: „по кући се домаћин познаје.“

Жива ограда или живи плот може се подизати од више врсти шибља, које код нас расте, као што су црни трн (дивље трњине), црни и бели глог, граб и др., али за ову цел на прво место долази гледичија.

Гледичија је код нас у Србији доста ретко дрво. Она је сваклко са стране пренешена; но ми се њеном овде упуштати у поситтивање где јој је прва постојбина, а не би на овом месту ни смисла имало. Главно је то, да она код нас спуд може добро успевати и да због своја као експер дугачких а као игла оштрих бодљика може од врло велике користа као жива ограда по служи. У околини пожаревачкој доста је размножена и као жива ограда употребљена. Гледичија као живи плот има и ту добру страну, што не пушта изданке из жила као багрем, те да тиме задаје посла оно чишћења по упутрашности имања; сем из стабла иначе никако не пушта изданке.

Гледичија се најлакше може семеном разаикопати; њено је семе сарће кестењасте и готово нас обичан жути пасуљ. крупно а доста је и слично пасуљу. Ређе посађена може доста велико дрво да нарасте, и употребљива је за разне техничке направе. — Мехуне или бораница од гледичије сазрева у другој половини октобра, и може се одржати на дрвету да не опадне и преко целе зиме, па ипак семе да задржи своју клијавост.

Семе од гледичије може се добити преко Српског пољопривредног друштва у Београду и од управе државне ергеле у Љубичеву по 2—3 динара један килограм. Сем тога у Љубичеву се могу добити и садинце од гледичије, и то 1000 ком. 10 динара.

Истина да се готовим, одневаним садинцима за 1 годину брже дође до живе ограде око имања, али је ово начин скупи. С тога смо мишљења, да код пољопривредника садњање гледичије на семена треба претпостављати садинцима које би за новац морали куповати. Подиби задиње из семена и врло је лак посао и не кошта бошва колико; набавити 2—3 килограма семена од гледичије за 6—10 динара врло је незнатна сума новаца према користима које би од живе ограде имали. У расадшику не треба нпког великог труда нити тешкоћа на ипак за једну годину можемо доћи до врло лепих садинца из семена подигнутих, тако, да можемо сну нашу потребу подмирити у заграђивању и опет да другима продамо остатак те да наплатимо и труд и трошкове око набавке семена.

Семе од гледичије може се одма — непосредно — око имања засејати где би имале садинце стално као ограда да расту; ну пошто би на овај начин дош је мала на отворепим просторима била изложена кварн и сатирању од стране мимо-пролазеће

стоке, то је онда боље да се као што је напред споменуто у расадишку засеје, па тако после једне године дана да се као саднице изваде и око имања засаде.

Семе је од глоговине тврдо те му је потребна врло велика влага и да у овој доста времена престоји па да клија и никне; на зими је издржљиво те се још у јесен — на концу месеца октобра и док је лепо време новембра — сеје. Чешу зиму престоји у земљи те се киселе и тек у пролеће, кад се снег отопи и кад остало биље оживи, никне. Но можемо семе сејати и у пролеће у матру и почетком априла месеца, али тада њиха семе потоњити у води, у којој да престоји до 40 часова, и тек тада посејати, али семе опет да падне у влажну земљу.

Било у јесен или у пролеће, семе од глоговине сеје се на овај начин:

У близини куће или где год на другом месту где је заграђено и од стоке склоњено, треба за ову цељ одвојити једно парче земље од 200—300 квадрат. метара, ашовом преконати, и грабљама уравнити. Кад са овим будемо готови, онда ваља један канал имати дугачак толико, да преко целог овога расадника затегнут може довитити. На крајевима канала треба привезати по један кочић и онда на једном крају расадника, који по могућству треба да буде у виду паралелограма (четвороугаоник), затегнути канап помоћу кочића, које треба набости у земљу. Сад са једном малом мотичицом, којом се праши лук, или са трноконом треба, поред канапа у дужини од 5—6 см. прокопати бразднцу; по овој бразднци треба семе посејати али тако, да зрно од зрна буде у растојању од 3—5 см. Кад смо већ засејали бразднцу до краја, треба канап са кочићима померити у напред за 30—35 см. и на исти начин ископати другу бразднцу и засејати као и прву, која посао вала продужити док се не засеје одређени простор расадника. Кад будемо са сејањем готови, онда треба са малим грабљама семе преграбуљати и бразднце заравнити. — Ред од реда остављамо растојања до 35 см. с тога, што се гушће посејане садинце не би могле прашити и од траве и од корова плевити.

У овакоме једном расадишку можемо одгајити 30—40.000 ком. младих расадница — садња. У првој години треба расадник прашити и плевити од траве и корова, да се не би младе садинце угушиле. Оне за једно лето — за једну годину — порасту 50—60 см. високе; над је добра земља може и за 1 метар велике да порасту. Идућега пролећа могу се из расадника копати — вадити и око имања на стално место пресађивати. Ну садинце се могу и 2 године у расаднику оставити те да се више развију. У овом случају у другог лета такође их треба прашити и плевити.

Кад смо на овај начин подигли садинце, онда ћемо приступити пресађивању истих око имања. Оно се предузимље обично у месецу фебруару или марту чим се снег отопи и земља отврди. Што се пак тиче сађења глоговине око имања, то се врши на овај начин:

Око имања, које мислимо живим плотом да заградимо, ископа се ашовом шанчић широк 20 а дубок 12—15 см. Да би нам овај шанчић што правији био, то ћемо конопље истог времена пре ископати поред затегнутог канапа. Кад будемо са копањем шанца готови, онда треба извадити потребан број садница из расадника и сваку одозго орезати да буде над земљом висина за 30 см. и по шанчићу поређати тако, да корен садинце дође у шанац са напоље — вертикално — опрнутим стаблом, у растојању једну од друге за 10—15 см. Кад са овим будемо готови, онда ћемо шанчић са овом избаченом земљом, коју треба нагазити да би се жилице од садница што више уз земљу прилубиле. Сађење врше два лица, од којих једно придржава садинце да би у што правијем положају остале, а друго да лопатом или мотиком зграће земљу у шанац око садница.

Који хоће, може поред једног већ засађеног реда са гледичијом засадити и други ред исто као и први, те да би тиме добио дупли плот. У овом случају ред од реда треба да буде у растојању 40—50 см.

Око засађеног плота — живе ограде прве и друге године нећемо имати готово никаког посла; само га треба надзирати да му стока какво кварно не понесе и да га трава и корови не угуше. Тек треће године у пролеће треба ограду са косиром или нарочитим за то маказама одозго орезати — сасећи, тако, да буде раван, а обично у висини од 120—150 см. Даље у идућим годинама само треба ограду засецањем одржавати на једној висини, који посао увек треба у пролеће предузимати.

Овако заграђено једно имање остаје нечито осигурано од потрица. Кад ојача и кад се згусне ограда, онда никаква животиња не сме на њега наћи. Сигурни смо да своју стоку останемо без надзора чобана у овако заграђеном имању, јер не може провалити. Шта више чак смо и од пернате живине са дуплим плотом осигурани, пошто јој није могуће кроз густо и тврдо грање провлачити се.

М. Ж. Вучковић

НЕГА МЛАДОГ ВИНА

Да би од ово-годишње бербе добили што боље и вреднје вино, ма колико га имали, необходно је нужно да се упознамо са главним радовима, који се односе на негу младог вина.

Сем тога, нужно је да се упознамо и са предовређем младог вина, као и са променама њихових састојака после предовређа.

Са овим радовима, који се односе на негу младог вина, нарочито је сада нужно да се упознамо, што је нам јесењска и пламењача — това — где виногради још постоје не само борбу преполовила, већ је и на најмању меру свела, тако, да нам није ни уложену радну снагу, а још мање уложени капитал накнадила.

У ове радове за негу младог вина спада:

1. Отакање. Од свију радова, који се на негу младог вина односе, отакању ваља највећу пажњу да посветимо. Отакањем немамо само ту цељ, да превређо вино од наслагане стене — киселице — издвојимо, већ ћемо са овим радом подпомоћи даље развиће вина, зато, што ће оно доћи у додир са већом количином ваздушног кисеоника, који ће из њега издвојити белањевинасте материје и вински камен — стреж. — Поред тога у вину ће се образовати нов букет — мирис, — тако да ће оно у првој години после другог или трећег отакања бити као старо, нити ће се превриве ни да замути, разуме се ако оно није у задном подруму или качари као шира или шљук шћевређо, јер се свагда морало бојати предовређу, чим га будемо на вишој температури — топлоти — изложили. Први пут отачимо младо вино друге половине м. Децембра, или прве половине м. Јануара. Отакање предузимајмо преко целог дана само кад је ведро и чисто време, дакле кад је барометарско стање високо.

Промена ваздушног притиска знатно утиче на младо вино, зато, што оно, као што је познато садржи приличну количину растворене угљене киселине. Сад, кад ваздушни притисак попусти, тада се један део угљене киселине из целокупне масе вина удаљи — изађе, — а тако исто и она угљена ки-

селина, која се у најдоњем делу суда налази; тим удаљењем — лаплењем — свагда стељу — киселицу — подиже, услед чега она вино више или мање замути. Кад је виши ваздушни притисак, угљена се киселина не удаљава — не лапа — из младог вина, и оно остаје свагда бистро — светло — и чисто, и као такво можемо га од стеље — киселице, — оточити. Дакле, кад оћемо први пут младо вино да отачемо, управљајмо се само према барометарском стању, и овај рад предузимајмо, када живин стуб барометра непромењљиву висину ваздушног притиска покаже.

Друго отакање младог вина предузимајмо с пролећа концем м. Марта или с почетка Априла. Треће отакање најбоље је предузимати концем Јуна или прве половине м. Јула.

Ово треће отакање младог вина у првој години не треба да пренебрегнемо, јер је искуством доказано, да се са трећим отакањем знатно потпомаже дозревање вина у првој години, које се свагда предпоставља оном вину, које није трећи пут отакано. Вино после трећег отакања буде бистро — светло — неће да се замути ни при најјачој промени температуре — топлоте, — издржи сваки транспорт — пренос, без да се таложи у исто време вино буде и много пријатнијег укуса. Поред тога, отакањем младог вина још и ту корист добијамо, што оно тада долази у додир са ваздухом, те му ваздушни кисеоник ускорава издвајање беланчевинасте и стељине састојке.

Само при отакању старог вина ваља на то да пазимо, да оно што је могуће мање дође у додир са ваздухом, тога ради ваља старо вино само помоћу пумпе да отачемо, међутим младо вино нарочито први пут ваља помоћу славине у шафољу да отачемо. Особито пак она вина, која су врло богата на беланчевинастим материјама, или она, која се лако отежу, нужно је да она при отакању дођу у додир са што више ваздуха, те да се што више ове беланчевинасте материје из њих издвоје, те ће се тиме предупредити и болести винске. Да би са отакањем младог вина жељену цељ постигли, врло је корисно да га преточимо помоћу решетке од канте, коју треба ради тога да углавимо ма на који начин за славину, тако, да вино при отакању из ње у шафољу пршти, како би сваки његов млаз дошао у додир са ваздухом. Истина, после отакања чини се да је младо вино много слабије и бљутавије, нешто се замути и нешто од своје каквоће изгуби. Овим променама код младог вина узрок лежи у томе, што при отакању свагда један део угљене киселине из њега излази, која му само даје освежавајући — резнећи — укус, но она има и ту особину да га тобож чини и јачим, показује се као на винском шпиритусу — алкохолу.

Кад младо вино почне да предовире, тада се у њему заоставши шећер претвори у алкохол и угљену киселину, те му се на тај начин после кратког времена поврати јачина и резнећи — освежавајући — укус, који је и пре отакања имало.

Услед тога, што се младо вино после отакања чини да је слабије, многи су винодељци пређе у неким пределима били противни отакању, јер веле, да оно у опште отакањем губи од својих добрих особина; тога ради они су нарочиту вредност приписивали оном вину, које је што више на стеље — киселици — лежало. Данас је већ сваком образованом виноделцу познато, да је врло штетно по младо вино, кад оно на стеље — киселици дуго лежи, зато, што се она лако распада и трули, услед чега се вино разболи — поквари, — нарочито у оном подруму, који је подвргнут јакој промени температуре — топлоте. —

Према томе, ако оћемо да младо вино што пре сазри онда га морамо прве године најмање трипут отакати. Но, ако је наш подрум ладан, у коме се температура — топлота — немења, а желимо да имамо свагда тако звано „резнеће вино", онда је довољно кад га само једанпут по саршеном-бурном врењу у своје време од стеље — киселице — оточимо. Оно мало стеље, која се после првог отакања у танком слоју у суду наслаже неће тако лако младом вину шкодити.

Отакање младог вина вршимо на следећи начин:

Ако имамо неколико пуних судова са младим вином да преточимо, онда узмимо један празан суд од исте величине, исперимо га добро са чистом текућом водом; затим га изнутра опалимо са чистим винским шпиритусом и опет га чистом водом исплакнимо, па га са младим вином налимо из пуног суда. На овај начин поступимо редом са свима пуним судовима.

Што се тиче сумпоровања празних судова, то не препоручујемо нарочито при првом отакању младог вина, зато, што у судовима, који су за прво отакање одређени не сме се нахватати сумпорни талог, пошто сумпораста киселина спречава свако даље предовирање, услед чега оно не може да дозри. Само при другом или трећем отакању младог белог вина можемо празне судове да сумпоришемо. При том сумпорисању судова пазимо да која капљица раствореног сумпора у судове не кане, јер ће доцније вино заударати на сумпорни водоник — покварена јаја. —

Пре но што отакање отпочнемо ваља да причекамо лепо време — разуме се ако је оно рђаво, — затим ваља на подруму врата и прозоре да отворимо, те да се добро промаје и сумпором га окадимо да би се подрумски ваздух од гљивичних спора — клица — ослободио, који вино кваре.

При отакању младог вина ваља строго да пазимо да на славину бистро тече, а чим пође мутно престанимо са отакањем. Заоставшу стељу — киселину — из испрањеног суда прикупимо, па је у двогуби пак уопимо и испресујмо, и употребимо је на другу какву корист.

Кад са отакањем оћемо дозревање младог вина да ускоримо, то ћемо постићи, ако га из већи судова у мање преточимо, јер у мањим судовима вино зри брже но у већим. Ово долази отуда, што већи број малих судова сачињавају укупно много већу винску површину, него ли један велики суд, у ком је оточено вино било. Према томе, младо вино оточено у малим судовима много је више изложено утицају ваздуха но кад је било у великом суду, услед чега брже и дозри.

2. *Доливање и завраћивање судова.* Судови у којима смо младо вино преточили, морају увек бити пуни, јер кад врањ са којим смо суд завраћили није у вино умочен, тада може ваздух на површини вина да дејствује, услед чега се може на истој развити беличаста навлака од биљних гљивица, што у ваздуху живе, која је позната под именом „вински цвет (Mycoderma reini), које алкохол — вински шпиритус — растварају у угљену киселину и воду, због чега вино ослаби. Са винским цветом више пута се појави и друга биљна гљивица тако звана Mycoderma aceti, која алкохол — вински шпиритус — раствара у сирћетну и угљену киселину и вино се укисели.

Да би образовање винског цвета на површини вина, као и усирћетавање спречили, морамо судове често да доливамо, кад год вино у истим усане. Ово усањавање вина баш и у добро затвореним судовима бива више или мање услед радког и меког дрвета од ког је суд направљен, величине суда суводе подрума и старости вина. Вино више у оном суду усањава, који је направљен од меког ретког — шупљикавог — дрвета; затим у мањим судовима и у сувом подруму, па и младо вино много више усањава но старо. Напротив, много мање вино усањава у великим судовима, који су од тврдог и густог дрвета направљени, или кад су дуге споља фирнајзом намазане, даље, у влажном подруму, као и старо вино такође много мање усањава.

Сем, што младо вино усањава кроз шупљике — поре — суда, дејствује на смањивање његовог волумене још и промена ваздушног притиска на угљену киселину, која се у младом вину у сувишку налази, те из њега лапи, чега ради младо вино у свом волумену много изгуби скоро 2—5% у првој години.

Према томе, судове са младим вином морамо чешће да доливамо, скоро сваки осми дан, међутим судове са старим вином према околностима, можемо доливати четрнаестог дана, па и по навршетку четири недеље. За доливање морамо узети вино од исте вакноће, као и оно што ћемо га доливати. Дакле, старо вино не треба да доливамо са младим вином, или са оним, које није подпуно преврело.

Суд са младим вином, у ком се у приличној количини угљена киселина развила, безусловно је нужно да га завраћимо са скроз проврћеним врањем, чију шупљину ваља добро да испунимо памуком — ватом —, те да не може ваздух на површину вина да дејствује. Сувишна угљена киселина моћи ће лако кроз њега на поље да лапи, а при том ће се слој угљене киселине налазити над површином вина, који ће подпуно да спречи образовање цветних и сирћетних гљивица.

Сем тога, са оваким шупљим напуњеним врањем са памуком — ватом — завраћени суд са вином очуваћемо га од образовања цвета и усирћетавања, баш и ако га по све дневно за домаћу потребу точимо; зато, што ће кроз памук ваздух да се очисти од цветних и сирћетних гљивичиних спора — клица — и као чист дејствоваће на површину вина, и ми ћемо га лако точити. Овај је врањ врло добар и зато, што се чврсто може да углави у вратаоца суда.

Сем овог врања, који спречава образовање цветних и сирћетних гљивица на површини вина у суду, има их још разних конштрукција, који су од дрвета или стакла направљени, са којима читаоце приликом овом нећемо да упознајемо, почем овај врањ подпуно цељи одговара, који може сваки да направи.

Обичан врањ или чеп треба да направимо од тврдог дрвета као од багрена у облику клина и да је дугачак, те да буде бар 3—5 сантиметра у вину умочен, како би непрестано био набрекнут кад вино у суду нешто усане, да ваздух кроз шупљине његове са гљивичиним спорама — клицама не би до вина допро. Још је сигурније када врањ пре употребе са парафином омажемо. Завијање врања са крпом, треба да избегавамо, нарочито кад је вино у подруму, зато, што се крпа брзо укисели услед чега може и вино да зарази. Само при транспорту — преносу — можемо врањ са крпом завити да се што боље у вратаоца утврди.

Да би још сигурније очували вино од винског цвета и усирћетавања у добро завраћеним судовима са дугачким врањевима, треба да их у подруму на подлогама наместимо мало насатице, те да врањ непрестано буде у вино умочен, поред тога да га покријемо са ситним песком или просејаним пепелом.

Све што смо овде навели о чувању вина противу винског цвета и усирћетавања, важи поглавито за слабије вино, зато, што јако вино, које садржи велику количину алкохола — винског шпиритуса — довољно је да очува вино од цветних и сирћетних гљивица, баш и кад је у суду усануло. Шта више, вино ће тада пре и да дозри упливом већег дејства ваздушног кисеоника.

3. *Предовирање младог вина.* Кад се прво бурно или главно врење шире сврши, и већи део шећера у алкохолу — винском шпиритусу — и у угљену киселину буде претворен, наступа још даље врење у ново образованом младом вину, тако звано „предовирање.“ При овом предовирању појаве се сви знаци врења, као при бурном или главном врењу само много умереније и лакше. Са овим предовирањем не само да ће бити умложен алкохол у вину, већ ће се као и при бурном врењу знатан део беленчевинастих материја и соли из вина издвојити које су за успевање стељиних гљивица безусловно нужне. Ове стељине гљивице могу се само тада развијати, кад се беланчевинасте материје у вину налазе. Истина, при предовирању младог вина мање се угљена киселина развија, али ваздушни кисеоник знатне промене у њему за време предовирања производи, баш кад је оно и у добро завраћеном дрвеном суду — бурету — смештено, зато, што он кроз поре — шупљине дуга у њему улази. Да заиста ваздушни кисеоник чини извесне промене у затвореном суду те вино у њему дозри, о томе се можемо уверити, кад одма после свршеног бурног врења младо вино у јаку флашу разлијемо, добро је затворимо и на ладном месту оставимо, тада ће вино истина својим предовирањем чинити своје, али неће дозрети и своју светлу боју одржати, оно остаје и после годину дана, па и више младо.

При предовирању младог вина заоставши се шећер претвори у алкохол — вински шпиритус — и у угљену киселину и оно постане јаче; у исто време издвоји се вински камен — стреж — т. ј. разне вино — киселе соли, даље стеља и нерастворна беланчевина. Сем тога, у младом вину упливом ваздушног кисеоника образују се нове мирисљаве материје, и оно тек по свршеном првом предовирању добије свој карактерни мирис, а у току другог предовирања вино добије праве особине своје. Трајашност предовирања младог вина различна је, јер оно зависи од температуре — топлоте — подрума, грађења и неге вина. Предовирање младог вина почиње у пролеће обично за време цветања винове лозе. Тада се младо вино, које још није од стеље — киселице — оточено у суду узнемира и на врањ цури — пенуша се — издвајањем угљене киселине, а врло се често и замути, дакле примете се све појаве као при слабијем врењу. Ове промене показују да је наступило доње врење. Но, ове промене могу да наступе и кад нису узроци врења, но само лапљењем угљене киселине из вина, упливом ваздушног притиска и у опште јаком топлотом. Ова појава наступа нарочито код оног младог вина, које је у плитком подруму смештено, у ком је ваздушна температура — топлота — променљива, но у дубоком подруму, где је температура целе године подједнака, па се услед тога код младог вина ове промене и не појављују, јер се доње врење једва или скоро никако непримећава.

Појаве које при доњем врењу наступе лако се објашњују вино је као и свака течност у ладном подруму гушће и заузима мањи волумен — простор —; када преко лета наступи топло, и у подруму буде 2—3% топлота већа, онда се вино рашири и испуни суд. Вино нарочито младо засићено је са угљеном киселином и док је оно било ладније више је упило, но када се је загрејало. Када се температура — топлота — у вину повисила, тада један део угљене киселине из њега лапи која се у облику меурића пење и дејствује на пенушање, при том се слободна угљена киселина налази у целокупној маси вина. Подизањем угљене киселине у облику меурића кроз вино, дакле оно још на стељи — киселици — лежи, подиже стељине делиће, који изазову мућење вина. Чим то приметимо треба вино са стеље да оточимо.

По свршеном предовирању вино је још и доњим врењем као што смо напоменули — разним променама изложено. При овом се доњем врењу лагано таложе у вину стељини делићи беланчевинасте материје и вински камен — стреж, који се у мањој количини издваја, боја белом вину буде затворенија, а укус до извесне границе пријатнији. Сем тога у вину се образују још и мирисне материје.

По свршеном доњем врењу вино ће бити благородно и од цењене вредности. Оћемо ли вино на највишу тачку свог развића да однегујемо, морамо га у флаше разлити, где оно неће бити изложено променама упливом ваздуха и доливањем.

4. *Промене састојака младог вина при предовирању.* Промене, које младо вино при предовирању претрпи, нису тако велике, као оне при врењу шире. При предовирању младог вина, мање ће се материје образовати но што то бива при бурном врењу, где се поједини састојци претварају у друге састојке растварањем и састављањем.

Кад сравнимо преврелу ширу (младо вино) одма после бурног врења пре предовирања са преврелим младим вином после предовирања, наћићемо у њему да има:

У преврелој шири (младом вину) пре предовирања:	У младом вину после предовирања:	
воде	воде	мање
шећера	шећера	
беланчевине	беланчевине	
винског камена — стрежа —	винског камена (стрежа)	
танинске киселине	танинске киселине	
бојеће материје само код црног вина	бојеће материје (која је постала код белог вина из танинске киселине)	
винске и јабучне киселине	винске и јабучне киселине	
екстрактивних материја	екстрактивних материја	
минералне састојке	минералне састојке	
угљену киселину	угљене киселине	
сирћетне киселине	сирћетне киселине	
алкохола	алкохола	више
ћилибарске киселине	ћилибарске киселине	
глицерина	глицерина	
мирисне материје	мирисне материје	

Из овог видимо да су се предовирањем састојци младог вина на следећи начин променили:

1. Непреврели шећер преврео је по већој части, услед чега се умножио алкохол — вински шпиритус — и угљена киселина, глицерин, ћилибарска киселина.

2. Умножењем алкохола издвојена је нова количина винског камена — стрежа —

3. Упливом ваздушног кисеоника издвојене су скоро све беланчевинасте материје из вина.

4. Образоване су нове мирисне материје.

5. Код белог вина образовале су се бојеће материје упливом ваздушног кисеоника и танинске киселине на екстрактивне материје.

Из овога ће сваки виноделац односно читалац увидети да вино тек после свршеног предовирања и доњег врења подпуно дозри и добије праве винске особине. Тога ради, вино, докле све ове промене не претрпи не треба га пре продавати — коме је могуће, — докле подпуно не дозри и своју највећу цену по каквоћи не добије.

П. Стојадиновић

БЕЛЕШКЕ.

Руј.

Руј, је шумско шибље, које расте по шумским, каменитим, брдовитим, позним земљиштима, на којима остало шумско шибље већ не може успевати, а још мање шумско дрвеће. Ово шибље најрадије расте на странама, које су југу окренуте. Расте високо 5—6 метара, а дебљина му је 5—6 см. у пречнику. Лист му је леч, јајаст, величине као у питоме круше. Докле је зелен, боје је зелене, када узри — а зри око половине месеца октобра — лист му постане црвене боје. Лист а и дрво има доста јак мирис.

Лист његов, а и младар, врло радо једу козе, лети и овце.

Када би се овај лист спремио за зиму, могао би врло користно послужити као рана како козама, тако исто и овцама. Но ово се не практикује с једне стране с тога, што га је тешко у овакој знатној количини приуготовити; с друге још и с тога, што је користније да се прода појединим фабрикама — пошто се плаћа 10 динара од 100 килограма — него да се употреби за рану коза или оваца.

Но лист његов игра највећу улогу у фарбарству, а употребљује се за фарбање ракије и за лек.

Да би његова фарба — боја — била што јача и постојанија то га треба жњети у своје време, а то је време од Светога Илије — 20. јула — па до Велике Госпође — 15. августа. — Боја његова зависи и од саме старости његовога дрвета. Лист са једногодишњега младара, даје најбољу боју за разноврсно фарбарство. Јер, ако се сваке године не сече, онда његово дрво доста закржља, а тако исто и лист, није добар као иначе када се сваке године сече. Овај посао — жетва врши се овако: жње се српом као год и жито. Пошто се пожње извесна просторија руја, онда се овај остави на истом месту, где је и пожњевен, на малим гомилама за 3—4 дана, према томе какво је сунце и топлота, да се просуши.

Када се просуши, онда се спесе на гувно. На гувну се врше као и жито. Коњи се терају да газе руј — лист и дрво све дотле, докле се лист не одвоји од дрвета. Када се лист одвоји од дрвета и овај се исити, онда се меће у пакове, па се за тим носи и оставља у магазе, а одавде се продаје појединим трговцима и фабрикама.

Цена му је 10 динара од 100 килограма.

Лист његов употребљава се у фабрикама за штављење кожа; у фабрикама гајтана и штофова; и у домаћој индустрији. Код нас га употребљују фабрике параћинска и лесковачка за штофове; лесковачка и врањска за гајтан, нишка за табану; а продаје се још и у Турској!

Од рујевог листа прави се жута, црвена и црна боја. Коју боју желимо, ми додајемо извесну примесу дотичне боје!

Од листа рујевог прави се и ракија, да добије лепу, жуту боју. То се ради овако: скува се лист у води, и онда се направи жута боја. Ова се боја суне у ракију, те тако ракија добије лепу жуту боју, те ова на оку изгледа лепша, него што је иначе у самој ствари. Но веле, да од ракије, која се са рујем фарба, боле глава. То тврде они, који су ово практиковали.

Лист је од руја још и лековит и то од надуна. Лечи се овако: Скува се лист у води, па се у ову воду умочи крпа и мете на оно место које је надуто. Ова се крпа неколико пути умаче у ову воду, мете се на болесно, надуто место, и од тога се брзо оздрави.

Ово се лако опробати може, коме се та невоља буде десила!

Р. М. С. Пешић.

Да зрео (сув) грашак добије укус зеленог грашка.

То се чини овако: Метни сув грашак у неки суд и прелиј га ладном водом. Тако преливен грашак нека престоји 12—15 сантим. после тога времена одлиј воду и стави тако влажан и набубрен грашак на умерено влажно место, покри га заклопцем и остави га да одпочне да клија, али тек само кличицу да пусти. У том га стању кувај и онда, не само да ће бити слађи, но и много мекши, а имаће укус зеленог грашка.

Смрзнути кромпири су шкодљиви.

Смрзнути, па онда одкрављени кромпири, врло су шкодљиви за храну, јер пошто се одкраве, они исто тако шкодљиво упливишу на вареће органе — на стомак, као и да су трули,

С тога смрвнуте и после одкрављене кромпире, не треба узимати за храну.

О мужи стеоних крава.

Стеоне краве не треба, ни под којим околностима, до самог телења музти, па ма оне и имале млека. Ако би их музли, оне би морале усљед тога јако ослабити, јер им је много снаге потребно за одржање зачетка, који у себи носе. Осим тога, навезе се ту и још једна незгода, што и више ослаби и олабави, ако им се, за извесно време испред телења, не да потребног одмора и мира. Ослабљено виме не може дати затим у будуће ополико млека, колико би, у своје време засушено и одморено, дало. Можемо ми тако ослабљену краву доцније хранити како хоћемо, и с каквом храном хоћемо, нећемо јој моћи надокнадити, оно, што смо јој, мужом испред самог телења неразложно одузели. Осим тога, ми и не смемо стеону краву у последње време испред телења ни хранити одвише снажном храном, јер би се тиме отежало телење и могле би лако наступити порођајне грознице, а и друге опасне болештине, колико за краву, толико и за теле. — По самој природи, крава обично „засушује" 2—3 месеца испред телења; но има и хрђавих крава, које и по 4—5 месеци пред телење засушују. Јаке музаре дају млека још и 2—3 недеље пред телење, али овакове случајеве не треба злоупотребити, но их оставити, да: слабије 3, а јаче 2 месеца пред телење засуше. Неће ли у том времену да засуше, онда их треба слабије ранити, и тиме их приморати да засуше, да боље и крепчије теле отеле. Најкраће време за засушивање мора бити четири недеље; краће бити не сме!

О тимарењу коња.

Тимарење је исто тако нужно као и рањење, нарочито лети, кад коњи теретнаје послове врше и кад се зноје. Животињска је кожа препуна ситних шупљика (пора), кроз које се непрестано влага из тела испарава, која је телу постала излишна. Осим тога има по телу на сваки квадратни сантиметар стотинама ситних мехурића, који неку масну материју издвајају, са које је кожа увек гибка и мекана. Површина коже непрестано се изупотребљава, али се изупотребљени делови новим порашћивањем надокнађавају, а изупотребљени делови одпадају у виду перути, коју треба чешагијом и четком уклонити, да се између длака не гомилају и редовно испаравање коже не спречавају. — Кад коњ ради, онда се и зноји, а кад се зној на кожи осуши, он оставља и извесну нечистоту на кожи, која такођер спречава правилно испарење и онда коњ не може никад бити подпуно здрав, но се усљед тога израђају разноврсне кожне болести. — Све се ово одклања редовним тимарењем чешагијом и четком, па онда и повременим прањем, нарочито — где је могуће — купањем лети.

Шта је „прострел", или „умавица"?

Прострел је опака болест, која напада већином говеда и овце, а много ређе коње, свиње и овце; понекад се покаже код јелена и срна.

Прострел за кратко траје и највише смрћу свршава, а много се чешће указује кад је дуга суша, а ређе кад је влажно време.

Кад живинче одма од прострела угине, без да предходно за неко време болује, знак је, да у том крају влада зараза.

Од прострела оболело живинче стропошта се као од капље (шлага), нападну га грчеви, не може да дише и на послетку се угуши и издане. Код музара крава пресече млеко испред саме болести, а овце одпочну да мокре крв.

Некоја грла болују по више сахати, а некоја и по неколико дана; за то време престану јести, а непрестано траже да пију. С почетка их нападне нека дрхтавица и оладне, а доцније им се цело тело зажари; сувише брзо дишу и јако се плаше. Ово се грозничаво стање чешће повраћа и на послетку наступе грчеви у предњим и стражњим ногама. Балега је житка и крвава.

Понекад, и то нарочито код говеди, укажу се по бутинама, по крстинама, леђима, на врату и глави, неправилни отоци. Ови су отоци врући и болни кад се притисну; често можемо да чујемо и неко особено шуштање, кад прстима преко тих отока пређемо. Ови се отоци нагло шире, понекад и сами провале, а из њих потече нека крвава течност, која јако заудара.

Знаци прострела укажу се највидније тек пошто живинче угине. Оно се врло брзо надује, али се тело одма не укочи, него је с почетка још подуже млитаво, а из свију телесних отвора потече црна, запенушена крв, нарочито из уста, носа и стражњице.

Оболела грла треба од здравих одма одвојити.

На оболелим грлима не сме се никаква операција предузимати, па ни крв пуштати, нити пак оне отоке просецати. Лечење могу предузимати само марвени лекари и нико други не сме се у то мешити.

С тога, што је ова болест заразом врло опасна и смртоносна, не смеду оне особе оболела грла тимарити, које имају на рукама, или ма где на голом телу, греботине, или друге неке повреде.

Од прострела угинуло марвинче не сме се одерати, но се мора целокупно и дубоко закопати и кречом посути.

Стају, где је оболело грло лежало, треба из основа очистити и десинфиковати; исто тако и посуђе, које је с болесним грлом било у додиру, а ћебета с којима је покривено, уларе, оглаве, остатке од хране и простирку треба сагорети, да се предупреди даље ширење ове опаке болести.

Унапређење говедарства у Босни и Херцеговини.

Земаљска влада у овим окупираним земљама набавила је ове јесени 73 бика и толико крава за приплод, и под врло повољним условима раздала појединим одгајивачима — сточарима — у циљу облагорођавања закржљалог земаљског соја говеди.

Бикови и краве расе су мелталске.

Услови су: да сваки уступљено му грло по процени комисијској у року од 3 године плати. Цена појединим приплодним грлима варира од 170—260 фор. а. вр.

Набављени приплодни бикови и краве раздати су само у оним окрузима брдским у којима ова мелталска раса говеди може да се са успехом гаји.

За овруге: градашачки, бјељински и модрички, набављено је и раздато 43 бика и толико приплодних крава од мађарских сивих (степских) говеда.

Међу тим питање о увођењу страних раса говеди за Босну и Херцеговину, ових дана узето је у претрес, и сва је прилика да ће окупиране земље у погледу гајења говеди, бити подељене у неколико регијона и прецизирано у којима се регијонима поједине расе смеду држати и гајити.

Гајење перната живине у Мађарској.

Живинарство у Мађарској врло је значајна привредна грана код малих и средњих поседника и свеколиког сељачког сталежа,

Овој привредној грани (живинарству) из дана у дан, интелигентнији привредници све то већу пажњу поклањају тако, да се већ у производњи и одгајивању живине почело у неку руку и луксузирати.

На избор раса обраћена је велика пажња тако, да у многим пределима Мађарске има најодличнијих најчувенијих раса свију врста пернате живине.

Годишње извезе се из Мађарске за 20 милијуна форината а. вр. пернате живине. Овим извозом баве се поглавито мали поседници имања.

Да би се ова привредна грана ојачала, извоз олакшао, производња живине још више умножила и рационалније одгајивала, министарство за земљорадњу изашиљало је у 1892 год. нарочите стручне учитеље да уз демонштрирање, држе јавна практична предавања о напреднијем гајењу живине; да у споразуму са пољопривредним друштвима и њиховим подружинама приређују изложбе живинарске и одличне одгајиваче награђивало богатим наградама. Сем тога израђен је нарочити уџбеник о гајењу живине и послат бесплатно свима основним школама у краљевини мађарској. Поједина пак пољопривредна друштва у по неким комитатима (окрузима), имају нарочите секције које се искључиво баве унапређењем живинарства. При пољопривредним школама у Сенти, Имри, Ади, Колош-Монастиру, Р. Сомбалту и Дебрецину, одгајају се најодличније пасме свију врсти пернате живине и као однеговани приплодни материјал разда је приватним лицима.

Стручна комисија која води старање о овој привредној грани, приликом прегледа свију изложаба пернате живине у Мађарској, констатовала је: да су за Мађарску најбоље расе кокошака: *Плимут*, *Лангшан* и *Брама*. Пловака: *Пекинишка пловка*. Гусака: *Емденска раса*, јер је утврђено дасе ова раса много брже развије по домаћа, да даје доста и доброг перја, и да гуске легу доста и крупна јаја.

Све све поменуте расе највише се гаје у Немачкој поради доброг меса. У прошлој години на изложби пернате живине у Пешти учествовало је много одгајивача из Немачке и од њих је одкупило Мађар. централно пољопривредно Друштво и раздало као поклон приватним одгајивачима: 113 пари кокошака, 66 пари пловака и 12 пари гусака.

ГЛАСНИК.

Комисија за куповину пастува и кобила за државну ергелу. — Ових дана изаслао је у иностранство г. министар народне привреде г.г. Милосава П. Куртовића референта за коњарство у министарству народне привреде и Алексу Љ. Поповића управника државне ергеле у Љубичеву, поради набавке приплодних пастува и кобила за државну ергелу и то два пастува; једног англо-норманске расе за производњу тешких — теглећих коња — а другог пунокрвне енглеске расе; и три кобиле пунокрвне — енглеске расе.

Куповина ових грла извршиће се у Француској, јер оригинални Англонорманаца има само у Француској, а тако исто и пунокрвна енглеска грла за сада се најбоље одгајују у Француској, те за то Немачка, Аустрија, Русија, Мађарска и др. државе већим делом набављају приплодне пастуве енглеске расе из Француске а не из Енглеске. За нас пак ова набавка коња из Француске, да се још и тиме правдати, што је клима и земљиште Француске скоро истовена као и у Србији, по томе и начини одгајивања стоке врло слични (идентични) и доведена отуд грла у нашу отаџбину брзо се аклиматизирају.

Поменутим изасланицима стављено је у дужност још и то: да овом приликом посете важније ергеле у Аустро-Угарској и Француској и проуче њихово уређење. Поради тога они ће посетити сточарске заводе у Мађарској: Мезехеђеш, Кишбер, Баболну, пастувско сместиште у Ст. Београду; ветеринарску и поткивачку школу у Пешти и Бечу; за тим важније ергелске заводе у Француској а нарочито школе у којима се школује особље за ергелске заводе и којих за данас једино у Француској имаде.

* * *

Комисија за набавку бикова и крава за држ. заводе и за поједине ст. окружне одборе. — На основу извештаја комисије за унапређење сточарства у току овог месеца распродаће се из државног завода сва стока (говеда, свиње) оних раса за које се комисија изјаснила да их не треба у заводима држати и заменити другим расама и то говеда: алгајском, маријахофер, инталском и нашим домаћим сојем; свиње: беркширском и мангулицом, овце са електорал и рамбуље расом.

Тога ради кренуће се почетком фебруара у иностранство комисија поради набавке говеди и свиња поменутих раса за државне сточарске заводе и школе, и за поједине округе.

У ову комисију ушла су ова лица: г.г. Свет. Љ. Гавриловић, чиновник монопола дувана, Паја П. Тодоровић референт за земљорадњу у министарству народне привреде и Пера Тодоровић марвени лекар из Пожаревца.

Поједини стал. окружни одбори одредили су ове суме за набавку ове стоке:

Крагујевачки округ за набавку приплодних бикова	10.000	дин.
Подрински округ за набавку приплодних бикова	3.000	„
Крушевачки за набавку приплодних бикова и нерастова	13.000	„
Врањски за набавку бикова алгајске расе	3.000	„
Пожаревачки за бикове	2.400	„

* * *

Питомци за изучавање прераде млека. — Министар народне привреде послао је 6 питомца у иностранство поради обуке у прављењу разних врсти добрих сирева, масла и др. млечних производа.

Један од ових питомаца Савко Кучпарић бив. секретар сапског пољопривредног друштва послат је да годину дана слуша вишу пољопривредну школу у Бечу, а после ће отићи у Швајцарску да се спреми за мајстора (швајцера) за прераду млека.

Остали питомци и то: Огњан Лукић из Стањева окр. крушевачког, Драгомир Бурмаз из Станине Реке окр. ваљевског, Грујица Софронијевић из Горње Добриње окр. ужичког, Милан Миленовић из Јелашнице

оке. тимочког и Глигорије М. Живковић из Богојевца окр. топличког, послати су у крижевачку школу у Хрватској да слушају сирарски курс који ће трајати од 15 јануара до 15 априла ове год.

НЕКРОЛОГ

†

СИМО КАНДИЋ

СЕКРЕТАР МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ И ПРИВР. САВЕТА

На Нову годину преминуо је Симо Кандић секретар Министарства народне привреде и Привредног Савета, а у Недељу 2 ов. мца. његови другови, пријатељи и многобројни познаници отпратише посмртне остатке покојникове до вечне куће на новоме гробљу.

Симо је рођен у Трлићу окр. ваљевског и био је доста имућног стања. Кад је изучио шест разреда гимназије у Крагујевцу, жеђ за науком, одушевљавање за пољском привредом чију је важност. пок. Кандић потпуно јасно појмио, упутили су га озбиљним правцем у живот и он се крену у стране земље поради изучавања привредних наука. Као редовни ђак свршио је пољопривредну Академију у Алтенбургу у Мађарској са одличним успехом. Затим се упути у чувену Хохенхајмску пољопривредну академију да своје образовање допуни. Пробавив у овој академији годину дана, он се јавља на Лајпцишком универзитету за полагање доктората из пољске привреде, но његово поремећено материјално стање не допусти му да и ову жељу оствари, већ би принуђен да ступи у службу као чиновник на једном великоме угледноме добру у Ердељу. Наоружан теориском и практичном спремом он се након две године враћа у своју домовину.

Тако темељно образован у пољопривредној струци, која се добија са много труда и изискује много времена стрпљења и напора — одушевљени младић коме је једнако лебдила жалосна слика занемарене пољске привреде у Србији, у његовој домовини, вративши се из иностранства наставио је у својој домовини са истом збиљом и истим жаром своје даље образовање и прихватио се неумерно свију послова који су га сусретали као пољопривредника, али му је озбиљна штудија тако огромне и простране струке донела и зачетке опасне бољетице којој лека нема и однела му и цело имућство његово.

Као и многи наши млади, енергични и одушевљени људа и покојни Симо Кандић припадао је увек колу млађих напреднијих људи заносећи се њиховим сновима наслађујући се њиховим идеалима, Машта његових снова за идеалним друштвеним уређењем одведе га на Циришку Политехнику, штудирајући поглавито народну економију. Тај свој омиљени предмет до пред смрт своју предавао је као професор у Трговачкој школи, напајајући подмладак најнапреднијим и суврeменим идејама.

У име Српског пољопривредног Друштва, опростио је се са посмртним остацима покојниковим чан управног одбора г. Анто Голубовић овим речима:

„Жртва се за жртвом ниже, топући у наручја смрти, у крило вечности. То је неминован природни закон, коме смо свими, коме је подложан цео живот на земљи. Због тога је задатак свакога члана друштвеног, да са што већом преданошћу и пожртвовањем поради свима силама на напретку општем, за добро отаџбине, те да живот његов на раскрсници смрти, не прође неопажен, но да се настави у успоменама на његов рад, на његово делање.

И ако је то утеха за земаљске створове, утеха, коју нам небо шаље, што знамо да је смрт завршетак ил' боље наставак сваког живота, опет нам се туга око срца свија, за сваким драгим покојником, који нас оставља, по свршетку својих трудова, својих напора и свога делања на земљи. А каква ли нас туга обузимати мора, како ли нам се очи сузом обливати а срце жалошћу стезати мора, кад се пред нама гаси један живот, пун напора и борбе, учења и мучења, пре времена, у најбољој снази млађаној, кад нам се гаси живот још бујан, свеж и чио, пун одушевљења и идеала што је до јуче са нама заједно дисао, живио, сањао и мислио, радио и дело, на делу општег препорођаја, на делу огромном и великом, за народ и за отаџбину? Кад се гаси живот, који је тек отпочињао живети, када предстаје мислити и осећати, када за навек скршта руке у вечитом нераду на даље, један наш, друг један наш пријатељ, из нашега круга, коме су намењени тако огромни задатци по позиву и по спреми, коме нису на одмет ни најмањи трудови и савети, када губимо из своје средине опет једнога друга, помагача и сурадника, који је на делу унапређења пољске привреди, најважније гране државног живота, тако много обећавао по својој спреми и трудољубивости? Како нас не ће срце болети за још једном жртвом смрти несите, када нам је то губитак тако осетан, тако велики, у нашим и онако проређеним редовима и када нас покојни Кандић оставља баш у ово доба, кад су у изгледу многи и огромни задатци, када је у изгледу да се многи наши заједнички снови, многи наши идеали, који су нас у малаксалости и очајању, у разочарању и *сустајању*, крепили и подизали — *оживе*, да *се обистине*, да се у дело претворе!

Слаба је утеха за нас другове његове, утеха што нам је природа даје, да у свету нема борбе без жртава када се у тој борби за одржање и усавршавање, жртва по жртва са нашег срца откида, у најбољем млађаном добу, онда, кад је и Кандић, као ретки који други од нас, могао да послужи својој струци, за коју се тако озбиљно спремао и трудио, да испуни тако усрдно дужности спрам земље, која га је родила и одгајила! За пољопривредну струку у Србији, ово је опет један велики губитак, један опет удар, јер нас је тако мало а позив пољопривреднички изискује тако много учења и спреме, посматрања и штудије, а пољопривреднике очекују много важнији и огромнији задатци, но и једну другу струку у пољопривредничкој Србији, очекују послови неуморни, непрекидни, ал' од којих ће зависити и судбина и будућност малене и незнатне Србијице! *И баш* у овоме добу и баш на новом нашем претешком и трновитом путу, на коме нас место беседе и речи, пресретају радови и дела, ти нас драги друже и пријатељу, остављаш за на век, остављаш нас, који смо научили, да те увек у првим редовима својим осећамо уза се раме уз раме, крчећи општем добру, ширећи појмове и мисли о напреднијој радњи пољопривредној, тој јединој и правој основици благостања народњег, борећи се са незгодама и сметњама, за људске силе готово несавладљивим, обарајући зачмалост и предрасуде међ' људима, рушећи упорност сурових сила природних у вршењу правог нашег заједничког позива?!

Покојни Симо беше „челик карактер.“ На лаж и неправду која се њега лично и не би тицала силно је мрзео, плануо би,

у лицу би се променуо — мислите очима би нападача смождио, с мало а узбуђено изговорених речи дао би израз гипуњају од прекорног поступка. Према једнима сажаљив, а према подчињенима пријатан и разазнан. У послу своме обзиљан, више је мислио но што је био склон да говори особито пред ученима и паметницима. За то му је и мишљење вазда било умесно. Једном речи: био је обзиљан, говорио и радио искрено вредан у своме послу — прави — кремен — човек.

Симо је све терете у животу сносио и опет се зато на једна врлина није од њега отела. Он је био и узор поштења. У четири ока поверени му тућ кредит, туће благо, код Симе је било потпуно безбедно. Никоме неправедног вреда или буди каве штете да нанесе, била му је постојана тежња у свима његовим поступцима.

Симо је достојно одговорно свима својим дужностима па је опет зато претрпео многе горчине у животу. Он их је мушки сносио и борио се. На помоћ других ако је и кад рачунао није био срећан да се њоме користи.

Прихваћао је се неуморно свију послова који су га сусретали као пољопривредника врлећи савесно и брижљиво своје дужности и као члан Српског Пољоприр. Друштва и као секретар министарства народне привреде и привредног савета и као хонорарни професор државне трговачке школе.

Оставши у раној младости самохран — без оца и мајке без и да окуси сладости милоште родитељске — самохран и умире оканчен низом врлина колиима се смртни ретко одликују.

Сина Кандић умаре као пуки сиромашак, као скроман маленa чиновник српски коме је можда дао, над смртничким одром његовим, круг оскалошћених другова и једномишљеника његових дао највеће признање до сада за његове трудове и радове; коме је овако усрдно учешће наше једина надна награда његове љубљене домовине!

И за ово неколико година свога рада у домовини, задужио је своју струку, да му на вечном растанку с њиме, кроз уста наша изрече: Хвала ти и слава незаборављени и непрежаљени Кандићу, лака ти била земља, коју си и као стручњак и као примерни син жарко љубио — вечна ти успомена међу нама!

КЊИЖЕВНОСТ

ОЦЕНА

књижице „Практичан Пчелар" — за почетнике и свакога

написао

П. Периновић

ПЧЕЛАР

Издавали: **М. Периновићка и Љ. Периновић**

При оцењивању ове књижице ја се нећу придржавати овог реда, како је изложен у књиза но ћу узети најпре важније ствари и од њих и почети.

I. О Кошницама

Говорећи писац о појединим — системима рамачних кошница, напомиње како су све махом — скупе, тешко се граде и како уопште нису за препоруку нашем сеоском свету, а сем тога вели да све рамачне кошнице неваљају — самоје препоручив „своју" — као најбољу и најсавршенију. Па и ако признаје — систему кошнице „Коржењевског" — као добру иман вам даје она скупа и није за наше сељаке. У опште уважени писац је против рамачне системе, чак толико иде да препоручује пре просте „трмке" вршкаре но — сандучаре — рамачне кошнице — са покретним саћем. Да је тако, он чак износи како ће најбоље бити да се оплете и изради проста „трмка" и како се са истим лакше брже ради, па што више и мед се из ње лакше и брже вади него из рамачке. Писац вели, „Из трмака се може мед повадити а да се пчеле не убијају за 20 до 30 минута, и из једне трмке може се добити до 40 килограма меда. (блажени који верују!) а не кошта више од једног динара и што је главно, свако је може исплести, оплешта и плитар начинити. Кошница магацинска, херсонска или берлепшова кошта 20 дин. Из истих може се мед вадити а пчеле не убијати за један и за један и по сахат. Ту је дакле разлика у коштању кошнице и разлика у времену, за које се посао — сврши оно вађења меда." Заиста над човек прочита ове редове мора се и не хотице насмејати. Сви мало памети људи довајала су се и довијају се како ће лакше и брже да раде — са кошницама, а г. писац тера пошто по то да доказе да се мед брже вади из трмке плетаре но из рамачке кошнице. Ово ја не разумем нити ће ико разумети г. писца. И најпростије сељак кад види како се — са рамачким кошницама ради и мед вади, чисто се радује што — се већ до тога дошло да се без икакве муке и даногубе може мед извадити остављајући пчелино гнездо не дирнуто да и даље свој обилан и користан рад продужавају.

Даље вели „Из кошница рамача херсонка и других мед се вади и на други начин не као из трмака. Овде се један рам измери, па кад се види његова тежина, повади се известан број рамова, а остави се онолико колико ће бити довољно за једно друштво да може презимити и т. д. (Ми би пак ради знати колико је потребно меда те да једно друштво презимити може а г. писац нам то није казао нигде у књизи). Тиме је свршено вађење меда из вештачких кошница. Код њих се не прегледа но 2 и по 3 друштва при вађењу меда, као што чинимо и морамо чинити код трмака" види страну 101 и 102. — Ако сад читалац сравни онај други пасус са оним првим што пре написасмо онда — излази да овај последњи потпире онај први.

У продужењу даље вели како рационални пчелари не пазе да ли паде мед пре или не. Ту је се писац мало захукао — сигурно из превелике ревности да представи да рационал. пчелари не раде као што треба.

Као оцењивач ја ћу да напоменем да писац није био прав кад је — изнпросао рамачне системе кошнице. *Ја пак велим, да су све рамачне кошнице, које имају покретне — рамове — добре и да се истим може рационално радити, разуме се са неког брже а са неког спорије.* Но и са најгором рамачком кошницом пет пута ће се пре свршити известан посао — рецимо вађење меда, но са простом трмком само ако се са истом уме да рукује.

Што се пак тиче саме скупоће, та не стоји, јер — сељак има начина да тако исто оплете и олеши рамачну пошницу, као и просту вршкару а поред свога и читав трмчанк у њиду плетењем може се начинити олешити — а да — све то не кошта ни десети део онога што г. писац вели, па да и сам ради — са рамачним кошницама рационално, а да се не бакће са обичним трмкама од којих у 10 година може само 1 да га образује. Моје мишљење, које се основа на осмогодишњој практици са рамачких кошница, састоји се у томе да успех у пчеларству не зависи од системе кошнице од самог начина — метода — пчеларска, — једном речју од вештине да се пчелар у приликама уме користити, да пчелар — тако рећи уме употребити природу пчелину у своју корист.

(свршиће се)

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Овим бројем „Тежак“ навршује XXIV. годину свога опстанка. Као једини пољопривредни лист у Србији и као орган Српског пољопривредног друштва, „Тежак“ се је старао свагда, па и у овој години, да задовољи све своје читатеље, а у првом реду наше пољопривреднике. Претплатници и сви читатељи „Тежака“ у овој години, оцениће, нема сумње, је ли и у колико он својом садржином одговорио своме задатку. А Српско пољопривредно друштво и уредништво захвални су свима на потпори, коју су указали „Тежаку“, једни радом, други препоруком и растурањем, а претплатници материјално претплатом.

О потреби и користи „Тежака“ као пољопривредног листа, уверени су већ сви пријатељи привреде и писмени пољопривредници. С таквим уверењем „Тежак“ ће поносно наступити у XXV. годину; а нада се и очекује, да му и на даље поклоне своју пажњу и сарадници и претплатници.

„Тежак“ ће излазити и даље, као досада, недељно на целом табаку. Према потреби и могућности излазиће и у већем обиму; а стараће се, да буде, колико је год могуће, и илустрован. И цена му остаје иста, 8 дин. на годину а 4 на пола године.

Претплата се **полаже унапред** на целу или пола године, а предаје се или шаље Срп. пољоприв. друштву у Београду. А најлакше је и најсигурније, ако се **претплаћује код поште**, где ове има. Само општине, школе и цркве (у Србији) не морају унапред полагати претплату, и могу је предавати и дотичним среским властима.

Чланови помагачи Срп. пољопривредног друштва и чланови свију његових подружина и ђаци у опште добијају лист у **пола цене**, ако унапред плате претплату за целу годину. Подружине примаће од својих чланова претплату и предавати друштву.

Све претплатнике и читатеље „Тежака“ позивамо и молимо, да похитају с претплатом, како би им се и даље без прекидања слао. Уједно и њих и све остале пријатеље привреднога напретка молимо, да настану и помогну, те да „Тежак“ буде што више распрострањен и да има што више и читатеља и претплатника.

Исто тако молимо све досадање сараднике и све друге пријатеље привреде да својим радом помажу, како би „Тежак“ обилатијом и одабранијом садржином својом доиста одговорио ономе циљу и задатку, који му је постављен.

УРЕДНИШТВО.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Каква је била 1893. година за наше пољораднике. — Сточне заразе. — Сочиво. — Уређење сточарства и ветеринарства. — О подизању гледичије за живу ограду. — Нега младог вина. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Некролог.** — **Књижевност.** — **Позив на претлату.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО — КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА — Одговорни уредник ВУЧКО С. БОГДАНОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЛИШНИЦЕ УРЕДНИКА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСИ ДРУШТВА-НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:
на год. 8 дин. на пола год. 4 дин.

Друштво чланови помагачи, чланови сиров. друштв. подруж. и ваши у општ. повлаче лист у пола цене ако положе прем. умањена за цели год.

За Иностранство:
на годину 10 фр. или 5 фор. а. прил.

Цена огласима наложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 3. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 20 ЈАНУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ЗАРАЗНО ЗАПАЉЕЊЕ ПЛУЋА КОД ГОВЕДИ.

(CONTAGIOSE PLEUROPNEUMONIE. PLEUROPNEUMONI EPISOTIQUE.)

И ако је ова болест код нас у Србији на говедима сасвим непозната, опет, због саме важности њене и њених штетних последица у сточарству, потребно је упознати наше сточаре са њом, особито једно с тога: што у последње време наши сточари а и окр. скупштине купују у велико са стране друге облагорођене сојеве говеди ради запата, код којих је ова болест у велико развијена, и која врло велике штете наноси тим сојевима говеди; а друго с тога: што се од стране нашег ветеринарског преставника никаква пажња не обраћа при увозу те набављене стоке, да се њоме не увуче та зараза у нашу земљу, а и остали ветеринарски органи не обраћају пажњу над њом ново набављеном стоком у њиховом подручју, те да би, ако би било каквог зараженог грла, у почетку заразу угушили.

Упознати наше сточаре са том болешћу доста је тешка ствар; али ја ћу се потрудити колико ми је могуће, да ту болест што простије и схватљивије за наше сточаре опишем, како би се по опису у неколико могли упознати са том болешћу.

Историја. Ова болест тек је у новије време позната код говеди, а у 18-ом веку први пут је описана, а да ли је у старим временима културним народима, а и у средњем веку, била позната, о томе немамо никаквих писмених података. Ова болест први пут у Европи појавила се у Хесену, затим у Швајцарској у кантону ширишком и бернском, а одатле распростпла се у Бадену, Виртембергу и Француској. У Аустрији појавила се ова болест, тек, у години 1759, а парочито у Штајерској, Тиролу и Салцбургу, а одатле распростпла се у Баварској, Пруској и Италији. За време француске револуције ова болест распростпла се у многим земљама европским, сем поменутих још у Белгији Саксонској, Холандији, Холштајну и Хановеру. У Енгелеској ова болест појавила се у години 1836-ој а неки писци вели да се је ова болест појавила тек у 1842 години, пошто је Енгелеска дигла била забрану увоза говеди из Холандије. По скупљеним податцима статистичким у Енгелеској, угинуло је од ове болести од године 1836 до 1876 на 6.000.000 грла говеди у вредности 850 милиона динара. Из Енгелеске распростпла се ова болест у Данској, Шведској и Норвешкој, затим у Капланду, у Аустралији и у Америци, где је врло велике штете починила. У Аустралији угинуло је од 1857—1877 год. на 1.400.000 грла говеди у вредности 212.000.000 динара, а у Америци од 1858 до 1887 угинуло је преко 1.000.000 грла говеди. Холандија годишње губи од ове болести 64.000 грла говеди, у Белгији пак рачунају годишњи губитак од ове болести 2.000.0000 динара, а у Пруској, пак, на 2—4.000.000 мил. талира.

Колевка овој болести је Азија, али кад је у Европу пренешена и како, о томе није нам ништа познато, само и данас она влада у централној Азији и Сибиру, а одатле је пренешена у источне пределе европске Русије, а ређа је у северним, западним и јужним пределима Русије. Ова болест раширила се у свима пет деловима света. Најнезнатније губитке има Русија, Данска и Шведска, веће губитке има Ческа, Моравска, Шлезија, Саксонска, Бранденбург, Познањска (Posen), Насавска (Nassau), а највеће Швајцарска, Француска, Белгија, Холандија, Енгелеска, Америка и Аустралија. Губитци ових земаља могу се равнати са губитцима источних европских земаља код говеће куге.

И ако се ова болест појављује само код говеди, опет је она у ветеринарско полицијском погледу од врло велике важности, јер кад се у једном богатом сточарском пределу појави, тешко се од ње ослобођава, и врло велике штете доприноси, нешто губитком саме стоке, а нешто поремећајем народног благостања у газдинству. Заразно запаљење плућа далеко је штетније по економске интересе сточара од сваке друге сточне заразе, па и саме говеће куге, а нарочито с тога: што је код ње за дуго прикривена клица саме заразе, и ако је стока заражена, да и другу може, или да је већ и другу стоку заразила, о чему ми раније ни појма нисмо могли имати. Сем тога, ток ове болести је хроничан (дуготрајан), те је услед тога и опасан, да може за дуго заразу да одржава и да је разноси, пред тога што и после излечења говечета од ове болести, говече за дуго има у себи клице заразне, којима може здраву стоку заразити.

Узрок појаве ове болести приписују научници једној малој кроз увеличавајуће стакло видљивој глиници, — микроскопу, бактерији, која се у ваздуху налази

Помоћу ваздуха она се у плућа удише и у плућа угњезди, ту расте и размножава се и произведе запалење плућа, које се распростре и на плућну марамицу. Клица заразног запалења плућа преноси се на тихом времену у шталама на 30—50 корака, а на промаји и ветру на 100—300 корака даљине. Говече може се заразити природним путем помоћу ваздуха, или вештачким путем помоћу пелцовања. Заразна клица може одржати своју моћ заражљивости у влажним, недезинфицираним шталама, у ђубрету, у храни, у кожи, у аљинама често пута од 3—6 месеци. Fürstenberg прича један, случај, да се је у храни, која је била у зараженој штали, моћ клице одржала 9 месеци. Заразно запалење плућа не преноси се и нераспростире се само помоћу болесних и у инкубационом ступњу оболелих *грла*, већ и оних, која се сматрају за преболела. Као посредници за пренос заразе служе штале, жељезнички вагони у којима су болесне животиње биле, шталско ђубре, храна, коже, месо, чувари, марвени трговци, који из заражених штала у здраве долазе. Клица заразе налази се у издисаном ваздуху болесних говеди, у изметима њиховим, у плућним избацајима, балама, шлајму и гноју, у запаљивим деловима плућа, плућне марамице, поткожног ткања, у крви и месу

Време за које се зараза појављује од кад је клица заразна у тело унешена, различито је. Најкраће време за које се зараза може појавити, — било то да се говече природним путем, зарази, било пак пелцовањем, — јесте 3—5 дана, а обично зараза се појављује после 14 дана. Неки пак писци веле: да се болест појављује после 4—6 недеља, а понекад после 16 недеља. Једном преболела животиња од ове болести, не може се више том болешћу заразити.

Знаци под којима се појављује заразно запалење плућа двојаки су и то: једни код којих болест пролази без грозничавости тако звано *сакривено стање* (stadium oculutum) или *безгрозничаво стање*; и други, код којих се болест појављује са грозницом, тако звано *отворено стање* (stadium apertum) *или грозничаво стање*, које се и *акутно* зове. Безгрозничаво стање траје 3 недеље до 3 месеца, а под извесним околностима и још више. Бива случајева да говече у овом стању и преболи, тако да се болест и не опази, и по томе сасвим је лако објашњиво, зашто се је зараза у неким великим стадима у велико распрострла, пре но што је и опажена. Грозничаво стање траје обично једну до три недеље, а по кад-кад и више. Прелаз из једног у друго стање бива поступно или нагло, тако, да животињу коју смо још данас за здраву сматрали, сутра или прексутра већ је јасно оболела од запалења плућа. Знаци оболења су: кратко и јако кашљање, које је са избацајима шлајма скопчано, и које се само дању чује, а нарочито у јутру, кад су шталска врата отворена, да у штали свежији ваздух улази, који проузрокује промену у температури штале. Јаче кашљање бива и по пићу ладне воде. Кишљање се учестава, али је кашаљ по јачини слабији, и са боловима скопчан. Дисање је убрзано и отежано и говече удисава и издисава ваздух 20—60 пута у минуту, а било удара 70—80 па и 100 пута у минуту. Са отежаним дисањем појављује се и грозничаво стање у разном ступњу Очни поглед потавни и очи изгубе своју светлост, и све слузокоже поцрвене. Длака изгуби своју сјајност и накостреши се. Топлота тела пење се на 40—41° топлоте, док је пак на појединим спољним деловима тела топлота неједнака, а нарочито око рогова, ушију и ногу често је променљива. Прохтев за јело све је мањи, а ако се топлота тела увећава преживање је све мање; изметци су час житки, час чврсти и суви, тако, да час пролив, час затвор наступи; продукција млека поступно

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.*)

од

Беле Инкеја.

С немачког оригинала превео

Д-р. Светолик Радовановић.

I.

Циљ и значај агрономско-геолошких картирања терена.

Земљом зовемо у опште онај најгорњи слој земљине коре, на којем вегетација почива.

Знамо, да се земљина кора састоји из *стена* од разновреног материјала, текстуре и порекла. *Геологија* је она природна наука, која има задатак, да нас упозна са овим материјалом, с природом и саставом стена, њиховом структуром и начином њиховог постанка.

Један део стена стварао се у дубини земље, и ове се стене виђају данас на површини пошто су у току времена скинуте оне друге стене, које су их пређе прекривале, то су *алугонске масивне стене* (гранит, сијенит и т. д.) и *кристаласти шкриљци*

*) Овај чланак наштампан у „Извештају мађарског геолошког завода за год. 1891-ву", који је ове године изишао, а преведен је с немачког текста тога извештаја (Jahresbericht der kgl. ung. geologischen Anstalt für 1891. Budapest 1893).

Разлози, који су покренули преводиоца да се лати овог посла, јесу:

1. велики значај агрономско-геолошких проучавања и картирања земаља у пољопривредном погледу;

2. потреба, да се и наши пољопривредници — како приватни тако и у државној служби — упозналу са овим; — и

3. што је у нас већ покренута и од надлежне стране прихваћена мисао, да се и код нас приступи систематском геолошком проучавању терена и изради детаљне геолошке карте. (Види о овоме преводиочен чланак у новембарској свесци „Просветног Гласника" од прошле године).

Сам овај чланак писао је мађарски државни геолог Béla Jnkey као реферат мађарском министарству земљорадње на основу искуства, које је стекао проучавајући овај посао у Немачкој, где је он прво и поникао, и где се непрекидно продужава с примерном ревношћу. У преводу је учињена измена у толико, што је прво преведен други одељак оригинала па за тим први, јер се преводиоцу чини, да је тако разумљивије и боље; осим тога изостављена су два три става, која с главном ствари немају ближе везе, и која у осталом ништа не крње целину.

Преводилац.

се умањава или сасвим престуни. У колико је дисање теже, у толико је и пиће течности отежање и са кашљем испрекидано. Услед отежаног дисања животиња испружи врат и главу у напред и стење, рашири предње ноге, са задњим ногама тапка, затвори уста и из њих запени и напослетку од угушења умире. У последњем ступњу болести животиња чешће леже, али то траје за кратко време, и то са опруженим или подвијеним ногама на грудном кошу. Осетљивост грудног коша је према притиску врло велика. Често пута животиња не може, при крају болести, да се одржи на ногама, и она леже са опруженим вратом и отвореним устима, јако стењући на једну страну. Пред смрт наступа обично смрдљиви пролив.

(свршиће се)

СТОЧНЕ ЗАРАЗЕ.

(свршетак)

Три има пута, којима бактерије могу да улазе у тело животињско и то помоћу крвног тока приликом разних повреда; са храном путем варећих органа, при чему пак треба имати на уму, да код иначе здравих животиња бактерије обично нису у стању да продру кроз желудац и црева. Ова околност одмах се мења, ако какво болесно стање на каквоћу варећих сокова утиче и њима ону снагу одузме, којом су у стању да бактерије униште. Бактерије могу даље и путем респирационих органа, дисањем, у тело улазити.

У борби против сточних зараза играју највећу улогу тако звана дезинфикациона средства, која су хемијског састава и која имају то дејство, да микроорганизме, као клице болести или у развијању спречавају или живот њин са свим уништавају. Има разних хемијских средстава, која на микроорганизме отровно дејствују. У првом реду припада то дејство **сублимату**, који растворе спора прострела већ у једном раствору 1 : 300.000 спречава, а у раствору 1 : 200.000 исте за 10 минути уништи. На жалост, због велике отровности и опасности не може се сублимат за дезинфекцију свуда употребити.

Терпентински зејтин спречава развијање спора у раствору од 1 : 75.000. Даље имају уништавајуће дејство на бациле **Јод, Бром, Хлор.**

Креолин прекида развијање бациле прострела већ у једном раствору од 1 : 15.000; у 3% раствору уништава пак споре исте бациле за 48 сахати. Креолин је једна загасита, катрната течност и препоручује се за наше прилике као најпрактичније дезинфекционо средство, пошто није отрован, не квари предмете, а сем тога врло је јефтин. У 2—3 процентном раствору сходан је за дезинфиковање разних шталских предмета и прибора као и пољопривредних справа. Креолин се може употребити као дезинфекционо средство и у форми прашка, који ваља посути ђубришта и олуке, који спроводе мокраћу из штала.

Карболна киселина, карболни зејтин у 5% раствору једно је такође изврсно дезинфекционо средство за скоро све предмете, само што употреба његова није без сваке опасности, јер је јако отрован, а сем тога не сме се употребити за дезинфекцију код животиња, које су за клање одређене, пошто њино месо задобије карболни мирис.

Хлорни креч (Calcaria chlorata) представља један бео прашак, који јако мирише и под утицајем којег све органске боје побеле. Хлорни креч употребљава

(гнаје, лекуписни шкрињаш и т. д.); други део стена постао је таложењем у води или механичним нагомилавањем рушевина или се образовао у воденом раствору (со, кречњак, гипс). Ово су *нептунске слојевите стене*, које могу бити врло разне геолошке старости. Трећа део стена је *вулканског* порекла.

Знамо, даље, да расподела између суве земље и воде није никако била постојана, него да се у току геолошких периода непрестано мењала, услед чега је само и могло доћи, да на оним деловима земљине коре, које данас зовемо континентима, ваљамо представнике свих поменутих трију класа стена.

Чим је каква крај земље изложен дуже време непосредном додиру са атмосфером, одмах се његова површина отпочиње на најразноврсније начине мењати: наступа растварање и растварање приобитних (in situ) стена, које није ништа друго, но сталан хемијски процес, што непрекидно мења материјал земљине коре; уз то долази одмах и денудација терена, тј. дејство покретне снаге атмосферских талога, текуће воде и ветра, услед чега се растрошени материјал односи, на други начин распоређује и преталожава. На овај начин постаје онај застирач од трошног материјала преко стеновите подлоге земљине површине, тако су постале све разноврсне „земље“ што хране и одржавају целокупну вегетацију, која је опет, са своје стране, моћан фактор за даље трошење и промењивање стена.

Земље дакле нису ништа друго, но непосредан продукат стеновите подлоге своје, и као год што су ове подлоге — стене — разноврсне, тако и разноврсних земаља имамо.

И док се права геологија занима само с приобитним стенама и геолог их, при својим проучавањима терена и картирањима, са свим апстракује од земљаног застирача њиховог, дотле се пољопривредника највише тиче баш онај најгорњи део земљине коре: он се труди, да прво упозна природу његову, па онда предузима проучавање његове подлоге, у колико је то од значаја. По самој природи ствари, дакле, иде агрономија при проучавању земљине коре одго на ниже, докле геологија, обратно прати низове појединих геолошких творевина одо на више. Наравно, да нас само овај последњи начин проучавања води к научном, т. ј. генетском схватању и представи терена, јер сви разнолики варијетети стена не потичу услед разноврсности састава појединих земаља, што се налазе на површини, него, баш обратно, ове су продукат распадања своје стеновите подлоге.

Наука о земљама — *педологија* — држи, дакле, средину између геологије и пољопривреде. Основницу њену чине геолошка проучавања терена, а крајња циљ јој је познавање најгорњег слоја земљине коре. Правац и методе своје позајмљује она од природних наука, али јој је задатак, да потпомаже пољопривреду.

Полазећи од теоријске основице потребан нам је за извођење поменутих практичних резултата читав низ проучавања, која су по реду од прилике ова:

Прву основницу дају *топографијска картирања* терена, којима је у детаљу представљен рељеф земљишта и расподела рева, речица и потока по њему.

За тим се према овој основици израђују геолошке карте тих терена, које нас упознају с природом, саставом, старошћу, пореклом и међусобним односом свих геолошких творевина — стена — што се у њима јављају. Поменуто овде, да се геолошким картама представља у главном само темељ или боље

се за производење хлорног гаса. Помешан са 10 делова воде препоручује се као дезинфекционо средство за патосе, дуваре, како зидане тако и дрвене, који се њиме имају премазати. Хлорни креч се мора увек у свежем и сувом стању употребити. За дезинфиковање кожа и животињских сировина хлорни креч није употребљив, јер их квари.

Алкалични цеђ једна је као вода бистра или слабо жућкаста, штипајућа течност, која се добија из пепељаче и соде при растварању истих у врућој води и додавањем негашеног креча. Ако желимо јачи или слабији цеђ да имамо, то се цеђу има додати само једна већа или мања количина воде. Слабији цеђ употребљава се за дезинфекцију памучних материја и платна. Јачим цеђем целисходно је дезинфиковати дрвене предмете и зидове. Коже и вуна међутим слабо подносе цеђ.

Зелена галица може се употребити за дезинфекцију ђубришта, али има врло слабо антисептично дејство и за то је за дезинфекцију при заразама неупотребљива.

Негашен креч распада се четњим поливањем са водом у ситан, сув прашак, који се као дезинфекционо средство препоручује нарочито за посипање лешева. Један део негашеног креча помешан са 60—100 делова воде служи за дезинфекцију коже, које се имају у ову смесу потопити.

Шалитра слабо је дезинфекционо средство и може се употребити за конзервирање свежих животињских сировина а у раствору за дезинфекцију црева, папака и рогова.

За дезинфекцију одела, вуне и шталског ваздуха употребљавају се гасови и паре од минералних киселина као хлорни гас, сумпорна киселина и шалитрове паре.

Хлорни гасови развијају се из хлорног креча ако се са њим помеша каква киселина. Хлорни гас је један зелено-жути, загушљив гас и добија се на тај начин, да се хлорном кречу дода сона киселина и то тако, да на два дела хлорног креча дођу три дела соне киселине. За 1 кубни метар ваздуха треба узети 250 грама хлорног креча и 350 грама соне киселине. Али пошто хлорни гас само у присуству влаге своје дезинфекционо дејство развија, то треба у дотичној штали за време кађења хлорним гасом и водену пару развијати.

Сумпорна киселина образује се, кад се сумпор запали.

Шалитрове паре производе се загревањем једне смесе, састојеће се из једнаких делова шалитре и галице.

Врућe водене паре и врела вода, нарочито ако се њима дода и карболна киселина, такође се могу употребити као дезинфекционо средство, јер су у стању да клице болести униште.

Штале, које се овим гасовима и парама каде, морају бити затворене, а у њима не сме се налазити ни човек ни стока. Кађење треба да траје најмање 12 часова. После се имају врата и прозори отворити и штала неколико дана проветравати.

Ватри не може одолети ни једна заразна материја и за то се сви гвоздени предмети најцелисходније усијавањем дезинфикују.

Пре сваког дезинфиковања морају се дотични предмети и штале претходно спољски очистити водом, сапуном или цеђем, ако хоћемо да дезинфекција буде од трајне вредности

Дезинфекција заражених штала и свију у њима налазећих се предмета има се на овај начин извршити:

рећи мозаична слика степенасте подлоге терена без тренног земљаног покривача његовог, а да се међусобни однос — тектоника (склоп) — еруптивних и слојевитих стена сазнаје из придатих профила и из објашњења карте — текста.

Трећи рад чини право (агрономско-геолошко) картирање земаља, којим се поједине врсте земаља издвајају и на карти тачно обележавају, наводећи при том, да се и геолошка основица ће изгуби из вида. Јер у томе баш и леже научни значај агрономско-геолошких картирања, да нам покажу ону интимну везу, која постоји између геологије и рационалне пољопривреде.

Али овим није још исцрпљен цео рад на научном испитивању земаља; остаје још да се изврше механичке и *хемијске анализе* свих разноврсних земаља, које се у главном у дотичном земљишту јављају. Како пак ако не цео овај рад а оно знатан део његов (на пр. апсорпциона моћ земљишта, његов капацитет за воду, моћ испаравања, пропустљивост у погледу на воду, моћ упијања и т. д.) стоји у тесној вези с разматраљем земаља у природи, то је неопходно потребно, да га донекле предузима и врши сам геолог, који се баш картирањем, а да се остало и нарочито саме хемијске анализе оставе хемичару; па и при том сав потребан материјал треба сам геолог да прикупи, и да од своје стране нагласи још и правац и циљ саме анализе.

И тако, пошто се побројаним проучавањима извесно земљиште позна

1. по геолошкој природи, дакле пореклу његовом,

2. по распрострањености и међусобном односу појединих варијетета његових,

3. по структура, саставу и физичким особинама његовим, — тек тада долази пракса са својим решавањем, како ће се добивени резултати употребити на унапређење саме земљорадње.

Разуме се, да практична примена ових резултата није посао геологов, него је то задатак стручних пољопривредника и у опште радника на рационалној агрономији. Геолог уз помоћ хемичара врши ова проучавања дотле, док не констатује све природне особине дотичног земљишта; сад долазе други, који имају према физиологији биља да одреде, од каквог је ово утицаја у погледу на успевање културних биљака, па тек онда долазе пољопривредници, који ће на основу свега овога имати да изводе своје практичне захвате и да евентуално предузимају рационалне мелиорације земаља.

Како се држава, поред осталих својих задатака, има још бринути и о унапређењу земљорадње, то нека нам је дозвољено, да поменуте радове још једном прегледамо, и да их упоредимо с кругом рада разних државних завода.

Топографска картирања врше по свима државама војне институције — генералштаб, војни географски заводи и т. д.

Геолошка се картирања сматрају данас у већини држава такође као један задатак државе, и рад њих се оснивају нарочити државни геолошки заводи, одбори и т. д.

(наставиће се)

Из заражених штала, у којима се још болесна стока налази, мора се и ђубре редовно сваког дана износити, патос чистити, олуци за пиштовину водом прати и за тим разблаженом карболном киселином или креолином поливати и штала довољно проветравати.

Из заражених штала пак, у којима нема више болесне стоке, има се све ђубре и сва слама на њиве извести и подорати. Слама може се и изгорети. При извожењу ђубрета и сламе не сме се употребити стока, која је за дотичну болест примчива. За тим треба шталски патос очистити врућим цеђем, зидове остругати и понова окречити. Ако је патос од дасака и то већ покварених, то се имају исте новима заменути, пошто се предходно испод њих наквашена земља извади и новом набије. У непатосаној штали треба земљу барем за 20 сантиметра дубоко ископати и новом заменути. Дрвени шталски дувари имају се цеђем опрати и за тим окречити чистим кречом, коме је додата карболна киселина или креолин. Тако исто треба поступити са оквирима прозора и дирецима. Врата, јасле и друге дрвене предмете треба врућим цеђем опрати и за тим каквом дезинфекционом течношћу, најбоље креолином, намазати. Гвоздене справе најбоље је у ватри усијати.

Кад је све то извршено, онда се има штала још и прекадити или хлорним гасом или сумпорном киселином и на послетку проветрити.

Успешно сузбијање сточних зараза може се делимице и **каламљењем стоке** постићи, које на том искуству почива, да стока ако једаред једну извесну болест преболи, од исте за свагда или барем за дуже време поштеђена остане. Каламљењем дакле задобија стока апсолутни, потпуни или релативни имунитет. Извесне животиње међутим већ су од природе имуне према неким болестима и свакоме је познато, да се поједине овце или говеда не разболевају од богиња или шапа и ако су биле изложене заражењу од ових болести. Неке врсте животиња опет нису примчиве за неку болест. Тако н. пр. говеда се никад не заразе од сакагије, коњи напротив никад од куге и заразног запалења плућа. Према томе постоји неки урођени имунитет, који може бити сопствен чак и једној читавој врсти животиња. Животиње постану имуне за неку болест, пошто су исту преболеле: **на природан начин стечени имунитет.** Овај имунитет задобију пак животиње и онда, кад се на вештачки начин путем каламљења заразна материја на исте преноси: **вештачки стечени имунитет.**

Дан данас се у многим државама сваке године у велико калеме свиње ради заштите од црвеног ветра, говеда ради заштите од прострела, заразног запалења, плућа и говеђе куге у Русији. Са суштином и начином каламљења ових болести упознаћемо се другом приликом.

О. Репић.

КАКО ТРЕБА САДИТИ ВОЋЕ?

Па писано је о томе у овом листу! Јесте писано, ал' увек површно и недовољно објашњено, а ово је у воћарству најглавнији и најозбиљнији посао.

Сађење воћке, исто је то, што и темељ при подизању куће: и једно и друго одговара својој цељи само онда, кад се изврши у правој сразмери, са великом пажњом и добро размишљено. У колико је милина погледати, како воћарство с године на годину све више пријатеља и љубитеља задобива, у толико је опет с друге стране жалосније, кад видимо, како лањски садови куњају и пропадају, а то једино с тога, што се воћке непажљиво и неправилно саде. Сађење је први услов за даље развиће, родност и трајашност дрвета.

По себи се разуме, да на даљи успех понајпре упливише каквоћа воћке, коју хоћемо да садимо. Воћка мора бити здрава, добро однегована још из младости своје, добро ужилена, нарочито да има доста оних ситних жила — власница. Даље треба добро пазити при ископавању, при паковању, ако ће се негде слати и при испитивању кад с пута дође. За оснивање новог воћњака, не треба узимати којешта, него треба одабрати оно што је најбоље.

То су дакле први услови.

Ако смо ове прве услове као што ваља испунили, онда треба да одредимо *најподесније време*, кад ћемо воћку да садимо. *Воћку можемо с успехом само онда садити, кад јој лист опадне*, дакле од месеца Октобра, до Априла. Но пошто је земља преко зиме, или сасвим смрзнута, или пак у тој мери каљава, да се неда обрађивати, онда ће пасти сађење с јесени, ил' с пролећа. Најпризнатији воћари сложили су се у томе, а и искуством је утврђено, да се дрва много боље приме и да с пролећа много бујније потерају, *кад се што раније с јесени усаде.* — С пролећа усађена дрва много страдају од суше и кошљивих ветрова, и само у том случају, ако је земља тешка, ладна и влажна, треба безусловно садити с пролећа, да не би жиле новоусађених дрвета биле изложене мразу и превеликој зимској влази. У заклоњеном положају то је сасвим споредно питање, да ли ће се садити с пролећа, ил' јесену; ту је свеједно.

Од времена за сађење, много су важније *припреме за усађивање само.* Читамо и у књигама и по новинама где се каже: ископај метар дубоку, метар широку и метар дугачку рупу. То је одиста правило, — али се то нема увек и на сваком месту по том правилу копати: друкчије ће се дрво садити, ако се сади у пескушу, а другчије у глинушу, а друкчије ако је здравица плодна, пропустљива, каменита, или је непропустљива и хрђава у опште. *Главно је то, да се дрво у дубоко раскопану земљу усади;* тако ће се пре и сигурније примити. С тога је много пробитачније, да се, па било то на пољу, или у башти, прекопа, или преоре цео простор, који ћемо с воћкама да засадимо, па тек онда да копамо, на одређена места само толике рупе, да у њима жиле лепо распоредити можемо, да их не савијамо и не гњечимо.

Па и где се воћке појединце саде, *треба рупе да су више шире*, да нису одвише дубоке, да жиле више у ширину, а не у дубину расту.

Где је ораница или горња земља плитка, подводна и непропустљива, онда се на особени начин воћке саде: *на умке.* У неким баштама, које иначе могу имати добар положај и могу бити погодне за сађење нечег другог, али воћака само у том случају, кад се саде на умке, иначе би у плитком земљишту, нарочито ако је ово још и подводно, пропале. Ове се умке набацују у виду пресечне купе, од оближњег земљишта, и то тако, да при дну имају $2^1/_2$ метра у пречнику, а висина да им је 60—70 сантиметра. Ове умке треба на једну годину пре сађења направити, да се до сађења самог добро слегну, а да се не би са стране рониле, треба их засејати травом, или опасати бусењем.

Пре, но што би воћку усадили, треба у рупу забости колац. Колац мора допирати до под саму крупицу. *Пре* сађења зато га треба забости, што би после сађења ударен, могао врло лако повредити жиле.

Пошто су на тај начин нужне припреме извршене, приступамо самом сађењу. Пре свега треба узети лепо и правилно порасла, здрава дрва, па им жиле само у толико скресати и сасећи, у колико су при вађењу повређене: угњечене, расцепљене ит.п. Из упоредни опита уверили смо се, да се дрво у толико теже прими, уколико су му жиле краће сасечене. Нарочито оне танке власнице много подпомажу, да се дрво боље и лашке прими, ако су здраве и свеже. Оне дебље жиле треба с тога само толико скратити, колико је најнужније, а при усађивању треба пазити, да се лепо поставе у свој природан положај, да се не гурају и не тутвају силом у ону рупу; власнице пак треба сасвим поштедити и само им вршкове *оштрим* ножем у толико одсећи, у колико су — као што напред рекох — при ископавању повређене. Нож мора бити *сасвим оштар* за овај посао, да се жиле што глађе сасеку, јер глатко сасечене ране, много лакше и пре зарашћују.

Ко не сади сам својом руком, или није присутан при сађењу, тај треба за тај посао да узме само *савесне људе*, јер се при сађењу, непажњом ил лакомисленошћу учињене погрешке, доцније тешко дају поправити.

За правилно сађење, треба увек да су двојица на послу; један да држи воћку и пази на правац, а други да размеће жиле и нагрће земљу.

При сађењу је највећа погрешка која се учинити може: *предубоко усађивање воћке*. На то треба добро пазити, да воћка само до „грла“ у земљу дође. Ако се, ма само и неколико сантиметара дубље од грла земљом претрпа, и на тај се начин жиле предубоко затрпају, тешко да ће та воћка добро напредовати. *Воћка не сме доћи дубље у земљу, но тачно онолико, колико је и пре тога у земљи била.*

Исто је тако врло оужно, *да се набацаном земљом испуне све празнине између жила*. Што жиле боље у додир са земљом дођу, тим ће се боље и сигурније дрво примити. С тога је врло добро, да је земља за нагртање што ситнија и да јој се дода ситног, сасвим сагорелог, зрелог ђубрета. Ово ђубре доприноси да се воћка и боље прими и доцније бујније порашћује, а уједно је у том ђубрету и жилама много топлије, што такођер много упливише на пораст.

Што многи газе земљу око усађеног дрвета, то није хрђаво; тим се такођер иде на то, да се земља жилама боље приљуби; али при том гажењу треба добро пазити, да се жиле не повреде, јер би у том случају било више штете, но користи.

Кад се с пролећа сади, онда треба новоусађено дрво и добро залити, да се земља на жиле „нажуљи“, т. ј. да се ако жила направи блато, и на тај начин жиле са земљом тешње вежу. А кад се с јесени сади, онда није нужно то нажуљавање, јер тада и онако настаје влажно, кишовито време, снег, и у опште већи талози.

Новоусађена дрва треба сад и пажљиво *привезати за ону тачку*. Непажљивом везом направе се ране на младој кори, а то може да има врло хрђавих посљедица, — може да се направи „рак“ и друге сличне болести. Код нас међу обично само *једну* везу. Та *једна* веза само, може више да штети дрвету, но да му користи. Сваком дрвету треба метнути *три* везе, које се праве од врбовог прућа, плетене сламе, рогоза итп. И то је погрешно, кад се овом везом воћка с тачком непосредно притисне. Воћка се не сме стаблом на тачку прислонити; једно од другога треба сигурно раздвојити, а то ћемо најбоље учинити онда, кад везу у виду лежећег осам (∞) вежемо, тако, да у један круг дође воћка, а у други тачка, између њих пак укроница, која ће их од међусобног тарења сачувати.

После позеза, треба младу и новоусађену воћку премазати смесом: од жуте земље, креча и фришке говеђе балеге. И с пролећа усађене воћке треба премазати исто онако, као и оне с јесени, јер их то премазивање чува од кошљивих ветрова и одржава им и чува потребну влагу у стаблу.

С пролећа усађене воћке треба с почетка *добро заливати*; то их јако унапређује у свему. Још је много боље, да се око стабла мало земља раскопка, па онда покрије шталсвим ђубретом, које ће увек довољну влагу одржавати, што много упливише на бујнији пораст и на доцнију плодност.

Ко овако буде своје воћке садио, тај се само може надати најбољем успеху од свога рада и најобилатијој родности од својих воћока.

ГЛАСНИК.

Пољопривредне школе у Црној Гори. — Ми се само можемо радовати економном јачању наше браће Црногораца. Нема сумње да је у првоме реду један од видних знакова економног јачања подизање привредних школа.

Нами је дошао до руку извештај Кн. Цр. Земљоделске школе у Подгорици за 1893 год. и хоћемо у кратким потезима да читаоце „Тежакове“ упознамо са овом школом.

Црногорац вели: *кад год је ваљало пушку на раме а јатаган за пас, вазда је рђало рало и мотика.*“

Још 1874 године била је основана прва Земљоделска школа на Даниловграду, па је због ратних прилика онога доба у самоме зачетку суспендована, и тек на дан 20. Фебруара 1893 године отворена је поново у Подгорици главноме месту Славне Зете. Подгорица је врло подесно место за пољопривредне циљеве, јер је земља питома и плодна.

Школа је заснована иницијативом Књаза Николе. Познававајући добро своје Црногорце, да су доста велике небриге за пољопривредне радове као што би се и он *Сам* у фигури о њима изражавао:

„*Да су ми Црногорци радни као што су храбри, били би исто тако богати, као што су славни*“, он је својим повчаним жртвама припомогао да се на Његовом — Књажевском имању „Крушевац“ код Подгорице оснује земљоделска школа уступив школи од свога имања, колико год јој је потребно земљишта за практичну обуку ђака.

Настава у овој школи траје 2 године. Школска година почиње 1 Фебруара а свршава се 1. Децембра.

У школу се примају ученици и то првенствено из сваке нахије по један; који су са добрим успехом свршили основну школу, а нису млађи од 13 ни старији од 18 година. Ученици се издржавају о државном трошку, а примају се да ову школу уче и о своме трошку.

Настава је теоријска и практична, али наставни је план тако удешен да преовлађује практика.

Предају се ове науке:

1., Продужење и допуна основне наставе.

2., Рачун са основима земљомерства.

3., Кратак извод из природних наука.

4., Земљоделство са баштованством и ливадарством.

5., Виноградарство и подрумарство.

6., Воћарство.

7., Сточарство са свиларством, пчеларством и основима марв. лекарства.

8., Пољопривредно рачуноводство.

9., Основи шумарства.

10., Наука о чувању здравља.

Наставничко је особље:

Филип Јерговић управитељ школе, Др. Митар Радуловић окр. лекар, Др. Ђорђе Стевановић мирв. лекар, Зарија Радичевић учитељ.

Школа располаже овим училима:

Школско имање на „Крушевцу“ са њивама, ливадама, виноградима, воћњацима и баштом за поврће.

Подрум за вино.

Збирка пољопривредних оруђа и машина.

Физична и хемијска збирка.

Школска библиотека.

У 1893 год. учило се 17 ђака о државном трошку.

КЊИЖЕВНОСТ

ОЦЕНА

књижице „Практичан Пчелар“ — за почетнике и сваког

написао

П. Периновић

пчелар

Издавали: **М. Периновићка и Ђ. Периновић**

(наставак из броја 2-ог а не свршетак)

II. Ројење

Писац „Практичног пчелара“ у својој књижици тврди да је само природно ројење добро и економично устаје противу вештачког ројења, које он вели да је неприродно „насилно“ ројење. Писац у својој књизи на страни 69 вели: „Вештачки ројеви праве се само у кошницама рамичним. Они се производе на овај начин:

„*Кад се сандуци пуни пчелама а рамови сачем, а саће буде пуно медом и легом, тада пчелар узме из једног пчелног сандука — ако исти има 14 рамова, само 8 залежених, па оних осам рамова метне у празну кошницу, празни да са осмима и матицу*“ пренесе, а у старој кошници остави 6 рамова такође залежених у којима се налазе и залежењах матичњака. Овде остану све пчеле радилице, а у новој је матица са јаким легом и оним малим пчелама, које још на рад нису излазиле. *У старој кошници пчеле изведу себи младу матицу* а у новој матица напомажа друштво и на тај начин од 1 кошнице постану 2 јаке.

„Тако раде многи, који са вештачким кошницама пчеларе и то се зове *вештачко ројење*. Ја сам такође неко време правио вештачке ројене, док се нисам уверао да је исто некорисно, и кад сам се уверио да је и штетно ја сам га назвао „не вештачко“ него „насилно ројење.“ Ја сам овако ројење одбацио јер је оно по пчеларство штетно. Један природни рој вреди више него три вештачка [sic!!?] с тога пчелар треба да пчелари са природним ројењем а никако са против природним.“ Заиста свакав начин изложио неприродно је и не ваља. Зашто, ја сам то већ у „Тежаку“ за 1887 г. у септембарској књизи тачно изложио. Што се пак тиче питања да ли је боље *природно* или вештачко ројење, ту ја са писцем не могу сложити. Ја сам сам година пчелар са равним кошницама система „Корњењевског“ двојанке и ја сам сваке године ројио вештачки, но но на такав начин као што је описао г. писац но на начин, као сам ја у „Тежаку“ за Септембар 1887 год. потанко изложио. Овакав начин вештачког ројења потпуно је сагласан са природним ројењем и ја чикам сваког, да ако природни ројеви и од најбољих кошница — буду и за половину већи од вештачких ројева ја ћу г. писцу П. Периновићу поклонити ово моје ковањлук од 50 кошница. Ја смело могу тврдити да се само вештачким ројењем може стало напредовати и пчеларити са коришћу и успехом. Оволико што се тиче вештачког ројења. Сад да видимо шта писац мисли о природном ројењу. Он на страни 61 вели:

„*За сезну трмку, пресад или матурку која се добро у овоме месецу затекла, треба пчелар да има три празника, за ове ројеве, јер свака матурка при коле једним приликама, ројиће три роја, а пчелици се могу и изгојчати. Вишим пчелом три роја треба саставити од 2 и три роја да се тиме направи један јак рој, који ће моћи да спреми оволико меда, колико ће му бити доста за зиму и нешто за пчелара. Мале ројеве не треба остављати.*“

Из изложеног се јасно види да писац нема ни најмање правилан поглед на природно ројење. И најобичнији наши простаци сељаци увиђају да је много изројавање трмака штетно па се свима силама — старају да га ван год ограниче. У колико сам ја — са њима разговарао сви признају да је најбоље пустити само 1 рој прак, а само у овим случајевима вторака, над пчелици — правци излазе првих дана месеца Маја. Дуготрајна практика наших простих сеоских и увиђавних пчелара дала им је правике да мало промисле о теме, на који ће начин прекратити изројавање кошница, јер изројавање је један од узрока, због чега од пчеларења са простим трмаком ретко над човек стварне користи има. Може је мишљење, да изројавању треба стати на пут и да више од једног роја ни у ком случају није паметно допустити, јер ће тај 1 рој, кад се паметно ради бити велик и снажан, те је на тај начин и корист осигурана. А кад се допусти 1 трмка да 2 роја (прваца и вторака) онда се већ дели на троје и сва ће три бити слаба. Ја држим да и обична памет може то разумети, а у осталом нека се свак увери и на самом делу.

Писац у својој књижици говорећи о прекраћивању ројења вели да треба само исећи трутово саће и матичњаке у „трмци“ и пчеле ће престати да се даље роје, но то је начин несигуран, јер пчеле у врло много случајева замену матичњаке не само на трутовом саћу но већином на пчелином, то је једно, а сем тога замену их не само по крају где се виде и уништити могу, но их замену и по средини а и у сам врх — „трмке“ те се ројење трмке, таким начином прекратити не може. Писац није показао и друга два начина да се почетници помогну — а ово је требао учинити.

У место непотребног надугачко и напироко описивања како се хватају природни ројеви што ће умети да учини — ако се само пчела не боји — и онај који никад трмку видео није, писац је требао да обрати пажњу још на то на који ће се начин, обезматичене „трмке“ спасти, пошто је опште позната ствар да матурке после ројења могу да отрутоне услед тога што им се млада матица приликом парења у лету изгуби или пропадне а он то учинио није. Сем оних недостатака од неке важности да узгред напоменем још и то да је писац неправилно изнео да „матице“ пре ројења певају, он вели (страна 63). „*Кад се истој приближи т. ј. оној „трмци“ која је за ројење спремна, за њу стане, чује као матица пева, чује је певање — зујање од осталих одвојено и чује се разговетно на 1 метар. Она пева свичуком „мат“, „мат.*“

(свршиће се)

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖИТЕ СВОЈ

XXV. ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР, 30. ОВ. МЕСЕЦА У 9. САТИ ПРЕ ПОДНЕ У СВОЈОЈ ЗГРАДИ.

Дневни је ред према чл. 31 друштвених правила овај:

1, Председник или његов заменик отвориће збор

2, Поднеће се извештај о радњи управног одбора у 1893, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу.

3, Поднеће се на решење најпре писмени предлози одбора подружина и појединих чланова колико их буде било, а затим предлози појединих чланова на самоме збору.

4, Бираће се чланови управе према чл. 18 и 19 друштвених правила.

5, Поднеће се на решење предрачун прихода и расхода за ову 1894. год.

6, Бираће се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, пољопривредне подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи друштва и пољопривредног напредка, који су вољни да дођу на овај збор.

Бр. 84. Из седнице управног одбора Српског Пољопривредног Друштва 13. Јануара 1894. године у Београду.

ПЧЕЛАРСКО-ВОЋАРСКА ЗАДРУГА У БЕОГРАДУ.

Држаће свој годишњи збор у понедељак 31. Јануара, у 3 часа по подне у згради Срп. пољопривр. друштва.

Позивају се задругари да на овај збор дођу. Према измени чл. 18 правила задруге приступа имају само они задругари, који на сам дан збора депонују своје удеонице Управном Одбору и према томе уланицу добију.

Дневни ред:

1. Извештај Управног Одбора о раду за 1893 г.
2. Извештај Надзорног Одбора о год. рачунима
3. Избор чланова Управног и Надзорног одбора за 1894 годину.
4. Предлози Управног Одбора и појединих чланова.
5. Разрешителница Управном и Надозр. Одбору, и
6. Пројект буџета за 1894. годину.

16. Јануара 1894. г.
Београд.

УПРАВА.

ОГЛАС.

Пчеларско-воћарска Задруга у Београду потребује једног теорично и практично образованог пчелара, који се у исто време разуме и у воћарству. Награда је 1200 дин. год., бесплатан стан на пчеланику у Топчидеру, четврт хектара земље за башчу, и извесна тантијема од пчеларско воћарских производа.

Ко се способан очећа да ову службу прими нека се обрати Управи Пчеларско-воћарске Задруге у Београду, најдаље до конца месеца Јануара, 1894. год. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Бр. 11. Из Управе Пчеларско-воћар. Задруге 6. Јануара, 1894. год. у Београду.

САДРЖИНА: **Чланци**: Зарашо запаљење плућа код говеди. — Стоглав заразе (завршетак). — Како треба солити воће? — **Гласник.** — **Књижевност.** — **Позив на скуп Срп. пољоприв. друштва и Пчеларско-Воћарске Задруге.** — **Оглас.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО Штам.-Срп. државна штампарија Одговорни уредник ВУЧКО С. БОГДАНОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРИЗИЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОБШТИ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТЕ. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ПРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 4 и 5. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 30 ЈАНУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ИЗВЕШТАЈ

О раду Српског Пољопривредног Друштва за 1893 год.

Настављајући започете радове из 1892 год., Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва, пре него што би прешао на излагање радова у 1893 год. сматра за своју најиријатнију дужност да саопшти Збору, да је Друштво у овој години обдарено једном драгоценом тековином. Његово Величанство Краљ Александар I. на изричну молбу прошлогодишњег Главнога Збора, благоволео је примити под Своју Моћну Заштиту Српско Пољопривредно Друштво. Његово Величанство Краљ дубоко проникнут уверењем, да је економно благостање најпостојанији темељ за развијање и остварење свих народних идеала, *благоволео* је изјавити како Одбору који Га је молио да се заштите прими, тако и Управи Српског Пољопривред. Друштва кад Му је корпоративно предстала и поднела своја срдачна честитања на примању Краљевске власти у своје руке: **Да Он сматра Српско Пољопривредно Друштво као врло потребно и корисно, и да рад његов на унапређењу пољске привреде и Сам високо цени, и да ће и као Краљ и као заштитник свагда бити благонаклоњен овоме Друштву.**

Да Српско пољопривредно Друштво, може што боље да одговори оним очекивањима која се на њ' полажу у новије време, да оно обдарено поверењем народним, може да још боље размане крилима и поради на привредноме напретку и бољитку земље, потребно му је било да стече поверење и моралну потпору највишег чиниоца у држави — Поверење крунино.

Данашњи је збор прва прилика да изрази своје признање и своју благодарност Његовом Величанству Краљу на високом одликовању овога друштва; данас је први свечани дан за светковање овог високог признања и одликовања Владаочевог, и Управни Одбор Српског пољопривредног Друштва, да би дао јачег и видљивог израза своје захвалности, држи да ће погодити жељу свију вас ако узвикнемо: Живео Највиши Заштитник Српског Пољопривредног Друштва Његово Величанство Краљ Србије Александар I.

Драгоцена је тековина за Пољопривред. Друштво поверење другог најважнијег чиниоца у Држави — поверење Народног Представништва. Српско Пољопривредно Друштво приликом одређивања државне помоћи удостојено је и у овој години благонаклоном пажњом Народног представништва.

Пре две године Народна Скупштина својом сопственом побудом, повисила је Српском пољопривредноме друштву помоћ од 12 на 20.000 динара и оно је ту и толику помоћ уживало прошле и ове године. — Пројектом буџета за 1894 год. предвиђено је као помоћ друштву 10.000 динара, дакле смањена му је била равна половина досадање помоћи. Али Народна Скупштина имала је патриотских обзира према овоме друштву па приликом решавања буџета за 1894. год. вратила му досадању помоћ у 20.000 динара.

Српско Пољопривредно Друштво не само да је захвално Народној Скупштини на овоме њеном патриотскоме чину јер од тога највише зависи његов опстанак и његово делање, већ у равној мери биће му дужност да и у будуће цени ону пажњу коју му Народно представништво указује, па ће се старати да својим радом одржи и још увећа то лепо поверење које му поклањају и сами законодавни чиниоци.

Место речи, нека дела и резултат рада говоре и даље о потреби и корисноме раду овога најпотребнијег нам друштва, а Управни Одбор сматра за своју часну дужност да и у овој свечаној прилици пред овим поштованим збором изјави Народноме представништву своју најдубљу захвалност.

Стварањем све већих и сигурних материјалних срестава, Друштво се ставља у толико сигурнији положај, да радом јаче утиче на унапређење пољопривреде, и баш за то оно је врло захвално Народној Скупштини на повећању државне помоћи.

И управни одбор друштва, високо ценећи толику пажњу и предусретљивост меродавних чинилаца према Срп. пољопривредном друштву, трудио се је, да рад друштвени буде од што већег утицаја на напредак наше пољске привреде. Он је још у почетку 1892 године саставио и утврдио извесни програм, по коме је за минуле две године рађено, а по коме ће се радити и у текућој 1894 години, у колико раније започети извесни радови нису довршени.

По томе утврђеноме плану — програму — кретао се је рад управнога одбора у овој, а тако ће и у идућој години у овим правцима:

Утицањем на унапређење привреде:

1. *Практичним радом;*
2. *Посредним путем, и*
3. *Књижевним радом.*

Осем тога:

4. Припремањем за држање изложбе;
5. Подржавањем рада и везе са подружинама; и
6. Стараљем о уређењу друштвених финансија.

Практичан рад.

Управни Одбор Српског пољопривред. друштва као раније, тако и ове године, старао је се да свима својим радовима даде практичну примену јер је уверен, да у колико друштво развија већу делателност на практичноме пољу, у толико оно више користи пружањем практичних поука нашим привредницима и тече веће признање за своје радове. И с тога му и у будуће предстоји, да се више отима од других ситних, мање важних послова, а што већма прионе практичноме раду помажући га свим својим материјалним срествима и умном снагом.

Руковођен овим обзирима, Управни је се Одбор старао да друштвено Добро у Шапцу не само одржи већ тако уреди, да оно послужи као примерна економија за тамошњу околину и да се на њему фине покушаји по свима гранама разумне — рационалне — пољопривреде.

Што друштвено добро у Шапцу у самоме почетку свога постанка беше осумњичено, данеше одговорити својој намењеној цељи, томе беху једини узрок недовољна материјална средства. — Данас сеса другим очима гледа на то добро и по њему другче цени и рад Пољопривреднога Друштва. Данас већ нико не пориче, да кад би овако практично уређених добара, било више у разним крајевима Србије, много бисе лакше утицало на унапређење привреде и био би у томе правцу олакшан рад и држави и пољопривредним удруженьима и окружним самоуправним одборима.

Добро Срп. пољопривредног друштва код Шапца на коме се до сада једино огледао практични рад друштвени, ма да је по простору мало, и ма да је добро уређено, захтева још једнако и трошка и рада око његовог усавршавања. Због тога се и у овој години трошило на њ, колико су год дозвољавала друштвена средства, без обзира на то, да ли ће стварни приход добра, покрити све његове издатке. Друштвена је крајња мета, да то добро, својим уређењем, својим газдовањем и својим производима, послужи нашим привредницима за углед како се боље газдује и како се и које справе употребљују у раду. А као што је познато, на томе се добру главна пажња обраћа воћњем расаднику на чије се усавршавање и одржавање још једнако мора много трошити. Воћњим садницама из тога расадника, до сада је сваки потпуно задовољен; па и то само, било би довољно да правда свеколике издатке на то. — А кад се из овог расадника буде подмиривала сва тражња воћних садница, онда ће извесно и приходи тога добра бити далеко видији, а Управни Одбор радећи у овоме правцу, уверења је, да ће ову своју тежњу ускоро и постићи.

Још у прошлој 1892 години, Управни је Одбор одлучно радио на томе, да се колико ради практичне поуке, толико и ради подмирења све веће потребе привредника у округу Подринском и целој земљи, *одпочне производња семена шећних биљака, нарочито луцерке.* На овај корак Управни је одбор још већма подстакнут и од Сталног одбора окр. подринског који је на тај цељ понудио друштву и новчану позајмицу у 3000 дин. Како би ова производња била на већем простору, то је једина незгода била, што се није могло наћи потребног земљишта те се због тога није приступило послу још ове године. Пошто је пак Друштво сада закључило погодбу са општином шабачком, о закупу извесног општинског земљишта за семениште, то ће се унастојећој 1894 години одпочети на друштвеноме добру производња семена разних шећних биљака. Тим радом друштво ће олакшати нашим привредницима да благовремено и доброг семена добију, а тиме ће поступно остваривати и своју тежњу, да се престану издавати оне знатне суме новаца за куповину овога семена, из страних земаља. — И овај нови рад биће у вези са садњим добром у Шапцу те ће оно и тиме добити још већи углед, а даваће и већи и сигуран приход.

Поради производње одличних прикладних грана говеди Управни је одбор набавио у овој години једно мало стабло стране расе које се за сада на добру са успехом гаји.

У ком се правцу, газдује, каквих и колико је прихода добивено у овој години, види се из извештаја Управника овога добра:

Осим практичнога рада, а да се и поуком на делу поуче наши привредници рађено је и урађено:

1., *На друштвеноме добру у Шапцу 28. и 29. Јуна рађено је са жетелицама „Континентал" и „Фаворита"* па је том приликом држано уједно и *јавно предавање о жетви и корисности рада машином жетелицом.* Рад су руководили г.г. Светолик Петковић управник добра, Никола Вељковић члан управе и Радомир С. Бојић економ. Посетилаца није било у оноликом броју колико би требало према важности рада али и са онолико колико их је било, постигнут је успех, како у погледу поуке и демонстрирања са жетелицом, тако и убеђењем свију присутних о користи рада машином жетелицом. Том је приликом на самоме раду констатовано, да је жетелица система званог „континентал" доиста подесна и добра за рад, како својом не великом тежином и гломазношћу, тако и по своме простоме склопу и лаком руковању са њом.

2., По свршеном раду у Шапцу, одмах је жетелица „континентал", као опробана и ваљана донесена у Београд, те је затим продужен рад, у вези с предавањем у срезу моравском окр. крушевачког, код друштвене подружине, а по том у Лесковцу и околини. Радом и предавањима у тим местима руководили су г.г. Паја Тодоровић члан управе и Бојић економ. О своме раду, г. Тодоровић поднео нарочити извештај који гласи:

Српском Пољопривредном Друштву

Одбор за пољопривредна предавања са пробом справа овлашћено ме је, да га заступам при раду са жетелицом „Кон-

тинентал" у алексиначком поморављу и у Лесковцу. О овоме раду част ми је поднети Друштву овај извештај.

Машина је стигла у Житковац 7-ог Јуна, где ју је очекивао економ г. Бојић, који је неколико дана раније отишао да припреми с морав пољопривреднем подружином све што треба за рад. Ја сам отишао тамо 8-ог и. м.

Чим је машина приспела однесена је на њиву председника подружине г. Лазе Мартиновића, свешт. Њива је у пољу житковачком. Ту је склопљена и монтирана, за шта је узет у помоћ и Чеда Миловановић ковач из Житковца, који је у том показао добро разумевање, те га је подружина задржала код машине за све време рада у оној околини, плаћајући му нарочиту дневницу.

На њиви поп-Лазиној била је пшеница. Површина је 2 хект. У машину су запрегнути били волови, пошто подесних коња није било. За 6 часова рада рачунајући ту, разуме се, одмор и време, за које су присутним гледаоцима држана предавања о склопу и раду машине, пожњевено је жито на овој њиви.

Сутра дан, 8-ог радила је машина у Мрсољу, на њиви Марка Радојичића, која има 1·25 хект. За жњевење је била пшеница, која је за 4 сата пожњевена.

Осим сељака било је овде много гледалаца и из вароши Алексинца.

9-ог је машина пренета у Тешицу. У 8 сати изишло се на њиву Ђорђа Веселиновића, бојаџије, која је до самог села. Њиве је површина 0·80 хект. на којој је јечам, врло коровљив, нарочито је било много дебеле аптовине (бурјана), а местимично и полегао. Терен је био раван но земља доста грудевита, јер није дрљана. Око монтирања за рад требало је око $^3/_4$ сата, јер су неки делови (завртњи) при транспорту нестали били. Запрега је и овде била волови, и то доста слаби. Жито је било оджњевено свуд око њиве, у ширини на 1·5 мет., колико је потребно да машина обиђе целу њиву а да се жито нигде не погази. И пошто је присутнима показан склоп машине, шта и како врше поједини делови на машини, нарочито како се преноси кретање до косе и грабаља и како се регулише спуштање и дизање табле с погледом на дужу и краћу стрњику и т. д. приступило се самом раду. Машина се доста лако вукла, нож и грабље вршили су правилно свој посао. Услед грудевите земље, многих разора и неравни табла је се доста превијала, те су зупци често дохватали до ножа и неколико се изломило. При свем том одбацивање руковеди било је добро; на местима само где је у житу било више корова и где је било већег полога опазило се, да је класје било нешто умршено. Одмах су чињене пробе и у везивању снопова. По 3—5 руковеда било је доста за 1 сноп, а то опет због тога што је у житу било много корова, те су руковеди излазиле велике. При раду, између осталога, обраћена је особита важња на подмазивање машине. За тај циљ употребљен је био обичан зејтин и петролеум у размери 3 : 1; а у недостатку зејтина сам петролеум. За све време рада, волови су вођени, а један је седео на седишту машине и мотрио на случајне сметње, које би могле да нанесу квар машини и др.

Рад је на овој њиви свршен у подне.

После подне машина је пренета на њиву Обрада Врбића, на којој је била озимна пшеница. Површина је 1·20 хект. Њива је до самог друма, који води из Алексинца преко Суповца у Ниш-Прокупље. Жито је прилично чисто, мање је полога, а и њива је брижљивије обрађена. Запрега је била: пар коња и пар крава. Краве су биле добро развијене и употребљаване за тежу вучу, а коњи омалени или јаки. За време спремања за рад скупило се доста народа, па пошто им је, као и пређе, објашњен склоп и рад машине, приступило се раду. Овде је жетелица врло добро радила и на задовољство свих присутних. За непуна 2 сата пожњела је целу њиву. Према овој проби, излази, да би се за 10 сати дневнога рада могло пожњети 6—7 хект.

Пошто је и овде жњевење довршено прешли смо на њиву Милете Јовановића, на којој је био јечам. Њива је до саме железничке пруге и на граници поља тешичког, већ близу села Копривнице и поља грејачког. Јечам је био зрео ну доста чист. Чича Милета има сина, који је свршио ратарску школу у Краљеву и прилично већ допушта сину да узима удела у руковођењу пословима на имању. Машина је и овде добро и чисто радила са комбинованом запрегом, као и пре пробе. Ну, пошто је, према распореду, требало вечерас машину експедовати за Лесковац, на овој њиви није се могло радити дуже од 1 сата. Машина је после тога, у присуству много сељака, склопљена за транспорт и пренета на грејачку станицу.

Намера нам је била, да ове вечери држимо већи скуп сељака код тешичке гостионице, те да у опширнијим предавањима и разговорима дамо што потпунијег обавештења о користи рада жетелице према ручном раду, и о начину набавке и употребе ове, као и осталих, пољопривредних справа и машина. Том приликом било би говора и о жетви у ешите, нарочито с погледом на доба, кад треба који усев жњети, у чему се и дан-дањи скоро свуда, па и овде, много греши, а на штету самих привредника. Та намера наша која је нашла одобравање код присутних, није могла ипак бити остварена из узрока, што је баш оног дана била заветина у једном оближњем селу, па се не би могао прикупити довољан број за такав скуп. Кад то није могло бити, ми смо се старали да, ма и у најужим границама, дамо поуке о овим питањима приликом предавања о склопу и раду машине, као и у разговорима, који су вођени с појединима при раду.

С овим је свршен наш рад у алексиначком Поморављу. У вече истог дана предата је машина за Лесковац са осигураним роком од 3 дана; а ми смо отпутовали — у Лесковац — сутра дан.

Чим смо приспели у Лесковцу, ступили смо у споразум са среским начелником и општином ради распореда рада у околини лесковачкој. Како од среског начелника тако и од општинског суда примљени смо с најлепшом предусретљивошћу. Срески начелник прихватио је наш предлог, да се одмах службеним путем позову пољопривредници целога среза ради посматрања рада машине, а осим тога преко оближњих среских начелника — среза јабланичког и власотиначког — позвао је и сељаке оближњих општина других срезова. Напоменуто му је, да је жеља Друштвеног управног одбора, да се овом приликом овде образује и једно средишно место за утицај у пољопривредном напретку, јер су овде погодбе боље но на многим местима наше отапбине за рационалнију културу земље. И та је мисао одмах прихваћена, а за остварење ангажован је и тамошњи порезник, г. Стева Бобић, бив. ђак земљоделско-шумар. школе и један врло ревносан и уважени чиновник онога краја. Успех је још сигурнији био, што су одмах придобивени за то и још неки интелигентнији и виђенији грађани, учитељи, свештеници и чиновници. Од стране општинског суда стављен нам је на расположење један јак пар коња с послугом од 2 човека, међу којима је један доцније тако брзо схватио удешавање машине и рад њоме, да смо се могли у томе потпуно на њега ослонити. Осим тога, општински је суд обзнанио у општини целој о доласку наше машине и позивати су грађани на збор код машине. Даље, за све време рада општински је суд о свом трошку набављао зејтин и петролеј за подмазивање машине.

Ма да нам је обећано, да ће машина пре 3 дана стићи у Лесковац, опет је она тек 13-ог пре подне тамо дошла. Прва проба вршена је на њиви Јанаћа Поповића — Буринчића, на којој је била озима пшеница. Њива је велика 1·60 хект.; ну жита у опште и око Лесковца не могу се похвалити чистотом, — бурјан и паламида бујно су се развили, тако да се на више места из њих није могло жито разликовати. Њива Поповићева била је мало чистија, те је машина овде врло правилно радила тако, да је изазвала опште допадање. Рад је одпочет после 2 сата по подне у присуству преко стотине гледалаца, и то пошто су присутни претходно упознати са склопом и управљањем машином. Па и доцније, докле год је машина на овом месту радила долазиле су непрестано нове групе грађана, тако да је тог дана могло бити укупно посматралаца до 500. Срески начелник, г. Јелисавчић, г. Бобић, поресник, учитељи основних школа лесковачких и др. били су такође међу гледаоцима. До 6 часова у вече жито је било сасвим пожњевено и машина је однета у двориште општинског суда.

Сутра дан, рад је почет у $8^1/_2$ часова на њиви Стојана Младеновића, до железничке пруге. И овде је била пшеница за жњевење, али у њој свачег је другог више било, но класја пшеничног. Ма да је машина грдан терет имала да издржи, ипак је рад добро вршен и машина је ту издржала доста дивну пробу

у погледу постојаности и тврдоће материјала. Гледаоца је и овде било много, — мушких и женских.

Овог дана после подне није било рада — једно да би се коњи одморили, а друго да би се машина спремила за сутрашњу пробу.

15-ог Јула пре подне одређен је био скуп сељака. За рад одређена је њива Илије Николића, књиговође гајтанске фабрике. Које сељака, које грађана било је извесно преко 200. Рад је отпочет око 10 часова, што је претходно демонстрирано са удешавањем машине за рад и за транспорт. Ма да се и ова њива не може сасвим похвалити чистотом и брижљивим обрађивањем, ипак је машина добро радила и проба је у опште примљена с допадањем.

После подне заказан је био збор у гостионици код „Плуга". На збору су били већином сељаци, који су пре подне били при проби машине, чиновништво и мали број грађана, Лесковчана. Збору је присуствовао сресни начелник. Председавање је уступљено потписаноме. Рад је зборов текао овим редом:

1, Објашњавање главнијих тачака из правила Срп. пољопривредног друштва, нарочито о задатку и начинима, како Друштво постиже циљ, за тим о радовима чланова друштвених, о државној помоћи и о подружинама (говор овај држао је потписани);

2, Предавање о жетви и вршидби, с погледом на рад жетелица и вршалица, у поређењу са радом како се код нас врши (предавао економ г. Бојић).

Осим тога лепе говоре о радовима за унапређење пољске привреде и о потреби установљења пољопривредне подружине држали су: г. г. Стеван Бобић, г. Јаков Јелисавчић, поп Дожудић, намесник Комненовић, грађанин Лаза Лазаревић и др.

После овога је извршен избор привременог одбора за израду правила за подружину, међу којима су узети и неколико сељака.

С овим је завршен рад са жетелицом и у овом крају. Сутра дан је машина предата на железницу, а и ми смо се кренули на пут у Београд.

На крају, нек ми је дозвољено да могу навести и неке погледе на рад ове машине. —

1, Налазим, да је ова жетелица, названа „Континентал" из фабрике Џонстона, Харвестера и комп. у Батавији у Њу-Јорку, најподеснија за сада за наше прилике а из разлога:

а, што није сувише компликована;

б, што је лака (нето тежина 330 кгр.), те се може презати и слабија запрега; и

в, што јо јаког састава, нарочито гвоздени делови.

2, У недостатке могло би јој се приписати:

а, што се табла не може тако брзо подизати и спуштати са седишта кочијашевог, нарочито за прилике, кад се хоће да ради на већим нагибима (странама);

б, што је дрвена грађа (нарочито грабље) слаба;

в, што је удешавање за рад и за транспорт доста споро.

Машина жање у ширину 1·5 м. (тачније 152 см. или 5 стопа), а може да прође на капију, која је широка 2·75 м. (9 стопа). Кад се удеси за транспорт може да иде и по обичном пољском уском путу.

Најзад, ресултат овог рада са жетелицом утврдио је правило: да употреби машина у ратарству претходи правилније обрађивање земље; тек онда може се и оценити како ваља колико је кориснији и од коликог је великог утицаја на рентабилитет у опште машински рад. Тако је код ове машине, па тако и код врстачне сејалице, и копачице и т. д. То нам уједно казује, одакле треба поправке да почињу.

15 Авг. 1893
Београ.

Члан управног одбора
П. Т. Тодоровић

3. На захтев друштвене подружине у Обреновцу, упућен је економ г. Бојић, по повратку из Лесковца, са поменутом жетелицом, те је и тамо у селу Грабовцу уз рад с том машином, држао јавно предавање и давао нужне поуке и обавештења збору, који је подружина нарочито ради тога сазвала била из околних села. — Да је и тај рад био с успехом тврди јако заинтересовање код онамошњих привредника за ту машину, а то потврђује и сама подружина тражећи да откупи жетелицу, да њоме у будуће сама ради и даје поуке. — Извештај г. Бојића о том раду и предавању, гласи:

Предавање ово, према распореду који је утврдила посавска подружина у Обреновцу, требало је да буде 1. Августа, но због кише то није било могуће, јер је света било тога дана искупљено преко 300, а локала није било у коме би се могло држати предавање.

Но опет зато сутра дан 2. Августа, искупило је се на предавање више од 200 привредника махом из Грабовца, Звечке, Орашја, Скеле, Уба и т. д.

Предавање о начину жетве, о коси и жетелици држао сам на њиви браће Танасића, који су на молбу подружине Обреновачке, оставили до 5 хектара пшенице ради показивања рада са жетелицом.

По свршеном предавању, у коме сам нарочито нагласио, да жита треба много раније жети, но што се то код нас чини и приступио сам раду са машином. Ниједан од присутних није имао уверења да ће машина моћи радити. И ако је земља каљава била, а пшеница полегла и градобитна, али чиста од корова, ја сам успео да, поставив машину на најзишу тачку, пожњем жито на *потпуно задовољство* свију присутних. Тиме је машина већ сама по себи прокрчила пут и оборила предубеђење сељана.

Но успех саме машине, нарочито корист, коју сам ја у предавању исказивао, био је сјајан и очигледан и због тога, што су на истој њиви радили „банаћани" т. ј. косили пшеницу са косама без наслона. Ја сам онда скренуо пажњу свију привредника на то: како машина чисто ради и како некруни (неистреса) зрно из класа, као што је неминовно при раду косом а са презрелим житом. Ово сравнење учинило је довољан упечатак, и по свој прилици у тим равним крајевима, прокрчиће себи у скоро пута, као што је и тријер.

4. На *предавања*, која је пожешка подружина приредила најпре у *Добрињи* а затим у *Ариљу*, друштво је имало свога изасланика; и то на првом г. Бојића економа, а на другом управника добра у Шапцу госп. Свет. Петковића, који су били међу главним руководиоцима предавања а и сами држали и давали стручне и најважније поуке. Учашће друштва на тим предавањима учинило је, те су она испала како ваља и изазвана је живља заинтересованост код онамошњих привредника, чиме је посредно и сама подружина добила веће поверење и створено јој обилато поље за даљи рад. —

Посредним путем.

Друштво је и у овој години утицало понајпре и највише набављањем и растурањем савршенијих и потребних справа и семена а нарочито од луцерке. Овај се посао већ у толикој мери развијо, да га друштво збиља са садањим особљем једва савлађује. Оно је у томе стекло толико поверења да му се из године у годину јављају све више и веће тражбе од наших привредника у целој земљи. У неколико можда и нижа цена справа и семена што се од друштва набављају, али извесно главна је пубуда која руководи привреднике да се обраћају друштву у томе, што су уверени да ће им оно пре и сигурније набавити потребне справе и семе а да ће оно само и оценити шта је коме и за

какве прилике потребно. Да се то поверење и леп глас друштва очува, оно је дужно да се одазива свима тим тражбама, па ма га то стало извесних материјалних издатака и ма због тога увећало и своју радну снагу. Тим и таквим погледом руковођен Упр. одбор, он се је старао, да се и у овој години задовољи сваки привредник који се је обраћао друштву за справе или семе.

Приметило се, да је у овој години мања тражња семена пићних биљака и др. усева но у прошлој години. Ово долази по свој прилици отуда, што је друштво већ донекле прокрчило пут савршенијој култури код наших привредника, као год што му се мора уписати у заслугу и то, што је оно прво многе корисне пољопривредне справе унело међу наше привреднике и упознало их о њиховој користи.

Но у колико је била мања тражња разноврсног семења у толико већа тражња пољоприв. справа.

Укупна вредност набављеног и растуреног семена у 1893 год. износи 10.801·10 дин а укупна вредност набављених и растурених справа 17.576·80 дин.

Према овоме, друштво сад већ мање има ону прву дужност, да упознаје и заинтересује наше привреднике за боље справе семење и т. п. Оно сад има више да се брине о начину, како да се најбоље и најлакше подмире наши привредници тим потребама. — Друштвене подружине кад би биле у могућности да буду активније, биле би први и згодни посредници друштву у томе послу. Али како су оне још доста слабе, да приме на се тај замашан посао, то је Упр. одбор сваком могућом пруликом утицао на Стални Окружне Одборе да они приме на се улогу посредника растурача справа и семена међу привреднике својих округа. Са задовољством се може потврдити, да се скоро код свију Сталних окружних Одбора, опажа сарсдљиво старање о месној привреди, као и готовост, да по савету друштва примају справе и семе и све друго што би ишло у прилог унапређења привреде.

У овој години, са малим изузетком, сви стални окружни одбори, обраћали су се Друштву за разна објашњења и упутства по многим стручним питањима из пољске привреде, и Друштво је са највећом готовошћу излазило на сусрет њиховим жељама заинтересавајући их у већој мери за напредак пољске привреде њихових округа и тежећи томе, да се учврсти веза између Сталних окр. одбора и друштва; а извесно је да ће се тим путем доста постићи у унапређењу наше привреде, у толико сигурније, што сви ти одбори имају и могу имати и материјалних средстава за рад у томе правцу. Друштво се нада да ће у будуће у овим Одборима имати јаке и сигурне савезнике и помагаче.

Сем ових радова, друштво је, полажући велику важност на то, да се наше домаће справе и алати, потребни пољопривреди што више шире међу наше привреднике и на тај начин помажу наше занатлије и мајстори, свом збиљом настојавало, да се изврши *оцена смотра* свију пољопривредних справа, алата и машина што се у земљи израђују, те да на тај начин види и увери се и оно само а и сви остали: каквих справа и алата имамо у нашој земљи, и можемо ли, и у колико њима подмиривати своју домаћу потребу. А поред тога, да и саме занатлије и мајсторе потпомогне и одстакне на живљи рад и истрајност, с једне стране дајући им награде за ваљане израде, а с друге препоручујући нашим пољопривредницима, да потребне им справе и алате набављају од њих а не са стране; па да би их обилатије новчано наградило, друштво је поред својих скромних средстава повчаних, издејствовало, те му је г. Министар Народне Привреде и наручиту суму новаца ставио на расположење за то.

С пуно воље приступајући томе послу, друштво је јавним прогласом у свима домаћим новинама, објавило да ће се смотра држати ове године у Јагодини као средишту и месту које је чувено са занатске радиности и позвало све занатлије и мајсторе да својим израђевинама пријме учешће у овој смотри. Па не само то, него се је ради већега успеха, обратило најпре занатлијским удруженима као најпозванијим, да приномогну извођење ове корисне замисли; затим је молило и све окружне сталне одборе, да и они у своме домашају колико могу заинтересују занатлије за смотру.

Не оскудеваше ни воље ни средстава, само стало беше до тога, да и занатлије у чију се корист баш и ради, покажу у довољној мери предусретљивост и да потпомогну да смотра испадне како ваља и да се њоме користе.

Али на жалост, одзив са њихове стране показа се врло слаб, ма да је било преко 3 месеца времена за припрему и пријаву и ма да је рок за пријаву у два маха продужаван.

Неће бити претерано, ако речемо, да је за осуду и сажалење што су наше занатлије и мајстори, показали и овом приликом крајњу немарност, према овако корисној намери Пољопривредног Друштва, тим пре, што је ова смотра у првоме реду од користи за њих. Ако би се хтели упуштати у изналажење узрока зашто је то тако, сусрели би се на првоме кораку са већ поменутом нашом немарношћу у опште а свакојако и са повећим стуљем бојазни да ће израђевине дотичних мајстора и занатлија моћи одржати превагу над другима, кад се све изнесу на преглед и оцену.

Друштво може зажалити, што није остварило ове године своју намеру односно те смотре; али у толико треба да је задовољно, што је обазриво било у објављивању те смотре те јој је у последњем часу одложило и на тај начин спасло наше занатлије од покуде, а задржало право, да јој у повољнијим приликама опет прихвати и изведе како ваља. Стекло је уједно опет искуство, да се смотре и изложбе у опште код нас могу само онда створити и извести како ваља, ако се заће из места у место и лично тражи и прикупља све што се жели изнети на углед. На ту је мисао друштво већ и овом приликом дошло било и уверило се изашиљањем својих изасланика само до Јагодине и Пожаревца, да би се тим путем могло створити и извести смотра; али то већ — према времену које се имало на расположењу — беше доцкан, а не беше засада ни довољно материјалних средстава ни радне снаге на расположењу за прикупљање справа и алата тим путем. —

Одлажући са наведених разлога општу смотру, друштво је сматрало, да би неправо било са намерности једних, одузети право оцене и награде справа оним вредним занатлијама, који су их на време пријавили за смотру. И за то је све њих позвало, те су пријављене предмете донели овде код друштва, где су 14. и 15. Окт. п. г. оцењене и награђене. Оцењи-

ивачк суд је наградио све излагаче, према ваљаности њихових израђевина, руковођен притом оправданом побудом, да то у будуће јаче утиче на наше занатлије и мајсторе и побуђује их на живље учешће. Са истих побуда, а и да би се помогли извесни занатлије, суд је решио, да се многе од тих справа откупе за друштвени рачун, што је одмах и учињено.

Имена тих вредних занатлија и мајстора чије су справе оцењене и награђене саопштавамо овде;

1. Плугови за орање.

I. наградом од 150 динара у новцу и са похвалницом:

1. Велимир Човић из Жаркова;
2. Максим Поповић из Шапца;
3. Никола Жежељ из Обреновца;
4. Илија Бугарски из Жељезника.

II. наградом од 100 динара у новцу и похвалницом:

1. Витомир Дујин из Београда;
2. Обрен Гојић из Свилајнца;

III. наградом од 80 динара у новцу.

1. Живота Радошевић из Аранђеловца;
2. Живко Давидовић из Београда;

IV. наградом од 50 динара у новцу:

1. Милан Младеновић из Београда;
2. Милан Жујић из Аранђеловца.

Осем тога, да се прва и друга група плугова откупи за друштвени магацин.

2. Ветрењача.

Милош Јоксимовић из Копљара, да се награди са 100 динара и да се откупи.

3. Крунач.

Јован Делаведела из Орашице пожарев. са 50 динара у новцу, и да се откупи поштo га поправи.

4. Пчеларске справе и алати.

а). За кошнице.

1. Ђорђу Матовићу из Краљева, награду од 60 динара и да се кошнице откупе.
2. Јовану Пуљевићу из Београда, награда од 60 динара и да се откупе.

б). За алатке.

1. Лазар Антић из Крагујевца — награда са 60 динара и да се све ситне алатке откупе.
2. Коста Струс из Београда за пресе за восак и лампе за топљење воска, са 40 динара и да се откупе.

5. За казан ракијски.

Милан Јовановић из Новог сада са похвалницом.

6. Окопачиће да се од сви у откупе.

15. Октобра 1893.
Београд

Председник српског пољопривредног друштва, председник оцењивачке комисије,
К. С. Таушановић

Чланови:
Свет. Ђ. Гавриловић, В. С. Богдановић, А. Живановић, М. Спасојевић, Мир. Миљковић, Љуб. Којић.

Осем смотре пољоприв. справа и алата, као најважније и најглавније друштвене намере, коју је желело да оствари у овој години, на из наведених разлога одложена, — од пројектованих радова остали су у овој години неизвршени ови:

1, Рад с *плугом окопачем* и предавање и поука о томе у срезу моравском, Јагодини и Лесковцу, због тога, што није било њива засејаних кукурузом у ред за окопавање.

2., Рад *парном вршалицом* у моравској долини с предавањем о удружењима за набавку пољопривредних справа, нарочито већих и скупљих, због тога, што друштво није успело да набави на време парну вршалицу, немајући ни довољно новаца за тако скупу машину.

3., *Предавање и рад са справама мљевцом и једницом* о борби грожђа у Књажевцу и Нишу, због тога, што ове године, по несрећи, није ни било никакве борбе, нити је имало грожђа.

4., *Предавање из пчеларства* код моравске и пожешке подружине због тога, што су на тим местима већ држана предавања и радови по другим гранама.

Све ове радове и предавања имаће друштво да изводи у идућој години, уверено да су они потпуно корисни и савремени. —

Што је друштво ове године могло да изведе и оволико практичних радова и предавања, има да захвали у првом реду г. Мин Нар. привреде, који га је потпомогао новчано са 5000 динара, затим оној господи чланова друштва, који су се прихватили извођења послова, а не мало и сталном окр. подринском одбору на новчаној помоћи од 200 динара, и г. Министру грађевина на олакшицама на железници за пренос справа за смотру и подвоз занатлија.

Осим овога довде изложеног рада посредним путем, друштво је и ове године радо и својски помагало у раду и наша вредна Кола Јахача „Кнез Михаило“ како својим представницима у сталноме одбору свију кола јахача и нарочито изашиљање својих изасланика на обласне утакмице појединих кола јахача, тако према својим скромним средствима и материјално. Оно је издало у овој години свакоме колу по 100 свега 500 динара, на име награде одличних грла која су се такмичила на појединим изложбама.

У овим привредно-витешким установама и Српско Пољопривредно Друштво гледа јаке чиниоце за унапређење нашега коњарства, и због тога узајамна веза са њима, и помоћ колику је друштво у стању да чини могу бити само од користи.

Даље, Друштво је свагдашњом својом готовошћу прихваћало и одазивало се свакоме потраживању и захтевању г. Министра Нар. Привреде, појединих сталних окр. одбора, подружина и сваког приватног лица. Рад друштва у томе правцу није тако видан, али је велики. Кад би се све то овде изнело и побројало, видело би се, да друштво кроз целу годину има да се бави и тим пословима. Многи од тих послова сасвим су обична питања и обавештавања, али је било и чисто стручних питања у којима је тражено и мишљење друштвено као компетентно. Међу таковима особито су вредна спомена ова тражења г. Министра Нар. Привреде: Да друштво даде своје мишљење о *уређењу пољске*

помоћије и уједињавању — комасацији — пољских имања.

Сталнога одбора округа тимочког о набавци приплодних свиња и нерастова.

Сталнога одбора окр. крајинског о набавци приплодних грла говеди.

Сталнога одбора окр. крагујевачког о пошумљавању огољених места и т. д.

Одлуке и мишљење Управног Одбора по овим траженьима, публикују се у сединчким записницима, те с тога се овде и не износе.

Друштво је у овој години посредним путем утицало на унапређење привреде и изазиваньем извесних привредника за напредније радње давањем повчаних награда. Од награда које су у прошлој години расписане, добили су награду *за правилну употребу пастува и огртача при гајењу кукуруза у вези са дубљим орањем и правилним бубрењем земље где је то потребно*, Ђурђе Митровић и Петар Мировић из Водица оба 150 динара и Вића Радовановић економ из Водица награђен похвалницом.

Остале су још награде које је требало издати у овој години:

1., За рационалну употребу млека и то: за стално производьење доброг сира у већем размеру и за производњу доброг сира кашкаваља.

2., За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака.

3., За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста.

Ове награде нису издате само за то, што се није пријавио нико са ни једним напретком у именованим радьама, те да се награди.

Књижевни рад.

Стални књижевни рад друштва одгледа се у његовом органу „Тежаку“ и „Пољопривред. календару.“ Благодареьи постојећем законском одобрењу, да се „Тежак“ и календар бесплатно штампају у државној штампарији, друштво је постављено у могућност, да их редовно и уредно издаје и да се више брине о њиховој корисној садржини. У колико оно одговара томе очекиваньу, на читатељима је да изричу суд. Извесно је, да се од стране друштвене управе обраћа све јача пажња на уређиваье ових његових органа; али канда наши пољопривредници и цела наша интелигенција још довољно не увиђају или не оцењују користи, које ови привредни списи дају и треба да дају. Ма колико се говорило, како се штампом и писаньем не може утицати на напредак наше пољске привреде, ипак ће се у своје време признати, да без рада и утицаьа тим путем не би било ни оволико напретка, колико се опажа. У напредном свету већ је пречишћено штаье и то данас нико више не пориче да пољска привреда није само чиста емпирија, већ да она почива на научним основима, који се само науком и поуком сазнају, а за то је потребно да се читају и књиге и новине.

С таквим погледом на важност и потребу поуке путем књиге и новина, — Управни је одбор и у овој години поклањао довољно пажње и издаваньу „Тежака“ и пољопр. календара, и прибављаньу и ширењу нарочитих стручних књига.

„Тежак“ је издаван недељно; али је имајући изобиља материјала, изнео кроз целу годину, више штампаних табака, него што је то било ранијих година, а има знатан број и разних илустрација. Штампан је у 1500 примерака.

Усљед Одлуке Управнога Одбора, да се у будуће не даје „Тежак“ приватним личностима на вересију него ако плате унапред, многи су претплатници одпали, но то су већим делом они, који су иначе несигурне платише били. Накнађено је пак с друге стране тиме, што су иницијативом Сталног Окруж. Одбора претплатиле се на „Тежак“ све општине у целоме ужичкоме округу.

Пољопривредни календар за 1894. годину, штампан је у досадашњем облику у 6000 примерака; расturен је и распродат скоро сав.

Друштво је у овој години издало практичну пољопривредну поуку о правилњу цркња вина од Благоја Д. Тодоровића и одкупило још ова књижевна дела:

Лавадарство од Др. Ђорђа Радића
Дуван од Косте Цриногорца
Четинари од Игњата Мирковића

Сем страних новина које се обично примају, друштво пије у овој години ничим повећало своју књижницу. Она је сада уређена, а потребно је да се допуни новим стручним изданьима, што ће се свакојако у идућим годинама потпуно и учинити.

Друштвене финанције.

При свем настојаваьу, да се предвиђени приходи у току ове године приберу што више, како би се на тај начин друштво и у издатцима слободније кретало, — мора се и овом приликом отворено показати неуспех у томе. Узроци томе показани су већ и у извештајима ранијих година, те је излишно опет понављати их.

Приложени прегледи показују најбоље и стање прихода и расхода. (Види на стр. 32).

Са задовољством може се овом приликом потврдити, да су у овој години највећи издатци пали на две најважније гране рада Срп. пољопривредног друштва, на име на потпомагање пољопривреде (у главном на практичне радове и предавања) и друштвених подружина и на друштвено добро у Шапцу. Што ће на ове радове у идућим годинама обилатије трошити има се захвалити и Сталном окружном одбору подринском на позајмици од 3000 динара. Ма да се овом позајмицом друштво задужује одбору за 10 година без интереса, ипак неоспорно је, да ће се повећаним приходима на добру у Шапцу не само олако одужити тај дуг, него још и донети користи и друштву и народу, што ће му се давати потребно семе и јевтиније и у земљи произведено.

И у овој је години у извесним партијама утрошено више, него што је буџетом предвиђено и то:

1. На печатање књига . . . . . 680·90

I. ПРЕГЛЕД ПРИХОДА
ПРИМЉЕНИХ У 1894 ГОДИНИ.

ТЕК. БРОЈ	ПРИХОДИ	СУМЕ БУЏЕТОМ ПРЕДВИЂЕНЕ		СУМЕ ПРИМЉЕНЕ		МАЊЕ ПРИМЉЕНО		ВИШЕ ПРИМЉЕНО	
		ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.
1	Готовина из 1892 године	3844	35	3884	35	—	—	—	—
2	Приход од претплате „Тежака" у 1893 год.	1500	—	1195	30	304	—	—	—
3	Приход од чланских улога у 1893 год.	500	—	888	—	—	—	388	—
4	Приход од продатих календара и књига	2000	—	1372	25	627	75	—	—
5	Приход од друштвеног добра у Шапцу	5000	—	3176	20	1823	80	—	—
6	Приход од наплаћеног дуга и то:								
	а., за „Тежака" и чланство 3,500								
	б., за справе, семе и остало 6.500	10000	—	6061	80	3838	20	—	—
7	Приход од продаје семена	18000	—	10168	55	7831	45	—	—
8	Приход од продаје справа	17000	—	14237	—	2763	—	—	—
9	Државна помоћ	20000	—	25000	—	—	—	5000	—
10	Вапредни приход	150	—	3506	50	—	—	3356	50
	Свега	77994	35	69445	65	14793	20	8744	50

II ПРЕГЛЕД РАСХОДА
У 1893 ГОДИНИ.

ТЕК. БРОЈ	РАСХОДИ	СУМЕ ПРЕДВИЂЕНЕ		СУМЕ ИЗДАТЕ		ВИШЕ ИЗДАТО		МАЊЕ ИЗДАТО	
		ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.
1	На печатање књига	600	—	1280	90	680	90	—	—
2	„ потпомагање пољске привреде	4500	—	8659	05	4159	05	—	—
3	„ друштвено добро у Шапцу	7000	—	9125	75	2125	85	—	—
4	„ друште, орт. чиновнин и инжињерник	500	—	385	85	—	—	114	15
5	„ набавку књига, новина и дворска	1000	—	457	25	—	—	542	75
6	„ поштанске марке за експедиц. у иностранство	250	—	212	50	—	—	37	50
7	„ повез књига и календара	500	—	321	50	—	—	178	50
8	„ награде сарадн. „Тежака" календара и др.	3200	—	2278	15	—	—	921	95
9	„ плаћање дугова за семе, справе и остало	14060	—	14751	40	751	40	—	—
10	„ набавку семена	18000	—	9144	20	—	—	8855	80
11	„ набавку справа	17000	—	9845	—	—	—	7155	—
12	„ оправку друштвених зграда	1000	—	1063	20	63	20	—	—
13	„ плату друштвеног секретара	2520	—	1850	—	—	—	670	—
14	„ плату друштвеног економа	1800	—	1166	55	—	—	633	45
15	„ плату друштвеног благајника	1200	—	1200	—	—	—	—	—
16	„ плату друштвеног писара	1200	—	1200	—	—	—	—	—
17	„ плату уредника „Тежака"	960	—	960	—	—	—	—	—
18	„ плату друштвеног служитеља	1680	—	1680	—	—	—	—	—
19	„ канцеларијске потребе	900	—	2900	—	—	—	—	—
20	„ непредвиђене потребе	184	35	158	50	—	—	25	85
	Свега	77994	35	66639	80	7780	40	19134	85

2. На потпомагање пољске привреде . . 4154·05
3. На друштвено добро у Шапцу . . . 2125·85
4. На плаћање друштвених дугова . . . 751·40
5. На оправку друштвене зграде . . . . 63·20

Казато је већ одкуда је новац, те се је могло много више трошити на помагање пољске привреде и на добро у Шапцу. А и самим буџетом за 1893 год. управни је одбор овлашћен да може и више утрошити на све ове партије, сем оне под бр. 1 и 4.

Незнатни пак тај вишак у 680·90 × 751·40 = 1432·30 дин. управни је одбор учинио по праву, које му дају друштвена правила, уверен да ће тај поступак и збор одобрити.

Примања у овој години било је . . 71866·45
Издавања . . . . . 69049·40
Према томе укупни новчани обрт 140915·85

О изложби.

Управни одбор био је заузео одлучно гледиште да треба приредити земаљску пољопривредну изложбу 1894. године о 25. годишњици овога друштва, и не потпомагати никакве посебне изложбе, — све дотле, докле одређена комисија, није израдила детаљан план о потребним срествима за то. Трошкови око приређивања једне земаљске изложбе пољских производа изнели би по предрачуну дотичне комисије преко 300.000 динара.

Пошто су материјална средства друштвена, тако мала да се на општу земаљску изложбу не може ни помишљати, а прилике су такве, да друштво за остварење ове изложбе није могло рачунати на велику потпору државну, разних корпорација и удружења,— то је Управни Одбор за сада напустио мисао о приређивању земаљске изложбе у 1894 г. до бољих прилика.

Кад већ Управни Одбор поред свију покушаја који су остали безуспешни, није се могао одлучити за земаљску изложбу, решио је, да се пожешка пољопривредна подружина која је у овој години приредила пољопривредну и занатлијску изложбу, што обилатије потпомогне. И друштво је поред помоћи у повељама, књигама и новцу, било заступљено на овој изложби и са своја два нарочита изасланика г. г. Ацом Живановићем и Антом Голубовићем члановима ове Управе.

С поносом се може поменути, да је ово и овако учешће друштва оцењено од вредне пожешке подружине као особита пажња према њеном дојакошњем раду као што се то и из извештаја дотичних изасланика види:

Српском Пољопривредном Друштву

Управни одбор Српског пољопривредног друштва у седници својој од 19. Септембра ове године изабрао је потписане за своје изасланике на пољо-привредно занатлиској изложби, коју је подружина друштвена за срез Пожешки у окр. Ужичком приредила на дан 3 и 4. Октобра ове године.

Пошто су потписани поверен им задатак извршили, то имају част поднети Управном дрштву о приређеној изложби у овоме:

У недељу 3. Октобра ове године, у 10 часова пре подне а у згради основне Пожешке школе, у присуству изасланика сталног окружног одбора округа Ужичког г. Средоја Крчевинца економа, изасланика Српског пољопривредног друштва, месног чиновништва, свештенства, учитеља, општинских претставника, корпоративно заступљена Управа „Грађанске штедионице и многобројних грађана и привредника из Пожеге и среза Пожешког, освећена је изложба водицом са благодарењем, а затим је г. Драгутин Лапчевић председник изложбеног одбора отворио изложбу овим говором

Поштовани посетиоци!

Има једна изрека научара, која вели: *Плуг крчи пут образованости*; друга опет тврди: *да се по земљорадњи цени и ступањ цивилизације* сваке земље,

Кад су учени људи то изрекли, они су имали на уму: да само добра, јака и паметна производња може створити све услове за свестрани развитак човека као јединке, и човечанства као скуп тих јединака, као и људско друштво.

Тврдње су те признате као непоречне истине, којима сад на све стране паметни људи и сви паметни народи теже свом силином своје моћи. На све стране се подиже индустрија, на све се стране труде да пољопривреду подижу на већи ступањ.

У трудовима за унапређење пољопривреде и разноврсне радности, такмиче се сви народи и залажу најјаче снаге своје.

А да би имали с времена на време преглед свога успеха, на све се стране држе изложбе.

Оне су постале прво у Енглеској. Више од столећа има, како је нечо тамошње удружење расписало награде за изналаске у занатлиским струкама, а за тим је одмах 1761 године приређена још једна таква утакмица. Како су резултати показали да изложбе имају повољан утицај на народну привреду, низале су се изложба за изложбом: од Енглеза су препочели и други народи, те су изложбе данас у највећем јеку.

Изложбе могу обухватати поједине делове и целу привреду могу обухватати и укупан културан рад једнога народа — то су *државне*, а могу бити и светске. У првима, које обухватају поједине делове или целу привреду једнога народа, могу се такмичити са́мо чланови тог народа; у другим пак могу учествовати сви народи, зато се и зову светске. — Изложаба може бити још и покрајинских, окружних, срезних (као што је ова наша), а у Шведској их има још и општинских и селских.

Свима је изложбама задатак да покажу већи ступањ савршенства у изради производа, да изнесу свету на видику техничке проналаске да једни привредници другима изнесу за углед своје најбоље радове, како би и ови други тако производили или прерађивали: а том приликом се држи и смотра: колико и где има напретка, а колико и где назатка; те да би се рад дотичних фактора могао упутити да тај напредак подржава, а онамо где је назадак, да се употребе нужна средства за успешније напредовање.

Добар утицај изложаба свуда је се опазио, зато се све земље труде, да их што чешће и у што већим размерама приређују. У томе се као што сам поменуо, нарочито одликује Шведска, која сваке године по свима крајевима и готово по свима селима кипти изложбама.

Примеру осталих земаља, морамо следовати и ми. Србија је до сада имала неколике изложаба, и нема сумње, оне су јој биле од стварне користи.

Али овај је крај био лишен те среће, да с осталим крајевима Србије упоредно корача у свима напредцима, па и у напретцима радиности. Стављен у незгодан теренски положај, без икаквих саобраћајних срестава, заборављен од надлежних фактора у привредном и просветном погледу, привредници су овога краја морали прегнути сами да стварају услове за колико толико бољи свој развитак.

У тој цељи они су у овом срезу основали и своју подружину Српског пољопривредног друштва, у тој цељи они су држали ове године неколико својих пољопривредних зборова и предавања, у тој цељи они су са својим природним савезницима занатлијама приредили и ову изложбу не да манифестују своје успехе, већ да подружини својој даду прилике, да оцени недостатке производње, како би она даљим својим радом за поправку се заузимала.

Ја се, као председник изложбеног одбора заједно са својим друговима; могу само радовати: што су привредници овога среза показали учашћа у овој културној акцији пољопривредне подружине, тим пре, што је ово новина за њих.

Изложба ова није претрпана јер је ограничена на само један срез; она није заступљена ни онолико, колико би се могло јер је се нашло људи, који су изложбу доводили у везу с неким повишењем порезе и ударањем регала, те су на тај начин много пољопривредника уплашили; али је ипак заступљена тако, да се с овом новином Пожега и Пожешки срез могу поносито упустити у даља подузећа за подизање њихове привреде, која је основа свеколиком животу људском и опстанку државном.

Изложба ова подружини Пожешкој јасно показује у ком правцу треба она да ради. Подружина пак има великог свога помагача и учитеља у Српском пољопривр. друштву, које нас је почаствовало својим присуством у лицу двојице врсних својих часника.

Изложбени одбор жели: да ово буде основица даљем сложном, братском, договорном привредном раду свију нас; да нас ова изложба отресе ината и пакости, па упути ономе идеалу, коме тежи Српско пољопривредно друштво и Српски Занатлиско-раднички савез; идеалу, коме теже земљорадници и занатлије; т. ј. благостању целога друштва, у коме би сваки појединац добио све услове за свестрани развитак.

Са тим мислима и осећајима у име изложбеног одбора у присуству г. г. изасланика друштвених, изасланика стал. окр. одбора, одбора општинског, управе овд. штедионице, чланова еснафа, привредника и грађана, отварам ову прву пољопривредну

на веће успехе од оваквих изложаба у сваком погледу; јер је заинтересованост побуђена код свију привредника и занатлија па и свих других редова онамошњег грађанства и јер су сви они, а у првом реду привредници и занатлије убеђени, да су овакве изложбе корисне како по њих лично тако и по напредак привреде и занатства. Само би далеко веће користи било, ако у будуће изложбе буду ширега круга т. ј. ако обухвате цео округ, па и 2 и више округа уједно, јер ће се само тако имати тачан преглед и оцена економског стања и напретка не само појединих села и срезова, но и целих округа и крајева. Осем тога будуће изложбе не смеју никако изоставити, а да не приме у суделовање и сточарство, које код нас свуда мора ићи упоредно са осталим гранама привреде, а у онамошњем крају је оно и од пресудног значаја.

Садањој изложби имала би се учинити озбиљна замерка, што је та грана изостављена, кад се не би узело за оправдање таквог поступка то, што је ово први покушај и са врло незнатним материјалним средствима. Ако и у колико и друштво у будуће буде суделовало у решавању о приређењу оваквих изложаба, не треба да допусти, да оне буду без сточарске гране.

За сва економска предузећа у овом погледу, по нашем мишљењу требе узети Пожегу, јер је по свом положају један од најподеснијих економских центара како за округ Ужички, тако и за извесне делове окр. Рудничког.

Када би било могућности, да се о државном или окружном трошку у Пожези подигне једна школа за све привредне гране или бар једно угледно добро, било би од неоцењене вредности, јер се мора признати да је овај крај у културном погледу и сувише заостао, а озбиљним радом могло би се много више учинити но што се до сада мислило.

На завршетку овог нашег извештаја част нам је напоменути да за овако корисно извршење приређивања ове изложбе особита заслуга припада приређивачком одбору састављен из: председника: г. Драгутина Лапчевића, секретара: Мих. М. Чолића пис. општ., благајника: Николе Милошевића зем. и

Чланова: Мих. В. Шуњеварића свештеника, Николе А. Јовановића учит., Вићентија Колаковића опанч., Ђорђа Милошевића ковача, Теофила Сорвана књиг. штедионице, Јевте Банцуловића зем., Радосава Илића обућара, Јеврема Ђајића баштов., Живана Васића рач. општ. и Филипа Михајловића бојаџије. Не мања заслуга припада и преставницима општине Пожешке, који у име грађана Пожешких не пожалише ни труда ни материјалних издатака, те да прва среска изложба у Србији приређена у њиховој средини, потпуно одговори својој цељи, и да посетиоци поред лепих утисака добивених на изложби, не понесу и лепу успомену на гостопримство грађана Пожешких, зашто нека им је лепа хвала.

Сматрајући да смо се по могућству поверењу Друштва одужили, част нам је и овом приликом уверити га о нашем највећем поштовању.

10. Октобра 1893.
Београд.

Аца М. Живановић
Анта Голубовић

Рад с подружинама.

Ма колико да се увиђа од колике су потребе и важности пољопривредне подружине, и ма колико их друштво као такове изазивало и подражавало у раду, опет су с изузетком неколико њих, резултати њиховога рада незнатни. А доиста је штета, што ове подружине не могу јаче да дејствују на околине, у којима су; јер би помоћу њих и друштво лакше продирало до наших пољопривредника а и они сами би се више побуђивали на напреднији рад, па би брже и добављали што им треба за такав рад.

Ако би се потражили узроци слабом напретку подружина, нашло би се најпре на јаку оскудицу спремних и заузимљивих људи, који треба да руководе рад подружина. За тим одмах долази наш опште познати немар, па онда и врло слаба и скоро никаква материјална средства, којима подружине располажу.

Да се рад појединих подружина што јаче унапред крене и колико толико поставе у могућност да буду радније у својој околини, Управни је Одбор све подружине у овој години материјално знатно потпомогао. Свега је издато на њихово потпомагање у новцу, справама и семењу 2·565·05 дин., помоћ знатно већа но што им је прошлих година давата.

Управни је одбор ставио себи у задатак, да нарочито помаже оне подружине, које су вољне да се баве практичним радом и које имају своје земљиште и стручно спремне људе. На тај ће се начин поставити сталнија основа за опстанак и рад подружина.

Радом практичним и иначе највише су се у овој години одликовале подружине: Пожешка, Обреновачка, Нишка, Жичка и Драгачевска.

Осем тога, за исвесна важнија привредна питања друштво је ангажовало и поједине подружине, а преко њих је протурало извесне справе и семење. Неке од тих подружина, показале су у том погледу доста воље и предузимљивости а изглед је да ће се у будуће и више постићи.

У овој су години образоване нове подружине: Горњо-Милановачка, Свилајначка, Крњевска и Рачанска (окр. ужички) и тако сада имаде свега 17 подружина пољопривредног друштва.

У овој години, друштво је добило једнога члана добротвора у лицу г. Милутина Марковића члана касације; три члана утемељача г. г. Танасија Георгијевића секретара конзисторије у пензији, Д-р Иву Лазаревића лекара из Аранђеловца и Задругу Београдску за међусобно помагање и штедњу.

Хиљадали се добротвори којима лежи на срцу наша занемарена привреда. Они улевају наду Друштву, да ће пажња која му се почела поклањати у скоро још и више ојачати, те да оно увећаном симпатијом и увећаним средствима може у своме раду постизавати и виђеније резултате.

Друштво је у овој години изгубило своје редовне чланове и то: Анту Ђурића, Анту Алексића, Драгутина Посниковића, Средоја У. Крчевинца и Алексу Николића вредне и одушевљене поборнике који су свом преданошћу радили на унапређењу пољске привреде.

Нека им је вечан спомен међу нама.

По члану 19. правила из одбора иступају: Мирко Миљковић, Алекса М. Секулић, Аца М. Живановић, Никола Жељковић, Јаков А. Марковић и Вића Т. Радовановић. На место ових имају се изабрати нови чланови управе као и председник, подпредседник и благајник овога друштва.

ИЗВЕШТАЈ

Добра срп. пољопривредног друштва за 1893-ћу годину.

Стање култура у овој години није баш најповољније било Елементарне неприлике учиниле су, те су усеви у овом крају у порасту заостали. Стрмни усеви, усљед зимушњег великог снега нису могли напредовати, — бокорити се; доцније у пролеће, наступила је опет дуготрајна суша која је владала скоро $2^1/_2$—3 месеца и просто свака нада била је изгубљена на по-

вратак јесењих усева. Тек око св. Тројица, пала је прилична виша, која је ово зло стање мало повратила. Усљед овога озими стрмни усеви остали су малени и ретви, те је с' тога и доходат од истих био мањи.

Са пролетњим усеном још је горе било. Како је снег притиснуо земљу од друге половине Новембра, па до 1 Марта, то се није ни могла спремати земља за пролетње усеве; није се могло орати, ђубре извозити и т. д., а кад овога није било благовремено, онда се зна каква је земља била по својим физичким особинама. Тек кад је пукло пролеће, онда се морало на брзу руку орати, ђубре вући, у расаднику разноврсне послове извршивати и то све за кратко време од 2—3 недеље. Ово је учинило да је се са сејањем пролетњих усева опознило што је доцније имало рђавих посљедица на доходак, а због нагомиланости радова морало је се узимати и више радне снаге.

Но канда није ни једна грана културе претрпила већи пораз, на овом добру, као воћарска. Јака зима која је владала скоро 4 месеца, нанела је вотњим садницама огромну штету. — Од неколико година спрема се и подиже сортиментални вотњак, расадник се необично према срествима друштвеним шири — па све то пропаде скоро сасвим. У вотњаку број пропалих вотњих садница износи до на половину, а у расаднику просто све само јабука и уркасног дрвећа. Истина, да су се многе воћке у расаднику могле поправити подрезивањем стабла до места докле је ово у снегу стојало, али је опет зато тотално пропало сво оно воће коме и место и положај није овде, као: трешње, бресве и бадеми. Овакова недаћа постигла је многе расаднике а нарочито равничке где је земљиште влажно, на коме је због влаге дужа и бујнија вегетација у јесен. И велико одрасло воће по равницама и лукама, страдало је махом од мразева. Отуда да у Мачви, неком делу Поцерине и посавине шабач. и посавини ваљевској, готово нема сада одраслих шљива и ораја.

Управа овога добра није могла да гледа овако зло стање скрштених руку, него је што пре предузела у јесен сађење у вотњаку, не само на местима пропалих воћака, но још доста садница у истом и умножила. У расаднику пак воћарском калемљене су дивљаке у великим количинама и подигнуто воћа више него што је пропало. Оваке зиме, као што је ова у овој години није скоро било и једва памте стари људи, и зато баш она може послужити као мерило које врсте и сорте ваља на добру подизати, које је у равном положају.

Са зимом у овој години Друштво је оштећено у своме расаднику на 3—4000 дин. Ово је учинило, те је управа овога добра морала да обустави продају воћних садница у пролећњој сезони, што је утицало на смањење прихода. Тражња за вотњим садницама била је јака и да нису пропале, дало би се у народу толико садница, што до сада ни у једној години није био случај.

Цео рад на друштвеном добру, може се поделити на пет грана: ратарство, воћарство, сточарство, пчеларство и растурање справа, алата, машина и разноврсног семења.

I. Ратарство.

Земљиште под усевима било је подељено на 7. парцела. Парцеле су износиле по својој величини:

I	4	хект.
II	3	„
III	2	„
IV	3	„
V	2	„
VI	3	„
VII	4	„
Свега	21	хектар

Од усева посејано је и добивено на овим парцелама:

Са	I	парцела	сена од граорице	15.000 кил.
„	II	„	пшенице озимице	6.200 „
„	III	„	пшенице озим. и јарице	3.550 „
„	IV	„	јечма озимца	3.200 „
„	V	„	овса	745 „
„	VI	„	са једног хект. ситне проје	700 „
			са једног хек. мувара а. семена	200 „
			б. сена	4.000 „
			са једног хект. граорице са семена	1.300 кил.
Са VII парцела			била је под детелином и травама, добијено:	
			а, сена ливадског	4.000 „
			б, детелине с' травама	4.500 „
			в, сена луцеркиног	13.000 „

Према томе добијено је укупно, стрмнина 13.695 кила
семена од пићњег биља 2.200 „
сена са природних и вештачких ливада 42.500 „
сламе од прилике 15—18.000 „

Од сена трошено је на израну стоке, а нарочито коња који су целог лета на јаслима рањени. Говеда су опет преко лета храњена зеленом пићом од грахорице и детелине, у јесен истеравана су на пашу, а од 15 Октобра почело се са полагањем сена. Што год буде претекло сена, продаће се и у приход овога добра завести.

Слама сва, употребиће се за простирку сточну.

II. Воћарство.

Као што је напред споменуто, од сувише јаке зиме, која је владала у овој години, пропале су у вот. расаднику многе саднице. Разуме се, да је и штета због овога била огромна, због тога се и продаја морала да обустави у пролетљој сезони. Неке су сарезиване, а многе су просто избачене из расадника, јер се брже могу подићи саднице калемљењем поновним, него ли да су старе остављане. Зато је на брзу руку и калемљен већи број садница но до сад, и до јесени стигле су потпуно свој пораст изузев крушака, које су слабијег пораста. Код трешања није се могло предузети калемљење зато што су дивље пропале.

У вотњаку су такође промрзле саднице у половину, што је све ове јесени попуњено и умножен још са 200 ком.

Ово је утицало на продају вотњих садница, те се зато и није могло добити онолико прихода колико би требало да буде. Истина је, да је приход од продаје вотњих садница, предвидела управа овога добра у буџету на 1000 дин., истина је и то да је ова цифра добијена, али опет за то тражња је била толика да би се могла још иљада динара од овога извући.

Поред свих ових неприлика опет је продато воћ. садница 1601 ком. и 10.000 ком. шибља за живе ограде, од чега је опет добивено 1097 85.

У вотњем семеништу, вот. расаднику у вотњаку заступљене су све добре сорте и оне су у што већем размеру размножавају. Сортименат је обилан тако, да се могу подмиривати и други поручиоци из удаљенијих крајева који имају бољи положај и земљиште за гајење воћа но што је то случај на друштвеном добру.

Семениште, расадник и вотњак, представља велику вредност, што свакојако није меродавна управа овога добра, да је износи. Само друштво може се о томе уверити свагда преко својих изасланика. Истина да је доста утрошено на радну снагу, али друкчије не може бити, јер друштво нема ни од куд бесплатне радне снаге, већ сваког радника за најмању ситницу мора да плати.

III. Сточарство.

Од стоке находи се на добру: 2 коња за рад, 1 кобила за приплод, једно женско ждребе од 3 године, пастув од 4 год. 2. краве и 2 јунице. У лету учињена је размена према одобрењу друштвеном и дата је за једну ждребну кобилу, једна крава и једна јуница. Ова размена учињена је зато, да би се могла спремити запрега још за један плуг, јер је добро имало само једну кобилу.

Пастув је у току године продат за 500 дин.

У јесен, месеца Септембра, друштво је набавило са стране једног бика и две јунице, и тако сад бројно стање стоке на друштвеном добру износи:

Коња за рад	2	грла
Ждребица од 3 год.	1	„
Кобила за приплод	2	„
Биков	1	„
Јуница	3	„
Крава	1	„
Свега	10	„

Сва стока сем коња и кобила које се за рад употребљују, млада је и не даје за сада никаква дохотка. Зато су и извори прихода на млеку, продаји приплодни грла, и такса на напуштање бикова, усунули.

IV. Пчеларство.

Са пчедарством се отпочето прошле године и то са једном кошницом, коју је исте године послало друштво ради држања једног практичног предавања. Од те једне кошнице које прошле, које ове године, намножено је осам.

Кошнлук није се могао направити на добру, што друштвена средства нису дозвољавала, па зато је се надати да ће га друштво доцније подигнути.

V. Растурање машина, справа, алата и размножење семења.

Као сваке тако и ове године, ово је добро било као посредник за растурање у народ сваковерсних справа и семена. Од луцерке распродато је семена 700 кила. Од главних справа и машина унешено је у ову околину 4 парне вршеће машине, 3 требиља — тријера и 2 окопача. Плугове оране и окопаче већим делом купују у Шапцу где има доста и добрих мајстора ковача, који се труде да што боље задовоље своје купце, дајући им чак под гаранцију.

Жела срп. пољопривредног друштва као и народа округа подрињског биа је: да се на овом добру подигне семењарница од сточног била: луцерке, црвене детелине, гроварице, мувари и осталог повртарског семена у малом размеру.

Да би се ово подуљеће остварило, окружни одбор понудио је Друштву 3000 дин. на позајмицу без интереса за 10 година, што је оно и прихватило, јер је поодавно гајила ту мисао, али није имало средстава да је оствари. Сад пак, поштo је потпомогнуто народом округа подрињског, отпочеће још ове године са засејавањем поменутих биљака у велико. Но пошто је земљиште добра друштвеног мало за развиће свију поменутих грана у извештају мало, то је Друштво узело под закуп земљиште општине шабачке до самога добра које износи 20 хектара за 10 година.

Све што је се требало урадити, урађено је: земљиште поорано, усева јесењи посејано, откупљено је земљиште од пређашњег арендора рапије које је имао право на исто још до 1 Јануара 1894 године.

Приналом овога земљиште у друштвене руке увећани су издаци око обделавања његовог у јесењој сезони. Ови издатци пали су на терет овога буџета, јер није предвиђено да ће се у скоро узети.

Свакојако, друштво треба да има у виду те издатке, па да их пред збором прикаже. Ваше издатке од кад је ово земљиште друштвеном добру придодато, износи:

1, на посеменавање, предност семена	250	дин.
2, „ орање и друге радове	200	„
3, „ на откуп земљишта од старог арендатора	200	„
4, „ 1 орани плуг	50	„
5, „ 1 окопач	39	„
6, „ 1 пар, замова	72	„
Свега	811	дин.

Ово су издатци који су утрошени на обделавање и припреме, а у буџету предвиђени су издатци, које треба једном за свагда учинити ако справа за вршење и чишћење семена, семе и осталих потреба.

Из истог овогодишњег буџета утрошено је на справе, машине, алате, стоку и остале потребе:

1, на набавку говеди са стране	1415	дин.
2, „ „ једне прет. сејал.	660·80	„
3, „ „ једне ваге	32·00	„
4, „ „ два ћебета парај.	34·00	„
5, „ „ прибора за дресирање ждребади	28·00	„
Свега	2169·80	дин.

Даље скоро на 3000 дин. утрошено је на разне набавке справа и проширење добра друштвеног, а остало по буџету утрошено је на плату управника, подеконома, слугу и остале радне снаге, што ће се све увидати из приложеног засебног годишњег рачуна.

Предрачун буџета за 1894-ту год. рачун примања и издавања за ову, као инвентар машина, справа и стоке, послаће се засебно Друштву.

31. Децембра 1893 год.
Шабац

Светолик А. Петковић
управник добра

ИЗВЕШТАЈ

О раду и стању крушевачке пољопривредне подружине за 1893 годину.

Крушевачка Пољопривредна Подружина, која је основана на Петров-дан 1882 године, напунила са прошлом 1893 годином — дванаесту годину свога живота и рада на бољитку пољопривреде народне у овој околини драге нам Отаџбине; — подноса друштву ово своје извешће за 1893 год., у кратком бројном прегледу, из ког ће се најлепше видети, колико је био њен рад и утицај на бољитак пољопривреде народне у овој околини, како посебно у прошлој 1893 години, тако и укупно на крају 12-те године њене, т. ј. од 1882—1894 године.

КРАТКИ ПРЕГЛЕД

Рада и стања крушевачке пољопривредне подружине концем 1893 године.

Број	Назив	у 1893 години			од 1882 до 1894 г.		
		број	приходност дин.	пр.	број	приходност дин.	пр.
1	Чланова имала	21	84	—	320	1617	—
2	Беседа прирадила	1	107	90	12	2080	85
3	Скупова држала	1	—	—	12	—	—
4	Новина добила	3	300	40	7	300	40
5	Добила дотата	2	1200	—	2	1200	—
6	Семена разног протурила	—	913	70	—	3091	20
7	Калемљеног воћа протурила	—	—	—	1773	1926	—
8	Окалемила воћа свега	558	120	—	2125	758	—
9	Њиов трошила радила	150	—	—	1575	—	—
10	Семена од сенаџ буба раздала	—	—	—	—	1800	—
11	Алата и справа протурила	23	718	53	202	4236	32
12	Књига и листова протурила	5	13	50	593	457	45
13	На потпомагање пољопри. дала	—	120	—	—	2200	05
14	Похваљена подружинских дела	—	—	—	14	—	—
15	Напунила наруча и набавила	21	2153	20	310	14.892	90
16	Напунила свеповезнија разних	62	—	—	743	—	—
17	Имала вата и нумера	143	—	—	1710	—	—
18	Имала књига и лис. у умањењу	10	—	—	62	—	—
19	Укупно примање новчано	—	6191	13	—	—	—
20	Укупно давање новчано	—	1293	80	—	—	—
21	Укупне обре учинила	—	7486	93	—	46.015	89
22	Има капитала подружинског	—	2213	93	—	—	—
23	Има дотата од жалооб. одбора	2	1200	—	2	1200	—
24	Комисија књига има	—	—	—	218	206	90
25	Комисија справа има	21	300	45	—	—	—
26	Збирка и намештај	3	10	—	56	302	90

1891. год. приредила *прву Окружну пољопривредну и рукотворинску Изложбу*, за окр. крушевачки, а уз припомоћ Српског пољопривредног друштва и *I-ву земаљску Изложбу воћа*, које су испале потпуно сјајно на опште задовољство свију искрених пријатеља нар. привреде. Крајњи резултати и рачуни ове успешне изложбе коначно су сређени и закључени ове године са вишком новчаним од 1700 дин., док се већина изложби обично завршују са мањком (дефицитом). И главни резултати ове изложбе, дали су следеће цифре;

Крушевачка Изложба имала је:

Главних група XII; број оделења изложбе 20, Број излагача 1428, број изложених предмета 6079; Вредност изложених предмета 82.043·85 дин.

Дато је награда, новчаних, у справама и похвалницама 414, у вредности 4399 дин.

Имала је изложне површине 4417 квадратних м; рејон изложбе 20.000 кв. м.

Било је посетиоца преко 15.000

Укупно примање новчано било је: 12.582·— дин.
„ давање „ „ „ 10.957·45 дин.

Преостало вишка у готовом са интересом за ове 2 године 1.700 дин., која је сума распоређена и раздата разним добротворним и културним установама и подузећима у крушевцу; од које је и ова подружина добила као поклон 279·40. са преосталом архивом и стварима изложб. одбора.

Поред наведеног, као важнији радови подружински у прош. години напомињу се следећи:

1) Ова је подружина добила помоћ од Срп. пољопривред. друштва у 120 дин. за калемлење воћа. И она је, уз ову помоћ, изашиљањем својих путујућих калемара, *окалемила*, у срезовима: расинском, жупском и трстеничком укупно 558 *стабала*, што са онима из ранијих година износи 2423, стабла. Због дуге и строге прошле зиме овај је посао био доста задржан ове год.

2) Подружина ова добила је, при концу ове године, од изложбеног одбора бив. круш. изложбе, још *два легата*, и то: један у 200 дин. За штампање извештаја изложбеног, који се има разаслати свима корпорацијама, надлежателствима и личностима, које су потпомагале приређење круш. изложбе; — други у 1000 дин. За подизање варошког парка у Крушевцу, уз помоћ општине.

3) Ова је подружина учинила корак код сталног одбора окр. крушевачког, за набавку срестава и организацију радова око *сузбијања пламењаче* из винограда овог округа; сретствима окружним, изложив: начин лечења, срества и цео план за извршење овог одбранбеног подузећа против пламењаче, која је овом округу, у самом грожђу и кукурузу учинила штете преко 2,000.000 дин. за ову годину. У интересу винодеља овог округа, подружина је учинила овај корак стављајући на располагање окр. одбору своје услуге око организовања и стручног руковођења овог посла. И сада очекује одлуку одборску.

4) Даље, подружина се ова обратила с молбом преставништву општине крушевачке, за добијање нужног земљишта (25 хектара) ради подизања окр. „*угледног добра*“ за ову околину, а уз припомоћ окр. одбора, министарства нар. привреде и пољопривредног друштва, на коме би се, после, лако основала и окр. пољопривредна школа — ратарница за окр. крушевачки, са окружним расадницама благородног воћа, и америчке лозе, и главном станицом приплодне стоке, за овај округ.

То је у главноме кратки Извештај о раду и стању ове подружине концем 1893 године.

Број 3.
6.—I.—94 години
у Крушевцу.

председник подружине
В. Виторовић

ИЗВЕШТАЈ

о раду жичке подружине српског пољопривредног друштва.

Трећа је година од како је заснована ова подружина од како се труди, да у овом крају најзгоднијим начинима утиче на бољи развој пољске привреде, па је у томе и ове године, и ако је иначе била у доста неповољним околностима, ипак је оставила трага од свога рада.

У одборској седници од 27 Марта израђен је програм рада за ову годину, и по њему, подружина је извршила ове послове:

а) Умолила је преко Српског Пољопривредног Друштва господина министра народне привреде, да спреми пројект закона за сађење воћа поред путова. Да је такав закон потребан, нема разговора. Подружине и окружни одбори у данашње доба, кад се осећа већа тражња воћа, и кад је његова употреба разноврснија због бољих саобраћајних средстава а поглавито услед затирања винограда сушибубом (филоксером), могли би збиља бити моћни фактори, да се воће производи не само у већој количини, већ и да се сви путеви наши украсе подесним сортама воћа, али која вајда, кад се за то нема начина, којима би се стало на пут разлачним штетама, кад се нема закона, у коме би поред казне били изложени и правни односи о употреби рода с тог воћа, и одредбе обавезног подизања. Подружина се овом предлогу нарочито зарадовала, што је он потекао од самих сељана овога краја, дакле људи, који би такав закон оберучке прихватили.

б). О трошку подружинском набавила је једну ветрењачу и један плуг, ради давања на услугу подружинским члановима, а у намери, да се на тај начин не само помогне сиротнијим члановима, већ да се преко њих увере и остали о користи свих справа. Подружина је овај пут претпоставила предавањима, којима се подружина ранијих година највише занимала, с тога, што се уверила да предавањима ваља да предходи *дело*. Утицај од овакога рада нема сумње биће нај већи тада, кад подружина буде у могућности да што више корисних справа стави на расположење својим члановима, а с тим и целој околини својој.

в). Умолила је управу ратарске школе да јој ради калемљења воћа с пролећа по околним селима стави на расположење неколико ученика, и ова је тај предлог подружински лепо прихватила.

г). Расписала је општинама своје околине, да се сви они, који би хтели, да им подружина набави ма каквог семења, благовремено обрате подружини, а и позвала је све имућније чланове, да не изостану у набавци бољег семена обраћајући им пажњу нарочито на набавку детелирског семена и велику корист од гајења ове пићне биљке. А да би јој у овоме био утицај што живљи, донела је и одлуку, да се писменим подружинским члановима поклони извесан број практичних поука: „Гајење биљака за исхрану стоке.“

д). У програму ово годишњег рада унесено је и то, да се умоли среска скупштина, те да ова одреди у буџету извесну суму за куповину 1 хектар земље за заснивање подружинског расадника америчке лозе семеном, али се касније од овог одустало с тога, што је среска скупштина изнела предлог за набавку приплодних грла, што подружина не би за сада имала средства за обрађивање тога земљишта, и, што рачуна да ће потребне резнице и прпорке моћи добити од ратарске школе, јер ова од тих лоза већ има мали расадник, те тако неће изгубити у времену, надајући се, да ће јој среска скупштина моћи ради овога поред земљишта дати и какву новчану помоћ.

ђ). Подружина је намеравала, да у октобру ове године приреди изложбу воћа и поврћа из своје околине, па том приликом новчано и похвалницама да награди најбоље произвођаче и да у вече држи и подесно предавање из воћарства и повртарства са забавом, али јој то није испало за руком, што је баш у добу смењен са управништва г. Д-р Ђ. Радић, подружински подпредседник, коме је био поверен цео овај посао, а који на томе услед предавања дужности и одсуства није могао да ради. Али извршење ове одлуке, без сумње остварће се још у току идуће године. Локалне и повремене изложбе по свима гранама пољске привреде, најбоље су мерило за напредак краја у коме се приређују и згодно средство за бољи развој, те их зато и што не стају бозна колико, треба истицати и чешће приређивати.

Остали рад подружински састоји се у набавкама разнога оруђа, семена, књига и т. д. и у посредовању да се плугови, ђерзење, центрифуге и пчеларски прибор, које израђује овд. фабрикант пољопривредних справа г. Аксентије Богдановић, шире и у друге крајеве наше домовине.

Чланова подружина броји и то:

а) утемељача 6 и

б) редовних на 300, пу, и ако је улог мали велики је број, од којих се није могао покупити, а међу овима има и неких утемељача, који своју реч нису још испунили. За то подружина и располаже незнатном сумом.

У овој години било је

примања	533·70
издатака	281·45 отуда
Готовина износи	252·25 динара

Установа је још нова и да у народу ухвати што јача корена, да се од ње увиди каква корист. нужна је челична воља и неуморан рад како од стране њених чланова тако и од свију најзнатнијих њених чланова. Нада је да ће се то поступно и постићи.

ИЗВЕШТАЈ

О целокупној радњи подружине Срп. пољоприв. друштва „за срез посавски и околину"

Пре но што би се изложио рад подружине, управни одбор сматра за дужност, да се на првом месту помене велика важна, коју је Г. Министар народне привреде поклонио овој подружини, наручивши у овој години.

Г. Министар народне привреде на молбу управног одбора ове подружине, изволео је својим решем од 10 Априла т. год. Бр. 5.483. наредити овд. поште и телеграф. станици да се локал који је својина овд. поште, изда бесплатно подружини на ужи-вање за канцеларију, који је подружина до 6. окт. прош. год. уживала.

На молбу упр. одбора г. Министар одредио је новчану помоћ овој подружини у суми од 1500 дин. за ову годину.

У циљу да се пољоприв. добро ове подружине регулише тако, како би већу помоћ пружало околини, Г. Министар на молбу управног одбора, изволео је наредити топчидер. економији да се овој подружини бесплатно изда 1000 ком. рипараје и 100 комада оказамљене лозе, од које подружина почела је осниват једаи виноград, засађен рипарином како би појединцима у месту и околини, који ма би ни несрећне страдали винограде од филоксере, пружала нужну помоћ.

Из горњега се види да Г. Министар народне привреде озбиљну бригу води о добру ове подружине, па стога управни одбор мисли, да ће погодити жељу својих чланова, ако овим путем предложи, да се Г. Министар народне привреде, почаствује са почасним чланством, а уједно да му овом приликом цео Збор подружине, брзојав. путем заблагодари на патриотском старању и заузимању за наше овако племените подузеће.

У овој 1893-оj год. управ. одбор, ове подружине, утицао је на рационално газдовање у месту и околини, посредно и непосредно.

I. Посредно.

Посредно је утицао тиме, што је израђено код г. Министра народне привреде, те је овој подружини учињена помоћ државна од 1500 динара за ову годину.

Сем овога, управ одбор је својим заузимањем послао овд. занатлију г. Николу Жежеља конача, са једним гвозденим плугом овде израђеним на смотру пољоправ. савршенијих справа и алата у Београду држату 15 Октобра ове године.

Плуг овај добио је први реда награду.

Управни је одбор утицао на рационално гајење свилених буба тим што је (у споразуму) поредно код пра. исклуч. пова предузећа за прераду свиле у Београду

Поред овога раздао је управни одбор око 25 колекција семена сшилобубњног у овом срезу, те су пољоприв. у околини имали прилике да отпочну радити и на овој кориспој грани пољ. привреде.

— И у овој години управни је одбор приредио један збор са практичним предавањем на жетелици који је држан у селу Грабовцу на имању Ђуре Бранковића, те је и тиме утицао на свестраније газдовање у својој околини.

Овај збор био је посећен са 150 пољопривредника која су се са радином ове машине потпуно задовољили, те су неколико имућнијих пољопривредника решили да овакву машину у идућој години набаве.

Управни је одбор мишљења, да се ова машина друштвена откупи за подружину, којим би могла у овом крају будити вољу код пољопривредника, да се овако корисне машине што у већем броју набаве. Ова машина се може добавити од друштва за много нижу цену него што је коштала, а и на отплату друштво би подружини дало за једну или две године.

Управни одбор ове подружине, утицао је на рационално газдовање у својој околини ове године растурањем пољопривредни савршеним справа и алата:

Набављено од пољопривредног друштва у Београду и растурено у народ следеће:

1.	Сечка за репу у вредности	32 дин.
1.	Истресалка за мед у вредности	40 „
1.	Американ. коп. Св. Гаврил. у вред.	15 „
1.	Справа за цеђење воска у вред.	45 „
1.	Мехове за димење у кошници у вред.	5 „
1.	Кила вештачког сала у вредности	6 „
1.	Јеж за отварање ћелијца у сату	2 „
	Свега	145 динара

II. Непосредно.

Овим путем управни је одбор утицао на развиће пољопр. у свом добру на расаднику воћном, сваларству и пчеларству.

а) На воћном расаднику:

Управни је одбор у овој години имао велике незгоде срећу свога баштована, па не имајући стручна вођара рад је у расаднику застао у односно у колико се имало очекивати напретка у овом раду.

Сем овога расадник је оштећен упливом јаки мразева, због којих је много воћни младица угинуло нарочито трешања.

Калемљено је у пролеће на процеп а лети пупљење на терајуће и на јесен спавајуће окце (обеном*).

Стање подружни расадника види се из табеларног прегледа на стр. 39.

Управни је одбор поручно преко Срп. пољопр. друштва и добавио 67 ком. разног благородног воћа од 2—3 год. које ће подружни. расаднику служити за спајање калем граничца (воћни матичњак).

Сејање воћног семена у овој години није вршено, јер поручено семе воћно није стигло на време, па је остављено, да се у пролеће посеје, но посејано је дудовог семена у растиљу од $^1/_2$ килограма.

Најпосле припремљено је за пролетње радове све што је нужно било уредити утарињем земљишта и спремањем воћних леја за сејање.

б) На сваларству.

У детаљношту подружинском, помоћу добијених справа и алата и стручног лица за рационално спасавање, управни је одбор одгано од 25 колекција семена 137 нгр. свилених чаура, од којих је по одбитку расхода подружина на чисто добила 177. динара прихода.

Ово је први пут, како је подружина у својој кући него вала свилене бубе, но ове је године доста било сметње овом раду због многих киша и хладноће, те је било отежано храњење и бране лишћа.

Управни је одбор мишљења да на ову грану пољопривреде подружина (сваке године) и у будуће ради и да већу пажњу нетој поклања, те да је што боље у својој околини својим практичним радом развија и шири.

в) На пчеларству.

Пчелиник подружински није у овој години показао успеха толико колико је се имало очекивати, јер је услед јаке зиме пострадало око 25 ројева, а ово што је остало није могло на време доћи и у потпуној снази лочетати овогодишњу пашу која се може рачунати у добре, те је се ограничио рад на томе, да са доволно хране и народом презиме ову зиму. Меда је добивено у овој години 96 килограма, па је управни одбор на основу чл. 15. подруж. правила решио да се по 3 нгр. изда члановима у натури, који су уложили своје кошнице у подруж. командир.

У овоме извештају управни је одбор изложио цео овогодишњи рад са трудом колико га је могао ставити на расположење да подружина стекне добра гласа у народу и са колико је новчаних средстава имао на расположењу, у односно је и радњу своју развијао; као и то да је од стране Срп. пољоприв. друштва имао моралну и материјалну потпору у сваком погледу.

Имајући стање подружине и готовина подружинска изведена је у извештају подруж. благајне, из кога ће се моћи сазнати целокупна имовина подружинска. (Види на стр. 41).

Изложени рад управ. одбора у овоме извештају за ову год. даје нам уверења, да ће број пријатеља и добротвора њених из године у годину расти све већа и плодови рада подружинског опажаће се све јасније у пољопривредном напретку овог краја, кога жељно очекујемо, а са неуморним радом и трудољубивошћу подруж. управе моћи ће се доспети до жељене цељи.

31. Децембра 1893 год.

Обреновац.

Председник управног одбора
Мил. П. Марковић
свештеник.

ИЗВЕШТАЈ

О раду „Моравске“ пољопривредне подружине за год. 1893-ћу који је читан на скупу годишњем 28 новембра 1893 год.

Браћо, земљоделци!

Према подружинским правилима, управа је данас позвала овај збор, коме има част поднети следећи извештај о раду подружине у овој години.

Онда, кад беше најзгодније време, да управа најпре ради на придобијању нових чланова за подружину; на куњевну улога и на држању пољопривредних предавања и поука: онда многи од нас није знао ни како му је име, шти је са сигурношћу могао да се брине и о свом дому, јер тада пароване у нашој лепој домовини тиранија и безаконије; те се није умело ни мало слети на канап рад о привреди. Управи ове подружине, стављене су разне сметње, са више страна; а поједини чланови њени прогањани су са једнога краја Србије на други. У том општем метању су са једнога краја Србије на други. У том општем метању су са једнога краја Србије на други. У том општем метању

ГОДИШЊИ РАЧУН

Обреновачке подружине добивеног прихода и учињеног расхода за 1893 годину

Редни број	Приход	Добивено Свега	
		динара	пара
1	Готовина од 1892 године	322	25
2	Помоћ од Министарства за 1892 год.	600	—
3	Помоћ од Министарства за 1893 год.	1500	—
4	Помоћ од Среза посавског за 1892 г.	300	—
5	Помоћ од Среза посавског за 1893 г.	300	—
6	Од пољопривредног душтв. за 1893 г.	120	—
7	Од продате детедине	368	—
8	Од забава	227	45
9	Од чланова редовни за 1892-3 год.	426	30
10	Од пољопривредни справа	70	—
11	Од продате репе	45	10
12	Од примљене вересије	85	—
13	Од продатих кошница	13	—
14	Од продатог меда	1	—
15	Од продатог цвећа	1	10
16	Од продатих књига	15	40
17	Од I Кр. Срп. свиларског друштва	900	—
18	Од продатих календара	31	—
19	Од семена и справа	280	30
20	Од општине Обреновачке	300	—
	Свега динара	5905	90

Редни број	Расход	Издато Свега	
		динара	пара
1	Плата економу	806	—
2	Плата Пчелару	400	—
3	За материјал и огрев канцеларски	119	95
4	За прављење кошница	82	90
5	За подвоз воћа и ђубрета	65	55
6	За набавку и оправљање справа	24	70
7	За оправку канц. и куће у расаднику	38	50
8	За орање	55	—
9	За набављено семе и саднице	38	50
10	За наднице	481	95
11	За плаћен дуг пољопр. друштву	388	—
12	Првом Кр. Срп. друшт. издато чаура	673	85
13	Непредвиђене трошкове	32	90
14	Меница Стеве Николића	945	40
15	Код 4 дужника који дугују	216	20
16	Код благајника Љубе Томића	594	20
17	Готовина 31 децембра 1893 године	943	30
	Свега динара	5905	90

Имовина — актива

1	У готовом новцу	943	30
2	У меници код г. Стеве Николића	945	40
3	Код бив. благајника г. Љубе П. Томића	594	20
4	По књизи који дугују подружини	354	60
5	63 кошнице са пчелама	1260	—
6	34 кошнице празне	304	—
7	70 килограма меда	70	—
8	Кирија од Летњиковца за 1892 годину	150	—
9	Кирија од Летњиковца за 1893 годину	30	—
10	Намештај у канцеларији	300	—
11	У справама (алатима)	200	—
12	У библиотеци у књигама	100	—
13	Летњиковац	3000	—
14	2316 ком. разног воћа окаламљеног	2960	—
15	13.602 ком. разног воћа неокаламљеног	4038	—
	Свега дин.	16.149	50

Дугује — пасива.

1	Економији топчидерској	340	60
2	Прв. краљ. срп. искљ. повл. предива у Београду	234	80
	Чиста имовина на дан 31. Дец. 1893 г.	15.574	10
	Свега дин.	16.149	50

и сличне машине набавља. Подружина је радосно платила, из своје касе, све трошкове, око довоза машине; а друштву благодари на услугама, које је подружини овој учинило.

Управа ове подружине и ове године, стајала је у живој преписци са појединим члановима, ради набавке: плугова и други земљораднички алата. Набавила је велики број гвоздених плугова и растурила их, скоро у све општине овога среза. У народу овога среза укорењано је мишљење: да добре справе и алате може набавити појединац само преко подружине. Због тога се њој сваки са поверењем и обраћа.

Сем овога подружина је и ове године од „Пољопривредног друштва" добила разног семења у вредности до 200 дин. Но ово семе доста је доцне стигло подружини, те је се раздало само ближњим члановима, а нешто је и претекло, да се у идућој години члановима разашље. Ко је год семе добио, добио је у исто време и поуку од подружине, како да ради; те је усљед тога постигнут красан резултат у раду.

Стојећи у вези и преписци са „Српским пољопривредним друштвом", управа подружине давала је своја мишљења, како друштву, корпорацијама тако и појединим личностима. Та мишљења подружине усвајана су како од појединих, тако и од сталног окружног одбора у крушевцу, и помогла ма и најмање, да се бољитак привреде у округу напред покрене. Једно таково мишљење, штампано је и у друштвеном листу „Тежаку" и било предмет озбиљне дискусије у штампи.

Не располагајући скоро никаковим материјалним средствима подружина није могла своје чланове у материјалном погледу ни помагати. Али у моралном погледу утицај: предавања, обавеш-

тавања и упућивања у свима гранама пољске привреде, такав је да се напредак јасно види. А све то упућивало је управу да се и за материјална средства озбиљно побрине. Нарочитом молбом, управа ове подружине обратила је се овогодишњој скупштини округа крушевачког и молила исту, за новчану потпору. А окружна скупштина крушевачка, прихватила је ову молбу са пуно добре воље, и одобрила подружини 2500 дин. новчане помоћи из окр. касе. За тим је се управа обратила среској скупштини, за извесно среско земљиште, које би служило као угледно добарце среза, опитно поље подружине, уступивши истој више од пет ектара земље, без икакве кирије, те да се ту расадница америчке лозе и воћа подигне.

Тиме је подружина добила сигуран темељ, на ком ће моћи да ради, истина лагано, али сигурно и поуздано, напред да корача.

Да би се колико, толико, одужили овим до сада највећим добротворима ове подружине; управа је на збору годишњем 28 ов. месеца предложила: да се обе корпорације — срез, и округ — приме за чланове добротворе, и да им се благодари јавно, на указаној помоћи; што је збор једногласно и усвојио.

Како земља, тако и новац, стављен је подружини на слободно руковање. Председник ове подружине, по овлашћењу управног одбора, примио је новац из окружне касе и уложио га на штедњу у штедионицу Алексиначку; како новац не би лежао бесплодан до употребе. Књига уложна гласи, на име подружине а заведена је под бр. 426.

Чланова је у овој години било 138. Од њих је платило улоге за ову годину 18 дугују по 2 дин. Свега: 240 дин. Прихода од забава и предавања, било је 115 дин. Расхода у целој години имала је подружина 27 дин. Чистог прихода има сада 124 дин. Напред је казато, зашто материјални приходи нису могли бити већи, те с тога мислимо: да са овом сумом можемо бити потпуно задовољни. Подружина је добила од окр. крушевачког 3000 дин.

Да би подружина у свим правцима могла радити на унапређењу привреде народне; она је морала своја непотпуна правила да допуни и прошири тако, како би се по њима могла да ради са више: полета, сталности и контроле. Измену тих правила, управа подружине има част, да поднесе збору, а на њему је да их оцени и утврди. Нарочите новине у „Правилима“ ове су: *чланови добротвори и утемељачи*, којих до сада није било. Али данас се већ осећа потреба да их треба имати. За тим ово: *улози чланова утемељача и добротвора, не могу се трошити за редовне потребе друштвене, већ само интерес од њих.* То је унесено због тога, да би имаовина друштвена имала јачу основу за даљи рад. Образовани су *под-одбори дружински у свакој општини, са часништвом од 5 лица. Председници тих пододбора, са управом подружине образују друштвено веће које ће да расправља све предлоге дружинске братски и договорно.* Овим се изменама иде на то, да подружина има чланова по свим општинама и да све општине равномерно имају користи од подружине. Надам се, да је жеља свију вас, па не сумњам да је нећете и одобрити.

Сем ових, до сада казаних радова, који више или мање веселе све нас, подружина ова имала је у овој години и један неразложен наертај на управу и права појединих чланова; који је претио, да установу ову, ако не уништи а оно бар задржи од даљег напредовања. Али управа није малаксала у одбрани својих права; одбила је те нападаје достојним начином и данас Вам сме слободно рећи: да је подружина у сваком погледу осигурана од даљих трзавица.

Браћо привредници!

У привреди је спас миле наше домовине Сбије. То је Влада Његовога Величаества Краља Александра у свој програм ставила. То треба да је девиза свију нас, који од привреде народне живимо. За то пођимо путем привредног напретка, путем рационалног газдовања; како би бар наше потомке — на којима свет остаје — могли да уведемо у ред културних народа. У то име, ја вам са овога места братски саветујем: пређите сви листом у редове ове корисне подружине, удружимо се, јер и где је друштво ту је и јунаштво“, где су људи сложни ту и Бог помаже!

Завршују ћи извештај за ову годину, ја желим збору сложан и користан рад и у то име кличем:

Да живи наш млади краљ Александар I!

Да живи његов верни и одани народ!

Да живе српски привредници!

28 нов. 1893 год.

Прћиловица

Деловођа

Мих. Ст. Ризнић

учитељ

Председник.

Моравске пољопривредне подружине

Поп Лаз. М. Мартиновић

из Житковца

ИЗВЕШТАЈ

О раду и стању Пољопрв. подруж. драгачев. за 1893 годину.

По чл. 30. подруж. правила, а сходно чл. 59 друштв. правила, дужност је ове подружине да поднесе извештај о раду и стању свом за ову годину. Управа се радо тој својој дужности одужује.

Ма да је управа од своје стране чинила све и свја да ова млада и корисна установа у овом крају пође што бољем напретку и развије се, — ипак још није учињено све, нити се то тако брзо може постићи и испунити оно што јој је у задатку стављено, јер се од ње тражи и очекује много и много на побољшање наше пољске привреде по свима њезиним гранама. И тај затак не може се назвати малим, — напротив он је велики. За остварење тако великог задатка, треба много рада, а још више срестава, — а она су код ове подружине још мала, управ незнатна.

Дакле, и ако се још нису постигли знатни успеси, не треба мислити да се није ништа радило, јер и народ, послов, вели „сваки је почетак тежак“.

Према томе управа ће ове подружине у кратким потезима и у главном, овде именовати свој рад.

Управа је својим саветима и поукама учинила да су многи грађани имућни у оближним варошима узели у овој години преко 40 ком. гвоздени плугова (пре две год. било је у целом срезу 6 плуг.), 1 сак. плуг, 8 ветрењача, 5 малих ручних крупача.

2. Од тог Друштва узето је и растурено: 5 плугова 2 амер. ралице, 1 крупач, 2 маказе воћар.; — За тим разног семења детелине 60 кграма, (а око 20 кгр. узето је у Чачку) гледичија — багрена 10 кгр., кукуруза чиквантин: граорице. Нека пак семена, калем-гранч. и нешто од справа, није могло друштво послати јер није имало оног времена.

Поред овога узето је од управе Ратар школе разног баштеног семења — поврћа (сточне репе, купуса, дулека и т. д.).

Плугове, ралице и нека семења управни одбор тог Друштва изволео је решити да се у место новчане помоћи поклони овој подружини на њену слободну употребу, на чему управа ове подружине овим велику благодарност своју изјављује Друштву.

3, Управа је ова тако исто и саветима и препоруком учинила, да су неки виђени домаћини набавили од бољег соја стоке (говеди и свиња), тако, да већ у овој околини има 3 бика, за које се може рећи да су добри, јер такве овај крај није никад имао боље, нити сад има; а тако исто, примећује се да су многи сопственици и већу негу и пажњу поклонили бољој нези и хранељу своје стоке.

Управа и сама мисли да за идућу годину, а према својим срествима набави ког бика и од нерастова — свиња од бољих сојева ради приплода за своју околину, — она је и у овој год. покушавала да то учини, али према својим материјалним срествима није могла.

Заузимањем неких чланова из ове подружине код окр. Рудничк. скупштине успели су те је узето, један део имања (око 20

хек.) до вароши Чачка, за коју цељ мисли се подићи омање угледно добро. Управа ова учиниће преставку да јој ово имање округ уступи на руковање идуће године, где и своје седиште мисли преместити.

Подружина ова броји на 85 чланова, и то: 3 утемељача, и 82 редовна члана.

Новаца од улога чланова има 264 дин. на дугу 173·10 дин.

Новац од улога није ни у колико утрошен, већ је сачуван у целини за будући рад.

О стању пољске привреде овог краја управа вам такође поднаша своје извешће за које се не може рећи са похвалом. Још с јесени а у почетку ове, није се могло орати за озиме усеве, најпре због суше, а доцне због мочари те тако се одоцнило са сејањем ових, који се иначе од скора у овом крају почињу више да сеју, јер је се пре рачунало да не могу успевати. Последица овог позног сејања, била је те су усеви остали обретки, јер ни зима није била подесна (због дуготрај. вел. снега) за њихово бокорење.

Пролеће је такође било променљиво час снег, киша, затим јаки ветрови а и мразеви те земље брзо исуше све то учини те је се доцно почело сејати, па због тог и скорашње суше после посејани усеви осташе обретки. Кукуруз опет због суше у времену осецања оста више јалов — празан, — а доцне због пламењаче оста зрно штуро — неразвијено. Све те незгоде утицале су те је млого мањи (у пола) принос био од прошлогодиш.

Ливаде, и оне су дале у пола мањи приход сена од прош. год., јер је — траву — суша у први мах ухватила. —

Вотњаци и воће као ванредна и знатна добит нашег привредника (кад роде) са својим приходом на разним местима различно је било, више мање већина је родило, — но због слабог извоза и цена је слаба била, јер млоги су сушили, од чега одмах до готових новаца дођу.

Млоги млади вотњаци и калеми у прошлој години исушише се, јер гусеница многе обрети, па с јесени би топлих дана те сок потера у леторост и почеше окца пупољити за развој листа затим одмах хладноћа — снег, а преко зиме јаки мразеви, — те тако млоге упропасти а и орахе.

Винову лозу саде на неким местима у овој околини, но слаб успех даје, нешто због знатне надморске висине — оштре климе, не може добро да узри, а нешто због дуготрајне магле која изјутра дуже држи, — па за то већина становника има својих винограда у ср. Трнавском.

Гајење пчела, мало њих има или боље рећи ни мало који рационално раде с њима, а ђерзонке или које друге саврш. трмке тек ако 2—3 њих имају по 1 или 2, јер све то још са плетарама раде, које их у већем броју држе.

Ово је у главноме извешће рада подружине ове за ову годину. У опште подружина је се колико је од ње зависило, својски старала да одговори што боље свом позиву. Ако се и нису у овој првој години постигли Бог зна какви успеси, опет се може рећи да ова година није прошла узалуд. Рачунајући и у будуће на потпору Српског Пољопр. Друштва и бољи одзив своје околине, а буде ли среће и више материјалне помоћи у будуће, управа и чланови неће жалити личног труда и пожртвовања да раде на друштвеној и опште корисној цељи, за упапређење пољске привреде као главног услова за напредак наше земље.

Бр. 27.
30 Децембра 1893 год.
Гуча

Секретар
Мил. В. Карић

Председник подружински
Ран. Б. Тајсић

ИЗВЕШТАЈ

О раду Пожешке подружине српског пољопривредног друштва за 1993 год.

Ова је подружина основана 17 јануара ов. год. Она је 30 марта ов. год. имала скуп из целога среза пожешког, ради разјашнења својих правила и свога циља.

За остварење свога циља радила је ове послове:

1. — Растурала семе пићних биљака, поврћа и др. по срезу;

2. — Растурала „Тежак" и друга друштвена издања међу писмене пољопривреднике;

3. — Саветом помагала и утицала на савршенију пољорадњу;

4. — Држала два предавања: у Добрињи, 24 јуна ов. г., — о жетви и косидби; у Ариљу, 15 августа ов. г., — о воћарству која су имала јаког утицаја на пољопривреднике;

5. — Одговарала је и давала упуства пољопривредницима у сваком њиховом тражењу;

6. — Издејствовала од среза и од овд. цркве: да јој даду по један њезин плац, за подизање расадника подружинског;

7. — Утицала је на пољопривреднике: да набављају савршеније справе, а нарочито плугове, који су ове године у великој количини растурени по овоме срезу;

8. — Приредила пољопривредно-занатлиску изложбу 3 и 4 октобра ов. г., која је одлично испала, а тим самим и подружину с пољопривредницима у јачу везу довела.

Сем тога, подружина је у овој првој години свога живота испитивала: шта и где и у ком правцу да предузима у даљем свом раду; разрађивала план свога делања; старала се да добије поверење пољопривредника, које је тако нужно за њезин успешан рад; и т. д.

Даље, испитивала је тешкоће и сметње, које се пољопривреднику истављају при раду; па је предузимала кораке да их отклони.

У осталом, главни рад подружински тек наступа. Она се стара: да што више користи својој околини практичним радом, саветом, упуством, угледом и услугом, а мало се стара да броји гломазан број чланова. — С тога она и броји својих чланова свега: 22.

Подружина има *готовине 490·60 дин.* и од те јој је суме код овд. завода новчаног *на штедњи 481·50 дин.*, а ресто уложено у семење, које ће се у своје време претворити у новац.

Пожега, 31 децембра, 1893 год.

Пословађ.
Влајко Радојичић
учитељ

Председник
Д. Т. Јовићевић

Благајник
Ник. Милошевић

Одборници:
Драг. Н. Лапчевић
Радомир В. Миловановић

ЧЛАНЦИ

ЗАРАЗНО ЗАПАЛЕЊЕ ПЛУЋА КОД ГОВЕДИ.

(CONTAGIOSE PLEUROPNEUMONIE. PLEUROPNEUMONI EPISOTIQUE.)

(СВРШЕТАК)

Ток и исход болести. Болест ова траје обично 5 до 12 недеља а често пута и 6 месеци, ако се и приновљене болести урачунају к заразном запаљењу плућа, које често пута трајно отежано дисање остављају. Оздравлење у првом стадијуму може бити, и тада се и не познају јасно знаци заразног запалења плућа. У другом пак стадијуму може оздравлење да наступи после 4—5 недеља, а смрт може да наступи код јачег

и тежег оболења после 4—8 дана, код лакшег пак наступи смрт после 2—4 недеље, а врло често и после 6 месеци. Исход ове болести је врло рђав, јер просечно угине од ње до 30 од сто оболелих грла, а 80 од сто остану са манама у плућним и варећим органима, и јако измршаве, те су за рад и продукцију млека неспособни, те се тако може губитак рачунати на 60 од сто.

Секција. И ако код нас ова болест није позната, опет неће бити на одмет, да наши сточари имају у неколико слику о променама у плућима, које се код ове болести појављују. Кад се отвори грудни кош онда се обично види: да је једна половина, обично лева, а ређе обадве, или само десна, оболела, и да није као код здраве заклате животиње. Оболела половина плућа увеличала се у обиму и испунила цео грудни кош, отврднула и тешка постала, тако да тежи по 15—25 килогр. Кад се одсече једно парче од оболеле плућне половине и баци у воду оно потоне, јер у себи нема ваздуха. При расеку оболелог дела плућа, јако пада у очи изглед плућа, које их као шарени мермер шарене, и шаренило је од разних боја састављено као: црвене, љубичасте, затворено жуте, кестењаве, пепељаве и беле боје, које су између себе измешане, те оболели део плућа изгледа као шваргла. Сем оболелог плућа оболи и плућна марамица, која је задебљала и на којој се наслагао талог и шљам, који се од течности, која се у грудном кошу налази таложи, и која је жућкаста или пепељаво беле боје, а такав исти талог налази се и на плућима. По кад кад је унутрашња површина грудног коша срасла са плућном марамицом или плућима. У грудном кошу налази се доста велика количина течности, која је мутна, кончастом и праменастом грушевином измешена, и која може износити до 15 литара а често пута и више. Ова течност не смрди, већином је без мириса, ретко је са крвљу помешана. Често пута поједини делови плућа загноје и у бранд пређу, те ти делови плућа изумру и отпадну, те тако у плућима остану рупчаге (Caverne). Кад гној и ти изумрли делови поиспадају из плућа у тој течности, онда она добија непријатан мирис. По кад кад та загнојена и брандирана места окамене се као кречни камен постану.

Лечење. Код лечења ове болести треба нарочито пажњу обратити на негу и дијету, јер сви лекови, који се оболелим говедима дају, врло мало или нимало користи доприносе, ако се на негу и дијету не обрати пажња, јер дијета игра главну улогу при лечењу ове болести. Увек се ваља побринути, да је оболело говече у чистој, добро промајаној и топлој штали. Храна треба да је добра и чиста а такође и пиће. Најбоље је давати добро ливадско сено у мањим количинама и чисту, али не ладну, изворску воду. Штала не сме бити влажна мокра и ладна, и увек треба да је застрта, где оболело говече лежи, чистом сламом. Кад је пак лепо и топло време оболело говече треба извести из штале у ладовини у башти или дворишту, да се надише чистог и свежег ваздуха. Нечиста храна и пиће, рђава, нечиста, влажна, ладна и загушљива штала много потпомаже развиће болести код оболелих говеди. Негу и дијету може сваки сточар оболелој стоци указати, а лечење са медецинама увек треба оставити марв. лекару, који ће према ступњу болести, у којем се оболело говече налази, преписивати и давати лекове, које за нужно буде нашао. У опште може се рећи, да све медецине врло мало помажу, и да су више на штету сточару, који болесна говеда има, јер трошкови око лечења износе често пута више но што оболела грла вреде. С тога је увек боље, да се оболела грла покољу, и ако се може месо употребити, да га употребе.

ПОДЛИСТАК

ОАГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

од

Беле Инкеја.

С немачког оригинала превео

Д-р. Светолик Радовановић.

(наставак)

Картирање земаља или израда агрономских карата ослања се, као што смо показали тако на геолошку основицу, да то управо и није ништа друго до једна особита врста геолошког картирања, те према томе мора се такође вршити од стране државних органа, у толико пре, што би иначе приватна иницијатива била врло недовољна, и што сам државни интерес захтева, да се испитивање земаља изврши по једном и општем плану.

Хемијска испитивања (анализе) земаља чине, као што смо видели, допуну агрономско-геолошких картирања, и морају се, тамо где за оваква картирања постоје нарочити државни органи, бар до извесног степена прећи такође на државне органе. Јер у овом погледу може држава само до извесне границе ићи, пошто вазда има таквих детаљних испитивања, која су од користи само за дотично приватно добро, а не могу имати општега значаја, те их за то треба оставити приватној иницијативи, а од државе је довољно, да хемијским испитивањима одреди опште хемијске особине читавог извесног земљишта, и да за ово научно проучавање створи центар један, камо би се сви приватни за помоћ и савет могли обраћати.

Што се тиче практичке примене проучавања земаља може се рећи, *да је главни циљ агрономско-геолошких картирања управљен на потпомагање рацијоналне земљорадње.* У појединостима, пак, могу се многоструке примене ових радова поделити у две главне групе.

С једне стране лежи значај проучавања земаља на име у томе, што нас она тачно упознају с правом вредношћу културне земље на каквом земљишту (каквог имања, читавог краја, целе земље), — што се, дакле, на тај начин *класификација земљишта може извршити на научној основици и тачно.*

С друге стране, пак, кад тачно упознамо природу каквог земљишта, казује нам се у исти мах и то: *шта треба урадити па да се изврше потребне мелиорације тог земљишта,* т. ј. да се оскудице његове у погледу на успевање културних биљака надокнаде и мане му се поправе — што је од истог толиког значаја, јер даје могућности, да се употребе модерне методе за побољшање земаља, и чува пољопривреднике од некорисних издатака.

Прва страна ове практичке примене може се као корисна означити с тога, што је тачно познавање земљишта, апстра-

Да би пак сачували здрава говедт од оболевања од ове болести, треба избегавати сваки додир са оболелом стоком и местом у коме се она налази. За спречавање ове болести побринула су се и законодавна тела у свима културним земљама, и прописала нарочите законе, како би ову болест спречили, да се не шири, пошто су мере, које појединци за спречавање ширења предузимљу, недовољне, јер потребно је и више знања и срестава, којима појединац нерасполаже, и које је у стању само државна власт да да. И наше законодавство прописало је нарочита закона правила о овој болести, и ако она у земљи не постоји, једино из обазривости. О овим законим прописима биће доцније говора, а на крају нашег чланка саопштићемо их читаоцима да се са њима упознају

Да би се штетне посљедице ове болести умањиле, и да би се ова болест у колико је могуће више сузбила, отпочето је пелцовање говеди противу ове болести, као што се пелцују овце противу богиња. Ово пелцовање у велико је отпочео и највећи поборник пелцовања је Dr Willems, који је први пут пелцовао 900 комада говеди, од којих му је, само 5 угинуло од пелцовања док код говеди која нису пелцована угине најмање 30 од сто, а у несрећним случајевима 40 од сто и више. Истина је да су се ветеринарски научници због пелцовања поделили у два табора, од којих су једни заштитници пелцовања, а други противници, али опет и ако и једни и други подносе своје разлоге за и против пелцовања, — опет одржаће победу они научници, који су за пелцовање. Пелцовања има двојаких и то *заштитно пелцовање и пелцовање из нужде*. Под заштитним пелцовањем разуме се, кад се говече пелцује ради имунитета — не пријемљивости заразе, да не би оболело природним путем, а без предвиђене нужде и опасности; а под пелцовањем из нужде разуме се пелцовање, које се предузимље, кад је у једном месту у велико овладала ова болест, и да је опасност ту, да се и друга здрава грла природним путем заразе. Заштитно пелцовање у многим земљама законом је забрањено, јер се њиме може зараза на осталу здраву стоку пренети, која није пелцована.

Пелцовање врши се на репу или подгушњаку и то два пут, други пут после 6—8 недеља, а материја, којом се пелцује, јесте течност, која се цеди из оболелих плућа, али која нису у гнојавом и брандираном стању. Сем ове течности раније употребљавало су пљувачку, носни излив, млеко, крвни серум, али најбољи научници као што су: Pasteur, Bouley, Willems ит.д. препоручују течност исцеђену из оболелих плућа. Ова течност оставља се у дезинфицираним стакладима, која се добро затворе и на ладном месту чувају, а најбоље на леду, и према потреби употребљава се. Пелцовање се само марвеном лекару сме поверити, а не сваком лајику.

Но и пелцовање није сигурно средство, да се зараза угуши и спречи, јер и поред пелцовања зараза ова непрестано траје, и не може се угушити, али признати се мора, да влада у мањој мери од кад је пелцовање заведено. Најсигурније је средство за уништење ове заразе: *убијање* свију оболелих грла а тако исто и сумњивих, поред дезинфекције штала и боравишта говеди, као и свег осталог посуђа, које је било употребљавано код заражених животиња.

Напоменули смо раније, да код нас постоје закона правила о овој болести, која би се применила, кад би се ова болест код нас појавила. Али то није довољно, јер ми треба да тежимо, да се ова болест никако код нас не појави, а не, само, да имамо законских срестава за сузбијање и спречавање исте. Па можда ће ми ко рећи, ето и зато смо се побринули, јер стока која се

хујући од мелиорација које би се имале предузети, заиста од веома великог значаја како за приватне тако и за саме државне интересе. У првом случају осећа се потреба тог знања при куповини земљишта, трампи, деоби, закупу и т. д; у последњем случају, пак, има оно своју значајну улогу при катастру, јер овај може само онда бити рационалан, кад се у овом погледу не ослања на оне примитивне методе за оцењивање земљишта, које се на жалост махом употребљавају, него кад почива на тачном и свестраном познавању земљишта, дакле на познавању географског положаја, климатских прилика, геолошке природе и хемијскогса става његовог.

При оној другој страни практичке примене испитивања земаља раззикујемо такође интересе појединаца од општег интереса читавих покрајина, округа или провинција. И најпримитивнији радови земљорадње имају циљ, да физичке и хемијске особине земљишта корисно промене у погледу на продукцију извесног биља; за то се оре, копа, ђубри и т. д. Ну тек с повећањем научних средстава повећао се и број радова на мелиорацији земљишта и усавршене су методе њихове. Земљорадња се на научној основици проширила у многостручан и разноврсан рад, те и пољопривреднику, који тековине нашега доба жели да употреби на своју корист, не смеју оскудевати бар најопштија знања из агрономске геологије. Јер, ко не познаје хемијски састав свог земљишта, често ће погрешити у примени средстава за вештачко ђубрење и тако причинити себи не само излишне трошкове но и директне штете; ко не узима у обзир структуру свог земљишта, може често страћити и силно време и новац, употребљавајући неподесне справе за обрађивање његово; ко се, на послетку, не потруди да сазна геолошку природу и склоп свог земљишта, његове физичке особине, расподеле воде (Grundwasser) у њему и тако даље, како ће се и моћи упуштати у оне скупоцене мелиорације, као што су: дренаже, бушење за грађење артејских бунара, надводњавање, лапорење (додавање мергле) и т. д., кад су, рецимо, ови радови потребни, ако се хоће да ради рационална пољопривреда? У свима овим случајевима добре геолошко-агрономске карте и свестране механичке и хемијске анализе дотичног земљишта од неоцењене су вредности, дајући утрвен пут да се употреби права метода, и да се са сигурношћу рачуна на успех. — Што се тиче општих интереса приликом ове друге врсте примене проучавања земљишта, на пр. какве читаве покрајине, ту се не може на очекивати иницијатива приватних људи, него се мора ангажовати сама држава. Регулације река у вези с наводњавањем каквог читавог краја, дренирање и оцеђивање баровитих предела, потреба да се веже живи песак, те да не упропашћују читаве просторије плодног земљишта, пошумњавање брдских голети, избор песковитих земаља на којима би лоза могла још да дајани против филоксере и т. д. — сви ови и слични радови, који очекују интервенцију или помоћ од стране саме државе, оснивају се на тачном познавању природе самог земљишта у геолошком односно у хемијском погледу, дакле на основу агрономско-геолошких проучавања.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

у земљу доводи, прегледа се од марвеног лекара на граници при увозу, и само се здрава у земљу пушта, и по томе је немогуће, да се ова болест у земљу увуче. Да, тако би требало да буде, али опет зато на жалост није. Прегледи марв. лекара на граници састоје се само у толико, у колико је нужно, да се сточни пасош потпише и да се увознику наплати два или више динара, а од озбиљног прегледа нема ни помена. Баш и при најбољој вољи марв. лекара да стоку озбилно прегледају, немогућно је постићи оно, што би желили и што се жели тим прегледом, јер тај преглед врши се за време од једног или више сата, што је довољно за константовање здравственог стања стоке. Кад знамо да ова болест може бити прикривена за дуже време и да марв. лекар не може то одмах приметити; то би требало: да сва говеда, која из страних земаља доводимо у нашу земљу, подвргнемо осмодневном контумацу при уласку у нашу земљу и да се озбиљно посматра, и ако се нађе да су здрава, онда их пустити у земљу, али тако, да се одмах извести дотични марв. лекар у чији реј ондолазе, да их под присмотру стави, и да их са времена на време прегледа, а да се тај преглед врши шест месеци. По истеку овог времена, ако стока остане здрава, да јој се дозволи слободно кретање и употреба. Ова мера потребна је, и надлежни требало би да је приме к срцу, и нареде да се у будуће, бар, примењује, кад до сад није примењивана, те да, бар, у последњем часу учинимо своју дужност према земљи, којој дугујемо за наш опстанак и живот.

Ветеринарско-полицијски прописи у Србији. Законом „о заштити од сточних зараза у опште" и т. д. прописано је за заразно запалење плућа у § 28 следеће:

Среска власт може допустити да се потпуно здрава говеда из одлучених штала и места гоне за клање, само на основу датог мишлења званичног марв. лек. и по целисходним предохранама.

Месо закланих болесних грла може се у зараженом месту јести, ако то марвени лекар одобри, али плућа таквих грла, која су од те болести угинула, као и оних, која су због те болести убијена, па је марвени лекар нашао да њихово месо није за јело, све то ваља да се уклони на безопасан начин.

Месо оне стоке, која је поубијана само због сумње да нема плућну заразу, али је нађено после да је здрава, може се трошити.

Коже угинулих или закланих болесних грла имају се дезинфиковати.

Ако се које сумњиво грло затече на употреби, која је противна забрани, или се затече изван одређеног простора, или на месту куда је забрањено пуштати их, па се нађе да то грло може да буде опасно ширењем заразе, среска власт може наредити, да се такво грло убије, а под врло важним околностима може то да нареди и месна власт.

Лазар П. Најдановић
окр. марв. лекар

ШТА ТРЕБА ИМАТИ НА УМУ ПРИ МУЖИ СТОКЕ.

(с погледом на наше прилике)

Стоку треба у одређено време мусти. Ако се стока не помузе на уобичајено време но пусти да прегори, *штетно је за здравље стоке* јер трпи болове од набризгалог млека и набрекнутог вимена, особито за време бујне пролетње траве скоро по омладку кад је набризгавање млека највеће.

Друга је хрђава последица пуштања стоке да прегори та, *што удари натраг у млечности.* То се приметно осети при сваком прегоревању стоке, — а ако се више пута пусти стока да прегори па се на то и навикне, онда се права млечност коју би могли да имамо од стоке при уредном мужењу, поремети и може се поправити тек друге године (кад се стока други пут омлади) и то ако се строго буде пазило на уредност муже.

При мужењу треба стоку добро измузати јер је се сазнало да у колико се боље стока измуза у толико се *појачава млечност* у стоке (пошто се брже и у већој мери лучи млеко у млечним жљездама вимена). На добро измузање треба нарочито пазити онда, ако је теле још слабо те не може да подоји све млеко у колико набризга у виме. Осим тога при бољем измузању *боље се и млеко добија* јер масни делови који највише чине добро млеко најпосле се измузају; (пошто стоје у дну жљезда) па кад се овлашно стока музе увек по неки део ових заостаје у вимену.

Друго, на шта треба пазити при мужењу стоке то је, *набљудавање чистоте.* У овом погледу леп је обичај у нас што се може видети у крагујевачком округу; (а можда и по другим местима) да је забрањено са сувом крављачом — ведрицом — ићи у тор — на мужу; („неваља се вели" па то је и заповест и разлог), него увек понесе се воде у крављачи те се оперу (премда овлашно) сисе кравама па онда их почну мусти.

Прање само сиса може бити и доста кад стока бивакује на пољу или под наслоном у сувоти и на чистом ваздуху као што је то случај у летње и у опште лепо време; но ако стока станује у кошарама као што го мора и бити у зимње и у опште ружно и хладно време, па још ако се не простире под стоку и кошара у опште не чисти довољно, онда је нужно добро опрати виме кравама па онда мусти.

Помужено млеко не треба дуго остављати у кошари да стоји особото где се осећа да јако удара оштрина у нас од мокраће, јер млеко врло брзо увлачи у себе свакојаки задах ако га има у месту где се млеко налази, а у сваком задаху најчешће се може наћи клица од разних болештиња — које се ветром или иначе другим начином преносе.

Да млеко може да се усмрди а опет да не изгледа прогрушано или на други који начин пред очима покварено и то најобичније кад се држи н. пр. у каквом загушљивом подруму, то је у опште позната ствар; и да такво млеко може и стоци шкодити ако јој се да да попије, о томе нема сумње.

Судове у које се млеко музе и иначе за млеко се употребљују, треба највише од свега прати и чисто одржавати.

Лепо поступање са стоком за време мужења свака паметна планинка треба да има на уму. Велика је незгода при мужењу имати немирну и пакосну стоку која млеко подиже и друге неприлике чини; а да она не буде таква све стоји до самог домаћина.

Стока је немирна и чини пакости ако је гладна, болесна ако јој је зима и друго јој што недостаје, — но то су све узроци које сваки паметан домаћин неће дозволити да се дешавају код његове стоке па их неће ни бити. Али стока може имати и злу навику — нарав — која се не може лако и брзо одклонити; јер стоји до тога како је стока од малена очувана и подигнута.

Код нас у већој маси још није заведен начин да се стока (азузеа коња и волова) тимари, па услед тога стока је тугаљива и не навикнута да се свуда по телу да руком додирнути. Најобичнија последица због овога јесте та, што су особито младе

краве немирне и недаду се лако мусти и подижу млеко. Да ово не буде, треба телад још из малена упитомљавати лепим поступањем и зато је најлакши начин при мужи. Кад се телад пуштају код краве ради одајања и издајања, или кад се луче од краве, тада су немирна, отимљу се час пре да сису дограбе или код краве да остану; у том случају не треба бити нагао па туђи телад, но колико је могуће треба бити благ, и увек на један исти начин са њима управљати.

Навикнути стоку да дође тамо куда се вабне врло је корисно, а то се може постићи кад се почне па то из малена навикавати, свагда кад вабнемо телад, јагњад и др. треба их омамити са по мало трица и друге хране па ће се лако на то навићи.

Исто тако навикнути из малена стоку да јој се свагда у пољу на паши и ма где приближити може, и том приликом, или у тору при мужи и у кошари сваког брава протимарити са руком по глави, леђима, по трбуху и око вимена — женску телад — врло је корисно, — а то није велики замет, само треба имати мало воље и стрпљења па ће се стока одвикнути тугаљивости и плашње.

При мужењу колико је могуће да буде тишина боље је, а тако исто кад једно исто лице (као што је обичај у нас) или више њих која се не мењају музу стоку, боље годи стоци, јер упозна чељад.

Да стока познаје чељад која упрарља са њом да се извести отуда, што се дешава да по нека крава својој плашници мирно се да помусти док другом лицу се не да; или по неки брав — нарочито код коња — не да се у пољу ником непознатом ухватити.

С. Кч.

БЕЛЕШКЕ.

По чему се познаје добра кокошка за лежење јаја.

Добра кокошка треба да има велику — широку главу са великом и опуштеном креслом; нарочито да има жив поглед, што је код оних које неће да легу јаја сасвим обратан случај. Неки држе, да оне кокошке, које су сниске на ногама, крупне у телу, легу доста и добрих јаја, међутим величина и ширина главе много је сигурнији знак да ли ће кокошка да леже доста јаја.

Многи енглески жининари испитивали су, да ли ће од кокошке која се одликује својом продуктивношћу у ношењу јаја, њени наследници наследити ту особину, па сви ти опити до данас нису дали никаквих повољних резултата.

На каквој земљи раж најбоље успева.

Многи се варају, да раж најбоље роди на земљама пескушама и шљунковитим. Ова заблуда потиче отуда, што понајчешће сеју раж на тим земљама зато, што у сравнењу са другим усевима, добија се са таквих земаља највећи доходак од ражи.

Међутим, песковите земље нису најбоље за гајење ражи као што се мисли. У Холандској је раж главни стрмни усев и највише се сеје; просечни је доходак од ектара са глинуша и иловача 25 ектолитара зрна, 3500 кграма сламе; са пескуша 18 ектолитара зрна и 2500 кграма сламе.

Раж роди добро и даје увек сигурну жетву на њивама којих је ораница, топла иловача или песковита глина измешана са хумусом. Даље, њиве за раж не смеду се плиће орати од 15 сантиметара, и здравица требе да је порозна, и да пропушта влагу, јер кад се њива за раж плитко узоре а здравица је непропустљива, усев преко зиме измрзне; ако ли је пак земља и најмање нађубрена, раж још рано с пролећа полегне.

КЊИЖЕВНОСТ

ОЦЕНА

књижице „Практичан Пчелар“ — за почетнике и свакога

написао

П. Периновић

пчелар

Издавали: **М. Периновићка и Љ. Периновић**

(свршетак)

Овде писац није казао да ли матице певају код првака или вторака. Зна се само да у извесним случајевима матице кад ће првак изаћи пева — а у обичним правилним случајевима она никад не пева, и ако писац тврди то онда он о томе ни појима нема. Само матице певају, кад ће вторак, трећак и т. д. изаћи а пева у свако доба, кад год се кошница узнемири, а најчешће у вече — дан пре или више но што ће вторак изаћи.

Препорука пишчева на страни 55 да ране ројеве треба метати на сунце а доцније у ладовини, апсолутно нема никаквог практичног значаја, оно је само што по кажу „жив ми Тодор да се чини говор“.

Матичних недостатака има прилично из који се види тотално незнање пишчево, као што је следећи пасус (страна 81). „*Суво саће на врућини одмах се ометиљави. Залегу се црви (?:) који се после завуку у кошнице, тамо насрну на суво саће ту легу јаја, а од ових се излегу црвићи — метиљ, који једе саће по средини, а куда он прође једући саће, оно остане по средини избушено и напуњено паучином.*“ А из кога пасуса јасно види да писац нема појма о метиљу и његовом развићу, на оваковим недостатцима ја се нећу зауставити, јер би ми у том случају требало да испишем цену књигу.

Исто тако имам да приметим још ово. Приликом описа рада у појединим месецима има и сувише непотребне појезије и понављања. А особито пада човеку у очи непрестано понављање „тачно бележи температуру“. Зар није довољно кад се само једно каже и препоручи да је то на пр. нужно?

III Шта нема у „Практичном пчелару“ а потребно је да има?

И ако из указаних напред недостатака може се унапред већ судити о каквоћи саме књиге, ипак да би савесније свој суд изрећи могао и јасно показао колико предложена књижица вредност има, потребно је да изнесем шта „практичном пчелару“ — ситног не достаје, без чега не само почетник но у опште нико ко се пчеларством занима неможе са трмкама радити.

У „Практичном пчелару“ недостаје. **Прво.** Теориског упознавања са пчелом и њеном општином а имено:

1.) Нема упознавање почетника са пчеломт, рутом, матицом, нити пак имаде опис њихових развића, а најмање начин њиховог живота у општини.

2.) Није представљен задатак појединих чланака пчелине општине. Што је од особитог значаја не само за почетника, но

и за све који се овом користном граном пољска привреда занимају.

3.) Није описао ненормално развијање матице, у каквим се случајевима оно јавља, каква штета бива отуда за пчеларе. Како се такво ненормално развијање матице отстрањује и поправља.

4.) Није ништа напоменуо о пчелама трутоношама, како оне постају како се кошница од њих спасава.

5.) Није изложено о грађењу саћа. Колико је потребно добром роју да меда утроши као и времена, док 1 кило воштине сагради.

6.) Није изложио, како се чува суво саће од метиља, јер без сувог саћа је немислимо рационално пчеларење.

7.) О болестима пчела ни речице нема. А као што је познато и пчеле као и остале животиње пате од различних болести па и епидемичних, нити је изложено како се оне лече.

8.) Нису описани непријатељи пчелине општине и како се од истих трмке чувају.

9.) Није изложено даље употреба меда и воска.

10.) Није изнешена каква улогу има пчела у развијању воћарства и т. д.

11.) Није описао разне справе нужне пчелару нити њихову употребу. — Ако ништа више а оно је требао описати центрофулу, њен значај и примену у пчеларству.

Друго. У „*практичном пчелару*" није ни изнешен један рационалан метод — начин — пчеларења — бар од познатих код нас па га критички пропратити. А за овим изнети свој начин пчеларења у свима појединостима. А што је најгоре, писац није изложио ни свој начин — метод — пчеларења са „његовом" рамачном кошницом. Но се је једино старао и описивао како треба радити са обичном простом трмком, па и оно је непотпуно, погрешно и хрђаво.

Колико вреди да се све ово што у „Практичном пчелару" не достаје **зна**, то ће моле развијени човек умети да оцени. Према свему овоме моје је мишлење, да „Практични Пчелар" само нашето не може нашим неуким пчеларима и почетницима донети какве користи, но он ће им донети извесне штете, пошто ће забасати и добити настране појмове о појединим појавама пчелиног живота. Јер ако почетник буде радио по упутству „*Практичног Пчелара*", онда неће умети да се помогне у оним случајевима, од којих велика величина трмака пропадају као што је обезтичење трмке, — силно изројавање, разне болести и т. д. — а и да не говорим о томе што тенденција саме књиге није да омили рационалан рад код наших почетника, но га од рационалног рада одвраћа. Па зато сам мишлења да Српско Пољопривредно друштво треба да настане *да се такова књига међу простије и неразвијене пчеларе не шири.*

Рад. Мицић
секретар

ПЧЕЛАРСКО-ВОЋАРСКА ЗАДРУГА
У БЕОГРАДУ.

Држаће свој годишњи збор у понедељак 31. Јануара, у 3. часа по подне у згради Срп. пољопривр. друштва.

Позивају се задругари да на овај збор дођу. Према измени чл. 18 правила задруге приступа имају само они задругари, који на сам дан збора депонују своје удеонице Управном Одбору и према томе улазницу добију.

Дневни ред:

1. Извештај Управног Одбора о раду за 1893 г.
2. Извештај Надзорног Одбора о год. рачунима.
3. Избор чланова Управног и Надзорног одбора за 1894 годину.
4. Предлози Управног Одбора и поједини чланова.
5. Разрешителница Управном и Надозр. Одбору, и
6. Пројект буџета за 1894. годину.

16. Јануара 1894. г.
Београд.

УПРАВА.

ОГЛАС.

Пчеларско-воћарска Задруга у Београду потребује једног теорично и практично образованог пчелара, који се у исто време разуме и у воћарству. Награда је 1200 дин. год., бесплатан стан на пчеланику у Топчидеру, четврт хектара земље за башчу, и извесна тантијема од пчеларско воћарских производа.

Ко се способан осећа да ову службу прими нека се обрати Управи Пчеларско-воћарске Задруге у Београду, најдаље до конца месеца Јануара, 1894. год. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Бр. 11. Из Управе Пчеларско-воћар. Задруге 6. Јануара, 1894. год. у Београду.

Цена мањим огласима: Од *петит*, врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Извештај Српског Пољопривредног Друштва и његова подружина. — **Чланци:** Заразно запаљење плућа код говеди (свршетак). — Шта треба имати на уму при нужи стоке. — **Белешке.** — **Књижевност.** — **Позив на скуп Пчеларско-Воћарске Задруге.** — **Оглас.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО — Краљ.-Срп. Државна штампарија — Одговорни уредник ВУЧКО С. БОГДАНОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 6. У БЕОГРАДУ. УТОРАК 8 ФЕБРУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

УГЛЕДНА ДОБРА НА МАНАСТИРСКИМ ИМАЊИМА.

од

Мирка Миљковића

Напредак у нашој привреди, све ће дотле бити слаб и никакав, докле се год не предузму озбиљне мере, да се правилно реше неколико главних питања која служе за основ савршенијој производњи, и у којима је у опште оличено напредовање целокупне пољске привреде. До тога пак времена, све мере које се буду употребљавале на рачун наше запарложене привреде, као што то лепо рече г. Свет. Љ. Гавриловић у Броју 49-ом „Тежака" у чланку „Криво схватање најпречих државних потреба" — морају се сматрати као палијативне, или другим речима као крпеж старе зграде у које је темељ трошан.

Све што нема здравог основа, мора се пре или после повити и под сопственим теретом — срушити. Крпеж истина у таквим приликама може по који пут да одгоди пропаст, али је никад не може са свим да одклони.

Ми преживљујемо оно доба у земљорадњи када нам наше њиве ненађубрене и добро необделаване и пак доношаху богате жетве, — ми живимо сада у времену у коме нас и најплодније земље издају са жетвама, што је посљедица несавршеног рада и неразумног газдовања. Међутим, наши трошкови око производње и добијања потребних намирница за живот и у кући и у држави непрестано расту, а средства за живот саразмерно намножавању људства, све су мања и скупља. С тога, главна тежња државе и појединаца треба да је управљена на то, да се производња умножи по свима привредним гранама, а пошто је овима основ — темељ — земљорадња, то на првоме месту створити повољне услове земљораднику, како би на својим њивама и ливадама више производио но данас и да исцрпљену снагу своје земље поправи и трајно одржи.

Има више препрека које нам не даду да олако дођемо до веће производње и сметају те не може да се постави чврст темељ напретку наше земљорадње. У ред ових главних препрека долази раскомаданост наших зиратни земаља. Већа и савршенија производња земљоделских производа не да се ни замислити на малим и раскомаданим имањима зато, што на распарчетаној земљи није могуће применити једно од првих правила напредне економије а то је: *правилно мењање усева*; што се на распарчетаној земљи у опше производи све скупље но на уједињеној тј. сви производи стају скупље; што распарчетане земље поједу врло много радног времена на одлажење и долажење за време рада, на превлачење ђубрета, на обрађивање ит.д. а штета од тога пада на сам приход; што распарчетана земља изискује да се држи више стоке и за рад и за производњу ђубрета а и више справа; и напослетку што се на распарчетаном имању не могу применити пољопривр. машине које раде брже, боље и јевтиније.

Из ових узрока, принуђени су наши земљорадници на распарчетаним имаовинама да газдују неразумно — пљачкашки — т. ј. на хрђаво обрађивање, нећубрење, неувођење никаквог реда у сејању усева или другим речима: на црплење земље без икаква рачуна и без помишљања на будућност. Таквим газдовањем за сразмерно кратко време и најплодније земље посрну са плодношћу, усљед чега жетве почињу да опадају најпре постепено, а после извесног времена нагло и толико, да се не рентира даље обрађивање. Таквим газдовањем ми смо свели наше жетве на половину и испод половине оне мере какве беху само пре 30 година; напослетку оваквим газдовањем ми све више рушимо и упропашћујемо природну плодност и богатство наше земље и кад се једном сасвим исцрпе, не може се више лако обновити.

Нема сумње, да је се још у самоме почетку, од када смо одпочели државним животом да живимо уочило да је велика сметња што не може земљорадња код нас да се развије и напредује — распарчетаност имања. За то у закону о потесима од 1866 године налазимо овакву одредбу о уједињавању имања:

„Да би се развитку земљоделија уклониле с пута и оне препреке које долазе од распарчетаности непокретних имаовина и од помешаности разнородних земаља, власт ће не само појединим општинама на руку ићи, него ће и саветима настојавати да господари таквих земаља, у колико је где могуће међусобно или пошто учине сходне измене, како би свагда што више зиратних земаља или што више земаља једнога рода (виногради, њиве, ливаде) или што више земаља једног

господара дошло у један везан простор у општинском или сеоском атару, и тиме се доспело до целисходнијег поделења земље."

Важност пак уједињених имаовина и користи од тога пропраћене су у истоме закону овим речима:

„Развитку земљоделија велику сметњу чини и то, што су зиратне земље појединих људи на мале делове распарчетане, растурене и помешане; за то ће општине, кметови и власти сваком даном приликом настојагати, саветовати и на руку ићи свима имаоцима таквих земаља, да међусобним изменама и накнадама своје земље уједињавају. Оне ће им престављати: како је земљу кад је ова у већем простору и при исправљеним границама лакше обделавати, надгледати и од потрица чувати; како се при малим парчадима много земље губи на увратине и окрајке, и како оваке мале имаовине према уједињеним и пространим губе од своје праве вредности."

И кад се ни до данас саветима у овоме погледу ни мало није успело и питање о уједињавању имања ни за корак кренуло, онда је сама држава примила на се да у овоме очигледним примером предњачи.

У тој цељи, донесен је у 1890 години закон о оснивању сточарског завода у величини најмање 2 до 3000 ектара културне земље, с том намером, да се у њему уведе примерно газдовање по свима привредним гранама.

Овај закон требало је, у наступајућој 1894 год. да ступи у живот; но и он, као и многи други, остаће само мртво слово на артији, јер до сада нису никакве припреме учињене за његово остварење, а изгледа да се неће за сада ни упуштати у његово извођење, зато, што се није успело до данас, да се за оснивање овога завода састави ополики комплекс земљишта, који се законом тражи. —

И, кад се и са овим законом промашило, ми ћемо да покушамо не би ли се истој цељи обилазнијим, по сигурнијим путем дошло, а то је заснивањем *угледних добара на манастирским имањима.*

* * *

Питање о уређењу марастирских имања, покретано је почев од 1873 год. на све до данас на свима законодавним српским скупштинама. — Већ и по самоме факту, што је тако често ово питање избијало на површину, добивало је из дана у дан све већу вредност и у тој је мери популарисано, да још пре 3 године беше ушло у ред првих привредних питања, која на што скорије и повољније решење очекиваху.

То је без сумње дало повода тад. министру народне привреде, те је спремио: *пројект закона угледних привреда на манастирским имањима.* — Недаће, које се тада пред нашим очима збиваху, учинише, да ово тако важно питање по развој наше економије, беше скинуто са дневног реда, и би му суђено да чека на боље прилике.

Овим пројектом закона (види Тежак за 1888 год. стр. 173) који је резултат колико добре воље дотичног министра, да се нашој занемареној привреди даде живљи полет, толико и израз мишљења па и тврдог убеђења великог броја посланика из народа — ишло је се на то: да се стане на пут опадању, или боље рећи пропадању наших манастира; да манастири установљавањем угледне привреде, добију што бољи и већи доходак; да са својом примерном економијом послуже као очигледна практична школа, у којој ће наш неук и неупућен сељак, у свако доба наћи стварне поуке у тежачким пословима, — и што је најглавније, на тај начин била би одклоњена од манастира она криза, која

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

од

Беле Инкеја.

С немачког оригинала превео

Д-р Светолик Радовановић.

(наставак)

Из овога видимо, да су проучавања и картирања земаља за саму државу од великог значаја: једно, што тако добија статистички материјал за познавање једног од главних фактора народног газдинства, и, друго, што резултате ових проучавања и картирања може вазда употребити као неопходне претходне податке при јавлим радовима и предузећима поменуте врсте. За то се у већини немачких држава агрономско-геолошка картирања сматрају као непосредан задатак саме државе, а по неке, на пр. Баденска, Елзас-Лотринишка и др., стављају то својим „геолошким заводима" као један од главних задатака.

II.

Начин, како се врше агрономско-геолошка картирања по Немачкој.

У погледу на картографско представљање резултата агрономско-геолошког проучавања терена употребљавају се у разним државама немачке царевине у главном две методе: једна, коју ћемо назвати *пруска*, употребљава се у Пруској, у Мекленбуршкој и у Елзас-Лотринишкој, и друга, *саксонска*, која је потекла из Саксонске, и која се, с малим изменама, употребљава још у Баденској и у Хесенској.

а) Пруска.

Интимна веза, која је у Немачкој још из почетка постојала између развића геологије и рационалног рада на рударству, огледа се у Берлину и у томе, што су пруски „геолошки завод" и „краљевска рударска академија" смештени у једној истој згради, и што имају једну исту дирекцију. Осим тога државни геолози махом су у исто време и наставници (доценти) на рударској академији. Али и с другим научним заводима стоји геолошки завод у вези, и то у толико, што и универзитетски професори и професори из виших пољопривредних школа суделују при радовима на систематском проучавању и детаљном картирању терена. Сам геолошки завод пак има своју засебну организацију и свој засебни буџет. На челу геолошког завода стоје универзитетски професор Beyrich, као научни руковођ, и професор Hauchecorne, као директор, који је у исто време управник рударске академије. Унутарње особље завода чине државни и ок-

ако потраје још неку годину, неминовно је да наши манастири морају пропасти.

Сваки је од нас посетио ма који манастир у Србији, и прво што нам пада у очи, то је: опалост, занемареност и запуштеност на све стране. — Разоравајућа слика што нам боде очи, преставља на први поглед од ових некад храмова уточишта беднима, ових врела српске слободе, српске мисли, српске моћи, српске писмености и српског имена, и, у којима српски владари налажаху пријатног одмора заморени тешким државним пословима; — наћи ћете поприште грабљивих руку, јер су садањи чувари тих споменика немоћни да их очувају, а то ли да их унапреде, — пало нам је велимо у очи, да су ти највиднији споменици, ти сведоци некадашње наше величине и сјаја, као беда и патњи — оронули, пренебрегнути нашом сопственом немарношћу. —

И на кога ти живи споменици могу очекивати да се заштите, да се не изгубе, не угасе, до од нас из којих су наши предци вековима црпели морална и материјална блага?

Ако дубље и пажљивије завиримо у унутрашњу управу данашњих манастира, истиче нам се на свакоме кораку куда год крочимо, на свакоме месту где год поглед бацимо, жалосна слика стања у коме се наши манастири налазе. — Слика, која очитује незнање, неумешност, немар и немоћ данашње управе манастирским имањима. — Газдовање је у њима веома примитивно, те по томе није ни чудо, што су капитали свију наших манастира рапидно почели опадати. Ретко који манастир да може да подмири трошкове из својих прихода, јер ови су сведени на најмању меру. Братство није у стању да заради ни толико, колико да се нехрани и своју плату која је иначе мала, заслужи, већ им манастири дугују и ову по годину дана не примају, или узимају уложени капитал под интерес из Управе Фондова те се са тим новцем кунаторе.

Контрола над имањима а нарочито око прикупљања прихода и руковањем са истима, недовољна је и управо немогућа при оваковом администрирању имањем. Отуда и чешће злоупотребе са оним вајним манастирским приходом. —

Нико не може кривити садање старешине појединих манастира за ово и по њих саме несносно стање. Они томе нису ни мало криви. Стицајем околности, затекли су се на местима, која захтевају умешне, практичне и већ рутиниране снаге. Њихов је позив сасвим други, но при знатно измењеним односима ствари су узеле други обрт: хтели, не хтели, они морају да главни свој позив предпоставе споредноме; у место да се Богу моле, пречe им је да зарађују насушни хлеб. Начело: „ради и моли се" најмање се још може применити на ред људи који наше манастире одржава — на калуђере. —

Ово хрђаво стање манастира још више је погоршано од када су им одузете парохије. Оно им се данас ни са повратком парохија не би побољшало, и ако о томе не може ни говора бити.

Сељани из околних села и у близини манастира, користећи се немоћном управом манастирских имања, пошто су предходно исекли и потаманили своје шуме, почели су насртати, то јавно, то пак кришом на заоставше шуме и имаовину манастирску, ништећи је опустошавајући. — Жалосни трагови ових неразложних сеча, јамче нам, да ће у најближој будућности постићи манастирске шуме она иста кобна судбина, која је задесила већ толике, некад чувене планине у Србији, и на место којих видимо данас страховите голети избраздане бујицама, које поплавише, затрпаше и опустошише најплоднија поља.

ружни геолози (Landesgeologen и Bezirksgeologen). Спољне особље које са заводом стоји у повременој или сталној вези, јесу професори са универзитета (Берлин, Грајфсвалд, Бон) и из пољопривредних школа (Берлин, Попелсдорф), који уз извесне дијурне предузимају појединa картирања; даље, практиканти, пољопривредни инжињери и др., који се придодају геолозима, приликом рада им на терену.

Рад геолога на терену траје по правилу од почетка априла до новембра, изузев, наравно, професоре, који раде само за време својих школских ферија.

Као последица геолошке и географске разноликости пруске државе изашла је извесна противност између картирања у брдовитим и планинским крајевима и картирања по равницама. У јужном делу краљевине Пруске, исто тако у тиринским државама, геолошко картирање има за задатак поглавито да издвоји и омеђи разноврсне исконске шкриљце и творевине најстаријих формација, и да ухвати међусобни однос њихов; с тога оно овде (а нарочито на Харцу) и ставља своје податке и резултате директно у службу рударству. У пространој немачкој равници напротив, где је највише распрострта дилувија, мора се и геолошко картирање ограничити једино на површину, па се, услед оскудице у дубљим усецима, којима би биле испољене и старије формације, у толико више иде с тачним проучавањем и детаљним издвајањем творевина и најмлађег доба геолошког. Овде се, дакле, сретају интереси научног проучавања и практичне пољопривреде, и тако се овде поступно развио и усавршио онај систем агрономско-геолошких проучавања и картирања, који данас скоро свуда служи као пример овог тако значајног културног рада.

Један део пруских геолошких картирања има, дакле, за предмет геологију пруске равнице, и нарочити задатак ових радова јесте, поред општег научног интереса, да се положи сигурна основица за пољопривреду и шумарство. Према томе они имају не само да изнесу чисто геолошку слику, него још и да представе све педолошке прилике дотичних земаља.

Полако и поступно развијала се ова идеја, докле је дошла до тога, да се оствари. Да земљиште није само станиште и носилац културног биља, него, поред атмосферила, још и главни хранилац његов; да, према томе, хемијски састав и физичке особине земљишта имају пресудног значаја за живот биља; да, на послетку, ово земљиште није ништа друго него продукат распадања оних геолошких творевина, на којима лежи: све ово било је науци одавно већ познато, и на томе се оснива *педологија*, која је једна особена грана природних наука. Али, ма да су основни принципи ове науке били већ познати и методе јој утврђене, ипак је педологија дуго време морала остати само као обична помоћница агрономије, и право место њено у кругу геолошких наука није се дуго увиђало. Научно описивање земаља третирало се узгред у минералогији и петрографији, и није се могло уздићи до генетског, т. ј. геолошког разматрања. Тек пошто су Benningsen и доцније нарочито Orth отпочели проучавање земаља на геолошкој основици, и пошто су детаљна геолошка картирања у северној немачкој равници показала неочекивану разноврсност у деоби и издвајању дилувијских и алувијских творевина: тек онда поникла је кисао, да се приликом картирања ове велике равнице не врши само геолошко класификовање дилувије и алувије, него да се поред тога — као што

Таква је у главноме, тек летимички напоменута, слика данашњих наших манастира.

У интересу одржања ових установа које се из дана у дан на очиглед свију нас, руше и све већма клоне паду и за које при данашњим знатно измењеним приликама нема услова опстанку, — аманет наших славних предака, који нам је оставише у наслеђе, позива нас, да их не само очувамо, већ од њих створимо храм духовног и материјалног богатства.

Да се све ово постигне, ми тврдо верујемо да је то била једина цељ пројекту „о оснивању угледних привреда на манастирским имањима, као и то, да у будуће наши манастири постану народна школа, у којој ће се наш привредни свет (сељачки сталеж) образовати.

Са овим установама, учинио би се одсудан корак побољшању наше занемарене привреде. — Али у исто време не смећемо ни то с ума, да ће се у почетку имати да савладају велике тешкоће око уређења оваквих установа. — Ове тешкоће леже поглавито у томе, што установе ове врсте захтевају новчаних срестава све дотле, докле се не поставе у могућност да дају сигурне приходе и из њих се издржавају. Ни једна струка не захтева толико обртног капитала колико привредна. — Опште познато начело освештано праксом и доказано искуством! „што већи улог већа и добит", најлепше се да применити у привреди. Зар би се могло и замислити отварање мајдана; златних, сребрних, оловних, угљених и других руда без великог обртног и мртвог капитала; зар је могуће имати лепа угледна добра на којима би сваки могао видети како се боље, савршеније, лакше и практичније извесни радови врше, а да се за све ово не набаве савршенији алати и машине па и извеџбане руке и практички умови, који ће моћи и умети да својим радовима служе за углед сељацима; зар не би иначе цела установа поред све њене лепе цељи поради које је установљена, постала илузорна и убио јој се кредит тако, да би чак и они којима је намењена, стекли о њој врло хрђаво мишљење?

Ако свему овоме додамо још и то, да је газдовање пољопривредно у нас још једнако мешовито и не даје никакву карактеристику ни за начин ни за врсту производње, да су сви покушаји до сада чињени, да се књигом и школом унесу у масу народа, корисне поуке о разумном газдовању, остали безуспешни и да српски државници још ни до данас нису били у стању да измисле онакве пољопривредне и занатлиске школе какве су нашем сељаку потребне; и напослетку да су све привредне установе и ако увек изазвате потребом народном и пак остале веома непопуларне само с тога, што им се са виших места није поклањала довољња ни озбиљна пажња, већ су само тек на артији постојале, — онда не би било никакво чудо, што би и установе о „угледним привредама на манастирским имањима" брзо изгубиле своју важност, ако се буде ишло оним путевима на којима су наше две привредне школе већ пропале.

Наш је сељак старовера и конзервативан у привредном газдовању. Да оре, сеје и обрађује своју земљу прапотопским алатима и гаји стоку на врло примитиван начин, не треба му доказивати. С тога се са више страна и чује тешка и не заслужена оптужба, да је народ у Србији неприступачан вишим идеалима, државо-правним и културним. Но овај је прекор, као што рекосмо, незаслужен, да је земљорадња напреднија у оним пределима, који су у близини Баната и Срема, где је сељак имао прилике да се савршенијем раду научи, што значи да наш сељак хоће напретка.

(свршиће се)

то и природа саме ствари захтева — предузме и брижљиво разликовање и карактерисање свих разноликих врста земаља у томе терену.

Пошто се овде тицало једног новог и дотле још нигде практички неопробаног посла, који би геолошка картирања не само успорио но и поскупио, то је и дирекција пруског геолошког завода овом приликом врло обазриво поступала: пре но што би приступила самом делу, ангажовала је, као припрему за коначну одлуку о методи рада, два најстручнија лица у овом питању, да изврше неколико картирања као пробу. Кад су Orth и Berendt ове прве радове извршили, позову се 1874. год. на једну конференцију представници свих оних струка, које стоје у вези са започетим предузећем, и покажу им се поменути радови. Били су ту осим геолога још и специјални педолози, професори пољопривредних академија, стручни практични пољопривредници и шумари, рудари и т. д. На основу приказаних радова прогласила је сакупљена конференција показани план агрономско-геолошких проучавања и картирања као веома значајан и користан у пољопривредном погледу, и, пошто је односно формулисања задатка и нотације на картама учинила неколико напомена, изјавила је жељу, да се започети радови продуже и даље. Идуће године (у Мају 1875.) састала се конференција још један пут, да разгледа продужене радове, и потпуно усвојила методу њихову, која се, према добивеним резултатима, показала као врло исцрпна и корисна.

Сад се по овој коначно утврђеној методи отпочну на три разна места у Пруској агрономско-геолошка картирања. Кад је већи део берлинске околине био готов, геолошки завод се постарао, да на основу дотичних секција изда једну карту у целини, томе је придао објашњење за те секције, па је то тако послао свим компетентним стручњацима на преглед и оцену. И, окуражен скоро са свих страна повољним пријемом (43 на броју), продужује од тада пруски геолошки завод неуморно овај започети посао, вршећи своја проучавања и картирања по поменутој методи, коју ћемо сада из ближе разгледати.

Метода пруског агрономско-геолошког картирања.

За научно проучавање и картирање земаља потребан је, као и за свако геолошко картирање, двострук рад: 1 картирање на терену и 2. проучавање сакупљеног материјала у лабораторији. Наравно, да оба ова рада стоје у тесној вези, и да нас тек заједнички доведе до оног закључног резултата, који ништа друго и није, по *разматрање и представљање природних особина каквог земљишта на геолошкој основици*, дакле научно објашњење његово, које се најбоље огледа у агрономско-геолошкој карти и у придодатом јој тексту.

Према томе имамо да говоримо:

1. о методи картирања,
2. о радовима у лабораторији,
3. о публикацији пруског геолошког завода.

1. *Израда агрономско-геолошких карата.* Главну погодбу за сва геолошка картирања, добру топографску основицу, има Пруска у својој изврсној специјалној географској карти размера 1 : 25.000, коју је пруски геолошки завод употребио као основицу за све своје радове. Међу тим, често је избијало питање, да ли

О времену за сејање и о дубљини, у коју треба сјево да дође.

Приступ ваздуха, довољна влага у земљи и известан ступањ топлоте, то су најважнија три услова, да у земљу бачено сјево проклија и да се даље развија.

а) За клијање сјева зато је ваздух нуждан, што ни једно зрице не би могло проклијати без кисеоника, а њега има у довољној мери у ваздуху. Колико га у ваздуху има, толико га сјево за клијање баш и потребује.

б) За почетак и за продужење клијања, потребују сва семена известну количину влаге. Све ћелијице у семену морају се напунити влагом и у сљед тога морају и набубрети. Зрна, која не добију довољно влаге и с тога остану тврда, та не могу ни проклијати.

в) На клијање много упливише и ваздушна, односно земљина топлота; што је топлота у земљи, у коју се сјево баци, већа, у толико ће, уз остале повољне услове, и семе пре ићи. У том су погледу чињени најразноврснији опити, да се сазна најнижа топлота, у којој још може семе да никне. Тим опитима дошло се је до уверења, да већина семења клија у топлоти од + 4,75 степ. ц.; у још нижој топлоти, т. ј. у још ладнијој земљи, ницала су само нека семена, па је и у том је случају дуже времена требало, док је могла клица да пробије.

По свима опитима и досадањим живим примерима можемо на сигурно рећи, *да је ранија сејидба најпробитачнија и за клијање сјева и за даље развијће биљкино*, у колико то климатичне прилике једног предела дозволиле буду. Но и у овом случају важи она изрека: „да нема правила без изузећа", јер време и врста земљишта, као сачињенице за клијање и порашћивање, могу појединце, управо рећи једнострано, да повлаче свака на своју страну удобније, или неповољније услове за клијање; јер, ако је време топлије, оно ће да повуче услове за клијање на своју страну, и семе ће да проклија, уз остале повољне услове, *пре*, — а ако је земља ладнија, она ће опет као јачи услов да повуче на своју страну, и онда ће се семе у клијању задржати и пићиће *доцније*, а и даље развијће пћиће спорије. У главном се пак горња изрека и обистинила, и на сваки је начин боље, да, с обзиром на време и врсту земље, *што пре сејемо*.

Што ранија сјетва, тим је кориснија како код озимих, у истој мери и код пролетних усева, јер доцније посејан усев, неће у истој сразмери и доцније сазрети и с тога је за своје развиће и мање времена утрошно, а у том мањем времену, није се могао у тој мери повољније развити, као онај раније посејани, *а боље развијен усев, боље ће и родити*, а бољем развићу, нужно је и више времена. Код доцнијег посејаног усева биће просечно и слабија жетва, а од те жетве и слабије зрно; а осим тога, далеко ће јаче упливисати елементарне непогоде на доцније посејани, него на раније посејани и чвршће, темељније порасли усев. Нећеш ти видити на раније посејаној пшеници толико сњети и главнице, као што ћеш је видити и наћи код доцније посејане. И свима другим болестима, као и полегању, одољева раније посејани, јачи и развијенији усев много боље и сигурније, но доцније посејани. С тога треба на то ићи, да се усев јачим и ранијим порастом што пре отргне од наведених болести, а то се може постићи најсигурније *само ранијом сејидбом*.

Почевши са озимом репицом, коју сејемо месеца Августа, продужује се сејање наших озимих усева, све до месеца Октобра; па и ако би са сејањем пшенице и ражи и до Митров-дана продужили, то можемо да чинимо једино с тога, што раж и у температури од 2—3 степ. ц., а пшеница у температури од 3—4 степ. ц. порашћују и развијају се, дакле и у тој незнатној топлоти не мирују, но расту. То и јесте узрок, што по неки озими усев, који је до пред саму зиму слаб био, с пролећа много бујнији изгледа, а и они усеви, који се до зиме ни видили нису, укажу нам се зелени, бујни и напредни, чим се снег отопи, јер су испод снега растли и по могућству се развијали. Па и опет,

---

је баш могућно и на картама оваквог размера све агрономско-геолошке стране каквог земљишта представити у оној детаљности, каква пољопривреди треба рад њених практичких циљева. Одговори су, наравно, били врло различити, јер су се управљали према захтевима, какве су поједини кругови држали да имају права очекивити од агрономско-геолошких картирања.

Сам писац на пр. имао је прилике, и у самој Пруској, да чује у овом погледу често са свим противна мишљења: докле су једни држали да је поменути размер са свим довољан, други су — и то нарочито заступници пољопривредних интереса — на против доказивали, да једна карта, на којој се читав хектар земљишта јавља као површина од само 16 квадр. мм., никако не може бити подесна, да нам тачно представи оно по каднто разноврсно смењивање разних врсти земаља, што је од најбитнијег утицаја у погледу на успевање биља. Али се опет, као што се то види из записника поменутих конференција и из разних реферата, пристало на размер 1 : 25000 већ и из тога разлога, што би при већем размеру и много више времена требало док би се започети рад извршио, и што би несравњено више нових трошкова и времена отишло, док би се прво израдила нова топографска основица још већег размера.

У осталом пруске географске карте, у погледу на тачност и потпуност, изврсне су. Рељеф је комбинацијом изохипси и шрафа врло добро представљен; изохипсе су на 15 стопа вертикалног растојања, а у равнијим крајевима умећу се још и помоћне изохипсе. Један оригиналан лист при премерававању (Messtischblatt) представља површину од близу 127 квадрат. км., и шест таквих листова дају једну секцију.

Приликом самог агрономско-геолошког картирања главно је начело, да се разликовања свих разноврсних врсти земаља и издвајање њихово на карти изврши строго на геолошкој основици. Увек се, дакле, на истим картама, које нам показују место и варијетете појединих земаља, јасно представља и распрострањеност појединих геолошких формација, од којих су се те земље у главном и створиле. Ово се последње, као и у опште на свима геолошким картама, означава разним бојним тоновима, па се онда уносе разни конвенцијонални знаци и шрафуре да се одреде врсте земаља у агрономском погледу. Песковите земље обележавају се ситним тачкицама, глиновите вертикалним, иловача косим шрафама; шљунак се бележи пулицама, валуци малим крстићима; за хумусне земље употребљавају се испрекидане хоризонталне црте, за тресетишта двогубе црте; кречевите земље означавају се косим плавим линијицама и т. д. У извесним приликама може се на једном истом месту означити чак и то, какве две земље леже једна на другој. Тако на пр. кад на извесном месту на карти видимо преко косих плавих линијица црне хоризонталне црте, онда нам то представља, да на том месту хумусно и мочарно земљиште лежи на кречевитој земљи; или зелене пулице на мркој истачканој основи казују нам, да је дилувијални песак у току доцнијег времена (за доба алувије) прекривен местимице шљунком. Али наравно ово није још довољно, да се представи целокупна структура земљишта; за то су по ободу карте нацртани још и тако звани „нормални профили", у којима су главни типови од многих, приликом ових картирања извршених, бушења шематски представљени као што ћемо то сад изближе разгледати.

(наставиће се)

поред свега тога, не можемо препоручити доцније сејање, и оно се може дозволити и правдати само у напредним случајевима, као на пример, ако се летина није могла на време скинути, па се с орањем за њиву усев морало задоцнити; или, ако се због суше или превелике влаге није могло раније орати и сејати.

Али, као год што је штетно кад се доцне сеје, није корисно ни онда, кад се сеје *прерано*, прерано посејан озим усев, на пример, врло се рано и јако убокори тако, да лако доцније измрзне, нарочито кад наступе меке зиме, па доцније луте голомразице.

С тога, не смемо се управљати при сејању, нарочито озимих усева, само по топлоти и влази у земљи, него — као што и у почетку рекосмо — морамо имати у виду и сиву врсту земље односно њеног хемијског састава, и с обзиром на то, *ми Кемо тежу влаговиу засејати с јесени раније а лаку песковиту доцније.*

Много је различније, а у песком виду и неправилније сејање пролетних усева; њих је и много више на броју. По томе, како поједини усеви за клијање више или мање топлоте потребују; како су и у ком степену, мање или више према познатим мразевима осетљиви и на посletку и по томе, да-ли се по природи својој брже или спорије развијају, врло је различито доба, кад се један или други пролетни усев може да сеје, и то сејање одпочиње месеца Марта, а према околностима још и Фебруара, па траје непрестанце све до Јуна.

Поодавно су већ стручњаци покушавали, да утврде најподеснije време за сејање извесних усева, према извесним природним појавама; тако, на пример, веле, да је за сејање јечма најбоље време онда, кад је крушка и јабука у цвету, за сејање позног кромпира онда, кад почне буква да се развија и т. д. Може бити да је овако утврђивање времена за сејање у неколико и оправдано, али опет зато, не може нам служити као опште правило.

Одредити извесно време за сејање појединих усева по неким свецима, или по „*првој, другој, трећој недељи великог поста*“ и т. п., није никако могуће. Природнији је ред сејања онај, који се по издржљивости појединих усева према земи одређује. По том природном реду, треба сејати најпре оне усеве, који најмање зиме у младости издржати могу, и то је *први период* сејања, који по околностима траје од месеца Фебруара, до месеца Априла, и у том се периоду сеју по реду ови усеви: овас, јечам, пшеница, боб, грашак, грлорица, рани кромпир, права детелина, рани лан и т. д.; за тим настаје *други период* месеца Априла, у ком се сеју осетљивији, нежнији усеви, као што су: сточна репа, маљ, мала репица, позни кромпир, позњи лан и конопља; а *трећи период*, за сејање најнежнијих и најосетљивијих усева, настаје од половине месеца Априла па даље, и онда се сеју: кукуруз, пасуљ, просо (ситна проја), ељда и најпознији лан. Кад би хтели оне усеве раније сејати, нашта нам не би вајдало, јер би семе све дотле у земљи лежало, док не би наступило топлије време, а могло би дужим лежањем у земљи и иструнути, ако би пашиле магљушпице, или у опште важно, и лудо прече, и онда би биле у великој шкети, јер би морали пресејати. Па онда и још једна велика невоља: док би семе у земљи због лодиоће морало дуго да лежи, дотле би и траву.ина узела маха и угушила питомину. Али рецимо и то, да би с почетка за клијање било подобно време, а доцније наступали мразеви, онда би нам и нежни усеви опет пропали, па зато је боље сачекати: „*свакоме своје време.*“

С тога, кад би годишња времена сасвим правилно наступала и текла, онда би најсигурније било, да дотичне усеве по реду што раније посејемо, јер код пролетних усева, далеко више уплива раније сејање на бољи пораст и бољи принос, него код озимих; с тога је и нужно, да на подесно време за сејање пролетних усева добро припазимо, и у напред означеним периодима, поједине усеве у своје време посејемо, па у дотичном периоду, а према околностима опет: што *ране!*

Што се пак дубљине тиче, у коју треба сјево да дође, о томе немамо шта много да објашњавамо. Главно је: *да семе не треба предубоко да дође.* Сувише дубоко претрпано семе може да се угуши, јер нема снаге, да кроз дебео слој земље продре. Семе извесним траву.ина продире и кроз 50—60 сант. дебео слој земље, али семе питомих усева, има много нежнију клицу, која на дужем путу продирања изнемогне и у том угине.

У колико је земља чворшћа, и у колико јој се површина може јаче да окоре, у толико је за сјево опасније, кад се дубље но што треба претрпа. Ово је опасније и штетније за ситно сјево, него за крупније. Клица крупнијег семена, може да издржи и мало дужи, ма и непородан пут кроз земљу, али и она после тог непородног пута слаба на површину изађе, и услед тога се од ње не може никад снажна биљка развити.

У опште није могуће одредити дубљину, у коју треба сјево да дође, јер је зрно разнога сјена, по својој крупноћи, врло равно; а и земљишта су врло разна, у која се сјево баца, па с тога једно исто семе, мора по околностима у једно земљиште дубље, у друго опет плиће да се посеје.

Главно је правило ово: *Што је семе крупније и сваљна кожица дебља, у толико треба сразмерно и семе дубље у земљу да дође.* Но и ово правило стоји у вези с влагом, коју семе за своје клијање потребује, и с тога је нужно, да једно исто семе у тешњу, влажну земљу дође плиће, а у сувој плиће.

Са свију наведених разлога, није добро, да се семе баца у онако грубу, нераздробљену, грудвасту бразду, јер онда пада неко зрно сувише дубоко, а неко сувише плитко. Боље је, да се њива пре сејања најпре предрла и у неколико поравна, па онда засеје; на тај ће начин сјево једнаније пасти и једнаније ће се претрпати, следователно ће и једнаније ницати и поравњивати. У том погледу чињени су најразновидији огледи, да се сазна права дубина, у коју треба сјево да падне, и дошло се је до следећих резултата: *Ситна семена не смеју дубље доћи од 1—2 сантиметра (мак — лан); стрнишне 4—5 сантиметара (јара пшеница — озимо јечам); а крупна зрна, као што је грашак — кукуруз — боб, 6—10 сантиметара.*

Нашим пољопривредницима препоручујемо, да овај чланак, сад пред пролетно сејање, добро прочитају.

БЕЛЕШКЕ.

Набавка ланеног семена.

Признато је, да се најбоље врсте лана гаје у Русији и Белгији. Чувеније руске врсте лана познате су под именом: Лифлански, Пернауски, Питерски, Ревалски и Псковски. Дугогодишњом културом доказано је да се у нашим пределима и на нашим земљама (њивама) изметне тако да се по доброти не може да мери са оригиналним руским ланом. Доказано је још и то да семе ланено из руских предела после 3—4 год. сасвим се изметне; стабљика му постане дебља и дрвенастија, а влакно краће, грубо и крто.

Ово је изметање само за то, што набављено ланено семе из хладних предела у топлијима се брже и несавршеније развије.

Више годишњом културом руских врста лана у јужној Мађарској доказано је, да је семе од „*Ливландског лана*“ који се у великим размерама у јужној Русији гаји, најбоље за Мађарску и Србију јер не само да се не измење него је у пеку

руку и бољег квалитета семе које је произведено на нашој земљи и у нашим климатима. **Љ.**

Нов лек против шапа и устобоље.

Доктор Louis Marendi у Милану пронашао је нов лек за брзо лечење шапа и устобоље, који је испитан и одобрен од италијанског министарства за земљорадњу. Тај лек представља мајчина душица (Thymus serpyllum) из фамилије уснатих биљака. Мајчина душица је једна списка, ситна трава са дугуљастим лишћем, које је са жљездастим пегицама посејано и при дну маљаво. Мајчина душица има ситан, бео или ружичаст, уснаст и јако мирисав цвет, у којем има етеричког зејтина неке киселине (Gerbsäure) и једне горке материје. Ове материје имају то својство, да свако врење и трулење спречавају.

Лек од ове биљке прави се овако: узме се мајчина душица, метне се у једну боцу, напуњену ладном водом, и ту се остава да 24 сахата кисне. — Најпре се ноге и уста болесне животиње ладном водом очисте и затим се перу водом, која се добије на поменути начин од натопљене биљке.

О. Р.

Гојење живине са слатким млеком.

Да се слатким млеком може живина угојити, то је у више прилика на разне начине опробано. Приуготовљена мекана храна — укувана — врло је добра за гојење живине. Јарма кукурузна, јечмена, овсена и од другог зрневља, укувана са млеком, најбоља је храна за гојење живине.

Наравно, да поред овакове хране, живина треба да имале и других услова за гојење као: да није стара и да је од оних раса које се одликују гојазношћу. Најчувеније расе са гојазности код кокошака ове су: *Худанска*, *Плимут-рок*, и *Вјандот*.

Напослетку ваља при хранењу оваковом храном строго пазити, да се храна не укисели, јер је живина нерадо једе, растура, и слабе зајде од ње има.

Најнужнија топлота у шталама за све врсте стоке.

Штале се загревају од издисаног топлог ваздуха животиња које у њима бораве, и у колико је хладнија штала, у толико стока јаче дише, у толико потроши више хране да развије што већи степен топлоте. Од овог сувишка хране који се утроши на развијање оне топлоте која шталу загрева, стока нема никакве хасне, већ се храна улудо троши само зато, што нису подесне штале да се у њима равномерна топлота одржава.

Ако је у штали 10°C., онда на сваки степен падања живе у термометру до тачке мржњења (0) расте потрошак хране са 5 до 6%. Почев пак од + 10°C па на више до 16°C, дакле до нормалне топлоте шталске, на сваки степен веће топлоте опада утрошак хране за 2—3%.

За регулисање топлоте у штали, неопходно је нужно имати термометер у штали.

На основу прибављених искуством података, најумеренија је а по томе и најподеснија топлота за поједине врсте стоке ова:

За јахаће и за лако вожење, коње	20°C.
За тешке радне коње	16°C.
За кобиле са одојчадима	20°C.
За краве музаре и телад	20°C.
За говеда за гојење	12—14°C.
За неострижене овце	12°C.
За острижене овце	20°C.
За свиње за гојење	12—14°C.
За крмаче са прасадма	20°C.
За живину за лежење јаја и за извођење	18—20°c.
За живину за кљукање	12°c.

Исто тако велика шталска топлота с друге стране утиче шкодљиво на стоку: омлитави и организам се са свим разњежи.

ГЛАСНИК.

Нов Министар народне привреде. — Највишим указом Његовог Величанства Краља од 12. Јануара ов. године, постављен је за Министра народне привреде г. Сима М. Лозанић професор Вел. Школе, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва.

* * *

Са годишњег Збора Пољопривредног друштва. — У недељу 30. Јануара ове године, држан је XXV. годишњи скуп Српског пољопривредног друштва. Збор је био врло добро посећен и на њему су решавани поглавито редовни послови друштва. Збор је отворио председник друштва у присуству Господина Министра народне привреде. На овогодишњем Збору, бират је председник, потпредседник, благајник и шест чланова Управнога Одбора који су по правилима друштвеним имали да одступе и тако су сада на управи: г.г. председник Коста С. Таушановић, потпредседник Јаков А. Марковић, благајник Вучко С. Богдановић, одборници: Милан Р. Антић, Др. Марко Леко, Коста Д. Главинић, Светозар Љ. Гавриловић, Анта Голубовић, Аца М. Живановић, Живојин Јанићијевић, Душан Спасић, Мирко Миљковић, Никола Вељковић, Паја Тодоровић и Тодор Николајевић.

За редовне чланове друштвене изабрати су на овоме збору: Милија В. Карић економ из Крстаца (Драгачево), Миљко Савић економ из Свештице (окр. ужич.), Стева Јакшић проф. Велике Школе у Београду, Жив. Јуришић проф. гимназије из Београда, Др. Дим. Герасимовић лекар из Београда, Јоца Марковић економ винод. воћ. школе, Антоније Целба воћар винод. воћар. школе, Јеврем С. Мићић писар српског пољопривред. друштва, Лазар Мартиновић свештеник из Житковца. Михаило Ст. Ризнић учитељ из Прћиловице, Милош П. Марковић свештеник из Обреновца, Владимир Ђорђевић наставник ратарске школе у Краљеву, Милоје Ж. Вучковић писар управе држ. ергеле, Сава Јовановић званичник из Добричева, Франц Тоболар индустријалац из Београда, Стеван Бобић начелник срески из Лесковца, Евђеније Хофман економ из Кучева, Војтех Бурјан воћар из Топчидера окр. благајник из Врање, Милан Петровић званичник из Топчидера, Љуба Јова-

новић марвени лекар из Београда, Др. Коста Јовановић држ. хемичар из Београда и Јосиф Ковачевић проф. реалке.

* * *

†

ЉУБА ДИМИЋ

† 21 Јануара 1894 год.

Председник подружине Српског Пољопривредног Друштва за округ Крајински

Овај неумрли привредник и индустријалац тек што је приватно ову најновију тековину свога неумрлога духа, поболе се, и 21 ов. издахну.

Сахрањен је са свима почастима које је заслужио својим дугогодишњим а многопремешним радом корисним за околину у којој је живео.

Од стране пољопривредне подружине, и школе за виноделе и воћарство, којој је вазда био искрен, одан и непроменљен пријатељ, положени су му на гроб венци признања, поред многих других, од разних корпорација.

Са покојником опроштено се подпредседник подружине и управитељ школе, Савић, говорим у коме је наговештена његова одлична вредноћа, познавање привреде овога краја, и услуге учињене народу његовом маџарском индустријом у Ртоњи и овде у месту. Украшавање млина у Ртоњи са одличним воћкама многобројних варијетета са рибњаком, затим довођење и распростирање разног семења пољопр. усева учинило је те је ово дивно место интересно за сваког мимопролазећег, а корисно за народ и околину.

Од овога првог председника, човек истина у 63 години живота, но вазда јака, чила и предузимљива, веома поштована и љубљена у целом округу, очекивали су пријатељи пољопривреде много. Смрћу његовом те су наде пометене; јер млађи људи не показују толико издржљивости на општим пословима, а и да не говоримо о томе, што је бившем камарашу мајор Мишином поч. Дивљу познато, боље но икоме у округу, шта има не само на површини но и у недрима ове земље, од огромних још недирнутих блага; и што из његових речи стоје дела која најречитије говоре о завесностима онога што он замисли и препоручи.

Лака му земља и вечни спомен међу привредницима!

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ

Крњевска пољопривредна подружина решила је, да изда јавну благодарност Суду и одбору општине крњевске, а нарочито председнику суда Николи П. Живановићу, који је подејствовао, те је одбор уступио Подружини земљу, на којој ће подићи угледни расадник. Заиста, кад би сваки српски грађанин овако следио на пољопривреду, Србија би гигантским кораком ушла у бољу финансиску будућност.

Број 5.

23. Децембра 1893 год.

Крњево.

УПРАВА.

ОГЛАС.

Пчеларско-воћарска Задруга у Београду потребује једног теоричко и практично образованог пчелара, који се у исто време разуме и у воћарству. Награда је 1200 дин. год., бесплатан стан на пчеланику у Топчидеру, четврт хектара земље за башчу, и извесна тантијема од пчеларско воћарских производа.

Ко се способан осећа да ову службу прими нека се обрати Управи Пчеларско-воћарске Задруге у Београду, најдаље до конца месеца Јануара, 1894. год. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Бр. 11. Из Управе Пчеларско-воћар. Задруге 6. Јануара, 1894. год. у Београду.

СЕМЕНА ЛУЦЕРКЕ

(ДЕТЕЛИНЕ)

Праве француске може се добити код „Српског Пољопривредног Друштва", у Београду по 2. динара килограм.

Цена малим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Угледна добра на напаттирским имањима (свршетак се). — О прекопу за сејање и о дубљини, у коју треба сејво да дође. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Јавна благодарност.** — **Оглас.** — **Подистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО — Штампарија Срп. Краљ. Државе — **Одговорни уредник ВУЧКО С. БОГДАНОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРОПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ВАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 7. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 13 ФЕБРУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

СПРЕМАЈТЕ СЕ!

Велика је погрешка наших пољопривредника, што они не гледају нешто да ураде онда, кад му је право време, већ забатале, па кад им затреба, јуре на врат на нос, сатру снагу, потроше више времена, кошта их више, пропусте извесну заслугу и т. д.

Да не наводимо друге примере, довољан ће бити овај: да наши пољопривредници не спремају справе и алате онда, кад је томе време, већ тек онда, кад им те справе и алати потребују.

Преко зиме неки иду од казана до казана, други играју „отуз-бир“ у сеоској механи, трећи по славама, свадбама и частима, четврти се уз пећ жмаре — али готово нико да се сети плужног лијеса: да га оправи, да га у ред доведе, да га спреми, па кад му затреба, да му ништа не смета; нико да клепа мотике, нади будак, нико да направи виле, грабуље и друге справе и алате пољопривредне ...

А кад пукне пролеће, онда све то јурне ковачу и дрводељи, те не само што дангубе, већ и скупље плаћају. Кад би преко зиме то радили, онда би им и ковачи јевтиније оправке и сваке израде вршили, јер не би имали налоге, овако мора бити скупље и опет лошије, јер ковач хита, а зими би на тенани боље радио.

Потреви се те ковач не може да доспе, и онда пољопривредник чека, дангуби, а ако још наступи непогодно време за рад — онда још гора несрећа!....

Дошло је време да се те зле навике курталисавамо, ако желимо добра себи и своме напретку; с тога ми и довикујемо свима пољопривредницима:

Спремајте се!

Јест, спремајте се што брже, још није прошло време, читава два месеца има рока. Тај је рок још у неколико довољан да се спремите, ако ви озбиљно прегнете; али ако будете развлачили, онда је недовољан да је још толики.

Спремајте се! Разгледајте све своје справе и алате што је валично — поправите што немате — набавите, доведите све у ред, да ни за чим не запиње кад изађете на рад, да вам ништа не смета ни у орању, ни у дрљању, ни у кошењу и т. д.

Доста је било небрижења, које вам је доносило муке и штете.

Уведите једаред паметан ред у вашем раду — нећете се кајати!

Д.

УГЛЕДНА ДОБРА НА МАНАСТИРСКИМ ИМАЊИМА.

од

Мирка Миљковића

(СВРШЕТАК)

Што пак наш сељак гледа с неповерењем на нове ствари и теоријске истине, није за то, што су оне нове, већ што их не разуме и што није убеђен о њиховој користи, и тек кад се очигледно увери о њиховој доброти и савршенству, онда оне постану за њ' веома примамљиве и са највећом их љубављу пригрли.

Таква убеђења, наш сељак може стећи само на добро уређеним угледним имањима и популарним поукама.

* * *

У Србији има три државне домене: у Љубичеву, Добричеву и Топчидеру, и две пољопривредне школе — ратарска у Краљеву и винодељско-воћарска у Букову (код Наготина).

Ни једна од ових државних домена није толико велика да се са коришћу и у већем обиму могу при обделавању истих, пољопривредне машине применити, а ми знамо, да се рад машински само на већим имањима рентира, те с тога, поред савршенијих алата и машина које су још у покушају, видимо да на овим државним имањима раде осуђеници, — дакле има довољно и радних људских руку, или боље рећи: има свега оног материјала који је потребан бар у почетку за оснивање угледних добара на манастирским имањима само где би то због блискости било могуће извршити.

Ми ћемо за сада издвојити једну од тих домена и то ону која се налази у близини три наша знатна манастира и покушаћемо да на једној од њих учинимо практичку примену ове наше замисли:

Не далеко од вароши Ћуприје, а поред самога пута који води за манастир Раваницу, лежи државна домена „Добричево", велика од прилике 200 ектара. Ово државно добро, основано је још пре 14. год. на утрини, коју је општина ћупријска за незнатну суму новаца уступила држави, поради смештаја једнога дела државне ергеле, а по највише у тој пади, да ће се по времену на овом имању подићи и једна земљоделска или занатска школа као што јој је при уступку овог земљишта било и обећано.

Пошав источно од државног имања Добричева, лежи у даљини од три четврти сата некад чувени манастир Раваница, но данас у опаломе и веома жалосноме стању. Имање овога манастира узев укупно: шуме, пашњаке, њиве, ливаде, винограде и непроизводно земљиште, износи до 1000 ектара; већи део њива и ливада граничи са државним имањем Добричева.

Јужно од Добричева лежи манастир Света Петка а северно Манасија. Оба ова два последња манастира удаљена су по 8 километара од Добричева и изобилују поглавито на добрим пашњацима и шумама. Додамо ли једноме овако комасираноме имању чувени суват „Белу реку" који је велики преко 500 ектара, и „Аду" код Ћуприје која у простору износи до 300 ектара, онда би на овај начин створили једну домену велику преко 6000 ектара са свима природним погодбама за развиће свију привредних грана.

Користи које би се постигле од овако склопљеног угледног добра, биле би на сваки начин од замашног значаја по унапређење наше привреде.

Успешном применом пољопривред. машина и савршенијих алата, дејствовало се одсудно на унапређење земљорадње. — Дала би се веома згодна прилика нашем сељаку да увиди, да се удруживањем њих неколицине или појединих општина на веома лак начин долази до савршенијих земљоделских алата и машина које раде: боље, брже, самосталније и јевтиније. — Дошао би овим путем и наш сељак до убеђења, да је преживео начин којим је зарађивао потребне му намирнице за живот.

Толику силну стоку коју чува једино поради савлађивања пољопривредних послова, заменила би парна снага, а то све скупа утиче да се добивене сировине употребе на прерађивање, и тиме створи једном и у нашој земљи индустријска производња. Угледна би добра постала за њега таква школа која би му служила животу и то онаквом животу, који му је његов позив наменио да га целог века проводи; она би му олакшала и ублажила безбројне тегобе са којима се наш сељак неразумно бори. — Предузимачки дух би се код нашег сељака пробудио, а ако би се поред овога створио какав кредитни завод, из кога би под повољним условима добијао новац на позајмицу, брзо би се ослободио варошких кајишара, интерешџија и глобаџија.

Напоменув површно користи које би црпео наш сељак са великих угледних имања, на реду је да напоменемо зашто тражимо да се на овај начин оснује угледно добро најпре у овој околини.

Разлози су нам сљедећи:

1. Што у Добричеву као што смо већ у напред поменули, има довољно великог материјала односно капитала како живог тако и мртвог организованог и спремног да се са сигурношћу помоћу њега може одмах приступити оснивању тако великог угледног имања.

2. Што имања напред поменутих манастира леже на таквој средокраћи према Добричеву, а и међусобној блискости, да не би било никаквих тешкоћа при администрирању истих, и може се рећи најподеснија да се први покушај ових установа на њима почне изводити.

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

од

Беле Инкеја.

С немачког оригинала превео

Д-р Светолик Радовановић.

(наставак)

Главно оруђе педологово јесте бургија за бушење земљишта. У Пруској се највише употребљава проста *ручна бургија* (Handbohrer), којом се за кратко време (неколико минута) и лако избуши земља до два метра у дубину, а толико је довољно за агрономско-геолошка картирања. На простору, који одговара једној секцији, изврше пруски геолози 1000—5000 оваквих бушења, тачно бележећи добивене резултате на једној засебној карти, и региструјући их доцније у каквом журналу, који прати овакве ствари. Профили ових многобројних бушења поделе се у групе, па се од више сличних комбинује по један просечни „педолошки профил", који се у скраћеној потици забележи црвеним словима на дотичном месту карте. Један пример за ово био би:

$$\frac{\frac{LS\ 7}{SL\ 2-8}}{M}$$

што значи: на површини се налази *иловачни песак* (lehmiger Sand), који је дебео 70 сантиметара; испод њега је *песковита иловача* (sandiger Lehm) 20—80 сантимет., па на послетку је *лапорац* (Mergel), који прелази дубину од 2 метра, те му се дебљина и не бележи.

Бележећи овако само типске педолошке профиле, долазе опет на једну секцију по 100—200 података. Сад се између ових педолошких профила за главне врсте земаља (песковите, глиновите, хумусне и т. д.) изберу по најтипскији и нацртају се на ободу карте као геолошки профили, допуњени педолошким подацима: боја означава дотичну геолошку формацију, а разна шрафирања разне врсте земаља, које се ту јављају. Осим тога овде се употребе двострука слова: на десној страни црвена, која обележавају педолошку природу те земље, а на левој црна за геолошку класификацију; напоредо са овим профилима стоји још и скала, која је подељена у сантиметре, те се одмах може видети и дебљина сваке врсте земаља у профилу.

На овај начин може се дакле на једној истој карти и на профилима обележити и геолошка конституција и педолошки карактер земљишта, а поред тога јасно искаче на видик још и она интимна генетична веза њихова. Дешава се и то, да се

3. Што би овако велико угледно имање лежало скоро у средини Србије и поред жељезничког пута тако, да би свакоме било приступачно и са малим трошком скопчан долазак. Путник би поред свога главног посла, могао се лако свратити било да купи какво приплодно грло, благородну воћку, савршенији какав алат и т. п. било пак да се о каквој савршенијој радњи из земљоделства, сточарства, воћарства, пчеларства, рукодеља и других грана обавести; на послетку

4. Ако је веровати, да индустрија условљава трговину, трговина земљорадњу а земљорадња сточарство, онда би угледно добро у овој околини било једино, на коме би се узајамно подпомагање ових привредних грана огледало. Ово би угледно добро лежало до моравске равнице, те највеће житнице у Србији а испод огранака Хомољских и Злотских планина, које велики део пожаревачког, ђупријског а нешто и црноречког округа запремају. Становништву ових брдских предела главна је привредна грана којом се баве сточарство. У којој би се год мери Моравац интересовао за савршеније земљоделске алате и машине, рацијоналнији начин гајења усева, нарочито трговинског биља због лаког промета, у тој би се истој мери интересовао планинац за бољу пасмину коња, говеди, свиња нарочито оваца. Наш вредни „Злоћавин" и „Кривовирац", имао би прилике да на овом угледном имању које би изобиловало на онаквим истим пашњацима, на каквим и код своје куће одгајује овце чувеног „кривовирског" соја, — добије очигледне и стварне поуке на који ће начин да поправи вуну својих оваца те да ову што скупље може продати. На шта му толико природно богатство у пашњацима, кад не уме да се користи тима даровима природним. Вуна са његових оваца, неупотребљива је за параћинску фабрику вунених материја, која му је тако рећи пред његовим вратима. Штофови бољег квалитета из параћинске фабрике, још непрестано носе тип страних фабриката. Жалосна је истина, да српска фабрика вунених материја, само је по имену српска, иначе она у ствари прерађује већим делом страначке сировине. Српски чиновник, српски трговац, занатлија и војник, још непрестано носе штофове из страних фабрика, а ако ко и узме из параћинске фабрике, то нису штофови од српске вуне, већ изаткани од руна остриженог са мађарских и аустријских оваца или купљене вуне из бринске фабрике. Кривовирац и данас продаје своју вуну по 8 и 10 гроша? Нити он има какве користи од фабрике нити фабрикант од њега. Тешко ће су по обојицу подједнаке јер и фабрикант не може никакав штоф који би био само од српске вуне израђен, да прода по добру цену. Међутим конкуренција чини своје, и фабрика би параћинска прошла до сада исто онако као и бивша ужичка да јој држава није притекла у помоћ тиме, што из исте набавља за војнике одело ћебад и т. п. Руковођени овим важним обзирима, ми одсудно тврдимо, да би се битно утицало на поправку вуне код кривовирског соја оваца, ако би се у оваком заводу у много већем размеру, гди су сви повољни услови, предузео рационалан начин гајења оваца, тим пре, што би производњу добре вуне изазивала непрестано и у све већој мери потрошња параћинске фабрике. Сви пак други начини које је држава до данас у овоме погледу предузимала, остали су безуспешни.

Упоредо са развитком поменутих привредних грана били би веома повољни услови да се на овом имању оснују радијонице за рукодеље; направу и оправку пољопривредних алата и машина; једно с тога, што би на имању имало у изобиљу разноврсне шумске грађе за потребу радионице; а друго зато, што би у рејону имања које ми замишљамо, лежао „Сењски мајдан"

профил неког бушења у геолошком погледу обележи само једним знаком, док у педолошком погледу имамо два и три засебна дела његова; и, обратно, могу два у геолошком погледу разна слоја да чине само једну педолошку врсту земље. Ако је на пр. бургија до два метра у дубину пролазила непрестано кроз немачки „дилувијски лапорац", или ако је случајно на том месту под утицајем атмосферила горњи део лапорца промењен — скоро сав калцијум-карбонат му је растворен и однет, а поред тога у најгорњем делу испрана је још и иловача — онда на површини имамо врло мало иловачни песак, за тим иловачу и тек онда долази непромењени део првобитног лапорца. У овом случају профил је обојен једном бојом, али има три дела; за то му се на левој страни налази само једна нотација у црним писменима — *odm*, што значи „oberer Diluvialmergel", горњи дилувијски лапорац — док се на десној страни нижу једна испод друге три нотације: SLS 4—12 (schwachlehmiger Sand, слабо иловачни песак, 40—120 cm.); за тим L 2—15 (Lehm, иловача, 20—150 cm.) и на послетку SM (sandiger Mergel, песковити лапорац, који тера у дубину преко два метра). Обратно, може бургија све до два метра у дубину — колико се буши — пролазити непрестано кроз песак, те ће и цео профил бити истачкан; али, ако геолог нађе, да је доњи део песка наносни алувијални песак, па да је преко овога навејан живи песак, онда ће профил у геолошком погледу имати два дела: доле ће бити нотација *as* (Alluvialsand, алувијални песак), а горе *as* (aufgewehter Sand), навејани живи песак.

Најгорњи слој земље — орница — на име она кора земљишта, која се оре и која је људским радом по своме физичком и хемијском карактеру са свим промењена, не узима се при картирањима директно у рачун, пошто се и са самом картом не улази непосредно у сферу пољопривреде. Задатак педологов у томе је, да проучи и представи само *природне* односе, или боље *сталне* факторе при стварању каквог земљишта, за то се он при томе и не сме обазирати на променљиви фактор човечјег делања, јер би тим одмах са свим измењена била и права слика природних погодаба земљишта, којој се тежи.

Из досад реченог види се, да прусни геолози, који се баве картирањем равница, имају вазда *два* циља пред собом, али тако, да оба, спојена у једну вишу јединицу, вазда теже верној и потпуној слици саме природе. Један циљ је творачка делателност геолошких фактора, или, друкчије речено, да се испитају геолошке формације; други, да се разматрају сувремене промене на површини земљиној, постанак трошних застирача преко разних слојева, приликом њиховог трошења и распадања. И све ово тако се износи и представља, да практична пољопривреда, апстрахујући од научног разликовања, може одмах јасно да распозна фактичке прилике, и ове корисно да употреби. А виша јединица она, у коју оба ова пута имају да се стеку, јесте познавање генетске везе између најгорње, промењене, земљине коре и њене првобитне подлоге — другим речма *педологија*.

Да разгледамо сад из ближе само картирање.

Кад се има да картира какав нов терен, онда геолог мора гледати, да га прво скроз и унакрст пређе, и да утврди основну стратиграфску деобу његову. Ово је потребно да се изврши и у крајевима, за које имамо већ прегледне геолошке карте, ради боље оријентације и с тога што се на већ познатом има да зида нов, непознати, материјал.

каменог угља, а то је врло важна ствар по развитак свију привредних грана које напред поменусмо.

На овај начин ако не би могли обновити домаћу индустрију у варошима где је већ угинула, бар би је могли подпомоћи онамо где је у повоју и где се крај свију незгода још одржава. — И ако ништа више, уверени смо да би се тиме побудила пажња код свију, и водила би се у будуће озбиљнија брига о оним огромним сумама које се сваке године издаду из наше земље за куповину вила, лопата, сикира, мотика, плугова, ашова и још многих других непредвиђених ситница, а то би била велика добит за ојачање наше пренебрегнуте домаће индустрије.

Тек на овако арондираним имањима створиле би се прилике и стално земљиште за развитак пољопривредних школа. Историја постанка свију пољопривред. школа на страни, томе нам је доказ.

Сваку установу треба да изазове потреба, било локална било пак народна, јер само такве установе имају живота и сигурног напретка, иначе оне онда не утичу благодетно већ као нешто туђе, наметнуто. Да би се пак на добро уређеним угледним добрима брзо указала потреба за отварање специјалних пољопривредних школа, о томе нема сумње, а и њихов би резултат у свакоме погледу био трајан и млого повољнији од онога, који оне данас показују.

Износећи ову нашу мисао у прилог решењу питања о оснивању угледних добара на манастирским имањима, желимо да у најближој будућности угледамо остварење ових благодетних установа, јер смо тврдо убеђени, да би оне непосредно и најјаче у економном правцу упливисале на масу народну. Народу би се дала прилика да себи помогне, а са развитком његове привредне снаге ојачавају и извори за државне финансије. Народ ништа тако не осећа, као оно што се за њ' учини на привредноме пољу, а за државника који се са свом својом снагом баци на ово поље, нема благодарнијег задатка.

РЕЧ У СВОЈЕ ВРЕМЕ.

„Сво с временом иде“ вели народ.
„Време носи бреме“ вели опот народ.

У 10 броју „Тежака“ од 1892 год. у чланку: „Прикупљајте калем-гранчице, па чим наступи време приступајте калемљењу“, пружили смо пошт. читаоцима: кратка упутства којих се у раду скупљања калем-гранчица ваља руководити. Да ли су та упутства могла да одговоре намењеној им цели, на онима је да цене, који су се у своме раду скупљања калем-гранчица тих упутстава придржавали и по њима управљали. Нама остаје, да сада та упутства, та кратка — есенцирана — правилца још више проширимо да их оживотворимо још боље, што ево и чинимо.

Врло велику важност у воћарству у опште а у калемарству на по се, има: скупљање, припрема калем-гранчица, које ће се доцније за калемљење употребити, када времене прилике и околности буду дозволиле да се калемљење отпочне. Према томе: какав се калем са благородне, питоме воћке преноси на дивљаку, на подлогу, подељено је калемљење на два раздељка: *на калемљење гранчицом и калемљење пупољком*. Прво, (калемљење гранчицом), не би се могло вршити без нарочито и на време спремљених гранчица, без спремљених гранчица у напред.

Нарочиту пажњу, при спреми гранчица, ваља обратити на *време*, када се само сечење гранчица има да изврши, те да доцније можемо успешно гранчице у калемљењу да употребимо. Време је од предсудног значаја не само у калемарству при

После овог првог разматрања терена долази детаљно картирање, скопчано с непрекидним пешачењем и са свакидашњом употребом ручне бургије, чекића, флашице са сољном киселином и карте. Пруски геолози врше овај посао врло детаљно; за то одмичу врло споро, али су им резултати у толико повољнији и поузданији. У компликованијим теренима један геолог једва картира шести део једне секције, употребивши на то све лепо време од Априла па до Новембра. Наравно, овде треба узети у рачун, да се сва земљишта, која су усевима засађена, могу тачно проучавати тек после жетве, гевр. бербе.

Односно бургије за бушење земљишта имамо још да приметимо, да се између многобројних конструкција употребљава сада у Пруској махом најпростија форма њена: челични штап цилиндарског облика, од прилике 11 см. у пречнику и 1 или 2 м. дужине, са четвртастим а зашиљеним дном и с полукружно изљебљеним олуком, који се налази са стране (почев више дна па за 20 см. на више), и који служи на то да се приликом бушења захвати и изнесе проба. Ова се бургија тиска у земљу, или, ако је то потребно, дрвеним маљем забија. Кад дно бургије доспе до извесне дубине (докле се хоће), онда се рукама ухвати за једну пречагу, која се налази утврђена на врху њеном, па се неколико пута у истом правцу окрене, и за тим полако и пажљиво извуче. Друге врсте ових бургија показале су се у правси махом као неподесне, изузевши американску бургију с кашиком, која је у стању, само ако земљиште није здраво каменито, да извлачи из знатних дубина веће количине проба. Али се пруски геолози служе сада скоро једино оном прво описаном бургијом: што је просте конструкције, што је манипулација њена врло проста, што рад иде брзо и што је јефтина. Пробе земаља, које се њоме извлаче, довољне су, да се може одредити какви се слојеви у земљишту један за другим смањују. Јер и иначе, кад се хоће да скупља материјал за анализе дотичних земаља и да се проуче физичке особине њихове, морају се увек предузимати откопавања, као нека мала рударска окна. Да напоменемо још, да се при обичном бушењу поступно тера бургија у дубину, и да се прво ради с краћом бургијом, која се забија $^1/_4$ метра, за тим $^3/_4$ м., $^3/_4$ м. и 1 м., па се онда, ако темељ земљишта још није дохваћен узима дужа бургија, од 2 м., којом се на исти начин рад продужује. С тога је добро, да се приликом грађења бургија краћој бургији да мало већи пречник, но дужој.

(наставиће се)

спреми граничица и калемљењу, већ је од председнога значаја и у целој пољској привреди. „Све с временом иде“ вели народ.

Прави пољопривредник не сме никако сметнути с ума *време*, у које се извесан посао с успехом може да изврши; никако даље не сме да заборави на оно време, када су сви услови у толиком степену развијени, стечени, да на успешно развиће његовога рада повољно утичу, јер „време доноси бреме“, вели опет народ.

Пазити на време, у које се извесан посао с *успехом може да уради*, јесте главно правило у целокупној пољској привреди, па то јесте главно правило и у калемарству, као грани њеној. На то правило практичан калемар не сме да заборави ако хоће с правом то име да заслужи.

При скупљању граничица, које ћемо доцније за калемљење да употребимо, ваља пазити на оно време, када се пупољци још нису развили. *Даље, пре него што ће се пупољци развити треба граничице сећи*. Али ваља запамтити: да сечење не треба вршити баш у самом развићу пупољака, јер би се у том случају пупољци на тако одсеченим граничицама могли брзо да развију и за тим од врло мале користи буду. Правило је да се сечење граничица врши у време мирног стања дрвета, а не у време његовога развића, а нарочито када су на пољу у бујини. Дакле, *пре него што ће пупољци развити треба граничице сећи*. Али ваља запамтити: да сечење не треба вршити баш у самом развићу пупољака, јер би се у том случају пупољци на тако одсеченим граничицама могли брзо да развију и за тим од врло мале користи буду. Правило је да се сечење граничица врши у време мирног стања дрвета

в). При сечењу калемграничица, ваља обратити озбиљну пажњу и на *родност* воћака, као и на *калемљу* рода. Јер је циљ калемљењу, да се дивљака, подлога, — воћка са рђавим плодом), — са граничком од благородне воћке, облагороди; да се од воћке са рђавим родом добије воћка са изврсним: мирисним и укусним родом а по боји лепшим и по величини већим; јер се од такове воћке има стварне користи а нарочито ако смо још и ближе пијаци.

Неродност воћака, такође је једна болест која долази од неплодности самога земљишта или недовољне неге. Да воћка буде родније, од знатнога је утицаја на воћку одгајање њене круне као и проређивање и чишћење круне од сувих грана. Одгајањем круне, даје се могућност топлоти, ваздуху и светлости, да више у круну воћке улази.

После свега овога ваља пазити при скупљању калем-граничица и на старост воћака, па од престарелих воћака не узимати граничице, јер су старе воћке, поред тога што су неродне, још и саме по себи разним болестима склоне.

2. Сечење граничица.

Кад смо испитивањем нашли побројане особине у воћке, онда слободно можемо приступити сечењу граничица.

Знамо дакле да само ваља сећи оне једногоде граничице које су највише истоку и југу окренуте, јер су те граничице већим утицајем топлоте и светлости најнормалније развијене. А те су граничице високо на воћци, па се са земље не могу довати. Зато ваља нож или косир у руке узети па се на воћку попети. Овај, који без ножа, — мислим да спреми граничице, не треба ни да их спрема. Само се сушина за ватру ломи, а граничице којима ћемо калемити писано. Јер, кад се граничице ломе, онда се корк гули на воћци, и тиме се на воћци производе ране од којих се добијају разне болести и даје се могућност инсектима да се на тим местима гнездо, досађују воћци и чињени је неродном.

Дешава се, кад се граничице ломе, да многе граничице пукну сироа или сриз, па кад се такве граничице непрегледане уробе, покваре се и постану за калемљење неупотребљиве. Ово нарочито бива код граничица са већом сржи.

Граничице ваља сећи полако, онако исто као што се сече врбово прућe, ракитар, за плетење корпа. Пресек мора бити кос а не хоризонтални, јер је тада брже сраштивање ране. За такво сечење граничица, потребан је добро оштар нож, т. зв. „Лукасов", или „воћарски" нож, или косир, па и добар обичан нож.

3. Чување граничица до употребе.

Насечене граничице треба прегледати, па све оно што се дотиче неће моћи употребити, ваља одбацити. По том долази груписање граничица по сортама и везивање у мале сноповиће. Граничице пореёане у свежњиће ваља везивати танким прућем од врбе или липовом лыком, а око тога нема, онда пуженим или кудељним крпетом или паиаком. Само ваља пазити да се граничице везама не стегну са свим, јер се лако могу многе изломити пошто су у то доба доста крте, већ овлаш, тек колико да се у свежњићу држе. У средину свежњића ваља набости један подугачак прут и о њему обесити етикету од тврде артије са називом сорте.

Тако уређене свежњиће граничица, ваља сад уровити у јаме од 25—30 см. дубине, у подруму или негде у башти и око њих посути за 10 см. ситног сувог песка. Уровљене граничице у башти, да не би од мраза измрзле, ваља покрити асурама или сламом. У подруму, чији су прозори окренути југу или југоистоку те довољно светлости има, често граничице развију пупољке. Да не би тога било, ваља прозоре подрумске затворити, али ипак оставити врло мали отвор за светлост на једном прозору. Овако спремљене и спаковане граничице чувају се до времена кад се отпочиње калемљење, а то од приближе до половине Марта. Овако спаковане граничице могу се очувати и до Маја.

Мислимо да је за сад у ово време, ово неколико редова доста од наше стране, а на читаоцима је да ли ће то прихватити, ако у „Тежаку" у том једногодишњем српском пољопривредном листу буде одштампано, јер

„Све с временом иде" вели народ,
„Време носи бреме" вели опет народ.

Лазар М. Јовић
учитељ

БЕЛЕШКЕ.

Средство против пацова на њиви.

Посејани кукуруз подлеже, као што је познато, силном нападају птица а особито врана и чавки, које чеприкају посејано зрно, а негда ваде и младу клицу, те на тај начин свршено истребљују читаве размаке засејане њиве.

Квашење зрна, које имамо намеру сејати, пре сејања у врћеном одовном овседу (Menning), појавило се, како је проба показала, као јако предохрањујуће средство против нападања птица.

После свију мера, које су препоручиване, Гаснер из Радкова саопштио је пре неколико година у Wochenschr. der Pomol. обеном, Gesel., да је се у последњем случају он лично опетом уверио о дејству овога средства. Пре сеча он је кукурузно семе држао 24 часа у води, по том разастро и посуо поменутим одовним овсеном; за тим неколико пута промешао и остано на њиво време да се просуши.

Припремивши тако семе, уверава Гаснер, да се птица не треба плашити баш и вод би које зрно на равни остало.

У осталом ово је средство одавно с успехом употребљено ради заштите разних усева од нападања птичијег.

А.

Чила нас зачуђава.

Од пре 10 година појавио се је на западно-јевропској пијаци нови конкурент јевропској пшеници. Тај је конкурент мала америкапска република Чила. С почетка пшеницу отуд дотеривана називана је просто „чилска пшеница"; но у последње време трговци су је поделили у три различите групе, и кад коју хоће, трговци јевропски поручују и купују по групама (сортама). У прву групу спада особито лепа, тако рећи, одабрана пшеница; у другу групу долази пшеница средњег квалитета, али ипак мање-више одабрана; у трећу пак спада пшеница тамнијег зрна, која се у Чили назива запрамчном.

У 1882 год. извежено је из Чиле на западно-јевропске пијаце 130 милијуна килограма пшенице у суми преко 32 милијуна динара, више, дакле, но 1881 год. за 40 милијуна килограма или 10 милијуна динара; 1883 год. по количини жетве и извозу пшенице није устукнула 1882 год., а у 1884 год. жетва пшенице у Чили у опште је била изврсна, да је у многим крајевима изазивала бескрајно задовољство тамошњих пољопривредника.

Сем обилатог успевања пшенице и јечма, у Чила је јако развијена и култура кукуруза, лана, винове лозе, разног воћа и т. д. Недостатак радне снаге веома отежава збирање земљодеских производа, те се у тој нужди и све женскиње употребљује на тешке послове, као год и мушкиње.

По попису за 1882 год. сточарство у Чили престављају следећи бројеви: крупне рогате марве 311.000, свиња 100.000, оваца и коза око 1,000.000 и коња 53.000 комада. Цена стоци отпочела је опадати поводом тим, што се из године у годину све више увози стоке из републике Аргентинске, који је увоз 1884 године достигао знамениту величину.

Чила нас зачуђава својом огромном пољорадњом, нарочито због тога, што из ових података видимо, да се она не труди да створи варошку фабричку производњу на штету земљорадње, већ баш земљорадњу уздиже на тако јаку висину, са које чак овамо и нас Европљане туче...

Угледајмо се!...

Л.

Индиска пшеница.

Има више година како је се и индиска пшеница појавила на западно-јевропским пијацама, нагло отимљући маха и стварајући себи сталну проходњу и добру цену. Бела пшеница из Дели (енглеска Индија) одликује се у опште изврсном каквоћом и пролази добро не само на енглеским, већ и на француским житним пијацама. Она има средњу пијачну цену око 48 динара од 100 килограма, ма да у Индији није скупља од 13 динара.

Не треба заборавити да је индиска пшеница за кратко време потукла јевропску пшеницу *баш* на јевропским пијацама, а док се још у самој Индији доврше жељезничке везе, несумњиво ће се извоз из ње знатно појачати.

А шта ми на то да велимо?...

Л.

Сеоске банке у Русији.

Пре десет година у Русији је изашао закон о утсанови сеоских банки.

Сеоске банке имају за цељ указати помоћ земљорадницима тих банака, који су их образовали. Оне дају зајам ради подмирења неопходних потреба земљорадничких, и примају новац на штедњу. Основни капитал не може бити мањи од 900 динара.

Манипулација банке и њезино устројство потпуно одговара нашим заводима.

Писац ових редака по примеру руском израдио је правила за једну земљорадничку, сеоску банку своје околине, али још није добио прилику да тим правилима да живот.

Кад буде с друговима ову установу утврдио, онда ће, штампањем правила, дати прилике читаоцима да се упознаду и са руским сеоским банкама.

Л.

Француски орден за пољопривредне заслуге.

(Mérite agricole). — Француски орден „Mérite agricole" установљен је 1883 године у цељи, да се њиме награђују сви они за заслуге стечене на привредноме пољу, нарочито у земљорадњи и пољопривредној индустрији, као и сви они који се јавним научним списима истакну у пољској привреди. С почетка је био само један степен овога ордена (ритерски) и могло их је бити њиме награђено највише 1000 заслужних мужева; но 1887 године овај је орден попет на степен официрског ордена. Број ритера награђених овим орденом износи сада свега 2000, а официрским редом награђено је 300. У закону о давању овога ордена, постоји одредба, да се годишње може дати 300 ритерског, и 30 официрског реда. Да који добије официрски орден, мора предходно имати ритерски орден и то да га је на 2 год. раније добио. Декрет за официрски орден потписује председник републике, а за ритерски министар за земљорадњу. У год. 1883. узакоњен је почасни савет, који о давању ордена води старање.

Знаци су ордена: *шестозрачна звезда* заокружена венцем. Половина венца (с леве стране звезде) од пшенице је, а друга половина (с десне) од кукуруза. Код ритерског ордена овај је венац од сребра а код официрског од злата. У средини је звезде глава од републике око које је круг са натписом: „Република Француска." На глави је натпис „Mérite agricole" (заслуга за агрикултуру). Звезда — орден — виси код ритерског реда о једном сребрном прстену, а код официрског о венцу златном од лорбера и винове лозе, на коме се лепо распознаје лишће и њихов плод. И официрски и ритерски орден носи се на левој страни прсију и то први са једном розетом на пантљици. Пантљика је за оба ордена исте ширине, а боје смарагдово-зелене и избраздана цртама боје аморантуса. Овај орден даје се за особито стечене заслуге на привредноме пољу.

Од странаца за сада добио је само принц Вилхелм од Шаумбург — Липе (Германија).

Љ.

ГЛАСНИК.

Нов уредник „Тежака." — На место досадањег уредника г. Вучка С. Богдановића, који је поднео оставку на уредништво због тога што му службени послови не дозвољавају, изабрат је у седници Управнога Одбора од 4. Фефбруара ов. год. за уредника, Мирко Миљковић члан Управног Одбора Српског пољопривредног друштва.

КЊИЖЕВНОСТ

ЂАКОВАЊЕ ЦАРОВАЊЕ.

Књига за младеж

написао

Д. Ј. Путниковић

учитељ

И ако ова књижица не носи пољопривредни наслов, и ако није намењена искључиво пољопривредницима, него само младежи српској, опет ћу бити слободан, да о њој неколико речи у „*Тежаку*" а „Тежак"-овој читалачкој публици рекнем.

Књижица, чиј наслов горе исписах, написана је искључиво за писмену младеж, већином удешена за сељачку, земљорадничку.

Цела књижица написана је у виду приче, у којој Бранко Радишић прича своје ђаковање, и шта је као ђак корисног, у кући, школи, врту, воћњаку, шуми и т. д. научио. — Писац је целу књигу поделио на мање одељке — који носе наслове:

1. Ђаковање царовање;
2. Моји укућани;
3. Полазак у школу;
4. Стари и нови буквар;
5. Од куда ветар дува;
6. Нема здравља без чиста ваздуха;
7. Мраз орач;
8. Благо у ђубрету;
9. Слана и дим;
10. Моја башта;
11. Калемљење воћака;
12. Моја радионица;

13. Лепа наша домовина;
14. Ко је Србин;
15. Ватра из блата; и
16. Смрт мога деде.

Одељци ове књиге почињући од: „Од куд ветар дува“ па до краја исте удешени су за пољопривредну младеж. Сви пак одељци, сем тога што су лепо и разговетно написани, они су још и корисна поука за сваког.

Да пређем редом шта се у ком одељку може научити тако:

У одељку: „*Нема здравља без чиста ваздуха*“ лепо је изведена поука о проветравању сеоских станова, о одржавању чистоће у њима — тако лепо — да лепше не може бити.

У одељку: „*мраз орач*“ — прича се младежи какву корист чини мраз земљи, која се обрађује

У одељку: „*благо у ђубрету*“ — износи се веома корисна поука: како треба ђубрити њиве, какву услугу чини ђубра земљи, како треба земљу непрестано ђубрити.

У одељку: „*слана и дим*“ — прича младим привредницима, како се воћњаци и виногради с пролећа могу од слане сачувати.

У одељку: „*моја башта*“ — износи се леп пример шта може урадити младо сељаче још од раног детињства свог, и како се навикава на тежачке радове, који му сваког дана све тежи, а у исто време и милији постају.

У одељку: „*калемљење воћака*“ — казује корист од калемљења, износи начине калемљења и казује које се воћке могу калемити. Све ово објашњено је са сликама.

У одељку: „*моја радионица*“ — казује, шта се може још од детињства од ручних радова научити да ради. Лепо је испричана и корист од оваквога рада.

У Одељку: „*Наша домовина*“ — осем погледа на Србију и Србе лепо је испричано; какву корист имамо од шума, како их треба чувати и гајити.

У одељку: „*Ко је Србин*“ — прича младим Сричићима о Србима ван граница.

У одељку: „*ватра из блата*“ — прича о произвођењу барског гаса, који може горети.

У одељку: „*смрт мога деде*“ — казује се шта може учинити задруга на селу, поучава, како треба да се задруге одржавају.

Оволико је укратко, што побројах, шта у овој књижици има за сеоску младеж. —

Цела књижица написана је тако лепо, да је свако писмено дете може разумети. У њој има толико поуке за младеж сеоску, да је треба сваки писмени момчић и свако писмено дете да прочита.

Књиге овакве садржине веома су ретке у нас. Ми и немамо књига за младеж, и ако коју имамо за децу — оне су већином за варошку. За сељачку децу ми их и немамо. Ово ће ваљда бити прва ове врсте.

За то што је ова књижица удешена већином за сељачиће, што у њој има поуке — веома корисне, ја сам је у кратко и приказао у „*Тежаку*“ с том жељом, да се она што више рашири у селима, да је читатељи „тежакови“ препоруче. Имућнији сељаци требало би да купе по неколико комада од ње, па да је поклањају сиромашним ђацима у старијим разредима о испитима годишњим, или у којој другој свечаној школској прилици.

Књижица је поред обилате садржине урешена још и са доста слика, које су већином добре.

Штампарска израда књижице је лепа и за препоруку.

— б —

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву, потребан је Секретар.

По чл. 21 Друштвених правила; Секретар може бити само редован члан друштва, који поред тога докаже стручну пољопривредну спрему у познавању наших пољопривредних прилика.

Дужности су секретара: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује; да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди; да подписује према Председнику сва друштвена акта, осим новчаних; да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности, — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је Секретару према квалификацијама и способности до 2520 динара годишње.

Рок је за пријаву до 1-ог Априла ове године.

Пријаве ваља слати Управи Српског Пољопривр. Друштва у Београду.

Бр. 234. Из Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 5. Фебруара 1894. године у Београду.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци**: Спремајте се! — Угледна добра на манаттирским имањима (свршетак). — Реч у своје време. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Књижевност.** — **Стечај.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО Краљ.-срб. државна штампарија Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 8. У БЕОГРАДУ. ЧЕТВРТАК 24 ФЕБРУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ПРВИ ПОСЛОВИ С ПРОЛЕЋА НА ЊИВИ И ЛИВАДИ.

Поводом тим, што је ова зима безснежна и што су у првој половини месеца Фебруара, биле велике сувомразице, сасвим је оправдана бојазан, да су многи озими усеви промрзли. Земљоделцу је први и најпречи рад на њиви чим попусте мразеви и сине пролеће, да прегледа озиме стрмне усеве, да ли нису измрзли. Овај посао тим пре и брже треба свршити, јер ако усеви нису са свим измрзли, треба их првих дана месеца Марта чим се укаже лепо, суво време и мразеви попусте, поваљати, те да се бар остатак усева одржи.

У овоме случају ваљање је од неоцењене вредности за усеве који су у пола измрзли, јер оним пукотинама од мраза, покидане су и избачене жилице младе биљчице ван земље и тек са по неком жилицом приљубљене лабово за земљу. Кад се овакав усев поваља онда му је не само опстанак, већ и напредовање осигурано.

Ваљање се дакле предузима једино у тој цељи, да се влат житног стабла приљуби зиратној земљи која се је издигла усљед чешћег смржњавања и крављења; да горњи слој земље постане растреситији, те како би се жилице од засејаног усева, ослободиле оних мрзлотина које су их биле стегле, и на тај начин усев почео снажније да се бокори. Једном речи: *да се мразом из земље избачени зимњи усеви, поврате у своје првашње стање.*

На случај да који од земљоделаца нема ваљка (а њих ће без сумње бити много) а види да му је мраз преко зиме растресао земљу око жилица усева, може се помоћи и на други начин. У том случају, најбоље је преко такве њиве натерати овце да оне ногама газе и тиме сабијају земљу око жилица усева. Што се том приликом усев гази, и што му овце пасући закидају врхове, то ништа не мари, јер ће усев доцније, бујније и брже да расте.

Ако ли је пак усев сасвим измрзао, онда земљоделцу не остаје друго до да усев преоре и одмах без оклевања, њиву (што раније то боље) засеје *јарим стрмнинама* (пролетњим).

Као што рекосмо, са сејањем јарих жита, не треба оклевати. Доказано је, да је код свију стрмних жита, нарочито код пшенице и ражи, *много мања жетва и тежина зрна*, у колико је сејање ових усева доцније извршено. Позна стрмна жита закасне у развијању и закржљаве, нападну их разне паразитне гљивице и бубе. На јарој пшеници, јаром јечму и ражи, увек се чешће јављају *лисне ваши и медљика* кад се ови усеви сеју у другој половини месеца Марта и у Априлу, но кад су исти усеви засејани у месецу Фебруару и у почетку Марта.

Можда ће се пронаћи још и других узрока који поглавито утичу на неповољну жетву код позније засејаних стрмнина, али за сада се може утврдити, да је *бујнији пораст а тиме и боља жетва раније засејаних јарих стрмнина за то: што су се ти усеви развијали у добу кад се и топлота постпуно повећавала*; и обратно, *да заостајање у порасту, а усљед тога и хрђава жетва долази отуда: што су се ти усеви од самога почетка па све до цветања и зрења у подједнако сталној топлоти развијали.*

На ливади

Наше су ливаде тако запуштене, да принос са њих у место да расте, — а он с године у годину опада. Ово није без узрока, а сигурно неће остати ни без штетних посљедица по унапређење земљорадње и сточарства.

За то, чим прохуји зима и укажу се лепи дани, треба предузети на ливадама извесне послове ради повећања њихове плодности. — И пошто највећи део ових послова пада рано с пролећа, то се нема кад нити сме оклевати. Радови пролетњи *најважнији су и најодсуднији* јер се њима помаже бујно растење трава на ливадама.

Први је посао на ливади с пролећа: *разгртање кртичњака и мравињака.* Овај се посао најбоље може извршити ливадским рендетом. То је оруђе налик нашој трновитој брани; има с преда, (по ширини бране) једну гвоздену шину која је оштра, а задатак јој је да гомилице и хумке по ливадама преруби и изравни. Ово ренде вуче један коњ јер је врло лако. Може се направити код сваког сеоског ковача. Уз ово ренде често се веже и дрљача те се једновремено ливада и дрља, само је тада теже за стоку и треба 2 пара волова упрегнути те да овај посао сврше. Они пак који немају ливадско ренде, нека зађу по ливади, и овај посао површе мотиком и лопатом.

И ровине од свиња могу се лако уравнити овом справом, јер ако се то рано с пролећа не учини онда на ливади остану млаке у којима се вода дуго задржава, те због тога никну барске траве које нису добре за храну стоке.

Уз то, треба ливаде крчити од трња, почистити од сувих стабљика разних корова, исећи шибљаке који су најчешће склониште зечевима, мишевима и другим штеточинама, одакле упадају у њиве, воћњаке, баште и чине разне штете пољопривреднику.

Много је важнији овај други посао на ливади а то је *дрљање*. Ко ливаду с пролећа не подрља нек се не нада доброме откосу.

Ливаде је најбоље дрљати у времену од половине Фебруара, па до Младенаца. Овај се посао сме предузимати само онда ако је време суво или су голомразице. У толико је овај посао журнији, јер се зна да је пролеће у нашим пределима скоро редовно мочарно.

Ливаде се дрљају за то, да се маховина која травама смета у порасту, ако не уништи, а она истргне из жила, како ће је први сунчани зраци пролетњи свенути и осушити, те да кроз њу трава лакше избије; да се трава окопа и што је могуће боље прочешља, да ваздух, светлост и топлота продру у земљу, а тиме ће се знатно потпомоћи пораст траве, и спречити, да се маховина на ливади не развије и не образују наредичава места. Овај је случај нарочито на оним ливадама на којима је горњи зиратни слој земље збијен.

Дрљачом треба прећи ливаду *уздуж* и *попреко*, и то што је могуће да зубци дубље упадну у земљу, јер дрљање је на ливади то исто што орање и окопавање на њиви.

После дрљања треба гола — наредичава места засејати тринама од сена у којима има доста семена разних ливадских трава.

Ливаде подрљане дају два и три пута више и бољег сена, но неподрљане; ако се при томе још и нађубре пиштевином, компостом, а уз то и наводњавају, могу дати и десет пута више сена.

За дрљање ливада има нарочитих, под именом „*ливадских дрљача.*“ За сада је најбољи систем Ховардов и може их сваки у свако доба набавити преко Срп. пољопривредног друштва у Београду.

УПУТСТВО

о

ХРАНЕЊУ НЕЗИ И УПОТРЕБИ ПРИПЛОДНИХ БИКОВА

Поводом тим, што су многи Стални окружни одбори набавили приплодне бикове на страни у цељи поправке домаћег соја говеди у дотичноме округу, и пошто се многи обраћају питањима: тражећи упутства о држању и употреби бикова у приплоду, то немогући на по се појединцима одговарати, мислимо, да ће се изаћи на сусрет жељи читалаца „Тежакових“ приопштавајући ова упутства ма и у најглавнијим потезима.

I. Хранење приплодних бикова.

1. Бикове ваља ранити три пута дневно, у 5 и 11 пре, и у 5 сахати по подне.

2. Бикове треба поити пре хранења и то пред свако хранење; ако у близини има каква чесма, река, поток и т. п. боље их је истеривати, или водити на поило по доносити им воду у шталу.

3. Биковима ваља давати дневно 10—12 кграма лепог миришљавог ливадског сена које не сме никад бити буђаво, и 3 килограма јарме овсене или кукурузне.

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

од

Беле Инкеја.

С немачког оригинала превео

Д-р Светолик Радовановић.

(наставак)

Поред осталих радова, који имају да се изврше на терену, долази још и то, да се одреди *ниво водене издани* (Grundwasserniveau) и његово главно осциловање. За ово, наравно, потребно је много више времена, но за све остало картирање; потребно је да има опажања бар у току године дана. Како је пак геолог врло ретко у положају, да на једном месту пробави по читаву годину дана, то он махом нађе какво погодно лице, које драговољно према датим упуствима збира и шиље све у овом погледу потребне податке.

Исто ово може се казати и о посматрању мењања топлоте у каквом земљишту, при чему нарочито служе за одређивање података укопани термометри, који обележавају максималне и минималне температуре.

У опсег проучавања земаља долази и разматрање самониклог биља на дотичном земљишту и прикупљање карактернијих врста његових. Пруски геолози полажу на ово велики значај већ и по томе, што на основу ових знања често имају знатне олакшице при самом издвајању појединих врста земаља на терену.

Од великог интереса је, даље, да геолог, који се бави картирањем на терену, редовно разматра локално развиће културних биљака у вези с природом земљишта, и да прикупља све податке у овом погледу: време кад је било сејање а кад жетва, дубину орања, начин ђубрења, наводњавања и мелиорације; даље, дубину коју кореном и жилицама захвата поједино културно биље, у шумама развиће дрвета или однос између дебљине стабила и старости њихове и т. д.; — све су ово значајни моменти, који стоје у ближој или даљој вези са самом природом земљишта. Геолог, који картира равнице и врши оваква проучавања, мора се, дакле, потрудити, да постепено своја агрономска знања било читањем и студијом, било у разговору с практичним пољопривредницима, све више проширује.

2. *Рад у лабораторији.* Ови се радови врше по свршетку радова на терену, дакле за време зимске сезоне, тако, да се на пролеће идуће године дотична секција карте, заједно са објашњењем својим, предаје у штампу, и да се одмах приступа новом послу. Пруски „геолошки завод“ има за ово своју нарочиту „педолошку лабораторију“, у којој нарочити хемичар, уз припомоћ дотичних геолога, који су прошлога лета картирали равнице, предузима анализе свих разноврсних земаља, што су му их ови прибрали.

Проучавање земаља у лабораторији дели се поглавито на ова два посла: 1. *хемијска испитивања* и 2. *хемијске анализе* земаља.

Но овсена је јарма много боља од кукурузне, и кад се бикови пуштају на краве онда, искључиво треба им давати овсену јарму.

Сено ваља поделити у 3 оброка, а јарму у 2 (један у 5 сах. пре, а други у 5 сах. по подне).

4. Ако ко има сечку (машина за сечење власасте хране) онда је много боље сено помешати са мало јечмене сламе, шаше и детелине па све то најпре исећи на машини, покропити сланом водом и тада дати им да једу, јер су бикови доведени са стране на такву храну и навикнути.

У опште, рана треба да је таква у којој ће бити довољно беланчевине, масти и азотних делова, но никако се не смеју хранити раном од које се гоје јер угојени бикови не само што отежају, постају лењи и не могу да скачу на краве, већ омлитаве, постану немарљиви и брзо онеспособе, изгубив моћ за приплод.

Ливадско сено, све врсте детелине и овас (ујармљен — прекрупа) као што је речено, врло су добра храна за бикове. Рану, као мекиње, јарму овсену и др. никад не треба топити у води и као ускислу давати, јер се брзо угоје. Рану пак у зелено (младу траву, отаву тулузину од млада кркуруза и т. д.) треба им с времена на време давати тек колико да се прочисте и то у малим оброцима или помешану са сувом храном.

Од зелене (свеже) хране бикови омлитаве и не скачу добро на краве.

Соли давати биковима недељно 2 пута у јарми и то на грло 20 грама.

II. Нега приплодних бикова.

5. Бикове треба чисто држати. Морају се два пута дневно тимарити, пре и после подне. Тимар се врши четком а никад чешагијом. Момак који тимари бикове, треба да има четку и чешагију. У левој руци држи чешагију а десном четка бика — по свима деловима тела и чешагијом вади из четке перут, прашину и осталу нечистоћу, која је четком покупљена из длаке (са бика).

Ако је се бик улужио, треба га најпре опрати добро, и то место гужвом сламе изтрти да се што пре осуши.

После сваког тимара, ваља чистом, мало влажном крпом, добро избрисати бикове око очију.

Приметили су сви сточари, да у колико се бикови чистије држе, у толико су чилији, здрави и весели, и краве их много радије примају.

Добро отимарен бик у пола је нарањен.

6. Штала у којој бораве бикови треба да је сува, пространа и довољно осветљена јер се у мрачним шталама, а при доброј храни, бикови брзо угоје и постану сасвим неспособни за приплод. Место у штали за јаслама на коме бик ноћу лежи, треба да је узвишеније како би мокраћа лакше отицала. Јасла треба увек држати чиста и не смеју бити висока већ нешто нижа од коњских јасала.

У штали, бикове је боље држати у друштву са кравама јер су тада мирнији и питомији, а и због тога, што опазе одмах чим која крава оће да води.

7. Са биковима треба, лепо, лагано, мирно и благо поступати. Са њима се не треба никад шалити, никад их не задиркивати, а још најмање издирати се и потрзати на њих мотку, вилу и т. п., јер тада постану злоћуди и склони свима хрђавим навикама.

Да би се бикови могли сигурно водити и онда кад су немирни, добро је да им се још као теладма у 5 или 6 месецу намести „*носни прстен*“ (алка). Такав прстен кошта само 2·50 динара и може се у свако доба поручити код „Српског пољопривредног друштва или код најближе подружине.

Прстен ваља везати каишем или каквом пантљиком па каиш или пантљику држати лабаво.

Задатак механичких анализа земаља у томе је, да се, прво, одреди физички карактер њихов. За ово служе нам: *апарат за просејавање* и *апарат за исплакање* земаља. У Берлину, као и у већини немачких лабораторија, употребљава се највише Schöne-ов апарат за исплакање; њиме и једним системом сита са све крупнијим и крупнијим рупама, која су једно врз другог намештена, раздели се земља у осам разних група, и то:

1. камичци и крупан песак са зрнима већим од 2 мм. у пречнику;

2. песак са зрнима од 2 до 1 мм. у пречнику,

3. „ „ „ „ 1 „ 0·5 „ „ „

4. „ „ „ „ 0·5 „ 0·2 „ „ „

5. „ „ „ „ 0·2 „ 0·1 „ „ „

6. „ „ „ „ 0·1 „ 0·05 „ „ „

7. прашина (и глина) са зрнцима од 0·05 до 0·01 мм у пречнику; — и

8. најфинији материјал с делићима испод 0,01 мм. у пречнику.

Прво се сав материјал просеје кроз сито с најкрупнијим рупама (од 2 мм. у пречнику), и тако се у ономе што остане у овом ситу добије I. група материјала из дотичне земље. За тим се све остало узме исплакати у Schöne-овом апарату, у којем се поступно пушта, да вода протиче све јачом и јачом брзином. Тако се у апарату издвоје последњих пет група материјала. Оно што остане кад се употреби најјача брзина протицања воде (25 мм. у секунди) раздели се ситима № 2 и № 3 у II. и III. групу.

За праксу је од највећег значаја да се тачно издвоји овај *фини материјал* земаља од крупних им делова, од тако званог *земљаног скелета*. Наравно, да је граница између ових двеју категорија само произвољна. По Wahnschaffe-у узима се обично за ову границу величина зрна од 2 мм. у пречнику, те тако под финим материјалом разумемо све оно што прође кроз сито, у којег су руне у пречнику од 2 мм., а земљани скелет чини оно што заостане у таквом ситу. Овај последњи материјал геолошки се обележава као *крупнозрни песак, шљунак, валуци*, и др., а хемијски се анализе само овај финији материјал, и то често само крајњи продукат његов што се исплакањем добија (VII. и VIII. група), јер се полази с претпоставке, да биљне жилице само из њега могу у опште добијати своју потребну храну, а да крупнији делићи, који тек имају да се уситне и растроше, служе више као резервна храна. Међу тим овде су мишљења подељена, па према томе и методе проучавања разне, те се често захтевају анализе целокупног земљишта.

Механичка анализа, дакле, проучава поглавито структуру дотичне земље, која и чини, те та земља има разноврсне физичке особине, од којих сваку треба по на особ одређивати. Ми ћемо поменути понајглавније:

1. *Специфичку тежину* и

2. *Запреминску тежину* земље. Обе се одређују на познате начине, и својим међусобним односом дају у исто време и мерило за *порозност* земље.

3. *Апсорпцијону моћ* или ону важну особину земље, којом она апсорбује из раствора и задржава оне материје, што биљци служе као поглавита храна. Ма да главни узрок ове апсорпције није још довољно објашњен, опет се у суштину њену не може сумњати. Јачина јој се може одредити на доста лак начин.

Бушење брњице не проузрокује биковима јак бол, а да би док им рана ве зарасте могли боље да једу, ваља прстен окренути на више и везати за рогове. Прстен треба да стоји овако 14—15 дана док не срасте. Овај прстен не меће се биковима за то, да се на њега воде, већ само да се њиме укроте јер кад се воде па се и најмање сецне прстен, бик пође на ону страну куда хоћеш, јер је врло осетљив и ово сецање проузрокује болове. За то ваља пазити, па без нужде не трзати много кад се бик на прстену води јер му се тада ноздрве разрањаве и раскрваве.

8. Сем хране, неге, доброг поступања и лепог опхођења, много утиче на плодност, добро здравље и употребу у приплоду, *довољно кретање бикова*. Где су бикови осуђени да се преко целе године држе у штали везани, ту не само да пре времена онеспособе за приплод, већ им то јако уди здрављу, постану злоћуди, бију, и веома је тада тешко са њима руковати.

Према овоме и за бикове као и за осталу стоку вреди опште правило: *што више кретања по чистоме ваздуху, то је сигурније и постојаније здравље.* Само довољним кретањем одржава се код бикова непрекидни нагон и воља за оплођавањање крава. За то је врло добро, држати их преко лета у ограђеним пашњацима, у којима има текуће воде, а зими најмање два сата дневно пуштати их у испусте пред шталама поради кретања.

III. Пуштање бикова на краве.

9. Место за пуштање бикова на краве треба да је у близини стаје (штале) и да је ограђено како би се парење вршило у тишини и без каквих повреда.

Краве које ће се пустити под бикове ваља што боље прегледати, јер болесне краве носе често и клицу разних болести, којом се зарази бик, па је после и сав будући приплод болестан.

10. Бик обично заскочи краву од једанпут, но ради сигурности, треба допустити да је и два пута заскочи.

11. Бик се сме само један пут дневно пуштати на краве. Но ако је бик млађи од 2. године, онда је боље прегрешити по један дан и тек после сваког другога дана пуштати.

Краве које су подвођене под бика, па ако нису остале стеоне, оне повађају обично после 20 дана. За то, треба обавестити свакога ко доведе краву, да је на *повратак* доведе код бика у горе означеноме року.

12. Бикови се пуштају на краве из руке, али је примећено да бикови, нарочито алгајске расе, много боље, радије и сигурније заскоче и оплоде краву кад се у какву авлију ограђену пусте слободно сами да су са кравом. Често неће никако да скоче на краву ако се пуштају из руке, већ само кад су слободни. Кад се из руке пуштају, краву за сваки случај треба до главе везати уз какав добро утврђен стожер или за какво дрво.

Један бик не сме се више пуштати но на 50—60 крава рачунајући ту и по један повратак.

ВОЋКЕ ТРЕБА НИСКО КАЛЕМИТИ.

Сваком је почетнику довољно познато, како га при калемљењу заболе и леђа и крста. Мора да се сагне не само главом, него и целим телом тако, да му глава долази скоро међу скучене ноге. С пролећа још и којекако, кад није тако велика врућина, али лети, кад „припече звезда", као што вели народ, онда је баш досадно и једва човек чека да сврши. Није дакле ни чудо, да почетници воле да калеме високо, јер мисле, да је то све

---

4. *Капацитет земље у погледу на воду*, т. ј. колико је воде у стању каква земља да у себе прими и помоћу капиларне атракције да задржи. Опите, који се ради овога предузимају, вазда је боље извршити на самом терену у још недирнутој земљи; ради се по методи Heinrich-овој.

5. *Моћ испаравања*, која такође долази с молекуларне атракције; одређује се по Wolf-овој методи.

6. *Пропустљивост* — пермеабилност — земље у погледу на воду.

7. *Моћ усисавања воде.*

8. *Апсорпцију водене паре* из ваздуха.

9. *Апсорпцију кисеоника* из атмосфере.

10. *Апсорпцију топлоте* из директне сунчане светлости.

11. *Спровођење топлоте.*

12. *Степен кохезије и адхезије*

Све ове особине (4—12) долазе са структуре и текстуре земаља, и пошто се ова последња неопходно мора променити, чим се проба земље извади из свога природног лежишта, то треба гледати, да се дотична проучавања, ако је икако могућно, изврше непосредно на самом терену. Према томе и ово би спадало у круг рада самог геолога, ако би се он потрудио, да се и са овим стварима из ближе упозна. За то и берлински геолози често сами врше ове послове, али са свим по разним методама и независно један од другог.

Поред структуре и физикалних особина земаља од највећег је значаја *хемијски састав* њихов. Поменуто је већ, да пруски „геолошки завод" има своју засебну хемијску лабораторију и свог нарочитог хемичара, који се искључиво бави анализама свих разноврсних врсти земаља, што му их геолози приликом својих картирања прикупе и донесу на проучавање.

У погледу на живот биља није од толиког значаја хемијски састав целокупне земље какве, колико однос између појединих тако званих конституената те земље. Конституенти, који се нарочито имају да одређују, ови су:

1. *Карбонати*, нарочито калције и магнезије, који се изналазе кратким путем, обично Scheibler-овим апаратом, а употребљава се поред тога још и Mohr-ова метода.

2. *Хумус* или у опште *органски састојци* земаља. Одређивање органских материја према томе колики је губитак при жарењу не даје тачне резултате, јер се при том губи и вода из глине и угљена киселина из карбоната; за то се махом употребљава Knop-ова метода.

3. *Глина* у хемијском смислу, дакле хидрат алуминије без страних примесака. Чиста глина раствара се у врелој сумпорној киселини, па се из раствора издвоји оксид гвожђа. Један део глине раствара се и у врелој хлороводоничној киселини; ово би по Fésca-у била глина од зеолита (једног извесног племена минералног).

4. *Песак*, који се прво исплакањем издвоји из земље, па се онда лупом, микроскопом и хемијским путем минералошки и одређује. Примењује се и издвајање у густим (на пр. Thonlet-Goldschmidt-овом) растворима и Szabó-ова микрохемијска метода.

5. Поред ових конституената треба одредити још и оне хемијске састојке, који биљу директно као храна служе. Корен и жилице његове могу ове материје да усишу само кад су оне

једно. Често је човеку и жао да сасвим ниско сасече лепу, праву дивлаку, па с тога и калеми мало повише, али високо калемљена стабла, много више страдају од разних непогода, него ниско калемљена.

Бива, да град (лед) потуче неки крај. Кад после тога дођемо у воћњак и погледамо оне рањене воћке, срце нас заболи: младе, високо калемљене воћке све до калемљеног места поломљене, и морају се мало ниже поново калемити, а ниско калемљене треба само одрезати докле је град оштетио, па ће из доњих окаца истог калема потерати нови леторасти, који ће у скоро достићи ону висину и дебљину, какву је и пре града имала.

Како су наши воћњаци слабо ограђени, а леже понајвише уз пашњаке, то се врло често догађа, да понеко живинче оде неопажено у воћњак и поломи најлепше воћкице. Па шта ћемо сад? Ниско калемљене воћке лако ћемо поправити и помоћи им, а са високо калемљеним не можемо ништа друго учинити, него сачекати пролеће, па онда на ново калемити.

Прошле зиме починише зечеви велику штету по воћњацима. Што је ниско било калемљено, то је опет из доњих окаца, која су била снегом покривена, избило; а што је калемљено више, да су могли зечеви да дохвате и оглођу, то је пропало, и морало се на ново калемити. Нарочито је ово био случај код средњих воћака.

Бива и то, да су воћке од ветра поломљене, или су неким другим случајем оштећене. Ако су ниско калемљене, неће пропасти, одржаће се, јер ће опет племенита гранчица избити из нижих окаца калемових. У противном пак случају, кад су високо калемљене и неким случајем накарађене, неће уредан и на лепо и правилно навикнут домаћин ни да их трпи у свом воћњаку, него ће их ископати и на ватру бацити, а места ће морати попунити новим, што стаје и дангубе, и времена, и трошка.

Па и сама природа говори за ниско калемљење воћака. Храна, коју воћка из земље црпи, не треба код ниско калемљеног дрвета далеко да путује, да до калема дође, и у сљед тога овај и јаче и снажније порашћује, док се код високо калемљеног дрвета сокови уз пут расточе, па кад не нађу до калема слободног пролаза, они ударе постранце и усљед тога избијају „избојци“, који само узалудно троше храну на штету калема, а на напаст домаћину, јер их мора непрестанце кресати.

Друга је пак ствар, ако се калемљењем жели подићи и одневовати какав украсни облик воћке. У том случају уметне се окце на оном месту, где нам је грана потребна, не обзирући се на то, да ли је то место ниско ил' високо. У новије доба поступају тако сви воћари од заната, и постижу много лепше резултате, него вештачким савијањем младица, нарочито код двокраког кордона и томе подобним облицима.

Сви наведени разлози говоре у прилог ниском калемљењу воћака.

НЕКЕ ТРАВЕ КОЈЕ СЕ ДАЈУ СТОЦИ.

Од старина народ је наш уобичајио приликом сваке своје радње употребљавати многе обреде основане на сујеверном темељу, па ти обичаји и обреди и до данашњег дана нису сасвим уништени.

Обичаја и обреда тих још је се највише задржало код одгајивања стоке, код *планинки*, тако названих жена којима је пало у део да се брињу о стоци и прибирању *белога мрса*.

Врло су интересантни и занимљиви ти обичаји и обреди, али, како још нисмо имали прилике да их приберемо, тачно побележимо и генералишемо, то се у излагање њихово не можемо ни упуштати. Доста је, да овом приликом споменемо, како у народно сујеверје долази и давањем разних трава стоци, приликом кад јој се с мекињама (трицама) даје со.

Траве, које се стоци дају тим приликама ситно се исецкају и помешају с мекињама, да их стока неприметно покупи и прождире.

Ради лековитости дају се ове траве:

1. *Рујевина*, лишће.
2. *Сиљевина* (расте по песку).

Ове две траве дају се уз међудневицу — време од 15 августа до 8 септембра.

3. *Кичица*, — даје се у мају месецу.
5. *Татула*.
5. *Пелен*.

Све ове траве дају се у цељи спречавања метиљавости код оваца, или, ако су већ метиљаве, у цељи лечења.

6. *Хмељ*, даје се за лечење влашљивости (кашља) код оваца.
7. *Крвавица* трава даје се на Ђурђев дан овцама да се не окрве.

А да стока даје више млека и трајнија на мужи, даје јој се:

1. *Млечика*.
2. *Копитњак*.
3. *Сладић* (слатка папрат)
4. *Повратич* (уманика).
5. *Пелен*
6. *Врбово лишће*
7. *Коприва*
8. *Зовино лишће*.

Ми смо се постарали да прикупимо све податке о давању трава стоци, те ћемо се постарати да кроз годину дана напишемо исцрпно дело о томе, а сад износимо само ово, да би стручњацима нашим, марвеним лекарима, дали прилике, да даду мишљење своје: у колико је умесно што народ ове траве даје стоци.

Овом приликом молим другове и пријатеље наше привреде да ми што пре доставе: какве по имену, кад и како траве даје народ стоци с мекињама кад је соли, и у каквој цељи коју даје

растворене; за то се гледа, да се оне извуку из земље, која се анализе, разним средствима за растварање, као што су:

а. *дестилована вода*, која раствара хлориде и сулфате калције, магнезије, калије и натрије;

б. *вода* (дестилована), *за* $^1/_4$ *засићена угљеном киселином*, која је у стању да раствори још више материја: глину, оксид гвожђа, фосфорну киселину и оксиде калције, магнезије, калије и натрије. Најинтересније је да се испита количина фосфорне киселине. Овај раствор приближује се понајвише самом процесу, који се врши у природи, јер је и вода, у којој има мало угљене киселине, најобичније средство за растварање, којим природа оперише.

в. Трећи раствор врши се *хладном хлороводоничном киселином*, па се онда

5. употреби *врела хлороводонична киселина*, која извуче из земље све за биље хранљиве материје, и оне што се у земљи налазе у раствору и оне што још нису растворене. Нарочити рад треба предузети, да се

5. одреди *амонијак* у земљи (по Schlösing-овој методи) и

6. укупна количина *азота*, која се налази у азотним једињењима у дотичној земљи (по Kjeldal-овој методи.

(наставиће се)

Ако је икако могуће поред народног имена потребно је свакој биљци ставити и ботанички назив.

Те извештаје, с нарочитом благодарношћу, штампаћу у делу које радим.

Драг. Н. Лапчевић
економ из Пожеге окр. ужичког

КАКО ДА ПОЗНАШ И КАКО ДА ЛЕЧИШ ЖУЉЕВЕ КОД КОЊА?

Ако ти коњ пати од жуљева, који у најчешће прилика постају од рђавог и неправилног потковања, познаћеш на први поглед по нарочитом нерамњивању коња. Коњ обично тада не стиже оболелом ногом на земљу онако слободно као кад је здрав, већ на противпланинско, и то често не стиже целом површином до земље, већ, у сваком случају знатно мањом површином него што је могуће. Ако се предњи део копите, а то је знак, да га боли стражњи део копите — углови рожног дувара. Кад скинеш потковицу па пажљиво руком опипаш копиту свуд у около, наћићеш, да су углови и пете топлији но обично, а то је опет знак, да је копита на том месту запаљена. Ако сад узмеш полако да куцаш копиту по крајњем рожном дувару и табану, показаће ти бол и тражиће ноге — где треба да гражиш жуљеве. Узми но том копитни нож и њиме сасеци неколико листића од љускавог рожног табана између крајева, онде, где обично падежу прајеви, па ћеш на томе месту запазити на табану: модре или црвене мрље, белеге; то су жуљеви.

Оне модре или црвене мрље — белеге и запаљење, постали су од притиска потковице, кад се ова не уђеси како треба на копиту, већ је одвећ кратка и не належе свуда подједнако на табану. Није ретковт, да ово запаљење по кад кад пређе и у гнојење, и у том случају, ако се гноју не прокрчи пут, да слободно отиче, обично онда избије на круну копитну те се тако образује: „*копитна фистола*“, која поред тога што се тешко лечи, може да буде још и опасна и по сам живот коња.

Зато над приметни да ти коњ пати од жуљева, немој бити лењ, па да га запустиш, већ узми одма копитни нож, па њиме прво сасеци неколико листића на табану, док не будеш дошао до здраве рожне масе. Кад си то учинио узми сад „*копитне клешта*“ (рајсере, којих имаде два: „*леви*“ и „*десни*“, па њима, или „*копитним бушачем*“ повади жуљеве и направи на табану отвор у виду левка, коме је основ горе обрнут. На овај начин отвориш си пут свој оној запаљеној маси, која здраве, месне делове копите разједа, те ће исприти, а ћеш тиме избећи све оне рђаве последице, које би извесно наступиле над не би то учинио. Пошто си начинио отвор и повадио жуљеве, испери добро свежом карболисаном водом (у сто делова свеже воде узми 3 до 5 делова чисте карболне киселине), па онда отвор попуни меком кудељом, коју ваља да натопиш у карболно уље; додај врс то још мало суве кудеље и онда коња потку, при чему ваља нарочито да пазиш на то, да потковица не належе на оно место, где је био жуљ и да на том крају потковице не буде стубаљ, али ако је овај баш преко потребан, онда треба да дође до средње руне потковице. Пошто све тако учиниш обложи копиту дебелим крпама или свежом говеђом балегом па онда заливај копиту свежом ладном водом све дотле, док не осетиш, да је копита заладнела. Болови ће умањити најдаље за 36 сати и ти ћеш после 4—5 дана имати коња опет употребљива.

У будуће ваља да се побринеш прво за вешта и опробана потковача, који ће ти коње потковати онако како то треба, а ти треба да обратиш сву своју пажњу на добру негу копита код коња.

Ђуб. Јовановић
ковач. мајор

ПРОЛЕТЊИ МРАЗЕВИ И ВИНОВА ЛОЗА.

Осим филоксере и осталих паразитних болести има и још један фактор који чини огромне штете у нашим виноградима, који утамањује нашу винову лозу. То су *пролетњи мразеви*.

У француској, прошле године, ти су мразеви починили грдне ужасе, усљед којих је француско виноделство претрпело грдне штете. Сви виноделци скоро су занемарили да предузму мере предострожности против ове беде, која мора се признати, ретко кад да се појављава у таквој јачини.

Ми не желимо да се у овој години они понове, али но зна шта нам носи дан а шта ноћ. И једино с тога Ј. Габаре, професор пољопривреде у департементу Васкоах — Пиринеја (Hautes Pyrenées) у Француској, покушао је ту сиоро, да у једном чланку покаже француским виноделцима најпрактичније начине, да сачувају своје винограде од те напасти.

Србија није искључиво виноделска земља, али постоји факт, да у извесним њеним деловима поглавље винове лозе чини једини извор њиховог богатства. С тога смо и сматрали за нужно да упознамо, док је још време, наше читаоце са тим средствима.

Пролетњи мразеви се производе на два начина: или кад је небо облачно или кад је ведро без облака.

У првом случају, снегови у брдовитим пределима и ладне ниже са северним ветровима које тада падају, производе опште расхлађење атмосфере. Тада пупољци на винској лози мрзну, за то, што је температура само за неколико степена, по некад и испод нуле, онако исто као што и јаке ладноће зими производе мразеве, упамћавају у извесним случајевима, билања тиква или нема на њиву, ни сламе. Ти мразеви су доста ретки.

У другом случају, кад је небо ведро, мраз се производи зрачењем и то на овај начин:

Биљке отпуштају у околну атмосферу своју топлоту, зрачећи, онако исто, као што дају сунце даље своју топлоту биљкама. Дакле, биљке се расхлађују све дотле, док се не постави равнотежа температуре између небеских простора и биљака, т. ј. до рађања сунца. Ако је зрачење довољно, расхлађење може достићи степен стварања леда, мраза.

Очевидно је, да ће расхлађење достићи свој максимум пред зору, неколико тренутака пре појаве сунчеве. Али може бити довољно и један или два сата пред зору, па да се мраз произведе. Дакле, мраз се може произвести ноћу у једном извесном тренутку, који варира према интензивности расхлађења а тако исто и према образовању ниских облака, који по некад спречавају образовање леда.

Мраз почиње на 0°, и у толико је ужаснији што температура све више пада. Дакле, термометар, изложен на слободном ваздуху показаће врло добро тренутак образовања леда; али, за несрећу, унутарња температура лозиних пупољака је често 2°—3° мања од температуре околњег ваздуха, и док термометар спадне на 0°, мраз је већ учинио своје.

Биљни протоплазма, и то с правом, термометру, једну увлажену крпу, коју простре по трави у једној виноградској алеји. Чим се та крпа почне да укрути, то је знак да ће мразити.

Сваком је добро познато да мразеви бивају чешће на равницама него ли на висинама, ма да је на висинама зрачење веће. То је с тога, што је слој ладног ваздуха дебљи у равницама него ли на висини, и то с тога што се ладан ваздух као тежи спушта у долине.

У осталом, најмања препрека зрачењу, може спасти пупољке од мраза; осим тога, има извесних врсти које лакше подносе хладноћу од других.

Чим се пупољци или лоза с лишћем смрзну, одма одмекшају, поцрне и осуше кад се температура попне.

Међутим може се по некад видети, да и најјачи мразеви ништа не нашкоде биљним ткањима; то бива само у том случају ако иза мраза наступи одмах једна киша, или ако се сунце не појави у првим јутрењим часовима. За ово приметило се, да кад се једна биљка брзо открављује, онда ткања њена угину и осуше се; на пр. кад се температура брзо попне на 3° изнад нуле (0). На против, ако се оне лагано загревају, онда је вода, која се услед мраза излила из ћелијја биљних, понова упијена од биљних судова, те тако штета је врло незнатна.

Једино са успехом можемо се борити против ових мразева услед зрачења; јер је заиста, немогуће отклонити мразеве, који настају услед општег расхлађења температуре.

Против ових мразева употребљавана су разна средства: постављање пиљове лозе малтером или пречом, употребљавање асура и других заклона и т. д. Једино што се може препоручати то су вештачки облаци, који служе као заклон лози спречавајући зрачење. Ови облаци, осим тога, предупређују штетан утицај сувачких зракова на смрзнуто биље. Овај двогубо уплив вештачких облака објашњава зашто полопривредници, који се ограничавају само на то да производ дим пред зору, по некад не успе, јер никако не избегавају последице открављања.

Ти се облаци могу добити: горењем мокрог биља, посутим или не катраном; горењем трава смоласт.г дрвећа, и најзад горењем биљног или минералног катрана у нарочитим судовима, који се могу лако разносити с једног места на друго.

Биље намењено да произведе тај дим среди се у напред, у многобројне гомиле по виноградским међама. — Једни од тих гомила мора окољавати цео виноград, и ту гомиле не смеју бити удаљене једна од друге више од 15 метара; у самом винограду, те гомиле могу бити удаљене 80—100 метара. То исто важи и за катран који се налази у засебним сандуцима.

Одређени стражар чим види да мраз мора бити, извести о томе нарочито особље, увери се о правцу ветра, и запали оне гомиле око винограда, које су најближе овом правцу. — Што се тиче гомила у самом винограду, оне се запале онако како се потреба укаже, тако да се цео виноград покаже једним слојем дима.

Дакле, нужно је имати на расположењу довољну количину горење материје, да би се могло у сваком случају одговорити потребама.

Ако је ваздух миран, онда је врло лако произвести те вештачке облаке; али ако је ветар мало јачи, онда сав се дим растура; с тога ако се жели да се добије повољан успех, онда се мора дим у великој количини производити.

У осталом треба имати на уму, да се треба више плашити последица мраза кад је време усколебано него кад је мирно.

Све докле траје то расхлађивање атмосфере, ватра мора горети. При рађању сунца ако на термометру није мање од 0°, или ако се укаишена кроа не укрупњује испод вештачког облачна то се ватра може превинути. Ако, на против, температура остане иста, онда ће више но икада потребно продужити производење дима, јако би се избегле ужасне последице открављења, којих се по некад треба плашити до 8 и 9 сати из јутра.

У недостатку сувог грања, траве или другог биља, могу се корисно употребити Лестутова огњишта, т. ј. биљни катран у малим сандуцима од боровине. — Сваки виноделац може сагранити та огњишта мешајући биљни или минерални катран са отпацима кућне или испитьеном сламом. А пале се врло лако, ако се претходно полију са мало гаса или друге какве есенције.

Да би се постигао сви жељени резултати, сви суседи би требали да произведу те вештачке облаке. На тај начин, дим произведен да сачува један виноград не би, однет ветром, имао да штити суседна, а не овај коме је био намењен. — Најзад желети је, да у виноделским пределима сви, који су заинтересовани, образују удружења за одбрану лозе од мразева.“ [1])

Ахило Р. Михаиловић.

БЕЛЕШКЕ.

Пролетња паша, најбоље упливиште на одлучивање и доброту млека. — У Француској, Холандија и осталим у сточарству напреднијим земљама, истерују краве и јолове кобиле одма с пролећа на пашу, и држе их на паши до после Ђурђен-дана. Они вели: „та је паша крапава него ово, што су им и меснице или ражано брашно, а кобилама него ово, што и прекрупљен овас.“ Пролетња је трава изда-дашњија и сочнија од летње ил' јесење траве, и нема толико несварљивих делова, као што их имају летње и јесење траве. Пролетње траве имају 20—45% више хране, него летње и јесење, па с тога не добивају ни краве ни кобиле онако велике трбухе, као што их добију на летњим и јесењим пашама, а осим тога добивају и много бољег и дебљег млека, а то све с тога, што им је маса количина довољна да се засите и да боље млеко одлучују. Осим што дају бољег и дебљег млека, оне се и пре и боље угоје. — У тој цели, треба сваки домаћин да изупотреби своје пашњаке, ливаде и сампе на угарицама с пролећа, јер је искуством потврђено: *да пролетња паша најбоље упливише на одлучивање и на доброту млека.*

* * *

Лек против крвавог мокрења код говеди. — Против крвавог мокрења код говеди, најсигурнији је лек трава *пасиковина* (Scrophularia nodosa), само треба тај лек употребити одма, чим се болест увиче. Треба узети два килограма ситно исецканог лишћа и стабла од пасиковине, $\frac{1}{2}$ килограма свињске масти и $\frac{1}{4}$ килограма брашна. Све ово треба измешати и направити колачиће у величини кокошијег јајета, па онда дати оболелом говечету по један колачић изјутра, на подне и у вече. После 4—5 дана говече ће оздравити.

* * *

Лечење рана. — Кад се домаће живинче оранави, то наш сељак у почетку и не лечи, он не приноше одма да пратече у помоћ и да одклони хрђаве последице, него кад се рана озлоједи, он онда тражи лека, а природно је, да онда и спорије иде залечивање и да много дуже траје, но кад се одма лечење предузме. С тога треба одма, још док су ране свежи нечистине, испрати их чистом ледном водом; али ако би и из њих текла многа крв, онда се може у воду метнути мало стипсе, па онда тиме̂ником и чистом крпом привезати. Да би се предупредило

[1]) Тек кад сам ово довршио, дебао сам 16 бр. „Тежака“ 1893 г. у коме г. Витровић, говорећи о средствима „против позних мразева пролетњих“ вели, да сам испробао средства, поменуше чарпанина, лишење пошака и винограда и т. д. не дају таине резултате, као што је „добрата помоћу воде.“

На поменем, ја је то средство врло згодно и нарочито јевтино, као што сам г. писао вели, код пиљарног воћа. Али, имајући у виду сву тешкоћу коју би изискивало ручно воде по виноградима, који су обично засађени по узвишеним местима и постављање калова, мени се чини, да је за сада, што се тиче винограда, димљење најбоље средство против пролетњих мразева.

А. Р. М.

гиојење, треба испрану рђу премазати *колодијумом* (у апотеци: Collodium). од ког се, чим с ваздухом у додир дође, направи покожица, која спречава улаз спољнег ваздуха, а уједно и отклања сваку нечистоту, што управо и уклањање да се рђа загноји. Ако је рђа посеба, онда треба испирање и премазивање понављати, па ће рђа, без икаквих хрђавих последица, својим правичним током и зарастити.

* * *

О сечи кромпира за сађење. — При сађењу кромпира треба имати у виду она три правила:

1. Најкрупније кртоле, целе усађене, дају и највећи принос, према преполовљеним кртолама, под иначе једнаким приликама.

2. Од преполовљене кртоле, боље рађа она половина од врха, него она од пупка.

3. *Половине од врхова крупнијих кртола*, боље рађају и мноштвом и добротом од целих средњих сличних кртола.

* * *

Краставци и пчеле. — Краставци, који се косеју и негују близу пчела — кошалука, много боље рађају од оних, који су од кошалука удаљенији. Пчеле, надајући на цветове, преносиће цветни прашак с мушког на женски цвет, и тиме га вештачки боље оплођавају, те на тај начин бива и више краставаца. Ово бива и код дина, бундева и многог другог поврћа. С тога вајано код баштована у Ерфурту и другим местима, где је повртарство јако развијено, и по неку кошницу у повртњаку.

* * *

Вредност угојеног вепра беркширске расе. — Добре особине беркширске расе свиња, најбоље се очигледу у овоме примеру:

Завод за гојење свиња Бечког Пољопривредног Друштва, при пољопривредној пасиши у Волебаху (Доња Аустрија) своштио је клубу касиеском „вредност беркширске расе свиња“:

Један члан касиески имао је врло доброг приплодног вепра од оригиналне — Беркширске расе. Пошто је вепар отежао и постао несиособан за приплод, ушкопи га с јесени 1893 год. стави на гојење и почетком фебруара ове године заколе га. — Било му је 3½ год. над је заклат. Био је дужине 205 см. а ширине (обим прсију) 220 см., тежак 361 кграм. Добивено је од њега: 125 кгр. чисте топљене масти, и 160 кгр. које сланине и меса, чекиња и др. чубова. Тежина црева, пошто је из њих маст нечишћена, износила је 9 кграма.

Добивено је новца, над је све распродато: маст, сланина и остало, свега 398 дин. 54 паре.

Заиста редак пример?!

Љ.

* * *

Чим се спанац најбоље ђубри? — И по теорији, и по правој чињени су разни списи, е да би се могло поуздано закључити: од ког ђубрета бива најбоље лишће у спанаћа, па се дошло до резултата, да земља, ђубрена козијим ђубретом, које се пре ђубрења прелије водом чађавицом, најбољи и најукусији спанаћ издаје. У место козјег, можемо и овчије узети. Чађ се из одаха систрује, у једна суд метне и пљуваном водом прелије, јер се у лидиној води — као што ће читаоцима бити познато — врло тешко и споро растапа. Овом чађавицом треба козје ил' овчије ђубре предати и оставити га тако на гомили, да једно 8—10 дана престоји. Одма, пако се семе од спанаћа посеје, треба лепо оним ђубретом посути, па и њега и семе заједно грабљама пресртати. Лишће у овако ђубрењог спанаћа мало потамни, али биће дебље, чвршће, слађе и укусније.

Шишање калем-гранчица на страну. — За шишање калем-гранчица, било воћних ил' од ружа, порочито за „очење“, треба увек узану, а дугачку бочу — флашу, бутељу — и пошто је пођом, добро је измућкати, па онда воду просути, а да само неколико капи у боци остану. У ову се боцу метну калем-гранчице, боца запушачем добро затвори и воском обаче или запечати, да се не може унутарња влага да изсуши. Десет дана могу овако спремљени калеми да се свежи одрже.

* * *

О сејању першуновог семена. — Першуново семе ври тешко и споро клија, и често бива, да и по три недеље у земљи лежи док клија, порочито ако је посејано у суву земљу и ако после сејања настане суша. Да пре ниче, треба га овако сејати: дуж затегнутог конопца треба садњком, или шилатом мотичицом разорити плитке бразднце, па их онда добро залити. У овако оплажене бразднце треба посејати семе, ситном га земљом пократи, па опет залити. Да се земља брзо не осуши, треба је посути сувом земљом, која ће ону влажну чувати испод себе да се брзо не исушује, и на тај ће начин першуново семе много пре и боље ницн.

* * *

Да се очуваш од пчелиног убода. — Ко рада с пчелама, тај не може сигуран бити, да га неће којим случајем пчела и убости, па је боље, да се од убода чува, јер се је лакше очувати, него после лечити. Ево на овај начин може се пчелар од убода пчелиног сачувати: пре него што би одпочео да ради око пчела, треба да намаже и руке и лице следећом смесом: неша узме зејтина од ланеидла, луте ракије и меда; од сваког подједнако. Ову смесу треба једно 24 сата пре употребе направити, а за други пут треба је чувати у добро запушеној бочици.

* * *

Десет шталских заповеди. — 1. Буди стоци пријатељ, а не буди јој непријатељ.

2. Поступај са стоком стрпљиво и благо, нарочито с плашљивом и ћудљивом, јер ћеш је само на тај начин умирити и прекротити.

3. Пази у штали на чистоту и добар ред.

4. Постарај се да буде ваздух у штали увек свеж и чист. За храну утврди увек извесно време и по једнаке оброке. Храна да је увек здрава, а пијаћа вода чиста.

5. Опери чешће плућалом водом јасла и валове од вуна стока једе и посуће из којих пије.

6. Држи стоку што чистије можеш; то јој повећава предност и унапређује телесно и душевно развиће.

7. Подај стоци нуждан одмор и постарај се да увек на доброј и чистој простирци лежи и спава.

8. Пригази на јармове и хамове, као и на сва остала спрежна средства, да нису оштећена, да стоку при раду муче.

9. Не злоставлај стоку ни у ком случају; не бој је бичем кад не треба и употреби га само онда, кад је крајња потреба; на тај ће ти начин бити стока привржена и вољиве следовати твојим жељама.

10. При употреби стоке, нао твојим помагачима при извршењу тешких радова, поношљај увек на то, да је свако нечовечно поступање са стоком противно и вољи Божијој и да увек зле последице са собом повлачи.

* * *

Да жиле и корење у земљи не труне. — Чешће ћемо чути, да се неко пожали, како му реша, цвекла, шаргарепа

репа итп. у земљи труну. У плитко ископаној земљи, увек ће ово поврће да труне, нарочито кад су године кишовите, па сувишна вода не може у плитко прекопаној земљи да на ниже усане. Где хоћеш то поврће да сејеш, мораш земљу што дубље прекопати, да се сувишна влага што брже и што дубље одлити може, и никад ти жиле и корење твога поврћа трулити неће.

* * *

Да добијеш лепу „ситну љутику." — За размножавање *ситне љутике* — Schnittlauch — (шнидлинг), најбоље је време од половине месеца Маја. Ја на ту циљ узмем стари бокор и раскинем га на више комада, али пазим, да жиле што мање повредим. Сад узмем подебљу садиљку, направим рупу и у њу усадим по један комадић, али пазим, да жиле право у рупу „уђу, т. ј. да се при сађењу не извију, што смета правилном порашћивању. Бокорић од бокорића треба 10 сантиметара раздалеко расађивати. — *Ситна љутика* најбоље успева у влажној глинуши, па и у ладовини. Што се чешће залива, тим бујније порашћује. Заливање чађавицом, много је унапређује. И што се чешће сасеца, бујније расти.

* * *

Голдшлагове косе. Поводом тим, што наши пољопривредници највеће терете подносе у најтежем пољопривредном послу — косидби, и што се много жале да никако не могу доћи до добрих коса, које, ако су добре, много олакшавају тешкоћу рада, разбирао сам врло често; да ли се могу одакле добити добре косе?

Свуда сам нашао на одговор негативан. Наш пољопривредник једнако је био упућен на куповину најординарнијих коса по нашим дућанима, или, још горе, да га варају Турци, који носе и продају брда, давајући му по цену од 12 динара косу под именом „сарајевске косе", која је негда на гласу стајала!..

На послетку, пролећем ове године неки Голдшлаг и друг из Коломе-е у Галицији, растурише по целој Србији неке рекламе о својим косама. Желећи да се својство тих коса опроба у нашем крају, те, ако су добре, да их наши пољопривредници набављају, предложим и наша подружина усвоји, да се преко Српског Пољопривредног Друштва те косе набаве. Друштво је подружини набавило три комада, и подружина их је одмах раздала на пробу.

Ево шта о тим косама веле они, који су их опробали.

Манојло Милосављевић земљорадник из Врањана каже: „Коса коју сте ми на пробу послали, није добра, зато: што се приликом откивања ломи, те на тај начин ни у колико уреза нема; а сем тога, одвише је широка, те правилно не може да сече траву."

Г. Никола А. Јовановић учитељ из Рогачице вели: „При откивању нашло је се да је врло тврда и да је крта, те су се поједини парчићи од ње одламали. Ја сам и пак дао те је се један дан косило с њом, и истог је дана два пута откивана, па се ипак та мана њезина није могла отклонити. Пробао сам, те сам давао другим косачима да је откују са другим ковом, али је остала непроменљива. С њом је кошено два дана, и то: првог дана у брдској ливади а другог у пољској; у обема био је исти резултат: урезна није никако, јер се трава подлизује и већи део остаје непресечен; нарочиту ситну брдску траву не може да сече."

Рад. В. Миловановић економ из Радобуђе о њој овако вели: „Добивену косу одмах сам предао једном вештом косачу да је откује, и пошто ју је овај добро отковао и наоштрио, сутра дан смо изашли на ливаду. Ја сам узео косу, која је била насађена на косиште с две рукунице, и почео са истом косити; али, на моје велико изненађење, коса није могла ни мало косити. Одмах је предам истом, који ју је први пут откивао, да је понова откује, па смо обојица пробали, али ипак није могла косити ни онако, као најслабије косе које се купују из наших трговина. При кошењу приметили смо да коса није добра и то:

а) што је много широка, те при кошењу ливаде неравног положаја, много траве остаје;

б) што је неурезна, те се мора често да оштри, а нарочито при јакој жези; и

в) што је кратка, те много мали откос тера, а то у брдском крају не може да буде, пошто је трава ретка."

Дакле, све рекламе о овим косама разбиле су се одмах, чим су опробане. *Оне нису добре*, те за то нека се не би наши пољопривредници преварили да за њих троше паре.

Износећи ово на јавност, желети је: да се код других европских фирми потраже добре косе, јер су оне веома нужне да замене ове рђаве, које се на сву меру увлаче у Србију.

Декембар 1893.

Драг. Н. Лапчевић.

ГЛАСНИК.

Поставлења. — Највишим указом од 15. Фебруара ов. год. постављен је за начелника у Министарству народне привреде за земљорадњу сточарство и трговину г. Лаза Р. Јовановић управитељ ратарске школе у Краљеву.

* * *

Статистички податци о количини произвођења, увозу и извозу млечних производа годишње у појединим државама

Према податцима изложеним у делу професора Андерега из Берна од прошле године (Die Schule des Schweizer Käsers) производња млечних производа појединих држава овако стоји:

1. У Швајцарској

Има 5400 места где се млеко прерађује. У овима се израђује сира 556.137, а масла — путера — 87.259 мет. центи у вредности 89;443.988 дин.

Од ове суме извози се сира 253.000 мет. цент. у вредности 39,368.000 динара, а масла 4973 м. ц. у вред. 1,418.983 дин.

Увози се сира 13.400 м. ц. у вредности 2,135.357 динара, масла 14,727 м. ц. у вредности 2,538.733 дин.

У Швајцарској израђује се 28 врста сирева.

2. У Немачкој

По количини увоз и извоз сира готово изједначује се, — извози се око 40.000 м. ц. у вредности 5—600.000 дин. Но по вредности увоз сира надмашује извоз за 2—300.000 динара.

Извоз масла износи 125—128.000 м. ц. у вредности 25 до 26,000.000 дин. А увоз износи 48—50.000 у вредности 8 до 9,000.000 дин.

У Немачкој израђује се око 30 врста сирева а има преко 1.838 места гди се млеко прерађује.

3. У Аустро-Угарској

а) У Угарској увози се сира 15.314 м. ц. у вредности 3 милиона и 163.647 дин. а извози 1.789 м. ц. у вр. 274.603 дин.

Масла увози се 258 м. ц. у вред. 493.549 дин. а извози 3.919 м. ц. у вредности 621.115 дин.

б) У Аустрији извози се сира 10.000 м. ц. у вредности 1,539.000 дин. а увози се 20.000 м. ц. у вр. 3,950.000 дин.

Масла извози се 50.000 м. ц. у вр. 7—8,000.000 дин., а увози се 1090 м. ц. у вр. 180.000 динара.

У Аустро-Угарској израђује се 9 врсти сирева.

4. У Француској.

Увози се сира у вредности за 28—30,000.000 дин. а извози за 6—7,000.000 дин.

Масла увози се за 16—18,000.000 дин. а извози за 100 до 110,000.000 дин.

У Француској израђује се око 60 врста сирева.

5. У Италији

Извози се 40.000 м. ц. сира а увози 100.000 м. ц.

Масла извози се 30.000 м. ц. а увози се 3—4.000 м. ц.

У Италији израђује се 39 врста сирева.

6. У Белгији.

Извози се сира 1000—2000 м. ц. у вред. 2—300.000 дин. а увози 40—45.000 м. ц. у вред. 6—7,000.000 динара.

Масла увози се 40—45.000 м. ц. у вр. 13—14,000.000 д. а извози 40—50.000 у вред. 25—26,000.000 дин.

У Белгији се израђују само две врсте сира.

7. У Данској.

Извој масла износи 677.490 м. ц. у вредности 93,639.400 дин. Увоза нема.

Сира увози се око 10.000 м. ц. има 1210 места где се млеко прерађује; а израђују се 3 врсте сирева.

8. У Холандији

Извоз сира износи 330.000 м. ц. у вредности 20—22 милијона дин.

Извоз масла износи 370.000 м. ц. у вред. 22—24 милијона динара.

У Холандији се израђују 3 врсте сирева.

9. У Шведској.

Извози се масла 212.151 м. ц. у вредности 28.530.540 д.

Увози се сира 6—7000 а извози до 2000 м. ц.

У Шведској израђује се 6, а у Норвешкој 2 врсте сира

10. У Енглеској

Увози се сира 1,909.545 м. ц. у вредности 112,363.880 д. а масла увози се 1,927.469 м. ц. у вредности 256,098.200 дин.

Укупан увоз сира и масла у вредности 468,459.050 дин. а то износи на главу према становништву по 15 дин.

Уземљи се производи сира за 8—10,000.000 дин., — а израђује се 12 врста сирева.

11. У Русији.

Извози се масла за 20,600.000 д. а израђују се 3 врсте сирева.

12. У Сједињ. сев. амер. државама.

Укупно производи се сира и масла на 33,299.000 м. ц. у вредности око 4.250,000.000 дин. Од ове суме извози се за у Европу 665. 980 м. ц. сира у вред. 84,848.000 динара а масла 141.020 м. ц. у вред. 32,406.000 дин.

У Сев. амер. сјед. државама израђује се 6 врста сирева.

13. У. Турској.

Израђују се 3 врсте сирева; а остали податци колики су не зна се као и у другим државама које нису споменуте.

Из ових података види се колико млекарство као привредна грана може вредити у привреди једне државе. Нарочито вредно би било сравнити могућност производње код нас с погледом на простор земље у Србији према простору земље на пр. у Швајцерској која је по простору мања од Србије.

С. Кч.

ДОПИСИ.

Бечањ, (ср. љубићски) 18. Декембра 1893 г.

Како је ово на измаку, календарска, рачунска и пољопривредничка година 1893., то сам нешао за сходно, да о ово годишњој летини у овом крају известим и поштоване читаоце „Тежака."

По новогодишњем попису пријављено је 1317·75 ха. и то:

Врста усева	засејана површина хект.	ара	просечни жетвени принос са 1 хектара чега	колико кгр.
Кукуруз	350	—	зрна	1000
Пшеница озим. (Јара се не сеје)	180	—	„	700
Раж озима	1	—	„	800
Јечам јари	15	—	„	900
Озимаи не сеје се				
Овас	25	—	„	420
Крупник	1	—	„	600
Пасуљ без другог усева	2	—	„	1400
Пасуљ с другим усевом (кукур.)	300	—	„	30
Купус	6	—	купуса	5000
Кромпир	2	—	кртола	1500
Бели и црни лук	1	50	лука	1200
Конопља	10	—	влакна	100
Конопља	10	—	семена	100
Ливаде	350	—	сена	1000
Детелишта	0	25	—	—
Пашњаци	180	—	—	—
Виногради добри	10	—	вина	50
Шљиваци	120	—	шљива	5000
Шуме	30	—		
Остало	34	—		
Свега (нерачунајући пасуљ с другим усевима)	1317	75		

Кад овоме додам да у Бечњу има 229 пореских глава, а само 12 плугова, 14 кобила, 12 коња и 156 волова и бикова; онда се из овога јасно види: да је се овај крај одао већином гајењу кукуруза, пшенице и подизању шљивака и да отуд чена да свој труд наплати и није онда чудо, што ћу се на ову годину покудити, ако кажем да је хрђава, јер цена је 100 кгр. сувих шљива од 5—100 дин., 100 кгр. кукуруза 4—5 дин. и 100 кгр. пшенице 9—10 динара.

Мука је жива што се сточарство занемарује — које нас најбоље награђује — услед отежаних околности за примитивно гајење, а о рационалном гајењу, тек се свест почела будити и редак је пример! Морам признати да је рационалан рад у пољској привреди у повоју, али могу се похвалити да се буди и да се народ јако интересује, јер сви млађи радници такмиче се на том пољу, а политику остављају за споредно, а не као што то беше до пре неког времена, политика беше на дневном реду и њени такмичари одношаху венце победе и народног признања.

Ројење пчела било је врло добро, а мела мало, јер пчеле од 8. Јула готово ништа нису привредиле услед кишовите године.

Цене су производима врло ниске, рекао бих: да на свету нема гладна човека, кад је овако.

Година је у почетку била са јаком зимом и великим снегом; пролеће с почетка хладно, услед чега су одопљени сви радови, лето је било врло кишовито и да не би лепе јесени, оста ова година да се уброји у најгладније. Зима је умерена.

Просечно узев с једно на друго, година је ова за пољопривреднике била хрђава.

Здравље људи није најбоље, јер има доста смртних случајева, а стоке добро је.

Пав. М. Антић
тежак

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ИЗВЕШТАЈ

О раду Колубарске пољопривредне подружине за прошлу 1893 годину.

Навршила се и друга година од како је ова подружина развила свој посао на унапређењу пољске привреде у овој околини.

И ако је подружина имала на своме путу доста препрека и сметња; једно због хрђавих материјалних срестава с којима подружина располаже, а друго и усљед чести политични трзавица и промена, које су биле узрок те је и у овој подружини као и свуд овладао застој, опет се не може казати да подружина није доста у погледу пољопривредном успела.

Подружина поред свега тога подигла је један пчеланик од 10 ком. кошница американског система и почела пчеларити.

Набавила је једног бика од алгајске расе за приплод и поправку стоке у овој околини.

Посредовала је са пољопр друштвом у набавци семења, нарочито у набављању семена луцерке детелине и исту раздавала народу.

У идућој год. ако јој се боље прилике укажу, подружина намерава да набави и земљиште на коме би могла подићи једно угледно пољопривредно добро. Осем тога намерава да у неколико места приреди јавна пољопривредна предавања.

Толико о извештају за прошлу годину.

5. Јануара 1894 г.
у Лазаревцу.

За деловођу подпред.
Мил. М. Лазаревић

Председник подружине
Љубомир Т. Лазаревић

ЗАПИСНИК XXIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пељопривредног Друштва

Држате 15. Декембра 1893. год. у Београду.

Били су присутни: Благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Јаков А. Марковић, Аца Живановић, Паја Т. Тодоровић, Тодор Николајевић, Анта Голубовић, Мирко Милковић. — Председавао благајник, г. В. Богдановић. — Бележио вршилац дужности секретара — писар Ј. С. Мићић.

158.

Прочита се писмо пољопривредне подружине у Обреновцу, којим јавља: да ће 1. Јануара 1894. године држати свој IV-ти главни годишњи збор; па моли да друштво тада пошаље и једног свог изасланика. —

Одбор реши: да се изашље један изасланик од стране друштва на збор обреновачке подружине; но пошто још има доста времена, то одбор овласти председништво да оно само одреди изасланике, ако то прилике у оно време дозвољавале буду.

159.

Прочита се писмо управника друштвеног добра, којим доставља у препису уговор о закупу имања општине Шабачке.

Одбор прима к' знању.

160.

Прочита се молба г. Венијамина Ђ. Лазаревића стаклара из Смедерева, којом моли да му друштво учини извесне олакшице у ценама воћних садница из друштвеног расадника у Шапцу.

Одбор реши: да се ово писмо упути управнику друштвеног добра у Шапцу, те да јави:

1. Могу ли се и од којих врста воћака уступити молиоцу и по колико комада, и

2. Са коликим би му процентом јевтиније од продајне цене требало уступити те воћне саднице.

161.

Прочита се предлог пољопривредне подружине у Крушевцу која предлаже да се приме на преглед и оцену неке пољопривредне справе, које је израдио Прока Ковачевић столар из Медвеђе, а није могао бити готов са израдом за овогодишњу смотру — изложбу — пољопривредних справа.

Одбор реши: да се ове справе не могу излагати прегледу и оцени, а још мање и награђивању истих, јер друштво за то нема ни повчаних средстава, пошто се овогодишња смотра — изложба — пољопривредних справа има сматрати као свршена за ову годину. —

Друштво ће и будућих година приређивати пољопривредне смотре — изложбе, — па нека се на тим будућим смотрама — изложбама — користи и сам Прока Ковачевић, као и остале занатлије. —

162.

Прочита се извештај пољопривредне подружине у Прћиловици за 1893 годину.

Одбор прима к' знању, извештај ради употребе у друштвеном годишњем извештају; а измене подружинских правила, поверава на преглед и оцену друштвеном благајнику г. Вучку С. Богдановићу.

163.

Прочита се извештај законодавне секције по питању жичке пољопривредне подружине о сађењу воћа поред путева. —

Одбор усваја секцијско мишлење и реши да се у том смислу и писмо Господину Министру народне привреде напише.

164.

Прочита се извештај законодавне секције по оцени правила „удружења суботички земљорадника“

Одбор реши: да се по мнењу секције врате правила удружењу, с' тим, да их друштво не може поднети на потврду Г. Министру народне привреде јер су неправилно и непотпуно написана, па с' тога ако приметбе дотичне секције не би имале уплива на удружење; то онда нека оно само своја правила поднесе непосредно г. Министру народне привреде на потврду.

165.

Прочита се писмо Г. Министра народне привреде, којим тражи мишлење: о уређењу пољске полиције и уједињавању (камасација) пољских имања.

Одбор реши:

1, Да се умоли г. Министар народне привреде, да пошаље друштву потребан број примерака закона о чувању пољских имања.

2, Да се ови закони разашљу на студију и мишлење свима пољопривредним подружинама и свима виђенијим економима.

3, Да се добивени извештаји од подружина и појединих економа, предаду секцији за законодавство, те да она ово питање што јасније изведе.

4, Добивени извештај од законодавне секције, треба да проучи Управни одбор, но и поред његове студије ипак је нужно да он избере један ужи одбор који ће ово питање што темељније, јасније и потпуније извести.

5, По том управни одбор у договору са ужим одбором да позове један јаван ванредни збор, — који ће по овом питању дебатовати. —

6. Да се тек тада на ванредном збору донето решење, може доставити Г. Министру народне привреде, који ће се послужити при изради пројекта закона „о уређењу пољске полиције и уједначавању (комасацији) пољских имања. —

166.

Прочита се писмо Рачанске пољопривредне подружине у окр. Ужичком, којим спроводи своја правила на преглед и оцену, с' молбом да подружину друштво у састав прими.

Одбор умоли г. Вучка С. Богдановића благајника, да ова правила прегледа и оцени и о том своје мишљење да.

167.

Г. Вучко С. Богдановић благајник друштвени реферише, како би и под којим условима требало да се за идућу 1894 годину набави семе. —

Одбор реши: да понуђачи пред писмене понуде поднесу још и мустре дотичног семена а у обзен да јамче за чистоту, клицавост и у опште доброту семена. А по том да се ово питање доцније у седници коначно реши.

168.

Г. Вучко С. Богдановић благајник, реферише да би требало да друштво набавити стране стручне новине. —

Одбор реши: да председништво у границама буџета набави све потребне стране стручне новине.

ЗАПИСНИК I. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 13 Јануара 1894 год. у Београду.

Били су присутни: чланови одбора г. г. Коста Главашић, Свет. Љ. Гавриловић, Јаков А. Марковић, Аца М. Живановић, Анта Голубовић и Тодор Николајевић. Председавао члан одбора: г. Главашић. Бележио врш. дуж. секретара — писар Ј. С. Мајић.

1.

Председавајући, објашњава, да се по правилима друштвеним има држати у месецу Јануару сваке године главни друштвени збор, за шта моли да одреди дан, — за држање збора.

Одбор реши: да се главни годишњи збор држи на дан „Три Јерарха" 30. Јануара 1894. у 9 сати пре подне у сали друштвене зграде.

2.

На предлог председавајућег. —

Одбор реши: да се умоле сви чланови секција који су у Београду да дођу на дан 23. ов. м. у 4 сата по подне на заједничку седницу те да кандидују редовне и почасне чланове, који би имали бити изабрани на дан главног збора ове године.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву, потребан је Секретар.

По чл. 21. Друштвених правила; секретар може бити само редован члан друштва, који поред тога докаже стручну пољопривредну спрему у познавању наших пољопривредних прилика.

Дужности су секретара: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује; да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди; да подписује према Председнику сва друштвена акта, осим новчаних; да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности, — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је секретару према квалификацијама и способности до 2520 динара годишње.

Рок је за пријаву до 1-ог Априла ове године.

Пријаве ваља слати Управи Српског Пољопривр. Друштва у Београду.

Бр. 234. Из Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 5. Фебруара 1894. године у Београду.

КУРС ЗА КАЛЕМЉЕЊЕ ЛОЗЕ.

Као сваке тако и ове године, школа за виноделье и воћарство држаће од 15. до 25. фебруара ове год. десетодневни курс за калемљење лозе, на коме ће се поред практичног вежбања у разним начинима калемљења држати и теоријско предавање о разним начинима подизања нових винограда са Америчком и домаћом лозом.

Позивају се виноделци овога округа да на ово обучавање што многобројније дођу, а председници општина, свештеници и учитељи моле се, да у својој околини пораде и што већи број привредника на овај курс упуте.

На обучавање могу доћи и мушки и женски почев од 14-те године па навише, с' тим, да сваки за себе понесе општар пероред за калемљење и храну за 5 дана.

Бр. 108. Из Канцеларије управе школе за Виноделье и Воћарство 7. Фебруара 1894 год.

Цена малим огласима: Од петит врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци**: Први послови с пролећа на њиви и ливади. — Упутство о правилну пази и употреби прилодних биљака. — Воћке треба више калемити. — Неке траве које се лако стоци. — Како да познаш и како да лечиш зараће коњ коња? — Пролетња прашења и заштита лоза. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подзужински послови.** — **Стечај.** — **Курс за калемљење лозе.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО — Штампа Краљ.-Срп. државна штампарија — Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЋАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 9. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 3. МАРТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КОЈУ РАСУ ГОВЕДА ТРЕБА ДА ПОДИЖЕМО?[1]

Више ситна закржљала раса наше домаће стоке, покренула је та мисао све наше привреднике да треба ту расу поправити или поступно заменити којом бољом европском расом. Од дужег времена претреса се то питање код нас, која би од тих страних раса била најподеснија за наше крајеве у Србији.

Жеља да се што пре дође до боље расе учинила је те су и поједина друштва и поједини од имућних привредника тражили бољу страну расу и набављали већином швајцарску или алгајску расу. Но већина имућних привредника куповали су са пијаца мађарских оно што су тога дана нашли на пијаци, не водећи даље бриге о чистоћи расе и даљем њеном одржању, мислећи тиме да је већ учињено-све што се у том погледу учинити може. Природни резултати таквог рада били су, да се и оно мало боље расе што је набављено дегенерисало и брзо губило. Узроци су већином у јакој промени хране и неге а и у оскудици пунокрвних бикова те да се раса одржи. Не могу а да овде не поменем како је жалосно видети закржљалу и пропалу телад од страних раса код наших сеоских привредника. Она се познају још само по боји да имају у себи нешто крви од бољих раса.

Посматрајући ове појаве код нас а пратећи то у неколико и код других народа држим, да би боље било прићи прво побољшавању наше земаљске расе, истом расом, само бирати бикове од крупније и млечније стоке.

Побољшавање то требало би почети у оним крајевима Србије где су најбоље попаше и сувати као у Посавини, Поморављу, Топлици и т. д. а тако исто на питомим висоравнима Златибора, Копаоника и других висова.

Побољшавање и укрштане[2] уједно што је држим и најглавније код наше више дегенерисане подолске расе у појединим местима, може се вршити најбоље избором добрих бикова из Колубаре, Мораве и других места где се нађу па их одатле слати у друге крајеве, а оскудицу у бољим и крупним биковима допунити набавком чистих белих бикова мађарске (подолске) расе. Укрштањем тим спајали би најсроднију расу и добре последице одмах би се осетиле на крупнијем и снажнијем подмладку.

Добијајући тиме поступно крупнију и бољу стоку, изазвали би нехотично да народ сам увиди, да бољу стоку треба боље и неговати и подизати, јер му је и за рад боља а и већу вредност има, те би тиме поступно стварали земљиште за даља укрштања са бољим расама јевропским.

Оваковим побољшавањем наше домаће расе нашли би одзива код нашег сеоског света, јер му је иста раса позната и унапред зна да ће при мало бољој храни и нези добити добру стоку. Навику ту да народ и своју најкржљавију стоку сматра за најбољу према својим приликама привредним, не можемо прећи а да о томе рачуна не водимо. Нешто навика, а највише инокосност наших привредника и сиротније стање који чине већину наших привредника и који једва држе по једну кравицу, нагоне нас на то, да им пружимо прилику да дођу до крупније и боље стоке истог соја.

Као најважнији је разлог за ово моје гледиште да треба прво радити на поправци расе коју имамо, истом расом, тај што се (подолска) наша раса одликује јаком кошчаном грађом и мускулатуром, отуда је за терете и вучу понајбоља а поред тога долази у ред најиздржљивијих раса што се климе и хране тиче. Додајте овоме још и то да наш сеоски свет ређе држи и негује коње и да за сав рад пољски и за пренос узима волове, то ћемо увидети, да они чине главну снагу привредника код нас, с' тога и треба што пре прегнути на поправци исте расе.

Неговање и одгајивање страних бољих раса а и укрштање са другим расама, оставимо то за дуже времена пољопривредним школама и станицама и појединим имућним и разумнијим пољопривредницима, нека они праве опите са укрштањем страних бољих раса са нашом расом а тако исто нека покушају да прилагоде и одомаће коју бољу страну расу код нас. Резултати њиховог рада показаће нам, која ће страна раса бити најподеснија за укрштање или да замени подпуно нашу расу. За то време добићемо крупнију приплодну стоку

[1] И ако је о овоме питању писато више пута у „Тежаку" то му због своје важности и нас радо дајемо места.

Уредништво.

[2] Ово би било више обнављане крви а не право укрштане.

Писац.

са којом можемо приступити и укрштању и тада ће се труд око подизања боље стоке исплаћивати.

У прилог овоме напоменућу и ово. Сваки народ према клими својој, земљишту и навикама, богатству и образов. своме, негује и засебну расу. Избором, негом и храном добром одржава ту расу, а чешћим укрштањем са истом расом из других крајева, помаже не само одржању но и поправци појединих особина, које се већ находе код те расе.

Лепа је замисао видети по Златибору, Копаонику и топличким косама алгајску или швајцарску расу у читавим стадима. Но то је само лепа жеља и остаће само жеља док и остале привредне чињенице не буду упоред усавршене и дотеране.

У народу код кога привредници више полажу на млечност оваца и коза но крава, код кога се јунад у јармове вата и који стоку зими у дворишту и обору оставља (колико да их заклони од зверова и рђавих људи) а с' пролећа и доцне јесени тера по шумама да брсти и зими лисником прирањује, такови привредници нису још за неговање бољих сточних раса јевропских, које су вековима неговане и негом и избором постале и одржавају се.

С' тога поправљајмо оно што имамо и волемо, што одговара нашим привредним потребама и навикама, па ћемо свуда наићи на пријем и благодарност, а земља ће добити бољу, крупнију и снажнију расу која ће удвојити и у тројити снагу и богатство привредника код нас.

Ж. Јанићијевић.

ТРЕБИТЕ ВОЋКЕ ОД ГУСЕНИЦА И СУВАРАКА.

Како нам је филоксера скоро затрла винограде, а што она није доконала, то ево већ три године, пероноспера (мана, како је у Крајини зову) докусурује. Још нам је остало воће. Но прошлогодишња јака зима с једне и гусенице с друге стране, учинили су и воћњацима грдне штете. Толики воћњаци (шљиваци већином) посушили су се, а многи скоро пропали. — Гусеница се толико одомаћила, да листу на воћу не да ни озеленити ни одржати се, поједе га, те тако се воћка без невоље осуши. Тако бива једне, тако друге године, непрестано. Место, да нам воћњаци из године у годину напредују, место да их све више и више имамо и умножавамо, а оно их је сваке године све мање. Па како да се овоме злу доскочи, како бар од гусеница да се сачувамо, да их утаманимо, те да спасемо наше воћњаке.

Како је месец Фебруар веома подесан за радове око воћака, нарочито ако је сув, као што је то случај ове године, онда се можемо доста лако помоћи.

Све овде испричаћемо, шта су сељаци једно гбогатог села у Шумадији урадили и како су сачували своје воћњаке од гусеница:

Гусеница им се појављивала скоро сваке године. Шљиваци им лепо прецветају, озелене, али нападне гусеница толико, да нестане лишћа ни рода. Мислили су, како томе злу да доскоче, те да сачувају воћке. Један искусан земљоделац, предложи да би најбоље било слошки заћи зими по воћњацима и очистити сва гусенична гњезда, те их скупити на гомиле и закопати у земљу или спалити, те тако видети, оће ли се ипак гусенице појављивати. Свима сељанима учини се овај предлог остварљив и паметан. — После дугога већања и споразума, договоре се: да се скупе слошки, неко са сикиром, неко са тестером, неко са лествицама, а неко са кукама за доваћање грана. Овако сакупљени зађу по једном воћњаку, очисте са њега сва гњезда гусенична, па не само што очисте гусенична гњезда,

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

од

Беле Инкеја.

С немачког оригинала превео

Д-р Светолик Радовановић.

(НАСТАВАК)

Природним хемијским процесима стварају се у земљама по кадшто и *шкодљиве материје* по живот биља, на пр. хумусна киселина, со, галица, слободна сумпорна киселина и пирит. Ови се састојци одређују по познатим хемијским методама.

Приметићемо, да се истина у пруском „геолошком заводу" картирање врши врло детаљно и тачно, али да се хемијски не испитују баш све земље у свима побројаним правцима. Заиста, за ово би требало врло много и времена и рада, а поред тога цео посао око израде целокупне карте страшно би се успорио и преко сваке мере отегао. Писац је само потпуности ради навео све оне методе и правце хемијског проучавања земаља, који се как само делимично употребљавају. Од ових радова у лабораторији се поглавито врше:

1. механичке анализе (Schöne-ов апарат и сита, која узаљ иду);

2. хемијске анализе оних материја, које се из земље извуку концентрованом хлороводоничном киселином;

3. хемијске анализе финог материјала у земљи (испод 2 мм величине);

4. одређивање карбоната; — и

5. одређивање азотних материја.

Како се у пруском „геолошком заводу" налази само један хемичар, то су геолози принуђени, да се у колико је више могућно умере у својим тражењима података приликом анализе сакупљених им врста земаља, те отуда долази, да по једна анализа пада просечно на читаву једну секцију карте, а по кадшто се у објашњењу једне секције позива на анализу земаља из друге, суседне, секције.

3. *О публикацијама агрономско-геолошких карата.* Издања агрономско-геолошког одељка пруског „геолошког завода" јесу:

1. *Карте*, израђене по описаној методи, колорисане и с профилима по ободу.

2. Уза сваку секцију иде по једно „објашњење" („Erläuterungen zur geologischen Specialkarte von Preussen und der thüringischen Staaten"). Ова „објашњења" имају обично овакав садржај:

а). географско-топографски увод,

б). геолошки опис,

в). агрономски део: опис свих врста земаља, које се појављују, — и

г). аналитични део: механичке и хемијске анализе типских врста земаља у дотичном терену.

Уз текст иду редовно и дрворези, који представљају карактерне усеке, профиле и друге интересније геолошке појаве на терену.

него том приликом очисте и све суварке, изломљене гране, једном речи све што смета правилном развитку воћке. Тога дана очистили су слошки око десет воћњака, то продуже и идућих дана, док са свима воћњацима у селу не бише готови.

Кад наступи пролеће њихови воћњаци прецветаше и озеленише. Преко целог лета не појави се на њима ни једне гусенице. Воћњаци им донеше обилат плод, какав одавно запамтили у своме селу не беху. —

Околна села чудише се овоме, како то могаше бити, да воћњаци само у том селу буду очувани од гусеница, а и толики плод донели. Данас то село нема гусеница на својим воћњацима, а и не да ни да се појаве, јер је слошки сузбијају.

Износећи овај леп пример слошког и заједничког рада пред наше пољопривреднике, ми им препоручујемо да и они сада слошки приону око требљења својих воћњака, као што су сељани из овог шумадијског села радили. —

Како сад још нема великих тежачких послова, те је већина радника по селима у пола докона, за то је најбоље, да се сви слошки договоре и старији и млађи, па да заједнички приону око требљења гусеница, кресања суварака и чишћења свега онога на воћкама, што би им правилном развитку сметало. Овако слошким радом у стању су за неколико дана, да спасу све село од гусеница.

Свима читатељима „*Тежак*-овим" стављамо у аманет, да обавештавају сваког у својој околини о корисности оваковог заједничког рада. Још прве године, осетиће се благодет од оваковог рада, а идућих надокнадиће се стоструко.

Наше пољопривредне подружине могле би у овом предњачити. —

Дао Бог да нас још ове године многи послушају и ураде како им рекосмо. —

На завршетку да напоменемо како треба скидати гусенична гњезда. Пошто гусенице расту међу рачвицама на врховима грана као неко мрежасте кесице у којима остављају своја јаја то, те гранчице са кесицама треба пажљиво осећи и бацити на земљу; пазити треба, да ни једна кесица са јајима на воћци не остане. А кесице је ласно видети, њих без гранчица не треба скидати, јер се често догађа, да међу рачвицама од гранчица, где је било гњездо, остане још много семена (јаја), које се кад воћка озелени, излеже, и почини грдну штету лишћу. Све гранчице са гњездима треба скупити уједно, те, ко не ће, да их спаљује, закопа у земљу подубље, где јаја иструле и ни једна се гусеница не излеже.

КАЛЕМЉЕЊЕ ЛОЗЕ У ПРОЦЕП.

по

Х. Гете-у.

Калемљење лозе у *процеп*, сматра се у опште као најстарији и понајвише распрострањен начин калемљења. За овај циљ, узима се најобичније за подлогу старије чокоће.

Као и при сваком раду, тако и за ово калемљење, постоје извесне погодбе, које се морају испунити, па да оно буде успешно — сигурно.

У том погледу, наводимо сљедеће напомене:

1. „*Без алата нема заната*", тако гласи народна изрека, а то је довољно, па да се у исто време и одмах разуме, да се ово калемљење не може како ваља извршити, ако не будемо имали при руци за овај циљ *нужна оруђа и нужни материјал*.

---

3. Повеће расправе, које износе резултате појединих детаљних проучавања у току од неколико година.

б) Елзас-Лотринишка.

Агрономско-геолошка картирања и проучавања земаља у Елзас-Лотринишкој подударају се по свему с пруским, по чијем се примеру још од почетка и врше.

Седиште елзас-лотринишког геолошког завода у Штрасбургу је. Завод је у вези с минералошко-геолошким одељком универзитета, с којим је заједно и смештен у једној од величанствених нових универзитетских зграда.

Основи геолошког састава Елзас-Лотринишке познати су на основу радова француских геолога већ одавно, али за детаљно геолошко проучавање и картирање и нарочито за тектонику ових земаља имају највеће заслуге немачки геолози.

И овде сама природа земљишта чини, те постоји оштра разлика између геолошких картирања по брдовитим и планинским крајевима и картирања по равницама. Ова последња пак отпочета су као права агрономско-геолошка картирања тек у најновије доба, и то по примеру пруског геолошког завода.

Писца је у Штрасбург привлачило највише то, што се дилувија у долини Рајне са својим типским лесом много више приближује мађарској дилувији, но севернонемачка са својим глацијалним творевинама. За то су екскурзије по дилувији у околини Штрасбурга биле за писца веома поучне. Заиста, детаљним агрономско-геолошким проучавањима има се највише благодарити, што је питање о лесу ушло у стадију обновљеног интересовања, и што се сада о стратиграфији леса и постанку му куд и камо више може говорити но пре тога.

Поред дилувије агрономско-геолошка картирања и проучавања у Елзас-Лотринишкој обухватају још и простране алувијске творевине Рајнине и свих притока њених.

Размер, форма и нотација карата, као год и цео систем рада подударају се, као што је то већ напоменуто, с пруским картама и пруском методом рада.

в) Саксонска.

Колевка систематске геологије, Werner-ова домовина, прва је између свих немачких држава добила своју прегледну геолошку карту, коју су израдили Cotta и Naumann. Систематско геолошко проучавање пак и израда детаљне геолошке карте тек су доцније организовани; за основицу је узета топографска карта у размеру 1 : 25000, и цео рад се већ приближује своме крају.

Саксонска спада у најпривредније земље. У срцу рударства њеног, у Фрајбергу, уздигла се геологија на висину самосталне науке, па је ту све до данас остала у сталној вези с рударством. Осим тога и другим гранама индустрије вазда је геологија чинила услуге, као год што су се и пољопривреда и шумарство вазда умели користити напрецима геолошког проучавања. Отуда су саксонска геолошка картирања увек била у вези с питањима практичког значаја, којима се од стране науке редовно драговољно излазило на сусрет. С тога овде и није било потребно, да се при геолошким проучавањима и картирањима стварају нарочите рударске и агрономске секције, него је главно било, да се што је могућно тачније и детаљније проучи природа и склоп целе земље, па се онда, према главној особини дотичног земљишта, гледало, овде рударима, тамо пољопривредницима, индустријалцима и т. д., да даде све, што је као резултат научног рада од значаја у практичком погледу. За то у Саксонској и нема да се као у Пруској онако разликују агрономско-геолошка од рударско-геолошких и чисто геолошких картирања.

(свршиће се)

2. За калемљење поред обичног ручног оруђа, које се употребљава при гајењу винове лозе, нпр. мотика, тестерица, маказе и т. д. сматра се као најважније оруђе: *добар нож*. Овај ваља да је такав, да на лози оставља глатку површину, јер је то услов за потпуно срашћивање калема. Такав нож треба да има

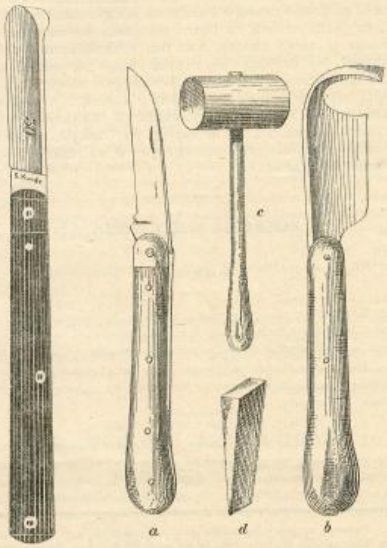

Слика 1.

згодно држање за руку, да се њиме може сигурно радити, рез ваља да је од доброг челика, т. ј. овај не сме бити крт ни мек.

3. За калемљење лозе у процеп, нарочито за калемљење старијег чокоћа, употребљава се или нож као на сл. 1. или нож, као на сл. 2. под а); сем тога, нож као на сл. 2. под б) за рас-

Слика 2.

Слика 3.

цепљивање подлога, за шта служи и дрвена маљица сл. 2. под с). Да се расцеп разјани, за време уметања калем-лозе, служи и дрвени клин, сл. 2. d), који се уклања по свршеном калемљењу. Ну, место ножа за расцепљивање подлоге, и клина, често се употребљава и обично длето (сл. 3.).

5. По што срашћивање калемљене лозе зими и у пролеће, траје много дуже но код воћа, то је онда нужно, да се калем чиме веже. Веза ова мора бити таква, да траје неколико месеци, т. ј. да под земљом не сатруне.

Кад се калеми старо а с тим и дебело чокоће, онда се као веза употребљавају или *жица*, или *жута* (златна) врба. Везу доцније не треба попуштати, јер окалемљено место за дуже времена, треба да је појаче стегнуто, а после неког доба, она било због рђања (оксидисања) или труљења и сама попусти, ослаби, и то од прилике у оно доба, кад калем потпуно срасте.

6. Из разлога, што калеми оних лоза, које су калемљене зими и у пролеће, морају бити под земљом, то је онда добро, да се место, где је калемљење извршено, чиме премаже, и на тај начин одстрани утицај влаге и ваздуха. У највише прилика, ово се постиже: облагањем калема навлаженом смоницом, а премазивање калема воћарским калем-воском, ређе се употребљава, с тога, што се њиме спречава са свим лучење сувишнога сока, што може бити узрок, да калем пређе у трулење, и да пропадне.

Слика 4.

7. Код двогодишњих и петогодишњих подлога, узима се обично по *једна* калем лоза, а код старијих подлога по *две*.

8. Калемљење двогодишњих и трогодишњих подлога, може се извршити или у соби, кад се подлоге ради тога изваде из земље, или у слободи, т. ј. на месту, где се и налазе, а старије подлоге, калеме се само у слободи, а све у добу од *половине фебруара до половине априла*.

9. Калемљење у слободи врши се овако: откопа се земља мотиком око чокота који ће се калемити, најмање за 5—10 см., дотле, док се не наиђе на гладак поданак. На овом месту пресече се лоза водоравно, па затим расцепи ножем или длетом (сл. 4. а и б.) према дужини калем лозе. Ако се у овакој прилици рачуна, да ће чокот много сузити, онда је добро да се, подлога прекрати на месту где ће се калемити, *на неколико дана пре калемљења*.

Ако се при том жели, да се употреби само једна калемлоза, онда расцеп и на јачем чокоту може бити само с једне стране. Расцеп треба да је гладак, прав и да у њему не западне ни мало земље.

10. Калем лозе одређене за ово калемљење, треба да су средње дебљине, а у дужини са 2 до 3 окца (пупољка), као што се то лепо види из сл. 5. под а и б. Од најнижег окца калем лозе, треба калем-лозу заклисити ножем тако, да то окце при уметању у подлогу дође споља; рез са стране ваља да је гладак, а заклишен део треба по могућству да што мање залази у срж подлоге; калем лозе за подлоге које се расцепљују по целој ширини, ваља да су изнутра што тање заклишене, у облику телућа од ножа, да би се тако притисак процепа на слојеве калем лозе и подлоге, а нарочито на камбијум, што једначије преносио, што је од великог значаја за срашћивање калема. У колико је дужи заклишени део на калему, и у колико је овај равнији и чистији, у толико ће и срашћивање бити сигурније.

11. По што су подлога и калем лоза тако подешени, онда се клином или длетом разјани расцеп на подлози (сл. 4. а и б), и калем лоза умести тако, да најниже око дође с поља и да легне мезгра на мезгру — кора на кору, а лика на лику (сл. 5). При

умештању калем лозе мора се поглавито пазити на то, да се не повреди заклишен део калем лозе, а исто тако, да се не повреди ни површина расцепа, приликом вађења клина или длета, и да калем лоза после извађеног клина или длета, што боље прилегне у расцеп. Затим се калем веже, па чокот тропином земље загрне тако, да од калем лозе вири само врхно око, и по том

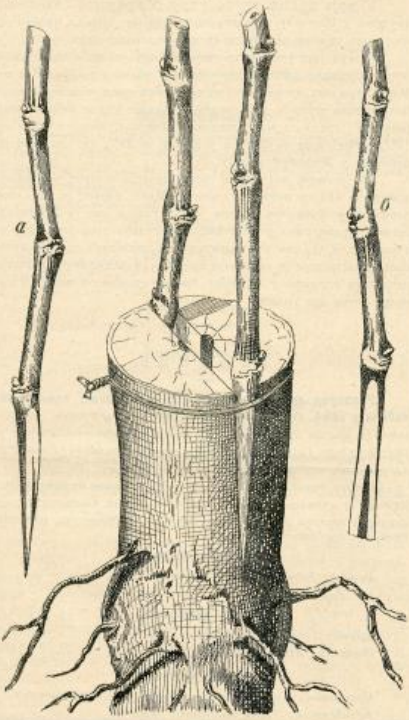

Слика 5.

побити притку, да би се приликом обрађивања земље знало, где је окалемљен чокот. Боље је побити две притке, па их изпад калема укрстити.

12. Ако се калемљење предузима у циљу, да се и на калем лози образују жиле, или, кад се калеми лоза, која ће се доцније потапањем извести као самосталан чокот, што се обично врши код оних америчких лоза, које се гаје за производњу вина, или код лоза, које треба свакојако касније потопити, онда калемљење треба извршити у дубини земље за 30—35 см. а калем лозу одсећи у дужини за 3—4 ока; и

13. Кад се на овај начин калеми у велико, онда је добро, да се међу раденицима изведе подела рада. Тако нпр. један раденик имао би да одгрће земљу око чокоћа до нужне дубине, други да прекраћује крље, трећи да расцепљује подлоге, четврти да их разјапљује клином или длетом, и умешта калем лозу у подлогу, а пети да везује калеме и земљом загрће или пре тога и смоницом — ако је потребно — облаже. На тај начин и с толико раденика, може се окалемити дневно преко 600 лоза, иначе, кад сваки радник ради све послове, уради се много мање.

Тако се калеми лоза у *процеп*, а првом приликом показаћемо, како се лоза калеми *спајањем*.

— Д. —

КАЛЕМГРАНЧИЦЕ ЗА КАЛЕМЉЕЊЕ.

И ако је ускоро писато у „Тежаку“ о „избору калемгранчица за калемљење“, то због саме важности ствари, неће бити на одмет ни ови редови:

Оспивајући воћно растило код школе за винодеље и воћарство, ставио сам себи у задатак на првоме месту да покупим све врсте воћака, што се налазе у Србији и то од чувених воћара ове земље. Учињена је и извршена ова намера. Али код сваке поручбине, ових калемова пашао сам једну погрешку и то на жалост велику, која се састоји у томе, да су калемгранчице сечене биле од дво и од трогодишњег дрвета.

Којим је поводом ово учињено, да сам баш од свију овакве калеме добио, да се тумачити једино незнањем, како се ови секу и спремају.

То ме је и побудило, да опишем начин, којим се у опште калемгранчице секу, па да буде успех од калемова добар и сигуран.

Оне разне врсте и сорте воћа, које у нашим баштама и воћњацима, гајимо, није могуће да све семеном размножавамо, јер њихов плод није никад исти, од којега смо узели семе; или је већи или мањи и такођер и друге боје и личи после сасвим на другу сорту. Да те исте сорте добијемо, употребљујемо вештачки начин размножавања т. ј. калемљење.

Калемљење састоји се у том, да извесно парче гране са неколико пупољака, које „калем“ зовемо, са сродном подлогом тако саставимо, да они обадва срасту у гране или стабло т. ј. у читаву воћку. Калем треба саставити увек тако да са подлогом лепо срасте, и да лепо после тога напредује. Из тога се види, да највећи успех и напредак воћке, састоји се већином од доброте калемгранчица, и, кад и које калемове ваља сећи и како чувати. Време најзгодније за сечење калемова је децембар и јануар. Најбоље је почети пре мразева, али опет причекати у толико, да дрво буде сасвим зрело. Причекати са сечењем калемова до фебруара, није сигурно, јер често могу до тога времена, неке врсте да промрзну, као, трешње, бреске, крушке и кајсије.

Пошто су на јужној страни гране увек најразвијеније, треба их са ове да сечемо, или од врха и још избирати ластаре здраве, јаке и на којима су пупољци близо, са кором глатком и лепом. На калему треба пупољци да буду увек дрвени и никад не лисни или цветни, из чега се види да само *једногодишње дрво* [ластаре] треба узимати. Ти ластари лако се на дрвету познају, јер су пупољци на њима оштри и танки, пупољци пак лисни или цветни увек су округли и дебели.

Ластаре т. зв. штуре, који избијају из дебелих грана, такођер не ваља узимати, јер имају пупољке који у великом растојању стоје и неразвијени су.

Овако спремљени калеми дају одма прве године леп летораст и доцније јако дрво, које даје обилат род.

Мана је код нашег народа та што не обраћа довољно пажње да му је воћка здрава, да има, довољно лепих, јаких грана и после лепог плода, он тражи да му калем у другој

години роди, макар био плод ситан и неразвијен, и што је најгоре, закржља тако да постане неспособан за род. Све то се њега не тиче, он је сретан, да може да се пофали, да му је калем прве године родио. Ако су на калему пупољци цветни, доноси по правилу цвет, и ако су дрвени, доноси дрво (ластаре гране). За то из цветног пупољка не може никад да избије ново дрво или нов ластар, већ само цвет. И, кад такав калем нема довољно грана, онда се не може развити како ваља нити довољно плода давати; јер једне исте гране не могу до века да рађају; за то треба и друге и треће и више њих да их замењују.

Калем по овим упутствима однегован, истера прве године лепе ластаре, које за $^1/_2$ у јесен закратимо; у другој години добијемо већ читаву круну, коју опет на $^1/_3$ или по потреби више или мање, закратимо, па у трећој после сасвим снажну и јаку за род круну.

На овај начин у другој години појавиће се већ цветни пупољци, у трећој већ плод. Од сада па на даље сваке године, сигурни смо да ћемо лепог воћа добијати без икакве опасности.

Пошто смо калемове спремили, ваља их сад сместити у трап или подрум, где ће се до употребе чувати од мраза, повреде и др. За тим да остану свежи и да не избију или не почну да расту. За то треба место на коме калеме чувамо, да буде мрачно, ладно, и земља или песак у који се трапи, да буде умерено влажан. Калеми трапе се или усправно тако, да са доњим крајем од 10—15 см. у земљу се пободу, или косо и то сваку сорту засебно. Место ово треба при влажном и топлом времену отварати, да остане увек температура та иста као на пољу и онда могу се очувати чак до маја месеца.

Овако одсечене и добро сачуване калеме од крупних трешања из Гроцке, Крагујевца; или од јабука Сенабија из округа ужичког, купиће ова школа по добру цену, само да што пре потпуни своју збирку.

Антоније Целба.

БЕЛЕШКЕ.

Да се сачувају, џакови, вреће, платно кудељно и ланено од трулења. — Треба 1 кгр. цеђа (луга) у коме се коже штаве — чине — у 12. литара кључале чисте воде помешати и у ову помешану течност потопити платно, — џакове — и оставити да у њој престоји 24. сахата. После тога времена испрати џакове — платно — у чистој води, осушити и употребљавати.

* * *

У тамањивање вилине косице на детелишту. — У „Тежаку" је толико пута препоручивано, да се вилина косица најлакше тамани, ако се на зараженом месту завали слама тако, да не само клице већ и жилице овог биљног паразита изгоре. Многи су се на овај начин помогли, али не сасвим.

Саксонско пољопривредно друштво, извршило је у години 1892-ој један овакав покушај о тамањењу вилине косице, без да је на тим местима детелина уништена.

На једноме детелишту, било је више огњишта вилине косице. Крајем Септембра кад је и трећи откос добивен и детелиште се поново зазеленило, извршен је опит тамањења вилине косице на овај начин:

Негашен креч, полије се сумпорном киселином толико, да се овај распадне и постане ситан као пепео. Овим прашком, посута су заражена места вилином косицом. Опит је испао врло добро, јер на зараженим местима — огњиштима — детелина је се опоравила и расла а од вилине косице не беше ни трага на тим местима. Кад је исто детелиште у 1893 години покошено други пут, приметила су се на другим местима огњишта од вилине косице, али је она брзо са истим успехом угушена. На послетку овај је опит вршен на истоме детелишту за време највећих врућина у Јулу месецу, но тада је угинула са косицом и детелина.

Љ.

* * *

У које време треба гору обарати. — Економно друштво у Вестфалу поради решења горњег питања чинило је овај опит чији су резултати сасвим задовољавајући.

Четири јеле једне исте старости, израсле на истом земљишту, подједнако здраве, одсечену су у размаку од Децембра до Марта, и од њих одељане су четири добре греде и оптерећиване подједнаким теретом, па је мерењем њихове јачине добивен овај резултат: греда од јеле одсечена у Јануару, била је слабија за 12%, у Фебруару за 20%, а у Марту за 38% од оне што је одсечена у Децембру месецу.

Две у свему подједнаке греде јелове, закопане у влажну земљу, па кад су после 8 година извађене, нађено је, да је она одсечена у Фебруару сасвим иструнула, а она у Децембру сасвим здрава, тако да је и после 16 година дрво још тврдо и здраво било. Од два точка наглављени наплатима од једне исте врсте дрвета које је сечено у Децембру и Фебруару; наплати од дрвета одсечено у Децембру, трајали су 6, а од оног у Фебруару једва две године.

ГЛАСНИК.

Распоред државних пастува за опасивање земаљских кобила у 1894. год. — Као сваке, тако и ове године, распоређен је знатан број пастува на поједине пастувске станице у унутрашљости Србије, поради опасивања земаљских кобила и поправљања занемареног домаћег соја коња.

Пошто знамо да ће се многи љубитељи коња интересовати, на које су станице поједини пастуви одређени, то саопштавамо распоред пастува за ову годину који је г. Министар народне привреде одобрио:

Округ ваљевски:

Ваљево: Јабучило, Дерби, Херолд.
Уб: Дарок, Омер.

Округ врањски:

Врања: Таковац, Добровољац.
Лесковац: Јусуф, Гроздан, Барук.

Округ крагујевачки:

Крагујевац: Арслан, Аполо, Виргиније, Цветан, Капрац.
Аранђеловац: Тајар, Жарковац, Адријан.
Рача: Дамаскин, Гидран, Барјактар.

Округ крајински:

Неготин: Азис, Дилбер, Гурко, Ибиш-Ага.

Округ крушевачки:

Крушевац: Дервиш, Банкер, Барон, Кастелар, Ел-Хами.
Трстеник: Вивијан, Газда.
Алексимац: Емир, Теофан, Армаш, Гружанин, Зафир, Лабуд I.

Округ моравски:

Рековац: Ахило, Ферхам, Вампир.
Свилајнац: Ера, Витомир, Граф Нужан, Серчесма, Зевс, Гардист, Браво.
Добричево: Долин, Веселин, Макур, Арвед, Бено, Баптист, Витор, Веселин, Бизмарк, Батор, Витез, Тијар, Соко, Јастреб, Кобац, Прибој, Рубин, Станиша, Бориша, Рис, Мозис.

Округ пиротски:

Пирот: Живије, Обејан.

Округ подрински:

Шабац: Тица, Журко, Стаклеј, Дантон, Симурдеи, Мехмед-Алија, Градиња, Жеравица, Гамбета, Зарпо-беј.

Лозница: Балтазар, Август.

Округ подунавски:

Топчидер: Кнглез, Марат, Дентон, Дахаман.

Сопот: Серано, Сагаста, Дарије, Епикур.

Паланка: Давор, Елеорадо, Милорд, Жупљанин.

Смедерево: Муса, Булвер, Кампиоида.

Округ пожаревачки:

Љубичево: Волтер, Ајакс, Живорад, Жилберт, Генерал — Гозој, Аристид П., Рашид, Минарвиц, Солон, Гоблеиц, Базен, Комар, Тидо, Блесан, Лабуд П., Лупак, Ненад, Косовац, Негода, Драгиња, Љубиша.

Петровац: Жмурко, Сонд.

Округ руднички:

Чачак: Душко, Брутус, Бореас.

Горњи Милановац: Блаж, Алидар.

Краљево: Златан, Гордон.

Округ тимочки:

Књажевац: Горун, Жорж.

Округ топлички:

Прокупље: Вулкан, Арпот.

Ниш: Екватор, Лорд, Отон.

Округ ужички:

Пожега: Вагабунд, Селим-беј.

Округ црноречки:

Бољевац: Ратаплан, Егор.

Зајечар: Монда, Жупан, Стуарт, Дебрецин, Шахин, Бенгази, Дарданел.

Ми не сумњамо, да ће пољопривредници и сви они који желе да се у Србији унапреди ова тако важна привредна грана — коњарство — похитати да се и ове године користе приликом коју им држава пружа овим распоредом пастува, и сваки од своје стране допринеси, те да у скоро дочекамо да Србија буде у положају, да свеколике потребе у коњима, приватне и државне, подмирује коњима у земљи произведеним, а да не падаје више оне огромне суме новаца (преко 1. милион дин. годишње) на куповину мађарских рога, као што се то досада, па и дан данас чини.

* * *

†

ЈОВАН П. ТЕРЗИЋ

економ из Самаила, среза жичког опр. рудничког, дописни члан Српског Пољопривредног Друштва и члан управног одбора Жичке Пољопривредне Подружине у Краљеву

Испустио је своју племениту душу ноћу између 18 и 19. ов. м. у 28. години свога живота.

Покојник је као државни питомац свршио „Ратар. Школу" у Краљеву, са врло добрим успехом. По свршетку школе он је се одао практичном раду на своме, и ако малом и необрађеном имању, које беше за углед у његовој околини.

У току уређивања свога имања покоси га неумитна смрт. Фамилија, а нарочито жена и пејака дечица, оплакиваће га дуго и дуго времена, јер покојник и ако је био доста млад, беше опет чврст и непоколебљив, — дакле беше узор карактера и поштења.

Његови школски другови, сећају се и сећаће се увек свога искреног друга — Јована.

Пољска привреда, смрћу покојниковом губи одавог свог раденика. Фамилија његова узоритог сродника, жена верног друга дечица племенитог оца, а његови школски другови искреног друга.

Нека ти је лака земља покојниче коју си онако жарко волео. — Бог да му душу прости.

ДОПИСИ.

Прњиловица, 30. Децембра 1893. г.

Последњим дописом из ове околине, јавио сам штов. читаоцима „Тежака" шта је се намеравало да учини са овд. Моравском подружином. Али сад већ можемо бити (сва задовољни и спокојни, јер је братска споразум све те несугласице отклонио, на велику срећу подружине. Необавештени чланови — који су из сувише ревности за самом установом — почели сумњати у рад појединих личности; дакле су свршено на те заблуде изведени, стоје сви једнодушно, на страни поштетача Моравске подружине, а готови су да их потпомажу у свему. Та једнодушност, уродила је добрим плодом, и дала подружини нову снагу за даљи напредак.

Двалесет осмог пр. месеца држао је главни скуп своју чланова подружине Моравске, на коме су посправљани они послови:

а) Прочитан је годишњи извештај рада ове подружине и прамљен са бурним одзивом: живела управа подружине!

б) За тим су изнета правила подружинска и претресене „измене и допуне." Због је прилично једногласно предложене измене. У њима се уводе многе новине, које ће знатно потпомоћи подружину оку, да напред порачи.

в) За овим је бирана управа на две године и једнодушно изабрао: за председника г. Јанара М. Мартиновића, за подпредседника Мих. Ст. Ризнића, за благајника Станка Петровића, а за деловођу Марка Радовчића,

Из ове општине изабран је по један члан за управу, а сви они месечно један пут куде се у пољопривредно вече, те се договарају договорно о свему, што треба у срезу радити.

Скупу је изнето и то: да је сталан одбор за округ крушевачки дао овој подружини 2500 дин. новчане помоћи, на њене цеље; а срез Моравски 5 сктара земље за растило и расадишту америчке лозе. Скуп је се одазвао са бурно живели ајкроклади и једногласно решио да се обе корпорације приме као чланови Добротвори подружине ове и да им се нарочитим актом благодари.

Још је скуп и то решио: да подружина ради на томе: да „Привредно грађанство" земљу школу у Прњиловици узме у своје руке и да се о ученицима стара, како би изишли одатле часни грађани и угледни привредници. Управа је на томе радила и срез је пристао, те је данас школа под надзором подружине. У њој има 27 ученика из целог среза. Школа располаже са 1000 дин. новчане помоћи и има преко 20 комшица свију система, све справе за пчеларење и воћарство и 30 стручна књига. До школе у овој идућој години, биће подигнуто растило за воће; расадник америчке лозе, и штала за боље сој стоке. Подружина је већ добила 3 бика алгајске расе, и једнога нераста, за приплод стоне у срезу. Уверити ово ене скупа, подружина се нада, да ће у наступајућој години моћи да ради, поуздање и боље, и да ће од њеног рада видити и цела околина.

Мих. Ст. Ризнић
учитељ

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК II. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 21 Јануара 1894 г. у Београду.

Били су: председник, г. Коста С. Таушановић, чланови управног одбора: г. г Јаков А. Марковић, Аца М. Живановић, д-р Марко Т. Леко, Анта Голубовић, Никола Вељковић. Председаво председник г. Таушановић; бележио врш. душ. секретара — писар Ј. С. Мићић.

3.

Прочита се писмо г. Љубе Којића наставника винодељско-воћарске школе, којим моли: да га друштво извести зашто је његова молба поднета за друштвеног секретара 15 Октобра 1893 године скинута са дневнога реда.

Одбор реши:

Пошто је у седници управног одбора од 17 Новембра пр. 1893 год. скинута молба г. Којића са дневног реда за то, што је он постављен за писара министарства народне привреде, то да му се у том смислу и одговори.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву, потребан је Секретар.

По чл. 21. Друштвених правила; секретар може бити само редован члан друштва, који поред тога докаже стручну пољопривредну спрему у познавању наших пољопривредних прилика.

Дужности су секретара: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује; да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди; да подписује према Председнику сва друштвена акта, осим новчаних; да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности, — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је секретару према квалификацијама и способности до 2520 динара годишње.

Рок је за пријаву до 1-ог Априла ове године.

Пријаве ваља слати Управи Српског Пољопривр. Друштва у Београду.

Бр. 234. Из Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 5. Фебруара 1894. године у Београду.

СТЕЧАЈ ЗА КАЛЕМАРЕ.

„Крушевачка Пољопривредна Подружина", у интересу бољитка запуштеног воћарства, жели и овог пролећа да настави свој рад у калемљењу воћа, у околним срезовима: расинском, трстеничком и жупском, у већем размеру, изашиљањем својих путујућих калемара, који ће ићи из места у место, и калемећи воће народ у томе поучавати. Па тога ради расписује овај стечај за калемаре.

Калемари примаће се под овим условима:

1. *Калемари*, који писменим уверењем или практичним радом докажу своју способност и вештину у калемљењу воћа, нарочито за пролећни калем: у процеп, под кору или на спајање, — *имаће* од стране подружине (са помоћником) *дневницу 3 динара* и право, да, од сваког приватног лица, коме што накалеме могу, у име свог труда наплатити *по 10 пара дин. од једног стабла и завоја* — а више не;

2. Калемари ће од подружине добити бесплатно довољан број калем гранчица (биљке) од разног облагорођеног воћа; нужан прибор и сечива калемарска (на послугу), писмену објаву и препоруку на све месне власти и привреднике у срезу, у ком буду радили и књигу за бележење калема;

3. Калемари дужни су са својим помоћником ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, посећи собом довољну резерву калем-гранчица, алате и завоје; пријављивати се месној власти и калемити воће свакоме, ко их позове, по такси;

Главно сложиште калем гранчица биће у Крушевцу, (и среским местима);

4. Калемари дужни су у калемарској књижици водити тачну белешку: где су, кад, коме, шта и колико накалемили (и нумеру калема)? коју ће по свршеном послу предати подружини;

5. Посао овај трајаће 20 – 30 дана месеца Марта.

Сви они, који се осећају способни за овај привредни посао и предузеће, позивају се: да се до конца Фебруара, а најдаље до 5. Марта, пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој, са доказима о својој вештини калемарској, код подпредседника подрижине г. Драгослава Кедровића апотекара у Крушевцу.

Бр. 58. Из управе пољопривредне подружине крушевачке 19. Фебруара 1894. год. у Крушевцу.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Коју расу говеда треба да подижемо? — Требите воћке од гусенице и суварака. — Калемљење дозе у процеп. — Калемгранчице за калемљење. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Стечај.** — **Стечај за калемаре.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО — Краљ.-срп. државна штампарија — Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И УПИСНИНЕ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЛОЖЕЊА РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ВОЗИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВОЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЉУДИ У ОПШТЕ ЛИСТА У ЛИСТ У ПОЉА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛ. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 10. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 10. МАРТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ЗА И ПРОТИВ УТРИНА.

Познато је да су наше утрине још одавно дељене и на разне начине распарчане, а приликом пописа непокретне имаовине од 1884—5 године, сваки је се баш по својој вољи намирио с општинском утрином; где што су по двојица и по тројица једну исту утрину сваки за свој рачун пописним комисијама пријављивали и уписивали, тако, да су многе утрине сведене на минимум а не што и засвим изделене. Требало је, а тако је се и мислило, да бар после тога пописа нико више ништа не заузима, пошто је то једанпут све записано у пописне књиге и зна се шта ко има; али старе навике не остављају се лако, јер се утрине и дан данас деле и заузимају исто онако као и пре пописа. Једну исту утрину уписала је општина, а уписали су је и поједини, па се око тога воде спорови.

Ово заузимање општинских утрина потпомажу маом и општинске на чело и саме среске полицијске власти. За што ово општинске власти чине, лако је појмити, јер су и сами општински часници тиме или заинтересовани, или стоје под утицајем пријатељства, сродства и многих незгода усљед свакојаког комшилука; али среске као надзорне државне власти, немају за то никаква стварног оправдања, мањ ако то није неразумевање закона и своје дужности. Тако на прилику, неке среске власти мисле да се општинске утрине и данас могу делити појединим лицима оскудним у земљи; друге опет предлажу да се сва општинска утрина подели на равне части према броју пореских глава, доказујући да би то и по државу корисно било, јер веле да би се и порез на утрине лакше наплаћивао; једне предлажу да изложе продаји општинске утрине, те тиме да наплате дугујуће порезе за више година; а неке опет више, не питајући никога, саме на своју руку ове утрине излажу продаји под изговором да ће се иначе разграбити.

Дакле с тога, што је лакше порез наплаћивати утрине ће да се самовласно разграбе, а нема другог начина, да се томе на пут стане; разлог је наделити их на мирна крајина!

Према томе види се да наше среске и општинске власти или не воде озбиљна рачуна о утринама, или су према постојећим законим одредбама баш немоћне да сузбију заузимаче.

Шта више и већи део економа пољопривредника, противни су утринама наводећи за то своје разлоге, и то:

1. Што би утрине далеко више користиле, кад би се претвориле у зпратне земље;

2 Што нам утрине стоку између — дегенеришу;

3. Што се по утринама губи много ђубре, које стока тумарајући овде онде оставља;

4 Што тумарајућа стока по утринама чини много потрице а отуд и парнице међу комшијама;

5. Просвета се слабо шири, јер деца чувајући стоку по утринама, остају од школе и т. д.

Кад би сва утринска земља била као она у Морави, са које се бере по 5—6 кола кукуруза од једног ектара, нема сумње, да би такву земљу корисније било обрађивати је но као утрину чувати. Друго је то пак питање о начину обрађивања т. ј. да ли би боље било обрађивати је као општинску или као приватну својину. С практичког пак гледишта, како се данас у опште рђаво управља с општинским и државним имањем код нас, овај би други начин био корисији. Али има нешто што не смемо никако из вида губити, а то је да су наше утрине, јавни испусти и општенародне шуме, од памтивека биле општа својина, у којима је сваки подједнако право имао. Отуда је ваљда с правом и онај одговор једноме странцу на питање: „а имате ли ви племића у Србији?.... ми смо хвала Богу сви племићи.“

Напротив, ако би се дозволило да сва општинска утрина пређе у руке појединаца, бојати је се да се онда и у нас не почну гомилати на једној страни велика имања у рукама појединаца, а на другој, маса сиротиње без икаквог имања — сеоски пролетаријат.

Још у ваљкадањим законима за време турског господства, постојале су специјалне одредбе, које су штитиле утрине и забрањивале сваку деобу ових. Тако, поред осталих наређења у тим прастарим законима постојало је и једно овако наређење;

„*Сувати немају никаквих одређених граница. У њих се гони стока као што се од искони гонила. Противно је страним законима, да се ваљкадашњи сувати*

продају или у орнице преобраћају, и кад би их ко силом засејао, сувати остају свагда сувати."[1]

Овакове и подобне одредбе код нас Срба, затекли су Турци и нису их кварили него су их још и одржавали за све време своје управе, о чему смо се могли уверити у затеченом стању у новоослобођеним крајевима, а то се огледа још и у одредби чл. 38. зак. о уређ. аграрних односа. И онда је било слободно свакоме направити на утринама појате и торове, као привремена склоништа за пастире и стоку, но ником није смело пасти на ум да то своје боравиште присвоји „на основу дуговременог уживања", као што је се то доцније под нашом управом изопачило и то, колико непосредним нехатом општинских и надзорних државних власти с једне, толико опет више рђавом применом извесних законских одредаба од стране наших судова с друге стране. Тако на пр. на основу тога, што се по нашем грађ. закону признаје право својине на основу дуговременог уживања и државине, — поједини су заузимали знатне просторије, општинских утрина, јавних испуста и општенародних шума, само за то, што су неколико лета пландовали са својом стоком на некој лепој ладовини или око неког кладенца на општинској утрини или у шуми на каквом пропланку и равној дубрави. Тапије (убаштинење) на те заватине врло се олако издају, јер је довољно кад само општински суд тврди дуговремено уживање и државину а среска власт и првостепени суд оверава само „истинитост потписа и печата општинског суда" без обзира, на то, што се по истом нашем грађанском закону не може никад присвојити по праву „дуговременог уживања", оно, што је опредељено или што служи за општу службеност. И онда није никаква реткост видети у тапијама комшија које никад ни постојале нису, под именом „њива" да су убаштињене огромне просторије општинских и државних шума; а има и таквих убаштинења, за која у општини нико ни знао није, сем баштиника и једног општинског ћате сумњива карактера. Шта више, о утринама је постојао и специјалан закон — шумска уредба, — па како је се овај извршивао познато је сваком.

Данас имамо и закон о шумама, по коме је одмерена за горосечу најмања казна два месеца дана; и докле једни првостепени судови тако и поступају, дотле други за подобну горосечу осуђују само по два дана?!

Са укинућем закона о шумској уредби утрине су данас остале без икаквог закона, јер у закону о шумама није о њима ништа предвиђено, нити је после укинућа наведене уредбе сљедовао какав други закон о утринама, који би детаљно определио сва права и све дужности једне општине у погледу на уживање и употребу ових утринских земљишта. За то се утрине и данас деле и присвајају, а мислели надлежни спремити и народној скупштини поднати потребан закон о том, није ми познато.

Мишљења пак неких, да отуђена утрина не би била штетна по општину, почем би пореза идући са земљом прешла са општине на онога, који је купио или иначе приграбио — са свим су неоснована, јер овде није у питању да ли ће држава изгубити своју порезу, већ да ли ће општине изгубити право својине, а ово држава не треба никако да дозволи.

Шта више, по мишљењу неких не би требало дозволити ни самим општинама право својине на утрине, но само право уживања, а право својине задржати

[1] Види: Српска баштина у старијим турским законима, белешке од г. Ст. Новаковића.

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

од

Беле Инкеја.

С немачког оригинала превео

Д-р Светолик Радовановић.

(свршетак)

Credner, професор на универзитету у Лајпцигу и глава (са универзитетом спојеног) одбора за израду детаљне геолошке карте, држи, да је размер 1:25.000, према којем се врше геолошка картирања, и сувише мали за карте, које би се имале непосредно употребити у пољопривредном погледу, али да је и сувише довољан, ако се њиме жели да представи преглед и статистичко упоређење природних односа каквог земљишта, што је такође од агрономског интереса. Отуда саксонски геолошки завод и не израђује нарочите педолошке карте, него при свима својим картирањима води рачуна и о свим врстама земаља, које се налазе на дотичним теренима, обележава тачно њихов петрографски састав, па и на педолошки карактер њихов обазире се како у тексту тако и при изради карте. Једна нова особина саксонских карата, које нема на пруским, јесте та, што се на њима налази и то забележено: који подземни слојеви пропуштају воду, а који не; први су назначени вертикалним а последњи хоризонталним шрафама.

И саксонски се геолози при проучавању земаља служе бургијом за бушење земљишта, али немају нарочите журнале, у којима би се подробно публиковали резултати ових бушења, а осим тога не граде онакве нормалне профиле, као што се на пруским картама виђају, него свака карта њихова има по ободу обичне дугачке геолошке профиле с природним односом висине према дужини.

Макар да саксонски геолошки завод нема никаква нарочите секције за агрономско-геолошка проучавана, опет се разуме по себи, да ће овај задатак вршити они геолози, који се баве с картирањима већих алувија, дилувије и млађих терцијарних творевина. Ови геолози имају осим тога још и да се постарају да заинтересују ширу публику за агрономску примену геолошких резултата, и то: саопштавајући ове резултате пољопривредним друштвима, појединим приватним радницима на пољопривреди, држећи у овом смислу популарна предавања и т. д. Овде ћемо навести пример, како многи саксонски економи никако нису могли да постигну жељене резултате, употребљавајући скупо ђубрење калијумовим солима, и како су тек од стране геолога, који су им проучавали земљиште, обавештени: да њихове земље као продукат распадања гнајса садржи већ у довољној количини калије, али да немају фосфорних јединења оноликo колико треба. Да напомено, најзад, како се питања, која се од стране индустријалца и пољопривредника управљају саксонском геолошком заводу, односе највише на подземну воду или на то да ли има могућности да се у извесном терену сагради артејски бунар.

само за државу, те по томе да општине, немајући право располагања, не могу ове земље ни отуђивати на начин изложен у тач. 7. и 8. чл. 70. зак. о општинама. Оваково гледиште, по мом не меродавном мишљењу не би требало а не би се ни могло применити на све утрине без разлике, јер би се то онда косило са осталим нашим правним односима ујемченим законом и уставом; а могло би се применити само на тако зване општенародне шуме и јавне испусте, па које поједине општине доиста и немају право својине, и које су законом о шумама (чл. 1 и 2) као такве и оглашене за државну својину. На овим утринама и шумама[1] дотичне општине имају право само уживања и за то уживање плаћају оне државни порез по закону о порези, иначе ако се тог уживања одрекну престаје и обавеза плаћања порезе.

Но било да су утрине својина општинска или државна, не би их требало више никојим начином делити, с обзиром на опште интересе и њихову важност коју оне од вајкада имају према друштвеним приликама, степену насељености (популације) и обичајима нашега народа.

Према томе, наведени разлози противу утрина могу имати код нас само теоријску а не и практичну важност.

Наш је народ научио да му чобанин чува стоку у слободноме пољу, а тешко њему кад дотера дотле, да је мора држати затворену и везану.

Где год је утрина код нас сасвим издељена особито у крајевима више сточним, тамо се народ јако мучи држањем стоке, и готов би био да је у првобитно стање поврати, али не може, прекупили су је и притисли неколико имућнијих домаћина, направили и затворили ђубришта, а сиромашни људи своје чаире на другом не даду а право имају; па тако, у једноме селу од 100 домова где су некад сви заједнички са својом стоком уживали, данас уживају њих само 10—20 домова, а сви остали немају куд.

Дакле опстанак нашег сточарства везан је за утрине.

Дообу ван општинске утрине, искључивања уживање, треба или сасвим изоставити или ограничити само на оне окрајке и поједине овде онде заостављене незнатне делове, који више не могу служити као утрина.

Пошто су утрине остале сада ван сваког закона, потреба је да се надлежним путем одмах донесе наређити закон о њима, који би све што треба о утринама, према данашњим приликама предвидео и регулисао, како би се оне као једна целина и опште добро у будуће обезбедиле од сваке дообе, у колико већ до данас нису издељене.

Јов. М. Јекић.

[1] И шумама једним за то, што наш народ под утрињама често разуме и шуме.

КАКО СЕ КАЛЕМИ ЛОЗА СПАЈАЊЕМ.

После Калемљења лозе у броју, о коме је било говора у прошлом броју „Тежака", најважније је калемљење спајањем. Начин овај може се употребити само у случају, ако су подлога и калем лоза, исте, или приближно исте дебљине, те је отуда врло згодан за калемљење резница, једногодишњих и двогодишњих лоза, пирорака и положњака, под којих су се већ жиле развиле, а предузима се у доба, кад и калемљење у пролеће.

Од многих начина спајања, која се употребљавају код лозе, цене се највише два: *енглески* и *шамлетов*. Оба начина изводе се поглавито у томе, ну са успехом врше и код већ посађене лозе, само пре, него што се приступи раду, нужно је, да је радилник картирања равница, него, у колико је то могућно, и кад се картирају брдски крајеви. Размер карте је 1 : 25.000

Као год на левој страни Раје, тако се и у Баденској лес редовно проучава, па се и овде осећа јак утицај детаљног картирања земља на ово научно питање, као и, значај овога за правилно разумевање постанка земља.

Механичке анализе земља врше сами геолози, који су их и картирали, а хемијске анализе предузимају хемијске опитне станице. У осталом и сам геолошки завод има своју хемијску лабораторију, само је, приликом писчеве посете, место хемичара било празно.

Пољопривредни инжињери не суделују при самим геолошким картирањима; плата је, за сад бар, главни задатак, да попуњују топографске карте, које ће служити као основица при геолошким картирањима, и то поглавито да врше нивелисања и да уносе изохипсе.

О радовима на детаљном геолошком картирању у Дармштат-Хесенској, писац може казати само по чувењу: да је тамошњи геолошки завод и по својој организацији и по методама рада основао по примеру баденског геолошког завода.

При примени осталих резултата геолошког проучавања мора сам завод да узима иницијативу.

г). Баденска и Хесенска.

По примеру саксонском прше се геолошка картирања у вези с проучавањем земала и у великим херцогстајма Баденској Дармштат-Хесенској.

Седиште баденског геолошког завода је у Хајделбергу, где је скопчан са универзитетом, као што је то и у Штрасбургу и Лајпцигу, али стоји под окриљем министарства унутрашњих дела. Управник завода је универзитетска професор Rosenbusch, а чланови су му махом доценти са универзитета. При картирањима суделују као помоћници сем редовних чланова завода још и други геолози (на пр. професор геологије на фрајбуршком универзитету и др.). За време великих врућина ради се у планинама (Шварцвалду), а у пролеће и у јесен (кад се пада сврше) по равницама.

Агрономско-геолошка картирања захтевало је само министарство, и то, видевши да се то у Пруској са успехом прши, по пруском примеру; али је и овде, пре него што се приступило послу, сазвана била једна конференција, на којој су сем геолога били још и представници пољопривреде и шумарства. Као основни принцип за израду ових карата утврдила је конференција: агрономско обележавање земља на геолошкој основици, и није у свему усвојила пруски систем рада, те се тако, са извесним модификацијама, отпочело радити по саксонском примеру. Обележавање земала на картама не врши се само при-

деник, довољно извежбан. Код ових начина срашћивања калема, иде доста дако, с тога, што се површине засека подлоге и калема најпотпуније поклапају, и што су сржне цеви отворене мало или ни мало.

Код *енглеског начина*, заклиси се најпре подлога на глатком и равном месту, од прилике под углом од 16—18 степени, пазећи при том, да на засеку не буде никаквих удубљења. Заклишавање врши се или само ножем сл. 1. или ножем али по-

Слика 1.

моћу за то удешених справа. Таква је справа коју представља сл. 2. У отвор код а, протури се лоза до *б*, па се лоза заклиси

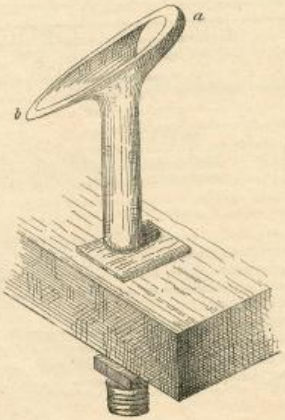

Слика 2.

тако, да буде у истој равнини са клисом на справи. Справа помоћу завртња (шрафа) утврди се за сто према калемару.

Кад се подлога заклиси, онда клис треба по средини расцепити у дужини за 20—25 см. и тако начинити језик, разјапљен кљун, као што то показује сл. 3. и 4. код а. На исти начин изради се клис и расцеп и на калем лози, иног другог овца по само обратно, при чему поглавиту пажњу треба обратити на то,

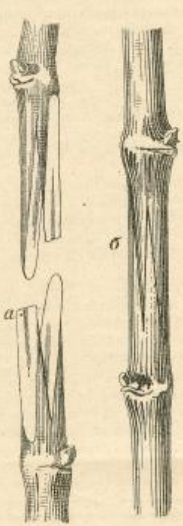

Слика 3.

Слика 4.

да површине засека (клиса), буду подједнако дугачке и широке, и да се језик на калем лози налази од прилике на истом месту на ком је и на подлози. Кад се и то уради; онда ваља уместити калем лозу у подлогу, као на сл. 3. под *б*, пазећи при том, да језик калем лозе што боље зађе у језик подлоге, и да падне мезгра, на мезгру па се за тим калем веже (сл. 4. *б*), и сви утрапе, да се до употребе не би осушили.

За везу калема употребљава се обичан канап, који се нешто мало укатрањиви, или тежина, парочито од старих распредених и раније окатрашисаних конопаца, за тим лика и рафија. Да би рафија дуже трајала, добро је, да се пре употребе натопи раствором плаве галице (коњског камена, бакра сулфата). — За овај циљ употребљава се и гума у пантљикама, које се добијају као отпаци при изради гуме, а слична је веза и од листастог каучука (**Bagdelelles caoutchouc vulcaniée**), од којег килограм кошта у Француској на 30 динара, и с којом количином може да се увеже на 3000 калема.

Лозе, које су трапљене у соби, добро је пре трапљења потопити у кашу од воде и смовице, и то на месту, где је извршено калемљење. Кад се каша по том осуши, онда се на калему начини од ње танка корица, која помаже, да се лоза сачува од исушивања, а при том не смета избијању ластара, пити спречава сувишно лучење — сузење.

У Француској, омотавају калем, парочито резнице, најпре листићем стањола (истањеног калаја), па затим рафијом или

гумом. Килограм ових листића стањола (Papier de plombe spécial Ecuille d' etain), кошта у Француској око 1·50 динар. и та количина довољна је за 600 калема — резница.

Спајање лозе на *Шамаенов начин*, носи име по Французу: *Aime champin-у*. То је начин сличан енглеском, с неким изменама, а корист му је та, што се брже изводи од енглеског, ма да на први поглед изгледа да је тежи од њега.

Само пак калемљење врши се овако: подлога пресече се равно и глатко, па се за тим расцепи, али не по средини, него ближе крају, да клис калема залази што мање у срж. По том се заклиси подлога као и код енглеског начина (сл. 5. а и сл. 6. а). Тако исто, но само у обратном положају, уради се и с калем лозом (сл. 5. б). Тада треба пазити, да расцеп допире

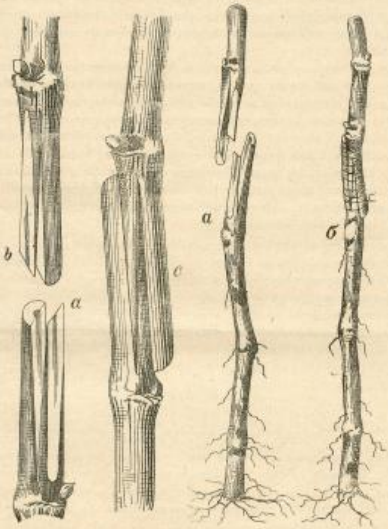

Слика 5. Слика 6.

близу окца, зглавка, јер се ту сужавају сржне цеви или их и нема, те се тако и срашћивање врши понајбрже. Кад се то уради, онда се уз припомоћ клина или ножа умести калем лоза у подлогу, на начин, као што то показује сл. 5. а, којом се приликом, као и код енглеског начина пази, да легне мезгра на мезгру па се потом калем веже исто овако и даље ради као и код енглеског начина.

Спајањем, може један радник да окалеми 400—5000 лоза, резница или приорака.

— А —

НА КОЈИМ ПОЛОЖАЈИМА ТРЕБА ВОЋЕ САДИТИ.

Воће може да се гаји на сваком положају, али је велика разлика у каквоћи рода и код једног и истог воћа, кад се гаји на разним положајима.

У опште узевши, воће много боље успева и далеко укуснији род даје, кад се гаји на присојним странама, него кад се гаји на осојним местима. Најобичније воће: јабуке, крушке, трешње, орах и кестен захтевају слободне (отворене) положаје, те зато расадник и растило у којима се производи ово воће, ваља да су на таком месту, да се воћке још из малена навикну и очврсну, те да касније могу поднети и сваки други положај.

За воће нису подесне влажне, загушљиве и магловите доље, ни места, која су изложена јаким ветровима, а на случај, да се оно ипак жели гајити где владају јачи ветрови, онда ваља пазити да воћке буду што чешће и да су с краћим деблом. Многи у овим местима гаје јабучасто воће са шљивама, т. ј. при сађењу пазе да до реда јабучастог воћа дође ред шљива, затим ред јабучастог воћа и т. д. А, у најновије доба препоручује се, да се са стране одакле дувају ветрови посаде црне тополе па иза ових воћке.

Сваки положај је у нечем од користи а у нечем од штете. Тако нпр. на високим и слободним положајима, и великим равницама и на северним странама, воћке мање страдају од позних (пролетњих) мразева, јер оно позније цвета, али у оваким положајима најкасније сазрева, а многе сорте не могу ни да дозру, па шта више ни да се као што треба развију.

На јужним положајима, воће сазрева најраније и род је врло леп и укусан, али оно овде понајвише пати од пролетњих (позних) мразева, јер рано цвета, и то у толикој мери, да је берба често несигурна.

На источним положајима, воће такође добро напредује јер сунце обасјава земљу до подне, те се тако код земље одржава више влаге него на јужним положајима, по цвет и овде често страда од мразева, а род касније сазрева. На овим положајима крушка успева свагда боље од јабуке, која је обратно напреднија од крушке, кад је на присојима. Источни положаји с благим нагибом, у опште узевши, бољи су од јужних положаја.

На западним положајима, где сунце огрева само од подне, успева добро привредно воће, т. ј. обичније сорте јабука, крушака и шљива, ако је заклоњено од устоке (кошаве) наравно у местима где ови ветрови владају.

И на северним положајима гаји се само привредно воће, јер ово мало страда од позних мразева, али с тога, што род најкасније стасава и што леторасти до зиме не могу често потпуно да се здрвене, најмање су подесни за гајење воћа.

Најтоплији положај траже: бресква, кајсија, бадем и винова лоза. Од њих кајсије и неке сорте шљива, затим јабуке и кестен, захтевају поред топлог положаја још и да су заклоњене од хладних ветрова. На високим и хладним положајима успевају: трешње и многе сорте јабука и крушака, затим орах и лешњик. Орах ваља да је заштићен од северне и источне стране, а најбоље успева на јужним странама. Многе сорте шљива и крушака могу добро да напредују и у дољама, па шта више и на доста влажним местима.

ГОВОР.

Љубомира Којића, наставника,

О Св. Трифуну, слави Винодељско-Воћарске школе у Букову, код Неготина.

Поштовани гости,

Као увек тако и ове године ви нисте пожалили труда да својим многобројним присуством увеличате годишњу светковину ове младе установе, која, верна старим винодељским традицијама нашег народа, слави данас свога патрона св. Трифуна.

У име ове заједничке нам установе, којој се с толико љубави одазивате, у име школе и њеног особља, ја вас мили гости

поздрављам добродошлицом и благодарим вам на љубазној пажњи коју сваком приликом указујете овом младом заводу чиј је задатак и правац резултанта ваши давнашњи жеља и потреба.

На стварању његовом, Крајинци су притекли држави у помоћ добровољним жртвама и помогли, да се подигне овај дом под чијим смо се кровом данас искупили, да, прослављајући његовог и нашег винодељског патрона, потражимо у узајамном разговору начина и средства за унапређење наше малаксале и зачмале привреде. У овом разговору, даје нам се згодна прилика, да нарочито истакнемо на видик ону привредну грану чиј је најодличнији представник у нашој домовини Крајина, а која тако брзо пропада из истих узрока као што је то било и бива у осталом свету.

И ако има много ствари о којима би се могло говорити с више успеха за говорника и од веће занимљивости за слушаоце, ја држим, да би се огрешио о своју дужност кад не би првенствено свратио вашу пажњу на питање које је од битног интереса за целу земљу а нарочито за ову покрајину.

Ја мислим, да кад се у данашње време, поведе реч о винодељу које тако рапидно пропада, према томе не треба и не може остати равнодушан ни државник, ни трговац ни занатлија, а још мање прави винодељци Тимочке Крајине чије је име и благостање тесно везано за ову привредну грану. Ко иначе није познавао Крајину, Неготин и др. овд. места чуо је за њих по доброти црни вина коме су природни услови давали неки специјалитет те је тражено и куповано за далеке пијаце и ван отаџбине.

Јест. То је било некада — рећи ће нам се, али како данас стојимо у том погледу.

Управо то и јесте питање на које сам желио обратити вашу пажњу, те да видимо у каквом се стању данас налази наше винодеље, и имали изгледа, да се ускоро опоравимо од пораза, које нам је причинила опште позната виноградска болест.

Винодеље је у нашој отаџбини различно заступљено у разним крајевима управо у сразмери према земљиштним и климатским условима. На извесним местима оно је једини или бар најглавнији извор прихода, па другим од споредног значаја и више за домаћу потребу; али узев све укупно, винодеље је једна врло важна привредна грана у нашој отаџбини и као чинилац у опште народним газдинству о коме се мора водити озбиљна рачуна. Од колике је важности, у опште, видеће се кад оценимо вредност годишњег производа, а шта је виноград вредио за поједине људе, то они најбоље осећају сада кад су без њега остали.

Према површини, која је засађена виновом лозом, вредност годишњег производа, може да износе до 23,000.000 динара, рачунајући у средњу руку.

Ако би допустили да нам виногради пропадну, као што је већ било са једном четвртином, онда би се у опште-народном газдинству показао дефицит, ако не за читаву горњу суму, извесно је, да би имали половину чисте штете, јер у винодељским крајевима ни једна друга културна биљка не доноси толико користи колико винова лоза, а да и не узимамо у рачун такова земљишта где се само лоза може гајити и награђивати труд произвођача.

За ови последњи 25 година од доба филоксеричне кризе, у том погледу прибављено је и сувише искуства, а нема сумње да то није познато и нашим винодељцима.

Овде је срачуната вредност произведеног вина на ону површину, која је постојала пре појаве заразе, но данас ствар сасвим друкчије стоји.

Ако се послужимо званичним извештајем Министарства Привреде, наћи ћемо да од 43.304,82 хектара колико износе сви виногради у Србији, филоксера је потпуно утаманила 9.959,8 хектара, а заражено је и оболело 11,259,5, остаје још у здравом стању 22.085,5 хектара.

Ових 11.259,5 хектара што су већ заражени, морамо рачунати за пропало, јер кад се ништа није могло учинити док је зараза била на мањим и ограниченим површинама, данас о каквом спасавању не може бити ни говора пошто се је сушибуба распрострла и угњездила по свој Србији и у свима најглавнијим винодељским положајима.

И тако после 12 година, можемо расходовати из инвентара народне имаовине половину целокупних винограда, јер и оно што је заражено, морамо, хтели не хтели, рачунати да је пропало.

Овом злу придружило се друго још горе, те слабе користи имамо и од заостали — здрави винограда. Што филоксера још није уништила, то дотамањују друге криптогамске болести као: пероноспора (звана у народу „пламењача"), Антракноза итд., а по свему изгледа, да има и других болести по које нису довољно испитане.

За ово нам је жив пример прошло-годишња берба кад грожђа немаћаше ни за јело, него је вагонима увожено из Македоније и продавато по свима нашим већим варошима. Пламењача је дакле, упропастила бербу на виноградима који су поштеђени од филоксере, а оно мало грожђа што је сазрело, дало је већином бледо, кисело, слабо и непостојано вино.

У званичном извештају ништа се не помиње о томе колико је подигнуто нових винограда на америчкој лози, но и без тога можемо знати да није учињен знатан напредак, јер да га има, извесно би било напоменуто.

Дакле, од 1882 године, када је се зараза појавила па до конца прошле године, сасвим је пропала $^1/_4$ наших винограда, друга четвртина изумире, а остатак — половину утамањује Пероноспора. Успех у подизању нових винограда тако је слаб, да се једва може прибележити по какав усамљен покушај, осим Крајине где овај посао све више узима карактер озбиљнијег рада.

То је, ето, слика данашњег винодеља у Србији.

Према томе очигледно је, да с овом привредном граном за сада најгоре стојимо од свију остали винодељски држава.

Како је пак Крајина прошла у овој економској кризи, вама је боље познато те с тога ми није нужно да се на том задржавам.

Ако потражимо сличне примере филоксеричног опустошавања у осталом свету, наћи ћемо, да је и тамо зараза учинила још ужаснију пустош, а можда и за краће време него код нас; али успех у подизању нових винограда тако је велики да задивљава посматрача и надокнађује готово сасвим причињену штету.

Дозволите ми да наведем један за нас веома поучан пример из државе у којој је први пут опажена опасна зараза. То је Француска као што је свима познато, која је у пркос ове недаће, и данас прва винодељска држава у свету. Али пошто би имали посла са гломазним цифрама ако би узели у расматрање целокупно винодеље у тој земљи, ја ћу мој извештај ограничити само на један округ (департман Hérault), који је највинодељскији крај — ако се тим изразом могу послужити — у Француској, а можда и у осталом свету.

Површина овог округа мало је мања него двапут округ Крајински, али засађена површина виноградима, већа је 5 пута него сви скупа виногради у целој Србији.

Пре него што је филоксера узела маха т.ј. око 1870 год. та је просторија износила 226.000 хект. а годишња производња вина стизала је до 16,000.000 хектолитара или 28,268.000 акова.

За непуних 12 година т.ј. 1882 год. од 226.000 хектара остало је само 47.000. Дакле за 12 година филоксера је потпуно утаманила 179.000 хектара!

То је ваљда јединствен пример у свету, да је читава култура збрисана за један деценијум.

У осталим крајевима Француске, зараза се ширила негде више негде мање, али свуда је за собом остављала такву пустош, да је сеоски народ, напалажећи више сретстава за живот, почео исељавати и исељио се из једних места за једну четвртину, из других за трећину; варошки и села удараше су патраг у привратају и свуда су се осећале последице ове економске кризе; један хектар земље у Шарранту и Лангедоку, који је пре вредио 8—26.000 динара продаваг је после за 300—600 до 1000 дин. највише; надниче су пале од 4 на 1·50 до 2 дин.

Штета је на све страше била толика да је Lalande још у 1888 год. рачунао да износи 10 милијарди франака.

Нема сумње, да ова штета и под нас износи једну огромну суму, која ако се не рачуна с милијардама, износи јамачно на више милиона, а то је већ за нас и сувише.

Да видимо сада на који су се начин помагали ови људи, који су тако страшан пораз претрпили; како су они алу доскочили?

Узимам опет за пример департман Херод, који је мени најпознатији а и даје нам најпрегледнију слику таког рада те нам може послужити за углед и пример у нашем предузећу по што се ми сада налазимо у истом стању у каквом су они били пре 12—15 година.

Колико је ту експеримената учињено, колико ли је новаца потрошено, о томе постоји читава историја. Сама Париска Академија Наука нудила је 300.000 дин. награде ономе, који пронађе сигуран лек противу филоксере, но до данас нико није имао толико среће да мете руку на ову сумњу.

Између осталих разних сретстава, напослетку се приступило и калемљењу америчке лозе у околини Монпелија око 1872 г.; али то су били први покушаји на које у почетку није много нађе полагано због разних предрасуда и предубеђења. Прошло је неколико година док свет није се уверио, да се тим начинима може корисно парализирати дејство штетног инсекта.

И тек око 1880 године, кад је филоксера утамањила четврт петина винограда, видимо да се калемљење на америчкој лози примењује у велико и на великим просторијама. Од тог доба тај начин постаје најсигурније сретство противу заразе и сада се примењује у целом свету.

Ево како је тај рад од тога времена напредовао:

До 1880 год. и засађено и напалемљено је на 2624 хект.					
у 1881	„	„	„	„ „ 2538	„
„ 1882	„	„	„	„ „ 5756	„
„ 1883	„	„	„	„ „ 6507	„
„ 1884	„	„	„	„ „ 12624	„
„ 1885	„	„	„	„ „ 14965	„
„ 1886	„	„	„	„ „ 17145	„
„ 1887	„	„	„	„ „ 15172	„
„ 1888	„	„	„	„ „ 15970	„
„ 1889	„	„	„	„ „ 17926	„
„ 1890	„	„	„	„ „ 15397	„
„ 1891	„	„	„	„ „ 15839	„
				Што укупно износи: 142.101	„ а

у прошлој години та је цифра износила 167.000 по извештају подпетог конгресу, који је држан пр. год. у Монпелију.

(свршиће се)

ПРПОРЕЊЕ РЕЗНИЦА ВИНОВЕ ЛОЗЕ.

Уверени смо да многи пољопривредници односно виноделци радије купују припорену америчку лозу, но резнице, и ако је она скупља. Они припорену лозу радије купују зато, што се сигурније прима, када је на стално место пресаде, на којој ће наше домаће врсте винове лозе да наламе.

Да би наши пољопривредници односно виноделци, што развијеније и боље припоре од америчке лозе добили, ми им препоручујемо да купују резнице од америчке лозе, на да је сами припоре.

Пре но што виноделце упознамо са начином припорења резница америчке лозе, нужно је да их упознамо са резницама, какве оне треба да су, када треба да су одсечене и како их ваља чувати до времена припорења.

Резнице од америчке лозе треба да су од једногодишњег добро сазрелог лозе и 30 до 50 сант. мет. дугачке и да су одсечене од добро развијеног чокота.

Да ли су резнице одсечене од добро сазреле лозе, познаће нам кора, која мора бити светла, свежа и здрава.

На резницама треба да су пупољци — окца — што је могуће ближи један другом, јер, у колико су они један другом ближи, у толико ће оне имати више резервне ранене материје, која ће служити за јаче умножавање жилица, те ће на тај начин и снажнију лозу терати.

Сем тога, резнице треба куповати оне, које су са доњег краја дрвета — лозе, одсечене јер су пупољци — окца — развијенији из којих ће се и жилице боље и снажније развити.

Најбоље је време за сечење резница, — чија дужина варира између 30—50 сант. — у месецу Фебруару. Одсечене резнице увезамо у снопиће по сто комада и уронимо их у подрумску, који није одвећ влажан или их утрамимо у земљу на каквом заклоњеном месту и чувајмо до времена припорења.

Припорење резница врши се на следећи начин:

У месецу Марту или Априлу обележимо један простор земље мотиком уз затегнуто уже од једног метра ширине, а у дужину произвољно. Овај простор ископамо ашовом или рилем за 50—60 сметара дубоко, и дно овог јаника попунимо нешто са ситном земљом и поравнимо. Страна јаника на коју лозу полажемо мора да буде мало коса. На тој косој равнини поређамо по банку резнице у одстојању 8—10 сметра једно од друге. тако да им само 1—2 пупољка — окца — остану изван земље; затим загрнемо један слој ситне земље од 30—40 сант. метра дебео; после тога, опет на том слоју земље поређамо резнице као и први пут. На тај начин упропорамо сву количину припремљених резница од америчке лозе.

Ако је земља тешка и јадна глиншша, измешамо је са речним песком и згорелим шталским ђубретом, те да она буде растреситија, како би ваздух, влага и топлота, што лакше могла у њу продирати и припори се из ње што лакше вадили.

Ако су резнице кратке ређамо их по банку усправније, а ако су оне дугачке, онда их ређамо што косије.

Пошто смо резнице на описани начин упропорили, врло је корисно да све припориште овако покривено са танким слојем згорелог шталског ђубрета, те да се горња површина земље не осуши.

Главну негу у припоришту треба да укажемо пре године у брижљивом заливању, плевљењу и прашењу, и оне ће године упропорене резнице избити слабе ластаре.

У јесен, чим лист са припорака опадне, загрнимо их земљом, и у пролеће друге године кратко орежимо, а изнад пролећа видимо припорке пажљиво и пресађујмо на стално место ради калемљења.

Ако припорке морамо далеко да преносимо, онда их са влажном маховином или ма чим другим, завимо, да их не би сунце или ветар осушио, што обично бива да се после четврт сата многи припорци осуше, ако нису добро влажном маховином или ма чим другим завијени били.

Петар Стојадиновић.

БЕЛЕШКЕ.

Како ћемо спречити да се добре врсте кромпира не измећу. — Сваки који је набавио какву добру врсту кромпира на страни, и гајио у својој башти, морао је приметити, да је се иста врста после 2—3 године сасвим изметнула. Главни узрок изметању кромпира јесте: што се једна иста врста, на једној истој земљи и на исти начин гаји више година, а зна се међутим, да кромпири по хемијском саставу врло су велики пробирачи у погледу земље и климе. Неподесан избор земље и места, и чешће сејање кромпира једне исте сорте *само кртолама*, најглавнији су узрок, што се кромпири изметну. Јер је чињено упоређење па је једна врста кромпира на земљи која јој годи и у подесној клими гајена више година, није се изметнула, а чим је иста врста на хрђавој земљи засејана одмах је се изметула.

За то, да би се ово изметање спречило, треба семе чешће мењати на набављати оне сорте, које су из хладнијих предела и са неплоднијих земаља, и које су са њива влажнијих са непропустљивом здравицом, а на висини су од 480 метара над морском површином.

* * *

Спремање калемгранчица за калемљење винове лозе. — При калемљењу америчке лозе нашим домаћим сортама, понајчешће успех нашег рада зависи од тога, да ли су нам добре калем-гранчице, да нису суве и измрзле? С тога је најбоље спремити калем гранчице од наших домаћих сората лоза, још у месецу Новембру докле нису наступили јаки мразеви, јер ако се ове спремају у Фебруару и Марту, докле још лоза није крепула, лако се можемо преварити, на насећи од оне лозе која је сасвим или у пола измрзла, пошто се у то време на пресеку лозином не може да распозна измрзла од непромрзнуте. При том ваља назити још и на дебљину калем-гранчица, како би ова одговарала дебљини подлоге (америчке лозе); затим сећи их од оних ластара који су из саме главе избили (чокота) и то од оног дела ластара који је до саме главе јер је овај део због обилне хране бујно растио и добро се развијо; и напослетку чији су зглобови (коленца) узани, јер је то јемство да је лоза зрела.

Одсечени ластари од којих ће се спремати калем-грачице не смеју бити дужи од пола до 1 метра; треба да су чисти, да нема на њима рањавих места, где би се инсекти залегли, и да нису окца на њима потерала (набубрела). За тим везати их у свежње (спопиће) паветином или врбовим прућем; ископати рупу у дубину, дужине ових спопића; у дно рупе метути један слој песка, а по том ове спопиће утрапити и са свију страна загрнути песком; а да би се још боље сачували од мраза, по врху ових спопића нагрнути шушањ од лишћа.

Место за трапљење треба да је оцедно, склонито и у присенку, заклоњено од сунца.

Овако утрапљене калемгранчице, могу се очувати са свим свеже до јуна месеца.

* * *

Јабуке калемљене на врби. — Мађарски пољопривредни лист „Falgorda", доноси следећу белешку: У ђурској жупанији калеме Словаци неку извесну врсту јабуке на врбу. Они то чине у процеп, или очењем. Јабуке добро рађају и доста су крупне, бледо-жуте, рађају сваке године, па и онда, кад иначе друге јабуке, омахну, само су оноре. Словаци их зову „врбовке." Ако дакле на врби „не може родити грожђе", а оно могу јабуке.

* * *

Да лукови од зумбула не труну. — У новије доба многи се жале, да им лукови од зумбула, лала и осталог лукастог цвећа труну. Томе има лека. Пре но што ће се лукови усадити, треба их сувом крном истрти, и ставити, да у сланој води 6—8 сати постоје. После тога времена треба их извадити и одма метнути на сунце, или код умерено топле фуруне, да се добро осуше, па их онда усадити. На литар воде, треба узети 150 грама соли.

* * *

Средство против „улога." — „*Улози*" су болови, који се појављују у зглавковима (Gicht). „Fundgrube", лист, који је добро познат са својих поузданих препорука, препоручује и против улога једно врло добро средство, а то је — обична со. Узми једну ланену кесицу, па је напуни сољу, добро је загреј и метни на болно место. Овако треба со загревати и метати на болно место, док улоге непрестану. Кад си со *десети* пут загревао, онда је изручи из кесице и проспи, на напуни кесицу новом, јер је стара већ изгубила моћ. Овако чинећи кроз неколико дана, нестаће улога за цело.

* * *

Хоћеш ли крупних, или хоћеш много кромпира? — Чувени американски пољопривредник *Прантле* одговара на то питање овако: ко хоће да добије крупних кромпира, он мора циму, чим се из земље промоли, одма повисоко земљом загрнути; а ко хоће да добије више, а ситнијих кромпира, он мора пустити да цима повисоко порасти, па онда да биљку помало, али чешће огрће. Ја сам се уверио да је ово истина.

* * *

Семена с тврдом љуском. — Сва семена с тврдом љуском, нарочито она од шибља, врло тешко и споро ничу. Нека од њих леже и по више година у земљи док никну, па је то врло погрешно кад их понеки незналица из земље избаци зато, што, по његовом уверењу, није добро и није брзо никло. Сваки, ко сеје тврдокоро семе вишегодног рашћа, мора, пре свега, то рашће од семена познавати, пре сејања семе у млакој води по 48 и више сати натопити, посејати, и док не никне непрестано га заливати и неговати, никако га не треба напуштати.

ГЛАСНИК.

Курс за практичне пољопривреднике. — На вишој пољопривредној школи у Бечу отворен је ове зиме курс за пољопривреднике целе Аустро-Угарске монархије. Предавања се држе из предмета свију привредних грана. Предавања држе најчувенији професори ове школе. За сада има слушалаца преко једне стотине. Слушаоци — ђаци — су од 40—50 година и врло пажљиво прате предавања и уче своје задатке.

* * *

Пољопривредни одсек на универзитету у Хали. — Ово је најчувенији виши пољопривредни завод у немачкој царевини. У њему је учило зимског семестра ове године 334 редовних ученика, од којих су по народности: 164 Прајза, 87 Немаца из свију провинција немачкога царства; Руса 34, Аустријанаца и Мађара 27, Бугара 5, Швајцараца 5; Холандеза 3; 2 Турчина. Из Белгије, Француске, Црне Горе, Румуније, Шведске и Норвешке по 1 и из Азије 1. Из Србије нема ни једног?

* * *

Премије за унапређење шумарства. — Угарско Министарство за земљорадњу, у смислу постојећег закона за подизање и чување шума, расписало је награде, за оне, који се баве подизањем шума (пошумљавањем). Калина ће се простор пошумити, на којим местима и којим дрвећем одређено је у конкурсу — стечају.

Награде су ове: две премије I. класе свака од по 1000 крона (1 крон вреди 1 дин.); две велике премије II. класе по 800 крона; две велике премије III. класе по 500 крона, две мање премије I. класе од по 200 крона, и две мање премије II. кл. од по 100 крона.

Пријаве важе до конца Јула ове године, а извршиће се преглед и раздавати награде на концу 1899. године.

* * *

Интернационална утакмица плугова у Ламбергу. — Пољопривредно друштво у Галицији, приређује на дан 19. Јуна ове год. за време трајања земаљске изложбе у Ламбергу, међународну утакмицу плугова у ове три групе:

а) Такмичиће се плугови за дубоко орање;

б) Плугови са више раоника и

в) Плугови најподеснији за земљоделце који имају малу имовину.

* * *

Акционарско друштво за подизање винограда. — Еноложка секција пољопривредног друштва под председништвом министарског саветника Лудвика Добокаја, а по предлогу референта за винодеље Ј. Миклоша, решила је: да се оснује акционарско друштво за подизање винограда. Одмах је одлучено земљиште, на месту уништених винограда од 100 јутара, да основање једног великог сортимента винограда. Ово друштво, намерава, да у земљи засноје више оваких удружења у горњој цели. Тако Мађари а ми?

* * *

Пољопривредни савез у Немачкој. — Укупни број чланова пољопривредног савеза у Немачкој износи 178.243. Само у месецу Јануару, поводом закључивања трговачког уговора са Русијом уписало је се у овај савез 10.185 чланова. Савез има 30.000 повереника у целој Немачкој. На одржање и учвршћење овог савеза троши се 463.502 марке годишње. Врло кратко време аграрци послапици овог савеза у рајхстагу тако се зову) биће моћна партија у немачком рајхстагу.

* * *

Светско баштованско друштво. — На светској изложби у Чикагу конституисало се „баштованско светско друштво.“ Циљ је овоме друштву, да се успостави писмено узајамно обавештавање свију земаља на свету о проналажењу нових корисних биљака.

ДОПИСИ.

Свештица, 20. Децембра 1895. год.

На супрот неповољном лету, извалосо врло лепу јесен. Целог Септембра и Октобра било је невидно ведро и топло јесење време, па тако и у Новембру, осим неколико дана снијега који је око 20-ог пао на оконано и било лепо време, све до 15 овог месеца; од над је тек наступила права зима.

Ове јесени и поред оваког лепог времена и ма да је сопствена земља врло корисно сејати, јелино што сувак ће подизи неког да се могу сијати, боље рало по пролетња, а друго што је оно што се у јесен ора и посеје готово и као од добити за пролеће, опет је врло мало оштеће посијато у овој околини. Узроци су томе највеће што је тешко јесење усеве од потраје свчувати, за то, што су пуће сеоске рантрканке, па су њиве јако на удаљу стоји, што се стока и деца рђано чува а нашто наступи јесен и усеви се легли прибере, стока се пусти и готово нико је не чува, но тумара слободно по њивама ливадама и воћњацима и ако кул ове. У овој околини свет још нема појма о бољем и рационалнијем обрађивању земље и држању стоке, но рали тако каки је нашпало, па се те наслеђено нашше тврло држи. Даље, рантрканост села, неспоштења, расиарчаност земље, нестајање сеоских утрина, врло слаб и лабав надзор и страшно општинске власти, узрока су што се код нас мало сеје озимих жита. Кметови су сељани чији су појмови о томе пао и под осталих њихових сазнтола. С тога но ове да има уредну њиву, ливаду и воћњак, да поједе озимицу или раније у пролеће, мора сас то заграђивати у ограду што опако време утроши и гору употребити, или чувати и брашити од туђе стоке, што је опет врло тешко. Без грушевања хуља сеоских, без удружене снаге, грушевања имања, бољег знања о раду, болих алата, више шиколованих и изложбаних људи у народу, веће нарлашности и склалних закона — ништа ако што је сада, врло је тешко отпочети ма какво напредан у раду сеоском.

Овом приликом рећи ћу неколике о неким нашим народним обичајима, на правом месту о славама, свадбама и дабама.

Сви обичаји у једном народу, произлоси су културног, умног, моралног и политичког заостала тога народа. Они су плазници и потребама стварним или уображеним у извесном времену. Разне народе на истом ступњу развоја, и у сличним прилакама друштвеним, имају сличне обичаје. Са разнијем културним и друштвеним, са развијеном свести, образовања и морала, сурови, дивљачки, непорични и штетни обичаји, или со искорењују и усавршавају, или их по стаје на ме на њихно место јављају нови корисиији и племетији. Спречавати то било би и неплетно, јер би то значило спречавати развитак народни. Водити треба све што је паметно и добро, на било споре или туђе а просто и некорењивати све што је рђано, на ма чије било. Сваке, свадбе и дабе код нашега народа постаје све више места ће се пијанчи, слађа и ће се радују бојени, убиства, дангубе, расипање трудно зарађеног иметна болести и т. д. Отидите на славу; свадбу или дабу, послушајте разговоре, посведоћите рад на њима. Врло ретко или никако нећете чути плаетан, озбиљан и поучетан разговор да се води, нао што бар причају да је у прећашње страже доба било, него све бесполезне и блутаве будалаштине; пијани људи не умеју паметно и корисно разговарати. Требало би радити и настојати примером, поуком, опоменом од власти и т. д. да се сви некорисни и штетни обичаји који нашанка справљају разлога нестаје, као се не могу са сима уништи, опо бар умањују, справљају у времену и умереније и са мање трошка чини и замењују са другим корисијим, потребијим и бољим.

Народ живећи у овом планинском месту, које је најнеплеснје за шумарство, нема до сад никаквог учињеног напретка у овом погледу, нема расадника за прерађај дрвета на кутова за сазбрабај и преносе ранје и др. произлоси у друге крајеве наше отаџбине. Како је ова јесен била лепа, могао је народ доста кутова израдити, али нема никијера да их обиљежи, ма да у Ужицу имаде три никијера држава.

Ова година било је са берићетом слаба. Жита није родило више но пола лањскога, с тога ће га многи морати још од рапог пролећа куповати. Траве је било доста, али због рђава времена и оскудице радне снаге није на време покошена и сено је покисло. Шљива није било ни мало; остадог воћа нема.

Здравље на у народу ни у стоци није било ове јесени добро. У народу је било много срдобоље, гушобоље и богиња нарочите међу децом, и још трају; од њих је било више смртних случајева. Опеће су много страдале од метиља.

Цене су произлодима на пазарчићу најаци од 1 пиштрана:

Пшеница 12 н; кукуруз 9 н; јечам 7—10 н; овас 6 н; брашно пшенично 12—12 н во н; кукурузно 9 н; купус 4—5 н; кромпир 4 н; пасуљ бели 7—7 н по н; лук црни 10 н; лук црни 20 н; бели 20 н; шпр 34—40 н; сворањ 80 н; месо говеђе 40 н; јабуке 4—5 н; орасе 15 н; мед 60 н; јој 80 н; восак 3 кил; ракија шљивовица од 8 грађ 20 н; од 9 грађ 22 н; вино јелечко 45 н, кило. Говеда за клање од сто пила живе тежине 50 н. д; свиње ражене 50 лив.; овце 8—8 д. комад, козе говеђе сирове од пиле 70 н. д; овчије комад 2·20 д., козје 2·20 дин.

Као што видите, према огромном уложеном труду пољопривредника, ове су производи врло јевтини. Није ово што их народ има сувише, па суишком преко своих најнужних потреба продаје јевтино, него зато га пуцкда и новчана оскудица тоне, да их мора у бесцење продавати и остајати без њих. Народ је осиромашен, нема за шта да купи, кућина је њима и сељак мора да набави за новац себи многе животне потребе, које сам не може да изради, мора да плати велике данице, а док њих плати нема праших пшка и без мала и без пара.

Мићко Савић
земљорад.

Ужице, 18. фебруара 1894. год.

Прошлогодишња јесен у овом крају, била је врло подесна за све пољске радове, који се у то доба годне врше, с тога је летина врло лепо сређена и ускладиштена је и доста озимих усева. Зима је према њеној било доста блага, изузев су мразеви били у другој половини децембра, у почетку јануара и фебруара, снег је дошао пао и брзо је окопнио, с тога је ово зиме сточне хране врло мало потрошено. Ове зиме снег је се постепено топио и пољима готово ниде ни било.

Пољопривредници су се ове зиме занимали најпре сечом дрва, од којих су правили разне пољопривредне алате за домаћу потребу, и поле за отрађивање њива, ливада, башта и ливњака и за ограде. Највише су секли дрва за продају и то највише из „јелове горе“ пошто су најтврђа зимом се чувају и оправки јелове горе неће су немогућно сатрпети. Овде су се давно почеле запажати и благодарећи поменутом топлом времену, јагњад добро напредују и има их неће за клање, тако исто и кози је се доста окотило и и права отелило. Сенож доста добро наспела, јер да је била зима оштрија нашо у овом крају луди немају готово никаквих сенја, за стоку изузев за говеда, него је по нас зли на воду драче и поћена, наспадала би врло жалосна.

Од пре неколико дана као је се променило, почеше се изнова ћубре на њиве.

Цене појединих домаћих производа на ужичкој пијаци ове су:

брашно пшенично	100 кгр.		10—11	лив.
брашно кукурузно	„	„	6—7	„
пшеница	„	„	8—10	„
кукуруз	„	„	5—6	„
јечам	„	„	5—6	„
раж	„	„	5—5·50	„
зоб	„	„	5·50—6·50	„
кромпир	„	„	3·50—4	„
пасуљ	„	„	7·50—8	„
ракија лозова	„	„	15—20	„
ракија љута	„	„	70—80	„
вино ново	„	„	60—70	„
вино	„	„	70—80	„
сланина	„	„	75—85	„
шестрма брав	„	„	45—55	„
шестрма говеђа	„	„	70—80	„
мед	„	„	70—80	„
јој	„	„	75—80	„
восак	„	„	350—400	„

Стање здравља нашо код народа тако и код домаће стоке повољно је, изузев што је ове зиме нешто број деце помро од дифтерије и што је било пнеумоније, као резиме и на људима и на деци.

Дописни члан друштв.
Јован Голубовић
учитељ.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК III. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 27. Јануара 1894. год. у Београду

Били су председник г. К. С. Таушановић, чланови одбора: г. г. Јаков А. Марковић, Анта Голубовић, Аца М. Живановић, Мирко Миљковић, Тодор Николајевић и Павола Вељковић. Председавао председник г. Таушановић, бележио прип. дуж. секретара — писар Ј. С. Мићић.

4

Прочита се годишњи извештај у целини, који је састављен за 1893 годину.

Одбор реши: пошто је извесне измене и допуне у овом извештају учињено, — то да се исти по учињеним исправцама штампа и главном збору саопшти.

5.

Прочитане се понуде — огерти — за набавку семена од детелине луцерке и мухара: од Мајтнера, Фромера и Тодора Мразовића.

Одбор умоли г. д-р Марка Т. Лека, Јакова А. Марковића и Мирка Миљковића чланове одбора, да поднете мустре семена уз огерте, прегледају и оцене и у првој идућој седници свој реферат поднети. —

6.

Благајник друштвени г. Вучко С. Богдановић подноси рачун прихода и расхода за 1893 годину на преглед.

Одбор прима к знању, с' тим, да се ово и главном збору саопшти.

7.

Благајник друштвени г. Вучко С. Богдановић подноси „пројект буџета“ за ову — 1894 годину, на преглед.

Одбор по дужем саветовању одобри „пројект буџета“, с' тим, да се ово и главном збору саопшти. —

ЗАПИСНИК IV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 4 Фебруара 1894. год. у Београду

Били су присутни: Председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. В. С. Богдановић и чланови одбора г. г. Др. Марко Т. Лека, Мирко Миљковић, Никола Вељковић, Живојин Јанићијевић, Т. Николајевић, Анта Голубовић и Душан М. Спасић. Председавао председник госп. Таушановић, бележио припоп дужности секретара — писар Ј. С. Мићић.

8.

Прочита се писмо Г. Михаила Мишића свештеника из Мајдева окр. моравског, којим моли да му друштво набави машину жетелицу, коју оно као опробану и добру може препоручити и на одплату дати и до кога времена на почек.

Одбор реши: пошто је околина молиочева доста брдовита — неравна — то да му се обрати пажња:

1. Да ли је земљиште, на коме молиоц мисли ову жетелицу употребљавати равно и подесно за рад са истом или не?

2. Да ли је земљиште добро обрађено т. ј. да није грудвасто, каменито и да нема пањева и т. п. — и

3. На повољан одговор на предње 2. тачке. Друштво му може набавити машину жетелицу „континентал" о чијој се је доброти већ довољно уверило, и исту молиоцу г. Минићу дати на отплату тако, да једну трећину њене вредности положи друштву чим му се машина преда, а 2 трећине њене вредности да положи друштву до 1. Новембра ове године. —

9.

Прочита се молба Српског академског друштва „Србадија" у Минхену; којом моли: да му друштво свој лист „Тежак" бесплатно или под другим олакшавајућим условима шаље.

Одбор реши: да се Српско академском друштву „Србадија" у Минхену шаље „Тежак" бесплатно, а за поштарину тражити од друштва 1 форинту и 50 крајцара за ову годину.

10.

Благајник друштвени г. Вучко С. Богдановић реферише, да се извесна лица обраћају друштву и жале, да тријери које су од друштва купили нису добри, — а нека су од њих тријере вратила. У исто време саопштава писмо фабриканта Кине-а из Б. Пеште, којим изјављује солидност „тријера", и гарантује за доброту истих. —

Одбор умоли г. г. Живојина Јанићијевића, Душана М. Спасића, Мирка Миљковића и Николу Вељковића, чланове управног одбора, да, тријере који су од стране купаца друштву као неподесни за рад враћени, комисијски прегледају и оцене па за тим и реферат свој друштву поднесу.

11.

Прочита се реферат г.г. Јакова А. Марковића, Светолика А. Петковића и Мирка Миљковића о набавци семена детелине — луцерке, и мухара за ову годину, који гласи:

„Потписати прегледали смо све поднесене мустре од семена детелине луцерке и налазимо да је мустра коју је поднео Херман А. Фромер под бр. 901, најбоља.

Према овоме мишлења смо да би требало по овој мустри набавити семе за друштво од г. Фромера."

Одбор реши:

1. Да се семе по означеној мустри прими од Хермана А. Фромера, семенара из Б. Пеште, и са њим уговор закључи: за испоруку 5000. кграма семена луцерке и 1000. кграма семена од мухара,

2. Да се објави цена у свима домаћим листовима по 2. динара килограм.

3. Вишак коштања семена од луцерке да се стави на потпомагање пољске привреде, у овој години. —

4. Семе да се даје произвођачима, а не препродавцима, и

5. Лиферант г. Фромер ће бити дужан и преко ове количине семена, ако друштву буде потребно по истој цени и са истим условима испоручивати у овој години.

12.

Прочита се писмо Г. Виће Т. Радовановића економа из Водица, којим моли да му друштво набави и на отплату да машину жетелицу.

Одбор реши: да се молиоцу г. Радовановићу набави машина жетелица „континентал" с' тим да пола њене вредности у новцу положи одмах чим справу — машину — прими а пола до 1. Новембра ове 1894 године.

13.

Прочита се писмо Г. Министра народне привреде, којим доставља „упутство" које је израдила стручна комисија и привредни савет о унапређењу домаћег сточарства, на употребу.

Одбор реши: да се ово „упутство" достави секцији за сточарство, те да и она као надлежна о истом своје мишлење да, како би се друштво по овоме у будуће имало управљати.

14.

На предлог г. Др. Марка Т. Лека члана управног одбора, који предлаже да је неопходно потребно да друштво још у овој години набави потребне справе за чишћење и испитивање клијавости семена:

Одбор реши: да се још у овој години набави апарат за испитивање клијавости семена и справе за чишћење истог у вредности до 300 динара; — која сума да се исплати из друштвене благајне.

15.

Прочита со оставка уредника „Тежака", г. Вучка С. Богдановића, који моли да одбор избере друго лице за уредника „Тежака", а њему је вели не могуће остати и даље уредник, пошто је оптерећен млогим пословима у државној служби и у дужности друштвеног благајника.

Одбор по уважењу оставке г. Богдановића изабрао је за уредника „Тежака" г. Мирка Миљковића чинов. Министарства народне привреде и члана управног одбора.

У име управног одбора заблагодарио је председник г. Таушановић, г. Богдановићу на труду и заузимљивости око уређивања „Тежака."

Г. Миљковић је се заблагодарио одбору на поверењу почаствовањем Уредника „Тежака", уверавајући управни одбор, да ће се трудити да као уредник „Тежака" оправда указано му поверење молећи г. г. чланове одбора, а нарочито сараднике „Тежака" да га са својим радовима потпомогну.

16.

Председник, објашњава како је сада у друштву мала радна снага, а послови су доста нагомилани и разгравати, нарочито и с' тога, што сада настаје пролеће када треба разашиљати семе, справе и остало.

С' тога би неопходно било потребно да се распише стечај за секретара, а за то време док се секретар буде изабрао требало би умолити кога од г. г. чланова одбора да ову дужност отправља и за то да му се из плате друштвеног секретара одреди извесан хонорар.

Одбор реши: да се распише стечај за секретара са условима правилима друштвеним прописаним. Рок пријаве да траје до 1-ог Априла ове године. Плата секретару је 2520 дин. годишње.

За тим одбрр умоли г. Николу Вељковића члана управног одбора да отправља послове у друштвеној канцеларији до избора секретара које би секретар имао отправљати, — а за то да му се из плате друштвоног секретара даје по 100. динара месечно до избора секретара. —

17.

Одбор награди радове у „Тежаку" бр. 46—52 од 1893 г. По реферату уредника „Тежака." —

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

Г. Франц Винтер столар, и Г. Љубомир Ј. Станковић бравар, оба из Крушевца, изволели су досуђене им награде, за њихове изложене изврсне радове, на

изложби крушевачкој од 1891 год., драговољно поклонити каси Пољопривредне подружине крушевачке, ценећи је као главног покретача и извршиоца ове изложбе; и то:

Г. Франц 100 динара као I-ву награду, а г. Љубомир 40. динара као II-гу награду у занатлијском оделењу; свега 140 динара.

Управни Одбор крушевач. подружине, примив са захвалношћу ове поклоне, сматра за своју пријатну дужност, да изјави дародавцима своју особиту благодарност, на пажњи и њиховом племенитом поклону, који је намењен бољитку народне пољопривреде, том главном извору народног благостања.

Хвала им! хиљадили се, да Бог да, овакови истински пријатељи народне привреде.

Бр. 63.

21. Фебруара 1804 год.

у Крушевцу.

Подпредседник подружине

Драгос. Кедровић

Деловођа

Петар М. Накић

Благајник

Н. Новаковић

Чланови одбора

Ђорђе Будимовић

Мих. Марк. Протић

У. М. Урошевић

СТЕЧАЈ ЗА КАЛЕМАРЕ.

„Крушевачка Пољопривредна Подружина", у интересу бољитка запуштеног воћарства, жели и овог пролећа да настави свој рад у калемљењу воћа, у околним срезовима: расинском, трстеничком и жупском, у већем размеру, изашиљањем својих путујућих калемара, који ће ићи из места у место, и калемећи воће народ у томе поучавати. На тога ради расписује овај стечај за калемаре.

Калемари примаће се под овим условима:

1. *Калемари*, који писменим уверењем или практичним радом докажу своју способност и вештину у калемљењу воћа, нарочито за пролећни калем: у процеп, под кору или на спајање, — *имаће* од стране подружине (са помоћником) *дневницу 3 динара* и право, да, од сваког приватног лица, коме што накалеме могу, у име свог труда наплатити *по 10 пара дин. од једног стабла и завоја* — а више не;

2. Калемари ће од подружине добити бесплатно довољан број калем гранчица (биљке) од разног облагорођеног воћа; нужан прибор и сечива калемарска (на послугу), писмену објаву и препоруку на све месне власти и привреднике у срезу, у ком буду радили и књигу за бележење калема;

3. Калемари дужни су са својим помоћником ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, носећи собом довољну резерву калем-гранчица, алате и завоје; пријављивати се месној власти и калемити воће свакоме, ко их позове, по такси;

Главно сложиште калем гранчица биће у Крушевцу, (и среским местима);

4. Калемари дужни су у калемарској књижици водити тачну белешку: где су, кад, коме, шта и колико накалемили (и нумеру калема)? коју ће по свршеном послу предати подружини;

5. Посао овај трајаће 20—30 дана месеца Марта.

Сви они, који се осећају способни за овај привредни посао и предузеће, позивају се: да се до конца Фебруара, а најдаље до 5. Марта, пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој, са доказима о својој вештини калемарској, код подпредседника подрижине г. Драгослава Кедровића апотекара у Крушевцу.

Бр. 58. Из управе пољопривредне подружине крушевачке 19. Фебруара 1894. год. у Крушевцу.

ОГЛАС.

Ресавској пољопривредној подружини потребан је Воћар. Дужности су његове: да на подружинској земљи подигне расадницу за америчку винову лозу и воће, и да је вичан калемљењу лозе, воћа и пчеларству.

Награда је 1200 динара годишње, бесплатан стан на подружинском имању и 10 ари земље за башту.

Ко се способан осећа за ову службу, нека се обрати управи ресавске пољопривредне подружине у Свилајнцу, најдаље до краја месеца Марта 1894. године. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Умољавају се и остала уредништва да изволе овај оглас бесплатно отштампати.

Бр. 3. Из управе ресавске пољопривредне подружине 26. Фебруара 1894. г. у Свилајнцу.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** За и против утрина. — Како се калеми лоза спајањем. — На којим положајима треба воће садити. — Говор Љубомира Којића наставника (свршиће се). — Приорење резница винове лозе. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Јавна благодарност.** — **Стечај за калемаре.** — **Оглас.** — **Подлистак** (свршетак).

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО — КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМБАРИЈА — Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЋАЦИ У ОБШТИ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 11. У БЕОГРАДУ. ЧЕТВРТАК 17. МАРТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

О ГАЈЕЊУ ЛАНА.

Две предивне биљке познате свима нашим земљорадницима, лан и конопља, од вајкада су гајене и код нас, ако ни за шта више, а оно колико је требало за сељачко рубље. Није давно било, кад наши сељаци и нису знали ни познавали друго које рубље до пртено, оно које су њихове вредне домаћице и кћери справљале од конопље и лана, које су сами на своме имању одгајили. По која памучна кошуља и то код богатијих, стајала је тек за годетне дане, као „празнично одело.“ Али данас већ није тако. Стране тканине и фабричке израђевине нагло потискују све наше домаће, и данас већ и наше земљорадничке породице све више примају и носе памучно рубље. Дух некаквог јадног „напретка“ нагло осваја у свима редовима нашега народа, па није чудо што и ношња од страних производа и израђевина налази све више потрошача и у самих наших земљорадника.

Лан је и раније код нас мање и ређе гајен од конопље; али изгледа да у последње време његова производња све више опада, тако да га је, као културне биљке у извесним крајевима наше домовине сасвим нестало. А штета је доиста, што једна таква благородна и благодарна биљка, у место да јача и напредује, опада у култури. Потражимо ли узрока томе, по нашем мишљењу они би били у овоме:

1, Што је употреба ланенога влакна за домаћу потребу потиснута, као што напред поменусмо, употребом памука и памучних тканина.

2, Што ни ланено влакно ни ланено платно нема никакве тражње ни за употребу у земљи ни за извоз, и

3, Што већ има доста крајева, у којима је већ затрвено и само семе од лана.

Гајење лана сматра се у другим државама као важна привредна грана, и с тога јој се поклања велика и озбиљна пажња и од стране државне управе и од стране привредних друштава и приватних личности из реда произвођача и потрошача. Из једног најновијег саопштења у пољопривредним новинама видимо, како је производња лана у Аустрији, нарочито Ческој, опадала последњих година и како је поводом тога њихово министарство привреде послало у стране државе нарочите стручне људе да проуче тамошње прилике у погледу гајења лана, па затим саставило нарочиту комисију да испита узроке опадања и изнађе начине за повећање производње те биљке. Доказ колико је гајење лана од користи и за саме привреднике и за тканинску индустрију и за државну касу. Доказ даље, како у првом реду сама држава потпомаже да се развија свака корисна привредна грана, јер се из привреднога напретка има да црпе и сама државна снага.

И код нас је министарство народне привреде покушавало у 2—3 маха да подстакне наше земораднике на јачу производњу лана тиме, што је о државном трошку набављало по нешто ланена семена и разашиљало бесплатно у извесне крајеве. Али као да је на томе само и остало. Није даље вођена брига ни старање о резултатима, да ли су и у колико тиме постигнути и да ли су произвођачи имали на што да употребе добивено ланено влакно или платно. Па и ови покушаји били су пре него што су у нас отворене ткачке школе, дакле онда када је употреба ланенога влакна могла бити само за произвођачеву домаћу потребу. Не видимо међутим, да ли наше Министарство ради штогод, да потпомогне гајење и производњу лана сада, пошто су установљене ткачке школе, нарочито она у Ужицу, која би могла прибавити за прераду не само оно ланено влакно из своје ближе и даље околине, него и из целе земље. Ако нашим ткачким школама не припремимо и дамо наше домаће сировине на прераду, него их пустимо да се баве ткањем памука, набављеног са стране, — онда, чини нам се, не ће нам млого вајдисати.

И производња и гајење лана, као и других културних биљака, опредељава се према тражњи и потрошњи. Па да ли би с тог гледишта било оправдано гајење лана код нас? Ми налазимо да је оправдано, јер и ланено влакно и ланено платно има где и на што да се употреби, само то треба доиста и чинити. Тако:

1, Наше ткачке школе треба да узимају за своју прераду све ланено влакно, што га у земљи има, а да се не баве израђивањем памучних тканина.

2, Наше војно министарство треба да набавља за војничко рубље у првом реду ланено платно израђено у земљи, па било то из ткачких школа или других ткачких радионица, било непосредно од *самих сељака — земљорадника*. И ако би то био у неколико отежан начин војне набавке, ипак у интересу потпомагања домаће производње и индустрије, треба га усвојити тим

пре, што поједине обласне команде могу вршити ту набавку из своје области.

3, Ваља тежити и радити, да се од ланеног платна подмирује потреба у рубљу, па и другим тканинама, и код наших земљорадника и код других редова грађанства. Тиме би се у многоме заменило и оно сувише грубо кудељно платно, што сељани за своје рубље употребљују, а сузбило би се и памучно платно, које јако продире и налази потрошача и међ самим нашим земљорадницима.

Потпомажући дакле тражњу и потрошњу ланеног влакна и платна тиме и на тај начин, нема сумње да би наши земљорадници и сами прихватили гајења лана у мањем и већем обиму. Али то не би довољно било нити би се требало само тиме задовољити и очекивати, да сами земљорадници створе производњу лана у оноликом обиму, колика би она требала да буде код нас. Министарство народне привреде и Српско пољопривредно друштво са својим подружинама треба да потпомогну културу те биљке, тиме, што би се старали о набавци, па и бесплатном раздавању, потребног и доброг семена свуда онамо, где лан може да успева, и да осем тога дају и нужне поуке о гајењу лана.

Ако се на тај начин збиљски потпомогне наш земљорадник у набавци семена и нужној поуци и ако се створи потрошња и тражња влакна и платна онако, како поменусмо, — производња лана у већем размеру била би и могућа и оправдана —

После ових напомена о потреби и могућности гајења лана, да речемо коју и о самом гајењу.

И ако је лан, како се вели, право брдско чедо на свежем висинском ваздуху, опет успева он и у долама, само ако је клима умерено влажна; у сувим пределима слабо успева. Захтева земљу добро и дубоко урађену и иситњену, а најбоља му је песковита иловача и иловачаста пескуша, само да није подводна. Врло је важно, после кога ће се усева лан сејати, јер тражи јаку земљу а без корова. И с тога га треба сејати после окопавина и после детелине и луцерке; једно за другим узастопце да се сеје, не подноси.

Важно је тако исто изабрати право време за сејање, а може се сејати и рано и позније. При том ваља знати, да позни мразеви шкоде лану, па према томе и подешавати сејање. Као рано сејање сматра се време, које важи и за остале пролетње усеве и које се протеже све до краја Априла. У том времену ваља га посејати, како где, раније или доцније. Сејање после тога времена, зове се позно. Посејан као раније усев, лан боље успева и даје боље и финије влакно и већи и сигурнији приход. Треба сејати на сувом времену, а најбоље пред вече на сутра дан предрљати или заиграти али тако да семе не буде у земљи дубље од 2 см. Ако се има времена и чиме, може се и преваљати.

Количина потребног семена зависи од тога, да ли се лан сеје за зрно или за влакно. Ако је ради влакна, треба 210 280 кгр. на један хектар, а ако ради зрна 130—180 килограма.

Лана има разних сората, но најбоље је набавити и сејати семе од оне, од које се добија најбоље влакно; а то је она са плавим цветом, која је и код нас одомаћена, а најпризнатији је лан познати под именом „рижки." Набавку овога семена треба тражити преко Срп. пољоприв. друштва.

Засејани лан, кад је угодно време, ниче брзо, а за време раста потребно је по који пут оплевити га од корова, ако би се појавио. За потпуно доспевање потребно му је око 1850° с. топлоте.

Берба — чупање — лана подешава се према томе: да ли се жели влакно само или влакно и зрно или само зрно. Ако се хоће што финије влакно, онда га

ПОДЛИСТАК

ШТИТИМО КОРИСНЕ ИНСЕКТЕ.

Дешава нам се врло често да идемо у ноће, па и ако не увек послом, а оно шетње ради. Том приликом скоро редовно видимо поред путева, у њиву овде — онде леш какве мале животињице: кртице, пољског миша, жабе, птице какве и т. д. и т. д., где лежи често пута по неколико дана па чак и недеља, и ту постаје, нарочито у летње доба, узрок незадрасти а врло често и опасних болештина.

Ако смо изашли само шетње ради, па нас пут отуд' напесе, а ми, чим на њ' наиђемо, одма окренемо главу, 'ћућнимо, запушимо по некад и нос и прођемо, а тако смо приморани по некад више пута да радимо у тој њиној шетњи. Ако идемо својим послом, ако смо раденици, ми радимо то исто. Али — удес хоће — те смо по некад примерани да поред њега радимо. И ми отпочнемо посао, и немамо кад ни да помислимо на разне мушице, које ту, на тим лешевима у распадању, пре клице разних смртних болести, које нам један прост њихов убод може проузроковати. Ми всујемо, једимо се, прокљињемо ужасни задах, смрад, који из њих избија, а заборављамо увек, да пре но што се посла латимо, бар бацимо један шпов земље на те лешеве, који међу тим често, док беху у животу, беху можда наши најбољи помоћници да сачувамо наш усев.

Оно што ми, у тим случајевима, заборављамо да урадимо из небрижљивости или нехата, то чини један инсекат са таквим брижљивошћу, да је просто дивота посматрати га у раду, а велики грех таманити га. То је *гробар* [Necrophorus Vespillo], тако назват, јамачно, услед свог нарочитог корисног рада, коме посвећује цео свој живот.

Бавећи се непрестано са мртвацима, живећи целог свог века међу њима, природа га напаши, реко би човек, није хтела обдарити оним сјајним бојама, оним колоритом, којим су усрећена, привилегисана, сва други инсекти којима је мати природа наменила да целог њиховог живота сишу, скупљају нектар из златних и сребрних чашица, напег цвећа или да проводе дане своје у ваздуху, у сунчаним зрацима, преливајући пред нашим очима хиљаду нијанса њихових дивних боја. Не, његово одело, његов плашт је сав од тавног сомота. Овде онде, на његовим пратком и затубастим елитрама раштркане црвено-жућасте пеге, дају његовој тавној спољашњости још нечег жалоснијег у место да га разбласе. На и цело његово понашање је озбиљно. Стас му је без икакве финоће, глава огромна, тело развијено, издужено, наоружано снажним удовима, којим са великом брзином, врши праву титанску посао.

За чудо, гробар је непријатељ самоће! И као такав, он путује увек са једним или два друга, с којима се удружио да заједнички деле све добре и рђаве тренутке њиховог живота. Благодарећи њиховом изврсном чулу мириса, они још издалека проналаз место где лежа леш мале животиње. „Зујајући весело,

треба чупати кад стабљике доле зажуте, а пшаче су још зелене; ако се оне влажно и зрно, онда кад зрна буду мрка а стабљике жутиваве А кад се хоће само зрно, онда треба оставити лан сасвим да сазре па га пожети, кад семе у чаурици спадне.

О поступку са обраним ланом, мочењу и трљењу и осталој преради влажна до употребе за ткиво, остављамо да доцније у своје време говоримо.

Да ли је боље ђубрити скорашњим (фришким) или сагорелим (с' трулим) ђубретом?

На ово питање да одговорим, дао ми је повода један разговор са њих више сељака, из ког сам разговора сазнао, да сељани овога краја (а биће по свој прилици тако и у другим крајевима) погрешно тумаче моћ и дејство ђубрета. Они су тога, не само мишљења, но и уверења: *да је штапско ђубре за ђубрење њива* **само онда добро**, *кад је* **добро сагорело**.

Да је ово мишљење погрешно, уверава нас свакидашње искуство, уверавају нас стогодишњи огледи.

Остаје увек необорима истина, да је сваки онај земљорадник имао богатију жетву, а уједно и већи простор нађубрио, *који је скорашње ђубре на њиву износио и заоравао*, него онај, који је чекао да му ђубре сагори, па га тек онда изводио и заоравао, *јер је из штале одма на њиву извежено ђубре најснажније*, а одма и заорано, губи најмање од своје опште вредности.

Чим се ђубре на гомилу сложи, одма одпочне да полагано сагорева, одма одпочне у њему неко врење, при ком се доцније знатно загреје, док на пролетку то врење не пређе сасвим у *сагоревање*, и онда ђубре сагори и олади. За време сагоревања, или изветре, или се растворе најснажније твари у ђубрету, нарочито пиндадор. Има једна сељачка пословица која вели: *„Што смрди — то и ђубри“*, а што је ђубре старије, све мање и смрди, све слабије и ђубри.

Али, кад ђубре своје време претури у земљи, онда остану и оне истрешне твари у земљи, а осим тога јој врло добро угађа и она влажна топлота, која се при врењу ствара. Ова топлота, не само да ублажава и да троши чврсту земљу, него и на доцније посејано биље врло благотворно утиче. Од великог је значаја по пораст усева ова топлота с јесени и с пролећа, кад је пшаче у природи ладније.

Стрмнину, на пример, не би, истина, смели посејати *одма* по ђубрењу фришким ђубретом, јер би стрмнина у фришком ђубрету боловала од сњети, полегла би итд., али би сва снага фришкога ђубрета, које би се на 6 до 8 недеља пре сејања заорало и до сејања преврело, остала у земљи, *те би у том случају сваки до изгледа усев бујније напредовао и обилније рађао*, од онога, који би се, под једнаким околностима, посејао у земљу, која би била ђубрена сагорелим ђубретом.

Сагорело ђубре не треба на њивама употребити ни зато, што га у том случају, поред мање снаге много расипамо. Да се ђубрењем са сагорелим ђубретом много расипа, нека служе за доказ следећи примери. Ја сам једном приликом извео из авлије 36 товара свежег ђубрета, и сложио га у крај њиве у две гомиле. Кад сам га *после 8 недеља* дао по њиви растурати, није више било до 24 товара. Другом опет приликом, бацио сам 12 добрих товара у једну руну, и то пред самУ зиму; с пролећа, кад је ово ђубре извађено, није га више било од 7 слабих товара. Према томе, ја сам могао само половину оне њиве нађубрити, за коју сам јесенас рачунао, да ћу је целу моћи да нађубрим. Из

као штрцљави кад срчу медни мирис, они се одмах, без икаквог оклевања, крећу на лице места, из страха, да им други месождери не преотму плен.“

Чим стигну, прва им је брига да га посматрају, да га испитају, да се увере о његовој величини и о свима тешкоћама које ће искрснути и које ће требати савладати па да им се сав труд крунише успехом — да га што достојније, лепше и сигурније закопају.

Прво питање које искрсне, то је, да ли ће тај плен бити довољан за њих неколико и да ли ће његово сарањивање изискивати више рада, већег труда, но што њихове удружене снаге могу дати? —

За цело, то је један чудноват народ! Код њега је дух братства јако развијен, а изгледа, да му и економија није непозната, јер су му користи од удруживања, асоцијације врло добро познате. „С тога брже боље један од њих иде да извести о срећном откривају [за и Колумбо, за кога, иде биро срећније кад је открио Америку!] а осталу браћу, који нису били ту среће. И ово вам одмах 4. до 5. раденика на лицу места. Пре но што приступе послу, они се саветују, истражују најсигурнија средства, начине да достигну циљ.“

Има још људи на овом свету, којима је мучно, који неће хотимице, да признају да и један делић интелигенције борави у минијатурној глави једног инсекта, али ти исти људи не могу друкчије да раде и да не признају бар, да је код неких инсеката инстинкт јако развијен. Тирват прича о оштроумном начину, којим су се 5. гробара послужили, да одвуку једног миша до једног сигурног места. Купел д' Ервулес прича, да је једна кртица била обешена помоћу канапа о један штап заboden у земљу, на како је гробари не могоше тако одвући, они најпре најзад начин да оборе леш (Монтлери).

После дебате и решавања ако се дошло до закључка, да је апсолутно немогуће закопати леш или га одвети на какво друго место, паши удруживши се напуне месом, наједу се, и продуже пут тражећи даље.

„Ако је земљиште тврдо, каменито или испреплетено корењем, вели Монтлери, а у његовој се близини налази какво угодније земљиште, они онда проучавају средства да леш докле одвуку. Може се замислити колико треба стрпљења, вештине, енергије и истрајности за такве инсекте, који су мањи и од једног мајског жука, па да њих четири или пет одвуку једног пољског миша или једну кртицу! Једни се увуку испод леша, други гурају или вуку, и сва, удружујући сву њихову снагу, досту најзад да га с места покрену. После овог првог резултата, нешто има изгледа на успех, они се одмарају... Ну, и тај одмор не траје дуго, јер у скоро прегну по нова на посао, и тако продуже све дотле, док најзад не достигну жељену циљ.

Али тиме није још све свршено, још они и не помишљају да уживају у миру, у одмору тако вољно заслуженом, јер им је потребно да што је пре могуће ишчупају њихов плен од других новодошлазећих прождрљивица, који осете гозбу, па би хтели да се и они ту почасте.

С тога се они и удале један од другог, изберу згодна места, и с двогубом вољом и енергијом, подижући непрестано њихов плен, они копају, превраћу, избацују земљу. И леш се постепено, мало по мало, спушта у земљу. Нашу ли на какву

овога се даје лако закључити, да се свежим ђубретом, поред осталих добрих страна, и много већи простор нађубрити може.

Ове истине, треба наши земљорадници увек да имају у виду, нарочито ако су им земље чврсте, а осим тога још и кад мало ђубрета имају. Сагорело ђубре подесније се употребљује у повртњаку за ђубрење, извесног само поврћа, н. пр. разног корења, које не подноси свеже ђубре, а за разно зеље, тамо се корисније употребљује свеже ђубре.

У сваком пак случају, где се не би могло свеже ђубре износити на њиву, него би се морало слагати на „ђубриште", онда треба, да би се ђубре што боље одржало, да би што мање изветрило, слажући га слојимице на гомилу, посипати земљом. Ово посипање земљом, не само да ће предупредити ветрење ветрећих састојака, него ће у многоме задржавати и пренагло врење и сагоревање, што свакојако иде у прилог, да се ђубре боље и снажније одржи.

Радић.

ВЛАСАЦ.

Власац један је врло ситан, 80 милиметара дугачак црвић, облика власастог и обитава у гркљану и у плућама јагњади, шиљежади и прасади те проузрокује катаре и запаљења плућа. Власца има разних фела, које се научно зову Strongylus filaria, Strongylus micrurus и Strongylus paradoxus. Први се налази код оваца, други код телади и трећи код свиња (прасади). Ови су црвићи подељеног пола, замећу јаја, из којих још неразвијени црвићи излазе и који се на влажним и песковитим пашама, поглавито у кишовитим годинама у безбројној количини налазе. У мају, јуну и јулу месецу заразе се животиње овим црвићима, који са храном или водом у желудац животиња долазе, одатле врате се самосталним кретањем кроз једњак у ждрело, пређу затим у гркљан, у душник и у плућа. У плућама продуже свој развитак и постану за кратко време потпуно развијени црвићи, напред поменутог облика и способни за оплођавање. Концем зиме и у почетку пролећа излазе из тела животиња, ако исте нису услед њих раније угинуле. Власац се не може пренети од животиње на животињу, јер мора понајпре у стојеће воде да дође те да се ту до извесног степена развије.

Јагњад и шиљежад разболе се од власца с јесени. Животиње почну с почетка чешће кашљуцати. Доцније постане кашаљ све јачи и јачи, при чем болесни брави много слуза избаце у којем се поједини црвићи или читаве гомиле истих налазе. Животиње дишу убрзано и омршаве уз пркос добром апетиту; видљиве слузокоже побледе и напослетку угину услед изнурености и малаксалости, често тек после неколико месеци боловања.

При секцији и клању овакових животиња нађе се у плућама множество власастих црвића, који су у читава клупчета савијени и омотани пенастом слузи. Плућа су бледа, увенула, на ивицама плавичаста или црвена, мека или чврста. У грудној дупљи налази се обично више или мање воде.

Поједини црвићи, налазећи се у плућама, не проузрокују какве особите знакове болести, сем што животиње дуже време кашљу. Код одраслих оваца такође се находи власац у плућама, али ретко кад у већој количини, те с тога није толико опасан по њино здравље.

У колико су јагњад и шиљежад слабије развијена и мршавија, у толико пре подлегну овој болести. Само кад су животиње у снази и добро урањене и кад се мањи број ових црвића у њиним плућама налази, могу оздравити, пошто ове паразите кашљањем избаце.

Најважнији део лечења од ове болести састоји се у храњењу добром и снажном храном (овсом и мекињама), да болесне животиње не би нагло малаксале, да би остале у снази, те да би могле црвиће кашљањем избацити или издржати дотле, док црвићи самовољно не изађу.

Даље се препоручује давање горко-ароматичних средстава. У тој цељи узме се 500 грама прашка од линцуре, 500 грама прашка од вење, 100 грама ситно истуцане зелене галице и 1000 грама кухинске соли и све то се помеша са овсом или мекињама и да се овцама да овај лек лижу. Да би пак животиње црвиће лакше искашљале, треба у једном лонцу спремити вреле воде, додати нешто терпентинског зејтина или катрана, да се пара развије. Затим се узме лонац са спремљоном паром, положи се пред болесног брава, да ову пару једну четврт сахата удише. Ово треба учинити најмање двапут дневно. Или, ово парење може се и на овај начин извршити: једна добро затворена соба или штала пакади се паром од катрана, затим се у'њ затворе болесне животиње, да ову пару удишу. Дуже од $^1/_2$ сахата не треба их држати у пари.

У пределима, где се ова болест код оваца чешће јавља и где је тако рећи стална, треба јагњад у мају, јуну и јулу месецу у штали хранити. Ако пак ово није могуће, то их не треба гладне пуштати на пашу, већ им претходно ваља дати довољно суве хране, сена, овса, мекиња и воде. Сумњиве паше треба избегавати. Плућа угинулих или закланих животиња ваља у ватри уништити.

Освалд Репић.

непредвиђену препреку, а они се одмах сви скупе, понова се саветују, па ако има најзад изгледа на успех, концентришу сва њихова средства, и то све дотле док је не савладају.

За неколико сата, по некад, леш је закопан под једним од 10 см. дебелим слојем земље.

И тај рад траје тако непрестано.

Један природњак, Гледић, констатовао је, да су за 50 дана четири гробара на тај начин закопали: две кртице, 4 жабе, 3 тице, два скакавца, целу утробу једне рибе и два парчета говеђе црне цигерице.

Чега ради раде они све ово? „За цело не у цељи да прочисте ваздух који ми непрестано удишемо, а још мање у цељи да одвуку испред наших погледа остатке, који немају ничег естетичког. Они раде то једино у цељи да сачувају фелу. Јер, кад се приближи конац њиховом животу, једног дана, пошто су на тај начин закопали један леш, један пар враћа се на светлост и ту се сједини према законима природе... Мужјак одма подлегне, умре, а женка се враћа да остави своја јаја у то биће, где ће њено потомство, које она неће видети, наћи добро обиталиште и довољну храну. Пошто је тако искунила своју улогу она нема више довољно снаге да са себе одбије инвазију гомиле паразита, који долазе да на престарелом и изнемоглом телу њеном траже живот свој. Једва чак има и довољно времена да се врати на светлост, на слободан ваздух да у брзо, поред свог верног друга, испусти њен последњи издисај."

А ми сви, који не можемо а да не признамо услуге које нам чине и нехотице ови храбри и одважни инсекти ако их у нашим пољским шетњама, у нашем пољском раду видимо где обилазе око каквог кужног задаха, око каквог леша, сетимо се њихове благотворне мисије и оставимо их на миру...

Ахило Р. Михаиловић.

ГОВОР.

Љубомира Којића, наставника,

О Св. Трифуну, слави Винодељско-Воћарске школе у Букову, код Неготина.

(свршетак)

Из наведени цифара излази да је годишње засађивано више од 14.000 хектара у само *једном округу*, али укупна цифра опет износи 4 пута више него сви наши виногради у целој Србији.

Ако узмемо у рачун целу Француску, онда ће претурити по милиона хектара. Ово брзо напредовање показује у исто време сигурност и успешност овог начина, јер је само на тај начин Француска могла да прошле године достигне стару средњу цифру продукције од 56,000.000 хектолитара. Ове је године усљед обилне бербе вино напредно јевтино. По најновијем извештају једна партија од 1000 хек. и 11° алкохола продата је за 5·39 дин. а обична му је цена од 9, 10 до 12 динара хектолитар. Ово се односи на вина велике потрошње (асталска вина), које је у целој јужној Француској народно пиће: у хотелима, ресторанима и т. д. важи као правило при оброку: леба и вина „à discretion" т.ј. колико ко може.

Тако данас стоји у Француској, којој је филоксера учинила толике милијарде штете и који су пре 10—12 година и код нас долазили ради куповине вина.

Сигуран сам, да ће многи приметити на ово: Е, друго је Француска а друго Србија; они су богати и научени људи, лако је њима, а код нас то све оскудева.

Истина је да има разлике у многом које чему; али кад треба да се оправда каква политична ларма ми се увек позивамо на ту земљу и радосни смо што тамо можемо наћи слични примера за оправдање и упоређење.

Кад се пак тиче привреде где нешто треба постићи *стварним радом*, сваки ће наћи сила изговора како смо сиромашни, како смо се скоро ослободили и т. д. и т. д. тек неће казати оно што је главни узрок свему, а то је нехат и нерад.

Ја напротив тврдим, да и Французима није било лако и да им данашње богатство није пало с неба но је створено јединствено приљежним радом.

Ко се још не сећа да је ова земља пре двaестину година платила никад не чувену и у историји непознату ратну оштету од 5 милијарди франака, не рачунајући у то ратом сатрвену имаовину; коме је непознато, да је баш у то доба филоксера почела да засушује највећи извор народног богатства, који се рачуна на 1.680,000.000 годишње и од чега живи 6,000.000 душа?

Ствар је у опште позната, да су се обе несреће стекле једновремено и притискале својом тежином економски живот Француске; али овај народ никада не пада у малодушност и ни пред каквом несрећом; он не зна шта је то очајавање; никаква несрећа и никаква тегоба нису у стању да сломију његову животну енергију с којом он тежи увек једној и истој мети: напретку. Неуспеси су кадри само да удвоструче његову дурашност и истрајност, а никако да пред њима клоне.

Благодарећи том предузимачком и неустрашивом духу, Француска је у прпос свима каламитетима успела да за 23 год. опет постане најбогатија држава и предњачи у свему осталим народима.

Што се тиче винодеља, она је била прва на реду да се бори са дотле непознатим непријатељем, она је имала да проба хиљаду срестава, да утроши много новаца, времена и труда док је постигла позитиван резултат. Међутим ми смо од свега тога поштеђени, треба само да се користимо њиховим искуством и да паметно применимо изнађене методе на је успех осигуран.

При свем том ако бацимо поглед на прошли 12. година, немамо се чиме похвалити на овом пољу.

Осим три државне расадница, које нису још стигле да подмире потребу и местимични приватни покушаја, не видимо да би се имало још шта прибележити што би оправдало нашу општу немарност. Као у сваком послу, тлко и у овом, огледа се наша равнодушност и немарност већим делом ослоњена на источњачки фатализам: да ће напаст временом проћи као што је и дошла, па је остављено да иде како иде.

Последице тога данас види и опажа многи: данас купујемо и оне производе, које смо у изобиљу имали и другима продавали. Поред вина купујемо са стране и грожђе за јело.

Није ли то ужасна брука за српске привреднике?

Да ли бар стојимо боље са другом којом привредном граном?

Не. Ни тамо не можемо ништа утешно наћи.

Не видимо ли да су се комисије у последње време упутиле у стране земље ради куповине *боље* стоке?

Зашто то, да Србија као земљодолска и сточарска држава од памтивека, трчкара сада са својим комисијама по страним државама ради набавке неки бољи раса стоке? Зашто ми да немаме каквих раса те да другима продајемо?

Никакав изговор у овоме не може нас одбранити од праведног и заслуженог прекора: ни климу ни земљиште ни све остало што има утицаја на облагорођење или изметање стоке, не можемо навести за извинење. Ако је до земљишта, климе и остали прилика ту немамо шта другима позавидети. У том погледу ако ни смо у бољем положају од многих других земаља, ни смо доиста ни у горем.

Кад тако стоји, онда чиме би се могло правдати што данас тражимо код Мађара шумадијску мангулицу за поправку наше домаће расе кад се зна, да је она поникла у нашој Шумадији и да је Књаз Милош дао неколико комада једном мађарском великопоседнику?

Мађари су, дакле, били у стању не само да очувају него да и усаврше расу, док ми смо је сасвим изгубили.

Говори ли тај факат у прилог наше вредноће и нашег старања за економски развитак и самосталност?

Ако после овог скренемо пажњу на воћарство, какав напредак ту налазимо? А то је такође веома важна привредна грана, управо што је винодеље за источну то је воћарство за западну и југо-западну Србију.

И ако је икакав извозни артикал уносио паре у ову земљу то су заиста чиниле суве шљиве, па да ли је тај велики промет и радња са шљивама изазвала какво усавршење у начину културе или техничкој преради сувих шљива?

То сам живо желио да видим после 3. године бавлења у Француској где сам имао прилике да видим тамошњу производњу сувих шљива, па, на жалост морам признати да нисам нашао апсолутно никакве поправке, никаквог усавршења. С тога и јесте она грдна разлика у цени наши и француски шљива, јер, док се код нас продаје 100 кгр. за 14—30 динара код њих 50 кгр. плаћа се 40—60 дин. прéма крупноћи.

И овде нам наша небрига и површност чине грдне штету.

Према напред изложеном стању привреде у нашој земљи, све више нам излази на видик задатак ове школе. Истина њен је постанак и задатак регулисан специјалним законом чије одредбе стоје у сагласности са фактичким стањем пољопривреде у нашој земљи; али очевидно је, да се од ње очекује највећа делателност на пољу винодељске привреде с тога, што се налази у центру винодељске области, а највише зато, што винодеље тако брзо пропада из познати нам узрока. Ту је дакле помоћ најпотребнија и она то не превиђа ни за један трепутак,

већ се усиљава да створи све услове како ће свом задатку што боље и потпуније одговорити.

Но треба имати на уму и то, да се за 2—3 године не може поправити и надокнадити оно, што је пропало у току 12 година; школа то не би могла учинити ни онда, кад би се по мишљењу неких, претворила у велику продавницу калемљење лозе а све друго оставила на страну. То, наравно, не може бити ни по самом закону, а и кад би се дозволило, би ли се могао оправдати опстанак једне установе државне јединствено ради калемљења лозе који се посао и не врши преко целе године. Истина је, да би винодељци имали, у таком случају калемљене лозе више, но то би баш и била лоша страна овог система, јер би се они навикли да купују готово — урађено, па би се слабо трудили да ову вештину приме и науче, те тако би с једне стране постојао један завод чиј би се кредит трошио на калемљење лозе, а с друге стране винодељци би тај посао плаћали куповањем исте у место да сами израде. Значило би сећи полеђину па крпити рукаве.

Главна корист састоји се у томе, *да баш они* сазнаду и науче вршити све послове од почетка па до краја, да се упознаду са природом разне врсте лозе, са њиховим зактевима у односу на културу, земљиште и т. д. па да те послове могу вршити сами и без икакви новчани издатака. А школа је зато, да им понуди све услове да се у том послу усавршити могу. Она је то чинила и чини ће и у будуће.

Поред спремања својих питомаца да буду самостални раденици и учитељи у том послу, она отвара сваке године у време калемљења и практичне курсеве на које може доћи сваки који жели да се у калемљењу изучи, а то се постиже за врло кратко време.

Дакле, ако ко не може отићи у Америку или Француску, да види шта се на овом послу ради, школа је близу, њој може доћи сваки, а ту му стоји све на расположењу да нужну поуку и обавештење добије.

Амерички лоза има разни врста као што има и различитих земљишта. И једно и друго треба да винодељци умеју распознавати, јер није свеједно ма коју врсту лозе садите на ма које земљиште. Погрешка у овом повлачи штету у новцу и раду. У опште се може рећи, да све америчке лозе, мање више, рђаво успевају, а неке и угину, на врло *кречном земљишту*. Ово нарочито треба имати на уму при сађењу нових винограда.

Међутим школа је се постарала да набави оне врсте, које се лакше прилагоде кречном земљишту, њих ће неговати и давати онима, који за такве лозе буду имали потребе и даваће и нужна објаснења. —

И ако се у пољопривредним предузећима не може са математичком тачношћу рачунати на успех, просто зато, што имамо посла са много чињеница, које нису у власти човека да с њима по вољи располаже, опет ослањајући се на успех учињен у осталом свету, придржавајући се истих метода у раду и рачунајући на озбиљно и ревносно суделовање наши винодељаца, ја сам тврдог убеђења, да ће Крајина за 10—12 година потпуно повратити своју пређању производну снагу: *виноград мора бити онде где је и пре био то ће нам бити мета којој треба да достигнемо.* — Qui vivra verra.

Наиђемо ли у току рада на какав неуспех не треба да нас обескуражи, ваља наћи узрок на корачати даље. Са могућим неуспехом рачуна се у сваком предузећу, а најзад који је тај смртни, који је само победе и успехе имао у свом животу, а који је хтео нешто да створи. Тешкоћа ће бити као у сваком послу, али зато је ту човек да их савлада и да после триумфује.

Радећи тако на овом пољу не напуштајући ни остале привредне гране што спадају у наставни програм, школа рачуна на благонаклону потпору својих суграђана од којих одличан део поздравља данас као своје госте!

БЕЛЕШКЕ.

Да крава сигурније избаци постељицу. — Краве, које се непрестано држе у штали, којима се за време стеоности закраћује потребно кретање и проходња, врло тешко избацују *постељицу*. У тим случајевима дају крави 4—2 литра црног вина, да добије више снаге и јаче напоне, да може постељицу да избаци. У случају, кад је постељица више или мање с материцом зарасла, може да се помогне операцијом. Ову операцију није тешко извршити, кад се извршује с пажњом и чисто али после сваке такове операције крава ослаби и неће за дуго да „води.“ Ко своје краве преко целе године, а нарочито за време стеоности, у извесна времена, а у довољној мери, на проходњу истерује, па ма то само и у ограниченом простору у авлији било, томе ће се врло ретко догодити, да му крава, после телења одма, и постељицу не избаци. Само зими, кад је врло хрђаво време, не треба стеону краву на проходњу истеривати, иначе — увек, јер непрестано у штали затворене краве бивају немоћне и омлитаве у живцима, па с тога нису у стању ни крепко да отеле, ни постељицу да избаце. За сваку сигурност, ми смо употребљавали уварак од ланених погача. На 8—14 дана испред телења, ми смо кували ланене погаче и од оног уварка давали свакој крави по четврт литра дневно у води, кад смо их јутром и вечером појили, и после тога је свака крава по телењу на сигурно избацила и постељицу, без икаквих напора.

* * *

Шта вреди кокошије ђубре у повртњаку? — Кокошије је ђубре без сумње најбоље, које се на дому прикупити може. Поред Амонијака [нишадора] има у себи ово ђубре и повише фосфорне киселине, па је с тога и најподесније за сваковрсно поврће. Кокошије ђубре врло снажно упливише на развиће листа и корена, док за грашак, пасуљ и томе подобном поврћу није подесно. Ово ђубре, са своје множине азота, не само да јако упливише на пораст поврћа, него и раствара иначе нерастворљиве минералне твари у земљи и претвара их у добру биљну храну. — Ово ђубре можемо да употребимо у сувом и раствореном стању; већином се пак у раствореном стању и употребљује, нарочито у случајевима, кад неко поврће у порасту застане, ово му ђубре служи као лек и опорављава га. За повишавање родности код краставаца и диња, нарочито се ово ђубре употребљује, само у овом случају не сме раствор бити јак, јер би тада више шкодио, но што би користио; најбоље је, кад се на једну обичну заливачу (канту) воде, метне једна прегреш кокошијег ђубрета. Кад се употребљује у сувом стању, онда га треба стући у прах, по леји посути и онда леју прекопати. За купус, кељ и салату, особито дејство показује, кад се дотичне биљке, бар једном преко недеље, раствореним ђубретом залију. Спанаћ врло крупно и дебело лишће рађа, кад се посеје на леју, која је нађубрена кокошијим ђубретом.

Изузимајући варива, за све је остало поврће кокошије ђубре изванредно средство за унапређење пораста.

* * *

Да ли је старије семе од краставаца и диња боље од новога? — На ово питање, одговара један француски баштован ово: „Сви баштовани без разлике тврдише до данас непрестано, да је *старије* семе од краставаца и диња боље, т. ј. да више рода замеће, него ново семе. Ево сам с мојим опитима у том погледу навршимо 10 година, и ја велим на основу тих свестраних опита: *да је и код краставаца и код диња скоришње семе боље од старијега*; но ако се старије добро одр-

жало, онда ни оно у родности не уступа новом семену. *Од добрих плодова узето, подпуно зрело семе, добро је и старо и младо; старо и до седме године, ако је добро очувано, а разлике у родности нема никакве.*"

ГЛАСНИК.

Виша школа за баштованство у Аустрији. — Уз приномоћ Министарства за земљорадњу, бечког пољопривр. друштва и кнеза Лихтенштајна установљена је у Ајсбурку виша школа за баштованство. У овој школи поред практичног, добиће ученици и више теоријско образовање, како би баштованство та важна привредна грана — крупа у земљорадњи, — све више цветала и напредовала.

* * *

Рајфајзенове касе у Аустрији. — Ова удружења узимају све већег маха у Аустрији. Има их 95. Број чланова од Августа до Новембра 1893 године попео се од 3370 на 6522 фор. Радња са залогама од 69.951 на 110.727 фор. Позајмице учињене из ових каса скочиле су од 87.900 на 162.500 фор. Сума новца датог на штедњу, попела се од фор. 725.768 на 1,485.020 фор.

* * *

Извоз коња из Мађарске за балканске државе. — У последње време запажен је огроман извоз коња из Мађарске за Балканске државе.

Новине аустријске „Oest. lanwirthschaftl. Wochenblatt" о овом извозу донеле су ове податке:

У току 1893. године извежено је:

У Бугарску	165	грла
„ Турску	949	„
„ Румунију	4.777	„
„ Србију	1.715	„
Укупно годишње извезе се	15.170	грла

За овај број извежених грла Мађарска је примила 12,936.000 динара. Сама Србија дала је Мађарима за коње у прошлој год. *1,543.500 динара*. Ова цифра по свој прилици неће бити тачна, јер ми имамо података, да Србија издаје годишње преко 2 мил. динара за куповину коња у Аустро-Угарској.

* * *

Пољопривредна подружина за округ Крајински. — На годишњем збору пољопривр. подружине за окр. Крајински изабрата је Управа из ових лица: За председника Ђока Лазаревић секретар окр. Одбора; за потпредседника Илија У. Анђелковић трговац; за благајника Стева Илић — Уровица —; за пословођу Алекса Жарковић економ; за чланове г. г. Ђока Стојковић професор; Адам Јовановић трговац; Коста Ђурић и Ђорђе Станковић земљоделци из Мокрање; Павле Танић земљоделац из Тамнића; Ђорђе Томић трговац из Кладова; Никола Зарић трговац из Д. Милановца; Антон Целба воћар винодељ. воћарске школе; Никола Лучанин трговац; г. Љубомир Којић наставник винодељско-воћарске школе, Михаило Анђелић учитељ у пензији; г. Јоца Марковић економ винод.-воћарске школе.

Подружина располаже са 6. ект. земље коју је добила као поклон од општине Неготинске; једно крдо свиња од 22. грла шумадијског и буђеновачког соја које је добила од Ст. Окруж. Одбора, 1000 динара од Окружне скупштине и 300 динара од среза крајинског.

* * *

Обзнана. — Многа лица поручују разна пољопривредна оруђа, семена, стоку и друге предмете на адресу пољопривредног друштва, поради увоза без наплате царинских такса.

Ставља се до знања свима привредницима, да се не ће издавати уверење никоме и ни за какву поручбину, која није учињена са знањем и одобрењем Срп. пољоприв. друштва и да се такве набавке могу вршити само преко београдске царинарнице.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

Образовање пољопривредне подружине у Мерошини.

Пошто се је сакупило око 100. сељана из разних села у околини, тада је г. Стеван Болманац свештеник из Александровца узео реч и замолио збор да га саслуша.

По том је у подужем леном говору објаснио циљ сазива збора.

Даље је напоменуо како само они народи и они људи могу у данашње доба живети и напредовати који се буду руководили сувременом науком како у погледу здравља тако и у погледу газдовања.

А да би ово што пре постићи могли, нужно је да се прво поправи код нас извор нашег домаћег живота у погледу здравствености, и наша пољопривреда у газдовању.

Даље је објасњивао да је пољопривредној дружини једина цељ да се постара како ће наш народ у општој економији коракнути напред.

По том је позвао збор да се изјасни примади предлог у начелу.

Збор се је једногласно одазвао да се прима.

После овога устао је г. Пера Божовић окр. началник и такође у подужем говору, објаснио како је овој установи једина цељ да се од мање труда више користи добије т. ј. да се са њиве која н. пр. сада даје 200—300. кила жита са истим трудом само са савршенијим справама може добити двојином толико а и више; даје ово установа која ће стајати у непосредном договору са српским пољопривредним друштвом у Београду, да ће се отуда добијати како справе за обделавање земље тако и семење, које је благородније и подесније за наше крајеве а као главно удружењу је цељ да и на самој практици покаже како ваља земљу обрађивати, као и то кад шта и како ваља урадити па да плод буде бољи и да веће користи донесе.

После овога приступило се уписивању у чланство, на пошто се по готово сви присутни уписали, буде изабрана управа подружине.

У управу изабрана су следећа лица;

Теодосије Јерковић земљ. из Александровца; Ставра Благојевић земљ. из Крушца; Марјан Станковић земљ. из Мрамора; Стеван Болманац свешт. из Акександровца; Стоиљко Ристић земљ. из Балајнца; Јован Петковић земљ. из Балајнца; Младен Митић земљ. из Балајнца; Стојан Илић земљ. из Облачине; Васиљко Стојановић земљ. из Бреста; Јанча Стојановић земљ. из Рожине; Јован Милић земљ. из Балиновца; Јанча Станковић земљ. из Девче; Станко Милојевић земљ. из Лепаје; Вучко Ранђеловић земљ. из Градишта; Светозар Крстић из Александровца свршени ђак економске школе као деловођа.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву, потребан је Секретар.

По чл. 21. Друштвених правила; секретар може бити само редован члан друштва, који поред тога докаже стручну пољопривредну спрему у познавању наших пољопривредних прилика.

Дужности су секретара: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује; да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди; да подписује према Председнику сва друштвена акта, осим повчаних; да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности, — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је секретару према квалификацијама и способности до 2520 динара годишње.

Рок је за пријаву до 1-ог Априла ове године.

Пријаве ваља слати Управи Српског Пољопривр. Друштва у Београду.

Бр. 234. Из Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 5. Фебруара 1894. године у Београду.

СТЕЧАЈ ЗА КАЛЕМАРЕ.

„Крушевачка Пољопривредна Подружина", у интересу бољитка запуштеног воћарства, жели и овог пролећа да настави свој рад у калемљењу воћа, у околним срезовима: расинском, трстеничком и жупском, у већем размеру, изашиљањем својих путујућих калемара, који ће ићи из места у место, и калемећи воће народ у томе поучавати. На тога ради расписује овај стечај за калемаре.

Калемари примаће се под овим условима:

1. *Калемари*, који писменим уверењем или практичним радом докажу своју способност и вештину у калемљењу воћа, нарочито за пролећни калем: у процеп, под кору или на спајање, — *имаће* од стране подружине (са помоћником) *дневницу 3 динара* и право, да, од сваког приватног лица, коме што накалеме могу, у име свог труда наплатити *по 10 пара дин. од једног стабла и завоја* — а више не;

2. Калемари ће од подружине добити бесплатно довољан број калем гранчица (биљке) од разног облагорођеног воћа; нужан прибор и сечива калемарска (на послугу), писмену објаву и препоруку на све месне власти и привреднике у срезу, у ком буду радили и књигу за бележење калема;

3. Калемари дужни су са својим помоћником ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, носећи собом довољну резерву калем-гранчица, алате и завоје; пријављивати се месној власти и калемити воће свакоме, ко их позове, по такси;

Главно сложиште калем гранчица биће у Крушевцу, (и среским местима);

4. Калемари дужни су у калемарској књижици водити тачну белешку: где су, кад, коме, шта и колико накалемили (и нумеру калема)? коју ће по свршеном послу предати подружини;

5. Посао овај трајаће 20—30 дана месеца Марта.

Сви они, који се осећају способни за овај привредни посао и предузеће, позивају се: да се до конца Фебруара, а најдаље до 5. Марта, пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој, са доказима о својој вештини калемарској, код подпредседника подрижине г. Драгослава Кедровића апотекара у Крушевцу.

Бр. 58. Из управе пољопривредне подружине крушевачке 19. Фебруара 1894. год. у Крушевцу.

ЗЕМЉОРАДНИЦИМА У СРЕЗУ РАЧАНСКОМ.

Још пре неког времена образована је пољопривредна подружина за срез рачански са седиштем у Рогачици. Правила ове подружине Српско пољопривредно друштво прегледало је и примило ову подружину у састав Српског пољопривредног друштва.

Према чл. 12. подружинских правила досадања управа решила је, да се 20 овог мес. држи пољопривредни збор у Рогачици у школској згради, а у 1 час по подне.

Дневни ред биће:

1. Бирање сталне управе,
2. Упис у чланство, и
3. Питања и предлози појединих земљорадника и пријатеља земљорадње.

Установа оваке подружине у овом сиромашном, брдовитом а удаљеном крају округа ужичког од велике је потребе. Због саме важности позивамо земљораднике и пријатеље пољопривреде да реченог дана дођу на овај збор.

Бр. 4.
Марта 1894. год.
у Рогачици

Председ. подруж.
Лаза Т. Јовановић

Пословођа
Ник. А. Јовановић

ИСПРАВКА.

У 10 бр. „Тежака" чланку „За и против утрина" на стр. 85-ој у првом реду одоздо „десно" треба да стоји „*Старим*" а не „страним" што се овим исправља.

Садржина: **Чланци:** О гајењу лана. — Да ли је боље ђубрити скорашњим (фришким) или сагорелим (с' трулим) ђубретом? — Власни. — Говор Љубомира Којића наставника (свршетак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Стечај.** — **Стечај за калемаре.** — **Земљорадницима у срезу рачанском.** — Исправка. — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО — Краљ.-Срп. Државна штампарија — Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСЕ ДРУШТВО ШАЉЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВА ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВОЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ВАНИ У ОШТИНЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима наложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 12. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 24. МАРТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

О ПРОКРЕСИВАЊУ ВОЋАКА.

Прокресивање, или проређивање грана на крунама наших воћака, посао је врло важан и озбиљан, којим се успевање и плодност старијих дрва много унапређује, и који се посао сваке године, или бар сваке треће предузимати мора, ако нам је до тога стало, да наше воћке у крепости и плодности за дуже времена одржимо. Зими, кад другога посла немамо, можемо тај посао најлакше извршити, а сад је томе крајње време и не треба више одуговлачити.

За овај посао су нам нужне пре свега добре **лествe** (мердевине, стубе), сл. 1. које се и за нижа и за виша дрва употребити могу, дакле, које се — као што наша

Слика 1.

слика јасно показује — склопити и усправити могу. С оваким лествама можемо до сваке гране на дрвету допрети, па их врло згодно и за чишћење гусеница употребити можемо.

Даље су нам нужне добре, јаке и поуздане **маказе** сл. 2. Најпоузданије су с оваковим „федерима", као што их наша слика показује. Ти су „федери", просто, вечити; много бољи, сигурнији и трајнији, него они завојци од жице.

Слика 2.

На прокресивање дебљих грана, не можемо без добрих тестера ни помислити. У њима смо у најновије доба врло богати, и имамо их сваке руке. Погрешили би, кад би тање гране, које иначе не би могли ни ножем ни маказама одсећи, хтели да сечемо тестером

Слика 3.

пресек искрзали и грану оштетили. За тање, дакле, гране, треба узети тестеру лану, са ситним, гушћим

Слика 4.

зубићима, као што приложена слика 3. показује. А следећа слика 4, показује тестеру за дебље гране.

Слика 5.

Као што данас сваки жели, да свој посао, не само добро, но и брзо уради, тако су се и напредне занат-

лије побринуле, да нам направе тестере, за тање и за дебље гране *уједно*, да се при раду не би морали машати час за једну, час за другу и тиме дангубити. Тако једно изврсно оруђе, преставља нам приложена горња слика 5, које оруђе нашим воћарима најтоплије препоручујемо.

Бива и то, да је грана, коју треба да одсечемо, сувише висока, да ју не можемо ни на лествама дохватити. У том случају ће нам овде нацртано, комбиновано оруђе, врло добро помоћи.

Ту је тестера, а ту су и маказе; што не узмогнемо маказама, моћи ћемо тестером. Ово оруђе треба насадити на дугачку, чврсту мотку, да се не превија, и онда можемо комотно и сигурно руковати, где год устреба.

Слика 6.

Скоро нисмо имали практичније оруђе у воћарству, од овога. Сл. 6.

Осим свега тога, морамо имати при себи и добар, јак нож, којим ћемо преструганa, претестерисана места уравнити, углачати, да пре зарасти Сл. 7.

Кад смо се овако са свима потребама добро снабдели, можемо приступити послу, а пре свега морамо бити на чисто: шта треба на воћки да проредимо, шта треба да очистимо?

Слика 7.

Скоро сва старија дрва без разлике, имају погушће круне, па било да су прошлих година чишћене, или да су биле батаљене; то је својствено код старијих дрва, да су им круне прегусте. Усљед те густине није могуће, да се листни и цветни пупољци у пуној мери развију, а о подпуном развијћу плодова не може у том случају ни помена бити.

Са тога гледишта полазећи, можемо поставити једно опште правило, које нам мора бити меродавно за све прилике, кад будемо воћке прокресивали. То је правило: да гране и огранке у тој мери треба проредити и прокресати, или пак само скратити, да круна буде у толико разређена, да добије са свију страна довољно промаје и сунца, да подмладак добије са све четири стране довољно простора, да се на њему и листни и цветни пупољци, па онда и плодови, што подпуније развити могу.

При овом раду најтеже је одмерити: колико, и које гране уклонити треба? т. ј. нити преко мере да разредимо, нити пак непотребно да оставимо. И круни

ПОДЛИСТАК

СА ПОЖЕШКЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ИЗЛОЖБЕ.

Подружина српских пољопривреднака за срез пожешки решила је да ове јесени (прошле године) приреди једну изложбу у Пожези и то само за срез пожешки. Изложба да буде пољопривредна, заједно са рукотворинама и занатлијском изложбом. Чланови управе подружине решени: да ову ствар до краја изведу, путовали су по целом срезу, обавештавали сваког о користи изложбе, тражили да се што више и што разноврснијих предмета на изложбу испошље (изложби). Кад је управа видела, да се изложба може држати, она је онда одредила и дан држања изложбе. Тај дан био је 3. и 5. Октобра 1893. год.

За што је подружина покренула ово питање о изложби, и да ли изложбе овакве, какве их је подружина замишлала доносе користи? На ово питање подружина је одмах и одговорила стварањем и отсарањем изложбе. Изложбом је хтела: да сазна све добре и рђаве стране у газдовању. Да на изложби види целокупан срез, онакав, какав је, као у огледалу. Да добре стране рада похвали и награди а рђаве поправи. Да обавести невеште и неуке и да узајамним радом, договором и познанством користи свима.

Да би се изложба што боље извела, да би од ње користи сви посетиоци имали, подружина је предходно изабрала нарочити изложбени одбор. У одбор овај ушла су била ова лица: Драгатин Н. Ланчевић као председник, Михаил М. Чолић као деловођа, Никола Милошевић као благајник, а као чланови одбора били су: свештеник Шуњеварић, Јовановић учитељ, Колаковић опанчар, Ђорђе Милошевић ковач, Сарван књиговођа, Бонцулић земљоделац, Илијћ обућар, Ђајић баштован, Живан Васић рачуновођа и Филип Михаиловић бојаџија.

Изложбени одбор састарао се за зграду, где ће се изложба држати. Почео је прикупљати ствари за изложбу. —

Изложбена зграда била је основна мушка школа пожешка. Изложба је заузела две најпространије учионице. У једној је била смештена чисто пољопривредна изложба, а у другој занатлијска са женским ручним радовима.

I. *Пољопривредна изложба.* Она је била смештена у највећој школској учионици — распоређена је била на 17. одељака.

Одељци су били овако распоређени:

5 Одељака заузимало је воћарство;

3 Одељка заузимали су пољски усеви;

5 Одељака били су за вртарске плодове;

1 Одељак одређен је за разна слатка и прерађевине од воћа.

1 Одељак био је одређен: за суве шљиве, ракије (шљивове и крушковаче) меке и љуте, (међу ракијама било је изложено и једно стакло ракије од антовине — бурјана).

1 Одељак заузимао је мед и восак, и

1 Одељак прерађевине млека: сир и кајмак.

Сем ових одељака, служили су по зидовима као украса: вешалице од кукуруза у клипу, венци од воћа и цвећа, венци од стрмних жита у класу.

треба створити леп изглед, и оставити само оно, што је по свему потребно да се остави.

Што је дрво по природи својој слабијега пораста, у толико га више прокресати можемо, јер оно овим прокресивањем јача и бујније младаре избија. А с дрвима бујнијег пораста, морамо већ опрезније поступати. Јер, што год би при овом послу код тих дрва више одкресали, и у толико би се заостали делови бујније подмлађивали, а то за *родна* дрва није добро; код њих је пребујно порашћивање за плодност штетно, оно ју упазаћује.

И тек онда, кад с овим будемо на чисто, т. ј. кад обележимо гране и огранке које ћемо уклонити, и оне које ћемо оставити — можемо приступити самом послу.

Најпре треба, без икаквог обзира, уклонити све суварке, па онда свако оболело, и ма којим начином оштећено грање, па што после овог остане, њиме треба по правилу распоредити. Грање и огранци, који неправилно и сувише нисko висе, што је случај само код неких сората, треба сасвим одсећи, јер то грање обично је неплодно, а и залуду баца дебелу ладовину око себе где би се иначе могло с успехом нешто и посејати. Нисko грање и више је изложено обесним оштетама, ломљави и т. д.

Е, сад треба крупу проредити. Треба почети од дебла, од раздвоја круне, и погледати, да пре свега нема која повећа грана, коју би требало уклонити, а да се тиме круна не разреди и одвише. На осталим гранама, треба сад добро посмотрити њихов међусобни положај. Све *витке* огранке и легорасте, који немају на себи „плодних окаца", треба безусловно одсећи. Сад треба њих даље, па посећи све „млазеве" јоше воденикасте шибове, који се на старијем дрвету врло бујно развијају, места узалуду заузимају, а никад не рађају. На послетку треба посећи и оне чврше мање гранчице, које одавше густо стоје и које су се упекрштале, једном речи, које су најлошије, да само оне остану, које на себи највише листних и цветних пупољака имају, а које ће сад много слободније и угледније стојати, но што су стајале пре.

Код млађих дрва, треба, осим горенаведенога, и оне јаче огранке скратити за $^1/_3$ њихове дужине, да се више плодног дрвета образује. При том скраћивању треба пазити, да последње горње окце на скраћеној гранчици на поље гледа, како ће летораст, који буде из тог окца порастао, порастити у правцу навзн круне, а не да оде у круну.

У толико би био посао сам по себи свршен; али сад треба видети, да ли је грање до свога изласног корена одсечено; да није остављен шиљак, у ком случају пресек врло тешко зарашћује. Сваку грану и гранчицу треба до корена њеног сасећи, и, као год што је штетно остављати шиљак, исто је тако, и још штетније, кад се тестером, маказама, или ножем уђе у грану са које се друга непотребна грана иа гранчица одсеца.

Осим тога, не треба само на тај пресек гледати како га је тестера исперугала, или су га маказе прегњечиле, него треба узети нож, па целу површину пресека угладити; на тај ће начин рана пре и сигурније, без икаквих хрђавих последица, зарастити, а још ће то сигурније бити, ако се ране — пресеци — и калемвоском премажу. По у место скупог калем-воска, може се врло добро употребити и обичан прни катран, за премазивање тих пресека, што се најбоље и најчистије с једном меком четкицом учинити може, јер катран продре у горње слојеве и одржава унутарње дрво увек здраво и весело.

Ђ. **Радић.**

На угловима патоса поређане су биле гомиле разних будева (тикава) разне величине и тежине.

Сем овога један одељак до уласка заузимало је сточну шићу: суво сено, отаву, детелину, сточну репу. Да би изложба учинила што пријатнији утисак на посетиоце, сва је изложбена зграда била украшена свежим цвећем у саксијама и без ових — заслуга предних пожежанана.

Изложбени предмети у I пољопривредној изложби били су овако заступљени:

Пшеницу	су изложили	30 излагача;
Кукуруз	„ „	53 „
Јечам	„ „	6 „
Раж	„ „	4 „
Овас	„ „	11 „
Пасуљ	„ „	66 „
Кромпир	„ „	17 „
Елду	„ „	4 „
Ситну пројз	„ „	7 „
Боб	„ „	2 „
Купус у главаш	„ „	9 „
Купусно семе	„ „	1 „
Келерабу	„ „	4 „
Ротквз	„ „	1 „
Цвеклу	„ „	5 „
Репу	„ „	2 „
Жуту репу	„ „	2 „
Лук црни	„ „	11 „
Патлиџане	су изложили	8 „
Празни лук	„ „	4 „
Бели лук	„ „	5 „
Паприке	„ „	10 „
Пашканат	„ „	1 „
Тикавице	„ „	1 „
Краставице	„ „	1 „

Свега . . 282 излагача.

Од сточне хране изложено је било:

Сточну репу	изложили су	4 излагача
Будевс	„ „	14 „
Сено	„ „	6 „
Отаву	„ „	3 „
Детелину	„ „	2 „

Сточну храну изложили су дакле 29 излагача.

Од воћа на овој изложби било је изложено:

Јабука	од	27 излагача;
Крушака	„	27 „
Дуња	„	11 „
Мушмула	„	3 „
Ораха	„	10 „
Бресака	„	2 „
Оскоруша	„	2 „
Грожђа	„	2 „

Свега излагача било је 84.

Сем воћа било је изложено и сувих шљива од 21 излагача;

ОД ПУСТОШИ СТВАРАЈМО ПИТОМИНЕ.

Ко год прође по Србији, нарочито у брдским и кршевитим местима, ретко ће у коме селу наћи да нема опустошених и оголићених висова и читавих коса брдских и планински. Ко непознаје наше привредне прилике у земљи, мислио би да је каква најезда непријатељска наишла, опустошила и однела све природно благо које се ту находило у шумама и гори, а нама оставили голе стене, камење и њене висове. Не, никакви странци нису Србију опустошили, а Турци су нам по одласку из Србије оставили огромне шуме и у њима такво богатство, које је много веће било од богатства многих места данас која су насељена али шума немају. Па ко томе допринесе. Жалосно је и тешко признати, али нико до ми, наши очеви и дедови томе смо криви. Наша себична народна изрека најбоље то карактерише: „Нек има мени а шта ће после мене бити не тиче ми се.

Жудња за заузимањем а са заузимањем ишло је одма и крчење шума, затим немилосрдно грабљење и крађа општинских и државних шума из године у годину, учинили су да смо од питомине створили пустоши и да се сада потомци одричу појединих завата и камењара, само да не би морали држави порез на то да плаћају.

То не беше привредно газдовање то беше расипање. Осим планинских неприступних коса, свуда су шуме сатрвене и оно мало што видимо, нису шуме по шумари и грабари који још за коју годину па ће и њих нестати и збрисаће се траг сасвим некадањих шума и гора.

Таковим путем газдовања, Србија не сме даље ићи. Сваки ко жели себи и својој околини и земљи добра мора признати да је то зло опште и на нами је да прегнемо да га поправљамо.

По приступити томе доста трудном али спасоносном средству, да од пустоши стварамо питомине и нове изворе богатства за поједине крајеве, треба да прегнемо сви и вољом и истрајношћу на рад.

Како и којим шибљем или дрвећем треба засађивати поједине голети, покушаћу да овде укратко изведем остављајући привредницима појединих места да према месту њиховом и биљу које ту расте сами то допуне или у неколико и измене.

Треба прво разликовати места која оћемо да пошумимо, имају ли још шумара или су сасвим оголићена.

Она места, где су се још шумари или грабари одржали, лако је поправити. На тим местима одржала је се шумска земља — црница — више или мање и услови су ту за брзо напредовање и развиће шума.

Ако су шумари чести, међутим забрањено пуштање крупне стоке и коза, шума ће се за десетак година тако подићи, да можемо прићи проређивању честа и подкресивању и тако после неколико година чувања, од проређивања и подкресивања имаће се редовно веће користи но од пређашњи шумарица.

Ако пак у таковим шумарицама има пропланака, било у државним било у општинским шумама, засадимо их жиром. За засађивање жиром могло би се у свакој општини наћи привредника који немају својих забрана, да сами засаде под условом, да доцније на тим местима имају право проређивања и на суваре, за своје потребе разуме се под надзором општинских или државних шумара.

То исто можемо урадити и са утринама где је се земља одржала а оћемо гору да подигнемо.

Много је теже са оголићеним местима. Њих можемо делити по саставу стена које се на површини находе и по висини појединих висова или коса.

У Србији находимо највише оголићени висова и коса кречњака, затим Серпентина и Гнајса.

При одређивању којим шибљем или дрвећем да садимо, напоменуо сам, да најближа околина најбоље нам то показује. Ма како да су оголићени висови, опет нађемо по неки крај обрастао шибљем, обуњем па и шумом, па са тим истим биљем треба и садити.

Ракије шљивове	изложила	су	3	излагача;
Ракије крушкове	„	„	3	„
Пекмеза	„	„	5	„
Колача од сувих шљива	„	„	1	„
Колача од пекмеза	„	„	1	„
Сувих крушака	„	„	1	„
Слаткога (четир врсте)	„	„	6	„

Воћних производа изложило је било свега од 43 излагача.

Других корисних биљака било је изложено овако:

а) Конопљеног семена	изложили	су	28	излагача;
Ланеног семена	„	„	6	„
Ланеног повесма	„	„	29	„
Кудеље конопљане	„	„	2	„
б) Метвице	„	„	1	„
Шафранике	„	„	1	„
Линцуре	„	„	1	„
Срчаника	„	„	1	„
Рујевине	„	„	1	„
Жалфије	„	„	1	„
Кичице	„	„	1	„
Жутилове траве	„	„	1	„
Гледичије (семе)	„	„	1	„
Сунцокрета	„	„	4	„
Рена	„	„	3	„
Цвећа	„	„	17	„
Пћирота (?)	„	„	1	„
Вучца — лупина, т. зв. кафе	„	„	1	„

Свега излагача било је 100.

Сем овога, на овој изложби било је још:

Меда у саћу	од	4	излагача,
Меда у саћу са рамов.		1	„
Воска	од	4	„
Воштани свећа	„	1	„
Кошн. на форму ђерз.		1	„

Свега излагача 11.

Ако се сада поново вратимо на изложбене предмете у овој пољопривредној изложби, видећемо: да је највише излагача учествовало у излагању: пасуља кукуруза, шенице, кромпира, овса, лука, паприке, јабука, крушака, сувих шљива, бундева, ораха, конопљаног семена и ланеног повесма.

Од пољских усева, најбољи су били: кукурузи, на онда шеница. Пасуља је било око 20 врста — све веома добре.

Кад се на изложене кукурузе у клипу добро погледа, примећује се да међу њима има, који носе трагове од давно препоручиваног „Краља Филипа“ и „Чинквантина“ а и од крупног белог кукуруза „коњског зуба.“ Најбољи је од ових кукуруза ужички осморедац, како по крупноћи, тако и по зрењу и каквоћи (тако га тамошњи економи препоручују).

Ељда и ситна проја биле су веома добре. Изложени кромпири већином су рани — они су потиснули из овог краја старе тићаре (позне кромпире, који се тиће).

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Најтеже иде при засађивању коса које су састављене из кречних стена. Ту већином находимо голе стене без рудине. Но једна је добра страна ту што на тим косама по стенама има пукотина рупа где је се земља задржала па ту треба и почети са сађењем. Ако има подводних места садимо буков жир, јавор или семе четињара према томе какве шуме у околини имамо; на мањим висовима граб а на подножју око потока леску. Поред граба може да успева лепо руј па и јоргован, на јужним странама.[1] Да би боље одржали оно мало влаге да се подижу младе шуме, сејмо са семеном заједно и папрад. Папрад можемо засадити или кад накидамо лишћа па набацамо на оно место, јер на лишћу с' наличја находи се семе, или копањем корена од папрати и пренашањем. Но први је начин лакши. Папрат је нарочито нужна за држање влаге лети јер стаблом заклања и младу биљку и земљиште на коме она расте. А сађење папрати у прво доба препоручујем и с тога, што би нам сав рад могао пропасти око сађења ако се година сушна деси јер се кречњак лети јако загреје па могу младе биљке да се осуше од жеге.

Серпентинске косе а тако исто и Гнајза, већином су мање и на њима ћемо наћи више земљишта па с тога је лакше и садити. Њихове се стене не испирају као кречене, оне се на површини услед утицаја климе троше, те тиме пре допринесу образовању земљишта, истина не плодног, али као подлога и храна са мало земље за шуме у први ма довољне су. Њих треба засађивати ако су мањи висови растовом гором, а ако су већа и кршнија места, букву, граб, дрен, а где не можемо ни једну од ових биљака, садимо већу.

Већа успева добро на Серпентину као што се можемо уверити на огранцима Рудника и Гоча.

Но није доста само засадити врхове и косе, садимо и подножје тих брегова нарочито обале, потока, те тиме стварајмо нова корита, јер су стара претрпана земљом и камењем. Њих можемо засађивати врбом, тополом, леском и орловим дрвећем нарочито равни поред потока и клисура које су заклоњене од севера.

При сађењу и подизању треба рада, воље и истрајности нарочито код чланова општинских. Они се при томе раду могу договорно на зборовима споразумети и помоћи. Сваке јесени треба одредити пољаке да приберу потребног семења које је нужно за сађење, а ако се деси да нема у том месту таквог семења нека општина одвоји сваке године по једну незнатну суму на набавку семена.

Одредити сваке године у фебруару или марту према томе какво је пролеће по неколико дана на сађење шума и обала речни и то у дане топлије кад још нису стигли пољски радови.

За неколико година радећи сваке године по неколико дана нестало би пустоши и висови би озеленили младом гором. Обновили би старе изворе и потоке планинске, престало би бујне поплаве и пустоши а са порастом горе, и шуме би се населиле тицама и животињама, те би тиме поједини висови и голети постали онакви како су и пређе били, о чему нам и данас старци причају као о каквом сну који је био на јави.

Прегнимо и радимо па ће нас потомство благосиљати.

Ж. Јанићијевић.

Како треба да је земља за гајење воћа и на којој земљи поједино воће најбоље напредује.

Земља је постала па и данас постаје распадањем и трошењем различнога стења и камења. Утицајем ваздуха, мраза и жеге, ветра и воде, претвара се поступно чврсто стење у веће или мање трошевине, па најзад и у прашинасту масу — земљу.

Стење је сложено из врло различних минералних (неорганских) материја, па зато се од њега кад се распадне, и стварају разне врсте земаља.

Ретко је која земља са свим чиста, тј. да се састоји само из делића једне исте стене, с тога, што је површина земље изложена сплакањима и поплавама, због чега се и поједине врсте земаља преносе и међу собом мешају или се у слојеве таложе. Зато се поједине врсте земаља називају по ономе минералном (стењском) састојку, којег у каквој земљи има у највећој количини. Према томе разликују се следеће врсте земаља:

Пескуша. Састоји се највећим делом из ситних стењских зрнаца. Она је земља трошна, упија лако топлоту и влагу, ну с тога што и влагу и топлоту лако испушта, није подесна за гајење воћа.

Глинуша. То је земља у којој је најмање половина глине; она је тешка и збивена земља, те зато у њу влага и топлота продире тешко, а с тога, што и влагу и топлоту споро испушта, врло је тешка за обрађивање а с тим и неподесна за ваљано успевање воћа.

Иловача је земља у којој има од прилике половина глине, а остали су састојци песак и креч. За пораст воћа цени се особито, с тога, што хвата средину између пескуше и глинуше.

Кречуша је земља у којој је од прилике четврти део креча. По себи је родна земља, а ако песка има више него креча; онда је и топла. Упија приличну количину воде, те је зато и нарочито у осојним и хладнијим местима повољна за гајење воћа.

Лапорача је земља у којој је најмање десети део лапора, који се, као што је познато састоји из глине и креча. За воће цени се као и иловача.

Воће на кречуљи и лапорачи, као топлим земљама, тера више на род, а на иловачи као ладнијој земљи, тера више на дрво.

Ну земља не састоји се само из стењских распалих трошевина: у њој има још и остатака од биљака и животиња, које на њој живе. Органска тела, кад престану живети, прелазе у труљење и поступно се распадну у мрку сунђерасту масу, која се зове *хумус*, и од ове; кад је у земљи има најмање шести део, постаје у смеси са осталим минералним састојцима нарочита врста земље: *црница*. Кад је хумус у незнатној мери помешан с минералним делићима, онда је таква земља сува и лако се загрева, а ако је напротив с њима измешана у далеко већој количини, онда је сунђераста, трошна и у највише прилика неподесна за воће.

Горњи први слој земље зове се *орница* или *живица*. У њему има свакад више или мање хумуса, који је измешан са осталим састојцима земље. Под овим је слојем *здравица* или *мртвица*, у којој је сировина (магацин) свију материја, па је зато и она по све важна за гајење воћа. Ако је здравица истих особина као и орница, онда је у таком случају њен утицај на воће незнатнији, него у случају, кад је друкчијих особина. Ако је нпр. глинуша на песковитој или шљунковитој здравици, онда би у такој прилици вода из ње протицала у здравицу, те би зато била топлија и више би се ценила за гајење воћа, него у случају, кад би и здравица била глинуша. На исти начин поправљају се и особине пескуше, ако је здравица таких особина.

Да воћке као што треба напредују, да дуго живе, и да за све време обилно рађају, природно је, да и земља ваља да је подесна за њихово успевање, т. ј. да није ни влажна ни хладна, ни трошна ни тврда. Зато из влажних мочарних земаља у којима труну жиле воћака, треба пре сађења воћа на подесан начин исушити земљу, а посну земљу пођубрити. А с тога опет, што је и особина здравице од великог значаја за гајење

[1] Косе Јеленца поред Пека покривене су рујем и јорговаком. Писац.

воћа, нужно је, да се и она на неки начин поправи. Неродности и многим болестима (жутица, суховрхост, прерана старост и т. д.), узрок је неподесна здравица. У опште узевши за гајење воћа земља ваља да је трошна и што дубља, да корен може што дубље продирати и да се што боље разграњава, затим, да је умерено влажна, да се хранеће материје могу растворити и привести у облик из којег их воћка може узети, и да у земљи има у изобиљу свију хранећих материја. Између ових материја повише је њих, којих има довољно у земљи, а само кали и фосфор често су у незнатним количинама да се воћци морају згодним ђубрењем придодати.

Да би од воћа имали што сигурнију корист, природно је, да према овоме треба да знамо и на којој земљи поједино воће најбоље напредује. Тако:

Кајсије, брескве и *бадем* захтевају трошну и осувљу земљу у којој има повише креча. На влажним и тежим земљама, кајсије и брескве расту све до новембра, и у том случају или тако измрзну, јер им још нездрвењене леторасте мраз захвати, или се оштете пупољци, те с тога касније изгубе од своје лепоте, јер се у круни не могу да произведу правилне гране. Ако је бадем калемљен на шљиву, онда може поднети и тежу земљу.

Шљиве изискују такође осувљу трошну и кречовиту земљу, јер на влажним и тешким земљама не само да страдају од мразева, већ пате и од смолотока. Инак, између свеколиког воћа, могу да поднесу највише влаге.

Трешње и *вишње* најбоље је подизати по крајевима имања, јер у том случају много боље напредују, него кад су у склопу, кад се дакле подижу као воћњак. Ако се гаје као високо (економско) воће, онда им се може одредити скоро свака земља, само не јако сува, јер се на овој неправилно хране, на то буде узрок појави смолотака и настањивању лисних вашију. А ако се гаје као ниско (украсно или градинарско) воће у ком их случају треба наврнути (калемити) на магриву (Prunus Mahaleb), онда им одредити што топлији положај и лаку земљу са што више креча, јер магрива у влажним земљама пати од мразева, а у сувим напротив напредује добро. На магриви наврнуте трешње и вишње, могу се гајити и у склопу — као воћњак.

Јабуке не успевају тако добро само на сувим земљама и источним положајима, а најбоље напредују у дољама на кречуши и лапорачи. За сорте с крупнијим родом, земља треба да је што снажнија.

Крушке најбоље успевају на дубокој песковитој иловачи; на тешким и кречним земљама не напредује тако добро, а на влажним земљама навуку се брзо маховином и леторасти су кржљавога раста. Иловача измешана са стењским рушевинама, за њих је много згоднија, него кад је чиста. Кад се гаје на сувим земљама, онда им род опада пре времена, или му отврдну ћелијчна ткања те с тога изгледа више мање коштан.

Дуње расту добро скоро на свакој земљи. Ну у случају кад се гаје ради подлоге, онда не подноси ни суве ни влажне земље. У трошним, посним, влажним и плитким земљама, наврнута воћка рђавог је раста, лишће јој пожути већ у другој години, леторасти се у врху осуше, дебло се навуче маховином и кора испуца.

Мушмуле и *оскоруше* задовољавају се земљом средње каквоће, али инак воле више суву него влажну земљу. Оскоруше успевају добро и на сувим земљама.

Питоми кестен и *дуд* захтевају плодне песковите земље и заклоњене положаје; у тешким земљама често их је и немогуће подићи.

Орах и *леска* не успевају добро само на влажним и хладним земљама, а нарочито добро напредују на земљама у којима има повише креча. Леска подноси и доста јаку засену.

Огроз и *рибизле* расту добро и на мршавим, посним, земљама, а на хладним и влажним земљама обично измрзну.

БЕЛЕШКЕ.

О измени семена у повртарству. — Да је, и зашто је потребна измена или обнова семена у ратарству, о томе је у „Тежаку" било довољно говора и доказа, и ја познајем више њих, који су некад били противни тој обнови семéна, али, мало увидише потребу, и — покорише јој се! У повртарству се на тај врло важан посао до сада слабо пазило. Па и овде се опажају хрђаве посљедице, кад се после извесног времена неко семе не обнови, нарочито онда, кад се не може с местом у повртњаку да мења. Ми, који се старамо, да новије и боље поврће и у наше повртњаке унесемо, уверили смо се из искуства, да се грашак и пасуљ, који са стране у бољим сортама добијемо, већ треће ил' четврте године: и у доброти и у роду изметне; нит' оне сласти, нит' оне родносни, која прве и друге године беше. Ево само једног примера из мог скорашњег искуства. Добио сам од Вилморена из Париза пре четири године једну изврсну сорту француског пасуља, који остане у зрну зелен и кад је сув кад сасвим дозри. Ма да сам од мога производа, ког сам пажљиво изводио, најбоље семе бирао и за сјево употребљавао, опет је зрно треће године почело своје зеленило да губи, а четврте године га је сасвим нестало; зрно је постало сасвим бело. Бадава, није имало код нас, поред најбрижљивије неге, оне услове, које има у својој постојбини. — Па тако ти је исто и са *келерабом*, која после извесног броја година постаје дрвенаста и у најњежнијој својој младости; *салата* хоће прерано да избија у семе; *кељ* постаје више купус но кељ: па исто је то случај и код свега осталога поврћа: *шаргарепа* изгуби и облик и сласт, *краставац* и боју и дужину; *диња* и облик, и сласт и мирис и т. д. Дакле, пазите при избору семена за сејање и обновљавајте сјево, т. ј. набављајте га опет са стране, кад видите, да вам је плод, од вашег произведеног семена, изгубио она добра својства, која је пређе, у почетку имао.

Др.

* * *

О употреби старих, измрвљених цигаља. — Однали стари малтер и леп од кућа, старе, трошне, измрвљене већ цигље, служе врло добро за поправљање песковите земље на пољу и у повртњаку. Те ствари не треба ни један домаћин да презире, нити да их баца онамо, где неће користити, него треба да их баца на њиву и у повртњак, нарочито ако је ту земља сува, песковита, јер „рушевина", нарочито која је прављена од иловаче и плеве, па онда цигља, одржавају земљи бољу влагу, а тиме је и боље оплођавају.

Др.

* * *

Које су најбоље подлоге за брескве? — Бадава! Може рећи ко шта хоће, али је *бресква најплеменитија наша воћка!* Као најбоље подлоге за калемљење бресака, служе из семена изведене младице од бресака, кајсија и бадема. Изданци, положнице и семењаке од разних сората шљива и пенерика, могу се такођер употребити за подлоге, али су прве три подлоге *боље*. Овде је најважније то, да се изабере такова подлога, која ће дати накалемљеној племенитој гранчици: дуг живот, умерен пораст и богату родност. При избору подлоге дакле, треба врло опрезно поступати.

Брескве, изкључиво скоро, калемимо само „очењем" на *мртво око*. Неке подлоге добро приме уметнуто, накалемљено око, али се после неког времена на калемљеном месту укаже „смолоток", и онда калем пропадне. *Добре и трајне калеме добићемо* **само онда**, *кад за подлогу узмемо* **бадем**, а још боље и трајашније онда, *кад усадимо дрво у топлију и сувљу земљу.*

На „триошљиви" калемљена бресква с почетка врло бујно напредује, али после 3—4 године тргне натраг и брзо пропадне.

Др.

ГЛАСНИК.

Нов министар народне привреде. — Највишим краљевим указом под 22. ов. месецом, постављен је за Министра народне привреде господ. Лаза Р. Јовановић начелник трговачког и земљоделско-сточарског одељења Министарства народне привреде, редовни члан и бивши Потпредседник Српског пољопривредн. друштва.

* * *

Нова управа драгачевске подружине. — Председник Ранко Б. Тајсић нар. посланик из Пухова; подпредседник архимандрит Манастира Сретења Вићентије Крић, благајник Мајко Протић, трговац из Гуче; секретар Милија В. Карић економ из Кртаца; Одборници: Алекса Милосављевић мех. из Котраже, Милан Раковић зем. из Горачића, Лука К. Достанић економ из Турије, Петар К. Шолајић пред. општ. из Лисе, Добривоје Протић свешт. из Негришора, Тодор Стојановић пред. општ. из Миросаљаца Чедомиљ Костандиновић намесник из Виче, Филип Мијатовић свешт. из Гуче, Љуба Смиљанић учитељ из Марковице.

* * *

Нова управа крушевачке пољопр. подружине. — На главноме збору крушевачке подружине који је држат 27. Фебруара ов. год. изабрата је нова управа из ових лица:

Председник Велимир Витороњић наставник, подпредседник Таса Филиповић, окр. сточни лекар, секретар Добривоје Вучковић, трговац, благајник Стеван Стаменковић, трговац, магационар Владимир А. Миловановић трговац, одборници: Алекса Марковић трговац, Ђока Будимовић штампар, Коста Јанковић сапунција, Коста Гојковић трговац, рачунополагачи: Милан Јелисаветић, рачун., Мијаило М. Протић, рачун. општине, и Ђена Јовановић књиговођа задруге.

ДОПИСИ.

Женева, 1. Марта 1894. г.

Изванредно блага температура која је падала целе ове зиме, још од почетка Новембра месеца на све до последњих дана, пукла је у својих изворних страна. Још у почетку, пољопривредници су могли, користећи се овом ретком зимом, сасвим комотно вршити земљу, дрво, бубре и т. д., прекопати земљу и посејати било пролетња жита, било крмљу; засадити нове виногради или поновити старе које су вимолација, пријатља рутина, хтеле, са свим погрешно, опоновечити се извесним начином потапања, која је можда и био узрок неспокоја биљесветима, које су толико јако убијале винодеље своју земаљу.

Док жељена научењака непрестано истражује најсигурније средство против филоксере, дотле она за све то пашта и не мари и непрестаје да продужава своја пустошења у пркос свега онога што се употребљава да јој се на пут стане; с тога и нема много луди који већ виде, да све што се употребљава, да се тај напосли изнесе „ништа", за је то све споро губљење спупоцног времена, јер, веле, тиме ће се јој можда ускорити напредовање, али неће се моћи спречити да она пресечи и све зоне сиромашни које извесно добра људи, из памети, постављају оно зараженим места. Да тако мисле, наговаи их то, што су сви покушаји чињени у нацери да се заштите шпанцавски винограда у Француској, од овог опасног непријатеља остали са свим безуспешни, јер и сва област, која се, с правом, сматра за најбогатију винодељску област у Француској постала је жртвом филоксерином. И винодељци овога краја виду губили много времена око избора мера и начина које је требало употребити. Путовође за то биле су им резултати добивени у јужним пределима и у Шаранту каземљењем, пошли, да ће им то кроз неко време најповољније резултате као и у другим местима.

Подражавање је, који се, рђава навика. Али у извесним приликама, као у овој, оно је врло корисно. У осталом, времена је да једном наћемо из овог полонова у коме гибамо за ових 20. последњих год.

*

У Децембру месецу извршене су жетве у Јапанији, Чили, Аргентинској Републици и Јужној Аустралији. — Што се Аргентине тиче, жетва је само била изванредно богата. По статистичким подацима изгледа, да је сувишак, који се могао прошле године извозити, износио скоро 12 милиона хектолитара. Према томе, извоз жита из те земље расте из године у годину. Тако,

1890	извезено је	4,600,000	хектолитара.
1891	„	3,350,000	„
1892	„	5,800,000	„
1893	„	11,500,000	„ скоро два пут више но у 1892 години.

Рајтерова агенција нам саопштила је једну, по њеном тврђењу, званичну статистику о стању житног усева у Русији у 1893 години. По њој, произвођња зимње пшенице у целој Русији износила је 30 милиона и 642 хиљаде хектолитара, а пролетње 90,022,300 хектол. Упоређујући ово стање са стањем у 1892 години, нађа је производња зимње пшенице износила 51,914,500 хектол., а пролетње 61,340,800 хектол., онда нађи да је прошле године произведено 28,409,000 хектол. више. У осталом, производња ражи, јечма, кукуруза и сале нарасла је такође у истој размери, чему су најбољи докази следећи бројеви: 1893 год. укупна производња свију ових жита у Русији износила је 591,708,200 хектолитара, 1892 год. 456,186,400 хектол., а 1891 год. само 403,616,400. — Као што се из ових види, производња жита у Русији нарасла достигла је, прошле године, једну цифру коју, ово више претерано, прекашњени ова надања.

*

Агрономи у последње време јако су се занимали једном биљком из Кобилије, која је тамо позната под именом „*Бешена*" и која је из фамилије Грамине-а: она биљка може достићи висину од два метара.

По њиховоју тамошњих људи, може се корисно употребити и као и зрно.

Ако можемо у опште агровати тим појединима, изгледа да домаћа перната живина јако воли њено зрно, које, осим тога што на тај начин пружаје једна храна за њих, има још и ту напредну особину, да зрје пиљевином месу извесан укус и да потпомаже посење јаја. — Други добра страна њена је та, што је она такође изврсна храна и за сав род преживаре, који са прождрљивошћу једу чак и њен кабе без зрна.

У Француској се мисли, да ће се „Бешена" моја сналжно расте у земљишту које се по састану његовом врло мало, или ни мало не разликује од земљишта многих других предела у Француској, моћи успешно обделивати у тим местима. — Осим тога, рачуна се још да средњи принос „Бешене" од једног хектара може изнети 50 до 60 хектолитара.

Ако овим изврсним особинама додамо још и ту, да „Бешена", најкасније, расте зимо, над јој се главни струк неже, онда ниже чудновато што се из свега тога закључује да је то једна изврсна храњива биљка, која ће се моћи више пута у години косити, чак и по најлепшим сушама.

Ето видело још једног општег посла, које је приступачно свима онима пољопривредницима који су жељни да се користе свим онима што можемо и најмање, доприносећи њиховом напретку и увећати опште богатство,

А. Р. М.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву, потребан је Секретар.

По чл. 21. Друштвених правила; секретар може бити само редован члан друштва, који поред тога докаже стручну пољопривредну спрему у познавању наших пољопривредних прилика.

Дужности су секретара: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује; да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди; да подписује према Председнику сва друштвена акта, осим новчаних; да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности, — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је секретару према квалификацијама и способности до 2520 динара годишње.

Рок је за пријаву до 1-ог Априла ове године.

Пријаве ваља слати Управи Српског Пољопривр. Друштва у Београду.

Бр. 234. Из Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 5. Фебруара 1894. године у Београду.

СТЕЧАЈ ЗА КАЛЕМАРЕ.

„Крушевачка Пољопривредна Подружина", у интересу бољитка запуштеног воћарства, жели и овог пролећа да настави свој рад у калемљењу воћа, у околним срезовима: расинском, трстеничком и жупском, у већем размеру, изашиљањем својих путујућих калемара, који ће ићи из места у место, и калемећи воће народ у томе поучавати. Па тога ради расписује овај стечај за калемаре.

Калемари примаће се под овим условима:

1. *Калемари*, који писменим уверењем или практичним радом докажу своју способност и вештину у калемљењу воћа, нарочито за пролећни калем: у процеп, под кору или на спајање, — *имаће* од стране подружине (са помоћником) *дневницу 3 динара* и право, да, од сваког приватног лица, коме што накалеме могу, у име свог труда наплатити *по 10 пара дин. од једног стабла и завоја* — а више не;

2. Калемари ће од подружине добити бесплатно довољан број калем гранчица (биљке) од разног облагорођеног воћа; нужан прибор и сечива калемарска (на послугу), писмену објаву и препоруку на све месне власти и привреднике у срезу, у ком буду радили и књигу за бележење калема;

3. Калемари дужни су са својим помоћником ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, носећи собом довољну резерву калем-гранчица, алате и завоје; пријављивати се месној власти и калемити воће свакоме, ко их позове, по такси;

Главно сложиште калем гранчица биће у Крушевцу, (и среским местима);

4. Калемари дужни су у калемарској књижици водити тачну белешку: где су, кад, коме, шта и колико накалемили (и нумеру калема)? коју ће по свршеном послу предати подружини;

5. Посао овај трајаће 20 – 30 дана месеца Марта.

Сви они, који се осећају способни за овај привредни посао и предузеће, позивају се: да се до конца Фебруара, а најдаље до 5. Марта, пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој, са доказима о својој вештини калемарској, код подпредседника подрижине г. Драгослава Кедровића апотекара у Крушевцу.

Бр. 58. Из управе пољопривредне подружине крушевачке 19. Фебруара 1894. год. у Крушевцу.

ОГЛАС.

Ресавској пољопривредној подружини потребан је Воћар. Дужности су његове: да на подружинској земљи подигне расадницу за америчку винову лозу и воће, и да је вичан калемљењу лозе, воћа и пчеларству.

Награда је до 1200 динара годишње, бесплатан стан на подружинском имању и 10 ари земље за башту.

Ко се способан осећа за ову службу, нека се обрати управи ресавске пољопривредне подружине у Свилајнцу, најдаље до краја месеца Марта 1894. године. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Умољавају се и остала уредништва да изволе овај оглас бесплатно отштампати.

Бр. 3. Из управе ресавске пољопривредне подружине 26. Фебруара 1894. г. у Свилајнцу.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** О прокресивању воћака. — Од пустоши стварајмо питомине. — Како треба да је земља за гајење воћа и на којој земљи поједине воће најбоље напредује. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Стечај.** — **Стечај за калемаре.** — **Оглас.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО — Краљ.-Срп. Државна Штампарија — Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПИМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 13. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 31. МАРТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

I.

Калемљење лозе помоћу плуте.

Име своје добио је тај начин калемљења отуда, што се за везивање калема употребљава обична плута. Ма како савршено се њиме калемило, највећи део калема пропадао је увек с тога, што везивање не бијаше ваљано, јер или је лика попуштала и прије времена се кидала или је канап усецао у ластар и шкодио му. Зато почеше узимати плуту и заиста од тада су успеси у калемљењу лозе много повољнији. Калемљење плутом није дакле никакав нови начин калемљења; лоза се при томе калеми исто као што се је и до сада калемила, само се калем у место ликом или канапом обвије плутом и утегне жицом. Сви дакле начини, којима се у опште калеми здрвењена лоза, могу се плутом завезати и по томе сваки би такав калем био калемљен помоћу плуте.

Најобичнији и нашим тежацима најпознатији начин калемљења дозреле лозе јест калемљење у процеп, но тај начин ваља више за старију лозу, а за калемљење резница или једногодишњих прпорака, са којима ћемо једино имати посла при обнављању наших винограда, није подесан. Енглеско спајање најбоље је данас калемљење за такове лозе, а како се оно врши и плутом завезује, видићемо из следећег.

Као за свако калемљење, тако и за ово треба најпре да се побринеш за ваљане калеме са бољих и финијих домаћих лоза. Најбоље је да те лозе орежеш за калеме још пре, но што се на њима примети ма какав знак кретања сока, дакле од прилике месеца фебруара, те да их одма сместиш у подрум и покријеш влажним песком или да их утрапиш где год у башти у какав дубок ров, да од зиме не угину. Из подрума или из тог рова извадићеш их онда, кад будеш калемио, но не вади све од једном, већ само онолико, колико за један дан окалемити можеш. Пази добро, да је лоза са које сечеш калеме, сазрела, здрава и од филоксере сасвим слободна, а и пупољци на одсеченом калему да нису кварни или штогод повређени.

Исто тако као калеме, чувај пажљиво до калемљења и америчке резнице или прпорке. Резнице ако си одакле добавио или сам у свом винограду с јесени орезао те ако их мислиш одма калемити, пригрни до калемљења такођер влажним песком толико дебело, да се не осуше и од зиме не угину. Прпорке пак да ти се без потребе не суше, њи не вади из расадника све дотле, док не приспије време за калемљење, а ако би их случајно пре ископао, ради онда с њима исто онако као што је речено и за резнице, но после калемљења посади их свакако одма опет у земљу.

Месеца априла почни калемити. Пре су до душе мислили, да је боље да се здрвењена лоза калеми раније, н. пр. месеца јануара или фебруара, но данас се за извесно зна, да се они калеми најбоље примају, који су онда калемљени, кад је време већ толико отоплило, да се калемљена лоза после калемљења не мора чувати

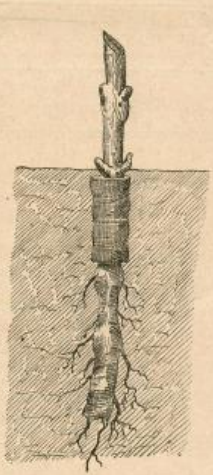

Слика 1.

Слика 2.

у подруму под влажним песком док време пригреје, но да се може одма посадити у расадник или у виноград.

Калемити можеш у соби за асталом или где год изван куће у сени. За сваку резницу или приорак потражи најпре једнаке дебљине калем, а кад си нашао, сасеци га оштрим ножем на равном и глатком месту између два ока косо. Тај клис расцепи сад у отвесном правцу мало испод сржи, *само пази да ни пошто срж не позледиш*, и прикрати за тим калем тако, да му оставиш само два ока, а над потоњим оком да остане још једно два сантиметра дрвета. Тако орезани калем показује нам слика 1. и 2.

Исто тако косо, како си калем сасекао, сасеци и подлогу између два ока на оном месту, где је од прилике једнаке дебљине са калемом и расцепи ју такођер отвесно али само мало изнад сржи, као што се види на подлози у слици 3.

Да калемљење довршиш, утакни калем тако у подлогу, да се оба дела лепо подесе у процепе и да им се подудари кора на кору барем са једне стране, ако је калем тањи од подлоге (види сл. 3.).

При извршењу овог калемљења треба пазити на то, да коси пресек на калему и подлози увек само једним махом учиниш, а и да никако не испане дужи од 2 до највише 3 сантиметра, а отвесни расцеп не више од једног сантиметра, јер кад би био пресек сувише оштар и укошен, онда би онај језик који постаје расцепом, остајао тањи па би се лако осушио и не би се могао спојити. Осем тога треба још да пазиш, да коси пресек начиниш близу којег ока или зглоба на калему или подлози, јер ту има највише хране, па с тога ће и такав калем брзо зарасти.

Пошто је калем уметнут у подлогу како ваља, увезивао се је до сада јаком везом од лике или канапа и замазивао обичном добро умешеном иловачом. У потоње време међу тим ради се све то плутом и то овако:

Узме се обично око 3. сантиметра широк, а 4. сантиметра дугачак запушач од плуте и располови се оштрим и танким ножем на две једнаке половине. Добро је да се плута у врелој води пре употребе мало прокува, да се доцније боље око калема увије. Кад је плута располовљена, саставе се опет њене половине

Калем Подлога Довршено калемљење

Слика 3.

ПОДЛИСТАК

СА ПОЖЕШКЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ИЗЛОЖБЕ.

(наставак)

Баштенске усеве, сем два баштована излагали су и други. Међу изложеним предметима ове врсте за похвалу и препоруку су изложени из баште попа Игњата.

Сточна ниђа била је најбоља она, коју је изложио Драгутин Н. Лапчевић, а отава коју је изложио Никола Јовановић учитељ (сада у Рогачици, који је са друговима тамо основао Рачанску пољопривредну подружину).

Изложено воће било је изванредно лепо. Најлепше су јабуке разне врсте, па крушке: водењаче, арапке, ситне и крупне такуше. Најбоље је воће било из општина: Радобуђске и Латвичке. Ораха било је ситнијих и крупних (које овамо зову морунци). Сви су били добри.

Грожђе су двојица изложили, обојица из нових винограда. Узгред да овде споменем, да ужички округ није имао винограда; тек од пре неколико година, почели су се у срезу пожешком и ужичком нагло подизати виногради. И изложено грожђе на овој изложби било је из ових нових винограда. Изложено грожђе показује у овом погледу сјајан резултат.

Изложено семе од лана и конопље било је изврсне каквоће. Повесма (пречишћено влакно) ланена изванредне каквоће; нарочито се одликовала повесма из куће пок. Средоја Крчевинца (пок. Средоје био је ђак. земљ. шумар. пожаревачке школе, у околини као добар економ, особито воћар).

Мед и восак био је заступљен на овој изложби. У овом срезу тројица до сада рационално пчеларе по новом начину: поп Шуњеварић, кућа Тодоровића из Јежевице и Грујица Софронијевић у Добрињу.

Изложени мед био је веома добар и чист како у саћу, тако и онај цеђен. Нарочиту похвалу заслужују: Шуњеварић, Тодоровић и Софронијевић (овај Софронијевић изложио је и једну кошницу ђерзонку, коју је сам радио, по која није испала најбоље).

Ракију шљивову и крушкову најбољу је изложила задруга Тодоровића из Јежевице.

Вредно је споменути овде и колаче од шљива, којих је било доста изложено на овој изложби. Ови колачи рачунају се као посластица уз пиће, нарочито зими кад се пости. Каквоће су веома добре и за препоруку. Штета само, што се они производе у врло малим количинама.

Изложени пекмез од шљива, није бог зна какве особите каквоће. Узгред да споменем: да ме зачудило да у овом срезу нема пекмеза од јабука, а пре десетину година око Ужица пекмез јабуков био је на гласу и нарочито се производио. Данас не знам да ли се и у Ужици кува (пече). (Још је ваљда једини Сакар у Подрињу у коме се јабуков пекмез пече).

као што су и пре биле и метну се у отворена парочита кљешта, која нам показује слика 4. Стиснемо ли сада кљешта те их опет отворимо, остану половине плуте пободене на малим клинчићима који се налазе изнутра на стезачима кљешта. Сад се метне калемљена лоза међу ове две пободене половине плуте тако, да плута покрије цео саставак калема и кљешта се поново добро стегну и закваче да се не могу сама отворити (види слику 4.).

Кроз узани простор између три стезача кљешта, провуку се за тим комадићи танке жице (најбоља је

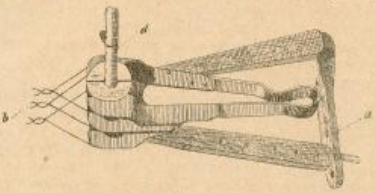

Слика 4.

број 11 или 12, а комадићи не треба да су дужи од 10 до 12 сантиметара) и обвију око плуте понајпре руком, а после се помоћу малих обичних кљешта са неколико завоја око исте мало јаче утегну. Жицу не треба сувише јако увијањем пристезати, да се не усече у плуту, већ само толико, колико је нужно да се она приљуби око калема. Кљешта се на послетку отворе и калемљење је готово. Калем изгледа сад онако, како га показује слика 4.

Тим начином калеме се ето у руци америчке резнице и прпорци док су још у дрвеном стању, а на исти начин и у исто време може се такођер калемити и да се лоза из земље не вади, само је таково калемљење доста тешко, јер се ради на лицу места, где се човек мора савијати и прљати.

Кад смо већ поменули, како се лоза најбоље у дрвено калеми, додаћемо још, како се и поступа после калемљења са таковим калемима.

Да се не би калеми осушили, треба их одма у земљу закопати. Ако није још време повољно за сађење, положи их у подрум и покри влажним песком или их утрави просто гдегод, да су сасвим под земљом. Боље је свакако, како смо већ пре рекли, да се лоза калеми тек месеца априла, јер онда се могу калеми посадити одма у расадник или виноград. Најбоље је да се калеми прве године после калемљења оставе у расаднику, па тек друге године да се расаде у винограду. У расаднику саде се калеми у редове тако, да ред од реда буде око 40 сантиметара удаљен, а калем од калема у реду око 20 сантиметара. Код сађења пази се особито на то, да се калем посади тако дубоко у земљу, да место калемљења, које је покривено плутом, дође још испод површине земље, а само онај део калема поврх плута да вири изван земље. Но и тај део треба одма загрнути трошном земљом тако, да је потоњи пупољак калемов покривен земљом још са два прста дебљине. Ако би та земља од кише окорела, ваља је пажљиво грабуљама издробити, а разуме се само собом, да расадник треба вазда плевити кад отрави и калеме заливати кад време лети добро засуши. Кад се види, даје из калема почео избијати ластар, што бива обично после два месеца, одгрне се с њега мало земље, да се види да није наша домаћа лоза пуштила жилице или америчка подлога ластаре. То не смемо никако допустити, већ чим то опазимо, одма треба да закинемо те жилице са домаће лозе, а тако

Сир и Кајмак најбољи је био онај, што га је изложила Тина Костићка из Пожеге. Она је позната у Пожези као вредна газдарица и врло вешта у справљању сира и кајмака. Меког препраног сира изложила је и жена кмета добрињског Јеремијћа.

На изложби било је и разног слатког, но најбоље је било оно, од малина, што га је изложила жена Радојичића учитеља.

К' изложеним стварима ове изложбе треба додати да је било изложено:

Сока (парадајиза) од патлиџана и венац воћа и цвећа

Вредно је споменути да је на овој изложби било изредно крупних бундева, а семе је растурао Раде Целебџић трговац из Пожеге. Бундева је било тешких до 65 килограма.

II. *Занатлијски и рукотворински одељак изложбе.* Он је био смештен у другој учионици, а распоређен опет по одељцима.

Одељака ове изложбе било је:

3 Одељка женских ручних и вештачких радова: чарапа, тканица, подвеза, разних везених ствари на платну и т. д.;

3 Одељка обућарских и опанчарских радова;

3 Одељка терзијских, абаџијских и кројачких радова;

1 Одељак ковачких радова;

1 Одељак конопљаног и лапеног влакна (повесма и кудеље) конаца и платна;

1 Одељак вуне, вунене пређе, сукна и шајка, ћилима, шареница, ћилима чупаваца, вунених завеса и т. д.

1 Одељак израда ткачке ужичке школе;

1 Одељак разних израда од дрвореза. Сем тога било је још изложено и сарачких радова, свиле у канурама (изложио Јовичић учитељ) и других разних ситница. И овај део изложбе био је украшен цвећем.

Изложени предмети били су овако заступљени:

а) Женски радови:

Тканица изложило је њих	5
Чарапа „ „ „	18
Платна „ „ „	6
Шајка „ „ „	3
Кошуља „ „ „	2
Јастука тканих и везених изложило је њих	11
Покривача креветских (чаршава изложило је њих	8
Сиџада (шареница) изложило је њих	5
Ирама (опет простирка) изложило је њих	1
Појаса шарених и везених „ „ „	7
Поњава изложило је њих	1
Назувица „ „ „	2
Ћилима „ „ „	9
Завеса „ „ „	1
Шилте (покривала седла) изложило је њих	2
Шал (вунени) изложило је њих	2
Сукна „ „	11
Застора за зид (тепих) изложило је њих	1
Убруса изложило је њих	5
Вуне „ „ „	3

Свега излагачица било је 103.

Сем овде побројаних ствари било је изложено још: вешалица за четку, израда за плитке ципеле, везених пешкира, женских кошуља, платна и других ситница.

исто и све ластаре са америчке подлоге, те да калем поново земљом онако загрнемо, како је и пре било. Месеца августа ваља исти посао још једаред поновити, а половином септембра одгрни земљу сасвим до места калемљења, разреши жицу и скини плуту. Остави за тим калеме још месец дана онако одгрнуте, да саставан, који је био до сада покривен плутом, буде изложен што више светлости и ваздуху, јер тако ће боље здравенити и отврднути. Пред зиму загрни калеме као обично земљом, а с пролећа одгрни их и расади оне који су се примили и укорениле, у растојању од по један метар на стално место у виноград, само пази да калемљено место буде сад изнад површине земље за једно 4 до 6 сантиметара.

СЕКЛЕРСКИ КУКУРУЗ.

Најновији огледи о гајењу секлерског кукуруза који су ових дана публиковани у „Бечким пољопривредним новинама“, дадоше нам повода да о њему реч, две рекнемо, уверени, да неће бити на одмет нашим пољопривредницима.

Код нас су учестале градо-битне године. Не прође ни једна година код нас а да летину појединих села, општина, срезова па чак и целог округа сасвим не покоси и не уништи какав бесни оркан. Ако напнет привредника омане жетва стрмих усева, онда му је још једнако уздање у добру жетву кукуруза. Па кад га још и та нада превари, онда падне у крајње очајање!... Но не помаже очајавати. Треба мушки савлађивати све тешкоће у животу. Човек је, у борби са природним елементима и чињио оне огромне проналаске са којима се човечанство на крају IXX. века дичи. Велики број тих проналазака пада и на културу људске и сточе хране.

* * *

Између ових радова везења је сељачка од чисте вуне, бојене природним биљним бојама, вез је опет од вуне домаће, а без вунице. Овамо се у велико вољује против пуповине вуне и вештачки боја.

Женски везени радови најлепши су г-ђа Карагиовићке и Перке Мостићке а ћилим чупаван најлепши је био, онај што га је изложила г-ђа Жујовића. Од тканица најлепше су оне, што их је изложила задруга Тодоровића из Ложевице. — И чарапе и појаси и шајак све израде сељанака за препоруку су.

6). Занатски радови:

Обућари су изложили готову обућу и папуче, а опанчари опанке, а један и пресну опуту. Опанчарски су радови добри, док обућарски још несавршени.

Терзије и абаџије изложили су: јелеке, чамшире, гуњеве, коноране, бермеје, либаде и женске зубунџије, а кројачи шајкаче и једну официрску капу. Израда добра.

(свршиће се)

Србија је врло подесна земља за гајење кукуруза. Она је подеснија но многе друге суседне државе. У Србији се гаје такве врсте кукуруза, да се могу са најодличнијим у свету мерити. Исто тако, ретко се где гаји кукуруз са онолико бриљивости и пажљивости као у Поморављу, око Тимока, Стигу и још у по неким крајевима Србије. У погледу пак брзог доспевања ретко би се која страна врста могла мерити са неким планинским врстама кукуруза у западним крајевима наше домовине; али пред опитима који су чињени у многим пределима горње Аустрије и Мађарске са Секлерским кукурузом (ово име добио је по имену дистрикта — округа — у Аустро-Угарској „Székler“) у погледу брзог доспевања, морамо мало застати и пропратити резултате постигнуте најновијим опитима о гајењу секлерског кукуруза[1]).

Секлерски кукуруз гаји се по целој скоро Европи, колико због тога што обилато роди, толико још више с тога, што врло рано доспева — сазри — Ову врсту кукуруза убрајају у најраније. Роди још добро, на земљама слабим, и у пределима хладним, у којима ниједна друга врста кукуруза не би могла да се развије и сазри. Опитима је доказано, да се у добрим годинама и ако је лепа јесен, могу добити у току године са једне исте њиве, две жетве. Ако се посеје концем Марта, већ је у половини Јула зрео; кад се пак око 20. Јула посеје, око половине Октобра сасвим добро сазри.

По извештајима многих опитних станица и пољопривредних завода, резултати гајења секлерског кукуруза ови су:

1., Потпуно сазрева за 90—100 дана. Према томе може се гајити и у хладнијим пределима и да сазри и обере, пре но што слана падне.

2., Ова врста кукуруза, због тога, што му трска (стабло — тулуз — тулуска -) није дебела као у обичног кукуруза, може се посејати мало гушће но обичан кукуруз, и тада је принос много већи.

3., Што је врло подесан за засејање њива на којима су усеви сатрвени градом у мају месецу, јер је сигурно да ће у Септембру дозрети.

4., Примећено је, да овој врсти кукуруза ни сувишна влага не шкоди као обичном. Код овог кукуруза најбоља су она зрна која замећу у Мају месецу, када има и највише ваздушне влаге за пораст биља, сем ако не запљускују какве напредне суше.

5, Што се на њивама, по свршеној берби овог кукуруза, благовремено могу да засеју озими стрмни усеви, да се убокоре и сачувају од измрзњавања.

6., Што се на њивама, на којима су озими усеви измрзли, или не напредују како ваља, па се морају преорати и другим усевом заменити, са највећом вероватношћу да ће се добити добра жетва, може засевати ова врста кукуруза;

7., Поштo му је стабљика тања но код других, то је и много боља сточна храна било као зелена пића, било пак као шаша приготовљена на сечки и са другим сурогатима помешана за храну рогате марве.

[1]) Наша ратарска школа у Краљеву такође је гајила ову врсту кукуруза и резултати су били веома задовољавајући. Видети за 1890 год. стр. 57.

8., Са једног ектара добије се 40—52 ектолитара зрна првог квалитета; док међутим од Чиквантина, који се убраја такође у ране врсте кукуруза, једва 30—36 ектолитара, а од Пигнолета само 25 ектолитара.

Ектолитар секлерског кукуруза тежи 79—83; Чиквантина 80—83; Пигнолета 79—82 а обичног кукуруза између 72—80 килограма.

Секлерски кукуруз, може се добити од семенара Вилхелма Мила (Wilhelm Mühle) у Темишвару, а може се поручити и преко Српског Пољопривреднога друштва, а стаје 100 килограма 18—20 форината.

О БАГРЕНУ.

Тешко је нашег мањег и потребнијег пољопривредника наговорити, да подиже корисно дрвеће. Постојећу гору сатире, а нову не подиже. Није узрок, што он не би имао за подизање корисног дрвећа подесног земљишта, или што би то земљиште употребио на нешто корисније, него што од тога предузећа не би имао он користи, но тек његови потомци. Слушао сам ја те разлоге од стотину њих. „Ми имамо — веле они — а коме доцније устреба, нека подиже.“ Такова је помисао несавесна према свом потомству.

Да би и наше потребније пољопривреднике лакше приволели на подизање корисног дрвећа, треба им препоручити онај род дрвета, које није подесно за подизање већих шума, а које са брзог пораста и незнатне неге, врло брзо до употребе порасти.

За тај су посао од пређе препоручивали, па и данас препоручују најпризнатији шумарски ауторитети — *брезу*. Тој препоруци дале су повода следећа добра својства брезина: што у младости врло брзо порашћује, што се врло лако подиже, што за своје добро порашћивање не бира ни земљу, ни положај, што се њено дрво врло корисно употребљује за разне дрводељске потребе, и на послетку, што даје изврсно дрво за гориво. Но с друге опет стране, има бреза и својих мана; тако на пример: гушће подигнута брезова шума, сама се по себи разређује, изумире; својим недовољним лишћем слабо земљу закриљује; не избија довољно из пања — жила и што земљу сразмерно више испрпљује, но што јој, са оно мало одпаднутог лишћа, крпице оставља. Са свега тога, могло би се подизање чисто брезових шумица, само према нарочитој потреби препоручити.

Друкчије је пак с *багреном*. Он успева у свакој земљи без разлике, а најбујније у тропиној, песковитој иловачи, па и у самој пескуши налазимо читаве шуме од багрена. Багрен се подиже врло лако, како из семена, тако и из изданака, које на сву меру избија.

Чистог и доброг, здравог семена од багрена, може себи сваки домаћим и сам прибавити, кад зреле мехунке са неколико багрена побере и из њих семе једним прутићем избије, очисти и посеје. Но како семе од багрена врло тешко ниче, то га треба пре сејања на једно 24. сата у млакој води натопити, па онда одма посејати. Сејати треба с пролећа, а с јесени још треба дотично земљиште, леју (изводницу) добро и дубоко прекопати и непорављено оставити да презими. Пре самог сејања треба тек земљу грабљама уситнити и поравнити. У плитке браздице треба семе пореће посејати; настане ли суша, треба га и заливати. После две до три године можемо шњим већ извесне просторе пошумљивати, или га на одређена места посамице садити, па и онде, где друго дрво не би могло да успева.

Професор *Фирт* вели: „Багрен је једно од најкориснијих дрва, које и у блату и у камену расти.“ Брз пораст овога дрвета, његова добра својства у сваком погледу, нарочито његова трајашност, чврсточа и жилавост, због које га у последње време и за жељезничке прагове употребљују; даље, добра цена због разноврсне употребе, као на пример: за паплатке, за клинце за чизме и ципеле, за гредеље, за разне делове на лађама где се тражи јачина и трајашност, за грађу у опште, за гориво, јер као такво, не уступа багрен ни самој букви и т. д., па онда се врло добро продају прави огранци и изданци за виноградске тачке, а што је најглавније, за 15—18 година подпуно се развије за сечу, лако се даље из изданака размножава и сасвим га лако и најсиромашнији пољопривредник по својим празним просторима, по обалама и врлетима садити може.

Свему овом долази још и мноштво лишћа, које се у оскудним годинама и за израну стоке употребити може, а поглавито га козе и овце у зеленом и сувом стању радо једу; што га тако и ћурке радо једу. Цвет се на разне начине готови и за људску храну и за лек, а даје и пчелама обилат материјал за мед и восак.

Ми немамо дакле за наше прилике кориснијег дрвета, које би за разноврсну употребу брже доспевало — од багрема. Један пољопривредник у Немачкој, продаје дебла од својих 12-то годишњих багренова чак у Америку једном бродарском друштву, јер су пронашли, да је европски багрен чвршћи од американског. Тај Немац је усиојио за своју багренову шуму 12-то годишњи обрт, и он сваке године 12-то годишње багренове сече продаје. Његови и околни сељани, увидивши корист оваковог рада, одпочеше у велико сви да подижу багрен онде, где им земље за другу културу нису подесне. На кад је искуством багренова корист за кратко време посведочена, онда — зашто би се и ми заустезали? Зашто и наши пољопривредници да несљедују овако јасним, лепим и корисним примерима? Ми смо уверени, да ће сад и наши, нарочито сиромашнији пољопривредници, одпочети да пошумљују и да попуњавају празна и голетна места багреном, тим драгим каменом корисног дрвећа.

Радић.

ДВЕ БОЛЕСТИ НА ШУМСКОМ ДРВЕЋУ.

Довољна моћ и снага природе, почела је већ мало по мало малаксавати, и свуд на свету почело је људско знање да предобија све то више маха, да надокнади тај недостатак, а то чини: гајењем, чувањем и подпомагањем већ малаксале снаге природне.

Као год што је њива и орница нашега сељака, тако је и шума постала културни објекат: њезин опстанак и напредак немогућ је без шумарског знања и рада. Ово је тим нужније код још и дан данас постојеће борбе за њен опстанак и живот, код тако многоврсно измењених културних прилика разних земаља, и код данашње потребе шумске вегетације.

Таме је дакле људском раду веома велика дужност налагала, коју шумско газдинство гледа да изврши подизањем и гајењем шумског дрвета. Та дужност састоји се у томе, да се шума на за њу већ природом одређеном месту, у таковом стању држи и трајно подиже, како би она уз постојећа средства што боље сврси човечанства одговарала.

Шуму ћемо пак најбоље сачувати и подићи, ако је будемо чували од њених непријатеља; а пошто је болест највећи непријатељ сваког створа, то ћемо и ми овде да опишемо две између толиких болести нашег шумског дрвећа.

Где год се дрвећа у неповољним приликама налази, тамо је обично и право легло нападаја разних непријатеља како из животињског тако и из биљног царства. Познато је, а

и лако појмљиво, да се здраво дрвеће много лакше бори против разних непогода, него болесно и слабуњаво, и с тога можемо с пуним правом да тврдимо, да запуштене шуме остављене само својим животним приликама и односима према разним културним и климатским незгодама — где човек у друштву са секиром главну и трагичну улогу игра — остављене су на милост и немилост разним животињским и биљним непријатељима, које све онако мали и незнатни постају големи господари, како горостасног храста тако и танковите јеле, сокове им сисају, животну им снагу подгризају и тако шуме к пропасти воде.

Томе су најбољи пример наше шуме у Србији, које, као оно болесник који је изнемогао од велике боље, па се хоће да отме, дигне се па опет клоне, јер нема потпоре, нема лека. Тако и наше бедне шуме. А ко је крив тој природној малаксалости у спази наших шума? Криво је у првом реду: *неразложно и нерационално газдовање шумско.*

Пре него пређемо на само описивање тих двеју болести, треба да проговоримо у кратко о битности паразитизма (болести) и о посљедицама по нападнуто дрвеће.

Већина биља разликује се од животиња тим, што може анорганске састојке, које биље кроз корење упије, претворити (асимилирати) у састојке свога тела. Оне су за то принуђене неорганске субстанције узимати оданде, где их има, дакле из изумрлих или живих животиња и биља, односно из њихових делова. У првом случају зовемо такве биље: „*Сапрофите*", а у последњем: „*Паразите.*"

Тим, што се паразитична биљка настани на једној другој биљци, и овој одузме већ асимилирану храну, одузима јој оно, што је њој самој нужно за живљење, она јој дакле шкоди. Ако нападнута биљка асимилира толико хране, колико је довољно за њу и за паразита, онда ће та штета бити мала; ако то пак није у стању, — што се обично дешава — онда ће биљка у оскудици на храни побољевати и коначно угинути.

Већина биља није у стању асимилирати с тога, што им мањка *хлорофил* — главни услов за асимилацију. Само мали број паразита има хлорофила, али они ипак живе као изелице (Schmarozer) на другом биљу и дрвећу.

Такове ћемо две биљне болести на дрвећу у следећем описати.

Пођимо само „*Тоачидерским друмом*" у шетњу, па погледајмо на оне редове топола с леве и с десне руке, па ћемо видети, као што сад, тако и у сред зиме неке зелене гушћаре у виду повећег гњезда на крупама топола, а то је једна од те две болести т. зв.

Имела (Viscumalbum — Mistel — Leimmistel).

У сред циче, зиме, кад све дрвеће наших лишћара огољено и без једног листа стоји, пада нам већ из даљине у очи „Имела" као необична појава. Њезино сврдласто увијено, насупрот стојеће, кожасто и вазда зелено лишће, правилно гранање њених огранака и сјајно-беле бобице, јесу нешто особито међу облицима биља. С тога се не требамо ни чудити, да је „Имела" већ за рана на себе пажњу обратила.

Та необичност и чудноватост имеле и јесте узрок, што она игра велику улогу у религиозним обичајима код многих народа. У грчким причама, била је имела чудотворна грана *Персефоне*, пред којом се све капије хода отвараху. Из тога узрока тражио је и *Енеас*, кад је хтео у доњи свет „*високо на дрвећу*" чудотворну грану имеле.

Још већу улогу играла је имела у нордијској митологији; она је била симбол смрти, и с тога и беше грана од имеле, са којом је убио беслутни „*Hödur*" летњег бога *Балдра*. Келти су сматрали увек зелену имелу као знак живота, повратак топлине и оживљење сунчане снаге, која се преко зиме угаси. У обадва случаја падале су светковине, које су стајале у вези са култусом имеле у време зимског сунчаног обраћаја, дакле у оно време, кад се хришћани (католици) зеленим гранама од дрвета веселе а то је на Божић. У неким пределима: Енглеске, Немачке и Швајцарске, употребљује се имела још и дан данас као божићно дрво или као собин украс о божићу. У Француској је обичај, да деца иду са гранчицама од имеле у руци од куће до куће честитати нову годину.

Много би се којечега дало причати о култусу имеле старог и новог већа, а и данас још верује наш неуки народ у тајанственост и лековитост имеле.

Вратимо се сад к самом животу имеле, те биљне наметнице на наше шумско дрвеће. У првом реду намеће нам се питање како доспе имела на гране дрвећа и у чем се састоји њено штетно дејство?

Беле и жућкасте бобе имеле имају у себи по једно јајасто семе које је у неку слуз т. зв. „*висцин*" увијено. Од конзистенције овога обвоја — слузи — прави се лепак за хватање птица, отуда је народ и зове „*прилепљива имела.*"

Кад се бобе од имеле распукну, прилепе се саме од себе на гране дрвећа. Више пута бива пренашање имеле тако, да птице обе поједу, те семе избаце непретворено у својим екскрементима[1] на грану другог здравог дрвета. Тако се храни *дрозд* — имелаш — (Turdus viscivorus — Misteldrossel) већим делом само имелиним бобама, и с тога се с почетка и мислило да само дрозд измелу разнаша. Али је после доказано, да то исто чине и остале птице.

Дође ли семе имеле на здраву грану, то израсте из њега месеца маја једна тамно-зелена клица или петељка (редко две или три), која прирасте за грану и њој се прилагоди дебљим крајем. Сад тек израсте из њене средине права жила, која продре кроз кору од гране. Ако кора није крејака и предебела, продре та жила лако у њу и онда је осигуран опстанак имелин. Идуће године исклија цела клица из семена и развије обадва примордијална (прва) листа.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Инстинкт код свињчета. — Инстикт код свињчета је много развијенији но што се то обично мисли, вели Боз, закључујући то из посматрања која је он чинио. Тако он је видео следеће: у јужној Кармени (Сев. Америка) где се свиње гаје у највећој слободи, оне остају преко целе године у шуми без и једног чувара, живећи и бранећи се саме од напада дивљих животиња. Целе недеље газда им не да никакву храну и само тек суботом им даје, свакој, по једну шаку кукуруза. Елем, кад дође субота, онда све свиње, око 5 сати у вече, потрче са свих страна на одређено место, како би свака добила своју порцију.

Један енглески лист прича следеће:

Неки сељак купи на једном вашару два брава и понесе их, у једном цаку кући, и пусти их у авлији која се налазила близу Темзе. Сутра дан ни трага од свиња. Трчало се на све стране, викало, тражило али све узалуд. Тек у вече неки други сељак саопшти, да је видео како су два брава препливала реку,

[1] С тога и постоји једна стара пословица: „*Turdus sibi ipse malum cacat!*" т. ј. у старо се време мислило, да то семе имелино мора проћи најпре кроз птичији желудац, док на дрво доспије, и док ту клија; али је то већ год. 1740, „Духамел" експериментом опровргао.

баш где је она најпара; а други су их видели где су се упутили, и тако се дозна, да су они прешли девет миља и стигли странпутицама у место где су купљене. — Продавац их прати кући, али они ограбе прво згодну прилику, преплиљају реку дођу опет у њихово прво место. — **0.**

* * *

Колико могу највише живети неке животиње. — Во једна може да живи 30 година; коњ који се негује у свима угодностима не живи више од 35 година, а тако исто и магарац. Пас од 20 до 25 год. је релак; а мачка једва ако може да достигне 15-у годину. Свиња од 20 година је реткост; коза и овца могу живети 15 година, а зец у 10. година је већ близу смрти. Биверка, конош и њурак могу живети 12 година, а шиша се гуске тиче, она може достићи 30-ту годину, али је и то врло ретко. — Како се мисли, од свију птица најдуже живи гавран који може достићи врло дубоку старост.

— **0.**

* * *

Употреба смрзнутих кромпира. — Докле утицај мраза на кромпир још траје, све дотле тај кромпир је чврст као какав камен, али чим открављање почне, одма се брашно распада, кромпир пређе у течно стање и онда се не може ни зашта више употребити.

Међу тим све још док су смрзнути могу се употребити за исхрану стоке и пилећи ако се претходно утуне у кључалу воду и оставе тако барем по сата. Да успех буде сигуран треба ово чинити пре но што открављивање почиње да дејствује на кртолу.

Пошто се кромпир тако скува, он сачува све своје особине: брашно, а сам сладак укус постане јачи.

Да један смрзнут кромпир поново добије све своје особине други препоручују, да се он изложи, пре но што распадање почне, за три четврти сата утицају текуће воде; па да се за тим извади и осуши. Ово је довољно. — **0.**

* * *

Сумпор је потребан биљкама и животињама. — Поред осталих елемената биље садржи у себи и сумпора. Међу биљкама, у којих се он налази у приличној количини прво место заузимају: купус, репа, ротквица, ротква, цвет лук и слачица, те с тога и те биљке кад се кваре, отпуштају врло рђав мирис. — Међу животињским материјама у том погледу долазе: јаја, месо, вуна, мозак, сир и пужева. — Рачуна се, да у човечијем телу, у средњу руку, има 110 грама сумпора.

Пошто дакле највеће биље потребује прилачну количину сумпора, очевидно је, да је најбоље ђубре за то биље оно, које у себи садржи сумпора, као н. пр. вунене крпе, меншавине меса и овчег ђубрета који су нарочито изврсни за ђубрење купуса и репе. — **0.**

ГЛАСНИК.

Леп пример. — Учитељ школе ћелиске у окр. Ваљевском г. Мих. Ступаревић, засновао је ковалнук са најсавршенијим машинама — ђерзонкама — у коме примерно пчелари. Овај угледни ковалнук г. Ступаревић засновао је поглавито у циљу, да ученици који свршо код њега основну школу и иду својим домовима, обуче се у вештачком пчеларењу. Успеси његовога рада у овој привредној грани постају из дана у дан видији. У ваљевском округу има већ неколико ђака који су се код њега школовали и тодико обучени у пчеларењу, да су по примеру његовом засновали угледне ковалнуке.

Стална окружна одбора за окр. Ваљевски, одајући са своје стране признање г. Ступаревићу на његовом старању око унапређења пчеларства, решио је: да се на крају школске године награде 6. ученика IV разреда поменуте школе са по једном кошницом ђерзонком и да се на ту цељ издаје из окружне касе годишње по 90 динара. Леп пример признања. Желели би смо да се на ђ угледају и други учитељи и окружна одбори.

* * *

25.000 динара награде. — Грађ Орлов-Давидов депоновао је код куратора царског института за експерименталну медецину у Петрограду, горњу суму новаца, да се даде оном лицу ко пронађе лек против *тевеве куге*, било да се њиме сигурно лече, заражена грла говеди, било пак, ако њиом би се предупредило, да зараза никако и не наступи, као што су пронађени лекови за заштиту од заразе: богиња, простреља и др. Оцену о дејству лека изречиће нарочити за то изабрани стручњачки одбор. Опис предложеног средства и начина лечења мора бити јасан. Стечај овај важи до 1. Јануара 1897 год. и могу на истоме конкурисати стручњаци из свију држава без обзира народности.

* * *

Колико је користио пољопривредни календар. — Један сељак у разговору причао је ово:

Кад сам зимус узео пољопривредни календар, почнем код куће читати и нашђем ја „радове у месецу јануару“, где се, између осталог, каже: „што треба у кошевима претресати.“ Премда сам за то и пре знао, али ја то до тада нисам обраћао никакву пажњу. Онда помислих: дај баш да видим какав ми је кукуруз. Ућем у кош, разгрнем кукуруз на средини, кад, али хоћеш! Све што попала неки воза и већ почело да се буђа. Дан бијаше лијеп, те брзо са још двојицом претресем сав кукуруз. Да ме тај календар није на то подсетио, те да нисам жито на време претресао, — све би ми пропало.

До сада сам мислио да тај календар није ништа боља од других календара, али од тад сам се уверио, да он земљорадницима може много користити, због чега треба да га набављ свако земљорадник за своју кућу.

Н. А. Ј.

* * *

Воћни расадник рачанске пољопривредне подружине. — Управа рачанске пољопривредне подружине поднела је молбу одбору школе рогачичке, да јој уступи школско земљиште, које је велико нешто мало више од пола хектара, на коме ће подићи воћни расадник и на коме ће рационално гајити пчеле.

Одбор школе рогачичке на X свом састанку, држаном 9 Марта тек. год. на тога разлога, што ће таким својим радом подружина користити и околини, а и што ће се дати прилика учитељима да о томе упознају своје ученике — уступио је то земљиште подружини за именоване цеље.

Н. А. Ј.

ДОПИСИ.

Бечај, 4. Марта 1895. год.

Дође пролеће, рад пољски ни мало се одмаћује; угодно време поиред прошлог месеца а и сада, учини, те нам доста наседање јечма њива и лука, то ми је за сада главни рад поред утрошивања за кукуруз, сађења воћа, поправљања ограда око башчица и кућица.

Виногради прошле године не родише а сад су се месечинчо вуцинли.

Зима је била блага, концем Јануара топло време са сунцем, које за пчеле добро које се се нечистиле, а и одмах почеше са лепе воћени прашак. Било ми је звучало то пчелово забављање прашка у Јануару, борио сам се да не одпочне лежење јаја; но моје страховање прође јер одмах наста киша и сиег па и сувомразица, која им забрани излетање по пољицама. Пчеле су добро изишле и и лепога стока таисуће је добро клинила и сада има доста сточне хране.

Цене су приликама врло ниске и етоне обичне.

Коња и ждребади доста је нинус обољело од гнгиграна и ја моје да ће њиов науку у „Тежаку“ од 1891. год. стр. 186 искуство би их, а овако сад ће да благодари „Тежаку“.

Изразе стоке повољно је в код куи има много смртних случајева.

Онамо се десило једно убиство човека и како ће нама убице доста зависити од расправе: да ли је имало потре у лишали ли се сопственог иете убијен то ће укратко саопштите о овим читаоцима „Тежаконима“, а поводом тога што Српско Пољопривредно Друштво има да да своје мишљење г. Министру народне привреде о пројекту закона о уређењу полеске полиције, рачунајући да ће и овај случај приповеди бар штогод да мишљење Друштвено буде тачније. —

Ј. С. пресрете сватове Б. С. у својој лимлји крај селског пута и стане пред возилу, који је возио коња пол повестом, јер она није смела другиде да јашс на коњу, и претекн возили и још неколицини сватова, који не беху измакли напред, тражио је да се врате натраг но то возилу Ј. М. младић од 25 година није учинио, већ по запали са *Ј. С.* удари га пешћоли по глави, тако да је *Ј. С.* од тог удараца по повратковању декара после неколико часова умро. Истражна сулија увиђео је да је тај пут селски пасаи и пошаст, да је пут прос лимлју според врашке до селског пута имао но не само утрфен, јер вали се да је прос лимлју туда пролажено и са коњима. Међутим, кад би одбориици и кмет о потри сулији што су они свитови учинили, нашао би се пре нашта него нашта потре — штете. Али, кад се опет код народни обичаји и чуване праза својине но народни традицијама, онда је велика разлика у одређивању каше за кривца; зато би по моје мишљењу требало у закону о уређењу полеске полиције јасно предвидети овакве случајеве, те да се определи: кад ће смети другоме забрањена пролаз кроз своју бивтину сопственик иете при том ако је прав пут непроходан и кмет иије то равније расправљао?

Пав. М. Анђелић
тежак

ОГЛАС.

Ресавској пољопривредној подружини потребан је Вођар. Дужности су његове: да на подружинској земљи подигне расадницу за америчку винову лозу и воће, и да је вичан калемљењу лозе, воћа и пчеларству.

Награда је до 1200 динара годишње, бесплатан стан на подружинском имању и 10 ари земље за башту.

Ко се способан осећа за ову службу, нека се обрати управи ресавске пољопривредне подружине у Свилајицу, најдаље до краја месеца Марта 1894. године. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Умољавају се и остала уредништва да изволе овај оглас бесплатно отштампати.

Бр. 3. Из управе ресавске пољопривредне подружине 26. Фебруара 1894. г. у Свилајицу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Спремио сам за штампу књигу

ПРАКТИЧНО КОЊАРСТВО

Садржај књиге нека обележи цена подела: *Прва део*: Основни појмови из анатомије и физиологије коња. *Други део*: Цењење коња по спољашности. *Трећи део*: Расе коња. *Четврти део*: Произвођења коња. *Пети део*: Храњење и нега коња. *Шести део*: Потков и потковање. *Седми део*: Коњарници и захвати за коње. *Осми део*: Из коњског лекарства. *Девети део*: Опрема коња за јахање и вожење. *Десети део*: Коњарске установе и законодавство у Србији. —

И даљу поделу удесио сам о обзиром на што лакше разумевање и практичну употребу књиге.

Књига ће бити велика преко *двадесет табака* велике осмине, печатана по финој артији новим читким словима и богато илустрована.

Цена је књизи за претплатнике три динара или три круне, а за непретплатнике биће скупља. Ко скупи претплату на 10 књига и пошље новац, добиће на дар од писца, у знак захвалности, једанаесту књигу у нарочитом фином повезу. Претплату треба слати потписаноме или Српском пољопривредном друштву у Београду. До 10 динара може се слати и у маркама.

Књигу ћу дати у рад чим будем примио најпотребнију суму за осигурање трошкова на израду слика и брзо печатање дела. Зато, да би књига што пре изашла, молим пријатеље своје и струке чијем је унапређењу намењена ова књига, да ме потпомогну што живим скупљањем претплате. А, шта ме је покренуло да пишем и излазим ово дело, кад се зна да стручне књиге код нас још не награђују труд писца, биће јасно кад поменем, да данас српски привредник не може нигде да купи на свом језику књигу, која би му пружила знања о рационалном коњарству, која су потребна како одгајивачу, тако и иноме који држи само одраслс коње за разне своје потребе.*)

На дан Прогласа Краљевине 1894.
Београд.

Душан М. Спасић
бив. управ. држ. ергеле

*) Може се уредништва Хрватских и Српских листова да одштампају горњи позив за претплату.

Цена малим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** 1. Калемљење лозе помоћу пауте. — Сеиперски купрум. — О багрему. — Две болести на шумском дрвећу (свршење сл). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Оглас.** — **Књижевни оглас.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРИПИСКУ ДРУШТВ. ПОСЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 14. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 7. АПРИЛА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ЈЕДНА ВАЖНА НАПОМЕНА ОДГАЈИВАЧИМА ГОВЕДА.

Од неколико година опажа се код нас јача воља за поправком стоке у опште, па и домаћих говеда.

Овој појави мора се сваки патриота радовати, у толико више кад се зна, да је извозна трговина говеда један од најважнијих извора наших земаљских прихода.

И држава и пољопривредно друштво и окружни одбори — сви поклањају данас томе питању већу пажњу и вољни су више да жртвују у корист правилног решења питања о поправци домаћег говечета него што су то пређе чинили.

И „Тежак" је у више прилика расправљао то питање, и мишљења изношена у њему често су се битно разликовала.

Па и данас, када је већ и комисија, коју је пр. год. одредио Господин министар народне привреде, решила ово питање утврдила поступак за рад и почела по њему да ради, — и данас и после свега тога, извесно је, да ово питање није решено, или бар не онако како га је требало решити. Већег доказа за ово не треба тражити до у самом факту, да је решење поменуте комисије наишло на врло јаку опозицију у самом нашем пољопривредном друштву, које је без сумње најмеродавније да цени и оцени све одлуке које су по овом питању донешене. И кад је већ ово питање, питање од тако огромне важности по наше говедарство, решавано и решено без удела пољопривредног друштва као стручног и најприроднијег саветодавца државиног, онда је на нама, друштвеним члановима, да порадимо да његове посљедице буду од мање штете по наше говедарство. А, пољопривред. друштву остаје, да држави понуди своје услуге, да јој да мишљење о одлукама комисијским и шта и како треба даље радити по овом питању.

Док се ово питање на томе путу не расправи, наша је намера да скренемо пажњу наших привредника који се баве одгајивањем говеда на једну важну околност, која при садашњем стању ствари не може да буде без посљедица по домаће говедарство. Хоће ли те посљедице бити од користи или штете, ми не ћемо у напред да оцењујемо, — али пажња коју желимо да препоручимо, сигурно је да не ће бити од штете.

Познато је већ нашим привредницима, да је више окружних одбора решило да се набаве бикови страних раса, рад поправке домаћих говеда. Набавке ове већ су и извршене и бикови су већ у окрузима.

Већина ових бикова допашће се нашим одгајивачима, јер су доиста у опште узев и од ока ценећи бољи, но што их има код нас од домаћег соја. Али, ако узмемо у оцену, како су ти бикови гајени, а како су гајени они које наш народ има, онда не треба ништа да се чудимо; јер, да су бикови домаћи од младости гајени као ти нови што су их набавили окружни одбори, онда би сигурно и они били исто тако добри па и бољи. А на против, да су ти швајцарски бикови гајени као што су гајени наши домаћи, они би давно скапали или и ако би остали живи не би били ни као домаћи бикови. Дакле, све зависи поред осталога поглавито од хране и неге.

Па како су та страна говеда за нас нова, нису привикла на наше околности, нити ми знамо посигурно како ће она код нас успевати, — а сем тога, сва су та говеда мекша од наших, подложна разним опасним и заразним болештинама, а нико нам не може гарантовати да те болести не скривају и у својој крви, — то им не треба поклањати бозна какво поверење док се о њиховој доброти и здрављу не уверимо.

Кад су већ ту, могу се употребити у оскудици добрих јунаца домаћег соја. А где год има добрих јунаца домаћег соја, ми саветујемо да се ови употребе за парење најбољих домаћих крава. Јунац који се употреби за приплод не сме бити млађи од пуне две године, а тако исто ни јуница млађа од 2 године не сме се спаривати. Ако се на то пази, па онда, ако се телад од такових приплодних грла домаћег соја од младости добро хране и негују и преко зиме у добрим кошарама држе, — онда је сигурно, да ће тако одгајена говеда домаћег соја, боље одговорити потребама наших привредника, него ли мелезани од домаћих крава са швајцерским биковима. Поред тога је главна добит за привредника, сигурност, да у свој запат није унео никакву болештину, које је се врло тешко курталисати кад се већ појави.

После ових објаснења, наша молба упућена одгајивачима говеда гласи:

Најбоље краве домаћег соја спарујте са најбољим домаћим јунцима, а швајцарске бикове употребите по-

што се уверите да су потпуно здрави. Сем тога, храните и негујте говеда од ране младости и што боље, па ћете и више користи од њих имати, и не ћемо бити принуђени ни да мислимо на набавку страних бикова, а по скупе паре.

Спасић.

ПРЕД СЕЈИДБУ КУКУРУЗА.

После неправилне зиме проткиване пролетњим временом, после свих сумњи о раном и позном пролећу, ево уђосмо у доба сејидбе кукуруза; уђосмо готово неосетно, баш због тог сумњичења да ли смо већ у пролећу или ће нам се зима повратити да накнади оно, што је пре Божића пропустила.

Ретко ће се ког пролећа тако сустићи сејидба стрмнина и сејидба кукуруза, као што је то случај ове године. У толико већу пажњу заслужује сејидба кукуруза ове године, јер време не чека, и свака лабавост може да буде од најцрњих посљедица по овогод. бербу кукуруза.

Нашим пољопривредницима није непознато, да су код нас редовно бољи рани кукурузи, тј. они, који су раније посејани, а само изузетно буду бољи касније посејани кукурузи. Али колико је важно да се кукурузи рано посеју и колико то утиче на богатство бербе, — толико с друге стране утиче на потребну снагу око културе кукуруза, дакле на трошкове културе, орно стање њиве на коју се кукуруз сеје. Јер, што год је земља трошнија када се кукуруз у њ' баца, то ће и кукуруз пре и једновремено нићи, а и копња ће бити много лакша и боља, него кад је сејано у земљу одвећ влажну, која је се при орању кајишала, или пак одвећ суву и грудовиту. Сем тога од битног је утицаја, како на богатство бербе тако нарочито још на трошкове културе, правилност сејидбе. Код нас се, на жалост, још врло много сеје кукуруз „на сачму" — омашке. Колико је то штетно кад се узме у оцену колико се више семена упропасти без нужде и колико се теже копа и бере кукуруз који је тако неправилно сејан. Културни трошкови овако засејаног кукуруза увек ће бити двогубо већи, но кад је кукуруз посејан у правилне врсте, било то под бразду или машином, или у правилне врсте под пету или мотику. Али свакојако треба претпоставити сејидбу под бразду, кад већ машина за за сејидбу још немамо, нарочито што брже и лакше иде и кад је земља орна — трошна. Још кад се узме у обзир, да се само у врсте засејан кукуруз може прашити и огртати плугом прашачем и огртачем, који више него у пола ојевтињава прашњу и огртање кукуруза, — онда је сејидба на врсте један од првих услова за јевтинију и лакшу културу кукуруза.

Из до сад реченог излази:

1. Кукуруз треба сејати што је могуће раније.
2. Сејидбу треба предузимати кад је земља што трошнија — орнија. и
3. Кукуруз безусловно треба сејати на врсте.

Ко се ових тачака до сад није придржавао, нека ове године тако проба, па никад другчије чинити не ће.

— н.

Кад можемо истерати овце на попашу озиме стрмнине?

Пре неки дан, наиђох овде у Подибру на једну њиву, засејану озимим јечмом, и на њој — на попашу

ПОДЛИСТАК

СА ПОЖЕШКЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ИЗЛОЖБЕ.

(свршетак)

Ковачи су изложили: потковице, будаке, сикире, брадве, багламе, кесере, просеке, косире, сир, садиљку за виноград, нож маказе за воће. Радови ковачки, још већином су примитивни. Ни на једној алатки не види се ма колико толико вештачког правог мајсторског посла. —

Овде је вредно споменути да је ковач пожешки Ђорђе Милошевић изложио два гвоздена плуга — његове сопствене конструкције — израде. — Овај Ђорђе до изложбе израдио је преко 300 плугова и продао их у ужичком округу. Он није имао ни добра прегледа, ни модела од бољег и савршенијег плуга, једном речи, он је ковање плугова отпочео по казивању. Поправке на њима дотеривао је по примедбама орача. Израђени плугови, који су били изложени може се рећи да су добри. Гвозден им је израда добра, само је дрвенарија још несавршена и зденаста. Ако је истина да: „Плуг крчи пут образовању", онда нека буде истина и то: да је Ђорђе Милошевић ковач из Пожеге прокрчио пут гвозденим плуговима у ужичком округу, и да је учинио бар толико, да се од примитивне ралице прешло на гвоздени плуг, као савршенију справу у обрађивању земаља. —

Дрводељски радови на изложби били су: лопате, лопари, кашике, чекрци (прело) уторњаци за буред и штапови.

Качарски: буре и штап.

Столарски: орман.

Осим ових занатски и дрводељских радова изложено је било и ручних дрворезачких послова, као: рамови за слике, за мастионице, полилеја дрвени, свећњак дрвени и др.

Црепарски и грнчарски радови веома су прости, а од њих било је изложено: крчага, ћупа, ћаса, цигаља, црепа и ћерамиде.

Црепуљарски посао није заступљен као што би требало да је, јер је њему мајдан у овом срезу. —

Сем свију до сад поменутих предмета, који су на овој изложби били изложени, ваља споменути да је још било изложено: разних четака, (пожешки рад), свећа лојани и сапуна, кобасица, једне гусле, а брашна штирка и криза изложио је један пожешки воденичар; квасца од хмеља, који је справила г-ђа Бонцулићка. — Сарачи су били изложили торбе јанџике, и силаве.

Сви изложени предмети у оба одељења били су само из среза пожешког, осем радова које је изложила ужичка ткачка школа и повезаних књига, које је на изложбу послао београдски књиговезац г. Пера Павловић.

Пошто сам разложио све шта је имало да се забележи на овој изложби, ред је да речем коју и о изложеним стварима ткачке ужичке школе. Ова школа отворена је пре три године. Њоме управља нарочити одбор, а има вешта учитеља г. Чеха.

истеране овце. Сад!! Не нађох домаћина, да га запитам: Што је то сад, у невреме учинио?

Искуством освештано правило вели: *„Кад озима стрмнина у повољним околностима бујно порасти, треба ју, да доцније не полегне, за раније с пролећа „скрњити“, т. ј. косом овлаш тако покосити, да јој се срце не повреди. Но ако се та бујавост још раније примети, но што настану топлији дани,* **онда се могу и овце преко тако бујаве озиме стрмнине истерати на попашу.“**

Да се разумемо.

Попаша зимних усева, може бити корисна, ако се учини у своје време; али је и штетна, ако се учини у невреме.

Свака гранчица и жила порашћује и већа само са свога врха, т. ј. на врху се образују све нове и нове ћелијице до извесних граница; како на којој биљци. Кад би ми гранчици или жилици одузели врхове, подсекли их, оне би морале да престану порашћивати у истом правцу. На врху сваке гранчице налази се пӯп, из ког избија лишће, летораст; а на врху сваке жиле, налази се нека брадавица, капица, која чува жилицу од механичких повреда на путу свог порашћивања у земљи, а из те брадавице порашћује даље жила. Жиле морају у земљу продирати без икаквог одпора и сметње, а то ће тим лакше и боље ићи кад је земља ситна, мека, добро и дубоко узорана. И биљка ће се у том случају над земљом: у појединим својим деловима, боље и снажније развијати и бољим родом уродити. То нам је свима познато.

Пӯп, из ког ће избити клас, налази се у глави корена. Сваки заметак у семену, има по један овакав пӯп, из ког се после развијају надземни делови биљкини. Код дрва се развије стабло и шибље, а код стрмнине класови; под земљом пак жиле.

И жиле избију с почетка из једног пупа, а после се разграњују из оних брадавица. У самом почетку клијања избију код пшенице 3 жилице, а код ражи 4, из којих доцније порасти читав чепурак. Свака је жилица заодевена тананом кожицом; жиле црпе потребну храну из земље, а лишће из ваздуха. Само млађе, са живим и свежим паулчастим жилицама снабдевене жиле, могу да црпе храну. Кад те жилице изумру, кад се осуше, одма престане живот у биљци.

Млада биљка, док је још у земљи, нема никакве боје, бледа је; а чим из земље прорасти, одма се упливом светлости зазелени; из оног пупа избију у стрмнине *најпре лишће*, па доцније и клас. Тај је клас задуго у корену скривен, и тек га топлије сунце измами у порасту. Кад би се дакле тај пуп, из ког ће да избије клас, ма којим начином уништио, онда неће бити класа. *Док је дакле тај пуп испод земље још скривен да га ништа од озго повредити не може, дотле се могу истерати, или боље рећи „прегонити“ овце*, да оно раније избујано лишће обрсте, али и то, *док је земља још смрзнута*, да овце не могу при попаши биљку из корена ишчупати. Тада само може попаша бити од користи, јер би оно пребујно лишће и онако морало временом да пропадне, а овако се бар овце напасу. А кад се онај пуп, будући клас, у толико промоли из земље, да би га овце могле обрстити; или, кад би земља била већ толико одјужена, да би овце могле биљку из корена ишчупати — онда би такова пажња била штетна!

Др. **Радић.**

ОВЧЈИ ОБАД.

Овчји обад је једна мала, жућкасто-сива мушица, која борави у пукотинама шталских дуварова, у жбуновима и покрај

Изложени радови из ове школе били су: ћепне мараме, убруси, платно и чаршави (застори). Израда је и лепа и добра може конкурисати са бољим радом ове врсте, који се код нас са стране уноси. Школа лапени конац набавља са стране, но Управитељ — учитељ рече: да ће пробати да семе лапено из Чешке набави, да ће га после раздавати привредницима, и од тога лана добивено влакно, да ће употребљавати за радове, у овој школи. — Ћепне мараме и убрусе препоручили би свима привредницима, који ове ствари потребују — као постојане, јаке и лепе. Штета што ова школа нема својих израда на продаји у Београду, где би могле бити на угледу свима трговцима из унутрашњости Србије. —

На овој изложби није изложено ни једно грло стоке, а ни један комад живине, свакојако штета. —

О целокупној изложби мој суд је веома повољан. —

Срез пожешки то је плодна оаза округа Ужичког; за њ се може рећи да се сматра као житница округа. Срез је састављен из 20 општина, које су поређане око пожешког поља и дуж Мораве. У пожешком пољу сустичу се три реке: Морава, Скрапеж и Детиња. Путеви се у Пожези укрштају: Од Чачка за Ужице; од Ужица за Ивањицу; од Пожеге за Чачак, за Ваљево и уз Мораву за Г. Милановац. — *Од постанка пољопривредних школа у Србији, на овога среза било је увек школованих привредника*, тако: Топчидерска школа дала је двојицу, од којих је један умро (Шолуповић) а један и сада дела у својој околини (Митар Јовићевић сада председник пожешке пољопривредне подружине); Пожаревачка школа дала је једног (покојног Крчевињца); Ратарница у Краљеву дала је до сада шесторицу, од којих са похвалом треба споменути тројицу: Милоша Тодоровића (из чувене Задруге Тодоровића) из Јежевице, Радомира Миловановића из Радобуђе и Грујицу Софронијевића из Добриња, који су већ у свему угледно у својим општинама одпочели да раде. —

Изложбу ову посетило је до 3000 посетилаца. — Како у Пожези има и батаљон војске (а војници у батаљону су из разних срезова), то је Командант дозволио и свима војницима те су ову изложбу у свему прегледали.

Како смо са писањем о овој изложби задоцнили, ми о њој у јавности не би можда ни речи рекли, али како о њој још нико ништа опширног не написа; а како сада исти одбор само у велико проширен спрема окружну изложбу за цео окр. Ужички, и како ће ово бити можда прва и последња среска изложба у Србији (јер је срез доиста веома мала јединица за изложбу), ми се решисмо да о њој у кратко ово напишемо. —

Пошто се сада у велико чине припреме, за окружну изложбу *Ужичког округа*; то треба да напоменемо, шта би требало за ову окружну изложбу спремити:

1. Како на пожешкој изложби није било изложено никаквих савршенијих справа, а ни оних са којима се данас привредници служе (није било ралица, плугова, вила, грабуља, ашова, мотика), то би требало на окружној изложби набавити и изложити: брдских плугова свију система, дрљача, коса, са и без наслона, бољих српова, ветрењача, воћних алата, кошница за модерно пчеларење и т. д.

шума. Овчји обад се роји само при сувом, топлом времену, особито о подне и то у месецима Јулу и Августу. Оплођене женке потраже стада оваца и полажу њина јаја или већ изимљене ларве овцама у ноздрве, одкуда исте у носу на више пузе, те се у чеоним дупљама, у шупљинама корена рогова и у шупљинама горње вилице населе. Овде остану до 9 месеци, за које се време потпуно развију и проузрокују запалење слузокожа и у тешким случајевима и запалење мозга и можданих опна. Ако овце раније не угину, то их у Мају и Јулу месецу кихањем опет избаце.

Први знаци болести, проузроковане услед насељавања ових ларва у поменутим дупљама главе, показују се већ почетком месеца Фебруара, а још значајније у Марту и Мају месецу. Овце почну чешће кихати, при чем и нешто слуза избаце, тресу главом, трљају нос о разне предмете и о предње ноге, овде врте и главу час на једну, час на другу страну, али се никад не врте целим телом као код вртоглавице. Поред тога почну и слабије да једу, стоје са обореном главом, а у ходу дижу предње ноге нешто више. Напослетку омршаве видљиво, добију болове, шкрипе зубима, преврћу очима, ослабе све више и више, лежу много и угину за тим.

Да би ларве овчијег обада што пре и што сигурније из чеоних дупља излазиле, те да би овце оздравиле, треба овцама у нос удувати нешто бурмута или прашка од чемерике, што је нарочито од користи одмах по усељавању ларва. Доцније се могу ове ларве само на вештачки начин извадити, ако се чеоне дупље отворе или рогови одсеку. Ову операцију међутим у стању је само један вештак са сигурношћу извршити. Али нешто и она није увек са успехом скопчана, то је најбоље, да се болесни брави што пре закољу, месо и остали делови њини употребе, главе пак да се пониште.

---

2. Како на овој изложби није било довољно качарских и плетарских радова, којих има и сувише у округу Ужичком, то би требало још сада старати се да свију ручних радова из целог округа буде на овој изложби. У ужичком округу израђује се веома добро препуљарски посао, стругарски, као чутуре, чанци заструзи и свирале и др. то би све то требало на изложбу спремити. Ако је могуће изложити и алате са којима се ти радови раде.

3. Како је ужички округ најразноврснији воћарски крај у Србији, и како ваљда нема ни једног краја са толико разноврсних сората воћа као ужичког; то на ову изложбу све скупити, а ако је могуће очувати и оне разноврсне сорте трешања, шљива раних јабука и крушака.

4. На изложби треба изложити и разноврсно дрвеће окр., како лишћаре тако и четинаре. (Све биљке још које народ за лек, за боју и др. употребљује).

5. Ако је могуће на изложбу треба спремити и разне врсте земаља бар из сваке општине, а тако и разно камење као: ужичку креду, воденично камење и др.

6. Спремити све млечне производе, а тако и вуну из свих срезова, влакно конопљано и ланено заједно са платном, концима, сукном, шајком, пређом бојенок биљним бојама и небојеном.

7. Излажити све врсте домаће стоке, покрај добрих грла изложити и све лошије; те тако одмах правити сравњење између бољег и лошијег. Ово веома поучава посетиоце изложбе и користи им.

8. Изложба да траје више дана, а одбор да се постара да посетиоца буде из свију општина у округу и то што више.

Ну, како садашњи одбор, који спрема окружну изложбу не располаже скоро ни са каквим материјалним средствима, и како му је сва нада у Министарство привреде и окружни одбор, то с наше стране и сами препоручујемо овај одбор свима меродавним чиниоцима и желимо да одбору у помоћ притеку.

Од обада можемо овце најбоље сачувати, ако избегавамо оне попаше, које се покрај шума налазе и где има много жбунова и то за време ројења ових мушица, дакле од Јула до конца Септембра месеца. Сем тога могу се овцама ноздрве катраном намазати.

О. Репић.

ДВЕ БОЛЕСТИ НА ШУМСКОМ ДРВЕЋУ.

(СВРШЕТАК)

Млада жилица продре дакле кроз кору и расте до самог дрва од гране, и на граници између дрва и коре разграна се на све стране у прилично великим димензијама. Право учвршћење и исхрана имелина грма бива клинастим органима, који из корена израсту и продру у унутрашњост дрвета.

Те органе зовемо у науци „*сенкери*" — (продирачи). Бушење дрва тим сенкерима само је замишљено, јер у истини меки састав тих сенкера не може тврдо дрво да буши, већ наслаге дрва, које од године на годину све то дебље постају, носе са собом и продиру све то дубље у дрво, те се чини, да се сами у дрво спуштају, а они у истини на истом месту стоје и разграњавају се, а наслаге дрва само расту. По броју претенова кроз које се сенкери простиру, може се прорачунати, колико је времена протекло, од кад је имела клијала.

Посредством сенкера и корења стоји имела у чврстој вези са њеном граном хранитељком. Кад имела нарасте до извесне величине, покаже се на грани, односно дрвету неко побољевање, које се свршава већином пре или после потпуним угинућем гране коју је имела напала, а то с тога, што јој је имела одузела сву за живот потребну храну. На тај начин напаша имела велику штету у воћњацима, и у јеловим и тополовим шумама.

Да би се тој штети коју имела прави, на пут стало, треба још за времена утаманити и бобе и младе билине имелине, и одсећи са дрвета све до стабла оне гране, које је имела напала, па то све спалити.

Грану, која је од имеле угинула, лако је распознати по саставу на пресеку дрвета. Како грана угине, угину и сенкери имелини и опда испадну из дрва, а оставе иза себе радијално издубљене лежеће трагове.

Имела није везана за поједине врсте дрвећа. Познато је до данас 50 разних врсти дрвећа и шибља на којима се налази имела, али ипак радије напада у појединим пределима поједине врсте дрвећа, тако је налазимо у провинцијама реке Рајне и у долинама Ина у Тиролској на јабукама; у Бранденбургу на бору; у Пруској на Тополама, осим тога видимо је и на врбама, липама и јелама, ређе на храсту, букви, брези, оморици, јавору и на лесци. У стара времена особито је уважавана имела која је расла на лесци. Гране од имеле служиле су у првашња времена за врачање, као и за честитање, а после су узимали у ту сврху и саме лескове гране, само ако су те и мало личиле на имелу.

Имели је у многим особинама слична и у исту фамилију спада друга болест, која се са имелом замењује и која се зове:

Омела (*Loranthus Europaeus, Riemenblume*).

Омела се налази само на разним врстама храста и кестена. Ако Омелу са Имелом сравнимо, наћи ћемо да се од ње у многоме разликује. Омела нема кожасто и увек зелено лишће, већ лишће које сваке године опада, кора му је тамномрка, бобе су жуте и стоје у висећим гроздовима. И начин бушења у дрво је овде са свим други.

Корен односно жиле омелине разграњавају се под кором нападнуте гране, али не тера у дрво никакве сенкере, већ урасте у млађи слој дрва и пречи овоме даљи раст и развој. Кад идуће године нарасте нов прираштај дрвета, истера и омела нове жиле у овај прираштај и тако је уништи. На тај начин изгледају жиле (траке) од омеле после неколико година на уздужном пресеку степенасте. Број степени одговара броју година. Старија гњезда омелина обрасте нападнута грана храстова, усљед чега нарасту као глава велике кврге, које често на нашим храстовима видимо.

Омела шкоди нападнутом дрвећу као и имела, и против ње могу се исте мере употребити, које и против имеле.

Пошто имела бар у средњој Европи храст ретко напада, до чим се омела искључиво на храсту и кестену налази, из тога се закључити може, да су стари народи под имелом разумевали омелу. И омела је тада играла велику улогу у религиозним обичајима. Фамилија, у коју имелу и омелу бројимо, има у тропским пределима велики број врсти, а те се разликују великим светло обојеним цветом. Међу тим врстама има и такових, које живе једна на другој као наметнице (Schmarozer), па и на другим Лорантацеама, као н. пр. бразилијанска „*Dendrophtora Epiviscum*" на „*D. lucifolii*" и индијска „*Viscum moniliforme*" на „*V. orientale*" и т. д. Опажано је да имела напада омелу и обратно.

Ако и бројимо имелу и омелу међу опасне болести нашег дрвећа, то је ипак та опасност још релативно мала према оној, коју напашају нашем дрвећу т. зв. *гљивице* (Pilze);

— Опасност која прети нашим шумама и воћњацима од оваких створова природиних, јест једно мало зрице у великом мору опасности, коју чини Србин са секиром у руци!

Личанин.

БЕЛЕШКЕ.

На који се начин најсигурније размножавају племенитије сорте лешњика? — За размножавање лешњика у опште, а за племенитије сорте на по се, остају увек: *изданци* и *положнице*, које се најлакше добију, кад се младе гранчице у земљу положе, као што слика показује, па тако

уз један кочић привежу и оставе док се не ужиле; кад се ужиле, онда се од корена одсеку, изкопају и на своје одређено место пресаде.

Лешњик се може и калемљењем размножавати, кад се на обичан лешњик „очењем" накалеми племенитија сорта, али ту треба и *врло вешта рука* и врло повољно време.

Др.

* * *

Опасности од гаса при лечењу шуге. — Врло се често, а можда и најчешће, употребљава гас при лечењу шуге код стоке. Често се чини и злоупотребљавање у томе, мислећи све да је гас једна нешкодљива материја. Међу тим, Мањен спомиње да су се пет коња отровали од гаса. Сви су ти коњи имали једну лаку шугу, а марвени лекар је био прописао $1\frac{1}{2}$ литар гаса за сваког коња, и да се са том количином јако протрља по целом телу, пошто се претходно коњ окупа у цеђу од пепела и мрсног сапуна. После неколико дана два су коња била мртва, пошто су предходно били парализовани, а остала три су били у јадном стању.

За цело, сви препоручују гас при лечењу кожних болести код животиња, али нико за сада није одредио и највећу количину која се може употребити без опасности по сточно здравље.

Чинећи опите, Мањен је увидео, да гас, чист или помешан са бензином, употребљен за трљања производи код стоке већином једну врсту врло опасне вештачке егземе, која је често пута опаснија и од саме шуге, јер може често да траје и више месеца, производећи врло јаку осетљивост коже, услед чега свака употреба од такве стоке је немогућа.

Истина је да има много материја којима се могу уништити ти паразити, али треба увек обратити највећу пажњу на њихов избор, јер није све једно употребити ову или ону материју. Јер их има много, које су, и поред тога што тамане те животињице, врло опасне по стоку.

Међу тим материјама, које су опасне, прво место заузимају: гас, бензин и карболна киселина. И колико има случајева где се стока морала убити само због тога што је шуга била неизлечива а услед саме употребе тих материја!

Било је до сада познатих смртних случајева услед прекомерне употребе концентрисане карболне киселине; њима треба сада додати у ове случајеве, проузроковане од гаса.

А.

* * *

Врло лак начин за чињење кожа. — За лако и јевтино чињење свакојаких кожа: псеће, мачије, зечије, овчије и т. д., чак и тичије, *Nérat* препоручује следеће:

Од прилике у 20 литара вруће воде треба растворити 1 кгр. обичне стипсе и том раствору додати 250 гр. соли. Кад се овај раствор добро спремњ онда се остави да се разлади, и док је још млак у њ' се потопе све коже које ће се чинити и тако оставе од прилике 5—6 дана. За то време треба их бар неколико пута преокренути. — После овог времена, та се течност понова загреје, и онда коже опет оставе тако потопљене једно 6—7 дана. Кад се ово сврши, онда се коже могу слободно извадити и оставити да се суше у ладу. Пошто се осуше, оне се згужвају и онда трљају плавуђцем да би се омекшале и угладиле.

Овај раствор од стипсе мора се спремити у једном земљаном суду.

Нужно је знати, да се кожа мора претходно добро очистити од масти. За ово довољно је, да се кожа простре на један астал и да се оштрим ножем струже, како би се сва маст скинула.

А—о.

* * *

Анализа земљишта помоћу хемијског ђубрета. — Азот, фосфорна киселина, поташа и креч, то су четири најнужнија елемента ђубрета за биљке. — Добре земље садрже у себи та четири елемента. Али има земљишта у којих не достаје по неки од њих, било природно било услед исцрпљења: једне имају довољно креча и поташе а немају азота и

фосфорне киселине, друго само имају један елемент или обратно. Због тога, да се не би губило времена и новаца додавајући тој земљишту оно што има а не што му не достаје, треба прибећи анализи. За то је најбоље средство послати једно парче земљишта нарочитом хемичару, али то стаје скупо, осим тога тај начин има и ту незгоду што је врло тешко изабрати најзгодније парче земљишта за анализу. — Само хемијско ђубре пружа нам најсигурније и најделотворније средство да се обавестимо:

Треба на једном истом земљишту обрадити једну исту биљку н. пр. пшеницу, и поделити то поље на *шест* једнаких квадрата, рецимо од 1. ара, и додајмо сваком квадрату по 3 елемената, тако на пр. у првом ђубре без азота, у другом без фосфорне киселине, у трећем без поташе и у четвртом без креча. Што се тиче петог квадрата, ту ћемо метути сва 4. елемента, т. ј. потпуно ђубре, и онда чекајмо усев, који треба засебно скупити из сваког квадрата, и упоредити га: ако је квадрат без поташе дао једнак усев с оним са потпуним ђубретом, онда значи да земљиште има довољно поташе и да му не треба то дати. Ако је пак квадрат без фосфорне киселине дао мање усева од оног са потпуним ђубретом, онда закључујемо, да земљишту не достаје фосфата или суперфосфата креча, те ћемо му само то и дати. — Тако се исто ради и са осталим квадратима.

А.

ГЛАСНИК.

Државни пастуви. — На броју 146. већ су се разишли по земљи са својих станишта из Љубичева и Добричева. Они се већ од 1. Марта налазе распоређени на 32 пастувске станице ради опасивања приватних кобила. На тим станицама они ће и ове године пробавити као обично 4. месеца т. ј. до краја месеца јуна. Притежаоци кобила треба да похитају са подношењем истих под државне пастуве јер су сада сви државни пастуви добри пошто је прошле јесени прено 30. пастува шкартирано и продано. Црноречанима и Подринцима напоминемо да се у Зајечару налази и арапски пастув „Шахин“ који је пре 4 године купљен у Цариграду за 400 дуката, и у Шапцу енглеско-арапски пастув „Тица“ који је купљен прошле године у Бечу на изложби за 1000 форината.

Сваки одгајивач, на спрам нога би се ма који од пастувских настојника и момака ма у чему неуљудан, не предусретљив или неучтив показао, умољава се да то одмах достави непосредно управи државне ергеле у Љубичеву или ма коме од господе чланова управе „Кола Јахача Кнез Михаило.“ Исто тако треба сваки да достави и сваку неуредност иначе, пошто би код пастувских момака и настојника приметио, па било да се та неуредност односи на рђаво поступање са пастувима у погледу хранења и неге или у погледу њихове употребе за прилог.

* * *

Страни купци коња у Србији. — Дознајемо да су се по нашој земљи размилили страни купци коња. То нам даје повода да и овом приликом свима нашим домаћим одгајивачима напоменемо да *добре приплодне кобиле и добра млада жеребца грла, нарочито она која су затворених боја* златаста, врана или дорастаста **никоме** *ни по коју цену не продају.*

У Србији је нестало и добре рогате стоке и добрих свиња само с тога што су сва боља грла те врсте стоке извезена на стране пијаце. Нека не буде тако и са коњима.

Молимо српске одгајивачке да нас послушају и све српске домаће листове да ову напомену одштампају.

* * *

Важна новина на пољу привредног и витешког напретка. — Господин Министар народне привреде изволео је наредити, да се и код нас отворену у државним ергелама заводима чинити сваког пролећа пробе у издржљивости и брзини над свима четворогодим пастувима и кобилама, који су у ергели произведени или купљени од народа, па пошто им се и на тај начин вредност и вањаност процени, онда тек да се почну употребљавати за приплодне циљеве.

При таквом опиту биће у име Бога ове године 1. Маја, то јест на дан када буду окружне привредно витешке народне свечаности, које приређује дунавско „Коло Јахача Кнез Михаило.“ Тога дана образоваће се и две засебне трке из државних грла, једна за четворогоде пастуве, а друга за четрнаесте кобиле. Овога пута биће трчачка стаза за те две трке само по 1000 метара, али ће идућих година бити она увек много дужа. Сада та је стаза тако кратка, једно за то, што нема довољно времена да се грла за трку припреме, а друго за то, што још није при ергели образован од дечака *одред лаких јахача*, као што то по свима другим ергелама има.

До сада се у ергели нашој у свима приликама ценила доброта и вањаност грла само по спољашности истих, и то нас је стало горких последица. То је била таковa иста погрешка, као кад би се неко према спољној лепоти, а не гласу и слуху, оцењивао, да ли може да буде добар невач.

Коњ користи човеку само својим радом, а тај рад врши он увек само у кретњу, па је према томе са свим природно, да се у томе правцу и чине опити о вањаности коња.

Овај корак господина Министра поздрављамо са жељом, да се наша ергела у свему дигне на онај степен са кога би своме привредновитешкоме позиву што боље одговорила.

ДОПИСИ.

Са Добраве, 24. Марта 1894. год.

У месецу Јануару имадосмо врло пријатних дана, и надали смо се раном пролећу, но ово се у Фебруару и Марту изменн. Снегови на Церу, Медведнику и Јаблановику задржавше раду вегетацију, тако да је редовот видети цвет на дрвећу. Цветала кајсија и шљивика. Мандарка шљива тек је напупила. Од половине Фебруара једва да смо имали одбављнег мраза. Ноћи ладне, дани ветровити, облачни.

Ова појава вегетација значе убитачног утицаја на домаћу стоку нарочито оних домаћиња, који се ухране у рану пошаву, те не спремише довољно зимске сточне хране.

Семе детелине добро се тражи. Продире граворица, мухар и грашак.

Они деци дани у Јануару и Фебруару, измениће пчеле и ове потрошиће све што имадоше, и сад је хранење нужно. Но ако се цвет брзо и обилато развије, надати је се врло рашим роденима. Прво коло заложених пчела имеле је. Даље залуживање прешнуто је овим промењивим данима.

Цена је свему врло мала. — Суве шљиве 8—10 динара!

У народу и стоци здравље је врло добро.

Урош Палеташевић
учитељ.

Ћуприја, почетком Марта 1894. г.

У овоме крају прошла јесен и ова зима, била је лепа и постојана, тако, како се само пожелети може, и управо таква, да се у опходни не памти, да је икад била боља. Овом пак опходношћу, зна се је пријатна, ал и најспромашнија сезона, посеје доста стрних усева.

Мразева са нешто мало снега, било је исто оно Божића. Снег је био нападао око једног десиметра, но на жеље се није дуго одр-

жало, јер га је ветар свег разнео на свитове, а по том га је земља подјела и у себе упила. Ветар је већином дуво северац са кошавом. Топлота у Јануару и Фебруару пала се на — 14-и и спадала на — 8-и К.

Услед честих топломраница, земља је доста измрзла, орао се лако и лепо оре, што но реч под нашег света „као пешо.“ Мразеви су повољно дејствовали на ситнење — растрошавање и нарочито чврстих (глиновитих) земаља и ако биле нису прије земским ђубривом усевима.

Главни радови, који су вршени до сада, ово су: ораше, сејање пченице трља и заједно пашеља, кланичење ђубрета на слабе и вршење ђубре, растурање и заоравање ђубрета, поправљање пшенице (сејалка) оно њива, забрана, вођавка и ваљала.

Поред означених радова, као најглавнија брига, биће је пољопривредницима та, како да што боље сачувају и исхране своју стоку те да добро напе.

Озима жита до сада се добро одржала и лепа су, посејана у Јануару и Фебруару, пошла су као чешља, и милина је видета их.

Због зелог и топлог времена, које је пошло тако нагло да пуни, да би се најзад ноћ пред десетак дана разлиле. Среда је, те се 2-г ов. м. температура мало промени, а ноћење да дувају јаднје ветрови, који ће спречити наглo разлијање вода.

Стање здравља домаће стоке добро је, заразних болести није било, нити их сада има.

Опће се сади у велико јагње, а нарочите су још у првој полови Јануара. Јагањци су добри и крепки, старији жегу да мере до 10. килограма живе тежине, пена им је од поноћи 20—28 јануара.

Свиње се пеше исправне и пеше још нису; прасци су здрави и добри.

Кобиле се ждребе и ноћеде од 1. ов. м. да подносе под дрљање наступе ради опасивања — пареньк. Жребад су од прошлих наступа добра, а од приватних сетва и слаба.

Ради опасивања народних кобила, 1. Марта тек. год., по Добрачеви предузи су се у унутрашњост, а по распореду објављеном у „Српским Новинама“ на наступско станиште 77. наступа. Сезона опасивања приватних кобила трајаће до 1. Јула ове године. Такса за опасивање, остала је иста као и до сада 2·5½ динара са правом на три опаса.

Храше како *ђубре* тако и сточне има доста.

Од шарлаха и дифтерије боловала су деца, а било је и смртних случајева. Заповеђене мере за предупређивање болести предузете су, што је и допринело, те је болест утушена.

Пав. М. Радовановић.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК V. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 14 Фебруара 1894 год. у Београду

Беше су: Председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови одбора г. г. Анта Голубовић, Аца Живановић, Душан М. Спасић, Мирко Мпалковић, Тодор Николајевић, Др. Марко Леко и Никола Вељковић.

Председавао К. С. Таушановић, бележио вршећи дужности секретара, члан управе, Н. Вељковић.

18.

Прочита се записник IV. седнице Управног одбора.

Г. Душан М. Спасић, извјављује, да је дотичне приспело у исту седницу, пошто је био решен предмет о набавци семена под бр. 11. записника; ну пошто се он не слаже са решењем о томе, он подноси писмену изјаву у којој износи разлоге за ово неслагање, тражећи да се његова писмена изјава у целини изложи у записнику. — Одбор усвоји прочитани записник с тим да г. Спасић није уделовао при решавању предмета под бр. 11. записника, и да се за то по чл. 5. пословника преко његове изјаве пређе на дневни ред.

19.

Прочита се писмо „Омладинске читаонице“ из Београда, којим моли, да јој се лист „Тежак“ даје бесплатно. — Одбор реши, да јој се лист даје бесплатно.

20.

Прочита се молба Пере А. Јовановића овд. којом доставља друштву да је поручио један казан за пецење ракије из Новог Сада на адресу друштва, па моли; да му се изда уверење, да исти казан без парине и осталих царинских давабина увезе. — Решено: да се молиоцу, не може уверење издати, јер се није предходно Друштву обратио, па затим поруџбину да изврши.

Објавити преко друштвеног листа „Тежака“ да нико на адресу друштвену, поруџбине са стране не прими док зато недобије одобрење и приставак друштва, јер друштво такве поруџбине неће примати.

21.

Прочита се писмо г. г. Браће Миних „набрканта из Параћина са којим шаље друштву 1. килограм семена од чешљуге (Kardensamen) са упутством о сејању и моли друштво да исто семе разда ради сејања и увођења ове корисне биљке. — Одбор прими ово са захвалношћу и реши: да се од ове биљке Управни друштвеног добра у Шабац и подружинама ради пробе а и у друштвеном врту да се засеје.

22.

Прочита се писмо Господина Министра Нар. Привреде, којим саопштава друштву своје решење о набавци плавог камена и справа за шприцање о сузбијању перонеспоре, на моли друштво, да горњу набавку прими на себе и изврши је, за коју ће друштву ставити на расположење суму која му буде потребна.

Упућује се Председништву да по акту Господ. Министра Народне Привреде поступи.

23.

Прочита се писмо подружине за Ниш и околину, којим моли да јој друштво пошље разног семена бесплатно, те да разда привредницима приликом држања збора, на дан 17. Фебруара ове год. у Мерошини, ради образовања пољопривредне подружине за село Александровац и околину. — Пошто друштво за сада нема семена на расположењу, а и рок је кратак, да би им се исто набавило, — то да се дотичне пошље пошто се подружина образује.

24.

Прочита се писмо Ресавске пољопривредне подружине којим доставља друштву:

1, Да се члан 8. подружинских правила, има разумети овако; како је друштво у напомени ставило т. ј. „да ће подружина о своме трошку набављати пољопривредне списе и календаре и својим члановима давати, у колико друштво не би те списе подружини показивало.“

2, Моли да друштво пошље једног свог члана, који би приликом држања збора, — који подружина намерава сазвати — својим говором и поукама изложио важност подружина; и

3, Пита, може ли им Друштво препоручити и најм вештог воћара. — Одбор реши. — Одлука подружине о исправници-

8. њихових правила прима се к' знању и према томе подружина се прима у састав друштва.

Изасланик — члан — друштвени да се изабере и пошље кад подружина одреди и јави дан, кад ће сабрати збор.

Друштво засад и унапред, не може јој вођаја препоручити, но да стечајем потраже а друштво би подружину у томе помогло, колико може.

25.

Прочита се писмо г. Ранка Гођевца овд. којим моли да се његови крушчи прегледају и препоруче привредницима, јер је вели, учинио неке поправке и сад добро раде. — Одбор реши: Да г. Гођевац донесе један комад Друштву да се исти прегледа и оцени, па тек онда по његовој молби донесе одлука.

26.

Прочита се акт Господина Министра Народне Привреде, којим шаље правила „Крнишарског пољопривредног друштва" с' молбом да се исти прегледају, могу ли се одобрити. — Одбор умоли г. Вучка С. Богдановића благајника друштвеног да правила прегледа.

27.

Прочита се рецензија рецензената, на дела о „Млекарству" Одбор усваја мишљење рецензената с' тим, да се дела као непотпуна врате писцима а поново расписне стечај за ова популарна дела, а рецензентима да се у име хонорара за овај рад изда — на основу чл. 32. друштвених правила — по **20** дин. из друштвене благајне.

28.

Г. Вучко С. Богдановић благајник друштвени резерише одбору да је прегледао правила пољопривредне подружине Рачанске, па је нашао да се чл. 6. правила треба да измени и да гласи: „Члан може бити сваки који то жели и који уредно ове да плаћа улоге по чл. 5. а која подружинска управа прими за члана."

Иначе правила су сагласна с' одредбама друштвених правила и подружина се може примити у састав друштва. — Одбор реши: да се о овоме подружина извести, па по учињеној испровди Чл. 6. да се у састав друштва прими.

ОГЛАС.

Ресавској пољопривредној подружини потребан је Вођар. Дужности су његове: да на подружинској земљи подигне расадницу за америчку винову лозу и воће, и да је вичан калемљењу лозе, воћа и пчеларству.

Награда је до 1200 динара годишње, бесплатан стан на подружинском имању и 10 ари земље за башту.

Ко се способан осећа за ову службу, нека се обрати управи ресавске пољопривредне подружине у Свилајнцу, најдаље до краја месеца Марта 1894. године. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Умољавају се и остала уредништва да изволе овај оглас бесплатно отштампати.

Бр. 3. Из управе ресавске пољопривредне подружине 26. Фебруара 1894. г. у Свилајнцу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Спремио сам за штампу књигу

ПРАКТИЧНО КОЊАРСТВО

Садржај књиге нека обележи цела подела: *Први део*: Основни појмови из анатомије и физиологије коња. *Други део*: Ценљење коња по спољашности. *Трећи део*: Расе коња. *Четврти део*: Производња коња. *Пети део*: Храњење и нега коња. *Шести део*: Потков и потковање. *Седми део*: Коњарница и заклони за коње. *Осми део*: Из коњског лекарства. *Девети део*: Обука коња за јахање и вожење. *Десети део*: Коњарске установе и законодавство у Србији. —

И даљу поделу удесио сам с обзиром на што лакше разумевање и практичну употребу књиге.

Књига ће бити велика преко *дванаест табака* велике осмине, печатиће на финој артији новим читким словима и *богато илустрована*.

Цена је књизи за претплатнике три динара или три форе, а за непретплатнике биће скупља. Ко скупи претплату на 10 књига и пошље новац, добиће на дар од писца, у знак захвалности, једанаесту књигу у напоменом њином повезу. Претплату треба слати потписаноме или Српском пољопривредном друштву у Београду. (До 10 динара може се слати и у маркама).

Књигу ћу дати у рад чим будем уверен да ће бити довољно за осигурање трошкова на израду слика и брзо печатање дела. Зато, да би књига што пре изашла, молим пријатеље своје и струке чијем је умножењу намењена ова књига, да ме потпомогну што живљим скупљањем претплате. А, шта ме је покренуло да напишем и издајем ово дело, кад се зна да стручне књиге код нас још не награђују трух писца, биће јасно кад поменем, да данас српски привредник не може нигде да купи на свом језику књигу, која би му пружила знања о рационалном коњарству, која су потребна како одгајивачу, тако и овоме који држи само одрасле коње за разне своје потребе.[1])

На дан Прогласа Краљевине 1894.
Београд.

Душан М. Спасић
бив. управ. држ. ергеле

[1]) Може се уредништва Хрватских и Српских листова да одштампају горњи позив на претплату.

Цена малим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци**: Једна важна напомена одгајивачима говеда. — Пред сеидбу кукуруза. — Кад можемо истерати овце на зимњу испашу стрњике? — Овчји обад. — Две болести на пужном дрвету (скрипавац). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** **Оглас.** — **Књижевни оглас.** — **Подлистак** (скрипавац).

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО ШТАМ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРИЛОЗИ И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН., НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАЋНИ, ЧЛАНОВИ СТИЦУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЉУДИ У ОПШТЕ ЛОВИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима наложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 15 и 16. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 17. АПРИЛА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ЗА СУЗБИЈАЊЕ ПЕРОНОСПОРЕ

(Напомена виноделцима за времена).

Једно ново зло на нашим виноградима је појава пероноспоре, познато код нас под најобичнијим именима „пламењача" и „љута роса." Вероватно да она није тако нова, али све дотле, док се реће и у мањем обиму јављала, мало се и свраћала пажња на њу. Али сад је она већ толико одомаћена, да је постало опште зло виноградима у целој земљи. Прошла година дала је жалосне последице ове напасти, пероноспоре; јер у толиким виноградима не беше грожђа „ни за јело", а већ о вину ни спомена. Она је извесно убедила и све наше привреднике, да је пероноспора доиста једно опасно зло, које треба сузбијати, ако се жели имати какве ваљде од винограда.

Све појединости о пероноспори не мислимо и не можемо изнети у овоме чланку; једно што нам то није главна намера, а друго што мислимо, да је она већ прилично позната нашим привредницима. Поменућемо само, да је то извесна ситна гљивица, која се као плесањ јавља на листу, па и другим деловима винове лозе, а и на самом роду — грожђу. Гљивин њен напад засада је код нас на листу и ту је треба сузбијати.

Умерена влага и топлота јако потпомажу развијање ове гљивице, те с тога се пероноспора најјаче и најопасније јавља онда, кад су ти услови за њу најзгоднији. Још од почетка Маја она се јавља на све до јесени. Месеци Мај и Август означавају се као најзгоднији за њу, па с тога је у тим месецима и треба озбиљно и јако сузбијати.

За наше виноделце и привреднике у опште најважније је ово троје:

1., Да распознају лишће винове лозе, које је пероноспора напала,

2., Да знају средства и начин, којима ће пероноспору сузбијати — лечити, и

3., Да знају време, кад је треба сузбијати.

О распознавању пероноспоре на лишћу, ми наводимо овде из књижице „пероноспора, пламењача на виновој лози", коју је написао г. Милутин М. Савић а издало Министарство народне привреде у 1893. год.[*]) следеће:

„На доњој страни листа показују се мање или веће беличасте пеге, мање (мрље или флеке). Ове пеге изгледају посуте неким пепељком или паспањем, као брашном, или као кад се салитра нахвата на земљи или дувару. На горњој страни листа, изнад ових пега показују се друге пеге различне боје, у почетку жућкасте, доцније загаситије и црне. Но ове пеге немају поменути пепељак.

Плесањ на доњој страни лишћа лако се распознаје кад је болест ова јаче развијена утицајем топлоте и обилате влаге; а кад је било време сухо и ведро, нарочито кад је лист на доњој страни кожаст, онда се то мање познаје. Пеге на горњој страни листа много мењају боју и изглед, према ступњу развића заразе. У средини су црвено-мрке, а наоколо најпре жуте, доцније црне.

Беле пеге на доњој страни лишћа, расуте су неправилно по листу, но се поначешће налазе поред лисних ребара или нерви. Што болест јаче напредује то је број ових пега већи и њихова површина већа. Све су покривене овим плесњем подједнако, лист нагло квари, сасушује га на опада или иструне.

Но све ове белеге показују се на лишћу, кад је болест одмакла у своме напредовању. У самоме почетку, неко извесно време остаје болест прикривена, и ње има, ма да се на доњој страни листа још није показало онај беличасти пепељак, оне мале, по којима се болест најпоузданије распознаје. Но пошто је веома важно ову заразу распознати у самоме почетку, и пошто жутилост на горњој страни листа, која се одмах опази, може доћи и од ког др. узрока (н. пр. од жутице или хлорозе), то треба *сумњиви лист* откинути и метути у влажан песак и покрити чашом превртнутом, па то оставити на какво мрачно место за дан-два, и онда ће се без сумње показати, ако је Пероноспора, испод жућкастих пега на горњој страни листа, онај карактеристичан беличасти плесањ на доњој страни листа."

[*]) Она је књижица писала једнима, у којој има све што треба о пероноспори и могла би корисно послужити сваком привреднику. И за овај чланак податци су већином из ње црпљени.

Писац.

Знајући да је пероноспора на листу винове лозе, и пошто према описаним знацима сазнамо да је има, треба је одмах на том месту и лечити — сузбијати.

Као средство пак, којим се најпоузданије сузбија и шири перноспора, засада се сматра *плави камен*, растворен у води са нешто мало креча. Из поменуте књижице саопштавамо количину и начин справљања те течности.

„Проф. Кавеца узима од 500 до 800 грама сулфата бакра т. ј. плавог камења у ектолитар кречног млека.

А ево начина како ту смесу гради: узме се грудва погашеног креча од прилике 2—3 клгр. и то онаквог каквог узимљу зидари, па кроз дебелу кпну, да не би песак улазио, тај се размути у бистрој води у суду од 2 акова или стотину литара. Ту се меша док се креч не разиђе; само нешто мало може остати креча у сувишку или у талогу.

Тако исто у другом суду и то за себе у врућој води раствори се одмерена порција (од 500 до 800 грама) плавог камења.

Кад су оба раствора сваки за се спремљени, *онда се кречна вода сипа мало по мало у овај раствор плавог камења*; а никако не треба обратно сипати плава камен у кречну воду.

Ову смесу треба добро мешати док сва течност не добије плавичасту боју и то равномерно у свом суду.

Количина плавог камења која се има додати кречној води одступа према години, и то према овим околностима: ако је год. веома кишна, и ако је с топлотом удружена влага од магле и росе, онда ће бити потребно увећавати количину плавог камена од 1—2 килограма на 2 акова воде; и у исто доба увећавати и количину кречног млека и креча садржаног у вишку раствора, (1/2 негашеног креча одговара мери плавог камења т.ј. на 330 гр. креча, треба узети 1. кгр. плавог камења).

Може се начинити и пре употребе нешо веће, али је ипак боље ускоро пред употребу и свагда најпре променати па употребити."

Овом течношћу треба *прскати* лишће винове лозе, а то се чини штрцаљкама, које су нарочито за то направљене и подешене тако, да течност равномерно и свуда прска по лишћу. Има разних система тих справа, па им је и цена разна. Засада је као најпрактичнија, али и најскупља, тако звана „сифонија", уз коју иде и засебан шприц за утеривање ваздуха и течности. Али како један шприц може да служи за више — до 20 комада — тих справа, то се и цена знатно смањује, кад се набаве више тих „сифонија." Овом се справом врло лако и савсим равномерно прска; јер течност из ње истерује ваздух, који се још у почетку, кад се набави, у њу утера и збија, па тамо остаје догод справа траје. — Има их и простијих и јевтинијих, нарочито за употребу на мањем простору, али и са мање сигурности на успех.

Време кад треба прскати и сузбијати пероноспору, почиње већ од самога појава њезина, а то је у Мају пре цветања лозе; па се затим понавља на месец дана по други пут, а ако треба и још који пут после тога. Све зависи од времена и јачине пероноспоре. —

Ове су напомене, мислимо, довољне да побуде наше привреднике на размишљање о потреби сузбијања пероноспоре, и да их упуте како и кад треба то чинити. На основу раније а нарочито прошлогодишње појаве пероноспоре, може се пасигурно очекивати, да ће је и ове године бити. И зато привредници не треба да чекају док се она појави и они је примете на винској лози, па тек тада да мисле и спремају се на њено сузбијање. То би било већ доцкан, јер не би имали ничега спремнога, чиме би је сузбијали; а док би све то онда добављали, *прво и главно време за сузбијање прошло би.*

С тога овоме чланку и јесте главна намера, да *виноделце и привреднике још сада, за времена, упозори како на опасност која претеже нашим виноградима од пероноспоре и ове године, тако и на неодложну потребу да се она сузбија — лечи*; а с тим уједно да их учини пажљивим, *да је већ крајње време за набавку потребнога материјала — плавога камена и штрцаљке — за прскање лозе.* Стални окружни одбори и привредна удружења, а и поједини привредници, било појединце било удружени, не треба ни мало више да оклевају, већ нека одмах поручују потребне им количине плавога камења и справа за прскање.

Набавку свега овога материјала засада ће вршити Срп. пољопривредно друштво и уступати привредницима све само по цени коштања. И г. Министар Нар. Привреде, у жељи да потпомогне сузбијање пероноспоре, одредио је из државне благајне око 10.000 дин. на набавку плавога камена и справа за прскање. — Сви који су намерни да сузбијају пероноспору још у почетку њезина појава на лози, нека похитају с пријавама за набавку потребнога материјала за то, па било о свом сопственом трошку било да им се по могућству укаже и извесна помоћ у томе од државе или друштва.

А да би привредници знали унапред и вредност потребнога материјала за прскање, наносимо им овде и приближан рачун за то. Узимамо да је за 1 хектол. течности потребно највише до 1 килограм плавога камена, да је за прво прскање потребно за једну мотику винограда пола а за друго један цео, свега 1 и по хектолит. ове течности. Килограм плавога камена стаје у Београду око 60 пара, свега дакле за плави камен за једну мотику винограда требаће око 90 пара или округло један динар. Потребно је даље око 4 грама креча, који сваки може имати у своме месту а не стаје више од 20—40 пара. Воду сваки има, те тако сав материјал за прскање винограда 2 пута преко лета, *не стаје ни 1·50 динар за 1 мотику.* Остаје још да се узме у обзир вредност штрцаљке, а она је, као што и напред поменусмо, различна јер их има и различних система; али у опште доста велика. Али кад се узме, да она може послужити за велике просторе винограда, и да остаје за употребу кроз више година, онда се и њена вредност, раздељена на једну мотику винограда, своди на незнатну суму, рецимо на 1 динар највише. Према томе за сузбијање пероноспоре *не треба више од 2·50—3 динара на сваку мотику.*

Вредност штрцаљке креће се од 15—80 динара. „Сифонија", коју ми нарочито препоручујемо, стаје са шприком око 75—80 динара, а без шприка око 50 дин.

НАША ПОЉОПРИВРЕДНА СТАТИСТИКА

од

Мих. М. Протића

Изучавање економског стања земље и народа сматра се свуда као прва неодложна потреба и основ разумне економске политике. Ма какви били општи погледи државних радника, и ма како биле узвишене њихове тежње и намере, ипак све, што они буду предузимали у области народног газдинства, може бити некорисно, или чак и штетно, ако не буду најпре тачно и свестрано појмили стварни народно привредни живот.

Ова азбучна истина као да се код нас увек заборавља на практици. Многи од наших државника мисле, или бар тако изгледа према њихову раду, да њима на пољу њихове економске политике ништа више не треба, до лепих жеља и добре воље. За доказ могу нам послужити досадашњи радови скоро свих наших владâ.

Индиферентност, па чак и непријатељско понашање према покушајима што тачнијег и свестранијег проучавања економског живота народа, опажа се код већине наших, нарочито старијих, државника. Млађи и одушевљени наши људи, налазећи се на местима са којих се најлакше и најподесније могу предузимати потребне мере у овом погледу, увек су хладно и с неповерењем предусретали од својих претпостављених, кад су с тим и таквим предлозима излазили пред њих.

Ово ће можда уједно бити и један од најважнијих узрока овој нашој страховитој недаћи у законодавству, нарочито привредном и финансијском, да се један закон, у законодавном телу донесен и на највишем месту потврђен, покаже у практици апсолутно неостварљив. Или да се извесан закон, једне године донесен, одмах друге године мења и допуњује, које измене и допуне неће можда саставити ни пуну годину живота, а већ се налази разлога за нове измене и допуне.....

Пољопривредна индустрија чини у нас главни извор нашега народног живота, а према томе и главни извор наших државних прихода. Срам овога очекивати је, да се на њеном проучавању највише и радило. Међу тим статистичка испитивања, која и дају једини и најдрагоценији у овоме погледу материјал за познавање нашег економског бића, јесу са свим сиромашна. Ми на овоме пољу не налазимо никаквих података све до 1846.-48. године. До душе, један покушај к прикупљању грађе за пољопривредну статистику чињен је још 1834. године, када је први пут извршен и попис становништва, али ми из тога времена немамо никаквих сачуваних података. Тај први покушај ма да није имао у задатак да прикупи све потребне податке за пољопривредну статистику, већ само да сазна: „колико у којој општини има дана ораће земље, косâ ливада, мотика винограда и колико дрвета шљива"[1] ради разреза порезе — ипак би нам добро дошла и та тако сиромашна грађа, да је сачувана. Али политичке трзавице и други узроци уништили су и то мало прикупљена материјала за пољопривредну статистику из тога времена. Подаци, пак, прикупљани у времену од 1846. до 1848. године нису нигде публиковани. Ми о њима сазнајемо само из чланка г. Вл. Јакшића: „Стање земљорадње у Србији", штампаном у већ наведеној његовој збирци, у коме је он поредио неке податке из 1847. године са подацима из 1867., публикованим у V. свесци „Државописа Србије."

Шта је узрок што подаци и из тога времена нису објављени у којој свесци „Државописа", него су бризљиво „храњени" у фијоци г. начелниковој, ми не знамо. За нас је главно да видимо, бар из казаног чланка г. Јакшићева, који су и какви су подаци за пољопривредну статистику скупљани у томе времену, које се може обележити као почетак историје наше пољопривредне статистике.

Подаци су ти врло сиромашни и не могу нам скоро ништа помоћи за сазнање нашег привредног стања тога времена. Они се односе само на површину житом и кромпиром засејаног земљишта; за тим на површину винограда и ливада — и ништа више. Од живог инвентара налази се само колико је било у опште говеди, па је из тога броја после г. Јакшић „рачуном" изнашао број волова и бикова!.... И то је све.

Ну и ако ово још нису ни приближно потпуни подаци за пољопривредну статистику, ипак су као први покушаји такви, који би требали уливати наде, да ће се у будуће, других година, радити боље и потпуније. Али, на жалост, ми после те године не налазимо за читавих 20 година нигде ни трага од ма каквих покушаја, да се на прикупљању грађе за пољопривредну статистику радило. Чланак „Пољско-привредна радња примерне економије у Топчидеру од 1857. до 1862. године", штампан у I. свесци *Државописа* не може се, строго узевши, ни убројати у ову врсту радова. Тек 1867. године, извршен је други попис обрађевина у Србији, при чем је опет обрађена пажња само на површину засејаног земљишта, а ни ове, као ни 1847. године није обрађена никаква пажња на прикупљање података о количини усева и жетве, и ако је за сазнање привредног стања народа у извесноме времену управо од пресудног значаја то, колико је на извесноме земљишту засејано, а колико добивено производа за људску и сточну исхрану.

Овај је попис потпунији од онога из 1847. године у толико, што нам он, сем података житом и кромпиром засејаног земљишта, и сем података о површини винограда и ливада, даје још податке и о површини засађеног земљишта: купусом, дуваном, ланом, конопљем, баштенском зелени и воћем. Попис домаће стоке и ако није вршен ове године, он је вршен 1859. и 1866., и то према приликама доста потпуно, нарочито ове последње године.

Узевши у обзир све тешкоће и незгоде које се појављују при пољопривредним пописима, као и новину самога посла, а и ненавикнутост нашега света да при исказима својим казује истину, бојећи се да му се не ударе нови и већи намети, ми налазимо, да је овим пописом учињен приличан напредак у толико пре, што је то тек други покушај у размаку времена од 20 година. Нови пописи, који би се једно за другим, у одређеном размаку времена, имали вршити, морали би бити много тачнији и потпунији, пошто је пут за њих већ прокрчен и пошто се народ свикао на давање таквих извештаја. И тако би доиста и требало да буде, да се у нас може и да се хоће истрајно на једном послу радити. Али ми шта видимо?

[1] Статистична збирка из српских правила, од Вл. Јакшића. I. 1875, стр. 228.

После овога пописа од 1867. године, у историји наше пољопривредне статистике настаје опет прекид за читаве 22 године. И ко зна докле би тај прекид трајао, да случајно 1888. године није наступила промена у шефу наше службене статистике. Не наилазећи, сигурно, на повољан одзив за неке своје предлоге код претпостављених му, г. Јакшићу је то био довољан разлог, да се са свим повуче, и да у тишини, у своме кабинету, узима податке „од прилике“ и даље се у извођењу служи „рачуном.“ Али опет за то он не може, поред свих својих неспорних заслуга за државну статистику, а да не прими један добар део одговорности, што нам је не само пољопривредна, него и цела службена статистика овако јадна и сиромашна.

За овај оволики немар према најважнијој грани нашега народнога живота можда ће, сем осталих, доста велики део одговорности пасти и на наше, пољопривредно друштво. Основано још 1869. године, оно до данас није још ништа урадило на прикупљању статистичке грађе. Међу тим пољопривредна друштва њихове подружине и повереници у земљи и јесу на прво место позвани да се брину и старају о прикупљању грађе за пољопривредну статистику. Они су једини и најбољи статистички органи за ову грану државне статистике. На њих се најпоузданије може статистичка управа да ослони. У Аустрији, а и у многим другим европским државама, пољопривредна су друштва највише припомогла, да се пољопривредна статистика, а с тим непосредно и пољопривредна култура, унапреди и усаврши до данашњега јој ступња. Али у нас, као што је свуда имало погрешним правцем, тако је и у овом погледу.

Доласком данашњега начелника на чело статистичке управе, наша службена статистика добија необичан полет у свима правцима државнога нам живота, и ако се прилике у самој управи нису скоро ни мало промениле. Многе појаве у нашем друштвеном животу, о којима досадашња службена статистика није ни знала, нашле су у њему вредна поборника (криминална статистика, општинске финансије, штета причињена градом и т. д.). Његову вредну и посматрачком оку није могла измаћи ни голема важност пољске привреде у нас, те је одмах друге године по своме доласку предузео потребне кораке, да се изврши што тачнији пољопривредни попис. И тако смо ми после 22 године добили и трећи пољопривредни попис, који је извршен 1889. године.

Овде нам, историје ради, треба поменути, да је и пре овога времена, године 1884., био један попис *имовине*, који је вршен преко нарочитих комисија. Али он је, будући имао нарочити задатак да истера што већу порезу, толико нетачан и непоуздан, да нисмо сматрали за потребно о њему, на свом месту, ни говорити тим пре, што он, услед своје нетачности, није нигде ни публикован. У осталом то и није био прави пољопривредни попис, него само нека врста катастралног премера, ну који би ипак био од неоцењене вредности и по пољопривредну статистику, да је само којом срећом колико толико правилно вршен.

Потребу за једним општим и што тачнијим пољопривредним пописом увидео је и централни статистички одбор; те је с тога на деветоме своме састанку од 30. новембра 1888. године изнео то питање на дневни ред. Ну он је тада нашао за потребно да реши, да се најпре учини покушај само с *пописом земљишта под виноградима*. Разлози за то били су му, „што се од последњег пописа, који је био 1867. године, стање много променило услед филоксерне заразе, и што је пописом имовине у 1884. години нађен невероватно велики простор овога земљишта.“[1]

Према оваквој одлуци одборовој и наређен је најпре само попис земљишта под виноградима у 1889. год., али одмах за њим, у истој години, извршен је и општи пољопривредни попис. Ну резултати од тога пописа публиковани су до сада само о виноградарству, а остали још нису. Према томе ми бисмо морали наша излагања о пољопривредној статистици овде и завршити, не знајући управо на крају ништа о том каква је она данас у нас, и шта нам показује. Али како су сви подаци о томе попису у казаној години већ срељени у статистичком одељењу министарства народ. привреде, на час и сви табеларни прегледи паштампани, то смо ми у стању, доброте г. начелника тога одељења, да говоримо о томе попису као о већ публикованоме.

II.

У предњим редовима покушали смо, да у кратко изложимо шта се и колико у нас до сада радило на пољопривредној статистици. Сад је на реду да разгледамо како је то што је до седа урађено на тој грани наше службене статистике и какве нам резултате она показује.

Ну пре него бисмо приступили томе послу потребно је најпре да знамо, који су главни елементи пољопривредне статистике.

Свака поле добро уређена пољопривред. статистика мора показивати: 1) распоред својине земље, број радника и количину живог и мртвог инвентара; 2) површину засејану усевима, цену и кирију за земљу, надницу и приход; и 3) количину производа добивених у газдинству и њихову вредност.

Поделу земље међу појединим сопственицима сазнајемо најбоље помоћу катастра, који нам за наш циљ даје ове податке: о броју имања и њиховој величини, о распореду земљишта имања према квалоћи, о средњој количини рода с извесних врста земљишта и о њихову приходу. Ну једном, катастром констатовано стање, не може остати за дуго. Оно се мења, земља се згрушсавају и разгрушсавају, плодност земљишта опада или расте и т. д. С тога настаје потреба и за стално вођење забележака о овим променама, те тиме исправљати и попуњавати катастар, пошто се он, као врло скуп и доста сложен посао, не може често обнављати.

У нас нити има катастра за чисто финансијски циљ, коме он на првом месту и служи, нити пак има ма шта друго, чиме би се статистика могла послужити за казане своје податке. Она је, дакле, и овде, бар до сад, била упућена да се служи пописом. Али сигурно из бојазни, да у овоме не учини какву омашку, она је бриљиво избегавала скупљање тих података!....

Пописи од 1847. и 1867. године не само да не знају за ову врсту података, него они у опште нису водили рачуна ни о броју сопственика, газда, већ само

[1] Статистика виноградарства у Краљевини Србији за 1889. годину, 1892. стр. I.

о броју житеља, и према томе су чињена нека поређења. Попис од 1889. године, судећи по обрасцу пописне листе, која гласи на домаћина, дакле, попис је требао бити вршен по газдинствима — скупљао је податке и о броју имања и њиховој величини, без обзира на поделу земљишта по каквоћи. Ну ми у штампаним табелама немамо никаквих података о овоме. Значи, дакле, да попис није извршен по газдинствима, него само по општинама, с тога нам ни овај последњи попис не даје ову врсту података.

Од осталих података, које обележисмо као главне елементе пољопривредне статистике, наша нам статистика пружа само ове податке по попису од 1889. као најбољем и најпотпунијем: о засејаној површини и о површини воћњака, ливада, пашњака и винограда; за тим о укупном жетвеном приносу појединих усева по округима и о укупној њиховој вредности по врстама усева, и. на послетку, о живом инвентару, за који прилаже податке из пописа од 1890. године, вршеног заједно с пописом становништва.

Као што се види, подаци су доста сиромашни за јасну слику нашега привредног стања. Ну што је најжалоснije, ми из ових података не сазнајемо ни приближно вредност и каквоћу ове наше привредне радиности, те према томе не знамо, да ли нам и колико треба што предузимати за њено усавршавање. Ми н. пр. из тих података сазнајемо само, да је кукурузом било засејано земљишта 298.495·05 хектара или 26·17 процената, да је с тога простора добивено укупно 4,775.931 товар и да то укупно вреди 43,604.250 дин.

На какав резултат ми можемо извести из ових података?

Никакав други до једино тај, да се с једнога хектара просечно добије 16 товара кукуруза и да један товар просечно стаје 9·13 динара Међу тим колико је ту *прихода*, или ако њега нема, онда колики је *дефицит*, ми то не можемо сазнати; јер би нам за то требало најпре да знамо: колико је бачено семена и колико је при том утрошено радне снаге и другог капитала. Сем тога, за правилну оцену прихода или дефицита неодложно је потребно знати и какве су биле климатске прилике за поједине усеве у тој години. Јер ма како ми рационално обрађивали земљу и ма колико ми утрошили радне снаге и капитала, успех у земљорадњи неоспорно зависи на првом месту од тога, да ли је у довољној мери и кад треба било сунца и кише, као и да ли је на време било потребне хладноће и мраза. Без тога ми не можемо изрећи никакав правилан суд о успеху пољопривреде у наведеном времену.

Климатолошка посматрања чине засебну врсту података у пољопривредној статистици. О њима морамо водити текуће записе, а за остале појаве то нам није потребно, јер за њих можемо применити само попис. Према томе, пољопривредне пописе и треба предузимати онда, кад су најтачније вршена климатолошка посматрања. Ова опет посматрања, за потребу пољопривредне статистике, није тешко чинити, јер је овде потребно знати само јаче и осетније климатске промене, без оних дневних метеоролошких посматрања промена.

Сем показаних недостатака у нашој пољопривредној статистици осетна је празнина и у томе, што она још не обухвата целокупно земљиште у Србији, т. ј како подобно, тако и неподобно за културу. Ово је важно прво с тога, да се зна у каквој сразмери стоји обрађено земљиште према необрађеном и у опште неподобном за културу, и друго да се види како и у колико наше обрађивање напредује или опада у простору.

Према последњим подацима целокупна површина обрађеног земљишта у Србији износила је 1,140.088·38 хектара. Међу тим површина свега земљишта у хектарима износи 4,858.940— значи дакле, да нам наша пољопривредна статистика не зна никаква рачуна дати о 3,718.851·74 хектара земљишта. Ако од овога одузмемо још 35—40% од целе површине, колико се, по В. Карапићу[1]), налази „које под шумом које под земљиштем. на коме само шума може успевати", а то је према проценту 40 као највећем 1,943.576 хектара, онда нам на чисто остаје још 1,775.275·74 хектара које подобног које неподобног земљишта за обрађивање.

Кад у овом погледу упоредимо 1889. са 1867. годином, наравно само према старим округима, онда налазимо, да у 1889. години, дакле после 22 године, имамо 272.179·34 хектара више обрађеног земљишта, него у 1867. Ну ако ово поређење учинимо и према прирасту броју становника, онда ћемо видети, да је 1867. године долазило на 1000 становника 595·32 хектара обрађеног земљишта, а 1889. само 565·30 хект. Прирасли број становника од 545.031 душа у старим округима није се, дакле, сразмерно ширио у простору, и ако је за то имао земље у изобиљу.

Од веома је великог интереса, као што смо већ раније напоменули, знати, како је обрађено земљиште распоређено међу сопственике или домаћине, тј. знати величину појединих газдинстава. Али нам наша статистика не пружа о том никакве податке. С тога се у овоме морамо послужити другим путем и изнаћи бар просечну величину једног газдинства.

Пољопривредним пописом од 1889. године нађено је свега 257.280 домаћина, од којих је 17.233 долазило на варошко, а 240.047 на сеоско становништво. Међу тим пописом становништва, извршеним 31. децембра 1890., нађено је земљорадника и сточара

	домаћина (предузимача)	душа
по варошима	11.141	65.457
по селима	264.567	1,751.766
у општи	275·708	*1,817.223*

Разлика је, као што се види, не баш тако мала — 18 428. Не истражујући узроке овој диференцији, ми ћемо узети резултате добивене пописом становника 1890., као тачније. Према томе, кад упоредимо површину обрађеног земљишта с бројем домаћина налазимо, да на једног домаћина у варошн долази 4·03 хектара[2]), са која се издржавају 5·9 душа, а у селу на једног домаћина долази 4·14 хектара, са која се издржавају 6·6 душа. У опште на једну породицу или на 6·3 душа долази обрађеног земљишта 4·13 хектара.

Ако узмемо, да је за издржавање једне породице довољно 5 хектара земље, колико је закон обезбедио нашем земљораднику, онда добијамо веома жалосну слику о имовном стању нашега сељака.

---

[1]) Србија, стр. 357.

[2]) Обрађеног земљишта по градовима било је 45.383·50, а по селима 1,094.704·79 хектара.

Тако стоји са поделом обрађеног земљишта међу сопственике. Међу тим жетвени принос и његова вредност, како нам их износи наша статистика, толики су, да ми морамо посумњати у њихову тачност, нарочито кад знамо начин и средства како се у нас експлоатише земља.

Према тим подацима дала је жетва од 1889. год. 18,609.407 товара људске хране у опште; 10,304.587 товара сламе; и 8,956.057 товара сена, — свега 36 милиона и 971.590 товара. Целокупна вредност овога жетвеног приноса износи 228,329.911 динара.

Ако сад овај приход, или управо принос, упоредимо са бројем домаћина и становника, онда ћемо добити овај ресултат;

долазило је:	товара:	у вредности:
на једног домаћина	134·09	828·15 динара
на једног становника	20·34	125·58 динара

Као што се види, овај је доходак толики, да би могао задовољити и земље мало напредније од нас у погледу пољопривредном. Види се, дакле, колико је нама још потребно бриге и старања за тачност при скупљању података за пољопривредну статистику.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ПРОСТРЕЛ

(ПРИШТ, БЕДРЕНИЦА)

Прострел је једна прилепчива болест, од које се стока напрасно разболи, обично напрасно и угине, и само у ретким случајевима оздрави.

Прострел се најчешће појављује у летње доба, а од њега се највише разболевају преживари, за тим коњи, а ретко кад свиње. Прострел се може пренети на све домаће животиње и на човека; али најпримчивија су за прострел говеда, овце, козе, коњи, мање пак месождери и свиње. Наклоност животиња ка разбољевању од прострела врло је различна. Неки сојеви говеда и оваца мање су осетљиви према прострелу, а и појединa грла једног те истог соја више или мање лако могу да се разболе од ове болести. Стране расе животиња више су наклоњене разбољевању од прострела него одомаћене, аклиматизиране, тако исто и добро урањене, мршаве и изнурене животиње. Нека грла постану имуна, непримчива за прострел, кад ову болест једном преболе.

Узрок прострелу свакад су сићушне, мале, непокретне гливице, обликом тела свог налик на кратке шипке, које се могу видети само под увеличавајућим стаклом, а зову се бациле прострела, — Bacillus anthracis. Кад ове бациле, било којим год путем, у тело животињско дођу, то се у крви и у соковима тела нагло размноже и проузрокују да се животиње нагло разболе. При повољним условима множе се ове бациле и изван тела животињског, особито у земљи, наквашеној крвљу оних животиња, које су од прострела угинуле, или, где су лешеви таковиx животиња укопани. Ту се развију из бацила тако зване споре прострела, које се изванредно великом жилавошћу одликују и преносом на друге животиње исте заразити могу. У неповређеном лешу међутим, као и у живом телу никад се не развију споре. Али у мокраћи и у балеги од прострела болујућих животиња већ се налазе бациле. При отварању и раскомадању лешева расије се множество ових бацила на земљу, где се размноже и за време топлих летњих дана споре замећу. Ове споре долазе затим на разне биљке и траве и са овима у тело животињско, те проузрокују да се стока на паши од прострела разболи или у зимње доба у штали зарази, ако је било у храни, — у сену ових клица болести. Кад се лешеви плитко и близу река укопавају, које из својих корита изливају, то се споре прострела у врло удаљена места пренети могу и тамо ову болест произвести, где пре тога са свим непозната беше.

Бациле и споре прострела никад не прелазе непосредно од болесне на здраву животињу и ако се на свима деловима тела болесног грла, особито пак на секретима и екскретима, налазе. Овај пренос бацила, т. ј. заражавање дешавало се обично помоћу разних предмета, људи, инсеката, хране и т. д. Прострел, дакле, није једна непосредно прилепчива, већ једна чисто паразитарна, миазматично — контагиозна болест.

Прострел има велику разширеност и налази се у свима крајевима света као спорадична, ензотична па и као епизоотична болест, али најчешће се појављује као местна болест. Има места и предела, где је прострел са свим непознат или се врло ретко кад појави, али има и таковиx предела, где је ова зараза стална. Појава прострела битно зависи од извесне влаге у земљи, извесне вегетације и топлоте. Најчешће се прострел налази у пределима са јаком земљом, која много органских субстанција садржи и на баровитом земљишту, које је развијању бацила и спора угодно. У селима дуж Мораве среза Моравског окр. Крушевачког сваке године по неколико грла говеди угине од прострела, нарочито на таковим попашама, где су лешеви од прострела угинулих животиња плитко укопани.

Време од улаза заразне материје у тело животињско па до појаве првих знакова болести врло је кратко и износи 12—24 часова, ретко кад више дана, — стадијум инкубације.

Знаци прострела у већини случајева мало су карактеристични, и тешко је казати, да ли дотично грло болује од прострела, особито, кад у једном пределу ова болест још није позната.

Прострел се у разним облицима појављује. Свима нам је то својство заједничко, да се стока напрасно разболи, нагло угине и то под знацима навале крви у мозгу, плућама и у превима. Са практичног гледишта, а ради упознавања и лечења ове бољке, можемо прострел поделити на две главне форме 1). Прострел, коме је ток врло кратак, трајући само неколико минути и у којем случају животиње угину као од капље, — најакутнија форма прострела. 2). Прострел са образовањем тачно ограничених отока на разним деловима тела, који су отоци пуни густе, црне крви и неке жуте, питијасте масе, — приштеви.

Од прве форме прострела обично се разболевају овце и говеда. Стока се на један пут стресе, падне, добије грчеве, из уста и из носа излије се крваво слуз и угине за 5—10 минути. Овакови случајеви дешавају се како на паши тако и у шталама и често се могу наћи животиње (овце и говеда), које су у вече још потпуно здраве биле, у јутру мртве у штали. Или

животиње постану најпре немирне, збуњене, ричу, заостају иза стада и тек за тим сруше се на земљу и угину. У другим случајевима, опет појави се прострел под знацима навале крви у плућама. Животиње стоје са разширеним ногама, дисање им је отежано и вапредно убрзано, поглед укочен, слузокоже носа и очију загасито црвене; напослетку добију грчеве и угину за 2—3 часа.

И код коња се прострел појави напрасно, али ток његов је нешто успорен. Бллест почне са дрктањем мишица по целом телу и кострешењем затим постану коњи туњави, колебају се у ходу, телесна топлота је повишена на 40—42° Ц., било убрзано, тако исто и дисање, слузокоже црвеније, суве, очи укочене балегање успорено. Поред тога добију коњи и колику, која се даје по томе упознати, што су животиње врло немирне и почну да се ваљају.

Говедима, кад се разболе од лакше форме прострела, теку бале из уста, губица им је сува, балега ретка, загасите боје, крвљу помешана и јако заудара. Говеда мокре и крв. Кравама пресуши млеко још с почетка. После 3—7 дневног боловања стока угине под знацима грчева.

Прострел са образовањем отока, приштева, почне такође са већ познатим знацима, само што се у исто време или најдаље за 24 сахата разни отоци, приштеви, на телу образују и то или на глави, на врату, на прсима, на трбуху или на ногама. С почетка су ови отоци тврди, врући и осетљиви, доцније постану ладни и неосетљиви. Ако се ови отоци образују тек по наступању болести, то остали знаци прострела за време њиног образовања нешто попусте, али се ускоро опет покажу, нарочито грозница и стока угине за 3—7 дана. Ови отоци састоје се из напред поменуте црне крви и питијасте, жуте масе, често исчезну напрасно, што је увек хрђав знак, који скорашњу смрт наговешћује. И на слузокожама налазе се ови отоци, н. пр. у чмару, у мажерици, на језику, у грлу и око грла.

Свиње се ређе разбољевају од прострела, јер немају тако велику наклоност овој болести. Знаци, по којима се може закључити, да свинче болује од прострела, јесу: тешко дисање, врући, пљоснати, загасито-црвени оток — пришт на врату; сува, загасито црвена слузокожа уста, отечени језик и грозничаво стање. Дисање постане увек теже и теже, оток се увећава, добије више љубичасту боју и за 12—24 часа свинче угине.

Најзнатније промене, које се на лешу од прострела угинулих животиња видети могу, јесу: брзо наступајуће трулење леша, јака надувеност трбуха, излив крви из носа и задњице, житка, црна, катранаста, крв, крволиптење под кожом, излив крви у телесне дупље; жути, питијасти изливи у подкожном ткању, око срца и бубрега, трбушних жљезда и око гркљана. Слезина је јако увећана и надувена, мека и при пресеку излије се из њеног ткања једна загасита, мека маса. Плућа, јетра и бубрези су пуни крви.

Предохрана. Мере ради предохране и заштите од прострела састоје се у томе, да се стоци, нарочито пак свињама не дозвољава да долазе у додир са лешевима од прострела угинулих животиња. Лешеви као и сви одпадци од ове болести угинулих животиња (крв, мокраћу и балегу) треба 2 метара дубоко закопати и то на местима, која су осталој стоци неприступна. Уобичајено закопавање лешева у близини бунара, бара, прокопа и текућих вода за сваку је осуду. Место где је дотична животиња лежала, угинула и где се леш отварао, мора се од крви и балеге пажљиво очисти и са јаким дезинфекционим средствима (сублиматом 1 : 1000, креолином 10 : 1000, карболном киселином или јаким цеђем) дезинфиковати. У пределима, где се прострел чешће појављује треба стоку хранити здравом и лако сварљивом храном. У опште треба пазити, да стока свој желудац не претовари, што се постиже умереним храњењем. Даље се има стока преко дана више пута чистом, свежом водом појити, најбоље на чесмама. Покварену, барску и стојећу воду треба избегавати. За време летњих врућина корисно је, да се стока ладном водом чешће полива и да се само из јутра и пред вече пушта на пашу, и о подне за време највеће жеге, да се склања у хладове. У шталама пак треба набљудавати највећу чистоћу. Сем тога не сме се пуштати стока на оне попаше и ливаде, где се случајеви разболевања стоке од прострела чешће дешавају.

У пределима, где је прострел једна стална болест, може се стока ради заштите и калемити, чиме она задобије мању наклоност ка разболевању од прострела. Ово каламљење основано је на искуству, да је могуће отровно дејство бацила прострела на вештачки начин ублажити, и да стока, каламљена овим ублаженим отровом (мајом), остане извесно време заштићена од разболевања од прострела. Научна вредност овог каламљења свуда је призната. У практици је се најбоље опробала Пастерова метода калемљења. Пастер ублажава отровно дејство бацила прострела вештачким гајењем ових бацила при једној температури од 42 до 43° Ц. и производи две маје, једну блажију и једну јачу. Ова маја може се добити из пастеровог лабораторијума (Boutroux, Paris Rue Vacquelin 28) и стаје 25 динара за 50 говеда и 100 оваца. Једним инјекционим шприцем убризга се говедима на плећки $^1/_4$ грама, а овцама на унутрашњој страни бута $^1/_8$ грама најпре блажије маје. После 14 дана калеме се иста грла јачим мајом и то на исти начин.

У последњим годинама у велико су се калемила говеда и овце ради заштите од прострела, нарочито у Француској, у Русији и у Аустро-Угарској. У Француској каламљено је у годинама 1885—1888 свега 1 милијун и 178.000 оваца и 116.403 говечета. Проценат од прострела угинулих оваца, који је пре тога износио годишње 10, спао је после каламљења на 1; а код говеда од 5 на 0·5. Угинуло је калемљених оваца 2%, а говеда 0·52%. У Аустрији каламљено је у годинама 1882—1887 по методи Пастеровој 350.000 брава оваца и 130.000 грла говеди. Услед овог је годишњи број угинулих оваца и говеди спао од 10 на 1, односно од 14 на 2%. У Мађарској каламљено је 1890 г. 190.000 оваца и 21.289 говеди. Од првих угинуло је 2%, од говеди пак 0·37%. Сем тога вршено је каламљење говеди и оваца у већој мери и у Русији, даље у Италији и у Немачкој.

Добивени резултати од овог каламљења показују, да се каламљење оваца Пастеровом методом не може препоручити, пошто велики проценат оваца услед каламљења угине. Код говеда има ово каламљење већу практичну вредност. Прво, што услед каламљења готово ниједно грло не угине; друго, што каламљена

енглеске и друге расе које никада не могу бити прилагодне за наше привредне прилике, као што је била мангулица

С тога чувајмо и не продајимо добра приплодна грла, која једном добијемо а побринимо се за добру храну како лети тако и зими, као и за сува и топла склоништа (кошаре), па ћемо их не само добро одржати, но негом бољом и поступним избором и бољу стоку подићи.

Исто тако не пожалимо никад труда и трошка око набавке бољих приплодних грла, са којима ће мо лакше поправити и допунити мане наше пасмине те ће мо тако поступно годинама бољу кориснију пасмину подићи

Ж. Јанићијевић.

ИЗВЕШТАЈ

са

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

држаног од 1 до 5 јуна 1893 године у Монпелију

(Јужна Француска)

од

Љуб. Којића

(наставак)

4 О избору најбољих варијетета за подлоге. — Мерило издржљивости противу филоксере.

Известилац г. Др. Виала поднео је следеће одлуке комисије:

I. Део.

1., *Између разних врста лозе америчког порекле (изузимајући хибриде — мелезе —), избор најбољих подлога, мора се у будуће ограничити на* ***три врсте****, које како у погледу прилагођавања земљишту и издржљивости против филоксере, обећавају, да се на њима могу подићи виногради, готово, на свима земљиштима. Те три врсте јесу:*

а, ***Рипариа****, за земљишта плодна, трошна и дубока, у којима нема сувише креча;*

б, ***Рипестрис,*** *за земљишта сува, мршава и шљунковита*

в, ***Берландијери,*** *за кречна земљишта у опште.*

Најбољи варијетети Рипарије, који су данас добро познати јесу: Рипарија Порталис (Riparia Gloire de Montpellier) са великим и дебелим листом, она се данас највише тражи и употребљује; за земљишта мало осушна Глатка Рипариа (Riparia grand Glabre) а за земљишта плодна, но која су уз то мало влажна с коришћу се употребљују мањаве Рипарије (R. tomenteux) међу којима су најснажнијег пораста Рипариа Сарибнер, Жеан, Сар и т. д.

Између варијетета Рипестриса, који су данас многобројни, треба употребити оне са најснажнијим порастом и дебелим стаблом као што су: *Рипестрис Мартен, Ганзен, Рипестрис Монтикола, Мисион, Форворт и др.* Али обично добро успевају на сувим земљиштима.

Друга група Рипестриса, што се одликује већим лишћем, као што су: *Рипестрис Кансас, металика, школски, Рипестрис Лезиљан, Јегер и т. д.* траже мало плоднија и влажнија земљишта, но и у овим земљиштима успевају боље они напоменути у првој групи, те с тога их је увек боље садити кад је то могуће.

Берландијери има такође много варијетета но између њих ваља узимати само оне са снажним порастом и јаком лозом којих је младо лишће боје угасито жућкасте, доцније велико љаштеће с обе стране и окрајцима повијено земљи. Треба одбацити све варијетете што на окрајцима младог ластара и лишћа имају густе и беле маље јер то је увек доказ хибридације са лозом Мистанг (V Candicans).

Снажан пораст то је главна карактерна одлика, коју треба тражити код Берландијери.

II. Део.

1., Најглавније својство, које се заштева од једне подлоге — америчке лозе — то је да има у највећем степену издржљивост противу филоксере. Ако су више подлога подједнако добре за одређено земљиште, онда треба узети увек оне са већом издржљивошћу противу инсекта.

2., На извесним земљиштима успевају боље подлоге с мањом издржљивошћу него оне с већом предпостављајући да су прве више прилагодне том земљишту; али при свем том, за сва земљишта у опште треба узимати лозе, које имају већу издржљивост.

3., Издржљивост подлоге према зарази, мора бити у толико већа у колико су повољнији услови за развиће инсекта као што је случај у земљишту сувом топлом а мало плодном.

4., Моћ издржљивости лозе, може се изразити помоћу цифара, као што је то први покушао Миљарде, оснивајући ову оцену на каржицама и повредама учињеним на корену. Према овоме навешћемо упоредну оцену најбољих врста америчке лозе из којих су произведени разни варијетети, природни и вештачки хибриди.

1., Ротундифолија (Vitis Rotundifolia)	20
2., Лабруска (V. Labrusca)	5
3., Кандикане (V. Candicans)	13
4., Естивалис (V. Aestivalis)	16
5., Берландијери (V. Berlandieri)	19
6., Кардифолија (V. Cardifola)	19.50
7., Цинереа (V. Cinerea)	16
8., Рипестрис (V. Rupestris)	19.50
9., Монтикола (V. Monticola)	19
10., Рипариа (V. Riparia)	19.50
11., Винифера (V. Vinifera)	0

5., Да би оцена издржљивости била тачна, мора се то вршити у земљишту, које ни по природном ни по вештачком саставу не смета размножавање инсекта. За упоређење морају сви варијетети бити у једнаким условима под непрекидним надзором најмање 5—6 година.

6., Моћ издржљивости против филоксере — задобивену природним одбирањем — наслеђују хибриди — мелези — од својих предака.

7., Хибридација између врста с великом издржљивошћу (Рипариа, Рипестрис, Кордифолија) дају хибриде који исто тако имају велику издржљивост; напротив кад се хибридирају врсте с великом моћи издржљивости (Рипариа, Рипестрис, Кордифолија Монтикола, Берландијери —) са онима, које ту моћ немају, никако као V. Vinifera, дају често производе слабо издржљиве и тек у изванредрим случајима доста добре.

Извештај усвојен је у целости.

говеда постану најмање за 1—2 године заштићена од поболевања од прострела.

Лечење. Задаћа лечења од прострела болујућих животиња састоји се у уништавању бацила, налазећих се у телу животињском. Али ово се може постићи само код оне форме прострела, која се појављује у виду приштева. У сваком случају међутим корисно је, да се од прострела поболелој стоци што пре и у што већој количини пусти крв. Даље се препоручује поливање стоке ладном водом. У тој цељи ваља тело болесног грла увити у влажне, мокре крпе, које се затим имају непрестано ладном водом поливати. Поред тога ваља их камфоровим спиритусом по леђима попрскати и затим истрљати. Унутарње треба им давати, соне киселине, 20—25 грама на дан, разблажене у 5—6 литара воде. Сем тога имају се болесна грла и клистирати ладном водом, више пута дневно

Приштеве треба засећи, да се из њих она питијаста маса излије, а по том их ваља испирати 5% карболном киселином, терпентинским зејтином или креолином.

У закону о заштити од сточних зараза постоје односно прострела нарочите одредбе.

Стока, која болује од прострела, не сме се клати ради употребе њиног меса за људску исхрану, пошто је прострел једна болест, од које се човек може заразити и опасно разболети. У опште је забрањена употреба и продаја свију делова тела, длаке, вуне, млека, коже и т. д. од прострела болесних па и сумњивих животиња.

Лица, која имају озледе на рукама не смеју се узети за чување и неговање стоке, која од прострела болује. Болесна грла треба одвојити од здравих и непозваним људима забранити сваки приступ ка истима.

Лешеви од прострела угинулих животиња не смеју се одрати, већ се имају са кожом закопати, коју треба претходно на мале комадиће расећи. Рупе треба да су 2 метара дубоке и пошто су лешеви у њ метну, треба их посути негашеним кречом, пепелом или катраном. Заједно са лешом има се закопати сва простирка, на којој је болесна стока лежала, а тако исто и балега и крв. Укопавање лешева треба извршити на месту, које је удаљено од кућа, путева, вода и бунара и које је неприступно за коње, преживаре и свиње.

Штале, у којима је од прострела болесна стока лежала и угинула као и сав прибор, употребљен код телесног грла, треба најпре са цеђем опрати и затим 2% карболном киселином или креолином дезинфиковати.

Освалд Репић.

НАЈВАЖНИЈА ПРАВИЛА ПРИ ГАЈЕЊУ ПОВРЋА.

Да добијемо из наших башта што више и бољег поврћа ваља се придржавати при култури, ових основних правила која су дуговременим искуством стечена:

1. Давно је речено, да је баштованство круна у земљорадњи, и да баш за то, треба и више труда и рада, више умешности и капитала. За то, при култури поврћа треба се ограничити на што мањи простор земље, те да се постигне она крајна тежња: *са што мање површине, што више прихода добити.*

2. При избору земље — положаја — треба бирати оне положаје који су сасвим хоризонтални — равни — ради олакшаног заливања и мањег потрошка воде.

3. Земљу за производњу зелени ваља риголовати 50—70 см. у дубину. Користи су од дубоког риголовања земље ове: Много мање рада утроши се при доцнијој култури поврћа, увек је земља растресита; ако је нађубрена, ђубре се брже распадне и његово се дејство очевидно примећава по напредовању поврћа; мање иде радне снаге на окопавање поврћа, и напослетку сасвим се униште шкодљиви корови и више се не појављују.

4. Леје за расађивање поврћа треба да су што ниже ради лакшег заливања.

5. Чешће, и пажљиво окопавање поврћа врло је нужно, нарочито ако је земља иловача или глина, јер код ових земаља скоро после сваког заливања земља закори и спречава растење и напредовање поврћа. — Увек дакле земља треба да је пропустљива и тако урађена, како ће непрестано ваздух и влага моћи да допиру до корена биљкиног.

Чешће окопавање, више вајди поврћу но чешће заливање.

6. Чим се примети око поврћа коров, мора се одмах плевити. Никад не треба одлагати, и очекивати на кишу, па то по кишном времену радити, јер кад се поврће подуспари једаред од корова, онда се тешко више опоравља. Ако је земља сувише сува, треба поврће заливати, но једновремено и плевити.

7. При заливању, нарочито ако је оскудица у води, треба залити, 4, 5 или 6 леја, а остале леје други пут, и тако распоредити, да у року од 8 дана све леје буду заливене, јер је доказано да поврће жбунастије и са широким лишћем, ако је добро заливено, за 8 дана може и највећу жегу да издржи без да му ова шкоди.

8. Леје за извођење повртарског расада треба да су на што подеснијем и склонитијем месту, како би се њежном расаду свеколика нега могла да укаже. На лејама не сме расад никад због суше да застане у порасту, већ се мора обилно заливати. Док је млад — њежан, и док се не навикне на пролетње сунце треба га заклањати и покривати асурама, грањем и др. Исто тако, оно поврће које потребује много влаге, треба заклањати од сунчане припеке и кад је већ одрасло.

9. Земљу из топлих леја треба износити и растурати по повртњаку, јер се њоме врло добро ђубри за поврће.

10. Чим расад у млаким лејама добије четврти односно други лист (код дикотиледона) треба га пресађивати на стално место (сем оног које не подноси пресађивање као мрква, першун, целер, пашканат) јер поврће ако се зарана и у своје време не расади, нити ће рано приспети за јело, нити пак дати задовољавајући доходак. Купус, салата и др. расађују се чим појми четврти лист. Повртар ће приметити, да ће расад после на довољно влажној и хумусној земљи бујно почети да се развија у порасту.

Расађивати треба, по кишном времену и то кад је дан облачан и увек с вечера.

Које су сорте кукуруза најбоље за кување и пурење?

На ово смо питање требали поодавно већ одговорити, јер смо више пута тако упитани.

Куван и пурен кукуруз, то је за нас, и за све народе где кукуруз расте, права посластица. Куван кукуруз служи сиромаху непосредно као храна, а богаташу као права посластица.

И сâм велики руски дрвор, мора да има, у своје време, два пута преко недеље, куваног куруза на својој сјајној трпези.

За сваког је у толико веће задовољство, у колико кукуруз *раније* за јело имати може. У толико та произвођач и скупље продати може, и тако су обоје у добити: и потрошач, који своју посластицу што раније добије да окуси, и произвођач што раније и скупље прода.

Већина произвођача и потрошача у нас, знају само за домаћи кукуруз, који, према другим сортама, доста доцне за јело доспева. Но ми имамо данас, не само много ранијих, него и много слађих сората, од наше домаће сорте. Па и од тих многих сората, има боље од бољих.

Набрајати овде *многе* сорте, нема потребе, него ћемо из сопственог искуства препоручити следеће четири сорте, које смо: и по времену доспевања, као *најраније*, и по укусу као *најслађе* пронашли, а штоване читаоце уверавамо, да смо у том обзиру чинили многе и свестране опите.

По спољашности зрна, ми имамо кукуруза с *глатким* и *смежураним* зрном.

Од *раних*, с *глатким* зрном, препоручујемо следеће две сорте:

а) *Најранији канадски, са жутим зрном.* Нека нам буде дозвољено, да овде одма напоменемо, да је *сваки* **жути** кукуруз **слађи** од белога, и што је боја руменија, што више на црвено прелива, у толико је слађи. **Црвен** је кукуруз **најслађи.**

Ово је врло лен „осмак", т. ј. са 8 правилних редова, који код нас за 80—90 дана сазрева, а за 66 дана за кување, или пурење, стасава. — Још је ранији, ал ситнији:

Слика 1. а).

Слика 2. б).

б) *Жути мексикански*, који, под једнаким околностима, у 5—8 дана раније стасава.

Много су *слађе* сорте *са смежураним* зрном, које Американци „шећерцима" зову, на неке сорте кад су у најбољем млеку, и пресне једу. Од тих сората препоручујемо следеће две, као најбоље:

в) *Evergreen Sweet.* Ово је **најслађа** сорта коју писац ове препоруке познаје. Доспева рано, расти ниско, а на неком стаблу избију и по 5 клипова, обично 2—3 у свакој боље урађеној баштенској земљи. — Ове „шећерце" треба сејати подаље од осталих сората, јер се врло лако мелезе — израђају, и онда се мора сваке године ново семе набављати. — У ове је сорте кочањ (шепурика, окласак) врло танак, а зрно дугачко. А друга је од ових сората.

г) *Triumph*, коју препоручујемо, која је такођер врло слатка а и ранија од предназведене.

Слика 5. в)

Слика 4. г).

Ове две последње сорте не треба одвише рано посејати, јер су врло осетљиве; ал' и доцније посејане, стасаће раније од обичних, раније посејаних. Треба знати: да **не** *доприноси* **ранијем** *стасавању*, **раније сејање**, *него сама природа* **раније** *сорте, која за* **краће време** *дозрева*, а ту може да буде разлике, код разних сората, од 80—180 дана. Главно је, да се кукуруз посеје у већ *загрејану*, добро урађену и приуготовљену земљу, и да се за време пораста добро и целисходно обрађује, па ће у том случају, а под једнаким условима, увек и пре стасати.

Др. **Радић.**

О КРОМПИРУ.

пише

Тод. Д. Мијалковић

Познато је да је кромпир донесен из Америке. Предео око Вачпариза у јужној Америци права је домовина кромпира. Кромпир је у Јевропу унесен из Вирђиније, а после гога препели су га Шпањолци из квитских планина. Шпањолци су први, који су кромпир на јевропском земљишту бацили и тиме драгоцени преображај у исхрани Јевропљана учинили.

Године 1771—1772, беше овладала велика глад у сред. Јевропи и да не беше кромпира зло би било по сиротињу, јер не би имала чиме да се исхрани.

Године 1759. донесен је кромпир у Банат и Бачку, а у Србију године 1782, препели су га калуђери који су испод Јелице дошли да Манастир граде.

Приповеда се де је 1813. год. кад је дружина Карађорђева прешла из Аустрије и улогорила се код села Кличевца округа пожаревачког, — случајно дружина наиђе на једну скривену њиву у којој бејаше засађен кромпир, и веле, да не беше кромпира наши би од глади помрли, а књаз Милош увидевши, корист кромпира, нареди да се свуда по Србији сеје.

Заиста кромпир се код поједини народа толико одомаћио, да им је постао важан чинилац при храњењу, али они за то и

велику пажњу на њ' обраћају, старајући се да што бољи и крупнији буде, јер од њега имају велике користи. Згодан за употребу и као храна људска и као храна сточна, кромпир заслужује општу пажњу. У многим местима, мешају га при справљању хлеба са пшеничним брашном, и од тога велике уштеде у брашну имају, међутим доказано је, да је тај хлеб и слађи и укуснији за јело.

Код нас се врло мала пажња поклања овој корисној биљци — кромпиру —, који је и по наш народ од велике важности. И баш зато да би се код нас што боље развило гајење што бољих и крупнијих кромпира, ми ћемо се постарати да у неколико из практичког живота, објаснио ово што иде:

I-во Деоба кромпира

на ране, осредње, позне или доцне.

Рани осредњи жути кромпир, познат је под именом *футошког*. Кад је лепо пролеће, а нарочито кад је земља „процедна", треба га посадити пре Ђурђева дана на 2—3 недеље и он онда стиже већ око св. Илије и може да се вади.

Такође рани „*Ружичасти американски кромпир.*" Ово је особито добра сорта кромпира. О овој сорти проф. др. Раух овако вели: „Што је год нових кромпира за прошлих 30 год. у трговину под разним називима, долазило, ја сам са свима опите чинио, и могу слободно рећи, да од ових кромпира бољих својстава нисам нашао." Четврт сата довољно је, да се ова кртола скува и у бело брашно претвори. Рађа врло обилато и крупно, а сазрева на 8—10. недеља.

Доцни, или позни кромпир, зелени, звани „*Хајлизен штатски.*" Особито обилато рађа. На једној врежи 40—60 крупних кртола.

Такође добро рађа и доцни *модри кромпир*. Љуска је угасито модра. Месо је шарено, најрадије се употребљава за салату.

У опште доцније се кромпир сади на 2—3 недеље после Ђурђева дана, или кад почне буков лист да се развија, а у толико се доцније од раног и вади, а добра је кртола само она, која се брзо пече, или кува и која се у брашно претвара.

Код нас се употребљава сађење кромпира, само на оџаке а међутим, доказано је, да је најбоље садити кромпире на врсте — редове — који треба да су удаљини за 60 с. м., а кртола од кртоле, ваља да је у растојању за 25—30 с. м. Сади се дубоко за 16 с. м., а само у тешким земљама за 10 см. зато се кромпир може корисно садити и за плугом после сваке друге или треће бразде; наравно, према ширини бразде, особини земље и сорти кромпира, да ли је стабљика бујнија, или кржљавијег пораста. На овај начин иде и сразмерно мање семена (кртола) — на хектар према сорти 900—2000 кгр.

Сађење у врсте, не само да је практично, но и врло подесно, нарочито при окопавању кромпира, пошто се овде окопавање врши само са две стране, а не са четири, као што се то чини при окопавању кромпира, који се саде на оџаке.

Овај користан начин сађења кромпира, треба што пре увести у практику.

Земљиште за кромпир.

Земља је први услов за каквоћу и доброту кромпира и за добро успевање најбоља је сува и песковита земља, за рађање добрих и здравих кромпира.

Кромпир врло добро успева и на новој земљи тј. ливади, а и у крчевинама јер је горњи слој пун прнице, који се наслагао од одпадпутог и иструлелог лишћа а добром успевању и богатом рађању може само јесење дубоко орање допринети.

Плодоред: Кромпир најбоље успева на угару, затим за детелином, стрмним житом, и после себе, кад се земља нађубри.

Ђубрење. Кромпир најбоље успева на земљи, која је ђубрена за усев за којом се сади кромпир, ну добар доходак даје и кад се сади на песковито пођубреној земљи, само у том случају треба с јесени поорати земљу.

Положај земљишта за кромпир.

Земље окренуте северу, боље су за сађење кромпира, но оне к југу, јер оне окренуте југу изложене су већој сунчаној припеци, те усљед тога и кромпир постаје непријатног укуса, док кромпир који рађа на земљишту окренутом северу врло је пријатног укуса, а земља се мора дубоко изорати и трошно обдржавати; а то стоји све до произвођача ако земљу буде обдржавао у трошном стању, она ће свагда најбоље кртоле рађати. Шталско ђубре ни је никако за кромпир добро.

Нега: кромпир стасава према томе каква је сорта за 90 до 180 дана и за то време ваља му указати нужну негу. Ради тога, кад стабљика израсте за 10—15. см. треба земљу опрашити, да се уклони коров, а кад израсте за 30 с. м. онда га огрнути. За време раста кромпир пати од кишовитог времена, велике суше, трулежи и болести од које постане воден. Ну кад се пази на избор кртола за сађење, кад су ове здраве и средње крупноће, кромпир против стаје снажно свима незгодама.

Жетва: Према томе каква је сорта кромпира и каква је је земља, може бити доходак кромпира 9000—25.000 килограма кртола, 800—2400 кграма лишћа.

При вађењу како раног, тако и позног кромпира, треба да служи и овде ово опште правило: Докле год је врежа зелена т. ј. лист зелен и весео, то значи не треба кромпир сасвим вадити, већ га оставити све дотле, докле год се вреже не сасуше.

Кромпири се могу и одвађивати из појединих оџака за јело, а да се не поремети цео оџак, па ипак да онај остатак добро расте и напредује. Овде ваља поступити овако: откопавати лагано крај оџака па од сваког одвадити по један, бирати крупније, док и они ситни не достигну своју крупноћу, а чувати да се жиле не повреде при вађењу, затим затрпати оџак и он ће и даље добро напредовати. Тако се добива у једном оџаку — врсти — не само већа количина кромпира, него још и крупнијих. Извађен кромпир да би се преко зиме сачувао, уноси се у сув подрум, јер би у влажном подруму трулио, а онамо где ових нема, кромпир се трапи и то на овај начин: Ископа се јендек дубок за 0·5 м., а у ширини при дну 90, а при врху 150 с. м. Дужина јендека обложи се сламом и кромпир сложи. Затим се и озго покрије сламом и нагрне слојем земље за 50 до 60 см. Ну ако је лепо време, добро је, да се озго за неколико дана остави једна одушка за 15—20 кв. с. м. те да одиђе испарина из кромпира, и кад то буде, што бива после десетину дана, онда и то место покрити најпре сламом, а за тим земљом. Ако би за то време било кише, онда да ова не би ушла у кромпир, треба одушку покрити каквом даском асуром и т. п.

Ја сам се овде трудио да укратко опишем важност кромпира, а најглавније ми је било то, да обратим пажњу на начин сађења кромпира на врсте, јер овај начин даје особито велику корист, јер изискује и мање радне снаге при огртању и при вађењу кромпира. Ја ово из искуства говорим, а овај начин сађења већ у својој башти употребљавам, па сам се заиста уверио да је понајбољи.

Све што би имао даље да кажем о начину прашења, огртања кромцира као и потребним плуговима зато, то је врло лепо проф. Др. Радић у својој књизи „о кромпиру" описао, а ово би била велика добит за земљорадника у опште кад би се бар богатије општине постарале, да набаве по једну справу за овај посао, а отуда би велике користи имале, јер би им ова справа знатне олакшице у радној снази учинила. —

ИЗВЕШТАЈ

са

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ (ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

од

Љуб. Којића

Од почетка филоксеричне кризе било је више конгреса у Француској и другим земљама на којима су брижни винодељци расправљали поједина питања и тражили су у заједничком договору начина и срестава у општој невољи, која је грозила да сасвим уништи једну привредну грану — винодеље.

Ни један од тих велики зборова није остао без корисних посљедица. Довољно је само да напоменем конгрес од 1869 г. који је држан у Бону (у Бургоњи), где је први пут обраћена пажња на издржљивост америчке лозе на којој данас почива систем реконституције винограда као једини, с економског гледишта, могући начин, да се штетно дјејство инсекта паралише и непријатељ учини безопасним.

Винодељски конгрес, који је држан у Монтпелију од 1 до 5 Јула, имао је такође задатак, да допуни и осветли разна питања истакнута на рад пре 25 година; сазват је и приређен заједничком иницијативом Централног пољопривредног друштва за департман Херол, и Монпелијске Агрикултурне школе у чијим су локалима држане седнице Француско Министарство земљорадње дало је конгресу своју заштиту и помоћ.

Као што је у позиву означено, цељ конгреса била је да расправи и осветли различна питања односећа се на винодеље у опште, и да изнесе на видик напредак учињен за последњи неколико година на пољу подизања (реконституције) и обделавања винове лозе, производње, неге вина и т. д.

Нема сумње да су резултати рада овог конгреса за нас од највећег значаја, и то тим пре, што можамо без сваког увијања отворено рећи и потврдити, *да, за сада најгоре стојимо на пољу винодељске привреде од свију држава у Европи*, те нам је неизоставно нужно, да се упознамо с начинима и срествима којима су се користили други народи.

У овом извештају сваком питању дато је ополико места, колико према својој важности заслужује; ништа није превиђено ни занемарено што би имало посредне или непосредне важности за наше привреднике, који се винодељем занимају.

Питања, која су на конгресу расправљана, обухватају целокупно винодеље заједно са Енологијом. У расправи истих најпризнатије снаге на пољу науке и практике, узеле су живог учешћа, било као организатори, известиоци или чланови поједини секција, те с тога су за нас од пресудне важности закључци, доји су донети по винодељским питањима од једног овако компетентног збора.

На седницама конгреским претресана су поједина питања по напред утврђеном програму који је објављен на три месеца пре састанка. И овај извештај удешен је по истом програму и реду како је које питање на претрес долазило. За интересованог читаоца биће од велике олакшице, да се у појединим питањима лакше оријентира и потребно обавештење нађе, што ћемо тај програм у целости навести, а затим вратити се опширније на поједине одељке.

Питања с којима се конгрес занимао, расправљана су овим редом:

I. Секција. — Избор и прилагођавање лозе.

1., *Прилагођавање (адаптација и клороза.* — Известилац, г. Равас, директор винодељске станице у Коњаку (Шарант).

2., *Упоредна вредност американски лоза, употребљених за подлогу и за непосредно произвођење.* — Известилац г. Казо — Казале, председник винодељ. друштва у Кадиљаку (Жиранда).

3., *Хибриди кречних земљишта.* — Известилац, Г. Вернеј, секрет. централ. друштва против филоксере у доњем Шаранту.

4., *О избору најбољих варијетета за подлоге.* — *Мерило издржљивости против филоксере.* — Известилац г. П. Виала, професор Винодеља на Агрономском Институту, у Паризу.

5., *О избору калема.* — *Ране врсте лозе.* — Известилац г. Саломон, винодељац у Томерији. —

II. Секција. — Начини размножавања лозе.

1., *О расадницама и прпорењу.* — Известилац г. Жире, председник пољопривредног друштва у Безију.

2., *Полагање и калемљење.* — Известилац г. Фоекс, директор више пољопривредне школе, у Монтпелију.

3., *Сродство између подлоге и калема. Последице калемљења.* — Известилац, г. Лоран, члан централног пољопривредн. друштва за Херол.

III. Секција. — Обделавање винове лозе.

1., *О хранећим елементима, које захтева винова лоза.* — Известилац г. Минц, проф. и директор лабораторије на Агрономском институту.

2., *О ђубрењу.* — Известиоци, г. Шози, департмански професор и г. Лагату, професор хемије у пољопривредној школи, у Монтпелију.

3., *Како са виноград ђубри. Економски услови његове примене.* — Известилац, Г. Жил Пастр, подпредседник пољопривред. друштва у Безију.

4. *О начинима обделавања винограда, који долазе од употребе америчке лозе.* — Известилац, г. Марес, вечити секретар централног пољопривредног друштва, у Монтпелију.

IV. Секција. — Болести винове лозе.

1., *Криптогамске болести и њихово лечење.* — Известилац, г. Прилије, главни инспектор пољопривредне наставе и проф. на Агрономском Институту.

2., *Инсекти.* — Известилац, г. Валери Маје, проф. зологије на пољопривр. школи, у Монпелију.

3., *Справе — апарати — за лечење болести винове лозе.* — Известилац, г. Херисон, инспектор пољопривредне наставе и професор на Агрономском Институту.

4., *Мразеви и град.* — Известилац, г. Худај, професор физике и метеорологије на пољопривредној школи у Монпелију.

V. Секција. — Справљање вина.

1., *О врењу и ферментима врења.* — Известилац, г. Кајзер, шеф микробиолошког лабораторија на Агрономском Институту.

2., *Нови начини справљања вина.* — Известилац, г. Буфар, проф. технологије на пољопривредној школи у Монпелију.

3., *Подрумарске справе и алати.* — Известилац, г. Красу директ. Компаније за експлоатацију соли и винограда у Вилроа.

Одређеног дана т. ј. 1|13 Јуна отворене су седнице конгреса у присуству преко 1.300 чланова, заступника цивилни, војни и универзитетски вдасти, из Монпелија, и многобројне

публике. Заступник Министра Привреде био је главни директор Агрикултуре, државни саветник г. Тисеран, који је изабран за почасног председника конгреса.

За председника изабран је једногласно Г. Жам, председник организаторског одбора и централног полопривр. друштва за округ Херол, који је одмах отворио седницу са беседом, коју не можемо спомињати у опширности, но ћемо се зауставити на оним моментима који могу бити од интереса и поуке за наше читаоце.

Г. Жам захваливши на топлом и многобројном одзиву виноделцима и представницима разних француски и страни полопривредни држава, поздравио је исто време представника Министровог Г. Тисерана, благодари влади, која присуством свог представника даје знака високе пажње и интереса за послове конгреса. Прелазећи затим на поједине фазе филоксеричног питања од пре 25 година, он помиње с благодарношћу највећеније раденике на том пољу, међу којима на прво место долазе пок. Планшан, затим Гастон Базил, Сан и Луј Вајала од којих последња троица изабрати су за потпредседнике конгреса и дочекали да у својој лепој старости очима виде плодове својих трудова. Нарочито је истакао на видик заслуге директора Монпелијске Полопривредне школе, г. Фоекса који је са својим друговима највише допринео те је данас Монпелије постало најважнији центар виноделъства.

Из говора видимо, да је пре појаве филоксере засађена површина виновом лозом, износила 226.000 хектара и, да је годишња производња достигла 1869 год. на 16 милиона хектол. у самом округу Херол. Услед појаве и пустошења филоксере засађена површина опала је до 1882 год. на 47.000 хектара и производња год. вина беше једва до 2 милиона хектолитара у 1885 години.

„Данас, господо, — продужава председник — у прос многобројни тешкоћа с којима смо се борили и које сваки дан сретамо, засађена површина достиже више од 167.000 хектара и годишња продукција прелази 7,000.000 хектолитара.

Ако продукција вина буде расла у истој сразмери као и засађивање винограда, што сви изгледи показују, ми ћемо извесно постићи у скорој будућности некадашњу огромну производњу француских винограда.

Зар нису, господо, ово сјајни резултати?

Морамо признати, да многи од нас није могао веровати кад је пре 15 година директор овд. Агрикултурне школе пок. Камил Сен-Пијер рекао: „У току од десет година сви виногради Херол-а биће подигнути.“

Нама изгледаше немогућно, да ћемо помоћу калемљења лозе на толиким виноградским просторијама, моћи повратити изгубљено благо. Међу тим, проблем је решен, и поред многих недостатака и неких неуспеха, ми се поносимо што нам можемо показати наше дивне винограде.“ —

После овога председник одаје достојну пошту и благодари становништву на куражи, издржљивости и умешности којом су прихватили све после при сузбијању филоксере и други крпотогамска болести.

Завршујући свој говор, рече: *Реконституција нашег винограда дело је удруженог рада и слоге.* Благодарећи труду и усиљавању свију и данас на томе ради сваки од нас с решношћу и одлучношћу знајући да ће тиме одбранити и сачувати један највећи део француског богатства.

На поздравну беседу одговорио је госп. Тисеран, почасни председник и владин изасланик, овим речима:

Господо, благодарим г. председнику на лепој беседи, коју је изговорио. Од своје стране немам намеру да држим повећи говор, да не би олошио расправу питања из тако великог програма. Хоћу само, да вам кажем, *да се влада диви красним резултатима које сте ви постигли.* Прошлећи јучe преко ваших предела био сам усхићен вредношћом с којом су виноделци наши јужни покрајина подигли своје винограде. Надам се, да ће у врло кратком року достићи ону некадашњу огромну производњу вина, и, могу вас уверити, да се влада неће задовољити само шаљући вам честитке, но да ће стварним доказима посведочити на који начин мисли потпомоћи ваше трудове и наградити ваше успехе. —

(наставиће се)

ВЕЛЕШКЕ.

Таманење паразитних инсеката на животињама. — Најчешће се као најбоље средство за таманење паразитних животињама које живе на стоци употребљује бензин. Мало бензина у длану, којим се стока таре, довољно је да се за час сва инсекта угуше: 30 грама довољно су да се једно псето излечи од шуге. — За друге животиње количина, која се треба употребити, различна је према величини длаке, дебљини руна и т. д. Осим овога, бензин има још и ту добру страну, што се лако испарава и што не оставља никакав траг на кожи и не квари длаку и руно.

— 0.

* * *

Заштити обућу од влаге. — Треба растопити извесну количину жутог воска, коме треба додати, мешајући непрестано, исту количину масти и толико исто меда, па за тим скинути ову смешу с ватре и додати јој за половину од укупне смеше, терпентинског уља и тако мешати све док се све добро не промеша.

При употреби треба претходно загрејати мало обућу и онда је једном четком премазати неколико пута том машћу. На тај начин обућа постане непробојна.

— 0.

* * *

Колико може појединo дрвеће да траје. — Лист La *Culture* вели о томе следеће: багрем може трајати 100 година, бор 200, бреза 80—90, буква 300, врба 60, граб 150, јавор, смоква и платан по 150—200 год., кестен више столећа, липа 500 год., оскоруша 200, раст више столећа, и топола 50 до 60 година.

Наравно, вели исти лист, ми претпостављамо да се оно побројано дрвеће налази на најбољем земљишту и у најгоднијој клими за њега. — 0.

* * *

Восак за печаћење флаша. — За 160 флаша од прилике, узме се 250 гр. жутог воска, и 60 гр. црвене смоле, и све се то истопи на ватри мешајући непрестано једним дрвеним прутићем. — У овој смеши 125 грама жутог воска могу се још заменити и са 45 гр. лоја. — Што се боје ове смеше тиче, она се може мењати додајући по једно двастотину грама жуте или црне иловаче или угљена.

За печаћење флаша ова смеша мора бити на ватри и у њу умакати гргљић.

— 0.

* * *

Гајење пернате живине у Француској. — Рачуна се да у Француској има 45 милиона кокоши у вредности од 112,050.000 дин. Од тих 45 мил. кокоши сваке године се троши од прилике једна петина, дакле само меса донози год. 22,500.000 динара. — Тако исто сваке године се потроши 2 милиона петлова у вредности од 5 милиона динара.

Рачуна се, да сваке године 35. милиона кокоши несе јаја, од којих се излегу 5 милиона пилића. У кратко, цени се, да гајење кокоши у Француској приноси годишње 337,100.000 д. од којих 153,500.000 су производ продатог меса, а 183,600.000 производ од продатих јаја.

— о.

* * *

Ђубре за цвеће. — Један стручан лист доноси следећу смешу као изврсно ђубре за цвеће, и које се може употребити без икакве опасности по биљку.

Треба у два литра воде растворити: мало галице, 15 гр. калиум-хлората, 40 гр. шалитре, 10 гр. калиумнитрата и 5 грама горке соли (магнезиум сулфата). У тренутку употребе треба сву ову смешу помешати са четрнаест литара воде и онда употребити.

— о.

* * *

Црвињак. — *La Gazette agricole* пише следеће: Глисте су изврсна храна за домаћу живину. Због тога је и вештачко множење глиста једна изврсна операција у свима заводима где се увелико гаји, те се вешти одгајивачи старају да имају један црвињак, који даје живини добру храну коју она највише воли.

Ево како треба поступати при стварању једног црвињака:

Треба ископати једну велику јаму, која се испуни исеченим рженим сламом измешана са коњском балегом; за овим треба све то покрити слојем земље измешан с ђубретом који се полије говеђом, телећом или друге какве, скоро заклане, животиње крвљу. Тај се слој покрије даље новим слојем иситњеног поквареног меса, животињском утробом или лешевима поцркалих животиња. Најзад све се то покрије комином и овсом, пшеницом или трицама. — Кад је јама пуна, ферментација, која почиње у коњској балеги, развија се све више и више и милионима глиста или ембрионских бића рађају се и развијају сваког дана. Живина, нарочито кокоши врло их много воле, с тога је врло нужно спречити их да се *преједу* јер би онда јаја њина била врло рђава. — Ова храна драги кокошке на несење јаја.

У опште црвињак даје свој домаћој живини богату и изврсну храну.

Да би се црвињаци одржали у добром стању, и да би непрестано производили треба их сваког јутро поливати помијама измешаним са ђубром или са исецканим кромпиром.

А—о.

* * *

Шкоди ли дим биљу? — Дејство дима на појединo дрвеће и биље разно је. Од одраслих дрвета, поље је најосетљивије и то шљивама и трешњама, дим шкоди више но јабукама, крушкама и киселим вишњама. Исто тако дим осетно шкоди орасима нарочито док им је лист млад. Од шумског дрвећа: дим шкоди, белој буки, брези и црвеној буки и ова дрвета често од дима сасвим се посуше, док међутим, јавору, јасену, клену и тополи, не може никад осетне штете да нанесе. — Само растовим шумама дим никад не шкоди. — Од четинара, најосетљивији су према диму: бели и црни бор; мање је осетљива смрча и јела. — Од пољопривредних културних биљака врло добро подносе дим: купус и цвекла, а највише шкоди младим стрмим усевима и то: пшеници и јечму више, но овсу и ражи. Само кромпиру дим не може никад да шкоди.

Љ.

* * *

Колика је топлота нужна за клијање семења. — Код разних биљака, потребан је и различан степен топлоте за клијање. Тако н. пример семе од пшенице, јечма, детелине, одајне репе и сточе репе, клија на 5° С. топлоте, од кромпира на 10° С, а од краставаца, тиквица диња и лубеница на 14° С.

Ако се дакле појединo семење сеје у време када у земљи нема горе означене топлоте онда ће дужим стајањем, семе иструнути.

Љ.

ГЛАСНИК.

Постављења. — Указом под 28. Мартом о. год. постављени су *у Министарству народне привреде и управи фондова.* За секретара II класе Душан М. Спасић шеф приј̀умчарског одсека у управи монопола дувана, за секретара треће класе Милош Туцаковић секретар исте класе истог министарства и за књиговођу треће класе управе фондова Павле П. Тодоровића секретара треће класе министарства народне привреде; и за писара четврте класе Косту Симића статистичара исте класе. *У економијским заводима*: За помоћника треће класе управе државне ергеле Мирко Мильковић, економ Министарства нар. привреде; За управитеља ратарске школе Александар Мијеновић помоћник управе држ. ергеле; За руководиоца расадника америчке лозе у Топчидеру Петра Стојадиновића вапреди. писара IV. класе упр. држ. ергеле; и за писара пете класе управе државне ергеле Луку Вукотића практиканта исте управе.

ДОПИСИ.

Драгачево, 8. Марта 1894. г.

Овде у Драгачеву ове године не можемо се нарочито похвалити никаквом успеху. Ово год. дељава нам се нако да смо се на Бога измољели бацали; а ово народ посећава цркве и манастире где му молитве не помогоше, него му сада моће природе одреди другу неправе, са којих пропаде.

Прошле године град нам је учинио много штете, а ове године опет нам све полињацима од метиља и пеницли се јаве и који комад њиматн. јер народ их сад воље, што пословица вели по реч̀у а не по глави, — из заклетог браон над изводи пруг интересу школе се хиљадама метиља, изгледа је осведочен да ће нам ове године бити зелени торови, и неће нас душеве звона на отадама заглушивати као досадњих година!? Ко је сносљиа и он опет са стуленим срцем весели се, а ја ти је да послушаш писак чобанчади, како се у заклости тоне кад гледа жртву очајне сиротиње, драгомиље, посадиће опширо одиле итд. канда ни имена од радости лиду на их сад немају.

Пише за стоку имали смо и да ништа неприја стоци то је за лишно чудо и ако јој се даје доста.

У народу влада дитерија. шкрлоценица и много је помрло, нарочито деце.

Пчеле су се летос роиле али мели по врло мало има, тако да на многим местима, није се смело залагити их, и оне што је међа није добар.

Књиги нијана сем Чачка и Ивањице нехамо и тамо што се на предају пијаци са свим је јефтино, како стока тако и храна.

Једном речју све оваца што је српски производ и добро плаћа је њихарџук и њих брат зеленаштво. Зашто треба да смо сложни за Српске прерађевине у нашој Отаџбини — да би се горња два зла спречила.

Јеврем Обренић
земљорад из Пиљанице

Марковица, вопол Овчара 10. Марта 1894. г.

Рад сам ја известим читаоце „Тежака“ о претећу драгачевске пољопривредне подружине.

Прве две године у Драгачеву основана је пољопривредна подружина с циљем: *„да у овом крају распростре основна знања о пољопривреди и другим гранама, које од ње зависе, и да распростре што више, больих и савршенијих пољопривредних справа.“*

Сељак је наш доста очевидно, да се уређивањем чаршовићког, свештеничког и учитељског стања уреди и његово стање, али се у очекивању проварио. Пропустом својим нехајно је то, да се на његову привреду и њено побољшање, до скора и можде се реће и данас гледа као на неко шпорење. Истина су неке наше мање за уму сељака и његово стање, те се потрудио и донеле неке законе у корист његову, али шкода је хасна од закона, кад су они још и данас мртво слово на хартији.

Земљорадници је увиђео ове ствари га очекује, па с тога је се и почео сам удруживати, да би себи помогао, јер је увиђео, да он треба да буде основ своје среће и да туђе руке свраћа не чеку. Сва ће му пређи, да известим читаоце о овд. подружини и њеном раду. Као што је сваки почетак тежак, тако је и овај. Управа се њена за ово кратко време похвалне достојно трудила, те је добила приличан број чланова и у поколико материјално осигурала подружину. Иницијативом свог председника, управа је учинила „Српско пољопривредно друштво“, те је овој подружини поклонило пет жарковачких плугова и две американске ралице, што је управа одмах у своме крају растурала. Сем тога у прошлој години, управа се постарала, те је у овом крају растурала доста семеља као: детелине, гледичја, репе и т. д.

Тринаестог пр. месеца, кад је држан главни скуп свију чланова подружине, поднашали су се ови послови:

1). Прочитан је годишњи извештај ове подружине, који би прихваћен;

2). За ових је бирана нова управа на две године, у коју ће ући готово сви чланова старе управе.

Двадесет првог Фебруара управа је решила, да се још поручне неке пољопривредне справе и семена као: плугови, крунчачи, детелина, гледичја, репа и др., што је већ и учињено, те да се раснростре у овој околини. На истом састанку управа је одредила, да се држи други скуп свију чланова ове подружине у Марковици 9. Марта.

Јуче је био тај скуп неде, и ја да је ружно време смело, те није посећен онако, како би требало, и како је се очекивало, ипак је преко 100 чланова било присутно овом збору.

На истом скупу држао је предавање Милија Карић својом „о орању и сејању.“ Говорник је лепо тему обрадио. Прво је поделио земљу на врсте; на онај говорио, за шта је која врста земље употребљива, за ових је прешао и говорио о орању, какког има орања, кад које оране кад употребити и на последњу изнео: последње оранја. Исти је говорио о семењу, избору семења, о њеној клијавости и на последњу изнео, како се кад ове оре и сеје сад, и како то треба да буде. После овог предавања, држао је предавање Лука Достанић својом „о ђубрету и ђубрењу“ и врло лепо објасно корист од ђубрења, врсте ђубрета, чување ђубрета и како треба ђубрити њиве. За ових је Драгомир Тапрић свршени ђак ратарске школе држао предавање „о налемљењу.“ Предавач је свих ових врста кплемљења лепо објасно и неколико се моделом помогао.

Сва три ова предавања скуп је са пажњом прорватно, и предавачима на труду у име целог скупа заблагодарио поп Добра Протић и поклоно им, да пажњом разлог и примером корисног окољани.

Познато је да онаква предавања у затвореном локалу ни у колико не доносе користи, колико би донела у отвореном пољу, али су се ипак предавачи трудили, те су своме говорима — који беху измешана са примерима — добро заинтересовали слушаоце. По свршеним предавањима, одређено је да се други скуп држи 18. Априла пошим предавањима, одређено је да се други скуп држи 18. Априла пошим предавањима, одређено је да се други скуп држи 18. Априла пошим

Новог Сада од Милана Т. Јовановића, друштво прими на своју адресу. — Пошто је управни одбор прибавио уверење да молиоц жели употребити исти казан за сопотвену производњу алкохолног пића, коју тек сада одпочиње, то је решено: да се исти казан прими на друштвену адресу.

33.

Председник друштва предлаже да се изради програм друштвеног рада за ову год. и држи да би добро било, изабрати један ужи одбор, коме поверити израду овог програма. — Одбор усвоји мишлење и предлог председника и изабра у овај ужи одбор г.г. Вучка С. Богдановића, Душ. М. Спасића, Мирка Миљковића и заступника секретара Н. Вељковића, умоливши их да са израдом програма похитају.

34.

Прочита се писмо подружине крушевачке, којим моли, да јој друштво изда повчану помоћ у 120 дин. и пошље већи број калем гранчица са друштвеног добра, те да подружина у околним срезовима, изашље калемаре који ће калемљење и облагорођавање воћа вршити. — Решено да се подружини учини по молби.

Уједно одбор реши да се и остале подружине упитају шта намеравају предузети у овој години и каква би им помоћ од стране друштва била потребна.

35.

Прочита се извештај о прегледу враћених Тријера друштву. — Одбор реши: да се купцима Тријера овај извештај у колико се кога тицало буде писмом саопшти, па ако не пристану тријере примити, да председништво уради даље шта треба.

36.

Вршиоц дужности секретара извештава одбор, да је досадањи служитељ друштвени Таса Николић од дужег времена оболео од очију, те је за сада неспособан за службу а други момак Радован Митровић, сам је изјавио да више неће да остане у друштвеној служби.

С' тога моли одбор да изволи решити, шта треба, те да друштво има послугу.

С' погледом на шестогодишњу верну и безпрекорну службу служитеља Тасе у друштву одбор решава:

1. Да се обојици досадашњих момака изда плата до краја овог месеца, а по том да се разреше од дужности;

2. Председништво овлашћује се да од 1. Марта ове год. погоди једнога сталнога момка за канцеларију са платом од 60 динара месечно, коме да се уступи и момачки стан у друштвеној згради на бесплатно уживање, ну са обвезом да све просторије друштвене зграде и авлије одржава у примерној чистоћи и реду.

3. Досадашњем служитељу Таси да се од 1-ог Марта па на даље у току ове године издаје из кредита на плату момака помоћ од тридесет и шест (36) динара месечно ради лечења, и

4. На рачун остатка служитељске плате по буџету, да се повремено плаћа други служитељ ради савлађивања осталих послова у колико их и када стални стужитељ не би могао савлађивати.

СТЕЧАЈ ЗА ПРСКАЧЕ.

Усљед огромних штета, које су винодељци окр. крушевачког претрпели од „Пероноспоре" или „Пламењаче", прошле и претпрошле године; а у интересу бољитка и одбране још постојећег винодеља овог округа, крушевачка пољопривредна подружина, вољна је: да ове године прва отпочне *лечење винограда и сузбијање пероноспоре* из винограда окр. крушевачког, *прскање лозе по виноградима „Бордовском чорбом"* (раствором плавог камена у кречњој води), сигурним и опробаним леком, који насигурно убија пероноспору у клици, и попрскану лозу чува од сушења, и осигурава берићет у грожђу 20—100 пута већи, него што кошта прскање.

Ово прскање винограда подружина је рада да изврши, по могућству, у свих 6 срезова окр. крушевачког, изашиљањем нарочитих људи, — „путујућих прскача", који ће ићи из места у место, и прскајући винограде народ у томе поучавати.

Тога ради подружина расписује овај стечај за прскаче.

Прскачи примаће се под овим условима:

1. За прскаче примаће се писмени, млади, здрави и вредни људи, који су вешти и калемљењу воћа и лозе за летњи калем. Првенство имаће свршени ђаци Винодељско-воћарске и ратарске школе, и подружински путујући калемари;

2. Прскачи ће имати од стране подружине (са помоћником) дневницу по 3 динара на дан, и у правује да, од сваког сопственика, чији виноград испрскају, могу у име свог труда наплатити по 50—100 пара дин. од мотике, или по 10 пара дин. од чокота за османлуке, а више не;

3. Прскачи дужни су, са својим помоћницима, 5—7 дана бити у Крушевцу, и по упуту подружине учити се прављењу лека — чорбе за прскање, и вежбати се с прскалицама у прскању околних винограда;

4. Прскачи ће добити од подружине, на послугу: Прскалице и остали прибор за прскање, резерву плавог камена и креча, писмену објаву и препоруку на све месне власти и виноделце у срезу у коме буду радили, и књигу за бележење прскања;

5. Прскачи дужни су, са својим помоћницима, ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, по нарочитом распореду, посећи собом довољну резерву лекова, и остали прибор, и пријављивати се објавом месној власти, која ће бити умољена; да им буде на руци и објави мештанима њихов долазак. Они су дужни правити течни лек — чорбу за прскање, и прскати виноград сваком, ко их позове, по такси, а и ниже, ако се погоде;

Препос лека (чорбе) у већој количини и прибора, из места до винограда и натраг, извршиће сопственици винограда;

Главно сложиште лекова и справа биће у Крушевцу (и среским местима).

6. Прскачи су дужни; у прскачкој књизи водити тачну белешку; кад су, где, коме и колики простор (мотика) винограда попрскали, и утрошену количину лека, коју ће, поред своје награде, наплатити од сопственика винограда по коштању од 1—2 динара од мотике, (у Мају мање у Јуну и Јулу више);

7. По свршином послу у једном месту прскачи ће се пријављивати месној власти, да им у књизи прскачкој овере њихов долазак у место, и ићи ће даље;

8. Овај ће посао трајати од половине Маја, па до половине Јула — 2 месеца;

9. Прскача ће требати 12—30 за све срезове окр. крушевачког, ако буде подружина потпомогнута од Сталног окр. одбора, г. Министра народне привреде и Срп. пољопривредног друштва, иначе мање.

Сви, који се осећају способни за овај привредни и одбранбени посао и предузеће, позивају се: да се, до конца месеца Априла, а најдаље, до 5 Маја пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој са својим документима

председнику подружине г. Велимиру Виторовићу наставнику гимназије у Крушевцу.

Најучтивије умољавају се и остала уредништва; да изволе овај Стечај бесплатно одштампати.

Бр. 157. Из седнице управног одбора крушевачке пољопривредне подружине 3. Априла 1894. године у Крушевцу.

ОГЛАС.

Пчеларско-Воћарска Задруга

Јавља да има на продају Ђерзонских кошница, Левицког система, у већој и мањој форми израђене.

Даље, да има на продају и пчела са кошницама — довољним бројем рамова пуни медом.

За једно и друго купци би имали да се јаве управи писмено као и за цене и обавештење могу се обратити друштвеном председнику г. Францу Тоболару индустријалцу и благајнику г. Мићи М. Петровићу трг. на сави.

Решење управе од 3. Марта 1894. год. за продају пчела важи до почетка ројења, а за кошнице целог лета.

УПРАВА
ПЧЕЛАР.-ВОЋАР. ЗАДРУГЕ

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Дао сам у штампу књигу.

УПУТСТВО

ЗА

КАЛЕМЛЕЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

КАО СРЕДСТВО ПРОТИВУ ФИЛОКСЕРЕ

(Са 19 дрвореза у тексту)

Главна је садржина ова:

I. Одељак. Предходни услови за калемлење.

II. Одељак. Зимско, пролетње и летње или зелено калемлење.

III. Одељак. Пресађивање и нега калемљене лозе.

Књига ће се штампати на финој сатинираној артији велике осмине, а цена је 60 пара дин. (30. новчића аустр. вредности).

Рок претплати траје до 20. тек. месеца.

Г. Г. чланове окружних одбора, пољопривредни подружина и све пријатеље винодеља молим да се заузму око скупљања претплатника, који на 8 комада добијају један у име награде, а књижари 30% рабата за готов новац.

Претплату било у новцу или у таксеним маркама ваља слати подписаном, који ће одма поручене књиге послати.

1. Априла 1894. г.

Топчидер.

Петар Стојадиновић
РУКОВАОЦ ДРЖАВНОГ РАСАДНИКА
АМЕРИЧКЕ ЛОЗЕ

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Спремио сам за штампу књигу

ПРАКТИЧНО КОЊАРСТВО

Садржај књиге нека обележи њена подела: *Први део*: Основни појмови из анатомије и физиологије коња. *Други део*: Цењење коња по спољашности. *Трећи део*: Расе коња. *Четврти део*: Производња коња. *Пети део*: Храњење и нега коња. *Шести део*: Потков и поткивање. *Седми део*: Коњарници и заклони за коње. *Осми део*: Из коњског лекарства. *Девети део*: Обука коња за јахање и вожење. *Десети део*: Коњарске установе и законодавство у Србији. —

И даљу поделу удесио сам с обзиром на што лакше разумевање и практичну употребу књиге.

Књига ће бити велика преко *дванајест табака* велике осмине, печатана на финој артији новим читким словима и *богато илустрована*.

Цена је књизи за претплатнике три динара или три круне, а за непретплатнике биће скупља. Ко скупи претплату на 10 књига и пошље новац, добиће на дар од писца, у знак захвалности, једанајесту књигу у нарочитом фином повезу. Претплату треба слати потписаноме или Српском пољопривредном друштву у Београду. (До 10 динара може се слати и у маркама).

Књигу ћу дати у рад чим будем примио најпотребнију суму за осигурање трошкова на израду слика и брзо печатање дела. Зато, да би књига што пре изашла, молим пријатеље своје и струке чијем је унапређењу намењена ова књига, да ме потпомогну што живљим скупљањем претплате. А, шта ме је покренуло да напишем и издајем ово дело, кад се зна да стручне књиге код нас још не награђују труд писца, биће јасно кад поменем, да данас српски привредник не може нигде да купи на свом језику књигу, која би му пружила знања о рационалном коњарству, која су потребна како одгајивачу, тако и ономе који држи само одрасле коње за разне своје потребе.

На дан Прогласа Краљевине 1894.
Београд.

Душан М. Спасић
бив. управ. држ. ергеле

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци**: За сузбијање Пероноспоре. — Наша пољопривредна статистика (наставиће се). — Прострел (Пришт, Бедреница). — Најважнија правила при гајењу поврћа. — Које су сорте кукуруза најбоље за кување и пурење? — О Кромпиру. — Извештај са винодељског конгреса (наставиће се). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Стечај.** — **Оглас.** — **Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО — КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА — Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЋАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 17 и 18. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 1. МАЈА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ЛЕК ПРОТИВУ ПЕРОНОСПОРЕ. — МИЉАРДОВА ФОРМУЛА.

Није само филоксера која је наше винограде упропастила за кратко време тако, да већ купујемо из страни држава и грожђе за јело, а о вину и да не говоримо.

Кад погледамо у званичну Статистику нашег увоза и извоза вина за 1893 годину, „подиђу нас ужаса пламови", или боље рећи — стида. Србија агриколна држава од памтивека па купује многе те производе са стране: и бикове и коње и дрвену грађу, многе друге намирнице, а од скора вино и грожђе за јело!

Могао би нас ко запитати: па кад ви купујете све те намирнице са стране, шта онда ви производите, шта извозите и од чега живите?

Доиста, на ово питање тешко би било одговорити. Ко би хтео да буде искрен, рекао би: живимо трошећи тековину прошлости и правећи дуг на рачун будућности.

Зар би без тога могли показати на какав успешан рад садашњости?

Осим кавге, ината, свађе, прегонења и сваковрсне друге мизерије наше, шта би могли друго у изобиљу показати; али овакова роба, која је само код нас нашла погодну пијацу, нигде се више не прима ни за пребијену мангуру. —

Благодарећи доброти нашег вредног Статистичара г. Др. Ђурића, можемо учинити једно кратко упоређење увоза и извоза вина, које нам даје верну, но веома жалосну, слику нашег газдинства.

У 1889-ој год. *увоз* је био у вредности 84.459 д., а *извоз* 1,417.195 дин. Вишак извоза износи 1,332.736 динара.

У 1893-ој год. увоз је порастао на 1,818.849 д. а извоз спао на само 41.715 д. Вишак је *увоза* над *извозом* премашио за 1,777.134 динара.

То је само после четири године!

Пре 1889-те год. увек смо извозили знатно већу количину (сем незнатног изузетка 1884. г.), али од те године извоз је бивао све мањи и мањи, и. ево, докле смо дошли последње године.

Је ли само филоксера узрок овом наглом обрту у нашој производњи и трговини са вином?

Није. Филоксера није захватила више половине наших винограда, а она друга половина још недирнута, могла би нам зар дати грожђа за јело и вина колико толико, за унутрашњу потрошњу; али *Пероноспора* докусурује и онај остатак ништећи плод за ово неколико година.

Сви извештаји слажу се у томе, да су наши виногради пропали прошле године од *„пламењаче"*, *„љуте росе"*, *тоње* и т. д. Учени винодељци веле, да је то *Пероноспора*.

Бавећи се 3—4 године на страни, ми нисмо имали прилике, да ову болест испитамо у њеном поступном развићу у нашим виноградима; али пр. године у позну јесен, када се тешко и распознаје, могли смо је јасно уочити на лишћу Жакеза у Топчидерској расадници. Према томе сасвим је вероватно, да је она распрострањена и по осталим виноградима, у толико пре, што је она постала општа болест у свима европским виноградима, само не појављује се у свима пределима са подједнаком јачином.

Ако је дакле само Пероноспора (коју научно зову Plasmopara viticola) узрок овој пропасти нашег виноградарства — *и противу ње има лека.*

Лек је прост и сразмерно јевтин. Напоменућемо како се справља и употребљује, но најважнија ствар на коју обраћамо пажњу винодељаца, састоји се у томе да се Пероноспора лечи *превентивно* т.ј. пре него што се њени трагови опазе на виновом лишћу.

Ако је виноград већ заражен Пероноспором, лечењем се може спречити и угушивати даље ширење и распростирање, али оно лишће што је оболело не може се излечити, јер је болест један криптогамски паразит, који пушта свој корен (mycélium) у унутрашњост листа и ту црпи храну разгранавајући се између лисни ћелица. Доказано је опитима, да се јаким реактивом пре уништи ткање листа него његов корен, те с тога се лечење своди на превентивне мере, на спречавање да спора (клица) клија.

Сваки ће винодељац познати Пероноспору по спољашњим знацима, који се виде на лишћу, те није нужно да улазимо у ботанички и биолошки опис, који је тежи за разумевање због многи научни термина.

Њени су знаци на лишћу оваки:

У месецу Мају, Јуну или Јулу, како које године и различно према пределима кад топлота достигне између 20 и 30° Целз., лишће се прошара и на горњој страни покажу се жуте пеге, које бивају с временом све угаситије и напослетку добију боју осушеног листа; пега је неправилног облика, није никад јасно ограничена при додиру са здравим листом, него је при крајевима мало отвореније боје и постепено се губи при саставу здравог листа. Под истом пегом у одговарајућој величини с доње стране листа примећава се јасно бељкасто-сива маса као да је место посуто ситно истуцаним шећером. Та бела маса, то су изданци (conidiophores) Пероноспоре, који на својим окрајцима носе споре за размножавање. Ови израштаји множе се врло брзо и често израсту за једну ноћ.

Тако образоване спорангије (conidies) при најмањем додиру распрсну се у фину прашину, коју ветар разноси на велику даљину и пада на горњу површину лишћа, ту клија и пушта свој корен у средину лисног ткања. С тога при шприцању довољно је кад се горња површина лишћа попрска пошто се ту највише налази спора, као што се види из следећег опита професора Миљарде а.

Он је метуо две стаклене плоче намазане са финим слојем уља у један врло пероноспоричан виноград, на висину од 1. метра. Једна је плоча положена хоризонтално, друга вертикално и окренута једном страном владајућем западном ветру. Плоче су остале тако 26 сати за које је време дувао лагани поветарац, затим су узете и брижљиво испитане под микроскопом па је нађено на вертикалној плочи и то на страни окренутој истоку 1050 спора, на западној страни изложеној поветарцу 6000 спора на 1. квадр. десиметар.

Што се тиче плоче која је положена хоризонтално после дужег испитивања није нађена ни једна спора на доњој страни, док на горњој било је 32.000 на 1. квадр. десиметру.

Ветар разноси овај прах у извесну висину одакле при мирном времену пада као киша на лишће.

Инфекција с доње стране листа врло је ретка и незнатна; догађа се само на врло кратком остојању и на лишћу једног истог стабла.

Да клица или спора од ове болести клија и почне се развијати потребна је топлота око 20° Целз. (а то бива и при мањој топлоти само спорије) и најмања капљица воде од росе или талога атмосферских у влажним годинама.

Превентивно лечење састоји се у томе, *да се спречи* клијање ових спора, а то се постиже раствором какве бакрове соли, понајбоље *плавим каменом* (сулфат бакра) у врло малој дози, која се мора налазити растворена у капљици воде у којој би клица Пероноспорина нашла услове за клијање и развитак; али ако се налази најмањи делић ове соли, моћ је клијања уништена и развиће Пероноспоре спречено.

Миљарде је први ове опите чинио и доказао да $\frac{2-3}{10.000.000}$ дела плавог камена спречава потпуно развиће болести. Он је такође први удесио сразмеру — формулу — у којој се мери узимају поједини састојци и како се приправљају.

Дакле треба узети:

плавог камена (сулфата бакра) . .	2 килогр.
негашеног креча	1 „
воде	100 литара

па се од овог направи један раствор на овај начин: У 95 литара воде раствори се плави камен, а у другом суду угаси се креч у 5 литара воде, добро се затим измеша да се направи једна маса звана кречно млеко, *које се после сипа у раствор плавог камена* и поново добро измеша пре употребе. Не треба нипошто сипати обратно т. ј. раствор плавог камена у кречно млеко, јер се на тај начин редуцира бакров оксид, претвори се у црни оксид, који је нерастворан у води и по томе без икаквог дјества противу Пероноспоре.

Кад се течност остави на миру, талог падне на дно, избистри се и има лепу плаву боју. Пре сипања у шприцаљку (апарат за прскање) треба промешати. —

Може се узети и мања количина плавог камена (а и креча) него што је означено у формули и то за прву употребу и у годинама неповољним за Пероноспору (1. килогр., 750 гр. или 500 грама плавог камена и 375—250 грама креча), али практика је показала — Др. Виала је и сам тог мишљења — да не треба мање узети плавог камена од 2 килограма.

За креч смо казали да треба узети 1. кгр. за 100 литара воде, то се разуме за негашен и чист креч. Ако је се распао у прашак онда је нужно 2 кгр., а угашен и у тесто умешен треба 5 кгр.

Најпрактичнији је начин да се креч прскањем с водом раствори у прашак, који се просије на сито и од нечистоће очисти па од тог узме 2 кила.

Може, најпосле, ко помислити да ће с повећаном дозом плавог камена постићи већи успех. Од овога треба се чувати, јер би сувишна киселина испрљила лишће ако не би у равној мери повећали и дозу креча. Ни једно ни друго не би било ни од какве користи.

У осталом, да би били сигурнији, да ли је раствор добро преправљен, треба узети парче плаве (лакмусове) артије (има у свима апотекама), замочити у раствор, па ако артија поцрвени, додати још мало креча, у противном не.

Кад је раствор спремљен, сипа се у шприцаљке па прска лишће винове лозе. Ових апарата има много разних система између којих понајбољи су један француски а други немачки фабрикат. Први кошта 40 дин. у Паризу и може се добити у фабрици Беснаровој (F. Besnard, ingénieur — constructeur, 28 Rue Geoffroy — L' Asnier. — Paris.[1]), други Мајфартов кошта у Србији око 72 динара, може се добити у Бечу (Ph. Mayfarth & Co. Wien, Taborstrasse № 76.).

Оба су пробана у Српском Пољопривредном друштву и засад се још не може сигурно рећи који има превагу узев у обзир цену и др. околности, но практика ће то показати.

Ми можемо рећи, да су за данас ова два апарата најсавршенији и да се винодељци са једним као и с другим могу корисно послужити. Као да Мајфартов има превагу у томе, што једном сабијен ваздух, помоћу

[1]) У Београду поштиће око 60 динара.

Уредништво

парочите пумпе, служи за шприцање довле год траје течности и тиме даје одмора раднику који при прскању само пази на то, да течност буде равномерно подељена; али му је цена већа за скоро 23 динара.

Уз други апарат — Беснаров — спојена је пумпа, коју радник покреће при самом раду — шприцању — због чега се заморава, ако није вешт да пумпом влада у извесном размаку времена, повећавајући притисак ваздуха у колико се он излагањем течности смањује.

Кад треба и колико пута шприцати виноград?

Прво шприцање треба извршити од 10-ог Маја до Јуна.

Друго, долази у време кад Перономспора може да буде најопаснија, време се не може тачно означити, но према упоредним опитима, треба га извршити на три недеље или један месец дана најдаље после првог шприцања.

Треће шприцање нужно је поновити на 40 дана после другог или у другој половини Јула до 5 Августа најдаље.

На многим местима употребљује се и четврто или допуњујуће третирање, но ако су ова три извршена у погодно време и с пажњом, довољна су у највише случајева.

Ако би после ма ког шприцања пала киша и опрала раствор с лишћа, нужно је поновити поште се време улепша.

Количина течности за један хектар винограда износи при првом шприцању око 200 литара; при другом 400 до 500, а при трећем до 600 литара и више што зависи од бујности и развића зелени органа лозе.

Један радник с обичном шприцаљком може за дан свршити 1 хектар и више при првом раду, доцније пошто се лишће и лоза потпуно развију половину и трећину хектара.

Како су код нас виногради обично мали са једном справом — шприцаљком — могу се послужити неколико комшија и у толико их јевтиније кошта што не мора сваки за себе набављати.

Препоручујемо топло овај рад нашим виноделцима који имају још од филоксере здраве винограде, јер ће само на тај начин сачувати плод који перономспора упропасти у половину, две трећине, а неки година не остане ништа. Па и оно што остане није ни за вино ни за јело.

У свима виноделским земљама овај се посао обавља са највећом пажњом, а они виноделци који су према своме остали упорни, имали су прилике, да се увере каква је разлика између њиховог и комшијског винограда што је на овај начин лечен.

Љуб. Којић

ЈОШ ЈЕДНА ВАЖНА НАПОМЕНА ОДГАЈИВАЧИМА ГОВЕДА.

Мени је врло мило, што се бар сада, после скоро тромесечног рада комисије за унапређење сточарства, која је ланске године решењем госп. Министра народне привреде постављена и свестрано се упустила у стручно решавање врло важних и битних питања по наше сточарство — појављују у „Тежаку" одзиви и мишљења и других наших стручњака, који нису учествовали у раду поменуте комисије. Мени је то тим милије, што сам у тој комисији био и ја један од оних, који су захтевали, да се комисија прошири и попуни са што више стручних чланова, а после и с тога, што моје усамљено мишљење у комисији, у свима тим стручним одзивима налази потврде и поткрепе. У мом одвојеном мишљењу, о начину поправке наших говеди, ја сам из тамо, у кратко побројаних разлога, био за то — *да се већим одбирањем, храњењем и негом, у државним заводима, а сиварењем наших говеди у сопственој крви, ствара материјал за поправку наших сојева говеда.*

Ма да и ја не сматрам, да је питање о унапређењу сточарства, са решењем горње комисије, које је поткрепљено и решавањем у привредном савету — потпуно решено и приведено своме крају, опет морам признати, да је то питање — питање о унапређењу сточарства, — решавањем стручне комисије и једног таквог стручног тела, какав је привредни савет, а нарочито мерама за извођење тог решења у практици, добило сасвим нов и јачи полет, као и сва остала питања, у којима се са голих речи преће на дела. С тога гледишта рад комисије за унапређење сточарства је једна права благодет по земаљско сточарство и он је био потпуно сувремен, јер су га изазазвале стварне потребе и тежње како појединаца, тако и самоуправних тела, па и саме државе, да се једном радикално приступи подизању сточарства и његових појединих грана.

Према томе, изгледа, да ја не бих имао потребе, када сви одзиви, поткрепљују моје начелно гледиште нарочито о поправци говеди, да узимам перо у руке и да први између осталих чланова комисије, узимам ма у каквој заштити, или одбрану рад једне потпуно стручне комисије, код нас. Али ја то морам да чиним ради неких неоправданих прекора, који се чине раду комисије, а који показују или недовољну обавештеност писаца, у томе погледу, или критиковање, без довољно збиље и усрдности а под плаштом стручности.

Не знам какво је начелно мишљење већине чланова Српског пољопривредног друштва као потпуно стручног и спремног тела, за решавање таквих питања, на које се један од тих писаца позива, јер у потпуној седници секције сточарске, или на збору друштвеном, таква питања нису у целини, скоро претресана, али знам, да су сви чланови комисије коју је ланске године г. Министар народне привреде, позвао на рад — у исто доба и чланови Српског пољоприв. друштва, а знам и то, да је само за похвалу рад бив. министра народне привреде г. Лозанића, који је ваљда једини Српски министар, што наставља радове својих претходника а не ништи их до темеља и не почиње вечито зидање из нова. Тај г. министар, имао је да теоријску расправу питања о унапређењу сточарства приведе у дело, да је оживи и он је то учинио и одлучно и брзо, јер је и комисију одређену раније за набавку страних приплодних грла — говеди, оваца и свиња — снабдео одмах са материјалним средствима и упутио да набавку изврше.

И ја сматрам за дужност да ово констатујем, јер г. Лозанић је по струци хемичар, а он је овде радио онако, како треба да ради сваки добар домаћин, сваки ваљан пољопривредник.....

Критиковати дакле рад комисије за унапређење сточарства, то је дело похвале вредно и достојно сваког правог стручњака, који се сматра да је позван и довољно спреман, да такав један рад критикује. Још је похвалније дело — опомињати из раније, од могућих погрешака и заблуда, српске одгајиваче ту снагу пољопривредне српске државе, када смо убеђени, да су погрешке, заблуде и опасности ту.

И г. Спасић у своме чланку: *„једна важна напомена одгајивачима говеда"* то и чини, јер му је резиме чланка са овим важним и судбоносним саветом, на крају самом:

„Најбоље краве домаћег соја, спарујте са најбољим домаћим јунцима, а *швајцарске биковe* употребите, пошто се уверите, да су потпуно здрави."

Важно је због тога, што је г. Спасић, дотле постао секретар министарства народне привреде, дакле референт министров и то баш у оном одељењу, које ће имати да изводи даље мере за унапређење сточарства, а судбоносно је, што човек сада на таквом положају, доказује, да има читаво предубеђење о раду једне комисије, којој се мора признати нека стручност за решавање сличних питања. Један стручњак, који критикује рад једне комисије, којој се стручност признати мора, не може излазити јавно с критиком, која показује онако мало обавештености о суштини целога и теоријског и практичког посла, већ предузетог у циљу побољшања говеди!

Госп. Спасић тврдећи, да су од стране комисије набављена страна приплодна говеда — *швајцарска*, када у другу погрешку, да опомиње одгајиваче од опасних болештина, којима су та говеда подложна; јер његово друго тврђење: „већина ових бикова донашње се нашим одгајивачима, јер су доиста у опште узев и од ока ценећи бољи, но што их има код нас од домаћег соја", нисмо вољни да му упишемо у незнање да разликује и распознаје поједине стране сојеве, пошто држимо, да није ни видео набављена говеда са стране, а тада их бар не би никако могао назвати *швајцарским*.

Одгајивачи, којима су већ на угледу набављени бикови са стране, знаће већ боље да међу *овима нема ни једнога бика ма које швајцарске расе*, већ су по решењу комисије набављена:

За округе *пожаревачки* и *брдовитији* крај *крушевачки* и за ратарницу у Краљеву — бикови и краве *алгајске расе* (у Баварској).

За округ *крапински* и виноделско-воћарску школу: бикови и краве *монтафонске расе* (Монтафон у Форалбергу аустриском);

За округе *тошлички*: бикови *обер-пинталске расе* (у Тиролу аустриском);

За округе крушевачки, крагујевачки, подрински и државне заводе у Добричеву, Љубичеву и Топчидеру: бикови и краве *маријахофске* и *лавантalске расе* (у Корушкој).

Све ове расе, као што тврде стране много озбиљнији стручњаци и свакодневно искуство: *шасу лети по шапшињима алписким, издржљиве су и с мање задовољне, а што је главно, нису подложне, нити склоне опасним заразним болештинама* (као што је заразно запаљење плућа, туберкулоза и т. под.).

И с тога ја, и ако сам противник поправке говеди путем укрштања са страним расама, не могу делити жеље а ни савете г. Спасићеве, но кад су приплодна грла страних раса већ набављена, могу завршити са бољим саветом нашим одгајивачима:

Најбоље, одабране краве домаћег соја спарујте, с најбоље одабраним и отхрањеним биковима нашег соја, а где су набављени бикови, ма које горе побројане расе, но препоруци наше стручне комисије за унапређење сточарства, употребљавајте слободно, но већ утврђеним прописима — упутствима, одштампаним у пољопривредном календару за 94 годину и у „Тежаку", јер ћете доћи пре до бољих говеди и за извоз и за домаћу потребу, а небојте се, никаквих опасности од невиђених и нечувених каквих болештина, пошто расе алгајска, монтафонска, обер-питалска, маријахофска и лавантalске, нити су подложне, нити су наклоњене опасним заразним болештинама, којима су и подложне и наклоњене швајцарске расе и да те по препоруци комисије набављене расе, нису ни мало швајцарске!

Свет. Ђ. Гавриловић

НАША ПОЉОПРИВРЕДНА СТАТИСТИКА

од

Мих. М. Протића

(свршетак)

III.

Остаје нам још да разгледамо распоред културе на овоме обрађеном земљишту и жетвени принос и његову вредност од сваког усева посебице. То ћемо најбоље видети из ове таблице, у којој су упоређени и неки подаци, које је дао попис од 1867. године.

Број	Чиме је засејан?	Пространство у хектар. 1889	1867	У 1889 години било је више	мање
		г о д и н е			
1	Кукурузом	298.595·69	178.328·88	120.267·03	—
2	Пшеницом	186.743·76	99.574·08	87.169·68	—
3	Ражју	25.369·25	12.188·00	13.181·25	—
4	Јечмом	46.177·88	23.548·00	22.629·88	—
5	Овсом	52.094·43	20.254·00	31.739·43	—
6	Крупницом	7.482·93	9.522·00	—	2.039·07
7	Кромпиром	1.383·00	905·00	578·00	—
8	Пиром	411·57	273·20	141·37	—
9	Пасуљем: сувим без друсења	2.563·10	—	2.563·10	—
	Пасуљем: с друштвом	(115.355·93)	—	(115.355·93)	—
10	Сочивом	430·28	—	430·28	—
11	Бостаном	2.425·84	—	2.425·84	—
12	Башт. производ.: купусом	3.124·20	6.236·00	—	3.111·80
13	кромпиром	3.908·30	5.133·00	—	1.225·70
14	црним луком	1.538·76	—	1.538·76	—
15	белим луком	1.176·61	—	1.176·61	—
16	осталим	3.095·24	7.567·20	—	4.471·96
17	Дуван	491·75	1.458·00	—	967·25
18	Конопљем	7.399·76	12.566·00	—	5.167·24
19	Дуваном	2.296·81	1.373·28	923·67	—
20	Виноградом	37.301·81	31.451·12	5.850·16	—
21	Воћњака	63.611·46	56.611·00	7.449·96	—
22	Ливада	215.069·22	251.737·16	—	39.053·10
23	Пашњака	169.631·24	—	169.631·24	—
	Свега (осим пас. и др. ус.)	1.140.088·26	724.593·81	+415.494·24	

Од овога вишка обрађевина у 1889. години треба одузети 143.315·23 хектара, колико долази на нове округе, и тада имамо на чисто увећани простор обрађевина за 22 године у старим окрузима 272.179·51 хект.

Као што се из предње таблице види, највећи простор земљишта засејан је *кукурузом* (26·17%), па онда *пшеницом* (16·38), *овсом* (4·65), *јечмом* (4·05) и *ражју* (2·26). Интересно је при овоме поређењу, да је 1867. године више обрађиван крупник, купус и кромпир. Али што најјаче пада у очи то је, да је гајење конопља знатно опало у последње време. То ће бити по свој прилици узрок јачег продирања и у наш сеоски сталеж памучних израђевина, које нам долазе са запада. Тако је исто доста знатан проценат опао и у простору ливада, што, на сваки начин, значи, да је и сточарство за то време опадало.

Каква је и колика је била жетва у 1889. години показује нам ова таблица, заједно са вредношћу, коју је жетва представљала.

БРОЈ	ЧЕГА?	ЖЕТВЕНИ ПРИНОС У ТОВАРИМА	ЊЕГОВА ВРЕДН. У ДИНАРИМА
1	Кукуруза	4,775.931	43,604.250
2	Пшенице	2,493.099	28,870.086
3	Ражи	271.999	2,279.352
4	Јечма	545.083	4,731.320
5	Овса	635.837	5,048.545
6	Крупника	97.408	724.715
7	Елде	14.510·2	217.655
8	Проса	4.593	45.930
9	Пасуља	324.559	7,834.854
10	Сочива	2.451·4	73.548
11	Боствана	194.066	2,425.830
12	Купуса	342.424	3,424.240
13	Кромпира	195.466	1,665.370
14	Црна лука	26.857	268.570
15	Бела лука	14.766	442.980
16	Осталог баштен. производа	34.433	384.330
17	Лана: — семена	3.999	195.450
	влакна	1.503	198.396
18	Конопље: — семена	25.199	1,259.950
	влакна	35.999	3,023.916
19	Дувана	16.855	2,073.165
20	Вина (хектолитара)	832.338	19,143.784
21	Сирових шљива	7,716.122	37,808.998
	Свега	**18,609.407**	**165,745.230**
22	Сламе: Пшеничне	2,522.620	
	Ржане	347.889	
	Јечмене	623.395	
	Овсене	715.317	
	Крупникове	101.155	25,761.467
	Елдине	16.660	
	Проса	5.637	
	Кукурузне	5,969.914	
	У свиште	**10,304.587**	
23	Сена	3,057.596	36,823.214
	Жетвеног приноса у свиште	**36,971.590**	**228,329.911**

Овим подацима недостаје још, ради тачнијег сазнања правога стања у расматраној години, колико је утрошено семена, да би се, према томе, могло израчунати, колико је од пожњевенога на чисто остало за трговину и за исхрану.

Поређење у овом погледу са 1867. годином нисмо могли чинити, што из те године и немамо никаквих података о жетвеном приносу и његовој вредности. До душе г. Вл. Јакшић у већ наведеном своме чланку износи *за сва жита* и колико је посејано и колико је пожњевено, па не само за 1867., него чак и за 1847. годину. Али он то не чини на основу *наших* података, него, вели, „у недостатку положних из нашег отечества података, ми смо се потрудили, да подобне статистичне податке у краљевству Рватској и Славонији приликом сачињавања провизорног катастера у г. 1851. прибрате, употребимо и на наше привредне околности применимо."

Како ми за 1889. годину имамо већ податке о жетви и њеној вредности, ма да их, по нашем мишљењу, с прилично резерве можемо усвојити, то би могли с много више основа узети „од прилике" количину утрошеног семена и даље ићи у извођењу тим пре, што нам данас пољопривредна наука сама казује, колико је највише, а колико најмање од кога семена потребно на хектару. Ну ми овом приликом то не моможемо да чинимо с тога, што би изашли из круга наше расправе. Јер ми не пишемо о стању наше земљорадње, те да то стање ма и *приближно* истражујемо, него, на против, пишемо о стању наше пољопривредне статистике, која и треба да нам то стање земљорадње покаже, и ми претом указујемо на њене недостатке.

* * *

Подаци о живоме инвентару прикупљани су такође пописом од 1889. године, док података о мртвоме инвентару немамо никаквих.

Пољопривредним пописом од 1889. године нађено је: волова и бикова 325.338, крава 158,667 и коња и кобила 97.828. Свега теглеће стоке, употребљаване у пољопривредним пословима 581.833. Пописом пак домаће стоке, извршеним 31. децембра 1890. године, заједно с пописом становништва, нађено је свега: волова и бикова 356.992, крава 238.804 и коња и кобила 163.391 — свега 759.187. Ако сад ове бројеве међу собом упоредимо, онда ћемо наћи, да је од целокупног броја волова и бикова употребљавано у пољским радовима 91·13 процената, а остатак је у 8·87 употребљен за трговину (извоз) или потрошак у земљи. Од коња је употребљавано у пољским радовима 59·87 а од крава 62·26.

Пописа домаће стоке било је у нас, у главноме, три: 1859., 1866. и 1890. године. Они су обично вршени заједно с пописима становништва, али као што ни код једних пописа наших није било утврђено време кад се они имају обнављати, него су вршени тако рећи припадом, кад је каква специјална потреба у држави захтевала, тако је исто било и с пописима домаће стоке. Између првог и другог пописа размак времена био је 7 година, а између другог и трећег 24 године!...

Овај последњи попис, извршен 1890. године одговара у главноме свима захтевима, исказаним на разним статистичким конгресима. Према томе, ми можемо овде за сада исказати само жељу, да за новим пописом не чекамо 24 године.....

Да се сад мало задржимо на ресултатима, које нам овај попис даје.

Од целокупног броја домаће стоке нађено је: коња 163.391, магараца и мазга 1.575, говеда 819.251, бивола 8.494, свиња 908.603, оваца 2,963.904, коза 509

хиљада и 738 и кошница 124.600 — *свега* 5,499.556 Кад овај укупни број поредимо с бројем домаћина, који су имали ма и једну врсту домаће стоке, онда налазимо, да је долазило на сто домаћина

по варошима . . .	1.044	грла и	35 кошница
„ селима	2.076	„ „	47 кошница
у опште . . .	**2.008**	„ „	**46** кошница

Интересно је у овом погледу поређење са 1866. годином, разуме се само према старим окрузима.

Тако било је године

	1890.	1866.
Коња . . .	134.399	122.985
Говеда . .	677.589	741.425
Свиња . . .	856.506	1,291.164
Оваца . .	2,445.126	2,677.310
Коза . . .	301.873	451.249
Кошница .	115.553	106.452
Свега . .	**4,531.046**	**5,390.585**

Према томе укупни број домаће стоке био је у 1890. години мањи за 867.948 грла, док је број кошница већи за 9.101 или 8·55 процената. Ну ако овај број кошница поредимо са становништвом, онда ћемо наћи, да је долазило кошница на 1000 становника у 1890. години 66·00, а у 1866. години 87·54. Дакле, не само да немамо никаквог вишка, него се још показује дефицит. Ово опадање пчеларства још се јаче показује у периоду од 1859. до 1866. Тако 1859. године долазило је на 1000 становника 153 кошн. а 1866. 87.

Тако је исто много јаче опадање и у домаћој стоци у периоду од 1859.-66., него у периоду од 1866.-90. године. Године 1859. било је свега 5,592.903 грла домаће стоке, а 1866.— 5,284.133 грла, дакле за циглих седам година број се грла смањио за 308.770 или за 44.110 грла годишње.

Какво је и колико је опадање наше у сточарству било у последњем периоду, најбоље ће се видети, ако поређење 1890. године са 1866. учинимо према броју становника.

Тако на 1000 становника долазило је у 1890. години домаће стоке 2.522·09 грла, а у 1866. години 4.345·71. Према томе, дакле, на *сто грла* домаће стоке у 1866. години долазило је 1890. године *58 грла*.

Још само две три речи о укупној вредности све домаће стоке у Србији, па да завршимо; јер се бојимо да не постанемо досадни читаоцима овим сухопарним излагањем, а и у опасности смо, да даље идући овим путем не прекорачимо границе наше постављене задаће.

Укупна вредност све домаће стоке у 1890. години била је, и то: коња 12,285.608 дин., говеда 61,015.365, бивола 1,453.690, магараца 58.520, мазага 6.250, свиња 10,105.698, оваца 20,374.668, коза 3,466.213. и кошница 794.310 динара. Свега вредност домаће стоке: *109,560.322 динара*.

Ако ову вредност поредимо с бројем домаћина, који су имали домаће стоке, онда ћемо наћи да је просечно долазило динара на једног домаћина 409·65[1].

[1]) Попис домаће стоке у Краљевини Србији 31. децембра 1890. године. По службеним подацима написао Богољуб Јовановић, 1893. стр. XXXVIII и даље.

Ево нас при крају. Завршујући ове редове ми се надамо, да смо доста прегледно и исцрпно изложили шта се и колико се у нас радило на пољопривредној статистици, као и шта се има на њој још урадити, те да потпуно одговори захтевима статистичке науке и потребама наше администрације. Познавајући заузимљивост и неоспорну вредноћу данашњега шефа наше статистичке управе ми се надамо, да ће он и хтети и умети подићи ову грану наше статистике на достојну висину, какву она и заслужује, само ако он буде и од надлежних радо предусретан и ако му буде указивана потребна помоћ.

5. априла 1894. год.
Београд.

НЕКЕ НАПОМЕНЕ О ГАЈЕЊУ ГОВЕДА.

од

J. C. Мићића

Мислим да ће читаоцима „Тежака“ ако не бар свима а оно већим делом познато бити, да већина наших сточних трговаца која терају говеда и свиње на пештанску и друге стране пијаце, приликом повратка купе тамо по неколико приплодни грла стоке (крава и бикова) за свој домазлук, мислећи да су добар избор у сојевима говеди учинили. Но видели смо доста прилика у прошлој и овој години, где су наши трговци куповали по неколико грла бикова или крава, тако хрђавих, да ће они сами после веома кратког времена премишљати, шта ће радити са таковим сојем бикова или крава (набављених у намери за домазлук), које су са стране по веома скупе новце набавили.

Меме је баш ово неколико редака напред изложених и побудило, да упознам наше сточне трговце у краћим потезима са „говедарством.“

Највећи покретач и најглавнија потпора у земљоделству неоспорно је „говедарство“, и то из ових разлога:

1. Говеда нам дају највише, најупотребљивијег и најбољег ђубрета но свака друга наша домаћа стока, а то је најглавни основ земљорадње.

2. Говеда су нам највољнији и најиздржљивији помагачи у сваком пољопривредном и газдинском раду.

3. Краве нам дају при довољној и умесној храни: теоце, млеко, масло и расне сиреве; и

4. Кад волови остаре, ослабе, или иначе постану неспособни за рад, или кад краве ојалове т. ј. престану телити се, а они се метну на јасла и гоје за кланицу. —

Сад дакле да се упознамо са сојевима говеди:

О сојевима.

Са разних употреба, нужно је да познајемо својства бар оних сојева, који су познати или са своје велике млечности, или са своје телесне крупноће и способности за теглење, или пак са своје гојавности. На поделу разних писаца ми се нећемо толико обзирати, јер их неки деле на сојеве са краћим или дужим роговима, са мањим или већим челом, са мањом или већом главом, са вишим или нижим орецком и т. п. Ми ћемо да их поделимо у главноме на два соја. И то на *планинску* и *долинску* расу, па онда по извесним пределима, у којима се говеда по својим разним својствама одликују. Тако је на пр. *швајцарска* раса, нарочито долинска, позната са својих крупних и млеч-

них права. Швајцарске су краве млечније и дају *масноћнији млека*, али су ситније, а долинске су телом крупније, но мање млека дају. Од те Швајцарске расе Бернско је говече за наше долине најудесније; јер при поле доброј храни даје *довољно млека*, а даје и крупну теладь, односно јаке теглеће волове. *Бернско је говече шарено*, црвено и бело, или црно и бело. Мисли се да је први сој надржљивији за рад. Даље долази *холандски* искључно долински сој, који би се код нас у Посавини, Подунављу и Поморављу одомаћити могао.

Холандске краве у пуном смислу речи праве су *музаре*, јер се преко целе године без икаквих штетних последица ни за мајку ни за теле, до на неколико дана пред само телење мусти могу.

У нашем суседству, у јужној Угарској, налази се особени сој говеда, *угарско говече*. Особине угарского говечета ове су:

Оно је високо, у свему витко, и до једнога метра дугачким роговима. Са његових танких и финих костију, сочног и с лојем помешаног меса (слој меса а слој лоја), тражи се по већим варошима за клање. Брзо се и добро даје угојити. Волови су јаки и надржљиви.

Наше је говече смеса разних сојева, али највише има на њему знакова *подолског соја*. И наше говече могло би се упрстити у сваком обзиру, с' *добрим говедима*, кад би се боље пазило на избор приплодних грла и на негу саме говеди, јер наше говече даје сразмерно доста млека, даје се добро угојити и доје јаке и надржљиве волове.

Према овоме да пређемо на оно што је у говедарству најглавније, а то је:

О избору грла за приплод.

1. *Бик*. При одржавању добрих својстава једног извесног соја говеди, треба добро пазити на избор бика, он треба да је од добре краве, која мање а дебелог млека да је; даје лепог узраста, дугачак, јаких и дебелих костију, весео и жив, да је млад (од $1^1/_2$—8. година старости). И на послетку, да је потпуно здрав. Глава треба да му је кратка а дебела, чело широко, глава на челу и између рогова да је дугачка и што пуздравија, очи да су му велике, живе и ватрене; нос широк; ноздрве велике; уши дугачке и изнутра и на врховима да су дугачком длаком обрасле. Врат му мора бити кратак, јак и широк; плећа и прса морају бити широка; леђа дугачка и што више права, а не угнута, ребра су добро испупчена, а бокови јаки и меснати; реп дугачак, дебео и што више длаком, а ничица да је пуна и дугачка. И на послетку, да му је ход слободан, јак и жив.

За оплођавање на једнога бика рачуна се обично 60—70 крава годишње, али да не би брзо ослабио и да од њега буде пород јак и здрав, потреба једном бику одредити више од 50 крава преко године за оплођавање. Домаћин, који би у своме домаћлуку имао више од 20. крава, треба увек да има по два бика; јер се лако може догодити да један бик за вођење — оплођавање — онеспособи, да се разболи и т. д. па би у недостатку другога бика много краве за дуже време не оплођене остати, могле, с' тога треба (само коме је то могуће) увек по једнога бика у резерви имати.

Од та два бика, да је један млађи а други старији, како би се млађи за млађе а старији за старије краве употребити могао. У опште много је боље да краве с' млађим биком воде него са старијим.

2, *Крава*. Као год што се мора пазити на избор ваљаног бика, исто се тако и при избору краве за приплод сви спољни знаци и околности које добру краву означују у обзир узети морају. Ваљане и добре краве музаре следећи су знаци; свака добра музара т. ј. крава за приплод треба да је лепога стаса, да су јој подужа ребра, а спуштен трбух; пресек тела потреба да јој је округа но више дугуљаст, сапи да су поширокe и сразмерно да су од предњега дела слабије; кости у опште да су танке, и глава да је сразмерно мала; очи да су увек веселе; а крава да је у опште добро-ћудна и мирна. Вime треба да је велико, али не месната и тврдо, но меканo и лабаво са дебелим млечним жилама; што год је вime више остраг између ногу избуљено и што су сисе — брадавице — дуже, тим све боље, реп треба да је дугачак и што је дужи, тим је све већа и сигурнија знак да је крава добра музара; млечно огледало — задњи-део вимена —, да је широко и дугачким на више растељим малама обрасло; но поред свију ових спољних знакова, по којима несигурно рачунати можемо да је крава добра музара, знак морамо највише на то пазити, да је крава од добро млечне мајке која доста млека даје.

За приплод треба узети велику краву, јер велике краве крупне теоце *рађају*, поште потоместо крупноће од мајке наслеђује; али поред величине — крупноће — треба за приплод одређена крава и напред побројана својства да има. Најбоље су године за приплод и за мужу од 4—8 година, али се с' успехом поред добре неге и хране и од 8—12 година употребити могу. Крава одпочне тек после другог или трећег телења много млека да даје, и даје га до 8-ме године, а од 8-ме године почиње у млеку да опада, али јој је у старијим годинама млеко млого гушће и масније.

При куповању треба добро очи отворати, јер добру краву нико радо не продаје, и ко то чини тај чини само из велике и неизбежене нужде.

При куповању краве треба добро на следеће околности пазити:

1, *На године*, које се или на зубима или по претсечњацима на роговима приближно познати могу; за сваким теленем остане на дну рога по један претсечак. При правилном телењу, ти су претсечњи близу један до другога, а ако би крава остала једне године јалова, онда ће између тих претсечњака да остане још 2. септимарска празнина. Код неких су крава ти претсечњи јасни, а код неких се добро и не познају, па је с' тога погађање година по претсечњима и несигурно. При куповању краве, треба се са свим тачно и о томе известити; колико је пута остала јалова, и колико је пута побацила. —

2, *На вime*, на коме треба све четири брадавице — сисе — помузти и уверити се, да ли све четири дају млека, јер често се догађа, да су једна или више брадавица — сиса —, са неке болести засушиле и млеко не дају.

3, *На мирноћу краве*, при овом изнузивању брадавица — сиса — довлаче се одма, да ни се крава даје мирно мусти или се баца ногама, врти, бежи и т. д.

4, *На млеко*, и на само својство млека ваља пазити: дали је месно или посно, да ли је жуто или модро, модро млеко ни у ком случају и ни за какву цељ не ваља. Доброта млека проба се овако: кад једну добро убрисану светлу плетиву иглу у млеко умочимо, па ако се густо млеко на игли ухвата, знак је да је млеко добро, а ако на игли остане само модрикаста водица то млеко не ваља.

5, *На време отељености*. Ако би на продају изведена крава при општој муси доста млека дала, онда је питање кад се је отелила; ово се с тога мора имати у виду, што има људи који под давно отељену краву нуцљено скорашње теле подметну, да би је као скоро — телицу скупље продали. Најбоље је купити ону краву, која је ван скоро отелила, или ће се скоро отелити.

6, *На издутост краве*, при продаји права разни се мариферлаџа употребљавају од стране продаваца; само да своју краву

скупље продаду, не обзирући се ни на част ни на човечанство. Тако на пр. дају нечовечни продавци кравама пре саме продаје разне зачине *од којих се крава тако надује*, да изгледа као да ће се скоро отелити; а за 24 сата њена надутост спласне и тада купац већ види да је преварен. Купац при куповању краве треба да је обазрив и уочљив у свима њеним махнама на да је и под условом купи.

(наставиће се)

ИЗВЕШТАЈ

са

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

држаног од 1 до 5 јуна 1893 године у Монпелију (Јужна Француска)

од

Љуб. Којића

(наставак)

После овога конгрес је приступио раду, на реду је питање из I. секције, и то:

1. Прилагођавање лозе и клороза.

Известилац г. Равас чита извештај уже комисије од 60 чланова, који гласи:

„Са гледишта прилагођавања (адаптације) винове лозе, можемо поделити земљишта на две категорије:

А. На она, где ма које американске лозе, биле калемљене или не, никада не жуте, а то су земљишта са мало или ни мало креча.

Б. На кречна земљишта на којима америчке лозе ужуте (т. ј. добију клорозу).

А. Мало или нимало кречна земљишта.

У оваким земљиштима развиће лозе зависи само од компактности, тврдоће, влаге и плодности (изузимајући климу која се не може мењати).

1. У силикатним земљиштима са финим песком или глинасто силикатним, што се стврдну много после кише, или најзад у влажним земљиштима, најбоље успевају сорте са снажним развићем корена, као: Цинереа, Винифера, Лабруска, Кандикане Естивалис и Кордифолија; затим долазе производи укрштања од поменути врста као: Жакез, Виала, Ноа, Елвира, Опорто, Отело, Клентон, Јорк-Мадера и Солонис; после Рипарија и Рипестрис.

Земљишта могу се побољшати риљањем, дренирањем, посипањем са кречом и ђубрењем с органским ђубретом.

2. На пескушастој иловачи или земљиштима, која су састављена од извесног дела глине и силикатног песка, успевају добро све напред поменуте лозе; Рипарија и Рипестрис, исто тако, достигну најлепше своје развиће.

3. На земљиштима шљунковитим успевају врло добро Рипестриси и њихови хибриди Винифера — Рипестрис Рипарија — Рипестрис и Естивалис.

Б. Кречна земљишта.

1. На кречним земљиштима америчке лозе, нарочито кад се накалеме, пожуте т.ј. добију клорозу.

2. У највише случајева узрок је клорози ***кречни карбонат*** *који се налази у орници или здравици. Хемијска анализа даје доиста мерило о шкодљивости кречњача само кад се поред веће или мање садржине његове, дода још стање уситњености у ком се налази и испита терен у својим геолошким односима.*

Утицај кречног карбоната зависи од његовог распрострањена према свима осталим елементима што сачињавају земљиште, од уситњености и трошности, од влаге и количине угљене киселине налазеће се у земљи, и, најзад од сразмере у којој се налази кречног карбоната у растворљивом стању тако, да га биљка може асимилирати.

3. Карбонат креча умањује киселину ћеличног сока.

4. Дјејство клорозе смањује се у велико употребом гвожђаног сулфата (галице), који се употребљује у количини од 4000 до 8000 килогр. на хектар, било да се употреби у кристалном стању ½—1 кгр. и мете око чокота или у раствору са што већом количином воде (најмање 15. литара). Још је најбоље да се тим раствором 0.50—1 од сто попрска лишће или окваси чокоће пре листања.

5. Ако је здравица кречни камен, нетреба је дубоким орањем мешати са орницом већ узорати површно и дренирати у случају потребе.

6. Све винове лозе нису подједнако осетљиве наспрам клорозе. Најмање су осетљиве наше Европске сорте (V. Vinifera) затим Берландијери, који подноси земљиште са великом садржином креча и не жути; исто се тако понаша и хибрид ове две врсте Vitis Monticola, после хибриди Рипарије и Рипестриса са нашим сортама, као: Жакез, Телор, Ново-Мексикана; Рипарије и Рипестриси.

Веома су осетљиве од клорозе: Естивалис, Лабруска, Кандикане и њихови хибриди: Виала, Ноа, Елвира, Клентон, Триомф и Рипестрис—Кордифолија.

После краће дебате, која је више била ограничена на начин употребе гвожђаног сулфата, усвојени су напред изложени закључци.

2. О упоредној вредности амерички лоза употребљених за подлоге и непосредно рађање. —

На овом питању морамо се дуже забавити из разлога, што је код нас било, а ваљда и данас има, привредника, који су препоручивали, да наше винограде обновимо са непосредно рађајућим америчким лозама наводећи да је то јевтиније и корисније. До данас нико од заступника овог мишљења није изнео на јавност какве опите за ту потврду, па с тога, хтели нехтели, морамо се осврнути на другу страну те видети како о овоме мисле они људи, који имају за собом, поред сјајних успеха, и 20 година искуства.

Известиоц г. Казо-Казале износећи на оцену конгреса закључке прве секције, пропраћа их овим речима:

На крају 20 година истраживања, изучавања и опита, винодељци могу са довољном сигурношћу судити у питању реконституције винограда помоћу калемљене лозе или непосредни произвођача.

Од времена кад је се сазнало за већу издржљивост амерички лоза противу филоксере, више стотина варијетета унето је поступно и то више на срећу и ризик; али благодарећи помоћи научењака, као што су: Миљарде, Планшон, Фоеке, Пилија и т. д. и резултатима њихових опита, учињен је строг избор те је остао мали број варијетета, који заслужују да се очувају. Избачени су брзо они са слабим пористом, мањом издржљивошћу и недовољном родношћу.

Искуство је одмах избацило варијетете с недовољном издржљивошћу противу филоксере. Ово је нарочито учињено на југу у топлој клими и сувом земљишту где од најбољи лоза као непосредни произвођачи, мало их је који су остали и могли доносити прилично рода. Но и штета од филоксере била је различна према различној клими, области и земљишту.

Неприлагођеност лозе на земљиште дјејствовала је у истом правцу као клима и филоксера.

Пре неколико година кад је се појавила потреба да се пропађу врсте лозе способне да успевају на кречним земљиштима, употребљене су извесне сорте на које се у почетку није много полагало; то су *Берландијери*. Ово је учињено после научне мисије Д-ра Виале и његовог путовања по Америци 1887 године.

Напослетку употребљени су хибриди француско-америчке лозе, који су произведени у Француској.

При свем том, у великој култури употребљују се данас само следеће сорте:

Рипестриси, и то од њих најснажнији варијетети са дебелим и љаштећим листом, и јаким кореном. Већином су највише употребљени у средњој и јужној Француској.

Од *Рипарије*, варијетети са маљавим или глатким листом, у свима пределима.

Ноа, хибрид Рипарије и Лабруске, на југо-западу.

Отело, хибрид Рипарије, Лабруске и Винифера, у унутрашњости и на југо-западу Француске.

Виала, хибрид Рипарије и Лабруске, у југо-западним крајевима и околини Лиона.

Солонис, хибрид Рипарије Рипестрија и Кандикалса, у истим пределима.

Жакез, хибрид Естивалиса, Цинереје и Винифере, у јужној области.

Хербмонт, хибрид Естивалиса, Цинереје и Винифере, на југо-западној страни, и

Јорк-Мадера, хибрид Естивалиса и Лабруске, у истим пределима као и Хербмон.

Осим напоменутих сората има и других, које у извесним повољним приликама успевају са успехом; али само побројане сорте употребљују се на великим виноградским просторима.

Сви ови варијетети, осим Отела, употребљавани су као подлога за калемљење и за непосредно произвођење, као: Ноа, Жакез, Хербмон и т. д.

Осим ових, препоручивани су или се још препоручују многи други варијетети за непосредно рађање; *али с једне стране недовољна издржљивост насрам филоксере, слаба вредност њиховог производа и незнатна родност, учинили су те се мало по мало изостављају.*

Лозе за непосредно рађање нису ни у једном пределу посађене на великим површинама; изузимајући Клентон и Телор, који се употребљују и за подлогу, остале су већином одбачене пошто је тешко наћи у једној сорти све разноврсне особине, као: издржљивост противу филоксере, плодност, добар квалитет производа, лаку прилагодљивост клими, земљишту итд.

Међутим, на извесним местима где су добро успевале, ове лозе давале доста добру бербу: Жакез је доносио 40 до 80 хектолитара у јужним пределима, Хербмон 30 до 40 на југозападу, Отело 30 до 60 и Ноа 30 до 40 у југо-западним покрајинама.

И ако оволики принос може се узети као озбиљан и привући пажњу на ове лозе, ипак се ретко кад постиже из следећи узрока:

Жакез страда од извесни криптогамски болести и сметања; Хербмон не сазрева добро у Југо-Западним крајевима и страда лако од суше; Отело је не само осетљив насрам криптогамски болести, него и од суше и велике сунчане припеке; Ноа не даје добру бербу ако пролеће није топло.

Каквоћа производа од ових варијетета, и ако је најбоља међу непосредним произвођачима, није ни таква да се нема шта замерити.

Хербмон даје вино слабо, мало-бојно које се слабо цени и тражи у трговини. Боја вина од Жакеза није свакад нормална и стална. Отело и Ноа дају вино с непријатним укусом (foxés). Ма да се вино старошћу поправља опет је ово један недостатак.

Најзад, лозе за непосредно рађање поред тога што дају вино слабог квалитета и са извесним недостатцима, зактевају велике трошкове око подизања коља, притки чардаклија итд. за привезивање дугачких ластара да се не би оченули, јер су много крти у прво време. Орезивање мора бити на дугачке резнике, јер Жакез такво орезивање зактева и тек она даје добру бербу. Укратко: лозе за непосредно рађање ни са количином, ни са добротом свог производа не покривају трошкове око њиховог обделавања. Међутим *калемљене* америчке лозе дају са сваког гледишта много боље резултате.

Са накалемљеним лозама принос достижа лако 80 до 100 хектолитра на ектар, у јужној Француској, а 40 до 75 у осталим крајевима. Често пута овај је принос много већи, а ако није свакад постигнут, узрок су многе погрешке почињене у времену првих покушаја.

Да калемљене лозе дају далеко боље резултате него непосредно рађајуће у свима местима и положајима то неће нико спорити; али ће се применити, да је тај начин незгодан за мале сопственике који су оскудни у капиталу и немају откуд покрити трошкове око калемљења. Но и овај разлог не може се узети озбиљно, јер овде се може применити систем пресађивања у расадници произведени и убокорени калема; те тиме смањити трошкове око калемљења. Сваки од мали сопственика, који сам собом ради свој виноград, може годишње накалемити по 2000 калема и оставити у расадницу без икаквих трошкова, а то ће му у најгорем случају осигурати годишње преко хиљаду примљени калема.

У осталом, кад се узме да су годишњи трошкови око обделавања једни исти за каламљене као и за некаламљене лозе, издатци за расаднице исплатиће се већом продукцијом, коју, као што је напред наведено, дају калеми не узимајући у рачун што је вино бољег квалитета и с тога много боље продајне цене.

Непосредно рађајуће лозе могу имати још свог разлога у пределима и положајима где би мраз могао да шкоди калемима и где је виноградарство споредна ствар, једино ради домаће потребе.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ.

Како постаје месечно слепило код коња. — Др. Шнајдемил проф. на универзитету у Халя на основу добивених резултата које је вишегодишњим испитивањем ове болести прикупио, саопштава ово:

Код 24 коња који су боловали од месечног слепила нашао је код 20 коња у очима легло сићушних округлих црвића. Ове исте црвиће нашао је у мускулима и плућима као паразите који доспу у крвоток и помоћу крви дођу и у очи. Др. Шнајдемиле

тврди да се ова животињице паразитске налазе у храни и води пијаћој.

На основу овог проналаска он доказује да месечно слепило очају много више преносе на младо мајке — кобиле — но очеви — пастуви. И као средство за отклањање ове болести, он препоручује да се коњи не хране сеном из влажних и барљивих ливада, јер тамо горњих паразита има. Исто тако не смеду се коњи појити устајалом водом већ по могућству увек текућом.

* * *

Потрошња дрвета у Русији. — И ако је врло велики извоз дрвене грађе из Русије, опет се за то, невероватна количина дрва троши у самој Русији на разноврсне потребе тако да потрошња у велико надмашује целокупни годишњи прираштај.

По статистичким подацима за 1893 год. троши се у Русији дрва годишње и то:

За кућевну потребу једне фамилије просечно $48^1/_4$ метара што представља укупну вредност у Русији	120 мил. руб.
Сваке године подигну се од прилике 140 хиљ. нових кућа, од којих свака представља вред. 100 рубаља	14 мил. руб.
На дужину железничких пруга од 16 милијона врста троши се 14 милијона кубних метара по $^1/_2$ рубље	7 мил. руб.
На експлоатацију рудника утроши се годиш. дрвета у вредности	$2^1/_2$ м. руб.
За прављење лађа	2 мил. руб.
За индустрију и кућевну потребу у целој земљи троши се дрвета у вредности	120 мил. руб.
Свега	$265^1/_2$ м. руб.

троши се годишње дрвета у унутрашњости Русије, без да је урачунат експорт за иностранство.

ГЛАСНИК.

Из програма рада управе Српског пољопривредног друштва у овој години. — Поред обичних послова, којима се друштво редовно бави, управа је његова саставила и за ову годину још и нарочито програм свога рада, којим су предвиђени извесни послови *практично-поучне вредности*. Међу тим радовима, који ће се у току ове године вршити, најважнији су ови:

1., *Приређење изложбе колубарског соја домаћих говеда у Обреновцу* уз сарадњу тамошње пољопривредне подружине;

2., *Практичне поуке и рад са плугом окопачем* у околини Лесковца и Александровца у срезу добричком, којом ће се приликом раздати на поклон плугови сваком оном земљораднику, чија њива буде засејана тако, да се на њој може радити тим плугом.

3., *Практичне поуке и рад са машином жетелицом* на неколико места; а нарочито свуда онде где су привредници набавили ове године те машине, те да се на тај начин и они сами поуче и упуте у руковању том машином, а уједно да се обавесте и сви други привредници тога краја о корисности ове справе.

4., *Практична поука и рад са парном вршалицом* у срезу моравском окр. крушевачког, уз сарадњу друштвене подружине у Прњиловици.

У важност и корисност ових и оваквих радова практично-поучне вредности, друштво је потпуно уверено и толико много на њих полаже, да залаже и људи са своје стране и радну снагу и материјалну помоћ, само да се они остваре и донесу нашим привредницима оне користи, какве доиста имају. Стало је само до наших привредника, да и они прихвате и потпомогну остварење ове друштвене намере; а ми се надамо, да ће они то доиста и учинити, јер је то баш у њиховом сопственом интересу.

Особиту пажњу заслужује друштвена одлука, да приреди изложбу говеда. Ово је почетак друштвеног рада у том правцу, и с тога је одлучило, да приреди прву такву изложбу колубарскога соја, као најпризнатијег соја домаћих говеда. Немогући ове године да приреди више од ове једне изложбе, због многих издатака и других радова, друштво ће идућих година продужити припређивање тих изложаба и од других сојева и у другим крајевима наше домовине. — Оно на тај начин даје прилике нашим сточарима и привредницима, да покажу и сами своје пршатке на углед и оцену, а и да виде пршатке других; па уз то још да вредна грла награди. И зато сви привредници треба да се одазову овој друштвеној намери и излагањем својих говеда помогну да ова прва изложба буде достојно заступљена и по количини и по квалитету изложених грла.

* * *

За сузбијање пероноспоре. Како је извесно, да ће пероноспоре и ове године бити на нашим виноградима, а да би се колико толико у својим штетним последицама сузбила, г. Министар народне привреде у споразуму са Срп. пољопривредном друштву образовао је нарочиту комисију за руковођење радова у сузбијању те напасти и одредио из државне благајне 10.000 д. помоћи на то. Комисија ради у Срп. пољопривредном друштву, коме је у главном поверен сав рад у томе погледу. По мишљењу комисије поручене су и очекују се кроз који дан потребне количине плавога камена и шприцаљки (прскалица) разних система, и чим се добију предузеће се рад у свима местима, која је комисија одредила. Радиће се засада у овим местима:

1., Округ крајински
2., Зајечар — Књажевац
3., Лесковац — Власотинци — Врања
4., Ниш и околина
5., Жупа
6., Јагодина — Сталаћ
7., Сталаћ — Ниш

8., Јелица окр. рудничкп

9., Смедеревски (стари) округ.

За свако место одређена су и нарочита лица за руковођење послова.

Као што се види и Минист. народне привреде и Срп. пољопривредно друштво прихватили су озбиљно рад на сузбијању пероноспоре и са не малим материјалним издатцима; те да се наши винодељци и привредници и сами увере о могућности да им се виногради спасу од пероноспоре и да се упознаду са начином рада и средствима за сузбијање. Они само треба да похитају да се свим тим доиста и користе.

* * *

Плави камен и штрцаљке — прскаљке — за сузбијање пероноспоре могу се добити код Срп. пољопр. друштва за готов новац и по цени коштања, и то:

Плави камен килограм	70 п
Прскаљка „сифонија" са шмрком . .	70 дин.
Прскаљка „сифонија" без шмрка . . .	45 „
Прскаљка „Аустрија"	36 и 38 „
Прскаљка Живићева	22 „

Уз прскаљку „сифонију" мора бити и шмрк, само што један шмрк може служити за више — до 20 прскаљака, кад све раде на једном месту.

* * *

Упуство за сузбијање пероноспоре. — И ако је у првом чланку овога а и прошлога броја „Тежака" изнесено у главноме, чиме и на који начин треба сузбијати пероноспору, — опет је израђено и сад је у штампи нарочито *упуство за сузбијање пероноспоре*. Оно ће се оштампати у засебну књижицу и моћи ће се добити код Срп. пољопривредног друштва, а штампаће се и у „Тежаку", почињући од идућег броја.

КЊИЖЕВНОСТ

Рецензија о подизању нових винограда америчком лозом

Српском Пољопривредном Друштву.

Част ми је известити пољопривредно друштво, да сам, према решењу управног одбора од 23 прош. мес. № 2071, прегледао дело Г. Филипа Јерговића, под називом: *„Подизање винограда америчком лозом"*, које је у форми кратке поуке намењено винодељцима чије винограде сатире филоксера.

Пошто сам овај спис више пута пажљиво прочитао и упоредио са сличним радовима наших и страних писаца, част ми је поднети друштву следећи извештај.

У предговору за издање напомиње писац једну књижицу г. Милутина М. Савића: *„Калемљење лозе као средство противу филоксере"*, која је изашла 1886 г. и вели, да је та поука тада добродошла винодељцима; али да је од тог времена много се што — шта променило односно начина гајења и калемљења лозе. Даље, каже, да нема веће погрешке него кад се нашем неуком винодељцу набраја на широко све оно што раде други народи са америчком лозом, по је мишљења, да му треба показати и научити га само једном начину калемљења, који је *најподеснији*, па кад се у том усаврши тек ће онда имати праве користи.

Подазећи с тога гледишта, писац се и незанима са осталим начинима каламљења по само са тако званим *каламљењем са зеленим ластарима*, јер, вели, искуство из суседни држава научило нас је, да се њиме одиста може обновити виноград на *најлакши* и *најбржи начин*, који ће се ускоро једино и употребљавати због својих многобројних предности (ваљда преваге или добри страна). О калемљењу са зрелом лозом вели, да је *„калемљење" помоћу плуте* свестрано признат као најкориснији проналазак, и да је се скоро искључиво употребљавао пре усавршења зеленог.

Ова два начина калемљења заузимају највише места у овом спису, описана су детаљно и објашњења дотичним сликама. Остали системи, којих има од прилике 9 нису поменути ни описани сигурно зато, што г. Јерговић много полаже на будућност зеленог калемљења и држи да ће оно као најбоље, ускоро заменути све остале. Међу тим у ствари није тако. Ни један ни други начин калемљења не само да није најбољи но тешко да може издржати критику и оправдати најобичније захтеве.

Очигледно је, да је најбољи онај начин калемљења који је: а, *Најпростији*; б. *Најјевтинији*; в, *Најбржи*; г, *Који нам даје највећи број примања* и д, *Који нам у најкраћем времену стаља на род окалемљени виноград.*

Кад калемљење на зеленим ластарима испитамо и упоредимо са осталим, наћи ћемо да ни у једном горњем захтеву нема преимућства, но шта више да је његово извршење посве нипаво и деликатно. Једина му је добра страна што нам даје могућности да можемо калемити у времену кад се већ престане са осталим системима; али исти калеми често пута пропадну од мраза прве зиме ако не буду довољно сазрели или их у том омете каква криптогамска болест (пероноспора, ојидијум итд.).

Напоменућу укратко начин поступања са америчком лозом кад се калеми на зелено, који је г. Јерговић описао, и према томе ће се најлакше видети после колико година ти калемови стижу на род. Он се састоји у овоме:

1., Оне године кад се лоза посади, треба је само од траве плевити и у јесен загрнути.

2., Друге — идуће — године, у пролеће, ваља је орезати оставив један резник с два окца и радити све као и прве у колико се односи на обделавање земље.

3., Треће године ореже се у пролеће лоза на два резника и остави се на сваком резнику по три окца, тако да имамо 6 ластара које ћемо исте године накалемити у месецу Јуну на оној висини ластара како ће после калем моћи послужити као положница у два или три правца, што зависи од сађења прваШњег, изложеног у сликама 12 и 13.

4., Четврте године врши се полагање калема, тако, да потопимо у земљу цео чокот америчке лозе и на њеном месту оставимо један калем, а остале — 2. 3 или 4 — калеме повијемо по ископаном јарку, потопимо и изведемо на оном месту како ће ти калеми образовати нови ред. Уза сваку положницу мора се ударити кочић.

Пошто је на тај начин виноград сасвим попуњен и засађен, онда се у 5-тој години предузима орезивање на род. Дакле, тек у петој години можемо се надати да имамо штогод рода, управо ополико колико можемо имати у трећој години са дру-

гим начином рада, који ћемо напоменути. Тај други назив зове се *калемљење у процеп на једногодишњим прарорцима*. На овај се начин највише калем у јужној Француској и могу казати да је најлакши и највише распрострањен.

Поступа се овако:

У пролеће, у месецу Марту или Априлу, посаде се просте резнице на стално место, т. онде где ће чокот да буде. Разуме се да за ово мора бити земљиште припремљено из раније као што треба.

Ове се резнице у току једне године, до идућег пролећа убокоре и пусте лозу често пута 1·50 до 2 метра. После године дана т. наступајуће године у Марту или Априлу одреже се земља око сваког прорка и лоза се одсече маказама за 1 до 2 см. испод површине земљине и ту се накалемља било у процеп или на енглеско спајање или другим којим начином што све зависи од положаја и правилности подлоге, јер ваља увек гледати да будући чокот заузме вертикалан положај. Прамљени калеми често пута исте године, ако је земља снажна и калемљење добро извршено, донесу прилично плода — гдешто по 2 и 3 гроздића. *Треће* године орезују се прамљени калеми на род онако, као што г. Јерговић препоручује да се ради у шесту годину са зеленим калемљењем. Дакле добит је на овај начин у времену за *две године* а да је то од великог значаја, није потребно доказивати. — За случај да се која резница не прими као што то може да буде, држи се у приправности у једном крају виногрда извесна количина прорака као у каквој малој расадници, па се при калемљењу празна места попуне и одмах накалеме. Тако се исто поступа са калемима, који се не приме прве године; на њихово место долазе резерви калеми спремљени за то, или ако има близу расаднице, лако је купити готове.

То је најцентиниђи и најпростији начин подизања виногрда и даје врло повољне резултате о чему сам се више пута лично уверио. —

Други је начин *калемљење с плутом* о коме г. Јерговић говори. Ово није нарочити систем калемљења него просто завијање калема, као што и сам каже. Може се калемити у процеп или на други који начин између којих је енглески процеп најугоднији, па се после у место везе са канапом или лином употребљују пробушени или расечени запушачи од плуте, који се помоћу једних ушењта (слика 4 и 5 у спису) притегне уз калем и жицом омота и стегне.

По мом мишљењу ово је најспорији и најекупљи начин увезивања калемова, а није сваки пут ни калем такве правилности да под притегнутим запушачем остане увек призљубљен калем уз подлогу због чега ни сраштивање не бива потпуно.

За везивање калема најбоља је и при том најцентиниђа рафија (лика од Јапанске палме *Sagus Raphis* или *Raphia taedigera*), која се може употребити готово за све време калемљења.

Да не би ишао даље са овим доказивањем, напомињу какву је резолуцију донео виноделски конгрес у Монтепељеу, држан ове године, о начинима које препоручује госп. Јерговић као најбоље. То ће бити најмеродавније за мене и за њега.

Виноделски конгрес у првој седници од 1. Јуна текуће године пад је било на реду калемљење и разни системи, који се практикују, донео је ове закључке:

1., За калемљење на зеленим ластарима:

„Калемљење на зелено у опште је напуштено због многих неуспеха и не изгледа да је да сада дало онакве резултате на које се у почетку очекивало. Извршење је деликатно и нема сигурног изгледа да ће се у будуће много ширити.“

2., За употребу плуте — запушач. —

„Калемљење са запушачем — плутом — мало је распрострто. Овај је начин скуп и недаје резултате с оном провизионом која се жели постићи. Међу тим боље је употребити запушач пробушен од пресеченог.“

Сећам се врло добро кад је о овоме реч вођена на конгресу. Један од одличних виноделаца [Dr. Despetis] рече, да не познаје рђавијег начина калемљења него што је овај са запушачем. Његову изјаву прими конгрес с одобравањем и смејом после чега успеше је горњи закључак. —

У осталом, не могу ни по чему бити противан ни зеленом калемљењу, ни оном са плутом; нека се и то проба код нас, но мислим, да и овде вреди она пословица: држи се стари друмова и старих пријатеља“ т.ј. радити онако што је раније доказано као добро и корисно и с чим је се у већем делу и остали свет помогао.

Могло би навести још више начина на који се може виноград подићи с добитком у времену, нарочито кад се калемљење врши у радионици па се после оставља у расадници; али то би била читава расправа, што остављам за сада, надајући се да је довољно и оволико, те да се увиди предност онога што предлаже г. Јерговић.

Ето због чега ја држим, да је спис г. Јерговића једностран и непотпун, а који је иначе марљиво и с пажњом израђен. Он паче хтео да опише и остале начине калемљења, ваљда с тога, што се то већ налази у књижици г. Сапића; но то није довољан разлог, јер кад се хоће да да виноделцима поуке у само једном послу, треба да је учењак потпун и да изложи све што је најкорисније у том погледу, а као што сам напред напоменуо, то није само зелено калемљење. У осталом, који се научи да калеми на један начин лако му је после и други, јер то су, више више незнатне модификације, а при калемљењу затреба му један или други. Кад сам једном отишао да видим како калеми један нешт калемар, који је за те заслуге постао каваљер ордена за пољопривредне заслуге, — запитао сам га, којим се системом калемљења највише служи. Он ми одговори: свима, и затим ми је објасњио зашто тако ради.

Даље, у спису г. Јерговића има по неки погрешака које су, сигурно, нехотично дошле из при извесним поступцима неоправдане опрезности. На пр. на стр. 2 напоменуће средства којима се помажемо против филоксере, вели, да се натапање врши у лето. То писам нигде видио да се врши у лето већ у зиму почев од конца Новембра па за 50—65 дана, према земљишту. Тако раде у Француској, а тако препоручују и учебници на разлога што би се лети обустављено дугим лежањем рад у винограду и изводило вегетацији лозе.

При упућивању радника како треба да учини расцеп на косом засеку лозе при енглеском спајању, вели: *„само шаш да шишоват сриг не полседиш.* Та је предострожност изражена и на слици (сл. 3) где је једном цртицом обележено место где треба расцеп да се учини. Међу тим та је назива без икакког значаја, јер као што Др. Виала, вели:[1] о сржи не треба водити нимало рачуна, јер она не игра никакву улогу у животу лозе као што се некад мислило, у толико треба имати на уму, да кад се расцеп учини на средини лозе [по сржи] мора бити мање дубок, него кад се учини ближе горњем крају, а то зато, да се спајање може лакше удесити. Лезачак не сме бити ни сувише дугачак, јер би се лако осушио, па кратак да се засечена површина подлоге неможе потпуно покрити. Ово истина није важна ствар, али при практичном вршењу имала би значаја што би радење непрестано морао да мења да сржи не поштеди, а што би му знатно а без икакве користи отежавало посло. —

[1] Les Americaines, Adaptations, Greffages etc стр. 249.

Према напред изложеном писам мишљења да се може штампати као засебна поука, но поједини оцељци могли би се штампати у „Тежаку“, ако на то писац пристане.

Напред изложене примедбе част ми је доставити одбору на увиђај и оцену благоволарећи му у исто време на указаном поверењу. Спис враћам у прилогу.

24. Октобра 1893 г.
Београд.

Љуб. Којић
ректор, члан. срп. пољ. друштва

ДОПИСИ.

Свештица, 1. Априла 1894. год.

У овим планинским крајевима зиме су обично дуже а лета краће, но у низијама и равницама. Док при крају јесени у Шумадији и Морави још траје топлије јесење време, дотле овамо горе обично од Аранђеловдне почиње зима и мразови, а више пута падне снијег о Митрову, па по некад и о Крстовдне. Тако је исто и с пролећа; у Шумадији и Морави од Младенаца и Благовести настаје право пролеће, а овамо зима и снијег траје обично до Априла а често и до Ђурђевдне.

Прошла зима била је краћа и лака. Почела је тек од половине Децембра, па је трајала до половине Марта. Било је десетину дана јаки мразови ово Божића и поне године и неколико дана у почетку Фебруара. Остало време било је сразмерно меко и умерено, нарочито друга половина Фебруара била је дена и топла. Снијега великога није било.

Пољодјели су се бавили сечењем дрва за огрев, јашиу и ограду, орањем и ђубрењем пољопривред. земл., краљењем стоке, прочишћ окривања, копањем путева, и од половине Марта сијањем овса, разних ова сију промир, расад купуса, претресају ограде и прос неколико дана почеше сијати кукуруз.

Много је раду сметало рђаво здравље; разних болести као красте врушца, грушобоља и неке редње било је међу њима, није остало куће ни у њој чељадета здрава, које није бољовало. Много је и помрло. Осим смеће у раду и лењубе, то је поштало народ још и многе муке и тропкоће.

Опше су много страдале од метиља, због прошлог кишовитог лета. По неким селима која су нижа ово ријека просто су се затрле; по брдима и планинама здравије су. Опе које су здраве изгледале су се и напредне су.

Од стрмљења жита добра су, но одлично се опомињу снијег није било кише, а ветар је земљу окорео и стврднуо, те би врло добро било за посијана жита, за овсе — за кукуруз и траву, да скоро падне.

У Фебруару и Марту цуновали су неки трговци из Ивањице и околине јабуке по оближњим селима; купише су око 400 товара. Продавали су их неком Лесковчанину, који их је терао за Солун. Куповали су по 6—7 пара и продавали по 17—18 пара, с киром 5 п. до Крагујевца. Имали су лепу зарађу а и народ је добио неку пару, да поткрпи нужне потребе. Као је у овим крајевима мало места подесних за земљорадњу, а општа места по климатским условима (подлебљу) врло су подесна за воћарство (прекла је земља доста плитка и мршава), требало би опо) грани народне привреде поклонити већу пажњу и бригу.

Привредном развитку много сметају и честе промене и травиште политичке, које се дешавају у нашем друштвеном животу, јер отрађу свет од рада. За развитак пољске привреде и културе у опште потребни су: мир, спокојство, слобода и сигурност имања и живља. Желимо да се опе и у нашој отаџбини једнпут стално озаконе, јер је тоне већ крајње премпље.

Милко Савић.

Љутовница, Априла 1894 год.

И јесен, а с њима изузетцима и зиму имали смо благу, и према томе врло погодну за свршавање пољопривредних послова. Цео рад, који је поне и рано, сабрао је се јесенас.

Жетве су биле добре, а воће је такође обилато родило. Шљиве су осланом сушене, али при томе није се пазило ни најмање. Наши воћари у томе се врло нарече: „Држи воду док мајстори оду“; а то ће рећи: кажо је жеп је, само га извући из руку, а шта ће даље бити, о томе нико и не помишља. Жалосно је, али је чпат, да се и по свету чувени „узанчки кајмак“ мора подвргавати хемијској анализи, уколе тврд, што га изнесни чаинтари препродају!!

Шљивовица што је испечена добра је. Цена јој је обична према квалитету, а може да се прода у већој и мањој количини. — Остале производе као: вино, промир, пекуз и т. д. готово нико и не тражи, а и опо што се продаје у врло се оскудна. —

Пролетњим радовима приступљено је и на време и с довољно снорење, јер су сви пролетни усеви посејани. Озимна стрмља жита изванредно су добра. С почетка су изгледала обетне, јер их је вода изжажом зиме доста оштетила; ну услед зеног пролећа знатно су се поправила. Агрикултура је најомиљенија привредна грана пољопривредника нашега краја, који и у врпос неповољном географском положају старају се да земљорадњом искључиво намере своје домаће потребе и дајде. Смета их много прамеђпно тежашење, а и изглед је, да се то још дуго попрапити неће. Политичка харма и агитација убиле је веру наших сељака у теорисање. Никоме неће вепкости за руном, да на извесном пољопривредном предавању, задобије симпатију својих присутних на каквом привредном расправом. Они ће се пратити с уверењем: да је тај дошао, да их у своју корист експлоатише, а да они од тих фраза никакве фајде не виде. — Нема предстапе без изузетка; тако би се и оне могло применити. Народу би се могло у овоме доста помоћи: примером, обуком и практином, ну ко ће то да изведе? Навити се баве безпосредним политпцирањем; појединцима је немогуће — дапе то могу друштва и подружине учинити. — Но за дпано чудо, о томе готово нико и не ради.

У нашем крају у Г. Милановцу основала је пре годину дана „пољоп. подружница“ и на томе је и остало. Година дана пролетела је; подружина остала је само на хартији, а ми, њени чпни основачи, тешимо се успоменом: да смо и ми некад имали подружину.

Од стрмљења најваше је посејато овса, а то ће бити с тога, што је ове годипе у цени сва жита престигло. Није кашкове трешке у томе. Тоје за похвалу. — И ако се од ма које културне биљке за наши крај препоручити сејање у већем размеру, то се без сумње овас може препоручити. —

Почетак је орања и за кукуруз. Ту сам опажао леју страшу, што се на неколико дана пре сејања њива пооре, па се остави онако оорана дејству природе. Од какве је важности дејство ваздуха на биљни живот о томе је изишпано и доказиваво. Довољно је рећи само то, да нелуг одржава живот свих органских ствари на земљи: биља и животиња. Претварује брдпа, и ако је пролазом орања биза грудвеста, кад се неко време остави дејству ваздуха, растроишће се; а сем тога оне ствари, које су се на површини земљиној налазиле, које су биљом рашнпу потребне, имаће довољно времена да своје дејство рашнпу, шшо би одвах доказиваом биљашна на улази биле. Ну поред те добре страше обрађивања земље греши се:

а). *Што се бубре не изоре на њиву пред само орање.* На против наши пољопривредници изоре га зими по снегу; а то чине с тога, што им је лакше по снегу возити, а и да земљу неби „изобилно“, те за дубок тек неопходно потребни плуг не би могли натерају, те му том прилком много предоче чешање шлаке. Спис прилком поменути одпосе много свакше свеговпе, а и оне што остану, нестре у ваздух, те тако од тога бубрети изако извесни део прашше са десет пута мањим дејством на развоје биљно.

У опште освештања је нетшта, да се о кола на којима се *бубре извози* **окачи** *плут*. Одних пошто се бубре на њиву извозе, треба орати, те ће тако оно у земљи развити сву своју делатвеност, која је од огромне користи културним биљкама.

6). Што се оре плитко, И ако је под ње танак слој „прашке" ипак дубоко орање је за препоруку, јер поред тога што дубоко изорана земља може дати довољно влаге младим биљкама у данима сушним и т. д. дубоким орањем преносе постојаће мошњаве земље на све већи и већи слој рохке земље, а то је од велике користи за мрсне земље, и с тога се изорано њином крају може препоручити дубоко орање. —

Услед благи дана почетком пролећа, траве су бујно ницале, те ако ово још неколико дана потраје стока ће имати довољно траве.

Сена има преостатог доста, те како је оне године много перкагнута претчкала по авлијама, а ове нису разгрнути, моћи ће надомлатити дефицит ако се појави на зиму.

Здравље је код домаће стоке добро, сем што су многе ошле упмнуле оне зиме од метура. Стока је прилично скупа, а и тражи се. Ошле су плаћане оне седмице по 20—24 дин. овца с јагњетом.

На леци влада заразе „Шарлах", због чега су и основне школе обустављене. Од ове заразе и по које материне умре. Санитетске су мере слабе.

Надница варира од 1—3 дин.

Никола Јов. Стојачевић.
економ.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК VII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 9. Марта 1894 год. у Београду

Били су: Председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови одбора г. г. Коста Главинић, Аца Живановић, Душан М. Спасић, Мирко Мијковић и Никола Вељковић.

Председавао К. С. Таушановић, бележио вршилац дужности секретара, члан управе, Н. Вељковић.

37.

Чита се записник VI седнице управног одбора, — који се по прочитању усвоји.

38.

Прочита се молба г.г. Косте В. Рикића и брата му индустријалца и економа из Лагодине којом извештавају друштво да су укрштањем добрићинских и шумадинских мангулица свиња са мађарским пераштима, постигли добар резултат, да имају сада око 250 млади прасади за приплод, па моле да им друштво да обавештења до које старости неби требало ову прасад продавати и употребљавати за приплод и најзад да друштво тај њихов домазлук препоручи а огласу њиховом да места у друштвеном листу „Тежаку." — Одбор решава: Известити молиоце, да ни у ком случају не продају прасад испод три месеца; а пераети да се не пуштају међу крмаче пре једне године.

Да сачекају, да им се све крмаче испрасе, па о овоме друштво известе, те да оно одреди и пошље стручног изасланика да исти домазлук прегледа, прочви сој и начин производње; па ће потом а према извештају изасланика учинити шта треба.

39.

Чита се писмо Ресавске подружине пољопрпр. друштва којим јавља, да је подружина држала 25 Фебруара тек. године збор на коме је изабрата стална управа. — Одбор прима овај избор к' знању.

40.

Прочита се писмо Рачанске подружине пољопривредног друштва, којим јавља; да је измену чл. 6. подружинских правила усвојила онако, како је друштво јавило, молећи да јој се пошаљу две пошиње да би могла рационално пчеларити и тражи повчану помоћ од 120 динара. — Одбор прима к' знању измену чл. 6 подружинских правила и према томе и подружина се прима у састав друштва.

Што се тиче пошиљања књижица и давања новчане помоћи, да се сачека, док и од осталих подружина стигну извештаји шта која мисли у овој години предузимати и колика им је новчана помоћ нужна.

41.

Прочита се писмо Крњевске подружине пољопр. друштва којим пита зашто није примљена у састав друштва. — Одбор решава, да се неможе примити у састав док неизради и непошаље своја правила као што друштвена правила наређују.

42.

Прочита се писмо Драгичевске подружине пољопривредног друштва, којим јавља да је на држаном збору изабрата нова управа. — Одбор прима овај избор к' знању.

43.

Прочита се писмо драгачевске подружине пољопривредн. друштва, којим тражи да им бесплатно или у пола цене друштво шаље 4—5 бројева Тежака у циља да ове рђаве сиромашним привредницима. — Одбор реши: да јој се шаље лист „Тежак" у пола цене с' тим да предплату унапред положи.

44.

Вршилац дужности секретара реферише, да је према решењу управног одбора од 14 пр. мца. г. Рајко Гојевић донео једну крушчу израђену у његовој фабрици на преглед и оцену, па моли да се изабере комисија за преглед и оцену ове крушалице — Одбор умоли г.г. Душана Спасића, Мирка Мијковића и Николу Вељковића чланове управног одбора да крушчу прегледају оцене и друштву свој извештај поднесу.

45.

Прочита се писмо подружине Крушевачке пољопривред друштва којим јавља; да је на држатом годишњем збору изабрата нова управа. — Одбор прима к' знању овај избор.

46.

Г. Вучко Богдановић благајник Друштва, подноси одбору, писмени реферат о правилима Крнвовирског пољопривредног друштва. — Одбор усвоји реферат г. Богдановића у целини, с тим да се исти достави Господ. Министру Нар. Привреде који је ова правила изволео и послати друштву на преглед.

47.

Прочита се писмо Моравске подружине, којим тражи, да јој се учини помоћ у семену као и ранијих година. — Одбор реши; да се подружини учини помоћ у семену и то у вред. 114. динара које је по списку раније послато.

48.

Прочита се писмо Крајинске подружине, којим тражи да јој се набаве неке справе и семе осим послатог. — Одбор реши да се упита подружина, које су јој справе нужне а за сејалицу детелине било би доцкан поручивати за ову сезону.

49.

Прочита се писмо Ресавске подружине пољопривредног друштва којим тражи, да јој друштво пошаље стручно лице као изасланика свог, те да исто проучи каквоћу земљишта и избор америчке лозе ради оснивања новог расадника. — Одбор реши; да се умоли Господ. Министар Народне Привреде да допусти Г. Љубомиру Којићу наставнику Винодељско воћарске школе у Букову и члану друштвеном, да оде у Свилајнац о трошку друштва и да подружини нужног упута и да се земља анализше.

50.

Подружина Ресавска моли да јој друштво, препоручи вештог воћара и калемара за америчку лозу. — Одбор реши; да се отвори стечај и позову стручна лица да се са документима обрате друштву.

51.

Благајник друштвени чита извод о стању благајне за мес. Јануара и Фебруар по коме је било примања у Јануару и Фебруару свега 6751·45 дин. а издатака 3727·40 динара, те према томе остаје готовина за Март 3024·05 динара. — Одбор прима овај извод к' знању.

СТЕЧАЈ ЗА ПРСКАЧЕ.

Усљед огромних штета, које су винодељци окр. крушевачког претрпели од „Пероноспоре“ или „Пламењаче“, прошле и претпрошле године; а у интересу бољитка и одбране још постојећег винодеља овог округа, крушевачка пољопривредна подружина, вољна је: да ове године прва отпочне *лечење винограда и сузбијање пероноспоре* из винограда окр. крушевачког, *прскање лозе по виноградима „Бордовском чорбом“* (раствором плавог камена у кречњој води), сигурним и опробаним леком, који насигурно убија пероноспору у клици, и попрскану лозу чува од сушења, и осигурава берићет у грожђу 20—100 пута већи, него што кошта прскање.

Ово прскање винограда подружина је рада да изврши, по могућству, у свих 6 срезова окр. крушевачког, изашиљањем нарочитих људи, — „путујућих прскача“, који ће ићи из места у место, и прскајући винограде народ у томе поучавати.

Тога ради подружина расписује овај стечај за прскаче.

Прскачи примаће се под овим условима:

1. За прскаче примаће се писмени, млади, здрави и вредни људи, који су вешти и калемлењу воћа и лозе за летњи калем. Првенство имаће свршени ђаци Винодељско-воћарске и ратарске школе, и подружински путујући калемари;

2. Прскачи ће имати од стране подружине (са помоћником) дневницу по 3 динара на дан, и у правује да, од сваког сопственика, чији виноград испрскају, могу у име свог труда наплатити по 50—100 пара дин. од мотике, или по 10 пара дин. од чокота за османлуке, а више не;

3. Прскачи дужни су, са својим помоћницима, 5—7 дана бити у Крушевцу, и по упуту подружине учити се правлењу лека — чорбе за прскање, и вежбати се с прскалицама у прскању околних винограда;

4. Прскачи ће добити од подружине, на послугу: Прскалице и остали прибор за прскање, резерву плавог камена и креча, писмену објаву и препоруку на све месне власти и виноделце у срезу у коме буду радили, и књигу за бележење прскања;

5. Прскачи дужни су, са својим помоћницима, ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, по нарочитом распореду, носећи собом довољну резерву лекова, и остали прибор, и пријављивати се објавом месној власти, која ће бити умољена; да им буде на руци и објави мештанима њихов долазак. Они су дужни правити течни лек — чорбу за прскање, и прскати виноград сваком, ко их позове, по такси, а и ниже, ако се погоде;

Пренос лека (чорбе) у већој количини и прибора, из места до винограда и натраг, извршиће сопственици винограда;

Главно сложиште лекова и справа биће у Крушевцу (и среским местима).

6. Прскачи су дужни; у прскачкој књизи водити тачну белешку; кад су, где, коме и колики простор (мотика) винограда попрскали, и утрошену количину лека, коју ће, поред своје награде, наплатити од сопственика винограда по коштању од 1—2 динара од мотике, (у Мају мање у Јуну и Јулу више);

7. По свршином послу у једном месту прскачи ће се пријављивати месној власти, да им у књизи прскачкој овере њихов долазак у место, и ићи ће даље;

8. Овај ће посао трајати од половине Маја, на до половине Јула — 2 месеца;

9. Прскача ће требати 12—30 за све срезове окр. крушевачког, ако буде подружина потпомогнута од Сталног окр. одбора, г. Министра народне привреде и Срп. пољопривредног друштва, иначе мање.

Сви, који се осећају способни за овај привредни и одбранбени посао и предузеће, позивају се: да се, до конца месеца Априла, а најдаље, до 5 Маја пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој са својим документима председнику подружине г. Велимиру Виторовићу наставнику гимназије у Крушевцу.

Најучтивије умољавају се и остала уредништва; да изволе овај Стечај бесплатно одштампати.

Бр. 157. Из седнице управног одбора крушевачке пољопривредне подружине 3. Априла 1894. године у Крушевцу.

ОГЛАС.

Пчеларско-Воћарска Задруга

Јавља да има на продају Ђерзонских кошница, Левицког система, у већој и мањој форми израђене.

Даље, да има на продају и пчела са кошницама — довољним бројем рамова пуни медом.

За једно и друго купци би имали да се јаве управи писмено као и за цене и обавештење могу се обратити друштвеном председнику г. Францу Тоболару индустријалцу и благајнику г. Мићи М. Петровићу трг. на сави.

Решење управе од 3. Марта 1894. год. за продају пчела важи до почетка ројења, а за кошнице целог лета.

УПРАВА

ПЧЕЛАР.-ВОЋАР. ЗАДРУГЕ

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изашла је из штампе књига.

УПУТСТВО

за

КАЛЕМЛЕЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

ЋАО СРЕДСТВО ПРОТИВУ ФИЛОЋСЕРЕ

(Са 19 дрвореза у тексту)

Главна је садржина ова:

I. Одељак. Предходни услови за калемлење.

II. Одељак. Зимско, пролетње и летње или зелено калемлење.

III. Одељак. Пресађивање и нега калемљене лозе.

Књига је штампана на финој сатинираној артији велике осмине, а цена је 60 пара дин. (30. новчића аустр. вредности).

Рок претплати траје до 20. тек. месеца.

Г. Г. чланове окружних одбора, пољопривредни подружина и све пријатеље винодеља молим да се заузму око скупљања претплатника, који на 8 комада добијају један у име награде, а књижари 30% рабата за готов новац.

Претплату било у новцу или у таксеним маркама ваља слати подписаном, који ће одма поручене књиге послати.

1. Априла 1894. г.
Топчичер.

Петар Стојадиновић
РУКОВАОЦ ДРЖАВНОГ РАСАДНИКА
АМЕРИЧКЕ ЛОЗЕ

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Спремно сам за штампу књигу

ПРАКТИЧНО КОЊАРСТВО

Садржај књиге нека обележи њена подела: *Први део*: Основни појмови из анатомије и физиологије коња. *Други део*: Цењење коња по спољашности. *Трећи део*: Расе коња. *Четврти део*: Производња коња. *Пети део*: Храњење и нега коња. *Шести део*: Потков и поткивање. *Седми део*: Коњарници и заклони за коње. *Осми део*: Из коњског лекарства. *Девети део*: Обука коња за јахање и вожење. *Десети део*: Коњарске установе и законодавство у Србији. —

И даљу поделу удесно сам с обзиром на што лакше разумевање и практичну употребу књиге.

Књига ће бити велика преко *дванајест табака* велике осмине, печатана на финој артији новим читким словима и *богато илустрована*.

Цена је књизи за претплатнике три динара или три круне, а за непретплатнике биће скупља. Ко скупи претплату на 10 књига и пошље новац, добиће на дар од писца, у знак захвалности, једанајесту књигу у нарочитом фином повезу. Претплату треба слати потписаноме или Српском пољопривр. друштву у Београду. (До 10 динара може се слати и у маркама).

Књигу ћу дати у рад чим будем примио најпотребнију суму за осигурање трошкова на израду слика и брзо печатање дела. Зато, да би књига што пре изашла, молим пријатеље своје и струке чијем је унапређењу намењена ова књига, да ме потпомогну што живљим скупљањем претплате. А, шта ме је покренуло да напишем и издајем ово дело, кад се зна да стручне књиге код нас још не награђују труд писца, биће јасно кад поменем, да данас српски привредник не може нигде да купи на свом језику књигу, која би му пружила знања о рационалном коњарству, која су потребна како одгајивачу, тако и ономе који држи само одрасле коње за разне своје потребе.

На дан Прогласа Краљевине 1894.
Београд.

Душан М. Спасић
бив. управ. држав. ергеле

Изашле су из штампе књиге:

ПОЉОПРИВРЕДНО РАЧУНОВОДСТВО

за

НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ

по

Др. Голцу и другима

израдио

Благоје Д. Тодоровић
наст. рат. школе

Издање Министарства Народне Привреде.
Цена је књизи 50 пара.

ПРАКТИЧНА ПОЉОПРИВР. ПОУКА

о

БЕРБИ ГРОЖЂА И ПРАВЉЕЊУ ВИНА

са упутством о набавци и руковању справа за то
са 39. слика у тексту

написао

Благоје Д. Тодоровић
наставник рат. школе

Издање Српског Пољопривредног Друштва

Цена књизи 60 пара

Може се добити код Српског Пољопривредног Друштва.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци**: Лек противу пероноспоре. — Миљардова Формула. — Још једна важна напомена одгајивачима говеда. — Наша пољопривредна статистика (саршетак). — Неке напомене о гајењу говеда. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке. — Гласник. — Књижевност. — Дописи. — Друштвени и подружински послови. — Стечај за прскаче. — Оглас. Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ПРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 19. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 8. МАЈА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

РЕЧ УРЕДНИШТВА

Једини стожер, који је кроз толике године окупљао око себе све оно, што је било кадро и вољно да поради на бољитку пољске привреде у Србији, то је и једини пољопривредни лист српски „Тежак." Око њега су се окупљали радници и поборници пољопривредног напретка, тога најважнијег врела народног благостања и државног газдинства; сви они, који су били вољни, да саветима својима помогну онима, који су били за те савете потребити, којима су они били потребни за вршење њиног позива на делу, у практици.

Многи имамо да заблагодаримо тој улози „Тежака", што смо занети олујом неприлика и сметњи, завитлани борбом за опстанак у разне друге струке и на многе друге послове, остали верни и својој рођеној струци; многи имају да заблагодаре „Тежаку" за многе напредније начине рада и многе корисне тековине које су стекли и увели при унапређивању свога газдовања.

Ал' поред те улоге „Тежак" је бодро пратио и све новине на пољу наше пољске привреде и отварао ступце своје, с највећом готовошћу, расправљању свију сувремених питања и радова на унапређивању пољске привреде у Србији; као што је с друге стране, уредно пратио и све новине и напретке пољопривредне у другим напреднијим земљама и пресађивао их на занемарено и запарложено поље наше пољске привреде.

Према томе, заслуга је досадањих уредника и сурадника, што је „Тежак" био потпуно на висини свога позива и што је стекао толико пријатеља и поштоваоца; према томе правац, је „Тежаков" и довољно познат и стално утврђен, да промена личитсти, у уредништву на то не може имати никаквог великог а пресудног утицаја, нити може икада значити промену тога, већ двадесет—пето—годишњега правца и обележја.

„Тежак" је опште добро свију нас пољопривредника у Србији, па ма колико се ми разилазили међ' собом по начелима, по главним правцима мишлења, по личним симпатијама и т. д.

То ће и за мене бити светиња, коју ћу свима силама трудити се да је предам своме последнику онако неповређену, како сам је примио у аманет од својих претходника.

За то молим све старе пријатеље, све сураднике и дописнике „Тежакове", да и од сада остану верни „Тежаку" и да се истом вољом, преданошћу и истрајношћу, помажу уредништву у вршењу његовог врло тешког али и врло племенитог задатка, по већ обележеном правцу као што су то и до данас чинили. „Тежак", је орган Српског Пољопривредног Друштва, „Тежак" је лист Српских пољопривредника и њему ће од сада, свачи' и најмањи прилог, бити добродошао и по правој вредности и заслузи биће увек и цењен и оцењен.

За то се и обраћам овом својом речи с позивом, свима досадањим сурадницима „Тежаковим", свима скупљачима и претплатницима, да „Тежак" и даље почаствују својим поверењем и својом обилатом помоћу.

Разуме се, да према самој природи посла, *првенствено право имају кратке, сувремене расправе и питања, која су потекле из дневних практичких протреба наших пољопривредника а која су писата тако, да их сваки и разумети и на практици одмах и остварити може.*

Не само, да се с пуно права обраћам својим друговима и пријатељима, који се наоде већ уписати међ' многобројним сурадницима „Тежаковим"; већ, према потреби и приликама, бићу слободан, да се и својим и „Тежаковим" старијим знанцима обраћам с молбом за њихову моћну потпору и за њихове драгоцене савете.

И онда ћемо моћи сви из реда, да се понадамо, да ће „Тежак" не само и у овој години потпуно одговарати својој дужности и стварној потреби пољске привреде у Србији, већ, да ће, у име Бога, из дана у дан све боље напредовати, расти и развијати се, на дику и понос нас свију.

30. Априла 1894. год.
Београд.

СВЕТОЗАР Љ. ГАВРИЛОВИЋ
УРЕДНИК „ТЕЖАКА."

ЈЕДНА ИСПРАВКА НА ЧЛАНАК

„Једна важна напомена одгајивачима говеда“[1])

Под називом „Једна важна напомена одгајивачима говеда“, писац, г. Спасић, изнео је неколико погрешних назора о последњој набавци приплодних говеда са стране, ја, као доскорашњи чиновник Министарства народне привреде, а и као члан комисије за набавку те стоке, слободан сам да дам на то исправку, задржавајући право, да се накнадно вратим на ову ствар, једним опширнијим чланком.

Прво је писац нетачно рекао, да је „комисија, коју је одредио г. Министар народне привреде, решавала ово питање, утврдила поступак за рад и *почела по њему да ради.*“ Комисија, коју је г. Министар одредио да проучи питање о поправци наших сојева стоке и о унапређењу сточарства нашег у опште, састављена је била из *седам* чланова (с председником[2]). Она је свој извештај поднела г. Министру, и тај је извештај послат Привредном Савету, који га је с неким малим изменама и допунама *усвојио*. Извршење одлука комисијских и Привреднога Савета предузело је даље Министарство, одредивши одмах и засебне комисије за шкартирање и издвајање стоке у заводима и комисије за набавку нове стоке од усвојених страних раса. Последње комисије биле су две, и то: једна од 2 лица, за набавку приплодних коња; и друга од 3 лица, за набавку приплодних грла говеда, оваца и свиња.

Према томе, комисија, која је решавала о питањима поправке наше домаће стоке и обележила рад на овој привредној грани, није „*почела по њему да ради*“, него је извршење предузело Министарство, а по претходном саслушању Привредног савета. Оно је доследно одлукама комисије и Привредног Савета, сматрало за дужност, да сталним окр. одборима, Срп. Пољопривредном Друштву и Одбору земаљ. већа кола јахача, препоручи набавку стоке са стране само од *оних* раса, које је оно, — Министарство — *као најнадлежнији управљач привредним пословима*, усвојило, напомињући још, да ће, у интересу правилног развијања послова на унапређењу сточарства код нас, предузети мере да се отежава увоз приплодних грла *других* раса.

Писац, даље, наводи, да је питање о поправци наше стоке још нерешено, или бар „не онако, како га је требало решити.“ За доказ томе наводи: „јаку опозицију у самом пољопривредном друштву“, јер је, вели ово питање решавано и решено „без удела пољопривредног друштва.“

Што се тиче тога, — да ли се питање о поправци наше стоке има сматрати за решено или не, не може се категорички одговорити, а поглавито из узрока, што смо ми *на почетку* овога рада, и што побољшање наше стоке није једна фабрика, која је математичком тачношћу уређена, па кад се један точак окрене, да се цела фабрика правилно у покрет стави. У поправци стоке нема математичких рачуна, него су ту несређени односи, који се разним агендама поступно морају у склад доводити. Као год што се сваки приватан привредник мора послужити огледима, па да до неког ресултата дође, тако се и држава мора помоћи огледом. Досадашњи огледи у том правцу нису били најповољнији,

[1]) Пуштамо и овај чланак, од члана нећиме комисијске, који су били за набавку страних сојева и раса, ради поправке наше стоке — држећи, да кад је већ пуштен кроз „Тежак“ нетачан напад г. Спасића, треба саслушати и одбрану.

Уредништво.

[2]) „Рад“ њен са изменама и допунама Привредног Савета штампан је у „Тежаку“ бр. 42, 43 и 44 од пр. год.

ПОДЛИСТАК

О НАПРЕДНИЈОЈ РАДЊИ.

Морам признати, да ми је било врло тешко одазвати се позиву ваше подружине, да вечерас говорим — о нашим земљоделским стварима, у садање доба, када има много мање изгледа, да се остваре жеље и наде наше у погледу подизања и унапређења пољске привреде. Није ми тешко за то, што се бојим, ил' се писам научно говорити пред овако великим скупом већ ми је тешко, што не знам о чему пре с вама говор да поведем, како да изберем да баш о ономе говорим, што ће вам највише користити и што прилично зебем, да л' ћу умети да улесим свој говор тако, да ме сваки од вас и потпуно разуме.

Ви сте се и по зборовима и по скуповима, по славама и преславама, већ научили на лепе и китњасте говоре ил' здравице ваших првих људи; ваших посланика, кметова, учитеља и свештеника — да је мене, човека Београђанина прилично стра од резила да л' ћу умети да вас и придобијем да ме слушате, да л' ће моћи мој говор и да вас гане, да подејствује и на срце и на душу.

Ја не ћу да говорим с вама о политици, чиме се баве сви наши зборови и скупови, сви наши говорници, јер је о томе много лакше говорити, него ли се усудити и на такав посао, да вас, маторе људе саветујем и учим.

Али сад се нема куд' и ја морам тиме да се тешим, шта ће мени као вашем „руфетлији“, што ће мени земљоделцу по школи, бити лакше да се споразумем с вама земљоделцима на делу, но што су то могли људи других струка и заната — професори, учитеља, свештеници и остали, који су вас у много и много оваквих прилика, ако не поучавали, а оно за цело и забављали.

Камо лепа срећа, да смо бар ми земљоделци по школи, чешће пута с вама говорили овако о нашем заједничком а најважнијем занату, јер би од таквог збора и договора било обилатих плодова и наша пољска привреда не би морала стајати на овако ниском ступњу, на коме је данас, не би је морали сликати овако црним бојама, каквим је морамо сликати данас.

Код нас је највећи и најглавнији земљоделски — сељачки — сталеж, јер у Србији, на сваких 100 душа, њих 95 су чисти земљоделци, а само петорица припадају осталим сталежима и баве се другим пословима и занатима.

Но није само код нас најглавнији сталеж земљоделски, но он је то и у свима другим напреднијим државама, само је одељена разлика између стања њиховог и нашег сељачког сталежа; грдна је разлика између напретка пољске привреде код њих и код нас.

Покушаћу да, у најкраћем опису, представим стање пољске привреде у тим напреднијим државама, да преставим шта је

[1]) Предавање, држато на селу виравске пољопривредне подружине 23. Јануара 1894. год. у Житковцу.

на се, по претходном *стручном* испитивању, приступило другом, који, по свима изгледима биће срећнији од досадашњих, нарочито оних, којима су „новији" организатори руковали. А за то нам дају наду разлози поменуте комисије и Привреднога Савета.

Не стоји ни то, да је питање о поправци наше стоке решавано „без удела" срп. пољоприв. друштва. Чланови комисије сви су чланови Друштва, а већина и чланови сточарске секције. Осим тога, при расправи појединих питања о поправци стоке, комисија се служила и мишљењима Друштва, која је Министарство раније добило. Те су околности и руководиле Министарство да одлуке комисијске не шиље *по ново* на мишљеље Друштву, него да их одмах спроведе на оцену Привредном Савету, који је, *по закону о Привредном Савету*, најнадлежнији да да оцену о привредним питањима наше земље, па и о овом.

Најзад, писац наводи, да су набављени бикови „*швајцарски*" (sic!) и да су они, као „мекша говеда од наших, подложни разним опасним и заразним болестима", те им „не треба", вели, „поклањати бозна какво поверење" и т. д.

Морам се чудити писцу, да он међу набављеним биковима нађе „швајцарске бикове." Ако је истина, како вели, да су они швајцарски, не знам, шта да мислим о његовом знању о расама.

Међу овим биковима, који су набављени за државне заводе и за округе, има само: алгајских, монтафунских, оберинталских и маријахоферско-лаванталских. Ни једна од ових раса и сојева нису швајцарски, нити су купљени у Швајцарско, нити импортирани из Швајцарске. Алгајска стока је купљена у центру Алгаја (Сонтхофена и Оберстдорфа), монтафунска у Форалбергу и покрајини овога — Монтафуну (Брегенц, Шрунс — Ст. Галенкирх), оберинталска у пределу Оберинтала (више Инсбруха), и маријахоферско-лаванталско у Корушкој (Лавантал, Мецниц-тал и др.) у Штајерској (Најмаркт, Маријахофсдорф, Ст. Ламбрехт). Ни једна од ових земаља и покрајина не припада Швајцарској; — па од куд се могу и бикови назвати „швајцарски"?

„Па и у тврдњи, да су ови бикови „подложни" разним опасним и заразним болестима и да имају клицу тих болести, писац је учинио једну велику погрешку. У крајевима, где су ови бикови купљени, не зна се за те опасне болести, које писац замишља, а заразних има само оних, којих има и код нас; а то за то, што им је начин држања природнији и приближнији нашем. Истина је, да су се код стране стоке, која је пре ове доведена у државне заводе и за приватну потребу опажали случајеви оних болести, од којих се писац плаши (нарочито „туберкулозе), али то је код оне стоке која је купована по мацарским спахилуцима и на пештанској пијаци, и која је, поред осталих разлога, и *из тога* шкартирана из наших државних завода. Осим тога, тим болестима, по искуствима стручних људи, подлеже понајвише тако звана „шарена говеда" (Scheckiges Vich), као што су: бернска, сименталска, пинцгавска и др., док код једнобојних говеда, којима припадају сада набављене расе и сојеви, таких случајева разбољевања нема.

С тога, нема никаквих бојазни, за одгајиваче и ни за кога, од ових бикова. Исто тако, не треба веровати да су они толико „мекша стока" од наше, јер то није „вештачки" негована стока, већ је одгајена у својим природним погодбама, а негована онако, како један ијоле разборитији пољопривредник треба своју стоку да држи. Но, о овоме опширније у другој прилици.

Паја Т. Тодоровић

члан комисије за набавку страних раса говеда, оваца и свиња.

све у њима учињено за унапређење народног благостања, а нарочито за подизање сељачког сталежа.

Кад би ми било главно да вас забављам, требао бих само да вам причам, шта сам све читао, чуо или и рођеним очима видео, у многим напреднијим државама јевропским. Забављало би вас зацело причање, како на великим имањима, господарлуцима, одавна оре парни плуг, то чудо изумевштине у XIX веку, довле су код нас до скора плуг дрвењак и ралица било главно оруђе за обрађивање земље. Како је парни плуг, једна ватрењача, која се довуче на њиву и постави да ту стоји, велика готово као жељезничка машина, и она покреће око њиве, у грдном размаку јаке ланце, на којима грдна плужина са четири ил' више раоника и плужних тела иде око њиве и оре на једанпут четири бразде и то у дубину скоро до колена. Како парни плуг пооре неколико хектара земље на дан и то тако ваљано и дубоко, да то ни која друга сила не може; како су због тога само и жетве далеко веће и обилатије и т. д.

Или би вам причао како снагу ветра, воде и муњевине — електрицитета — преносе на далека растојања и употребљавају за покретање свију машина читавог једног места, или на једноме повећем имању. Како је наметан свет вргао у своју службу и такве огромне силе, какве леже у ветровима и водама и у природној сили, каква је муњевина, која преноси депеше с краја света на крај, која осветљава велике вароши, па покреће у новије време жељезнице, кола и ето је употребише и у пољској привреди.

Но ја не ћу о томе да вам причам. Ја оћу да вам причам, шта су неке и неке државе, учиниле својим државним срествима за најважнији и највећи свој земљоделски — сељачки — сталеж и шта су сами сељаци тамо себи створили уздајући се само „у се и у своје кљусе."

Али онда не знам, с које стране пре да почнем, јер су и државе а и појединци, тако много урадили за напредак пољске привреде, за разна уређења и установе чисто привредне, по добро и бољитак општине и земљоделског сталежа — да се то не може у оваком једном разговору ни побројати, а то ли потанко још и испричати.

Успех сваке радње, сваког предузећа, па и земљорадње зависи: од природе и околине, од Бога, како ми велимо и од земље; од распореда и примене рада — дакле од човека земљоделца, од радних руку и од памети и разумевања свога посла; и зависи од капитала с којом земљоделац располаже, или од лакоће с којом га увек у нужди и невољи набавити може.

Сразмерна и згодна подела земље међ' поједине грађане — земљоделце у једној држави, од вајкада беше у свима државама основица, темељ — за мир и поредак, ред и рад, за цветање и напредовање читавих покраина ил' и целе државе. Али где није таква подела сопствености земље, где има појединих богаташа, који држе у својим рукама грдне просторије земље, докле већина земљоделског становништва нема ни грудве земљице, или има једва толико земљице, да уз најбољи труд и рад, више аргатујући другоме, него ли радећи себи, с тешком муком и то добрих, родних година може да израни себе и своју породицу — ту је већ рђав распоред земље, неподесан распоред сопствености. У таквим земљама у брзо се издвајају богаташи, спахије, господари, са грдним баштинама и пространствима у један, а

У колико губимо деобом задруга, допунимо то законом о Општинама и о подели задруга.

Много пута највеће друштвено зло лежи у самом економном уређењу тога друштва а не толико у невештини рада и у природним недаћама.

Ко посматра наше економно стање сеоског света, њихов живот и уређење, видеће, да данашња деоба задруга а и начин те деобе, води не само очитом осиромашењу појединих задругара а укупно узевши и државе, но и многим невољама које из те поделе потичу, као: непрекидној свађи, борби, суђењу а на многим се местима борба завршује мучким или јавним убиством.

Илузорне су све наде и средства којима се може данас стати на пут деоби. Природна тежња појединих за самосталним радом и газдовањем, неједнако образовање и тежње задругара и поједине свађе од укућана, довољне су да сваку лабавију задругу потресу и да се изделе.

Нема села нити засеока у коме се сваке године не дели, син од оца, брат од брата, синовци од стричева и т. д.

Какве су последице тих деоба по економно стање нашег народа најбоље ће се увидети кад посматрамо у кратко задругу за се а одвојене инокоснике за се.

Отидите у једну сеоску задругу где отац са одраслим синовима или сама браћа са својим породицама рукују заједничком имаовином, видеће те не сама слику праве српске куће и газдовања, но и кућу у којој су очувани сви српски обичаји, кућу у којој је морал и вера очувана као највећа светиња србинова.

Погледајте на њихово економно уређење и ту ће те наћи типове стари српски кућа, вајата и осталих потребних стаја. Куће су окружене великим воћњацима и снабдевене свима потребним стајама за њихов економни рад.

Отидите на њихова поља, видићете да су на време срађена, за зиму сва је зимница спремљена и склонита а према јачини задруге и величини поља, наћи ће те и одговарајући број стоке.

Таква једна задруга не само да је економно уређена и јака и богата, но такова је задруга и снажна, она броји више наоружаних и спремних људи да своје заједнички бране, отуда је и сигурна од крађа и штета, којима су одељени инокосни привредници изложени свакога дана.

Но на жалост такве су задруге све ређе и ређе. Њих је створила тиранија турска, где су удружени могли лакше да се одрже и бране, а на велико изненађење данашња их слобода руши и обара.

Да видимо у кратко шта бива после поделе такве задруге.

Од заједничке опште куће и имаовине постају две три и више нових кућа; поделе заједничко двориште, воћњаке, винограде; поделе поља и стоку, а тако исто и забране. При тој подели настаје борба за сваку стопу земље, која се више пута и убиством међу браћом завршује а да неговорим о непрекидној свађи и суђењу између њих.

Првих година после поделе осећају усамљеност, но још су задовољни, јер имају хране, стоке и све главније потребе што су из задруге добили.

Отидите после неколико година, па ће те видети да су многи пропали. Вреднији и отреснији држе се и куће, нарочито они, којима је бог дао више деце, те прирашћују и помажу стварању нове мање задруге. Напротив остали, којима су деца још слаба, који имају мање воље и издржљивости за рад, из године у годину пропадају, а додајте томе још неродне године, слабости и друге невоље, па се нећете изненадити што ће те наћи по селима толико осиромашених домова и пропалих економно и морално.

Сравните ове кратке слике једне задруге у целини са сликом њеном после деобе, па ћете видети, да ту у тој деоби лежи највеће економно зло народа нашег.

Чему нас је до сад водила та подела и чему ће нас у будуће водити, најбоље се може видети кад прођемо кроз које село. Куће растурене без икаква реда, има их по јаругама и чукама, осамљене без икаква боља пута. (Истина је и то, да таквој великој расејаности кућа треба тражити узрока још у збеговима, куда су се крили по јаругама и шумама па ту и остали а тако исто и насељавали из Старе Србије и Херцеговине, без икакве државне контроле, где је који хтео) Воћњаци издељени, и више се крче, но што се подижу само да добију више земље за рад. Забрана и горе ако има, поделе, па ретко ко очува гору а о подизању нове и да неговорим. Ливаде и пашњаци издељени и из дана у дан нестаје све више услова за гајење стоке и број њихов, сразмерно људству јако опада. Усамљени и издељени, не могу ни радове своје на време да сврше, међусобне свађе и деоба учиниле су да су и мобе из дана у дан ређе. Утаманише гору па сатреше и оно мало дрвећа по обалама потока и река, које је држало заладак и обале да се не роне, а последице њихове видимо у лето, када немају воде ни за се а камо ли

грдна сиротиња, маса народа без куће и кућишта, без земље и без мала, у други крвно завађени непријатељски табор.

Рђав распоред, рђава подела земље, беше у већини прилика, повод грађанским ратовима, бунама и крвљењу у рођеној држави — нарочито у прошлом веку и до средине овога века.

Од тада су разне државе, свима силама утицале, да се путем откупа и поновне поделе земље — опет поврати поремећена равнотежа и да сељачки сталеж, дође до своје рођене земљице и кућице.

Али не ваља ни оно друго зло — у подели земље међ' поједине сопственике, где сви земљоделци истина имају своје своје огњиште и своју земљицу, али грдна већина од њих има тако мало земље, да га оно, с породицом, једва исхранити може. Земљоделац ту мора, да ради и друге послове или да аргатује другоме, да тражи туђу земљу и да је узима под закуп, ил' да је ради наполице, делећи са газдом све по пола!

Ово зло у оваквој подели не ваља још ни због тога, што на малом имању, па још кад је човек инокосан, не може и ако би хтео и желио, никад да дигне главе, а то ли још и да употребе и примени боље справе ил' машине и да земљу онако обрађује, како би требало, те да му што више користи доноси.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

за стоку, док зими и упролеће видимо поплаве и пустошења од истих.

Ето то су најглавније последице и узроци нашег оваковог газдовања. Не чудимо се несигурности и убиствима, паљевинама и толиком суђењу и опадању моралном. Народ који иде сиромашству на сусрет готов је на све, он ће узроке своме злу увек тражити ван своје куће и општине, а неће ни помишљати да су они и њихови старији створили поступно такво стање, коме данас треба лека тражити.

Да се стане на пут деоби неможе се. Кад се то неможе треба тражити паметнија пута, те да се та деоба економније изводи и за поједине и за државу.

То би се могло учинити и то се мора чинити Сваку деобу треба да контролише држава т. ј. створити законе о деоби, јер су досадањи недовољни и неодговарају развићу економном, какво треба да је код нас.

Свуда где економно стање земље једне постоји на рђавим економним основама, дужност је и општине и целе државе, да о томе води рачуна и да то спречава и на бољу основицу постави.

(свршиће се)

ИЗВЕШТАЈ

са

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

држаног од 1 до 5 јуна 1893 године у Монпелију (Јужна Француска)

од

Љуб. Којића

(наставак)

Али никаквог двоумљења не може више бити да ли треба калемити и да ли је тај начин кориснији. Истина, постоји још тешкоћа за извесна земљишта, мпр. за *кречна*, но ретко је потревити један виноград, који се у целости састоји од земљишта такве природе, па с тога очекујући да се помоћу хибридације изнађе једна таква врста, саветно је, да се реконституција винограда с калемљењем на досадањим подлогама продужи до крајних граница.

Предложене резолуције по овом питању јесу:

1, Подизање (реконституција) винограда у свима пределима помоћу калемљења француски варијетета на америчким подлогама, даје обилан и изредан производ.

2, Непосредно рађајуће лозе морају се избацити из велике културе зато што не дају толики принос као накалемљене лозе са француским варијететима;

3, Непосредно рађајуће лозе, које имају највећу издржљивост противу филоксере, могу се употребити као подлога у оним местима где би били надмашни у погледу адаптације (прилагођења земљишту).

4, Трошкови око обделавања једног и другог готово су подједнаки. Подизање винограда помоћу калемљења и његово извршење зактева у први мах већи капитал; али превага његових производа у каквоћи и количини, дозвољава да се уложени капитал брже исплати;

5, За мале сопственике (виноградаре) издатци нису много већи, а добит је сигурнија од каламљења него од лоза, које непосредно рађају.

Закључци ови усвојени су од конгреса без дебате.

3. Хибриди кречних земљишта.

Најпре да видимо шта су то *хибриди* и на што нам служе.

Свакоме је познато, да имамо много различни врста и још више варијетета винове лозе; те су разлике многобројне како по спољњем изгледу листа, лозе и грожђа тако и по количини и каквоћи плода, времену зрења, прилагођености према земљишту, клими и т. д.

Кад узмемо два чокота лозе, који се по свему разликују између себе, па извршимо вештачко оплођење, онда ћемо добити као производ, једну трећу сорту, која се зове *хибрид* или *мелез*. Као што је по све природно, овај хибрид или мелез, није истоветан ни са једном ни са другом лозом, од које је постао, али задржао је у себи карактерне знеке и особине својих предака.

На овај начин постали су многобројни варијетети у воћарству и у виноградарству, било на природан или вештачки начин. Али цељ у којој се врши хибридација код винове лозе није више жеља зо новитетом, него жива потреба да се добије јидан мелез, који ће имати напред постављене и земљишне особине.

У Француској има земљишта, која су веома кречна и кредовита, тако, да се то одмах и на први поглед примећује; на тим кречним земљиштима успевала су пре извесне врсте лозе, које су биле чувене са својих особина, но данас је филоксера уништила и потреба је наступила да се виноград подигне на америчкој подлози. Покушај је чињен, али у највише случајева без успеха, јер америчке лозе не могу да поднесу кречно земљиште у оној мери као наше Европске лозе. Дакле, Европске лозе успевају на кречном земљишту, али гину од филоксере, америчке пак издржљиве су против филоксере, али угину на кречном земљишту. Сјединити ова два својства у довољној мери т. ј. отпор против филоксере и прилагодљивост за кречна земљишта то је, ето, задатак хибридације или мелезења америчке и европске лозе.

На овом послу ради се од пре 7—8 година и сви су изгледи да ће се жељена цељ постићи.

Известилац г. Вернеј, поднео је веома опширан и детаљан извештај о радовима и покушајима чењенам на овом пољу, но ми не можемо се упуштати да га саопштимо у целости, просто с тога, што имамо много да радимо пре него што нам се покаже потреба да се овим питањем озбиљно занимамо. Било би излишно говорити код нас о хибридима за кречна земљишта кад нисмо подигли винограде ни на оним местима где готове све америчке лозе могу добро да успевају. Док ми то учинимо, надати се је, да ће и то питање бити коначно решено у земљама где се с много више снаге, знања и капитала ради. Осим тога нама није познато, да код нас има виноградски земљишта као што су она у Шаранту те да би нас бацало у бригу питање о хибридима за кречне терене.

После прочитаног извештаја, известилац је предложио ниже изложене закључке, који су примљени после подуже дебате у којој се највише одликовао г. Миљарде, проф. природњачког факултета, у Бордо-у. Закључци гласе:

Хибридацијом наши француски варијетета са извесним врстама америчке лозе, произведени су мелези који имају ове особине:

Већу издржљивост противу филоксере него они варијетети француски, од којих су постали; већу прилагодљивост за разна земљишта као и већи афинитет при калемљењу од оних америчких лоза из које су произашли.

За доказ овоме можемо навести одавно познати хибрид Винифере Жакез, који је средње издржљивости спрам филоксере и доста прилагодљив за земљишта. Али то је недовољно. Од тог доба учињено је много више, и, судећи по добивеним резултатима, можемо се надати, да ће неки од тих хибрида, произведени са извесном одређеном цељи, послужити корисно као подлоге при калемљењу на оним земљиштима (кречним и кредовитим) где смо досад имали само неуспехе.

Изгледа да су хибриди Берландијера најиздржљивији противу клорозе; неки од њих нису показали ни најмање знаке ни после калемљења, и ако су посађени на врло кречном земљишту. Разуме се да ће међу њима бити најбољи они, који имадну максимум издржљивости против заразе.

Хибриди Рипарије у опште су осетљивији према клорози; нису према томе удесни за кредовита земљишта, али пошто су неки врло издржљиви према болести, могу се са сигурношћу употребити на земљиштима јурске формације, на теренима тврдог кречњака.

Још су мање употребљиви хибриди Рипестриса за кредодовита земљишта, као што су она у Шаранту. За остала мање кречна земљишта важи као подлога од велике вредности због лаког калемљења, велике плодности и бујности. У таким местима често је бољи него чисти американски хибриди, који су већином по истим условима мали и слаби.

Хибриди Кордифолије и Цинересе врло су снажног пораста али се не могу сравнити са Берландијери у погледу издржљивости према клорози. Међу тим неки успевају врло добро у теренима јурске формације.

У земљи глинасте пескуше са мало креча бољи су од Рипарије и Рипестриса. —

(наставиће се)

ГЛАСНИК.

Воћарство и пчеларство дуж жељезничке пруге. — Шеф II жељезничке секције, угледајући се на врло похвалну и племениту улогу жељезничких станица и чуварских кућица у гор. Мађарској, Аустрији и т. д. у погледу на ширење пољопривредних знања и угледање света на такве корисне установе — отпочео је пресађивати, ту корисну установу и код нас на нашој жељезничкој прузи, чиме је заслужио нашу похвалу и потпуно признање за тако патриотске намере.

Подигнуто је већ воћно растило, у коме је облагорођено око 7000 воћкица, које ће се пресађивати и неговати дуж жељезничке пруге од Вел. Плане, до Сталаћа.

Нама је познат похвални рад и III жељезничке секције, до Ниша, у томе погледу, али тамо су подигнута растила — од багрена и других неких корисних дрвета, а обале ѣ прокопи, овде онде већ и засађени.

Сад намерава II секција, да и пчеларство одомаћи дуж жељезничке пруге и за тај циљ набавиће око 90 кошница ћерзонски за приплод[1]) и у томе циљу обратила се пољопривредном друштву за упуства.

[1]) Кошнице американске удешене, стају по комаду 15 динара. Може се узети неколико комада и по њима је даље лако израђивати. Сад је баш у штампи „Пчеларство" Свет. Љ. Гавриловића, у коме су упути за пчеларење по новом начину.

Боже дај, да се и код нас једном озбиљније почне радити на делу, но до сада. Онда ће свуда, а нарочито дуж наше жељезничке пруге изгледати, као у рају, онако, како је у напреднијим државама, где вас на свакој жељезничкој станици, код сваке чуварске кућице, поред лепог зеленога воћног, пресрећу мали, лепо уређени пчеланици; а свака обала и прокоп, лепо су засађени и засејани корисним дрветима — биљем, које поред споредне користи жељезничком особљу, дају и обилато и цвета за вредне пчелице.

Желимо најлепшег успеха овом корисном и похвалном предузећу наших вредних жељезничара.

* * *

Шећерна репа у Босни — (по Школском веснику, сарајевском) Године 1892. било је у северној Босни у 17 котара свега засијано 840 хектара шећерном репом. Број оних, који су садили, износио је 3173 а уродила су 125.426 мет. цената шећерне репе.

Насупрот дало се је године 1893. на сађење шећерне репе њих 8536, засађена је површина од 2343·2 хектара а уродила 329.564 метричка цента шећерне репе.

„Како се из тога види схватили су наши људи корист ове гране ратарства, те она скоком напредује. А и донела им је године леп приход од близу 330.000 форинти.

Препоручујемо нашем учитељству нека се занима за ову културу и нека свет онде, где још треба, настоји упутити о њеним пробицима."

* * *

Шолска деца унапређују воћарство. — У Сиклеровим дјелима има ово место: откако су орбтне школе од 1790 до 1791. заведене у земљама кнеза — бискупа вирцбуршког, расадила су до године 1795. сама школска деца 34.772 дебалца, што су их сама одгајила. Оплемењени су за пресад 26.522 комада, семена је посејано 628.338 зрна. Па то су све за 5—6 година учинила школска деца. (Школ. весник).

* * *

Школске баште у Босни. — У „Школском веснику" саопштена је наредба земаљске владе, да свака школа мора имати своју школску башту за поуку деце. Донећемо ту наредбу од 1884. год. у изводу, те да се види, шта би се и код нас могло учинити у томе погледу, кад би се хтело и имало кад.

Би ли би захвални, да нам је „Школски весник" и о томе који стварни податак приопштио.

ДОПИСИ.

Ваљево, 20. Марта 1894. год.

У многим местима овог краја наше домовине, постоји обичај: кад свештеник постриже дете на крштењу, он острижену косу прикупља на восак, па овај восак предаје куму, а кум га, по свршеном крштењу прилепљује на *младу калемљену воћку* домаћинову обично ону, која је исте године калемљена. За то сваки дом, а нарочито задружни у ком су чести рођаји, мора имати сваке године младих калемова, за то и у народу има доста калемара.

У местима у којима постоји овај обичај калемарства напредује, докле тамо, где тог обичаја нема, постоји напротив обичај који уништава владе калеме, те их је тамо тешко одгајити. Тако у срезу рамском окр. пожаревачког жене нероткиње немилосрдно очену калем сасвим на месту на ком је калемљен, па га носе у пасу да би постале роткиње, због чега се често и подлога осуши.

Због тог ружног обичаја био сам принуђен у друштву са Стојаном Богдановићем и Стојаном Петковићевим телалима из Раброва, калемити скоро све младе најбоље добре за подлогу калема у целом Раброву. Први род оних калемова донео је и већу љубав према њима и самих произвођача. Оце сад већ помишљају и на трех, који чине тако познатодрагим очекивањем калема.

Ово напоменух само ради тога, да се види, колико млого могу спознавања да учине, у корист свиме граде народне привреде, кад је уму у заштиту.

Живота С. Миловановић
свештеник.

Вражогрнац, 15. Априла 1894. г.

Сви ранији пролетни пољски радови, као прва копња винограда и орезивање истих, сејање јарих усева и т. д. мном су оних дана довршени. Орање за сетву кукуруза врши се у велико, но већ са приличним напорима, јер се је земља готово „звездала", но што киша није већ одавно земљу напојила. Усљед значење земље многи људи нису могли посејати крушки и шљив, већ чекају из кишу.

Оними шљивице и јечми посејано је доста и они су усеви за сада врло добри.

Све врсте воћа, почев од прног трна па до шљиве, поцеле су толико млого цвета, да ниј већ још сада ова година обећава воће у изобиљу. Већи део воћака, као: најсиље брескве, шљиве, трешње, по цела врста крушака и јабука, већ су „процветале" и заметнуло плод. Нарочито је лепо зацети троглашење калемове, који поред тога што су добро презимили; и што су врло весели, — још су и много рода почели. Усљед тога што су воћке лепо почеле, народ се нада да ће и гроздја бити доста, само ако не буде „Перонеспоре." Лука лако цвеће тако и белог, народ је закључио, али са другим воћем, доста се кубури, јер семена усљед перонеспе прошле године није се могло произвести у потребној мери. Поред перонеспе, омела је у прошлој години воћке и т. зв. „мана" (по ово) пролазна биће ли је „Перонеспора", јер по знацима које за собом остаиља, доцно сам до закључка, да ова пред зимске доле напада и воћке: јуноше, шаврику, дубењце, диње, краставце и т. д.) Но сада може бити да су разлози и окриваљи, што ће народ морати потребно воћке куповати од варошких баштованца, али других година не могу му се никаквим разлози у оправдање узети, што не производи потребно воћке за кућу; јер многе прошле године биле су у свачем изобиле, па и у воћу, но овог видевете сељаци тек о јесени купује од баштованца: шаврику, купус и остало воће што му за зиму треба. — То је врло хрђав обичај код нашег сељака, и све се има произвести његовом пехату и немарношћу, јер бар потребно воће што му за зиму треба, може сам произвести.

Дотелина је нарасла толико, да је појединим сељаци већ почињу за храну стоци косити. Због суше, трава ни ливадама слабо напредује и вегетира.

Стоца се због топлоте и и траве, почела поправљати и мењати длаку, поред тога и народ јој већу пажњу поче поклањати и боље неговати, нарочито од како постоје општ. приходни закони. Ретко ће сада који сељак подвести крају под „навоз будо" бива, већ гледи сваки „боље", и онаки се надмеће, да му тоце или ждребе буде у селу најбоље.

Оне морам напоменути, да би дрвљаа требала у будуће да поиље у Зајечар ако не 20, а оно бар 15 пастува, те ако би се задовољала потреба овог краја, јер се сваког дана прављу ак штицује пастуске по 10—15 кобила јер немогу добити рез.: народ тога са пастувом „Шахином" који је овди у Зајечару, који се нескања пшеницајер се прво по каша оцени човек, па тек онда се на његову кобилу „Шахин" пушта. Какве су добре кобиле крађу не опшеене пастувом „Шахином"!

Такође се радим по долази до шљи, и по моје знањеву, за сваку је осуду такав поступак са пастувом „Шахином."

Цене су пољопривредним производима умерене.

Гусеница на воћкама има приличио и праве велику штету воћкама.

Зарађе је код стоке повољно, али стока од „Голубичке муштице" доста пати. Било је и неколико смртних случајева. Зарађе је код народа повољно.

Мил. Ј. Петровић
економ

ОДГОВОРИ НА ПИТАЊА.

О Пециву ракије код нас.

За пецино ракије, код нас се најпиће употребљују шљиве. А и од оних има доста врсти, има их ранијих има познијих; Од ранијих има и то: „Милинкушка", „Плавачка", „Џанарика", „Тургудље", „Трновача" и т. д. Од познијих шљива има дво врсте, једна која ранује цвета и сазрева а друга, која мало доцније цвета а и сазрева, особита имена немају.

Осим шљива за пецино ракије, код нас се употребљава и остало воће, на било дивљаке или питомо воће, као: Јабуке, крушке, трешње, вишње и т. д.

Од свију сорти воћа, најбољу ракију даје шљива. Спремање појединог воћа за пецино ракије врши се на ниже изложени рачин, и то:

1. Шљиве, кад сазру, отресу се и покупе, па се сипају у кацу (суд за то направљен). Кад се прими уз кацу ½ метра шљива, онда се сиће у кацу, те се шљиве изгазе, да се изгњече и распрсну, како би лакше могле преврети; тако се ради све док се каца не напуни. Кад се каца напуни, онда се остави да превире, што при лепом времену буде одма, а при хладноћи мало и задоцни.

Кад је комина преврела, што се познаје по томе, што се комина уђути, и нема више да шапори — што се код нас вели „сладила се" — вреће траје 10, 15 до 20 па и више дана, како се кад време деси, јер при великој топлоти то брже иде, а на хладноћи доцније. Кад је комина преврела онда се одпочне пећи.

2. Од трешања се прави ракија на овај начин, омлате се трешње млатачем, па се покупе, затим се сипају у кацу; пак се онда добро изгазе и изгњече, да лакше превриру, и онда се оставе док не прогуре врење и не сладе се, пак се онда почне пећи. Што се тиче времена за које врење траје то је као и код шљива.

3. Од јабука се прави комина тиме, што се јабуке истуцају, у ступала нарочито зато направљени, па се сипају у кацу и оставе док не превре, пак се онда почне пећи.

4. Од крушака се прави комина на овај начин или се крушке утучу у ступама и сипају у кацу на превиру или се оставе да угњиле, што редовно бива код „дивљака", па кад у гњиле, онда се сипају у кацу изгњече и оставе да превиру. Кад се време сврши, онда се почињу пећи.

5. У више пути дешава се код нас да се и од сувих шљива јечтино, као што је оне године.

Спремање шљива сувих, за пецино ракије, врши се овако; узме се извесна количина шљива н. пр. 100 килограма, па се саспу у кацу, и узме се 100 литара воде те се саспе у шљиве, и то се остава 4—6 дана, у том времену шљиве набубре и добно облик и величину, као и кад су на грапама биле. Кад се то види, онда се уђе у кацу, па се шљиве изгазе и изгњече, тако да се све разпрсну, кад се то сврши, онда се наспе још 200 литара воде, и изложе се шљиве превиравању; време зависи од времена, ако је топло иде брже ако је ладно спорије.

Кад се пређе сврши онда се почне пећи и може да се испече толико ракије колико је шљива сасуто у кацу; дакле сваки килогр. сувих шљива, да је 1 литар ракије.

Што се тиче самог пецива ракије, ради се просто: За печење се служи казаном (бакарним), у кога се сипа комина, али не сасвим пун, него једну шаку празан, зашто се загревањем комина шири, па може да пређе преко казана; на казан се удеси дрвени капак, који има рукавац, који се спаја са „лулом", која је провучена кроз табарку (чабарку) у коју се — т. ј. табарку, — налије воде — пуна. — Око капка гди се додирује са казаном, улепи се густом комином или блатом да неможе при загревању пара пролазити; а тако исто и где се рукавац од капка са лулом спаја; пак се онда подложи ватра и почне се постепено загревати; како се ово сврши одма се и фучија потури под лулу, да у њу ракија тече.

Кад је комина загрејана и почне врити, онда и ракија почне тећи, која је с' почетка најјача; а доцније све блажија, док најзад непотече сама патока. Како се кад комина деси, некад боља, а некад лошија, тако се и ракије, некад више а некад мање тера.

У средњу руку узевши позна шљива даје од 75 литара комине (а такви су казани у нас највише у употреби) 25 лит. ракије од 8—10 гради, ране шљива милинкуша да је 20—22 литара, ђанарике плавача и др. 15—17 литара, трешње крушке и јаоуке дају 12—15 литара и то све од 75 литара.

Дешава се често, кад је комина густа да оће и да загоре, зато треба при свакој смени казан чистити, и кад и то непомогне, онда се на дну казана, простре мало бујади (напради) и то, на само дно, па подлије мало воде, и онда комину насути и почети пећи; ово чешће се догађа код крушака.

19. Априла 1894. год.
у Комирићу.

Др. **М.**

ОГЛАС.

Пчеларско-Воћарска Задруга

Јавља да има на продају Ђерзонских кошница, Левицког система, у већој и мањој форми израђене.

Даље, да има на продају и пчела са кошницама — довољним бројем рамова пуни медом.

За једно и друго купци би имали да се јаве управи писмено као и за цене и обавештење могу се обратити друштвеном председнику г. Францу Тоболару индустријалцу и благајнику г. Мићи М. Петровићу трг. на сави.

Решење управе од 3. Марта 1894. год. за продају пчела важи до почетка ројења, а за кошнице целог лета.

УПРАВА
ПЧЕЛАР.-ВОЋАР. ЗАДРУГЕ

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изашла је из штампе књига.

УПУТСТВО

ЗА

КАЛЕМЛЕЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

КАО СРЕДСТВО ПРОТИВУ ФИЛОКСЕРЕ

(Са 19 дрвореза у тексту)

Главна је садржина ова:

I. Одељак. Предходни услови за калемлење.
II. Одељак. Зимско, пролетње и летње или зелено калемлење.
III. Одељак. Пресађивање и нега калемљене лозе.

Књига је штампана на финој сатинираној артији велике осмине, а цена је 60 пара дин. (30. новчића аустр. вредности).

Рок претплати траје до 20. тек. месеца.

Г. Г. чланове окружних одбора, пољопривредни подружина и све пријатеље винодеља молим да се заузму око скупљања претплатника, који на 8 комада добијају један у име награде, а књижари 30% рабата за готов новац.

Претплату било у новцу или у таксеним маркама ваља слати подписаном, који ће одма поручене књиге послати.

1. Априла 1894. г.
Топчидер.

Петар Стојадиновић
РУКОВАОЦ ДРЖАВНОГ РАСАДНИКА
АМЕРИЧКЕ ЛОЗЕ

ПРАКТИЧНА ПОЉОПРИВР. ПОУКА

О

БЕРБИ ГРОЖЂА И ПРАВЉЕЊУ ВИНА

СА УПУСТВОМ О НАБАВЦИ И РУКОВАЊУ СПРАВА ЗА ТО
СА 39. СЛИКА У ТЕКСТУ

НАПИСАО
Благоје Д. Тодоровић
НАСТАВНИК РАТ. ШКОЛЕ

Издање Српског Пољопривредног Друштва

Цена књизи 60 пара

Може се добити код Српског Пољопривредног Друштва.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Реч уредништва. — Једна исправка на чланак „Једна важна напомена одгајивачима говеда." — У колико губимо двобом задруга, допунимо го законом о Општинама и о подели задруга. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Гласник. Дописи. — Одговори на питања. — Подлистак. — Оглас. — Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСЕ

УПУЋУЈУ СЕ:

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРОПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЋАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ПРИЛ.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 20 и 21. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 22. МАЈА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА ЗА ИЗРАДУ ДЕЛА

„Развитак пољске привреде у Србији."

Управни одбор српског пољопривредног друштва, решне је у својој седници од 5. Маја ове године, да се прослави двадесетпето-годишњица друштвена, која пада у овој години, на начин достојан таквог јубилеума и таквог друштва. Уз остале тачке програма, има да се изврши и једна од најважнијих, да се у спису и у графичким сликама престави упоредо: *„Развитак пољске привреде у Србији"*, пре 25 година и сада. Друштво је, поверило мени руковођење тим врло важним послом, који, уз сарадњу свију нас, треба да буде једно епохално дело за будућност.

Са зебњом сам се примио тога посла и због краткоће времена и због недовољног материјала прибраног о томе и због великих тешкоћа, које изгледају готово несавладљиве. Али ја сам се уздао у „многе благословене ручице", уздао сам се у своје пријатеље и познанике, уздао сам се у пријатеље пољопривредног напретка и бољитка у нашој земљи и у то име, познавајући вас, као таквог, ја вас најуредније молим, да се примите и врло тешког посла прибирања потребне грађе, за тај огромни посао и у вашој околини. Ја вас молим, да ми одмах одговорите, јесте ли се примили овога посла. Молим вас, да не презате од тешкоћа тога посла, јер сваки и најмањи приложак на овоме послу, биће и добро дошао и вредиће много, а камо ли не ће бити награђена воља и труд, с истрајношћу, који сваки од нас у ово заједничко подузеће уложимо.

Да вам престављам и објашњавам важност целог овог подузећа — биће посве излишно. И за то ћу прећи на излагање како начина за прикупљање потребне грађе, тако и самих података, који су неопходно потребни, а у њима смо до сада оскудни.

I. За Одељак: „Аграрне прилике и недаће."

О могућности напреднијег рада, на јако распарчетаном имању и са недовољно задружних радних снага. У колико су та зла напредовала у појединим општинама и селима ваше околине. Пописне књиге општинске А. и Б. у томе би олакшале штудију.

Развој потеса — атара — царине — деоба утрина и испуста (заједничког сеоског имања). — Попаша по пасиштима и по приватним имањима, стрњикама, угарима и т. д. — Забрањивање ливада и поља. — Напуштање стоке у поља. — Докле је још потеско право службености и на који начин сметње чини? Каквих још права службености има, што отежавају рад?

Смисао закона о чувању пољског имања? — Његове мане и начини његовог примењивања у практици?

Право користовања водом — Воде и сметње при том. — Уставе и бране и воденично право. — Закон о водама, његове мане и начин извршења.

Сигурност пољске имаовине? У колико је она и којим законима осигурана? Како се то извршује и на који начин? Мане тих законских одредаба и сметње отуд по слободно располагање имања?

Како се и у колико се врши одредба о заједничком чувању стоке? Има ли на испаши увек и довољно воде за појење стоке?

Тапије — Синори и међе — Штеточине — Потре и распре — Процена и обори.

Злоупотребе са те аграрне несређености а нарочито с тапијама?

Имовна несигурност — Несигуност рада и уживања плодова — Поплаве — Грâд и штете, као и узроци њихови — У колико је земљоделцу осигуран рад и уживање труда, којим законским одредбама? Како се оне врше? На пр. законске одредбе о 5 дана ораће земље? Какве се поименце злоупотребе чине?

У колико је законом осигурано заједничко — општинско имање од грабежи појединаца и у колико се и како се врши и примењује?

Путеви кроз атаре и кроз пољску имовину? Какве законске одребе о томе постоје и каква се права стужбености у том погледу законски признају? а нарочито како се на делу изводе и врше?

Има ли и у колико (који поименце) општина неразграбљене општинске шуме и утрине и у ком пространству?

Кулуци, какви још постоје и за које прилике? Колико надница иду на кулуке и колико дана преко године на породицу? У које доба године највише падају?

У колико рђави обичаји и празноверице, (које и кад и како се светкују) утичу на пољопривреднички рад и његов напредак?

За све овде побројане напомене, било би интересантно учинити упоређење између садашњости и прошлости (пре 25 год.).

II. За одељак: Природни услови плодности и подела земљишта на поједине културе

О земљи.

За свако поједино село у срезовима, па и у целом округу и за цринцу и за здравицу, да назначите, која врста земље (*глинуша (смоница)*, *иловача*, *пескуша*, *хумус* — *има ли ритске земље и тресети, где и у ком пространству* — *лапорњача*, *или*

крчна земља) преовлађује. Има ли много камените земље под вираћењем? у ком од прилике пространству?

За основицу овог описа молим да се узме школска мапа Србије и по реду, да се описује село по село. Ово је потребне за израду педолошке карте и профила.

О вођењу (наводњавању) ливада и поља.

Постоји ли где год? У којим местима? На који се начин врши? У ком пространству?

О усевима.

У ком се пространству гаји трговачко биље: конопља, броћ[1]) и т. д. у којим местима?

Градинарство, у којим местима? Да ли свака сеоска кућа? Колико просечно пространства долази на сваку кућу ил' главу?

Воћњаци — нарочито шљивари (које сорте воћа и шљива) колико пространство, у сваком поједином месту запремају?

Ови подаци, морали би се засивати, на приближном оцењивању од ока?

Исто тако за винограде?

Упоређење садањег стања и оног пре 25 година. Изразити или у цифри, или у процентуалном прирасту, или опадању. —

Подаци и начин за оцену жетве и бербе.

За сваки усев стрмни — да се, у свакоме селу, на најбољем, средњем и лошијем земљишту одмери бар по 1 десиметар простора, у време пред жетву, да се пожање жито, просуши и измери и слама и зрно?

За кукуруз — на најгорој, средњој и најбољој њиви — да се одмери обично одстојање стабљика у четврт, да се средња стабљика (по броју клипова и т. д.) избере, осече и премери, пошто се осуши — колико просечно клипова рађа та њива, колико су клипови тешки, а колико шаша.

За тим од свежег клипа, од сувог клипа и од лањскег кукуруза на клипу — да се окруне зрна и за себе измере. (Ово не за свако појединo место у округу, већ са неколико, по свему различитих места).

За воћњак (шљивар) — да се премери, на ком је одстојању дрво од дрвета уздуж и попреко стоји, и да се оцени колико једно дрво просечно роди.

Исто то за поједини чокот у винограду?

За ливаду било би најтачније, кад би се радило у свему, као за стрмнину (премерило парче, покосило и осушено сено премерило).

За конопљу, броћ и т. д. на сличан начин — па макар и по оцени зналаца од ока.

Ја вас молим, да свакојако ове податке — преко пријатеља и познаника, за свако место, на сваки начин — прикупите и да сами мерење лично извршите.

Од колике би неоцењене важности било прибирање ових података, на овај начин, држим да не треба да помињем.

О броју и ширењу пољопривредних справа и машина.

О бројном стању истих — могу се прикупити податци овако:

од трговаца, који продају стране продукте (гвоздене плугове[2]), прашаче, загртаче, ветрењаче, тријере и т. д.) бар од прилике сазнати колико су свега, ако не колико су годишње продавали.

од мајстора ковача који их израђују — такође.

Нарочито је важно сазнати још и број дрљача у употреби, за тим вршајица на витао (с геплом) и парних и т. д.

За свако место, може се поред тога сазнати од појединих људи и колико, од прилике, има свега, у његовом месту, ових и оних справа и машина.

[1]) За дуван постоје монополски податци и не треба слати. Исто тако не треба за главне усеве (жита) и културе ливаде, пашњаке и т. д.

[2]) За тим да л' су плугови: од ковазог, од ливеног гвожђа и т. д.

ПОДЛИСТАК

О НАПРЕДНИЈОЈ РАДЊИ.

(КАСТАВАК)

Зло се то још и повећава, кад деобом задруга, куповином и т. д. и тако мало имањце, што га један сељак има, није уједно, уцело, но је распарчано на сто страна, на деонице, које су једва неколико бразда широке. Ту се много дангуби, у трчкарању с њиве, на њиву, са земље на земљу, често не може да се удеси како треба, ни плужење због узине мора да се прелази преко туђег имања, те да се дође до свог парчета, ради обраде; парнице и свађе око слогова и међа; много земље у атару пропада на путеве и ваздан којекаквих сијасета. Ту није нико газда од свога добра и своје земље, не сме је рачунати као своје, но као туђе, као светско!

Па још где нема заједничке, општинске земље, утрине, — ту је зло све веће; сељак је упућен, на сејање усева — жита и кукуруза — стоке не може да држи, јер је све разорао, нема ливаде, ни пашњака а стока је велики извор за богаство и за трговину, смок и месо је врло добра храна за породицу и чељад и т. д.

За то су се државе, у којима је овако зло наступило, као маом код нас што је случај, побринуле, да што више помогну сељачком свом сталежу, те да се искобеља из тог злог стања, јер су знале, да кад сељак има новаца, онда има и трговац и чиновник и црква и општина, па и држава, кад сељак пева — онда цела држава пева и весели се!

Гледале су, као и наша држава ранијих година, докле је у њој било више сталности а мање трзавица, као данас, — да осигурају сељачки сталеж од пропадања, од бескућништва, од зеленаша, задуживања и продаје имања, онаквим законима, какав је наш закон о пет дана ораће земље и т. д.

Али, многе, а нарочито северо-немачке државе, пошле су и далеко напред и постигле су огромне успехе, подигле су народно благостање на високи ступањ — једном врло тешком, спором, али и особито корисном мером, која је отклонила многе недаће и многе неприлике, пробе, множење и т. д. а подигле сигурност у земљи и слободно располагање са својим имањем.

И код њих су приступили деоби утрина и испуста, али не као код нас без плана и без рачуна, чим једној влади устреба да сеоски сталеж придобије за се — удри у деобу утрина и шуме — већ с планом, с пажњом и с разумевањем. Извршиле су деобу општинских и сеоских утрина и испаша, али су извршили и груписање, уједињавање имања сваког појединог сопственика, у једну целину, око сваког имања дуж и попреко кроз атаре, просекли путеве, тако да сваки одмах не газећи туђе, може доћи на своје имање; извршили су повећање свачијег имања на рачун општинске утрине и размену појединих парчади, тако да је сваки сопственик, у најближој близини, често мало

И овде упоређење садањег стања и пре 25, 10 итд. и т. д. Сазнати, од кад се датира увођење детелине у ком месту.

О пространству детелишта и пиљних биљака.

И ово је важан напредак на пољу наше пољске привреде.

Испитивањем појединих трговаца, који продају семена — сазнало би се колико годишње и од које године, продају семена.

Испитивањем појединих мештана — сазнало би се, колико домаћина, у сваком месту и на коме пространству, имају детелине.

За тим — где се зелена кукурузовина и т. д. за пићу сеје и коси — на ком пространству?

О садовима са америчком лозом.

У којим виноградским местима има таквих садова и од кога доба? Колико је пространство — од прилике обновљено, на тај начин?

III. За одељак: **Развитак и стање сточарства.**

Од кога доба и које стране расе почеле су се увозити и за укрштање употребљавати? (Ако не можете одредити расу — онда кратак опис по боји, величини (бар једно грло ил' брав — премерено пантљиком од гребени до земље и од крстне кости до земље, дужина од потиљка до места где је реп усађен; обим — од гребена, до поред предњих ногу) — боји брњице и рогова, величини и како се повијају и т. д.

Садање стање сточарства — у овом погледу обележити испитивањем мештана — колико у сваком месту има (и које ил' какве по опису) стање трогодних мушких и женских грла ил' брава.

Шта је у последње време чињено за унапређење сточарства — од округа, срезова, општина и појединаца?

Исто тако упоређење садањег стања, са оним пре 25 и више година

О стајама, кошарама и оборима за стоку.

За свако место сазнати, за коју врсту стоке и колико бројно домаћина имају добру стају, кошару и обор. Ако има какве интересантне новине у погледу на уређење тих стаја — онда и нацрт би се могао желити.

За коњарство.

Сазнати колико има, у ком месту, приватних добрих пастува и кобила. Како стоји са домовима (бројно). Какво је порекло тих грла приплодних (да л' од државних пастува или од приватних).

За говедарство.

Колико, у ком месту, има добрих бикова наше расе? — Чистокрвних без мешавине са страном расом?

За свилодеље.

Приближно сазнати и оценити, колико у ком месту (где има) има дудова одраслих? Колико се кућа бави гајењем свилених буба и колико годишње добија свилених меурака?

За пчеларство.

1. Колико, у сваком месту, има пчелара са обичним трмкама и у коме броју?

2. Колико, у којим местима има пчелара и са којим бројем ђерзонки кошница? Ако је могуће и списак свију тих наших пионера на пчеларству.

Свуда овде упоредити садање стање, са ранијом пре 25 године. Изразити бројевима, или процентуално.

IV. За одељак: **Шумарство.**

Одредити површину шума, у сваком поједином месту и то: државних, општинских, црквених и манастирских, приватних.

само померено са правашњег места, добио своје имање у целини, ограничено са једним ил' са два пута и т. д.

Сељак није више имао својих 3—4 хектара земље, подељено на 10 и више деоница, а растурено по свима атарима сеоским, већ је добио своју земљу груписану у једном ил' у два атара, у једном ил' у два комада. Онда је тек постао потпуни господар свога имања, могао га је јефтиније и боље ошанчити, оградити, могао је све послове лакше и брже вршити и т. д. и могао је сејањем детелине и других за то згодних биљака, држати више стоке и своју стоку боље хранити и неговати.

Ова врло корисна мера извршивана је у прво време откупом, а доцније разменом приватних делова од имања и деобом општинских утрина!

Код нас се утрине деле без рачуна. Сиромашнији, који немају често ни плуга, ни ергеле, чим се деоба сврши, продалу свој део газдама и тако се гомила имање у газдинске руке и постиже се сасвим обратно — све веће зло.

Напредније државе, не само да су се бринуле, да ударе порезу на земљу, као најсигурнији и најмање прикривању подложан приход — већ су се ето старале и да земљоделац може свој приход увек добити и повисити, те да и држави лакше порезу платити може.

Оне су се побринуле, даље, да се сељак што мање задужује код бездушника и зеленаша, па су из својих срестава, одмах у почетку оснивале *земљоделски кредит*, нарочите касе, из којих ће земљоделац без много замета и дангубе, по јефтин интерес, моћи на јемство својих суграђана — сељана — да добије зајам, у својој највећој нужди и невољи, или кад жели нешто ново на имању да заведе, зграду да подигне, радну стоку да купи и т. д. Ове земљоделске касе, права су благодет по земљоделца, који није онда више остављен на милост и немилост бездушницима и зеленашима и не мора у бесцење да продаје свој мал и своје производе, нити да се без рачуна задужује и велике, нечувене интересе да плаћа.

Код нас постоје општински кошеви, који се попуњавају принудним прилозима појединих земљоделаца, да на случај неродице и глади, може оскудније становништво, рачунати на помоћ у нужди. У Турској и у Бугарској, било је нешто томе слично, али су они ту установу много корисније употребили: — скупљено жито и кукуруз продавали су по вишку сваке године и уносили новац у земљоделску касу а сваке године су за те кошеве из нова узимали од земљоделаца прилог у храни. Тако су брзо и без по муке дошли до земљоделских каса, које су лањске године у Бугарској, имале 19 милијуна динара свога капитала!

Даље су се напредније државе бринуле и за што бољу спрему и распоред рада и радне снаге у земљоделском позиву и на то утрошиле грдан новац и предузеле читав низ врло корисних мера по сељачки сталеж.

„Инокоштина — сиромаштини" вели наш народ; „договор кућу гради" — „благословене многе ручице!" то су све златне пословице наше народне мудрости. И опет, је код нас преовладала инокоштина! Нико није попридржао мало она кола народна, која су се опучала низ брдо пропасти, носећи собом необуздану и безразложну деобу наших задруга, наше силе и моћи; да бар потрајаше још коју годиницу, да бар истрајаше до онога дана,

Какве су те шуме по старости или дебљини дебла? Каква је гора — да л' су четинари, или лишћари? Која помешчиво дрвета преовлађују у шумама? — да ли букве иљ' раст, да л' јела, смрча и т. д.

За ређа дрвета — мечију леску, оморику, аришевину, ораховину и т. д. нарочито имати на уму, да се помене где их има и у којој количини.

Да л' се који и у којим местима, у ном пространству бави подизањем младе горе: сеђењем иљ' сађењем, забрањивањем? Којом гором пошумљавају?

Колико пространство — у сваком поједином месту — требало би у интересу општем, у интересу културе (рада чувања од пошаре, оскудице у дрвима и т. д.) пошумити, нарочито колико т. зв. апсолутног шумског земљишта.

Приближно оценити за свако место — колико годишње дрвета посече: за огрев и др. кућевне потребе, за трговину и за продају.

Овде је важније, но игде, чинити бројно, иљ' процентуално упоређење, код сваке поједине тачке, између садашњег стања и оног пре 25 година.

— — — — — — — — — — — — — —

То су понајважнији подаци, које би требало прикупити, што брже и што тачније а у којима су и статистика и уопште пољопривредни податци врло оскудни, ако не — никакви. Треба све да их имам до краја месеца Јула (ове о берби кукуруза, воћњака, винограда, у Августу и Септембру).

Молим вас, да имате на уму, да *су рђави и непоуздани податци горе, но никакви податци* у чему имамо довољно искуства, у прибирању досадањих података, којима је баш то оскудевало, те да се корисно употребавати и промењивати могу — што *више сведени на број* и на меру. Овако, како их сад вахтевам, држим по сигурно, да ће врло много вредити и користити.

Посао је и трудан и огроман, али кад се у њ удоми довољно и труда и воље и он ће се лако свладавати и привести крају.

Ја се обраћам, за сваки округ — негде и за поneки срез — по једноме привреднику, иљ' иначе човеку, који чини услуге и воли ту струку, па га молим, да он себи ангажује за овај посао, између својих познаника, потребан број помагача и сарадника, из срезова и из појединих места. Нека не пожали труда и нека на сам себе не прима никакав изговор, па ће наше дело бити крунисано успехом.

Даље ја вас молим, по своме изнођењу, организујте потребне вам помагаче и наставите, да вам они не дају гола обећања, већ прикупљене податке, готово дело.

Ово писмо штампам и у „Тежаку", да би вам олакшао с тиме, да што већ круг заинтересујете и придобијете за сарадњу.

Молим вас, да ми у року од 7 дана изјавите ваш пристанак, да могу на њ с поуздањем рачунати. Да ме кратким писмашцетом увек, повремено, извештавате, колико и како у прибирању напредујете. За све текуће, или за све, за шта будете требали објашњења и обавештења — да ми јављате и да ме питате.

При изради целог посла молим вас, да у збијеним потезима и реченицама, употребљавате опис, где је потребан и ограничавајуће се само на факта, на податке, а не на уводе, аргументацију и коментарисање. Помишљајте на огромност посла, који тек овде предстоји.

Да би себи и својим помагачима олакшавали посао, држим, да ће бити најбоље, да у виду таблице, изрубрицирано одредите све шта тражите, да вам обележе. При сакупљању података из појединих места, олакшаћете и себи (а и нама овамо) ако састављате таблице за сваку групу захтеваних података, поделену по срезовима, а податке попуњене по селима појединог среза онако од прилике, како је то урађено у пописима стоке итд. од стране статистичке управе. Сумирање би се могло и овде извршити.

„Српско пољопривредно друштво" наградиће такав труд по могућству, али оно има права, у интересу наше пољске привреде, да од нас тражи и по неку жртву, а да се не морамо за

када и наша држава могадне што више и што боље урадити за унапређење нашег сталежа!

Ви се сви још сећате *задруге* наше — њеног живота, њене силе и славе! Поред крста и јеванђеља, наше свете вере, српског језика и српских обичаја — препричаних на сетној струји гусала српских кроз вековe робовања и тамновања, задруга — заједница у имању и у раду — беше она моћна сила, која нас је крепила и спасавала, подизала и бранила, која нас је спасла и из ропства ослободила!

Данас нема више великих задруга — о њима се прича, или се још негде где у лепим покрајинама Србиновим, наводе као пример слоге и поштовања. Грдна већина наших задруга — личи данас на инокоштину, по броју радних руку; на сиромаштину, ако не на бескућништво — по величини имања.

Али држава, која је гледала равнодушно како пропадају задруге, остала је маком приљубно равнодушна и у изналажењу мера, да се сељачком сталежу олакша инокоштина, да му се помогне у аутоју неволи његовој!

Друге државе старале су се свима силама, да њихов сељачки сталеж добије што више знања и умења у своме занату — да га добије по књишки из школа и да га добије практички угледањем, живим примером из бољег и напреднијег земљодељског рада.

За ширење науке, бољег и већег знања земљодељског, побринуле су се те државе прво школама. Нису код њих основне школе у селу, овакве какве су код нас, да наш сељак не уме ништа нинаиме користи од ње, да не ради дете — које би му могло овце чувати иљ' иначе помагати у раду — одвоја и пошље у школу да залуди. Ја сам слушао сељаке, који вele: „син ми је *служио* 4 године у школи, 2 године у војсци и године дана на робији!" Робија, — војска — и школа — за наш народ су подједнако несреће и напаснице мере!

И готово да имају право! Писменост се боље уредила и боље проширила у нашем народу, са робије и са војске, него ли из школе!

Код нас би основне школе требале, нарочито на селу, да уче децу њиховом будућем земљодељском занату!

У напој братској нам Ческој, једној од најнапреднијих јевропских земаља, која има више фабрика и радионица, но ми школа — земљодеље је на врло великом степену и напретку, за то што се она особито поштује, што се о њему кроз све школе прича и говори, што се у земљодељству разуму све остале струке — и доктори и инжењери и професори, а не камоли свештеници и учитељи, који у народу и с народом живе и заједничке његове патње пате, његове муке муче.

Ах' не само да се сељачком детету, дакле је у основној школи, као најдражњој, говори, прича и показују користи предмети и радови из пољске привреде — но оно и кад сврши школу, сваке зиме, мора да посећује: друге више школе, у којима се само о земљодељству говори и тако се оно утврђује и у њеној меморији, да са престанком школе, не заборавља читати и писати, но још и напомиљава и проширује, допуњује и поправља своје дотадање знање.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

њу одмах обилато наплатити. Посао је огроман а друштвена средства ограничена, да у наплати овог свог труда, који дугујемо домовини, треба да гледамо главног покретача, за наше приступање послу.

7. Маја 1894. год.
Београд.

Свет. Љ. Гавриловић
(адреса: Срп. пољоп. друштву)

УПУТСТВО

за

СУЗБИЈАЊЕ „ПЕРОНОСПОРЕ"

Сваки, који има виноград, уверио је се сам за последње две године, колику штету може да начини „Пероноспора" у винограду. Доказано је пак, да је „Пероноспора" у стању да сасвим упропасти и најбоље винограде ако их три године узастопце напада и ако се противу ње ништа не предузима, и то, како оне који су засађени нашом домаћом, питомом лозом, тако исто и оне, који су засађени американском лозом, на коју данас полажемо сву нашу наду. Али, доказано је свуда гди има „Перонеспоре" и то, да се виногради са мало труда и трошка могу од ње сигурно одбранити. —

У интересу је, пак, свакога који има виноград, да од своје стране учини све што може те да свој виноград одбрани од ове врло опасне болести винове лозе. Па, да би свакоме дали прилику, да се што боље упозна:

1). Са средствима, помоћу којих се виногради сигурно бране од ове болести;

2). Како се та средства за употребу справљају;

3). Са понајбољим и за наше прилике најпрактичнијим справама, помоћу којих се ова средства по лози прскају, и

4). Са руковањем тих справа, написали смо ово упутство.

И ако држимо да већина наших виноградара, већ добро познаје „Пероноспору" опет налазимо да је треба и у овоме упутству у кратко описати, како би је могли што лакше познати и они који је до сада нису познавали.

„ПЕРОНОСПОРА" НА ВИНОВОЈ ЛОЗИ

Наш народ, у разним крајевима, назива ову болест винове лозе и разним именима, тако н. пр.: једни је зову племењача, други: црњавина, љута роса, бастра и тоња*).

Ова болест постаје од једне гљивице, која је налик на обичан бели пљесан, а којој су научени људи дали име: „Пероноспора".

Гљивица се ова развија и из само једне трунке, — семке, коју ветар ма од куда на горњу страну виновога листа нанесе где она клија, па се за тим у лист урашћује и даље брзо развија.

Потребно је само мало влаге и топлоте, па да се из сваке овакве семке развију на виновоме лишћу милиони гљивица, које ће за неколико дана упропастити све лишће у винограду. Али, Преноспора не напада само лишће винове лозе већ и пупољке, ластар, цвет па и само грожђе.

Лишће винове лозе, које болује од Пероноспоре, лако је распознати по овоме:

На доњој страни листа виде се мање или веће беличасте пеге или маље, које изгледају као да су посуте неким пепељком или паспаљем, или као да се нахватало ситно иње. На горњој страни листа, изнад ових пега, виде се друге пеге различне боје, које су у почетку жућкасте, доцније постају затвореније и на послетку и црне. Ове пеге, са горње стране листа, немају онога пепељка, кога имају пеге са доње стране.

Бојадисане слике 1 до 4, које су израђене на засебноме листу, I показују јасно, како изгледа са своје доње и горње стране, један лист који болује од „Пероноспоре".

Сл. 1. показује лист винове лозе на коме се болест тек почела развијати, а сл. 2. показује лист на коме се болест већ прилично развила. Сл. 3. показује нам доњу страну једног виновог листа на коме се „Пероноспора" већ јако развила, и на послетку сл. 4. преставља нам један лист винове лозе који је већ изумр'о услед „Пероноспоре" али се још држи на лози.

Плесањ или пепељак, на десној страни болеснога лишћа, лако се распознаје кад је болест утицајем обилате влаге и топлоте јаче развијена; али, ако је време било сухо и ведро, нарочито још, ако је лист на доњој страни и кожаст, онда већ теже. Пеге на горњој страни листа јако мењају и боју и изглед, према томе колико је болест развијена. Обично су у средини црвено-мрке а наоколо најпре жуте, па доцније и црне.

Беле пеге на доњој страни листа, неправилно су расуте по листу, али се најчешће находе поред листових ребара или нерава, као што је и на бојадисаној слици престављено. Што год је болест развијенија, то су и број и површине ових пега све веће, а све су пепељком или плесњем подједнако покривене.

Све горе описане белеге могу се опазити на лишћу винове лозе тек онда, кад је се болест већ прилично развила У самоме почетку, за неко извесно време, описани знаци болести не виде се на лишћу и ако ово већ болује од „Пероноспоре". Но како је врло важно да се ова болест распозна одмах у почетку, и како жутило на горњој страни листа, које се види на први поглед, може наступити и од ког другог узрока, на пр. од „жутице винове лозе" или тако зване „хлорозе", моћи ћемо се уверити да ли један такав лист болује од „Пероноспоре" на следећи начин: треба сумњиви лист откинути од чокота, метути у влажан песак, покрити једном стакленом чашом па оставити дан два на каквоме мрачноме месту. Ако је лист болестан од „Пероноспоре" онда ће се после два дана, на доњој страни, испод жућкастих пега горње стране, показати она; већ описан пљесањ — пепељак, који ћемо моћи сад јасно видети кад лист испод чаше извадимо и разгледамо.

Научним испитивањима доказано је да „Пероноспора напада и пупољке винове лозе. Да је какав пупољак нападнут од „Пероноспоре" може се доказати

*) Вили: Преноспора — племењача на виновој лози од М. Савића — 1893 год.

само микроскопом*) а по спољашњим знацима, који би се видели голим оком, не може се оценити да ли пупољак болује од ове болести.

До скора је се мислило, да „Пероноспора“ напада само врхове младих ластара, али је доказано да напада и ластаре, који су се већ почели здрвењавати. Спољa, на ластару, показује се ова болест, уздужним богињавим пегама, које по који пут прелазе и преко коленаца — зглобова ластаревих.

По неки пут, могу се на болесноме ластару опазити и оне пепељасте пеге или маље, које смо описали код болести лишћа. Обично пак, ових пега или маља, нема код болесних ластара, и с тога, врло често, незнамо да је ластар болестан од „Пероноспоре“ и ако је ова болест већ ту.

Пероноспора напада лозу и пред цветање и за време цветања, те на тај начин унесе клице болести у заметке самога грожђа, које се, ако је време подесно одмах даље развијају, или, ако је време неподесно за развијање пероноспориних гљивица, онда клице њене улазе у сазревајући плод у нарочитом, притајаном стању. Грожђе, које је на овај начин оболело, познаје се по црвено-кожастој боји зрна, ако је сво месо зрна болесно. У почетку болести, појаве се на зрневљу модре пеге, доцније се јаве уздужне бразде, плод се осуши и опадне.

Гроздови, који се овако осуше због Пероноспоре, изгледају као гроздови које је сунчана припека, после летњих киша ожегла.

Спољашни знаци на грожђу, које је оболело од Пероноспоре после заметања, у опште су веома различни, према развићу самога грозда.

На најмањим гроздићима, који су нападнути пре или одмах после цветања, Пероноспора се лако распознаје и голим оком у виду ситних маља или ситног иња, које је обично на крајевима петељчица, у кругу поређано око цветних делова

По неки пут, цео је гроздић покривен Пероноспором, и тада се зрнца у брзо осуше и опадају.

Много пута, опет, болест се ограничи на неке делове грозда, који морају пропасти, а онај део, који није оболео, остаје поштеђен и може и сазрети ако се болест заустави употребом лека, или оскудицом потребних услова за развијање болести.

Кад се болесни грозд осуши, онда нестане са њега онога пепељка или праха, који је се био нахватао као ситно иње.

Бојадисана слика на засебноме листу II. показује нам доста јасно болесно грожђе Као што се види, на слици, која је по природи рађена, има зрневља на којима се находи Пероноспора у разним ступњима њенога развијћа.

Винова лоза, највећма је изложена опасности да буде заражена „Пероноспором“ у месецима Мају и Августу јер тада обично има највише влаге у ваздуху с тога је, нарочито у овим месецима, треба и бранити од те болести.

*) Микроскоп је нарочита справа, којом се гледају врло ситне ствари, које се, гледане кроз ову справу виде по неколико стотина пута веће но што су.

Најопаснија је Пероноспора у мају, кад напада на цвет а тиме и на само грожђе и у августу кад лишће због ње почиње опадати те јако омета дозревање грожђа.

За клијање Пероноспориних семки, потребно је:

1.) Да на листу има кап росе или кишнице, и

2.) Да је ваздух топао најмање 20° C (целзиусових).

*

Како има још неколико болести винове лозе, које су доста сличне са Пероноспором, али нису тако опасне као ова, описаћемо их овде у кратко, да би их ипак сваки могао разликовати од Пероноспоре.

Болести винове лозе, које су сличне са Пероноспором, јесу: Плесањ винове лозе или Оидиум; Еринoза и права пламењача.

Лишће винове лозе, које болује од Пероноспоре, развија задах који подсећа на кварну рибу и који ће се одмах осетити чим се узму у руку 2 до 3 болесна листа. Овај се задах може осетити и кад се уђе у заражени виноград.

Ако пак лоза болује од плесња „Оидиума“, онда болесно лишће не издаје горњи задах, већ пријатан задах који јако потсећа на свеже гљиве. Осим тога „Оидиум“ се разликује од „Пероноспоре“ и тиме: што се плесањ види и на горњој као и на доњој страни лишћа, а код „Пероноспоре“ као што смо рекли, види се пепељак, који личи на плесањ, само на доњој страни лишћа.

Друга болест „Еринoза“ знатно се разликује од „Пероноспоре“ и разлике се могу врло лако уочити, а састоје се у овоме:

1). Површина на горњој страни листа, на оним местима, на којима се са доње стране находе оне беле маље, код Пероноспоре је равна и глатка, а код „Еринозе„ је неравна, надувена и погрбљена;

2). Лишће које болује од „Еринозе“ не издаје од себе никакав непријатан задах; и

3). Бели плесањ од Пероноспоре, може лако да се скине прстима, а онај од „Еринозе“ не може, јер и није плесањ већ део листа, који је услед убода једне животињице, израстао у оне маље.

Пламењача у ужем смислу или ожеготина на листу, јавља се, кад после кише, сунце нагло припече, и местимице прожеже лист па остави онакве пеге као што су оне које смо описали код Пероноспоре.

Ожеготине од сунца, прво су црвенкасте, па за тим црне, али испод њих нема на доњој страни оних белих маља које се могу прстом лако отрети и које издају задах на трулу рибу. Осим тога, окрајци на пегама од ожеготина, другчије су него они на пегама од Пероноспоре, јер код првих су са свим неправилни, а код других су правилни у виду разних многоуглова или полигона.*)

ЛЕЧЕЊЕ „ПЕРОНОСПОРЕ“

Да би пронашли сигуран лек за лечење „Пероноспоре“, научени су људи употребљавали разна сред-

*) При опису болести „Пероноспоре“ и оних других, које су са њом сличне, послужили смо се већим делом књижицама: „Пероноспора“ — пламењача на виновој лози од М. Савића — 1895 год. и немачким делом: Die Peronospora — Krankheit der Weinrebe und ihre Bekämpfung. Von Emerich Ráthay. — Klosterneuburg 1887.

ства, па су нашли: да и врло мале количине у води раствореног плавога камена, или тако зване плаве галице, спречавају клијање пероноспориног семена и развијање саме болести. Многим покушајима, који су чињени, доказано је: да је плави камен најсигурније и најподобније средство за сузбијање „Пероноспоре", само ако се употреби како треба и у згодно време.

Лишће винове лозе, које је оболело од „Пероноспоре" лечи се врло тешко, или, боље рећи и не лечи се, јер разна средства, која се могу употребити за сузбијање „Пероноспоре" служе на то, да се болест ограничи на болесне делове и да не прелази на здраву лозу. То јест, та средства не дају да се пероноспорино семе развије у гљивице и да се ове даље развијају и множе. Из овога, што напоменусмо, лако је увидети: да лечење „Пероноспоре" треба предузети пре него што је се болест појавила на лози, или, у најгорем случају, одмах чим се болест опази.

Од свију лекова, који су до сада употребљавани за сузбијање „Пероноспоре" и који се сада употребљавају, показао је се, као најбољи, тако звана „Бордовска чорба."

Ова чорба, која се употребљава за прскање винове лозе, прави се од у води раствореног плавога камена и кречнога млека, и може да се удеси да буде слабија или јача, то јест да има мање или више плавога камена.

Бордовска чорба може да се начини на разне начине и, као што рекосмо и разне јачине; али, ми ћемо овде изложити само један начин који се сматра као најбољи и по коме треба справљати Бордовску чорбу на ма које јачине била.

За наше прилике, за сада, може се препоручити Бордовска чорба која ће бити састављена;

I. За прво прскање, из 100 литара или 2 акова воде, $1\frac{1}{2}$ килограма плавог камена, и $1\frac{1}{2}$ килограма негашеног креча;

II. За друго прскање: из 100 литара или 2 акова воде, 2 килограма плавога камена и 2 килограма негашеног креча, и

III. За треће прскиње из: 100 литара или 2 акова воде, 3 килограма плавога камена и 3 килограма негашеног креча.

Најбрже и најбоље, може се начинити Бордовска чорба овако:

У 10 литара вруће воде, раствори се потребна количина плавога камена. Кад је се сав плави камен растворио (растопио) онда се овај раствор успе у 80 литара или $1\frac{1}{2}$ аков ладне воде. За тим се у другоме суду, размути потребна количина раније угашеног креча, у 10 литара ладне воде. Кречно млеко, које овим добијемо, треба полако процедити кроз какову ретку крпу или често сито, у онај суд, у коме је раствор плавога камена раније усут. Раствор плавога камена треба добро мешати каквим *дрветом*, док се год кречно млеко у њега цеди. Ако смо течност добро начинили, онда она мора да има једноставну плавичасту боју, пошто талог после извесног времена на дно суда падне.

Да ли је течност добро справљена, можемо се уверити и помоћу тако зване *Лакмусове хартије* и то на следећи начин:

Узме се једно мало парче *црвене лакмусове хартије*, па се умочи у течност. Ако ова црвена хартија поплави, онда је то знак: да је течност није добро справљена. Останели хартија црвена и после, пошто се из течности извади, знак је: да је течност добро справљена, и онда треба у њу сипати још кречнога млека, и то све донде, док црвена лакмусова хартија умочена у течност не поплави*.

При справљању „Бордовске чорбе" треба увек сипати кречно млеко у раствор плавога камена, а никад се не сме сипати раствор плавога камена у кречно млеко, јер тада течност неће помагати ништа. Осим тога, треба обратити нарочиту пажњу и на то, да буду сасвим ладни и раствор плавог камена и кречно млеко.

Да би се плави камен што брже растопио, треба га ситно стуцати.

За справљање Бордовске чорбе, добро је да се креч угаси на следећи начин: у суду у коме ће се правити кречно млеко, треба метути прописану количину негашеног креча, па га водом попрскати и сачекати да се претвори у прах. Овај кречни прах треба за тим добро размутити у води, која ће се у раније означеној количини долити у овај суд.

Ако немамо негашеног креча, онда можемо употребити за прављење кречнога млека и угашени креч, само место сваког прописаног килограма негашеног креча, треба узети $2\frac{1}{2}$ килограма угашенога.

Онај, који не уме негашени креч да угаси прскањем са водом, и да га тиме претвори у прах, може га угасити и на обичан начин, доливајући у суд у коме се находи негашени креч, по 6 литара воде на сваки килограм негашена креча. Увек пак, треба пазити на то: *да је кречно млеко сасвим ладно пре но што се почне процеђивати у раствор плавога камена.*

Кречно млеко треба процедити при сипању у раствор плавога камена за то, да не би било у Бордовској чорби песка или друге какове нечистоће, која би могла запушити прскалицу.

Бордовску чорбу најбоље је справљати у дрвеним или бакарним судовима; никако се пак, не сме справљати у гвозденим судовима.

Пошто смо у досадањем показали како се справља Бордовска чорба у опште, и на што треба пазити при њеноме справљању, описаћемо још у кратко, како треба справљати Бордовску чорбу коју смо горе обележили са I и коју треба да употребимо за прво прскање.

Да би дакле, начинили Бордовску чорбу која ће имати у 100 литара воде, $1\frac{1}{2}$ килограм плавога камена и $1\frac{1}{2}$ килограм негашеног креча, треба да истуцамо ситно $1\frac{1}{2}$ килограм плавога камена, па да га успемо у један дрвени или бакарни или земљани суд у коме има до 10 литара вруће воде. Пошто смо то урадили, треба течност неколико пута добро промешати дрвеним штапом, па је затим оставити док се сав плави камен не растопи и она не олади. Најбоље је, да се плави камен успе у врућу воду у вече те ће се преко ноћи моћи сав растопити. Кад је

*) Црвена лакмусова хартија може се набавити од срп. пољопривредног друштва.

се плави камен сав растопио, успе се раствор у други већи дрвени суд у коме има 80 литара ладне воде. При сипању раствора плавога камена у овај суд треба воду неколико пута добро промешати једним дрвеним штапом. После овог, треба у други суд метути или $1^1/_2$ килограм негашена креча или 3 и $^3/_4$ до 4 килограма маснога угашеног креча, па досути 10 литара ладне воде. Ако смо употребили негашен креч, онда треба сачекати док се сав угаси и распадне на га за тим размутити у врсчно млеко. Ако смо пак употребили угашен креч, онда га треба одмах размутити у врсчно млеко. Пошто се уверимо да је врсчно млеко сасвим ладно, можемо га полако процедити кроз крпу или често сито у раствор плавога камена, мешајући раствор плавога камена дрвеним штапом за сво време, докле врсчно млеко цедимо.

Ако нам течност има плаву а не плавичасту боју, вероватно је да није са свим добра и да јој треба додати још врсчнога млека, о чему ћемо се најсигурније уверити помоћу *црвене лакмусове хартије*, на начин који смо горе описали.

Пошто смо се уверили о доброти течности, треба је оставити да постоји бар 1 до $1^1/_2$ час, па је за тим можемо употребити.

Кад год хоћемо да сипамо чорбу у прскалицу, *треба добро да је промешамо каквим штапом, те да се талог, који је на дно пао, што више узмути.*

Једном справљена Бордовска чорба, може дуже време да стоји, али се увек, пре употребе, и пре сваког сипања у прскалницу, мора добро да узмути. Најбоље је, пак, да се начини само онолико чорбе колико ће се за 1 дан употребити.

Кад имамо да прскамо веће виновом лозом засађене површине, за које је потребна и већа количина Бордовске чорбе, добро је да се спреме веће количине јачег, концентрисанијег раствора плавог камена, па да се тај раствор после по потреби разблажује.

Тако, н. пр. можемо растворити 25 килограма плавога камена у 50 литара вреле воде; па да би добили Бордовску чорбу I. коју препоручујемо за прво прскање, треба да узмемо 3 литра овога концентрисаног раствора, па га разблажимо са 87 литара чисте ладне воде, па за тим да процедимо у овај разблажени раствор 10 литара врсчнога млека, које смо начинили на горе описани начин. Слично овоме, треба поступити и при справљању бордовске чорбе II и III.

По теорији, могла би се за I прскање употребити и млого слабија Бордовска чорба, него што је она под I. коју ми препоручујемо; али у практици је се показало: да не треба узимати слабију од оне под I и ми њу препоручујемо за прво прскање само онима, који изврше прво прскање пре цветања, док су ластари још врло нежни. Онима пак, који изврше прво прскање много доцније, после цветања, кад ластари већ ојачају, препоручујемо да употребе и за прво прскање Бордовску чорбу под II.

КАД И КАКО ТРЕБА ЛОЗУ ПРСКАТИ?

Из онога, што смо раније рекли о дејству и задатку лекова који се употребљавају за сузбијање пероноспоре, излази: да лозу треба прскати пре но што се икакви знаци болести опазе, и без обзира на то, да ли ће болести бити или не, јер се благовременим прскањем спречава свако развијање болести. Опажањем се дознало, да семе Пероноспорино почиње клијати од почетка Маја па до краја Јуна, што зависи од климе у опште а од влаге у ваздуху и топлоте посебице. Према томе, утврђено је данас, да прво прскање треба извршити пред цветање лозе, или непосредно после цветања, дакле у времену *од 10 Маја до прве половине Јуна.*

Као што једном већ рекосмо, прво прскање треба извршити без обзира имали болести или не и то, ако је и како могуће, до краја Маја.

Друго прскање треба извршити 3 до 5 недеља после првога. Да ли ће се друго прскање извршити за онај крађи или дужи рок зависи од погоде.

Треће прскање треба вршити 40 дана после другога а најдаље до почетка Августа, како би се лишће спасло, да не опадне пре времена.

Ако смо виноград у згодно време попрскали, и ако смо само прскање пажљиво извршили могу два прскања бити сасвим довољна.

При прскању винограда треба добро имати на уму ово што ћемо сад изложити:

а). Прскање не треба ни под што вршити пред кишу или непосредно после кише, док је лишће још влажно; исто тако, прскање не треба вршити кад је небо облачно и после росе;

б). Ако има росе или ако је падала киша, треба сачекати док се сво лишће осуши на тек онда прскати;

в.) Најбоље је, да се прскање изврши ујутру до 10 часова пре подне, и од 4 по подне па до мрака; али, може се врло корисно радити и преко целога дана, само ако сунце не пече јако;

г.) Најбољи ћемо резултат постићи, ако блага сунчана топлота убрзо осуши капљице бордовске чорбе које су по лишћу попале, јер ће плави камен, у томе случају, моћи врло дуго да врши своје благотворно дејство;

д.) Ако у скоро, после свршенога прскања, падне киша, нарочито јача, треба одмах поновити прскање лозе, јер је киша опрала са лишћа сву бордовску чорбу па је исто остало незаштићено од „Пероноспоре".

Да би могли дати одговора на питање: како треба лозу прскати? треба да поменемо ово што иде:

Опитима које су учинили научени људи доказано је несумњиво, да семке — споре — Пероноспорине, обично падају на горњу страну листа, ту проклијају и урасту се у лист па за тим кроз исти прорасту и на доњу страну листа продру. Ветар разнесе семке — споре — по ваздуху па кад наступи тихо време онда оне падају из ваздуха на горњу страну листа.

Из овога излази, да је довољно и најважније, да се лишће прска са његове горње стране, чиме нам је посао знатно олакшан.

Даље, *лозу треба прскати озго.* Да би, пак, лишће било што боље сачувано од развијања Пероноспорних клица, треба бордовска чорба, у виду најситнијих капљица да покрије целу горњу површину лишћа; из чега излази правило: *да бордовску чорбу треба по лози прскати у што је могуће ситнијим капљицама.*

Даље, при прскању винограда треба добро пазити на то: *да сваки чокот, и на овоме свака лист, који се види, буде са горње стране са сим и што потпуније попрскан.*

Ко буде пазио, да му виноград буде у своје време што боље и што потпуније попрскан, биће богато награђен првом бербом.

ПРСКАЛИЦЕ

Да би течност, која се употребљава за сузбијање „Пероноспоре“ дејствовала што сигурније и што потпуније, не би требало на горњој страни листа да остане ни једно местанце које није покривено употребљеном течношћу. Ово се пак може постићи само тако, ако се течност буде прскала по лишћу у виду најситнијих капљица, које ће падајући на лист као измаглица, покрити сву његову горњу површину на којој ће и остати. Ако течност прскамо у крупним капљицама, онда ће се најмањи њен део, у млазевима срозати низ лишће, и тада ће већи део течности пасти на земљу а само незнатан део остаће на лишћу, да га брани од „Пероноспоре“.

Течности које се употребљавају за сузбијање „Пероноспоре“, па дакле и „Бордовска чорба“, прскају се најбоље и најлакше помоћу нарочитих справа — прскалица. До сада је конструјисано преко 500 различних прскалица а свакога се дана јавља још и по нека нова.

Свака добра прскалица, треба да испуни ове главне услове:

1.) Да прска течност у што ситнијим капљицама;

2.) Да се са њом лако рукује и да се раденик, који са њоме ради, што мање заморава;

3.) Да јој конструкција није сувише сложена, и да се потребне оправке што лакше могу извршити, и

4.) Да се за прскање лозе што мање времена и што мање течности утроши.

Српско пољопривредно друштво, да би се само уверило о томе, које су прскалице за наше прилике употребљивије, па да те и препоручи нашим пољопривредницима, набавило је 6 разних прскалица, које се сматрају као најбоље

Упоредним пробама, које су извршене са овим прскалицама, утврђено је: *да је најугоднија прскалица, која је названа „Сифонија“, за њом долази прскалица названа „Аустрија“, а после ове долази Живићева штрцаљка.*

„Сифонија“ је најзгоднија али и најскупља од свију скоро до сада сграђених прскалица. „Аустрија“ је такође врло згодна а стаје само половину онога што „Сифонија“. Живићева штрцаљка је најевтинија од ових трију, које ми препоручујемо нашим виноградарима. —

Ко хоће да има згодну прскалицу, са којом може да ради и дечко од 12 до 14 година или и жена, *томе препоручујемо „Сифонију“.**)

Ко жели да набави јевтинију и врло добру прскалицу али не тако згодну као што је „Сифонија“, томе *препоручујемо „Аустрију“.*

И на послетку, ономе, који нема средстава да набави скупљу прскалицу, *препоручујемо „Живићеву“ штрцаљку, која врло добро прска,* само је рад са њом мало тежи и заморнији.

Да би свакоме дали прилику, да се са овим трима прскалицама упозна и пре но што их види, ми ћемо их описати што је могуће тачније, а мењемо овде и њихове слике. Осим тога, поред описа, ми ћемо изложити и све оно што треба имати на уму, кад се којом од њих ради.

(наставиће се)

*) Шта стаје која од ових прскалица, рећи ћемо доцније у опису.

КАЛЕМЉЕЊЕ ЛОЗЕ У ЗЕЛЕНОМ СТАЊУ.

Најбоље доба за то калемљење јесте месец мај и јуни. Не треба међу тим чекати таман до краја јуна, но боље је да калемиш што раније, јер рани се калеми много боље примају него позни, а и што је главно, ластар који избије из калема, здрвени се добро до зиме. У дану пак можеш калемити од јутра до вечера. Подневна жега тегобна је до душе за онога који калеми, но на само калемљење нема штетног утицаја. Испред кише или између киша није добро калемити. Лепо, ведро и тијо време најудесније је, само ако није велика припека.

Слика 1.

Више него од времена, зависи повољан успех код овог калемљења поглавито од стања подлоге и калема. Сувише зељаста подлога, као и исто такова калем-лоза не вала за калемљење. Ни нежни врхови са ластара

нису за то добри, јер нису доста дрвенасти. Најбољи знак, да је подлога и калем-лоза презрела за калемљење, јест тај, да је срж беличаста, а треба да је зелена; а да је опет премало зрела, познаје се по том, што је испод прстију премека, а треба да је опружна, то јест, да се може превијати на сваку страну, да се дакле не сме лако скрхати. Обично је четврти или пети зглоб на лози, рачунајући од врха на ниже, најподесније место за зелено калемљење, само ако је дебело барем као гушче перо (Види сл. 1. код слова а).

Калема насеци пред само калемљење онолико, колико ти је доста за један дан. Пошто си их насекао, одсеци свакоме зељасте врхове и све лишће (хваталице) тако, да остану од једних и других само кратки комадићи. Лисне петељке и витице не смеш никако отсећи сасвим од њихове основе, јер и прве и друге ваљаће ти доцније врло добро за то, да увежем сасвим тврдо калем са подлогом. Заперке искини све сасвим до основе. Односно дужине калем-лоза најбоље ће бити, да их оставиш тако дугачке, да се на свакој налази по четири зглоба, дакле и по четири окца. Такова калем-лоза добра је за два калемљења, јер свакоме се калему оставља само по два окца. Да се калеми не сасуше, метни их одма, пошто си их насекао, у какову кутију на мокру маховину и покри исто тако мокром маховином, а за тим заклопи кутију. Тако спремљени калеми очувају се више дана добро; тако спремљени могу се и поштом шиљати, а да се ништа не покваре.

Само пак калемљење врши се овако:

Најпре ти треба за то оштар ножић, тако оштар као бритва. Даље ти треба за везивање памучни конац, но много боља од памука јест око шест сантиметара дуга а 3 милиметра широка веза од гуме[1]). Гума је ради тога боља: 1) што везивање њом бива много брже но памучним концем; 2) што она много чвршће држи и саставља калем са подлогом, а то је главна ствар, да се калем добро прими; 3) што везу од гуме не треба доцније дрешити, јер се она сама растеже, како калем дебља, док најпосле и не прсне, кад је више нетреба.

Да ти калемљење иде брзо од руке, што је преко потребно поради сигурнијег успеха, а и поради тога, да у што краћем времену што више калема учиниш, узми вазда са собом каквог дечка, који ће ти помагати при калемљењу. Ако имаш таквог помоћника, подај му калем-лозе, нож и везе, да ти додаје кад ти штогод узтреба.

Први посао је при калемљењу, да лозе припремиш за калемљење. Одреши с тога све ластаре с коца и отсеци оне које за калемљење не требаш, при самоме дну, ако су остали за калемљење добри, то јест, ако су доста високи и доста дебели. Ако су н. пр. на чокоту шест ластара, одсеци пети и шести, јер за положнице не требаш више но три или највише четири, што зависи од тога, на који си начин лозе посадио (види сл. 12. до 15.). Но ипак добро ћеш учинити, да вазда калемиш по један ластар сувише, него што треба за положнице, јер врло је лако могуће, да ти се при полагању преломи један калемљени ластар, па онда имаш одма један сувишни у замену. Оним ластарима, које си на чокоту оставио, искини све заперке до основе. Кад у великој мери калемиш, боље је онда да цео ред лоза на тај начин пре уредиш, или да их ко год пред тобом уређује. Ако пак имаш јако много да калемиш, најбоље ћеш онда учинити, да у један дан све лозе за калемљење припремиш, а следећа два или три дана само да калемиш.

Пређимо сад на само калемљење.

Када калемиш, постави се тако к лози, да ти она остане с леве стране тела, а не с десне или с преда или озади. Ластар који ћеш калемити, пократи у правој висини, то јест, у оној висини која је за потоње полагање потребна, а то бива овако: 1) одабери на ластару зглоб, на којем је окце од природе према теби обрнуто, а не на коју другу страну; 2) над одабраним зглобом одсеци ластар за какова два сантиметара поврх окца и уклони лист са тог и идућег зглоба, но само остави лисне петељке. Ако случајно не налазиш на оном зглобу, на којем оћеш калемљење да извршиш, окце на правом месту, то јест, према теби окренуто те ако не смеш калемити нити на којем више, нити на нижем зглобу, јер би био ластар за доцније полагање или превисок или пренизак, онда се обрни ластаром у левици једном около чокота, док не дођеш и опет на место, на којем ти остаје лоза с леве стране тела, а окце на правом месту, то јест, према теби обрнуто. Да ти остали ластари при томе не сметају или да их не погазиш или не преломиш, привежи их за колац или нека ти их помоћник придржи, што је још боље. Ластар који калемиш, држи пред прсима левицом право за сами крај, а десницом довати калем-лозу и

Слика 2.

Слика 3.

премери ју са дебљином зглоба на подлози. То пак ради овако: обрни најпре левицом подлогу мало, да дође окце, на којем ћеш калемити, горе, а десницом узми калем-лозу и стави ју — *са њеним тањим крајем*

[1]) Такове везе од гуме купују се под именом „Patent — Gummihänder" најбоље код *Julius Leibhind*-а у Бечу VII, Stiftgasse 3., и то килограм по 13 ф. 50 новч., где их има око 4000 комада.

цут леве стране обрнуту — тако уз подлогу, да узмогнеш лако разабрати, који је зглоб на калем-лози једнаке дебљине са оним зглобом на подлози, на којем ће се калемити. При том разбирању ваља да гледаш озгор на облик и величину окца подлоге и калем-лозе а не са стране. Слика 2 показује нам, како се правилоо мери дебљина зглоба, а слика 3. како се мери погрешно.

(свршиће се)

У колико губимо деобом задруга, допунимо то законом о Општинама и о подели задруга.

(свршетак)

Груписање земаља и општина не да се извести, треба много капитала и рада а према нашим приликама тешко би се и извело, најбољи нам је пример за то закон о шумама.

Треба поћи природним бољим и јевтинијим путем, поправити закон о општинама и створити закон о деоби, па ће се привредно стање само годинама дотеривати и усавршавати.

Ја ћу покушати да изнесем једну малу скицу у ком би правцу ваљало поправити општинске законе и законе о деоби а томе ћу надам се подстаћи и друге привреднике да и они својим искуством и познавањем наших прилика допуне моју скицу или бољо замену, а и *надлежне за то* те да се једном из основа поради на поправци привредног стања код нас.

Закон о сеоским општинама требало би у овом правцу допунити и изменити:

I. Сваком селу одредити (реон) границу села, изван које нико не би смео у атару општинском подизати усамљене куће.

Границе појединих села докле се имају простирати, нека одређује одбор сваке општине уз помоћ виђених људи, које село за то одреди. Те се границе морају видним знацима обележити и решење о границама потврдити надлежном среском власти.

Изузеће од овога могу чинити само они привредници који имају већи комад од 50 хектара, а тако исто дозволити по суватима и појатама подизање летњих кућа, где летују они који чувају и гаје стоку.

II. Одредити не само границе села но и појединих засеока. У једном засеоку не сме бити мање кућа од 10, а где их мање има морају се у року до 10 год. изселити у границе села.

III. Недозволити ни под каквим условима образовање нових засеока са по неколико кућа. Само се може дозволити где има услова за то, кад се њих најмање 20 јаве да подигну најмање 20 домова.

IV. Све усамљене куће ван граница сеоских, морају се у року од 5 година изселити у границе ма кога села.

На ове измене у закону о сеоским општинама, писца је побудило то, што је имао прилике на више места да посматра људе и њихов рад у усамљеним кућама. Такве су куће обично легло лопова и разбојника, усамљена и далеко од сваке контроле и заштите често и најчеститији привредници морају да подлегну и да постану јатаци неваљалих људи.

V. Ко од задругара издељених или од насељеника оће да подигне окућницу, несме подизати где он оће, него мора се обратити дотичној општини за дозволу и општина ће му одредити у границама села, пазећи на то да је кућа близу сеоског пута а не на каквој чукари или на неприступној јарузи.

VI. Свака већа општина, која броји 200 порески глава, мора у одређеном року просећи главни сеоски друм и спојити га са најближим друмом а тако исто просећи и простране споредне сеоске путове за свој саобраћај.

VII. Забранити једном за свада у свима већим општинама подизање дрвених мостова, који се сваке године оправљају и никад неваљају.

Све веће општине морају у року од 10 година подићи камене и простране ћуприје.

VIII. Забранити поделу заоставших општинских утрина, које су још једини услов за одржање ситне стоке. У случају потребе за деобу мора се тражити нарочита привредна комисија, да оцени, да ли је велика насељеност или каква друга важна потреба изазвала деобу утрина.

IX. Држава се мора обавезати да помоћу стручних привредника и инжињера изради у року од 3 године планове за куће сеоске и штале. Ти планови морају одговарати и материјалном и привредном стању привредника код нас. Планови не морају бити обавезни, да по њима куће подижу, то се и не тражи, но да су увек у општини на видном месту те да сваки разгледати може. Тиме би се дала прилика да се привредници упознаду са бољим распоредом кућа и окућница, које би одговарала привредном и здравственом стању код нас. Овако остављени сами себи праве куће и штале по плановима њихових сеоских мајстора.

X. Школе, цркве а и кафане не смеду се подизати ван и по крајевима но у средини сеоских а не општинских граница.

У Закону о деоби задруга унети ове тачке:

I. Окућница са потребним зградама и воћњаком ако нема више од једног хектара не сме се делити но коцком да се вуче на коме ће остати. Најприродније би било да на то има првенство најстарији брат, који је највише и привредио у задрузи. Остали у накнаду добијају у већем земљишту, у новцу или стоци како се погоде.

II. Њиве и ливаде испод једног хектара несмеду се делити, а само се могу делити ако имају више од 1 и по хектара и то једном ће припасти 1 цео хектар а други ће добити остатак коме припадне. Подела се мора вршити тако, да сви имају приступа друму или путу сеоском.

III. Њиве и ливаде испод једног хектара величине не смеду се ни под каквим изговором даље парчати и делити.

IV. Виногради испод 10 мотика не смеду се даље парчати.

V. Забрани и шуме испод 3 хектара не смеду се делити. Тиме би се створили услови за боље гајење шума и избегло немило крчење шума.

VI. При продаји земље за сваког важе ови услови као и за задруге.

Са ово неколико тачака, које сам овде напоменуо, а молио бих и остале привреднике, да их допуне, могло би се годинама услед поступног насељавања наших села, дочекати да видимо груписане и упорене општине и да се сваки привредник креће на већем комаду земљишта, те би тиме односи привредника постали одређенији, вредност имања већа а сигурност, која у данашњим приликама није никаква а међутим је први услов за напредовање привреде, постала би већа.

Поступним међусобним одкупљивањем мањег комађа земаља и спајањем у веће комаде, које се после несме више парчати и делити, груписале би се и поступно би се отклонила велика распарчаност наших земаља, у којима лежи највеће зло економно код нас.

Оваковим законима не само што ће се села поступно груписати а тако исто и имања ићи ће поступно спајати у веће, те лакше јевтиније и боље обрађивати, но нестаће оних безбројних мањих њива, које леже сваке године по селима упарложене, јер их пропали инокосници не могу да обраде, те су сада легло корова и штетних бубака, где кад узру, разноси им ветар и животиње семе по целој околини, те од њих пате и остали привредници а да не помињем колико губе појединци а и сама држава од толике необрађене земље.

Па и сиромашни инокосни привредници, који немају својих запрега за орање, лакше ће већи комад дати било под кирију или на трећину, те ће и они отуда веће користи имати. Од малог комада њиве нема шта да остане ни њему ни наполичару.

Оваковим малим изменама у законима недогледне су добре последице по привредно и имовно стање у земљи.

Кад се могло законом да ограничи, да се сељаку не сме продати окућница и пет дана орање земље, те да се спречи пропадање сеоског света, може се још пре законом стати на пут и недогледном парчању земаља, које бива већином при подели из ината појединаца а на штету и њих самих и целе земље.

На надлежнима је да своје учине и да томе стану на пут.

Ж. Јанићијевић.

ЧУВАЈТЕ ДОБРУ ПРИПЛОДНУ СТОКУ.

Једна највећа мана наших привредника, који се баве сточарством у опште та је, што се годинама појединн мучи док добије добар сој крава или добру приплодну кобилу, а тако је исто и са овцама и свињама, па кад добије, не уме да их очува и да их годинама поступно умножи а негом добро да је још и поправи, но чим се прва боља цена на пијаци или вашару појави, он их распрода па купи за половину пара крњавију и слабију стоку а другу половину утроши на остале потребе.

Не треба вам ништа друго, отидите на прву изложбу коња и ждребади, коју приреди „Коло јахача", па ћете се уверити, да је редак одгајивач, који вам своју најбољу изложену ждребад и кобиле неће продати, ако му само преко обичне цене мало више дате. Он не помишља на то, што му тиме пропада не само толики труд око гајења но што је најгоре не помишља да губи и затире тиме своју добру пасмину, коју ће новцем тешко накнадити.

Ретки су у нас привредници, који своју добру пасмину очувају по десетину, двадесет и више година.

Добар привредник не сме да буде лаком за новцем, док се не осигура да има од своје пасмине више добрих приплодних грла. Он ће за продају одвајати само она грла, која су старија, или су остала крњавија, или су са извесним манама а своју добру пасмину чува и поноси се тиме.

Добра приплодна грла, која су код једног привредника одгајена, не само што су навикнута на извесну храну воду и негу, но и ређе подлеже болестима а уједно су неизцрпни капитал за привредника.

Не чудимо се Арапима одкуда њима најбоља раса коња. Арапин заложи пола имаовине за ждребад од најбољих и чувених коња а од њега не можете их, после, ни по коју цену одкупити. Он ће их годинама чувати и брижљиво неговати, па кад добије од њих добру ждребад, задржаће што је најбоље а ону код којих опази ма и најмањуману продаће вам, његова ергела не сме имати мана. Његов пастув или кобиле за приплод вреди више но сва његова имаовина.

Тако исто не треба се чудити Енглезима, Французима и другима, кад плате за какво ждребе или бика неколико хиљада дуката, да добију само добру приплодну стоку, која по доброти надмаша њихову стоку. Они плате и преплате, али са рачуном, да ће им се то поступно исплатити. Покушајте да од њих купите ону стоку, коју они одберу за приплод. Цена је таква да морате преплатити па да купите.

А чувамо ли ми добру приплодну стоку. Не ћу да кажем за све, но несигурно могу рећи половина наших привредника купује с пролећа јунад и краве јевтиније па их приранн док пзору и среде летину а од крава се лети користе млеком и приплодом а с јесени мало их уране и угоје, па их на најближем вашару продају, да не морају преко зиме хранити.

Оваквим газдовањем већина поступно остаје и без слабије стоке, а о бољој и да не говорим.

Ја ћу се обратити оној другој половини бољих привредника, који сами гаје и подижу стоку, нека они припазе боље на своје домазлуке нека их лако не испуштају из својих руку, јер би онда узалуд и држава и окрузи бацали толике хиљаде динара на куповање добрих пастува, бикова и друге ситније стоке, ако њихов подмладак, који добијамо, не умемо очувати и размножити, но их одмах, чим одрасту станемо продавати по вашарима, трговцима, који их извозе из Србије, било за кланице пештанске и бечке, било за кланице или приплод за Бугарску и Турску.

Ако и нужда дође да се мора продати, треба гледати да опет остане у земљи нашој, у рукама наших привредника, код којих ће мо опет у повољнијим приликама моћи лакше доћи до добрих приплодних грла. *Из земље нек се извози само оно, што није добро за приплод.*

Сетимо се увек како лакоумно испустисмо најбољу нашу расу свиња — мангулицу — са којом се данас Мађарн поносе а ми сада набављамо влашке,

5. О избору калема. — Ране врсте лозе.

Најсигурније средство да се увећа и регулише плодност ма које врсте лозе лежи у *изборном размножавању*. Те ће рећи, да треба забележити видним знаком све лозе, које редовно доносе добар род и које нису склоне сметању, па само од њих узимати резнице за размножавање или калемљење

На овај прост и лак начин може се постићи дупла плодност код извесни варијетета, који су иначе добри али мало плодни или не замећу плод. С тога се топло препоручује винодељцима, који желе добити максимум плодности од свог винограда, да при калемљењу обрате озбиљну пажњу на избор калема.

Известилац је, даље, напоменуо значај који имају ране лозе у северним крајевима, на узвишеним висоравнима и бреговима где услед строжије климе по положају или узвишености над морском површином не сазревају потпуно лозе, као: Гаме, Пино и Шасла. Ране сорте, вели известилац, могу се с великом коришћу употребити и у јужним пределима као грожђе за јело, које прво стиже (primeur) и према томе има увек добру цену.

Навео је затим дугачак списак раних лоза за производњу белог и црног грожђа, које се може употребити и за јело и за прављење вина.

Ми не налазимо, да ће нашим читаоцима бити од користи ако би им навели те сорте, које су и по имену и по каквоћи код нас непознате. Осим тога ово је питање у садашњим нашим винодељским околностима од споредног значаја. —

[НАСТАВИЋЕ СЕ]

БЕЛЕШКЕ.

Шта не треба убијати? — У Француској школске књиге не само да садрже по неку корисну поуку, не само дакле, да због своје садржине, но и због своје прецизне форме и кратког а јасног језика, заслужују пуно признање и подражавање. Неколико примера.

О животињама тамо се вели:

Јеж. Живи по највише од мишева, малих глодара, пужића и жукова. Не убијај јежа!

Жаба. Права помагачица земљоделчева. Свака потамани 20 до 30 инсеката на сат. Не убијајте жабе!

Кртица. Непрекидно тамани гундеље, ларве (лутке) и друге земљодељу шкодљиве инсекте. У њеном желутцу, нико није ма кад могао наћи и трунку од биљне ране. Не убијај кртицу!

Птице. Свака земља претрпи свакогодишње огромне штете од инсеката. Птице тамане силне инсекте, особито гусенице; оне су помагачице земљодељу и воћарству. Не хватајте и не убијајте птице!

Буба Мара. — Најбоља пријатељица земљоделчева и баштованова, јер у грдним масама тамани лисне уши, тако штетне по рашће и млада дрвета. Чувајте буба Маре!

Леп пример за угледање. И код нас би школске књиге за децу, требало више овако корисних напомена, из свију грана пољске привреде, да имају.

* * *

После многог заливања треба земљу прекопкати. — У градини, на великој суши, мора се и чешће и јаче заливати; али због многог заливања земља добије покорицу, много очврсне, а то није добро по биље и рашће. Због тога треба непремено за тим, земљу ситно прекопкати, да ваздух има приступа и да биље боље напредује.

Пресађено биље, докле се не прими и довољно жилама не утврди, не сме се окопавати, или ако се мора — онда то треба врло брижљиво чинити.

Једна крупна ситница, која се често заборавља!

ГЛАСНИК.

Прослави двадесет-петогодишњице Српског Пољопривредног Друштва. — Ове године, навршује се 25 година, како је Српско пољопривредно друштво основано и отпочело свој плодан и делотворан рад на унапређењу пољске привреде у Србији. Пољска привреда је главна основица културног напретка и државног развитка наше земље, она је њена снага и њена моћ и природно је, да онај дан, кад се на делу остварила мисао о заснивању тако корисног удружења по Србију, треба данас на достојан начин прославити и на тај начин видним знаком одати признање свима добровољним прегаоцима и радницима на унапређењу пољске привреде у Србији, који су участвовали у толикогодишњем раду ове једине пољопривредне заједнице, до скора. Природно је, да тај дан треба и прославити и да тога дана треба достојним споменом обележити прошлост — по важнијим радовима предузиматим кроз 25 година на унапређењу целокупне пољске привреде у земљи, и назначити на тој раскрсници и будућност тих радова и предузећа у интересу напретка и бољитка пољопривредне Србије!

Управни одбор друштвени изабрао је ужи одбор из г. г. потпредседника друштвеног Јакова Марковића и чланова Вучка Богдановића и Светозара Гавриловића, који ће учинити потребне предлоге за најдостојнију прославу тога свечанога дана по пољску привреду. И у седници 5. Маја ове год. претресан је и усвојен њихов предлог:

1. Да се на достојан начин прослави двадесет-петогодишњица Српског пољопривредног друштва, најбоље у Јануару идуће године, ако сви радови, за то спремани, не би могли бити готови, да се прослава раније држи;

2. Да се за дан двадесет-пето-годишњице спреми *споменица* којој ће бити два дела:

а) *Историја друштвеног рада кроз 25 година, од постанка до данас;*

б) *Развитак пољске привреде у Србији*, пре 25 година и данас, престављен у картограмима, диаграмима и у опису.

3. Да се дан двадесет-пето-годишњице веже са сазивом једног ванредног Збора друштвеног, који би имао да расправи она два врло важна питања, упућена друштву на разраду актом г. министра народне привреде од 5. Децембра пр. год. Збр. 3849.

а. О комасацији земаља;

б. О уређењу пољске полиције.

4. За уреднике „споменице" изабрати су и то: „За историју 25 годишњег рада друштвеног" г. Вучко С. Богдановић; за дело: „Развитак пољске привреде у Србији." — г. Светозар Љ. Гавриловић, чланови друштвени. Они ће се споразумети са сарадницима за разраду појединих одељака.

5. За референте на друштвенем ванредном збору, одређени су: За питања о комасацији г. Чеда А. Поповић начелник мин. народне привреде у пензији; За питање о уређењу пољске полиције г. Коста Таушановић министар народне прив. у оставци и председник Српског пољопривредног друштва.

6. Да се од редовних чланова друштвених и економна, или оних, који се дуже пољском привредом баве и живе у народу, ангажују говорници на збору за оба ова питања, која ће се претресати. Они ће имати да обрате пажњу, да изнесу све мане

и све сметње, које коче напредак наше пољске привреде у опште. За тај циљ изабрато је дванајест особа.

7. Детаљнији је програм за дело „Развитак пољске привреде у Србији:“

а. Баштина и задруга (облиця и стање њихово);

б. Аграрне прилике и недаће; њихово порекло и стање.

в. Природни услови плодности, подела земљишта на поједине културе, услови за успех пољорадње, (а овде специјално преставити: ширење пољопривредних справа и машина; и пространство и стање гојења пићних биљака, нарочито луцерке);

г. Стање сточарства и његових појединих грана;

д. Извозна трговина пољопривредних производа, њено кретање и развитак.

ђ. Шумарство — пространство и стање.

е. Пољопривредне установе и заводи.

ж. Пољопривредно законодавство.

Свима овим пословима а нарочито припремању и изради оба дела споменице има се одмах приступити. За даље руковођење и извршење ове одборске одлуке изабрат је нарочити ужи одбор за прославу, у који су ушла: г. г. Чеда Поповић, Јаков А. Марковић, Вучко С. Богдановић и Свет. Љ. Гавриловић.

* * *

Утакмица за рационално уређење пчеланика са покретним сађем (ђерзонкама). —

Од расписатих награда за увођење напреднијих начина радње, што их расписује и издаје Српско пољопривредно друштво сваке године, у овој години 1. Априла био је рок за тач. 10 ових награда: „*За рационално уређен пчеланик са најмање* 20 кошница *ђерзонки*. Награда 250 динара. Могу се такмичити окрузи ваљевски и подунавски (изузев Београд).“

Пријавило се 17 пчелара за ту утакмицу и то 16 из окр. ваљевског а 1 из округа подунавског. Ово су ти пчелари: подружина ваљевска, срез подгорски, Стеван Јанковић председн. првостепеног суда, Живота Миловановић свешт. Милован Поповић трг. Браћа Атанацковић трг. Стеван Теодосијић кафеџија Алекса Ненадовић порез. сви из Ваљева; свештеници: Илија Михаиловић цветановачки, Стеван Поповић ћелијски, Михаило Вићентијевић, петнички, Радомир Поповић рабровачки, Милутин Жујовић врачевићки; Михаило Ступаревић учитељ ћелијски; Илија Поповић свешт. из Бабајића; Милош П. Марковић свештеник звечански.

Миливоје Станишић земљоделац из Смрдљиковца, среза колубарског окр. подунавског.

Одређена је комисија, која ће све ове пчеланике пријављене за такмичење, прегледати и награду најбоље уређеном, досудити. Комисију састављају чланови друштвени г. г. Аца Живановић, Душан Спасић и Никола Вељковић.

* * *

Нов секретар друштвени. — За секретара избран је г. Милутин М. Јовановић срески начелник у пензији, бивши ђак земљоделско — шумарске школе.

* * *

Уредник пољопривредног календара за 95 год. је г. Паја Тодоровић чиновник управе фондова, уредник првог календара (1883. год.) и скоро ће се расписати стечај за радове.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК VIII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 23. Марта 1894 год. у Београду.

Били су: Председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови одбора г. г. Др. Марко Леко, Коста Главинић, Живојин Јанићијевић, Душан М. Спасић, Мирко Миљковић, Аца Живановић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао К. С. Таушановић, бележио вршиоц дужности секретара, члан управе, Н. Вељковић.

52.

Чита се записник VII-ме седнице управног одбора, који се по прочитању усвоји.

53.

Вршиоц дужности секретара реферише одбору да је Ранко Гођевац донео један крунач на преглед и оцену израђен у његовој фабрици овде а према ранијем решењу управног одбора 14. прошлог месеца. — Одбор умоли г. Душана М. Спасића, Мирка Миљковића и Н. Вељковића, да преглед и оцену изврше а одбору извештај поднесу.

54.

Комисија за оцену шприцаљки за пероноспору подноси извештај о извршеним пробама шприцаљки за пероноспору који гласи:

Управноме одбору Српског Пољопр. Друштва.

При крају прошле године, изабрао је управни одбор срп. пољопр. друштва потписате за чланове комисије од које је тражио стручно мишљење о томе:

1.) Да ли треба и у којој мери још за рана припремати потребна срества за сузбијање „пероноспоре“ у нашим виноградима у овој 1894. год.

2.) Кога система прскалице треба препоручивати код нас за употребу, код кога би их требало поручивати и на колики би простор била довољна једна прскалица?

3.) Који би материјал за прскање требало набављати и од кога?

4.) Да ли су до сада штампана упуства о сузбијању „пероноспоре“ довољна, или би их ваљало изнова израдити и штампати? и

5.) Ко треба у свему овоме раду да има иницијативу; ко да се брине о примени потребних срестава за сузбијање „пероноспоре“ и шта, и у колико од свега тога треба да ради Срп. пољопривредно друштво?

Пре но што приступе излагању свога мишљења о горњим питањима, потписати сматрају за потребно да напомену, да су, поред најбоље воље, да поверену им дужност што пре испуне тек данас били у стању да у главноме одговоре на постављена им питања, прво с тога, што су из страних литература морали да прибирају податке о употреби разних срестава и са њима постигнутим резултатима, и о потребној количини тих срестава за извесну обрађену површину — будући ми немамо још никаквога искуства у томе — и друго, с тога, што су хтели упоредном употребом бар неколиких справа да се лично увере о њиховој употребљивости.

Потписати, моле дакле управни одбор да изволе саслушати ово њихово мишљење и ако су са истим мало одоцнили.

Потписати чланови комисије мишљења су:

1.) Да треба што пре набавити што већи број најпрактичнијих справа за прскање „чорбе“ (раствора) начињене од раствора плавога камена и кречнога млека; а исто тако да треба што пре и у што већој количини набавити плавога камена;

2.) Да би требало одмах набавити што већи број Мајфертових патентираних прскалица за пероноспору, тако званих „Сифонија“, јер су се потписати, упоредним радом са „Сифонијом“ која је представник новије врсте прскалица, које раде помоћу збивеног ваздуха, и код којих је пумпа, помоћу које се течност утерује у суд, које се ради прскања носи на ле-

ћама, одвојени од самога суда, и Беснард-овом прскалицом, која се сматра у Француској као најбоља, и која је представник старије врсте прскалица, код којих се тачност из суда, која се поси на лељама, пска помоћу пумпе која је утврђена или за суд или у његовој унутрашњости и коју мора раденик непрестано покретати — што је врло заморно — уверили: да је „Сиконија“ несравњено боља и употребљивији апарат, и да хвале које се о њој проносе, нису претеране.

По себи се пак разуме да би „Сиконију“ требало набављати од самога фабриканта Мајнерта.

С погледом на то: што по тврђењу страних виноградара, који већ неколико година бране своје винограде од перонооспоре, треба за 1. хектар = 1000. квадратних метара, засађен винском лозом, око 400 литара бордовске чорбе, и што једна „Сиконија“ може да прими у себе до 12 литара „чорбе“ а при прскању лозе, може се испразнити за 25 до 30. минута, изгледа: да се са једном „Сиконијом“ за 10. часова рада, могне да попрска око 6000. квадр. метара или више од $^1/_2$ хектара винограда, а за прскање потребан је само један раденик. По себи се разуме и то: да се при првоме прскању — у Мају — може за исто време попрскати већи простор винограда, но при другоме и трећем;

3.) Да би на првоме месту требало што пре набавити што већу количину плавога камена; а исто тако да би требало ради опита набавити мању количину и „Азурина“:

4.) Да су до сада штампана упутства о сузбијању перонооспоре, у колико су иста потписатема позната, у главноме довољна, и ако изгледа да се већина од њих оснивају на рањим опитима и њиховим резултатима, који се прилично разликују од најновијих. Неби, пак, од штете била, кад би се што пре одштампало једно што краће али и што је могуће популарније упутство, у коме би изостали сва историјска податци о „перонооспори“ и њеној штетности — јер је ову већ свако осетио — а само би болест била што разумљивије описана. У њоме би упутство требало изложата само: како се гради бордовски чорба и како се употребљава (изостављајући сва остала средства, осим азурина, која треба такође споменути будући је се она до данас показала као најбоље и најпрактичније средство. Осим тога, томе би упутству требало додати бар по једну детаљну слику од 2 до 3. врсте прскалица, са тачним упутом, како треба са којом прскалицом поступати.

5.) Да главну иницијативу треба да има, и сву бригу око примене потребних средстава за сузбијање перонооспоре треба да води држава односно Министар. Народ. Привреде. А и Срп. пољопривредно друштво треба да поради што више на овоме послу а учиниће врло много и тиме, ако набави што већу количину плавога камена и азурина, као и већи број прскалица, на буде све то уступало приватнима по поштању.

Поред овога, што смо горе изложили, сматрамо за своју дужност да Управноме одбору обратимо пажњу и на следеће:

Као што је већ познато, перонооспора влада код нас већ 2. године и до сада није противу ње ништа ни предузимато, па ако се и ове године остане винограда, који су још остали поштеђени од филоксере, на мизост и немилост перонооспори, биће затрвени. Да би се ово зло, бар од извесног дела винограда (у виноделским крајевима) отклонило, неопходно је потребно да држава што пре организира рад око сузбијања перонооспоре већ ове године за шта има још довољно времена, само ако се похита. С тога је потребно да Српско пољопривредно друштво предложи г. Министру народне привреде да он што пре организира свој рад, а потписати ће врло радо помоћи око израде плана за тај рад, ако се то буде од њих захтевало.

Како је, даље, према искуству страних виноградара, потребно за 1. хектар и једно прскање просечно 400. литара „чорбе бордовске“, и како за 100 литара ове чорбе, треба 2. до 3. килограма плавога камена, а са обзиром на то што, код нас перонооспора влада већ 2. године а виногради нису никако прскани, и што ће имати наше члица перонооспориних, те не ће требало употребити мање од 3. килограма плавога камена за 100. литара чорбе, излази да ће код нас за прво прскање (у мају) и за 1. хектар винограда требати најмање 12. килограма плавога камена. Ако би се, даље хтело да попреска бар 1000. хектара винограда онда би требало одмах поручити најмање 12.000. килограта плавога камена, а ми смо мишљења да Срп. пољопривредно друштво предложи г. Министру нар. привреде, да се одмах и набави оволика количина.

На послетку, да би Срп. пољопривредно друштво могло дати своје мишљење и о неким другим прскалицама о којима се у разним пољопривредним листовима са похвалом говори, и које изгледају да су практичне, част нам је замолити Управни одбор да изволи одобрити: да се ради упоредних проба одмах набаве за рачун друштва још и ове прскалице:

а) „Unicum“ од Мајтнера у Буда-Пешти;

б) „Schivity Peronospora Spritze“ од Schivitza et. Сопр. у Трсту и

в) „Austria“ од Nestvile-a у Бечу.

Осим тога, да се замоли Управа школе за виноделје и воћарство у Букову, да пошаље друштву што пре једну „Гарол-ову“ прскалицу.

23. Марта 1894. год.
у Београду.

чланови комисије:
Коста Д. Главинић
А. Живановић
Др. **Марко Т. Леко**

Одбор реши: 1., Да се умоли г. Министар нар. привреде да изволи друштву јавити одакле се може набавити прскалица система „Гаролина“, пошто агенција Енологика из Милана јавља друштву цене за друге прскалице а гаролу је из каталога свог избацила.

2., Да се скрене пажња Г. Министру Народне Привреде да је справа „Сиконија“, коју је комисија прегледала, врло добра и препоручљива и да што већи број истих набави.

3., Да се одма од Мајерта из Беча поручи 20 „Сиконија“ са 10 пумпи.

4., Да се сачека одговор од Министра Народне Привреде па потом изврши поручбина за 5000. кгр. плавог камена из фабрике која најнижу цену нуди, но с' тим да пошаље анализу истог.

5., Да се набави 5 кгр. „Азурина“ ради пробе и упоређења дејства са плавим каменом.

6., Да се ради пробе и упоређења рада прскалица другог система набаве и то „Unicum“ од Мајтнера из Пеште „Живић“ апарат из Трста и систем „Аустрија“ од Нехвила из Беча а од управе Виноделско воћарске школе тражити да пошаље справу „Гаролину.“

Садржина: **Чланци:** Прикупљање података за израду дела „Разнитаг пољске привреде у Србији.“ — Уштуство за сузбијање перонооспоре. — Калцијеве соли у земљиној кожи. — У колико губимо добом зарута, допушено по законом о Општинама и о поделе зарута (сршетак). — Чување добру привредну стогу. — Извештај са виноделске конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ ЖАЛВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЋАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 22 и 23. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 5. ЈУНА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

УПУТСТВО

ЗА

СУЗБИЈАЊЕ „ПЕРОНОСПОРЕ"

(СВРШЕТАК)

А.

„СИФОНИЈА"

Сл. 1. преставља нам једну „Сифонију" просечену кроз средину.

Сифонија се састоји из једнога са свију страна затвореног, бакарнога суда *a*, у чијој се унутрашњости находи само један кугласти вентил *c*, од гуме који се не може ни ојести нити лако запушити. Горе на казану, утврђена је нарочита справа *b*, која се зове „Манометар", и која нам увек показује: под коликим се притиском находи течност у казану *a*. У овој справи, обележене су на једноме луку 5 црта, од којих су 4 црне, а једна је црвена. Код ових црта, стоје редом бројеви: 0, 1, 2, 3 и 4. Број 3, стоји код црвене црте. У справи се находи и једна сказаљка, која се може да шета од црне црте обележене са 0, до црне црте обележене са 4. Ако на прилику ова сказаљка стоји код броја 2, онда нам она показује, да се течност у казану *a*, находи под притиском од 2. атмосфере.*)

Сл. 1.

За кугласти вентил, чврсто је везано једно црево *d* од гуме, на чијем се другоме крају находи једна славина *e* и месингена цев *f*. На крају цеви *f* удешен је нарочити сисак *g*, кроз који течност прска.

*) Школовани читатељи знаће, колика је притисак једне атмосфере, а нешколованима је тешко то објаснити, а није им ни потребно да знају.

У доњој половини казана *a*, находи се течност, а у горњој сабивени (сгуснути) ваздух.

Да би се са Сифонијом могло предузети прскање, треба је прво напунити са Бордовском чорбом што се врло лако врши помоћу засебнога шмрка (пумпе) за сисање и потискивање течности, који је престављен у сл. 2. Помоћу нарочите гвоздене дршке *B*, која је снабдевена са једним завртњем, утврди се овај шмрк за суд у коме се находи Бордовска чорба. На шмрковоме цреву за сисање *C*, находи се често, месингено сито *D*, коме је задатак да спречи продирање ма какове нечистоће у шмрк или у казан *a*.

Пре но што се приступи пуњењу „Сифоније" са „Бордовском чорбом", треба се уверити: да ли је славина*) *e* отворена и да ли сказаљка у справи *b*, (манометру) стоји код броја 1, па ако стоји, може се одмах пунити, а ако не стоји код 1, онда треба метути „Сифонију" на једну даску, која се положи преко суда у коме се находи спремљена чорба, за тим се састави сифонијино црево *d*, код *A*, са сиском шмрковога црева *C* и утврди шмрк (пумпа) помоћу дршке *B* за суд, а црево *C* са ситом *D*, спустити с поља поред суда. После овога, треба неколико пута повући дршку шмркову на више и на ниже, те ћемо тиме сабити ваздух у „Сифонију". Ово повлачење дршке на више и на ниже, треба продужити све дотле, док сказаљка у справи *b*, не стане код броја 1, а тада треба престати.

Сл. 2.

Утеривање ваздуха у Сифонију, иде у почетку доста тешко, с тога треба убрзати повлачење пумпинога клипа на више и гурање на ниже, и то продужити док се сказаљка не почне кретати ка 1. Пумпу треба наместити мало укосо јер се тада лакше ради.

По што смо на овај начин дотерали сказаљку у справи *b*, до броја 1, треба пребацити црево *C* и сито *D* у течност у суду, пазећи на то: да сито *D* легне на дно суда, па онда пумпати течност у „Сифонију". Течност треба помоћу пумпе пумпати у „Сифонију" све дотле, докле сказаљка у справи *b* не дође до броја 3.

*) Славина *e* отворена је, кад њена пера иду у правцу месингене цеви, а затворена је, кад су њена пера намештена попреко на цев.

а чим је до овога броја дошла, треба одмах престати са пумпањем, јер, ако пумпање и даље продужимо, може нам се или справа *b* покварити или казан *a* разпрснути.

Кад је сказаљка дошла до броја *3*. треба, као што рекосмо, престати са даљим пумпањем, затворити славину *e*, одвојити Сифонијно прево *d*, од пумпиног сиска *A*, и саставити га са месингеном цеви *f*. По што смо све ово извршили, Сифонија је спремљена за употребу и цео се даљи посао састоји у томе: да је раденик, овако напуњену, мете на леђа и да уђе са њом у виноград. Чим се отвори славина *e* истериваће збивени ваздух течност кроз сисак *g*, разбијајући је у безбројно много, врло ситних капљица. Ако се славина *e* не затвори, течност ће прскати кроз сисак *g*. све дотле, докле и последња кап не изађе из казана *a*.

Једна „Сифонија" може да прими у себе око 12 литара течности, и може се испразнити, кад се прска са најситнијим капљицама, за 24 минута. Пуњење једне „Сифоније" траје око 2 минута. Из овога излази, да се једна пумпа може да употреби за 10 до 12 Сифонија, што је врло важно, кад треба веће површине за краће време попрскати.

За време док се „Сифонија" употребљава, треба збивени ваздух, који се находи у казану *a*, испуштати сваких 8 дана, па га поново ваља упумпати на горе показани начин. Исто тако, треба испустити збивени ваздух и кад се прскање заврши. Ово испуштање збивеног ваздуха врши се врло лако на следећи начин:

Сифонија се положи на земљу са оном страном која належе на плећа раденикова, и то тако, да јој дно лежи нешто више, па се за тим вентил отвори тиме, што се два — три пута, удари руком (само слабије) са стране по казану, или ако то не помаже, онда се помоћу пумпе утера два три пута ваздух у казан, у след чега се вентил покрене са свога места. Кад се после овога прево *d* скине са пумпе и славина *e* отвори, ваздух ће постепено излазити из казана *a*.*)

Сл. 3.

*) **Напомена:** Стакло на справи *b* (манометру), треба чувати да се не разбије, а исто тако, треба добро чувати од повреда и саму

ПОДЛИСТАК

О НАПРЕДНИЈОЈ РАДЊИ.

(НАСТАВАК)

Не ћу да говорим о томе, колико напредније државе имају чисто земљоделских, стручних, нижих, средњих и великих школа, у којима се грдан број младића из године у годину учи и по школски и практички земљоделству — али код нас где 95—100 душа су земљоделци, ми имамо свагда две земљоделске школице, докле имамо школа, што спремају чиновнике, господу и друге струке за оних осталих 5 душа од 100 душа у Србији, — 23 које гимназије, које гимназијце, на шта се годишње троши милијун и по динара! Не велим да нам не требају и те школе — али велим, да ћемо ми пропасти, ако не добијемо у скоро што више земљоделских школа, које ће спремати корисне раднике и паметне земљоделце.

До сада сви што су оставили село, да се даље школују, нису се враћали у село да помогну својој породици и своме селу, да земљу раде и стоку пате — већ су остајали у варошима, да друге послове раде и државну службу да траже. Од сада би требало, да што више њих долазе у село, да народ на делу, на раду, на земљораду, поучавају бољем и напреднијем раду, кућењу и течењу — то је оно, што сваки наш трезвенији човек, треба својој домовини да жели!

За практичну поуку народа, путем угледања — постоје угледна добра, добро уређена приватна, манастирска, друштвена, школска и разна друга имања, на којима има сељачки сталеж шта да види и чему да се научи. Не само да види боље справе и машине у раду, како уштеђују труд и време и много боље и савршеније свакі посао израде; не само да види лепу и ваљану стоку, згодне, топле, удобне а јефтине кошаре и стаје за стоку — већ и како се та стока паметно може и треба да држи и пати, како да се чува и храни; већ може да види и да се поучи; како се производи од стоке — много паметније и корисније могу употребити: млеко за израду масла и бутера, разних скупих справа и т. д. што све има сталну и сигурну проходњу и потрошњу; може да види и да се поучи како се чувају и калеме разне воћке, како се прерађује, суши и шта све може од разног воћа да се сагради и спреми за трговину; може да види, како се земља боље обрађује — не само плужи и преврће, по дроби и ситни са дрљачама и са ваљцима; како се ливаде натапају водом, како се негују, дрљају, иртичњаци растурају, подсејавају и т. д., те да се не косе једанпут, на два и три пута преко године; имају прилике да виде и да се рођеним очима увере, колико благослова и благодети по земљоделца лежи у ђубрету, што га добија и прибира од своје стоке, како се ђубре чува, шкропи и негује, како се на њиве износи и одмах заорава, да не ветри и не прегорева и како тако обрађиване и ђубрене њиве много више и много теже зрно роде, него ли његове не-

Сл. 3. показује нам, како се „Сифонија“ пуни, а сл. 4. показује нам, како се са њоме лоза прска.

Сл. 4.

Потпуна „Софонија“ коју састављају: казан *a* (сл. 1.) са манометром *b*, вентилом *c*, цревом од гуме *d*, славином *e*, месингеном цеви *f*, простим сиском за прскање *g*, и једна потпуна ручна пумпа сл. 2. са цревом од каучука *C*, ситом *D*, и дршком *B*, за утврђивање пумпе за суд, стаје у Бечу у фабрици 28 аустријских форината.

У Београду код Срп. пољопривредног друштва може се сада добити за 66·50 динара.

А ако се узму зглавкасти сискови, са три разна врха, за млазеве разне јачине, који се по потреби могу скинути или наместити, онда стаје у Бечу 29·50 аустр. форината.

У Београду код Срп. пољопривредног друштва може се сада добити за 70 динара.

Кад се од једанпут набави најмање 20 комада могу се добити и јевтиније.

B.

АУСТРИЈА

Сл. 5. показује нам како изгледа једна прскалица „Аустрија“ са пљоштим (овалним) казаном, а сл. 6 показује нам опет, како изгледа једна прскалица „Аустрија“ са округлим (цилиндричним) казаном.

справу *b*, с тога при дизању Сифоније са земље, или при спуштању исте на земљу, не треба никад хватати рукама за ту справу јер би се могла лако откинути од казана *a*, а тада би Сифонији била неупотребљива.

Кад први пут приступамо раду са Сифонијом, треба клип пумпин добро намазати зејтином.

Свакога дана, кад се посао доврши, треба казан испрати чистом водом, а то се врло лако врши тиме, што се у казан а напумпа два — три пута чиста вода, па се са месингане цеви скине сисак за прскање и пусти да вода изађе из казана у широкоме млазу.

чишћене и угажене прљуше. Једном речју таква су имања најбоља жива школа за земљоделце, јер нигде земљоделац не верује причењу, докле се рођеним очима не увери о користима неког посла и рада, докле га он сам не оцени и о њему не прочита, докле му он сам не нађе, шта му је ту и где му је добро!

Колико то може бити лепа особина земљоделчева, која ће га спасти много пути од штете и од бацања новца ни у што — толико је то и једна велика мана, кад не ће понеки паметан савет од школованих људи, да прими и да о њему промисли, јер он онда заборавља, да је и тај савет прочитан из књига, а да такве корисне књиге ил' учење корисне школе нису залудница, јер у њима пише и у њима се учи све оно, што су многи и многи паметни људи, нарочито прави земљоделци искусили и опробали!

Па тамо име и много више књига и новина, које пишу за народ, о његовом занату, о земљоделским стварима и пословима. Књиге и новине, неписменима редовно читају писмени људи и тумаче, па се после о томе договарају и све то претресају — па између' многог кукоља, кад га протребе нађу и по које зрно пшенице! Код нас нема ни једне ваљда такве сељачке читаонице и ретко ко' од сељака и да је чуо што год, о чему и како пише „Тежак“ једини српски земљоделски лист, а биће их врло много, који знају шта све пишу политичке новине и листови!

Но владе напреднијих држава, не дејствују само тако на масу сељачку, упућујући је бољем и напреднијем начину рада, већ дејствује на њих и живом речју. Плаћају нарочите спремљене и обучене земљоделске учитеље — економе — који преко целе године путују из села у село, сазивају зборове и договарају се са сељацима и њиховим земљоделским пословима и невољама, упућују их или се бар саветују с њима о свему што се боље и напредније појави. Ови непрекидни путници учитељи народни, раздају нека боља семена, справе, књижице; врше свакоме све поруџбине, које се клоне напретку земљоделства у њиховој околини; обавештавају свет о свима потребама и изворима за набавке, поруке и т. д. Дакле они су потпуно прави народни бесплатни учитељи и саветодавци.

Овом врло паметном установом ових путничких учитеља, који у свако одређено им село, по неколико пута преко године дођу, сваки час допану, на збор и договор, на њиву и ливаду, у виноград и у воћњак, па се ту у околини према потреби позабаве — постигнуто је кроз дужи низ година врло много у државама, које су их завеле. Они су прави пионери, који крче пут пољопривредном напретку.

Они су то, који уносе и заводе боље сорте семена од корисних биљака — репе за стоку, детелине, разних трава, раних а крупних издржљивих пшеница, јечмова и т. д. Они су то, који обилазе, надзиравају о општинском ил' окружном трошку набављене бикове, овнове, перасте. Они су то, који шире сваку напреднију мисао у народу, који упознају народ са сваком новом и корисном ствари. Они су то, који су жива, отворена књига, земљоделски сановник и рожданик за сва питања, која му полажу сељаци — народ — о својим мукама и невољама о својим потребама и о своме занату!

[свршиће се]

Сл. 7. преставља нам пресек једне овакве прскалице, а сл. 8 преставља нам, опет, прскаличину пумпу

Сл. 5.

гледану одоздо. Осим тога, оваквам слика показује и како изгледају двогуби сискови кроз које течност прска.

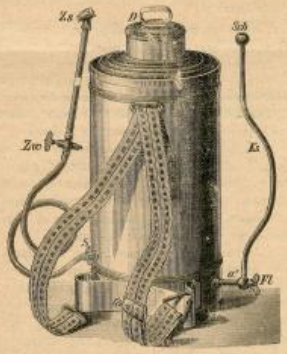

Сл. 6.

Аустрија је састављена из једног већег бакарног казана, у чијој се унутрашњости налази други, мањи казан W (сл. 7.) у који се, помоћу пумпе $K - p$, утерује течност, коју ова из већег казана сише. Пумпа $K - p$, која је утврђена за дно B, казана (сл. 8.), састављена је из звона p, које образује право тело пумпино, и једне плоче од гуме K, која је за звоно p тако прилубљена да не пропушта ни воду ни ваздух. Осим тога, њој припадају вентил V, кроз који пумпа сише течност из већег казана, и вентил V', кроз који потискује усисану течност у мањи казан W (ветреник), и прскач или наставак цеви за прскање S.

Плоча K, од каучука (гуме), која овде врши дужност клипа, обичних пумпи, доводи се у дејство помоћу осовине a и полужице C, која је утврђена за плочу K.

Доњи пумпин заклопац, или звоно u, утврђен је за пумпино тело p, помоћу 3. завртња (шрафа) e (сл. 8), који имају главе са квадратним пресеком. Лако је увидети, да се овим доњим звоном u, помоћу завртњева e, прилубљује плоча K, за горње звоно p, тако, да не пропушта ни воду ни ваздух.

Ако је потребно, да се пумпа отвори, онда се то може врло лако и брзо извршити, по што се одврну четири завртња e, (сл. 8.) осовина a у десно извуче и 3 завртња e одврну.

У случају кад се звоно u не може руком да одвоји од звона p, треба дужи крај осовине a увући за

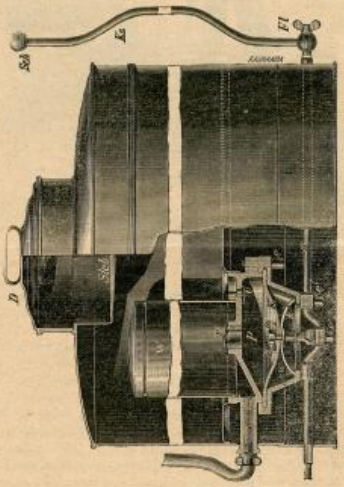

Сл. 7.

неколико сантиметара у главчину осовине, а која се налази на звону u, а други крај вала полако дићи у висину (као полугу) па ће се звоно u одвојити од звона p, и подићи са собом и плочу K, а овим ће се и унутрашњости пумпе отворити.

Ручица Ks, утврђена је за осовину a, која дејствује на пумпину плочу K, помоћу једнога завртња са крилима Fl. Њен крај Sch, служи за увртање и одвртање завртњева e и e'. Ручица Ks, може се утврдити десно или лево, према томе, да ли ће човек радити десном или левом руком.

Код „Аустрије", престављене у сл. 6. имамо једногуби сисак (прскач) за прскање течности, а код „Аустрије" престављене у сл. 5. имамо двогуби. Циљ је ових двогубих сисака: да се једним пролазом, између

два реда чокоња, попрскају једновремено оба реда, а тиме се уштеђује на времену и радној снази 50%.

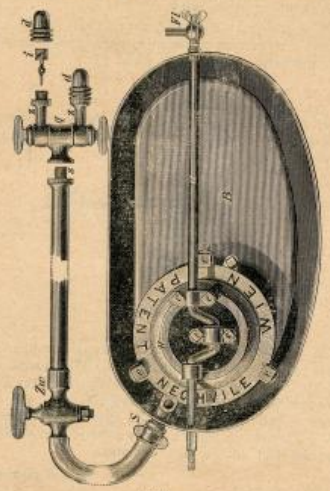

Сл. 8.

Са једногубим сиском, морамо један и исти пут два пута проћи, да би два суседна реда лозе прскали, због чега требамо два пута више времена и рада, него кад употребило двогубе сискове.

Двогуби сисак, конструјисан је тако, да се његови краци Z — Z, могу поставити у један и исти правац, и тада можемо у једноме и истоме правцу, два пут већу површину за исто време да попрскамо, него кад употребимо једногуби сисак.

Двогуби сисак може се врло брзо преобратити у једногуби, ако се одврне са цеви S (сл. 8.) па се на исту наврне сисак d, пошто се прво у S цев увуче део (пужић) i. *).

Пре но што се приступи раду са „Аустријом", треба лежишта у којима леже осовина а мало зејтином подмазати, а ако рад траје више дана, онда их треба подмазивати више пута и за време рада. По што лежишта осовине а подмажемо, можемо казан напунити „Бордовском чорбом", и пошто га метнемо на леђа, треба ухватити руком за ручицу Ks, па њоме цимати на ниже и на више. *Цимати треба полако и равномерно. Али, пре но што се цимањем ручице Ks почне дејствовати на пумпу, треба затворити славину Zw и држати је затворену неколико секунада (дотле, док се не осети да цимање ручицом иде потешко.*) Чим се славина Zw отвори, течност ће поћети да прска кроз сискове.

Сваки пут, кад се посао заврши, треба казан чистом водом добро испрати, и целу справу неколико пута чистом водом исцумпати.

А кад год хоћемо да оставимо прскалицу за доцнију употребу, треба да је добро осушимо.

Ако се овако неуради, течност ће поједине делове оштетити и справа нам неће моћи радити.

Прскалица „Аустрија", као она у сл 6. стаје у Бечу у фабрици, за чланове пољопривредних друштва: 12 аустр. форината.

Код српског пољопривредног друштва у Београду може се добити ова прскалица за 36 динара.

„Аустрија" престављена у сл. 5. стаје у Бечу за чланове пољопривредних друштава, 14 аустријских форината; а у Београду, код Срп. пољопривредног друштва, може се добити за 38 дин.

В.

„ЖИВИЋЕВА" ШТРЦАЉКА

Сл. 9. преставља нам једну „Живићеву" штрцаљку просечену скроз, по дужини, а је звоно од месинга у коме се налази ваздух, који се згусне (сабије) кад се течност помоћу пумпе $П$—$П'$ утера у звоно a, па после ширећи се, истерује течност кроз цев q и сисак c. У цеви испод звона a, налазе се два вентила b и b'. Крај r, цеви која је испод звона a, везан је помоћу једне цеви од гуме са нарочитим судом (једном путњом) у коме се налази течност за прскање и који се носи на леђима. Кад се клип у пумпи $П$ — $П'$ повуче у десно, онда се вентил b подигне у вис и течност из суда покуља у шупљину m. Ако, за тим, клип k потиснемо у лево, течност ће кроз вентил b покуљати у звоно a јер се вентил b затвори, и сабиће до некле ваздух који

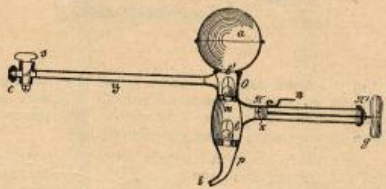

Сл. 9.

се у звону налази. Ако је славина S затворена, и ако клип k повучемо неколико пута у десно и у лево, сабиће се ваздух у звону a толико, да ће, кад отворимо славину S, истеравати течност кроз сисак c за неко кратко време, без да ми са пумпом радимо. У опште пак, морамо са пумпом непрестано радити ако хоћемо да течност кроз сисак c без прекида прска.

*) И под „Сифовиће" има и двогуби сискова (прскача) као и под „Аустрије".

Ако сад ради да имамо млаз који ће терати далеко, треба само да навадно део (пужић) i.

Једнак део, код ове прскалице, који је назначен црвр, јесте плочи од паучина, и над се њиме, може се лако замењити новом која стаје у Бечу 50 крајцара.

*) Славина Zw затворена је, кад јој пера стоје попреко на правац цеви S. а отворена је кад су пера у истоме правцу са цеви S.

Славина S отворена је онда, кад њена пера леже у истоме правцу са цеви $ц$, а затворена је, кад пера њена стоје попреко на правац цеви $ц$.

Слика 10 показује нам „Живићеву" штрцаљку у употреби, то јест, како се са њоме ради кад се виноград прска.

Као што се из сл. 9. види ова је штрцаљка врло проста, и то јој је глава и најважнија страна. Друга јој је врло добра страна, што је је доста јевтина, јер штрцаљка, цев од гуме и путања, заједно, стају у Трсту код фабриканта „Живића" и компаније, 9 аустријских форината, а кад се узме више од 10 комада, онда стаје 8 форината.

Код српског пољопривредног друштва у Београду може се добити ова штрцаљка за 22 динара.

Путање би се могле градити и код нас и оне могу бити од дрвета или од бакра.

Сама штрцаљка и цев од гуме, стају у Трсту 7½ форината; а кад се узме више од 10 комада онда 6½ форината.

При раду са овом штрцаљком, радник се доста заморава, јер мора непрестано да ради са пумпом и

Сл. 10.

то јој је главна махна. Течност се помоћу ње може да прска по лози у ситним капљицама, а маљим или већим отварањем славине S, може се удешавати да прска са крупнијим и ситнијим капљицама.

Дешава се, да пумпа позади пропушта течност и тада треба кожу на клипу k овлажити. Ако штрцаљка неће да прска течност, онда узрок треба тражити у вентилима b и b', ради чега треба одвртнута део o и лопту a са дела m, а исто тако и део p, па вентиле b и b' вала очистити ако су заптивени.

Ако млаз не може да излази кроз сисак c, онда је исти заптивен и треба га дебљом иглом или шилом пробити или са цеви одврнути па очистити.

Оједе ли се кожа на клипу k, који је образован од претенова начињених од дебље коже, онда треба узети једно парче дебље коже, скинути завртањ (шраф) II са цеви $II — II'$ и обележити на тој кожи помоћу ове цеви један круг, по коме ћемо, за тим исећи кожу. На овај начин треба начинити онолико претенова колико требамо, па њима заменити оједене.

Кука n, служи на то, да се помоћу ње може штрцаљка да обеси о путању.

За време рада са овом штрцаљком, треба цев за прскање и пумпа да заузимају једна према другој положај, какав је престављен у сл. 11.*)

*

На завршетку да напоменемо још и то: колико је течности потребно за једно прскање и за једну мотику винограда.

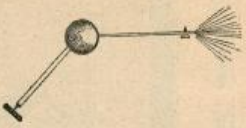

Сл. 11.

По извештајима страних винограда, који своје винограде већ неколико година прскају „Бордовском чорбом", треба за *прво* прскање (у Мају) за једну мотику, ако рачунамо 1000 чокота у мотици, око 45 литара или скоро један аков чорбе. За друго и треће прскање, треба рачунати на једну мотику најмање два пута више дакле око 100 литара или 2 акова.

К. Д. Главинић.

КАЛЕМЉЕЊЕ ЛОЗЕ У ЗЕЛЕНОМ СТАЊУ.

(СВРШЕТАК)

Кад си запазио, који је зглоб на калему једнаке дебљине са оним на подлози, придржи онда калем малим прстом и прстењаком левице, а десницом узми ножић и сасеци подлогу косо по средини зглоба, који си за калемљење одабрао тако, да отпане половина зглоба заједно са оцем, које се на њим налази, а на другој половини да остане комадић витице. При том сасецању треба да држиш подлогу целом левицом, а зглоб који ћеш сасећи, да ти је наслоњен на палац деснице (види слику 4.).

Кад зглоб сечеш, немој ножем сувише упирати о палац деснице, већ га вуци без прекидања по зглобу од леве руке пут десне, јер иначе ћеш палац љуто порезати и за дали се рад онеспособити.

Пази још кад зглоб сечеш, да буде коси пресек што дужи (барем два сантиметра), јер ће ти везивање бити много лакше.

Пошто си тако сасекао подлогу, узми брзо калем кажипрстом и палцем левице и наслони оној зглоб што је једнаке дебљине са сасеченим зглобом на подлози, на палац деснице и ножићем га сасеци косо исто тако,

*) Кад год се посао довршн, треба неколико пута штрцати чисту воду да би се штрцаљка исправ.

као што си сасекао и подлогу, само пази, да не отпане тим пресеком око са зглоба, но да оно остане на калему. А око ће остати на калему онда, ако при сасецању држиш калем наопако, то јест, ако му окренеш тањи крај пут леве стране тако, да му око не гледа према теби, већ од тебе (види слику 5.).

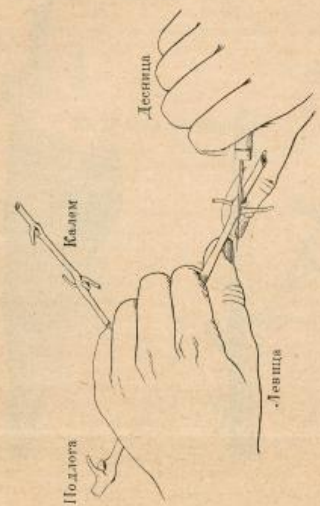

Сл. 4.

Запамти дакле добро, кад сечеш подлогу, да око на њеном зглобу треба вазда да пут тебе гледа, тако да оно после сечења отпане; а кад сечеш калем, треба да је око вазда од тебе окренуто, тако да кад зглоб сасечеш, око на калему остане.

Док калем сасецаш, можеш и подлогу држати левицом, да ти је одма при руци, кад будеш хтео спојити калем са подлогом (види сл. 5.), јер главна је ствар код овог калемљења, да се цели посао што брже ради, иначе се сасечени делови суше и успех је већ непоуздан. И код калема треба да је коси пресек што дужи нарочито испод ока, а разуме се само по себи, да не сме бити дужи од оног на подлози, већ по могућству управ оволики. Слика 6. показује нам правилно сасечену подлогу, а слика 7. правилно сасечен калем у природној величини.

Напослетку прекрати још калем тако, да му остављ само два ока, и то једно на сасеченом зглобу, а друго мало више, но не отсеци га таман поврх тог другог ока, већ га једно два сантиметра више. После тога састави што брже пресек калемов са пресеком подлогиним и притисни палцем левице један на други (види слику 8). Ножић обриши и подај га помоћнику, а сам почни везивати. Пре пак но почнеш везивати, пази још на следеће: како смо већ горе поменули, ваља да притиснеш палцем левице калем на подлогу. Немој пак при томе сувише јако палцем упирати, јер

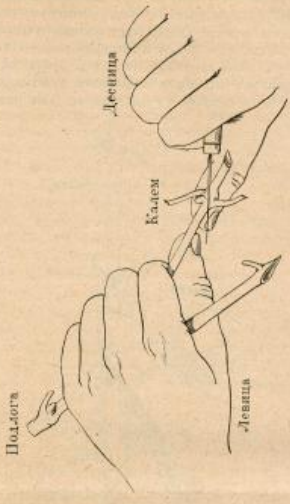

Сл. 5.

калем клиза и утече, па га нећеш моћи добро увезати. Пази с тога, кад палцем притискујеш калем, да га тако

Сл. 6.

Сл. 7.

реци пут земље вучеш, а не од земље на више риваш, јер иначе се оба пресека никад добро спојити неће.

Само пак везивање изврши овако:

Узми везу од гуме и затакни један крај испод кажипрста левице, који поради тога мало од калема одигнеш. Истим кажипрстом притисни тај крај уз подлогу, а палцем и кажипрстом деснице довати други крај и везу добро затегни. Тако затегнуту смотај сад испод палца левице двапут око калема и подлоге, да обвијеш са та два завоја први крај везе. Омотај надаље везу, која треба да је ваздa добро затегнута, двапут унакрст над оком калемовим и комадићем витице што си га оставио на подлози, те завиј напослетку

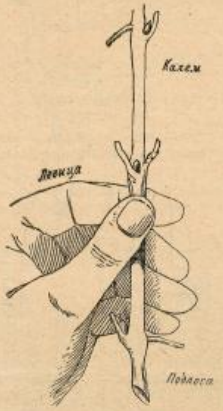

Сл. 8.

још онолико пута, колико је доста, да се везом покрије цео састанак калемов и завежи, па је везивање свршено. Пази међу тим, да калем никад с врха не такнеш кад га увезујеш, јер би могао лако штогод на њему пореметити, а сувише пази и на то, да се пресек подлоге, потпуно подударао са пресеком калемовим, и то барем на доњем крају, ако већ не може бити и на горњем. Што се пак тиче самог завезивања, то се баш ништа и не завезује кад се калем гумом завија, већ се само крај везе увуче испод потоњег завоја (види слику 9.). Свакојака вештина, како се утиче тај крај под потоњи завој, састоји се у следећем:

Потоњи завој не омотај као обично само око калема и подлоге, већ такођер и преко нокта левог палца. Кад будеш сад хтео, да десницом увучеш крај везе испод тог потоњег завоја, подигни само нокат левог палца мало к себи, услед чега ће се гума преко палца толико растегнути, да ћеш лако моћи увући у тај растегнути завој крај везе. Кад измакнеш на послетку полагано нокат испод завоја, гума ће се опет стегнути и крај везе чврсто притиснути.

Пошто си калем како ваља увезао, добро је да место калемљења листом омоташ и ликом лабаво увежеш, да се калем сачува за осам до десет дана од јаке жеге или кише. После десет дана можеш слободно тај лист макнути (види слику 10.).

* * *

Пре но пређемо како се даље ради са лозама калемљеним помоћу зелених ластара, на реду је да се изложи поука и о томе, које домаће лозе ваља узимати за калемљење, јер без сумње добива се добро вино само од добрих лоза. Кад смо дакле већ припуђени, да садимо америчке лозе и да их калемимо

Сл. 9.

Сл. 10.

домаћим лозама, не узимајмо онда за калемљење све наше лозе с реда, већ само оне, које одиста имају праву вредност за земаљско винодеље. А такове су лозе следеће.

а) за црно вино:

1. *Скадарка* или *четеремка*. Најбоља је наша сорта за производњу вина, јер је вино од ње изврсно, како по јачини тако и по укусу, мирису и слаткоћи. Једина јој је мана, што зрно због танке кожице лако пуца од јесењих киша, за то су за њу боли оцедни положаји.

2. *Зачинак*. Вино од њега је јако црно и укусно, па за то се радо и гаји у смеси са скадарком. Осем тога он је веома подесан још и с те стране што има ластар тањи но остале наше лозе, а и америчка лоза има такође сразмерно веома танке ластаре, а како смо чули, за сигуран успех у калемљењу треба да је калем са подлогом подједнаке дебљине.

3. *Каменичарка* или *прокупац*. И ако јој вино није тако изврсно као од скадарке, и тако загасито као од зачинка, ипак се ова сорта одликује тиме, што јој зрно не пуца и не трули од јесењих киша и што сигурније рађа но горе поменуте две сорте.

б) за бело вино:

1. *Смедеревка* или *крупна белина*. Веома је родна, јер јој је грозд велики, а зрно крупно и пријатно за јело, а исто тако и за вино

2. *Тамјаника*. Кад сазре, зрно јој пожути, слатко је и миришљаво. Сади се за јело и вино.

3. *Дињска крупна*. Зрно јој је црвено, слатко и мирисног укуса. Погодно се сади за јело, а даје и добро и пријатно вино.

4. *Лисичина*. Зрно јој је мало угаситије боје но у диньке. Добра је за јело и за вино.

5. *Диньска ситна или ружица*. Врло је родна, сваке године обилато рађа и даје доста добро и питко асласко вино.

Ф. Јерговић.

ЛЕК ПРОТИВ ПЕРОНОСПОРЕ

(пламењаче, прљавине, тоње, бастре, љуте росе) на пимоној лози.

Да ли је пероноспора то исто што и пламењача, прљавина, тоња, бастра, љута роса, о томе може бити говора другом приликом.

Познато је[1] да се пероноспора и тим именима код нас зове а и то је познато, да су последњих година наши виногради ужасно од пероноспоре страдали, да је дакле крајње време, предузимати најенергичније мере, противу тога зла.

Као поуздано средство против пероноспоре највише се препоручује раствор плавога камена с кречом. Ту смесу као лек против пероноспоре први је препоручио француски научњак *Миљарде*, *професор у Бордо-у*, и по томе се та смеса плавога камена и креча у води и зове Миљардова или бордовска смеса а неки је зову бордовска чорба, бордов. каша, бордов. блато и т. д. Ми ћемо задржати назив: *бордовска смеса*.

Прављење, употреба и дејство бордовске смесе као да није код наших винодељаца довољно познато и изгледа нам да је то један од најважнијих узрока, што се до сад тако мало, или готово и нимало, у пракгици, на сузбијању пероноспоре код нас радило. То нам је и дало повода, да овде у кратко а по могућству за сваког јасно преставимо, како се прави добар и поуздан лек против пероноспоре, како се примењује, и у опште да изнесемо све, што налазимо, да би важније било о томе леку казати.

За прављење и употребу лека против пероноспоре (бордовске смесе) треба имати:

1. *плавога камења*,
2. *креча*,
3. *воде*.

Затим *судове*, у којима ће се припремати и мешати тај материјал као и други ситнији прибор и напослетку *справу за прскање (прскалицу)*.

За креч, воду и судове обично је лако, и само су плави камен и прскалица у питању.

I. О материјалу за прављење бордовске смесе.

1. *Плави камен* зове се и плава галица, бакар-сулфат, бакар-витриол и т. д.

О плавом камену јако је распрострањено мишљење, као да долази у ред најжешћих отрова. Међу тим у ствари није тако јак отров, знатно је слабији н. пр. од једињења олова и тек у мало већим количинама дејствује као отров. Плави камен је ипак отров и за то треба пазити, да у дечије руке не дође, нелизати га и кад се с њим ради, по свршеном послу треба опрати руке а и судове, у којима је био, па би се н.пр. ти судови после за држање јела и пића употребили. При свем том не треба се ни у кол'ко плашити плавога камења као од каквог страшног отрова и с тога избегавати његову употребу против пероноспоре, јер за оне незнатне количине „плавога камена", које се на лишћу, у грожђу или вину, од лека против пероноспоре, могу налазати, доказано је, *да ни у кол'ко нису од штетног утицаја по здравље људско*.

Плави камен може се сад лако набавити или преко Српскога Пољопривреднога Друштва у Београду или код наших дрогериста и апотекара.

Цена је плавом камену у Београду код Српског Пољопривреднога Друштва 70 пр. дин. кило.

За један хектар винограда, према упуству о справљању бордовске смесе, које ћемо овде изложити, довољно је набавити до 21 килогр. или за сваку мотику 1 и по до 2 килограма плавога камена. Та количина довољна је, да се као лек против пероноспоре *у три пут* употреби.

Приликом куповања плавога камена не треба изгубити из вида и његову каквоћу. Плави камен треба да је чист а по трговинама доноси се по кад кад на продају и нечист плави камен, који није добар за справљање лека против пероноспоре. Па како не може сваки лако познати, да ли је плави камен довољно чист, најбоље је набављати га само од оних, у које купац највише вере има. Тога ради примило се и Српско Пољопривредно Друштво у Београду, да за наше винодељце чист плави камен набавља. —

2. Као плави камен исто тако и креч треба да је чист. Да ли је креч довољно чист, познаћемо одмах по томе како се гаси. Добро печени, чист креч, кад се с малом количином воде овлажи, брзо се загреје и распадне у ситан прах, из кога, кад се с већом количином воде помеша, не одваја се много песка, или чак и шљунка и камења.

Чистог негашеног креча довољно би било узети само трећину количине плавога камена, дакле за један хектар само 7 килограма, али обично се узима кол'ко плавога камена, толико и креча. Тој количини негашеног креча, која би количина гашеног одговарала, не може се тако лако одредити, јер у гашеном кречу није количина воде стална већ је променљива, за то је најбоље узети увек негашеног креча, или ако се приближно зна, колико негашеног креча има у неком угашеном, онда се према томе може лако израчунати, колико треба узети гашеног креча, да да одговори оној прописној количини негашеног креча.

На крају овога упутства биће говора о једном другом начину грађења бордовске смесе, по коме се креч не мора мерити, па се и произвољна количина угашеног креча може, врло добро и лако, употребити.

3. Напослетку и *вода* треба да је чиста. Најбоља је кишница или вода из река, а и свака друга изворна

[1] *Савић*. Пероноспора, књига, коју је Министарство народне привреде издало.

или бунарска вода, која је добра за пиће, добра је и за справљање бордовске смесе. Питање је само има ли у околини довољно воде и може ли се лако у виноград донети.

II. Прављење бордовске смесе.

Кад тако сав материјал имамо, онда треба умети га и *прерадити и начинити бордовску смесу.*

а) Потребни судови за прављ. бордовске смесе

Према судовима, какви нам на расположење стоје, можемо у један мах већу или мању количину бордовске смесе начинити. По правилу не треба правити више, но што се за један дан утрошити може.

За пример да узмемо, те да видимо, шта би нам све од судова требало, да бисмо направили *један хекто литар* (100 литара или 2 акова) *лека против пероноспоре.*

Од судова треба имати:

1. Једно буре, чабар или други какав сличан дрвени суд, који хвата бар један хектолитар (2 акова), обележити га бројем 1.

2. Један суд као и овај под 1, који може за половину бити мањи. Обележити га бројем 2.

3. Један шафољ, канлица или други какав дрвени или земљани суд који хвата 4—5 литара, обележимо га бројем 3.

4. Један бакрач, лонац или иначе какав суд, који хвата бар 3 литра воде или да је отприлике величине као суд број 3, и који се може метнути на ватру да у њему вода проклуча. Тај суд обележити бројем 4.

5. Један кантар.

6. Један аван или шта друго у шта би се плави камен могао стуцати. За туцање плавога камена може послужити и даска од мало тврђег дрвета, на којој би се опет дрветом могао плави камен туцати а и мало тврђа камена плоча могла би за то да послужи. Да се не би плави камен при таквом туцању растурио могао би се метнути у крпи једној, па да се онда туца.

7. Једно дрво у виду лопатице или веће варјаче за мешање течности.

8. Парче ретке крпе за цеђење кречљиве течности.

9. Црвене лакмусове хартије, која се може добити код Срп. Пољопривредног Друштва или дрогиста а и у свакој апотеци. Књижица од 100 листића те црвене хартије стаје отприлике 2 гроша.

10. Један лонац или други какав суд средње величине, за захватање воде.

По себи се разуме, да ово набрајање потребних судова и другога прибора служи више мање само ради олакшице у припремању свега онога што је потребно за справљање лека противу пероноспоре, а сваки нека се међу тим према приликама помогне судовима какви му на расположењу стоје и на начин, који за најподеснији нађе. Не треба само плави камен растварати у гвозденим или плеханим (цинканим) судовима, јер се у таквим судовима плави камен квари.

Кад смо тако припремили материјал и све што нам треба за прављење лека, онда приступимо његовој изради.

б) Потребна количина воде.

Прво ћемо у онај највећи суд (број 1) сипати један хектолитар воде, колико нам управо свега и треба, т. ј. ту сад имамо сву воду, која нам је потребна за прављење лека против пероноспоре. Из тога суда узимаћемо даље потребну количину воде за растварање плавога камена и за гашење креча.

в) Растварање плавога камена.

Плави камен брже и лакше растара се у врелој но у хладној води. За растварање 10 делова плавога камена треба *отприлике* 25 делова хладне а само 10 делова вреле воде. Од кључале воде довољно је и 5 делова па да се растворе 10 делова плавога камена, али, кад се у тако малим количинама вреле воде плави камен раствара и раствор остави, да се расхлади, онда се опет из раствора одваја сва она количина плавога камена, коју хладна вода не може у раствор да држи. За то треба приликом растварања плавога камена узимати увек толико воде, да и кад се раствор расхлади, сав плави камен у раствору остане. Да се не би тако из раствора плави камен одвајао, најбоље је узети на 1 део плавога камена 3 дела воде. За растварање узима се врела вода само за то, да би се плави камен брже растворио.

У онај бакрач или лонац под бр. 4 узећемо дакле из онога великог суда (1) толико воде колико може лепо да стане а да се, приликом кључања, вода не прелива, и метнућемо га на ватру, да вода проклуча.

За то време измерићемо на кантар 1 килограм плавога камена и истуцаћемо га; не мора бити сасвим ситан али и да није много крупњи од кукурузног зрна, јер што је ситнији, у толико се брже раствара. Тако истуцан плави камен метнути за тим у суд под бр. 3, и кад вода проклуча, прелити га том кључалом водом и мешати дрветом дотле, док се као оно шећер у води, савршено не раствори.

г) Гашење креча и прављење кречног млека.

За време, док се плави камен раствара и раствор хлади, измерити 1 килогр. негашеног креча и метнути у онај суд (под бр. 2) који је отприлике за половину мањи од онога највећег суда (1). У том суду гасити креч и то водом из онога највећег суда (под број. 1). Лонцем једним или другим каквим судом за захватање додавати кречу поступно воду, док се креч не угаси. Пошто се угаси, додаје му се даље од оне воде из највећега суда, све дотле, док се не добије житка бела течност, која као млеко изгледа а која се и зове *кречно млеко.* За прављење тога кречног млека треба узети отприлике половину оне целокупне количине воде из великога суда (број 1). Пошто смо тако направили кречно млеко, онда вала га још мало оставити да постоји, да би се сталожио песак, шљунак и друга нечистоћа, која би се случајно у кречу налазила.

И сад имамо дакле:

1, остатак воде у нашем највећем суду (број 1); 2, кречно млеко у суду бр. 2, и 3, раствор плавога камена у суду бр. 3. Пошто се раствор плавога камена расхлади а исто тако и кречно млеко, приступа се мешању.

b) Мешање материјала.

У онај највећи суд (бр. 1) изручи се прво расхлађен раствор плавога камена и измеша се с водом, која је у том суду заостала, за тим се у ту смесу пажљиво сипа кречно млеко и при том се непрестано меша, док год се све кречно млеко не дода. Треба пазити да се с кречним млеком не изручи и талог од песка и другог чега, што би се у кречу могло налазити, и тога ради добро је, кроз ретку крпу, сипати кречно млеко у раствор плавога камена.

Кад смо тако све три течности помешали, имамо лек готов и само треба још видети је ли добар па да се одмах употреби

Да ли је лек добар, познаћемо га на овај прост начин, ако у направљену смесу замочимо парченце црвене лакмусове хартије, па ако ова поплави, знак је да је лек добар, ако пак не поплави, онда је знак да нема довољно креча и треба га додатком кречнога млека поправити. Кречнога млека додаваћемо сад дотле, док год црвена лакмусова артија не поплави, кад се у смесу замочи. Само ако је креч био одвећ нечист, биће нужно, да се овако накнадно још кречнога млека додаје, иначе у редовним приликама одмах се добије добар лек, у коме и суувише креча има.

Пошто смо лек направили и уверили се да је добар, можемо га одмах употребити.

c) Справа за прскање винограда бордовском смесом.

За употребу тога лека против пероноспоре треба нам справа за прскање. Такву справу лако је набавити, зна, како их има од разних врста, то је питање која би се од тих справа као по најбоља препоручити могла. Тим питањем о избору по најбоље справе за прскање винограда бавило се и вечко пољопривредно друштво и оно је том приликом, прегледајући извесан број различних и као добрих познатих прскалица, дошло до резултата, да ни једна од тих није без неких мана и да је потребно направити једну нову прскалицу, у којој би по могућству опажане мане уклоњене биле. И тако је вечко пољопривредно друштво у споразуму с једним вештим мајстором, који се у прављењу тих справа добро разуме, начинило нарочиту справу за прскање винограда, и дали су јој име „*Аустрија*.“

И Српско Пољопривредно Друштво набавило је ту справу, опробало је и нашло је, да је справа заиста добра и да се може за прскање винограда нашим виноделцима препоручити. „Аустрија“ се може добити код Срп. Пољопривредног Друштва у Београду за 38 динара у сребру. Овом справом лако је руковати и довољно је да се само једном покаже, па да се научи, како се њоме рукује.

Опис справе налази се у упуству за сузбијање пероноспоре од К. Д. Г.

Ради одржавања и лакше употребе справе за прскање, нужно је, да се од времена на време уљем мало подмаже а после употребе, да се чистом водом опере и то прво неколико пути водом испљаке, па на послетку пуштајући чисту воду да кроз цев исто онако као и бордовска смеса избија све дотле, док год чиста вода не почне излазити. Кад се прскалицом престане радити, пре но што се склони, треба оставити да се од воде добро оцеди, споља је лепо обрисати и тек кад се и изнутра дужим ветрењем добро осуши, склонити је. Кад се тако прскалица чува, може се дуго одржати.

ж) Употреба бордовске смесе.

Да кажемо сад коју реч и о томе како ваља употребити лек против пероноспоре. Ту је главно запамтити, да у бордовској смеси оно што управ дејствује у талогу се налази. Кад ту смесу оставимо неко време да постоји, видећемо, како се на ње одваја плаветан талог а над тим талогом остаје течност бистра и безбојна. Пошто је дакле у тој смеси, талог, главни лек против пероноспоре, то се *неизоставно* мора увек пре употребе добро промешати. Таквом промешаном течношћу напуни се прскалица и онда се одмах приступа прскању винограда. Прскање винограда треба вршити тако, да се по могућству цела лоза смесом попреска и да је нарочито цела горња страна листа бордовском смесом покривена. На тај начин само може се потпуно спречити развијање пероноспоре.

Такво прскање винограда треба редовно сваке године бар три пута извршити и то у мају, пре цветања, за тим у јуну и августу месецу. Ако би на неколико дана после прскања пала јака киша и спрала лек с лишћа, нужно је одмах поновити то прскање. Треба пазити и на то, да лишће није влажно кад се прскање врши, дакле не прскати одмах после кише или кад је лишће од росе влажно.

За прскање у августу узима се обично за половину слабији лек од овога, који смо овде описали т.ј. на 2 акова или 1 хектолитар воде место 1 килограма плавога камена и 1 килограма креча, узима се $^1/_2$ к. плавога камена и $^1/_2$ килограма негашеног креча, иначе рад је исти као и при справљању онога јачег лека. Али, како је лоза у августу лишћем најбогатије украшена то онда треба отприлике два пута толико течности колико у мају, дакле потрошена количина плавога камена биће готово иста у I и III прскању.

III. Потребна количина материјала и радне снаге за извесну површину винограда.

Потребна количина течности и материјала за сва три прскања отприлике је ова:

За један хектар или приближно 12 мотика винограда треба за прскање отприлике:

У мају 6 хектолитра течности т. ј. 6 килограма плавога камена и толико негашеног креча; у јуну 9 хектолитара течности т. ј. 9 килограма плавога камена и толико негашеног креча; у августу 12 хектолитара течности т. ј. 6 килограма плавога камена и толико негашеног креча. Свега дакле **27** хектолитара течности т ј. **21** килограм плавога камена и **21** килогр. негашеног креча.

За ова сва три прскања винограда преко године рачуна се отприлике на један хектар 10 надница.

IV. О јачини лека.

Јачина лека против пероноспоре т.ј. количина плавога камена и креча на извесну количину воде, може бити и друга но што се овде препоручује. Ми смо овде узели на 100 килогр. воде 1 килограм плавог камена

и 1 килограм креча а неки[1]) узимају ређи, други опет гушћи раствор од овога. Овде је усвојена она густина лека, коју нам је г. професор Др. *Л. Реслер*, директор винодељско-воћарске школе у Клостернајбургу код Беча, имао доброту препоручити. Та густина односно јачине лека и сувише је довољна за сузбијање пероноспоре, јер је доказано, да је и далеко слабија смеса у стању клицу пероноспоре да уништи. Било би дакле излишно узимати јачи лек, који поред тога што је скупљи и није тако добар као овај, који ми овде препоручујемо. Да је заиста тако навешћемо овде, шта вели о дејству бордовске смесе сам г. проф. Миљарде, који је као што смо у почетку напоменули први и препоручио употребу ове смесе: „Да бордовска смеса може на пероноспору дејствовати, нужно је, да се прво сав креч, који је за прављење те смесе употребљен засити угљеном киселином, што према околностима више сати, па чак и данима трајати може. И тек пошто је бордовска смеса угљеном киселином засићена, мора се још сачекати суделовање кише или росе. У бордовској смеси налази се бакар у виду нерастворљивога или лагано растворљивога талога. Тај талог не дејствује одмах чим се примени."

Из овога се јасно види, да дејство лека зависи много од количине креча. Што у смеси има мање слободнога креча, у толико ће раније, као лек, почети дејствовати. У гушћем леку од овога, који ми овде препоручујемо, разуме се да има и више слободнога креча, па и ако има више бакра, ипак дејство бакра по објашњењу Миљардовом може наступити тек пошто се сав креч засити угљеном киселином а то траје у толико дуже, у кол'ко више креча има. Место да се дакле јачим леком постигне енергичније дејство, у ствари бива обратно. За то дакле избегавајмо гушће бордовске смесе од ове, коју нам је г. директор Реслер препоручио и правимо лек против пероноспоре на начин, који је овде описан.

V. Други начин прављења бордовске смесе.

За прављење бордовске смесе, имамо још један правилнији и бољи начин, који нам је такође господин директор Реслер изволео препоручити и који ћемо овде укратко изложити:

У бурету једном, које хвата 1 и по до 2 хектолитра воде, метне се мало већа количина угашенога креча (а може се у истом бурету и неколико килограма креча угасити), за тим се налије скоро пуно водом и добро размути. На скоро се креч сталожи, течност се избистри и та бистра течност има извесне количине креча у раствору (отприлике 1 део креча на 700 делова воде). Та бистра течност зове се кречна вода.[2]) Међу тим измери се 500 до 600 грама плавога камена и раствори се у 2—3 литра воде, тај раствор плавога камена успе се у буре, које хвата мало више од једнога хектолитра и сад се у тај раствор плавога камена изручи један хектолитар кречне воде и пошто се течност добро промеша, лек против пероноспоре је готов. И овде треба пробати црвеном лакмусовом хартијом, има ли у леку доста креча. Ако дакле у ту течност замочимо парченце црвене лакмусове хартије па она не поплави, онда треба додати још толико кречне воде, док год смеса не буде у стању да црвену лакмусову хартију поплави.

За тим за справљање другог хектолитра бордовске смесе опет се оно буре с кречом налије водом, сталожени креч добро промути, остави се, да се поново сталожи и тако добивена кречна вода може опет да послужи за мешање с раствором плавога камена. Наливање креча с водом може се понављати, док год у суду има извесна количина креча. Ако смо на пр. узели количину угашенога креча, која отприлике одговара једном килограму чистог и добро печеног креча, (редовно кад се овако ради треба узети више креча), може се из те тако мале количине негашенога креча начинити више од 5 хектолитара кречне воде а толико дакле и бордовске смесе. На тај начин троши се отприлике само половина количине плавога камена а ни пети део оне количине креча, која се иначе за прављење бордовске смесе узима. Не само, да на овај начин имамо лепе уштеде у материјалу, и што се не мора креч нарочито мерити и што се могу произвољне количине угашенога креча узети, већ на овај други начин добијамо и далеко чистију бордовску смесу, која по Миљардовом објашњењу, мора брже дејствовати а без сумње је такође поуздан лек против пероноспоре[1]).

Ми смо овде изложили два начина прављења бордовске смесе, први опширније а други укратко. Препоручујемо и један и други начин с тим, да се употреби онај, који се према приликама лакше извршити може.

Овде узгред да напоменемо још и ово: да се не бисмо око растварања плавога камена редовно задржавали можемо и већу количину плавога камена из раније растворити, па од тога раствора по потреби узимати колико кад затреба. Тако н. пр. може се одмах растворити једно 10 к. плавога камена, за 10 кгр. плавога камена треба узети 30 килогр. воде. Прелити дакле 10 килогр. ситно истуцаног плавог камена са 30 килограма вреле воде и мешати, док се плави камен не раствори. Оставити тај раствор да се расхлади и од истога узимати колико кад треба. Ако нам н. пр. треба 1 килогр. плавога камена, онда од тога раствора узети 4 килограма т. ј. увек 4 пута толико килограма раствора, колико нам килограма плавога камена треба.

VI. Употреба прашка место течности као лек против пероноспоре.

Пошто смо се упознали с начином, како се лек против пероноспоре прави и примењује, остаје нам још да одговоримо на питање, може ли се тај лек, бордовска смеса, у свима нашим виноградима, без великих тешкоћа начинити.

---

[1]) Г. К. Д. Г. препоручује гушћу а г. М. Савић ређу смесу.

[2]) *Кречна вода* кад неко време на ваздуху стоји квари се као и креч. Гашени креч чува се од ваздуха, као што знамо у кречанама обично песком покривен. Печени креч треба одмах гасити, јер стајањем на ваздуху брзо се квари. Кречну воду треба што пре употребити и не остављати дуже од 24 сата да стоји, јер дужим стајањем много губи од своје јачине.

[1]) Тапае је отприлике јачине и лек, који је г. *М. Савић*, у књизи својој О пероноспори (стр. 12) препоручио, коју је јачину лека контрес винодељаца у Риму и Бечу усвојио.

Како бисмо се н. пр. помогли онде, где у близини воде нема, већ се мора из већих даљина а и можда на већој висини носити, или где је оскудица у добром кречу. Шта да радимо дакле у приликама у којима се такве тешкоће не би могле лако савладати?

У таквим приликама, место бордовске смесе, морали бисмо употребити једно друго средство.

Међ' средствима против пероноспоре има и таквих, који се непосредно употребити могу т. ј. које не морамо нарочито правити као што се бордовска смеса прави, већ онако како се купе или их само размутити и растворити у води или у виду прашка одмах употребити.

Она средства дакле, која се у виду прашка употребљавају, могла би послужити као лек против пероноспоре у оним пределима, у којима је нарочито набављање воде с великим тешкоћама везано. Од тих срестава, која се у виду прашка примењују, чувена је смеса плавога камена с минералом стеатитом. Та смеса зове се сулфостеатит — куприк (La Sulfostéatite — Cuprique) или у кратко Фостит (Fostile). То средство многи хвале и шта више препоручују као много боље и знатно јевтиније од бордовске смесе. Други опет веле, да није тако поуздано као бордовска смеса. Ми за сада немамо у томе још толико искуства, да бисмо могли рећи ко има право.

Српско Пољопривредно Друштво у Београду без сумње радо ће се одазвати жељи оних наших винодељаца, који би хтели своје винограде да прскају прашком и тражили би, да им се како то средство, тако и нарочите справе за прскање прашком из најпоузданијих фабрика набаве.

За прскање прашком препоручују се ове справе: 1. „Ендиспанзабл" (Indispensable), 2. Парфет (Parfaite) и 3. Торпиљ (Torpille).

VII. Завршетак.

Употребимо за сада где се може течну смесу, коју смо овде као лек против пероноспоре описали, а где се бордовска смеса не би могла никако употребити, набавимо и употребимо прашак.

Е, сад знамо све шта нам треба, па да приступимо лечењу винове лозе од пероноспоре. Ако смо пак што пропустили објаснити, Српско Пољопривредно Друштво радо ће то накнадно учинити и по могућству сваку помоћ указати.

Једино што би нас још можда задржавало, да се на овај користан и важан посао лако решимо, били би издатци, који се морају учинити за набавку лека против пероноспоре и прскалице. Лек је јевтин. За три прскања једне мотике винограда не бисмо имали за сам лек више од 2 дин. издатака. Прскалице престављају највећу вредност, али оне се опет један пут купе и кад се добро чувају, врло дуго служе. Поред оне прскалице, коју смо овде препоручили и која 38 д. стаје, има их и знатно јевтинијих. Од тих јевтинијих прскалица, једну препоручује и Српско Пољопривредно Друштво. То је тако звана „Живићева" прскалица, која стаје 22 динара. Ко не би у стању био сам прскалицу да набави, нека се сдружи још с ким, па нека је заједно набаве и нека се заједнички служе. Једном прскалицом у стању смо велики простор винограда за кратко време попрскати, (један човек у стању је једном прскалицам можда 5 а и више мотика винограда на дан попрскати), није дакле ни потребно сваком набављати прскалицу, кад се једном прскалицом више њих послужити могу. Па и поједине општине могле би у набављању прскалица да помогну.

У осталом, све те жртве, које се према користи савршено губе, не би требало никако да сметају радовима против пероноспоре, нарочито кад се зна, да виногради попрскани бордовском смесом знатно више носе но не попрскани. Према досадањим опажањима оцењено је, да попрскани виногради осам *пути више* доносе но не попрскани. Сад је лако израчунати вреди ли винограде лечити од пероноспоре? Кад дакле вреди, и кад се ти радови **морају** предузети, ако нећемо да оставимо винограде, да нам и од пероноспоре као од филоксере пропадну, онда *заузмимо се својски, да се лечење винове лозе од пероноспоре у свима нашим виноградима*, **уз остале винодељске радове**, *бар за неко време* **сваке године** *како ваља врши, и не пожалимо труда да учинимо у том погледу све, што се учинити може, те да се тако овога немилога госта, пероноспоре, који нам је као и филоксера из Америке дошао, Божјом помоћу једном курталишемо.*

На дан Цара Константина и
Царице Јелене 1894. год.
у Београду.

Др. **Марко Т. Леко**

ГАЈЕЊЕ ЦРВЕНОГ ПАТЛИЏАНА.

Међу поврћем свакојако заузима угледно место и црвени патлиџан. Он се даје на разноврсне начине готовити: за кување с' месом, чорбу и сос; укувани у сок; као и у екстракту могу целе зиме, па и у пролеће да послуже као зачинак у разноврсним јелима. Нема српске куће, у којој није ђувеч с' патлиџанима омиљено јело, а већ као сиров употребљује га понајвише за јело сиротињски сталеж.

Баш због те разноврсне и велике употребе његове, треба да га гаји свака кућа, а нарочито они пољопривредници, који су близу вароши, које га могу за добар новац продати. Гајење његово, треба да буде рационално, треба га раније сејати, расађивати и све друге радње тачно извршивати.

Но сваки не уме да гаји патлиџан, а нарочито наш сељак. Обилазећи баштованџинице сељачке поред реке Добраве, близу Шапца, где има доста долана, видио сам само попадало џбуње од прв. патлиџана земљи, са слабим заметцима, који више потрупу, него што сазру. Ове су све баште држали под кирију Бугари дотле, док се сељаци сами, сопственици башта, нису од њих научили воду разводити и остале радове радити па су по том и сами тај посо предузели. Сад, кад су већ отерали Бугаре, требало би и сами да се постарају, те да изводе рано и добро поврће. Па какав је сада рад код њих? Они се бацили на производњу онога поврћа, које се у велико у јесен троши, као црни лук, аршлама купус, зелен, краставци и т. д., док друго поврће, — рани краставци, кромпир, рани патлиџан и др. — код њих није заступљено. Због тога и немају толико доходака као Бугари или баштовани из прека, тако звани „Новосађани." Док ови последњи почну продају патлиџана од динара на на ниже, дотле они почну продају, када је 10—15 п. дин. килограм.

Не треба да смо немарни, кад нас је природа обдарила добром благом климом и леним положајима земљишта, а хвала Богу ђубрета имамо доста. Кад се тамо далеко на северу Европе сеје патлиџан, у марту, у саксијама, па га после опет расађују у веће саксије, па потом тек око половине маја расађују у отвореном пољу; за што га не би ми са мање труда и трошка производили, кад ми већ у мају имамо отребљених и повеликих заметака?.... Одговор је прост и јасан: више знања, устаоштва и мало рада, па ће се све то постићи.

Црвени патлиџан за рану *производњу*, сеје се у топлим лејама око половине месеца фебруара, а најдаље до почетка марта. Доцније сејање може се извршити, у расадницима на отвореном пољу. Пошто је патлиџан био у једним, или у другим расадницама поодрастао за 1—1·5 десиметар, то се одмах предузима расађивање на стално место. То земљиште треба да је добро преорано, или прекопано и јаке снаге, да није од више влажно, а међу тим неће бити на одмет, ако се изабере што топлији и заклоњенији положај.

Уз затегнут канап, расађује се патлиџан, струк од струка 80 см. до 1 метра, а ред од реда 1·20 мет. троугално, тако, да би они доцније при сазревању имали више промаје и сунчаних зракова. Ако је земља слаба, онда се може, ако се има при руци, у сваки оџак, да мете по једна или две прегршти зрела сточна ђубрета или компоста, што ће јако упливисати на пораст биљкин и заметање плодова. После расађивања, треба га одмах залити и то заливање наставити 2—3 пута, док се патлиџан потпуно не прими. Доцније, ако наступе јаке суше, треба заливати двапут недељно.

После сађења на 7—15 дана, треба сав патлиџан потачкати, за шта би се имао доцније привезати.

Но најглавнији је рад, код њега, *закидање сувишних заперака* — „*шкопљење, јаловљење.*“ Чим је патлиџан одрастао за 1·5—2 десимет., одма истера поред главног стабла, још и заперке, — пазушне изданке — који много сметају ранијем заметању плода. Патлиџан цвета и замеће род прво на главном стаблу, па после на заперцима. Зато их треба закидати на стаблу, чим се појаве док су млади ноктима, а кад се пропусте те ојачају оштрим ножем. Ако је земља добра, онда треба оставити два усправна стабла, а све заперке, који се с' времена на време појаве, треба уништавати. Ако је пак земља слаба, онда се на сваком струку оставља само по једно стабло. Овако радећи добићемо брже заметнутог и крупнијег рода, који заниже стабла од земље, па све до 1·20 м. висине, а то с' тога, што сва храна придолази на остављена стабла. Овим је начином ускорено још и брже зрење.

Патлиџан овако закидан брже расте, за то је потребно привезивати га уз тачку с' времена на време.

Пошто је патлиџан већ почео зрети, онда треба све изданке — заперке, који се на стаблу и иначе појавили буду уништавати, тако, да би сва храна могла ићи у већ образоване плодове. У ово време, треба престати са заливањем, па макар да је и суша.

Поред ове неге, потребно је још и земљу окопавати. Први пут се копа — праши, и само се око струкова дода мотиком ситне земље; друго копање, или огртање, предузима се, пошто је патлиџан поодрастао и пошто је већ два пут шкопљен. При овом загртању, треба око струкова додати доста земље, због тога, што загрнуто стабло пушта нове жиле којима биљке црпу из земље већу количину хране.

Овако сам радио на добру српског пољопр. друштва код Шапца већ неколико година, а и ове године могу посетиоци добра, видити његово гајење у већој размери.

Светолик А. Петковић.

ИЗВЕШТАЈ

са

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

држаног од 1 до 5 јуна 1893 године у Монпелију (Јужна Француска)

од

Љуб. Којића

(наставак)

II. СЕКЦИЈА

1. О расадницама и прпорењу лозе.

Сматрамо да је овај одељак веома важан у садањим нашим приликама, па с тога ћемо у колико је могуће потпуније саопштити извештај, кога је поднео конгресу известилац г. Жире, који је заједно са закључцима усвојен без дебате.

Размножавање културног и некултурног биља бива увек помоћу семена, које падне на земљу или га човечија рука на угодно земљиште посеје. И у једном и у другом случају, ако су услови за клијање повољни, биљке достижу своје развиће.

Кад се извесно биље семеном размножава даје исту опаку биљку као што је била она, од које је узето семе; али поред таквих, има и других код којих смо принуђени употребити други начин размножавања, јер посејано семе не даје истоветну врсту у свима својим особинама већ често различну. Ово бива или с тога, што семеном произведена биљка тежи да се приближи свом првобитном типу — дивљој врсти од које је удаљена и модификована културном негом, или што је женски орган цвета оплођен прашком друге које врсте.

Али природа нам је дала могућности да можемо умножавати и продужавати живот једне биљке и на други начин и сачувати драгоцене особине једног варијетета. Тај начин јесте размножавање са младим деловима — гранама — ластарима и т. д. од којих према потреби узимамо или резнице, калеме или употребљавамо као положнице.

Овде ћемо говорити само о резницама. Принцип размножавања са резницама оснива се на способности сока налазећег се у њој, да помоћу топлоте и влаге развије жиле на оном крају који се налази у земљи, а лишће на другом, надземном делу.

Да би се овај рад олакшао и резнице припремиле за сигурније размножавање, врши се ово у нарочито приправљеном земљишту, које се зове *расадница* или *прпориште*.

Расаднице могу се установити на сваком земљишту, но, свакојако, треба изабрати земљиште средње плодности, лако и које се може заливати у случају суше.

У опште узевши, расаднице треба поставити на такво земљиште, које се у колико је могуће више приближује опоме на коме ће се расађивање извршити.

Па с тога није препоручљиво много ђубрити земљиште одређено за расадницу, јер, и ако је истина, да би се младе лозе боље развиле и већу бујност постигле на добро нађубреној расадници, истина је и то, да би оне стукнуле у порасту кад се расаде на мршавије земљиште где би после дужег чамења могле и угинути.

За расадницу треба преорати или што је боље прериљати земљу 40 до 50 см., и то у лето, ако идуће године хоћемо да засадимо резнице; од крупног камења, дрвећа и перенирајући биљака очистити и сађење резница вршити у току мес. марта.

Кад имамо сами да сечемо резнице, које ћемо метути у расадницу, онда између сечења и сађења треба што је могуће мање времена оставити.

Пре сађења осечене лозе испресецају се на резнице од 40 сантиметара дужине, затим сортирајући их по величини, осече се њижем доњи крај лозе (који иде у земљу) до ока, горњи крај орезе се на једно око, после овога лоза се увуче или кора скине с две три стране.

Исто се тако ради и са купљеним резницама. Али пре него што их метемо у расадницу биће добро да их умочимо у воду и оставимо преко ноћи или једно пола дана.

Ако из буди каквог узрока не можемо одмах садити спремљене резнице, треба их саставити по 200 од прилике у гомилу и метути усправно у текућу воду. Ако није на руци текући поток, нужно је воду у судовима мењати сваки други дан.

На овај начин резнице ће се сачувати 20—25 дана. Али ако их треба чувати дуже времена, као у случају кад су резнице купљене и предане у Јануару, треба их остранити у јамице пошто се најпре спреме као што је већ напоменуто.

Овај се посао врши овако: Ископа се јарак 40—50 см. дубок, 1—2 метра широк и дужине колико буде потребно. За ово треба изабрати земљиште здраво, отворено и сунцу изложено. У јарак наспе се воде и начини се блата за 8—10 см. затим се мету резнице везане у пакете усправно тако да доњи крај буде забоден у блато. Дељкови се покрију одозго земљом за 8—10 сантиметра, на ако би киша начинила отвор препокрити.

За сађење резница у расадници мора се увек спремати јарак у правцу како то буде подесније. Један јарак од другог мора бити удаљен 50—60 сантиметра, а свака резница удаљена једна од друге 7—8 см. Јарак се искона 25—30 сантиметра дубоко имајући при том на уму да једна страна (обала) буде коса, на коју ће се прислонити резнице, које се притисну мало руком да доњи крај уђе мало у земљу.

Кад је ово учињено, онда се нагње земља у јарак, но пре него што га напуњимо треба земљу ногама потабати на онда јарак попуњати тако, да остане у његовом правцу као греда извршена земља.

Ако имамо на расположењу воде, заливање после сађења учиниће да ћемо имати много већи број примања, јер се тиме учини да се земља слегне око резница.

Чим се земља осуши треба је прашити да би приступ влаге био олакшан. Што се тиче културних радова у расадници, то се своди само на плевљење и прашење.

Заливати не треба осим у случају изванредне суше кад има изгледа да ће многе лозе пропасти. Но то се ретко дешава кад се земља често праши, осим случаја кад је лето изванредно сушно.

Прашење и плевљење не треба предузимати док се резнице (припорци) добро не убокоре и мало поодрасту, јер сваки потрес и ремећење младог корења у овој периоди учини те младе лозе угину.

Кад се ради са напоменутом пажњом и опрезношћу, можемо на сигурно после годину дана имати добро укорењене и довољно развијене подлоге (припорке) за сађење на стално место у винограду.

Успех биће потпун кад се ради са америчким лозама, које се лако примају, а то су Рипарије, Рипестриси и друге сорте што се данас обично употребљују за подлоге.

Извесни виноделци, мислили су, да се може проћи и без расаднице па одмах садити на стално место у винограду; но овај начин није за препоруку с тога, што захтева нарочите климатске и земљишне услове па да имамо задовољавајући број примања.

Расадница је апсолутно нужна кад имамо посла са оним америчким лозама, које се тешко примају. Тако, поред све пажње и неге, не можемо имати никад задовољавајући број примања од Берландијера и других неких врста америчке лозе кад их посадимо на стално место као друге лозе.

По срећом људи од науке као што су *Виала* и *Равас*, допринели су и овде, велику услугу виноделу њиховим знањем и искуством. Они су показали начин, на који се може постићи толики исти број примања код оних као и код других врста лоза.

Они су чинили опите, које ћемо мало час навести и постигли су врло задовољавајући успех.

Примања је било:

Код Берландијера	75%
„ Хибрида Берландијера	89 „
„ Мистанта	46 „
„ Корнаџеје	100 „

Ево у чему се састоји тај начин припорења:

Посао је врло прост и може се на исти начин радити са свима врстама што се тешко примају. Лоза се по орезује до половине пролећа, и на управо дотле, док ластари не нарасту за три сантиметра дужине. То време зависи од године: неке године ластари стигну раније а неке доцније, но главно је пазити на то, да кад буду три сантиметра дугачки, онда ваља тозу орезати и на резнице исећи тако, да свака има четири ластара (из пупољка развијене гранчице од 3. сантиметра). Ове ластаре треба њижем чисто осећи до саме лозе, па их затим посадити у расадницу, где је предходно земља врло пажљиво припремљена. Око резнице ваља земљу добро натапкати нарочито при основини, и загрнути сасвим земљом до горњег праја, као што се то ради у свима добро уређеним расадницима. Ради лакшег примања може се кора олуштити њижем на доњој половини резнице с две стране или изгрепсти нарочитом за то справом. После сађења добро је једанпут залити.

Припорење на овај начин дало је добре резултате код многих виноделаца чиме су потврђена искуства Виале и Раваса. Жоефроа из Вара добио је 98 на 100 примања од резница Берландијера, које орезао кад су оци скоро сасвим развијена била.

Кад има изгледа, да се, посађене резнице на стално место, неће добро примати, неопходно је основати расадницу и калемити одабране резнице тако да после годину дана имамо готов и убокорен калем који можемо пресадити где буде ваљало.

О калемљењу резница и њиховом поступању у расадници, биће говора на другом месту; овде је посматрана расадница у опште, у којој произвођимо од простих резница припорке т. ј. дамо услова и могућности да просте резнице развију своје надземне делове: — ластар и корен — тако, како ће се после годину дана моћи посадити са сигурношћу на стално место. —

Предложене одлуке конгресу по овом питању састоје се у следећем:

1., Расадницу треба установити на земљишту, које има највише сличности са оним где ћемо одређене лозе расадити и виноград подићи.

2., Време између орезивања и сађења лозе треба што је могуће краће скратити.

3., Расаднице или припоришта не захтева других радова осим плевљења и прашења.

4., Кад се укаже потребна нега и пажња, можемо на сигурно имати веома повољан успех са лозама које се лако примају, као: Рипарија, Рипестрас и т. д.

5., Неопходно је основати растило — припориште — кад имамо посла с лозом, што се тешко прима, као што је Берландијери.

6., Прпорење по начину Виале и Раваса т. ј. кад су лозе већ понеле ластаре за 2—3 сантиметра, дало је веома повољне резултате.

7., На случај, да има изгледа, да се посађене резнице на стално место неће добро примити, онда је по све нужно установити растило — прпориште, у коме се одабране резнице накалеме и после годину дана имамо убокорене калеме, које можемо одмах расадити на стално место.

8. Накалемљене резнице не треба садити на стално место док се најпре не одгаје у растилу или прпоришту.

2. Полагање и калемљење лозе.

Известилац госп. Густав Фоекс, директор Пољопривредне школе.

I. Полагање или потапање лозе.

Полагање зове се овај начин размножавања кад одвојимо једну или две лозе од чокота па положимо у ископан каналић тако да јој крај изиђе онде где ће бити будући чокот, а *потапање* кад цео чокот потопимо у земљу па једну или више лоза удесимо тако, да нам оне даду будући чокот. И један и други начин веома су давнашњег порекла и употребљивали су се највише у случају да се попуни место чокота, који је буди којим случајем пропао. Али овај начин употребљује се у велико у шампањским виноградима сваке године, те је усљед тога наступило питање били се овај рад могао пршити са калемљеним лозама.

На захтев шампањски винодељаца ово је питање прихватио и изучавао г. Фоекс, директор Монпелијске пољопривредне школе, и из његових опита види се, да је та радња могућа и са калемљеном лозом.

Многи су винодељци мислили, да је то ствар немогућа, јер при полагању, мора доћи под земљу накалемљени део европске лозе, који ће пустити жиле и на тај начин ослабити или сасвим се одвојити од америчке подлоге; филоксера ће онда уништити ново-израсли корен и тако ће цео рад пропасти заједно са потопљеном лозом. На први поглед тако и изгледа, али опитима чињеним у школи Монтпелијској и на другим местима доказано је, да се полагање може извршити *после три године*, а дотле ваља калем пажљиво неговати и брижљиво требити све оне жилице, које су почеле избијати из калема т. ј. из европске лозе. На крају треће године калем живи једино помоћу корена америчке лозе и тада се може полагање извршити. Положени део европске лозе истина ће почети да се укорењава, но уколико се жилице развијају у толико филоксера уништава због чега је положница принуђена да се за одржање ослони више на корен америчке лозе, који остаје не дирнут док, међу тим, на жилицама које су избиле из европске лозе примећава се, да је на оном крају који је пре потопљен, нестало сасвим жила, јер их је филоксера уништила, а на најмлађем делу, који излази из земље може се видети јаче бокорење на које филоксера још није наишла.

Из напред изложеног излази:

1., Да је полагање и потапање калемљене лозе могуће, и ако до данас није увелико употребљено, па било да се тим хоће да замене случајно угинули чокоти, или што је то начин културе у неким местима.

2., Може се извршити на два начина: или потапањем целог чокота, или полагањем појединих лоза, које се неодвајају од дотичног чокота.

3., За успех овог посла нужни су следећи услови: *Не сме се извршити пре три године од како је калемљење извршено.* За све то време морају се жилице пажљиво откидати до времена потапања.

4., Потапањем се не може заменити чокот, који је уништила Dematophora necatrix.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Калемљење лозе на зелено. — Најбоље предузимати од средине маја, чим имаднемо довољно летораста на расположењу од питомих (благородних) врста, из топлијих покрајина. Дакле онда, кад се немамо више бојати позни — мајских — мразева и кад се топлота на пољу осилила бар до 15 ил' 16 степени Р. — а то је обично онда, кад се завршује калемљење (облагорођавање) на дрво и кад наступи јако избијање ластара.

Најпре треба на зелено калемити ринарију, па солонис — врсту а најпосле ринестрис.

Сунчано, топло, суво и мирно време, на коме се изданци лозини брзо развијају, најбоље је за предузимање овог калемљења. Докле је кишовито и јако ветровито, посао се и тако мора прекидати, за то треба, чим се лепо и погодно време уграби, тим живље преонути на посао.

* * *

Фосфоро-кисели креч за живину и пилеж. — Бехлер, познати живинар, у „орнитолошким листовима" препоручује храњење живине и пилежи са фосфоро-киселим кречом. Он на 15 кокошију, употребљава посве дневно 5—7 грама овога креча, који измеша са меканом храном — мећом.

Фосфорна киселина потпомаже пораст живине, перје добија леп сјај а живина напредује. Нарочито у време перушања, јако помаже фосфоро-кисели креч.

Бехлер је чинио упоредни покушај са 12 младих; десетини пилића мешао је посведневно по 5 грама у другу храну а за двоје — никакав додатак. Ово двоје последњи, на крају, беше далеко заостало иза првих.

Вреди опробати, тим пре што по чињеним пробама и код остале стоке — ово се средство, нарочито код младе стоке, изредно показало.

* * *

Средство против мољаца у стварима. — Као најбоље средство, у последње се доба препоручује бензин, који се помоћу какве ситне прскалице употребљава. Не само да се тиме сигурно тамане мољци, већ и јаја њихова.

Но само треба велику предосторожност обратити, пошто је бензин врло запаљив.

Средства, остала, која се обично употребљавају против мољаца: камфор, нафтилин (страшно смрди) и уварак од дувана, ил' прост дуван (нарочито крца) у листу, одгоне само мољце, али ни у колико не шкоде и јајима њиховим.

* * *

Конзервирање кожа. — Обућа и у опште предмети од коже, као амови и т. д. ако се чувају на влажном месту, не ће се превлачити зеленом буђом, ни на сувом месту скоревати се и стврдњавати — ако се увек пре остављања, помоћу какве вунене крпице добро утре, са мало терпентинског уља. Но тиме су заштићени, поред тога и од мишева и пацова.

Кожа од ципела и чизама, остаће мекана и изгледа ће као нова, ако се место „викса“, маже са глицерином или са уљем од кукурузина. Ово парочито помаже код нове, још неугажене по пристеле обуће, која жуља а глицерин се испарава брзо, но чиви кожу мекањом и лагодном.

Стару обућу, мазану дотле виксом, треба најпре опрати, па глицерином намазати још докле је влажна.

ГЛАСНИК.

Даље вести о сузбијању перонospоре. — О образовању комисије за сузбијање перонospоре у српском пољопривредном друштву и о начину, на које комисија мисли, да тај посао у овој години отпочне и површи, уредништво је у 17. и 18. бр. „Земљака“, донело о томе кратак извештај.

Сад имамо да саопштимо даље радове комисије на том пољу.

На представку комисије госп. Министар привреде, поред већ одобрених 10 хиљада динара, одобрио је накнадно још 10 хиљада, свега двадесет хиљада динара. Благодарећи тако моћној потпори од стране државе, комисија је већ набавила и потребну количину плавог камена и потребан број прскалица, па је већ разаслала и поједине комесаре, под чијим ће се руковођењем, у томе (17. 18. број „Т.“) саопштеним правцима, извршити прво прскање винограда, у циљу сузбијања перонospоре. Комесари су већ у велико отпочели свој рад и ми им желимо најбољег успеха.

Пажљиво заступајући правилност гледишта и г. Министра привреде и одређене комисије српског пољопривредног друштва, ми се радујемо свакој појави, која се фактички клони добру наше пољске привреде и не можемо а да не заблагодаримо и г. Министру, који се овако својски заузео и овако без оклевања одазвао, једној дневној потреби овакве једне врло важне гране пољске привреде у земљи, као што је вишеделе и комисија, која је за некалико дана потпуно успела, да брзо и темељно спреми потребан персонал и да практичним организује цео рад око сузбијања перонospоре у овој години.

Имамо још да додамо, да је комисија, на представку ст. окружног одбора крагујевачког, решила да се у Крагујевцу и неким околним селима, где има још преко хиљаду хектара винограда, који нису пропали од филоксере, такође предузме рад на сузбијању филоксере. Тај је сталан окр. одбор био решио и одредио на тај циљ преко 1000 динара за набавку прскалица и плавог камена, — што је већ било и извршено.

Како организација оваког посла, изискује и више средстава, по што су српском пољопривредном друштву стављена на расположење, било би желети, да поједини окрузи и срезови за *друге и треће прскање винограда* у овој години и сами приносмогну, даљом набавком плавог камена и потребног персонала. Садашњи комесари имаће прилике, да науче све суradнике на овоме послу у руковању са справама и извршивању посла а набављене прскалице, комисија ће радо, по одобрењу г. Министра привреде, уступити појединим окрузима и срезовима — или на послугу, или на откуп под спуштену цену, те да могу наставити отпочети рад.

Тек тада моћи ће и цео предузети посао и у овој години још да уроди жељеним успехом.

Све стоји до појединих заузимљивих и вићенијих људи, или и до преставника власти у појединим окрузима и срезовима, где се сад на сузбијању перонospоре ради, хоће ли наше жеље, у овом погледу бити и остварене.

* * *

Колико Босанци троше на унапређивање коњарства у земљи, — најбоље се види из објављених огромних награда, који су објављени у овогодишњем: „*распореду за трке*“ у Сарајеву на дане 15. и 17. Јула ове године.

Првог и другог дана, трка је подељена у VII одељења. Тако на пр.:

Првог дана недеља 15. Јула 1894. биће ових трка и с овим наградама:

I. *Пастушка трка по равни*: дужина 2400 мет. за 3-годе коње и старије одгојене у земљи чистог порекла земаљског, I. награда 1000 круна 2.=200; 3.=100 круна.

II. *Требевићка награда* — 5000 круна даје се од мађарског ловејског клуба.

III. *Царска награда* = 40.000 круна; 36 хиљада победницу а четири хиљаде круна другоме коњу.

IV. *Велика босанска трка по равни* 1. награда = 4000; 2.=800; 3.=400 круна.

V. *Награда ловејског клуба за Аустрију* 3000 кр. handicap.

VI. *Награда града Сарајева* 6000 кр. handicap.

VII. *Сеоска трка*. 1. награда 100 2.=70; 3.=30 кр.

У I. IV и VII наградн имају се такмичити само земаљска домаћи коњи, у осталом и континентални — из свију осталих земаља.

Другог дана 17. Јула:

Има трка с препонама, ловачког јахања, Steeple-chase награда 8000 кр. даје босанска земаљска влада. У III награди од Илиџе, даје земаљска босанска влада 20.000 круна handicap.

ДОПИСИ.

Пожега, 4. Маја 1894. год.

Од ове године не јавих се с онога краја ни једаред, очекујући, еда ће ко од одмеђутих у извештајима о стању пољопривреде; на позиво нико не хте, онда опет морам ја.

Почећу од зиме. Она није била сурова. Шта више, Септембар и Октомбар пр. год. биши су врло погодни по пољопривреднике, јер се према времену, лако је тада орадати, није могао засејати озимица. Али, што је се изгубило тала, добило је се у Новембру, јер је целог тога месеца време било погодно, на чак до Николадана, те су пољопривредници у довољној мери насејали озимице.

Крајем Јануара зима је попустила, и 29. истог месеца гледао сам да у пољушаних њиве Ужица ору и сију јаре жито.

Фебруар је био променљив, али ипак у толикој мери погодан за пролећне радове; у Марту је се већ у појединцима радило.

По цео Март и половина Априла прошла је у ветровитом стању. Нарочито је преовлађивао источни ветар, који је био јако земљу исушио, и пољопривреднике у бригу бацио, јер се није могло орати. Али, од Ђурђев-дана готово сваки дан нешто кише, које су земљу уништавале, те се пољске њиве не могу ни радити, док се не просуше.

Сав жита, па и до сад посијани кукуруз, напредују; тако исто и воћке. До сад никаквих сметњи нити штеточина нема.

Воће је добро повело, а тако и жир.

Стока је у опште здрава, само што опет страдају од метиља.

Перната живина изнела је се прилично, и на њој нема никаквих знака.

Цена стоци и земаљским производима равнодно опада. Немаштина узима све већег маха.

Драг. Н. Лапчевић

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК IX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држате 29. Марта 1894 год. у Београду.

Били су председник г. Коста С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови управног одбора г. г. Живојн Јанићијевић, Анта Голубовић, Мирко Миљковић и Никола Вељковић.

Председавао председник г. Коста С. Таушановић, бележио вршиоц дужности секретара члан управе Н. Вељковић.

55.

Г. Добривоје А. Стефановић моли да му друштво набави један казан за пециво ракије; одбор реши да му се казан набави но с тим да вредност истог казана по поруџбини одма друштву положи.

56.

Управник добра друштвеног шаље извештај о раду плуга жарковачког и износи му добре и рђаве стране. Одбор реши: да се исти извештај упути комисији за оцену плугова на употребу.

57.

Г. Петар М. Дамњановић из Смедерева, понова моли друштво, да поручену пумпу прими на своју адресу и објашњава да ће иста служити за поливање његовог винограда. — Одбор реши: да се иста пумпа може примити на друштвену адресу.

58.

Г. Љубомир Којић наставник винод.-воћарске школе у Букову подноси извештај о прегледу земљишта подружине Ресавске, шаље пробу земље и моли да се иста анализира, која анализа да му се саопшти. Одбор реши: да се умоли г. Др. Марко Леко да анализу ове земље изврши.

59.

Уредник „Тежака" реферише друштву, да је Г. Министар Народне Привреде послао на употребу друштву извештај о држаном Винодељско-воћарском конгресу у Монтпелију, који је написао г. Љубомир Којић државни питомац у Монтпелију, па држи да би требало исти штампати у засебну књижицу или као додатак Тежаку. Одбор реши: Да се овај извештај пусти кроз „Тежак" по известан део, а с времена на време пушта додатак, па исти слог да се одма прештампава у 2,000 комада, па кад цео буде готов, да се повеже у засебну књижицу цена одрели и на корице стави.

60.

Председник ставља на дебату питање о прослави 25-то годишњице Српског Пољопривредног Друштва, која се навршује ове год. па тражи одборско мишлење да ли би требало овај дан прославити, кад и на који начин, а мишљења је да важност прославе истог дана не треба доказивати. — Одбор после дужег објашњења и саветовања реши: Да се прослава 25-то годишњице од постанка Друштва прослави ове год. а дан када се прослава има извршити и на који начин одбор умоли г. г. Јакова А. Марковића, Вучка Богдановића и Светозара Гавриловића, чланове управног одбора, да размисле о начину држања прославе као и о дану кад да се шта изврши, па о свему овоме извештај друштву поднесу, те да се програм прославе утврди.

ЗАПИСНИК X. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држате 1. Априла 1894 год. у Београду.

Били су: Председник Г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови управног одбора г. г. Др. Марко Леко, Коста Главинић, Анта Голубовић, Душан М. Спасић, Аца Живановић, Тодор Николајевић и Никола Вељковић.

Председавао г. Коста С. Таушановић, бележио вршиоц дужности секретара члан управе Н. Вељковић.

61.

Одбор за израду програма друштвеног рада у овој години подноси друштву израђен програм који по прочитању би усвојен у следећем I. Да се држи Практично предавање о калемљењу пролетњем на добру у Шапцу и II. Да се на добру отвори курс за 10 курзиста за обуку у свима начинима калемљења. У тој цељи да се изиште мишлење управника друштвеног добра, да ли би се предавање могло да изврши и кад, а што се тиче држања курса кад би се могао да отвори, и колико ће трајати.

III. Да се подејствује код Г. Министра Народне Привреде од држању калемарски курсева за калемљење винове лозе, на свима државним расадницима, пошто друштво за сада нема могућности да то само учини.

IV. Да се одпочети рад на сузбијању пероноспоре продужи свом збиљом.

V. Прошлогодишња тачка о употреби муљаче у Нишу и Књажевцу да се изврши у овој години.

VI. Да се држе практична предавања о употреби плуга, прашача и окопача у околини „Лесковца" и „Алексидровцу" но с' тим да се там. привредници обавесте о сејидби кукуруза, како би се са плугом доцније радити могло.

Онај који најбоље своју њиву буде засејао кукурузом да би прашач и окопач радити могао да му се у име награде исти поклони.

Да се умоле г. г. Бобић и Буринчић да сељане у околини Лесковца обуче како треба кукуруз засејати да плуг окопач радити може.

VII. Да се држи практично предавање са жетелицом у околини Лесковца и доњем Добричу са друштвеном жетелицом а са порученим жетелицама у овој години на имањима сопственика истих; но да би се рад са машином извршио као што треба, да се обрати пажња на чистоћу њиве од пањева, камења, трња, корова и т. под.

VIII. Да се по могућству држи предавање са парном вршалицом, ако исту приватно лице набави, у кругу подружине моравске окр. крушевачког.

IX. Да се коњарство помаже преко кола јахача на начин као и досада.

X. Да се приреди изложба рогате стоке у овој години у Обреновцу и да носи назив „Изложба колубарске рогате стоке."

XI. О расписатим наградама за напредно газдовање да се води рачуна по правилнику.

Да би се овај програм друштвеног рада у овој години остварио и што тачније извршио, одбор изабра ужи одбор од г. г. Вучка Богдановића, Душана М. Спасића и Николе Вељковића чланове управног одбора и умоли исте, да се старају да се програм изврши.

ЗАПИСНИК XI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пељопривредног Друштва

Држате 7. Априла 1894. год. у Београду.

Били су председник г. Коста С. Таушановић, подпредседник Јаков А. Марковић, чланови управног одбора г. г. Коста Главинић, Алекса Живановић, Живко Јанићијевић, Др. Марко Леко, Мирко Миљковић, Никола Вељковић, Анта Голубовић, Тодор Николајевић и Паја Тодоровић.

Председавао г. Коста С. Таушановић, водио записник иршиоц дужности секретара члан управе Н. Вељковић.

62.

Прочита се писмо господ. Министра Народне Привреде којим јавља: да усваја предлог друштва, о саставу нарочитог одбора који би се организовао и извео све радове око сузбијања пероноспоре, па моли да друштво кандидује лица за тај одбор а кандидацију достави на одобрење. На набавку потребне количине плавог камена и справа ставља друштву на расположење суму од 10.000 динара.

Од стране Министарства у одбор има ући и г. Живко Шокорац секретар Министарства Народне Привреде. Одбор изабра г. г. Милана Антића, Др. Марка Леку, Косту Главинића, Алексу Живановића, чланове управног одбора г. Љубомира Којића наставника винод. воћар. школе коме се одбору има придружити г. Живко Шокорац као члан изабрат од стране г. Министра.

Ова кандидација има се доставити г. Министру на одобрење.

63.

Прочита се молба г. Стевана Мостарчића трговца из Пожеге, којом пита друштво, да би од истог могао добити на одплату једну краву и бика швајцарске расе и једну крмачу и нераста беркшајрске расе и са којом ценом. Одбор реши, пошто друштво нема тражена грла, то известити молиоца да се за краву и бика обрати сталном окружном одбору а за крмачу и нераста Управи државне ергеле у Љубичеву или Управи Ратарске школе у Краљеву.

64.

Прочита се молба г. Марка Миљковића, којом нуди, да му друштво одкупи 50 комада књига „Уређење државних сточарских завода у Мађарској по цени 1. динар од комада. Одбор реши: Да се одкупе понуђене књиге по цени од 1 динара по комаду са 30 од сто рабата.

65.

Прочита се писмо подружине Рачанске, којим тражи да друштво за њеног члана Љубу Јеремића да на одплату извесне пољопривредне справе у вредности 142 динара. Одбор реши: Пошто је већ раније решено, да друштво недаје ништа на одплату то известити подружину да се и Јеремићу не могу дати справе на одплату.

66.

Прочита се писмо Милутовачке подружине, којим шаље своја правила на преглед и одобрење. Одбор умоли госп. Вучка Богдановића благајника да правила прегледа и одбору извештај поднесе.

67.

Прочита се писмо г. Сергија Станковића редовног члана друштва, којим ставља своје земљиште друштву на расположење ради подизања угледног винограда и ставља услове о подизању истог. Одбор реши: Да се ова понуда не може примити, пошто по самом предрачуну г. Сергија сума за подизање овог винограда толико је велика (13.000 дин.) да друштвени буџет није у стању да поднесе.

68.

Прочита се писмо Драгачевске подружине којим, јавља да ће на дан 18 ог Априла тек. год. држати скуп чланова подружине и осталих привредника из околине у селу Котражи а у цељи јавног предавања из појединих грана пољске привреде. Одбор прима исто к' знању.

ИСПРАВКА

У 19 броју „Тежака", а на страни 162, првом ступцу 6 реду озго место „ја" треба: *на*.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПЧЕЛАРСТВО

од

Светозара Љ. Гавриловића

У штампи готово неколико табака.

Ко жели, да добије још у појединим табацима ово дело — а у првим табацима говори се о најнужнијем шта треба с пчелом и кошницама радити с пролећа, па до овог времена — може добити, ако на адресу: *„Српског пољопривредног друштва"* — Београд (поште носе бесплатно писма и аманете) пошље 3. динара, па ће му се редом слати поједини табаци, како излазе.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Упутство за сузбијање пероноспоре (сершетак). — Калемљење лозе у зеленом стању (сершетак). — Лен противу пероноспоре. — Гајење првеног патлицана. — Извештај са виподељског конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** **Друштвени и подружински послови.** — **Исправка.** — **Књижевни оглас.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 24 и 25. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 19. ЈУНА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ОДЛИЧИЈА „КНЕЗ МИХАИЛО."

Привреда треба да је у свима земљама и у свако доба на највишем месту и пре свега осталога. Међутим на унапређивању њезином има баш код нас много и много да се ради.

Број становника-пољопривредника наших, огроман је; 90% житеља наше земље занима се пољопривредом а цела земља од ње живи. Ми у Србији с правом можемо казати да је пољопривреда мајка свега осталога јер је од пресуднога утицаја на благостање народа и на унапређење свију осталих грана.

Исто је тако важно и да се, у целом народу нашем укорене и развију такође и витешке врлине, како би цео народ, кад интереси земље захту, био спреман и моћан да своје тековине очува.

Ни у једној земљи није сама држава преко својих органа могла да те две земаљске потребе оствари и уздигне на ону висину на којој треба да су, него је то чињено и помоћу приватнога устаоштва и удруживања по тој сврси.

Из тих разлога поникла су код нас пољопривредна, привредно-витешка, и витешка удружења, која се с погледом на пространство и важност које њихов рад обухвата, у пуном смислу речи могу да назову *народна* удружења.

Та друштва, која су прегла да огромни број српских ратара и одгајивача поуче, и која су прегла да витештво у земљи унапреде, састављена су из људи свију сталежа. У њима неуморно дејствују г. г. официри, сточни лекари, трговци, професори, свештеници, учитељи, а тако и лица оба пола из свих осталих чиновничких и грађанских сталежа.

Број тих поборника порастао је знатно и састоји се из људи угледних а који се могу већ извесним успесима и заслугама поносити.

Међу овим бројем добровољних раденика и раденица, врло су чести појави безграничне оданости и истрајности, али је — признања врло ретко.

Дужност је државе да то поправи и да призна заслуге свима онима који се неуморно такмиче у раду око унапређивањања пољопривреднога и витешкога напретка у народу нашем.

За потстицање и унапређивање других грана и врлина, и за награђивања заслужних лица по истима, у нас има неколико врсти одликовања, између којих постоји нарочити орден (таковски крст с мачевима) за храброст у рату, и нарочито одликовање за трудбенике на пољу просвете (орден Св. Саве).

Свакако би исто тако требало имати нарочити знак одликовања за оне који раде на унапређивању пољопривреде и витештва, јер, држимо, да би то послужило за подстрек раденика на тим пољима, пошто би им то био видан доказ да отаџбина признаје њихове добровољне труде.

Та би мера допринела напретку привреде и витештва, и знатно допринела њиховоме угледу који оне треба у земљи овој да заузимају, а коју оне треба да обогате, оснаже и увећају.

Зато смо слободни споменути да је одиста потребно да се код нас установи орден за заслужна лица оба пола, на унапређивању српске привреде и витештва.

Још године 1891, на земаљскоме Већу свих „Кола Јахача Кнез Михаило" држаноме 29 јула у Нишу, донесена је резолуција: Да се заведу одличија (ордени и медаље „Кнез Михаило", за награђивање оних родољуба и родољупки који ма у коме погледу стекну заслуга на унапређивању привреде и витештва. Медаље да даје стални одбор на предлог појединих Кола Јахача, а ордене да даје држава. Медаља да има четири степена (златне са и без круне а тако и сребрне са и без круне). — И за једну и за другу врсту одличија да буду статути строги како би само у истини заслужни синови и ћери миле нам отаџбине, своја патриотска прса тим одличијама китили и с њима се у Српству дичили. —

Исто тако и она комисија коју је господин министар народне привреде решењем од 23 августа 1893. године Збр. 2254 одредио био у циљу „да изнађе мере: за побољшање домаћих сојева и за унапређење сточарства у опште", између осталих виших одлука, донела је и одлуку:

„Да би се јаче утицало на приватну иницијативу и помоћ при радовима око унапређивања пољске при-

вреде у земљи, комисија сматра као врло згодну и потребну меру, да се установе нарочита одличја са називом „*Орден Кнеза Михаила за услуге на пољу привреде и витештва*", и да се њиме одликују за истинске заслуге, стечене на томе пољу, по строгим прописима, лица мушког и женског пола.

По овим поменутим двема одлукама није се до сада ништа успело, зато и овај чланак, кога завршујемо с тиме, да смо и ми мишљења: да зато што све сриство једнодушно признаје, да је блажено почивши Кнез Михаило неуморно се старао и потпомагао унапређивање привредних и витешких грана наше земље, — та одличја носе Његово име. А, да ко буде уведен у ред одликованих, треба да стече заслуге; или сопственим практичним радом на пољу привреде или витештва, или на унапређивању полопривредне индустрије; или јавним утицајем на унапређивању које од тих грана.

Ми не очајавамо што до сада није то одличје већ заведено, за сваку нову идеју треба извесног времена док она стекне земљишта, док сазре, па такав је случај и са тиме. Али, свакако, за остварење тога корисног одличја, дакле за сазревање тога питања, више ће допринети глас земаљскога Већа свих Кола Јахача него ли овај наш скромни чланак, па зато и исписасмо ово, пред састанак четвртог земаљског Већа, које ће се у име Бога састати ове године на рођен дан и у прадедовини Његовога Величанства Краља Александра I., а код најстаријега „Кола Јахача Кнез Михаило."

„Витез."

Граор и његова вредност за напредно газдинство.

Граор (Esparzeta) је биљка од врло великог значаја за напредно сточарство, биљка, која, по вредности својој, превазилази у многим приликама и саму луцерку. Према учињеним опитима, граор врло добро напредује код нас, нарочито у планинским крајевима, где су земље кречне.

Наши привредници и не познају ову биљку, а у њиховом је интересу да је упознаду исто тако, као што су упознали и луцерку детелину.

Ево дакле да их упознам и с граором.

У сушним годинама, кад и детелине изађу, граор не изађе и често је — према земљишту — издржљивији и од саме луцерке. Осим тога, граор још и поправља земљу и оспособљава је за боље успевање доцнијег усева. У след тога, што граор има много и дугачких жила, он је у стању да разгали земљу боље, но и једна друга пашна трава. То је и следство, да се многа земљишта тек онда могу за њиве усеве да спреме, кад се на њима најпре граор посеје, нарочито она земљишта, која са своје чврстине нису у стању да у довољној мери упшу потребну храну. Као предходни усев за пшеницу, граор је од велике користи.

Граор почиње да набија у исто време, кад и црвена детелина, порашћује до једног метра високо, а процветава још при крају месеца Маја. *Осим што граор најјачавају и најранијавају ниву дође, коју сваки врста наше домаће стоке радије једе, но ма коју детелину*, он је много издржљивији на суши, а при том задовољан са сваким земљиштем и положајем.

ПОДЛИСТАК

О НАПРЕДНИЈОЈ РАДЊИ.

(свршетак)

Али они су и најмоћнији агитатори — они су то, који су оживели, створили и подигли, по новом начину и новоме виду, један од главних темеља, сваког полопривредног напретка — *разноврсна и многострука врло корисна полопривр. удружења!*

Удружења земљоделаца за разноврсне послове — то су једна огромна сила, основица будућности народне, помагаче земљоделског света у нужди и невољи, то су стожери, око којих се врти напредак и богатан радњи света, то су замењица наших пропалих задруга!

„Једна и најмалавнја прут је слабачак, превише се и пребише се — али је читав сноп танкот и витког прућа, јак је и не да се ни превити, а то ли пребити!"

То и наш народ од најмлађа врло добро зна и осећа: — *моба, узајамице, сиреч, бачије*, то су повремена и опет бегпрекидна удруживања инокосника и самаца, — помагање и довијање у нужди!

И кад бих стао набрајати наших све земљоделских удружења има и са каквим све задатком — требало би ми неколико дана, да на тепању о томе само продужавамо. Но ја ћу да вам побројим само њихова, по нас и наше земљоделске неприлике, далеко и далеко значајнија!

Земљоделци се томо удружују за све оне разноврсне послове, у којима појединци не могу ништа да постигну сами за себе, или у којима имају и више сигурности и више користи, која удружени дејствују и раде. Томо у напреднијем свету постоје на пр.

1. Удружења за заједничку набавку бољих сората семена; јер онда имају сигурности да најбоље семе и најсавршеније набављају;

2. Удружења за савршенију прераду млека и сточарских производа; израђују у нарочитим сиреским заводима боље сорте сира, под руководењем нарочитих стручњака а појединци земљоделци узиму млеко од својих крава, оваца и коза и добијају у њиховој или одређеној количини сира, масла и т. д. према уложеној количини млека, или добијају то у новцу; на тај начин пајсигурније и најсигурније продају свој производ;

3. Удружења за изводење исушивања бара и за ваљење — заливање нарочито ливада — водом.

Исушујући баруштине, или их употребљавају по том као земљу за обрађивање, зирате, или ако је то исушивање са сувише трошкова скопчано онда их нарочито једнавају и подупбљавају, претварајући их у вештачке рибњаке и на тај начин гајењем и продајом риба, добијају лепе приносе. Вештачка рибарства, врло је једноставна: — оплођену икру, купују на нарочитим

Граор и код нас дивље расти по источним и јужним крајевима, а има га и иначе свуд, више мање, по Србији, што је знак, да га свуд и сејати можемо; јер где нека биљка дивље расти, ту се може насигурно и питома сејати. Шта више, још се с добрим успехом може да сеје и у кошљивијим брдским крајевима, нарочито на југоисточним, јужним и југозападним стра́нама; једино су северне стране за добро и напредно успевање граора неподесне.

Где и у ораници и у здравици нађе довољно креча, онда ће граор много бујнији бити; а како он дубоко своје жиле пушта, то је нужно да је и здравица, као и за луцерку, дубока и пропустљива. Погрешно је и помислити, да граор за своје добро успевање тражи искључно кречушу, као што се то још до пре 10 година тврдило; у доброј и добро спремљеној и уређеној земљи, граор добро успева, па ма она којих му драго својстава̄ била; с тога је и нужно, да се земља за добро успевање граора преобрађивањем дотерује и тиме надокнади оно, што јој по природи земљишта и по положају не достаје. Дубоко и брижљиво извршено орање, много доприноси бујнијем и гушћем порасту граора још у почетку. Исто је тако нужно, да је земља чиста од корова и травуљина̄; јер, у колико је земља чистија, у толико ће и граор бити бољи, напреднији, издржљивији и трајнији.

Где би била земља затрављена, онде не смемо сејати граор пре, док је од тава̄ не очистимо, нарочито од зубаче и пиревине; то су му најжешћи непријатељи. На овако очишћеном земљишту, не само да ће граор бити напредан, него ће и свака озима стрмнина прекрасно напредовати. Још ће боље граор успети на угару, и много ће боље и корисније бити, да се на угару не посеје одма стрмнина, него најпре граор, па тек после њега да дође озима пшеница, или јечам, пошто ће граор овим усевима још боље спремити земљиште.

Ми можемо граор посејати и у смеси с неким јарим усевом, н. пр. јечмом или овсем, само што у том случају морамо при сејању пазити, да јечам ил' овас не посејемо прегусто, да их тиме не угушимо млади граор. С добрим успехом можемо без икакве смесе и с јесени, као озим усев сејати. С јесени посеја̄н граор издржаће и много боље и сигурније сушу, ако би ова идућег лета настала, јер би се за то зимском влагом довољно осигурао.

За стрмнине, граор је ванредни предходник, јер он и зе́мљу у подпуној мери закриљује и оставља за собом доста остатака од жила̄, стрипке и лишћа, као и луцерка, и тиме се објашњава, што стрмнине, које у опште своје жиле врло плитко пуштају, можемо неколико година једно за другим сејати после граора, без да би предходно морали ђубрити.

Семе обично сејемо с чаурицом заједно, никад голо, па је с тога и нужно, да га гушће посејемо; у бољој земљи посејаћемо на хектар 200, а у слабијој 250 килограма. И на време за сејање треба добро да припазимо, јер за добро и једнако ницање, потребује семе граорово много влаге у земљи. Добро ће бити, да се усејано семе дрљачом подубље претрпа, што баш није ни тако лако, пошто је семе лако, па при дрљању искаче на површину, па ако после сејања не наступи довољно влажно време, онда оно семе, које се на површини нађе, неће ни проклијати, него ће у томе и пропасти. Но да би могли семе боље претрпати, треба га за једно 30 сати натопити у чистој води, да се она чаурица напуни водом и тиме отежа. После тог времена треба семе из воде извадити и негде га растурити, да му се површина у толико осуши, да се зрно за зрно не лепи и да се при сејању једнако разбацити

трговина, те у барским рибњацима, могу да занате не само шаране и друге неке речне рибе, но и многе врло корисне и крупне морске рибе. Људи вешти томе послу узимањем икрашице и млечца — мушке и женске рибе — у стању су, по начину једног Руса, да их вештачки плоде, и т. д.

Или такво јако баровито земљиште, нарочито поред река и потока, употребљавају за засађивање, неких врло добрих и изданних страних сората врба, од којих секу пруће за корпарску радиност. Један хектар такве земље може да одбаци чистог прихода 700—800 динара, само продајом прућа. А још има тамо читавих села, која се зими баве плетењем и израдом простих и најфинијих корпи и ваздан других плетарија, за које леп новац добијају. Тај је занат врло згодан, да се у маси рашири, а има сталну и велику проходњу за своје прерађевине, јер се мора у њему све само руком радити и ни једна машина не може да се употреби у том послу. Има тамо много кућа, којима деца, радећи овај посао, зарађују и плаћају порез годишњи.

4. *Удружења за куповину (потрошњу) и продају земљоделских производа* — то су врло корисна удружења, без којих не би требало да је ни једно село. Место да потребне им намирнице, купују код ситничара и прекупаца, сељани заснивањем својих дружинских, заједничких продавница, купују и много јефтиније а много бољи јеспап — кафу, шећер, пиринач, со, лончарију, стакларију, гвожђарију и т. д.

А место да сваки поједини носи своје производе, сваки час, на пијацу, ради продаје, кад му је потребно, или кад је у прекој нужди — а она их предаје удружењу, које му даје позајмицу на те производе, докле се стара о што бољој продаји свију чланских земљоделских производа, тражећи пијацу, где се ти производи понајбоље плаћају, у тој години, а не ограничавајући се само на своју варош или паланку.

5. *Разноврсна удружења за фабричку прераду земљоделских производа.* Знамо да је сваки производ, као сировина (жито, кожа, вуна и т. д.) много јефтинији и да је по једну земљу, у погледу на њено благостање, много боље, кад што више сировина остану у земљи, да се ту прераде, па да се тек прерађени извезу на страну на пр. ми за продату, вуну, кожу, лој, жито и т. д. као за сировину, кад их извеземо и продамо, добијемо врло ниску цену, а за прерађене те исте сировине — учињену кожу, ђон, у сукно и чоју, у свеће, сапун, брашно, криз и т. д. које прерађевине маом увозимо са стране, плаћамо странцима 4—5 и много више пути, но што смо за наше сировине од њих добили.

Сељани имају на много места и заједничке ветрењаче воденице — где мељу жито за своју домаћу потребу и за трговину. Сељани имају шећерне фабрике, где прерађују свој производ, па њиви одгајену шећерну цвеклу, која би и код нас врло добро могла успевати; сваки удеоничар — произвођач — улаже свој сиров производ, који нарочити стручњаци, у њиховим фабрикама прерађују у шећер и т. д. Тако имају радионица за цеђење уља — зејтина — од репице, која би се такође са врло великим успехом и код нас могла сејати;

6. Имају и *удружења за заједнички рад и за заједничку набавку савршенијих алата и машина за пољски рад.* Правило које вреди за сваку прерађивачку радионицу: да што год је она већа и са што год већим капиталом располаже, она се може

може. То ће још брже ићи, кад се у половину суво већ семе, сувим песком, ил' сувом ситном земљом неколико пута претури. Тако спремљено семе много се лакше дрљачом претрпава, па и оно проклија, које на површини остане, јер у љусци има воде, која ће клијање ускорити.

Напредно успевање граора, много зависи од целисходне неге, исто тако као и код детелине луцерке што је случај. Одма после прве кошње, треба граор добро уздуж и попреко предрљати, и тако га високо покосити, да се не слисти до земље баш, но да остане повиша стрњика, која ће граор преко зиме од промрзли и у пуној мери моћи да сачува, како ће одма с пролећа поново бујно да избије. Од сада па у будуће, треба сваког пролећа подрљати, а кад граор остари и почне да се проређује, треба га и пођубривати, али врло рано с пролећа и то сагорелим ђубретом, које се даје подједнако растурити. Што граор буде у првим годинама напреднији, што га будемо редовно дрљали и пођубривали, тим ће и у познијим годинама остати гушћи и бујнији. Кад граор једном земљу закрили, онда су му већ и жиле толико у земљу продрле, да му мразеви и суше више не могу нахудити; сад само остаје редовна, свакогодишња нега — ђубрење и дрљање, па је онда доходак за читав низ година осигуран.

Прве године треба раније косити, да до зиме још толико порасти и ојача, да узмогне и најјачој зими одолети. Но ако се прве године није довољно убусала и ојачала, онда је не треба ни косити, но оставити непокошену да презими, па ћемо је на тај начин осигурати за више година у напред. Прве године не смемо ни овце на попашу истеривати; треће, четврте године можемо и то учинити, кад смо је у порасту осигурали.

Сваке године даје граор само један пун откос; буде ли година повољна моћи ћемо и два откоса добити, али овај други испада увек у половину слабији, и у толико је, т. ј. у множини, лошији граор од луцерке, а с обзиром на хранећу вредност, *бољи је од ње*. На сено треба граор косити пред само цветање; онда, кад се тек по негде по неки цветак укаже. Па и у томе је од детелине бољи, што се лакше осуши и што се грапчице и лишће мање ломе.

За семе треба оставити један комад старијег граора, па чим семе на доњим огранцима почне да руди, треба га одма косити, оставити у одкосима да се просуши, повезати га у мале снопиће и оставити тако да подпуно дозре, па кад и то буде, онда да се омлати.

Ако будемо граор увек косили пред сами цвет, ако га будемо дрљањем и пођубривањем сваке године неговали и подмлађивали, онда ће нам граор на једном месту остати 20 и више година, а ако то не учинимо, т. ј. ако га оставимо без неге на милост и немилост самој природи, она ће у толико ослабити, да ћемо га већ после 8—10 година морати да преоремо. На ту исту њиву, могли би га тек после 8—10 година посејати, пре не, јер граор и сам себе не подноси на истој њиви после краћег времена.

Што се, на послетку, самог доходка тиче, доходак је према месним околностима, према земљи и нези, врло разан, и тако можемо с једног хектара добити 3500—4800 килограма најбољег, најпитавијег сена, и и 500—800 килограма семена.

Нашим привредницима препоручујем ову пићну биљку најтоплије.

Др. **Радић**.

И СЕОСКЕ ОПШТИНЕ ТРЕБА ДА ИМАЈУ ВАГЕ.

Наши сељаци веома много греше, што продају своје производе на оке, па измерену количину прео-

---

све боље удесити, те да и највећу корист одбацује. На то правило вреди и у земљорадњи: на већим имањима, могуће је газдовати много јаче и са много више користи по газду имања, него ли на мањем имању, на већем се имању само могу корисно применити савршеније справе и машине, те да се плаћа радом њиховим, новац утрошен на њихову набавку; а за већину машина требају већа имања, те да што дужи број дана могу бити употребљене у раду.

Али су се сељаци напреднијих држава, потпомогнути саветом и радом својих учених синова, и у томе довили и томе доскочили: *склапањем удружења за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа и машина*. Што не може један — то може друштво; гди нема великог имања сваки појединац, ту удруживањем више њих, који имају омања имања, постоје могућа корисна набавка и употреба пољопривредних машина. Тако у једној маленој и врло напредној немачкој државици, која се зове Виртемберг, поједини сељаци имају просечно врло малена имања од *једнога хектара* земље и ту постоје удружења за набавку и употребу, најважније земљоделске машине: *ватрењаче за вршидбу жита*. Вршидба је најтежи а најважнији земљоделски посао и ту је таква машина неисплатива, јер тако савршено, тако лепо, тако брзо ради, да и најглупљи који само једном види њен рад, мора признати, да је машина, која заслужује, да се њоме сваки користити може; али је она прескупа, да је ни појединац који има и ради 50 и 100 хектара земље, не може лако набавити и држати; ал' кад се удружи њих 100 или цело село, онда се врло ласно набавити може и онда има осигураног мегдана за њен врло корисан рад.

Не ћу да вам набрајам и многа друга удружења, ни да вам престављам користи од удруживања, јер то сваки Моравац, сваки од вас, имао већ прилике да се својим очима увери — на раду свог рођеног удружења: *моравске пољопривр. подружине*.

Она треба да буде ваше мезимче, ваша узданица, ваша светиња, стожер ваш — око кога ћете се прикупљати сви, који сте ради своме рођеном напретку, својој рођеној самопомоћи — само — одбрани, јер најбоље је: „Када, се сваки моли Богу а да се узда само у своју снагу“ најбоље се помаже сваки онај сталеж који својом рођеном снагом жели све да постигне, све да изради, све да створи.

Многе патње и неволе нашег највећег и најважнијег земљоделског сталежа, леже баш у томе — што се није уздао „у се и у своје кљусе“, што није хтдо, ни умео, да се удружује, да склапа друштва, заједнице! За то и дан дањи много су сиднији и јачи оних цигло 5 душа од 100 душа у Србији но свих 95 од 100 земљоделаца, јер су се сви сталежи одавна удружили — и професори и учитељи и свештеници и занатлије имају своја удружења, или друштва, која њихове интересе штите и потпомажу, за себе дејствују и раде и за то се њихов глас чује и у скупштини и у државе и у општини, свуда и на све стране, докле је огромна маса наших правих производних радника, наш земљоделски сталеж — издвојен, поцепан, раслабљен и остављен самоме себи. За то се брзо удружујте, јер то је ваш спас, тако ћете постати највећа и најзнатнија сила, у нашој држави; место што сада само за друге аргатујете, кулучите и радите!

Ваша подружина већ до сада — установом грађанске школе и предузетим пословима, за подизање угледнога добра, те прак-

браћају из килограма на стару меру, јер тим много губе на продајној цени.

А да их у томе преобраћању на оке трговци сем на продајној цени, већ и на самој мери глобе, нека послужи овај доказ, којег је „Ваљевски глас“ 1889 године, донео:

„Пред нама је цедуља кантарска бр. 1418 од 22 Септ., на којој је потписан општински кантарџија Танасије Васић, и по којој је неки Спасоје Спасојевић из Лесковца измерио 4 вреће сувих шљива у тежини 176 кила. На полеђини те цедуље стоји ово: „завед. чисти шљива

	164
	78
	1312
100 к.	1148
	127 — ока

Ваљево, 22/9 1889 г. *Ђоко.*“

Кад се са језика тога шљиварског трговца, коме су продате ове шљиве, преведе на наш обичан језик све што пише на овој кантарској цедуљи, онда добијамо овај резултат:

1) Четири вреће празне тешке су 12 кила, јер је толико даре „опсиговано“, почем је тежина шљива с даром износила 176 кила, а на полеђини стоји: „чисти шљива 164“ кила, дакле одбијено даре равно 12 кила.

2) Рачун горњи, који показује колико у 164 кила има ока, нетачан је, јер 100 кила износи 78 ока и 50 драма или 100 ока износи 128 кила. Тако је бар званично утврђен однос између новог и старог товара, и тако бар треба да ради сваки поштен трговац, који се не брине само за себе, већ и за општу ствар и опште добро. Кад се такав тачан однос између старих и нових мера узме онда 164 кила не чине 127 ока, као што је на полеђини прорачунато, већ чини 128 ока и 50 драма.

Шта значи све то?

Значи ово: трговац, коме је тај Спасоје продао суве шљиве, урачунао је даре у 4 вреће 12 кила, што нити може бити, нити код поштена трговца сме да буде, јер то значи да је тај трговац просто отео продавцу на самој дари 7 кила шљива, узевши, као што се обично узима да 4 вреће теже 5 кила. Не само то, него самим рачуном при преобраћању кила у оке, отето је продавцу 1 ока и 50 драма или 1 кило и 405 гр., што са горњи 7 чини 8 кила и, округло узевши, 400 грама. Дакле просто отето је продавцу сувих шљива 8 кила и 400 грама на само 176 кила шљива са даром; или рачунајући 100 кила шљива по 20 динара, отето је продавцу 1 динар и 68 дин. пара на једној тако маленој партији шљива.

Узмимо само ради радозналости, да прорачунамо колико би такав један трговац отео, кад би учинио обрт, рецимо 2 милијуна кила шљива. Кад на 176 кила шљива с даром отме 8 кила и 400 грама, онда на 2 милијуна кила отеће: 2.000.000 помножено са 8 кила и 400 грама а подељено са 176; а то чини, немојте се чудити читатељи, равно: 95.454 киле, и словом: *деведесет пет хиљада, четири стотине педесет четири киле* шљива по 20 динара 100 кила, чини равно 19.090 динара и 80 дин. пара и словом: *деветнајест хиљада и деведесет дин. и 80 пара дин.* или 1.590 дуката 10 динара и 80 дин. пара.“

Да није онај сељак продавао на оке, онда га не би могао онај трговац на мери пљачкати; а да је опет сељак премерио код своје куће и шљиве и даре, не би ни на дарама изгубио.

Само овај један разлог на је довољан да и сеоске општине набаве ваге, колико да се пољопривредници у личним или међусобним прописима служе, већ и за то: да увек сваки производ који на пијац потерају, претходно у селу премере.

Једна децимална вага која мери до 500 килограма кошта 140. динара.

тичке школе за све вас: заслужује празнање своје отаџбине, свију трезвених и паметних синова српских; заслужује и вашу помоћ, заслужује и помоћ округа и државе — свију нас, јер ето на њен рад, почеше се угледати и друге дружине и многе општине и окрузи, као на врло корисан и врло угледан рад по земљоделски сталеж, тај прави и чврсти темељ и бедем на државној згради Србије.

Подружина је добила од округа, од среза сад прилично помоћи — да што живље приоме око њеног врло корисног посла по цео наш крај, да што ближе приступи остварењу свога задатка!

Пожелимо јој успеха и среће, прегаоцима њеним здравља и истрајности а сваки од нас нека припомогне са своје стране, колико год може и онда ће моравска пољопривредна подружина постати напредна и јака, силна и спасоносна по овој многонапаћени а плодни крај отачбине Србинове!

Прегаоцу и Бог помаже!

Друштво држи земљу и градове!

Кад је најпробитачније да се кидају „лозице“ од јагода?

Сад је најподесније време да се о томе проговори, јер сад одпочињу „лозице“ да избијају, па их многи у незнању кидају, мислећи, да ће тиме унапредити род. Није им то ни замерити, јер се до скора није управо знало: које је време најпробитачније, да се те лозице кидају, а да се бокору и роду тим отклањањем лозица не нахуди.

Од више година већ, расписиваше немачко централно баштованско друштво награду за најправилнији одговор на питање: „*Кад је најпробитачније да се кидају лозице од јагода, а да се ни бокору ни роду не нахуди?*“

На то је питање одговорило више од 100, које баштована, које специјалиста, и сви су једнодушно одговорили, „*да је за тај посао* **јесен** *најбоље време.*“

Ми ћемо овде да наведемо најважније наводе чувеног специјалисте *Г. Гешке*-а из *Кетена*, који је за најсвестраније доказе, наводећи их из свога великог искуства, добио и расписану

награду од 1000 марака. Оволика награда јасно сведочи, полико се и ова ситна „воћкица“ у паметног и напредног народа цени.

Дакле ево шта стари јагодар *Гешке*, у главноме, на горње расписано питање одговара:

„Много се је до данас о тој ствари мудровало, многи су практични опити у тој цели чињени, да се до праве истине дође, па ни до данас нико не одвеза тај природни чвор, да би се могло на чисто доћи до праве истине. Ово питање одавна већ занима и мудријаше, и практичаре и љубитеље овог прекрасног, драгоценог плода. Један вели овако, а други онако, а ја се опет ослањам на моје 50-то годишње искуство, и не велим да је у ствари и истини овако, као што сљедује: Истеривањем лозице код оних сората, којима је то својствено, одговара дотични бокор једино свом природном нагону. Тај нагон тежи двојакој цели: стварању потомства, које се састоји у оним „живићима“, и оснажењу старог бокора, прибављањем резервне хране, помоћу тих живића. Ако дакле те лозице пре времена одклонимо, одсечемо, док се потомство — живићи — није још развило, онда се у том случају није могао задовољити нагон главног бокора у размножавању. С тога ће бокор, тежећи свом природном определењу, непрестано избијати нове лозице. Па ако и њих будемо непрестано одкидали, онда, не само да ће стари бокор ослабити, него ће се и један део притајених плодних окаца, противприродно претворити у лозице, која би се окца тек идућег пролећа подпуно развила у плодне стабљичице. То би ишло на штету доидућег природа, т. ј. доидуће године било би мање рода. — С друге стране опет, служе они развијени живићи за прибављање хране из ваздуха, и, у колико су ови живићи развијенији, т. ј. у колико буду имали крупнијих листова, у толико ће моћи и више хране из ваздуха да прибављају, у толико ће јачи и снажнији бити и они за приплод и главни бокор за рађање, који рађањем плода слаби. Дакле, у колико буде било више оних живића, који ће старом бокору што више резервне хране придавати, *у толико ће и дотични бокор бити јачи и роднији*, а ми ћемо опет добити и јаче живиће за размножавање, који се на коленцима тих лозица стварају. Уклонимо ли дакле лозице *пре времена* од старог бокора, онда ће он изгубити своје хранеће резервисте, што је штетно и погрешно. Кад дакле придолажење хране од тих резервиста престане, а то је већ у јесен, *онда можемо лозице од старог бокора кидати*, а самосталне живиће као самосталне биљке, на друго место пресадити. Дакле: *За кидање лозица најпробитачнија је* — **јесен**.

То је дакле награђен одговор, ког се сваки гајитељ јагода треба да придржава.

Овом приликом нека ми буде дозвољено, да штованим читаоцима, а нарочито љубитељима лепих јагода, препоручим две врло красне врсте јагода, које је вештим мелезењем произвео именовани и чувени јагодар г. *Гешке*.

1. *Саксонија.*

Ниже стављене слике показују дотичну сорту јагоде у *природној*, правој крупноћи, и нико од штованих читалаца нека не мисли, да су ове слике само „намоловане“ ради неке трговинске обмане, но им је то заиста права крупноћа, за коју ја гарантујем. Разуме се, да није сваки плод у једном бокору овако крупан; јагоду ваља *добро* гајити, да оваким родом уроди, и добро негован бокор рађа више крупних но ситних јагода. И у бокора који прероди, ситнији су плодови[1]). *Од ове сорте, имао сам једну јагоду* **63 грама** *тешку.*

[1]) Која гранчица прероди, ја јој жилам род још у почетку, на оставим само 2—3, и на тај начин добијем крупније јагоде.

Јагоде су у опште врло крупне; прве су широке, врло чудноватог облика, а доцније су дугачке, срцасте; *боје* су угасито, крваво-црвене, а кад подпуно сазру, онда су још много угаситије. *Семе* је у дубкама улегнуто, угасито и светло. Плод се одликује ванредном сјајношћу, која је око оних прилегнутих лапица највећа. *Месо* је угасито-црвено, према средини блеђе, непрепредано црвеним жилицама, чврсто, изврсно за јело и дивнога мириса. *Бокор* је врло снажан, издржљив, ванредно родан кад се правилно негује и рано доспева.

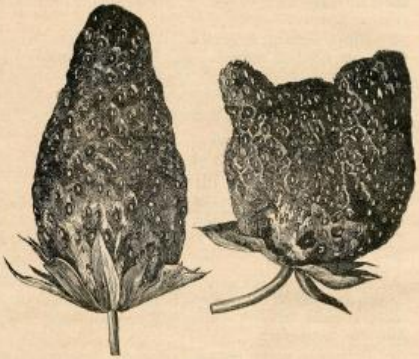

Слика 1.

Слика 2.

Кад читаоци погледају ова два плода, помислиће да су то две разне сорте; нису, но су оба са једног истог бокора. Овде се може најбоље видети, како су све крупнороде јагоде у оштте, у облику својих плодова непостојане, па с тога нека се нико и не диви, кад на једном истом бокору, шта више, на једној истој гранчици, нађе и округле, и пљоснате и дугуљасте плодове. То је титрање непостижне природе, које се код разног дивљег и питомог рашћа врло често може да примети, а код ових јагода баш у пуној мери.

Врло је занимљиво погледати пресеке, кад плодове ове сорте уздуж и попречке пресечемо.

Са њених изврсних својстава раног проспевања и угаситих плодова, препоручујем ову сорту као изврсну закуску.

2. Лепа бечлика.

Ова нова „*китњача*", превазилази све до сада познате сорте ове врсте јагода. *Плодови* су доста крупни и дугуљасти, на њима је напредно дугачко и сјајно голо грло, са повећим, одстојећим или посувраћеним *лапицама*.

Плод је светле, угасито-црвене *боје*. *Месо* је жућкасто-бело, пуно, растопљиво, као мед слатко и напредно миришљаво; мирис, какав у других сората ове врсте писам опазио. *Семе* је у оштте смеђе или мрко и прилегнуто. Врло дуго рађа. — За закуску, пекмез, ликер и за „слатко" — нема јој равне.

Д-р **Радић.**

СРПСКА ПОЧЕТНИЧКА КОШНИЦА.[1]

Према досадањем писању о пчеларству могли смо уочити да има врло разноликих кошница: *по облику и по величини, по размери оквира и по њином умештању у кошницу.* Видели смо, да свака кошница има и својих добрих страна и својих мана и да ни једна није потпуно савршена, да одговори у свему главним условима сваке добре кошнице: *да је народу у њој добро, да се он у њој може до миле воље развијати а да и сваки, па и почетник у пчеларству, лако с њоме руковати може.*

Што год се народ, у једној кошници боље развијати може, то је он све напреднији и јачи и као такав, доносиће нам и све већи принос — и обратно. Што год је с друге стране једна кошница простија, што год се мање замета и дангубе има у руковању с њоме, то је она све удобнија и све употребљивија.

Нарочито овом другом услову потпуно одговара, она кошница, коју смо назвали *српском почетничком кошницом*, чији се оквири, а према томе и она цела, граде по искуству, по облику и по размерама Аце Живановића пчелара. С њоме сваки, при свима пословима на пчеланику, и око пчела, може лако руковати и за то је нарочито препоручујемо свима онима, који отпочињу пчеларити, који почињу са пчелама радити, свима почетницима. —

За то ћемо је овде опширније описати.

Главни делови ове кошнице.

У главном — почетничка кошница састоји се из два дела: *из покретног поклопца и кошнице (сандука).*

Унутрашњост кошнице удешена је тако, да се у њу може сместити 12 великих оквира и позади њих преградна даска. И онда је и цела кошница готова, а она је дугачка с поља 670 мм, висока 463 мм.

[1] Оглед из „Пчеларства" Свет. Љ. Гавриловића.

Она је згодна, да се може свака за се, на пољу, под ведрим небом држати. Припада групи кошница — положених, јер је права кошница (сандук), дужа него што је широка и висока.

Кошница.

Сл. 1. преставља такву кошницу, под кровом, поклопљену поклопцем, дакле затворену, онако, како она на пољу, на пчеланику стоји. И поклопац и кошница обојени су мрсном бојом да могу боље противстајати непогодама, да даске мање труле, дакле да кошница дуже траје.

Слика 1.

Сандук од кошнице, састављен је од четири стране — две уже ил' краће и две дуже ил' шире. Уже — краће стране, граде се од дебелих дасака од 44 милиметара дебљине, а дуже или шире стране саставље су из две даске: унутрашње и спољашње. Између њих је шупљина попуњена струготином од дасака. Унутрашња даска, нижа је (ужа) од спољашње за 16 милиметара. Спољашња је обојена а унутрашња изрендисана.

Тиме што су унутрашње даске ових дужих страна на кошници, ниже од спољашњих, добија се у изнутрици кошнице, мали банчић од 19 мм. ширине, о који се вешају оквири у кошницу.

На предњој, ужој, страни кошнице, при дну даске, на средини њеној, начињен је прорез од 14 милиметара ширине (висине) и 92 мм. дужине, који служе пчели за лето. Пред летом налази се прикована дашчица — седало за пчеле.

Лето се помоћу једне лимане затвараче може сужавати и затварати, према потреби.

На задњој, ужој страни, даска је прорезана готово преко средине и на прорезу, до дна, на шаркама су намештена вратанца (што се лепо види на сл. 2.) на којој се види и прислоњен

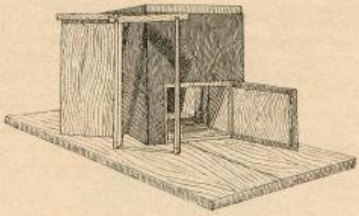

Слика 2.

оквир и преградна даска), кроз која можемо кошницу чистити и прихрањивати. Висина је прореза 168, ширина 225.

Поклопац

је врло прост, начињен из две по 25 мм. дебеле даске, које су широке 292 милиметра и склопљене под углом од 45°, тако да граде потпуно сведен кров на кошници (види сл. 3.) Са ужих страна, искројена је по једна троугла дашчица која чини предњу и задњу страну поклопца. Около поклопца, са све 4 стране,

саграђен је узан оквир, који потпуно приклапа кошницу, кад се поклопи, затвори.

Поклопац је изнутра шупаљ и зими се попуни сламом и т. д. ради утопљавања кошнице. С предње и задње стране по порубу, ил' ивици кошнице, направљени су продуљци, као банчић, високи 25, а широки 16 милиметара, на које поклопац наседне и чвршће стоји.

Кад се поклопац одигне, кошница је отворена (сл. 3). Ми видимо одмах у изнутрици, шупљини кошнице, потпуно затворен

Слика 3.

и склопљен простор. Озго су горње стране оквира, које саће носе (сатоноше) потпуно прилегле, да не остављају ни мало звирки, но само се познају и пребројати могу, по линијама, којима су приклопљене. Позади опет преградна даска са једном танком дашчицом, потпуно, до самога дна и са свију страна кошнице, приклапа оквире и легло.

Изнутрица кошнице

Ако преградну даску помакнемо, заједно са једним ил' више оквира, у назад, ка задњој страни кошнице, на којој су позади вратанца за чишћење — можемо врло лако и сасвим по својој вољи извадити који год оћемо оквир ради осматрања, или пословања с њиме. Треба само пљоснатим пчеларским ножем, са крајева од оквира, за то, што су ивице и готово невидљиве додирне површине сатоноша, од пчела лемом улепљене, помаћи оквир, који нам треба и онда га можемо лако са кажипрстом и палцем од обадве руке повући и подићи у висину.

Изнутрица кошнице је један са пет страна ограђен правоугалник. Доња страна, дно или подњача, ограђује шупљину кошнице оздо, а са стране — дуварови од дужих дасака. Напред и назад ограђују је, оне уже дашчане стране.

Све стране у изнутрици кошнице лепо су склопљене и изрендисане. Сл. 4. показује у пресеку изнутрицу ове кошнице.

Подњача (даска по дну) од ове кошнице је закована дакле непокретна.

Изнутрица кошнице је дубока 400, широка 266, а дугачка 510 милиметара.

Кад се у кошници обеси, ил' намести, потпун број оквира, ређајући од предње даске, на којој је лето, оквир до оквира и на послетку завршујући преградном даском — онда иза преградне даске, ка задњој страни кошнице, на којој су вратанца, остаје у шупљини кошнице још празног простора, за смештај 1—2 оквира, дакле има не попуњене шупљине, на ширини око 62 милиметара. Ова се празнина зими такође попуњава згодним материјалом за утопљавање, или се у њ смешта згода (апарат) за прихрањивање пчела. Ова нам празнина, олакшава помицање преградне даске и позадних оквира, кад желимо предње оквире да осматрамо, ил' с њима да радимо.

Никад кад вадимо оквире, не треба помаћи више преградну даску, или и остале оквире с њоме заједно, но колико је један оквир — сат — широк. Ткао се добија довољно места, да се жељени оквир извадити може. Тако се немамо бојати, да би нам легло ил' млад зазепсти а и далеко мањи број пчела узнемиравамо.

Ради удобнијег, или темељнијег осматрања кошнице, свакад не морамо од једном све оквире вадити, можемо се и без вешаљке за оквире, помоћи код ове кошнице: ако извадимо један, који му драго оквир, осмотримо га или удесимо, па га спустимо — обесимо — иза преградне даске у ону празнину позади — тако ћемо добити места за померање осталих оквира.

Слика 4.

За зимовних оставља се обично 6—9 оквира с медом. С пролећа, преко лета и јесени, број оквира удешава се према јачини народа, према томе колико сатова (оквира) пчеле могу потпуно поседнутим да држе. Дакле према развијању народа и могућности збирања меда, поједини се позадни, с медом попуњени сатови, одузимају, или се нови — са вештачким саћем, ил' само почетцима њиховим — дотурају. Према томе се и легло подешава: проширује или потешњује и т. д.

Кад се размакнути оквири ваде, или примичу, на пчеле навиру на више, онда их је лако са мало дима сагнати ка дну кошнице и оквири се могу помаћи и пажљиво приклопити, да се ни једна пчела не пригњави и не убије.

Испод оквира не треба да је већа празнина до дна кошнице, но колико само да може прави стругач (сл. 5) ради чишћења дна, да се љуцки увлачи и извлачи т. ј. до 16 мм. јер би пчеле иначе сваку већу празнину излепиле, или чак и маленим сатићима попуниле, па се оквири, не би могли лако вадити, без уштрба по сатове на њима.

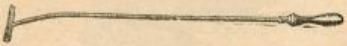

Слика 5.

Оквири

Оквири су довољно јаки, да могу носити терет од неколико килограма, а размере су врло погодне и за лако руковање с њима, за правилну градњу сата, као и за правилно развијање народа на њима.

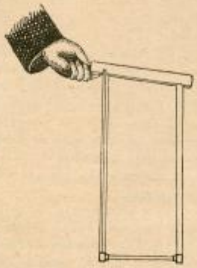

Слика 6.

Оквир је сваки преко два и по пута дужи но што је широк. Начињен је од четири дашчице:

Сатоноша — горња дашчица — дебела је 20 милимет., а широка 33 милиметара. На крајевима има *продуљке* — за вешање о банак кошнични (слика 6.) — т. ј. дужа је, но што је остали оквир широк, са сваке стране за по 25 *милим.* Дужина је сатоноше 263 мм.

Две сатоноше, од два оквира, граде између себе потребну шупљину (свака готово по 4—8 мм.) за размак двају сатова, која је потребна за пролазак пчела а опет горе приклапају се потпуно, да не граде ни мало звирки. На сл. 94. видимо отворину кошницу, у које су сви оквири извучени на више, да се боље виде.

Уздужни кракови притврђују се у сатоношу, у њене зарезе. Они су саграђени од дашчица дебелих 10 милиметара, дугачки су 409 милим. а по страни сваки је крак широк 25. милиметара.

На њима, са све четири стране, по дебљини кракова — дашчица — при дну, а од парчади, начињено је појачање, које доле држи оквире на потребном растојању сасвим правилно размакнуте.

Доња везница — дашчица много је тања и лакша, а четвртаста и она служи само да везује оба крака, од оквира, у њиховим зарезима.

Те четири дашчице граде изнутрицу оквиреву (шупљину), која је дугачка 396 милиметара а широка 195 милиметара.

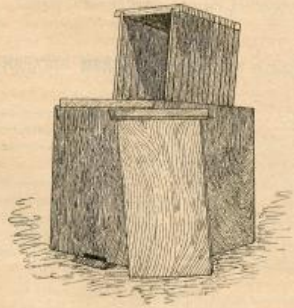

Слика 7.

Сл. 7 показује једну кошницу, у које су сви оквири издигнути, као кад би се на једном вадили из кошнице. Уза њу је прислоњена и једна преградна даска.

Све стране оквира су изрендисане.

Поред страна оквира, до стране од кошнице, због размера сатоноше и кракова оквира, остаје празног простора 7—8 мм. за пролаз пчела, свуд около оквира а поред страна (дувара) кошнице.

Преградна даска

је такође орендисана. Она је по размерама тако удешена, да позади потпуно заклапа шупљину кошничну т. ј. потпуно пасује. До дна не допире за 15—16 мм. да би пчеле могле испод ње слободно пролазити, ради прихрањивања и да би се кошница могла лако чистити, а да не може преградна даска, да се помера, да се покреће или подиже.

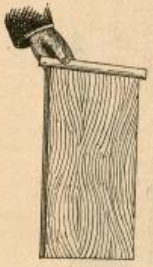

Слика 8.

Ова се празнина затвара једном танком покретном дашчицом, која потпуно затвори тај отвор између дна преградне даске и дна кошнице, дакле и по ширини или по дужини, — кад није потребно да је празнина отворена.

Преградна је даска дебела 16 мм. широка 225 и дугачка 409 мм. кад се к томе дода дебљина горње дашчице (која је прикована и служи исто онако као сатоноша код оквира) од 25 мм. онда је дугачка свега 434 мм. На горњој ивици опет, као што видесмо, прикована је једна дашчица, која је дужа, но што је ширина преградне даске, дакле оставља продуљке, помоћу којих се — као оквир помоћу сатоноше — веша у кошници (сл. 8.

Лето

је прорез при дну предње стране кошничне, на средини, који је широк (дугачак) 92 мм. а висок 14 мм. и снабдевен са лиманим затварачем. Пред летом је седало, које се види на сликама ове кошнице.

Чишћење и прихрањивање кошнице

такође је врло удобно. Ови се послови врше кроз она вратанца позади кошнице и без по муке.

Ради чишћења, треба онај на **Т** палик гребач — чистач — увући у кошницу, испод преградне даске и оквира и њоме огрепсти дно кошнице, пошто се најпре измакне она дашчица,

Слика 9.

што преклапа на дну преградну даску и затвара тако изнутрицу кошнице до подњаче.

Ради прихрањивања, позади, у празном простору кошничном, иза преградне даске, треба уметути апарат за прихрањивање, попуњен са разређеном храном.

Сл. 10.

Сл. 9. представља округли павиљон на пчелињаку српског пољопривредног друштва, а сл. 10. наслон на шуну, на истом

Сл. 11. Кошнице: Коренићевског, Левицког и Христова (на пчелињаку пољопривредно друштво).

пчелињаку, за намештање ових српских почетничких кошница под кров.

ПРОТИВУ БУВАЧА.

Овај мали инсекат, као што је познато, много шкоди свима крсташицама (крућиферама), а понајвише купусу. Расадне биљке у расадницама тако лепак може да омете, да се тешко могу да опораве. Како се у нашим крајевима не може тако равнодушно гледати, да нам тај инсекат понаштава једну од најважнијих биљака за нашу народну кујну, то ћемо у кратко да пређемо средства, који се употребљавају на његово утамањивање.

Између осталих, у последње време препоручују противу бувача — ђубрење неким уметним врстама ђубрета. Опазило се, да онамо мање има бувача, где су парцеле ђубрене *фосфатским брашном*; но и то само у оним случајевима, кад је ђубрење било у јесен или у зиму, ако ли се пак ђубрило у пролеће, па још и за време суше, није нашта помагало.

Од старијих средстава, која се употребљавају противу бувача, као: пепео, чађ, растворена галица, растворен плави камен, дуван и т. д., није ни једно показало таково дејство, да би се могло, као искључиво, препоручити за ту сврху. Од свих ових као да новијећи успех показује употреба *дувана*, и то ситног, дувањске прашине, која се добија у продавницама дуванским од дувана, који је прикладан за лулу. Тим тако уситњеним дуваном треба посути места, где има много бувача и успех ће бити доста повољан.

Неки препоручују сејање извесних биљака, заједно са семеном купусним, или по ледама и оним парцелама, где се купус расађује. Међу таквима биљкама препоручују: горушицу (или „гронцу"), салату, хељду и др.; али најбоља је за то горушица. Ако се хоће да сеје по парцелама, где је купус расађен онда то треба чинити у уским бразданцима, пругама, између купусних редова. Сејање треба понављати сваких 14—28 дана.

Но, по мене несигурно, истина мало скупље, али најпоузданије је средство *катраном намазане платно*, или даске. То се ради овако: Узме се обичан катран, или онај од камена угља, па се намаже једна страна платна, или даске. За тим се оне поставе над расадницама, да онатрашена страна буде окренута биљкама, и на тих ће силесство бувача да поскачу на онатрашену страну, па ће се у катрану залепити и ту смрт наћи. Ако се то хоће да употреби на парцелама, где је купус већ расађен, онда треба двојица да ранише платно што ближе купуса, па да га тако носе по целој парцели. Исто тако треба по двојица да носе и онатрашене даске. Разуме се, да се од један пут не могу тако сви бувача потаманити. Кад се опази, да их има опет доста, треба тај посао поновити и толико пута чинити, док купус не ојача, да му већ развијању не могу ући. Сваки пут треба платно или даске поново премазати; а тако исто треба то чинити и кад се опази, да се бувача у катрану већ много похватало.

Бувачи су најопаснији до друге половине Јуна: ако се купус дотле одржи, онда је он спашен и сигуран за даље успешно развијање, јака и дуготрајна биља сатире бувче.

— Ђ.

МИСЛИ О НАШИМ ЕКОНОМСКИМ СТВАРИМА.[1]

Једном смо имали прилику да у овом листу, поред осталих других ствари, искажемо наше мишљење, да наша производна снага — земљорадничке сталежи — из године у годину опада. То се опажа у неколико још од како су се почеле делити задруге. У потоње време, ово зло све више и јаче шибља на површину. Свако године, из погођених села, земљорадници, који су остали без имања, или га у нужди уступили другоме на уживање за дуже време, напуштају своја села и од њих неки долазе у варош да ту троше себи зараде. Највише их се одаје надни-

[1] И ако, у свима погледима не можемо делити мишљење штовања и ако нам се чини, да је у појединим примерима своди, тачније опредељење узроке, овде, где има много главнијих, опет изказимо да је чланак врло интересантан и за то га публикамо. Писцу смо благодарни, што он као човек друге струке, посматра и труди се, да указа наше економске недаће и што овољно љубави указује болитку нашег привредног стања.

Уредн.

чењу и пиљарлуку, а неки трајно уточишта и у државној служби као службеници. У варошима, услед тога, видимо, где се понуда ради увећава, а по селима, или се смањује, или остаје на једној мери за дуже време.

Да се је одавно почео изграђивати познати закон од 74-те године, којим се штити земљораднички сталеж то је свакоме већ познато. Под видом неких трговачких и осећаних занатлија, погдекоја се користе те очуђују своја имања одавања после у варош, чиме само увећавају пролетаријат варошки. Многи се јако мислено задужују, и, по што им се за дуг не може продати ⅓ дана оранка с кућом и окућницом, — сва своја имања уступају зеленашима на уживање за дуже време, и тако се уговори примају и потврђују код власти.

Рачунао овамдање наших пољопривредног света мора нас најзад довести на мисао, да се запитамо куда ће нас овако газдовање и овакав начин привређивања најзад одвести?...

Није нам потребно доказивати, да се у Србији с непознатим изузетком, слаб, или никакав прогрес на пољу економском осећа. Потребе су се у вези с државним и општинским данцијама, толико увећале, да је, према оваком газдовању, девицит вазда неизбежан. Где се мање привређује а више троши — ту се зна у напред шта ће бити.

Поред других изватака на селу, које нисмо намерни овде да износимо, само жешдбе упропашћују често многе сиромашније куће, јер се при жешдби тешки услови стављају, да се ожени мора после патити док је год жив. Шта да кажемо о другим издацима, који су јако притисли наш земљорадничка сталеж, да и са најбољом вредношћом и волом за рад општа не може учинити и мора на послетку пређи у изватачке стање, да се под теретом најзад сурва.

Многи, који не знају шта је мука и невола, имају обичај да замерају нашем сељаку, како мало ради али веле, мало и плаћа. То није истина. Под данцијама види се да они разумеју погрешно саму државну порезу, која одвојено није тако мала спрам прихода и дохотка једног сељака и његовог примитивног газдовања. Многи и из неразумевања тако говоре. Кад би ти исти знали, шта, сем тога још један сељак плаћа, и шта он подноси у опште, они не би тако ни мислили. Она не знају, колики су и други издаци у селу, и како се наш сељак сваки дан изнова тако да мора под теретом грцати. На још кад му годину роди он и којекако своје терете. Али, као што често бива код нас да изда година; или да мећава и друге заразне болести уђу у стоку онда он долази у очајање. Од како се пак пчуме, из године у годину, при свој строгости шумског закона, све више сатиру и упропашћују, од тог доба су и бујне и прави облици чешће него пеђ сваки данас увиђа и од тог доба су чешће и неродне године, и становници, особито брдских крајева, принуђени су, да се расељавају, јер им вода једно по једно имања засипа, које их је дотле хранило. Кад смо не давно прошли кроз једно село, за које нам рекоше да се зове Пакленик, и кад смо, заинтересовани оваким називом, запитали неке сељаке, за што се њихово село овако зове — они, слежући раменима, показаше нам само своје голети и пљуше, које је вода исерала, чиме су сматрали да су нам у једно одговорили и на наше питање. Такав исти случај десио нам се и кад смо прошли једном прид села Кукавице у пиротском округу. Свачији називи могли би се дати још многим нашим селима — ако и даље будемо остали при овом немару и нераду. Докле год у изненадним окрузима гледамо где се свет из године у годину расељава и напуштајући свој завичај; докле гледамо многе наше људе, који, сваке године, у масама, с пролећа, одлазе у Румунију у печалбу, да за неизатну зараду од 20—30 динара месечно раде тешке радове код румунских спахија, а не старамо се да том свету стање одамлимо — дотле ће нам услед нашег немара и небрежења целокупно газдовање у назад ићи. До скора смо имали ту мању, да свој народ и немар прикладамо скорашњим одљубљењем од Турака. Ну од како нас ђучерашња Бугарска, сваке године поче изненађивати све већим и новим успесима на пољу економском, од тог доба престадосмо више хвалити се и тешити познатом изреком, јер увиђамо већ да је то једна бесмислица.

Кад би се ма озбиљно латили да нашу привредну снагу — пољопривредни свет — подижемо, да му стварамо начина и могућности да дође до што веће зараде, као што се то ради и у другом свету, мп би на првом месту требали да истражи изучимо живот нашег сељака у разним крајевима Србије; да изучимо све његове незгоде и потребе, све његове мане и добре стране, као и све оно што га притискује, те му не да главе дићи. Једна непријатељска држава, као што је Аустрија, стара се у Босни о економском болитку њеном, а у нас се преко економских питања тако олако прелази. Министарство народне привреде држи, да је све оно своје стране учинило, ако оснује по какву пољу привредну школу; или ако једну учине и другом заменп, а не прати даље, да ли рентабилитет те школе одговара издатку, који је учињен на исту школу. Министарство не сматра за потребно да се извештава о томе: да ли питомци, који излазе из ратарнице, а који узгред буди речено, ужасно и извесне концесије у погледу војске, остају код својих кућа и на овојим имањима; да ли она обрађују и како своја имања; има ли бар њихова околина какве користи од њих и у колико је школа помазала у опште успеха до сада, као и да ли ће требати још нпто год предузети, да се пољопривредна знања у народ што пре и што боље распростиру, но што смо ми у погледу економије и сувише од других народа заостали. То су све горуће питања која на жалост одавно стоје у прилежу према другим мање важним питањима у нашој земљи.

Да наше пољопривредне школе нису дале до сада оног резултата на пољу економском, који смо очекивали, да држимо да нам то не може нико одрећи. Замерало се од пре тенденциозној и пожаревачкој школи, да нису имале услова за опстанак из ваше разлога и полазило се на ратарницу пољевачку, која ће нам сигурпја практичне пољопривреднике. Међу тим ми видимо и данас исто стање. Народ нема никакве користи и од ове школе но пре што-те, јер поди да сви они, који су изишли из те школе, напуштају своја имања, не раде их како ни је у школи предавано, и не труде се да ма какву корисну новину у пољопривреду унесу. С малим и незнатним изузетком сви ови који су свршили ратарницу, не обрађују своја имања, већ одлазе у неке намештаје, врше премеравања земљишта, и чешће пегдаи прилику да само уђу у државну службу. Што је држава трошила на њихово образовање — то се њих ништа не тиче. Народ видећи овакве радење пред с обом, има право што не верује напоне — иако му ма шта корисно препоручује. Кад смо не давно запитали једног питомца из краљевачке ратарнице, који је, узгред буди речено, свршио школу с одличним успехом, као што нам рекоше, за што се удалио од правог свог задатка и примио се писарства у општини, он нам се правдао да нема ваше земље од 6 хектара и да му се обрађивање чемло не рентира!.. Изгледа нам да би се он радо примио за каквог управника имања и да га земљорадња није никад ни одушевљавала. Други један питомац ратарнице краљевачке, који се протура по неким комисијама, бавећи се у једно и премеравањем имања, правдао се да не може ништа учинити у пољопривреди за то само што му сметају отац и браћа у задругп! Али нас је још више начудио други један питомац из исте школе, који је сам једног имућног сељака, коме је отац уступио прилични део имања да на њему може радити како хоће, но што је и сам имао вољу да сврши

ратарицу и да остане код куће, а који је међу тим, после годину дана, напустио кућу и отишао у подоћнарску школу. Оваких примера, у потврду нашег тврђења, могли би још навести, али држимо да би то излишно било чинити. Даље према резултату, који су нам до сада дале подопривредне школе, идемо и даље код кажемо да наш народ има пре штете но ваљде од њих. Оне одвајају сваке године, известан број деце, која би, у другим приликама, остала би код својих кућа као доцнија земљорадници чиме у једно слабе, нашу подопривредну снагу стварајући све већи пролетаријат, који гледа на олак начин да живи у земља а не да јој користи својим знањем.

Какве ће нам пак резултате дати виноделско-воћарска школа у манастиру Букову — о томе не можемо још за сада ништа говорити.

*

Према свему овоме што смо изнашали, ако смо ради и даље са ратарицама да упосимо подопривредна знања у народ, потребно је на првом месту да изнађемо све мане и недостатке данашње школе пољеваче, и да те мане што пре отклонимо.

У вези с оним што смо већ казали требало би после успоставити и то, да се ниједан питомац, бар за 7—8 година не сме примити никакве, ни јавне, ни приватне службе, но да му је искључни посао подопривредник, као што смо и за то, да се с свима питомцима води строг рачун, а међу тим да се почраја, ако је потребно, помоћу подопривредним алатима, семењем, стоком и свима осталим потребама које су нужне једном земљорадницу.

Ако би овако стање и даље остало онда не би било никакве штете да се школа и затвори, а да се она уштеда на њој утроши на друге корисније цели. Подопривредној школи, па још и практичној, није циљ, да ствара шиваре општинске, мернике, оберце и друге чиновнике, у којима наша земља и сувише изобилује, већ јој је циљ она, која јој је законом обезбеђена. Што се код нас сви закони и све ма како корисне установе изигравају — то је само знак наше заморености и неувиђавности, која се у сваком нашем раду огледа. Кад смо ми још пре 7. 8 година видели једног питомца из ратарице пољеваче, који је истом био извађен из школе, где је примљен за некаквог дуванског контролора, ми смо још онда нагласили, да ће ова школа обићи свој циљ — и та нам се слутња обистинила.

Да нас читаоци овог листа не би погрешно разумели, као да смо ми у опште против подопривредних школа и наставе, у напред изјављујемо, да смо ми далеко од сваке такве помисли. Шта више, ми смо, још пре 12 година, заступали у једном листу ту мисао, да и све наше сеоске школе требају да носе земљоделски карактер, у колико се то, према годинама и узрасту деце, а с погледом и на остале друге наше прилике, може извршити.

Такве школе, могле би у маломе послужити и као угледне, и, ако што би се подопривредна настава и гајдинство строго практично предавало у последњој години основне наставе, то би овакве школе, према одређеном им програму, могле лепо користи донети нашем народу, који је за сад у опште неповерљив спрам сваке новине на пољу подопривредном. Изненадна мађе нашег подопривредног образовања ми смо имали ту намеру у једно, да не дозволимо да се профанише једна школа, која нам је тако потребна, као што је без мало и све друго у нас профанисано. Хоће ли се наш глас чути или не — то је друго питање, и ми о томе не водимо рачуна.

(наставиће се)

ИЗВЕШТАЈ

ОД

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЉИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(наставак)

II. Калемљење.

И ако је питање о калемљењу лозе изучавано још одавно на разним виноделским конгресима, који су се ређали за ових последњи 20 година, опет има извесна ствари које нису довољно осветљене, међу тим било би од велике користи да се сазна предност појединих система који се примењују у разним приликама од последња неколико година, па с тога је конгрес ово питање ставио у програм.

Као и у предходном питању, изгледало је као најсигурније средство, вели Г. Фокс, да управним питања на известан број виноделаца, па затим да групишем и поднесем на расправу њихове одговоре. Према одговорима 51 виноделца можемо извести следеће закључке:

А. Калемљење у винограду или у радионици

1., Калемљење у винограду, тј. пошто су подлоге предходно посађене, прави се у велико у области поред средземног мора, и тамошњи виноделаци сматрају као најбољи и најцелисходнији начин да се што пре дође до рода. Међу тим, поред тога, осећа се међу њиховим виноделцима тежња за употребом готових калема на расадницима, нарочито у новијим садовима.

2., У источним областима (Рона, Сон и Лоар, Дром и Ардеш) искључиво се употребљује калемљење у радионици. За разлог томе наводе, што у тамошњим климатским условима имају врло мали број прижила кад одма саде лозе на стално место и ту калеме, док са прижиљеним и убокореним калемовима добијају садове равномерне и потпуне и то тим пре што при расађивању може се чинити избор и узети само добро срасле и развијене калеме.

3., На југо-западу француске употребљују и једни и други начин. У Жиронди се калеми на убокорене подлоге од једне године, а тако исто и на резнице у радионици или на приорке.

Б. Калемљење у процеп или у енглески процеп.

1., Калемљење у прост процеп или тако звани пун процеп преовлађује у пределима, где се калеми на стално посађеној лози у винограду. Напротив, калемљење у енглески процеп употребљује се искључно у пределима, где се овај посао врши у радионици (пуни за калемљење). Успеси, који се постижу са калемљењем у енглески процеп бољи су, јер се калем лепше споји и зарасте.

2., У Шаранту обично се калеми у процеп, но има и других начина, који су тежи за извршење ма да спајање бива тачније.

3., Најлачи је разлог за калемљење у процеп, што се врши с великом лакоћом, али при свем том енглески начин бољи је.

В. Употреба машина за калемљење.

Употреба машина за калемљење готово је свесим изостављена, па и у радионицама. Међутим извесан број виноделаца у

Шаранту служе се Робертовом машином, а у областима средиземног мора у понеким расадницама служе се регулатором за пресек лозе при калемљењу на енглески процеп.

Г. Калемљење са зеленим ластарима.

Овај начин калемљења у је опште напуштен због многих неуспеха. Има извесни предела где се још служе; али обична му је замерка, да калеми добро не сазреле због чега наступа опасност да пропадну прве зиме. У опште узев, калемљење на зелено нема изгледа да ће се у будуће много раширити, јер је и само извршење доста деликатно.

Д. Калемљење у процеп са стране (Кадиљак, Доти итд.)

Овај начин калемљења није у опште усвојен, осим у случају кад се хоће да измени врста рађајуће лозе. У таким приликама даје задовољавајуће резултате.

Е. Завијање калема.

За увезивање калема у опште употребљује се рафија или канап. —

Ж. Калемљење са плутом (запушачем).

Овај начин даје врло неједнаке резултате и није нигде у велико примљен. Има места где се још употребљује, но и тамо би боље било, да се служе пробушеним запушачима а не сеченим. Узрок је висока цена те је ово калемљење напуштено.

З. Да ли калемљење јесење или пролетње.

Јесење калемљење готово је сасвим напуштено. Пролетње калемљење даје најбоље успехе и с тога је у опште примљено и усвојено.

И. Раније или доцније калемљење.

Ништа се поуздано не може казати да ли треба калемити раније или доцније, изгледа, да у овом главну улогу имају услови климатски, године и природа земљишта.

Ј. Слагање калема — стратификација.

Овај начин предходног слагања калема у маовину, до данас мало употребљиван, препоручен је једнодушно од свију, који су досад покушавали да се тако помогну.

Према овоме, предложене су и усвојене ове резолуције.

1., Калемљење на сталном месту, које је у надмоћности у области средиземног мора, може се у већини корисно заменити са калемљењем у радионици, на затим метути на расадницу за време од годину дана.

2., Сваки пут кад је могуће извршење, калемљење у енглески процеп боље је него у пуз процеп.

3., Употреба машина за калемљење све се више смањује у колико се увећава број умешни калемара. Њихова је употреба данас готово искључиво ограничена на калемљење у радионици.

4. Зелено калемљење с гледишта опште практике не изгледа да је до сада дало успеха какви су се очекивали у почетку.

5. Калемљење у процеп са стране и ако је употребљивано искључно у цељи да се промени природа рађајуће сорте, даје задовољавајуће резултате.

6. Завијање калема са рафијом или канапом довољно је у највише случајева за успех.

7. Калемљење са запушачем мало је распрострањено, скупо и не даје увек резултате са жељеном правилношћу. Бушени су запушачи бољи од сечени.

8. Јесење калемљење напуштено је готово сасвим. Пролетње даје много сигурније резултате.

9. Да ли ће се калемити раније или доцније зависи од прилике климатских, година и природе земљишта.

10. Трапљење (стратификација) накалемљени резница у овлажену маовину препоручљиво је с гледишта чувања и срашћивања калема. —

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Средство против жишка у пшеници. — У кошу или другим просторијама где се пшеница у већој количини држи, па кад се чешће не размеће, хоће лако да се улеже жижак, који може пшеницу много да оштети и да се уквари. За растеривање већ уложеног жишка, употребљују се и препоручују разна средства: нека су од њих скупа, а нека и не помажу. Једно јефтино, а сигурно средство, без сумње је — *пелен*. Угурај у жижљаву пшеницу пеленових грана, па ће се ускоро сви жижци разбећи.

Р.

* * *

Средство против опеке. — Кад се опечеш, најпреча и најсигурнија су ова средства: или тури опечену руку, на пример, у крућу воду, или посни опечен део пепелом, или га премажи зејтином. После тога нестаће бола и неће одскочити мехури.

Р.

* * *

Руско средство противу мољаца. — У Русији продају неку течност противу мољаца, коју у звезде кују и уверавају, да је та течност направљена од разних китајских трава, које мољце растерују. Чувени немачки хемичар проф. *др. Раух*, потрудио се да сазна, из чега се та течност састоји и нашао је, да у њој ништа друго нема, до *шпирита, камфора и црвене паприке*. На један литар најјачег шпирита, треба узети 125 грама камфора и 125 грама самлевене, љуте, црвене паприке. Све ово треба добро измешати и оставити неколико дана да постоји. После треба кроз сасвим густо платно процедити, и том течношћу попрскати вунене и кожне ствари, у које се мољци неће улећи.

Р.

* * *

Смола за муве. — Настаје лето, настаје и несносно узнемиравање од мува, нарочито по кујнама. Да их се у што већем броју курталишемо, морамо употребити нешто, чиме ћемо у тој цели што боље успети. Ово је прост, а добар начин: Узми 100 грама уља (олаја) од репице и 50 грама колофоније; растопи ово на тихој ватри — на жеравици — и намажи овом смесом неколико шибљика; ове шибљике позабадај на више места по соби и кујни, на њих ће муве слетати и позалепљиваће се.

Р.

* * *

Да даш јабукама пријатнији мирис. — Има на оку врло лепих, а на јелу врло добрих јабука, само им нестаје пријатнијег, јачег мириса, па да се рачунају у најплеменитије јабуке. У јужној Тиролској, дају трговци вештачки мирис свом „еспану“, и то на овај начин. Они поређају јабуке

у добре сандуке; на сваки слој, или ред јабука, насу једно 2 сантиметра сувог цвета од зове и тако даље, док напуне сандук, па га онда добро затворе и оставе на ладно, суво место. За 4—5 недеља јабуке увуку овај мирис од зове, и постану много пријатније. Ово је у стварн тако, јер је висећи ових редова то опробао. Ко хоће да то чини, сад му је време да збира и суши цвет од зове.

Р.

* * *

Најбоље време за кошење траве је онда кад је већина трава на ливади, у цвету и над су само по неке од њих укоро пречветале. То вод нас бива махом средином маја и на почетку а најдаље око половине јуна месеца. Пре цветања трава је још млада. Покошена и исушена, даје много мање сена, него што ће дати у цвету покошена.

Пречветана трава даје нешто више сена, али лошије каквоће.

Врло је рђава навика косити траву пошто је семе сазрело. То се чини у намери да се семе по ливади растури и подесеје ливаду; али то је погрешан рачун и тако сејање је врло скупо. Сазрело семе не може се добити, док трава сасвим не изгуби своју хранећу снагу. Од такве траве, добија се увек несавршено сено и губи се много на сиази стоке, која се тим сеном храни. Сем тога семе за своје сазревање треба више времена и потроши више хране, дакле исцрпљује бољи травиш и готовину резервне хране у њему те се после не може добити добра отава, којој не остане ни времена ни хране за добро и благовремено стасање.

Кашењем траве у цвету, има се и веома добро хранљиво, укусно и мекано сено, и добра снажна отава па и добра паша за стоку, после отаве до мразе јесени. Сваки, који буде тако радио, увериће се на својој сопственој стоци, и заиста се неће покајати што није остављо, да му семе на ливади сазре и да се тако ливада сама подесеје.

ГЛАСНИК.

Међународна воћарска изложба у Петрограду. — Руско-воћарско друштво приређује међународну воћарску изложбу у Петрограду спојену са томолошким конгресом; ова ће изложба трајати од 22. Септембра до 12 Новембра ове год. Изложба ће бити подељена на одеље: 1. воће, 2. зелен и поврће 3. суво воће и суво зеље и поврће у конзервама и фабрикатима, 4. виноградарство, 5. мед и пчеловно биље, 6. семење, 7. алати и справе, 8. књижевност, учебници, збирке, шкрти и т. д., 9. дрвеће и грмови за расађивање.

* * *

Велика пчеларска скупштина. — У првој половини септембра месеца састаће се аустријски и немачки пчелари у 39 великој скупштини пчеларској у Бечу под покровитељством надвојводе Албрехта. У исто доба и на истом месту са скупштином отвориће се и пчеларска изложба 1. Септембра и трајаће до 16. истог месеца.

* * *

Колонизација пољопривредних радника у Угарској. — Од неколико година већ настоја угарска влада да несавршење по могућству ограничи колонизацијом и подизањем разних завода за домаћу радиност. У том циљу поделила је преко 2000 јутара пространог земљишта на близу 200 радничких породица. Близу Кечкемета има око 600 јутара тапве земље, на којој има већ лепо уређених имања, снабдевених путовима, виноградима, воћњацима, и које праве укусне куће вредних радничких руку. По истеку 30 година цело земљиште, које је на овај начин уступљено радницима на обрту, прећи ће у својину њихову.

Рад, — који заслужује свачију пажњу!

* * *

Набавка америчке лозе. — Угарско пољопривредно министарство послало је недавно Д-р Г. Хорвата, управитеља ентомолошке станице у Пешти, и К. Кигелбрехта, инспектора виноградарства, у Јужну Француску ради набавке новеће количине америчке лозе.

Ради би били да знамо, како је испала набавка америчке лозе са стране, које је наше министарство народне привреде извршило, и то како смо могли дознати, — *нарушбаном*.

* * *

Међународна смотра приплодне стоке говеда и свиња у Бечу. — И. кр. пољопривредно друштво у Бечу приређује и ове године интернационалну смотру приплодних говеда и свиња, у Бечу која ће трајати од 25 до 29 Септембра о. г. Циљ је ове смотре: „да одгајивачи добију прилику, да своја благородна грла могу продати, а појединн пољопривредници пак да потребан им приплодни материјал могу набавити.“ Са смотром биће у вези специјална изложба машина за справљање сточне хране, млекарских справа и судова, уређења стаја за стоку, стајских утенсилија (прибора) и концентрисаних врста сточне хране. За сваку врсту стоке одређене су награде, у новцу, почасним пословима и медаљама.

У одељењу говеда биће два раздела: стоке за приплод и стоке за угојавање. У први раздео доћи ће: бикови, краве, јунице, и то само грла чисте расе; а у други раздео: краве музаре. А моћи ће се изложити ове груне и расе говеда:

1, *Сиво-мрка планинска говеда*: а) швајца, монтафонска, алгајска; б) оберинталска са средњим соју вима, мирцталска, мирцталска;

2, *Шарена планинска говеда*: 1. Подраздео крупна шарена (пегава) стока са белим пигментом (крзи је пигмент испључен). — а) бернска, сименталска; б) кулданска. 2) Подраздео: пинцгавска, лонгавска, цилертальска, са средњим соју вима.

3, *Једнобојна говеда*: пајнвелдинка, маријахонска, лавантальска, са средњим соју вима.

У други раздео — говеда доће ће: музаре, од најмлађих до најстарнјих, и то од свих раса, соју а и укрштина.

У одељењу свиња моћи ће се изложити: 1. велике и мале јоркшајерске; 2, берквшајерске; 3, немачке и чешке свиње.

За смотру треба пријавити грла најдаље до 20 Јула т. г. и то ц. кр. пољопривредном друштву у Бечу, од кога ће се добити дала обавештења о транспорту и потребни формулари за опис грла и др.

Који жели какво грло, које шаље на смотру, продати треба, то да јави приређивачком одбору реченог друштва, које од продајне суме одбија 3 од сто у корист своје касе.

ДОПИСИ.

Женева, 1. Јула 1894. год.

Говорећи о „међународни у Француској“ у опште, и о „међународним синдикатима“ посебице ни смо тим приликом нагласили све користи оних установа и све благодети које оне леже у удружењу земљорадницима и нашли смо, да је њихова цела тајанствена пуноћа

буретa, машина и семења и да има исполино, који се у исто време баве заједничи и продајом земљских производа као на пр. вина, жита, сувара, стоке и т. д. Још смо казали, да се сви ови, и сви разни пољски производи не ограничавају само на тиме, већ да се још старају да реше практичан и врло важно питање о земљорадничком кредиту.

Услуге које су ти синдикати учинили и које још чине целокупној привреди и свима пољопривредницима су велико многобројне.

Један догађај који се збио прошле године у Француској, у коме је врло важну улогу играо и један од тих земљорадничких синдиката, покренуо је једно тешко питање, које су морале прочите надлежне власти решити. То питање највећма интересује пољопривреднике и ми је доста о свима безбројним и огромним услугама које синдикати чине.

Ево шта је у стварн било.

Прошле године земљорадички синдикати из средње Француске учестали су били жалбама о необјашњивом неуспеху посејаног сувражног семена и надлежни министар морао је најпа наредити властима и свима пољопривредним заставницима да образе најстрожију пажњу на овај факт. У том времену, Музенски синдикат (Moulins, у департаменту Allier) подигнуо је тужбу због врсне дотеране, које је снабдевала извесна трговачка кућа из тог места, и која да је оно садржавало 25 од сто неке врло тешке примесе материје, доле не познате, и која је јако наличила на дотучено биљно семе. Ово је било достањевно власти која је одмах отишла у дотичну трговину и узаптила велику количину споменуте минералне материје и прилично семена с њом измешаног.

На испиту, тој је трговац дао следеће објашњење: материјална материја, рекао је, то је оно што се у трговини називе талијанском детелином. То није ништа друго, до једна врста песка из Пијемонта, који је бриљавио просеје и обоји тако, да наличи са свим на семе од детелине. Даље, рекао је тај трговац, ова се дара у опште употребљава у целој Француској у трговини са семењем. Не само, рекао је још, да се ово практикује од незнамених времена, него још ово има и својих врло корисних страна, јер та материја спречава да зетар одвоји природно семе, и највећа могућност, да се семе тако посеје, што би доцније приморало сељака да „прореди“ своје расаде, што би тиме био у губитку.

Очевидно је, да овакво објашњење није могло задовољити истражну власт и с тога је она узаптила сво његово залиха на којих је сазнала за сво његове напише клијоште код којих је послала једног нарочитог хемичара да анализе ово семе које је он њима снабдевао. У исто време, она је истраживала на становишта да сазна сву количину тог песка који је тај трговац могао примити. Ту, опо је било већ много теже сазнати, јер је ту „самошу „талијанску детелину“ трговац добијао под разним именима и на разне адресе, а, наравно, у његовим књигама о томе није ни било спомена. Напред, јасно је закључио, да је он, за неколико месеца, морао добити више од тридесет хиљада килограма нечистог детелине! Трговац је с почетка порицао ово, но напред је признао, да је накупно још потпуна вагона од којих је само један део употребио.

За то време, извлаше које је нарочити хемичар извршио код најважнијих клијената, показале су, да је семе било измешано са 20 до 30 од сто бојадисаног песка.

Кад се узме у обзир то, да се један килограм семена од детелине продаје по 1·80 до 2 динара, и да је песак коштао трговца укупно 20 динара 100 килограма, онда се може врло лако израчунати огромни добит који је тај трговац тим начином имао и штета, која се тиме нанесла пољопривредницима.

При таквом исходу ствари, истражна власт није могла друкчије до да преда тог трговца, његовог ортака и све његове служитеље суду изо варалице и фалсификаторе продане робе, и Музенски суд, према тим чињеницама, осудио је трговца на шест месеци затвора и 3000 дин. казне, његовог ортака на месец дана затвора и 2000 дин. казне, а све њихове саучеснике на разне новчане казне.

Ето, то је та полосадна агрикодна превара, о којој су се морали занимати надлежне власти и у чија су три пред ушли тежешни земљорадички синдикати и тиме спасали, поред њихових добрих страна још и ту, да су они будни старатељи земљорадничких интереса.

Ми смо мислили само да овим показамо чему могу бити изложени сироти земљорадници и у циљу изложимо земљака. Ми не сумњамо, да ће ово послужити као корисна лекција свима онима, који преварен и недозвољеним средствима хоће себи да стварају капитале на рачун других. Наше је мишљење, да код нас нема до тога још; али ипак, ако би се случајно какви пољопривредници, нанашљи рекламама и детињном цепом, решио да добавља ито чу је њихов од каквих шверцаваоца, на увиђ тога ово превареви, онда нека ово има на уму. У осталом, као што рекосмо, изворно да тога код нас може бити, пошто наше „Пољопривредно Друштво“ набавља и врши продају пужног семења, а то је за сопсема једна врло озбиљна гаранција.

А. Р. М.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 23. Априла 1894 год. у Београду

Биди су: Председник г. Коста С. Таушановић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови управног одбора г.г. Паја Тодоровић, Свет. Љ. Гавриловић, Др. Марко Т. Леко, Коста Главинић, Живојин Јанићијевић, Анта Голубовић, Н. Вељковић и Тодор Николајевић.

Председавао председник г. Таушановић, бележио прилаши дуж. секретара члан управе Н. Вељковић.

66.

Прочита се записник X и XI седнице, који су по прочитаву усвојени.

67.

Прочита се писмо г. Министра нар. привреде (одговор на акт друштва под Бр. 1275) којим усваја предлог друштва да се рад око сузбијања „Перонеспоре“ предузме у оних 10 места, што их је одбор перонеспорин предложио, као и да истим радом руководе лица именована у претставци, и стављи у изгледа на име помоћи и других 10.000 динара који је друштво тражило: — Одбор реши:

1. Да се овај акт са свима осталим актима који се на сузбијање „перонеспоре“ односе, упуте одбору перонеспорном, те да исти у будуће са радовима око перонеспоре руководи;

2. Да се умоли г. Министар Нар. Привреде да упути на стални рад одбору г. Живка Шокорца секретара министарства те да исти све послове који се на „перонеспору“ односе, отправља.

68.

Читају се понуде на расписани стечај за секрета друштвеног и по прочитаву истих и дужем саветовању одбор приступи гласању и за секретара:

Изабра г. Милутина Јовановића редовног члана друштва са платом од 130 динара месечно или 1560 динара годишње, но с' тим да се и уговор закључи с' њим најмање за једну годину дана, а досадашњи пријемо дужности секретара г. Никола Вељковић задржава и даље на раду у друштву за практичне послове са хонораром од 80 динара месечно из плате секретара, пошавши са уверења што друштво нема економа и потреба је за горњи посао.

Плата секретару има се рачунати и издавати од 1. Маја ове године.

Усљед овога избора, хонорар друштвеном писару госп. Мићићу престаје тећи од 1. Маја ове год. а од тог дана да му се издаје плата одређена овогодишњим буџетом.

69.

Прочита се оставка г. Мирка Миљковића уредника „Тежака", коју подноси на уредништо с' тога, што је са службом премештен.

Одбор исту уважава, с' тим да се избор новог уредника стави за идућу седницу на дневни ред.

СТЕЧАЈ

радова за Пољопривредни Календар за 1895 год.

Према одлуци Управног Одбора Срп. Пољопривр. Друштва од 270 м., за поучни део Пољопривредног Календара за 1895 годину примиће се чланци, којима ће се расправљати ови предмети:

1, О правилном припремању земље за сејање на њивама, и о потребним справама за то.

2, Какве се врсте ђубрета, осим животињског, могу код нас употребити за ђубрење, како их ваља прибирати, справљати и износити рад ђубрења.

3, За што је потребно стрмнине плевити, кад тај посао треба вршити и како.

4, О најважнијим биљним болестима, које се код нас јављају и како их треба сузбијати.

5, Како да се повећа принос од ливада и како ваља пашњаке неговати.

6, Шта се постиже „укрштањем" код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи.

7, Који би се начини боље прераде млека код нас могли препоручити и како треба ту радњу уредити с обзиром на наше прилике.

8, Болест „метиљ" код оваца, предохрана и сузбијање исте.

9, Како се подижу виногради са калемљењем лозе на сталном месту, који су начини калемљења за то препоручљиви и како се они врше.

10, Како се производи и негује јабуковача за ширу потрошњу.

11, О општинским воћним расадницима и о засађивању и обдржавању воћака покрај јавних путова и друмова.

12, О избору места за пчеланик и како треба уредити угледан пчеланик.

13, На каквим се местима могу код нас подизати четинарске шуме и од којих врста четинарског дрвећа.

14, О постројењу и уређењу стаја за стоку, станова и осталих пољопривредних зграда, и како треба уредити сеоско двориште за пољопривреднике у равницама, као и за оне на брдским местима.

15, Најважније из рачуноводства за наше пољопривреднике.

16, Којим се споредним занатима могу пољопривредници код нас занимати, како они у равницама, тако и они у планинским крајевима.

17, Главније погодбе за одржање здравља у вези са домаћим опробаним средствима за лечење најчешћих болести народних.

18, Приповетка с пољопривредном тенденцијом.

Ако не буде поднето довољно чланака с овим насловима, примиће се за Календар и чланци с другим темама, ако они само одговарају циљу и задатку коме је Календар намењем, и ако чланци с таквим темама нису већ штампани у последњим годинама Календара.

Чланци у опште треба да су написани популарно и да су снабдевени потребним илустрацијама; да су, по могућству, поткрепљени искуствима код нас и да су што краћи.

Који се од поднетих чланака буду примили и штампали у Календару, наградиће се са 80 до 100 динара од штампаног табака. Они пак чланци, који се не би штампали у Календару, а буду оцењени као добри, штампаће се у друштвеном органу „Тежаку" и наградити као остали чланци, који се у „Тежаку" штампају.

Рок за поднашање чланака за Календар одређен је до 1. Августа ове године.

Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу Друштвену, с назначењем да је за Календар.

Бр. 1744. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 29. Маја 1894. год.

Умољавају се уредништва српских листова да овај стечај изволе прештампати.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Одличија „Кнез Михаило." — Граор и његова вредност за напредно газдинство. — И сеоске општине треба да имају ваге. — Кад је најпробитачније да се кидају „лозице" од јагода. — Српска почетничка кошница. — Противу бувача. — Мисли о нашим економским стварима. — Извештај са виноделског конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак** (свршетак).

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО — Краљ.-Срп. државна штампарија — Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 год. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ПРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 26. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 26. ЈУНА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

Са прве изложбе округа Црноречког, обављене 21. Маја 1894. год. у Зајечару.

Бивши стални одбор окр. Црноречког, донео је решење у Априлу ове год да се приреди једна изложба говеда 21. Маја т. г. за округ црноречки, како би се могао видети и оценити успех какав је учињен, набавком и чувањем окр. бикова; но, пошто је самоуправа окружна најновијим указом уништена, то је г. Министар Народне привреде наредио началству окр. ду изложбу обави у свему по програму бив. сталног одбора, што је и учињено.

Да би пак читаоци имали пред собом прегледнију слику саме изложбе, — ја ћу овди изнети неколико главнијих тачака из самог изложбеног програма.

I. Изложба са наградама.

Ова се изложба дели на три оделења.

1. Оделење: изложба крава са теладима. Награда је било двадесет: две по 60, две по 50, две по 40, четири по 30, четири по 20 и шест по 10 динара. Награде укупно 560 динара. Услови су: да су краве стеоне од окружних бикова, да су телад од окружних бикова и да нису старија од 1 године.

2. Одељење: изложба женских грла преко једне године старости.

Награда је било двадесет: једна од 60, две по 50, две по 40, три по 30, пет по 20 и седам по 10 дин. Награде укупно 500 дин.

Услови су: да су телад преко једне године старости и да су од окружних бикова.

3. Оделење: изложба мушких грла преко једне године старости.

Награда је било двадесет: једна од 50, две од 40, три од 30, четири од 20 и десет од 10 динара. Награде укупно 400 дин.

Услови су да су телад преко 1 године старости, да су од окружних бикова и да нису почишћена.

Дакле, награда је било свега 60.

II. Изложба без награда.

1. Оделење: изложба окр. бикова. У овом оделењу били су изложени сви окружни бикови.

2. Оделење: изложба стеоних крава; бикова и јуница домаћега и страних сојева, чији сопственици нису тражили награду, или су их излагали ради продаје.

Оцењивачки суд био је састављен из чланова: Илије Бошковића предсеника суда општ. зајечарске, Жике Миленовића сељака из Планинице, Милете Митића учитеља из Сумраковца и Милана Ј. Петровића економа из Вражогрнца, а овима је придодат још и г. Љуб Којић наставник винод. воћ. школе, који је са ђацима ту био.

Када је освануо 21. Мај, могло је се видети како сељаци из оближњих села (јер сељаци из даљих села дошли су са стоком 20-ог у вече у Зајечар) воде пут Зајечара, који краву са телетом, који једногодишњака или једногоду јуницу. Киша је почела падати изјутра на све до подне као из кабла, баш у пркос кише, зајечарска је пијаца била око 12—2 часа по подне препуна стоком (краве с теоцима испод и преко 1. год. старости), тако, да се једва човек могао прогурати да кроз пијацу прође.

Поред тога, што из неколико села није било ни једног грла због хрђавог времена, ипак је изложених грла било толико много, да су се заинтересовани сви изненадили. Било је преко 500 грла изложених за награду, а још толико би било, да није било кише.

Оцењивачки суд је почео свој рад у 2 часа по подне. При одабирању грла за награду, присуствовао је и господин Министар народне привреде, који се је похвално изразио. Целу пак изложбу посматрали су наши млади свршавајући ратарци из Краљева и винодељци из „Букова", заједно са својим наставницима г.г. Благојем Тодоровићем, Јоцом Марковићем и Љубомиром Којићем.

Оцењивачки суд руководило је уверење: да се награде издају само оним грлима, која су понајбоље однегована, и да се сељаци више задовоље, што је тако и учињено у свима трима оделењима.

Међу грлима у III-ем оделењу, т. ј. међу мушким грлима преко једне год. старости, није се имало просто шта шкартирати и одбити без награде; само да је било

више а мање награда, па сви да се задовоље. То је било све подједнако као „на један калуп дотерано“! као да је све из једне утробе изашло! Она сиво мурга длака, они правилни рогови, она величина и гојазност, ама све наслеђено од оца!! Требао си драги читаоче бити па видети, јер ја немам речи којима би могао тако лепо и китњасто описати и похвалити, а уједно и моју радост исказати.

При издавању награда, гледаоци су се тако нагомилали да прост иглени врх није могао пасти на земљу, већ на човека; а какве је патње и муке због тога трпео оцењивачки суд, то овди не треба ни помињати. Треба само напоменути, да би полоција у будуће требала у оваким приликама бити окретнија и вреднија.

Српско пољопривредно друштво и у овој прилици показало се је онако како само такој корпорацији на част и похвалу може служити. Оно је и ову прву Црноречку изложбу говеда помогло са 100 динара, која је по нарочитој напомени Друштва издата најбољем мушком грлу из III-ћег оделења. Ту награду, добио је један врло сиромашан сељак из Сумраковца.

При издавању ове награде, био је и један дирљив призор. На име, када је наш уважени марв. лекар г. Тома У. Милошевић пружио томе сељаку 10 банака, рекавши му да је „Српско пољопривредно друштво“ као свуда и свагда, тако и овом приликом послала једну награду да се награди једно најбоље грло, и ми ево дајемо ти ових сто динара друштвених с тим, да и даље чуваш и негујеш добру стоку, он је — сељак — скинуо капу са своје главе и са очима пуним суза радости, пружио руку своју да г. Тому у руку од превелике радости пољуби!! но наравно да му то није дозвољено.

Исти је сељак инокосник и врло сиромах. Продао је то своје грло од 13 месеци старости још у вече за 240 динара г. Андри Миладиновићу трг. овд. Добио је за њега са наградом свега 340 дин.!! Ето привредниче шта се трудом и заузимањем постизава. Јунца толико старога од наше домаће стоке, продавао је наш сељак недавно за 60—70 динара, а сада продао за 340 дин. Заиста је чудновато и невероватно, али је истина.

Изложба без награда (сем окр. бикова) била је такође многобројна. У овој изложби понајвише је заступљен био бернски сој швајцарске расе.

Окружни су бикови сви (сем једног из Д. Беле реке који није добро храњен и негован) добро храњени и неговани. На кантару су тежили од 7—800 а неки и више килограма. Према томе, може се сав новац утрошен за исте бикове, продајом истих наплатити и тај уложени новац округу вратити, а међу тим колики и какви су подмладак у округу оставили, о томе нећу ни да говорим. То сам само поменуо ради утехе оних, који су дизали ларму по разним политичким листовима о набавци ових бикова.

Треба рећи сада коју и о појединим одгајивачима говеда.

Тако, на првом месту заслужује хвалу и признање за напредак сточарства у овом округу г. Тома У. Милошевић окр. марв. лекар који врло добру стоку производи, који је и неколико страних сојева за себе набавио, са домаћом стоком укрштао, те тиме давао пример целој околини, и најпосле, његовим заузимањем и окружни су бикови набављени.

За тим, у ред примерних сточара долази и госп. Андра Миладиновић трговац из Зајечаро. И он је набавио две краве инталске* расе, са окруж. биковима вршио укрштање, и леп подмладак добио.

ПОДЛИСТАК

РЕЧ

Говорена приликом оснивања пољопривредне подружине, у Мерошини 17. Фебруара о. г. Ст. Болманац свешт. Александровачки.

Драга и Љубезна браћо!

Усљед обнародованог позива од стране сазивача овога збора, у цељи оснивања пољопривредне подружине, ви дођосте браћо на збор, и добро сте и у добар час дошли; и ако ће добре воље бити, да приступимо раду, који ће нам врло лепе користи прибавити, наше стање на боље окренути, наше куће и кућни живот у добром животу и газдовању ојачати, из сиротиње подићи и оснажити. У то име добро дошли браћо, у то име помози нам Боже! —

Потреба ове пољопривредне дружине увиђена је доста давно у нашој земљи, још 1869. год. она је заснована, а томе је сада 25. година животу њеном. Та је дружина узакоњена и има своја правила, и што је главно, то друштво стоји под Највишом Заштитом Његовог Величанства Љубљеног нам Краља Александра I.

У нашој земљи има подружина, али их мало има; најближе су нам Нишка и Прћиловачка подружина.

У срећним државама, у срећном и напредном народу, те су подружине давно одомаћене већ у сваком јачем месту и селу. Те су подружине обогатиле сељане, а сељани обогатили своју државу; те данас такове државе и такови сељани цветају и напредују у свему; јер иду с временом и науком напоредо, јер знају да је време и наука најјача сила на свету, знају и држе се оне пословице: времена се мењају, а и људи у времену. —

Народи који не воде рачуна о сувременој науци, газдовању, и напредовању светском, који се не паште да с временом и науком напоредо иду, а нарочито у прлинама људским, тих ће народа нестати, време ће их збрисати са лица земље. — Међу тим народима и ми се Срби по готово налазимо.

Истина, нас су Србе у многом помели наши тавни историски догађаји, а нарочито тужно Косово са својим падом и поразом, које нас је у црнило завило, у ропске петвековне ланце оковало! И ово нас може нешто пред светом, науком, и временом и да оправда. Али сада, када смо се тих мучних неприлика, опростили, и себи слободу, краља и краљевину извојевали, по урођеном нам духу и својству јунаштва и чувеног витештва, сада би требало да пођемо хитно напред и у савременом бољем газдовању, а да се опростимо и отресемо старих наших навика и предрасуда код куће и кућног живота, обрађивању земље, старог заната и неподесног алата, а латимо својски новијег у духу и добу времена створеног корисног газдовања.

А да би овим корисним путем поћи, и на боље се стање у кући и кућном животу, на унапредније целокупно газдовање упутити могли; поред благодети која би нам указала установе пољопривредне подружине, ваља нам, да понајпре отклонимо из

У ред примерних сточара долази и поп Љуба Милетић из Леновца, који је купио такође једну краву инталске расе, и укрштањем ове и своје домаће стоке са окр. биковима, произвео лепу стоку. Камо лепе среће да се и остали свештеници на овог узор свештеника угледају, те и себи да користе, а и околини у којој су примере да дају. Многе свештенике знам који су препуни свакога блага, па их жао и 8 дин. да за светлило наше пољске привреде „Тежак“ годишње плате. А и да не говорим о томе какве су тврдице и муфтаџије у другим приликама, као и то како многи од њих од најгрђег интерешцилука живе!

Још много и много има пољопривредника у овом округу који заслужују признање у погледу развијања сточарства, међу овима свињарски трговци, али ми простор овога листа не дозвољава да их све овде именујем. Њихове заслуге за напредак сточарства, забележиће прувредна историја.

Најпосле, треба признати и похвалити рад бившег ст. одбора и окр. скупштине, јер они поглавито признање за напредак сточарства у овом округу заслужују. Окружне самоуправе као врло важне економске чињенице у окрузима, није требало ни у ком случају укидати.

И ратарци и виноделци обојих наших завода, и сви странци, однели су лепе успомене са наше окр. изложбе говеда. Нека им је хвала, што су присуством тога дана умножили број гледалаца и нека им је срећан пут.

Ако се и даље продужи укрштање ових раса са нашом домаћом у овом округу, овај ће округ кроз кратко време моћи лиферовати врло добру стоку (говеда) како за трговину, тако и за приплод

Закључујем свој извештај о овоме с тим, да сам мишљења: да се најдаље још за једну годину дана ови исти бикови чувају, па по том да се продаду, а за исти новац набаве други млађи и од истих раса, јер су садањи окр. бикови већ отежали, и за приплод почињу онеспособљавати.

Мил. Ј. Петровић
економ
ред. чл. Срп. Пољоп. Друштва

О ОСТАВЉАЊУ И ЧУВАЊУ ЈАЈА.

Лето ће да прође, па ће проћи и време, да се кокошке „насађују“; али, оне још дуго неће престати да „носе“ и свака се домаћица мора побринути, да добивена јаја, која јој преко потребе преостају, за даљу, доцнију употребу, добро очува, нарочито за зиму, кад су јаја и обређа, па зато и скупља. Па и они, који јаја купују, биће сигурнији кад се с јајима снабду онда, кад се кокошке престану „насађивати.“

Ми држимо, а у неколико је и оправдано, да се јаја за зимњу оставу, прикупљају у „међудневницама“, т. ј. између мале и велике Госпође. Било тад, или мало и раније, то је све једно, а главно је то: да су јаја добра и здрава, и да се добро, ма на који начин, за дуже времена очувају.

За остављање јаја употребљаваше и препоручиваше разна средства, а циљ је свију тих средстава та, да се ваздуху спречи продирање у јаје кроз оне шупљике на љусци, и тиме предупреди, да се јаје у додиру с ваздухом, може да уквари. И писац ових редака употребљавао је разноврсна средства, и нашао је кроз тридесет и више година, да ни једно не беше баш у тој намери одговорило својој задаћи, да би му се могло признати и рећи: е, то је најбоље; јер, или се помоћи овог или оног средства јаја не могу добро да очувају, или добију неки непрејатан укус, а јаје мора бити по укусу — сасвим чисто, без и најмањег страног задаја.

кућа наших неподесан начин живота, ради кога пропадамо у сваку руку, и не стаје нас пре времена, без божије воље, са света.

Ево тога неподесног начина живота.

Какве су куће наше, и како ми у њима живимо, познато нам је.

Куће су нам тавне, неопречене, мрачне, страшне као тавница, а зато су тавнице и страшне што су тавне; подесног прозора нема, куда би здрави зрак сунца и ваздуха улазити, а нездрав излазити могао. У кући се на влажној земљи лежи, спава, без кревета, земља нам снагу усише, живимо као оно дрво на земљи, лежећи трунемо, и свакојаки гад нас једе; дим, чур, на све стране, око сузи, плаче, тек што не вели: домаћине, помози ми, отклони, то зло, од себе и мене. Оћеш болести, па и саме преране смрти. Ето ти је!

Без ваздуха, без светлости и сунчана зрака, човек живота нема. У засталој и укваренoj води и риба гине; тако и човек у затвореном и нездравом ваздуху пролази.

Ево још једног доказа у колико дејствује чистота, здрав и свеж ваздух на здравље и дуг живот.

Александрово село засновало је гробље пре 13. год., када се је и населило; село броји 400. душа, и до сада има 90 гробова, а бројно у душама добро напредује.

Баланици село, броји 450 душа, засновало је ново гробље пре 5. година, и ископало је до сада преко 300. гробова. Ево шта чини чистота и уредан, а шта нечистота а не уредан живот.

И у кући Александровчана има још много што шта, што би требало још у бољи ред довести; но њих може у том скорашње населење и да оправда; али у главном у њиховој кући и пољској радњи, опажа се добра и напредна управа у свему. Кућа је у њих обељена, прозори прозрачни, за ветрење ваздуха подесни, соба је чиста, кревети по соби намештени, у суво се и чисто легне, лепо одмори, и здраво на рад устаје; па и сама рана и хлеб подеснија је браћо у њих, неговали код вас.

Поред свега тога још кад у болест паднемо, да бар потражимо здрава и права лека, и боже помози. У кући где је домаћин оболео, ту је сва кућа болесна, ту се послови забатале, да човек ако се по срећи из болести и лигне, једва у ред довести може. Чувај здравље да те не обхрва нездравље. Одгрћи посо, да тебе посо не одгрће!

Ми када у болест паднемо, место да доктора, потражимо ми тражимо бабе и бајалице, докле ове код болесника смрт не избају, и за гроб спреме; па тек у крајњој нужди сетимо се доктора, када већ и доктор помоћи не може, јер је у свему закасњено, а душа га боли, кад види да се с малом ствари помоћи, и смрти на пут стати могло, само да се одма код њега помоћи потражило.

Што је ватра на кући, то је болест на телу; ил гаси кућу чим се и како се гаси, ил ће кућа изгорети; или лечи болест чим се и како се лечи, или ће смрт своје учинити! —

Да бабе и врачаре могу лечити, цареви и краљеви и велики људи, држали би те бабе и бајалице уза се; но ми их тамо не видимо баш ни једне; но на против видимо тамо људе докторе, који су свој живот тој науци посветили испитујући лекове и човеково тело, те према томе целителне лекове оболелом дају, лече и болест излече. На страну дакле бабе и бајалице, а преда

Ево баш за доказ неколико примера.

Премазивање јејтином, сланином, стеарином итд., придаје јајима пријатан мирис, а и не очува их баш, као што би се очекивало, од кварења. Још ми се понајбоље очувала јаја и од кварења и од страног задања, кад сам их остављао у кречној води.

Премазивање јаја неким лаком ил' фирнајсом, па ма та средства и најчистија била, такође није за препоруку, јер јаја од њих добију непријатан укус.

Писац је проналазио једно средство, за које се кроз неколико прошлих година уверио: да је најбоље и најсигурније, које никаквих мана нема, и јаја прекасно очува и на собом никаквог непријатног укуса не оставља.

Ово је сасвим просто и чудити се је, да га до сада нико препоручио није. То је средство — *чисто, скорашње белање*. Ово се употребљује на следећи начин: најпре треба белање добро избити у пену, па га оставити 24 сата да престоји; за то ће се време избистрити и сталожити; сад треба ону горњу пену с бистрине скинути. Са том заостало бистрином треба — једним перцетом, или малом четкицом — јаја премазати и с врхом доле у неко сандуче поређати и на суво, али ладно место оставити. Ова белањевина осуши се и отврдне после неколико сати, и сигурно спречи ваздуху улаз у јаје. Но пошто би се овако премазана јаја, кад би се скоро премазала одма рећиле, једно за друго и за сандуче слепила, да их не би могли доцније одвојити без да их не би разбили, то треба једног дана једну половину премазати, па оставити да се осуше, а другог дана другу половину, па пад се и ова осуши, онда да се рећиле.

Нико не мора то на једанпут да учини, и сву потребну количину једног или другог дана да премаже; нека распореди на више дана, али нека буде уверен, да ће и последње јаје преко зиме као споро „спасено“ бити. Мило ће ми бити, ако још ко ово средство опроба и њиме се похвали.

Др. **Радић.**

ОДБРАНА ВОЋЊАКА ОД ГУСЕНИЦА.

Последњих неколико година, гусеница је у бригу бацила наше воћаре, нападајући на воћњаке. Она је неколике године тако бесниле, да је по извесним пределима тако рећи сваштоно обретала лист од воћке, те њису ни рађале, а многим воћњацима то је био повод, да нагну изумирању своме.

Гусеница се тако много накотн, да оне помиле свуда; чак и по кућама и стајама, онде где пољопривредник обедује или спава. А шта тек да се рекне за лептирове, који се из тих гусеница развију? У допису из Пољне, ју „Тежаку“), од 20 Маја 1892 год. г. Андра В. Парађанин вели ово: „Пре 5—6 дана осванула су нам воћњаци и свако дрво у белом руву. Свани је се запрепастио кад је ово чудо видео, јер је исто било све од самих лептирова, којих има на милионе....!

Лептирови ова паре се и остављају јаја своја на воћкама, из којих се идуће године изиђе још грдница и страшнија маса гусеница, а кад се оне ујастоше за две три године јаче појаве, онда воћњаци не рађају — те се пољопривредник штети; онда се воће суше — те се штета удесетостручава!.

Наше старање да одбранимо воћњаке од гусеница, апсолутно је никакво; и да их прошле године само хладно време и киша не подави, до ове би се године страхота много тога гадна накотило. — На не само да ништа непредузимамо за уништење гусеница, већ се налази и таквих „пророка“, који законовном свету причају: како их је грехота и уништавати, јер су оне знамење нерасположења Господњег!

Али, ваљда ће се меродавни чиновни постарати, да се оне штеточине редовно уништавају. То би се најбоље постигло законодавним путем, на начин, какав смо ми још пре три године у „Тежаку“ предложили.

Но, пошто ћемо ми на законодавство још дуго чекати, пошто се пољопривреда, и јако је извор државног живота, запоставља свима другим гранама, то сматрамо за дужност скренути

се докторе, ако смо ради своме добру. Ми када хоћемо неку радњу радити, то тражимо за то човека, која се том радном бави, који то најбоље зна, па ту радњу таковоме и поверавамо, па тако и у болести треба да чинимо; чим болест наступи одма докторе потражити треба.

Ми када болујемо и умиремо, обично кажемо: божија напредба! Истина, да постоји та божија напредба у свету, али непостоји тако како је ми држимо; јер када би то тако било, то би Бог био велики непријатељ наш; а свето имамо појме, да је Бог милостив, штедар и човекољубив, да Бог жели човеку добро, и хоће да ми дело ми овом свету поживимо, и да у дубокој старости променемо овај земаљски живот, и тихо се тада у гроб спустимо, као оно сунце над се клони западу, и тамо зађе, а нас преда ноћи на одмор наш! Ко се чува и Бог га чува. Јесн ли здрав, то си одма и весео и добре воље; а добра воља на добра дела креће, весело срце иудељу преде. Је си ли пун нездравља, није ти мило ни само имање јер га нема ко да ради, те да својим лепим радом користи и себи и другоме, 'оволико о здрављу, и бољем и напредијем животу и газдовању у нашој кући.

Сада да пређемо на друго питање нашег домаћег газдовања, а то на наше народне одело.

Што се својим народним оделомодевамо, и тога се придржавамо, то добро чинимо, и то је добро и свако похвале достојно. Народне је одело, своје одело, а куповно је одело туђе одело; боље своје него туђе, благо оном сваком кад без туђег бити може. Али није добро, ни хвале достојно, што смо се по чели туђим оделомодевати, и то још свиленим оделоме, које купујемо када женимо и удајемо децу нашу. Да купиш ту свилу и кадифу продао си стоку, штетово су на стоци када си продао, штетово на свили чим си је купио; хоћеш ли пропасти. Ето то је. На страну, браћо, то туђе а штетно одело, јер оно и не долнкује нама и нашем пољском животу и раду. Данас се отреса свиле и опај за кога је, а не мн, што никако и није за нас. Ко купује оно што не треба, продаваће оно што треба. У нашем народњем оделу видиш обучена човека или жену, старо и младо, свакоме мило бити мора, а то с тога; што је то одело од своје куће. своје руке, своје стоке, своје вредноће и памети своје. Држимо се дакле свога лепог народњег одела, које нам је од наших дедова остало, и не мењајмо га докомелено, јер ко мења одело овај мења и обичаје, а ко мења обичаје, онај може лако променити и своје име, језик, па и народност своју, а страшно је то и помислити, да је таковог човек већ тим дотерао до прага, да и верозн променити може, а од чега сачувај нас боже!

Да завршимо.

Устанимо браћо слогине за бољим и напреднијим радом и животом у нашој кући. Негујмо међу себе мир, слогу, и љубав, и чувајмо то као лепу сламу, као сјајно огледало леле вољне наше у кући нашој. Будимо радени, окретни, промишљени; на ћемо бити здрави, светли, и напреднији. Погледајмо оног рђав у прашини, како је рађен, надрљан и окретан, врти се и превртс се онда сво, дотле докле изађе не нађе. Погледајмо вредну пчелицу, како дано и ноћно неуморно на свом роду ради, за себе и другога; она нам поучавању свеју гроди, и слатким нас медом слади! — Рађен човек је и здравија од нерађена; он је у лицу светао, као оно и разник у плугу, који је често у бразди;

пажњу нашим пољопривредницима на овога њиховог опасног непријатеља и штеточињу, те да они сами бране своје воћњаке.

Одбрана та врло је проста, те је сваки може вршити. Она се укратко састоји у овоме:

1. У зиму треба воћке марљиво очистити од гусеничких јаја, па та јаја уништити, туривши их у ватру.

2. Ако ипак остане што год јаја која су се измакла оку пољопривредниковом, па се гусенице излежу и напану на лист, онда треба под дрвећа, на којима има гусеница, палити сумпор. Оне попадају, и онда ах је лако погазити, а још боље намамити кокоши да их поједу. — Неки их још уништавају хлорним кречом.

3. Па и после овога, ако ипак остане која гусеница, те се излеже у лептира, онда ноћу треба сеном ложити ватре, на које лептири налећу и погоре.

Но није довољно да ово ради само један или неколико њих, већ цело село, цела општина, читава околина, у којој је се ова штеточиња појави. Ако не би неки хтели да раде, онда општински судови у договору да издаду наредбе на основу § 326 крив. закона, за заједнички и једновремени рад у овоме правцу, а према онима, који се не одазову наредби, у интересу јавнога добра, треба каштиговати по закону.

Ми би се осећали срећнији кад би ово последње средство било излишно; али, ако га равнодушност наших пољопривредника изазове, онда општински судови не треба да оклевају.

МИСЛИ О НАШИМ ЕКОНОМСКИМ СТВАРИМА.

(НАСТАВАК)

До сада су нам, као што је познато, све ствари прече биле од економских, јер смо се задовољавали највише тиме, што смо увек ласкали нашем пољопривреднику, да је он и паметан и бистар, да му је земљиште, у вези с климом, такво, да га чини и срећним и задовољним — и ако је он из године у годину све више грцао у дугове и материјално пропадао. Каква бесмислица — да не кажемо шта друго. Тога од сада не би требало да буде.

Поред осталих незгода, с којима се боре наши пољопривредници, на првом је месту питање о својим и о заветинама. Ово је прв, који подгриза у опште нашу пољопривреду. Ту скоро имали смо прилике да видимо где се двојица парниче због једног парчета земље у моравском кључу, које не вреди по процени више од 200 динара. Преко 40 сведока испитано је већ код првостепеног Суда, и до сада кошта парница тужитеља преко 600 динара. И то што ће имати потребе да изађе и судија на лице места, а ту ће бити, разуме се и адвокати, као и код Суда, — то ће по рачуну ова парница, док се скрши, коштати више од 2000 динара!! Ово није редак случај у нас, и, може се казати, да, сваке године, многи услед парничења пропадају. Тек незнатна мањина у земљи, као што знамо, има тапије од својих имања, па и оне су често пута нетачне и непоуздане. Спорови око заватина умножавају се из године у годину, а отмицама општинских утрина нико није у стању стати на пут. Шта више и државна имања заузимају се нагло тако, да је на неки начин постало код нас бесправно стање у земљи. На какав се начин опет несавесни заватинари убаштињавају код судова — о томе би се могла читава студија написати. Простор овог листа не допушта нам да се упустимо потанко у претресање ове интересне теме, која би требала сваког да заинтересује, да се овом злу на пут стане.

Јако смета рационалном обрађивању земље и то, што су имања код нас и сувише распарчана. Један осредњег стања домаћин на селу, који нема више земље од 5—6 хектара има ту незгоду, што му је земља на 15—20 парчади издељена и по разним странама. Брдски крајеви у ужичком, рудничком и крушевачком округу имају земље у Поморављу на 10—12 сати даљине, и они су принуђени, у времену пољског рада, да напуштају своје куће и своја имања у селу, и да силазе у Поморавље, па кад тамо најпре поору и посеју, онда се тек враћају у село. Многи из брдских крајева, којима је бујица и провала облака засула имање, узимају и на пола у Поморављу земљу и отуда се хране и издржавају. Прошла је година била неродна у Поморављу, докле су брдски крајеви имали обилну летину да се боља није могла пожелети. Који су мање узорали и посејали у брдима, а ограничили се више на рад у Поморављу — ти су се кајали. Горњи крај жупе око Копаоника, Јошанице и Жељина отпочео је био жетву тек о Крстову дну. На више места кукуруз беше истом свилао. Како је лепа јесен била, то су сви усеви стигли, и све је опет у своје време прибрано било. Особито је хелда обилно родила, а после ње и остала стрмнина и брђани се могу хвалити с прошлом годином.

На *комасацији земљишта и уређењу економске полиције ваљало би збиљски радити.* Закон о чувању пољског имања показао се и непрактичан, а и слабо се врши. Који год није оградио и ошанчио своје имање, тај није ни господар од свог иметка. Тужбама и споровима око прачињене штете нема краја. Услед тога, видимо, где сточарство у нас из године у годину опада, и, ако овако стање даље потраје, многи ће стоку и утрети. Да се општинске утрине одбране просто је немогућа ствар, јер су државне власти и сувише заузете другим пословима. Бивало је и бива и таких случајева, да власт по два, три пута казни каквог заузимача и поништи му шта више и усеве — па ипак и даље такав заузимач држи исту општинску утрину, јер се нада да ће тиме што је она у његовој државини, задобити на њу, после неколико година, и право својине. А да су многи на несавестан начин дошли и до праве својине — о томе је излишно и говорити, као и о свима марифетлуцима, који се у оваком случају врше.

а овај који није у раду, тај је захрђао, и хрђа га једе докле га не изједе!

Погледајмо по нашем лепом Добричу, како је леп, јер му је и име лепо Добрич! Неко чека на нас, да га обделавамо, засејемо и засадимо, да га облагородимо, ко што је он некад, и за време наших славних царева и краљева Немањића и био. Предање каже, да су у Добричу тада свилене овце пасле. Наш Добрич, поред свог лепог имена и лепа имена села носи, као: Житорађа, Житни Поток, Крушци, Лепаја, Прекопчелица, Претрешња, Медени Поток и т. д. Добрич је Мисир наш, по њему тече мед и млеко! Добрич је земља пуна злата, само чека на вредне на златне руке, па да се од милине пуне кошеви и жељезнички вагони раном нашим, произведима од сваке руке.

На дело дакле, браћо, пригрлимо и установимо пољопривредну подружину међу нама, јер ће нам она од велике и недогледне помоћи у животу и газдовању бити. Она ће нам прибавити нове алате, разно ново семење, жита, разно облагорођено дрвеће, поучити нас у воћарству, виноградарству, сточарству и пчеларству. Та ће нас подружина поучити како се о мањем труду, више и лакше и боље по свему привредити, и у свему унапредити може. —

На дало браћо, и Бог ће нас благословити, и даром својим подарити.

У последње време окружне скупштине и окружни одбори отпочели су живо радити на унапређењу сточарства. Многи су окрузи набављали већ са стране и у земљи добру расу бикова, и нерастова, и на те цељи знатне су суме утрошили. Но с укрштањем и облагороћавањем расе говеда, свиња и коња, у вези је и начин гајења исте стоке. Ако се и на ову страну не буде обратила пажња, онда ће се стока после извесног времена дегенерисати. Ну ми држимо инак, да ће се заузимањем окружних скупштина и одбора за кратко време осетити напредак у нашем сточарству. Кад би окружне скупштине још, с окружним одборима, настале исто тако, да се у свакој општини растурају за сада најнужнији пољопривредни алати и справе; па онда у вези с тиме свакој општини да набаве и даду разна семења: од детелине, репице и т. д. онда би овакав рад самоуправних установа очигледне користи имао у економском погледу. По себи се разуме, даби исправа требало у свакој општини поклонити пољопривредне алате и друге справе и семења с тим, да то све не могу оне отуђити. Сваки би се, уверивши се на делу о корисности справа и семења заинтересовао и набављао то све преко пољопривредног друштва — те тако би се и наша пољопривреда, за кратко време, овим у напред могла помоћи. Издатак би био, истина велики; али би се могао распоредити на неколико година. Наш је свет, као што знамо, у опште неповерљив спрам сваке новине, као што смо то већ и на једном месту исказали, и докле се год не пође овим путем, дотле се не може ништа учинити! Ваља познавати у увек кад се што ради зарад и његово расположење према сваком у опште новачењу. Кад онај свет а особито онај који су удаљени од саобраћаја, не верује још ни у корисност детелине, једне обичне биљке, и воле пре да сече лисника у шуми и да се довија на сто начина да исхрани само стоку онда како му можемо препоручивати и плугове и вршалице и друге пољопривредне алате?.... Он ће нам све одобравати у говору — али вас неће послушати да набави чак ни најобичнију и најјевтинију ветрењачу или крућачу. Тек кад види од свога суседа, да он новијим алатом и боље и лакше и брже уради известан посао; да његова земља урађена доноси, више плода, и да му газдинство у опште напредује, онда ће и он врло радо после примити сваку новину. То је ствар емпирике, искуства, и за то се не треба чудити, што је наш пољопривредник свет у економском погледу остао конзервативан и на примитивном ступњу као што је и некада био. У извесним крајевима видели смо, да су мућаче и ветрењаче јако растурене за то само, што су неки у први мах под повољним условима добили ове справе уверивши се претходно о њиховој користи приликом кад су били једном у Аустро-Угарској. Зна се да сваки воле оно што је боље и практичније; али му треба најпре дати прилике и могућности да се претходно о томе и увери. Маса је свуда, више или мање, једна иста, и њој не треба замерити и приписивати у грех оно што не заслужује — као што ми имамо обичај да чинимо!

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Вредност свињчета у старо доба. — Колико је свињче вредило у старо дока као храна људска, најлепше ће преставити ова два три кратка става, која вадимо из „Историје цивилизације у Енглеској.“

Тако:

У Европи је за много столећа једина животињска храна у општој употреби била свињетина, пошто су говеда, телад и овце биле скоро непознате.

У светим књигама Скандинаваца, свињче се преставља као главна рана и на небу.

Оно је било главна рана Ираца у XII столећу. У Француској је такође било општа рана и Карло Велики имао је у својим шумама грдне чопоре свиња. У Шпанији је инквизиција осуђивала као подозриве Јевреје оне, који нису јели свињетињу. При крају 16-ог столећа владала је особена болест за коју веле да је дошла од многог једења свињетине у Мађарској, па и сад је варварски лети страсно једу. У средини 16-ог столећа Филип II кад је био у Енглеској обично је ручао сланине, које је тако много јео, да му је често било врло рђаво. У средњем веку „Тиринжани су плаћали данак у свињама, најскупоценијем јестиву у њиховој земљи.“

Према томе нека сами пољопривредници оцене колика је вредност свињчета била у старо доба!

А како ли се ми према томе односимо?

* * *

Два казана на једној ватри. — Да би се уштедило и дрва, а да би и с мање труда већу количину ракије испекао, нужно је два казана у једно време и на једној ватри наставити.

А то је веома лако урадити. Треба направити и озидати већ, као што се она обично прави, али само у толикој величини, како се на њу могу два казана наместити, и оставити за сваки казан одоздо од ватре толико простора, колико је нужно да их топлота може загревати; па пошто се казани наместе, облепити их. Са стране оставља се отвор један на који се ватра ложи, и други, на који дим излази.

Тако ћемо на једној ватри, која се иначе троши за један казан, пећи ракију на два казана, те и дрва и времена уштедити.

ДОПИСИ.

Из околине Ћуприје, 24. Маја 1894 г.

Извештај о стању и напредовању пољских усева и осталога.

I. Стрмнине.

1. Озима пшеница, нарасла је довољно, искласала је у првој половини овог месеца, а и прецветала лепо сва.

2. Јара пшеница, раније је искласала и сада је у цвету а позна сада класа. Нарасла је у висину око 1 метра.

3. Раж је почела да класа од 28 Априла, сва је искласала и прецветала, порасла је у висину толико, да се осредњ човек неби могао видети кад би ушао уњ.

4. Озими јечам, махом је добар, и нарочито на бољим њивама, израство је 90 см. до 1·20 метра; Искласао по одавно, прецветао и сада је већ у млеку — забелео.

5. Јари јечам, на јаким и бољим местима добар је, а на слабијим и лошијим рђав, тако да још није порастао око 400 с. м. Јари јечмови, већином сада класају — влатају.

6. Крупник, у колико га има посејаног, добро напредује. и

7. Овас — зоб, већим делом рђав је, и то с тога што је доцно сејан, па га онако малог увати суша, усљед чега је закржљао.

II. Окопавине.

1. Кукуруз, сада се уведико рани огрће и позни праши, познији доста је изостао у порасту због недовољне влаге.

2. Кромпир, рани већ цвета, и има кромпира у величини сокошијег јаја, а позни се сада огрће. и

3. Сточна репа и цвекла, у маломе се сеју, посејана добра је,

III. Воћарство.

Грашак, боб, пасуљ пешат и лозје, и сочиво, добро напредују; од воћа и грашка има буранције, а од грашка званог „Америкинско чудо“ и зрна за употребу. Рани пасуљ у цвету је.

IV. Предиво.

Где спада: лан и конопља, лепа су и добро напредују, а особито рани лан.

V. Поврће и зачинци.

Овамо долази: купус, пеп, кезераба, лука: црни, прави и бели, паприка, патлиџани, целер, першуци и т. д.

Овим условима најзанс је сметала суша, али како је била киша пре неки дан, они су се знатно поправили и расту као из воде.

VI. Воће.

Све што је посејао, до сада се добро одржало и брзо се развија. Трешње већ стижу за јело.

VII. Виноградн.

У околини су остали незахваћени филоксером, добро су понели, но њима је доста шкодила слана, која је била пала 25 пр. месеца. Топлота је јутрос 25 пом. месеца била је + 2° R.

VIII. Ливаде.

Траве на природним ливадама, на местима су добре, често и сочне, а на местима ретке и врло хранљиве.

Већи део трава у цвету је, те ће се прва коси дан морати да предузме косидба.

Детелине су добре, а особито брзо расту, после последње кише.

IX. Шуме.

Ове су све понеле доста жира, и добро су се до сада одржале.

Киша је падала: 23, 27 и 28 пр. м. и ноћу између 20 и 21 ов. месеца т. год.

Елементарних случајева није било.

Стање здравља људи и домаће стоке добро је, заразних болести нема нити их је било.

Хране како људске тако и сточне има доста.

Цене хране; како сточне тако и људске умерене су. Пронет је добар.

Цена је земље од хектара 500—900 динара, а под закуп годишње 10—30 динара.

Пав. М. Рад.

Велико Село, 29. Маја 1894. год.

Узимам перо да читаоце „Тежака“ уводим са напредњим радом неке околине, јер верујем да у нашој отаџбини има правца, где је рђавица једини плуг, а о прашатву и загртату нема ни помена.

У мојој околини (Млави и Стигу) већином се сеје кукуруз, који је и главна храна нама сељацима. Обрађивање кукуруза одпочето је у последње време усавршеним начином. Прашач и загртач у великој су заменили мотику а то је дало могућност да се кукуруз добро и на време уради. Данас је жалила пређа врло мала засејана кукурузом све су њиве лепо обрађене, многи по два пут праше кукуруз јер им је то могуће са прашачем, а пређи пут загрну са загртачем. Овај начин рада у велико је олакшао земљорадничком свету те овај здравс, весело и безбрижно полази на своју њиву, док је пре прашача и загртача, неиесело и забринуто полазио на њиву, знајући да ће, док он једну њиву скрши са мотиком другу поров упропастити.

Но, једна је невоља која се бар за сада није почела олакшавати, а та је, што је земља напрљена и осиромашена, те поред све добре обраде приноси се не може повећати. Одмарање земље нико не практикује, а ђубрење са сточним ђубретом[1]) може се изнети само у неколико, јер га нема у толикој мери, да се сва њива ђубрити може, и тако исто ми земљорадници поред свега нашег труда, из године у годину, добијати све мање приноса са наше земље, која се паравно са већом обрадом све јаче исцрпљује. Оволико о кукурузу.

Пшеница се обрађује у већини сасвим по прастари начини, орном жиле, њивама врше, и само се тек по која може видети да носи пшеницу косом. А тек прошлог лета пуцали су неколико мојих сељака метелицу, која поред честог паравна нигде доста и добро ради. Вршалице ми неколико у мојој околини и то махом мање које се без ове пређе, и надати се је да ће ово у скоро заменити пршеље с коњма да тушо; надати се је, ако паравне земље довољом задругу не спречи уводење и примену ових справа.

Цветко Павловић.
земљорадник

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

СТЕЧАЈ

радова за Пољопривредни Календар за 1895 год.

Према одлуци Управног Одбора Срп. Пољопривр. Друштва од 270 м., за поучни део Пољопривредног Календара за 1895 годину примиће се чланци, којима ће се расправљати ови предмети:

1, О правилном припремању земље за сејање на њивама, и о потребним справама за то.

2, Какве се врсте ђубрета, осим животињског, могу код нас употребити за ђубрење, како их ваља прибирати, справљати и износити рад ђубрења.

3, За што је потребно стрмине плевити, кад тај посао треба вршити и како.

4, О најважнијим биљним болестима, које се код нас јављају и како их треба сузбијати.

5, Како да се повећа принос од ливада и како ваља пашњаке неговати.

6, Шта се постиже „укрштањем“ код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи.

7, Који би се начини боље прерађе млека код нас могли препоручити и како треба ту радњу уредити с обзиром на наше прилике.

8, Болест „метиљ“ код оваца, предохрана и сузбијање исте.

9, Како се подижу виногради са калемљењем лозе на сталном месту, који су начини калемљења за то препоручљиви и како се они врше.

10, Како се производи и негује јабуковача за ширу потрошњу.

---

[1]) Шта је са резултатом хемијског ђубрета желели би да знамо?

Примедба уредништва: Поводом овог питања донећемо једна чланак о свима овим питањима и примедбе у неколико на њега, јер су питања кратко изнета у њему врло важна и желели би, да се допуњени на овај кратак допис углеђу при сузбијању важнијега, од мање важног и издвајању крупнијих појава пољопривредних од свакидашњих ситница.

Уредништво.

11, О општинским воћним расадницима и о засађивању и обдржавању воћака покрај јавних путова и друмова.

12, О избору места за пчеланик и како треба уредити угледан пчеланик.

13, На каквим се местима могу код нас подизати четинарске шуме и од којих врста четинарског дрвећа.

14, О постројењу и уређењу стаја за стоку, станова и осталих пољопривредних зграда, и како треба уредити сеоско двориште за пољопривреднике у равницама, као и за оне на брдским местима.

15, Најважније из рачуноводства за наше пољопривреднике.

16, Којим се споредним занатима могу пољопривредници код нас занимати, како они у равницама, тако и они у планинским крајевима.

17, Главније погодбе за одржање здравља у вези са домаћим опробаним средствима за лечење најчешћих болести народних.

18, Приповетка с пољопривредном тенденцијом.

Ако не буде поднето довољно чланака с овим насловима, примиће се за Календар и чланци с другим темама, ако они само одговарају циљу и задатку коме је Календар намењем, и ако чланци с таквим темама нису већ штампани у последњим годинама Календара.

Чланци у опште треба да су написани популарно и да су снабдевени потребним илустрацијама; да су, по могућству, поткрепљени искуствима код нас и да су што краћи.

Који се од поднетих чланака буду примили и штампали у Календару, наградиће се са 80 до 100 динара од штампаног табака. Они пак чланци, који се не би штампали у Календару, а буду оцењени као добри, штампаће се у друштвеном органу „Тежаку" и наградити као остали чланци, који се у „Тежаку" штампају.

Рок за поднашање чланака за Календар одређен је до 1. Августа ове године.

Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу Друштвену, с назначењем да је за Календар.

Бр. 1744. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 29. Маја 1894. год.

Умољавају се уредништва српских листова да овај стечај изволе прештампати.

Прикупљање података за дело „Развитак пољске привреде у Србији"[1])

Да би било јенообразности у одређивању врста земаља и у њиховом наименовању, молим сараднике, ни овом послу, да се при испитивању земаља у своме крају, послуже као основицом мојом књихом: „*Оцењивање Земље*, предавања у земљомерској школи штампано у државној штампарији 1894. Цена 1 50 дин."

Механичке методе у томе делу од стр. 55. до 73. говоре о простом начину испитивања земље — по спољним знацима, по питомом и дивљем биљу, које на њима расте.

И Терова и Шмалцова метода олакшаваће тај посао, али нарочито Новакијева подела земаља на стр. 64. могли да се усвоји као најпрактичнија и најлакша.

Његова цела подела и класификација (одређивање) земаља, изведена је у три таблице у прилогу 2 уз дело и послужиће на јако као руковође у овоме послу.

Молим све сараднике, да се за одељак у прогласу у 20 и 21 броју „Тежака" под овим истим насловом. —

О земљи

послуже овим методама — за разликовање земаља по спољним знацима.[1])

5. Јуна 1894. год.
Београд.

Свет. Љ. Гавриловић

NB Међ' члановима одбора за прославу 25. годишњице друштвене, појавила се мисао:

Да се покуша, ако би се од г. Министра народне привреде, добила најпотребнија помоћ, какву никад до сад није био вољан отказивати, да се приликом прославе, за те дане веже и приређивање изложбе пољопривредне, у најскромнијем виду.

Ако би се успело да се г. Министар склони на то молим да се изјасните, би ли били вољни узети свесрдног учашћа и у том послу? Шта би се све и на који начин и због краткоће времена — могло прикупити и изложити из вашега краја?

Молим што пре за одговор и то и што промишљенији и што искренији:

О комасацији донећемо један чланак у скоро, који чека од почетка ове године, да дође на ред.

Уред.

[1]) Под овим насловом обраћаћу се свој оној господи, коју сам умолио за њихову сарадњу на делу „Развитак и т. д."; сва објашњења и упути излазиће овако. Сарадницима, које ћу умолити за уреднике појединих одељака дела, обратићу се доцније, чим буду изгледи повољни.

[1]) Имам да приметим, да писам још био срећан, да добијем пристанке од свију, којима сам се писмом обратио за овај важан посао.

Г. Г. Радовану Мицићу и Милану Милановићу за тимочки округ, не могу да примим довољно неоправдан пристанак и ја у интересу пољске привреде, најважније гране у Србији, вислујем и на њихово родољубље и на њихово поскртвовање и ипак само на њих рачунам.

Неки се плаше краткоће времена — али ако се једном не ће почети и ако не ћемо баш сви ми с тим почети, а да ко ће?

Гавр.

Садржина: **Чланци:** Са прве изложбе округа Црноречког обављене 21. Маја 1894. године у Зајечару. — О остављању и чувању јаја. — Одбрана воћњака од гусеница. — Мисли о нашим економским стварима (свршиће се). — **Белешке.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 27 и 28. | У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 10. ЈУЛА 1894. ГОДИНЕ | ГОДИНА XXV.

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ ПОВОДОМ ПИТАЊА О КОМАСАЦИЈИ

од

Светозара Љ. Гавриловића[1])

Протекло је више од једног столећа, од како је законодавство неких напреднијих, нарочито северо-немачких држава, први пут наступило на област оних великих аграрних реформа, које се сада тамо схватају под заједничким именом *„правне и баштенске расправе"* или просто *„расправе"* (Auseinandersetzungen) а обухватају уједно: *„поделу општинског и заједничког имања, расправу и регулисање сервитута и заједничких (смесничких) права*, као и *уједињавање земаља*.

Све ове реформе почивају на истим оним начелима, на којима почива и ослобођење мужика, раје ил' отрока од робовања властели и спахијама, јер им је циљ: *ослобођење привреде од застарелости и зачмалости, од економског робовања и застоја*; циљ им је: *да у општој култури и напретку отклоне све оне сметње и препреке, које постоје у досадањој форми и подели баштенској*. Како не достиже снага појединаца за извршење ових огромних задатака, то се свуда, ове велике аграрне реформе, предузимају са дејством државе, путем законодавства и законских прописа, те да се постигнућем потпуне *привредне слободе* омогући циљу најсходније и најстварније економско користовање и употребљавање земље, потпуно слободно располагање са сопственошћу — баштином — а и да се стварањем слободних циљу сходно уређених имања општинских, манастирских, друштвених и у опште заједничких, створе и снажнија средства општинама, удружењима и заједницама за *интелигентније и рационалније* управљање са својим имањем.

Старије доба само је први циљ имало пред очима. Закон царице Марије Терезије од год. 1768. наређивао је, да се све општинске утрине у року од године дана имају поделити међу појединце. Сличну опширнију наредбу пустио је у години 1769. пруски Фридрих II. за више пруских провинција.

Обе ове уредбе далеко су се пре правог времена родиле, постале су пре, но што би их потребе дотичних земаља изазивале и због тога су и могле незнатне резултате постићи. У тим земљама још је постојала подела сталежа на рају и на господаре са свима њеним теретима и притисцима, а сељачком сталежу посве оскудеваше онај виши полет, који је својина слободног грађанства а у исто доба и потребно привредно образовање, које би му помагало да распозна користи од таквих мера; а на послетку оскудеваше му и потребан капитал, да може савлађивати и стављати све привредне послове, у своме газдинству, које је поделом, добило нов ред и поредак. Но мане ових уредаба, да су се буквално и строго извршивале, нису биле саме у томе, већ оне би биле од посве штетног уплива и по цео живот општински, и по цео њихов економски напредак, због овог потпуног индивидуалисања таквог заједничког добра, јер с преласком заједничког и општинског имања у приватну својину, не би се могле заједничком употребом и службеношћу са општинским утринама, пашњацима и шумама, постићи оне огромне користи у уштеди времена и труда у чувању стоке и морао би се изменити како и цео склоп тако и изглед економских прилика и уређења, многих корисних установа, које су у раније доба, имале свога потпуног оправдања и смисла.

Неуспех ових уредаба не само да беше у несувремености њиховој, већ и у потпуној оскудици циљу сходне организације, помоћу које би се ове технички тешке мере имале извршити, на стручан по пољску привреду доиста корисан и подстичући начин. Само извршење било је поверено самим општинама, уз узгредно суделовање, са многим другим пословима преоптерећених, управних власти; покадшто беше оно поверено и нарочитим пољопривредним комесарима а све распре и парнице, које би се порађале, упућиване су *обичним судовима* и ту ишле својим *обичним пужевљим током*.

Најважнији моменат, који би и поред владајућих пољоделских система, плодореда, начина газдовања и т. д. ову деобу општинских утрина и испаша подигао на ступањ једне најснажније полуге пољској привреди,

[1]) Као наставник овога предмета у нашој земљомерској школи, сматрам, да ми дужност налаже, да се први појавим, при расправљању овога питања.

30. Децембра 1893 г.

истодобна размена и уједињавање, по атарима неправилно расејаних, распарчетаних баштина у приватној сопствености — не беше у то доба, у његовом потпуном а огромном значају ни појмљен, а то ли и правилно оцењен. Још мање, да се знало и водило рачуна и о осталим исто тако важним и огромним предузећима и реформама: о истодобном поновном просецању главних и споредних путева кроз атаре и општине, о целисходној воденој мрежи у служби пољске привреде и о осталим заједничким предузећима тако неопходним по бољу и рационалнију употребу имања и земаља.

По том, где год је таква деоба општинских утрина и испаша, овако без икаквог плана и рачуна, доиста и извршена, она је свуда тамо поред свога никаквог успеха, који је постигнут зираћењем дотле бесплодних и мртвих поља, врло неповољно дејствовала на остало стање баштина и поделу сопствености земаљске, јер умножавана распарчетаност са свима из ње проистичућим недаћама, које су све веће и све јаче, што је интензивнији начин газдовања у једној држави.

Последица подела општинских утрина и испаша у Аустрији и Пруској због ових оваквих овлаш насликаних околности и прилика у тим државама, беше, да су успеси, тога начина, били ограничени само на то, што је један део великих поседа или тадањих господарлука, заузимањем свога удела из заједничког имања, био у могућности, да се издвоји и заокругли а гдешто, да и остало своје имаће више ил' мање потпуно уједини. На тај начин створен је један нов и велики полет у газдовању на великим имањима; нарочито чески и моравски велики поседи имају у многоме, овим делимичним комасацијама, да заблагодаре са свој више склопљен посед и боље газдовање на њему.

На мањи — сељачки — посед (имање) деоба ових утрина и испаша сразмерно је далеко мање утицала. Сељачки сталеж, трпио је без великог противљења ово издвајање великих поседа — добара — где су велепоседници томе тежили а по законима; у томе су били и потпомагани од свију управних власти. Сопствени удео у заједничкој утрини и испаши примаше сељачки сталеж обично неподељен, па их и на даље употребљиваше на заједничку испашу стоке, као што се и на даље користише и испашом на осталим заједничким имањима, приватним угарима и стрњикама. На тај начин деветнајести је век скоро свуда затекао, у свом почетку, далеко већи део општинских утрина и испаша, још неподељен.

Раније опасне недаће деобе утрина и испуста, без икаквог плана и рачуна, беху у Аустрији тако осетне, да се влада 1808. године нашла побуђена, да напусти принудни облик те деобе и да нареди властима да се на даље ограниче само на световање и препоручивање ове деобе. Код њих и грађански законик ишао је својим нарочитим прописом (§ 830) на руку деоби општинске својине на тај начин, што је допуштао право провокације (овде право захтева за издвајање, деобу) сваком појединoм члану заједнице. Али и сама средства, која су предвиђена тим законским прописом, на име коцка, изборни суд и на послетку грађанска парница, беху по све недовољна, да приволе општине на јаче користовање овим правом провокације. Општинама, а и сваком појединцу, због општих привредних прилика његових, беше још једнако далеко корисније, да и они даље заједнички уживају и употребљавају општинску својину, тим пре, што и пореза на земљиште, беше једина огромна сметња грамзивости појединаца, да се користе правом провокације и да се у тежњи за зираћењем те земље, одају грабежу и деоби утрина и испуста.

Ове првобитне реформе, у северној су Немачкој узеле сасвим други ток и правац. Тамо су се сељаци

ПОДЛИСТАК

РЕФЕРАТ

о

расправама „о удружењима за производњу и набавку справа, стоке и других пољоприв. потреба.“

На расписани Стечај Срп. пољопривредног друштва, који гласи „о удружењима за производњу и набавку справа, стоке и других пољопривредних потреба“, — поднете су друштву две расправе; једна под горњим насловом од псевдонимног писца В. К., а друга под именом „пољопривредна удружења“ која носи мото: „у удруженој снази лежи спас нашег пољопривредника“, а од непознатог писца.

Друштвена управа, у прошлој години, одредила је поред г. Свет. Милојевића, и мене, да ове расправе проучимо и оценимо, да ли и у колико одговарају потреби, која се желела постићи расписивањем поменутог стечаја.

Пре но што би исказао своје мишљење о овим расправама, налазим да ће и за господу чланове управе згоднији бити, ако их упознам у кратко са садржајем ових расправа, па да према томе и правилније донесу, своју меродавну одлуку о њима.

Прва расправа „о удружењима за производњу и набавку справа, стоке и других пољопривредних потреба“ од К. В. писана је као поука у виду писама, што је и писац у спроводном писму напоменуо. Свештеник из долине — Поморавља — и учитељ у брдском крају, као бив. школски другови, дописују се, размишљају и саветују шта и како треба радити на унапређењу пољопривреде. Писац врло много, рекао бих највише, полаже на свештенике и учитеље, као образоване људе у народу, да својим положајем, ауторитетом и позивом утичу на своје сељаке и буду им вође у поправци и унапређењу привреде. Пишчева резоновања о позиву и дужности свештеника и учитеља, а и свих других, да раде на унапређењу привреде, а тако исто и о потреби рада на привредном пољу, толико су патриотична и језгровита, да усхићивају читаоца. У њима се огледа с једне стране правичан прекор упућен на учитеље, свештенике и сву интелигенцију, што су немарни на спрам привреде, и што обузети својим личним интересима и пожудама, не виде, колико је журно и потребно унапређење привреде за одржање своје и државне економне самосталности; с друге стране фанатично одушевљење писца, као свештеника — рекао бих у ствари да је он то, за рад на унапређењу привреде и његови морални погледи о томе, какви треба да су свештеници и учитељи у народу и с народом.

Ова је расправа подељена и изведена у седам писама. После ове опште напомене о пишчевим побудама и осећајима, који се провлаче кроз сва писма, није потребно, да анализирам свако писмо посебице. Место тога да изнесем одмах, на који начин писац мисли, да се привреда наша унапређује, или краће речено: на који би начин привредник дошао до бољих справа, стоке и других потреба.

више одазивали жељи владе, да се користе деобом заједничке својине, било што су за то повољније привредне прилике тамо владале, било што је одсудније дејство имао енергични дух Фридриха Великог, који сам у својим мемоарима изриче суд: да је све, што је општинско заједничко по опште добро штетно" и који је на једној преставци, против наређених сепарација, својеручно написао: „кад бих знао да би ме све до страшнога суда грдили, опет бих сепарирао"!

Како у Пруској, тако и у Хановерској подејствовали су јако на њихово законодавство, сјајни успеси постигнути у Холштајну и Ладенбургу са *деобом утрина и испуста, у вези са потпуним уједињавањем земаља*. Овде је и постала прва систематска разрађена законска одредба, 1802. год.

Али прави епохални обрт у схватању аграрних неприлика и недаћа у северној Немачкој наступа тек са Тером. Албрехт Тер, доктор медецине, који се за рана још посветио штудији пољске привреде, који је стекао тачног и опширног сазнања о стању пољске привреде у Енглеској и Немачкој и који је са потпуном пажњом и са правим и истинским разумевањем, проценио све тешкоће, све спорне тачке заинтересованих особа, како у својим списима, тако и у првим културним законским прописима, чији му је састав био поверен од пруске владе — поставио је и овде прави и сигурни темељ једном добром промишљеном систему практичних поступака, у расправном правилнику пруском (Уредба од 20|VI 1817 о организацији извршних органа и уредаба о деоби општинских утрина и испуста од 7|VI 1821) на место дотадањег лутања и експериментисања и на место полициских наредаба и мера.

Обично се погрешно мисли, да је пруско законодавство о деоби општинских утрина и испуста, упућено само на деобу заједничке, општинске својине. Првобитни смер законодавчев изнајпре доиста и беше тај, да се путем откупа отклоне једнострана или узајамна заједничка права службености на земљи, са пољских имања, који су дотле на одређени начин заједнички уживана; па било да та права службености постојаше на заједничкој или општинској својини или на приватној сопствености: *дакле путем откупа у вези са разменом и поделом*, беше одстрањена узајамна попаша по њивама, ливадама и осталим пасиштима, по угарима и стрњикама; беху расправљене и многе шумске службености и разнострука друга томе слична права. Али, већ доста рано, као главни задатак, ступа на први план, међ' осталим расправама — уједињавање или груписање имања.

Са напредовањем културе, узајамна попаша по сеоским пољима и атарима, беше сама по себи ишчезла и као год што је та огромна кочња сваком пољопривредном напретку и у Аустрији могла без икакве оштете немилосрдно и одавна простим законским путем да буде отклоњена — тако и у пруским провинцијама, које су у култури далеко измакле напред, право на узајамну попашу беше само једно формално оправдање, да се деоба општинских утрина и испуста, употреба као основица за уједињавање и груписање земље.

Али ова велика реформа, тек је поступно, у току даљих деценија напредовала и разрађивана путем подробнијих законских одредаба и прописа, путем појединих измена и допуна; пруски поступак могао је нарочито путем обилатог прибирања искуства од стране појединих извршних органа и благодарећи њиховој увиђавности, такту и промереном оцењивању пољопривредних прилика да добије ону сигурност и прецизност, помоћу којих је постигао онако огромне успехе и под најразличнијим околностима и приликама.

Писац узима подружине срп. пољопривредног друштва, као месне чињенице, које раде на унапређењу пољопривреде свога краја у опште, а посебице набавком савршенијих справа, стоке и др. Он је покушао да опише рад и утицај такве једне подружине у долинском а друге у брдском пределу.

Пошто је изнео заузимање свога свештеника и учитеља, да убеде извесне личности о потреби и користи подружине и како се успело да образују, он у кратким потезима описује шта ради таква подружина у долинском а шта у брдском пределу. Говорећи о образовању подружине, ставља умесну напомену, како су многе подружине у брзо пропале, јер су осниване без „опитног одбора и без стварног обележја културног станишта, какав карактер требају да имају подружине" и што, сводећи свој задатак на растурање семења и справа, нису водиле рачуна о корисном гајењу семена и употреби справа. И с тога баш, види се да обе ове замишљене подружине имају олмах и своје опитно добро.

Подружина у долини замишљена је као чисто земљорадничка; и с тога, поред тога, што је, као што иде „у прилог унапређења пољопривреде помоћу угледног добра, растурања семена и других корисних ствари", — она главну пажњу обраћа „на размножавање — ваљда растурање — савршенијих справа у народу." Она ставља као услов за ступање у чланство, „да сваки члан мора орати гвозденим плугом." Сиротнима она набавља и даје на отплату до после жетве. Ситније справе, по упуту у подружине набављају људи сами; а за набавку крупача „ексцелзиора", коме се придаје особита вредност, основан нарочити фонд из прилога, добивених писанијом и заветинама.

Даље се казује, како и којим редом иде с набавком других справа. Прву ветрењачу набавио свештеник, па су њеном употребом привољени и други те удружени набављали их. Сиротније средниве и који се иначе спрежу при орању, удружила је поподружина, па им набавила ветрењаче и друге справе на заједничку отплату, коју су многи, место готовог новца, отплаћивали радом на подруж. добру. Тријер, као непознату справу, набавила подружина и давала најпре бесплатно на употребу. Затим су богатији сами набављали, а она — подружина — за свако село по неколико, распоредивши их по махалама, а уз мали ујам за бронд за справе. Вршалице је тек доцније — после неколико година — набављена за свако село по једну, и уступала се на рад за ујам, из кога их је исплаћивала. У поредно с вршалицама и набавка сечака, а затим и осталих справа. Узгред напоменуто је, како се покушава израда ветрењача и сечака у селу.

После говора о раду подружине на набавци справа, описује се уређење опитног добра, његова подела и утицај на привреднике. И на добру представља се као главни радник најпре свештеник и учитељ, па тек доцније нарочити економ.

Она друга подружина, у брдском крају, која се у спису назива задруга планинског краја, ради у главном на унапређењу сточарства, и у неколико на унапређењу шумарства.

Она прво отпочиње набавком бољих макача са луком за стрижење оваца. Писац је описао хрђаве стране стрижења обичним и добре овим макачама. Затим набавком оваца и овнова од бољих сојева, као своје стадо; али нечекајући на свој припатак набавља уједно сваком селу бар по једног овна, а доцније даје из свога припатка. Добивени резултати привољевају богатије

По изводима и исказима, који су 1872. од стране владе изнети пред пруски посланички дом, до тада је у пруској држави у груписање узета површина од 2.500 *квадратних миља* и наново подељена. И из мотивисаног предлога и из дебате у одабва преставничка дома, јасно се види, да главни задатак пруског поступка деобе општинских утрина и пропуста беше: — уједињавање земаља, отклањање велике раскомаданости и разбацаности земаља, а за тим величанствена заједнички опште корисна предузећа: повољне и згодне мреже путева и воде, што само на овај начин беше могуће постићи и створити.

Данас у Пруској нико и не помишља а камо ли да сумња, *да је помоћу деобе општинских утрина извршено груписање земље, било од најодсуднијих и најблагословенијих последица по подизање чистих приноса земље, а тиме и по подизање благостања земаљског становништва и целокупне културе државне.* Оба преставничка дома су скоро једногласно усвојила поднети законски пројект од 2|IV. 72 год., којим се одредба о деоби општинских утрина, распростире на груписање имања и по оним општинама, које дотле нису осетиле благодати ове врло корисне мере; а с истом готовошћу изгласали су и потребне буџетске суме за извршење ових послова, који нов аграрни ред и поредак заснивају. И од тада је све и сва учињено, да ова мера, која пољопривреду из мртвих подиже и оживљава, буде на све стране простране царевине, примењена и предузета.

1872. год. постојало је у Пруској 8 генералних комисија са искључивим задатком, да раде само на овим пословима у одређеном им округу, а у осталих 12 округа, поверен је тај посао парочитом персоналу; те године радило је искључиво на овоме послу 162 специјална комесара и 314 геометера. Овај персонал је 1872. год узео у груписање и у поновну поделу парцелирање 24.178 имања, са површином од 124.663 хектара, а од тога морали су 47.090 хект. часвим из нова да премере.

Још јаснијег ћемо појма имати о необичној одлучности, с којом је пруска влада приступила извршењу ове тако особито важне културне мере, као и каква су јој законска и материјална средства од народног преставништва стављена на расположење, када се потанко размотри ток ових послова у једној само провинцији. По исказима о постигнутим резултатима груписања имања у Хесен-Каселу, видићемо, да је тамо од 1868 год. (од како је поновна приступљено том послу), па до 1875. год. извршено груписање у 208 општина са 101.272 хектара, који су подељени на 24.348 баштиника — сопственика — број старих парцела износио је 341.431 — а парцела по новоме плану 45.636, дакле из сваких осам парцела састављен је по један план! Поред тога, по једном извештају из 1873. год. већ до те године, тамо је било забележено, односно сграђено 4307 нових путева кроз атаре, у дужини од 2,018.143 метра а у површини од 1723 хектара; за тим у водама и мрежи воденој за културне циљеве 1576 — у дужини од 729.402 м. а у површини од 360 хектара, поред 156 мостова и 598 већих канала и пропуста!

Међу многим преблагословеним користима, које су добијене по извршењу ове реформе, истиче се једна испред свију по огромним добитницма за пољску привреду — што је на тако груписаним имањима могуће, да се заведу и такве културе и такви начини газдовања, о којима дотле нико ни помишљати није смео. Сопственици имања тек тада постадоше потпуно слободни и независни у своме раду и располагању са имањем — постадоше прави господари својих баштина!

земљоделце, да и сами набављају боље овнове. Кад се усвојило, да свака кућа има бар по једног таквог овна, било чистокрвног било мелеза, завело се је школовање осталих — овнова — што писац за прилод, а помоћу парочите комисије о Сп. Томи.

„Саветима и препорукама преко општ. власти, која брже и са већом вољом приводи у дело задругине одлуке — само среће да има таквих власти — задруга је, вели писац, успеха да се боље удеси стаје за стоку, а употпуњем сејања детелине осигурана је и зимница за стоку.

Исто тако за поправку домаћег соја говеда, набављали је по једног бика алгајске и холандске расе, прва за узраст а друге за млечност. За ту набавку писац с уским ћемо говорв, како је општ. Суд стално у буџет потребну суму новаца. За употребу бикова од имућних наплаћује извесну таксу на издржавање бикова, а од сиротних ништа. Кад је ових бикова довољно за употребу, онда је општ. суд наредио, да се јунад из сеоских говеда увиђ — „утуку.“ — А да се то уредно и непрестано врши, задруга набавља парочитог вештог човека на контролу и где год није дорасло јуне у селу да уђе за извесну награду.

За побољшање коња, задруга измолила и добила од министра народне привреде малу пастушку стаицицу, где о свом трошку и у својој штали издржава пастува.

Ради попумљавања голети, задруга хтела забранити чување коза; али је иак попустила потребн својих сељана да имају коле те „сиротињске краве“, и одредила да „брсте на стрменитим и каменитим“ местима, где нема жиродне шуме, и то на земље, једне године једна а друге друга половина.

Унапређење и поправку свиња помагали су свињарски трговци набавком боље врастова и бољим плаћањем одојади од укрштања.

За уредно добро ова је задруга добила место где мало има равнине а остало „чука.“ Она га је опет зато опланичала и оградила живом оградом од дивљачица, дуња, дивљих ружа, граба, глоговца, дуда и багрема — „пролегчила.“ Поделила га на неколико одсека; и у првом — у равни — подигла општину градњу и воћни расадник, на вишем месту воћњак, трећи одсек сам питомн шестен — који писац много хвали и сматра га као замену прошле растове горе. Остали простор засадила шумом. — Из воћњег расадника издавала је већ шесте године воћне садинце.

У заслугу ове задруге писац уписује и то, како је успела да оправда спор појединих села око атара, тиме, што су сједињене све те спорне утрине и почеле се попумљавати, тако да једна половина буде забрањена и чувана од стоке за 10 година, па онда друга. За ово су задобијени и сами пастири тиме, што их је задруги сконом скупљано и поучавано о чувању попумљеног места.

Један од највећих успеха, што их ова задруга постигла, писац још с правом уписује: завођење напредније прераде млека и справљање сира на тргошну. То бина у почетку из бачијама, а прву вуку о томе даје неки швајцарски Талијан, који је у селу радио на каменом мајдану. Овог Талијана писац нађа по пуној уљима, али свакојако избор му је доста незгодан, кад један каменорезац даје поуке о справљању сира. — Доцније задруга изишле парочите младиће у Швајцарску да изучавају

Благотворни утицај као леп пример за угледање има и расматрање, како је из године у годину напредовао овај посао у Каселу. Докле је у 1868. години завршено само 8 општина, 1869. — већ је број општина стално растао на 20; 1870 — на 22, у 1871 — на 26, 1872 — на 24, 1873 — на 34, 1875 — на 40 општина; дакле до 1875. завршено је комасирање свега у 208 општина, а у пространству од близу 20 квадратних миља.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Чувајмо и подижимо гору по ливадама и пашњацима.

Који је пролазио пре десетину и више година кроз питому Ресаву или Поморавље а отуда и по питоминама Шумадије имао је да види не само плодне питоме ливаде и пашњаке, но и читаву гору у маломе од брестова јасења и лужничка, који су столећима расли и развијали се ту. Пролазећи тим питоминама, пролазио је путник кроз саме заладке од тих горостасних грмова. Они не само што даваху потребног залатка биљу, које око себе заклањаху од летњих припека но беху својим дупљама које се на њима нахођаху, склоништа многих корисних тица и животиња.

Читава јата чворкова лећаху тада од грма до грма и падаху по њивама, чистећи сваки бусен земље од нагомиланих штетних инсеката, то исто беше и са голубовима и другим тицама.

Шта видимо данас. Нестало забрана и горе, за време лета пресуше потоци и мање реке а тиме је изгубљен природни услов за добре ливаде. Данас су ливаде чисте без дрвећа, остао по неки пањ још, да подсети оне, који памте некадању ливадну гору. У место њих нађемо данас по коју дивљу крушку коју држе само зато, што им даје лада за време одмора, но и ње би давно нестало, да јој дрво само има већу вредност.

Култура треба да потпомаже и допуњује природу у појединим крајевима, а не да сатире и упропашћује и оно што нам природа даје.

И овде природа не остаје дужна. У место питомих гајева, и заладака де је трава некада у изобиљу расла, са малим неосетним застојем у развићу за време лета и највећих препека, добили смо чисте ливаде са кршљавијом и ређом травом а о отваи и да не говорим изузимајући кишне године које су код нас доста ретке.

Грмове, које пређе имађасмо по ливадама, не само да својим поступним мењањем ладова преко дана ублажаваху препеку на околне траве но и својом круном заклањаху влагу која је за развиће трава преко потребна, а својим лишћем које пада сваке јесени доприносе и ђубрењу земљишта. На подводним местима они беху одводници сувишне влаге, која се у земљи находаше, нарочито за време топлих дана, маса воде испарава на лишћу па се иста ноћу кад мало заладни таложи као роса на травама те их напаја и опоравља од дневне жеге.

Да би ливаде поправили, и да би ублажили штетне утицаје климе на развиће трава за време лета пођимо оним истим путем које нам је сама природа у појединим местима показала као корисан.

Засађујмо ливаде, јасеном, и брестом а на оцеднијим местима и лужником, тиме ће мо не само поправити ливаде, но и стоци дати добрих ладова, који су лети потребни као и добра храна, поред користи, коју ће имати временом и од самог дрвета.

те сирарске радове и они даље раде и поучавају сељане о справљању бољег сира.

То је у главном рад овим подружина — задруге — којима писац мисли да утиче на унапређење привреде. Разговор о образовању и раду тих подружина провлачи се кроз 5 писама; а остала два писма обухватају пишчеве мисли, једно *о зимњој грађанској школи* и *привредним вечерима* а друго и последње је одломак из путописа. Зимњу вечерњу школу писац замишља за младиће привреднике, излаже у кратко њену организацију, којом се приликом истиче доста и његова оригиналност, нарочито у погледу особља, које предаје у тој школи. Тако он не доводи у ту школу никакво ново — страно особље за наставнике, већ узима само оно, што га има у селу. Економ подружински предаје привреду, учитељ — језик и историју, писар општ. тумачење закона и администрацију, а поп о дужностима према отаџбини, цркви и ближњему. Привредне пак вечери су за старе људе, оне се држе код појединих домаћина — редом; а разговор се води о привреди, чувању здравља и др., а и том приликом поп даје своје чисто свештеничке поуке, које су код писца увек уплетене с привредом. Писац прописује тим привредним вечерима толико благодетног утицаја, да је после њих мање злочина и паљевина у селу.

Последњим писмом — као одломак из путописа, писац тежи да представи успехе и резултате, постигнуте у местима, где дејствују замишљење и описане подружине, и то како у погледу унапређења привреде тако и напретка у опште у тим селима. Овај путопис дотиче се и ствари, којима и није места у овој расправи, па име, писац преставља у кратко пут по источном крају Србије, хтевши том приликом да укаже претом на најважније у привредном погледу из тих крајева почиње са Стигом чувеним због жита, даље како је видео вештачко засађивање живога песка — наведавши за то баш погрешно Д. Милановац, па онда примитивно сточарство око Мероча и Хомоља, чувено винодеље у Крајини, кењарство у Вел. Извору и криворске овце.

Друга расправа, под насловом „*пољопривредна удружења*“, сасвим је кратко али разговетно написана. Да докаже важност и потребу удружења, писац најпре наводи, како се оно јавља међ људима још од створења човека, па кроз све мене његова живота. Али развитком човечанства развијао се је и облик и суштина удруживања, те с тога нова економна наука препоручила би и нашим пољопривредницима: „да ступе са својим имањем што имају у задругу, која би бројала 10 до 20 данашњих инокосника.“ Писац примерима доказује и сам, а цитира и мишљење извесног нашег признатог писца о томе, како такво удружење све своје послове врши брже и боље, добија дакле у радној снази и времену, штедљивије се тако живи, изводи се у њему потпуно подела рада, групишу се имања уједно, те се савршеније обрађује и т. д. Према томе он препоручује, да се наши пољопривредници удружују *на основама задругарства, у задруге произвођачке*. Том приликом цитира извесно мишљење, изнето раније у јавности *о браству*, као јачи доказ корисности ових удружења.

После тих својих мисли и многих цитата и примера о удруживању на основама задругарства, писац се сасвим у кратко дотиче и других видова удруживања у пољопривреди. Износи потребу удружења за набавку бољих справа, за набавку боље

Сађање треба предузети помоћу младара које још можемо наћи по луговима или сађењем жира ако оћемо лужник да садимо. Ово сађење може се извести у правим редовима по ливадама и то на одстојању од 50 метара по оцедним брдним ливадама а у питоминама може се узети и веће одстојање од 80—100 метара.

Губитком добрих ливада много се губи, оне се не могу зими подпуно детелином. Оне су основа за гајење стоке а детелина треба да попуни у неколико ону окудицу, коју осећамо у недовољним добрим попашама, а зими да попуни и доброту и оскудицу довољног и доброг сена.

Ж. Јанићијевић.

О НЕЗИ МЛАДИХ ВОЋАКА ПРЕКО ЛЕТА.

Сваки посао треба у своје време извршити, ако хоћемо да нам буде рад успешан.

Време сађењу је прошло али није прошло време нези. Но на жалост, о томе наши привредници слабо воде рачуна. Домаћин, који је своје воћкице пролетос садио, треба да их сматра као своје болеснице, којима он мора на сваки могући начин да притиче у помоћ, да их лечи, да их опоравља од слабости, коју су при вађењу из једног, и пресађивању на друго место, претрпити морали. И баш сад по сађењу треба на њих својски да припази, да одма првог лета на свом новом становишту не трпе никакву оскудицу.

Пресађена воћкица, која је силом из растила одузета, изгубила је много од својих жила̂, својих ранитеља̂. Ту треба сад времена да се то надокнади. Прође ту цело пролеће и половина лета, док довољно нових жила̂ порасту. Настанели преко лета суша, ето за младице прва невоља; у тежој земљи имаће оне још прилично влаге за дуже време; у лакој, песковитој земљи пак, а кад су још и у сувом и оцедном положају, страдају младице врло често, те им се лишће спаруши, пожути и на послетку опадне. Још лето и не прође, а оне осташе голе као у сред зиме.

Како је таковим невољницама, можемо и сами знати, кад помислимо, да тако без лишћа нису у стању да се хране из ваздуха; органи за то нестали су им — нема им лишћа, њихових надземних ранитеља, и тако морају целог лета — тако рећи — да гладују. Наступили под јесен кишовито време, оживиће јаднице поново, живот ће у њима да се пробуди, настаће код њих благовање, које ће до под саму зиму да траје, али ће опет зато нејаке, несазреле и немоћне у зиму ући. А док је год дрво меко и незрело, дотле ће од мраза страдати, мраз ће га убити и воћкица неће моћи идућег пролећа никакве живости, никакве свежине показати.

Да ове неприлике одма у почетку предупредимо, да их, шта више, отклонимо, морамо младицама одма после сађења притећи у помоћ, морамо им дати нужну прво негу, први мелем, који се састоји у томе, да их при том пролећном сађењу одма добро „*намуљимо*“, што значи, да их одма добро залијемо. То ће знатно припомоћи, да воћкице боље и брже прирасту и да доцније суши, ако би је било, боље одољевају. Онде, где би посумњали да ће воћице моћи да страдају од суше, треба преко лета заливати, и то боље *једанпут али добро*, него чешће а по мало; ово последње ништа не вреди, јер недовољно заливање не накваси све жиле. Са овим заливањем не треба оклевати, ни чекати док лишће већ не почне да вене, а још горе да жути, онда је већ доцкан, него треба одма залити, чим се примети, по ма којим знацима, да је нужно, да се воћка залије.

приплодне стоке. Мисли да треба општине да створе пољопривредни фонд или удружење, где да улажу сви оноликo колико треба за набавку справа и стоке; па справама да се служе сви чланови, а тако исто и благодарнијом расом приплодне стоке. За планинске крајеве (ужички, руднички, крушевачки и пиротски округ) нарочито препоручује *сточарско удружење*, коме држава, место сточарских школа, да набави ваљане и школоване учитеље, вичне сирарском послу. Привредници да се ту удруже у стоци — на форму бачија, па да учитељ води надзор над стоком у храни и нези, мужи и сирењу, а уједно да и њихову децу и младиће обучава сирарству.

Напомиње још потребу удружења за набавку семена, али то оставља окружним одборима и среским економима. Напослетку такође само спомиње како би се путем удруживања подигле многе гране привредне, нарочито плетарска индустрија, сушење шљива, јабука и крушака и т. д. —

То је у главном — а у најкраћем изводу — садржај ових расправа. Надам се да сам и овим кратким изводом садржаја, успео, да упознам чланове управе и са начином разраде и са правом вредношћу ових расправа; те им сад не ће бити тешко, да и сами изреку свој суд о њима. А сада да искажем своје мишљење: како ја мислим о правој вредности ових расправа и да ли оне одговарају потреби, која се расписаним стечајем желела постићи:

Расправе су, и једна и друга, као што сам напред спомињао, лепо написане, и описане су, види се, под утицајем осећаја потребе удружења за набавку пољоприв. потреба. И док се прва расправа на томе само зауставља, дотле писац друге расправе придаје шири значај удружењима и желео би, да се привредници удружују свим својим имањем у једну потпуно заједничку целину, онако, како су постојале наше задруге. У првој расправи има и по које погрешно мишљење о пољопривреди, што изгледа да долази отуда, што писац по свој прилици није прави или тако спремни стручњак у тој струци. Друга пак мање се и бави пољопривредом но више доказивањем корисности удружења у опште и колико треба и у пољопривреди. Писац прве расправе пише канда у народу и онако како он лично мисли и осећа, узимљући при излагању својих мисли, у помоћ или као доказ само пољопривредно друштво и његове подружине. Писац друге расправе напротив пише и излаже не само своје мисли онако, како их је стекао читајући разна дела о удружењима у опште, него у велико ставља за доказ у препису и мисли других писаца. И док се први у писању своје расправе одликује оригиналношћу, дотле се други повија по већ постојећим доктринама о удружењима.

Кад се ове расправе овако сравне, види се да се у правцу којим мисле постићи циљ тематом постављени, сасвим разликују. Правцем, изложеним у првом тематy, није тешко и могућно је радити, а као, што је познато ради се још од толико година. Правац у другој расправи за сада је више идеалан, и по мом пуном уверењу, његова је будућност, — остварљив је у својој потпуности тек у ближој или даљој будућности, док се у друштву човечанства измени много што шта. Ни једна ни друга пак расправа не износе у ствари ништа сасвим ново.

Тако је моје мишљење о овим расправама. И онда ми је сад лако одговорити на питање: да ли су оне такве, да се могу примити и штампати као практична поука?

У неким положајима, нарочито у лакој и песковитој земљи, не помаже ни само заливање, јер лака земља брзо пропусти ону воду, и трава заједно са жилама остане сува. С тога је и врло тешко, да се новоусађене воћкице у песковитој и лако, пропуштајућој земљи, првог лета добро одрже: често бива, да већ друге године тргну патраг, па лако и пропадну. С тих разлога треба око стабла посути сламе, ђубрета, плеве, сувог лишћа и т. п., што ће влагу боље одржавати. Исто тако треба и на то пазити, да се $1-1\frac{1}{2}$ метра око стабла земља чисто одржава, да не расти никаква трава око воћкице, која би за свој пораст, а на штету воћкице црпила из земље и влагу и храну.

За то облагање врло је подесна и маховина, папратина, па и поздер, што при обијању или трљању конопље и лана одпадне; оно могу и друге ствари да се на ту циљ употребе, које домаћин бачи при руци и на расположењу буде имао. Само оне ствари, које би ветар могао лако да одува и растури, као што је слама, плева, суво лишће и т. п., треба мало земљом покрити. Али и за то облагање, остаје увек најбоље ђубре, јер се од њега после сваке кише и заливања одлучује повећа количина хране доле на жиле, што знатно уплива више на одржање и јачање воћкице.

Врло је добро и корисно, да се око сваке воћкице направи од земље „чанак“, у који ће се вода сливати задржавати (—), нарочито на оним местима, где воћкице биле више изложене суши, као н. пр. на странама, прибрдницама, пријојцима и т. п. — Кад се у те чанке сад положи она простирка, онда је сигурно, да ће се влага моћи у довољној мери да одржи. На прибрдницама треба те чанке тако направити, да са стрме стране буду виши, а с брда да се укопају, како се неће моћи вода из њих да одлива.

Као што рекох и наведох узрок зашто, најбоље је штаљско ђубре за облагање, нарочито оно, које има и повише сламе у себи, да кроз њу још и ваздух продирати може. Ко не би имао тога и таковога ђубрета, тај треба ма на који начин и ма пошто да га набави, јер је свакојако јефтиније и боље, но да мора 3—4 пута нове воћке набављати и оне од суше пропале замењивати; па не само то, него му у томе и године пропадају.

Дакле, одма на посао!

Др. **Радић.**

МИСЛИ О НАШИМ ЕКОНОМСКИМ СТВАРИМА.

(свршетак)

На чему би за сада ваљало такође особиту пажњу поклонити, како од стране самоуправних установа, тако и од стране државних власти — то је пошумљавање оголићених места у Србији. Ми сматрамо, да је ово једна од најпречих потреба, и да би ваљало још у овој години што год на томе предузети. Остатити самим општинама на вољу да оне пошумљавају своје утрине и на појединце апеловати — то би била једна излишност да не кажемо шта друго. Наше су општине и општинске власти премале у економичко стање, и оне их на рад не може покренути. Можемо ми њима бољим јако објашњавати значај пошумљавања и чувања горе у опште, вазда ћемо наићи на један исти одговор: а где ће наша стока да пасе и козе, које су нам нужне, да нађу бреста. У Бугарској живо раде на пошумљавању, и да би се гора само подигла, ударили су чак и намет за сваку козу по динар, а у нас се ништа не ради а највише ерозира. У оним нак местима, где нема изгледа да би се гора могла друкче подићи без сејања, ту би требало шумаре изаслати и под њиховим надзором посејати гору, по што се претходно забране извесна места, која би требало и од пореза ослободити. Где је пеизда, пре 40, 50 година, била густа непрохојена шума, ту сада видимо го сиви камен, и тек по где где какав глог и крмљави жбуље. Ту треба сада уложити већег труда, да се таква места пошуме. Само онаким заузимањем и строгим мерама да се извршити једна корисна замисао, о којој се пише и говори више од 20 година.

Наши економи покланају често пажњу гајењу стоке, њеном храњењу и лечењу — али, нико, чини нам се, не води рачуна о нашем сеоачком сталежу, нашем пољопривреднику, који само из незнања и рђаве навике по све даљо живи и пропада нечујно и невиђено. Нико се не брине о томе, што туберкулоза и друге болести од некоје времена јако косе наш народ и што се пољуљавља у селима незнатно увећава. Није сиротиња притисла толико наш свет да не би могао боље живети, већ као што рекосмо познање. То се види по томе, што не постоји скоро никаква разлика у начину живљења између сиромашних и имућних. Станови су им свима до зла бога рђави и неудесни. Особито начин загревања соба, зими, са пећима од листре, које су свуда у последње време распростране, убитачно дејствује на наш тежачки свет. На онда, нечистоћа, која карактерише све примитивне народе, како у кући, тако и у дворишту све то, у вези са још другим чињеницама, мора и треба да нас забрине да промислимо о начину, како ћемо једном том злу на пут стати. У Бугарској, на који смо принуђени опет да се позовемо, као што смо извештени, израшао је закон; по коме се одређује, какве се куће по селима имају подизати. Тамо је пре но код нас сазрела мисао, да се тежачки свет еманципује рђавих навика у живљењу; тамо се држава више и озбиљније брине о његовом здрављу но код нас. Школа у овом погледу као што видимо,

---

Штампање практичне поуке треба да је такво, да читаоца довољно убеде о корисности и доброти предмета, о коме ове поучавају, и да га уједно науче, како ће он све то у пракси; другим речима, треба да су написане тако, да пољопривредник прочитавши их, јасно увиди и сам не само да је корисно, но и како му се треба удружити ради набавке справа, стоке и осталих потреба. Обе ове расправе поглавито се баве оним правим делом, т. ј. да докажу корисност удруживања. А како би се та удруживала, према нашим приликама, практички у дело привела, о томе писце, ма да у својим расправама износе за доказ примере, не дају довољно нашем пољопривреднику практичне поуке.

И због тога ја налазим, да се ни једна ни друга не могу штампати као практична поука. Али би се могле корисно употребити, а и писцима наградити труд, ако би се штампале у друштвеном листу „Тежаку“ као подлистак.

26. Јуна 1892. год.
Београд.

В. С. Богдановић.

није од своје стране ништа учинила и ако се у основној настави увек обраћала пажња, поред осталог, и на хигијену. Свештеници, који су у непрестаном додиру с народом, такође од своје стране нису ништа урадили да наш свет пренесе и да се ослободи свега што убитачно дејствује на њега и његово здравље. И кад то све знамо, онда морамо промислити о начину, како ћемо овоме болестима и смртним случајевима на селу стати на пут. Да се циљ постигне, не би требало презати ни од каквих мера. Све, што користи народу, и што иде у прилог његовог здравља и болитка, вала чинити. Иначе, држава не врши једну од најречитих функција. Један пример само да наведемо. Држава је подигла на више места, болнице за лечење сифилисом заражених људи; али није ставила у дужност и то, да сваки заражени мора доћи у болницу на лечење. Док се свет обавести о користности лечења; док се искорене предрасуде, које такође сметају, да народ прибегне лекару и болници и да ту тражи спаса, дотле ће се многи, који још нису заражени, заразити и платити главама. То не би требало дозволити. Све оне, која су подвргнути прегледу и за које се нашло да су заражени, вала што пре натерати у болницу да се тамо лече. То је наше дубоко уверење. Исто тако вала поступати и у свима другим случајима за које се очевидно зна да подкопавају и руше здравље људи, ако се не би другим мерама и средствима могли помоћи.

Ну за сваки рад, који иде у прилог болитка ове земље, потребно је имати најпре мирноће и сређености држављанске у послу; потребно је на првом месту одстранити све што сметa правилном и мирном развитку земље и онда тек и онака питања од општег значаја могу доћи на дневни ред. Без тога је, по нашем мишљењу, излишно писати и говорати и третирати онака и сличма питања.

А.

НА ШТА ТРЕБА ПАЗИТИ ПРИ МУЖИ КРАВА?

Количина и каквоћа млека, много зависе од самог начина муже.

Где год се при мужи не пази на навесна правила, па известан ред, онде се не може рачунати ни на *добро* млеко, ни на довољну количину.

Прво је правило, да се пре муже вime млаком водом добро опере и натрља на било то лето или зима, то је све једно. Ово прање и трљање вимена млаком водом, много уклинише на одвајање млека, нарочито код оних крава, које се вештачком у стајама држе, које немају довољног кретања у слободи.

Музиле треба пре муже да оперу руке и да су у свему чисте жене, или људи, ако они врше мужу.

Музиле треба у општe да тихо и благо с правама поступају, а нарочито за време саме муже; треба да их краве по томе упознају и да се на њих навикну. Хоће крава при мужи да се ућвели, да се стиене, па да на капљу млека не пусти, а то увек чини, кад се при мужи нечовечно с њом поступа; на виштати не треба на краву, ни пре, а још мање за време муже. А напротив, кад се с њом благо поступа, издаће вољно и последњу кап.

Млеко, које на полетку у вимену остане, најбоље је и најдебље, најмасније, али се и најтеже измузе; слабе и невеште музиље, баш то млека у вимену остане, и колико га се преко године на томе изгуби. У томе лежи и још једно велико неприлика, што се заостало млеко у вимену згрудва, услед чега по нека крава и пре времена засуши. Кад то згрудвано млеко дуже у вимену постоји, оно се упијени и укварп, услед чега се и вime упали и оболе. С тога је врло потребно, да музиља и последњу кап измузе, а ту треба и вештине и јачине. При мужи треба музиља, не само да стиска брадавице, но при повлачењу истих, и у вime да гурка, исто онако, као што чини теле кад сиса.

Као год што се при храњењу морамо придржавати извесног, утврђеног времена, исто га се тако морамо придржавати и при мужи.

Краву, која је при мужи немирна, која се врпољи и баца, треба на благ, људан начин утишавати, дајући јој по мало мекиња да једе и соли да лиже, гладећи је и чешкајући и т. д. Не треба никаква приморна средства употребљавати; силом везивање, гурање, псовка, вика и т. д., само ју још више подвикаче. Краву, коју, поред свију благих средстава не можемо да умиримо, треба продати; јер, шта врели ако је и добра млекара, кад се с њуком од ње млеко добива, и кад га немирноћом проспа.

Хоће понекад и у добрих музара да застане млеко, што најчешће од нагеба долази. Овом злу најпречи је лек, да се вime добро млаком водом напљуска, а после тога неколико пута цицваром облоза.

Бива да се вime понекад исцрпи и ископа, па не може да измузе; у том случају треба растопити чистог жутог воска, па му додати једног чистог зејтина и том смесом намазати неколико пута вime. Пре сваког мазања, треба вime млаком водом опрати, да при поновљеном мазању мађ боље прионе.

Опитима је доказано, да је млеко по каквоћи једнако, а мули краву два или више пута преко дана; истина, да се у нешто више млека добије, кад се н. пр. три пута на дан музе, али је то мала разлика, а веће мучење; напшоћа пак, остаје једна иста, као кад се два пута само музе, још шта више, код неких је крава млеко лошије, кад се чешће муже. Краве, које се нетерују на пашу, несмеду се више од два пута дневно ни мутти, а оне непрестано у штали храњене, а *добро* неговане, могу се мутти три пута дневно.

Чим се скоро помужено, или тек ватри принешено млеко једне краве, а поред шпче опште чистоте и чистих судова, почне да груша, онда је наступило време, да се с мужом дотичне краве престане. То бива на извесно време испред телења; код неких крава 40 дана пре телења а код неких и много дошије. Кад то наступи, онда је млеко тегљаво, бљутаво и слано, престане у њему сирење и пљења и тако остане до телења, а и неко време и после телења, што је добро за теле, које се таковим млеком очиста. После се млеко поступно поправља, и бива све боље, док недоће на своју меру. Раније од 40 дана не треба с мужом престајати, јер би крава тиме напикла, да пре засушује, а то је на штету домаћинову.

Судова, цедиље, водриће, лонци, каршеје и све остало посуђе у ком се млеко муже или држи, треба да је *сасвим*, али *баш сасвим* и *добро* да је чисто, ако смо ради, да нам се млеко, сир и најмак одраде. После сваке употребе треба судове добро испрати и убрисати, а бар два пута недељно и лужати, на онда добро осушити. Ништа није тако осетљиво као млеко; сваки трун, сваки страи залах, кадар је млеко да уквари, да му неки непријатан мирис да, што се доцније а на сиру и најмаку опази, који је од тога млека прављен.

За манипулисање с млеком, најбољи су стаклени судови; они се дају најчистије одржавати, али нису за слабијег домаћина, јер су поскупли и лако се разбијају.

У бакреним судовима, који нису добро калајисани, најпре се уквари млеко и оно може да буде здрављу шкодљиво, ако те у таковим судовима прерађује.

Добро инклонани судови, исто су добри као и стаклени скоро, јер се могу у пуној мери чисто да одржавају.

Глазирани земљани и дрвени судови, у нас су најобичнији, и кад се добро и чисто одржавају, они ће нашим потребама нај-

боље одговарати, само их треба често искувавати, парити испирати и т. п., јер се у дрвене судове, ако се најстрожије чисто не држе, најлакше залеже киселина, која часом млеко уквари.

У свему је дакле, и при мужи и после муже, најпотребнија — највећа чистота!

Др. **Радић.**

ПЧЕЛАРСТВО И УЧИТЕЉСТВО.

Да је учитељство моћан покретач сваког напретка, то је стара позната ствар, о томе нема спора.

Да ли оно нема удела и у напретку пољске привреде у нас? — Видите 13 број „Тежака" за ову год., и зар вас неће обрадовати ово:

„Лен пример." — Учитељ школе Ћелиске у окр. ваљевск. г. Мих. Ступаревић засновао је ковалук са најсавршенијим кошницама — Ђерзонкама —, у коме примерно пчелари." — Даље: његови ученици уче пчеларство на врелу, на практици; — стални окр. одбор за округ ваљевски о испиту даје кошницу — и то *шесторици* одличних ученика — као дар о испиту. У Шапцу основано је пчеларско удружење, и овоме удружењу покретач је *учитељ*. Нема ни једног удружења у Србији, а да при том не суделују учитељи или као покретачи, оснивачи или чланови.

У чланку *„Треба да пчеларимо или удружено"* (Радикалац Бр. 15 и 16. од ове год.) рекао сам, да учитељ може и треба да пчелари. Ово би казао и доказао на збору за образовање пчеларског удружења, да нисам предухитрен, т. ј. да нисам био те среће, да се удружење у Шапцу без мене образовало. Што нисам тамо и тад казао, то ћу да кажем овде, колико се у овом листу рећи може.

Свака школа у селу, мора да носи карактер сеоске школе. Двориште не сме да буде голо, мора бити засађено окаламљеним воћем. Сваки ученик IV разреда, треба да на свршетку свога школовања, однесе и код своје куће прасади, макар по пет, на разне начине окалемљених воћака, ради свога сећања на своје школовање. Ове воћке не сму бити купљене и донете са пољопривредног добра код Шапца, или из Обреновца; или из Топчидера. Учитељева градина треба да је пуна поврћа, и разноврсног биља за нашу пчела. Све ово треба да су одгајили *учитељ и ученици*. Учитељ треба да је у тесној вези и са министарством народне привреде и српским пољоприв. друштвом. Учитељ треба да има краву, не *мршу*, већ добру краву, од признатих страних раса за његов крај: — у његову рањенику треба да стење угојено свињче, код њега опрашено и одгајено, не наше дегенерисано свињче, но од бољи страни сојева. И оволико рада за учитеља — доста је. Он више и не треба и не може. Кад све ово буде задовољавајуће или примерно, онда ће бити дужност школских ревизора да и ово разуму и оцене, па ће моћи у извештају своме рећи: учитељ је обратио пажњу на домаће газдинство, и чини лен пример и утисак на околину у пољопривредном правцу.

Шта може учитељ да уради на једном хектару а често и на мањем парчету земље?

Сваки ко овако пита и сумња — вара се. Пре треба да управи друго једно питање. Шта може учитељ да уради и како сме и шта да почне, кад му је бављење на једном месту кратко и неодређено. Овде је сво тежиште. Ово је она неспретна жанка, шко убада, која одгони, одастрањује учитеље од утицаја на околину у пољопривредном правцу.

Учитељ не може и не сме никоме да пребацује, што је назадан у пољопривредном правцу; он несме никога да саветује; он не сме никога да поучава, упућује. Нико га не слуша. Ништа он није одгано, подигао — оставио. — Нема вере.

На прагу је ревизија закона о основним школама. Ако се истински осећа да Србији ваља помоћи у њеном пољопривредном развитку, то ће се показати тиме, ако се основна школа, — сеоска, — створи онаком, каква је нашем сеоском свету потребна. Тада ће у закону о осн. школама поред осталих чланова, који се на пољопривреду односе, бити и ови:

1. Учитељ је некретан за X година. (Овај период мора да буде што дужи — бар 10 година).

2. Свака школа мора имати сав прибор — алат — за градинарство, воћарство, пчеларство и свилодеље.

3. Свака школа мора имати као своју својину, извесан број Ђерзонака.

Кад ово изведено буде, ми ћемо с правом моћи да тражимо од учитеља, да они сав свој труд уложе, утицај обрате, на околину у пољопривредном правцу.

Пчеларење је најлакша пољопривредна грана. Пчеларење је у тесној вези са воћарством, градинарством и цвећарством. Кад је учитељ засадио своје двориште корисним воћем, школску земљу засејао потребним поврћем, и биљем за нашу својих пчела, он ће се машити наше са пчелама и са туђих биљака, — на врло племенит начин: Доказаће да на комшијној земљи може репица да напредује, да јој се род добро плаћа; да је детелина корисна; да сунцокрет даје вишеструку корист и т. д. Учитељ ће да распитује, да тражи, и друге корисне биљке, пчелару и ратару. Учитељ ће ово семење у своје време да набавља, посредује у набављању, и да исто и поклања — за што? За то што је он — агент — *пољопривредни мисионар*.

Већина пољопривредника, све и да би и хтели, не могу у оном размеру да пчеларе, као што то могу задружни пољопривредник, свештеник, а најбоље *учитељ*. Пољопривреднику још ако је инокосан не дозвољава монго стручан посао његов. И онда пчеле учитељеве одлазе на све оне биљке, које је учитељ препоручио, протурио или поклонио, дао пољопривреднику да их он гаји. Учитељ је посредно себе користио, наградио, свој труд, без да то његов комшија осећа, не љути се на њ', већ му увек, још ако разуме, из више разлога каже: хвала!

Ако је изтекао, одређен период учитељева бављења у једном месту, учитељ се спрема да се сели. Било својом вољом, било да потреба изискује, било силом околности учитељ ће још у рано доба године удесити са својом приватном својином — својим кошницама, шта ће и како ће. Знаће да ће му ова година дати највише меда, његови познаници, пријатеља, могу добити добрих и јаких ројева. — Он то све може са својим Ђерзонкама да удеси. Премештаји неће бити горки. Та, застаће опет и код друге школе рај. уређену кућу и двориште. Сме да се упусти са својом имаовином у селање без распитивања, јер ће и тамо застати уређено школско имање као што га је он своме другу оставио, и за стоку и за пчеле.

Господин Министар Народне Привреде и Српско Пољопривредно Друштво треба а и мора ће тражити пута и начина да дођу у тесни додир са учитељством — са основном школом. — Овим двема установама учитељство биће десна рука. Не буде ли тога, сва друга средства, истина да ће помоћи, али ће то куд и камо спорије ићи, куд и камо мали размер имати, од овога пута и средства.

Многе културне биљке требају пчелару, многим културним биљкама требају пчеле. Ове се две алке не растављају.

На завршетку рећи ћу још и ово:

Све друге пољопривредне гране траже више времена да се у њих човек темељито посвети, пчеларство тако рећи најмање; једно зимско доба, и две три добре српске књиге (Пчеларство Свет. Љ. Гавриловића и Јов. Живановића), довољне су за теоријску а једно пролеће и лето на нужну практичну спрему; све друге гране пољске привреде плаћају спорије а траже већи труд, од пчеларства; све друге гране пољске привреде одузимају учитељу више времена од рада у школи и на књизи, од пчеларства; — та, ко има пчеле тај гаји цвеће, ко гаји цвеће тај га и воле, ко воле цвеће — он је добра срца — *добар човек*.

Кад су сва министарства солидарна у својим радовима, онда и Господин Министар Народне Привреде има подпуно права, да и своје мишљење о поправци закона о осн. школама да, у смислу пољопривредном, и онда је

Пчеларство са учитељством *и учитељство* са пчеларством *нераздвојно и могућно.*

Уреса.

ИЗВЕШТАЈ

са

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

држаног од 1 до 5 јуна 1893 године у Монпелију

(Јужна Француска)

од

Љуб. Којића

(наставак)

3. Сродство између подлоге и калема. — Последице калемљења.

I.

Сродство је даљи или ближи однос, који постоји између две биљке сједињене помоћу калемљења. Ако је то сроство веће калем ће се примити и обадва сједињена дела развијати нормално и дуже трајати. Нема ли тога, примање бива тешко, калем напредује полако, закржљава и најзад, угине после дужег или краћег времена.

Пре но што је питање о сроству прешло на поље виноградарства, оно је било предмет расправе у воћарству готово у сва времена. Немајући у овом погледу закона прецизних, у воћарству се је помагало с фактима добијеним из искуства.

У виноградарству ово питање није тако рећи, ни постојало пре напасти филоксеричне, а и калемљење било је у оквиру варијетета *једне исте врсте*. Тада није никаква пажња обраћана на то, да ли ће калем пустити корен и ослободити се од подлоге, напротив то је био узрок јаког пораста на било да жиле потичу из калема или из подлоге, јер су обоје једне исте врсте.

Сада је то сасвим промењено усљед упада филоксере и употребе амерички лоза. Овде је сада главно да накалемљена лоза живи на корену америчке лозе и свака појава жилица на калему мора се уништити за раније, јер би тиме штетила потпуном срашћивању са подлогом и могао би се од ње сасвим одвојити у ком случају филоксера би га уништила.

Како при калемљењу сада имамо посла, не више са варијететима исте врсте, но са различним и често по природи противним врстама, то је и међусобно сроство више компликовано.

Европска лоза мора да живи у апсолутној зависности од америчке, те с тога је од великог значаја знати да ли ће једна или друга врста имати мање или више сроства према накалемљеној лози.

У групи од 18 врста амерички лоза има само две врсте на којима накаламљене европске лозе немају никаквог успеха, а то су Vitis Rotundifolia и Vitis Munsoniana. Између осталих врста и варијетета, који се обично употребљују за подлоге при калемљењу са европским сортама, постоји довољно сроства и приближности у органској конституцији.

II.

Природа и последице тог сродства.

Знајући да имамо много различни врста лозе, наметало се само по себи питање, да ли ће те лозе спојене међу собом, помоћу калемљења, имати исту наклоност ка плодности; да ли ће *накаламљење* лозе бити исто тако плодне као и пре?

Ако је у овом погледу могло бити какве сумње, искуства постигнута у воћарству, могла су послужити као одговор, јер се зна, да се радњама, као: *подкресивањем, претенастим обрезивањем, пресађивањем* и **калемљењем** иде на то, да се воћка принуди на већу плодност. Примећено је и то, да сваки пут, кад једна воћка има на себи какву повреду, засек, рану итд. прерано донесе род, а често пута преради, што се тумачи природном тежњом за осигурање своје феле, којој нанесеним повредама изгледа да је угрожен други живот или даљи опстанак.

Па с тога и калемљене лозе биле су плодне, а понеке и сувише плодне.

У колико је подлога снажнија, дивљачна и неплодна у толико је после калемљења плодност била обилатија. Ова нас је појава очарала и произвела тежњу, да се при избору узимају најснажније подлоге.

Кад се узму у обзир само први резултати, могли би бити потпуно задовољни са калемљењем на америчкој лози, али знајући, да је прерана и прекомерна плодност узрок брзог слабљења лозе, морамо изјавити, ма изгледало парадоксално, да с тим нисмо потпуно задовољни, и тражити, да се подвргне испитивању та велика наклоност родности.

Да се одржи животна снага биљке, плодност мора расти постепено и хранење — ђубрење — њено мора бити у размери према повећаној плодности.

Што се тиче приноса, које нам дају одмах после калемљења најпознатији и најраспрострањенији амерички варијетети што се у нашим виноградима употребљују, ту се, доиста, не може шта више пожелити; али ко може казати да није било исцрпљености и ослабљења у многим виноградима?

Који од практичара није приметно и признао потребу, да калемљење лозе треба много интензивније и боље ђубрити него што је то био случај са старим нашим виноградима?

Посљедице су калемљења увек смањивање у снажном порасту кореновог система, а то је узрок те лоза преради.

Некалемљени варијетети америчке лозе сву снагу употребе на развиће дрвета тј. лозе и подземни делова — корена, а кад се накалеме са европском лозом, онда ова постаје у толико плоднија у колико је варијетет снажнији и неплоднији, јер усљед калемљења смањена снага на развиће органа за одржање, окреће се силом на повећање плодности. Ако практичар не обрати на ову појаву пажњу, може често пута наступити исцрпљеност и ослабљење лозе.

Незнајући у чему је учињена погрешка, у оваким случајевима, обично се узима за узрок филоксера или климатски услови који су, како које године, често променљиви, а ове године врло осетљиви за калемљење лозе.

Из предходног можемо извести закључак, *да је наклоност плодности између две врсте врло задовољавајућа*, али — ова наклоност плодности *није знак дугог трајања*.

Регулатор између наклоности ка плодности и дужег трајања лозе, лежи у скупу услова, који су по све независни од калемљења и родности.

Испитаћемо те услове пре него што дођемо на нове закључке.

III.

Винова је лоза између оних културних биљака која има највише варијетета што долази можда усљед њеног географског распрострањења.

По свом целуларном и органском саставу, по рапењу и прилагођењу, она је у неку руку производ средине или прилика у којима је одрасла.

Ако треба доказа о различности целуларног и органског састава, није ли довољно да напоменемо баш ону разлику коју су научњаци приметили при изучавању узрока издржљивости извесни лоза противу филоксере? Извесне су врсте издржљиве, друге угину; једне имају мање или више чврсту структуру корена, који је више или мање дрвенаст, друге слабији и мање издржљив против инсекта.

У погледу на храпење, има читава серија различитих земљишта, у којима се неке лозе развијају и напредују у једном, друге у другом, према својој склоности и укусу.

Напослетку зар није доказ извесне навике или прилагођености лозе што при избору положаја морамо да водимо рачуна о томе, који је положај и за који варијетет угоднији за добро развиће?

Све су ово позната факта, управо закони којих се морамо придржавати ако желимо имати успеха.

Кад поред ових разних обзира дође још и калемљење, онда се стање знатно компликује.

Више није само питање да једну лозу — подлогу — прилагодимо извесним земљишту и климатским приликама, него треба у исто време сјединити две различне врсте које ће једна према другој имати наклоности као услов за даље развиће.

Сматра се као извесно, да се калемљењем не мења природа ни подлоге ни калема, али пошто обоје задржавају своје индивидуалне особине, услови заједничког живота отежавају се у колико је разлика између њих већа.

Улога је америчке подлоге да живи под земљом а јевропског калема у ваздуху. Која је важнија од ове две улоге? По нашем мишљењу оне су подједнако важне. Јер, пењући сок не претвара се у дрво, лишће и плод, него тек пошто буде прерађен од круне, коју сачињава калем, а силазећи не прелази у дебло, корен и жилице док се не учини нарочити преображај сока својством врсти подлоге.

Ако нема сродства или наклоности између два накалемљена дела: подлоге и калема; даље, ако органска конституција, храпење, циркулација и преображај сокова; ако време мезграња, зрелости рода и лозе, и многе друге функције биљке нису у хармонији, онда наступи забуна у развићу лозе, која наскоро почне да жути, закржава и често угине.

Неки кажу да је узрок филоксера, други да је кречњак и још многи други разлози, само су ретки они, који ће се занимати да не буде то посљедица калемљења дотични врста.

Међутим и сама лоза то показује кад се посмотри место где је спојен калем са подлогом, примети ће се велика гута што је јасан доказ мане у циркулацији сока. Опити последњих година показују, да у колико је већа разлика у величини између подлоге и калема у толико је чокот слабијег пораста.

Исто тако велики број изданака из подлоге, показује, да ова не прима калем него тек силом припуђена, у ком случају изданци знатно ослабе пораст калема.

Од колике је важности за дуг век и добро развиће калема сродност између овог и подлоге, навешћемо закључке два најзнатнија професора: Виала и Равас, који веле:

„Забуна, која се показује после калемљења долази од спољашњих и унутрашњих, индивидуалних и физиолошких разлика између подлоге и калема. То се опажа само онда кад се накалеме различни варијетети, а никад кад се и подлога и калем узму од једног истог варијетета, једна лоза, звана Фол-Бланш, накалемљена на саму себе није показала ни трага од клорозе на земљишту веома тешком за прилагођење ни пре ни после калемљења. Била је у свему као и оне некалемљене лозе. Дакле, у колико су две лозе сличније по њиним функцијама и начину живота, мање ће бити рђаве посљедице калемљења, а на против у толико ће те посљедице бити веће у колико су различитије."

Први закључак.

С гледишта спајања или срашћивања ћелица постоји довољно сродства између америчких и француских варијетета.

Други закључак.

Наклоност за родност врло је задовољавајућа између две врсте, али — склоност родности није, можда, наклоност за дуго трајање. —

Трећи закључак.

Што се тиче трајашности најјачи афинитет постоји само између две, уколико је могуће сличније лозе. —

Закључци су усвојени без дебате.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Вино од дрењина. — У једном свом прошлом чланчићу написали смо како се у овој околини око Књажевца прави — пече — ракија од дрењина, у оскудици обична материјала; а сада на овоме месту, овде, намера нам је, да напишемо неколико речи о томе, како становници ове околине праве вино од дрењина, разуме се у оскудици грожђа, као обична материјала од кога се вино прави.

Пошто су ове године дрењине родиле врло добро, пошто су оне крупне, а и добро сазреле, то су оне као материјал и за вино и за ракију добре.

Вино се од дрењиња прави овако:

Пошто дрењиње добро сазре, оберу се и суну у суд, у коме остану 10—15 дана докле добро превре; и пошто се вино источи испод комине, онда се ово вино од дрењина суне у ову комину; ту стоји 2—3 дана, па се онда оточи.

Они становници ове околине, који су на овај начин правили вино од дрењина, причају, да је ово вино, истина, прилично горко, али, опет, доста добро и као обична ов. год. вино.

У нади, да ће ово бити од интереса по читаоце „Тежакове" с тога ово неколико речи предајемо јавности.

В. М. С. Пешић.

* * *

Ракија од дрењина. — У нашем једном чланчићу написали смо како се прави ракија од ражна леба; у другом од трешања; а сада у овом — трећем — чланчићу намера нам

је написати неколико речи о томе, како се пече ракија од дрењина.

Пошто у овој околини нису родиле шљиве као обичан материјал од кога се пече ракија па и грожђе је у понеким општинама родило 20, 25—30 од сто; док у другим општинама нема га ни за јело, јер га је убила „пламењача“ — то су неки становници ове околине правили и пекли ракију од дрењина.

Један становник села Јаковца у срезу заглавском, причао нам је, да је он 15 казана ракије од дрењина испекао; па с тога намера нам је, да опишемо како се од овога материјала прави и пече ракија.

Као год што треба и сваки други материјал од кога се пече ракија добро да узри, па после да се бере, то исто важи и за дрењине. И у колико су ове зрелије, крупније, меснатије, једнобразније, у толико ће и ракија од њих бити боља по доброти и више по количини.

Пошто су дакле, дрењине добро сазреле, онда се беру. Брање се врши овако: два радника држе раширену поњаву под дрветом а трећи тресе. Што не може да се отресе те се руком бере или мотком млати.

Пошто се овако оберу, онда се сипају у кацу. Пошто се каца напуни, онда се у ову кацу сипа воде, толико, да вода покрије дрењиње за 1 см. За тим се оставе неколико дана да превру. Превирање траје од прилике 10—15 дана, тако, да, ако је време топлије, онда ће пре преврети, и обратно, ако је време ладније, онда ће превирање трајати за мало дуже времена.

По том се метају у казан, и неку се онако исто, као и остали материјал.

Од 100 килограма овог материјала, добија се 24 литара лепе ракије.

В. М. С. Пешић.

* * *

Ракија од трешања. — У оскудица обична материјала: шљива и комине од кога се ракија пече, у општини берчиновачкој у селу Локви пекли су неки сељани ракију од трешања. Надајући се, да ће читаоце „Тежакове“ интересирати каква је ракија од трешања и како се она прави, намера нам је да о томе овде неколико речи прозборимо.

Као год од осталога материјала, тако исто и од овога материјала, када се хоће да се пече ракија, трешње треба да су потпуно дозреле. Када добро узру, онда се оберу, но без петељака; јер, када се беру са петељком, онда ракија удара на петељке и горка је.

Када, дакле, трешње добро узру и оберу се, онда се оне мету у суд, у коме ће преврети. У овоме суду остану 10—15 дана да превру. Ако је, дакле, време топло, онда ће оне брже преврети и окренуто, ако је време ладније, онда ће доцније преврети.

Пошто су трешње добро превреле, онда се супу у казан и приступи се самоме пециву ракије. И од овога материјала пече се онако исто ракија, као и од осталога материјала — посао је један исти.

Од 100 килограма ове цибре, добије се 24 килограма лепе ракије. Из овога, дакле, излази то, да се од овога материјала добија толико исто ракије, колико и од мапарке.

Ова ракија по врло мало удара на кошчицу. Иначе је врло лепа ракија.

Ракија ова, када се вешто испече, када се трешње потпуно зреле и крупне, онда је ракија слатка и лепша од комовице.

Трешње црнице, кад су потпуно зреле, крупне, онда оне дају највише и најбоље ракије од свију врсти трешања.

В. М. С. Пешић.

ГЛАСНИК.

Утицај индустрије на промену климатских односа. — Колико је од користи индустрија пољској привреди тиме — што многе сировине њене технички прерађује и производњи даје већу живахоост, слабо коме већ да није познато. Ну благодети од индустрије осећају се само онда, ако индустрија стоји према пољској привреде у правилном односу, а овај је још најмогућнијом и у тако званим пољопривредним земљама. Анде дакле, где индустрија узимље маха над пољском привредом, тамо, ма да се врло радо хоће да прикрије, индустрија доводи пољску привреду у незгодан положај, па у многоме утиче и штетно. Ми ћемо да укажемо само на ту околност, што индустрија извлачи много радних снага пољској привреди, услед чега поскупљује рад у њој, који се не да заменути никаквим смишљено конструјираним машинама. Но, модерна индустрија не само да на овај и овакав начин задире у сферу пољопривредних интереса, него по опажањима, која су чињена, она врши штетне утицаје на природне погодбе, од којих зависи успех у пољској привреди. Она утиче на промену тих погодаба, који су на крају крајева од штете за пољску привреду. Да наведемо неколико примера за доказ овога.

У земљама и на местима, где је индустриска радчност у великом напретку, научним испитивањима дознало се, да је ваздух испуњен *гасовима*, који уде биљном развијању. Од ових особито су шкодљиве киселине сумпорове. Опажања, која су чињена на томе у ботаничкој башти код Лондона, доводе до закључка, да не ће далеко бити, кад ће околина ове огромне вароши бити потпуно неподоана за зеленило од биљака. Као узрок томе изводи се, што у талозима из магле ове вароши налазе знатне количине оних сумпорних једињења, који долазе од огромне употребе каменог угља, у коме има свагда олмора. С пажњом да се фабрички радови што већма потпомажу употребом парне снаге, повећава се и потрошња угља, а тиме и опасност по живот биљни.

Други пример из опажања, која су чињена у Саксонској, земљи такође у превази индустријској, показују нам, да и чешће олује, чешће провале облака и чешћи удари грома имају везу са јако развијеном индустријом. Исто у неколико потврђују и опажања у Белгији. То су последице многог дима и прашине, који брзо згушњавају ваздушну влагу, даље — утицаја на светлост и ваздушни електрицитет, сатирање шума и у опште сметње у развијању биљака, које индустриске радње собом стварају. Сатирање шума особита је благодат од рударства, које троши много дрвеног угља [ћумура] за топљење руда.

Ови примери ма да нису тако исцрпна, дају нам ипак приближне доказе о томе, како превласт индустрије није никака велика срећа за пољску привреду. И према томе, није никако чудо, што су у напреднијим индустриским земљама у пољопривредна питања јако истакнуте тачке: ограничење индустритких радња. Ми до душе још нисмо „срећни“ да патимо од превласти индустрије; — али свакојако није згорега поучити се недаћама, којима се пољска привреда данас у „срећним“ индустриским земљама има да бори.

— **Ђ.**

* * *

Поучна пољопривредна предавања у Далмацији. — У братској нам Далмацији установљено је пре годину дана пољопривредно друштво, под називом „*Пољоделско Друштво за Далмацију*“ са седиштем у главном граду Далмације, — Задру. Оно има своје подружине, назване „пољоделске задруге.“ Како „G. P.“ јакља — друштво је завело један врло похвалан обичај, да

сваког празника држи проучаје предавања за сељаке. Околни народ веома се интересује тим предавањима и свуда пут има доста слушалаца. Читаонски друштва побринуше се, да сељаци виде од долазка на предавања одмах и видне користи, те између себе скупљају новчане прилоге, одакле набављају разне предмете, потребне сељацима, као: мотике и друге справе, па и поучне књиге. Сваки сељак добија по један од ових предмета на поклон.

Има изгледа, да ће се ова корисна мисао урбичаји и по селима, ради чега су позвани у првом реду учитељи и свештеници. Не били се и ми могли на то угледати?!..

* * *

„Друштво за унапређење привредних интереса Далмације". — Не давно су новине доцеле вест, да је на позив грофа Харака у Бечу држан један скуп, на који су позвани биле неке виђеније патрајоте и пријатељи Далмације, и на том скупу донета је одлука, да се установи друштво за унапређење привредних интереса Далмације (по немачком „Verein zur Hebung volkswirtschaflicher Interessen des Königrach Dalmatien"). Још се не зна, на чему поименце има ово друштво да ради и на који начин мисли да прибави средства за остваривање свога задатка. Најудаљенија од центра државног, на Далмацију се дојако односта прло мала пажња обраћала од стране државне управе. По природи места, ова је земља упућена била поглавито морнарству те је ради тога ваља и држава сматрала, да нема потребе утицати на унапређење ове земље и у другим правцима привреде народне. Ну, Далмацији је потребно и добро су возвеликој свеобухватној ради извоза њених природних производа на копну. Далмација раја изрено и на далеко чувено вино; па док се у монархији троши и по скупе новце плаћа мађарско и друго мање каквоће вино, дотле далматинско вино мора да тр ми пијаце преко мора и да га продаје за не баш повољну цену. Овоме је требало, давно помоћи. Исто тако Далмација производи доста маслиновог уљтва (уља) врло добре каквоће и чисте израде. После тога, њена многа родна поља леже под б дом, голете треба пошумљавати и т. д. Све то изискује пуне руке рада, а и јаке државне помоћи, да би се отворили јачи извори благостања ове земље, која не сме и даље да се остави самом мору, нарочито од како парне галије, спојом моћном снагом врло осетно суздржају поморску зараду становника целог свеобраног јадранског приморја. Ако дакле засновано друштво са што мање себичности, а потпомогнуто јаком државном помоћи, узме задатак да сваковидно ради на отварању нових привредних извора, којих у Далмацији има, ми можемо да му пожелимо срећан успех, а братској нам Далмацији честитамо ово предузеће.

ДОПИСИ.

Пређиловица, 1. јула 1894. год.

Одавно се са овога краја нико не јави, с тога ћу обавестити читаоце „Невена" о приредби приликама у овоме крају. Почећу од пролеће, како би имали јаснији преглед.

Као што је познато, прошла зима није била тако оштра ни јака свуда, па и овамо код нас. Озима усева дакле нису ни мало од мраза страдали, а дочекали су благо пролеће у бујном зеленилу. Народ је њиме над да посеје доста и пролећни жита и да узоре и угари за кукурузе и дуван. Све те пратиоце помогле су, те је народ у овој години знатно већу површину усева у земљу посејао, него ли других година. У Марави овога пролећа народ је поишао напред у сељаку сточне хране, што је свакако радосна појава. Засејано је у целом срезу Моравском — изузев Ужице — више од 10 хектара луцерке детелине, а 5—6 хектара шумара — и 1 1/2 хектар сточне репе. Сем тога, има готово довољина, који ниже засејано напише по пола хектара кукурузне сачме или овса, стоји за храну. Тражња семена од сточне хране — нарочито луцерке детелине била је тако велика, да је „Моравска" пољопривредна подружина једва доспела да задовољи многе поручиоце. Народ мало по мало, долази до убеђења: да после разорених и разграбљених ливада и сеоских утрина, сваке сточе нема једино у припремању сточне хране и подизању детелишта. А кад се то једном оломаћи, кад народ види, да се тим путем лакше и уноснице стоца гаји: онда ће он вољи даље, тражење одабрање и земно сеје и научиће да их уредније негује и у згодним ствјама чува.

Пролеће је било у почетку, суво затопло и доста топло, али кише није довољно било. Услед тога су и усеви у исконило заостали били, али лишће плаге кише је имало те су особито озима жита лепо напредовала и пролећну суву одолала. Кукурузи посијани нису баш најбоље ницали а они рани, од суше пријачени су заостали били у порасту своме. По од половине априла, било је више погодна а нарочито скоро свакога дана све до половине маја. Жита су нагло напредовала напред истерала клас и род како се само пожелети могло. Од суховине нагло — кише рани корови тако су силно рекли, да су сељаци у једно време — тако оно спрштетка маји — мислили: ће нема шитта, удаси корови све." Нарочито је бујно оне године расло: паламида, зрања и слачица по бретовима а бурјан, женетрга по долинама. Свеговали смо свакоме пијмарљивије чишћење; но то би слабо помогло особито код палажице, да се од некуда не појави пенкина велика и шарена гусеница у толикој мери, да је сву палажицу у корен сатрала за врло кратко време, за тим прешла на виноу лозу и тамо се учаурила. Другом усену на чак ни њоу на дрсчу, никаквоу штету није нанела као је палажица у поросу утамањила. Овакове гусенице у овом крају народ не памти. Занимљиво је знати да ли их је било и у другим крајевима наше домовине и у ком пространству. Подружина „Моравска" борбени се од ових штеточина, чинила је покушаје с да би их утамањила. Ти су покушаји нешкиа врло неповољни. Примећало је се да су гусенице овтрије сланя поза, коју смо пројили помоћу машине „Сиеонице" и „Аустрије". То исто постеже се и плавим каменом слво је скупље, док пресиље помоћу соли кошта млого мање а дејсто је јаче. Од оне течности нарочито су гинуле ситне гусенице на њоу.

Пшеница јесење сеђ су стиле. Жетва се врше нагло, а принос је врло добар. Пасторно се може рећи, да ће овогодишња жетва бити богата. Једно је само извјетно, што наш народ — а по готову тако је у њеном делу наше домовине — никако неће да се навикне да жње жито кад зрно буде рујно и у пола зрело. Тада би посејано 30 ока сто неће добит у квантитету, а квалитет би био далеко бољи. Јер, тако пожњевено жито сиури у сиову, добије пресијакету боју и једрину која се најлакше на пијаци тражи. Док онако презрела пшеница опала — дакле оде у штету — и зрно буде лакше и о боји и једрини нема ни разговора.

У том смислу, подружина садашња чинила је опште на свом добру, са јечменима и овсом (за стрина жита било је доцнаа, јер рад на добру отпочет је у Марту.) Сви сељаци виде очевидну корист, али се бране тиме: „да би и они тако радили само кад би имали више рване снаге или бар новаца, да на време плате радинике." Ово је све истина. Али сваки рад — особито у припреми њивској — ако се не уради на време; боље је да се и не ради. Јер се неће трошити узалуд снага и време. Наши земљоделци треба једни пут да виде и сами, да је боље урадити мало на добро, него ли много на шикарку.

Раж је такође врло добро родио. Али несрећа је то, што се она врста жита претпоставља скоро свима врстама и сређује „најпозније" кол ње половина класа буде спала.

Јечам је изврсан. Особито јечам, тако је родио, да се боље пожелети не може. На и пролећна мали нешто али устуиа од озог

прегор. Зрно је крупно и једро а клима сочна и крупна. Подружница је ове године имала по неки хектар помаћег пшеничног и јерусалимског крумпира. Доцније је сазрео пре 10 дана, него „јерусалимка“ а ране његовог ни у чему не уступа овом другом. Шта више пшеница има по 13—15 зрна више у класу и знатно је гушћи од дворедна јерусалимског. Доцније ја ћу тачно описати приносе од ове врсте јечма и тада ћу рећи која је за наше прилике бодља.

Овас је такође врло добро родио. Али народ у овој околини слабо овас спрема за продају. Већином (ако не и сав посев) употреби се још на зелено, отоли за храну; а што се што остави то је полако да се осе не изгуби. Зато треба што више посејати, а онда заслужује хваљено име произвољну. То је једна врста жита, која се јако тражи за зоб коњима и стоци у опште, а ја сматрам да нема јефтине и боље хране него што је овас. Народ наш обично — бар овде — употребљује кукуруз за јарму и добљење стоке; а то није корисно из два разлога: прво што сваког стоца (осим ждалом пољима) не прија кукуруз као овас; а друго кукуруз скупље стаје, него ли овас и зато је хвале вредно употребити за исхрану спаља, живине па и за људску храну.

Од подружница, чинило је на свом добру покушај са једном новом врстом (за сву околину) овса „пивалице.“ Овас је напредно добар, бокор висинак а клас и зрно „за чуло пругаи“ — што неке ове сељаци. По свршеној вршидби, је ћу нарочито описати приносе и добре стране овога овса.

Кромпир и *слад* није вино ни сади. Подружница је чинила покушај ради угледа са сваки. Засејао је простор од $^1/_2$ хектара. Ова је напредно добра, а могла би се сваким угодно сејати после лигнутог јечма или пшенице но опет са сваре. Неке године, подружница мисли да растури извесну количину семена од неке сељашнја у близини Јастрепца (Дуњаша, Породин, Љупчев и Голешница) те ће је опробаљу сејати; а у исто време даће но 5 килограма семена свакоме у срезу ко ниа више од 10 кошница пчела. На тај начин а уз применом багремова и сунцокрета, подружница мисли да повигура пчелама „шиљу“ за неке године, те да нчеларство ни боље опреме.

Са *кукурузима* не стоји добро. Народ у овом срезу поклања кукурузу највише пажње. Он се сеје после расађивања дувана и прашења винограда, а неђу га скоро до Петрова дана. Ниво и не мисли да треба усгарити њиву за кукуруз, а врло ретко ће ко прашити и огртати га. Једва ако и то скоро свакад. у пролеће, ако му је ту спе. Сеје се увек погон — дакле немарно и неправилно. И онда није ни чудо, што не роди. Кукуруз је нежна биљка, она захтева и добру земљу и добар рад, а уз све то и уголно време па добро да роди. Свега тога нема у Моравици. Код њих је дувај „врло брига“ а кукуруз „последња“ брига. Због те „последње“ бриге, они редовно од јануара, (скоро свака кућа) купују трош килограм кукуруза за храну. Само неколико људи (а то обично они што немају дувански дохође) сеју рано и рале како треба кукуруз, па их увек и имају. Овај подружница уложила је своје половину свога добра на то, да Моравцима покаже, како кукуруз нала неговати и радити. У тој цели засејано је по $^1/_4$ хектара од: „чиликантинке“, „сеиалерице“, „шиколета“, и „поповог зуба.“ Кукуруз је на време прашен, огртан и од заморина чишћен. Сад већ има спуда поремо за печење, роз је осигуран. Док је у овој околини кукуруз упређен и нагорео од врућине и траве по њему. Не буде ли што скоријс пиће, у моравском срезу и околини са кукурузом је свршено. Њему више неће помоћи пашита. Ово нека поучи наше сељаке да кукуруз нала сејати раније, да он већ узмак отиче пад буду преовладале „петровке врућине“.

Дувај, се сада још добро изгледа, али се о њему не може напред ништа рећи. Ове године (као и сваке) олошљено је са расађивањем, то су доцнаи отишли. Сам тога у нороству расађивали су се исправно, а многе је пре уништило. Било је кубуре са расадом. Сађење је почело тек од 10-ог маја и трајало је до почетка јуна. У то време чешће је и пања падала, те је се примило врло добро, споро све што је засејано. Сад дувај у велико треба прашити ако суша и жега у томе смета. На многим њивама (особито онима где је стар расад) већ се указао цвет, и ако стабљика није осиона на пола метра. То је већ рђав знак, и Бог би дао да опогоднишка борба дувана осиашне онако треба. Да је дувај сађен раније, он би раније и прецвао; ова жега тамам би му добро дошла за сушење; али бадава је све, овакишна сељани никако да се опријатеље са тошим јефтима, за равно добивалке расала. Подружница је у свом правцу чинила, што је могла па је све остало без успеха. Не би било лоше, да их (произвођаче) Управа Монопола на то силом закона приволи; то би се на тај начин и сама користила и боља дувај израђивали.

Воће је у опште узевши, ве родило. Него прерољало тако, да се половиште дрва под теретом. Нарочито шљиве тако су родиле, да ја се не памтим. Ова ће година бити богата са воћем и ракијом. Ове године, на сушење шљива и воћа, као и на општо ракије треба обратити нарочиту пажњу. Јер, само онај прирезнпк — у нашој изобилу — који уме своју робу да спреми како треба, тај ће и добити добру цену. Други ће је дати бад зашто.

Виногради нису страдали. Злосрећни филоксера већ се је показала скоро у свим виноградима, а нпа их доста које је сасвим и уништила. Народ је већ изгубио сваку нову у будућност виногрлда, и сласно говори „да мртво глава лека нема.“ Сем изузетно Срп. пољопривредног друштва, Крушевачко и Моравске подружнице, ово прскања винограда од пероноспоре као да ће остати без успеха. Народ се мучно одазива прскањима, јер про снега нема шта за прска — род је сасвим слаб — а друго зима очима својим да филоксера пустошн немилице.

Винограде сне то у виду „Моравица“ пољопривредна подружница предузела је била, да им свом добру подигне расадник америчке лозе, да ту лозу окалеми и да је разда народу. Припремљено је и земљиште, али зима је спутала тек кошчан посао, те је сва метута у растало, за идућу годину. Извесна количина лозе раздата је сељацима, а један мали простор засађен је ради угледа. На њему је се лоза примила и већ тера бујан застор. Идуће године, подружница мисли: — т. ј. ако јој земљу не одузму а на томе се увелико ради. — Да сву своју снагу уложи те да засади бар 50.000 америчке лозе. Сиет нерало перује да ће „дивља лоза“ да роди „питомо грожђе“, али кад једном види и увери се, сигурно је да ће и сам ићи за подружницом.

Бадње за преливо: дан и конопља за сада још добро изгледају; ако буде скорије кише онда ће бити добро. У целп да се култура јаха у овом срезу одомаћи, подружница је засејала 50 ара „пиринога“ јаха на свом добру. Он је поручио за читав метар у висину, стабљика је глатка и зрода и оних дана почеће се брати. Подружница мисли да $^2/_3$ употребе за семе, а остало ће припреми за народ. Семе ће се у идућој години раздати народу бесплатно.

Стање стоке и људи повољно је. Зараће је сада повољно, пашиина је од 1 дин. до 1 и по с храном. Бикова, које је округ набавио да површавање соја; одузете су од подружнице и предати стварају среске власти. Не разумем ви којих је то разлога учињено, кад се зна да подружница за труд апсолутно ништа није тражила, и да је тај посао принлаа са пуно добре воље и неграђености. Чак је о свом трошку подигла била угледну шталу, засејала 50 ара детелине дуџерице, 50 ара пухара, и 50 ари стоине репе. Сем тога спремала је велику количину: јечма, овса и кукуруза и подила тачно приге, као на сваког сточног станици.

Ако је се одузимањем бикова мислило, да ће они бити боље очувати од страже среске власти него са једне подружнице; онда је се у мишљењу преварило. То се већ сада јасно види. На надлежнима је да сте ово опазе и поправе, а подружница „Моравица“ хоће је вољна да помогне колико год може, те да се привредне прилике у овом крају на боље уздигне.

Мих. Ст. Ризнић

учитељ

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XIII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 29 Априла 1894 г. у Београду.

Били су присутни: Председник, г. К. С. Таушановић, благајник, г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г. г. Светозар Љ. Гавриловић, Коста Главинић, Алекса Живановић, Паја Тодоровић, Никола Вељковић и Тодор Николајевић.

Председавао Председник г. Таушановић, бележио вршилац дужности секретара члан управе Н. Вељковић.

73.

Прочита се молба друштва „Панчић", којом моли, да им се лист „Тежак" даје бесплатно. — Одбор усваја ову молбу с тим, да се лист даје бесплатно друштву „Панчић", до конца ове године.

74.

Прочита се акт сталног одбора окр. подринског, којим поклања друштву — односно друштвеном добру у Шапцу — бика Лаванталско-Маријахофске расе. — Одбор прима овај поклон са благодарношћу и решава да се достави управнику добра, да бика пусти само на добре краве, и такса да се наплаћује за једно пуштање два динара — а на лоше краве да се никако не пушта.

Чита се молба г. Сергија Станковића, редовног члана друштва, којом тражи, да се његов предлог о оспивању угледног винограда — пошто није усвојен — њему натраг врати. — Одбор реши, да му се предлог не може вратити, јер је исти кроз записник прошао; а ако је вољан, може му се исти у овереном препису издати?

75.

Прочита се акт подружине Жичке, којим шаље мишљење оцењивачког суда, за преглед детелишта г. Боже Новаковића, там. економа. На расписане награде — за увођење напреднијих начина радње, па предлаже: да се г. Божи у место повчане помоћи, изда једна „сифонија" са пумпом. — Одбор усваја мишљење оцењивачког суда и решава, да се г. Божи пошаље једна сифонија са пумпом, у вредности 70 динара, а за остатак награде у 30 динара, да се да плавог камена.

76.

Прочита се молба Косте Струса овд. лимара, којом нуди друштву 6 центрифуга — истресалица за мед, које је он у својој радњи израдио. — Одбор реши, да се умоле г. г. Тоболар индустријалац, Аца Живановић и Ник. Вељковић, да ове справе прегледају, оцене и своје мишљење одбору поднесу; па ће се онда коначно решење о откупљивању ових „истресалица" донети.

77.

Прочита се писмо подружине Крушевачке, којим тражи, да јој друштво на име помоћи, за прскање винограда против „Пероноспоре" да справе, плави камен, а и да је повчано помогне, те да би могла да изврши прскање винограда. — Решење: I. Известити подружину, да овде постоји нарочити пероноспорни одбор, који ради на том послу. II. Да ће се у „Жупи" виногради прскати, а она да спреме људе, који ће овај посао да прихвате и даље врше. III. Да друштво има на стоваришту справе за прскање, као и плави камен, и ако је ко вољан може од друштва добити — како справе, тако и плави камен — само за готов новац пошто и друштво тако набавља.

78.

Прочита се реферат г. Вучка С. Богдановића, благајника друштва, о прегледу правила Малутовачке пољопривредне подружине, у којима има да се учине неке измене и допуне, а по учињеним исправкама, подружина се може примити у састав. — Одбор реши: да се измене и допуне референта саопште подружини, и да им се пошаљу друштвена правила, те да се по примедбама поступе и правила врате; па, ако то учине, да се онда подружина прими у састав друштва.

79.

Председник саопштава одбору, да је на дневном реду избор уредника „Тежака", пошто је досадањи уредник услед премештаја са службом, поднео оставку, која је у прошлој седници и уважена. — Одбор приступи бирању лица за уредника и изабра г. Светозара Љ. Гавриловића редовног члана друштва, који се овог избора и прими.

80.

Председник саопштава одбору, да је на дневном реду претрес извештаја подружина о радовима, које мисле подружине предузети и извршити у овој години; као, и колика помоћ да им се изда од стране друштва и у чему. По прочитању свију извештаја, одбор решава и то:

1.) Подружини Моравској за оспивање угледног добра, да се поред раније одређене помоћи стави у изглед помоћ повчана са 100 динара.

2.) Подружина Колубарска да се помогне онда, кад буде купила имање; о чему ће се накнадно решење донети.

3.) Подружини Рачанској да се уступе у својину из друштвеног магацина две кошнице, истресалица — центрифуга за мед, и ситне пчеларске справе, потребне за рационално пчеларење.

4.) Варваринској подружини да се изда повчана помоћ у 120 динара, ради подизања угледног расадника шљива.

5.) Обреновачкој подружини да се изда повчана помоћ у 120 динара, на унапређење воћарства и пчеларства.

6.) Крушевачкој подружини да се изда повчана помоћ у 100 динара за сузбијање и уништавање пероноспоре; и

7.) Нишкој подружини да се изда повчана помоћ у 200 динара, за сузбијање и уништавање пероноспоре.

Прикупљање података за дело „Развитак пољске привреде у Србији"[1])

Да би било јенообразности у одређивању врста земаља и у њиховом наименовању, молим сараднике, ни овом послу, да се при испитивању земаља у своме крају, послуже као основицом мојом књихом: *„Оцењивање Земље*, предавања у земљомерској школи штампано у државној штампарији 1894. Цена 1 50 дин."

Механичке методе у томе делу од стр. 55. до 73. говоре о простом начину испитивања земље — по спољ-

[1]) Под наим насловом обраћаћу се свој оној господи, коју сам умолио за њихову сарадњу на делу „Развитак и т. д."; сав објашњења и упути излазиће овако. Сарадницима, које ћу умолити за уреднике појединих одељака дела, обратићу се доцније, чим буду изгледи повољни.

ним знацима, по питомом и дивљем биљу, које на њима расте.

И Терова и Шмалцова метода олакшаваће тај посао, али нарочито Новакијева подела земаља на стр. 64. могли да се усвоји као најпрактичнија и најлакша.

Његова цела подела и класификација (одређивање) земаља, изведена је у три таблице у прилогу 2 уз дело и послужиће на јако као руковође у овоме послу.

Молим све сарадшике, да се за одељак у прогласу у 20 и 21 броју „Тежака" под овим истим насловом. —

О земљи

послуже овим методама — за разликовање земаља по спољним знацима.[1])

5. Јуна 1894. год.
Београд.

Свет. Љ. Гавриловић

NB Међ' члановима одбора за прославу 25. годишњице друштвене, појавила се мисао:

Да се покуша, ако би се од г. Министра народне привреде, добила најпотребнија помоћ, какву никад до сад није био вољан отказивати, да се приликом прославе, за те дане веже и приређивање изложбе пољопривредне, у најскромнијем виду.

Ако би се успело да се г. Министар склони на то молим да се изјасните, би ли били вољни узети свесрдног учашћа и у том послу? Шта би се све и на који начин и због краткоће времена — могло прикупити и изложити из вашега краја?

Молим што пре за одговор и то и што промишљенији и што искренији!

О комасацији донећемо један чланак у скоро, који чека од почетка ове године, да дође на ред.

Уред.

[1]) Имам да приметим, да писам још био срећан, да добијем пристанке од свију, којима сам се писмом обратио за овај важни посао.

Г. Г. Радовану Мицићу и Милану Милановићу за тимочки округ, не могу да примим довољно неоправдан пристанак и ја у интересу пољске привреде, најважније гране у Србији, апелујем и на њихово родољубље и на њихово пожртвовање и инак само на њих рачунам.

Неки се плаше краткоће времена — али ако се једном не ће почети и ако не ћемо баш сви ми с тим почети, а да ко ће?

Гавр.

ОБЈАВА.

Српско Пољопривредно Друштво има у своме магацину на продају справа за прскање винограда противу „перонoспоре" (пламењаче — љуте росе) а и плавог камена за правлење „Бордовске чорбе."

Цене справа и плавога камена су:

„Сифонија" са пумпом, а са 2 млаза	75·—	дин.
„ „ „ „ „ 1 „	70·—	„
Прскалица сист. Нехвилов „Аустрија" са 2 мл.	37·—	„
„ „ „ „ „ 1 „	36·—	„
„ „ Живићев	22·—	„
Један килограм „плавога камена"	0·70	„

Ово се јавља имаоцима винограда а и осталој публици ради знања.

Моле се сва уредништва домаћих листова да ову објаву изволе оштампати.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

КРАТАК ИЗВОД ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ

и

ПРИРОДНИХ НАУКА

за ниже пољопривредне школе у Краљевини Србији, II део познавање природних појава и најважнијих искона (са 120 слика у тексту)

израдио

Благоје Д. Тодоровић

наставник ратарске школе у Краљеву

Цена 1 динар.

ПЧЕЛАРСТВО

за

ПОТРЕБУ ПОЧЕТНИКА И ПЧЕЛАРА

израдио

Свет. Љ. Гавриловић

8° VIII и 301 страна, са 127 слика; Цена 3 динара.

Може се добити код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду, на чију адресу треба слати поруџбине и новац.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Опште напомене поводом питања о комасацији (наставиће се). — Чувајмо и подижимо гору по ливадама и пашњацима. — О нези младих воћака преко лета. — Мисли о нашим економским стварима. — На шта треба назити при мужи краза? — Пчеларство и учитељство. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Друштвени и подружински послови. — Подлистак. — Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕНИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 29 и 30. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 24. ЈУЛА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ ПОВОДОМ ПИТАЊА О КОМАСАЦИЈИ

ОД

Светозара Љ. Гавриловића[1])

(НАСТАВАК)

У истим исказима врло је интересантан и бројни преглед оних лица, која су се жалила против завршног деобног плана, као и оних, која нису никако ни пристала на извршење комасације. Од 4198 заинтересованих лица у 1874. изјавили су жалбу у опште њих 178, али само су четворица протествовали и против самог извршења!

Тако велики успеси нису могли остати непримећени од осталих држава. Докле су јужно-немачке земље најпре због недовољног и погрешног законодавства, врло незнатне успехе постигле, за које имају више благодарити ваљаном техничном персоналу своме, који је под правнички простијим приликама био у стању да законске мане и сметње савлада — дотле су у северо-немачким државама, ослањајући се на ауторитет и утицај Теров, прилично рано, почели усвајати стари пруски поступак, или су у новије доба, са појединим изменама и допунама исти, у поправљеном виду завели и свуда су постигли исто тако велике успехе, тако нпр. у Саксонској у Хановеранској,, у Брауншвајгу, у тириншким покрајинама и т. д.

У Аустрији после 1848. тек је извршено ослобођење сељачког сталежа и извршена подела земаља на исти. Видели смо, да се још од прошлог столећа заводила деоба општинских утрина и испуста и продужавала без плана и рачуна, па се простирали на деобу и самих општинских и заједничких шума.

Државна управа није предузела организаторски рад и овде, као што јој је дужност била, но је уклевно се двоумила и врло рђаве последице, казниле су такво немешање државе у правилно уређење најбитнијих баштенских права својих држављања: *довело је скоро до потпуног упропашћења постојећих удружења, на милијунима хектара, попаше, испуста, алпи — сувата — и шумског земљишта.* Та удружења, која су заједнички уживала права службености на тим земљама, заједнички држала и чивала стоку, заједнички бачијала — прерађивала сточне производе — била су врло моћна привредна полуга за подизање народног благостања. Услед деобе заједничких земаља, испуста и пасишта, та су удружења маом морала пропасти, а повећање појединачког имања, добијеном новом земљом за зираћење и издвајањем чисто општинског имања из дотадањег заједничког, изгубљена је за будућност једна бесплатна и сигурна основица за извршење комасације, те најважније привредне реформе на свету, а ни појединачка имања нису тиме заокругљена и у једну целину издвојена. Но не само да су ова корисна привредна удружења на тај начин пропала, или се разлабавила у дотадањем обичајном реду, запту и поштовању задружног начела, не само, да су заједничке земље на појединце безразложно и непаметно, без икаквог реда и плана издељене у већини општина, већ се и у дотадањем реду и поретку аграрном, начинила читава збрка, испретурали се појмови, заплела се и замрсила стварност међ' заједничким имањем с правима уживања мештана и општинским имањем, с којим је општина као правна личност располагала — тако, да се у тој збрци читав преврат начинио, да му се часни крст не зна! Стотине квадратних миља земље, по свима аустријским покрајинама, леже без јасних и тачно изређених права баштинских, а опустошавању и сатирању општинске горе, нико не може на пут да стане — поред свега тога, што су заведене и баштинске књиге и што је катастар у велико површно свој посао!

Сад ће стати и много више труда и много више трошка, да се све то поправи и дотера, да се расправи и размрси — јер је уништена бесплатна и сигурна основица за извршење циљу сходних комасација; за јефтино и умешно, згодно и подесно просецање путева кроз атаре; за јефтино и просто, ни мало не заплетено провођење вода и свију осталих културно-техничких мрежа водених — јер се све то сада маом мора просецати и проводити кроз приватна имања и баштине, а то све ствара нове заплете а откупи или размене, стају више и труда и трошка!

[1]) Као наставник овога предмета у нашој земљомерској школи, сматрам, да ми дужност налаже, да се први појавим, при расправљању овога читања.

30. Децембра 1893 г.

И у Аустрији су из свију ових заједничких аграрних реформа, које се могу сматрати као једна органска целина, као и код нас најновијим шумарским законом, издвоји једну само — премер и ограничавање шума и регулисање шумских права службености. Ма да је то једна врло корисна мера, у расправи сопствености и службености, у свакој држави, ма да је она и једна спасоносна мера, по очување и одржање шума и боље газдовање с њима — опет је и ова мера само један издвојен део свију побројаних привредних реформа, које се у „расправном поступку" заједнички циљу најсходније, најправичније, најјефтиније и најбрже предузимају и извршују. То би изгледало као кад би какав мајстор, који лије разне предмете — рецимо фигуре — у калупима, место да излије целу фигуру, да растопљеном смесом испуни цео калуп, излије само ногу или руку, а остало остави, ма да изливена нога ил' рука и ако је лепа и правилна опет изгледа као крњадак ако не и недоношче.

Код нас у том погледу стоји још црње и горе, но игде. Код нас на аграрном законодавству, после епохе Књаз Милошевих економских и шумских уредаба у погледу привредних реформа, није нигде и ништа учињено и што је донето згодних и корисних закона од тада (закон од 5 дана ораће земље, што се земљеделцу не смеју за дуг продати, закон о кошевима; закон о чувању пољских имања; закон шумски ит.д.) су остајали „мртво слово на хартији" нити је било воље ни енергије, нити је имао ко, да их у свој строгости промени и изврши; политичка несређеност и трзавице — учиниле су да сви наши државни послови теку од данас на сутра и да у нас власт нема скоро никаквог ауторитета; код нас је полициска власт — извршна власт и она се брине само о текућим, дневним, више политичким пословима а привреда и њени захтови и послови, то су им, а и морају бити, „девета брига!"

Нибур се жали на немарност научника и интелигенције, због аграрних неприлика: „ни један научењак не ће да се снисходи, да се побрине о деоби општинских царина (утрина и испуста);" али ми још црње и жалосније стојимо: код нас се нико од учених људи не брине ни о пољопривредном васпитању народа, ни о привредном снажењу и јачању његовом!

А камо ли да когод што и шумеља о комасацији код нас, о таквој једној спасоносној и коренитој мери са подизање народног благостања и привреде народне, која кида са свима престарелим установама, која обара све предрасуде, све сметње и кочње пољопривредном напретку, која врши читав преврат у полагању у вршењу права сопствености и службености, ослобођава баштинике, од светске ортачине и чини их правим и подобним господарима од свога имања![1]

Карл Пајреу — аутор, кога се држим у својим предавањима — лепо вели: *„само тамо, где је јавно мишљење довољно припремљено, може се при доношењу закона очекивати и ваљан закон."* И доиста то још више вреди *за извршење сваког ваљаног закона*, докле сваки појединац не буде убеђен и обавештен о правим користима законских осигураних мера у одредбама законским, све дотле мора остајати сваки и најбољи закон, „мртво слово на артији."

Но код нас врло је мало и писато о овој тако важној и темељној привредној реформи а још мање је могло бити штогод урађено за припремање земљишта

[1] Сад ће код нас поводом писма г. Министра народ. привреде — хвала богу једном — и то питање бар у претрес да се узме; питање је упућено „Српском пољопривредном друштву" на разраду.

ПОДЛИСТАК

ПРЕДСЕДНИШТВУ „СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА"

Упућена ми оба рада о пољопривредним удружењима, изазвана расписаним стечајем „српског пољопривредног друштва" за своју популарну пољопривредну књижицу, прегледао сам, и то:

1, рад под насловом: „Пољопривредна удружења" са мото-ом: „у удруженој снази лежи спас нашег пољопривредника" од . . . . . и

2, рад под насловом: „О удружењима за производњу и набавку справа, стоке и других пољопривредних потреба." „Поука у виду писама" од писца под знаком „В." „К."

Прегледав оба ова рада имам част саопштити председништву шта ја мислим о њима.

При оцени оба ова рада имао сам на уму, да је друштво имало намеру да путем стечаја изазове *популарну пољопривредну књижицу, у којој би биле изведене популарне поуке за наше пољопривреднике* а „о удружењима за производњу и набавку справа, стоко и других пољопривредних потреба"; па сам према томе и ценио, у колико је који од она два рада одговорио истављеном задатку.

I.

Рад под насловом: „пољопривредна удружења" пре би био увод *у науку* о удружењима у опште а о пољопривредним на по се, него што би био *поука* о удружењима за потребе пољопривредника; и по томе овај рад није одговорио ни задатку ни условима, како је то расписаним стечајем мишљено) те га не би требало ни примити за популарну пољопривредну књижицу.

II.

Рад од писца под знаком „В" „К" има више и то лепих поука, а на име: и о раду, и о штедњи, о одвратности према луксузу, о патриотизму а понајвише о пољопривредним удружењима, све је написано у виду писама и то просто јасно и разумљаво; и по томе одговара потпуно оном услову, да је популарно написано и удешено за наше пољопривреднике.

Ну мени се чини, да је писац према стављеном задатку погрешно узео друге облике пољопривредних удружења а не оне, који су мишљени расписаним стечајем. На име он је, као што и сам у свом спроводном писму наводи, у разрађивању стављеног задатка узео за пример облика пољопривредних удружења какви су код „српског пољопривредног друштва" и његових подружина, а не оне привредних задруга новијег доба, какве је друштво у свом расписаном стечају и замишљало.

Велика је разлика између доброчиних пољопривредних удружења основаних на добровољним приловима и поклонима појединаца, општине и државе, и пољопривредних задруга, које се оснивају од пољопривредника о својим улозима а за своју корист. Онамо је туђа помоћ а овамо је самопомоћ. По моме

једном закону о комасацији. Шта више земљомерска школа, то је прва школа у Србији, која слуша предавања о овом врло важном предмету и која ће добити тачног и правог појма о њему, која ће прегледно и исцрпно схватити суштину и целину ових привредних реформа, које спадају међу најважније светске реформе XIX века!

Иначе владају врло погрешни помови о циљевима и задатцима комасације и о суштини саме реформе, у вези са осталим расправним реформама. И оно мало писаних ствари што имамо у пољопривредним листовима и оно мало мишљења, што се може чути од појединих, који о томе неког појма имају — пате од велике нејасности, површности и од нетачног, често изопаченог појмања.

Оно нешто мало законских одредаба о томе (у „закону о потесима од 1866. год." и правилама за извршење истога) — пате од истог погрешног схватања и од исте нејасности и неразумевања.

„Закон о потесима" од 14. Априла 1866 (зборн. XIX стр. 46) у § 9. ево шта вели: „Да би се развитку земљоделија уклониле с пута и оне препреке, које долазе од распарчаности и растурености непокретних имовина и од помешаности разнородних земаља, власти ће не само појединима и општинама на руку ићи, *него ће и саветом настојавати*, да господари таквих земаља, у колико је где могуће, међу собно или с општином учине сходне измене, како би *свагда што више зиратних земаља* или што *више земаља једнога* рода (виногради, њиве, ливаде), или *што више земаља једног* господара дошло *у један везан простор* у општинском или сеоском атару и тим се доспело до целисходнијег поделења земље."

„Правила о извршењу овог закона" (27 IV 1866. Е№ 991) то објашњавају својим чл. 11. и 12. овако:

Чл. 11. Развитку земљоделија велику сметњу чини и то, што су зиратне земље појединих људи распарчане, растурене и помешане; зато ће општине, кметови и власти, сваким даном приликом настојавати, саветовати и на руку ићи свима имаоцима такови земаља, *да међусобним изменама и накладама своје земље уједињавају*. Оне ће им престављати: како је земљу, кад је ова у већем простору и при исправљеним границама, лакше обделавати, надгледати и од потрица чувати; како се при малим парчадима много земље губи на увратине и окрајке и како овакве мале имовине, према уједињеним и пространьима, губе од своје праве вредности."

Члан 12. У свези са изменама и уједињавањем земаља, стоје и потески путови. Да би сваки ималац земље у потесу, до свог усева доћи могао, а да другоме штету не чини проласком својим, дужност је општине и оних, којих се тиче, споразумети се и потеске путове оставити. А да би што мање земље незираћено и под путовима остало, треба изменама појединих парчади земље, колико је могуће путове исправљати и тако удешавати, како ће они за увратине обојим, сучељавајућим се странама служити моћи."

Као што се види о комасацији (уједињавању) мисли се, да му је циљ, да сваки поједини баштиник, по могућству, један род земаља (њиве, ливаде, вино граде) добије уједињене заокругљене и то се брка са уједињевањем, заокругливањем имања свију сопственика једнога потеса, према усеву, који се у главном туна сеје — да цело село на једној страни има њиве за стрв, на другој њиве за кукуруз, на трећој ливаде, на винограде и т. д. О потеским путовима опет влада сасвим тачно појмање — да треба сваки комад земље, у атару или потесу — да се сучељава са путевима!

Остављено је дакле увиђавности власти, њиховом саветовању и настојавању и доброј вољи појединаца,

---

мишљењу само пољопривредне задруге новијег доба унапредиће нашу пољску привреду; и по томе треба неуморно да радимо на њиховом оснивању, у којој је цеља друштво и расписало стечај, о коме је реч.

Према овоме ни рад писца под знаком „В." „К" не би се могао примити за популарну пољопривредну књижницу као поука за оснивање пољопривредних удружења за производњу и т. д.

Ну с погледом на то:

1, што рад овај даје поуку за оснивање пољопривредних удружења на форму нашег друштва а његових подружина, које млого користе пољопривреднику, а овај је предмет писац добро разрадио;

2, што овај рад има и других лепих поука.

Мишљења сам, да се овај рад штампа у „Тежаку", ако писац на то пристане.

31. декембра 1892. год.
у Београду.

Свет. Милојевић.

ПОЉОПРИВРЕДНА УДРУЖЕЊА

У удруженој снази лежи спас
нашег пољопривредника.

*

Удружени људи више зарађују
а мање троше него обашка.

*

Без удружења нема морала, а
без морала нема удружења.

Бинхер.

— Нама не треба удружење!

Таквим, ето, поздравима часте се сви наши покушаји за удруживање. За тим се надовезује: "Ко ми је, опет, тамо? Игњат... пхи!... просто ми се гади — тај хаће удружење а не уме ни своју кућу да уреди. Па ето га тако и онај голавер Сретен..... Све нико ништа!...

Али сви који тако говоре — греше. Ми ћемо се постарати да их разуверимо и да докажемо противно њихови погрешном мишљењу. Само мало стрпљења.

* * *

Рад и удружење су две основне потребе људске. Без њих људи не могу опстати ни напредовати. Што су потпуније оства-

да могу комасирати земљишта и кад би се могли покупити податци о успеху тих законских одредаба, зацело би били ограничени само на неколико случајева.

Отуд код нас неки бркају комасацију са овим *издвајањем појединих културних земаља у засебне потесе.*

Дакле, на овоме пољу треба још пуно писања, обавештавања и агитације, те да се прави појмови о комасацији прошире и да се огромне користи ове велике и спасоносне реформе увиде и оцене.

Сигурно, да ће бити овде онде, по разним законима и уредбама, разбацано још по које законско наређење, које би корисно дејствовало у овоме правцу: на ово добровољно, слободно, непринудно уједињавање и заокругљивање имања — али мени је познато да је постојао у грађан. законику, један законски пропис, који је ишао томе на руку, осигуравајући при продаји имања *пречe право куповине, породици и суседима*; доцније је то ограничено само на пречe право породица.

„Закон о потесима", остао је и дан дањи у сили и важности у главним његовим начелним основима и ако је 22. Априла 1885. г. узакоњен „закон о чувању пољског имања"; у њему нема ни помена о ма каквом уједињавању и заокругливању имања — главно му је, да чл. 27. настане, да се потеси по роду усева, ил' по начину употребе земље, издвоје по атарима; чланом 28. одредбу о испаши стоке и роковима кад се она сме пуштати и кад забрањивати да не иде по атарима, преноси на општински одбор а не везује за одређено време, као зак. о потесима." Према томе у свима тим важнијим одредбама овај новији закон, који би хтео да се бави уређењем некакве пољске полиције, још је назаднији од престарелог закона о потесима: главна му је циљ, да се постигне чување имања, кад је забрањено стоци да по атарима рад испаше лута и што одређује стоци члан 30. и 31. заједничке чуваре — иначе да је морају држати кад је држе без надзора, у то време, у ограђеним пашњацима и просторијама.

Доиста на први поглед, изгледало би, као да би било оправдано начелно расправљање питања, да ли треба овакве реформе уводити путем принудним или их оставити слободној вољи и увиђавности сопсвеника, општина и дејствовати на извршење комасација путем „световања и настојавања." Из даљих разлагања уверићемо се, да је то питање посве неумесно и да је сто практика у нашој рођеној земљи, са овако настраним и нејасним појимањем праве суштине уједињавања имања и практика свију осталих земаља, које су без принудности, покушаване завести комасације — показала на делу и немогућност и бесмисленост таквих покушаја: резултати нису постигнути апсолутно никакви.

Потрзању оваквих питања и после онако сјајних резултата добијених у северо-немачким државама, повод су нејасност и необавештеност о правој суштини комасације. Видимо, да у таквом случају преовлађује погрешно мишљење у јавности: да се жалбе и тужбе појединих сопственика због привредне несређености и несигурности и њихови захтеви комасације, предусретају с неповерењем, *као да су то само локалне недаће и неприлике, које и појединци могу врло лако, само ако оће, отклонити*; или да оне потичу, *од других зала, која се могу отклонити и путем друкчијег законодавства*: путем премера, ограничавања баштина и убаштињавања у прописане књиге за то. Али ту се губи из вида, прави извор и органска веза свију тих аграрних недаћа, неприлика и зала, заборавља се како су оне и многобројне и јако раширене по свима покрајинама, како су дакле опште, како оне врло погубно, управо целатски дејствују на целокупну културу земаља, на целокупно благостање народно, на целокупни живот општински

две основне потребе у дрршту, то је и живот људски потпунији и бољи, а што су оне рђавије остварене, то је и живот људи рђавији и гори.

Само Свето Писмо вели: да је Бог удружио првог човека и прву жену да се плоде, да раде и да његовој слави подижу хвалу. Удружење постоји како у неорганској, тако званој *мртвој* природи, тако и у живој: биљној и животињској. Ништа, дакле, није могло бити без удружености.

Даље, на толико места наилазимо у Св. Писму велике задружне породице, које су, баш због тога што су задружне, што су имале довољно радне снаге, могле избацити из своје средине многе важне људе, многе своје избавитеље, друштвене реформаторе и Божије избранике. Зар Ној није био са јаком задругом? Бар то Св. Писмо тврди, и оно нам као једини сведок оног времена лепо слика огромну важност удружености. Зар Јосиф није био из велике породице, из велике задруге? Па зар толики други одлични људи, који се спомињу у Св. Писму, нису били из великих задруга? Све је то доказ да је задруга стварала богаство и услове, да се њени даровити чланови вину из обичног чамежног живота и пораде на бољитку не само своје околине, већ и да користе целом човечанству.

Природњаци опет не налазе нигде, нити се ма где спомиње, неудружен човек. Они налазе свуда удружене људе у породице и државе, у којима заједнички (у разним формама) боре с природом за свој опстанак. Па и сами први људи, нити су ишли сами у корење ни у ловљење, већ је и за то требало више друштва, па су се за то они и удруживали. За то нам најбоље сведоче јевропски образовани путници, који су по Америци и Африци увек дивљаке налазили *удружене* у чопорима.

Развитком човечанства развијао је се све више и облик и суштину удруживања. Томе су, истина, увек стајали на сметњи многи узроци, те је удруживање испадало несавршено, некорисно и штетно, као н. пр. сад што смета капиталистичка производња. Истина је неоспорна, да је баш капиталистичка производња створила велика друштва радника, јер капиталисте имају у својим ридионицама по 100.000 радника, а поседници имања по неколико хиљада аргата, али ту је удружење радне снаге у корист појединаца — капиталисте.

Такво је удруживање новом економском науком оглашено за штетно по масу народа, т. ј. по оне, који збиља и раде земљу или раде у фабрици; и она препоручује удружење радника и њихове и физичке и умне и материјилне снаге за чисто њихову корист. У том погледу, економска би наука препоручила нашим пољопривредницима: да ступе са свим имањем што имају у задругу, која би бројала по 10 и 20 данашњих инокосника.

Од таког би удружења могло нешто и бити; док овако како су данас инокосни не могу ништа урадити; јер данас свију њих 20 морају отићи те платити порез — то је изгубљено 20 надница, док би то могао учинити један и уштедити 19 радних дана. Данас сваки од њих прево године отиде у варош бар по 5 пута да што год прода или купи — а то је изгубљених 100 радних дана, — а кад би се удружили, онда би све те послове могао свршавати један, рецимо за 30. дана, те би уштедио читавих 70 надница, данас сваки од њих мора и да ендек копа, и да ограђује, и да стоку пази, и воћњак да гаји, и да оре, и

и друштвени, на читав аграрни ред и поредак, јер им је крајњи извор баш у основним потпуно несређеним правима сопсвености и службености, а не обратно.

Право је *а и* **дужност** *државне управе, да дејствује свима силама и средствима, у интересу подизања привредне моћи народне и своје сопствене снаге да се постигне правична подела потеса и атара, да се изврши целисходно уједињавање баштинске имовине у што већем броју општина, јер у целисходном заједничком и једновременом извршивању свију потребних реформама за регулисање права сопстеносси и службености, у што стварнијем заснивању или побољшавању свију привредних уредаба и установа, којима се осигурава сваком појединoм баштинику што јаче и слободније располагање са својом имовином, што боље и самосталније употребљивање, користовање и руковање са истом, по свима земаљским општинама редом, — лежи најсигурније и најмоћније средство,* **да се привредна моћ, богаство и имућност свега земљоделског сталежа подигне и учврсти.**

Према томе и циљ је и задатак државе, да у интересу општем, у интересу народног благостања, предузме ове посве корисне аграрне реформе да их потпуно узме у своје руке, да их изведе и изврши, угледајући се на начин и остварења у северо-немачким државама, јер је у тако опширном, тако дубоко у досадањи живот, ред и поредак, засецајућим привредним мерама и реформама, снага појединаца одвише малена а остварење тих корисних реформама на тај начин, и врло споро и немогуће.

Због свега тога и у страној правној књижевности, појављивале су се многе заблуде и многи погрешни појмови, који су само сметали правилном схватању, расправљању ових питања и ширењу њиховом у јавноси, јер се у том табору правничком јављале и тако бесмислене зебње и предрасуде, да закон о комасацији није ништа друго, но притисак већине баштиника на мањину, кобајаги изражен у захтеву: *„дај ми део твога имања, који ми је потребан, у размену за мој део имања који ми је неподесан те да ја боље газдовати могу.“* Тако погрешно схватање правника и књижевника о комасацији допринело је много заблуда: да се извршење њено, нова подела имања скупљених уједно ради комасирања, одређује и врши на основу *одлука већине* и да мањина може бити приморана, да прими у размену онакве баштине и земље, какве јој већина или од већине изабрата комасација силом наметне! И онда и није чудо, што се у табору противника комасације, могу наћи и тако настрањена мишљења, да је закон о комасацији: „неоправдано извијање права,“ „слабљење угледа општег грађанског законодавства, на рачун једног изузетног закона“, „нападање на приватна права и крњење тих права, за рачун неких уображених општих интереса“, „то необуздано признавање права јачему, услед чега може наступити потпуна несигурност у баштинском поретку, највеће опасности по правно стање земаљско; може се изазвати по мир земље врло опасан отпор и противљење и настати доба несигурности, немира, свађе и насилно напаствовање и т. даље.

Због тога се и појавило, у јавности мање обавештених земаља — као у Аустрији, па и код нас — посве неоправдано питање о томе, *„да ли да се комасација уводи путем принудности или не?“*

О „принудности“ расправе се потржу при увођењу многих и многих других строжијих законских одредаба и мера, па је то начело принудности, код нас, заведено и усвојено, другим, мање важним законима и добило у неколико „право грађанства.“ Друго је расправљати питања такве природе теориски, а друго у практичном животу, на делу самом.

Један пруски народни посланик, при расправи закона о комасацији у годинн 1872., бранио је своје гледиште, да сељак не би допустио принудност већини; јер се народ вели навикао, да се сваки сопственик и најмање грудве земљине, сматра као потпуно самосталан и неограничени суверен, који са суседством и околином ни у какво смесништво и мешавину не пристоје, већ који на своме имању оће да жари и да пали по својој вољи, оће да на њему води живот неограниченог господара, коме с поља, преко граница његове својине, нико приступити не сме!

Ма да се тако мишљење често и код нас сусреће, али оно почива на потпуном непознавању правог стања ствари, на самоме врелу живота сеоског. Нико није мање господар свога имања, свога труда и тековине, но што је то сељак на своме добру: сетите се само разних права службености, грађанским законом осигураних целоме селу, на свима имањима растуреним по атару; права службености: на испашу по стрњикама и угарима, на исхрану стоке и жировницу, по шумама; на право пролаза, пропуста преко туђих имања ит.д. — једном речју на све непрекидне и посведневне распре и свађе: око међа и синора, око потрице и око свију осталих сијасета, што загорчавају живот на селу! А за тим од давних давнина, баш наш сељачки сталеж, толико је навикнут на принудност, на поштовање воље већине, да му је то прешло и у крв и у срж; сетите се закона о потесима, решавања: о забрани ливали и њива од стоке, и т. д. па ће вам бити јасно

да копа, и да жње и да коси, и опет не само да не постигне на време, већ му ништа не изађе као што би могло и као што би требало: нити му је воћњак напредан, нити му је кукуруз једар, нити му је стрмнина на време пожњевена, нити му је ливада добро сређена; — свуда недостаци и штете; док кад би се њих 20 инокосника удружили, посвршавали би све боље, на време, и имали би много веће вајде. О оваком удружењу најбоље говори један наш цисац, који и из искуства, а и по једном прослављеном руском великану вели од речи до речи овако:

„Просто је удружење, кад се виши људи скупе, да нешто заједнички ураде по заједничком плану. „Корист простог удружења, вели Уеквилд, казује пословица: два пса заједно улове више зечева но четири оделито.“ У многим случајевима примећава се да два човека заједнички ураде више него ли четири, који раде оделито, а неки се послови баш не би могли никако ни извршити без удруженог рада. За све ово има безбројно примера у свакидањем животу, н. пр. да се подигне неки велики терет, да се потсече и обори дрво у корену, да се посече шума, да се у брзо покоси или пожње велика количина сена и жита док траје лепо време, да се убрзо осуши велика баруштина, да се повезе веслима; при копању руда и извлачењу из рудника, кад се диже грађевина, при грађењу путова и жељезница и т. д.

(наставиће се)

„да су се сеоски назори о праву, под иљадугодишњим обичајним редом потеске принудности, скристалисали, да се у свима привредним питањима појединац покорава вољи већине; па чак и онда, кад би такве одлуке биле сасвим против његових рођених интереса, навикнут је да поштује опште интересе целог села и да сматра, да је то „право“!

Да је тако, најбоље се можемо уверити, из практике других земаља, где сељачки сталеж, сматра изјашњење већине за провокацију — само кад се иначе цео расправни поступак врши како треба — као нешто, што се само по себи разуме. Као што је био случај у Холштајну још прошлог столећа, као што је и дан дањи у немачким државама, тако смо уверени, да ће и код нас земљоделски сталеж, свуда онде, где влада пустошна распарчетаност земље на парцел или деонице, где се оне наоде у незгодном положају и неправилном облику за њино правилно и целискодно обрађивање и употребљавање, где оне сметају просецању путева и осталих заједничких корисних предузећа и срестава, — у комасацији имања, сматрати повраћај и успоставлење аграрног реда и поретка: *само кад се на делу увере о корисности целог расправног поступка.* Јогунство, инат, необавештеност и нерасположење појединаца, тада ће се расплинути и утопити у море опште преданости.

Неоправданост противничког разлагања о потчињавању воље мањине вољи већине, истиче се и из целокупног нашег јавног, грађанског и друштвеног живота; јер је и у свима државним, у свима општинским, у свима друштвеним пословима у опште и немогоће друкчије начело, но покоравање воље мањине вољи већине, јер је то основица целокупном друштвеном и државном уређењу и данас, као што је било и од вајкада и као што не може друкчије бити до века!

Највеће се политичке и грађанске слободе добијају по жртву највећег ограничавања права личности *па и привредне — економске — слободе, могу се добити само по цену ограничавања и права сопствености и права службености у интересу општине у интересу целине* — то је неминовни услов за живљење у друштву, у заједници и сви закони политички, па и сви закони привредни, на томе се начелу и засновани.

Кад се у већини прилика не може проћи, без начела принудности у законодавству личних права, која много мање засецају у целокупни друштвени живот и склоп, тим мање се без принудности може постићи ма шта, у оваким темељним, коренитим, привредним реформама, које носе на себи упечатак правог и истинског преврата, у досадањем целокупном привредном реду и поретку — ал' шта ћемо, кад без тога нема напретка нема бољитка. Имамо на овом месту да се позабавимо са изналажењем правих узрока: неповерљивости и непредусретљивости масе при увођењу сваке нове реформе, па ма очигледност користи њене, била за свакога јасна на први поглед. То је прави узрок и неуспеху, слободног, непрунудног начина извршења комасације, у свима државама, које су при извођењу ових опште-корисних рефорама, јашиле на некаквим уображеним либералним начелима о слободи личности и приватнога права.

Ми знамо да наш свет, нарочито проста маса, с неповерењем, са сумњом и зебњом, прихвата сваки законски облик и сваку нову законску одредбу, која му товари какве нове обвезе или какве нове дужности само за то што је изгубио веру у сваки ауторитет, у ауторитет власти, па и у ауторитет, справедљивост и правичност и његових рођених избраника, без којих не може код нас бити ни једна комисија, која има да расправља ма каква питања, која би јаче задирала у приватне интересе појединаца. Да ли је то у опште мана изборног система, или су томе узрок неумешно, неупутно, много пута противзаконо вршење дужности званичних органа — тек код нас утврђена је и готово освештана практика, да државна управа, не може добити ни једну такву важнију законску одредбу која задре у већа права народна, без пристанка да ту заседава, присуствује и решава и по један ил' више народних местних повереника и избраника, с правом контролисања или адвокатисања за интересе оних, који су их изабрали. Не ћу да дубље истражујем, од куд долази овако неповерење, али је жалостан факат, да наше политичке прилике, поколебане тесногрудим партизанством, утврдиле су у народу опште непоуздање, да се онако и мимо закона а поред свега полагања заклетве на закон и његову савесну примену — кад се добро примоли и прокуми, или и преко прстију покаже, која „мутава“ (банка) може добити неко право и без јасног и одређеног права.

(наставиће се)

ШТА ЈЕ РАСТОВИНА.

Поводом набавака дрва и грађе за разне потребе средством лицитација или иначе међусобних погодаба и уговора, често се дешава да заинтересоване стране воде спор и о томо: „шта је то растовина.“? Ови се случајеви чешће дешавају при набавкама дрва и грађе за разна државна надлештва, а долази отуда, што многи, који ове погодбе закључују и не знају шта је то растовина, нити о том има каквог нарочитог прописа за управљање.

За то, држимо, није на одмет, ако на овом месту коју проговоримо у прилог потребног објаснења по овој ствари.

По науци и шумској ботаници под именом растовине у опште, зове се један род шумскога дрвећа из фамилије жироноша — Cupuliferae — звани ботаничким именом Quercus. У овај род долазе по именце ове врсте што код нас расту и то: лужник, бељик (љутик, горун), крупна граница (слатка граница, благун, сладун), ситна граница (магаричар) и цер. Сви пет ових врста растовине имају и своје особине, којима се једна од друге разликују по њиховој техничкој употреби, поред иначе својих ботаничких разлика.

Према томе, ако се од растовине тражи каква грађа, телеграфски и др. дирени, најбоља је за то лужниковина, за тим бељиковина и крупна граница, а најлошија је церовина због свог ретког дрвета. Ни ситна граница није за грађевину јер јој је дрво крто.

На против, ако се траже дрва за гориво, најбоља је церовина и граничевина (и крупна и ситна) а најлошија је лужниковина и бељиковина.

Шума пак — лисници — која се стоци за зиму спрема у оскудици села, најбоља је од крупне границе, за тим од бељика и лужника, а најлошија је од ситне границе, јер је љута и стока је нерадо једе.

Што се пак тиче жира, најслађи је од крупне границе, а најљући од бељика (љутика) а и од цера доста је опор. Но само кад га има довољно у забранима добро је по стоку ма од које врсте био.

Изузевши цера, који се свуда тим именом зове, све остале врсте растовине у свима крајевима Србије не зову се једнако, јер скоро сваки крај има за то и своје специјалне називе тако на пр. лужник у окр. пожаревачком а и подунавском познат је под именом растовине, а у окр. крајинском под именом сладуна; под именом дубовине у окр. крушевачком подразумева се маом крупна граница; а љутик, који се у окр. крушевачком зове бељик (и тељиг), свуда је у источном крају Србије познат под именом горуна.

Зато, ко чини погодбу за набавку дрва или какве грађе, није довољно само да каже оћу растовину, но баш да услови и од које врсте: како не би противно својој жељи и намери место церових и граничевих дрва добио лужникова и бељихова и обратно како не би место лужникове, бељикове и граничеве грађе, добио церову као лошију грађу, што даје повода излишним споровима, чиме се поједини шпекуланти највише користе.

У опште узев, свака млађа растовина боља је за гориво но старија. Па шта више и млада бељиковина (горуновина) особито ако је са присојних места, боља је за гориво но престарила церовина.

Но, ма да је појам млада и стара растовина доста растегљив ипак је можемо, за распознавање старости онако емпирички, поделити у три класе, тако:

За растово дрво рачуна се да је младо до 30 год. старости, за које време порасте до 25 см. у пречнику, има глатку, танку и до 5. мм. дебелу кору. Ово је гора од које се сече пруће, лемезје, мертеци телеграфски дирeци и др. отање греде.

Растово дрво од 40 до 120 год. старости може се назвати средовечно; стабло му одебља до 80. см. у пречнику, кора му је испуцала, и што старије то све више и услед тога два пута је дебља но код младог дрвета, а може бити и до 2. см. дебела. Ово је гора, од које се израђују железнички прагови, греде темељаче, балвани, дуге и друга грађа за коју се тражи зрелија и дебља гора.

Растово пак дрво од 120 год. па на више, преко 80 с.м. дебљине сматра се за старо, кора му је још дебља а може бити до 5 см. дебела. И од ове горе израђују се дуге, даске и др. грађа.

Старост дрвета по кори оцењује се даље приближно и то само може се познати младо до 30 год. средњовечно до 120. год. а старо преко тога.

Но у шумарству старост дрвета рачуна се тачно по прстеновима (летима) на пресеку стабла до земље, јер сваки дрвени прстен прирасте за годину дана, па колико прстенова толико и година.

Али, за разликовање појединих врста растовине и од ове познавање квалитета дрва и грађе, треба доста знања и практичне извежбаности, које у осталом толико и не оскудева код наших сељака, а особито код свакидањих дрводеља и дрварских трговаца.

Јов. М. Јекић.

Болести поврћа и његови пријатељи и непријатељи.

Да и на поврће могу да наступе разне болести, које утичу на његов развитак, то је ствар и стара и позната. Само су болести поврћа кратког века и махом спорадички продазе, не проузрокујући штете у обичним размерима. Деси ли се пак, да каква болест узме код поврћа великог маха, ту немамо на згоди срестава, којима би смо се могли корисно и са сигурношћу послужити.

Доста је узрока, са којих може поврће да се у напредовању омете. Остављајући на страну оне многе, неизбежне елементарне непогоде, неподесност положаја и земљишта, неопрезност при окопавању и т. д. — ми ћемо се само часом уставити на реду штеточина, које поврћу наносе вреда, те оно често због тога мора да болује.

Непријатељи су поврћа многобројни. Ми ћемо поменути само највеће, на чијем истребљењу ваља живо да поради сваки привредник. Међу штеточине поврћа у првој су врсти: мишеви, ронци, пужеви, лисне стенице и ваши, лептири и њихове гусенице, разне бубе, мрави и мушице. Што је поврће лошије, то више има штеточина. За то сваки пажљив вртар ваља да је неуморан у поправци земљишта, избору семена и временом обделавању. Корисне животиње, које се хране црвима, бубама и другим штетним инсектима, треба не само да сам чува, него и друге на то да побуђује.

Противу *гусеница* ваља зараније тражити лека. Најзгодније је време за њихово тамањење док су оне још у паучини. Касније, пошто се оне размиле, сва су средства, која се против њих предузимају, махом палијативна.

Лисне стенице најбоље се из врта изгоне, када се по дејама растуре тисови прутићи, чиј мирис оне не могу да подносе.

Лисне ваши и мушице. Гнезда њихова ваља намазати петролеом, или их уништавати прашком или димом од дувана. Исто тако дејствује и вода, у којој је преварен дуван. Осим тога и катран лечи од разних инсеката с најбољим успехом.

Противу *разних муса* употребљава се ово сигурно средство. Свеже главице бела лука добро се искувају, па том водом, пошто се охлади, прска се поврће. Понеки вртари квасе у тој води и семе, па веле: да и то успешно дејствује. И вода, у којој је пелен куван, од истог је дејства.

Мраве разгонимо, када њихове мравињаке посипамо кречном водом.

Против *црва* до сада је најбоље средство била кртица, коју вртари тако живо гоне. Осим тога, кропење водом, у којој је чађ размућен, такођер се црви одгоне.

Против *ронца* ваља у врту ископати јамице, од прилике 0·2—0·4 м. дубоке и напунити их свежом коњском балегом. У јесен ронци се нагомилавају, да ту презиме, па не само ронци, већ и многи други штетни инсекти, који се на тај начин могу лако уништити.

Пужеви се хватају на мркву (репу), која се исече на дугачка парчета и растури по путањама у врту.

Кртице и мишеве хватају вртари у гвожђа и замке, или их трују. Начина за то има небројено.

Ну, осим тих непријатеља поврћа, из царства животиња, има их доста и у царству биља, које развитку његовом сметају и уде. То штетно биље јесте *разни коров и паразитно биље*, које поврћу слаби земљиште и одузима му потребну храну. С тога поврће треба за сува времена окопавати, леје чистити и плевити. Семе тога штетног биља долази у врт или са ђубретом или измешано са семеном поврће.

Но природа се такођер постарала, да се штетна жгадија у врту не би и сувише осилила. Она је, за тај случај, основала нарочиту полицију реда, која, тако рећи, гледа да одржи равнотежу и поредак. Тако оне многобројне штеточине, бодри чувари растиња и велики пријатељи његови, немилосрдно гоне и ута-

мањују. Ту долазе, у првом реду, тице: врабац, ласта, жуња, чворак, сеница, кукавица, пупавац, препелица, јаребица, вијоглава, зеба, стрпадица, чиж, голуб, кивак и све остале, које се бране инсектима и зрневљем. Многе пак, као: врана, гавран, сова, ћук и др. затиру још и мишеве и веће инсекте. Нарочито су све певачице, које нас веселе својим љупким певањем, велики пријатељи поврћу и у опште сваку растињу.

Добит од тица, које се хране инсектима, јесте огромна. Благотворни утицај њихов никада није могуће као што треба оценити. С тога би била дужност сваком пријатељу привреде и напретка да на све могуће начине дејствује: да се тице, а којима је била реч, штите и чувају; да им се иде на руку при гнездењу и да се ништа не пропусти, што би их задржало, да остану у нашој околини.

По чешком
— та.

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ
(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

III. СЕКЦИЈА

1. О хранећим материјама, које захтева винова лоза.

Све биљке за своје развиће потребују извесне хранеће материје, које се налазе у земљи, но не сваки пут у довољној количини и у таковој форми — једињењу — да их биљке могу усисати. Земљишта која оскудевају у тим хранећим елементима, неплодна су. Да би такве земље начинили плодним потребно их је ђубрити природним или вештачким ђубретом, потребно је додати оне елементе којих у њој нема или је у недовољној мери и таквом јединењу да биљкама не може за асимилацију послужити. Ово је општи појам за све земље и све културе. Али потребно је да се определи према свакој земљи и налазећим се у њој хранећим састојцима као и култури биљака које хранеће материје треба додати. То је основ рацијоналном ђубрењу. Очевидно је, да треба додати највећу количину оне хранеће материје, коју биљка највише потребује за потпуно своје развиће.

Најважније су хранеће материје: *азот, фосфорна киселина и калијум*; на њих се наслања цела пољопривредна пракса. Биљке потребују још и друге елементе, но ови се обично налазе изобиљно у свакој земљи због чега није потребно да се за њих бринемо, осим у изванредним случајевима.

За највећи део културни биљака опредељено је које хранеће материје оне захтевају. Зна се које се материја одузимају из земље са пшеницом, кромпиром или репом. Али за винову лозу то је мање познато и ако су изучавања чињена у том погледу, јер постоје огромне разлике између услова у којима се винова лоза гаји у разним пределима. Немогуће је, дакле, генералисати поједине резултате, који су добивени испитивањем изолованих представника појединих виноградских крајева. Како упоређење може да се постави између великих винограда јужне Француске са тако бујном вегетацијом и великом производњом са танким чокоћем у Шампани и Бургоњи које дају десет пута мање приноса и којима често пута не достаје ова хранећа материја, но изгледа да о том не воде толико рачуна.

Држећи се оних хранећих елемената, који су у нашој власти да их можемо виноградима дати ради увећања плодности и пораста, испитајмо одвојено колике су количине ови разни хранећи материја, које чокот апсорбира годишње за развиће лозе, лишћа и грожђа.

Ове количине не морају бити тачно мерило за ђубрење, које мора бити доста обиљније, јер биљке не приме све елементе, које ми дамо земљи у виду ђубрења. Неки, као азот губи се пропадајући у здравицу, други као фосфорна киселина и сам калијум не распростиру се у земљи тако, као што је се мислило. Ови елементи у место да се расплину у земљу, остану локализовани на извесним местима и не могу бити апсорбовани ако биљни корен не дође у непосредни додир с њима. Пошто коренов систем не заузима сав простор земљишта губи се на тај начин велика количина хранећих материја.

Погрешно је мишљење о некој покретљивости ових хранећих састојака. Ако биљке нису усисале све хранеће састојке прве године кад је ђубрење извршено, онда то учине идуће године простирући свој корен и жилице на оне тачке у земљи где асимилација није извршена. Отуда је потреба, да се земљи да више хранећи материја него што је то строго узев нужно за развиће једногодишње жетве.

Изучавања о потреби хранећи материја за виноград, могу послужити као вођа при употреби и размери поједини хранећи састојака које ђубрењем уносимо у земљу. Тамо, где се годишњом бербом црпи много азота а мало фосфата, употребићемо више азотног него фосфатног ђубрета.

После ових општих напомена, г. Минц, проф. Агрономског Института, изложио је детаљно резултате својих истраживања. Цељ је овоме истраживању да се сазна које хранеће материје и у коликој количини одузимамо земљи једногодишњом бербом. Ради овога испитани 14 винограда код 14 разни сопственика у Лангедоку у Русимону. Целокупна површина ових винограда износи 1373·60 хектара. При овом великом а веома трудном послу, имало је да се нађе колико је које врсте хранећи материја одузето из земље једногодишњом вегетацијом винове лозе, кад се то сведе на један хектар. У тој цељи г. Минц испитивао је: *лозу, лишће, вино, комину* и *стељу*, дакле, све биљке органе који су производ једногодишњег растења и у свези са утрошком хранећи материја, налазећих се у земљи.

У Лангедоку има веома различних винограда по положају, земљишту, начину културе, врсти лозе и т.д. С тога да би изнађени резултати одговарали средњој вредности, узети су у испитивање представници поједини типова културе. Тако, има винограда засађени старом француском лозом, који се брани од филоксере наводњавањем, други са сумпорним угљеником; један је део посађен поред мора на песку, а највећи део подигнут је каламљењем на америчкој лози. У погледу на земљишту те такође разлике између садова на косим пристранцима, шљунковитом и мршавом земљишту и оних на богатом и дубоком речном наносу (алувијуму).

За укупни резултат потребно је било узети у рачун све ове разлике. Учени професор савладао је овај трудан задатак уз помоћ дотичних сопственика, више професора и помоћника и поднео конгресу свој опширан извештај, који је по прочитању усвоио ове закључке:

1. Најважније хранеће материје на које се мора ослањати пољопривредна практика, јесу: *азот, фосфорна киселина* и *калијум*. Биљке имају потребу и за друге хранеће материје, али оне се обично налазе у земљи изобиљно, те, пошто их природа ставља бесплатно на расположење, нема потреба да се за њих нарочито старамо, осим у изванредним приликама.

2. У цељи да се одреди количина азота, фосфор. киселине и калија, потребна сваке године за успевање винограда, госп. Минц испитао је саставне делове вина, комине, лишћа, лозе и стеље у разним виноградима околине Бордо-а, Русиљона, Лангедока и Шампање. Познавајући количину ови разни продуката на један хектар, могао је показати у којој су мери хранеће материје одузете земљи годишњом културом лозе. Изучавање је предузтмао на целокупним виноградима, пошто поједине парцеле, ма биле и повећег простора, не дају средњи резултат који треба наћи за употребу винодељске практике.

3. За винограде Јужне Француске, годишња производња варира између 75—190 хектолитра од хектаре.

Целокупни годишњи потрошак хранећи материја износи по хектару, и то:

Азота	37—74	килогр.
Фосфорне киселине	10—17	»
Калија	28—71	»
Креча	50—135	»
Магнезије	4—10	»

4. Из прегледа види се јасно, да је највећа концентрација хранећи елемената у лишћу, које се с тога мора сматрати као стварни произвођач вина.

5. Количина азота, фосфорне киселине и калија, која се налази у вину незнатна је у сравнењу са укупном количином, коју лоза потребује за своје развиће. И кад би се земљи повратили сви хранећи елементи налазећи се у лишћу, лози, комини и стељи, испошћавање било би незнатно самом продукцијом вина.

5. На овај начин опредељене количине хранећи материја не могу, строго узев, послужити као мерило за ђубрење, пошто ово мора увек бити озбиљније, јер биљка не употреби све елементе које јој дамо ђубрењем: али опет може послужити као путовођа при овом послу.

7. Између најважних хранећих елемената, *азот заузима прво место*. Формуле, које су у последње време препоручиване и хваљене,[1] а у којима је азот изостављен, треба сасвим одбацити пошто се у њима не води рачуна о зактеву и потреби лозе.

8. Што се тиче фосфорне киселине, винова лоза не потребује више него остале културне биљке.

9. Напротив кали има велику улогу при хранењу биљке. Само вино, поред мале количине азота и фосфорне киселине, садржи знатну количину калија, који се налази у стању двојног винокиселог калија (bitartrate). Али, пошто је земљиште често пута доста богато на калију није потребно обраћати нарочиту пажњу на њега при ђибрењу.

Ови су закључци потврђени резултатима испитивања у Русиљону, Шампањи и Алжиру.

Нарочито је донесен закључак односно улоге азота при хранењу винове лозе, коме је признат веома велики значај сасвим противно учењу школе Жоржа Вила, који у својим формулама сасвим изоставља азот као непотребан, јер га, вели, из ваздуха узима.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ.

Шумски ценовник. — На основу закона о шумама прописана је такса — ценовник, како за сечу разноврсних дрвета, тако и за друге производе и споредне користи у државним шумама. По том ценовнику разликују се цене по срезовима на цене првог и цене другог реда, с обзиром на блискост односно удаљеност од подвозних (саобраћајних) срестава и општу вредност дрва и шумских производа. Из тог ценовника саопштавамо у изводу следеће:

[1]) као нпр. формуле Жоржа Вила.

I. ЦЕНЕ ДРВЕТА ЗА ГРАЂУ И РАЗНЕ ПРЕРАЂЕВИНЕ.

Почевши од 6 см као најмање па до 120 см. као највеће дебљине у пречнику, мерећи дебло у висини од 1·20 м. од земље, цене су ове и то:

Врсте дрвета	НАЈВЕКА ДЕБЉИНА	НАЈМАЊЕ И НАЈВЕКЕ ЦЕНЕ I РЕДА У ДИНАРИМА	НАЈМАЊЕ И НАЈВЕКЕ ЦЕНЕ II РЕДА У ДИНАРИМА
Јелово и смрчево	до 120 см.	од 0·60 па до 6·60	0·30 па до 4·50
Борово	» 100 »	» 0·80 » » 7·30	0·40 » » 6·00
Лужниково, граничево, горуново (бељиково)	» 120 »	» 0·50 » » 50·00	0·30 » » 18·00
Буково, церово, брестово, јасеново и брезово	» 120 »	» 0·20 » » 8·00	0·15 » » 4·50
Грабово	» 80 »	» 0·20 » » 6·00	0·15 » » 4·50
Липово	» 100 »	» 0·25 » » 9·50	0·15 » » 5·00
Кленово, дивље крушково	» 60 »	» 0·20 » » 4·00	0·10 » » 3·50
Дивље јабуково	» 60 »	» 0·10 » » 3·00	0·10 » » 3·00
Јовово (бело и црно) . . .	» 60 »	» 0·15 » » 4·00	0·10 » » 3·50
Тополово (бело и рио) . . .	» 120 »	» 0·20 » » 16·00	0·15 » » 10·00
Трепетљиково (јагњедово) и врбово	» 60 »	» 0·20 » » 4·00	0·10 » » 3·50

II. ЦЕНЕ ДРВА ЗА ОГРЕВ И ЖЕЖЕЊЕ УГЉЕНА

Од цепаница или оклица (до 2 м. дугачке)	Цене I реда: кубни метар		са 2 вола или коња		са једним коњем		товар на коњу или магарцу		човечији на-рамак (прежне)		Цене II реда: кубни метар		1 кола или своје: са 2 вола или коња		са једним коњем		товар на коњу или магарцу		човечији на-рамак (прежне)	
	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.
Лужникових, бељикових, граничевих, церових, јасенових и грабових.	1	—	1	—	—	50	—	40	—	10	—	80	—	80	—	60	—	30	—	5
Брестових, кленових, глогових, липових, крушкових и јабукових.	—	60	—	60	—	30	—	25	—	10	—	50	—	50	—	30	—	20	—	5
Тополових врбових и јовових.	—	40	—	40	—	20	—	15	—	10	—	20	—	20	—	15	—	10	—	5

III. ГРАЊЕ, ОГРАНЦИ И ТРЊЕ.

ОД	Цене I реда								Цене II реда							
	Једна кола или сапи				Товар на коњу или магарцу		Чешљени шарамал		Једна кола или сапи				Товар на коњу или магарцу		Чешљени шарамал	
	са два кола или сапи		са једним коњем						са два кола или сапи		са једним коњем					
	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.
Грађа и неранких разни врста	—	40	—	20	—	10	—	5	—	30	—	20	—	10	—	—
Трња, (прни трн, глог и тализа)	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Цене дрвета II реда важе за ове срезове и то: рајевски, подгорски, звишки, омољски, бољевачки, заглавски, сврљишки, бањски, бело-палањачки, лужнички, нишавски, власотиначки, масурички, пчињски, пољанички, јабланички, косанички, жупски, таковски, качерски, драгачевски, студенички, златиборски, моравички, пожешки, ужички и црногорски; а за све остале срезове ваше цене дрвета I реда.

Поваша и жирокаја у државним шумама наплаћује се у свима срезовима подједнако и то:

За крупну стоку од једног брава 1·— дин.
За козу . . . . . 0·70 „
За овцу и свиње . . . . . 0·50 „
А за сисанчад не плаћа се ништа.

Поваша се рачуна од 1. апр. до 14. септем. до 1. марта.

Садинце шумског дрвећа, коштају и то:

Јелова, смрчева, борова, јасенова, брестова, оскорушина, дренова и липова . . . . . 0·30 дин.
Дивље крушкова, јабукова, врбова и тополова . 0·10 „

Шума за лисинке, и веваке разног шумског дрвећа (изузимајући мечју леску, јавор и дрен) коштају и то:

Једна кола са пуном запрегом . . 0·50 дин.
Једна кола са полу запрегом . . . 0·25 дин.

И ове су цене једнаке за све срезове.

Ј. М. Ј.

* * *

Противу пролива код телади. — Кад мало теле или ждребе добије пролив, и избаци белу течну балегу треба га одвојити од мајке и напајати га пет пута дневно са чорбом од добро раскуваног пиринча, па и клистирати га са овом чорбом, која се за клистирање мора од пиринча оцедити. Ако је болест запуштена онда треба додати у чорбу од пиринча и на врх ножа прашак салицирне киселине или 5 калцијца опијума. Ово ће за два за три дана продужено напајање и клистирање потпуно излечити оболело младунче. Лек је опробан код мале деце кад имају пролив и показао се као врло добар.

* * *

Да путеви по баштн не обрасту травом. — Треба их правити од шљунка и тера. Земља, где је пут, ископа се за ¼ стопе у дубину и попуни шљунком по коме се помаже растопљеним тером и чува од употребе док се тер сасвим не осуши, да не би путеви били прни може се одозго насути танак слој шљунка.

* * *

На шта треба особито пазити при избору свиња. — Ако бирамо свиње за приплод треба поред других особина њихових пазити, да им је стражњи део добро развијен. Добро развијен стражњи део знак је да су добро развијени органи за варење, код крмаче то је још знак, да има широке карлице и да се лакше праси. Свиње са добро развијеним стражњим делом, много се лакше гоје и већу слапину на себе натоваре, него оне које имају задњицу запињену. Округла задњица значи добро развијене бутиње а на свињчету је на бутинама најлепше месо, ако га бирамо за шунке.

* * *

Да се опроба брашно. — Треба измерити по 20 грама брашна разноврсног п, пр. брашна № 0 и № 00 па замесити са 10 грама чисте воде па добро угњечити изнесити. Сад треба разна теста сравнити и које тесто буде од ове исте количине воде и брашна најтврђе ово је брашно најбоље и њега треба изабрати за њиовну потребу, јер је оно и нај издашније поштo за изведну меру и густину теста за њега треба највише воде. овако се може сигурно знати које је брашно нај боље и не мора се за то нај пре месити и пећи тесто.

* * *

Подајте кравама обли да добијете више и бољега млека. — Со подноиаже варење. Подпуно сварена храна у бурагу и цревима даје више и боље крви и више и бољега млека. Со је нужна за све животиње које се хране травом, јер одржава здраво тело. Али као што претеривање не вала пиучем тако је и овде. Много соли изазива жеђ и много пијење воде од које се пилује трбух. Ово је дало повода, да се мисли е ће се више млека добити, кад се више воде пије. Но од воде не добија се млеко, јер се вишак воде лучи у мокрању и зато богу не у млеко.

ГЛАСНИК.

„Два вола за 200 дуката." — „Дневни лист" јавља, да је г. Урош Вукићевић из Опарића, (у Левчу) не давно продао два вола од свога домаћлука за 2400 дин. Оба су вола мерила 3000 клгр. Близнаци су и имају по 6 година.

Г. Вукићевић познат нам је као вредан и врло усталашан сточар у оном крају. Код њега се налази још добро очуван занат шумадиских свиња, које имају многи да захвале што имају добро пасину. Једно време је и ратарска школа у Краљеву набавила од њега неколико приплодних грла свиња и како нам је познато гајењем с добрим успехом, па и у околиш призично су растурене. И министарство народне привреде набављало је од њега свиње за топчидерску економију.

Мило нам је, што можемо забележити његов добар успех и у гајењу говеда, па бисмо желели да буде за углед и другима.

Ђ.

* * *

Награда занајбоље уређен пчеланик. — Према решењу управног одбора Срп. пољопри. друштва, одређена комисија од г.г. Душана М. Спасића, Аце Живановића и Николе Вељковића чланова друштвених извршила је преглед пријављених пче-

ланика у окр. ваљевском и подунавском (види 20. и 21. број „Тежака“ стр. 183) и досудила одређену награду од 250 дин.

Они су прегледали следеће пчеларе:

Редни број	Срез, округ и место	Име пчелара	Од ког пчелара	Количина кошница		
				Јер. земља	Арнауташка	свега
	Ваљевски					
1	Посав.-Обреновац	Милош Марковић свештеник	1890	44	22	66
2	„ Засеча	Паја С. Буковић земљорадник	1888	22	28	50
3	Ваљево	Живота Миловановић свешт.	1888	80	—	80
4	„	Алекса Несторовић пореклом	1889	20	—	20
5	„	Влајска Поздрушина	1881	20	—	20
6	„	Милован Поповић трговац	1890	26	—	26
7	„	Ерака Атанасковић трговац	1892	14	9	20
8	Полгорска-Ксларе	Мих. Стојаревић учитељ	1890	36	—	36
9	„ Дрлиће	Стеван Поповић	1893	22	—	22
10	„ Бујачић	Јона К. Хаџић из Ваљева	1891	16	—	20
11	„ Грнчић	Стеф. Тодосић мех. из Ваљева	1891	20	—	20
12	„ Петковић	Мих Вићентијевић свештеник	1890	20	—	20
13	„ Пожега	Радомир Поповић свештеник	1891	36	—	36
14	Колубаре.-Бабајића	Илија Поповић свештеник	1891	48	13	61
15	„ Врачевић	Милутин Жујовић свештеник	1889	25	49	74
	Подунавски					
16	Колуб.-Смрдљиков.	Миливоје Стаменић земљор.	1888	20	—	20
		Прегледано свега кошница		401	121	602

Поред тога комисија са похвалом помиње Марка Јеловчића из Стубла, свршеног ђака основне ђелиске школе, који је практично пчеларење у школи уза свога учитеља Ступаревића, по свршетку школе отпочеће пчеларити на своме имању као угледан пчелар, Због тога су предложили, да га друштво одликује поклоном једне истресалице, те да тиме покаже, с једне стране, на који начин, да је среће, могу сви сеоске школе помоћи утицати на подизање привреде у своме крају, с друге стране, како води рачуна о сваком обзирном пољопривреднику, који се одважи да примењује на делу оно, што је у школи научио. На тај начин да укаже и његовим друговима пут којим треба да иду те да се одуже и школи и своме учитељу Ступаревићу, који их је рационалном пчеларењу научио.

Комисија је одређену награду од 250 дин. досудила госп. Михаилу Ступаревићу учитељу, за његов рационално уређен пчелачки, који је био у свему најбољи.

Поред тога предложила је и већину осталих пчелара, да се награде похвалницама или пчеларским справама, а на првом месту да се похвалницом за ширење рационалног пчеларења у ок. ваљевском награди свештеник ваљевски г. Живота Миловановић, коме припада на првом месту заслуга за то.

Ми честитамо ваљевском округу, у коме је рационално пчеларење ухватило тако јаког корена. Честитамо и примерним свештеницима из тога округа, као и таквом учитељу какав је Ступаревић!

* * *

Наредба о брању и сушењу шљива. — Г. министар нар. привреде упутио је свима начелствима акт следеће садржине:

Са разних страна с т и ж у ма жалбе од наших трговаца како наша шљиварска трговина трпи сваке године знатне штете на странам пијацама и то искључиво с тога што наши произвођачи необраћају довољно пажње на прераду шљива, већ их зелене, беру хрђаво суше а често и воде у њих сипају да би теже биле.

Услед овог несавесног рада наших произвођача стране куп ци већ се одбијају од наших пијаца и почињу да изговарају наше шљиве или да им цене у безцење спуштају.

Како су суве шљиве један од најважнијих артикала, наше извозне трговине, које знатне приходе дају како трговцима тако и сељацима који их израђују, од преке је потребе да се благовремено обрати пажња на све оно, што би тај артикал издвојило у очима страних трговаца и осигурало му проходну и што бољу цену.

У циљу томе препоручено је начелницима да обрате пажњу на све оно што је изложено у правилима о прегледу сувих шљива од 6. Јула 1890 год. Бр. 3765 а у прном реду на следеће:

I Да се шљиве беру никако зелене, већ кад достигну пуцкуну зрелост; и

II. Да се не мешају са старим шљивама нити пак квасе водом, да би теже биле.

Да би се до што повољнијег резултата дошло, начелници ће у свима општинама, у којима се сељаци баве са сушењем шљива, сазвати збор и да се на њему свима произвођачима јасно предложа штета, коју они у прном реду труде, кад шљиве зелене суше и водом квасе.

Сем тога напоменуће им и то, да ће се у своје време одређивати комисија, која ће суве шљиве прегледати, па ако ће да су зелене сушене или водом квашене одузеће их и као штетне по здравље бацити у воду а према сопственику поступиће се по § 333. каз. зак.

Општинским властима наш наређено је да најозбиљније мотре на све оне, који шљиве у невреме беру и суше, и да сваки такав случај достављају, а тако исто и органима начелства препоручено је да на ово обрате озбиљну пажњу приликом њихова бављења у народу.

Да се пак и мимо тог неби зелене сушене и квашене шљиве провукле, из земље непрегледане, наређено је свима судовима општина, на чије се пијаце суве шљиве ради продаје донесе, да из своје средине или из одбора изберу комисију од три лица, којима ће бити дужна да на пијацу што чешће излази и преглед шљива врше.

Ови чланови комисије треба добро да познају робу о којој је реч и као заклети органи да је оцењују по својој чистој савести.

Кад ова комисија нађе да су шљиве зелене сушене или квашене робу ће одузети и према њеном сопственику поступити по § 333. каз. зак. даље као према лицу које продаје непрело воће или бостан.

Све претходне мере, које су горе изложене предузеће се одмах и извршити најдаље до конца Јула.

– Обраћамо пажњу наших произвођача шљива на горњу наредбу, како не би падала у погрешке, и излагали се казнама.

Д О П И С И.

Рогачица, 25. Априла 1894 год.

Целог месеца Марта била је суша, те је се земља била исушила и стврднула и земљорадници су се били забринули за не буде неудесна за орање. С почетком Априла почели је падати благи кишици, која је била права благодет и по засејано поврће и по земљу, коју је начинила врло угледну за орање.

Овога пролећа имали су посејали доста рано кукуруз, готово у прној трећини Априла, па како је време било благо и угледно, изгледа ће рало добро напредовати.

Јањаце у лукама забрањене су рано и напољење, те је трава почела бујно да расте.

Воће је у опште сво добро поднело, а пшенице и шљиве. Шљиве су тако поднеле да се одавно оним род не памти, само је жалити, да их по упропасти каки елементарни непогода.

Нигде ла гора није родила.

Гусеница на воћу и на шуми нема никако.

Источни крај среза рачанског у 3—4 села: Дракселу, Загајеву Лодељу и међу у Дубу општество је рекла 22. овог месеца. Тога дана у тим местима падао је град врло много, крупан као врло од кукуруза. На неким местима падало је тако много, да ће га на земљи бити 3 до 4 дана. Највише су оштећене њиве.

Земљорадници се сада занимају највише сејањем кукуруза и заграбљивањем њива. Одавде нас много извештаја у Шумадију, те се оштаки радних снага за земљорадњу. Може се десити да ни једна јача мушка глава не остане у кући.

Сејање детелине до сада готово није никако вршено, тек с постанком рачунске полопривредне подружине отпочето је у неколико. Исто тако, гледишија, за подизање живе ограде, до сада је била непознатата у овом крају, а овог пролећа подружина је растурила скоро 30 кгр. семена.[1])

Здравље код народа добро је а и код стоке, изузев код оваца, јер их је овог пролећа било много нестајаних.

Од стоке највише се продају овце и свиње. Цена овцама је рано пролећна: 8, 9, 10, 11, а највише 12 динара. Мршавим свињама цена је 12, 14, 16 до 18 дин.

Н. А. Јовановић
учит.

Пољна. 8 јуна 1894 г.

Већ неколико дана, иако у касно доцним пала киша, час јача, час слабија и то је узрок, што још нисмо косидбу одпочели.

Сам нам усеви обећавају богату бербу. Јечам је већ ноћно сазревати и ако киша престане, од недеља-два почећемо жетву.

Њиве су у поменим местима веома много родиле а у то поменма нису, узрок је гусеница. И до године, биће је веома много јер су нам и ове године дошли милиони оних јединова, који су нам пре 3—4 год. долазили.

Виногради млади и јаки понели су прилично рода а стари прво мало или ништа. Филоксера је ове и код нас усвојила и полако али постојано чини своје.

Липове ће нам дати доста сена, а да ли ће и добро бити зависи од времена.

Зато, што је борићет угледа на ове страже цене производима почеле су опадати и за сада се у овој околини плаћа:

Пшеница	8 дин.
Кукуруз	8—9 дин.
Јечам	8 дин.
Овас	8 дин.
Пасуљ	5 дин.

ракија према квалитету до 25 д. вино бело и црно до 40 дин. све од ове године.

Стока је на доброј цени.

Здравље је добро и у народу и у стоци.

Андр. В. Парађанин

Александровац 6 Јуна 1894 г.

Филоксера, перонеспора, гусеница и тим осталих нашеских кидисало да пољопривредника заиме од његове привреде. Ширење њихово обузимље све веће маха. По простори својој ову пајеалу сматрају као казну за почињена своја недела и као стварн, која ће по извесном времену сасма исчезнути

[1]) Само ако сте умели препоручити свету, поштр овде гледиче тешко иде, да га више *поштари* воском — на кад се она одади онда сеје и ако сте му иначе могли дати упута, шако се даље и шшо ради?

Уред.

Али поново је но ономе да сада остављено простим случајима, у толико се ове више пољопривредних штетно и шкодљиво те је грдне материјалне штете претрпио у протекли годишњи; а сигурно биће је и у будуће, ако се од надлежних не буде озбиљније водило рачуна о том једном и по све упорношеном народном гледишту.

Куће је са својом производњом вино и пића у протекли годишњи врло велику штету претрпило, а нигде се не може виноте да оно као на ранице препреми са до сада опробаним и код образованих људи колишна употребљеним средствима.

За пример да узмемо само расадник за Жупу: Са поједом нарви покренула је и писао за основање истог за Жупу, па у цели тој извршиле су и депутације а и сами изасланици министар, народ, прво-ређе долазили ради избора места. Избор окружни одређено је 5.000 дин. на то, и опет сада звенсно остала је на празно, ти се ово најкорисније грана економна за овај крај не приводи у остварење чекајући, вала, док се све свршило буде, па тек онда „хајде Јово на ново.“

Молили смо г. г. изасланике Шпанорца и Антуна за пајсвов извештај не стоје у вези с њима, но и рали свог угледа и поверења, а и сазнавог стања Жупе пораде на своме послу, да се ово питање једном регулише, јер Жупа је са својим виноградима као човек губрибудохин.

Да, ми не смемо остати само меморари, јер нашим нам се народ поступно приближава, а особито у познавању америчке лозе ове потребује више искуства и дошолно праксе, јер нашељено праћарно одгајање лозе[1]) тешко ће га предомити на ове сигнице, које потребују у овом подузећу.

На ономе, кажем, да ће надлежни најозбиљније поразите да се и Жупи један расадник што пре подигне, иако би се поступно одређена места звсављавати могла, а и највише с тога, што би то лицно обавештење и шкотама јасним усвојене успехе донети могло.

Какав користи може бити за Жупу што ће се у Нишу основати централни расадник, јер тим самим сада би се могућност само богатијим од сталнице моги добијати, а сиротињама остављене и то на и само одгајавање њено. Зато но могућности требало би и овде бар у малој сразмери учинити то да не би пустош и пакленште за стоку несупуло.

Имамо доста написано што за наше прилике послужити може, само треба да пречисно на сиру стварн — пристаиство, јер нода би користи била од књиге г. Сазановог „о перонеспори“ да само министарство није у стварн ово примењено.

Пажљивије г. Пере Стојадиновића у Жупу учињено је то, за нам пољопривредник види да сваког штеточини има лопа.

Г. Пера је у Александровцу направио доста велику количину „бордовеки чорбе“ и са овим прскавца за 6—7 дана извршено је попрскавање у овој околини 368 мотика. Радња је у свему правилно, и брзо напредовала а и само је време подесно било. У напред се може закључити да ће ово средство врло добре успехе имати, јер се каже за ову недељу дана више ширина, као што се у протекли дани јако разширила и цвет одмах одпало без да је се и оплодити могло.

Нека је хвала г. Стојадиновићу, што се је на овом економном раду ревносно заузео, па и поред тога на надлежноме и подизају ако-

[1]) Неће бити на одмет читаоцима „Тежака“ ак се упознају са једном старином: које прои податао винограде у старој Мизији в садашњим крајевима српским.

Поштовани г. Трајковић, професор у своме писму пријатељу ово шта вели: „Послати отисак је дога и ваки шалеј од Проб(уј)ова новца. Проб(уј) је родом у Сирмијуму (српско) Митровици) но којом је граду цела област добила име „Срем“ и то у III столећу после Христа. Пореклом је од простих родитеља, али се у ратовима одликовао, па је на послетку успео да га војска и за императора прогласи. Био је ђувар пољаљац и особито звучет за привреду. Он је први засадио винограде на Рајни и Дунаву, па је, дакако, та земљорадничка грана процвета и у Мизији, па и своју поносну Жупу“.

ричне доле практично обавештавано те је пољопривред. удружо да му не стоје ово убрзавање сметње у подизању исте.

Како су повољни услови за одгајивање винове лозе, тако исто и овај крај изобилује разним воћем когд. дрвећа, ш у споменици топчидерској шева зашто ку у своје време прикупити збирку и послати је на универз. пољопривредном друштву. Но овом пријатном слободан ће бити умолити за увуштство како да се сачува лепше, те да се со јечком експлоатише.[1] услед многог града који је 2 и 3. ов. м. по њиховима позвољачким пашо, тошаги је биш 4 ов. мес. 9° отеп. и киша је чешће попрскивала те се је бојати да се плодење — росе — грожђа не ће правилно и повољно извршити.

Чим се изврши и пластање — јавићу о успеху као и осталим економским производима, а нарочито о пчеларењу, које до сада није ама баш никаква добра резултата имало.

Поп Герасим

Вражогрнац, 26. јуна 1894. г.

Стање пољопривреде за ово време, следеће је:

Отрткње (друга пошља) кукуруза довршено је. Кукурузи на ганичким земљама, сношици нису најбољи, или како се они кажу, предњорији су се јер нису имали довољно киште док кукурузи на песковитој иловачи са наносом — мулом — (ово је поред реке) мало су бољи, јер имају више класе. Но ако киште у скоро не буде, кукуруза ове године биће много мање но прошле године.

Прашење винограда по други пут почиње. Грожђа услед „пероноспоре“ у прошлој год. ретко где има. „Перонospora“ се је свит навиновој лози појавила и узима све већег маха.

Овде је додашно извлашење г. министра привреде за суббијање „перонospore“, г. Јоца Марковић шистављен Вин. Бобар, шаљи, да са шприцаљкама врши суббијање те бољке, и једнако и оближњима да тај посао поњме и са истим упошеб их. Али киша није дала да се одређеног дана ради, већ само колико смо тек отпочели рад и одмах смо га прекинули; но апш смо шо рад ово спрашљка „бордошке чорби“, и шприцаља зајеш. Ја сам узео био на послугу једну шприцаљку „Аустрију“ и попрскао сам своја винограда свега 12.000 чокота.

Како „Перонospora“ све већег маха узима, то би требало да се рад ово суббијање исте што енергичније продужи, но што ово пољопривредно друштво има за ту циљ довољно средстава за сада. Српско пољопривредно друштво и Министарство народне привреде, боље би урадили кад би хвосташе шприцаљке и навао намеп поверили приватним најчешћим људима а на најбоље радионим члановима друштва по унутрашности, ни чуваре и не полицији, јер полицији не води толико рачуна о поверепом материјалу, како што се то вили. Са властима и њиним каменом руку шиљри и назаврни полицајци а не и полицији, према чему полиција и по одговара за исто.

Америчке лозе засађено је у овом селу и то: „Жакеца“ и „Ривапје“ на 5—6000 резница.

Озима пшеница прилично је, док јарина има доста сиета. Озими јечам сасрео је и живе се. Ливаде су дале много мањи принос оне но прошле год.

Воће прилично напредује.

Воћа има доста. Поједине равне врсте јабука и крушака стасавају. Најомиљеније воће „очешње“ („на лисе“) прши се у велико. У овој околини има врло добрих врста и изврстета јабука и крушака, ш и осталог воћа.

Надница је била од 1 до 1·60 дин. са храном и напојницом.

Цена кукурузу повећава се, јер се види да ће га ове год. бити мало.

Стање здравља како код људи, тако и код стоке. — повољно је.

Мил. Ј. Петровић
економ

---

[1]) О овоме добићете у брзо одговор. Раније сте се чешће јављали о тог краја — видим се да неге обећање сдавше и испунити.
Уред.

Драгачево, 18. јуна 1894. год.

Част ми је се одазвати данашњем листу „Земљу“ у нашем ком се стању находи наш земљоделски природни стање са свима производима, какве су му пријаке у овом помагале и које су га све сметале у својим предузећима за пољски рад.

Драгачево од најкада, прича се, да се дели, на доње и горње Драгачево што је то и сама природа тако учинила, јер од поља општине Гучке где је средња кућа на нашиме и Јавору зове се горње, а од Гуче к Чачку и Ваљеву доље Драгачево.

За горње Драгачево клима и остали производи нису изостали од Стварог Вијка, у врло незнатној суми мали су изузетци.

Доње Драгачево долази у ред добре плодне и полезне земље која се може равнати добрим пределима у старом округу чачанском и старом округу а тако и новом Рудничком.

Ја је доње Драгачево добро плодно сведочи и православне установе, манастири овчарске где их је 8 на броју а у горњем није постајао ни један, као и то у доњем Драгачеву седели су војводе Драгани и Лауш а у горњем Драгачеву бедна сиротиња, јер риба без воде не може, а тако исто господа и свештенство без добрих добара где се може без муке да ужива, и где се о мало труда доста и добро производи.

У доњем Драгачеву расте цер. граница лужњака и друга пижњија гора, а у Г. Драгачеву буковина новешто церовине и до границе среза студеничког нешто боровине, јеловине, свако по томе да ли је сас једно, а што се тиче рода, они је тежи и безуспешнији у горњем од доњег Драгачева.

У доњем Драгачеву овако сам на више места добри ливада, зобрана детелишта и пшеницом већи простор засијан, а у горњем Драгачеву мало има, ш 1/4 од тога не успева, детелина и пшеница слабо успевају зато се и не сеје и како је опробано.

Кукуруз се сеје но нешто и у горњем крају који може да у средњу руку роди. Воћњака мање има а слабије успевају у 4—5 година да роде како треба.

Ова година прилично је испала беришетом. Ливаде су у пољ лањске јер су траве слабе. Радници, који су одпочели косити воле да их је цеки пре пољен у корену, исто тако и за кукурузе говоре се да га је пре сасо, нарочито у мекшим земљама — јошљачама. Воћњаци су пре неколико година слаб принос доносили, а ове године говоре се и види се да су добро пошли, и јабука мало где има, а што има мање их је него лани.

Пчеле су се роиле, успех је у истим добар, него је ова грана пољопривреде занемарена, за исте употребљују стара поњетке, а и ретко се находи у кога у г. Драгачеву савршенијих. Пчеларство спада у след раздвојења задруга, не само то него и остали домаћин.

Ове у Драгачеву постоји једна пољопривредна подружина са седиштем у Гучи до средње канцеларије управо реци код механије, који ради у ползо је могуће. Предавање у марту било је једно у Марковици код механе — а друго намењено било у ове бога у Котражи г. Драгачеву о Ускрсу на Јовоше и одоше; нише се нам економи на какво предавање не позвашше.

Пољопривредно друштво пољожише је подружини изнеси број плутова и рашиа, у интересу поправне занемарене привреде, да се са истим послуже сиромашнији крајеви, а оно не би тако. Него се заложе најчешћи богаташина и манастиру Сретењу, и ано су то тражили неки из г. Драгачева.

Тако је у г. и доњем Драгачеву од најкада, срстно било и другом приликом да се чујемо.

У доњем Драгачеву има 5—6 економа што је сам једног изјрижао срез и ано су одноше богати, а из г. Драгачева као да се не зна да кога помуде, а сиротни сами да се изјрже не могу, само 1 сиромашан из г. Драгачева учио је ратарнику у Краљеву што му ништа нису хтели

признати него док бирају пајсторе и оцена земљишта ових богаташких синова беше на том раду.

У Г. Драгачеву путови су слаби и неки их нипошто сем окружног за Ивањицу, а у доњем Драгачеву ни ових и резерки, све су то бразде и горњи драгачевци са њима народни.

Цена стоци за сад је умерена. Одночело је све зачеље свиња од нас и за иностранство извозе.

Кукуруз се огриже, а и јечмом се жању, свилених бубâ нема ни у кога. Гусеница врло мало беше се појавило на младим воћњацима које где и утваљене су — неки пламенчака спарила је лист на младим воћњацима и ово-онолици затворству вакцина, сумња се да се неће посушити.

Надничари имâ прилично плаћа им се 5—6 гроша на дан. Израз а и стока здраво су за сада.

Јеврем Обренић.
земљ. из Пожеге.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XIV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 5 Маја 1894 г. у Београду.

Били су присутни: Председник, г. К. С. Таушановић, подпредседник, г. Јаков А. Марковић, благајник, г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г. г. Д-р Мирко Лекó, Коста Главинић, Живко Јанићијевић, Светозар Л. Гавриловић, Аца Живановић, Паја Тодоровић, Душан М. Спасић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао Председник, г. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

81.

Чита се записник XII-те, и за тим XIII-те седнице управног одбора. — По прочитању оба записника, одбор их усвоји

82.

Прочита се молба Стапоја Живиновића из Бољевца, да може на адресу друштва увести 4 краве и 8 телади, што је на страни купљено, искључиво, за приплод — домаћлук. — Одбор реши: да се иста стока на основу повластице коју друштво има, увезе на адресу друштва, пошто се молилац обвезује, да ће се купљена стока само за приплод и употребити а ни за какву шпекулацију.

83.

Прочита се писмо г. Милана С. Пантелића, свештеника зајечарског, којим враћа друштву послати му „Тријер“ са наводом, да исти није добар. — Одбор реши: да се умоле г. г. Ацо Живановић, Јак. А. Марковић и Никола Вељковић, да враћени тријер прегледају и увересе, о доброти његовој; по свом нахођењу, да поднесу друштву извештај.

84.

Управник друштвеног добра у Шапцу тражи да се набави справа за чишћење детелинских семена. — Решено: да се справа са свима реквизитима дозволи и агенатором набави, а о исплати њеној, доцније се накнадно решење.

85.

Чита се писмо Мите Јосимовића, трговца из Шапца, којим јавља, да је набавио из Беча од Нехвила прекаљце за виноград, и, царинарница му исплатила царину, јер је комисија, која је састављена из царинског особља, оценила да су справе за заливање цијеви. Достављајући ову непрозивност, обраћа пажњу друштву, на штетне последице за пољску привреду. — Решено: да се обавести г. министар финансија, да су у набављене справе пољопривредне; да су уређене за прскање винограда, ради сузбијање перонеспоре и лечења исте; и, да би добро било, да се у подобним случајевима, у комисије одређује по једно стручно лице у познавању пољопривредних справа и машина.

86.

Чита се молба Милана Петровића из Пражкогрнаца, којом моли друштво да му се да бесплатно или у пола цене једна сеновија. — Решено: да се молба упути перонеспорном одбору.

87

Чита се писмо сталног одбора земаљског већа свиј колајахача „кнез Михајло“, којим извештава друштво, да ће тимочко коло јахача приредити изложбу и трку са свечаностима у Зајечару 22 маја ове год; па моли друштво, да овоме покаже благонаклону пажњу. — Поводом овога одбор реши: да се за сих пет кола јахача нађа по 100 динара, као награде, но под условом: да се ће дело; да се издвоји оних, која изложе приплодно грло и да носи назив: „награда српског пољопривредног друштва“, а да се изасланик друштва не шаље.

88.

Чита се молба Подружине Драгачевске, да јој се укаже помоћ у справама, а нарочито, у брдским плуговима. — Решено: да јој се у ове помоћи пошљу 3 брдска плуга, у вредности 126 динара.

89.

Чита се понуда г. Паје Тодоровића, да му друштво откупи 50 комада његовог дела „пољска привреда књига друга“ по 1 динар. — Решено, по изјављеном мишљењу уредника Тежака: да му се понуђени број откупи, по 1 динар комад.

90.

Г. Петар Стојадиновић нуди друштву на откуп 200—300ком. своје књиге „упутство за наземљење лозе као средство противу филоксере“ са процентом, које друштво одреди. — По мишљењу уредника Тежака, решено: да се пошље на решењију г. Љ Којићу, наставнику наводњ. — воћарске школе.

91.

Чита извештај одбора о прослави 25-то годишњице друштвене, и, усвојен је његов предлог.

1) Да се на достојан начин прослави двадесетпето-годишњица српског пољопривредног друштва, најдаље у јануару идуће године, ако сви радови зато спремни не би могли бити готови, да се прослава одржи раније;

2) Да се за дан двадесет-пето годишњице спреми *споменица*, у којој ће бити два дела:

а) Историја друштвеног рада кроз 25 година, од постанка до данас;

б) Развитак пољске привреде у Србији пре 25 година и данас, престављен у картограмима, дијаграмима и опису.

3) Да се дан двадесет-пето годишњице веже са сазивом једног ванредног збора друштвеног, који би имао да расправа она два врло важна питања, уступљена друштву на разраду, актом г. министра народне привреде од 5 децембра пр. год. Збор. 3849:

а) О комасацији земаља

б) О уређењу пољске полиције

4) За уредника „споменице“ изабрбти су и то: за историју 25 годиш. рада друштвеног г. Вучко С. Богдановић; за дело: „развитак пољске привреде у Србији“ — г. Светозар Љ. Гавриловић, чланови друштвени. Они ће се споразумета са сарадницима за разраду појединих одељака.

5) За референта на друштвеном напредном збору, одређени су: за питање о комасацији г. Чеда А. Поповић, начелник министарства народне привреде у пензији; за питање о уређењу пољске полиције г. К. Таушановић, министар народне привреде у оставци и председник српског пољопривредног друштва.

6. Да се од редовних чланова друштвених и економа, или оних, који се дуже пољском привредом баве и живе у народу, ангажују говорници на збору за оба ова питања, која ће се претресати. Они ће имати да обрате пажњу, да се изнесу све мане и сметње, које хоће напредак наше пољске привреде у опште. За тај циљ изабрати су:

Вића Поповић, прота из Жежевице, Радован Милошевић, из Жаркова, Вића Радовановић из Водица, Драгутин Лапчевић из Пожеге, Драгић Мушић из Комирића, Ранко Б. Тојсић из Пухова, Димитрије Катић из Црквенца, Милан Петровић из Врањегрнаца, Радован Рашковић, Љубомир Гајић, Милко Савић из Светлица и Мих. Ст. Рајић из Прњавовице.

7) Детаљнији програм на дело — „Развитак пољске привреде у Србији“ да буде:

а) Баштина и задруга (облици и стање њихово)

б) Аграрне прилике и недаће,

в) Природни услови плодности и подела земљишта на поједине културе,

г) Стање сточарства и његових појединих грана.

д) Извозна трговина, њено кретање и развитак.

ђ) Стање шумарства; и као засебни одељци:

е) Пољопривредне установе и заводи.

ж) Пољопривредно законодавство.

8) Да се свима овим пословима приступи одмах и да се најмењује један извршни одбор, који би се имао старати о свима припремама за ову прославу. У овај одбор су изабрати: г. г. Чеда А. Поповић, Јаков Марковић, Вучко Богдановић и Светозар Љ. Гавриловић.

92.

По реферату уредника Тежака, приступа се избору уредника календара за 1895 год. — Одбор изабра гласањем г. Пају Тодоровића, члана друштвеног

93.

Пошто су прочитане пријаве на расписани стечај за напредно пчеларство. — Одбор реши да се изабере оцењивачки суд од три лица, који ће пчелињике да прегледа, оцени и награде изда. У овај су суд изабрани: г. г. Аца Живановић, Душан Спасић и Никола Вељковић.

СТЕЧАЈ

радова за Пољопривредни Календар за 1895 год.

Према одлуци Управног Одбора Срп. Пољопривр. Друштва од 270 м., за поучни део Пољопривредног Календара за 1895 годину примиће се чланци, којима ће се расправљати ови предмети:

1, О правилном припремању земље за сејање на њивама, и о потребним справама за то.

2, Какве се врсте ђубрета, осим животињског, могу код нас употребити за ђубрење, како их ваља прибирати, справљати и износити рад ђубрења.

3, За што је потребно стрмињне плевити, кад тај посао треба вршити и како.

4, О најважнијим биљним болестима, које се код нас јављају и како их треба сузбијати.

5, Како да се повећа принос од ливада и како ваља пашњаке неговати.

6, Шта се постиже „укрштањем“ код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи.

7, Који би се начини боље прераде млека код нас могли препоручити и како треба ту радњу уредити с обзиром на наше прилике.

8, Болест „метиљ“ код оваца, предохрана и сузбијање исте.

9, Како се подижу виногради са калемљењем лозе на сталном месту, који су начини калемљења за то препоручљиви и како се они врше.

10, Како се производи и негује јабуковача за ширу потрошњу.

11, О општинским воћним расадницима и о засађивању и одржавању воћака покрај јавних путова и друмова.

12, О избору места за пчеланик и како треба уредити угледан пчеланик.

13, На каквим се местима могу код нас подизати четинарске шуме и од којих врста четинарског дрвећа.

14, О постројењу и уређењу стаја за стоку, станова и осталих пољопривредних зграда, и како треба уредити сеоско двориште за пољопривреднике у равницама, као и за оне на брдским местима.

15, Најважније из рачуноводства за наше пољопривреднике.

16, Којим се споредним занатима могу пољопривредници код нас занимати, како они у равницама, тако и они у планинским крајевима.

17, Главније погодбе за одржање здравља у вези са домаћим опробаним средствима за лечење најчешћих болести народних.

18, Приповетка с пољопривредном тенденцијом.

Ако не буде поднето довољно чланака с овим насловима, примиће се за Календар и чланци с другим темама, ако они само одговарају циљу и задатку коме је Календар намењен, и ако чланци с таквим темама нису већ штампани у последњим годинама Календара.

Чланци у опште треба да су написани популарно и да су снабдевени потребним илустрацијама; да су, по могућству, поткрепљени искуствима код нас и да су што краћи.

Који се од поднетих чланака буду примили и штампали у Календару, наградиће се са 80 до 100 динара од штампаног табака. Они пак чланци, који се не би штампали у Календару, а буду оцењени као добри, штампаће се у друштвеном органу „Тежаку“ и наградити као остали чланци, који се у „Тежаку“ штампају.

Рок за подношење чланака за Календар одређен је до 1. Августа ове године.

Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу Друштвену, с назначењем да је за Календар.

Бр. 1744. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 29. Маја 1894. год.

Прикупљање података за дело „Развитак пољске привреде у Србији“[1])

Да би било јенообразности у одређивању врста земаља и у њиховом наименовању, молим сараднике, ни овом послу, да се при испитивању земаља у своме крају, послуже као основицом мојом књихом: „*Оцењивање Земље*, предавања у земљомерској школи штампано у државној штампарији 1894. Цена 1·50 дин.“

Механичке методе у томе делу од стр. 55. до 73. говоре о простом начину испитивања земље — по спољним знацима, по питомом и дивљем биљу, које на њима расте.

И Терова и Шмалцова метода олакшаваће тај посао, али нарочито Новакијева подела земаља на стр. 64. могли да се усвоји као најпрактичнија и најлакша.

Његова цела подела и класификација (одређивање) земаља, изведена је у три таблице у прилогу 2 уз дело и послужиће на јако као руковође у овоме послу.

Молим све сараднике, да се за одељак у прогласу у 20 и 21 броју „Тежака“ под овим истим насловом. —

О земљи

послуже овим методама — за разликовање земаља по спољним знацима.[2])

5. Јуна 1894. год
Београд.

Свет. Љ. Гавриловић

NB Међ' члановима одбора за прославу 25. годишњице друштвене, појавила се мисао:

Да се покуша, ако би се од г. Министра народне привреде, добила најпотребнија помоћ, какву никад до сад није био вољан отказивати, да се приликом прославе, за те дане веже и приређивање изложбе пољопривредне, у најскромнијем виду.

[1]) Под овим насловом обраћаћу се свој оној господи, коју сам умолио за њихову сарадњу на делу „Развитак и т. д.“; сва објашњења и упути излазиће овако. Сарадницима, које ћу умолити за уреднике појединих одељака дела, обратићу се доцније, чим буду изгледи повољни.

[2]) Имам да приметим, да писам још био срећан, да добијем пристанке од свију, којима сам се писмом обратио за овај важан посао.

Г. Г. Радовану Мицићу и Милану Милановићу за тимочки округ, не могу да примим довољно неоправдан пристанак и ја у интересу пољске привреде, најважније гране у Србији, апелујем и на њихово родољубље и на њихово пожртвовање и ипак само на њих рачунам.

Неки се плаше краткоће времена — али ако се једном не ће почети и ако не ћемо баш сви ми с тим почети, а да ко ће?

Гавр.

Ако би се успело да се г. Министар склони на то молим да се изјасните, би ли били вољни узети свесрдног учашћа и у том послу? Шта би се све и на који начин и због краткоће времена — могло прикупити и изложити из вашега краја?

Молим што пре за одговор и то и што промишљенији и што искренији:

О комасацији донећемо један чланак у скоро, који чека од почетка ове године, да дође на ред.

Уред.

ОБЈАВА.

Српско Пољопривредно Друштво има у своме магацину на продају справа за прскање винограда противу „пероноспоре“ (пламењаче — љуте росе) а и плавог камена за правлење „Бордовске чорбе.“

Цене справа и плавога камена су:

„Сифонија“ са пумпом, а са 2 млаза	75·—	дин.
„ „ „ „ „ 1 „	70·—	„
Прскалица сист. Нехвилов „Аустрија“ са 2 мл.	37·—	„
„ „ „ „ „ 1 „	36·—	„
„ „ Живићев	22·—	„
Један килограм „плавога камена“	0·70	„

Ово се јавља имаоцима винограда а и осталој публици ради знања.

Моле се сва уредништва домаћих листова да ову објаву изволе оштампати.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

КРАТАК ИЗВОД ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ

и

ПРИРОДНИХ НАУКА

за ниже пољопривредне школе у Краљевини Србији, II део познавање природних појава и најважнијих ископа (са 120 слика у тексту)

израдио

Благоје Д. Тодоровић

наставник ратарске школе у Краљеву

Цена 1 динар.

ПЧЕЛАРСТВО

за

ПОТРЕБУ ПОЧЕТНИКА И ПЧЕЛАРА

израдио

Свет. Љ. Гавриловић

8° VIII и 301 страна, са 127 слика; Цена 3 динара.

Може се добити код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду, на чију адресу треба слати поруџбине и новац.

Садржина: Чланци: Опште напомене поводом питања о комасацији (наставак). — Шта је растовина. — Болести поврћа и његови пријатељи и непријатељи. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Друштвени и подружински послови. — Подлистак. — Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РЕКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВО ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВО, ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВА, ПОДРУЖ. И ЋАЦИ У ОПШТИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 31. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 31. ЈУЛА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА

КРАЉА СРБИЈЕ АЛЕКСАНДРА ПРВОГ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ 28. АВГУСТА О. ГОД.

ИЗЛОЖБУ ГОВЕДА

ДОМАЋЕГ СОЈА У ОБРЕНОВЦУ

СА ОВИМ РАСПОРЕДОМ И ОДРЕДБАМА

А. ОДЕЛЕЊЕ

Краве са овогодишњим теладима. Награда има осам и то: I-ва награда 200 динара (Општине Обреновачке); II-га награда 120 дин., III-ћа 90 дин., IV-та 70 дин.; V-та 50 дин., VI-та 40 дин., VII-ма 30 дин и VIII-ма 20 динара.

Б. ОДЕЛЕЊЕ

Јунице и јунци који нису старији од 2 године а још нису спаривани. Награда има пет и то: I-ва награда 250 дин., II-га 150 дин., (Општине Обреновачке) III-ћа 100 дин., IV-та 80 дин., V-та 50 дин.

В. ОДЕЛЕЊЕ

Јунице и јунци старији од 2 године могу бити спаривани. Награда има осам и то I-ва награда 150 динара (Општине Обреновачке), II-га 120 дин., III-ћа 100 дин., IV-та 80 дин., V-та 60 дин., VI-та 40 динара, VII-ма 30 дин., VIII-ма 20 динара.

Г. ОДЕЛЕЊЕ

Сва остала говеда домаћег соја, која не спадају ни у једно од предњих оделења (Говеда испод 2 године која су спаривана, теглећи волови, угојена говеда). Награда има осам и то: I-ва награда 120 динара, II-га 100 динара, (Општине Обреновачке), III-ћа 80 динара, IV-та 60 динара, V-та 50 динара, VI-та 40 дин., VII-ма 30 динара, и VIII-ма 20 динара.

ПРИМЕДБА. 1. Најбоље грло из предњих оделења, наградиће се место прве награде у свом оделењу главном наградом Српског пољопривредног друштва од 300 динара у новцу, а излагач још и похвалницом. — 2. Награде ће се издавати у новцу или у пољопривредним стварима. — 3. Излагачи чија грла добију I-у или II-у награду, па не би хтели да их приме у новцу или справама, оликоваће се похвалницама, место награде. — 4. Сем награде у новцу и справама, излагачи ће се наградити и одгајивачким прибором.

Д. ОДЕЛЕЊЕ

Сва говеда домаћег соја, која не конкуришу за новчану награду. У овом оделењу могу учествовати и сва говеда домаће — страних сојева (мелези). Излагачи одликоваће се похвалницама.

ОДЕЛЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА

Све справе које ће се дати као награда излагачима, биће изложене на изложбеном простору, и са онима за приуготовљавање пиће, радиће се за све време изложбе.

ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Право учешћа у изложби имају сви сопственици говеда из целога окр. ваљевског, из срезова посавског и колубарског окр. подунавског и поцерског окр. подринског. Ну изложена грла имају бити у њиховом притежању најмање три месеца, а отељена у Србији.

Пријава грла за изложбу. Ко жели да изложи своја говеда треба за то да се пријави „Приређивачком одбору изложбе говеда у Обреновцу" до закључно 20. Августа. Пријавити се може писмено или усмено. У писменој пријави треба тачно да означи шта ће изложити, према предњем распореду.

Довођење грла на изложбу. Сви излагачи треба да доведу своја грла на изложбу (вашариште Обреновачко) 28. Августа до 8 часова пре подне Ко до тога времена не доведе своја говеда не ће се пустити на изложбу. При уласку на изложбу сваки мора своја говеда водити тамо, где му надлежни редитељ каже и тамо их добро чувати. Говеда ће се на изложби постројавати по оделењима; зато ко на изложбу доведе говеда по разним оделењима, мора имати за свако оделење чувара, јер неће моћи да чува говеда из разних оделења један чувар и на једном месту. — Желити је да излагачи и чувари стоке буду пристојно одевени и обувени.

РАСПОРЕД СВЕТКОВИНЕ

27. августа: Пре подне „Приређивачки одбор" дочекује госте са стране и распоређује их по становима. После подне у 3 часа концерат у парку на добру пољопривредне подружине. У вече заједничка вечера у парку.

28. августа: Пре подне Оцењивачки Суд почиње свој рад у 8 часова. У 8½ часова служба божија После службе божије водоосвећење на изложби, по том преглед изложбе. Чим Оцењивачки Суд сврши оцену, грла ће се по оделењима провести испод трибине Оцењивачког Суда. Ту ће се награђенима издати награде а осталим излагачима поклони. У подне заједнички ручак. — После подне народно весеље на изложби. — У вече игранка у парку на подружинском имању.

29. августа: Приређивачки Одбор испраћа госте са стране.

7. Јула 1894 године
у Београду.

УПРАВА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ ПОВОДОМ ПИТАЊА О КОМАСАЦИЈИ

од

Светозара Љ. Гавриловића

(НАСТАВАК)

На реду је да расмотримо, неке важне одредбе наше старе шумске уредбе, те да се и из њих уверимо, *како је од владавине књаза Милоша па на овамо, жртвована једна по једна привредна установа, привредна корист ил' привредна важнија мера, за рачун задобијања политичких слобода, нарочито самоуправе народне;* да се уверимо, *како на врло корисним и по народ врло важним, насушним аграрним потребама, никаквим законодавним путем није по готову отада* **ни кључено** и да и што је урађено, пре се може сматрати као нестално, неутврђено лутање и колебање, него ли као јасно промишљен и систематски проведен правац и истински привредни смер, више је назадак, спрам прошлости привредних рефорама, него ли ма шта друго.

Те врло важне и врло карактеристичне одредбе из шумске уредбе, уређују питање: *„о давању земље у истој оскудним људима"* и гласе:

„§ 54. У оној општини, у којој би се довољно утрине, или довољно земље под шумом налазило, а налазило би се у њој људи, који би у земљи, тако оскудни били, да ни фамилију своју не би издржавати могли, ту се може по један комад земље одвојити и таковим

људима дати и то само онда, ако се не би с тим давањем земље општина и трговина сасвим стешњавала.

При давању земље, да се даје нарочито од оних утрина, које се још под трњем и шумарицама находе и тек у недостатку ових, да се даје од чисте утрине и тек гди ових не би било, онда се може и одрасле шуме, колико је нужно одвојити и потребитом лицу издати."

„§ 55. По предидућем § 54. да се дају општинске земље, само оним људима, који су по нужди и невољи осиромашили и без баштина остали, или никад ништа ни имали нису; који су се у задрузи умножили и спрам умноженог друштва, у земљи оскудни постали, *или су се из задруга оделили*, па из ове, као по себи у земљи оскудне, нису потребне земље добили, и на послетку доселившим се сиротним људима."

„§ 56. Гди би се потреба показала, да се у случајима предидућа два §§ (54. и 55.) оскудним људима земље дају, ту ће срески начелник, у споразумлењу са кметовима и дотичним општинарима, такову земљу опредељивати и окружном начелничеству на одобрење подносити и тек кад начелничество то одобри, издаће му срески начелник са кметовима писмено, *како му се та земља на уживање уступа*, у ком ће писмену и величина и границе земље, означене бити.

Окр. начелничество начиниће од оваквих раздатих земаља два равногласна списка и у годишњем известију по један попечитељствима финансије и внутрених дела подносити. У овим списковима биће назначено: коме је лицу у којој општини и колико земље одобрено и издато, колико је сопствене земље то лице имало, колико оно лице сумарно у задрузи има и одакле је."

„§ 57. Онај, ком се по предназведеном § 56. *земља да, не постаје од ње одма господар*, него добива на њу само право уживања и по том је *он за 15 год. нити може продати, нити поклонити, нити у размену дати, или другим начином отуђити, нити на послетку дугом оптеретити*. Но кад такови проведе 15 година у уживању исте, може захтевати, да му окружни суд тапију на исту изда, које ће суд, саслушавши о томе општину, учинити и тек по полученој оваквој тапији, постаје он од те земље прави господар (сопственик)."

„§ 58. Ако срески начелник не би одобрио, да се коме земља да (§ 56), има преставити ствар окружном начелничеству на решење, а у окружним варошима, ако не би окр. начелничество давање земље одобрило, преставиће ствар попечитељству финансије.

Ако на против кметови и општинари, не би одобрили, да се коме земља да, а срески начелник одобравао би, да тај случај срески начелник престави окр. начелству а ако би се овакав случај догодио у вароши, начелство окружно да га престави на решење министарству финансије."

„§ 59. У опште-народним шумама, даваће земље оскудним људиме, попечитељство финансије, на преставлење дотичне окружне полицајне власти и по томе попечитељство ће и писмено на уживање земље, дотичном лицу издати (§ 56)."

„§ 60. Форму писмена, које ће општина са полицајним властима на уступљену земљу потребитим људима издавати, прописаће попечитељство финансије."

„За ова писмена, као и за она, која ће попечитељство финансије издавати на ону земљу, коју оно по § 59. издаје, не ће се никаква такса наплаћивати (Збор XIV стр. 72—74, XV стр. 154.)"

И поред овако јасне шумске уредбе, код нас је у већини општина, на основу „закона о општинама" по зборском решењу, општинска утрина издељена, препродата у девете руке и у бесправно притежање

ПОДЛИСТАК

ПОЉОПРИВРЕДНА УДРУЖЕЊА

У удруженој снази лежи сваке нашег пољопривредника.

*

Удружени људи више зарађују и мање троше него обашка.

*

Без удружења нема морала, а без морала нема удружења.

Бихнер.

(наставак)

„Користи што их даје просто удружење долазе са више страна. Пре свега удружењем ствара се *нова снага* — снага масе радника — која пређе није постојала и која се сасвим разликује од снаге појединих радника исте множине. Неки радови не би могли никако ни да се изврше без масе радне снаге т. ј. без радничког удружења н. пр. да се полигне велики терет. Ма колико радника било, који би радили оделито, њихова радна снага одвојена не може никако заменити удружену снагу. *Осим тога, удружење узвишује снагу сваког појединце, јер се радом у друштву изазивље извесна утакмица и одушевљење, што веома увеличава радну снагу човекову, тако, да н. пр. десет људи за један дан (12 часова), радећи заједно ма какав посао, могу да ураде више, но 1 човек за 10 дана или десет људи кад раде оделито.* **Неки радови, као што су поглавито радови земљоделски: косидба, жетва, копање кукуруза, брање винограда и т. д. захтевају да се у извесно време ураде, иначе род може пропасти са свим или ће се производ страшно покварити.** У таком случају удружење је корисно с тога, што се без њега исти посао не би могао свршити.[1] Удружењем се у многим пословима добија у времену, што је у ствари све једно, као и добитак у снази. Н. пр. кад више радника при зидању каквог здања имају да пренесу цигљу с једног места на друго, па се уреде и добацују цигљу један другом из руке у руку. Овим путем исти број радника пренесе више цигаља но што би пренели, кад би сваки носио с једног краја до другог."

Поред ових добитака у радној снази и времену, по којима удружени пољопривредници раније сврше свој посао, они имају уштеду и у храни, јер за једну породицу од 100 душа мање се утроши хране, него за раван број кад се готови на 20 ватри; онда је мање нужно и судова; од 20 ватри гори само једна;

[1]) Ми имамо мобу, спрегу и позајмицу, па смо уверени колико су нам од огромне користи. Али грамзљивост и завада дотле су дотерали, а сиромаштина толико припомогла, да се ова наша стара три економска народна обичаја мало по мало губе; те ако овако и даље потерамо, изгубићемо их сасвим, па још ако не створимо пољоприв. удружења (задруге), онда смо лепо прошли!....

појединаца прешла, само за то, што се нико од стране државне управе, није побринуо, да вршећи строго своју дужност, има на уму добро сьога народа и своје отаџбине и да се придржава строго ових законских прописа. Заједничко имање, извијањем параграфским, подведено је под чисто општинско имање; имање, које није својина ни села, ни општине, ни њених чланова, већ имање управо опште — народно, наслеђено од предака за то, да га исто тако предамо потомцима у наслеђе, за љубав политичких и партиских интереса, поред свију родољубивих расписа појединих увиђавнијих министара — разграбљено је, распродато и са њиме поступљено као с имањем без газде и госе, као с имањем, без надзора! Такав је случај и са многим опште-народним шумама — и оне су размрцварене, искомадане, испретуране и разграбљене а гора сатрвена и срубљена! Читав урнебес бесправнога стања и замршености — и отуда и многе привредне недаће и невоље!

Природна и правна основица за извршење тако неопходно корисних и по једну чисто пољопривредну земљу, као што је Србија, насушних привредних реформа, као што су комасације — у већини општина у Србији, нерасудно је и немилице упропашћена и биће за навек изгубљена, ако се у скоро не приступи бар премеравању, ограничавању и убаштињавању државних, опште — народних и општинских имања и шума и регулисању бесправнога баштинства, бесправног држања и својакања тако разграбљених земаља.

Похвалан је важан привредни рад на свлађивању ових недаћа и препрека, на регулисању бар шумских права сопствености и службености — предвиђен новим шумарским законом, који је донешен 30. Марта 1891. год. (Закон о шумама, Зборн. 47. стр. 348.) и који се у првом реду стара, да изврши: „поделу и ограничавање шума" и прописује за то нарочите комисије, али које, на жалост, место предвиђене 2 године, за које би време имале да сврше те послове, још нису с тим врло важним послом готове. Врло је важна у њему одредба чл. 14. да су *„општине, села, манастири и цркве, дужни, да се у року од године дана, од дана свршеног рада комисиског, такође на своје шуме и шумска земљишта убаштине."*

Дакле, и код нас се, као и у Аустрији, од свију ових аграрних реформа, које стоје у вези и најбоље се расправљају и извушују као једна целина — приступило извођењу ове једне једине корисне реформе, и буџетом за 1894. предвиђено је на извршење тог посла сто хиљада динара!

Нека се само са свом строгошћу, у општем интересу, бар тај посао савесно и ваљано површи, — па ће бити једна грдна добит по привредне интересе у Србији.

За тим и члан 37. закона о општинама од 25-ог новембра 1889. (Збор. 45. стр. 468) ставља општинском суду, „као власти општинској, која има да заступа и чува општинске интересе", у дужност, на првом месту: „да општинско имање попише и премери и убаштини *за две године дана* рачунајући од дана, када овај закон ступи у живот и да се стара, да се што од тог имања не окрњи, не умали и не уништи."

По поред све строгости оваквог наређивања, наш неупутно и непотпуно проведени самоуправни систем, учиниће, да се све општинске утрине, и испусти без плана и рачуна изделе: прво за то, што је та важна законска одредба, као и многе друге корисне одредбе у опште — остала, за већину општина „мртво слово на артији", што нема ко да се, користећи се правом надзора, побрине и за извршење онога, што закон прописује; а друго — што ни у овој законској одредби, није тачно и јасно одређено: које је то „општинско

од 20—30 кућа и вајата, неваљалих, нездравих и несигурних, направи се 2—3 велике, јаке, удесне и здраве грађевине за становање и т. д. Докле су њих 20 инокосника морали узимати од газда казан „под испек" да пеку ракију, и плаћати од сваког казана по 5 литара ракије,[1]) удружени могу имати и један и два и три казана, па да ништа не плаћају. Докле су њих 20 морали имати 20 трнокопа, 20 ашова и другог алата, 20 плугова и т. д. дотле удружени не морају ни половину тога имати, те је и ту огромна уштеда, јер док један ради са једним алатом један посао, други ће радити други посао опет с другим алатом. Сем тога, удружени могу имати и више и боље стоке и за рад, и за домазлук и за продају, а овако инокосни ил' имају нешто ил' немају ништа.

У удружењу пољопривредном потпуно се изводи подела рада, којом се и брже и боље ураде извесни послови. И пр. ограђивање кад би један човек вршио, био би врло заметан и теретан посао, јер би морао осећи дрво, исцепати га на прошће, отесати и заоштрити проштац, осећи и окресати пруће и т. д; док у удружењу деобом рада, тај се посао врло брзо и без по муке изврши. Инокосник не може на време да обендечи земљу — удружење то одмах изврши. Инокосник баш због његове инокоштине одоцни с орањем, те му оно доцније буде теже и по усев рђавије — док удружење то увек на време уради. Инокосник не доспе на време кукуруз окопати и пшеницу отребити, те коров заузме места па мање и журавије усев роди — док удружење све то на време сврши, па и с мањег простора боље житницу напуни. Инокосници наши никојим начином не удобравају земљу, пити је ђубре, пити ливаде наводњавају, јер за то немају времена — док удружење све то може да постигне. *Удружење је за све пољопривредне послове корисно, а инокоштина је сиромаштина.* У удружењу су и саме жене много корисније, јер разумном поделом рада, оне доспеју и за стоку, и за кућу, и за женске радове, и за све уопште, што једном оваком удружењу треба.

Али највећу корист пољопривредно удружење доноси тиме, што оно групише распарчана имања; те на тако груписаном добру ствара се могућност употребити савршеније справе, алате и машине пољопривредне; а нарочито су корисна груписана имања због тога, што се ствара могућност, да се један усев на једном, други на другом, трећи на трећем месту сеје, према својствима земље, тако, да пшеница буде на једном, кукуруз на другом, овас на трећем, ливада на четвртом делу груписане земље; пашњак одвојено, шума одвојено, и т. д. Онда, кад би орали за који усев, било би под једном браздом; а стоци не би требало чобана. — У раду на груписаним имањима чини се не само велика уштеда, него је много лакше и мењати усеве, удобравати земљу, наводњавати ливаду, гајити воћњак и т. д.

(наставиће се)

[1]) Рецимо да су њих 20 имали 500 казана вибре (комине), морали су за испек дати 2.500 литара ракије; која кад би се продала по 0·20 дин. износи **500** динара. Сиромаси! колико би казана купили само за оно ракије, што једне године за испек даду!....

имање" — да ли опште, заједничко: као утрине и испусти, или оно, с којим општинска власт као правна личност, као са чисто општинском имовином рукује.

Наша општинска самоуправа проведена је тако непотпуно, да код ваздан предвиђених „надзора" и од стране полицијских власти и од стране већих самоуправних тела (среских изасланика, заступника и сталних окр. одбора), остају потпуно без надзора, нарочито са општинском имовином, само за то, што се тај надзор с правом кажњавања и потпуног наређивања, по правом самоуправном систему, није пренео потпуно на веће самоуправне органе и што политичка страна полициског надзора, једнако још претеже и преовлађује спрам свију осталих виших, привредних интереса општине.

Како иде и на даље са необузданом и грабешком деобом општинских испуста и утрина, то лепо слика један врло патриотски чланак, у крушевачкој „Народној самоуправи" лањске године који о томе говори.

Из њега ће се видети, како су одредбе и члана 14. зак. о шумама и члана 37. зак. о општинама посве илузорне само због тога, што нема ко да их изврши са свом озбиљношћу и строгошћу „него се од тада само још јаче испољила тежња код сељака да час пре распућкају општинско или сеоско имање, негде под неоправданим изговором да им држава не одузме земљу, али и ту и свугде износећи, како треба оскуднима дати земље на уживање. А кад се тако распарчета утрина, не тражи се одобрење од власти и министра, но се мудро ћути, јер ако би се јавило власти шта је учињено, и тражило одобрење, власт би видела да је то грабеж сеоског имања, па би стала на пут. Овако се лепо подели све на парчета па кад власт наиђе и пита: од када држиш и радиш ову земљу? онда се одговара: ја не памтим, отац ми је од деда наследио; деда и не памтим, а отац ми умро одавно. — Неки ћуте, а неки потврђују да има више од 50 год. како његови стари раде ту земљу.

Законодавац се постарао одавно да се *сељаку* не може продати за дуг 5 дана земље. Постарао се да се оскуднима у земљи даје земља на *уживање*.

Општински кошеви имају ту исту тежњу.

То је све учињено да се по нашим селима не одомаћи највеће зло које се замислити може — *сељак бескућник, сељак без земље*.

Малоумна грабљивост за земљом, не зна да мисли и оцени каква недогледна несрећа очекује све нас у недалекој будућности због деобе и распарчавања утрине, и опет никога да томе стане на пут, нико да загризе киселу јабуку и да пресече црвоточину, која подгриза *живот народу*, па макар му се и замерио; *законодавац*, који је стављао ограничење народу да не може неограничено располагати са својих 5 дана орања, и да мора у општински кош донети две — три вреће кукуруза, знао је да се то неће допасти народу, а још мање онима, који зеленаше и задужују народ „на зелен", па је опет у општем интересу стављао границе слободи и вољи у располагању са сопственошћу.

Од пре неколико година обузела је свет несретна навада да дели утрине. Кмет, који би хтео да се препоручи за поновни избор, обично први подстакне народ на деобу. Газде пристају што имају рачуна, сиротиња пристаје да добије свој део, па да га одмах прода газди. *Тапије* нико нема, него нека међусобна писмена о зајму и дуговању, и ми гледамо како се код једних гомила имање, а други остају бескућници. А да ли паметан домаћин има рачуна да буде окружен суседима бескућницима, може тврдити само човек без мозга.

Радећи тако, општина или село нема да да ради издржавања своме сиромаху сељаку ни један плуг, јер је сва општинска земља раздата онима, којима није требало дати. Па како се народ умножава, множи се и сиротиња, упућена или на надницу у богатијега, или на пљачку од онога, који има.

Место какве друге статистике, дајте да пописујемо и бележимо, колико је у селима бескућника, или који су остали на једном парчету земље, па да упоређујемо годину са годином, да ли сваки има довољно земље или не. Та статистика, тај рачун би нас извео из дремежа, те би и законодавство, и власти, и сви паметни људи устали, да у Србији не буде сељака бескућника, скитача, надничара и просјака, но да сељак, снага наше државе, има и своје куће и своје земље.

У интересу општега благостања власти се морају умешати и стати на пут деоби и грабежу сеоске земље, а то ће се учинити тим, ако се одмах нареди убаштинење утрине по селима, те да свако имадне своје опште добро, свој комун, на ком је сваки равноправан, и где је сигурна штедионица сиромаху земљораднику. Сваку општину или село, осим тога, ваља обвезати да мора имати своје сеоске земље, а деобе и завате као незаконе, поништити, па нека праска колико који хоће.

Ово је питање од неизмерне важности за наш народ. Оно је управо питање о општем благостању, коме и наше законодавство и наше власти морају посветити своју најозбиљнију бригу, а позвани министри расписати да се стане на пут деоби утрине, па да се злу тражи лека за времена."

(свршиће се)

ОДБРАНА ВОЋЊАКА ОД ГУСЕНИЦА.

Читајући у „Тежаку" од 26. Јуна 1894. на страни 224. чланак под тим насловом, хоћу и ја своја искуства у том раду да наведем. Ја сам пре више година у „Тежаку" о том предмету писао, ал' не ће шкодити, ако овде повторим своје назоре.

Пре свега треба, ако није већ узакоњено, врховна власт по целој Србији да нареди, да се у време фебруара и марта, сви воћњаци морају у свима кућама од гусеница чистити. Ал и свака општинска власт је властна, у свом селу ту наредбу да изда, и да пази, да сваки домаћин тај налог брижљиво и изврши.

Чишћење воћака од гусеница мора се у исто доба у свима кућама и воћњацима предузети, јер иначе ће ономе, који је већ потаманио гусенице, ове из суседне баште, која још није почишћена, да пређу и да оногане воћке.

Где нису дрва очишћена од те гадије, ту не само да нема плода те године, већ га нема ни будуће, јер гусенице обрсте и оне нежне клице, које пред Ивањ-даном избијају из врха гранчица као плодни услов за будућу годину.

Ја сам године 1887 путовао узводно Савом до Сиска, па сам чуда и покора видио од потрице, што гусенице у Босни у шљивацима учинише. — И у свему томе је наш немар виновник.

Ја имадо кроз десет година код Беча у планини, у селу Салмансдорфу, велики леп воћњак; међер сам радио у тој струци и ево, како понајбоље и најуспешније:

Месеца фебруара и марта, где су гусенице још у оној паучини или постељици као јаја, сунчаног топлог дана, око подне, кад су оне постељице на гранама суве од сваке росе, заишо сам са танком воштаном свећицом, обавијеном на врху дугачке танке мотке, или трске, па сам свако гњездо гусенично пламеном свеће запалио; као да је пушчани прах, тако је постељица планула и изгорела. За осам дана сам тако сав воћњак, око 300 дрвећа очистио од гусеница. — Тај начин је у толико бољи, што нема да се пење на воћку, и не ломе се веће или мање гранчице при кидању оних жица, са којима је постељица везана за гранчицу.

Ја сам тај начин чишћења год. 1872 читао у „Застави" те сам га усвојијо са најбољим успехом.

Теже је очистити гранчице од оних гусеница, које наш народ зове „кукавичја суза" (Ringelraupe), јер су ове као бурме обавијене и чврсто прилепљене око гранчице, а при том се тешко виде одоздо, па се не могу свећом палити. — Противу ових се мора воћка с јесени бранити, у месецу новембру и декембру. Женке, заплођене, увуку се лети око воћке у земљу, те с јесени се пењу уз дрво, у грање, да снесу јаја. — Зато морају сва дрва октобра месеца намазана бити кречом од земље до почетка грања. Ја сам свако стабло у висини човечја појаса обавио артијом, и ову намазао сваки дан терпентином (смрљиком), или коломазом кроз цео новембар до половине декембра, те су женке од тих гусеница на свом путу на више, залепиле се у терпентину или коломазу и угинуле. Дан на дан и постојано до последње воћке и чак по жбуновима и живом плоту тим начином таманити гусенице, и по свима воћњацима у исто доба, и онда се можемо многом плоду радовати.

Ал' бива, да воћка „изнемогне", да је пуна начичкана цвета, ал' да ни један цвет не роди. Ту је овај повод: кад је кора плодне земље у воћњаку по метра или што више дебела, а испод ње се находи песак или стена, онда су допрле жилице воћке кроз ону плодну земљу већ до песка или камена, и немају више да сисају хране по род и плод. Онда цвета дивно воћка, а не роди, у том случају мора се сваке године с пролећа око воћке ров ископати, и у тај ђубре, а особито животињску крв, кад закољеш јагње или говече, сипати. Ја сам у Сент Миклошу код Ђура на поседу баронице Сине, где је кора плодне земље 1·5 м. дебела, а доле сам сув песак испод ње, видио воће, које тако дивно цветаше, а никад да има рода; — људи су око сваке воћко метар и по дуге цеви од печене глине турили косо на три места у земљу, доле око жила уже по горе, те сваког пролећа сипали кроз те цеви, воћци пиштавину и разтворено ђубре, као храну, која ће онај песак да оплоди. Те воћке су сваке године богато родиле.

Исто тако се ради, кад је стена испод воћке. Нешкоди, ако сваку воћку и у добром земљишту, по кад кад ђубримо, тим ће плод бити пунији, једрији и сочнији — особито благородне крушке неће имати она тврда, каменита заметка у себи.

Бива, да се код шљива већ заметен род упасуљи (немци то зову Nareu). Шљивица се надима, надима, добије сляку мехуне пасуља, поцрни кашње и иструли, на грани. Ту нема лека. Повод је томе, ако су многе кише у добу, кад цветни пра упада у женски цвет и кад се замеће нови род — 4—8 дана кише у то доба доста је, да упасуљи све шљиве те године.

Само не треба те мехуне кидати са гранчица, јер бива, да онда и оне, мало пре наведене младе клице, иванске, које су спремне од природе за плод будуће године, — покидамо, и тиме убијамо бербу будуће године.

у Бечу 8. Јула 1894.

Јован Стефановић-Виловски

КАКО МОЖЕМО ПОБОЉШАТИ НАШУ СТОКУ, ЖИТО И ВОЋЕ?

Напредак у сточарству, пољоделству и воћарству, људи могу учинити сигурно само тако, ако се у томе угледају на природу и пођу њеним путем. На шта ради природа у развићу организама — биља и животиња на земљи и којим путем она иде у њином усавршавању? Све оне јединке у природи, које имају боље услове за живот и развиће, оне остају у животу, живе, плоде се и остављају после себе потомство, од којега остају да живе и да се плоде опет оне јединке, које су најспособније за живот, а све оне јединке које немају потребне услове за живот или их имају у мањој мери но друге, — оне пропадају.

То што ради природа несвесно, механички, без циља, раде вешти људи одавно при гајењу стоке, жита, воћа и т. д. свесно и према извесном циљу.

Истина је, да су се пољопривредници у гајењу стоке, жита и воћа и осталог потребног биља од вајкада више мање управљали по овом природном закону и остављали за домазлук оно што је најбоље, и старали се за њино гајење и ако нису били потпуно свесни његове снаге и моћи, нити су га у своме раду примењивали онолико, колико је било потребно. Треба се сетити само тога, да су: сва данашња домаћа стока наша постала човечијим одабирањем и гајењем од дивљих животиња; данашње наше питомо и храњиво жито од дивљег неукусног жита, које више личи на траву но на жито; воће питомо од дивљег и љутог шумског воћа — па да се одмах увиди велика моћ одабирања и гајења.

Али нарочито од оног доба, од кад је недавно славни енглески научар природњак Дарвин доказао да је одабирање у природи, утакмицом у борби за опстанак, основа свеколиком напретку и усавршавању у органском свету, — од тада учени пољоделци, сточари и воћари све више у своме раду свесно примењују овај природни закон и све се јаче убеђују у његову моћ и основаност, постижући невероватне успехе у гајењу стоке жита, воћа и т. д. Шта ради данас вешт сточар, који је намеран да одгаји овце за добру вуну? Он из целог стада бира овнове и овце с најбољом вуном, оставља их за приплод, спарује и од њиног приплода редовно одабира и оставља за даљи приплод опет оне, који имају најбољу вуну, (а све остале са лошијом вуном шкартира — продаје, коље и т. д.). Упоредо са оваким одабирањем стара се да му овце имају што боље услове за живот и развиће: добру храну, удесне стаје, негу и т. д. Тако радећи известан низ година, он ће из године у годину имати све бољу вуну на овцама а после неколико година добити овце са изванредно добром вуном, која ће бити млого боља од обичне вуне. Или н. пр. ако оће да има добре краве музаре, он ће одабирати за приплод краве, које се одликују млечношћу, па ће их спаривати са добрим биковима, који су такође од добрих музара, па ће их добро и правилно хранити, неговати, у време спаривати, краве правилно мусти и т. д. Продужујући тако непрестано одабирање и правилно гајење, он ће кроз известно време имати добре музаре, које ће му доста и доброг млека давати. На тај начин, вештим одабирањем и подесним гајењем, постижу данас зналци велике успехе у гајењу стоке за разне цељи: волова за гојење, волова и коња за теглење, коња за јахање, оваца за вуну, гојење, крава за мужу и т. д.

Да видимо сад вешта пољопривредника, шта треба да ради да би добио доста и добра жита, пасуља и т. д. са својих њива. Он ће за семе узимати увек најбоља — најкрупнија, најједрија, најздравија, најтежа и најроднија зрна, па ће их на време сејати у добру и подесну, правилно обрађену земљу, и даље гајити, на време и правилно окопавати, плевити, жети и

т. д. Његов принос у роду из године у годину повећава ће се и тако радећи, кроз недолико година он ће имати добро жито и добру жетву.

Најзад да видимо и воћара. Да би добио доста, доброг и укусног воћа, он ће посејати семе од воћа,[1]), на младице, кад буде време, окалемити калем-гранчицама од доброг, благородног крупног и укусног воћа, кад је дрво у најбољој снази и добро рађа; даље на време посадити на подесно место и подесну, добро обрађену земљу, гајиће их, окопавати, ђубрити и т. д. Тако радећи непрекидно, он ће кроз извесно време имати врло ваљано воће, које је само према његовој природи и томе месту, поднебију, земљишту и знању тога воћара могуће имати.

Као што се види, два су основна природна закона у развићу свију организама на земљи — биља и животиња, без којих неможе бити развитка ни напретка, то су: **одабирање и гајење** или као што научари другим речима кажу: насљеђе и прилагођавање. Одабирање је основа а гајење потка у целокупном напретку и усавршавању биља и животиња. Обоје су подједнако важни и једно без другога мало вреди. **Одабирање, најсавршенијих — најразвијенијих јединака, према постављеном циљу, и гајење — прибављање што је могуће бољих услова за то њино развиће — у томе је сва тајна целокупног развића и усавршавања.**

У колико пољопривредници потпувије буду примењивали ове природне законе при гајењу биља и животиња, у толико ће они имати већи успех и већу корист од свога рада и већи приход и обратно, у колико их мање буду примењивали, у толико ће и мању асну имати.

Пољопривредници! Користимо се науком у своме раду и примењујемо свесно природне законе у своју корист, па ћемо имати већу корист од свога рада и нама ће доћи бољи дани живота.

Миљко Савић

земљорал.

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

2. Улога хранећи елемената.

Известиоци Шози и Лагату, професори.

У предходном одељку било је говора о захтеву и количини хранећих елемената, који су нужни виновој лози. Пре но што пређемо на питање о примени тих елемената ради повећања земљине плодности, овде ћемо изложити, по извештају поменутих известиоца, њихову улогу при хранењу винове лозе.

А. — *Хранећи елементи.*

Азот. — Азот је врло потребан и корисан, можемо шта више, рећи, да је његова улога преовлађујућа у храњењу лозе. У овоме комисија је била једнодушног мњења. У осталом то потврђују многи експерименти учињени на разним местима.

У питању ђубрења земљиште је један важан чинилац, јер, доиста, нема потребе додавати азот у земљиште које садржи лако абсорбљиви азотни материја; исто тако није нужно додавати ни кали ни фосфорну киселину, кад ових има у довољној количини и таком у јединењу да их биљке могу примити.

Пошто је већ позната ствар да је азот потребан, може се захтевати у којој је форми корисније да га употребимо. Да ли у облику нитрата азотног, органског или амонијачног? Комисија није хтела изречно да се изрази у овом питању, али мисли да то зависи од природе земљишта.

При многим опитима, па баш и у кречним земљиштима азотни нитрат, произвео је боље резултате од органског и амонијачног азота. С друге стране по теоријским посматрањима, могу се класификовати азотна ђубрења, али овоме још фали опит чињен на виновој лози. Питање, је, дакле, још у фази изучавања.

Међутим комисија је мњења, да у песковитим теренима налик на онај код Ели-Морта, треба преенствено употребити органски азот и колаче од уљастих биљака; за винограде, који се натапају водом органски азот пре, а нитрат азотни после потапања; за америчке садове азотни нитрат у не кречним земљиштима, а органски азот у кречним, јер ова имају велику моћ нитрификације.

Фосфорна киселина. — Исто је тако и фосфорна киселина један користан елеменат за винову лозу; то нам је доказало искуство; но у подједнаким околностима мање је важна од азота. При чињеним опитима увек је остало на томе да и она мора ући као саставни део ђубрета.

Изгледа да фосфорна киселина олакшава у велико сазревање лозе и развиће корена, осим тога чини се, да повољно утиче на сазревање плода и умањава сметање.

У којој форми треба употребити фосфорну киселину? Обично у форми падфосфата, фосфорна киселина даје најбоље резултате.

Кали. — Кали нема толики значај, који му се некад приписивао. Његова је улога знатно смањена. Има неколико година, овај елеменат посматран је као најнужнији и најкориснији: говорило се само о ђубрењу са калијем. Од пре две три године смањена је количина на половину при саставу формула за ђубрење. Но с тим се још не каже да је кали некористан или да игра индиферентну улогу; напротив он је врло користан за винову лозу, јер је један од главних чинилаца плодности и налазимо га у вину. Али у многим земљиштима он се налази у релативно знатној количини. Управо тиме се објашњава што при многим опитима кали није показао приметне резултате.

Он се може додати земљи у форми калијеве соли, којих има више врста, но лоза их прима готово све подједнако. У следству више експеримената калијев карбонат показао се најбоље од осталих нарочито с погледом на принос; напротив с гледишта економије — штедње — корисније је употребити калијев сулфат или хлорир.

Магнезија. Сумпорна киселина, Манган и т. д. — Поред елемената, које напоменусмо: азота, фосфорне киселине и калија, који су апсолутно потребни, о чему је сваки уверен из прецизних опита, има и других као што су магнезија, сумпорна киселина, манган и т. д. које налазимо у лози, лишћу или плоду, али чији утицај на винову лозу није још познат. Може бити да би у специјалном случају било корисно додати и њих при ђубрењу, али у оскудици упоредних експеримената не може се ништа потврдити ни у једном ни у другом правцу.

---

[1]) Код воћа је од „правила“ изузетак, да се добре сорте одржавају каламљењем на рђавијој подлози (мион дивљакама) а нове сорте произволе се, сејањем семена или коштице. Уреди.

Б. — *Зелено ђубрење.* —

У начелу зелено ђубрење је врло добро. Оно нам дозвољава да можемо земљишту прибавити органски азот који нас не кошта скупо. Применити зелено ђубрење у виноградима био би красан посао, бар по теорији. Али, да ли је ово практично; може ли се свуда применити? У извесним крајевима, зелено ђубрење заузимало би место кад треба преоравати т.ј. у зиму и пролеће; осим тога већа је опасност од слане. По нашем сазнању, виноделци, који су овај начин опробали, нису имали шта да похвале; може се рећи да је зелено ђубрење тешко, а у виноградима Јужне Француске с великом производњом апсолутно неизвршимо.

В. — *Побољшавање земљишта.* —

Под побољшавањем земљишта разуме се додатак извесних материја као креча, гипса и т. д. У некречним земљиштима виновој лози чини добро овај додатак, јер креч олакшава асимилацију хранећих материја налазећих се у земљи, али у овоме не треба претеривати ни често понављати, јер може да буде од штете.

Поред креча игра важну улогу при ђубрењу винограда гипс и галица. Ове су материје опробане и саме за себе и у смеси с ђубретом, на француским и америчким лозама и увек је резултат био добар. Под њиховим утицајем принос бива знатно већи.

Али приметило се, да гипс производи добра дјејства само у земљиштима, која су богата на органским азотним материјама и да је то дјејство у толико слабије, у колико је у земљи мање органских материја. Пошто гипс није један хранећи елеменат у правом смислу, него само потпомаже преображај и асимилацију хранећих материја налазећих се у земљи, није препоручљиво злоупотребљавати његову употребу осим у земљама сасвим богатим.

Сулфат гвожђа је исто тако једна корисна примеса за ђубрење винограда, нарочито за америчке лозе посађене на кречном терену; но и на мало кречном земљишту резултати су доста окуражавајући.

Г. — *Потпуно ђубрење* (*Engrais complets*).

У опште се узима да пуно или потпуно ђубрење мора садржавати азот, кали и фосфорну киселину у извесној сразмери. Са тако састављеним ђубрењем успех је осигуран. Напротив ако се употреби непотпуно ђубрење т. ј. таково у коме недостаје један од напоменутих елемената, има основа бојати се неуспеха. Непотпуно ђубрење не треба употребљавати иначе, него у случају, кад се упоредним опитима јасно докаже, да у земљи има у изобиљу оне хранеће материје, коју у саставу ђубрета изостављамо.

Остаје нам још питање о замени органских материја са минералним или хемијским ђубретом.

Може ли се искључно заменити органско ђубре (шталско ђубре) са минералним или хемијским ђубретом?

Према данашњем стању науке на ово питање не може се дати потврдан одговор. Са теоријског гледишта изгледа да је замена могућа и без великих незгода, као што извесни опити теже да докажу, међу тим, изгледа да је сама практика осудила и одбацила искључну употребу минералног ђубрета.

Кад узмемо у обзир уплив које имају органске материје на физичке особине земљишта; даље, кад се обазремо на скорашње одкриће односно непосредне абсорпције хумусни материја од стране биља; кад још узмемо у рачун, да је производња органских материја ограничена, долазимо до закључка да треба наизменично употребити и органске и минералне материје.

Из напоменутог излазе ови закључци:

I. Улога азота.

а., Азот је врло користан и доприноси снажном развићу чокота и у увећању бербе.

б., Азот се, може употребити, према природи земљишта у стању органског, нитратског или амонијачног азота.

в., Најважнији извор азота јесте азото-кисели натријума оксид [NaO AzO^5], који се употребљује за свако земљиште осим оних која су сувише пропустљива.

г., За винограде, који се наводњавају против филоксере, треба пре наводњавања употребити органско ђубре, а после минерално.

д., За винограде посађене на песку, корисније је ђубрити (додавати азот) у форми органског ђубрета, разних колача као остатака уљастих биљака и т. д.

II. Улога фосфорне киселине.

а., Фосфорна је киселина исто тако веома корисна и потребна за винову лозу.

б., У облику суперфосфата употребљена, фосфорна киселина даје обично најбоље резултате.

III. Улога калијума.

а., Калијум је потребан виновој лози, али пређе придавао му се много већи значај.

б., Разне калијумове соли имају скоро подједнаку вредност. Међу тим после извесних експеримената, оне су класиране следећим редом: карбонат, сулфат и хлорир калијума.

IV. Улога магнезије, сумпор. киселине, мангана ит.д.

а., Могуће је да и ови елементи имају каквог утицаја на винову лозу, али о овоме се не може ништа прецизно казати.

V. Улога зеленог ђубрења.

Од мале је користи за виноград зелено ђубрење, које је с друге стране и непрактично.

VI. Додавање појединих материја.

а., Додавање креча чини се у земљишту, које на њему оскудева и то гашен креч или фосилни фосфат.

б., Употреба гипса, у извесном земљишту чини добро виновој лози, но то само у плодном земљишту, које садржи доста органских материја, или које је гнојено са свима хранећим елементима (потпуно ђубрење).

в., Сулфат гвожђа производи повољно дјејство на винову лозу, нарочито код америчке лозе посађене на кречним теренима.

VII. У опште узев треба употребити потпуно ђубрење (све нужне елементе) јер ће се само на тај начин отклонити могући неуспех.

VIII. Не може се ништа прецизно рећи о замени органског ђубрета са хемијским, међу тим, комисија мисли, да се и једно и друго може употребљавати наизменично.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Сакагија на човеку. — У средње-јевропским земљама сакагија на човеку спада у ретке случајеве, јер је сакагија и код коња већ сведена на најмању меру. Али из Русије, како пише „D. L. Presse", јављају, да је у берђанском округу (тверској губернији) било пуно случајева сакагије на људима.

Тако године 1891, по извештају Педкова у „Alg. med. Central-Zeit." било је 16 случајева ове болести на људима, неузимајући, вели, у рачун оне случајеве, за које власти нису могле дознати. У години 1892 било је јављено за 29 оваких случајева. И лекари су већ вештији били, да ову болест дијагностишу (одреде), док пре многа разболевања од сакагије држали су за нешто друго, па друкчије су и лечили.

Сва ова разбољевања била су међу сељацима и многи су мислили, да сакагија не шкоди човеку. Неки Татарин разболео се с тога, што је узео мозак од коња, који је угинуо од сакагије, па га је натро по бутинама и ногама у намери да се излечи од ревматизма.

Педков је сам видео девет таквих случајева. Ни у којем случају није опазио на рукама или на телу какве ране или огреботине, кроз које би се болесници заразили. У 3 случаја болест се с почетка већином јављала боловима у мишићима, и то с јаким боловима у листовима на ногама, с којима је праћено слабо или са свим укочено кретање ногу. Из листова се болови пели у бутине, и то после две недеље. На крају друге недеље изалазили су свуда тврди отоци, који су веома болели, па су мало по мало омекшавали и подгнојавали. На неколико дана пред смрт појавили су се код сва три болесника гнојави чирови, као богиње; осим тога болесници су искашљивали гнојаво — крваву масу, а из носа им цурио крвави слуз. Последњих дана изгубили су били и свест.

У два случаја појавила се била афекција зглобова с великом топлотом; зглобови су се надули и болели, као у ревматизму. Давање салицилног натрона није ништа помагало. На крају јавила се афекција коже и слузокоже, те је то био већ јасан знак те болести.

Овај извод нека буде за поуку и нашима, па да се чувају болесних коња од сакагије. Ово нарочито наглашујемо с тога, што имамо уверења, да многи мало верују у опасност ове болести и код коња, а камо ли да може она бити тако опасна за човека. До душе, срећни смо да ову болест код нас рачунамо такође међу ретке случајеве: али ње има још прилично код војних коња. С тога старешине војних — артиљериских и коњичких — трупа треба да буду врло обазриви, те да у сваком случају појаве ове болести, настојавају да се најтачније врше прописи за десинфекцију и сузбијање болести, нарочито где нема трупног ветеринара, који би непосредно руководио овим пословима. Поука и енергично вршење ових прописа, користиће, да се и у народу сузбије неверица у опасност ове болести, која, као што напред видесмо, свршава се, у свима случајевима, смрћу.

* * *

Може ли се и прошлогодишња пшеница употребити ове године за семе. — На питање: може ли се озима пшеница од 1893 год. употребити и ове јесени за сејање, одговора у „D. L. Pr." један уважени пољопривредни научник ово:

„Позната је ствар, да је сејање двогодишње пшенице поуздано средство да у усеву не буде главнице (снети). Писац ових редова опажао је то више година, па је се и пробама о клијавости семена уверавао да тако семе потпуно задржава клицавост. Кад ме је пре неколико година један старији мој сродник, познат као врсан практичар, походио и молио да му дам за семе једну нову, али признату сорту, ја сам му послао пшеницу од *претпрошле* жетве. Он ју је врло радо примио и потврдио је да сам потпуно право имао, што сам тако урадио. Моја је пшеница била овршена, дакле није чувана у слами до сејања; али како се зна да пшеница, неовршена, кад се чува у сноповима до сејања, боље задржи клицавост, то је још боља гарантија, да се пшеница од 1893 године, може употребити за сејање ове јесени. Ако се семе од ње метне на пробу, увериће се још боље о овим мојим наводима."

* * *

Чувајте се од кромпирових клица. — Са *рањавим* рукама не треба никад откидати клице од кромпира, јер су ове врло отровне. Био је случај, да је једна жена на тај начин себи отровала крв, па је за неколико дана умрла.

ГЛАСНИК.

Изложба говеда домаћег соја у Обреновцу 28 августа ове године. — Српско пољопривредно друштво приређује 28 августа у Обреновцу изложбу говеда домаћега соја. Изложбе у опште, а посебице изложбе стоке, од великога су значаја и користи како по напредак привреде тако и за саме привреднике. Оне дају згодну прилику и привредницима и сваком другом, да виде и оцене стоку или ма који други изложени предмет; а излагачи још и да своје предмете сравне са изложеним туђим предметима. Српско пољопривредно друштво поред тога, жели да овом и оваквим изложбама, побуди сточаре и привреднике да ревносније, више и боље производе и гаје говеда. Тога ради оно је одредило да изда излагачима, преко 29 награда, око 3000 динара, у новцу и пољопривредним справама; а осем тога издаће некима нарочите лепе похвалнице а свима излагачима и по нешто одгајивачкога прибора. И обреновачка општина, у чијој се средини приређује изложба, ценећи важност изложбе и благодетан утицај награда, одредила је из своје благајне 600 дин. за награде излагачима.

И друштво, са својом подружином у Обреновцу, и општина обреновачка чине све што је могуће, те да ова изложба — као прва изложба говеда — испадне како ваља и како се очекује. Нека само још наши земљоделци и у опште привредници *поклоне овој изложби довољно пажње, па неки своју стоку пријаве и доведу у своје време на изложбу, а и сами у што већем броју посете изложбу.* Изложбу треба и вредно је да посете и сви привредници остали и из других места, а не само из онога краја, у коме је изложба.

Из прогласа, који је о овој изложби засебно штампан саопштавамо у изводу оно, што је најважније.

Изложба ће бити 28. августа, а изложиће се говеда из оних крајева и места, у којима је поглавито заступљен домаћи колубарски сој. Према томе право учешћа на овој изложби имају сточари и привредници: из целог ваљевског округа, из среза колубарског и посавског окр. подунавског и среза поцерског окр. подринског.

Изложба ће бити подељена на оделења: прво за краве с овогодишњим теладма, друго за јунце и јунице до 2 године, треће за јунце и јунице старије од 2 године, четврто за сва остала говеда домаћега соја а пето за говеда, која не конкуришу за награду, где могу бити и мелези.

Награда новчаних, односно у појединим, стварима има 30, у величини: 300, 250, 200, 150, 100, 90, 80, 70, 60, 50, 40, 30 и 20 динара.

Грла за изложбу ваља пријавити „привременичком“ одбору у Обреновцу“, најдаље до 20. августа, усмено или писмено; и довести их на изложбу — вашариште обреновачко — најдаље до 8 сах. пре подне 28. августа.

* * *

Задруга за подизање домаће индустрије. — У почетку ове године основана је задруга, која је поставила себи у задатак подизање домаће индустрије. Њено је седиште у Београду; сад има канцеларију у кући гг. Бранковића и Вулковића на Теразијама спрам чесме.

Свој рад је отпочела у Марту подизањем радионице за израду пећи и посуђа од земље — глине — Радионица је у Аранђеловцу и већ има за продају готових земљаних пећи (код нас званих порцуланских), које су лен ушрас за њиху, штеде гориво и равномерну топлоту одржавају. Граде се у свима бојама и по укусним мустрама. У Београду — према величини просторије за загревање, управља се величина потребне пећи — стају са целим прибором и с намештањем у чуњи: 120, 180, 200, 220 и 240 динара.

И земљано посуђе свију врста израђено је већ за продају: лонци шалаити (сељачки), за штедњаке (шпархерде) т. зв. пештански, чиније, „вандле“, љувечад, бокали, лавори, љупови, и т. д. у свима нумерама и величинама.

По солидности израде, лепоти и укусу, *по издржљивости на ватри* и по цени, *израђено посуђе у свему конкурише страним израђевинама те врсте.*

Задруга се нада, да ће је наши трговци, који са том робом тргују, свесрдно потпомоћи обилатим поруџбинама јер им и родољубље налаже, да наше рођене производе, који се могу мерити са страним, кад и цене нису на светли, првенствено узимају и троше, пошто ће то и сама публика врло радо чинити.

Ове бањске сезоне, било је на Киселој води преко хиљаду посетиоца, са разних крајева наше отаџбине и ни један није пропустио прилику, да бар по једном, ако не више пута, загрљају радионицу посета и сви су без разлике, били задовољни радом и дељењем радионице и о њој се похвално изражавали. Штета што радионица није у организовању своме, била у стању за ово 4 и по месеца, да спреми финијих и ситнијих гарнираја а бањска би публика из одушевљења и родољубља за наше ствари, леп пазар учинила. Могло би се по оцени људи пазарати на 4 до 6000 дин. Но здравља Боже до године!

Задруга је основана на акције од 25 дин. које се за 50 недеља уплаћују по 50 пр. дин. Уписала су се два кола I и II од по 1000 акција, али уплаћују 1700 удеоничара. Факт је, да сем неколико виђенијих наших људи, задруга међу својим члановима броји сиромашну класу — трговце, занатлије, мање чиновнике, неколико учитеља, ретко ког свештеника и т. д. *Они су то, који најме праву потребу, да потпомажу и подижу домаћу индустрију у нас.*

Упис прва два кола извршен је већином у Београду; за тим су се одазвали Аранђеловац, Крагујевац, Алексинац, Краљево. У Крушевцу и у Пожаревцу уписали се њих неколико.

Задруга даклe има на расположењу још 300 акција I и II кола. До конца Јула биће 22. недеља уплаћивања.

Похвално је од наших *новчаних завода*, у горњим местима, у унутрашњости, што су се *примили* и *уписивања* и *примања улога, својим бесплатно.*

Кроз 15 до 20 дана задруга се труди, да сем земљаних пећи и обичне гарнираје, горе побројане, изради што више и финијих предмета, што се на брзу руку створити може, како би припремила овде у Београду једну малу изложбицу својих израда, на којој би сваки, ко' милује, био у стању сопственим очима да се увери о постигнутим резултатима ове задруге, која је у своме првоме развоју.

Задруга ће отворити још ове године упис и на III и IV коло, пошто једнако своју радионицу проширује за прави лабрички рад, па намерава једно одељење и у Београду подићи а београдска општина изгледа да је воља, да и један свој плац за тај циљ задрузи бесплатно уступи.

У Аранђеловцу, земљиште и кућу у којој је радионица, морала је задруга откупити и у пазару је са сопственицом. Радионицу је проширала са једном великом двоспратном зградом; мора одмах и на старој кући подизати други спрат. Онда ће моћи узети и више радника, те да поруџбине тачно и брзо може извршивати.

Чим се прочуло на страни о постанку ове задруге, одмах је Немачка и Аустрија спустила подвоз железницом, за транзито робу грчарску и сличну, која се извози за Србију, Бугарску и Турску са 60 од сто.

Задруга се нада, да ће и код наше владе наћи одзива: да ће јој се дати бесплатан подвоз железницом за њене израде или бар знатно спустити подвозна цена и да ће и сама држава поруџбинама, нарочито земљаних пећи за своје канцеларије, потпомоћи ову једину српску индустријску задругу, јер моћи страници, сигурно се не ће ограничити, само на реферисање у подвозу, већ ће као обично употребити све мере и сва средства, да и овај почетак подизања домаће индустрије у Србији, угуше и придаве.

Али вера у старог српског Бога, поуздање у родољубље и владе и српских трговаца и предузимача, у родољубље и пожртвовање српског народа, у свакој прилици, даће овом подузећу и полета и дуга живота, као што му „Тежак“ од свег срца жели!

* * *

Пасишта за ждребад у Мађарској. — У комитатима Бихелбургу, Еденбургу и Рабу прошле године установљена су од њихових пољопривредних друштава пасишта за ждребад. Ту скоро и комораничко пољопривредно друштво предузело је корake, да се већ поправише, около 2000 јутара употребе за заједничка пасишта за ждребад. Министарство пољопривреде, стављало је друштвима знатну помоћ на расположење.

ДОПИСИ.

Прњиловица, 30. априлк 1894. г.[1]

И овде — као и у *већем делу* наше лепе домовине — прошла зима беше блага и несретна. Снега и леда било је колико је било потребно; а пређи ратар могао је до мало воље да оре и сије озиме и пролетње усеве. Сем тога помагао му је и то: што је имао семена у изобиљу и јефтино и што је отпала за рад здрава и несретно надражала и зиму и рад. Ко ове године није посејао за стрињину и пролетње усеве, тога заиста не треба жалити, јер су сва прилике биле ту да му рад одвишеју.

У нашој Морави народ је лоста посејао озиме пшенице и ражи, па онда јечма, овса и пролетње раже. Озими усеви лепо су се одржали, а блага зима очувала их је од мразева, како се само пожелети може. Зв сад ова жита лепо изгледају, напредна су и чекају кишу „Ђурђевску пишу“, па да наситњено потеру и принесу златну жетву.

Кише у овом крају није било већ више од месеца дана. Сем тога дувају јако и ветрови те се земља суши и влаге све више нестаје,

[1]) Овај лепше заостао из прошл. бројева, за то га сад доносимо.

Урел.

За сад се још добро оре; али ако суша опако и даље потраје, биће теже за рад, а нарочито посејаног семена залудиће. Као које године, биће је сво реће у овом крају. Сељаци се чуде и питају: шта ли је то? а никако неће да верују, да су њих сами кишу од својих поља отерали и петрове назвали, сатирући ону дивну шуму ово: Буниси, Шуматовца и Јастребца. Већ дуж корита моравског ђе више живи песак, а ко понуди ли се ово огромне простране песка и окрушка, ово Аленсница, Трњкић и Прњаловце, биће ово десетак година право песковите пустиње. Ето до чега доводи народ, неумесна сеча шуме!. Време је, да се о томе — иначе вредни Моравци — размисле, па шуме чувају и више пажње.

Цветање воћа почело је доста рано у овој околини. У почетку марта (од 8-ог) већ су цветале најране; ова половина марта цветале су шљиве раније, брескве и вишње; поцеле марта цветале су: трешње, мацарске шљиве и крушке. У почетку априла цветају у велико: јабуке, а сада већ има развијеног лишћа у: лула, орахa, церова и другог воћа и јрвља са резилаим цветом. А што је најзаношљивије цветање испало је у најзгодније време, без великог ветра, кише и киша. Најзад, шљиве, трешње и вишње већ су смеле цвет и отеокле род. Одрже ли и даље овако под повољним околностима воћке, можемо слободно рачунати на изванредно богату бербу воћа.

И за кукољење је било време прекрасно. Ко је год хтео могао је да шајки до миле воље, и да очекује, да му се кајеви приме. У том погледу овде у срезу моравском прилично је пошло напред. Народ је засејао врло велики број њивица: шљива, крушака, јабука, дудова и д. воћа. Многи су у своје њивице посејали већи број дивљака за подлогу, то ће у идућим годинама кајеве. Поводом „Моравске“ полопривредне подружине стигло је већ на рол и богат је разноврсним благородним воћем, те се отуда кајеви-грапчице могу радикати за цео срез. Сем тога подружина је у овој години на свом добру подигла и засејала воћно растиво од: крушака, јабука, дудова, бисрена и др. воћа, и ирема, ће не издаље за три године бити у стању да даје народу кајеве на своја рачуна.

Кад је већ реч о подружини, да речемо коју и о њој. Као што је познато читатељима „Тежака“, подружина Моравска добила је у прошлој години 3.000 дин. нов. помоћи на привредне цељи. Сем тога округ је набавио и послао три бика једнога алгајског расе и два Мариjанске расе. То биково посрели је подружини, која се о њима стара, шегује их и води званичне податке за статистику. Народу је објављено и већ почињу да долазе и доводе своје краве.

Ми смо нашли биди за то: да у нашој земљи има добар сој говеди; да је он закржало услед рђаве исте и хране и да би сој говеди у нашој домовини требало поправљати одабравањем најбољих грла, у сопственој врсти. Тиме би народ увидео, да ой има добру стоку и да тој стоци оскудева: шталя, добра храна, добра нега и т. д. па да буде сигуна и уредна. Овако је народ прижно ову појаву са неком зебњом и неповерењем. Многи мисле: да ово праве и шкоду за тако тешке биковне, па се спребавају и разне коде краве код домаћих бикова, него под ове. Сказкоњно, ове ће предрасуде с временом да нестану; сој наше стоке врло 10—15 година, поправиће се; али и тада ће оскудевати у ономе што је за сточарство главно, т. ј. у храшеву и исправку стоке. Рачунајући на то, подружина је још за раније учинила шта треба, па ће и у том погледу народ поучи.

Тако ова шегујући оруђе биково како треба, у бликим среске шашедпарује, даје свакојневно многима сељацима очигледни пример и поуку о томе. Сем тога подиже на свом добру једну угледну шталу; засејала је по хектара луцерке детелине; поља хектара ливара и тако исто и сточне репе и друге њене за храну стоци. Растурала је у народ око 100 килограма луцерке детелине; ливара и стоцне репе; то је се надати да ће и народ следовати њеним трагом, користити се њеним поучама и прибрежити све што треба, то ће се бољи сој стоке ће само добије него и очува.

На своме добру подружина је засадила преко 2000 багренова, да тиме да примера и другима како се жива сграда подиже. Читав оквир земље парцинасала је и засадила сва: парина, поврће и друго усево; међу којима и рашки јаи; конопљу, хмељ, слад и више разних врста лековитог и страног кукуруза. Подружина „Моравска“ као што се види из њеног досадашњега рада — погодила је најбољи пут, за ширење пољопривредних знања у народу. Истраје ли на том путу, народ ће јој бити захвалан. Свака нова установа, нова да се бори, да прође тако рећи кроз ушарену ватру од хвале и нападаља; али сва то потреба да збуњује чланове њене. Они треба да раде с уверењем: да раде за добру ствар, па успеха мора бити.

Сваки има добро је позната златна реченица, изговорена са најчишћега неба да нам у привреди лежи спасење: на ком закључ, онда напред! са добром волом.

Да речемо коју још о винограђарима. За сад, виногради до сада се обично мислило: да њиву сви виноградари заграде; и да су најзаше сградали услед неповољне у прошлој години. То је много храбрило, те су овог пролећа пресли да окопају виногране на пресе да их орежу и учине све, те да ако ове године буде рода. Али на жалост, резање је показало да ју скоро ¼ гиљи суве, и да на остатима застор врло спаро жабиа. Шта ће сада бити, јадној у скоре пресе. Међу тим и окр. одбор, и подружина „Моравска“ чине припреме за пропосперу — ако је буде било — да је у каши угушо. У том су смислу дркнати синус народу практична предавања и изучење прскалице у допољном броју. Дај Боже, да сва овај рад и сва спрема буде народу со користи.

Стање здравља у народу и стоци повољно је. Цене за производе слабе су, а већ се и нема шта продавати, до старе пшенице, коју многи чувају. Дуван је цео отказљен, али су цене биле доста ниске. Једно ценкање у рају, друго непознате јесен, учиниће, те се од дувана у прошлој години нико нађе задало.

Падница варира између 1 динар и динар и по са храном.

Мих. Ст. Ризнић
учит. и редов. члан друштва.

Милутовац, 30 Јуна 1894 године

Заузимањем неколико планинских пријатеља пољске привреде, основано је на дан 13 марта ове године пољопривредна подружина. У управу ове подружине ушли су: за председника г. Стапоје М. Мијатовић учитељ; за потпредседника Милош Долић трговац, за благајника Васа Миленковић трговац; за секретара Милан Петковић опћ. писар; за одборнике: Гвозден Мирић трговац, Милад Илић земљ., Јеремија Рашковић опћ. писар, Светозар Милетић земљ. и Мијаило Марковић председник општинског суда. Ова подружина до сада броји скоро на целест редовних чланова са годишњим улогом од два дин. За сада има пет конишића, које су јој поклонили њени пријатељи, те тако намерава да у врху ове, школе, још ове године подигне један угледни пчелиник, где ће се рационално гајити пчеле; ово ће нарочито предузети због тога, што се у овом крају пчеле гаје у доста великом броју, али сада примитивно. Поред тога управа ће подружине радити на томе, да још ове год. добије од ове општине, било под иарију, било на поклон, један хектар земље, која је поред саме шпозе, на којој намерава да подигне воћна расадник. Пошто су њиве шљиве услед опако гусенице и пољаске и даљске голомрасице већином воћуспено, то ће се прво почети једна воћска расадника шљива на воћњаци.

А пошто је овако ретко која њива заграђена живом оградом, изумињућа трња, слога и шипка, који су срећом по глеђе сваи њиваци, те ће подружина поћићи још расадник од глеђичје и белог глога. Исто тако подружина намерава, да у програму првог пољог рада буде и подизање једног расадника са америкапском лозом, јер су озиомошње винограни готово сви заражени филоксером. То ће бити први корак ове новоустановљене подружине; тако она мисли да ради,

---

[1] И овај допис погрешном је изјестио, доносимо га што као и први, говори о раду подружине и ако му је време прошло давно!

Уред

али не сама; њој је потребна помоћ-прво од њених чланова и сваког пријатеља пољопривреде, за тим од месне општине, других њених колегиница (подружина) и самог српског пољопривредног друштва; са уједном њиховом помоћу, она ће напредовати и доћи до истакнутог циља.

У прошлом свом допису јавио сам како озимишни сељаци нимало не сеју јара жита, нарочито јечам. Ово ми је доста чудновато изгледало, нарочито због тога, што знам, да се у по неким нас пређеним нимало не сеју озими јечмови већ сиуда јари. Да би сазнао узрок овоме, пре кратког времена, упитао сам о истом честитог грађанина и приредника у овој општини г. Васу Милешковића, и ово шта ми је он на питање одговорио: И код нас је се пре једно осам година сруда сејао јари јечам, а о озимом није било ни помена. Једни сељаци путујући често у Краљево, видо, да се у Ратарској школи сеје и озими јечам и да је много бољи од јарог, за то једне јесени посеје „на ранко" озими јечам, и он је донео изобилан плод. Кад сам то видели ми остали, сви одреисмо да сејемо озимак, а јари побацасмо. За овај се поступак не кајемо, а ево за што: 1) Озими јечам даје крупнија и тежа зрна и тежу слламу (80 кг. од ове године равно је 50 кг. сена); 2) што раније сазрева, (јер ло Видовдана може се доћи до новог јечма); 3) што не полеже, нити има корова као јари јечам;) 4) што се више семена троши при сејању јарег, но при сејању озимог јечма; 5) што му је слагала боља цена, но јаром.!! — Цењени ове гласа Ваше разлоге као умесне, ја могу сваком да препоручим да јари јечам замени озимим.

Сад се овамо окопавају виногради и кукурузи. А неки тек сада и сеју кукуруз. Узрок оводнном задоцнењу, биле су велике кише, које су овамо трајале од 15 априла до 10 маја. Јечмови су плавили и обећавају добру жетву. Пшеница не ваљда. Кукурузи су добри. Траве и детелина изврсне. Шљиве по другим пут цветају. Трешње (раие) зру. Вишњевско воће и зарања — добра су. — Стока је зимус доста испаштена, услед слабе исте и рђаве храие, те се сада једва опорављ.а. Свињске се бубе појављују и добре су. Непознатим овдашњи воливи су ни да пчело „Срп. Пол. Друштво" шаљаном семена; од ск. буба ну је нешто и због сушиие великог пола, а нешто, што инсигурно нисам ни знао, да ли и „Срп. Пољол. Друштво" хоће по примеру оног Италијанца[1]) давати семе бесплатно, то не могах учинити.

Стање здравље код људи и стоке за сада је повољно. Голубачка мушица је отишла.

Цена стоци и земљ. усевима није задовољавајућа. — Толико овом приликом.

Ст. М. Мијатовић
учитељ.

[1]) Срп. пољопр. друштво, пошто је престала повластица оном Италијашу, због својих малих средстава није могло предузети на се и тај посао, јер је луцки и лако треба одгајено семе скуп, скупо, али ми се чини, да ће г. Министар народне привреде, који је одузео повластицу, заузети се, да реорганизује државним средствима свилодеље у земљи, јер тај је пут у Мацарској ако далеко боље резултате, но давање свилодела под „повластицу". Уред.

ОБЈАВА.

Српско Пољопривредно Друштво има у своме магацину на продају справа за прскање винограда противу „перонеспоре" (пламењаче — љуте росе) а и плавог камена за прављење „Бордовске чорбе."

Цене справа и плавога камена су:

„Сифонија" са пумпом, а са 2 млаза 75·— дин.
„ „ „ „ „ 1 „ 70·— „
Прскалица сист. Нехвилов „Аустрија" са 2 мл. 37·— „
„ „ „ „ „ 1 „ 36·— „
„ „ Живићев . . . . . 22·— „
Један килограм „плавога камена" . . . . . 0·70 „

Ово се јавља имаоцима винограда а и осталој публици ради знања.

Моле се сва уредништва домаћих листова да ову објаву изволе оштампати.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

КРАТАК ИЗВОД ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ

и

ПРИРОДНИХ НАУКА

ЗА НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ, II ДЕО
ПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДНИХ ПОЈАВА И НАЈВАЖНИЈИХ ИСКОПА
(СА 120 СЛИКА У ТЕКСТУ)

ИЗРАДИО

Благоје Д. Тодоровић

НАСТАВНИК РАТАРСКЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВУ

Цена 1 динар.

ПЧЕЛАРСТВО

ЗА

ПОТРЕБУ ПОЧЕТНИКА И ПЧЕЛАРА

ИЗРАДИО

Свет. Ђ. Гавриловић

8° VIII и 301 страна, са 127 слика; Цена 3 динара.

Може се добити код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду, на чију адресу треба слати поруџбине и новац.

Цена малим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Наложба говеда домаћег соја у Обреновцу 28 августа ове године. — Опште напомене поводом питања о повлашћењу (настављ.). — Одбрана воћњака од гусеница. — Како можемо побољшати нашу стоку, жито и воће? — Извештај са пчелар. конгреса (настављ.). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Подистак.** — **Објава.** — **Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО ПРАЛ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 32 и 33. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 14. АВГУСТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, васпитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; нека прионе бар да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале, која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати свежна.

Доиста ни о једном се питању није код нас више писало, ни више расправљало, но о народном школовању. Оно то и потпуно заслужује, јер је од највеће важности, по добро, или ако ћете и по спас ове земље! Али ни једно питање опет није било такве среће, као ово, да се на њему, поред свега писања и расправљања, поред свих просутих лепих речи и фраза, десетинама година није ни помакло на пред, у остварењу онога што се желило, што се хтело, није се и на делу штогод створило!

Прегло се једном у реорганизацији основне наставе, она је постала очигледна, али се неколико година говори и прича о увођењу ручног рада у тој школи — и оно остаје вечито басна: никако да се сложе а још мање на делу да изведу оно, што нађоше, да је добро!

И опет, мора се признати, да је са новим обртом у настави, са стварањем крагујевачке учитељске школе, основна настава гигантски коракнула у напред тако, да и по начину наставе и по циљевима васпитања и по спреми наставничких снага, заузима угледно место, не само међ' осталим нашим школама, већ и у Јевропи.

Средње-школска настава гегуца за основном наставом и сада се могу наћи наставници, који задају „одавде — довде", као пок. Паштрмац, Веселић и њихове колеге а може се наћи више од пола гимназија, чији ђаци по свршетку школовања из природних наука, не знају ни две унакрст, не знају из минералогије и геологије ни толико, да могу погодити, да ли у београдској калдрми газе по кречњаку, трахиту и т. д. ил' по другој каквој стени!

Ово није претеривање, него зрело промишљен суд, по тро-годишњој мојој оцени просечних ђака средњих школа наших, који су у земљомерску школу ступили, где сам и сам наставник!

Јест' нема пољопривредника, који није писао ил' дебатовао о томе какве нам школе требају; нема учитеља и наставника, који није писао и размишљао о народном школовању; нема у опште образованог човеза у Србији, који на том тврдом ораху, није зубе своје ломио — па опет, нигде и ништа! На томе се пољу има више од десет година, није напред крочило.

Што се мене лично тиче, ја сам у последњим својим чланцима: „*Насушни хлеб за Србију*" и „*Криво схватање најпречих државних потреба*" („Тежак" 1893 год.) доказао; „да су за Србију насушни хлеб, данас више него икада — пољопривредно образовање и радови на унапређењу пољске привреде; јер то значи исто толико, као да смо рекли, радови на јачању њене привредне и производне снаге.

Само такво образовање и само ти радови, створиће Србији њену будућност, одржаће јој политичку самосталност, да не пропадне међ' грабљивим суседима својим, да се не збрише, као самостална држава са светске карте земљине.

Не треба ни мало да се варамо, да се заносимо, као до сада пустим сновима и јаловим маштама. Србији треба вредних радника, треба много рада на подизању њене привредне моћи и снаге, јер је то питање не само њенога напретка, већ и њеног опстанка.

И просвета и техника и наука у Србији, све остале струке, треба да послуже постигнућу овог главног задатка и циља њеног, јер ће само онда моћи да се остварују и снови о њеном спољашњем задатку, да се приступи извршивању њених државних идеала.

И основна и средња настава и школа, треба да унесу у своје програме, основне пољопривредне појмове, јер је Србија искључиво пољопривредна земља и биће то још кроз врло дуги низ година!"

Пољску привреду треба да разуме и зна не само учитељ и свештеник, који живе у непрекидном додиру с народом и у народу, већ и административни чиновник и инжињер, професор и трговац, доктор и философ, сви школовани сталежи у земљи.

Онда не ће нам сељак схватати корист и задатак школе као данас, изједначујући је са служењем у вој-

сци и робовањем на робији („син ми је одслужио 5 година у школи, 2 године у војсци и 3 године на робији") већ ће од ње имати и стварне користи, она ће му послужити као основица за његово привредно и материјално снажење и напредовање.

Кад може једна од најкултурнијих, индустријалних земаља у Јевропи, као што је Ческа, та лепо уређена градина, тај рај земаљски, под суровијом природом и неуређенијим друштреним приликама, да као основно начело школовања уноси појмове из пољске привреде, зашто да то не чини придављена у нужди и невољи, у застоју грцајућа пољопривредна Србија!" и т. д.

* * *

Поред решења и закључака учитељских скупштина, последњих година, које су расправљале питање о народном образовању у опште, најважнији су у обележеном правцу школовања, радови у последње доба:

Закључци конференције свију секција српског пољопривредног друштва у 1890. год. (извештај штампан у 35. и 36. бр. „Тежака" од те године стр. 294);

Закључци комисије за унапређење сточарства (1893 године);

Чланак Мих. Ст. Ризнића учитеља у „Тежаку" 1890: *„Како би основна школа давала народу више корисног знања из народне привреде."*

Књижица Петра М. Стојановића учитеља: *„Пољска привреда и основна школа*, један сувремени захтев. Ниш 1892. год. стр. 38" и т. д.

Ја нећу цитирати овде све те поједине врло важне и корисне мисли и закључке, који иду у прилог овог питања, но само закључке конференције свију секција Српског пољопривредног друштва, пошто су они најмеродавнији, јер су у конференцији участвовале скоро све наше јаче пољопривредне снаге, те се то може узети као израз мишљења већине пољопривредника у Србији. Због тога ћу из тог извештаја исписати цео одељак, који се односи на народно школовање:

I. О пољопривредним школама.

Поред питања, на која односно пољопривредних школа г. Министар, у своме писму обраћа нарочиту пажњу, секције су обухватиле у обим свога саветовања и све остало, што се односи на *пољопривредну наставу*. Ма да су и секције биле у начелу мишљења: да се право, стручно пољопривредно знање може прибавити само у стручним пољопривредним школама, ипак нису се могле ограничити да само те и такве школе препоруче као довољне за пољопривредну наставу у нас. И с тога су после дугог саветовања, већином гласова, дошле до споразума: *да пољопривредна настава код нас почне још од основних школа.*

На овакво мишљење одлучиле су секције ови разлози:

1., Што је нашем земљораднику у опште, потребно што пре пољопривредно знање, па ма оно и не било онога ступња, какво се изискује за потпуно рационално пољопривредно газдовање.

2., Што такво знање треба дати целом земљорадничком подмлатку, који се и иначе тешко одваја од посла ради школовања бар у основним школама.

3., Што су основне школе за сада, а и за дуго још у будуће биће, једине, кроз које највећи део подмлатка пролази, и у којима ће моћи, поред осталих, добити и понешто пољопривредног знања.

4., Што стручне пољопривредне школе, чак и кад би се могле основати у сваком срезу, не би могле

ПОДЛИСТАК

ПОЉОПРИВРЕДНА УДРУЖЕЊА

У удруженој снази лежи спас нашег пољопривредника.

*

Удружени људи више зарађују а мање троше него обашка.

*

Без удружења нема морала, а без морала нема удружења.

Бихнер.

(НАСТАВАК)

Сви су народи појмили корист овакога удруживања; па с тога ћемо код оних на западу и код просвећених сељака у Америци наћи пуно пољопривредних удружења, у која су они унели све своје што су имали: и земљу, и стоку, и алате, и новац и радну снагу, па се слажу и раде. Они се не стиде целе недеље радити најтеже радове и носити на себи у крбљама житко ђубре у друштвене њиве; али за то ми их седмог дана видимо укусно обучене на интовима у шетњи; докле наш инокосник нигда не зна за благи дан.

Колико су далеко отерали у том удруживању, довољно је навести само и то: да у Баварској постоји удружење за утамањивање корова, а у Италији образовато је пре готово десет година удружење за наводњавање ливада; у Мексици пак и у другим крајевима нађено је, да су читаве општине живеле у заједници, као што су наша браства и породичне задруге.

Људи који су испитивали економско стање западне Европе, уверавају: да су инокосници, као што смо при богу ми, коначно пропали; да већ ретко где год сопственика с малом баштином има — све је то капиталиста приграбио, а сиромах сељак, или му је роб, или иде у варош у фабрику да робује. Само удружења пољопривредна остала су у снази; начин капиталистичке производње није их могао срушити, јер су удружења имала толике радне снаге и толико срестава за производњу, да су успешно издржала најтеже борбе с капиталистама.[1])

---

[1]) Вредно је овде навести успех неколико радничких удружења на западу, чији је опстанак много тежи но пољопривредних удружења. Тако:

„Друштво поштених рочделских пионира" основано је 1843 год. само од 12 сиротих ткача са недељним улогом по 20 пара. дин. Још 1868 године стајаше њихов капитал на 280.000 дуката, чиста добит износаше годишње 90.000 дуката, а годишњи обрт преко 600 хиљада дуката. Сад то друштво броји преко 7.000 богатих радника чланова, а не само 12 сиротих ткача.

За време трајања француске резолуције 1848 године, 10 до 15 радника, који нису имали ни гроша у џепу, позуку кредита од државе 80.000 дин. те откупе пену банкротирану штампару, која но-

пружити пољопривредно знање целом том подмлатку, него тек неком незнатном делу.

5., Што настава у основним, сеоским школама треба иначе да се сагласи што више стварној потреби, да се земљорадничком подмлатку даје што више знања за примену у њиховом практичном животу.

И с тога дакле, ма да је пољска привреда и данас у неколико заступљена у основним школама, треба она одатле да почиње у већем обиму и с изгледом на повољније резултате но сада. И са толико пољопривредног знања, колико га земљорадници подмладак добије у основним школама, сме се с разлогом очекивати, да ће се пре свега на практичном раду, где велика већина тог подмлатка остаје, показати колико — толико успеха; а поред тога, послужиће, врло згодно, то основно знање и за лакше разумевање практичних поука, које би им се доцније у животу давале, а и за даље школовање у стручним школама.

С тим пак, што се пољопрпр. настава препоручује у основ. школама, ни у колико се не запоставља потреба школовања у стручним пољопривредним школама, нижим и вишим.

За стручно, а нарочито практично пољопривредно образовање необходно су потребне, по мишљењу секција, *ниже пољопривредне школе — ратарнице*. А за више пољопривредно образовање, нарочито за спрему пољопривредних стручњака — наставника и чиновника за пољопривредне установе, потребна је и једна виша школа, у рангу *пољопривредних академија*.

Расправљајући питање о пољопривредној настави у напред изложеном смислу, секције су се сагласиле да предложе г. Министру следеће:

1., Да се пољопривредна настава одпочиње у основним школама, и да се тога рада проведе у тим школама у већем размеру но до сада;

2., Да се за ниже — нарочито практично — пољопривредно образовање, оснивају ниже пољопривредне школе — ратарнице;

3., Да се за више стручно пољопривредно образовање и спрему особља за пољопривредне установе, оснује једна виша пољопр. школа, у рангу пољопр. академије: и

4., Да се за стручно шумарско образовање и спрему потребног шумарског особља, оснује по времену, уз пољопривредну академију, нарочити шумарски одсек.

Пољопривредна настава да се проведе у основној школи (у вези с учитељским школама) на овим основама:

I. *У нижој основној школи*: у читанкама, познавању природе и рачуну, да се што више узму у обзир пољопривредне потребе, а од трећог разреда да се и систематски предаје: баштованство и воћарство, ради чега треба уз сваку школу да буде „школска башта“ с површином 500—1000 m²;

II. *У вишој основној школи*, да настава буде по садашњем програму, који је прописао г. министар просвете и црквених послова, а практика поглавито у баштованским, воћарским, виноградарским, пчеларским, свиларским и живинарским радовима. Часове за предавање привреде ваља по селима повећати од 3 на 6 недељно, и то 3 пут по 2 часа; у варошима да остане по дојакошњем, по 3 часа недељно. — Како теориска тако и практична настава да се прилагођава приликама места и потреби околине или краја, па према томе неке гране свести на мањи размер, а друге да се изводе с потпуним програмом. Школска башта да има простора 1000—5000 m².

Да би се *садашњи учитељи* могли да спреме и за практичне пољопривредне радове, треба извесни број

Кроз које је мене прошла западњачка производња — прође ће и наша, и ми ћемо кроз кратко време доћи у оно економско стање, у коме је већина западњачких народа. То је неминован пут. Само ће код нас бити још и горе, јер за времена не станемо на пут нашем економском распадању, стварајући пољопривредних удружења и прерађивачких задруга.

Ми још примитивно обделавамо нашу земљу, а пригњављени иностранством не можемо да производимо онолико, колико нам је нужно да подмиримо своје потребе; отуда ово нагло осиромашавање пољопривредника, из којих се сваким даном издваја по који беспућник, који остаје без игде ичега и иде у аргатлук. Мало по мало, ако и даље останемо иностран, малих ће баштина нестајати, и кроз неколико десетина година, земље ће прећи у руке капиталиста, а пропали пољопривредници биће на тим баштинама аргати, као раја на спахилуцима турским, и још пешто горе.

Неопходна је, дакле, потреба, да се наши пољопривредници удружују у задруге производњаче, које ће им бити јак и непробојни бедем за одбрану од пијоне пропасти, која их већ отпочиње салетати.

Тешкоћу иностранства, а неопходну нужду удруживања, и сам је народ истакао у овим својим изрекама:

Човек без задруге као без руке
Иностранства — сиромаштина.
Тешко само и на планину!
Иностранин — мученик.
Једам ни куд ни камо.
Задружна кућа тече млеком.
Без другова нема јунаштва.
Задруга вековек стоји.
Доста радника, пуни амбари.
Једна друга мртвој другу.
и т. д. и т. д.

шташе 90.000 дин. Рок за исплаћај поша био је десет година. Таку огромну суму тешко је за 10 година зарадити у једној штампарији. — али шта још удружена снага није урадила! Радећи у удружењу, они не само што су вратили дуговних 90.000 дин. него им је још остало капитала своја пластитога 155.000 дин. Најмања удео тога једног радника износио је 7.000 дин.

1849 год. оснују *радници музикалних инструмената* задругу са 229½ динара капитала; а њихов посао захтевао је огромне суме на расположењу. После великих напора, та је дружина после седамнаест година (1866) имала са своја 22 задругара равних 180.000 д. чистог капитала.

Радници тепихарски (што праве лампе и т. д.) створили су удружена средства овако: поштo нису имали ни новаца, ни никаквих средстава да отпочну рад, реше се на сваком споју један од њих скине кошу и оде просити од присутних. Испросивши тако 300 дин. оснују дружинску радионицу. Док су плаћали ковчег и купили неке мање ствари, остало им је снега 10 динара капитала. За дуже времена нису имали рада, јер после чим добију рад, задруга брзо нарасте стало напредовати. За неколике године, она је имала 100 чланова и 90.000 динара чистог свог капитала.

ових, сваке године у време великог (летњег) одмора позвати на *практичне пољопривредне курсеве*, које ваља приређивати за сада у Топчидеру и на ратарници у Краљеву.

III *У учитељским школама и богословији* (докле се из ове буду још примали кандидати за учитеље) пољску привреду треба предавати по програму, који је прописан за вишу основ. школу, и с *повећањем* часова, тако, да се она учи кроз све разреде, или бар у последња два. За практичне радове да буде школска башта од најмање 5000 m².

Како овај предмет, већ и по томе што је ушао у наставни план основне школе, треба да заузме место у учитељском испиту, то је потребно да га предаје *сталан наставник*, а за практичне радове по потреби, и један помоћник.

Односно нижих пољопривредних школа — ратарница, а уједно као одговор на питања г. Министра у том погледу, — секције предлажу следеће:

1., Да оне буду за све гране пољске привреде, но да према месним приликама преовлађују гране, које су претежније за дотичну околину.

2., Да се најпре спреме људи, који ће бити наставници, у колико их не би било практички спремљених за то. А да би се добили спремни, треба их положајем и платом изравнати са наставницима средњих школа.

3., Да се школе не отварају пре, док не буду снабдевене свима потребама т. ј. земљиштем, планом за обрађивање удешеним да потпуно хармонише са теорном наставом и именом саме школе, — зградама, стоком, алатима и осталим инвентаром;

4., У настави, да у ратарницама пракса има превагу над теоријом; тога ради да цело имање сваке школе преставља једно потпуно организовано угледно добро, какво се за дотични крај жели. Нарочито да се настава неоптерећава сувишним предметима, т. ј. онима, који немају битне везе са пољопривредом, те да се не растројава моћ ученика у савлађивању онога што сачињава задаћу школе.

5., Да се недостатци, који би се доцније опазили, било у закону било у организацији школе, отклањају брзо. Ваљало би, ако је могућно, у овом погледу законом ујемчити начин, да дотични органи државни, неминовно осете сву строгост закона, који би пропустили да првом могућном приликом отклоне оно, што смета, у коме било погледу, да школа одговори задаћи.

6., Да настава буде слободна, а по потреби и обавезна.

7., Да се одредбе садашњега закона о нижим пољопривредним школама, у колико би сметале брзом отварању првих ратарница, за које има готовог материјала, измене тако, како би се оне могле отворити у најкраћем року.

8., Да се сад одмах, поред оне школе у Краљеву, подигну још ове и на овим местима:

а., виноделско-воћарска у Крајини;

б., сточарско-ратарска у масуричком срезу;

в., ратарско-воћарска у дриносавском крају и то у Поцерини;

г., шумарско-сточарска у рачанском срезу округа ужичког; и

д., ратарска, у лепеничком срезу код Баточине.

О вишој пак пољопривр. школи — академији, предлаже се за сада само ово:

1., Да се она подигне засебно а доцније да јој се прида и шумарски одсек;

С тога, што баш такво мишљење народ има о инокоштини и задрузи, ми се надамо: да ће народ у одбрану своје економске самосталности отпочети стварати *пољопривредна удружења*, на основима задругарства.

Овде нам је се дала прилика споменути и две три речи раније изнете у јавности о *браству*, које овако почињу:

„Развој економских прилика у Србији одавна је отпочео патрашке, задавајући све један по један тежак удар нашој привредној моћи, уништавајући наше патријархалне односе а уводећи мало по мало систем западнога друштва — чинећи многе штете нашем привредном животу рушењем *задруга*.

„Поред породичне задруге у нашем народу била је и задруга *браство*. Браство, у неким покрајинама нашег народа, зове се и умножена породица, племе, које није у заједници. Но такво браство као економска чињеница не постоји, већ само по имену.

„*Браство*, у смислу економском, потпуна је задруга, као што су радничка удружења на западу и у Америци. Оно је развијено у нашем народу из потребе, да се удруженим срествима и удруженом снагом врши производња.

„*Браство* чине искључиво инокосници, људи без задруге. Не могући да сваки за се обделава земљу, као што треба, и трпећи с те стране оскудицу, они су по два и три, или по више њих, ступали у земљорадничку задругу, која се у народу зове *браство* т. ј. да живе и раде као браћа с правима рођене браће.

„Такве задруге, разуме се да су увек имале одличних успеха. Из искуства знајући шта је инокоштина, браства се нису никако делила, док се нису прелила у чисто породичне задруге, а уневши све шта је ко имао, створили су лепо имућство, које се удруженим пословањем све више увеличавало.

„У *браство* уноси сваки све што има, ма то и не били једнаки делови, и унешена имаовина — њих је свију. У *браству* су једнака права и дужности, како у погледу приноса, тако и у погледу целокупне имаовине. Више случајева има, да поједини, тако рећи ништа није унео у браство, сем своје снаге, па опет ни његов део права није мањи од онога, који је унео највише.

„*Браства* су врло корисна у економији, и ми би од свег срца желели, да она буду основица, на којима ће се развијати земљорадничка удружења."

Ово је не само доказ корисности ових пољопривредних удружења, него и упут за њихово установљење.

(свршиће се)

Задруга радника намештаја, основана 1848 године са 318 динара капитала, имала је после 9 година (1857) 50.000 динара.

Задруга дунђера отпочела је свој рад са 364 динара; после 8 година имала је 365.000, а после 14 година имала је 4,000.000 динара капитала. При крају 21 године, припало је на сваког радника по 21.000 динара.

И код нас по селима још су најбогатије куће задружне, јер су оне прави извор богатства.

2., Да би за њу било најгодније место Топчидер;

3., Да се она не може а и не мора сад одма установити, но да се најпре и поступно припреми све што треба за такву школу, па тек онда да се отвори.

(наставиће се)

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ ПОВОДОМ ПИТАЊА О КОМАСАЦИЈИ

од

Светозара Ђ. Гавриловића

(свршетак)

При расправљању питања о комасацији, у књижевности у опште, влада још једнако дапле збрка у појмању и схватању правих циљева и задатака комасације, нити се још учврстило довољно увиђавности у постојећој вези свију ових врло важних привредних реформа. Свуда из реда, појављују се жеље и предлози о разним аграрним реформама — према томе, у колико се једном ил' другом писцу, према личном његовом искуству, чини, да ово ил' оно аграрно зло сматра за важније, него ли све остале привредне недаће и неприлике. С тога, докле један препоручује, да се донесе закон о експропријацији шумских заната, окрајака, или оплазака, језика и клинова у туђем имању; дотле други тражи закон о просецању путева кроз потесе и атаре; трећи опет закон, који би принудним путем дозвољавао откуп ил' размену имања, само ради просецања и исправљања путева и рад подизања културно-техничких водених мрежа; четврти: закон о регулисању потеса и о правилнијој исправци и подели земаља по фигури њиховој; пети опет — закон за отклањање ил' стајање на пут сувишној распарчетаности и разбацаности имања појединих сопственика. Други опет предлажу законе о укидању потеса и с тим скопчаних аграрних недаћа, или закон о регулисању шумске својине, општинских утрина и испуста, или за откуп и регулисање појединих права, нарочито шумских службености и т. д.

Но много мање се признаје и цени искуство учињено у другим напреднијим земљама, да је по саму ствар посве штетно свако ограничавање, или изолисање појединих мера и реформа, из опште, а огромне, области расправа свију права сопствености и службености, исто тако и свако одељено, ил' поступно, извршивање појединих, од тих неопходњених мера и задатака, на чему законодавство у нашој рођеној земљи није још ништа ни почело, тако рећи ни кључило. Даље да такво ограничавање и надвајање појединих аграрних мера и реформа, из општег, расправног поступка, отежава циљусходну организацију за извршење њихово, трошкови се врло јако повећавају и у многим општинама, то повремено извођење час једне, час друге реформе, омета културу и привредно кућење и течење народно. Заборавља се, да заједничко и истодобно расправљање свију тих реформа у једно, отклања у законодавству полутанске мере, везивање руку са неподесним ил' неизвршливим законима и мерама, те да може, доцније и кад се увиди прави пут и начин, неометено, брзо и циљусходно приступити решавању ових великих културних задатака у интересу земаљске привреде, производње и народног благостања.

Карл Пајрер лепо вели:

„Кад би било могуће, каквом мајанском силом учинити, да се за једну летњу ноћ, по свима општинама изврши комасација земаља са свима правним сигурностима, које законодавство и са свима оним газдинским и привредним користима, које техника само предмета, већ су данас у стању да даду, не би било ни једне једине општине, која не би, у таквој једном већ извршеној мери, одма увидела и признала највеће доброчинство и благодет."

* * *

Распарчетаност имања — земаља за обраду и иначе пољопривредну употребу — могла је наступити или због владајућих прилика у подели имања, или с тога, што се поједина имања, према употреби појединих имања, делила у зиратне и незиратне земље, у њиве, сенокоше и пасишта, у шумска земљишта, па и при деоби задруга и она су се распадала на све мање и мање деонице и створила све већу распарчетаност и све већу разбацаност; или на послетку, у планинским крајевима, месни положај често је томе повод.

Али због такве распарчетаности имања и њихових појединих делова, знатно се отежава газдовање и цео ток пољопривредничких послова.

Границе се повећавају и заузимају грдна пространства у читавом атару. Због велике распарчетаности и поделе једног атара на виздан сопственика, или породица, на виздан парцела, мора се градити сијасет путева, око појединих зиратних земаља, мора се остављати сијасет обрађених уватина, слогова, складова и како се све зову, ради проласка — дакле огромно пространство земље због тога лежи бесплодно, без икакве користи и употребе.

За тим радна снага — како људска, тако и сточна — не може потпуно да се изупотреби, због залишних и непотребних путева, много се времена и снаге расипа, ограничена је могућност употребљавања пољопривредних справа и машина; отежан је надзор и подела имања, према потреби самог начина газдовања, цео план и правац обраде и газдовања, мора се прилагођавати захтевима туђег имања, између ког расуте леже поједине парцеле и т. д.

Поједина засвим одвојена, ил' на страни налазећа се поља, морају се остављати ван општег плана газдовања, за засвим екстензивну употребу.

Мелиорације се врло тешко због тога могу извршивати и кад се предузимају, несразмерно огромне капитале гутају.

Да су због тога још и правни међусобни односи појединаца јако заплетени, разгранати и врло често сукоби — по себи је јасно. Потрице, парбе око синора и међа и т. д. у пуном су јеку.

Оваква распарчетаност најштетнија је код зиратних земаља — њива — а мање код ливада и шума, најмање код пасишта и незиратних земаља, које се не употребљују за привредне циљеве.

Јасно је по томе, да се ове штетне стране распарчетаности имања могу отклонити само законским

путем, регулисањем свију тих правних заплетених односа, путем уједињавања, или комасације земаља.

Овај посао зове се у разним државама разно, према системима извршивања — арондирањем, консолидацијом, сепарацијом (Пруска).

Неке државе морале су приступити најпре поделе општинске заједничке својине, међу поједине сопственике, те да на тој основици могу приступити извршивању комасације.

Дакле извршењу комасације мора претходити нарочити закон, који ће све то расправити и уредити.

По пруском закону сепарација од 1821, 1838 и 1856. год. дозвољава се уједињавање кад се у једном крају за њега изјасни $^1/_4$ сопственика, по просторности поседа (сопствености), по баварском закону арондирања од 1861. кад се за њ изјасни $^1/_3$ сопственика (провокација за уједињавање земаља).

Интересима културе земљине, по најбоље би се послужило, кад би се узела средина између та два поступка, кад би се у закону узело основно начело: да се комасацији може приступити, онда, чим се проста већина становништва у једноме крају за њу изјасни.

Као *претходна и привремена мера* требало би да се донесе законска одредба, која ће стати на пут даљем распарчетавању имања — да се ограничи деоба имања, па можда ограничи и куповина и продаја истог и да се прошире нарочити поступак за те деобе, за у будуће — све донде, докле се не донесе закон о комасацији.

Постоји код нас закон о 2·50 хект. земље, која се не сме продати земљоделцу за дуг. Можда би се овде могла унети одредба, да у том случају, бар толико, у једном парчету мора остати земљоделцу.

Али, као попаважнија привремена мера била би, да се стане на пут даљем дељењу и грабежи испуста и утрина и да се силом пониште све деобе, које по шумској уредби, немају од министра финансије издату тапију.

У вези с тим, да се одмах премере и убаштине: — сеоска, општинска, манастирска и државна имања; а нарочито заједничка, наслеђена имања од ваикада, на којима мештани имају само право уживања — испусти, утрине и општинске шуме.

Користи од комасација по привредне и газдинске интересе, могу се свести у ових 12 тачака, што иду:

1. Имања се ослобођавају на тај начин од спољних сметња — које су последица правне несређености баштина; добијају се одрешене руке у располагању са својом својином. 2. Комасацијом сваки појединац добије по површини веће имање. 3. Сваки појединац сопственик тако добија и у уштеди времена. 4. Олакшан је надзор комасираних земаља. 5. Штеди се у радној снази. 6. Повишава се родност земље. 7. Олакшава се чисто одржавање поља, од свију шкодљивих корова и наметница. 8. Олакшава се одводњавање и наводњавање. 9. Добијају баштинице и баштине циљуходније и боље путеве. 10. Вредност имања расте због свега тога. 11. Парбе, свађе и парнице око граница и синора, и око свега осталог, престају. 12. Права службености, отпадају сама по себи са приватних имања.

Суштина комасирања појединих баштина, у томе је, што се укупна површина у груписање узетих баштина различитих баштиника (сопственика) сматра као *једна заједничка маса*; онда се с обзиром на задатак комасације, има да изврши поновна подела њихова, а претходно имају да пројектирају и утврде сва заједничка предузећа, којима се смера на пробитачније газдовање и потпунију употребу свију појединих баштина (нарочито мрежа путева и водена). Та се опште корисна предузећа узимају као полазна тачка, или основица и према њима се извршује ова нова подела баштина. Мерило за то практично извршење лежи у једном што сигурнијем и тачнијем поступку за одређивање и процену вредности старих баштина и оно се своди на то — да сваки сопственик, на послетку, добије у накнаду за старо своје имање, једно ново, које му даје много више изгледа на што веће газдинске користи, на практичнију и самосталнију употребу нове баштине.

Задатак је дакле комасације, да нас упозна са савременим начелима расправног поступка, на основу којих ћемо што циљуходније, што потпуније и што стварније, постићи груписање имања, тих привредних јединица, на којима ће се према савременим захтевима пољопривредне науке и технике моћи понајправилније, најсамосталније и најрационалније да газдује у интересу појединаца и у интересу општине — целине.

Не подижимо земљорадњу, на штету сточарства по брдским и планинским крајевима.

Прођите по коме хоћете крају Србије, свуда ћете наћи подједнак рад привредника у нас, и ако се по природи самога места, јако разликују поједини крајеви и земљиштем и климом.

Примајући један од другога, сваки се данас привредник труди да што више стрмине засади.[1]) Колика је разлика у производњи пре тридесет година и данас може послужити овај пример. Један трговац, који је за време кнеза Милоша инферовао пшеницу за један батаљон војске у Крагујевцу, причао ми је, да на пијаци крагујевачкој, није могао довољно набавити пшенице, но је морао ићи у Стиг, да отуда доноси пшеницу, а сада се сваке године прода на пијаци пет до шест милиона килограма. Овом се количином подмири не само месна потреба, но се сваке године и по неколико милиона килограма извезе из земље.

Природно је, да је и број људства данас већи, те је и производња већа.

Овакав напредак мора нас на први поглед задовољити.

Ну, загледајмо баш то доба, када се мање жита сејало, чиме су се привредници занимали, шта су извозили и да ли је њихово материјално стање било боље но данас.

Може ми се замерити, али слободно могу рећи, да некадање газдовање беше природније и корисније од данашњег.

[1]) У томе идемо тако далеко, да су и стрмените косе и све мање засорашо заузеће житом, тако да се више пута чудити морате како обраде тако стрме њиве. Има их и таквих, да се просечно ни пола трошка око рада не исплати.

Тада се привредници занимаху сточарством а нарочито подизаху свиње и овце. Свака кућа имађаше по неколико крава, од којих подизаху себи волове за рад, поред осталих користи, које имађаху од њих. Свака кућа одгајиваше тада по 20—50 а познавао сам и такве задруге, које сваке године одвајаху од своје пасмине по 100 урањених свиња и све то, где продаваху? Никада нису терали на пијацу, то беше понижење за њих; њима трговци долажаху у кућу, и исплаћиваху све у злату. У свакој кући беше где веће, где мање стадо оваца.

Кућа сеоска имађаше тада други тип, мрса беше доста у свакој кући, а данас, код толиког жита, натеже се и ако му треба печеница, већина долази на пијацу варошку и купује.

Поред сточарства беше и домаћи кућни рад развијен. У свакој се кући више прело и радило за домаће потребе но данас. Вуне беше доста и за продају и за рад, а није се прекупљивало од цигана, као што се данас ради.

Да даље не говорим, питање је овде може ли се данас помоћи и којим правцем треба да иде привреда у разним крајевима Србије?

Моје је отворено гледиште, да се ми морамо понова вратити сточарству у свима брдским и планинским крајевима.

Природа је сама одредила места за житнице, а то су *Стиг*, *Посавина*, један део Подунавља и долине моравске.

У свима осталим крајевима ограничимо се сејањем стрмнине само на најплоднија места и колико за кућевну потребу, а свуколику бригу обратимо понова на подизање сточарства и својих домазлука, па ће се и привредно стање поступно поправљати. Поред све инокоштине и распарчаности, опет сваки може према своме стању и одговарајући број стоке да држи.

Не пустошимо и не крчимо забране, но их подижимо и тако разредимо да имамо добрих пашњака, њиве по стрмим странама и на бреговима поступно претварајмо у пашњаке, а да би их осигурали од јаких киша, засадимо их ређом гором! Десет добрих оваца или две добре краве, више ће дати прихода, но ма која планинска њива, само бирајте од добре пасмине.[1])

Око кућа обнављајмо воћњаке, јер поред рода, у њима ћемо лакше младу стоку подизати и очувати!

За зиму спремајмо кошаре и заклоне за стоку. А ко нема довољно сена, нека по могућству допуни шашом, добром сламом и јармом!

Тим путем пођимо, па ће се и материјално стање привредника поправити.

Ж. Јанићијевић

НЕШТО О СИРИШТУ.

Да се добије и по количоћи доста, и по каквоћи доброг сира — једна је од главнијих погодаба ваљачо сириште.

У ком сам год крају наше земље био увек сам радознало по кога пријатеља запитао: с чиме и како се сири у његовој околини и свуда сам био извештен, да се сири са оном грудицом — управо са издвојеном сирнином — која се у сиришту младог живинчета налази, — Када младо живинче посише оно прво жућкасто млеко (колострум), то се из овога, због желудачне киселине, издвоји сирнина (казеин) т. ј. колострум се усири, те се тако у сиришту образује поменута грудица, с којом наш народ сири. Ну како је сирнина под повољним јој околностима подложна брзом претварању у трулеж, то се често пута деси, да се и овакво сириште поквари, или због непажње руковаоца остане отворено стајати на слободном ваздуху те изветри, због чега је у том случају станара (или сирар) принуђена за подсирење метнути више, но што треба, а отуда нак долази рђава последица у томе, што се у самом сиру виђа по где где прикасто трње и мрље што свакако за око није пријатно, а ни трговцу не може за рачун подлети, по што овакав сир има неугодан задах од сувишног сиришта.

Да би читаоци „Тежака“, а особито они, који се млекарством баве — дошли до ваљаног сиришта ја ћу овде у неколико редака описати начин прављења истог, с којим се служе сви млекарски заводи у Швајцарској и другим земљама, а о чијој сам се ваљаности лично уверио, јер и сам тако радим. А ево како:

За прављење сиришта узме се желудац од 3—4 недеље старог телета (ко не може набавити телећи, може с коришћу употребити јарећи и јагњећи), од овога се одсече IV одељак — звано сириште (лојњак) те се опере, надува и отвор канапом завеже, за тим се окачи на каквом сухом где ће месту висити да се добро осуши.

Овако сухих сиришта узме се обично по три, те се увију у трубу — у облику цигара, сада се од ове трубе на каквом пању исеку колутови од по 1. см. дебљине, од којих се узме једна обична шака и метне у $^1/_2$ литра искухане сурутке, чему се још дода једна кашика обичне кухињске соли. Када је све то урађено, онда се суд (лонац) са овом смесом стави поред ватре или на пећи да стоји 24 сата и треба пазити да за то време сурутка увек буде толико топла да се рука може у њој држати (до на 40° С.).

После 24 сата — по што се сириште охладило, учини се проба о јачини дотичног сиришта т. ј. у 6 кашика топлог млека усне се једна кашика овог сиришта и промеша, па ако се млеко за час (за по минута) усири, онда је сириште за сирење добро, те га ваља кроз густу крпу процедити, усути у флашу, или подобан земљани суд, који треба добро затворити и до употребе у каквој хладној просторији чувати. — Ако ли се млеко при проби тако брзо не усири, то га треба још који сат поред ватре држати и додати му још који колут искрижаног сиришта — док не добије потпуну јачину. Од овако направљеног сиришта довољна је једна обична кашика за усирење 10. л млека.

Ако се за усирење према множини млека узима мала доза сиришта, то се може увек у суд са сириштем додати толико сурутке, колико је сиришта одузето — тиме ће се сириште увек одржавати свеже — међу тим на јачини неће изгубити ништа.

Сад остаје да заинтересовани опробају.

Милен М. Миленовић
економ

ОГРАЂИВАЊЕ ВРТОВА.

Откако је богатство наших шума тако јако смањено, цена је дрвету знатно појачана, како ономе за грађу, тако и ономе за гориво и другу разноврсну домаћу потребу. То се још и знатно појачана у местима, која су од шума удаљена. У таквим

[1]) Да би од њива направили што пре добре ливаде и пашњаке, преорите их и израњајте бранном, па с' јесени раније, или с' пролећа баците добре трње од питомог сена.

местима куповати дрва чак и за ограду, била би права раскош, са којом не могу да се сложе и измире ни људи бољег имовног стања.

Нема сумње, да вртови опет само тако могу имати своју праву вредност, кад су у огради. Најлепши и најуређенији врт, када нема ограде, брзо губи своју физиономију, подивља, дрвета у њему пропадају и за кратко време постаје право испасиште. Па из каквих се других разлога и ограђују вртови, ако не из тога, да се приступ унутра забрани непозватима?!

Ограда може бити од више врста. Али, као год што је појамно свакоме, да је *зидана ограда* једна од најлепших и најчвршћих, исто се тако мора признати, да та врста ограде стаје и веома скупо и да се на тај начин сасвим губи њезина практична вредност. Јер, ма да ограђивање вртова треба да је што темељније и чвршће, ипак се мора вазда гледати још и на то, да је што јевтиније.

Што се тиче *дрвене ограде*, она може бити од више врста: од дасака, летава, кола, врљика и плетеног прућа, на које често налазимо у новим окрузима. Ну и та врста ограде не само што скупо стаје, већ није тако ни угледна, ни трајна, јер потребује честих оправака, пошто дрво брзо подлеже времену.

Као најпрактичнија, најјевтинија и за око најлепша ограда, то је, тако звана: *жива ограда*. Она служи не само као украс врта, већ је још и тиме од велике користи, што је непролазна, трајна, јевтина и што не потребује многих поправака, већ само брижљиво орезивање и местимично пресађивање нових жбунова. И тице, као бодри чувари усева и поврћа од штетних инсеката, ту се радо задржавају и граде своја гнезда.

Место, које се одреди за живу ограду, ваља још с јесени добро и дубоко прекопати неколико пута, како би се на тај начин уништио сав коров и земља се као што треба измешала. Ако је земљиште мршаво, ваља га још и погнојити. Тако прекопану земљу ваља оставити до пролећа и тада приступити сађењу. За сађење узимају се или самоникле младице, или које се нарочито произведу за тај посао. Растојање у сађењу ваља да буде 2—3 д. м. Жбуње се не сме оставити да тера у висину по својој вољи, већ га орезавањем ваља дотерати, како би било не само гушће, већ и лепа изгледа.

Према положају земљишта и његовој каквоћи прави се и избор растиња најподеснијег за подизање живе ограде. Ту долазе ове врсте: *гледичија, багрен обичан, жути и сибирски, тисовина, црвени трн, обичан глог, јасмин*, плотоплет (lonicera xylasteum) *обичан, црн и татарски, липа, врба, смрча* и друге врсте, како баштених, така и шумских дрвета.

Многи греше, што за подизање живе ограде узимају кржљаво дрвеће, или оно из хладовитих и осојних места, па се при том још чуде, што им ограда не напредује, како би они хтели! Они на тај начин хладне у својим подузећима, а неће да знају: да су неуспех пожњели својом кривицом!

За подизање живе ограде, која се тако богато исплаћује, морају се узети млади, здрави, нарочито за тај посао одабрани младари.

Како за подизање живе ограде не треба много ни времена, ни труда, нити пак скупо стаје, то је топло препоручујемо свима привредним пријатељима.

ЈОШ ЈЕДНО СРЕСТВО ЗА РАЗВИЋЕ СТОЧАРСТВА.

У народу је познат један начин заједнице — удружења, — ради лакшег и јевтинијег гајења стоке; а то је: *давање стоке на исхрану и приплод*.

Та се заједница састоји у овом:

Кад неки домаћин има повише стоке а нема довољно хране и чобана, он одвоји од ма које врсте стоке по једну или неколико крава, оваца, кобила и др; па да другом на чување, хранење и приплод, који је оскудан у стоци а нема хране и чобана.

Погодба је између њих проста. Онај што чува и храни стоку добија половину од приплода а „матица“ крава, кобила, — издата на приплод, заједничка је, док је способна за приплод; а кад изнемогне они је продаду па повце поделе или један другом доплате при коме остане.

Споредне користи као: млеко од крава или оваца, службеност у раду од кобила, ужива онај, што стоку чува: а само вуну од оваца деле по пола сваке године.

Заједница траје обично докле је издати брав на приплод за исти способан; но често се продужује и даље, само воде међу собом рачун, шта се у ком поколењу приплоди т. ј. шта ком припада.

Ова заједница и ако је по свом саставу врло проста, те изгледа више као једна позајмица којом се народ служи, опет има својих добрих особина; а између осталих као најглавнија је та, што условљава поверење и пријатељску везу између задругара.

Због тога ми мислимо, да би ова заједница са извесном допуном и развићем могла послужити, као добро средство, да и држава ступи у заједницу и ближу везу са приватним привредницима у намери, да живље и по сувременом начину крене у напред сточарство.

Но да не би залагала држава свој углед у приватна предузећа, као једна узвишена чињеница; то би држава могла у неколико новчаним средствима потпомагати само предузеће; а саму непосредну везу са приватним чинити преко „друштва пољске привреде“ „здружених кола јахача“ и других привредних друштава.

Ради примера ми ћемо изнети напомене, шта би се могло и требало, на основу ове заједнице учинити; у намери, *да се у земљи одгаји довољан број добрих коња нужних за војене и и привредне потребе*, као за сад најнужнији део предузећа у сточарству.

Ми мислимо дакле, да би друштво могло ступити у заједницу, око гајења коња са свима оним редовима људи, код којих нађе довољно јемства, да би чували, храпили и неговали издату им стоку на приплод, по правилима о савременијем развићу стоке; која би се правила претходно прописала као обавезна за сваког ко у заједницу ступи.

Овог јемства већ има:

а, Код виших официра, који су обавезни држати по два коња. Да би се повећао из године у годину број ждребади, требало би завести за извесан број година, док се не дође до жељене намере, да сваки виши официр не држи коње него кобиле. Јер исто је тако поносан човек кад упрегне у кола две добре беденије или појаше; као што је поносан кад појаше и доброг коња, или упрегне у кола два добра коња.

Наше народне песме певајући о доброти чилости и вредноћи доброг коња: ни мало не потцењују вредност добре кобиле у витештву; и ова оцена народна није без вредности.

Добра јахаћа кобила може вршити исте послове, у теглењу, јахању, брзини и издржљивости, исто тако као и добар коњ.

Но рећи ће се, добра јахаћа кобила није добра кобила за приплод и обратно; добра кобила за приплод нема нужне особине, (лепоту, брзину, издржљивост), које има јахаћа кобила.

Даље, службеност у раду ограничена је код кобила због бређавости; а осим тога кобиле су готово неспособне за рат.(?!)

Што се тиче прве примедбе и ако постоји у главном, али опет — добре особине приплодне кобиле и добре особине ја-

хаће кобиле могу се до извесног ступња спојити; кад се кобила од признате расе са добрим приплодним особинама из младости негује, као што треба да се негују добре јахаће кобиле.

Спојив ове две особине уједно, можда не би имали повољан резултат у лепоти и брзини код подмлатка; али те две особине и нису главне већ споредне; а главне су телесно развиће, снага и издржљивост, које би се несумњиво постигле.

Што се тиче другог и трећег недостатка код кобила, они такође нису тако остни да искључују могућност употребе кобила у раду. Јер кобиле се морају поштедити од рада за три месеца и то највише у Децембру, Јануару и Фебруару, у ком се времену и иначе највише ради на теориској обуци војника и другим унутрашњим — гарнизоним — службама; при чему није ни потребна запрега и јахаћа снага, као у маршевима и у пољској служби.

У осталом што се тиче потреба у коњима за време рата, овај рад није ни намењен да се предузима за време рата, већ у миру. „У миру спремај се за рат."

6, На друго место могли би ступити у заједницу нижи официри, који су дужни држати по једног коња; па онда чиновници грађанског реда, који због службених послова имају потребу да држе коње. Као: Окружни и срески старешина, лекари, инжињери; затим резервни официри, па онда коњаници народне војске, имућнији грађани, трговци, свештеници, пољопривредници и друге. Код свих ових редова људи требало би завести ону меру, коју споменуемо код виших официра т. ј. да држе кобиле место коња; по колико је ко могућан.

(свршиће се)

ИЗВЕШТАЈ

са

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

држаног од 1 до 5 јуна 1893 године у Монпелију (Јужна Француска)

од

Љуб. Којића

(наставак)

3. Начини ђубрења.

Известилац г. Пастр.

При ђубрењу винограда прво се истичу два питања: када треба ђубрити и како се поступа при растурању ђубрета.

При свем том што се не може у опште определити тачно време када треба ђубрење предузети, јер зависи од метеоролошких услова и природе терена, опет је могуће одредити, за већину случајева, последњи рок, који не треба пропустити.

Начин употребе ђубрета различан је према томе да ли имамо органско (шталско ђубре) или минерално ђубре, да ли је минерално ђубре са брзом или лаганом растворљивошћу.

Ослањајући се на много годишњу праксу и научна испитивања више научњака, као што су: Бертело, Дéерен, Диклó, Готије, Минц Шлезингер, у Француској и Хелригел и Вилфарт, у Немачкој, — известилац навео је узроке, који имају утицаја на определење рока и начин употребе ђубрета.

Жалимо, што не можемо улазити у испитивање тих узрока бар у колико их је известилац напоменуо, јер би се око тога прилично много забавили а ствар би опет остала необјашњена довољно, пошто стоји у свези са више скорашњих открића у науци, као што је нитрификација и улога микроба што овај процес врше. О овоме је мало познато нашем свету, па с тога ћемо се ограничити на напомене, које имају више практичну важност.

Дакле, органско или шталско ђубре и минерално, које нема у себи азота, треба што пре употребити, то се чини за време зиме, а последњи је рок до 1-ог Марта.

Но ако имамо минерално азотно ђубре (нитрат калијума, натријума, сулфат амонијака) треба га употребити у времену између 1 Марта и 1 Априла. Пре овог рока ако употребимо има ћемо знатну штету отуда, што су ови материјали лако растворљиви те пре него што се биљка појави са својим животом, вода, киша и т. д. однесу знатну количину растворених нитрата или исти прођу у здравицу, ако је земљиште пропустљиво.

Начин употребе. При ђубрењу поступа се на више разних начина: или се ђубре меће око чокота у откопане рупе, или се равномерно растура по целом винограду, или, најзад сеје се у бразде и затрпава површним орањем.

Који је од ова три начина најбољи и за винову лозу најкориснији, не може се у опште тачно определити. Научна испитивања не слажу се у овом питању, због чега морамо се ослонити на досадању практику.

По свему изгледа, да ће ђубре имати већег дејства кад се равномерно разастре по целој површини, него кад је нагомилано уз чокот, јер самом том поделом налази се у домашају свију коренових делова, нарочито млађих жилица. Али овај начин има својих незгода, које су познате свима виподељцима: распрострто органско ђубре свуда по винограду, помаже у исто време, те се појаве сваковрсне паразитске травуљине, а кад се после ђубрења изврши орање, копање или прашење, избаце се тим радом на површину органске материје из којих се хранећи елементи изгубе или остану без дејства.

Ма да теоријски не изгледа оправдано, ипак је најбоље да се ђубрење са *органским* ђубретом врши и у будуће наслагањем у одкопане јамиће око самог чокота.

Што се тиче минералног *без азотног* ђубрета боље је да се растури по целој површини, кад год је то могуће, према стању земљишта и атмосфере.

Минерално *азотно* ђубре, које ветар при растурању не односи, треба га увек растурити расејавањем, или на врсте, па после затрпати лаким и површним орањем.

Справљање разних хемијских ђубради не преставља никакве практичне тешкоће. Довољно је обратити пажњу винодељцима или онима који би хтели да справљају разне врсте хемијског ђубрета, на два случаја, која се могу десити при фабрикацији, међутим лакоих је избећи. Не треба непосредно мешати суперфосфат са нитратом или карбонатом калија, јер се на тај начин губи знатан део нитратног азота, а у другом случају развија се јака топлота непосредним мешањем суперфосфата и карбоната калија.

Остали део извештаја занима се више локалним приликама и резултатима од употребе разних формула хемијског ђубрета, што је од незнатне вредности за наше прилике.

4. Начини културе, који долазе усљед употребљавања американске лозе.

Известилац г. *Анри Марес* поднео је конгресу врло интересантан извештај о начину обрађивања винограда пре употребе америчке лозе и трошковима, који су били потребни за културу винове лозе пре филоксеричне кризе, у сравнењу с овим, који су нужни сада, кад се виноград подиже на америчкој подлози.

Што се тиче начина обрађивања није се скоро ни у чем изменио са увођењем у културу америчке лозе, али трошкови

су се знатно увеличали због калемљења и лечења винограда од разних криптогамских болести.

Виногради већег дела јужне француске и око средиземног приморја, имају следећу карактеристику: одгајивање на списком чокоћу, орезивање на форму кондира са 3 до 6 резника, на којима се оставља по 2 окца; унакрсно орање или прашење између чокоћа удаљеног једно од другог 1·50 до 1·75 метара, у ком случају добијемо 3.500 до 4.500 чокота. У већини случајева усвојено је одстојање 1·60 мет. у сваком правцу те на тај начин добијемо 4.000 чокота на хектар. Уз чокоће нема притки и других каквих подупирача, орезивање просто, орање лако у сваком правцу. Распоред је правилан на целој површини; приступ олакшан са сваке стране, ради обделавања, ђубрења и лечења противу болести.

Искуство је показало да је овакав распоред чокоћа најбољи, што се тиче рацијоналне употребе земљишта, обрађивања и т. д. а у исто време најкориснији и најјевтинији за реконституцију са америчком подлогом.

Трошкови око подизања винограда на америчкој лози, износе на крају 4-те године 2019 дин. или округло 2000 дин. на хектар, а кад се ово сравни са трошковима око истог посла пре филоксере, онда је овај сада већи за 679 дин. по хектару.

Што се тиче културних трошкова тј. око обделавања и неговања, на први поглед изгледа као да ништа није промењено него што је било на виноградима пре филоксере. Међу тим и ови су трошкови знатно повећани тиме, што се накалемљена лоза мора више ђубрити, па да се одржи у својој плодности; мора се бранити против пероноспоре и замењивати угинуло чокоће усљед рђаве адаптације или других климатских узрока.

Ови трошкови још се више увећавају, кад се појави клороза, због чега је нужно употребљавати сулфат гвожђа.

Кад се овим издатцима додаду и они око бербе и справљања вина од прилике 50 хл. на хектар, онда трошак износи приближно 22 дин. од хектолитра.

Известилац напомиње даље ово:

„Ми имамо јаког и успешног средства да реконститујишемо наше винограде пропале од филоксере. У самом департману Херол подигнуто је 160.000 хект. винограда, чија производња 1893 год. износи око 8 милиона хектолитра. То је најјаснији доказ.

Пошто сађење лозе напредује непрестано, лако је могуће, да ће за мало година овај округ достићи стару цифру од 220.000 хект. што имађаше пре 20. год. са годишњом производњом од 10 до 12 милиона хектолитра.

То је резултат на коме нам се може честитати, јер у исто време решава и винодељску кризу, кроз коју пролазимо. Али у садањим приликама ову цељ могли смо постићи само са јаким трошковима, било за реконституцију винограда било ради одржавања и обделавања. У овом погледу не треба да се бацамо у илузије, ни ми, ни они, који желе да нас подржавају.

Трошкови експлоатације удвојили су се, а продукција је пре мања него већа. Ови трошкови износе често на 800 дин. од хектара па и преко тога.

У овом случају, после толике борбе и жртава, морамо бранити и сачувати наше пијаце протерујући криумчарање и фалсификацију. То нам је прва наша дужност те да осигурамо рентабилитет нашим трудовима и награду вредних винограција.

Резултати, које смо изнели, односе се на средње цифре између којих има знатне разлике, према положајима винограда, каквоћи и количини произведеног вина, чиме се и објашњава она разноликост у продајној цени наших вина.

Пожелимо срећу и успех истраживачима, који се труде да створе плодне и издржљиве сорте лакше прилагодљиве за земљиште, него америчке лозе.

Ако у овом успеју, учиниће нову услугу винодељу и упростиће тешкоће противу, којих се још боримо."

После ових речи извештај је усвојен.

IV. СЕКЦИЈА.

1. Криптогамске болести винове лозе.

Г. *Прилије*, известилац, напомиње у свом извештају као најглавније болести лозе:

1. Ојидиум;
2. Пероноспора;
3. Блак-рот;
4. Антракноза;
5. Трулежнице. [гљиве]

Прве три америчког су порекла и унешене су пре дужег или краћег времена у Европу.

Ојидиум.

Ојидиум примећен је први пут у Европи 1845 год. у виноградским стакларама. Од 1848 год. распростре се на чардаклије око Париза и одатле по целом старом свету. 1852 и 1853 виногради целе Француске бејаху преплављени с овом болешћу, која прећаше да ће потпуно уништити винодеље.

Тешко је данас појмити колико ова нова напаст изгледаше ужасна и колико беше тешкоће да се сузбије.

Велики број уважених научњака нису се слагали да је узрок томе мала плесањ, коју је Беркле крстио именом *ојидиум тукери*; али после учињених опита 1851 год. у Агрономском Институту у Версаљу, кад *Дишартр* увераваше, да се сумпорним цветом може излечити винова лоза и уништити паразит, био је још већи број који у ово нису веровали, не само међу привредницима него и међу научењацима.

Међутим воћари из околине Париза опробаше ово ново средство на својим чардаклијама Шасла[1]) и спасоше род; али бијаше још далеко од тога да се винодеље од пропасти отме и сачува.

Ми смо срећни што можемо, овде, јавно објавити велику услугу, коју су учинили Француској и целом свету, г. Анри Марес и остали одлични винодељци из пољопривредног друштва за Херол, показујући практичарима велике културе, да и они могу излечити своје винограде, утирући егзотични паразит са сумпорним прашком. Благодарећи њима, сумпорисање пређе у употребу при великој култури и мало по мало, од 1854—1862 год. распростре се по свима великим виноградима.

У колико се употреба сумпора све више шираше у толико и болест губљаше од своје интензивности и постајаше све ређа.

Данас, без претеривања, можемо рећи да ојидиум није више велика опасност за винодељце. Утамањиван сваке год. свуда, гљивица је постала само редка на многим местима да би се могло сумпорисање занемарити без велике штете, која би отуд произашла.

При свем том сумпорисање треба ипак вршити, било са сумпорним цветом или истрошеним сумпором. Прво сумпорисање врши се кад ластар буде 15 до 20 сантиметра, а друго у цветању. Затим, ако температура буде изванредно повољна за размножавање ојидиума, и, ако се исти покаже на лишћу и грожђу, треба поновити сумпорисање.

Велики број винодељаца, при првом сумпорисању, употребљује сумпор смешан са сулфатом бакра, који се може стући у врло фину прашину.

---

[1]) Једна врста асталског грожђа.

Цељ је овог посла да се у истм мах ријечствује и противо ојидијума и других опасних криптогамских паразита винове лозе, као што је антракноза.

До сада порекло ојидијума остало је веома сумњиво. Знало се је, да у Америци има један ојидијум, који чини штету виновој лози, али тај ојидијум у Новом-свету, имао је нарочити начин ољољавања због чега је прозват *Uncicla spiralis*, који се не налазаше у Европи.

Напослетку *Кудерк д'Обенас* разрешио је питање о томе, да ли је Европски и Амерички ојидијум једна иста врста. Прошле јесени (1892 г.) он је приметио, не само у стакларама у Обенасу, него и у винограднма на слободном пољу, Монтелимару, Валансу и околини Париза, исти начин ољољавања као код Uncicla spiralis — ојидијума америчког.

Остаје, према овоме, сигурно да је ојидијум пренет из Америке у Европу.

(настављће се)

БЕЛЕШКЕ.

Како ћемо стари пасуљ и маторо говеђе месо добро укувати? — Многом пољопривредницу затекне се понеђа количина старог пасуља или због неродице мора за јело да купује стари пасуљ, који се тешко кува. Овај који је сиромах, а нема другог јела, принуђен је да једе у пола кувани пасуљ, и који је мало богатији, он га просипа и тражи друго јело; очигледно: и један и други напосе себи штету. Бивало је и таквих случајева, да неки само због тога просну по 3—4 товара старог пасуља.

Да се стари пасуљ добро укува, треба у лонац, у коме се кува метути једно чисто парче гвожђа, или гвоздени јексер („мертек"), па ће се пасуљ тако укувати, да га не можемо разликовати од новог пасуља. Исто тако треба поступати и при кувању маторог меса.

Начин овај, на кување старог пасуља и маторог меса, практичан је, нарочито кад се зна: да гвожђе, као средство није шкодљиво по наше здравље.

М. М. Ч

* * *

Да одагнамо мраве с пчеланика. — Господин Светозар Гавриловић, у своме пчеларству под „разне белешке из пчеларства" страна 291 — као „средство да с' ковалужка одагнамо мраве" а по Авраму Андрејеву Фомиову, препоручује за одагнавање мрава са ковалужка, подметање сламе под кошнице, па пошто неки мрави не траже плату, то бесплу од подметуте сламе.

Верујем, да и слама може помоћи, по подстирањем под кошнице, могу врло лако мишеви да се намноже, а и сама жива кошница и буквеј радо иду па сламу, те чепрнају и тим уништавају пчеле.

Ја сам са моги ковалужка отерао мраве са пепелом, а толика је сила мрави била, да су ми једну берговицу упропастили. Посипати треба неколико пута по месту куд иду, било ладним, било врућим пепелом, и одма је спашена кошница. Тако исто, добро је посипати и по дрвећу из руке, ладним пепелом, и дрво је спашено од мрави, а и у опште опало место где их има треба их пепелом терати.

21 Јула 1894 г.

Врачевић.

Милутин В. Жујовић

* * *

Докле се пастуви може употребити. — Многи мисле, да су само млади пастуви кадри, да дају добро развијене и употребљиве потомке; други на супрот томе радије употребљују старије и ита више врло старе пастуве.

Да су и старији пастуви у стању, давати производе, који могу задовољити све захтеве, доказује се многим примерима, нарочито из пупокривних завода, у којима се потомци не само по способности („екстеријеру") него и по употребљивости цене.

Пупокривни пастув „Sir Herkules", како тврди државна штал-мајстор Др. Грабенае у „Dr Sp." (бр. 21), опасао је у својој 27 година 23 кобиле и с овима је произвео 24 ждребади једна је близнила. Међу ових 24 ждребата био је доцније чувени пупокривни „Senina di Verg" и „Gunboat." После, у 28 година постао је од њега и чувени „Lifeboat", који је био коњ за трку врлог реда.

Из новијег доба споменимо пупокривног пастува „Buccaneer", који је у својој 25 година произвео „Fenek-a." Овај је пак био чувен као изванредно јак и врло употребљив пупокривни коњ. Као пастув за опасивање, Фенек је био врло добар, што је показало и у његовим потомцима, који су на тркама били вазда угледни.

Енглески победник на Дерби „Hermit" у својој 27 години произвео је 6 победника, у 28 години пак 2 победника, а у 29 години 3 победника, који су као двогодишњаци трке добијали.

Код пастува пруских главних и земаљских ергела било је такође случајева, да су пастуви дуго били плодни и добро се наслеђивали. Најчешће је тога било у Хановерској земаљској ергели „Целе." Да су се пастуви у овој ергели могли тако дуго да одрже у присталу доказује, с једне стране, што су хановерски одгајивачи добро разумевали, да без промишљана употребљавају старије пастуве; а с друге стране, — како су пастуви добро држани, — храњени и неговани. Добар део овога пада и на ергелску послугу, која је у свему спремна за свој посао. Од 15—16 година момци примају се у службу, па онда после 10—12 година, рачунајући и војну службу, по положеном испиту, намештају се по пастуварским станицама. Да се пастуви тако дуго очувају за пристал, допринози још и та околност, што се они, кад већ буду у годинама, у дешов-у више не јашу, него, док време допушта, држе се у парку, где про бављају преко дан на пољу што дуже. То старе пастуве тако окреша, да је 1 Марта ов. г. двадесетосамгодишњи „Süd" отишао већ двадесет и пети пут на исту станицу, куда је отпочео да се шиље од његове четврте године; и да је до краја прошлог опасивања опасао укупно 1960 кобила.

Употреба старијих пастува, дакле, не стоји под никаквом сумњом. Остари ли један пастув у својој служби, доказ је да је јаљан; и одгајивач учиниће добро, ако таквог ваљаног пастува употребљава све дотле, док он може добро да опложава. Стари пастуви са здравим, младим кобилама, дају тако исто добру ждребад, као и млади пастуви. Само старије кобиле не могу се препоручити за пристал онда, кад већ више не могу свој подмладак добро да израњују.

По „Dr. l. P." — **Ђ.**

* * *

Сирће од воденице. — Добро и употребљиво сирће може се добити и од воденице. То смо дознали и уверили се код В. Р. у В. Ево како је његова домаћица дошла до доброг сирћета од воденице

Кад су крушке — тврдаје — потрошене, воденица је остала и даље у суду у качари, где је било прилично топло. После извесног времена приметило се, да је од воденице постало лепо сирће. Одмах се требало да се њиме закисели јело и за чудо, како је се свакоме допало.

Сирће од водњике има лепо пријатну и благу киселину; боје је беличасто-мутне, без икаквих страних задаја, осим што се врло мало осећа мирис од крушака.

Разуме се, да је ово сирће и потпуно здраво те се може свакоме топло препоручити.

Данас, кад је винског сирћета већ ретко добити, и место овога продају се разне врсте „фабричког“ сирћета, под овим по кад кад и само разблажени раствор „витријола“ (сумпорне киселине), који је опасан по здравље човеково, није згорега знати и за ово сирће од водњике. Оно, поред споменутих особина, има још и ту, што је врло јевтино, а за кућу, у којој се сваке године међу крушке „у туршију“, сасвим је споредни производ.

— Ђ.

* * *

Сириште као средство за испитивање доброте млека. — Добро млеко усири се за $3^1/_2$ минута. Сир од таког је млека чист, свуда једнак и бео као порцелан. Од сумњивог млека пак сир је дробан и жилав, а усири се или много после или много пре 4 минута. Ако се млеко за дуго не усири, онда значи, или да је у њега вода сипана, или да су му додата каква алкалска средства за конзервирање. Усири ли се млеко врло брзо, онда се може закључити, да је почело да се квари, или да у њему има каквих страних састојака. — Ови огледи нека буду на руци пракси.

По „J. d'agr pr“ — Ђ.

* * *

Лековитост купина. — Међу разним начинима употребе овог корисног и здравог плода, „Br. I. Z.“ наводе и његову лековитост, која је мање позната. Кад се 1—2 кашике сувих купина скувају у води, и онда млако или ладно попије, може се ублажити и најјачи пролив, без икаквих доцнијих рђавих последица. Врло је вероватно, да би ово просто средство могло бити од користи и у слабијим случајевима колере. За то зла не било, али добро би било, да се сувих купина нађе у свакој сељачкој кући.

— Ђ.

ГЛАСНИК.

Пољска привреда и г. министар просвете. — Поводом своје молбе, да се у интересу пољске привреде, ове године, не премештају учитељи, који раде у својој околини на унапређењу пољске привреде, уредник „Тежака“ имао је част да буде примљен од г. министра просвете 31. пр. месеца и да с њиме подуже поразговара о нашем народном образовању.

Г. Министар је изјавио, да је и сам водио строгог рачуна и о раду учитеља ван школе и приликом ревизије и иначе и да је вољан да награди сваког учитеља, који својим радом докаже, да првенствено води бригу о свом озбиљном позиву народног учитеља. Обећао је, да не ће преместити ни једног учитеља, који се показао као ваљан радник на привредном пољу, који је радио на подизању школског врта, или пчеланика, на оснивању пољопривредне ил' стрељачке подружине и т. д.

Даље је између осталог, напоменуо своје врло важне одлуке по привредни напредак, да је на основу „закона о занатл. школама“ решен да укине, по унутрашњости неколико гимназија и полугимназија, као оне: у Јагодини, Лесковцу, Лозници, Алексинцу, Вел. Градишту, Гор. Милановцу и т. д. и да буџете тих школа стави министру народне привреде на расположење за оснивање занатлиских и пољопривредних школа у тим окр' да ће радити енергично на томе, да се још ове године, бар 4 такве стручне школе заснују.

За тим, да ће се побринути и о бољој стручној спреми учитеља, и да ће их тога ради о ускршњим феријама, за месец дана, редом и повремено, упућивати на практичне курсеве из пољске привреде, како би се у вишим основним сеоским школама на селу, могао удесити програм за предавање искључиво пољопривредних знања.

Даље је г. министар изразио се, да ради на томе, да још ове школске године заведе награде за учитеље, који раде на угледном ширењу практичних знања из воћарства и пчеларства и то на тај начин, који учитељ од накалемљеног броја воћака у школском врту, покаже више примљених калема, или више и боље уређених кошница на пчеланику, добијаће приликом ревизије, по оцени стручних пољопривредника, за тај рад, новчану награду; највећа награда биће од 600 динара.

Г. Министар је даље изјавио, да је размишљао и о томе, да и у програм основне наставе унесе предавања пољ. приврде у згодном виду и на послетку изразио своје тврдо уверење, да ће у свима тим пословима бити потпомогнут и од министарства народне привреде и од српског пољопривредног друштва.

Уредник „Тежака“ у име своје и својих другова, обећао је г. министру, да у сваком послу, који се клони напретку наше запемарене пољске привреде, може рачунати на њихову сасвим усрдну и искрену помоћ, јер су то све и њихови идеали, о којима су толико писали и које су толико пута предлагали, ал' све је то остајало „мртво слово на артији“, јер се до данас не нађе ни један меродаван фактор, да то својски пригрли, да настане да се све то оживи, у дело претвори, у корист, за срећу и напредак наше домовине, којој је унапређење пољске привреде нужно, као насушни хлеб.

Ми се радујемо што се нашао једном и један министар просвете у Србији, који има правилне погледе на народно образовање и који је прегао, да оствари све оно, што су наши стручњаци маом нашли као спасоносно по ширење пољопривредног знања у маси народа и можемо пожелети г. министру, да на том послу истраје, да то дело и оствари, „јер се за њ преди заложити, часно је на њему истрајати, не треба с њиме оклевати, пити на остварењу његовом ма од чега презати, јер то би био почетак за спас ове земље, растрзане у неслози рођених синова својих, којима међусобно клање и свађа, беху државнички виши резони и државнички послови читавих деценија!“

* * *

Енглески двор и пољска привреда. — W. Coake пише под овим насловом новинама „D. I. Pr.“ писмо ове садржине.

„Велики интерес, који наша краљевска породица, разумевајући и Краљицу, показује на свима пољопривр. предузећима, сви наши пољопривредници веома цене. Свака грана пољске привреде може се похвалити, да јој се од двора обраћа најбоља пажња, како се то може увек опазити кад год који од двора обиђе краљевска имања у Диндзору, Белморалу и Сандфингхајму. Имања дворска одвојила су што се тиче гајења и одгајивања најбоље стоке свих врста. Како Краљица тако и Принц од Велса одгајивачи су најбољих коња, говеда и оваца; а у најновије доба изилази на глас као такав и Херцог од Јорка. На последњој изложби угојене стоке у Аислингтону (Jslington) изложио је најпре стоку, коју је сам одгајио, не добивши многе награде; али надати је се да ће у скоро показати исте онаке успехе, какве су до сада на изложбама његови светли сродници сваке године имали. Ови не само да су врло добри одгајивачи,

него у свакој приликци показују врло живог интереса за гајење најбоље стоке свих врста и богатим наградама већ су на врло признати начин потпомогли гајење стоке.

Пре кратког времена Краљица је доказала опет своје врло живо интересовање на изложбе стоке, одредивши за изложбу у Ангелингону о. г. једну богату награду од 150 ф. стр. (3600 д. у злату) за најбоље грло у класама говеда, и то које је од једног истог излагача одгајено и угојено. За овако богати дар Краљица су захвалили сви одгајивачи и товљачи, и овај чин доприноће да се већ постојеће интересовање за наше изложбе у спрма редовима пољопривредника још повеће и унапреди.*

Ђ.

* * *

Шумски фонд. — За подмирење издатака оно издржавање и унапређења нашег шумарства по чл. 28. закона о шумама, од 30 марта 1891 г. установљен је шумски фонд, у који се прибирају сва приходи како од горосеча, тако и од попиша и других споредних користи у државним шумама. Приходи од овог шумски фонд почели су се прибирати тек од 1. марта 1892 г. и до краја прошле 1893 г. а то је за годину и 10 месеци броји једва нешто више од 113 000 динара готовине. Ово је доиста сасвим незнатна сума, према оној која је фактички требала бити наплаћена и при овако још примитивном газдовању са нашим шумама. Узрок је овако незнатном приходу шумског фонда, поглавито у забавом старању о наплати и прикупљању ових прихода у опште, као и у томе, што су експлоатације државних шума, у прошлој години, биле врло скучене, и што још многи приходи државних шума утичу у општу државну благајну, услед постојећих још нерашчишћених питања између министарстава народ. привреде с једне и министарства финансије с друге стране; јер има доста шума и пашњака, којима још рукује и од којих приходе пребира министарство финансија по заостављној некој старој уредби.

Ове пак године, изгледа, да ће се овај фонд знатно појачати, јер је одобрено више експлоатација у државним шумама, а обрађена је и далеко већа пажња на прикупљање шумских прихода, како од горосеча, тако и од попиша и других узгредних такса у државним шумама, а регулисаће се ускоро и остали односи по којима ће приходи овог шума ићи све у шумски фонд.

J.

ДОПИСИ.

Александровац 14 Јула 1894 г.

Цијех два месеца нам кано није било више, а на неким местима овога краја још више, те је сад народ у врло тешким неприликама. Шљиве, којих је род био обилан, сада су у питању сама дрвена коље ће остати, јер им је лишће увелико пао да је жртва јесен лопша.

Од кукуруза ће ће бити ни шести део прошлогодишњег, јер и да би кроз који дан мало окрепило овог му никакве помоћи ће би било, пошто му је отабло остало ситно и прокељало.

У првом допису јавио сам за извршено попрскивање виноградa бордоловом чорбом, које је имало до сада повољног успеха, јер и најмања капљица исте имала је таквог дејства, да је лишће потпуно чисто и свима зелено, а оно пак, које је доцније избило, заражено је сво. Повољни атмосферски услови учинили су те је и опадење и прецветавање грожђа исто на корист пољопривредника и скуд гди су јачи и садовњи виногради, ту је изгледа и на борбу позовнији, а у слабијим и филоксером зараженим и у челопеднима полигнутим нема ништа.

И друго попрскивање извршује се, но јака жега која између 25—29 Ст. Реомир. изврши готово сваки дан непозвано ће утицати на крупноћу, те у сваком случају према досадањем биће грожђана борби средња и овоме је праву ова још једина нада.

Сва стрнина жита дала су добру жетву и по изгледу ова ће бити једина зарада.

Од пеног времена пчеларење отпочело је се доста знатно развијати, али у овој год. није било ни баш никаква успеха. Код једног сељака од 50 пчелах није му се родило више но 3—4, а многи нам који имају по десетину, једва да су добили по једна или два роја. При ројењу свемали су јаки ветрови, кошнице су обавезне биле пчелама као трубе и опет ројења није било. Одавло ће ме много набрајање појединих мишљења са овога неуспеха, које остављам другој прилици.

Дојакошње богатство Жупе као да се примиче своме крају: виноградарство нагло пустоши и кроз кратко време имаћемо изложени последица, да ће и жита, као се где буде нашло рада, ући у аргатлук; али опет није нада изгубљена и они, који су познати и по полозају и по дужности и по способности, имаће да ће охрабрити ону велику штету пољопривреду, те ће у интересу општем и појединаца стати живо на посао да се раскалине и за овај крај полезне. Лично обавештење и практично поучење у свему, а у овом најпре изискује, да се пољопривредници више и интересовано стане своје побољша, јер до сада је овај сред слушао као углед у измереву својих обавеза спрам државе, па с тим и држава сама треба да поставље и подпомогне у општини, полазно јој интересовање правилно доноштају, те да своје будуће изворе што шпошљије и благовременије пролобиша.

Једини је спас и лек овога краја, да сама држава полезне једни финајал — реалнима — иначе биће куканно стање и пролест наша, биће од нас самих.

поп Гераким.

Бечај, (срез љубић.) на Илијин дан 1894. г.

Усшште стрнина жита дала су добар приход по количини и квалоћи.

Кукурузи су пропали, јер од 23. пр. мес. кад је било мало кише — врућина све уби и спали; ако више не буде за још који дан неђено нивати шта у салаш-киш унети, неки још од сада жњиву и краће стоку.

Конопље су остале мале, бијаху лепо пошле, но их суша прегнете, бољеље су обране и чека се на кишу да потопи протеку, да се моче. Ли се не гаји.

Сена би врло мало, у оставу се нешаламо, трава за стоку нема па ни у најритовијим зиналиме, — бруна! Рилна стока храни се сеном још од пре лесетину дана.

Воћке се посушило, макон оно што још животари пенадати се у њега, — радују се бештоване! Кромпир ситни, крхље, почео на силу зрелити

Јабука је омало, а крушака доста.

Шљиве су добар род повеле, али петровске оруђање одузеше, макон сне попрскане и само онда, ретко где преполови или трећину остави.

Виноградя су жестимично по врло мало родили, и оно што је извредно је.

Ко има жировредне шуме родила му је добро.

Потоци пресушили, и неки бунари, стока се мучи без воде, људи сад копају бунаре; право нели народна мудрост: „дид постане воде у бунару, онда се цени шта вреди.“

Главни је посао, жетва, пршаба и борба за постанак стоне.

Пчеле се нису роиле. Људи стара причају, да по годино годиша пчеларе и нису ово запамтили, ретко, но да ће нам причати, да је добио који рој ове године. Ја сам добио поред једног природног и

ања вештачка рој, сам сам радо читајући из пчеларства г. Гавриловића и успех је добар за сад. Кад би имало пчеларског листа описао бих ово, јер ово умерен ја би предно било знати, како сам изрично само ројење ој успехом, само читајући из књиге.

Упор што се нису пчеле ројиле, ја мислим да је у томе: што је у почетку Јуна било велике јадиоће и то баш у време ројења над наступа и кад услед јадиоће пчеле матичњаке покварене, јер их до пре те јадиоће нијадаше и после нема; — посматрао сам у дан кошнице јаче — пуне народа. Да сам раније био прочитао ово што српски Берљенц г. Живадинић вели: „Ако у време ројења наступи јадно време треба пчеле прихрањивати“, онда неби наступила осокупица у храни нагло те ја сам пчеле улавше за оставак и матичњаке покварене.[1]) Сад од ово суше нема цвета и баш ништа не доноси за зиму. Пчелари прате им, да их добро подрогују, што се њих ројиле, ја их одгледам, борим се јазиновље много народа а мало меда на брдима! Ово истина, г. Гавриловић у његовом пчеларству вели: да би их и прихрањити требало спецуалитивни (хранивост за надражавање) прихрањивањем да изађу млади пчеле за зиму, а г. Живадинић вели: да женске јаја у Августу треба ограничити. Ја ћу ово имати на уму за посматрање, неје је боље а волио бих још кога!

Цене су произволима ниске а стоке обичне.

Здравље стоке и људи повољно је.

Пав. М. Анђелић
економ

Цветојевац, 21. Јуља 1894. г.

Како се готово нико из ове околине не јавља, с тога ћу обавестити читаоце „Тежака“ о времену и елементарним случајевима догодившим се у овој околини.

Прољеће је било с почетка сушно, но иначе су озими усеви прилично напредовали, тек од половине априла почела је киша падати и било је доста и јесте кише све до 8 Јуна у вече, када је последња киша била, услед чега су сви усеви добри и напредни, могло је се рећи да је било у свему добро.

Али од 8 Јуна није било више никако, услед чега су кукурузи страдали много, који су и по околини остали доста, суши је јако да за стоку нигде траве нема, као што је било до сада година. Јуче 20 овог месеца у једно сат по подне почели су се облаци дизати и спремати за кишу, све што је живо, погледало у небо и облаке молећи Бога да кишу дâло, у два сата по подне почео је да дува северни ветар тако јако да је много шта поломио и оборио, и за 10 минута дошао је тако крупан град, који се не памти у овој околини, који је био и трајао за 20 минута и све усеве и воћњаке поништио, толико је био нанашао, да је се могао лопатом грбати и то сув са пра нало више; шорд задова и ограда изнад се и хлеба: ово нола хлеба још не отопљеног, много је и стоке страдало, штета је огромна и не може се лако проценити. Онавда је пустош почињен у неколико села ове околине, шљиве шљарице, кошњаке, шисуљ и сви баштенски усеви поништени су са свим, да од њих ни спомена нема, кукурузу само су остале голе стабљике разлаке и мисли се да ће се осушити доцне сушне огреје. Шљиве рапко биле су зреле и све су оплићене, свет их куша онако измрљене и кажше, сумља се да ће бити какво користи од њих.

На леци нада заразна болест шарлах, гушобоља, па и велики кашаљ.

Здравље под домаће животиње добро је.

Цене произволима средње су, кукуруз је био 8 дин. 100 кила, а сад је 12 дин. услед велике суше баше и спуцаи

Љубомир Р. Вучетић
земљодељац

[1]) и рорлае би ес.

Рудовци, 21 Јуља 1894 г.

Одавно се нисам јавио „Тежаку“ те како би његове читаоце упознао о стању летине у овом месту и околини, намера ми је била да сачекам да се летина приберо што више, па да би онда могао то са већим задовољством учинити, али сад морам да нешто о несрећи која је задесила овај крај.

До половине месеца јуна, сва нам је летина изгледала да ће моће боље бити, и обећавало нам је изобиље у свему, сем једино у сену — сточној храни.

Од тога времена завладала је непомерена суша, која је од наше школска усевима у опште, а нарочито је паша — за стоку — сагорела, па зато у дан очекивала је наша сва би се што од кукуруза поправило, а са великом добљом свако је се занитересао шта ће од овог бити, и он је суша трајала све до 20-ог ов. мес. са највећом жестином. Јуче 20-ог ов. мес. у 1 сат и 15 мин. падао је јак град звучно са кишом и праћен јаком олујом, град је захватио: село Рудовце, Дарошану, Крушевицу и један део Трбушнице, као је град био јак, све је сатро куд је ударио, а олуја је у великој мери, почупала и поломила воће и разно дрвеће. Ово што је ово описао да ће од кукуруза нам суше остати, то је овом приликом град поништио. а више се много ни на то гледало, него што је се народ плашо у род шљиви, који је у изобиљу напредно био већ изгати до руке дошао, и то је овом приликом све град на земљу оборио и поништио.

У овој околини, види се да ће наступити велика осокупица у храни домаћој и сточној, с' једне стране због прошле суше, а с друге због града, но само ће у њиној мора бити под оних које град није дохватио. Стрина жита према су добра била и готово су поживљена, пак је и то већ разумљиво за најнужније потребе — на одужење нам реше, те усљед тога нам ће питпора бити од стрнине.

Здравље под народа и домаће стоке за сада добро је.

Рад. Ж. Ранковић
економ.

Крагујевац, 21 Јуља 1894 г.

И кад протекле ранно четрдесет дана од како није ни добре роде било сигурна се свакој милостиви Бог, те буном кишом с градом измешаном, поквари ову изгореду земљу, почев од 2 часа по подне па до ирване ноћи.

Пустујући с' Грузе до истока источно Моравице, која лежи на јужном подножју горостасног Ртња, видео сам:

Прво да су бериђети низ Лепеницу страшно унеиуси, а тако исто да је кукуруз уз Мораву већ увео био. На уз Моравицу није боље било, јер је сне скоро на земљу клонуло. Сви ранији кукурузи застали су и подгорели, а млађи класали и мали остали.

У околини Мозгова и Делитрла, сва стрнна жита су доста добра а у Мозгову и кукуруз је већином у добром стању.

Воће је свуда готово подједнако страдало, а нарочито су њиове пострадале у самим местима, где су воћњаци у врнеоци, где сушце у подне јако удара.

Пу и ако је овако дуга и јака пролећа била, од које су мнео остало њиове и кукурузи одвеч страдали, пак после ове ноћи прилично изгледа да ће неко остали тако и ове две прете преживели, произвођење после великог страха обрадовати, јер јутрос прво јутра после ноћи изгледа ове вечерње и сам кукуруз као из мртвих оживљава. Сво суво перје клонуло је, а што је зелено остало, обоселило се и весело по овој хладовини пије.

17 овог месеца беја у путовању и скратио у околину села Маскара и Бошњана ближу Варварина умерен се тако да је исто тако пострадао бериђет од суше, као и у горњим местима, али ако их је овом приликом киша поживила, неће им тако велике опасности бити.

Друго: Тако је јуче пре подне опасна врућина била, да се ни у соби, ни у хлад није могао стати. Тек по подне у 1 час почели

су избијати облачићи, али у 2 часа страшна мутљавина облака од Рудника — Ражање, северни ветар носио је кише праштине и чворком свиком је била најјача брига где ће најближе склоништа — спас себи наћи. Чарапија је сва чворком затворена била, праштина су чарапију и околину притискала биле. Путници су у највећем трку богаља а многи не с пута крајали и трчали и вриштали у оближња села и куће да себи склоништа нађу.

И после неколико минута, тако бујне јурише с праштином, почели је јака грмљавина с бујном кишом а за тим одмах и град.

Овде није мало али није ни много било града, јер није никакве штете учињено, али се чује да је град велике штете у горњој Гружи почињено.

О овоме следећу да путујући по тим крају тачније известај о гралобитности у Горњој Гружи поднесем.

Радивоје М. Радосављевић
учитељ Гривачки

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА

КРАЉА СРБИЈЕ АЛЕКСАНДРА ПРВОГ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ 28. АВГУСТА О. ГОД.

ИЗЛОЖБУ ГОВЕДА

ДОМАЋЕГ СОЈА У ОБРЕНОВЦУ

СА ОВИМ РАСПОРЕДОМ И ОДРЕДБАМА

А. ОДЕЉЕЊЕ

Краве са овогодишњим теладима. Награда има осам и то: I-ва награда 200 динара (Општине Обреновачке); II-га награда 120 дин., III-ћа 90 дин., IV-та 70 дин.; V-та 50 дин., VI-та 40 дин., VII-ма 30 дин и VIII-ма 20 динара.

Б. ОДЕЉЕЊЕ

Јунице и јунци који нису старији од 2 године а још нису спаривани. Награда има пет и то: I-ва награда 250 дин., II-га 150 дин., (Општине Обреновачке) III-ћа 100 дин., IV-та 80 дин., V-та 50 дин.

В. ОДЕЉЕЊЕ

Јунице и јунци старији од 2 године могу бити спаривани. Награда има осам и то I-ва награда 150 динара (Општине Обреновачке), II-га 120 дин., III-ћа 100 дин., IV-та 80 дин., V-та 60 дин., VI-та 40 динара, VII-ма 30 дин., VIII-ма 20 динара.

Г. ОДЕЉЕЊЕ

Сва остала говеда домаћег соја, која не спадају ни у једно од предњих одељења (Говеда испод 2 године која су спаривана, теглећи волови, угојена говеда). Награда има осам и то: I-ва награда 120 динара, II-га 100 динара, (Општине Обреновачке), III-ћа 80 динара, IV-та 60 динара, V-та 50 динара, VI-та 40 дин., VII-ма 30 динара, и VIII-ма 20 динара.

ПРИМЕДБА. 1. Најбоље грло из предњих одељења, награђене се место прве награде у свом одељењу главном наградом Српског пољопривредног друштва од 300 динара у новцу, а излагач још и похвалницом. — 2. Награде ће се издавати у новцу или у пољопривредним стварима. — 3. Излагачи чија грла добију I-у или II-у награду, на ће би хтели да их приме у новцу или справама, одликоваће се похвалницама, место награде. — 4. Сем награде у новцу и справама, излагачи ће се наградити и одгајивачким прибором.

Д. ОДЕЛЕЊЕ

Сва говеда домаћег соја, која не конкуришу за новчану награду. У овом одељењу могу учествовати и сва говеда домаће — страних сојева (мелези). Излагачи одликоваће се похвалницама.

ОДЕЛЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА

Све справе које ће се дати као награда излагачима, биће изложене на изложбеном простору, и са онима за приготовљавање пиће, радиће се за све време изложбе.

ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Право учешћа у изложби имају сви сопственици говеда из целога окр. ваљевског, из срезова посавског и колубарског окр. подунавског и поцерског окр. подринског. Ну изложена грла имају бити у њиховом притежању најмање три месеца, а отељена у Србији.

Пријава грла за изложбу. Ко жели да изложи своја говеда треба за то да се пријави „Прирећивачком одбору изложбе говеда у Обреновцу" до закључно 20. Августа. Пријавити се може писмено или усмено. У писменој пријави треба тачно да означи шта ће изложити, према предњем распореду.

Довођење грла на изложбу. Сви излагачи треба да доведу своја грла на изложбу (вашариште Обреновачко) 28. Августа до 8 часова пре подне. Ко до тога времена не доведе своја говеда не ће се пустити на изложбу. При уласку на изложбу сваки мора своја говеда водити тамо, где му надлежни родитељ каже и тамо их добро чувати. Говеда ће се на изложби постројавати по одељењима; зато ко на изложбу доведе говеда по разним одељењима, мора имати за свако одељење чувара, јер неће моћи да чува говеда из разних одељења један чувар и на једном месту. — Желити је да излагачи и чувари стоке буду пристојно одевени и обувени.

РАСПОРЕД СВЕТКОВИНЕ

27. августа: Пре подне „Прирећивачки одбор" дочекује госте са стране и распоређује их по становима. После подне у 3 часа концерат у парку на добру пољопривредне подружине. У вече заједничка вечера у парку.

28. августа: Пре подне Оцењивачки Суд почиње свој рад у 8 часова. У 8½ часова служба божија. После службе божије водоосвећење на изложби, по том преглед изложбе. Чим Оцењивачки Суд сврши оцену, грла ће се по одељењима провести испод трибине Оцењивачког Суда. Ту ће се награђенима издати награде а осталим излагачима поклони. У подне заједнички ручак. — После подне народно весеље на изложби. — У вече играчка у парку на подружинском имању.

29. августа: Прирећивачки Одбор испраћа госте са стране.

7. Јула 1894 године
у Београду.

УПРАВА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ЈЕДНА МОЛБА.

Молим другове, пријатеље и пријатеље наше привреде да ми што пре доставе: какве по имену, кад и како траве даје народ стоци с мекињама кад је соли, и у каквој цељи коју даје? Ако је икако могуће поред народног имена по.ребно је свакој биљци ставити ботанички назив.

Какве болести и каквим лековима народ лечи своју стоку?

Каквих обичајт, гатки и бајања око сточарења има.

10. Јуља 1894. год.
Пожега.

Драг. Н. Лапчевић
из Пожеге (округ ужички)

Моле се сва уредништва срп. листова да ову молбу општампају.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

КРАТАК ИЗВОД ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ
и
ПРИРОДНИХ НАУКА

ЗА НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ, II ДЕО
ПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДНИХ ПОЈАВА И НАЈВАЖНИЈИХ ИСКОПА
(СА 120 СЛИКА У ТЕКСТУ)

ИЗРАДИО
Благоје Д. Тодоровић
НАСТАВНИК РАТАРСКЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВУ

Цена 1 динар.

Садржина: Чланци: Какве нам школе требају? — Опште напомене поводом питање о конкасцији (сировцкаи). — Не полижимо земљорадњу, на штету сточарстов по брдским и планинским предјелима. — Још једно средство за развиће сточарства. — Извештај са окружног конгреса (шестакај). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — Изложба говеда домаћег соја у Обреновцу 28 августа ове год. **Подлистак.** — **Једна молба.** — **Књижевни оглас.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЋАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ПРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 34 и 35. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 28. АВГУСТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, васпитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; нека прионе бар да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале, која ће умети да рале, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати снажна.

(НАСТАВАК)

У годишњаку који се зове: „Volkswirthschaftliches Jahrbuch des Königreichs Serbien, herausgegeben von Dr F. B. Pfeiffer, Berlin 1894“ написао сам и ја један чланак: о стању пољске привреде у Србији (Über den Stand der Landwirthschaft in Serbien), пуштајући махом место себе — цифре да говоре.

На крају сам учинио упоређење о томе, колико се код нас троши на пољопривредно и занатлиско образовање, а колико на образовање осталих струка, указујући тако и на мане нашег дојакошњег образовања и школовања.

Ради целине садањег разлагања, понешто ћу и одатле да наведем:

„Србија троши годишње на буџет свога најважнијег министарства — министарства народне привреде, укупно 3,252.501·60 динара од целокупног државног буџета, који износи 60,135.839·04 дин. (буџет за 1892. год.); а иста Србија издала је у прошлој години преко 2 милијуна динара на своје пензионаре!

Ово је довољно да се увиди, како Србија постаје све више чиновничка, бирократска држава, ма да су 95% становништва, сељаци, земљоделци.

Даљим упоређивањем буџетских цифара биће нам посве јасно, због чега је то тако; биће нам још јасније, зашто се пољска привреда, њено главно занимање, находи на тако ниском ступњу, зашто у Србији све што се школује и учи, зашто сва интелигенција у Србији, чим школе сврши, тежи да постане чиновник; биће нам јасно, зашто у Србији има врло мален број људи са вишим школским образовањем, ван државних, окружних и општинских служби, који би се бавили самосталним позивима. Ова ће нам упоређења објаснити где лежи прави узрок овом несносном стању и за што се из године у годину гомилају изгледи на све већи број чиновничког пролетаријата т. ј. апсолутно непроизводне класе.

Одговор на сва ова питања, као крајњи резултат овог упоређивања наћи ћемо у сравњењу цифара, које престављају с једне стране број виших и нижих гимназија и реалака, са издацима, који се на њих чине, с друге стране број стручних пољопривредних и занатлиских школа и издаци, које Србија сваке године на њих чини.

Србија има следеће више и стручне школе:

I. 1 велику школу са 3 факултета;
10 виших гимназија;
14 нижих „
2 више реалке;
2 више девојачке школе;
2 учитељске школе;
1 војну академију;
1 богословију;
1 земљомерску школу;

а спрам:

II. 1 ратарнице у Краљеву;
1 винодељско-воћарске школе код Неготина;
1 практичне ткачке школе у Лесковцу;
1 практичне ткачке школе у Ужици;
1 средње трговачке школе у Београду;
1 практичне војно-занатлиске школе у Крагујевцу — и ништа даље.

Србија издаје годишње за гимназије и остале школе под I.

ЗА	На плате професора, наставника и послугу динара	На школске потребе, благодејање итд. динара	Свега динара
10 виших гимназија	444.122·90	57.940·20	502.053·10
14 нижих гимназија	207.645·80	12.190·—	219.835·80
2 реалке	84.573·10	6.800·—	91.373·10
2 учитељске школе	87.290·90	67.660·—	154.950·90
2 више девојач. школе	67.900·—	16.720·—	84.620·—
1 богословију	37.789·70	10.000·—	47.889·70
1 велику школу	220.866·60	66.880·—	287.746·60
Свега	1,150.179·—	238.290·20	1,388.496·20

На стручне пољопривредне и занатске школе:

З А	На плате наставника и послугу	На школске потребе издржање и т. д.	Свега динара
Краљевску ратарницу . .	15.601·30	49.262	64.863·30
Трговачку школу . . .	—	—	23.000·—
Ткачку школу у Лесковцу	—	—	40.000·—
Ткачку школу у Ужици .	—	—	20.000·—
Винодељско-воћарску школу	20.592.80	59.000	80.392·80
Свега	36.194·10	192.062	228.256·10

Докле се у Србији на гимназије, реалке и остале школе других струка, троши 1,388.469·20 динара (изузев војну академију и земљомерску школу), дотле се за стручне пољопривредне и занатлиске школе троши свега само 228.256·10 дин. Но још и више: докле се у Србији троши на пензионаре 2 милијуна динара а за наставу школску, других струка, близу 1·5 милијун динара, дотле се на издатке за потпомагање пољске привреде, трговине, заната и индустрије, за одржавање и издржавање економских завода и установа предвиђа само сума од 810.362 динара — али ни та се никад сва не утроши, на то, на што је предвиђена!

Истина установљена је и класна лутрија за привредне циљеве, која би годишње давала прихода за помагање привреде, трговине, заната и индустрије око 300.000 динара — али више од половине те суме, оде у нужди на плате чиновничтву и за пољску се привреду воде на дугу или вересији.«

* * *

Истина, да ми једне наше политичке новине пребацише, што сам себе цитирам, као ђоја да тиме хоћу да подражавам „великим људима“, ако не и сам да уображавам о себи, да у такве спадам, ал' ја тог „греха“ не могу да се опростим, пошто признајем, да ми се од свију „стилова“ мој стил највише допада, ал' овде морам да цитирам и један мој чланак у *лањском* „Народном пријатељу“, који даје одговор донекле и на постављено питање а носи наслов:

МРТВО СЛОВО НА АРТИЈИ

„Пара, пара и опет пара!“
Наполеон I.

„Не сме нико да загриве.“
Обичан сад изговор.

I.

Економно и материјално стање српских произвођача је у сталном опадању — то нам статистика цифрама својим из дана у дан потврђује. И докле потребе нарочито државне, из дана у дан расту и расти морају, дотле се нико озбиљније не брине о томе: — да се сељачки сталеж наш, као најглавнији и највећи елеменат српске државне моћи, од наглог пропадања сачува, нико не помишља на неопходно потребне мере за одржање и подизање тога сталежа, за његово материјално и умно снањење напредовање.

Наш сељачки сталеж много горе стоји у сваком погледу, но што је у почетку овог века стајао и ако су се и прохтеви и потребе неразмерно јако увећале. Задруге са заједничким имањем и обилном радном снагом, првим условима за материјално снажење произвођачког сталежа, пропале су и расуле су се — уступиле место инокоштини, сиромаштини, беспомоћности и невољи. Српски сељачки сталеж је на прагу — бескућништва! Статистика и свакидашње посматрање увериће нас да је то истина!

Са делењем задруга, није само наступило зло у растурању радне снаге, у пропадању реда и рада у пољопривредним пословима, већ деобом и цепањем имања, наступило је и друго много веће зло — распарчетаност имања и све остале грдне неприлике, које коче точак целокупног народног напретка и сваке, приват-

ПОДЛИСТАК

ПОЉОПРИВРЕДНА УДРУЖЕЊА

У удруженој свази лежи спас
нашег пољопривредника.

*

Удружени људи више зарађују
а мање троше него обашка.

*

Без удружења нема морала, а
без морала нема удружења.
Бихнер.

(свршетак)

Ми мислимо да смо довољно објаснили корист и потребу удруживања у опште, и удруживања на основима задругарства; па ћемо за то сад прећи на друге видове удруживања опет у опсегу пољопривредном.

Познато је свима да ми обделавамо земљу још старим алатима, којим су наши прадедови радили. Изглед и жалосну конструкцију тих алата, ми немамо намеру износити читаоцима, јер су сву ту црнину многи досадањи писци довољно изнели; али морамо потврдити неоспорну истину: да ови алати и справе, с којим се наши пољопривредници служе у обрађивању земље, не вреде ни зашта. То су и сами пољопривредници увидели; за то ето купују савршеније плугове, ветрењаче, тријере, круначе и т. д.

Али, ма да је „алат — занат“, што вели народ, ми држимо да се ни савршеније машине могу употребити, ни рационалнија пољорадња применити, докле влада овака инокоштина и распарчаност имања, већ да то може само у пољопривредним удружењима, постављеним на основима задругарства.

Но на сваки начин, имало у ком месту тих задругарстава или не, ми држимо да није на одмет, на против да би била велика корист образовати удружење за набавку савршенијих справа и алата, које би имало у задатку, да задругарству спреми оно чим ће задругари радити, а дотле док се задругарства не образују, да послужи свима учесницима тога удружења.

Како смо сиротни са свачим оним чим образованији свет не оскудева, тако исто немамо ни стоке ваљане. Наша су говеда махом мала, жољава; и за рад слаба и за домазлук рђава; наше су свиње дивљачне и тешко се ухране; наше су овце од најслабије врсте, а са њих вуна тешко је употребљива за ткиво обичних тканина; а коњи су нам — што је оно рекао један учени Немац путујући нашим Старим Влахом — нешто што личи на коње. У опште наше је сточарство слабо; и оно нам не доноси тако рећи никакве користи, какве би могли имати од ваљане стоке.

Да збиља имаднемо добре стоке, треба сасвим изменити расе које имамо, и заменити их с бољима; заменити их с онима, које могу без икакве штете, по свој развитак, поднети наше поднебије, а доносити нам свестране користи.

ном иницијативом предузете усавршење у бољем и напреднијем начину рада и у систему газдовања!

Село и сељачки сталеж приносило је на жртвеник отаџбини и уметну и материјалну снагу своју, а од отаџбине жели су само неблагодарност и презирање. У томе су све владе до сада биле потпуно једнаке.

Село и сељачки сталеж — сачињавао емиграцију и насеље наших вароши, сви синови што су их остављали и напуштали, у школовању и учењу, те наступила у редове интелигенције наше, грдном већином потпуно су прошли за село и за сељачки сталеж! И чиме су ге својој полезни, својој постојбини, одужили за тај губитак? одлазећи у друге струке и друго позиве?. Неблагодарношћу, ако не и горим чиме!

Село њихово и сељачки сталеж, остадоше на истом ступњу развитка — у истој беспомоћности и необавештености, у којој и пре тога беху. Али несвесни рођени, вратише им се као школована и учена интелигенција, да их науче партијском трвењу и гложењу, зборисању и изборима, да им донесу политичке слободе и тековине, као вараклемски вертеп божићни.

Село и сељачки сталеж пропадају, јер и школа и образовање, јер и политички живот и његов васпитни утицај нису донели скоро никакве користи, само штете и расипања, растурања и распадања! Основна сеоска школа, с очигледном наставом из варошких предмета, много је мање допринела утврђењу писмености, него ли — војска и робија! Овде је наше српских синова поучило се да чита и да пише него ли у школи. У полопривредној Србији чак и по селима — деца су школована у варошком духу нерада и тежње за уживањем и довлетом.

Даље и умни уровањ знања у нашем основном, најмоћнијем сталежу, није много пошао у напред, у најпотребнијим знањима за сељачки сталеж — у полопривредном знању и умењу. Живих примера за угледање, грдна маса наших села, нема ни од порова: — ни угледних имања, ни угледних практичних радника! Даље и теоријско и практично школовање је за сеоски свет — бачено у заборав и о њему готово нико ништа и не чујемо!

Беспомоћно стање нашег сеоског сталежа, огледа се и у поступном опадању порезе на земљиште: — пре три — четир године беше око 8 милијуна динара, а за 1894. год. разрез те порезе спао је на нешто јаче од 6 милијуна! На онда грдна пересија порезе, која се никад наплатити не може, расте из године у годину. Државна пореза на дугу, све се више приближује облику — пропале трговачке пересије.

Начина обраде земље остадоше примитивни, оруђа за обраду, једва су нешто напредњија; земље, оранице — све су посније и све мање жетве одбацују; због свега тога и производи све горе. Стока је но свима својим врстама у сталном опадању и по количини и по каквоћи. Шуме посатриване и посечене; општинске утрине и ливаћи — као агитационо средство лакоумних власника — готово разделене и разграбљене. Испаша за стоку због тога по каквоћи погоршана, по множини — знатно.

Дакле на све стране назади и опадање и ако полопривредна Србија жини од производа својих и стоке своје! И никога нема, да о томе озбиљније промозга, да једном од речи и личних обећања, пређе и на дела! Још једнако нам је прече, ко ће бити министар, капетан и кмет, политика је једнако „храна“ Србији и ано државно банкротство прети да закуда лаком на вратима државног газдинства!

II

Онде где треба на темељу радити, преиспитавати и поправљати, ту се помажемо крпљењем и преморавањем по кроју и по видовима са стране, крпљењем и замазивањем пукотина и зиврки — а што одзо бедна зграда, да целу државну зграду Србије прогута — о томе, као да нам је сирака мозак попила, никако још не добијамо времена да промислимо, да се у размишљања удубимо!

Све то изгледа, као кад човеку гори кров над главом — он бунован устао ода сна, осећа дављење, несвесно поју ма сав ужас пожара над собом, ал не може никако да се освести, да се отргне заблуде и забуне, да дође себи и да ногама и рукама свидну разгање, те да се спасе, да живот сачува!

У једној бледој слици у избацаним редовима на дохват, потрудио сам се, да представим наше несрећно и очајничко стање и наше крило охватање најречих залатака државних — а у њој лежи читав низ наших погрешака и заблуда с једне и нужних предлога за спас и помоћ с друге стране. За то ћу томе посветити читав низ чланака, јер ми то налаже дужност спрам отаџбине и дужност спрам рођене моје струке.

И онда када, државници српски, који су се показали као врло рђави задари српске будућности, с мистријом приступе, да по где год омању и омалтерисану, да по коју звирку замажу и окрпе, над год се приступи мерама за унапређивање народне привреде

Све то држава нити хоће учинити, нити она при садашњем свом уређењу може учинити; већ остаје нама, да ми то урадимо. Али и само ми не можемо ништа учинити појединачком снагом; ту треба удружити своју моћ.

По нашем мишљењу, свака општина треба да је дужна створити полопривредни фонд или полопривредно удружење, за набавку савршенијих справа и бољих раса стоке. Полопривредници имали би да уложу у насу удружења своје улоге, у толиној мери, како би за неколико година могли купити и савршеније справе и боље расе стоке за замењивање старе. Справама имали би да се служе сви чланови удружења, а о исправности справа имао би се да стара друштвени одбор. Од благородњих раса стоке, удружење би требало да има добре парове од сваје врсти, како би се произвела добра стока; а евромањија удружења, могла би набавити само мужјаке, које пуштајућа на нашу стоку, поправили би расу домаће стоке.

За наше планинске пределе, као што су Ужички, Руднички, Крушевачки и Пироћски округ и још неки, за сточарење и порасг од те гране нашег привредног живота, најважније је удружење сточарско. Ми то удружење замишљамо овако: да држава у место сточарских школа набава збиља паљане и школоване учитеље, који су довољно вични сточарском послу. Наши пак полопривредници треба онда да се удруже у стоци[1] па да је

[1] Сточарска удружења — бачијске — постоје и данас у Србији, нарочито на њеном источном делу; где — пао што вели Карић — „шест, шест, а често и до десет домаћина мешају стоку и истерују

ја са својом децом и младићима другим, који желе изучити сточарску школу, даду томе учитељу, који ће над стоком водити надзор, плаћати на храну и негу њену, мусти је и сирати.

При удруживању записано би било у друштвену књигу: колико је и какве стоке који од чланова удружења предао и колико је млека сваки брав на првој муши дао; па би се према томеухватио рачун колико млека сва стока даје, а колико се од тога млека добије сира, а кад се ухвати тај рачун, онда би се знало колико сваки брав даје сира, према количини млека, који је дао на првој муши. На крају сваке године, чланови удружења могли би поделити сир или га продати, па поделити новац сразмерно своје стоци и млеку које им је стока давала.

Учитељ би правио сир онакав, какав се сири у Швајцарској, а такав сир има врло јаку потрошњу и у земљи, а што би

је тако у планину. У једној бачији може на овај начин да буде неколико стотина оваца, по неваг и до хиљаду и двеста. Онога дана, кад се оваца бачија, пожуре се сва стока и измери млеко сваког домаћина на по се. Онај, који највише стоке и млека има, постаје старешина бачије и зове се: бач. Од тога дана настаје муза, редом, који казује количина млека, добивена прве муже. Сваки домаћин сад муже сву сгоку, док не понуже двадесет литара на једне литар прве муже, најпре бач а за њим остали; најсварији пак чобанин, који држи о свему рачуна и позива домаћине редом. Поште се тако сва обреле, онда настаје други ред, али се сада муже мање од двадесет литара на литар прве муже. Понеке нема две муже већ само једна, али се онда појединим бачијама количина млека одређује у погледом на то, да је млеко доцније све гушће.“

— онда се обично све лепе речи и све лепе жеље разбију о Наполеоновски крик: „пара, пара!“ „нема се пара!“ то је онда обични изговор и „до године!“ то је из године у годину обична утеха!

Кад се прича и беседи, онда је Пијемонат Српства, прва кеба, која се потрже иза појаса, при сваној здравици и при свакој свечаној прилици, а када томе Пијемонту, треба дати снаге и силе — онда се кува и уздише, што се нема пара!

Кад се опет успе, да се убеде разлозима поједини родољуби, којима је народ поверио решавање судбине своје на пр. о томе како се у пољопривредничкој Србији врло рђаво радило „*на просветним, стално утврђеним задацима миле нам отаџбине*“ (из овогодишње адресе скупштинске[1]) јер у резултату ти „стално утврђени просветни задаци наши“ дају нам бирократску Србију са пролетаријатом чиновничким *да нам већ сад у буџету одерасхода 2,100.000 динара на пензионере*, за то што Србија има 23 гимназије, полугимназије и реалке а од привредних школа, само 2 ратарнице и 1 занатлиску школу; и тада, ти забринути родољуби наши хучу и беспомоћно крше руке: „*не сме нико да загризе!*“

А од кога их је то стра — те „не сме нико да загризе“, да ли од професора, који су поплавили Србију стварајући просветне савете, професорске колегиуме — и у државном савету и у привредном савету и по свима осталим моћним и важним државним установама?!

Па народна скупштина је једном већ „загризла“ — загризите, загризите и ви остали! То вам је дужност, то вам је судбина, тиме ћете се одужити отаџбини и народу своме!...

„Закон о занатлиским школама“ потписан је још 27. Марта 1892. године. Чл. 22. тог закона брине се и о материјалним срествима и о неминованим потребама читавог једног привредничког реда — занатлиског сталежа, у нашој домовини.

Тај члан гласи:

„Кад министар народне привреде констатује, да је спремно све, што је за оснивање једне или више занатлијских школа потребно, он ће, договорно с министром просвете и црквених дела, одлучити, да се једна или више од досадашњих гимназија или реалака укину.

Како укидање гимназија или реалака, тако и оснивање занатлиских школа, врши се Краљевим указом на предлог надлежних министара, а на рачун буџета укинутих средњих школа!“

Зимушња лакоумна вртоглавица престала је, сад су срећно расправљена и многа крупна политичка питања за Србију — па ето вам једног закона, који не треба да остане „*мртво слово на артији*“ ето и пара — само треба да се загризе! Бар нека занатлије виде вајду од строгог испуњавања дужности спрам отаџбине!

Ал' то је и прави и спасоносни пут у школовању пољопривредничке Србије, да се не остане само на томе, но да се укидањем сувишних гимназија и реалки — подижу занатлиске школе а *да се чл. 22 примени и на много важније пољопривредне школе, згодном изменом закона о тим школама!*

И просвета сама, тако ће само добити. *Свођењем средње наставе на 3—4 потпуно суврeмено уређене гимназије и реалке, које ће бити снабдевене са већим бројем потпуно стручних професора, снабдевене са потпуно уређеним збиркама учила, препочетака и т. д. — коракнуће и гимназиска настава у Србији, која је поред свију „стално утврђених просветних задатака“ код нас, на врло ниском стуњу и у доста жалосном стању.*

Србија не пати од немања закона, већ од невршења и неиспуњавања њиховог“!

(наставиће се)

[1]) Адреса скупштинска 1893. год.

ХИБРИД ФРАН.

(Нова сорта лозе произведена у расадници департмана Шера, издржљива противу филоксере и криптогамских болести).

Ради читаоца „Тежакових“, навешћемо овде званично саопштење француског министарства пољопривреде[1]) о једној новој сорти лозе, за коју веле, да је

[1]) Les Informations et renseigements du Ministère de l' Agriculture од 21 Јула (по новом) т. год.

преостало, продало би се по скупе паре у Бугарској, Црној Гори, Турској, а нарочито у Солуну, јер се тамо и сам наш кашкаваљ врло скупо продаје.

Овакав рад не само да би користио непосредно члановима удружења што би бољим и разумнијим радом добили доброг сира и у великој количини, но и раса стоке поправила би се, јер би учитељ имао дужност, стоку добро неговати и пуштати на њу мужјаке благородније расе; а ученици ове школе, изнели би из ње не само темељног теориског знања, но и толико практичног, да би одмах с успехом могли приступити практичном послу.

На овај начин подигла је се најчувенија сточарска индустрија у Швајцарској; на овај начин у неколико предела Русије подигло је се сточарење и сирење тако и у толикој мери, да су ти крајеви само с тим послом постали срећни; а овај се начин као најцелисходнији и најпрактичнији узима свуда, где се хоће сточарење и сирарска производња да подигне, па се надамо да ни ми нећемо у том погледу остати тврдоглави.

У срећним земљама, рекли смо, да су пољопривредници установили удружења за утамањивање корова и наводњавање ливада. По томе био би ред да ми препоручимо и удружење за набавку семена, као што тих удружења на све стране има у другим земљама. Но ми ту дужност остављамо да врше окружни одбори и срески економи, који ће се установити; али не можемо пропустити, а да на завршетку не споменемо: како би се путем удруживања могле подићи многе гране наше привреде, н. пр. плетарска индустрија, сушење шљива а нарочито јабука и крушака које се на јако траже и добро плаћају а не коштају готово ништа и т. д. и т. д. Али све то ми за сад остављамо, и задовољни би били, да се у средини српских пољопривредника установе она удружења, која смо ми овде споменули и објаснили их.

Срећа нашег пољопривредника стоји сад на раскрсници: или да оде суноврат, или да пође унапред. Остане ли наш пољопривредник и даље инокосан — он ће мало по мало, али стално пропадати. Прионе ли он на своме удруживању, то ће га стати и турда и муке, али ће бар бити спашен од своје економске смрти, која му је пошла у походе.

На вољи му је сад бирати шта хоће, а на пријатељима његови и на окружним скупштинама лежи дужност, да му помогну саветом и учешћем на његовом удруживању.

издржљива противу свију криптогамских болести као и против филоксере. То саопштење гласи овако:

„Г. *Фран*, пољопривредни професор департмана *Шера*[1]), поднео је г. *Виже-у*, министру пољопривреде, извештај о једној новој лози, која изгледа да је потпуно издржљива противу свију криптогамски болести и против филоксере. Ова је лоза изванредне плодности, врло снажног пораста и врло добро успева на средњем каменитом и кречном земљишту; даје лепо црно вино доброг квалитета. У седници од 23. децембра пр. год. департманска комисија, на предлог префекта, закључила је да се зове *хибрид Фран*. Ова је лоза изникла у расадници *Рипестриса*, који је засејан 1886 г. и чије је семе набављено од разних француских семенара. Први чокот почео је рађати 1889 г. доневши 4 грозда; од тада сваке године плодност је била изванредно добра. 1890 г. посађена је лоза у оним местима, где су друге лозе изумрле; све су се изванредно добро одржале. У 1894 резнице и прпорци од овог хибрида раздати су винодељцима департмана *Шера*. У више прилика дрски људи прескакали су ограду да узму коју лозу. Чокот ée врло снажног пораста с уздигнутом лозом (le port jrigé); стабло је јако и брзо расте; кора је мало рапава и љушти се по дужини у љушчице. Корен је јак, много разгранат са много коренових влакна. Пупољци су пупчасти, велики и обложени отворено црвеним љушчицама. Цветање обилато и више доцније него раније; цвеће мирише и никад не смеће; колико цветова, толико зрна. Лишће је угасито зелено, врло љаштеће на горњој, а отворениjе и мање љаштеће на доњој страни. Грожђе различне величине, зрна сферична и црна, покожица танка, сок лепог угаситог црвенила, сладак и пријатног укуса. Плодност је изванредно обилата; чокот од 3 године доноси 30—40 грозда, а они од четири године 60—80 грозда, често и више. По сазревању долази у први ред и сазревање бива врло правилно; и ако рано сазрева грожђе може дуго да остане на чокоту без икакве штете. Вино је врло лепе боје, укусно и алкохолично од 10—11 степени. Не страда ни од какве болести, држи се врло добро међу филоксеричним лозама и на местима где је виноград од филоксере пропао. У департманској расадници задовољава се на сувој и каменитој кречуши са 40—50% кречног карбоната. Спада у најиздржљивије лозе и рађа у пркос мразевима. Резнице лако се прпоре, а може се употребити и као подлога и ако је ретке плодности, прилагођава се сваком начину орезивања.

Г. *Виже* спровео је овај извештај у дирекцију пољопривредног оделења, да се испита и публикује у месечном билетену министарства!“

Кад не би овако гласило службено саопштење француског министарства земљорадње, које су пропратили други пољопривредни листови, ми би мислили да није нека врста мистификације, удешена за наивчине, јер чисто је невероватно да једна лоза има све могуће добре особине, да не подлежи никаквој болести и да *рађа у пркос мраза*.

Сачекаћемо опите, па ћемо о томе известити „Тежакове“ читаоце.

Љ. К.

[1]) По закону од 1879 год. сваки департман (округ) има свога професора за пољопривредне предмете у опште, с нарочитим погледом на културу дотичног места.

О жутилу лишћа код винових лоза, које су калемљене на американским подлогама.

Познати винодељски првак, *барон Бабо*, пише о томе у свом листу „Weinlaube“ следеће:

„Од више година могло се је приметити на лозама, које су калемљене на американским подлогама, да се под извесним околностима боја лишћа преко лета мења: лишће пожути, а после извесног времена опет позелени. Ово жутило на калемљеним лозама обично се указује онда, кад после врло топлих дана наступе ладне кише, па услед тога наступи и застој у соковима, и онда се на неки начин поремети биљка у правилном порашћивању. Ја нисам могао ово да приметим сваке године, него само у извесним годинама, и по томе ми изгледа, да ова појава у главном зависи од неповољног времена“.

„Слично овом жутилу, појављује се и на некалемљеним лозама, нарочито онда, кад се виноград копао у влажном стању, па је извесно, да је и овде наступила сметња у порашћивању, само што је у овом случају лако помоћи, кад се виноград поново, али дубље прекопа будаком; у кратко после овог рада, све ће лишће позеленити. Нећу да тврдим то, да су узроци жутилу у једном и у другом случају једни исти, али у оба случаја појављује се жутило и одма затим зеленило. Шта више, ја на сигурно држим, да је код првог случаја узрок жутилу разноврсност калема и подлоге, и наводим за пример и доказ један сличан случај код крушке, која је калемљена на гуњи. Има већ дванајест година, како у мом воћњаку наизменце калемим крушке на дивљаке и на гуње; прве су одневоване у виду разних високих палмета, а друге у виду пирамида, које се увек између две палмете налазе. Скоро сваке године сам примећавао, да је после ладније кише, лишће на оним крушкама, које су на гуњи калемљене, бледило, па и жутило, што је врло падало у очи између оних зелених палмета, које су на дивљаци крушки калемљене, а то је јак доказ, да и овде, као и код калемљених лоза, наступају околности, које спречавају правилно порашћивање. А што су на дивљакама калемљене крушке, као и некалемљене лозе и при непогодним променама задржале своје угасито зеленило на лишћу, јасан је доказ, да узрок тој појави лежи у природној разлици између крушке и гуње, исто тако, као и у разлици између наше домаће винове лозе и американске рипарије“.

„То жутило није баш убитачно по дотичну воћку, или лозу, али је свакојако једна прелазна *болест*, коју треба спречити. Ми ћемо је на сигурно спречити, кад будемо калемили крушку на крушку дивљаку, а за поједине сорте винове лозе, треба исто тако да изаберемо подесне подлоге од американских сората, и онда се оно жутило за цело неће више појављивати. Али свакојако могу још данас на сигурно рећи, да то жутило калемљених лоза, стоји у врло блиској вези са трајашношћу калемљеног чокоћа.“

ГРАДОМ ОШТЕЋЕНЕ ВОЋКЕ.

20. Јула о. г., давле лицем на дан громовника св. Илије, падао је више или мање јак грâд по нашој питомој Шумадији, и, како извешћа казују, оштетио је, не само усеве, него и воћке.

У опште народ држи, да је то Божија казна, и да грâдом оштећеним воћкама нема лека, те их с тога и остављају онако просто њиховој судбини. Али није то тако; то је погрешно мишљење; многе би се воћке још дале од пропасти избавити, кад би домаћин умео с њима да поступа, да их излечи. Ту треба

одма прегнути на посао, ако се мисли што да избави, да излечи, јер оклевањем се оштећена места на воћкама излажу суши, што би по живот воћкин, за дуже времена, било штетно; воћка би од добивених рана дуже боловала.

Док старија дрва, због њихове дебље коре на стаблу, мање од града страдају, дотле младе гране и огранци, нарочито летораcти, много више претрпе; град их више пута до лике оголи. Пре свега треба оштећено грање скресати, јер од њега више вајде бити неће; али при том кресању треба мало и припазити, да се од једне штете не направе одма две. Треба донде само скресати, докле су гране и огранци заиста оштећени, докле су преломљени или сљуштени, а пресеке треба премазати катраном и просејаним пепелом. Што год више узмогнемо од оштећених грана да оставимо здравине, тим ће за воћку, и њен живот, бити боље, тим ће кресањем добивене ране пре и лакше преболети, тим ће се сигурније опоравити. С тога и велим, да се при кресању оштећених грана пази, да се не сасеца и оно, што не треба сасецати, што може и треба да остане.

Ово је само привремена помоћ; главна помоћ сљедоваће на јесен, или рано с пролећа, и то *подмлађивањем*, т. ј. правилним кресањем грана у опште, што ће учинити, да ће градом оштећену и у невреме кресану воћку повести у нов, снажнији живот.

Другчије је то код млађих воћака, чија млада и глатка кора није могла одолети удару од града; с тога треба с младим воћкама овако поступити: Треба направити мелем, којим ћемо све оштећене гране, докле их можемо дохватити, било руком, било четкицом премазати. Узми беле или прие земље смољнице, какве при руци будеш имао, па је измеси са сасвим житком говеђом балегом и додај мало просејаног пепела; све то да буде житка каша и с њом оштећене гране премажи, ако нису преломљене; преломљене одсеци до прелома. Под овим ће мелемом кора брзо зарастити и добити новога живота. Ране ће тим пре зарастити и воћка ће се сигурније од пропасти сачувати, ако се ово лечење одма после града предузме и ако воћка није у тој мери баш осакаћена, да јој, осим подмлађивања, никако друго средство помоћи не може. Пред саму зиму, можемо оштећене гране још једном оним мелемом премазати, да се порасла млада кора од прозебли сачува. На пролеће треба и ове гране у неколико скратити, да добију нове и више снаге и тако се после године две дана, неће на воћкама ни познати, да су од града оштећене и осакаћене биле.

Не треба дакле од града оштећене воћке напуштати да пропадну, него их треба лечити, јер, као што видите, има им лека.

Радић.

ЈОШ ЈЕДНО СРЕСТВО ЗА РАЗВИЋЕ СТОЧАРСТВА.

(Свршетак)

При саставу заједнице требало би имати на уму ове околности:

1, Официри, који о свом трошку купују коње — кобиле; по што према закону добивају накнаду за изхрану коња; не би приплод — ждребад делили са државом — односно друштвом.

2, Сви други редови чиновника и грађана, који изјаве да могу купити о свом трошку кобиле за приплод, а немају својих добара са којих би стоку хранили, држава — друштво би им одредило накнаду за изхрану коња, па приплод делио са задругаром по пола.

3, За овима дошли би чиновници, грађани привредници и др. који имају своја добра са којих би стоку хранили; али потребно би било да им друштво добави кобиле за приплод или због новчане оскудице, или због иначе потребног јачег посредовања. Њима би се дале кобиле на приплод, без накнаде за изхрану коња, а приплод делио би се такође на пола.

Да је нужно у извесној мери посредовање и морална потпора од стране какве угледније чињенице, за приватне људе; да се видети из ових примера:

— Из имућније своске задруге изслужени војник сталног кадра, по изласку из коњице, треба да буде коњаник народне војске са својим коњем.... Та задруга држи по 5—10 кљусади ергеле (у сампасу) и по неког коња на јаслима, а све то за једног доброг коња не вреди.

— На послетку задруга се склања и да купи по пропису коња, али више пута нема ни где да га купи.... Друкчије би све ишло, кад би ко умешнији и јачи посредовао у оваким приликама.

Ждребад, што би друштво — држава добијала као свој део припатка од задругара, требало би сваке године да одваја, (пошто ждребад одоје) и у државним — друштвеним ергелама даље да гаји и са тим попуњава број државних коња.

Но пре образовања ове заједнице требало би сву стоку — коње, у земљи пописати. Завести катастар и у погледу способности за савршеније развиће оценити и поделити на двоје: „способно" и „неспособно" за савршеније развиће.

Све што буде способно за савршеније развиће отворити могућност и поралити, да ступи у заједницу; а све што буде неспособно — пастуве одма ушкопити, а за кобиле никако не дозволити произвољно парење; но само под пастувима који буду одређени за опасивање кобила приватних сопственика, који се у осталом и сад изашиљу од стране државе сваке године.

Ради постицања појединаца на савршенијем гајењу коња, требало би ослободити од плаћања таксе за опасивање кобила; и још какву малу награду установити, за оне појединце, који изјаве, да ће чувати и неговати своје кобиле; као и подмладак, по правилима обавезним за чланове заједнице; па ако и не могу ступити у заједницу, за то што им стока није са каквоћом која се тражи за у заједницу, а чим се ком стока оспособи, примити сваког у исту.

При образовању заједнице мора се водити брига и о том: да ли ће се у свима редовима чланова заједнице, а нарочито међу сељацима наћи довољно нужног знања и воље за савршеније гајење коња; по што се зна да наши сељаци највише греше у томе: што младе коње које почну неговати у шталама, нарочито зими, мало изводе на кретање, те често опатраве, добију криве ноге и друге мане од дугог стајања.

Ми мислимо да ће се нужног знања наћи и у редовима сељака; пошто би у заједници имали превенство највише, изслужени војници сталног кадра, који су у коњици и артиљерији били, а отуда се толико нужног знања износи. Осим тога мора се и извесан надзор завести од стране друштва, да сваки члан обдржава стоку по прописаним правилима. За овај надзор не би потребни били друштву нарочити чиновници, већ ту би дужност вршили одличнији и способнији чланови задруге из појединих места.

Настаје питање од куда би се добавио толики број приплодних кобила да се стави у приплод.

Један део ове потребе, подмирио би се тиме: што би се узеле у приплод оне кобиле које се већ налазе код појединаца; особито млађе, а које су по телесном развићу и здрављу способне за савршеније развиће, но до сад давале су хрђав резултат само због непажње при парењу и хрђаве хране и неге за

време бређавости и доцније подмладка. Ово имање због неуметности и не хата изгледа као закопано благо.

Други део у колико би недостао добавио би се са стране.

Нужно би било још на једну околност обратити пажњу у заједници; а то је: да се о свој стоци што уђе у заједницу систематички и по плану (завести родослов) води ред о порасту, како би се добре особине приплодних грла стално преносиле на подмладак и учврстиле као особине појединих раса; а не као што се сад чини при произвољном парењу, гди појединци, који и дају своје кобиле на опасивање под државне пастуве, једне године дају а друге не, — а ако и редовно дају то увек под пастуве разних раса и особина; због чега излазе последице те да се никакве сталне особине и код наших бољих коња не преносе и не утврђују.

Рекли би да је то највећа сметња у тежњи и мерама што се данас чине, да се средством државних ергела помогне савршеније развиће коња у народу.

Ми без сумње имамо у неколико и добрих коња у нашој земљи; али колико и у ком правцу добрих, зашта способних и са каквим особинама? — то је крајње време да се процени и критички проучи.

Сваки рад привредника, војника и сваког другог, који би штогод допринео да се расветли ово сувремено питање, добро би дошао!

Промислимо о могућности ове заједнице!

Војена *снага* и привредна *моћ*, то су питања која су најпреча код нас у данашње време; а код нас, као земљорадничке државе могла би се донекле спојити и једна другу потпомоћи

С. Кч.

КОЛИКИ БИ ПРИХОД МОГЛИ ДОБИЈАТИ ИЗ НАШИХ ШУМА?

од

Милана Обрадовића-Личанина

Познато је, да су шуме неисцрпимо народно благо и да као такве дају један од највећих прихода у свакој држави.

Ако хоћемо, да нам шуме, које су пре стотине и стотине година саме од себе порасле без икакве човечије помоћи — доносе трајне користи, треба да их гајимо, подижемо и чувамо, једном речи: да са њима разложно и рационално газдујемо.

Да би могли што боље и јасније преставити, како велики капитал пропада нашој држави с године у годину, изнећемо овде на углед једну малу покрајину са добро уређеним шумарством, и према томе упоредо извести: колики би годишњи приход могли добијати од наших шума.

Виртемберг, мала немачка покрајина са *194 011·4* хк. шума и шумског земљишта, сравнићемо са *640 000* хк. шуме и шумског земљишта у Србији; неузимајући у рачун оно 760.000 хк. земље под утринама и јавним испустима код нас, на којој би могла врло лепо успевати разноврсна гора.

Изнећемо најпре детаљно све партије о приходу државних шума у Виртембершкој, па онда све издатке употребљене за уређење и надзор тих шума, и из свега тога извести годишњи приход, и овај сравнити са приходом од наших шума.

Прорачун кр. Виртембершке шумске управе за год. 1893-94.

Приход и расход шумарске управе добијен из шума и лова у годинама 1893 и 1894-тој.

А). Од шума.

I. Годишњи приход.

1). Права за уживање шума	марака	5.000
2). Приход од дрва[1]	„	10,440.000
3). „ „ прављења тресета	„	100.000
4). „ „ семена и биља	„	26.500
5). „ „ попаше, жиропађе ит.д.	„	210.000
6). „ „ шум. корпор. за управу	„	127.322
7). Остали приходи	„	104.806
Свега	„	11,013.628 или
Динара		**13,767.035**

II. Годишњи издатци.

1). Плате шумарима	марака	65.000
а) плате шумар. асистентима	„	33.600
б) плате надшумарима	„	471.730
в) плате шум. канц. асистентима	„	80.000
г) плате послужитељима	„	5.934
д) станарина за среске шуме асистенте и послужитеље	„	5.000
2). Чуварско особље	„	583.888
3). Станарина за шумаре и надшум.	„	43.191
4) Путни трошкови за надшумаре	„	207.915
5). Дневнице за путовање шумара	„	72.000
6). Канцелар. трошкови за шумаре	„	14.560
7). Нашастар	„	4.000
8). Канц. трошкови за надшумаре	„	19.290
9). Порез	„	370.000
10). Права службености	„	93.000
17). Културни трошкови	„	350.000
12). Трошкови за прављење путова	„	620.000
13). Шумским раденицима	„	1.530.000
а) Осигурање болесника и изнем.	„	49·000
б) Трошкови за производ тресета	„	70.000
14). Разни остали издатци	„	26.000
Свега марака	=	4,815.508
динара	=	**6,019.385**

Б). Од лова.

I. Годишњи приход.

1). Приход управе	марака	55.342
2). Од закупа	„	4.013
3). Споредне користи од шума	„	53
Свега марака	=	59.498 или
динара	=	**74.372**

II. Годишњи издатци.

1). Закуп туђих ловишта	марака	8.859
2). Награде за *грабљиву* дивљач, трошак за хајке, карте за лов и т. д.	„	29.708
Свега марака	=	38.567 или
Динара	=	**48.208**

Целокупна сума прихода од шума и лова . . . . . 11,073.126 = дин. 13,841.407

Целокупна сума издатака од шума и лова . . . . . марака 4,854.075 = дин. 6,067.593

чист прих. од шума и лова мар. = 6,219.051 = дин. 7,773.814

[1]) Овај приход добијен је од 370.000 m^3 дрва, који би могао бити код нас прву десетину година најмање три пут толики сваке године.

Целокупна данас површина Виртембер. шума од 194.011·4, хк. даје чисти приход годишњег од 7,773.814 динара; и по томе 1 хк. истих шума даје годишњег чиста прихода 39·96 дин.

Ако сад овај чисти годишњи приход од 7,773.814 динара, који добија напредна Виртембершка од 194.011·4 хк. својих шума, сравнимо са површином од 640.000 хк. наших шума, и предпоставимо, да су наше шуме по правилима рационалног газдинства уређене, то ћемо моћи приближно прорачунати, колики би приход ми од наших шума могли имати.

Пошто се тачно не зна, колика је површина наших шума, док се не проведе катастарски премер земље, то смо узели горњу суму из Карађеве „Србије“, као највероватнију.

По Карађу има данас у Србији скоро 640.000 хк. а има их и више; и по томе, имамо ми три пута више шума но Виртембершка.

Кад знамо, да један хектар Виртембершких шума да просечно 39·96 дин. чистог годишњег прихода, и да би скоро исти толики приход могли имати и ми од хектара наших шума, то би ми од 640.000 хектара наших шума добијали *25,574.400 динара чистог годишњег прихода.*

Наглашујемо: *двадесет и пет милијума динара.*

Овде се праведно претпоставља — као што горе споменусмо — да су наше шуме уређене по свима правилима рационалног шумског газдинства, да су наша расобрађена средства добра: путови направљена, шуме са железничким пругама везане, и што је најглавније, да имамо довољан број стручних шумара за вођење и управљање шумског газдовања, па добрих и поверљивих шумских чувара за надзор и извршење појединих радова у шуми.

Пошто ово све још данас немамо, то би за извршење истог с почетка државу великих жртава стало, и овај горњи приход од 25 милиона, нека би с почетка на *трећину* спао, опет би се приход од шума убрајао међу главне приходе у земљи.

Овако већина наших најбољих шума стоје изоловане од места потрошње тако, да се до њих тешко долази и на колу, а камоли на колима. Само наш шпекулативни сељак у стању је, да на два точка свлачи дрво из најнеприступачнијих места, где опусти све што није од најдебљег стабла, па до најтањег прутића. Ну ни он не види у истини никакве користи јер што с једне стране много времена изгуби, и муке види и он и стока док дрво до места потрошње донесе, то с друге стране, даје дрво у обилнијим трговиштима за бесцење.

Колики је приход данас од наших шума?

На ово је питање тешко одговорити, али у исто време и врло лако. Тешко је у толико, што се код нас до сад није ни водило истинских рачуна о приходу наших шума, и што се ни данас тачно не зна, колики је тај приход, ма да по новом „*Закону о шумама*“ постоји и „шумски фонд“, у који би требале да се уносе сви приходи од наших шума и шумских производа.

Лако је на горње питање одговорити у толико, што је при ход одиста тако незнатан, да не само да се не убраја међу знатније државне приходе, већ да не покрива ни издатке и при ход развалне неопходно потребних. За то шума наших с дана у дан све више не стаје, и тиме пропада држава тако велики капитал, који би се могао — да је среће — убрајати међу највеће приходе у земљи.

Колике суме доноша уважене државе само у наше монополе па опет, тај приход од монопола, не може се ни из далека мерити, са приходом, кога би имали од наших шума, над би се оне, као што треба уређене, и кад би се за њих половина толико жртвовало и за њих се бринуло. Али, док се код нас води брига о политици, и употребљују шуме као најсходније и као што се мисли: најефектније агитационо средство, и док у *буџет државни улази тако мала сума годишње на партију шумарства, дотле није ни мислити о каквом рационалном шумском газдовању, и доследно тому, о каквом знатнијем приходу од шума.*

Наша „*Народна Скупштина*“ *све у интересу штедње* одређује суму у буџету на партију шумарства само 70.000 динара годишње, а не води рачуна, колики би огромни приход добијала држава од својих шума, над би се та цифра реципо само *три пута већа* узела, па кад би се могли узети спремни стручни шумари, који би хтели и умели створити државни извањски приход од шума. Ти и такви шумари морали би се и наградити. Само нека не буду ти шумари — као што су данашњи — пасторчад и жртве појединих политичких нећуда!

У наше се шумско газдовање, већ одавна увукло једно веома погрешно начело. Место да се тај огромни капитал наше земље разумно експлоатисао; место да му се отворила највећа могућа потрошња уз подизање, тим начином посечених шума; на место, дакле, да се тај огромни капитал обртао у што краћем року, у шумарству пропасаноме времену, код нас је овладало начело штедње: нека се, што је могућно мање сече, то је била (жалосна) девиза наших шумара. На име тога почела и сам је извоз дрвета, из Србије, отежан разним формалностима, па чак и извозним царином.

Међутим штедње у самој ствари није било, јер је народ, коме су, — по самом извештају тих шумара — саме власти на руку ишле, најлепше и најприступачније шуме сатр'о, а нове нигде не подигао. Чак и онамо, где је и сама природа својом сопственом снагом обнављање шума покушавала, народ јој је по незнању, или управо по суровости сметао.

Па зар онда, да напредујемо?

Мала Виртембершка може да жртвује годишње 6 милиона дин за уређење и надзор својих шума, па за то и има 13 милиона и више прихода, а то ће рећи 7 милиона чиста годишњег прихода.

Србија 3 пута богатија са шумама, жртвује годишње за своје шумарство само 70.000 дин. али за то нема данас ни толико прихода, од суме, да може покрити горње издатке.

И поред ове мале суме, ми би могли имати куд и камо већи приход од наших шума, кад би се шумарству већа пажња обраћала, а нарочито да се пазило на што стручније и савесније шумарско особље и над њима довољан надзор водио.

Али, док се код нас мисли, да ће подаћи наше економије: пчеларство, воћарство, цветарство, баштованлук, гајење свилене бубе и тима подобно, и о тима незнатним делићима наше пољске привреде више рачуна води: о њима се пишу књиге, чланци, држе предавања, даје се државна помоћ и т. д.; дотле се занемарују више дивне шуме, са својим јединим, највећим и неспорним благом зове земље.

Завршујемо ово неколико напомена са *жељом*:

а) да у првом реду наш сељак, који је најопаснији затирач шума, остави за часак сикиру, — тог *џелат*а наших лепих шума — па да увиди, да шуму треба да чува као светињу, јер чим већи приход има држава од својих шума, тим ће се и од сељака тражити мање порез, прирез и остале дажбине;

б) да окружни и срески начелници већу пажњу обрате на чување шума, на шумаре и чуваре шума, а нарочито на извршење шумских кривица, те да престану *да од шума праве политички капитал, и тако државу знатно штете;

в) да шумари и шумски чувари више марљивије и савесније поверену им дужност, и да им је увек пред очима њихов тешки али у исто време и узвишени позив, са девизом:

Шумо моја, веком ћу те тако звати,
Ти си међа мила к'о отац и мати.
На кад дође мом животу крај —
Прими мене у твој загрљај!

ѓ) да Госп. Министар народне привреде, као и Народно Преставништво, већу пажњу поклоне шумарству, но што су то до сад радили, и да у првом реду остварују праведне захтеве и стручне савете шефа шумарства у погледу вотирања суме на партију шумарства, да би се тако што пре: шуме ограничиле, уредиле, те да би се на основу утврђених привредних планова могла отпочети у велико експлоатација наших и онако презрелих шума, и тако створили држави један од највећих прихода; јер ако игде, оно на наше шуме са својим неисцрпним благом, може се применити она непобитна истина:

„*Чим већи капитал уложиш у радњу, тим ћеш имати и већи приход.*“

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

Пероноспора (Plasmopara viticola)

Пероноспора је скоро унешена у Француску. У Америци је примећена и изучавана много година пре, него што је Планшон први пут пронашао у Француској 1878 год. на лишћу Жакеза послатог са разних страна Француске.

С године на годину нова огњишта заразе означена су у свима пределима Француске и одмах се увиде, да нова зараза прети опстанку винодеља. Срећом, посматрања и опити виноградара из Бургоње и Медока на скоро доказаше, да су извесне бакрове соли (плави камен) врло успешан лек противу ове нове гљивице, коју ботаничари признадоше да је узрок злу, и од 1886 год. могаше се с извесношћу потврдити, да је плави камен исто тако енергичан лек противу пероноспоре, као што је сумпор противу ојидиума.

За тим, с године на годину лечење се све више усавршавало; начињени су угодни и подесни апарати за растурање течности, и, данас, може се рећи, да је победа практички осигурана: винодељци не треба да страхују од пероноспоре као ни од ојидиума.

Међу тим, да се уништи овај нови непријатељ зактевају се нови трошкови, а да би ови били што мањи, нужно је тражити и применити оне методе лечења, које су најбоље и најкорисније.

Лек, који се највише употребљује јесте *бордовска чорба* (смеса креча и плавог камена).

Препоручиване су разне количине плавог камена и креча. У почетку држало је се, да треба употребити јаке дозе плавог камена и креча: 8 кил. плавог камена и 15 кил. живог креча на хектолитар воде, затим је ова доза мало по мало умањавана, и данас, најчешће се употребљава 2 до 3 килогр. плавог камена и 1 до 2 киле креча. Изгледа, да је лек састављен са овим количинама, довољан и дјејствује врло енергично. У колико се више умањава количина креча, течност се лакше растура. По кад кад су винодељци употребљавали нечист креч или добро непечен или од чести угашен, што све чини да сулфат бакра остане не растворен и онда је течност нагризајућа.

У осталом, употребом лакмусове артије може се лако сазнати је ли течност кисела; ако плава артија умочена у течност поцрвени, треба додати још мало креча.

Употребљавана је још једна течност, у којој је креч замењен са кристалима угљо-киселог натрона. Најобичније количине јесу: 2 кгр. сулфата бакра и 3. кгр. угљо-киселог натрона на хектолитар воде. Ова је течност клизећа и више пријања за лишће него бордовска чорба.

Е. Жирар правио је интересантне опите у намери да се извиди, која се од разни бакрени материја што се употребљују за раствор и прскање по лишћу, највише одржава да је киша не спере. Према тим опитима првенство припада оксиду и сахарату бакра.

Та се течност справља на овај начин: на један хектолит. воде узме се 1. кгр. живог креча, 1. кгр. плавог камена и 1. кгр. меласе (шећераста течност, остатак при фабрикацији шећера). При смеси образује се други сахарат бакра и креча. Ова течност има ту добру страну, да је киша не спира лако са лишћа и не нагриза најнежнија ткања.

Употребљаван је исто тако с коришћу и бакрени оксид (verdet) у количини 2. кгр. на хектолит. но ова количина може се смањити на 1. килгр. Растура се лако и не гори лишће.

Блак—Рот. —

Пре него што је примећен у Француској, Блак — рот је описан и изучен у Америци; тамо је сматран као најопаснији од свију биљни паразита винове лозе. У влажним и топлим годинама уништава најчешће 60 до 80% од целокупног рода.

1885-те год. први пут је примећена у департману Херол болест на грожђу, која дотле беше непозната у Француској и за коју Виале и Равас рекоше да је амерички Блак — рот. Појава те болести произвела је толики страх међу винодељцима да је се хтело одмах почупати чокоће и уништити заражено место ма на који начин, само да се затре гњездо заразе; али у исти мах открише на другим местима огњишта исте заразе: у долини Гароне, код Ажена, на Лоту, Аверону и т. д. И доиста, да зло није у првом почетку сузбијено, сви француски виногради били би заплављени исто онако као некад ојидиум и пероноспора.

Покушаји лечења, чињени у Америци са бакарним солима нису показале никаквог дјејства зато, што је лек употребљаван само на грожђу чим су се први симптоми болести приметили.

У Француској, доказано је, да паразит који проузровује Блак-рот грожђа, напада увек лишће на један месец дана пре и ту се оплођава, па тек из лишћа се расејава на грожђе. Опити чињени у винограду Егиљонском на утоку Лота и Гароне, показали су, да се лечењем са бордовском чорбом и другим сличним лековима може потпуно заштитити грожђе од Блак — рота. Исти, дакле лек служи противу пероноспоре и против Блак — рота.

Свуда, где је појава Блак — рота примећена, винодељци су удвостручили ревност и пажњу при лечењу, тако, да је ова нова болест, која би била тако ужасна, готово потпуно угушена; тек по где што се примети овде онде, али сада штета није знатна.

У осталом дјејство лечења, које је чињено у Француској противу Блак-рота, данас је потврђено баш и у Америци, јер у последњем званичном извештају од 1892 могу се видити следећи резултати, које није нужно објашњавати:

На једној парцели, која није лечена, остало је само 4% здравог грожђа; на другој која је лечена Бордовском чорбом 94% грожђа остали су здрави и неповређени од Блак-рота.

Антракноза.

Антракноза је болест винове лозе, која причињава у извесним местима знатне штете; постоји у нашим пределима од вајкада и производи на лози, лишћу и грожђу извесну сорту неправилне ране. Њено дјејство може се ублажити кад се лозе мажу на крају зиме са концентрисаним раствором 50% сулфата гвожђа, а да би овај раствор био још јачи (нагризајући) поспу се кристали сулфата гвожђа са мало сумпорне киселине пре него што се растворе.

Добро је да се лечење понови у размаку 8 до 10 дана. Лозе и цео чокот мажу се са замотуљком направљеним од крпа на форму четке, а ради бржег и потпунијег лечења употребљују се и за то удешени апарати.

Трулежнице (Pourridié).

Под овим именом означавамо извесне болести корена винове лозе, које производе неке гљивице. Тих гљива има више врста, али најопаснија је и највише распрострањена *Dematophora necatrix*, коју је изучио и описао пре кратког времена Др. Виала.

За сад се нема никаквог сигурног срдства противу ових гљива, међу тим болест се појављује нарочито у влажним земљиштима. Исушивање и одводњавање изгледа као најбоље средство за спречавање развића ових гљивица.

Црњ (Brunissure) и Калифорнијска болест.

Ове две болести врло су мало познате. Виала и Соважо испитивали су ове болести, и биће од замашног значаја ако се утврди, да „црњ" производи паразит исте природе (Plasmodiophora Vitis) који је узрок ужасне калифорнијске болести (Plasmodiophora Californica) што чини велику пустош у Калифорнији.

У осталом нова истраживања нужна су по овом предмету.

2. Инсекти — непријатељи винове лозе.

Пажња винодељаца управљена је поглавито на 7 врста инсеката, а то су: Филоксера (Phylloxera vartatrix) увијач лишћа (Tortrix Pilleriana), мајска гусеница (Tortrix Ambiguella), писац (Adoxus Vitis), виноградски буач (Altica ampelophaga), Опатр (Opatrum Sabulosum) и од скора подземни ровац (Taupin obscur).

Сваки од поменутих инсеката чини штету на свој начин: неки живе и ране се на корену, други на лози, лишћу, пупољцима или роду, те на тај начин причињавају мању или већу штету. Има их који су опасни за живот саме лозе, као филоксера, други нису за лозу смртоносни, али својим животом спрече чокот у свом нормалном развићу, нагризају поједине биљне органе чиме десеткују, преполове, у пределима и условима који олакшавају размножавање инсекта.

Против филоксере употребљује се америчка лоза, која добија сваки дан све више присталица; реконститујисање уништени винограда напредује врло брзо: 1888 год. било је подигнуто 214.727 хектара винограда, а у 1890 већ је било 436.018 хектара. И да не стоји на путу још неразрешено питање о кречним теренима, напредовење ишло би и брже.

Наводњавање винограда (потапање за време зиме) и ако нема противника, изгледа, да се умањава, јер од 33,455 хект. у 1888 год. било је 1890 = 32.738 хект. Усљед пропустљивог земљишта трошкови око наводњавања и машине за изношење воде постају већи, због чега винодељци одустају од тога начина и подижу на америчкој лози.

Од срестава за директно уништавање инсекта остаје као најбоље сумпорни угљеник, који се употребљује још у неким местима Жиронде, Дрома, Ардеша и т. д. али све више се напушта. Начин истребљавања (traitement d'extinction) употребљава се у Швајцарској, Криму, Алжерији и Шампањи.

О осталим инсектима нема се шта рећи што би имало нарочите важности при уништавању и спречавању штетни посљедица, а што није већ одавно познато.

3. Справе за лечење болести винове лозе.

Све справе — апарате — којима се служимо при лечењу болести винове лозе, можемо поделити у две категорије:

1., На оне, којима лечимо подземне органе лозе;

2., Справе којима се лече надземни делови чокота.

У прву категорију долазе апарати за убризгавање сумпорног угљеника: убризгач, плуг за убризгавање и справе за преправљање сумпорног угљеника и сулфокарбоната калиума.

У другу различни инструменти за растурање течности и прашка по лишћу и младим ластарима.

Овде не можемо улазити у детаљно описивање тако великог броја справа, нити како се с њима рукује; изложићемо само један површан преглед из кога ће се моћи видети добре стране појединих направа потврђених у практици као и неке нове изуметке, који још од сада обраћају на се пажњу интересованих винодељаца.

I. Справе за лечење подземни делова чокота.

Готово све ове справе имају за цељ уштрцавање и раздељивање сумпорног угљеника. Већина од њих данас више не постоји и не употребљујесе; међу овима готово сасвим је напуштен и плуг убризгач, који је употребљиван за велику културу и у почетку је полагана нада на велики успех; али, покрај све умешности и вештине у распореду ове машине, све имају ту ману, што сумпорни угљеник не остављају у довољној дубини, и што отвори за уштрицавање течности у земљу, нису сигурни од загушивања. Осим тога ни количина течности није равномерна и правилна.

Посљедице оваког непотпуног лечења биле су од рђавих посљедица за многе винограде, јер штета од инсеката опазила се и показала тек идуће године, због чега су неки виногради у пола а неки сасвим пропали. Усљед ових неуспеха и усвајања американске лозе, знатно је се смањила третирана површина у Лангедоку. Али напротив, у пределима са кречним земљиштом (Буш — ди — Рон, Вар, Високи и Ниски Алпи, Прованес) и у опште где поменути плуг није практикован, површина је знатно увећана, пошто је реконституција винограда са америчком лозом у таквим местима врло тешка и немогућа, те се је морао употребљавати сумпорни угљеник.

У падини реке Роне, Ардешу, Дрому, околини Лиона, Божоле и Кот-д'-ора, употреба сумпорног угљеника доста је распрострањена, па баш и у земљишту силикатном поред амерички садова. Исти је случај и у околини Бордовској. Свуда у опште, где је третирање са сумпорним угљеником паметно, у повољним условима и довољној количини вршено, успеси су били несумњиви и нису ретки виногради, који су одржани у плодности 10 до 15 година.

Поред филоксере овим се начином може с успехом дјејствовати против осталих непријатеља винове лозе живећих у земљи.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Одашиљање кајсија и бресака, и у опште нежнијег воћа. — Одашиљање ових плодова на већа одстојања врло је заметно и с тешкоћама скопчано, које се све

јаче гомилају, што се више пута, овако воће, спаковано у сандучићима, или корпама, мора претоваривати. Према покушајима чињеним у воћарском заводу у Гајзенхајму, напшло се следеће:

1. Да бреске пре одашиљању још брже сазревају, или доспевају — или боље постају презреле — него и касније и због тога их треба, према томе, бар за један дан раније брати но обично; другим реч'ма — треба их брати за паковање онда још, док нису потпуно сазреле, још недозреле.

2. Не треба штедити материјал за паковање, или попушавање, па макар, при паковању који плод и мање стао у корпу или сандуче, те да се не пригњече и не почну трулити.

3. Сандучаг не треба градити у висину јаче, но што могу стати два реда плодова, јер ће трећи ред одвеч јако притискивати и тако гњечити доња два реда. Сандучаг од 12·5 см. висине, 23·5 см. ширине и 33·5 см. дужине, за 60 плодова, особито су добра за паковање оваког ситног воћа.

4. Сањушној дрвеној струготини, саструганој као резанци или плакна, треба одавати у паковању воћа, првенство пред изресцима од артије и сваким другим материјалом за паковање. Дрвена струготина овако ситна, остаје сува, не може лако да се овлажни, пити повлачи влагу у се, као артија или слама, који на влажном времену на јако потпомажу и убрзавају трулење плодова.

5. Вата од памука, особито је добра за увијање ситних кајсија, само их треба претходно умотати у свиласту артију, јер се иначе плодови, који имају ситне маљице, за вате, тешко одвајају. И сињушна, влакнаста тресет одличан је материјал за паковање воћа.

— в —

* * *

Бисерак јако медоносна биљка. — Да цветови овог дубуна јако медом росе, доказ је што ова биљка у пуном јеку цватње јако мирише на мед и што је пчеле и на ветровитом и на кишном времену од јутра до мрака, силно посећују. Бисерак цвета у Јуну и Јулу.

— в —

* * *

О чувању печурака и гљива. — По лугу и пољани прикупљене гљиве и печурке треба сасећи у резањче, као за сушење кад се нижу на канап и треба их доста подебело наслагати у стаклаг за пиштељење нраставлања или у буп, па са солу с половином ките тежине, усолити и онда оставити на сувом, промајном месту. Растворена со, са пуштеним соком из гљива, гради „саламуру", која покрије резањче и чува их. Судове треба повезати комастом артијом и чувати их на прохладном месту.

Од ове гљиване конзерве треба употребљавати толико, колико је према њеној садржини соли довољно, да јело зачини.

— в —

* * *

Прецветане руже треба сасецати. — Ако желимо да нам ружино дубуче из' стабленце, дуго и непрекидно цвета, морамо недељно најмање два пут заћи по градини и сваки прецветао цвет засебно одсећи или сасећи. На тај начин ни мало снаге не ће из градњу семена и залисака пропадати, те биљке могу сву своју силу посветити стварању нових цветова.

Ако тако редовно сасецамо руже, оне ће цветати бујно и снажно, у живим бојама и крупним цветовима, да је једноме милина божија!

— в —

* * *

Оцена кубатуре живих дебала шумских дрвета. — За то има сијасет начина. Ако је дебло правилно развијено и без великог замета и рачунања можемо доста поуздано оценити количину дрвета и на следећи прост начин:

Пречник у висини прсију треба квадрирати, помножити, па онда добијени квадрат поделити са 1000. Производ количник, то је кубатура — садржина — дрвета у куб. метрима.

На пр. један раст у висини прсију, 60 см. у пречнику имаће.

$$(60 \times 60) : 1000 = \frac{3600}{1000} = 3{\cdot}600 \text{ куб. мет.}$$

раст од 80 см. садржаће = 6·4 куб. мет.

Овако можемо потпуно оценити количину дрвета читавог једног забрана.

* * *

Лепак за артију на стакладʼма. — Треба беланце у плитком чанку разбати у лаку пену, онда се остави да се сталожи, па се помоћу четкице с том течношћу омазују артије — етикете — а са чистом кпом се притисну на стакло. Кад се тај лепак једном осуши, онда се не ће ни на влази више смаћи са стаклета, па и онда, кад подуже у ладној води стоји.

* * *

Пренос живе рибе. — У Русији је опробан један особити начин за пренос живих риба; тамо не шаљу рибе у судовима с водом, но у сандучаг'ма напуњеним корпивом, која је са неким нарочитим (за сад тајна) хемиским средством натопљена. Тако издрже рибе 12 дана на путу.

Писцу је ове белешке познато, да и код нас пакују лети рибу у корпиву, нарочито пастрмке, и да оне издрже пренос и остану потпуно свеже. Корпива мора бити свежа. Рибе остану живе и кад им се комад леба ил' сунђера натопљеног у ракији, ил' шпиритусу мете у шкрге.

ГЛАСНИК.

Земља за обрађивање и главнији пољски усеви у Великој Британији. — По извештају, који је пољопривредни департман поднео енглеском парламенту, Вел. Британија, заједно са острвима имала је у 1893 години укупне површине 77,642.090 акра (1 енглеска акра равна је 0·404 хект.). Од ове површине пада на ораћну земљу, као и на угар и пашу 47,969.698 акра.

Кад се посматра земљиште, које се рачуна под културним, опазиће се знатна површина, која отпада на саме сталне пашњаке. Тако у реченој години била је површина сталних пашњака на 27,700.381 акра, према години 1873, када је било 23,363.990 акра, или 1883, када је било 25,598.520 акра. Овде није урачуната површина с детелином, есперзетом и различним другим травама, која се такође опаса и која износи 5,916.349 акра, према 6.240.900 и 6,371.799 акра у годинама 1873 и 1883.

Овом растењу природних и вештачких пашњака стоји на супрот опадање површине, која се заседа житним и махунастим усевима (пасуљом и бобом). Ове је у години 1873 било на 11,422.532 акра, а у години 1883 на 10,326.518 акра, док 1893 године спада је на 9,171.181 акру.

Најјачи је производњач пољопривредних производа Велике Британије — Енглеска. У Шкотској производи се у њеном размеру само овас и јечам. У Ирској пак гаји се овас и кромпир. Гајење хмеља налази се само у Енглеској, док гајење лана од укупне површине од 72.065 акра долази само на Ирску 68 хиљада и 715 акра.

— Ђ —

Стање стоке у Русији. — Руски „Архив за сточно лекарство за 1892 годину“ доноси да је за годину 1888 оцењено да у европској Русији може да има на 107 ¾ милијона крупних домаћих животиња; међу овима 20 милијона коња око 23 милијона говеда, 48¾ милијона оваца и 16¾ милијона свиња.

Од говеђе куге угинуло је на 80.000 грла говеда и 12.000 оваца; од пролрела пак угинуло је на 65.000 грла. Год. 1884 изнео је губитак од говеђе куге на 636.000 грла говеда и 35 хиљада оваца, сакагиле било је 1680 случајева, а беснила 2978 случајева.

— Ђ. —

НЕКРОЛОГ

Ноћу између 2. и 3. ов. м. око 10 и по часова после дуге и тешке болести преминуо је у Сомбору

СТЕВАН КОЊОВИЋ

учитељ у срп. православ. вероисповр. нар. основн. школи сомборској.

Покојник се родио 1856. Поред свога учитељевања био је још и помоћни учитељ у срп. учит. школи сомборској, за тим је био члан епарх. бач. школског одбора, члан срп. прав. црквшкол. скупштине у Сомбору, члан и повереник месног школског одбора, дописни члан српског пољопривредног друштва у Београду и бивши уредник „Домаћег Листа.“ После трудног рада у учитељској служби, коју је пуних 18 год. умре у 38 год. свог живота. Тело покојника опојано је по обреду свете православне цркве 4. ов. м. и сахрањено у породичној гробници; Мир пепелу његову и вечна му успомена.

ПАНТА КУРТОВИЋ

Почасни члан пољопривредног друштва, председник и оснивач дринобавског кола јахача „Кнез Михаило“ преминуо је напрасно 26 ов. мес.

У идућем броју изнећемо заслуге овог вредног радника на пољу витештва и привреде, Бог да га прости!

КЊИЖЕВНОСТ

Пчеларство. За потребу почетника и пчелара. Израдио Светозар Љ. Гавриловић. Цена 3. дин. 1894. VIII 307. 8°

„Успешно и с коришћу лако се може занимати пчеларењем онај, који поуздано зна, како се плоди пчела, како она живи и ради у кошници и у пољу. А сазнати све то колико је нужно, треба прочитати ову књигу два три пута.“

Тим речима одличног руског пчелара и научника Бутлерова, ја мислим да прикажем ову књигу, која је доказ велике љубави пишчеве према природи, која је резултат дугога и тешкога рада, која заслужује да у највећем степену и „печат практичнога рада.

Дело је израђено одлично. Оно је прави капитал за нашу пчеларску књижевност, јер скром Јована Живановића (чији рад у осталом опамо у масу није ни допирао), пико се озбиљно не бављаше овим послом, који је тако нуждан и за пчеларе од занатта, а који је безусловно потребан почетницима.

Овом књигом г. Гавриловић је поцунио једну врло осетну празнину, и ми верујемо, да ће она много припомоћи унапређењу и развићу пчеларства код нас, јер је се тој грани народ привреде од неколико година почело у јачој мери тежити, а што их је се мало у практици упућивало у пчеларење, тоје због тога, што, и поред све воље своје, оскуђевају с потребним знањем.

Најзад, ова ће књига показати свим нашим умним пчеларе — и теоретичаре и практичаре — да и сами предмет овај обрађују и другима олакшавају и омиљавају тај драгоцени посао.

Са тих разлога, нека је ова књига свакоме препоручена. Од писца се надамо, да у другом издању прикупи још више пчеларских поука, које су овога пута са много разлога и могле и морале изостати. Да је он за то способан, доказао нам је толиком својом озбиљним радом и на самом овоме делу[1].

А—ћ.

ДОПИСИ.

Горњи Милановац, 20 јула 1894 г.

Почетак ове године пропраћен је са мало снега, што је ретко над Србијом, а пролеће само и почетак лета, беше опет мање више хладно, те се не можемо ни у колико са летином похвалити; ну, ипак је се могло рачунати, како не на добар квалитет, а оно посигурно на квалитет, нзо пир: трава је било мање, него прошле године, но бољег квалитета, јер су на време обрађене скоро све ливаде.

Од друге половине јуни месеца, па до данас, т. ј. од времена нада настане топлији дани, у целој овој околини не паде нам ни капи кише, што пољопривредиике јако забрину, јер усеви превелико суше, окопавање и ноће, поче да страда толико, да се није могло надати, никаквој жетви. Једина је нада остала у страшилама, које су и по квалитету и по количини изврсне, а нарочито јесење и ране пролетње.

Посматрајући напасе пољопривредника, могло се видети, како се сваки забрињо и жељо очекује, кад ће нама пасти, те ли ону лутрајну врућину разбавши а земљу и њене хранеће честице растворн, и храну биљкама принесе а доходак повећа; а како не би, кад му је у томе цео његов труд уложен; ну поред свију жеља и очекивања, до данас не беше пиштн.

Већ је два, три дана, нако се колеба време и данас од јутра до пола један сат по подне беше веома топло, нада дуну јак ветар са олујом а после 15 минута, паде нам јака киша са градом, која је причинила и штете и користи, ну само у ово, окрени и у њиној опо-

---

[1]) Овај прилаз упућен је с овим писмом: „Прилаз овм хтео ја пошљем коже политичном листу, али, нако видим, да у „Тежаку“ ништа нема о том најновијем пољопривредном делу, шаљем га за ш. држећи, да ми је ту место. Исиоглаво је истина, што је г. Гавриловић у исто доба и аутор и уредник „Т.“ али то у овом случају не може ништа на симу стварутицати, пошто је „Т.“ једини пољопредни лист у Србији, који не сме изгубити из вида нојаву једног тако важног дела!

До сад је доцо и „Господар“ орган славонског господарског друштва у Осеку опширији и врло ласкави приказ за „Пчеларство“; што је интересантно — ни једна друга иарочито српски лист. На шта пише многи листови, којима је, често и с највећом пошгарином послата ова крајини знојем штампана привредна књига, нису је ни приказали, да је изишла; тако: „Видело“, „Српска Застава“, „Глас приморца“, „Српски лист“, „Застава“, „Вракшк“, „Србобран“, „Босанска вила“, „Gospodarski list“, „Gospodarski poučnik“ и многа др.

Овакав немар је за сваку осуду и пољопривредни писци, који надају књиге о своме трошку, у циљу за помоћну своме народу, не могу отуд црнети никакве снаге за истрајност и љубав на своме племенитом и тешком трагу.

Тнпа је „дух времена“ и — такво нас је ум подузео! За све друго има одзива и приказа, али оваква дела, морају да се боре с уредништвима и за част, да буду свету оглашена!!

лиња, јер у подаљим селима града није било, но само кише. Корист од кише лакше, пређашњих је штету, која је од града могла бити. Неома велика би потреба била, кад би још неко време падала киша, и онда би се тек могли бар у неколико надати, да ће мало боље доходне оно-годишње жетве.

Од неког времена у овд. варошки постоји и пољопривредна подружина, и звучамљивошћу свог предног председника, узела је пре извесног времена једно имање, намењено за опитно поље. Захвала на установљењу подружине, као и на добијеном имању, приказа председницу госп. Косте Борисављевићу.

Пчеларство је још у повоју у овд. крају, јер их је веома мало, који се овом граном баве, а и оно што има, то је још по старовом начину, тако да скоро нигде није отвореног гајења пчела, него све у прибрежака и само природа остављено. — Једино, само код г. Мише П. Михаиловића директора качерских рудника има ћерзовина, у које сам прошле године прегледао пчеле, ау о свему овоме као и о начину прегледања пчела, из пастира у сандучаре, писаћу у нарочитом чланку, пошто ни овде није могуће о томе говорити[1]).

Свиловођом се нико и не занима, а и услова за свило-бубе нема, пошто ни самих дудова нема у толикој количини, те да би се ова грана, могла одомаћити.

Као и по целој Србији, тако и у овом крају, шуке су јако запуштене, јер има толико опустошених и огољених места, којим се мора у што скорије време поклонити озбиљна пажња, те да се предузме рад, на пошумљавању огољених и опустошених места, док нас није постигле хрђаве последице, сличне француским, због опустошења планине Алпа и Сицилијанским, због немилосрдног сатирања шума.

На овом месту дредно је напоменути, да се на примену наше законе о шумама обрати што озбиљнија пажња, као и то, да прилеоци овога не буду са сокаља људи, који и не знају ни шта је шума, ни шумарство, а немо ли ли се борину о чувању и подизању истих.

Здравље је код народа повољно. Од неког времена појавила је се на говедима болест, од које већ има два случаја, да су угинули; полициска власт је извештена, а она је опет тражила лекара, да се болест констатује, ау од тога ништа. Кад дознам шаке и појаву болести јавићу о свему, јер ово сам случајно дознао.

Љуба В. Ковачевић
економ.

Пољна, 28 Јуна 1894. г.

Од 14 Јуна па све до 20 ов. м. нисмо имали кише. Ово овако дуго и лепо време било нам је на руци те смо сена и стрмна жита средили, али у исто време учинило нам је и веома велику штету, јер смо остали без кукуруза.

У мојој околини кукуруз служи за исхрану а стрмна жита подмирују кућевне потребе и испаљују порезе, јер код нас није као у другим крајевима развијено сточарство да ове потребе подмирује, а и неможе бити развијено зато, што немамо ни опитних а ни појединих поштата. Па како ове године нећемо имати кукуруза за исхрану, то морамо употребити стрмна жита а са испаштва јагања и других кућевних потреба ићи ће веома тешко. Сиротиња нарса већ долази у питање, јер неспремна дрвља, сиромаштина борба, проширено поверење и изгубљена вера у правосуђе, учинили су и чине да сваки само о своју невољи брине и не гледа шта се лепо и лепо збива.

При свем том што је овима неродица и што сељани веома мало пуде жита на продају и ван су неке веома високе због слабе трговине и под као се плаћа:

Пшеница	7—8
Јечам	7—8
Раж	6—7
Овас	7—10
Кукуруз	12—60 све од 100 к.

Ове године имаћемо грожђа на младих винограда и лепог, јер се није ове године појавила у мојој околини перонооспора.

Због суше лакше нам се биће побољшале, те ће бити оскудице и у сточној храни и зато сељани још сада журе се ракопадом стоне. Остављају само нуждан број за прилоз и послугу.

Здравље је у стоци добро и у народу није, јер влада сриболоа од које махом деца умиру.

Андр. В. Параћанин.

С пута из **Ваљева до Ниша** и натраг, 30/VI—8/VII 1894. г.

Путовање моје из Ваљева до Ниша било је махом онако те сам мало шта могао запазити. Осећао сам у Обреновцу 1. т. м. Сматрао сам за прво прилагу дужност да се јавим са среским председником там. пољопривредне подружине, г. Милошем Марковићем, свештеником. Он је био тако добар те ми је понудио свој коњилуг, који се састоји из приличног броја ћерзовина, разног система, и пешто плетара. Коњилуг му је одиста угледан, али штета што је место тесношно, те су и копнице врло утрпане, услед чега лако настуна плиње, а последице овога бивају огромне. Приметио сам да је било малог плиња, али нажалење пчелар то је предупредило. Копнице су му такве, да ће моћи добро сопнити, али мала неће имати. То му је узрок године.

Из његовог коњилуга отишао сам на подружинско пиње. Подружинско коњилуг такође лепо уређен, али стање копница је далеко слабије, као рече г. председник подружински, а ономе је узрок, што су прошле године претерано експлоатисане. Још ми г. председник рече да мисли, да коњилуг раздели према узлугу чланова, јер ће могу да плаћају стручног чегара поред пчелара. При овакими подружинским материјалним приликама добра и не би била штетна, јер рационално пчеларење пашло је себи поборнике у околини, који ће поћиње утицати на ширење рационалног пчеларења, него што би то био у стању коњилуг без довољног надзора и рада, који би само негативно утицало Али пиак требало би задржати ма и најмањи број копница, да буду увек опшо лепом пољском расадиику и парку.

Видео сам подружински расадник и парк. Обоје мора посетиоца да очара. Обреновчанима приписа прво место у Србији по заузимљивости за опште привредне стварн, а подружина обреновачка је прва међу својим другима. У расадиу виде се разне врсте воћа, из семена изведено, оказамљено разним начинима. Затекли смо калемара где калеми очесьем. У расадиу може бити око десет хиљада разних оказамљених и неоказамљених воћака. На расадиа дође се у парк, прво уређено постројен, а одавде у башту пред павиљоном, одакле Обреновчани долазе у шетњу и где се разхлађују чашом пива. Одиста лепо и нарисано место за шетњу.

Истог дана вечером се за Београд дођем а у вече железницом у Ниш, а одатле на Детињи, где сам пробавио четири дана.

Околина Ниша иилази се у жалосном стању. Кише није било, иако мештани кажу, још од Тројица. Стрмине су пиљаке. Стабљике пшенице, највеће иако, пуно, прва штура. Кукурузи још горе, пропали. Околина Ниша знаменита је најлепше виноградима. Виногради су сељанима око Ниша главни приходни извор, али их је он све, као и рашијех година са свим издао. Грожђа ће бити тек за дело. По виноградима имају доста пајсија, које су добро родиле и од којих неку приличну ракију. Околина Ниша не зна за шљивовицу, јер шљива немају. Око Ниша има врло мало ливада и оне су слабе.

Кад сам се из Ниша враћао двопиом возом видео сам како народ у велико жње пшеницу, која је иако где, и добра и лепа. Кукуруза

---

[1]) О овоме говори свако пчеларство, па је и у најновијем од Гавриловића, то је лепо описано.

Уред.

руже су такође местимично добро а где — где и пропале. Шљиве су у општ слабо поднеле.

Из Обреновца до Ваљева путовао сам колима. Уз пут шеварце су готову свауда покупљене, и може да се каже да су одличне сорте. Пш и кукуруза од Обреновца до Ваљева свуда су још добри али ако још који дан потраје суша упропастиће их. Шљиве су у општ слабо поднеле, а местимице никако. Растојог жира биће прилично.

Како је у последње време наступила јака суша, а пре ове честе кише, то и копривне стоје хрђало. Појеве је било свуда прао хрђало. Може се рећи да је ово појало 20%. О другостепена и народјима не може бити ни говора. На кад је рђасо појење да је бар било меда, али и њега нема. Главна паша у овим крајевима — липа и бела босиљак, прошла је за празно. Липу је омела паша а босиљак суша. Ако не буде што од јесење паше, са пошпицима биће хрђаво пчел. Пчелари, који су прошлих година добијали по 100—500 кила меда, ове године једва да су извадили 20—100 кила.

И ако је овакво стање летине, цене усевима су високе тако: Пшеница, зоб и кукуруз на ваљевској пијаци варирају између 7 и 8 динара по 100 кгр.

Цена пшеничном хлебу у Ваљеву је 0·15 дин. 1. кгр. Месо говеђе 0·90 д., свињско 0·80, овче 0·70, маст је 1·50 д. по килограму. Здравље је у народу и стоци повољно.

Мих. Ступаревић
учитељ

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 14. Маја 1894. год. у Београду.

Били су председник г. К. С. Таушановић, потпредседник г. Јак. А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Коста Главинић, Душан Спасић, Аца Живановић, Н. Вељковић, Паја Тодоровић и Т. Николајевић.

Председавао г. К. С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

94.

Прочита се записник XIV. Седнице управног одбора. — По прочитању записника одбор га усвоји.

95.

Прочита се писмо сталног одбора земаљског Већа свих „Кола јахача Краљ Михаила" којим се обраћа друштву с' молбом, да по могућству на сваки начин изволи удостојити својим изасланником привредно витешку свечаност у Зајечару, коју приређује 22 Маја ов. год. „Тимочко Коло Јахача", тим пре што тим. округ приређује 21. Маја ове године изложбу говеди, а по сазнању одавде ће поћи незнатан број стручних привредника. — Решено: да се од стране друштва изашље један изасланик и да се изда награда у 100 динара одгајивачу најбољег грла из II и III групе изложбеног програма говеди, но под условом да се награда не дели и да носи назив „Награда Срп. Пољопр. Друштва"

За изасланика изабран је г. Т. Николајевић чиновник Министарства народ. привреде.

96.

Прочита се писмо г. Ђуђ. Р. Јовановића економа из Лапова, којим моли друштво да га извести: има ли друштво справу — вршалицу — са гепом на продају; да ли је иста у добром стању; колико може за 24 сата да обрше пшенице; — пошто би је уступило и под каквим условима. — Решено: да вршалицу која се налази у друштвеном магацину, и како је од комисије оглашена као добра прегледају г. г. Богдановић и Вељковић, па према њиховом извешћу одговорити на питања молиочева, а што се тиче цене известити га да му се може уступити по цени од 550. динара у сребру под условом да половину полози кад му се машина пошље, а другу половину до 1. Новембра ове год.

97.

Прочита се писмо г. Стевана Болманца свештеника из Александрова, којим у име александровске подружине тражи плуг комбинован прашач — огртач, да овамошње сељане послуже, а подружина ће одредити једног банаћанина, да сељане обучи у раду. — Решено: да се упути одбору за извршење практичних радова.

98.

Прочита се писмо „пчеларско — воћарске задруге за округ Моравске", којим извештава друштво о свом оснивању, и да би желела да по Чл. 52. својих правила, буде у непрекидној вези са Срп. Пољопривред. друштвом. Шаље један примерак својих правила на увиђај. — Решено: да се умоли г. Вучко Богдановић, да правила прегледа и свој извештај поднесе.

99.

Прочита се молба, г. Живка Вујанића из Липовиште, да друштво преко свог управника добра у Шапцу, а на основу повластице коју има, без плаћате ђумручине и обртне порезе дигне вршећу машину из царинарнице шабачке, која ће тамо стићи до 20. ов. м. прилажке општинско уверење. — Решено: да му се по молби учини, пошто доказује уверењем да је машину купио за своју потребу.

100.

Прочита се молба Пере А. Јовановића овд. којим моли да друштво прими један казан за печиво ракије од сувих шљива, без ђумручине и осталих такса, који је поручио за своју потребу у Аустро-Угарској и који ће доћи на име друштва. — Решено: да се прими.

101.

Прочита се предлог уредника „Тежака" г. Св. Гавриловића да се изда у име награде за брау и лепу израду пољопривредног календара за 1894 годину, цинкографу г. Њемецу 30, а слагачима 10. динара. — Решено: да се г. Њемецу да 20, а слагачима 10 динара у име награде.

102.

Прочита се предлог г. Ђубе Којића наставника виноделства, воћар. школе о брзим и болим начинима поправљања пиног опалог виноградарства. — Решено: да се упути секција за ратарство, да предлог проштудира и своје мишљење поднесе. —

ЗАПИСНИК XVI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 27 Маја 1894 г. у Београду.

Била су председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јак. А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Живојин Јанићијевић. Др. Марко Т. Леко, Павле Тодоровић и Аца Живановић.

Председавао г. К. С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

103.

Прочита се записник XV Седнице управног одбора. — По прочитању одбор га усваја.

104.

Прочита се писмо г. Љубе Р. Јовановића економа из Лапова, којим извештава друштво да пристаје на цену вршалице, но само тражи да отплата буде у три рате: прва четвртина кад машину прими: друге — две четвртине до 1. Новембра ов. год и да му друштво монтира машину на месту. — Решено: да му се машина може уступити само под оним условима, који су му већ саопштени. А што се тиче монтирала може му се учинити о његовом трошку.

105.

Прочита се писмо г. г. Кедровића апотекара, Вучка Вучковића трговца, и В. Виторовића предавача из Крушевца, којим извештавају друштво да су опамошили пријатељи пољопривредног и сточарског напредка вољни да оснују у Крушевцу „пољопривредни и сточарски лаћиначарски завод“, која ће се састојати према упису из 4000—5000. акција свака по 100. динара, одплаћујући акцију за 2. године по 1. динар недељно, па моле да им друштво пружене у помоћ својим стручним мишљењем и набавком каквих подесних правила било домаћих или страних сличних удружења. — Решено: пошто се из писма не види, какве послове и у ком циљу мисли овај завод да ради, тражити да — јаве у главноме план, по коме мисле да оснују овај завод и са каквом задаћом.

106.

Прочита се писмо г. Драг. Н. Лапчевића економа из Пожеге, којим извештава друштво, да се прима избора за говорника на збору, који ће се славити за прославу 25-то годишњице друштвене, у питањима о комасацији имања и о уређењу пољске полиције; али моли друштво да и његов реферат о овим питањима прими и збору поднесе, — Решено: да се упути одбору за прославу.

107.

Прочита се акт председништва пероноспорног одбора којим извештава друштво да је од набављених справа и материјала за рад око сузбијања „пероноспоре“ задржано 18. „Сифонија“ са два млаза, 2. „Сифоније“ са једним млазом, 21. пумпу, 45. „аустрија“, 9. „Живаљевац“ и 2.250. вилограма плавог камења, а остале справе и материјал ставља друштву на расположење — за продају. — Решено: прима се к' знању. Међутим објавити цене справа и материјала за продају.

108.

Прочита се предлог уредника пољопр. Календара шта да уђе у Календар за 1895. годину. — Пошто је предлог прочитан а по свршеној дебати, предлог је усвојен, с' тим, да рок стечају за поучне чланке буде до 31. Јула ов. г. и кад их прикупи да реферише, који чланци од прибраних да се штампају у календару.

ЗАПИСНИК XVII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 10. Јуна 1894 год. у Београду.

Беше су председници г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јак. А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Др. Марко Т. Лека, Свет. Љ. Гавриловић, Паја Тодоровић, Ацда М. Живановић и Т. Николајевић.

Председавао г. К. С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

109.

Прочита се записник XVI седнице управног одбора. — По прочитању усвојен.

110.

Прочита се писмо новообразоване Милутовачке пољопр. подружине, којим извештава друштво да је збор усвојио учињене примедбе на правила подружине и према истима исправљена правила шаље друштву на увиђај и одобрење. У исто време моли за помоћ. — Одбор реши: да се ова подружина прими у састав друштва, пошто су овако исправљена правила сагласна правилима друштвеним; да се препоручи подружине да своја правила под надлежне државне власти потврди. Што се тиче помоћи указати јој кад се утемељи, и својим радом да докаже да ће се дуже времена одржати моћи.

111.

Прочита се молба Рада И. Бисерчића економа из Вруса којом моли да му друштво да на отплату један тријер I Б, јер се, вели, истрошио после свршене ратарске школе око набављања разних справа које су му нужне биле. — Одбор реши: на приложена на то, што је молиоц одмах после свршене школе предузео економски посао за који се у школи и спремао; што је тек у почетку овог тешког посла, и што је по уверавању г. Паје Тодоровића бив. управника ратар. школе, овај младић заслужан сваке пажње, — да му се тражени тријер да на отплату тако: да половину цене плати у току ове, а другу половину у току идуће године, ако на целу вредност тријера пошље обвезу.

112.

Прочита се писмо Вечног пољопрпр. друштва с' којим извештава Срп. пољопр. друштво да ће се од 25—29 (по ран 6—10). Септембра ове године приредити међународна изложба прикладних грла говеди и свиња на продају. — Примљено к' знању и решено је: да се обзнани у друштвеном листу „Тежаку.“

113.

Прочита се молба Паунa Пауновића земљод. из Коцељеве, којом, у име другова својих, моли да му друштво набави и на отплату да за годину дана жетелицу „Континентал.“ За сада да положе у име отплате 200 динара а на остатак да, да признаницу. — Решено: да им се тражена жетелица може набавати но с' тим, да се обвежу да ће је исплатити до краја ове године, јер им се ни под каквим условима дужи рок не може оставити.

114.

Прочита се молба Марјана Ж. Стојаљковића свршеног питомца ратарске школе а сада шумара среза јадранског да му се шаље „Тежак“ у пола цене. — Решено: одговорити му, да неможе.

115.

Прочита се молба г. Благоја Д. Тодоровића наставника ратарске школе, да му се да 25. комада књига „поуке о борби грожђа и прављењу вина“, поред поучне награде коју му је друштво задало за овај спис. — Решено: за то, што је г. Тодоровић за написано дело „о борби грожђа и прављењу вина“ добро хонорисан да му се да пет комада књига.

116.

Чита се реферат г. Вучка С. Богдановића о правилима пчеларско — воћарске задруге за округ Моравски и усвојен је предлог референта:

1., Известити задругу да ће друштво у смислу чл. 4. тач. 2. својих правила ступити у везу, и за то;

2., Изјавити јој готовост, да ће јој друштво помоћи својим стручним саветом кад га затражи, а и посредовањем у набавци справа и семена кад затражи и поручи.

3., Да ће друштво радо саслушати сваки предлог задругини у погледу унапређења пољопривреде.

4., Да се поводом изјављене жеље задругине о заснивању пчеларника и система кошница, од стране друштва изашље стручно лице, да прегледа на лицу места прилике за ову цел.

За изасланика, одбор изабра г. Аћу М. Живановића свога члана.

117.

Благајник друштвени г. Вучко С. Богдановић прочита извод о стању благајне за месеце: Март, Април и Мај ове године који гласи:

Остатак готовине из фебруара	3.641·35
Примљено у марту	13.579·40
» » априлу	3.772·90
» » мају	27.938·95
Свега примања	48.332·60
А издато у марту	7.760·60
» » априлу	5.434·70
» » мају	23.041·95
Свега издато	36.237·25

Остаје готовине за месец јуни ове године 12.095·35

Одбор прими овај извештај к' знању.

118.

Прочита се предлог г. Јосића Пецића, који је поднет годишњем збору и који је упућен одбору да га прегледа и по њему поднесе свој извештај. — Одбор реши: да овај предлог г. Пецићев прочита секретар друштвени и извештај поднесе са својим мишљењем.

119.

Г. Светозар Љ. Гавриловић предложи, да се ново — образованој пчеларској задрузи у Шапцу за ову годину шаље „Тежак“ бесплатно. — Предлог усвојен.

120.

Г. Вучко С. Богдановић предложи да се изабере један одбор, који ће да прегледа сву друштвену имовину и инвентарише све што је добро и употребљиво, а за одбачене ствари да учини предлог одбору да се расходују. — И овај предлог одбор усвоји а у одбор изабра: г. г. Јанова А. Марковића подпредседника, Вучка С. Богдановића благајника, Милутина М. Јовановића и Николу Вељковића члана одбора.

121.

Г. Аћа М. Живановић по тражењу перопоспорног одбора предложи: на упражњено место, за трећег члана перопоспорног одбора г. Вучка С. Богдановића. — И овај предлог одбор усвоји.

122.

Г. Свет. Љ. Гавриловић предложи да се изабере одбор за преглед и инвентарисање друштвене имовине у Шапцу. — Решено: да се овај предлог стави за идућу седницу на дневни ред.

Радови примљени за „Тежак“ који ће се штампати у даљим бројевима.

1. „Једна важна напомена одгајивачима свиња“ од лонгора Зарије Поповића.
2. Кочење и сметње пољској привреди — Аграрне прилике и недаће, њихови узроци и последице. —
3. О избору и мењењу сорта — од др-а Ђ. Радића.
4. „Тежак“ и сељак, од Ст. М. Мијатовића.
5. Услови здравља и узроци болести домаћих животиња — од Илар. Борђевића.
6. Вино од киселења воће — од Драг. Јанчовића.
7. Крављим мужарама мужи је — жир од др-а Ђ. Радића.
8. Две нове плеране сорте дуве — од др-а Ђ. Радића.
9. Побирство у округу ужичком — од Срете А. Поповића.
10. Шумарска политика од М. Обрадовића.
11. Школска башта од Саше Кучи. (подлистак).
12. Виноделање сад — од Благ. Д. Тодоровића (подлистак)
13. Жични мотка — од † Марка Николића.

Поред побројених радова, сваки уредник примио је преко 70 рукописних радова, од разних писаца и из разних година, од којих ни, које ће се и штампати; многи од тих радова и сад су мали, пису до сад могли бити штампани, али ће скоро моћи да се штампају, што су зелени и опширни; неке подписати, морају чекати на ред и т. д.

Да не би морали сваком појединцу и сваки пут одговарати, од сад ћемо доносити, на овом месту кратак извештај о примљеним и непримљеним радовима.

Уредништво

ОБЈАВА.

Српско Пољопривредно Друштво има у своме магацину на продају справа за прскање винограда противу „перонеспоре“ (пламењаче — луте росе) а и плавог камена за прављење „Бордовске чорбе.“

Цене справа и плавога камена су:

„Сифонија“ са пумпом, а са 2 млаза	75·—	дин.
» » » » 1 »	70·—	«
Прскалица сист. Нехвилов „Аустрија“ са 2 мл.	37·—	»
» » » » « 1 »	36·—	«
» » Живићев	22·—	»
Један килограм „плавога камена“	0·70	»

Ово се јавља имаоцима винограда а и осталој публици ради знања.

Моле се сва уредништва домаћих листова да ову објаву изволе оштампати.

Цена малим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Какве нам школе требају? (наставак). — Хибрид Фран. — О жутилу лишћа код винових лоза, које су изазвале на америчанским подлогама. — Градом оштећене воћке. — Још једно средство за разваде стовараства (сорцестак). — Колики би приход могли добијати из наших шума? — Извештај са пивоваљског конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Некролог.** — **Књижевност.** — **Дописи.** — **Друштвени и подруж. послови.** — **Подлистак.** — **Објава.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЉАЦИ У ОПШТИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 36 и 37. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 4. СЕПТЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

Због обуставе рада од радника у државној штампарији „Тежак“ није излазио од 28. Августа ове год. — но то ће се сад читаоцима накнадити издавањем дуплих бројева, докле се не стигне редовно излажење листа.

Уредништво.

Како се поступа даље са у зелено калемљеним лозама.

За успех у зеленом калемљењу од велике је важности даље поступање са калемљеном лозом. Ко мисли да је са самим калемљењем све учинио што је требало па да се калем прими, тај се љуто вара, јер често пута се дешава, да баш највише калема пропане са потоње непажње. С тога мислимо, да ће следећа поука у том послу добро доћи нашим винодељцима:

Све накалемљене ластаре привежи пажљиво за колац. Неколико дана после калемљења калем се обично мало покуњи тако, да би човек скоро рекао, да од целог посла неће бити никакове вајде, но већ трећи или четврти дан, може се лако знати, који ће се калем примити, а који неће и то помоћу лисних петељака. Ако такнеш на калему остатак лисне петељке и она ти лако опане, готов је знак да ће се калем примити.

После десет до дванајест дана обично почне калем напредовати и расте онда јако брзо. А да ластари из калема још брже расту, ваља сваких 14 дана да обилазиш калемљене лозе и да им закидаш све оне заперке, што расту из подлоге, а оне што избијају из нашег домаћег калема да привежеш за колац. У јесен, кад већ почне да опада лишће с лозе, можеш калемљене лозе полагати или потапати, или остави тај посао за идуће пролеће. При полагању или потапању пази добро, да загрнеш земљом само подлогу, а *од калема да није ни најмањи комадић под земљом*, то јест, да окалемљено место буде изнад површине земље за неколило сантиметара.

Једна је ствар што се приговара зеленом калемљењу, а то је, да се тобоже подлога до зиме не здрвени добро испод калема, те усљед тога такођер ни калем, а последица је од свега тога онда та, да оба дела зими прозебу. То се је до душе догађало пре, док је пероноспора лозе толико ометала, да је морало с њих пре времена опадати лишће, но данас, где се има тако поуздан лек од пероноспоре, не догађају се више такови случајеви. Данас се зна, кад се извесним раствором модре галице и креча, покропи лоза једном пре цветања, а другом 5 6 недеља доцније, да те године не може пероноспора нанети никакове штете тој лози. А и ако би случајно поред свега тога ипак остала која лоза, која се не би до зиме добро здрвенила, лако ју је у јесен отсећи, преко зиме у подруму у влажни песак утрапити и с пролећа у расадницу посадити да се ту окорени.

Ф. Јерговић.

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, заспитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; нека прионе бар да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале, која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати спажна.

(НАСТАВАК)

Из горњих редова које сам још лањске године штампао, провирује јасно начелни одговор мој на постављено питање: „*Какве нам школе требају?*“ види се и начин, на који мислим, да би требало прибрати и створити средства за остварење, школа какве се предлажу...

За остварење тих предлога, за оснивање таквих стручних школа, ми имамо и специјалне законе: „О нижим пољопривредним школама“, па ето и „Закона о занатлиским школама“; поједине одредбе из тих закона могле би се задржати и корисно применити за остварење овог предлога. На пр. она одредба о регрутовању ђака за овакве школе из појединих срезова, какве има у „Закону о нижим пољопривр. школама.“

Буџет за 1894. год. предвидео је и оснивање 3-ће ратарнице — али ова година већ је скоро на измаку а министарство народне привреде још није на чисто

са преговорима, где би ту школу основало, а камо ли да је и предузело претходне радове за уређење угледног имања за ту школу и т. д. Ма да је после тешких искустава са досадашњим школама пољопривредним, донекле оправдано такво обазриво поступање, опет то сувишно заузтезање, није ни од какве користи, јер и сувишно одуговлачење нема никаквог оправдања у оваквим случајевима, где се ради на остварењу горућих и хитних дневних, насушних потреба...

Пропала је давно прва, топчидерска пољопривр. школа — укинута је 1859. године; пропала је и земљоделско — шумарска школа у Пожаревцу, јер је након 10 година свога опстанка, укинута 1882. год. Она није удешавана по обрасцу топчидерске пољопривредне школе, да је она узета за основицу, да су њене добре стране у практичној настави примењене, а оно мало мана одстрањене; пожаревачка пољопривредна школа, отворена је *на калдрми*, зидана је на песку теориски и нарочито практички неспремних наставника и морала је пропасти! Зидана је на трошном темељу знања и умења, зидана је ангро, у великом стилу, без снажних темељача практичне наставе, без савремених учила, збирки и свега осталог, што даје масу темељног знања слушаоцима — *сусиендована* је,

И 1882. установљена је ратарска школа у Краљеву!

Она у Пожаревцу беше сувише теориска, узимати су ђаци из средњих гимназија, износило се мало практичне спреме; за ову у Краљеву, спуштен је сувише високо уздигнути дурбин: — узимати су ђаци из основне школе, много је више учињено за практичну спрему, приступљено је отварању њеном и са више искуства и са више и са боље спреме!...

Али, резултати, на крају крајева, као да се изједначују, као да се мане и добре стране и једне и друге врсте пољопривредне школе, додирују и изравњују!

Ђаци, по свршетку школе нешто се више одају практичноме раду, али опет не у довољној мери, да то благотворно утиче на пољопривредну масу, јер се у ратарску школу — узима сиротиња, која нема своје земље! Ни једним, ни другим ђацима, не даје се воље за рад, не отвара им се плодно поље делатности њине! Држави нису потребне и на даље такве стручне снаге, да пораде на својим стручним пословима — и ђаци, шта ће, трбухом за крухом, одлазе у све могуће друге струке!

Боље је из Краљева, но из Пожаревца, што размерно више ђака, одаје се по свршеном школовању, практичноме раду на своме имању. Горе је из Краљева но из Пожаревца, што ђаци излазећи са мањом стручном спремом и са мање општег образовања, морају да се задовољају са незнатнијим службама и положајима: — шумарском, писарском, порезничком и т. д. Докле ђаци земљоделско-шумарске школе, заузимају у државној служби, по свима струкама, одмах с почетка, далеко угледније положаје:

Замерало се и једнако се замера ђацима пољопривредних школа, што се одају другим пословима, одлазе у друге струке. А ђаци су за то понајмање криви — маом су из сиротније класе, без своје земље а држави су још једнако непотребни за вршење чисто пољопривредних послова!

Али и највећи противници њихови морају им признати, да су у свима положајима и у свима струкама, на којима су се по нужди зауставити морали: одлични радници! То им је зецело за утеху а и то много значи и то много говори: да је пољопривредно образовање у стању да конкурише с образовањем других струка!

Није нужно набрајати и примере за то!

Замерало се и замера се ђацима пољопривредних школа, што се не одају голих шака, без срестава,

ПОДЛИСТАК

БЕСЕДА

ДРЖАНА 28 АВГУСТА 1894 Г. НА ДАН ИЗЛОЖБЕ ДОМАЋЕ СТОКЕ У ОБРЕНОВЦУ.

По нашој хришћанској вери и нашем лепом српском обичају, сваки почетак нашег рада почињемо именом Божијим и молитвом.

Па држећи се овога правила и лепог нашег обичаја, благодарим Богу, што сам одликован овом дужношћу да и ја, са овога св. места будем учасник — као и најслабији радник — на овоме данашњем племенитом послу предузетог од стране нашег вредног „Српског Пољопривредног Друштва“ које је данас дошло у овај св. храм, да се у почетку свога врсног рада с нама заједно помоли Богу. Но при данашњој молитви узимајући учешћа као најслабији међу вама радник, радујем се у толико више, што ми је овом свечаношћу дата и та прилика, да се и поред молитве с вама заједно — поучимо и у хришћанској науци из данашњег Еванђеља; из кога сте поред осталога чули и то: како је један богаташ младић, дошао Христу Спаситељу и питао га: „*какво добро треба да чини, те да добије живот вечни.*“ А Господ му је одговорио: „*не уби; не чини прељубље; не укради; не сведочи лажно. Поштуј отца и матер и љуби ближњег свога као самога себе.*“ Ето то су добра, која треба и ми да чинимо те да добијемо живот вечни. То је наука из данашњег Еванђеља, којој треба да се поучимо и која је врло просто и разумљиво казана. А поред овакове јасности, бојим се, да би се вама као побожним слушаоцима замерио, кад би вам тумачио — да се на пример може убити, не само телесно, него може се убити и материјално и морално и душевно. Кад би вам даље тумачио, да је брак као Божија воља освећен св. црквом — извор свију малина човечијег живота. После, да не значи красти — кад се само туђе добро присваја; него да значи красти и онда, кад се другоме штета ма у чему и ма на који начин чини. Притом да се може јавно и лажно сведочити, не само на суду; него може се лажно сведочити и тајно, кад се ко оговара.

Даље да вам тумачим, како и зашто треба поштовати родитеље. А највише бојим се, да не би погрешио, кад би вам побројавао, који је то наш ближњи? А то зато, што сам уверен, да ви знате, да је наш ближњи: прво — наш сусед; друго — сви они, који с нама заједно живе, а поред ових и оно друштво у коме и ми живимо; треће — сродници и пријатељи; четврто — сваки добротвор, и напослетку пето — ближњи је наш и сваки човек, био он пријатељ или непријатељ. И потоме свакоме треба „*да чинимо оно, што смо ради да и нама други чине.*“

Ето то је укратко изведена наука из данашњег Еванђеља, које треба да се у нашем животу придржавамо.

Но при одређивању из данашњег Еванђеља — ко је наш ближњи, споменух да је наш ближњи и сваки „добротвор.“

Па о тим ближњима нашим које називамо добротворима, имао би вам данас много говорити; али се бојим да вам не постанем досадан. Но зато ћу се ипак постарати да пред вама као добрим и побожним хришћанима — који сте данашњу науку из св. Еванђеља примили к срцу — и у овоме будем што краћи.

Вама је познато, да се зове онај добротвор — који чини коме добра. Дакле добротвора има — који појединима чине

остављени сами себи, своме послу, да ору друмове ваљда ко' Краљевић Марко и да преврћу земљу — а заборавља се, да је код нас и са осталим струкама исти случај: код нас је сваштарство и мешавина струка, какве нигде под небом нема! Ретки су код нас људи, који су употребљени баш за оно, зашто су се спремали, да би се на прсте избројати могли!!

Не треба наводити примере: да филолози предају природне науке а природњаци — филологију, историју и т. д. и т. д. Его чак и у привредном савету професори и људи других струка претежу праве привредника!

Не да се привредницима, ни ту да учествују својим радом и да помажу својим саветом! Чак и ту има стручњих и позванијих!

Па после, заборавља се, да би се хтело да се тако стручна интелигенција, отера да оре друмове, онда, када у Србији могу да добијају државну службу и да заузму угледне положаје, људи потпуно нешколовани и неспремни! Заборавља се, да се још једнако у Србији боље рентира: интригирање, отимање о положаје помоћу политике и т. д. него ли искрен и својски, стручан рад, који те никад не пагнаћује!....

А знате ли због чега је све то тако?

Што се читава наших поколења, без обзира на струку, мало свикавала и спремала на рад, самосталан рад; што их је мало, који су теориску спрему своје струке, толико **испекли** *у практици да се смеју одважити на самосталан рад; што ни приликe уопште нису такве, да омогућавају и охрабрују такав рад!*

Код нас се једнако невало, причало, беседило наздрављало раду и дăлу — ал' се слабо шта радило и дељало!

То је општа мана нашег целокупног образовања и спремања, школовања!

Сва наша досадања поколења, дала су мало људи од рада, мало људи тврдог карактера, мало самосталних људи! А мислите ли, да школовање, да васпитање, на то не утиче, да оно није томе главни узрок?!

Слушајте матере и очеве, чиме одушевљавају своју децу још из детињства: „бићеш ми сине, доктор, професор, инжињер, официр, поп, учитељ!" и т. д. — ни једног не чух да рече: — „поштен занатлија!" — „вредан пољопривредник!" и т. д. У избору струка преовлађивали су у разним деценијама, разни унуси! Докле не беше још многе сеоске емиграције у вароши — беху у моди: попови и учитељи — желило се деци то да буду! Доцније улазе у моду, друге струке!

Радници, занатлије, пољопривредници никако не улазе у моду, ни у васпитању, ни у школовању!.....

Дакле ја мислим, да је општа мана пољопривредних школа — и виших и нижих, што не спремају *раднике*, потпуно „печене" људе у својој струци, теориски и практички спремне, ал' ако ћете боље практички, но потпуно теориски спремне!

И сад кад предлажем укидање школа — гимназија и реалки, који је одвише, да се начини места и да срестава, за отварање пољопривредних и занатлиских школа, којих немамо никако — моје је најдубље убеђење, да то треба да буду школе, које ће спремати практичне раднике, потпуно стручне и самосталне људе.

Ми смо се много угледали на странце, копирали смо их на јако, ал' не учинисмо ни један покушај, да их копирамо у овоме, што беше за нас најпаметније — да их копирамо у раду, у спреми омладине за истински, за својски рад. А међу тим никоме више, као пољопривредној Србији, не треба тако много таквог рада и тако стручних радника!

До сада је Србија, показала се као права уметница, у васпитању и образовању *варошке и сеоске господе*, са свима својим школама, што их је икад основала па, ма их после затварала ил' не затварала!

Ја ју ју ју

мањини треба на то да пазе, који су по простору својих њива ограничени, па им мора највеће старање бити, да са што мањег простора, што бољи род скину. Слабији земљорадник много теже осећа *једно* зрно уродиле у својој пшеници, него имућнији десет. Слабији земљорадник лакше ће и очистити своје сјево, јер га мање и треба.

При избору сјева треба пазити, да оно буде што боље; да је зрно што зрелије, што здравије, што теже, јер само таково зрно рађа најбољи род, таково је зрно у стању да одоле свима непогодама и само таково задржава своје добре особине. Добро сјево мора бити чисто од уродице, мора бити фришко, од последње жетве, јер старије је већ изгубило нешто од своје клицавости, с тога спорије и ниче и лако болује.

Најкраћу клицавост има семе разних детелина и трава; исто су тако краткога века и уљаста и лобна зрна; вёк клицавости траје код њих 2—3 године, ретко кад више, а варива су дужег века. Ко је приморан да узме старије семе за сејање, тај треба да га пре сејања овлажи и да га гушће посеје.

Први услов за добро сјево испуниће земљорадник онда, кад још на њиви изабере онај део непожњевеног усева, који најлепше стоји, који је најчистији од уродице; други је главни услов, да тај одабрани део остани 3—4 дана дуже на њиви, да зрно боље дозре и да га сасвим сувог пожње и увезе Што се оставе овог за сјево одређеног зрна тиче, врло ће добро бити, да увеземо одма и дасе овршн, па онда на суво, проветриво место сасне и до сејања чешће преврће. Ово вреди поглавито за пшеницу и за раж, а за овас и јечам је много боље, да се не овршу одма по жетви, него да се у сноповима оставе до пред само сејање, и тек онда да се овршн, очисти и посеје. Тако су искусни земљорадници пронашли да је боље.

Што се сјево у својим особинама мења, томе могу бити разни узроци, а у првом реду може дати повода тој измени и сам земљорадник, кад се побрине, да добије подпуно зрелог и развијеног семена. Бубрењем и поправком земљишта, преиначава се у њему старо својство, па и климатски односи преиначавају такође земљине особине, а то све доприноси, да се семе изроди, и да се стварају нове сорте и одлике, које имају и на себи и у себи сасвим друге особине од оних, које је имало оно семе, од ког су те нове, околностима преиначене сорте и одлике постале. На полетку доприноси овом преиначењу још и то, што су дугогодишњим сејањем разна семена по самој природи наклоњена да своје особине према приликама и разним природним појавама мењају; јер, што год се извесни усеви једнога предела дуже сеју у једним истим приликама, у толико се више у својим особинама мењају

Има биљака, које се лакше, а има које се теже мењају; оне биљке, односно они усеви, који своје особине на горе мењају, у којих плод лошији постаје после извесног времена, треба мењати чешће, као што је то случај код пшенице и код лана. Искуством је освештано, да за дуги низ година неће требати мењати сјево оног жита ил' другог усева, од ког је за производњу сјева најбоље и најразвијеније зрно бирано, коме је за сејање најбоље место одабрано и које је остављено да на класу подпуно сазре. Па и поред свега тога, има земаља, на којима се биљке пре изроде, па ма их ми најпажљивије неговали; исто тако има и предела, који су подпомогнути и особинама земљишним и особинама климатским, да у њима, поред обичне неге и пажње, увек и непрестано добри усеви рађају.

Просечна топлота једног предела, дужина дана и множина атмосферских талога, уплившу заједнички, да неком извесном биљу боља ил' лошија својства природе. Од туда и долази, да једно исто семе у једном пределу боље, у другом лошије рађа; да се у једном пределу кроз много година у роду не мења, а у другом се после 2—3 године изроди и буде лошије. И у самој особини сазревања, не само у доброти плода, мења се усев у разним крајевима; док у једном пределу неки ранији усев кроз много година раније доспева од других сората једног истог рода, дотле тај исти усев после 2—3 године ту особину изгуби у другом пределу, где га прилике у тој особини не потпомажу.

Ако су климатске прилике неког предела у тој мери неподесне, да земљорадник и поред све пажње и неге није у стању да неки усев стално одржи у својим извесним врлинама и кад види, да те врлине код извесног усева с године на године опадају, и није у стању добро семе за сјево да изведе, онда му не остаје друго ништа, но да сјево обнови, да га измене, да га купи са стране, где је своје особине у пуној мери задржало. Тај ће се трошак надокнадити вишегодишњом бољом жетвом. Најбоље је да се одма семе обнови, чим се појаве знаци, да усев у роду и родности попушта. Ово обнављање семена мораће се учинити код неког усева после 3—4 године, а код неког тек после 8—10 година. То ће зависити од рода усева, од начина неговања и од климатских прилика извесног предела.

Данас кад је лако добавити потребно семе и из најудаљенијих предела, па, што но реч, и чак из „чреко мора", неће та набавка и обнова сјева тешко пасти ни слабијем земљораднику; надокнадиће се њему брзо тај издатак, који ће бити у толико неосетљивији, у колико буду прилике његовога краја удобније, да више времена, т. ј. више година остане усев добар, да не мора сјево у скоро опет обнављати.

При набавци сјева, треба сваки добро да отвори очи: *одакле и од кога набавља*, јер се, на жалост, дешава, да се у продаји подвађује, што је много и код нас већ озлоједило, те су остали при свом домаћем сјеву — како је такво је! Али не смемо пренутати ни то, да су тим подвалама у многим приликама и сами набављачи криви, јер траже — јефтино, а *добро* семе, не може никад бити и *јефтино*. С друге су опет стране криви што им не испада ни од добављеног новог сјева очекивани принос, и зато, што не пазе на избор земљишта и на његову припготову. Прошла су давно времена, кад се чинила чуда; данас пак чине чуда само: добро сјево, добро и добро спремљено земљиште; где тога није, ту неће добрим родом уродити ни сјево из „земље обетоване"!

Особине, које треба да има ново сјево, понајпре су ове: *да што раније доспева, да код озимих усева одољева мразу и зимским непогодама, да одољева летној суши, да не полеже и да не болује*. Много се од њега захтева, али се све то и постиже кад је сјево из „добре руке" добављено, кад је у добро спремљену

земљу усејано и даље с пажњом неговано и у своје време пожњевено.

Рано досијавање је од врло великог значаја на високим планима, где је иначе сумњиво, дал' ће моћи неки известан усев подпуно да сазре, или онде, где би доцније био изложен неодољивој суши, па би с тога сигурније било, да буде раније сорта, да раније и доспе. Раније сорте нису у опште подложне ни суши, јер пре дозру, док још не наступе јаке жеге, а не подлежу ни болестима, које се на биљкама доцније указују.

Односно набавке семена треба и на то пазити, да се семе набави из оних крајева, у којима су климатски односи подједнаки нашима. Добављено семе треба да је расло на слабијој земљи, и онда ће се циљ боље постићи, него кад би се добавило из оних крајева, у којима су земље масније.

Кад се на сво овде изложено буде при сејању и измени сјева припазило, биће подпуно постигнута крајња циљ — добар успех и богата жетва.

Радић.

ЗНАЧАЈ РАНОГ СЕЈАЊА КУКУРУЗА.

Ја сам на овоме месту пре две године писао: да би требали раније да сејемо кукуруз.

Разлог за то навео сам: што је земља с пролећа влажнија и за орање погоднија, те се лако може узорати; и што рано посејан кукуруз добије времена да боље напредује и пре сазри; док, кад се одоцна с орањем, наступи велика прашена, земља се исуши испече, те се не може да узоре, и ако се узоре, кукуруз не напредује добро, доцкан зри, па, још ако јесен рано наступи, остане или недозрео или се неуредно среди, те се у салашу квари.

Ова година потврдила је моје назоре.

С пролећа је земља била погодна за орање и сејање кукуруза, али су пољопривредници пропустили ту тако згодну прилику, и задоцнили се с орањем. Доцније наступе непогодне прилике, и орање је се на сетну кукуруза продуживало чак до Јуна месеца.

Тако доцкан посејан кукуруз, пошто су га ухватиле суше, није могао напредовати, и берба је засвим слаба. Сем тога, ти кукурузи неће довољно бити зрели чак до друге половине, па и до конца месеца Септембра, а јесен је наступила рано, те и оно што буде родило, неће се моћи средити правилно, већ ће у салашима испровадати.

Ја сам први у својој околини, у пољу, узорао и посејао кукуруз. То је било пре Ђурђевдана. Тек кад сам ја прашио мој кукуруз, други су га у том пољу сејали.

При свој суши и непогодној години по кукуруз, мој је се кукуруз, баш за то, што сам га рано посејао, могао изборити од суше, развити и донети род много обилнији, него што ће донети околне њиве, па је и сазрео много раније од свих кукуруза у томе пољу. *Ја сам га обрао 31. Августа, а околни кукурузи још су потпуно зелени.*

Ето, каквог значаја има рано сејање кукуруза. Ја ово износим, те да бих на ову околност скренуо пажњу наших пољопривредника, јер је кукуруз свуда код нас у великом обделавању.

Само њиве подопљене могу се доцније засејавати, а све остале што пре, то боље.

А.

Које користи има пољопривредник од коња кад их сам гаји и на шта при том треба да пази.

Гајење коња као што је познато, скопчано је с новчаним трошковима и ризиком, па зато, пре, него што се приступи томе послу, треба узети у обзир све, како повољне, тако и неповољне околности.

Ево, које су у главноме користи, које се имају од коња, кад их пољопривредник сам гаји:

1. Трошкови око гајења коња и ако су велики, на овај начин неосетни су, јер се издаци не чине од једном, као у случају кад се набавља коња преко куповином. А ако се при гајењу обрати поле већа пажња, онда се ти трошкови стоструко награђују.

2. Подесним избором приплодних грла, пољопривредник је у стању, да према својим прилукама одгаји пасмину са свима жељеним особинама, домаћук, који му највише користи.

3. Пољопривредник је у стању, да се најбоље упозна са свима особинама свога домаћука, није изложен оним и многобројним преварама, које се чине при продаји коња.

4. Коњи још из малена навикнути су на храну, воду, нагу итд. коју ту имају, на зато су куд и камо напреднија и здравији од коња, који су купљени. Због промене у храни и нези, као и промене места, купљени коњи често и са свим омршаве и толико ослабе, да су чак и неупотребљиви; и,

5. Кад се гајење прави с пажњом и кад при том не оскудева и нужно знање, онда се од вољано изабраних приплодних грла, могу произвести изврсна ждребад, која се кад одрасту, могу по жељи — скупо продати. А продаја таких коње, данас је под нас тим више сигурнија, што се набавка прописних коња за нашу коњицу и артиљерију, врши сад куповином коња, који су у земља произведени.

То су главне користи, које пољопривредник има од коња, ако их сам узгаји, а да ово постигне, нала да се сети оних напомена:

1. Да се ждребад могу развити, нужно им је што више кретања. За овај циљ, најбоље одговарају добри и сувi пашњаци. Гајењем ждребади у стаји, не испуњава се овај услов, на зато таква ждребад и не могу као што треба да се развију, и. нашад пису тако издржљива, као она, која су била на пашњаци, која су се по своју вољи кретала. — Зато мала и распарчана имања и пису тако згодна за гајење коња, већ више за гајење говеди.

2. На случај, да за испуст ждребади нема довољног простора под пашом, онда им треба уделити заграђена трчалишта, да се бар у оним по поли играју, а у трчалиштa пуштати их, кад је време погодно — суво и лепо. Кретањем овим утиче се, код ждребади на јачање њихових мишића, тетива и костију, у опште на здравље њихово; и,

3. Коњи највише користе, кад су потпуно развијени, јер су тада у пуној мери снажни и дурашни. А да се то постигне ждребад не смеју се никако употребљавати на тешке послове, не смеју се ни терати ни јахати. Код нас ждребад већ у другој години више него послове као и матори коњи, на зато доцније и остану мала, и зато нејаком пате од бангавости, рђавог су става, имају криве ноге, бољују од различних болести итд. Само због овога пропадне или не може да користи у најмању руку узето, добра половина произведених ждребади код нас. — Ждребад треба тек од четврте године употребити на рад и то врло опрезно; рад да није тежак, и да се при том ждребе ни над не умара. Најбоље је, ако се ждребе учи поред каквог мирног коња, везујући их у лака кола.

Б.

ВРБОВАЧЕ

У овогодишњем „Темишу“ (стр. 92), неко је саопштио ову белешку:

„Мађарски пољопривредни лист „Falgarda,“ донеси следећу белешку: У ђулској жупанији налеме Словаци неку нарочиту врсту јабуке на врбу. Они то чине у процеп, или очешем. Јабуке добро рађају сваке године, па и онда, кад иначе друге јабуке, омахну, само су опоре. Словаци их зову „врбовке.“ Ако дакле на врби „не може родити грожђе,“ а оно могу јабуке.“

Ова ми је белешка одмах пала у очи, јер ја сам се, има 6—7 година, нашао, да о истој ствари пишем, али сам се уздржавао, бојећи се, да се људи не смеју тој „дрескости,“ верујући, да на врби не може ништа родити,

Али, окуражен овом белешком да и ја своја посматрања саопштим.

У прошлогодишњем „Тежаку“, говорећи о воћарству на пожешке околине, ја сам (на стр. 282) рекао, да од крушака има и једна врста:

„*Врбовача*,“ усијева у самој јесен, но и тада за јело није док не измрзне, па и тада није најбоља, но што по њему „као врба,“ те је отуда и назив добила.

Филологу је лако казати: сличност укуса дало јој је име! Али, помолог морао би се забавити са тим предметом, па би морао још и испитивати: од куд јој такав укус, сличан врби, да чак и име таково добије?

Он ће знати да воћка и врба у различним својствима и појавама сисају храпеће честице, па да отуд долази и њихов различит организам, живот итд.

Да помиња на калемљење крушке на врбу, не смем, јер не само да народ у то не верује, (он је већ о томе и пословицу скројио), већ не може ни у шали да ње довољно обја снења.

Он стаје ту, у чудноватој сличности укуса гледа неку природну аномалију, и оставља њене воћке као безначајан за њега; а да се њиме може бавити само филолог.

Али, ја смем потврдити овај факт: *да сам видео својим очима, како неки сељаци калеме крушку на јабуку на врбу.*

Они калемљење врше под нору. А то бива овако.

Одсечу једну врбову гранчицу, дебелу 2—3 см. и дугачку 25—30 см. На средини окалеме, добро вежу, обмажу, па онда ту „подлогу,“ врбову гранчицу, затрпају у земљу 5—8 см., полошке, а калем гранчица мора бити толико дугачка, да је и ван земље, на површини, толико има, да пусти *лист*.

Оваква окалемљена врба пусти жилице у земљу, вуче храну и — калем се прими. Калем — гранчица њласта и расте, док порасте до рода.

Овакве се воћке зову *врбоваче*.

Стварје она не само интересантна сама по себи, већ и врло чудноватр, јер је особита непојмљиво: како да се тако *несродна* дрвета могу калемити, да се калеми могу примити, и рађати родом опет дрвета, с кога је калем гранчица узета (разуме се с извесним степеном укуса подлоге)?

Учене стручњаци и зарад науке и зарад практичне примене не би погрешили, кад би овај растењски феноме испитали и објаснили.

Они би требали још да виде и то: да ли врба (подлога) вуче баш ону храну, која је потребна воћки (калему), или вуче ону, која је њима њојзи, па се онда, кад до калема дође, разлучује?

Даље, нужно би било испитати: да ли калем, над поодрасте пушта своје сопствене жиле у земљу, непосредно од *подлоге*; и да ли се у доцнијем развоју калема, подлога не изгуби, али тај феноме остаје вечито?

Кто посла и за помологе и за учене природњаке, а ми смо имали само ту намеру: да тај факт, калемљење крушака и јабука на врбу, потврдимо, и да доприносемо колико толико разјашњењу имену: врбоваче.

Драг. Н. Лапчевић.

ЈЕДНА СЕЉАЧКА БОЛЕСТ

Да човек буде здрав, нужно је да има све услове, који су нужни да осигурају здравље, а ти се услови налазе увек у оном друштву, које је постављено на правилним основама, у коме сваки човек добија све материјалне услове за спектрални развитак. — У друштву, где поред велелепних палата бедно стрче кућерци сваки посебан почињамо; где поред богато одевених, маса житеља иде гола и боса; где се на једној страни раскошно расипа а на другој сиромаши — ту се не може здравље ни замислити, ту се болести развијају и нове појављују, узимају већег и јачег маха.

Болестан друштвени строј, ни болестим и човечијим организмом...

Ко је ће хтео уверити да је то истина, могао је врло лако посматрајући развој друштвених прилика код нас, развој економског стања народног. Довле је народ у маси био бољег стања, докле је имао јаче хране, и друге здравствене услове, дотле су болести биле ређе, дотле је век човечији био дуготрајији. Чим је народ у маси отпочео сиромашити, на мах се здравствене прилике мењају, већина становништва мора да се храни слабијом храном, при том да више и теже ради, да из очајања пије ракију и друга пића, и болест се јавља у свима правцима на сав мах, да појаве очито свакоме: како је она пратилац сваког нездравог друштвеног система.

Излишно би о томе било говорити. Довољно је да за потврду тога споменемо: да је се у Србији, услед нагог имовног пропадања народног, појавила страховита болест пелагра, коју ћемо овде описати по д-ру Лази Илићу, који је о њој писао у „Делу.“

„Пелагра се појављује обично на сиротим пољопривредницима у овим пределима, где се најзаше обделава кукуруз.

„У гроцетеу Горици и Градишци, у Аустрији, почетком осамдесетих година, након неколико гладних година, пелагра се не само одомаћила, него је узела и велики мах, те је се лекарско друштво у Горици 1884 год. осветило, обзирало око себе и уследало низге страхоте, међу којима се лепо видела и пелагра. Те страхобе, др. Бергер изражава и описује овим речима:

„За последњих десетину година наступило је разболевање винове лозе, услед страшно утицајне мале цене земаљских производа, глади године, све веће дажбине и све већа скупоћа више су једно другоме на руку, те да потпуније економно стање особито сиротијих тежака и да тиме припреме земљиште за ширење пелагре.“

Као што се из ових неколико црта види, пелагра је последица храњења са грубом, слабом храном, преимућствено кукурузом; а не треба заборавити, да нешином бесплаћу лако помаже и иње ракије и шпиритуозних пића.

Да би вас у овоме уверењу што боље утврдио, доће нам до руку последња свеска „Врача,“ руског медецинског часописа, и у њему занимљив седница губернијских лекарских колегија, у коме налазимо овај став:

„Др. Косаковски је саопштио посматрање своје у психијком одељењу бесарабске преске болнице о болести „*Пелагри*.“ Посматрања су му из 1888 год. Прво је примећена пелагра у хотинском срезу, бесарабске губерније, и то Др-ом Холмским. Појављивање и напредовање на Пелагру, отпочело је се записивати од 1887 год. На рапората срезних управних власти види се: да број случајева сваке године све више и више расте, и, 1893 године, после глади, број је достигао до 3471 у току 7 месеци. Као што је познато, пелагра се шири у сељачком становништву, а то тамо, где за главну храну служи кукуруз. У Европи се појавала у почетку прошлог столећа у Шпанији, којем истог столећа у појединим местима у Италији, у почетку XIX столећа у Француској, а мало доцније појавила се у Мађарији и Влашкој. У 1847 год. она је јако напредовала у данашњем белецком срезу а 1893 год. Др. Козубов приметио ју је у терсонској губернији“.[1]

По и лекарски извештаји у Србији констатују ширење пелагре, ма да се на њу и не пази, сколико, колико би требало и о којој многи лекари не воде никаквог рачуна.

У једном лекарском извештају за 1880 год. између се вели: *да сељаци међу тулумину, као неки сурогат за кукуруз, да би се јачше нахранили*; а у другима се местимице спомиње пелагра.

Али, да се пелагра нагло развија, ми имамо личног уверења, а у томе нас и лекари кад би се више старали, могу још боље уверити

Разговарајући о њој ових дана са г. Др-ом Живкићем, он нам спомену, да је, за оно кратко време, како је у Пожеги, нашао на два случаја пелагре, а да је уверен, да је има много више.

---

[1] Др. Лаза Илић по Д-ру Бергеру вели: „Пелагра се јавља у Шпанији, Португалској, Италији, Француској и Румунији, на Криу, у аустријском Фрињлу и јужнио у јужној Тиролској.“

Од та два случаја, једна је жена, стара 28—30 година, има троје деце. Други је старац, није много ракије, дркти, испуцала му кожа по рукама, крљушта му се кожа по трупу, изнемогао, не може да једе. Жена је у првом, а старац у трећем стадијуму болести.

Ко се интересује да опширно сазна о овој болести, ми га упућујемо да прочита расправу Др-а Лазе („Дело," свеска за Април), а ми смо овде хтели да је потирамо као сељачку болест као последицу народног пропадања, као факт злог друштвеног строја, и на томе се, као немедик, заустављамо.

А.

БИСЕРАЦ ИЗМЕТНУТ

Пољопривредна посматрања и опити дају човеку маха, да се дубље посвети у развиће културних биљака, да их прати кроз разне мене и под разним условима, те да многога чега види, што преди и зчати и забележити.

Тако је и с другим пољопривредним радњама...

Објављивање тих посматрања и опита корисно је са сваке стране, колико да би се и други на то упутили, толико да би и успехе и неуспехе пред собом за оглед имали.

Не мања је корист и за учене стручњаке, који прибирају ову грађу, а у нашој су земљи веома оскудни.

Полазећи с те тачке гледишта, ја неке од мојих посматрања и опита вадим из бележника, остављајући многе белешке за други пут, због тога, што и сам писам могао чисте и јасне резултате извући, те сам приморан посматрање и опите на њима продужити, па тек доцније објавити.

*

Посејао сам у једном крају врта нешто мало кукуруза — сицилијанског бисерца.

О њему Др. Радић у познатој својој књизи вели само ово: „Зрно му је као бисер чисто и бело. Перпад га радо једе, иначе нема економске важности, осим што сачињава једну особену, на око врло лепу врсту за себе."

Ја сам ову врсту посејао за храну пернате живине, а нарочито још и с тога: да бих више семена извео, да и другима раздам; јер ова врста кукуруза *веома брзо* доспева, може се да засева по окрајцима и у врту, без уштрба по друге усеве, и, што је најглавније, не изискује велике неге.

На другој страни врта, поред леја луком засађених, посејао сам нешто жутог кукуруза осморедца.

Осморедац је тек о Илин-дану у млечном стању, а бисерац је већ сазрео и обрао сам га 16. Јула.

Али, на моје велико чудо, писам обрао *бисерац*. Нашао сам *жут*, ама потпуно жут кукуруз, од 12 реди, клипа колико и бисерац, зрна су му дугачка, мало већа, а врх клипа није зашиљаст као у бисерца, већ затупаст.

Знао сам да се кукуруз мења у разне врсте и суврсте, али је ово отерало даље, прве године изгубивши поред осталог и *своју боју*, свој облик — *бисерни!...*

Ово се да лако објаснити тиме: што је ветар наносио прах са класа жутог кукуруза на осјек бисерчев, те га оплодио Отуда је изашао жут.

Овим начином треба објаснити и то: што неможемо стално једну врсту кукуруза да одржимо, кад га опкољавају њиве с другим врстама засејане.

А—ћ

ГРАЂА ЗА УРЕЂЕЊЕ ПОЉСКЕ ПОЛИЦИЈЕ.

„Српско пољопривредно друштво" у једној од мајских седница донело је одлуку да се прослави двадесето-петогодишњица друштвена, која се навршује ове године. Поред осталих тачака, које ће се претресати на ванредном збору, који ће се о прослави сазвати, има једна тачка, која вели да ће се на том збору претресан и „о уређењу пољске полиције." Свави онај, који је живио у селу, који је радио у селу, лако може појмити потребу добро уређене пољске полиције. Нама је потребан један закон о пољској полицији, који ће правилно уредити све односе о потрицама, о чувању стоке, чувању усева и т. д. а потребно је и људи, да и један такав закон у дело приведу, те да не остане „слово на хартији."

Наши закони при оснивању и утврђењу наше државе, у првој половини овога века махом су радили људи, који нису познавали српски живот и српске обичаје, који нису познавали прошлост српску, него су махом копирали туђе законе и зборнике закона, те тиме нанели велику штету оном патријархалном животу српскога народа, разрушивши му задругу и многе друге лепе установе.

Ми данас обично вичемо на средњи век, као на век заблуда, на век таме, и на век племићског господарства а себарске потчињености. Вичемо за то што добро не познајемо наш живот у прошлости. Данас имамо више одломака и монографија историских, у којима се претресају животи и ратови појединих владара српски, дани, године и рођења појединих краљева и царева битке, порази, и убиства, често врло су опширно описане. А културни живот нашега народа остаје непрестано у заћећку. Тек у најновије време почела се обраћати пажња у појединим монографијама и на културни живот наш у прошлости.

Ми свесно не волимо нашу прошлост. Оно што осећамо пијетета, поштовања и љубави према њој, то је само за то, што нам је ту љубав и поштовање улила у срце народна појезија. Ми нашу прошлост, дакле, волимо што осећамо, а не што је познајемо.

Може се волети само оно што се познаје, а оно што се не познаје, неволи се. Тако је и са нашом прошлошћу. Ми нисмо проучили прошлост да би из ње могли да гледемо са мало више одређености на будућност.

Исто тако нама је непознат и живот саме масе народа. А много што шта живи и данас у нашем народу од оних лепих установа, које су негда живеле у средњем веку. Много што шта окрњено је, али ипак живи. Законска наређења из средњег века, из живота наших старих, већином су се изгубила, а оно што је било ушло у народ и народни живот, оно је животарило до постанка данашњих закона. Нови појмови и нова наређења унесена у наш народ копирањем туђих закона, исправа су побркала старе појмове нашега народе, а затим су их временом са свим потисли.

Нама је намера да на овом месту саопштимо читаоцима „Тежака", као и онима, који мисле на самој прослави претресати о уређењу пољске полиције, неколико законских одредаба из нашег старог законодавства, које би могле послужити као грађа за данашње уређење пољске полиције. Тим се у неколико даје могућност самим суделовачима на претресу, да томе раду приступе са више знања о нашој старој делатности и нашем животу у прошлости. Нећу рећи да су те одредбе из наше прошлости савршене и да се као потпуне могу и данас применити. Оне носе на себи карактер свога времена, али многе могу да послуже као грађа за данашње прилике.

За овај рад служе ми као извори „Законик цара Душана", за тим „Јустинијанов закон", који је преведен још за време цара Душана и дотеран према ондашњим српским приликама. После „Пољички статут" и „закон винодолски."

За ову нашу намеру најбоље ће бити да сваку одредбу старих закона наведемо у преводу. А, ако што треба напоменути то ћемо учинити доле испод текста у напомени или у самом тексту. Нарочито за техничке изразе старога законодавства.

* * *

Прво ћемо навести грађу коју нам пружа највећи споменик нашега старог законодавства а то је законик цара Стефана Душана.

О потри или потрици.

У нашем старом законодавству за потру имамо технички израз **потька**, и за стоку **добытьль** или живи добитак, за разлику од мртвог добитка. Исто онако као данас жива и мртва трговина[1].

[1]) Види Рјечник из срп. књижев стар. стр. 285 и 286 том. I.

У Душановом Законику, Новаковићево издање, имамо о потри оваке одредбе:

Чл. 177. „*За попашу.* Ако ко попасе жито или виноград или ливаду нехотице[1]), то попашу да плати што рекну душевници[2]), који цене, а ако ли навалице попасе, да плати за попашу шест волова.“

Чл. 179. „Ако се учини потра међу селима (т. ј. село селу учини), онда се плаћа 50. перпера[3]), а ако попасе влах (сточар) и арбанасин (исто) да плати 100 перпера. Од те потре цару половина, а половина господару, чије буде село.“

Чл. 180. Где дође влах или арбанасин на село (разуме се пастир са стоком), у том селу да не застане други, који иде за њим. Ако ли на силу застане и попасе стоку, да плати потру и што је попасао.

За пашу.

Чл. 16. „Село селом да пасе, куде једно село туде и друго, осим забрана законитих и ливада да не пасе нико.“

Овом члану да додамо једно тумачење. Као што се јасно види из овога члана свако село имало је своју сеоску својину, која је припадала целом селу, и цело село имало је право да је пасе, дакле није била својина ни општине као правног лица. Поред тога било је приватне својине а то су законити *забрани и ливаде*. Израз за *забран* у старом законодавству имамо **ꙁакѣль**, што изгледа да значи докле је обележено, забјељено, дотле је својина. Даничић вели „*silva septa* управо само *terminus*“; први израз значи шума ограђена, а други, који је и тачнији — terminus — међа, крај, граница; дакле шума омеђена.

Чл. 17. „Жупа жупи да не попасе стоком (овде стоји израз добитькомь) ништа. Ако се нађе једно село у тој жупи да припада или коме властелину или царству ми, или је село црквено или кога властеличића, — томе селу нико да не забрани пасти, — већ да пасе куде и жупа.“

Овај члан законика Душанова даје право користовања једном селу као и целој жупи. Ово такође значи да је и цела жупа, као год и село, имала својих испуста за попашу стоке, па исто тако као и код села није припадала жупи као правничкој личности, него целој жупи, тј. свима селима, која су у жупи. И сва та села, која су у тој жупи, имала су заједничко право попаше и користовања, па ма које село припадало цару, властелину, властеличићу или цркви. Ова одредба може да има и ту вредност што се често пута у средњем веку дешавало у старој српској држави да владалац даде само земљу неком у баштину или пронију, па он после насели људе на ту земљу. И ови нови насељеници после текли су право службености и користовања, као и друга села у жупи.

Оволико грађе даје нам законик цара Душана. А многе и многе одредби постојале су и вршиле се по обичају, које нису ушле у законик.

За време старе српске државе било је државних чиновника, који су били управници области и жупа, и који су строго павили да се извршују одредбе законске, ако пак не би биле извршене, сам је он плаћао својом кесом.

* * *

Да прегледамо законе приморских општина, који се односе на истакнуту тему. Овде ћемо се нарочито задржати на *пољичком статуту* као споменику, који има највише грађе за пољопривредне и имаовинске односе. Најпре да поменемо где се налази жупа пољичка и како је било њено уређење.

Жупа пољична лежи у данашњој Далмацији у округу, спљетском, на приморију између Спљета и Омиша тако, да се према северу граничи реком Жрновницом а даље мало атаром тврђаве Клиса, према истоку и југу реком Цетином, која овде прави велику једну окуку, а са запада морем.

Земља пољичка обично се називала *жупом* или *провинцијом*, а подељена је била на *дванаест катуна*. Поглавар се звао *велики кнез* или само *кнез*. Кнеза су бирали катуни на годину дана. Кнез је три пута морао у години обићи земљу и тамо суд држати са судијама и целим двором. Општинских заступника било је три а бирани су из три племена: Тишимира, Лимића и Кременића. Они су прибирали десетак и кривце на суд вукли и то због убиства, срамоте и крађе. Ту долазе још и канцелари, који као да су били главни чланови „двора.“ Ниже место од ових заузимали су *пристави*. Старешине катуна звали су се *катунари*. При суду о глави био је *поротни суд*. Становништво пољичке жупе делило се на четири сталежа: на *властелу*, на слободне *дидиће*, на сељаке, поданике, који су се звали *кметови* или *кметићи* и на пастире *влашићи*. Имаовина им се звала *племенштина*, а делила се на *баштине*, *ждребнице* и *подворнице* (закупна добра). Новац се звао *благом*. Скупштине су двојаке *катунарских* и *опште земаљских*, *жупских*. И на једне и на друге долазили су племићи и слободни. Оне су звале *збор*, *сајам*, *станак* или *веће*. На општим скупштинама су доносили законе. Пресуде и законе доносили су написане на памучној хартији, која се звала *бумбажина* (руски *бумага*?). Утврђиване су земаљским печатом „билиг жупски.“ Имали су меру, вагу и новац и т. д.

Сад да наведемо одредбе пољичкога статута о потри, и штетама, које чини стока, као и то како се и колико наплаћивало. Све чланове, који се у статуту односе на потру изложићу оним редом и означити оне §§, који су и у статуту. Тако имамо:

Чл. 85. „*Закон за кокоши.* Ако се кокош нађе у грожђу дужна је главом, убити и изести; а где кућу гребе (у оригиналу раздриба), слободно ју је убити.“

Чл. 86. *Закон о врту.* За врт је закон као и за виноград. Кад је време, да се неком поврћу може штета учинити од које живине, онда је ситна живина дужна главом;

Чл. 87. Али најпре треба да је врт добро ограђен, па опет господар од врта да опомене да му се чини штета, па тек после опомене ако се штета опет чини, слободан је ситну живеж убити, а велику зајмити — ухватити и затворити.

Чл. 88. И свињу је вољан убити, као и брава (овцу); ако је тако велика штета, која би се учинила у врту, вољан је и брава и свињу убити и изести као и у винограду[1]).

Чл. 89. И кокош, која чини штету у врту или у винограду, господар је слободан, прво опоменувши да му се чини штета, убити и изести једну, ако их је више; ако ли је певац међу њима, може убити на коју другу, али певца никако.

Чл. 90. Ако ли је у житу, које већ могу кокоши зобати, има господар од жита прво јавити, па ако се не чува, тек онда убити. Господар од жита у осталом може у сваком случају кокошку убити и појести је, само без пријаве дужан је дати опоме, чија је кокош, једну кварту мешања.

(свршиће се)

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ (ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

2. Справе за лечење ластара и лишћа (надземни делова).

Имамо велики избор ових справа, којима је задатак сузбијање криптогамски болести, што се појављују на ластарима

---

[1]) У оригиналу грехом.

[2]) *Душевник* у старом законодавству је човек, који суди по души. Они излазе, цене, па што нађу по души да је право, то и досуђују.

[3]) *Перпера* је новац рачунски старе срп. државе, две перпере сачињавале су један златни дукат, а једна перпера делила се на 12 динара онога времена.

[1]) При читању ових чланова пољичкога закона, нека се има на уму да је овај закон препис са некога старијег рукописа. А преписан је године 1400. Дакле свршетком XIV века.

и лишћу. За овај посао употребљује се или течност нарочито за то справљена, или прашак. Према томе за растурање течности имамо 1. пумпу коју носи човек на леђима радећи; 2. пумпу, коју креће сточна снага; и 3. апарат који носи коњ или мазга на самару.

За растурање прашка имамо мехове разне конструкције, путуње за сумпорисање, а може се прашак растурати помоћу кићанки од вуне и другог подесног материјала.

Пумпа коју човек носи на леђима.

Ова је пумпа данас усавршена тако, да се с њом може радити поуздано и сигурно. Можемо ове пумпе поделити на два главна типа.

Код првог, пумпа дјејствује на течност, коју тера у један ограничен ваздушни простор; улазећа течност заузима све већи простор и притискује ваздух, који притиснут дјејствује као федер на течност и осигурава равномерну количину и поделу. Код другог, суд је за течност хермотички затворен и јак. Пумпа црпи ваздух с поља и тера у исти суд дотле, док притисак не натера течност да излази на отвор, који је удешен за растурање. Овај последњи начин мање је усавршен у погледу потрошка нужне снаге при раду, међутим практична му је страна што се може механизам одвојити од сваког додира са течности, а кад се пумпи дода стаклени суд може се употребити течност, која метале нагриза.

При свем том пумпе првог типа пажљиво израђене највише су данас распрострањене у виноградима француским и страним.

За разбијање течности у врло фине капљице, које изгледају као магла, удешен је нарочити отвор на пумпи, по систему Американца *Риле-а*. Течност натерана притиском ваздуха од $1\frac{1}{2}$ до 3 атмосфере, долази на отвор и разбија се у веома фине капљице, што зависи од притиска и пресека на отвору. У случају запушавања, као, кад се ради с течношћу, справљеном од креча и плавог камена, има нарочити направа, којом се то отклони.

Пумпа, коју човек на леђима носи при раду, врло је подесна за малу културу, т. ј. мале виноградаре, а посао може извршити тако добро и пажљиво како се жели.

У почетку (прво третирање) може се с њом третирати један хектар и више дневно, а доцније, на свршетку сезоне, кад је се винова лоза у велико развила, једну трећину или четвртину хектара.

Апарати за вучење.

Несигурност у контролисању више радничких група, као и немогућност, да се у згодно време нађе довољно радне снаге за овај посао, а нарочито у тренутцима, који су од пресудне важности за сузбијање криптогамски болести, — изазвало је мисао за конструкцију апарата, које ће покретати сточна снага. Данас таквих апарата има много из разних фабрика и разних конструкција, а може се рећи да су механички усавршени исто тако као и они, што их човек при раду на леђима носи.

Са једним таквим апаратом, може се дневно свршити на 8—10 хектара; суд за течност вата 200 литара. Према овоме, овај апарат употребљив је само за велику културу и за винограде у равницама због чега прелазим она

Апарате за ношење на самару.

Осим два напоменута апарата, који одговарају потребама мале и велике културе, напомињемо и трећи, који може испунити захтев средње културе т. ј. винограда који се налазе на косама и повијарцима где је вучење неподесно или немогуће. У таким приликама употребљује се апарат кога на самару носи коњ или мазга. Из једне попречне цеви, што стоји у вези са судом за течност, шиба млаз са истим притиском и ситним каплицама, као што смо напред напоменули, и у исто време прека три или четири реда винограда.

На конгреској изложби било је више оваких апарата с којим се може дневно свршити око 5. хектара. Писац ових редака присуствовао је првом покушају овог апарата у винограду пољопривр. школе у Монтпелију. Рад је ишао правилно, при свем том што је дувао силан ветар. И ако би се имало много шта пожелети, опет се може сигурно рећи, да је веома велика уштеда радне снаге.

Апарати за растурање прашка.

Још одавно почео је се употребљавати сумпорни прашак противу *оидијума*, ради чега употребљавати су се меови нарочито подешени за то, кутије и китке од вуне за растурање прашка. Све су то справице мање или више подесне, и за ношење у рукама или на леђима. Рад је прост те и не треба много објаснења.

Ми не можемо завршити набрајање свију ових справа, што нам за обрану служе, арсенал нашег савременог винодеља, а да не истакнемо једну филозофску истину, која је логичка посљедица овога, истина која мора бити урезана у памћењу свију нас, а састоји се у ово неколико врста:

Биљке груписане у индустријске културе човечијом руком, губе самим тим највећи део срестава за природну одбрану; док напротив њихови паразити налазе у тим вештачким приликама једно најповољније поље за развиће, умножавање и распростирање.

Отуда је неизбежна нужда за успех наше културе, да наново успоставимо поремећену природну равнотежу, употребљујући средства за одбрану и нужну заштиту. Свака, од болести, винове лозе јесте један изредан пример овог закона, који влада свима бићима.

У последње време примећено је добро, колику нам бригу задају паразитске болести у виноградарству, пошто су готово постале предоминирајући предмет свију расправа што се односе на надзор винодеља.

IV.

Мраз и Град.

Пролетњи мразови.

Виногради страдали од пролетњег мраза. — Пролетњи мразеви оштете јужне француске винограде исто тако, као и оне на северу. Но штета је мања и појава ређа на крају јужне француске. Мраз је примећен у Алгиру и Тунису само много ређе.

Време мржњења. — Периода пролетни мразева простире се од 15 Марта до конца Маја. Најкритичнији тренутци јесу између 15 Априла и 15 Маја. Ова периода пружа се до 1 Јула за винограде у Лорену.

Оцењивање оштете. Од мраза учињена штета врло је различна према јачини мраза и природи оштећене сорте. Може неки пут изнети $\frac{1}{4}$ бербе; али, у извесним местима и $\frac{3}{4}$ целокупне производње.

Метеоролошки услови за пролећне мразеве. — Ови су мразеви неки пут изненадни и произлазе тада кад је ваздух веома узрујан. Разлађење је јако — 4° и — 5° и тада је најубитачнији и зове се *мраз*. Није га могуће предвидети у очи дана. Други пут, напротив, разлађење бива поступно и ваздух остаје миран. Температура спадне ретко кад испод — 2°: то је зрачење топлоте или *слана*. Може се у опште предвидети по поступном излађивању у очи тог дана и по провидности атмосфере

Разна средства противу пролећњег мраза

Вештачко димљење. — Употреба термометра-јављача с алкалом или живом или металом, корисно је за предупређење мраза. Извештај мора бити дат најмање на + 1°.

Огњишта. — Огњишта или ватришта што најјестиније коштају а најпрактичнија јесу судови напуњени катраном; али згоревање мора се надгледати. Лозе, траве, трње преливени са катраном, дају изобиљно дима, али мало траје. Теже се транспортирају и служе за уточиште свију инсеката па с тога се мора изгорети сваке године.

Размештај и удаљење ватришта. — Ако ћемо да имамо успешан резултат, треба ватришта запалити при 0° или + 1° па ма у који сат ноћи или јутра. Згоревање мора се продужити до после изласка сунца, док се топлота не попење за 1° или 2°. Препоручљиво је имати при руци термометар.

Ватришта треба поређати у једној или више линија окружујући виноград и ближе са оне стране од куд долази ветар за време мраза. Удаљење ватришта не треба да буде веће од 10 до 15 мет. имајући при том огњишта са 7 до 10 килогр. смоласте или катрањасте материје.

Многи покушаји чињени су са прашком креча, гипса. Резултати не беху сваки пут задовољавајући. Овај је начин још у току изучавања.

Натапање и наводњавање даје изредне резултате у местима где се може применити.

Најзад доцније резање и високо орезивање и ако није повољно за обилату бербу, даје могућности да се критична периода пролетњи мразева у неколико смањи.

Јесењи мразеви.

Ови су мање чести и слабији у јужној него у северној Француској. На Југу, у извесним годинама омету сазревање лозе, а на Северу затекну често пута одоцњену бербу, која се врши одмах чим мраз попусти.

Зимњи мразеви.

И зимњи мразеви често пута донесу штету виноградима, само што та повреда остане непримећена, или се приписује другим узроцима, зато што се тек примети при орезивању или кад вегетација крене. Зимњи су мразеви узрок угинућу поједини чокота калемљене лозе, које приметимо после зиме. Угинули чокоти морају се заменити одмах у пролеће.

Метеоролошки услови зимњег мраза. — Кад се температура снизи до — 10 или — 12°, онда и мраз учини своје дјејство. Присуство, снега са поледицом праћено са одмржњавањем и замржњавањем увећава штету. Лозе су обично јаче повређене ако после дужег периода топлијег времена, напрасно стегне јака зима. Зимњи је мраз од веће штете у влажним него у сувим земљиштима.

Почестно или потпуно загртање чокота пре зиме, у највише случајева, даје довољну и успешну заштиту против зимњих мразева.

Град.

Падање града чини највећу штету виноградима. Ако је јак може да уништи потпуно једногодишњу бербу, а донекле оштеги и ону идуће године, нарочито ако се учињеним повредама придруже још и какве криптогамске болести. Падање је града веома различно према пределима, па и према појединим местима у истом пределу.

Орезивање после града. — Ако град падне рано, пре 15 Јуна, зелено орезивање даје добар резултат за идућу годину. Од 15 Јуна до 15 Јула орезивање, показује се час корисно, час штетно. Орезивање у зелено после 15. Јуна 1892 године, показало се у окр. Херолу неповољно за плод идуће године.

Начини, како да се од града сачувамо, нису још довољне проштудирани да би их могли препоручити пажњи винодељаца. У оскудици превентивних или половних мера, изгледа, да је још најкорисније прибегавати разним економским комбинацијама, таквим као што су: осигурања.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Против опадања косе. — Препоручују јако у посследње доба помаду с *дуваном*. 40 грама истрошеног сувог дувана потопи се у $^1/_2$ литра воде; после 10 часова процеди се и изгњечи. Добијена течност мора се сталожити и избистрити, па се онда увари што гушће у суду, који се мете у други суд напуњен с водом. Од $^1/_2$ литра течности добије се овако јаког уварка дуванског 12—14 грама. Треба уварак смешати са 132 грама сржи — масти — из костију и помада је готова.

* * *

Мрље од мастила на патосу. — Чисте се са нешто разблажене сољне киселине, којом се поспу и оставе неко време, да их киселина растопи. Онда се неколико пута испирају добро с водом, која се непрестано долива и — дрво, патос, добиће најзад своју првобитну боју а мрља ће нестати.

* * *

Да се сланина не ужеже. — Препрочују да се пре скидања из димњака ил' сушнице, свака осушена — одимљена страна сланине, испере у кофи воде дотле, докле се не спере сва нерастопљена и неупијена со; онда је треба обесити на каквом промајном месту, па ће после 8 дана очврснути. Увијање у артију шкоди, јер задржава сланину у влажном стању и спречава кристилизацију и очвршћање сланине.

* * *

Петла са звонцотом о врату — држи редовно један живинар у Тургави међ својим кокошима. Задатак је овом звонцету, да не да приступити твору, куни и лисици у кокошар, јер чим се који од ових лопова пришуња кокошима, оне се узнемире и ускомешају, звонце стане звонити и разплаши грабљивце а и човека учини пажљивим на приближујућу се опасност.

* * *

Справљење олмицких кваргли. Кисело млеко с кога је скинута павлака загрева се на 36 до 38° Ц. дотле, докле се из њега сиревина потпуно не издвоји. Онда се сир добро притисне, и исцеди, изгњечи се прстима, на сваки килограм сира умеша се 5 декаграма соли (неки додају и мало вима) и добро измеси.

Онда се граде мали сирци (има нарочитих машина за калупљење сираца) и оставе се на сламу, да се осуше. Пошто се сирци осуше, мету се у киселу, добро усољену сурутку и наслажу једно преко другог у ћупове или мале качице. Ови судови се добро покрију и завежу, да ваздух не пролази и оставе се на месту око 9—12 недеља ради дозревања.

Добро сазреле кваргле треба да граде равномерну црвеножућкасту масу и да добију глатку, нешто влажну површину. Онда су готове за јело.

* * *

Јачање очњег вида. Изредно средство за јачање и одржавање очњег вида имамо у навици, да се очни капци и трепавице, обрве и слепе очи, посведневно, најбоље непосредно пред спавањем, овлаже се ладном водом.

И доиста нема ничега што тако јако и постојано снагу живаца крепи и што их чува од навале крви (главни узрок већине окоболних болести) но што је ово просто и невино средство.

Њим се треба неколико пута преко дан послужити, када се очи имају много да напрежу.

Сва друга средства за ојачавање и одржавање очњег вида смеју се примењивати само по наредби лекарској. Многи је патио већ од неизлечиве окобоље само за то, што је без лекарског знања, сам по чувењу употребљавао ма које друго, на изглед невино средство против побољевања очију.

* * *

Подлога стоци. Подлога стоци служи најпре као постеља, а за тим као прикупљач екскремената. Имајући у виду ову двојаку цељ треба подлагати и материје 1) које су угодне за лежање, 2) које имају довољно снаге да абсорбују чврсте и течне састојке 3) које имају у себи довољно азота. Подлоге богате азотом служе као добро средство за нагнојавање. Али и ако слама житна има с једне стране мање азота пег' рецимо стабло од кртоле, од боба, или какве друге легуминозе, она има с друге стране више еластичности и више моћи за абсорбовање, с тога је треба предпоставити свакој другој подлози. Количина подлоге зависиће од животиње којој се подлаже: рогатој стоци треба подложити више сламе (од 3 до 5 кгр. за 24 сах.); свињчету још мање (750 гр. за 54 сах.).

* * *

Гојење стоке. Теорија гојења. Животиње абсорбују у храни са свим готових материја, које их гоје. Али су те материје у тако минималној количини, да њима само не бисмо били у стању да објаснимо гојење. Тако је г. Перзо експериментишући на једној гуски нашао у њој после 28 дана кљукања 2 кгр. и 45 гр. масти, међу тим у храни унесено је било у њу свега 1 кгр, 120 гр. Јасно је дакле, као што је то приметио Сансон, да животињски организам има особину да претвори у маст извесне храњиве материје. Питање, које су то материје, које животиња у маст претвара, *дуго* је дискутовано и научењаци су се данас сложили, да су то у главноме: штирак, декстрин и шећер. Како се врши то претварање? Свакако једном сличном синтезом оној, коју је прво Бертело, знаменити хемичар француски извршио у свом лабораторијуму, склопивши од биљних састојака животињске материје.

С друге стране јасно је данас да се у организму животињском сало распада, *претварајући се у снагу, која се манифестује у каквом било раду или топлоти*, која треба да одржи сталну температуру животиње. Рад мишића, био он унутрашњи или спољашњи, изазива то распадање масти и губитак сала. Према томе ако се маст, коју животиња прима у се у храни, находи у количини која је само довољна да изазове енергију потребну за сваривање и за све друге покрете, онда гојења неће бити. Ако пак масти има у храни више него што је потребно да животиња изврши све своје покрете, сав од ње захтевани рад, онда ће се сувишак масти унесене или створене у организму наслагати на мишићна ткања и чинити тако једну врсту резерве за стварање нове енергије. Ако ова енергија није потребна, то значи ако животиња не врши никакве или тек слабе покрете мишићне, онда ће та наслагана маст остати у целини, нераспаднута; њој ће се додати све нови и нови слојеви и то је — гојење.

Маст се дакле или у храни уноси у животињу, или је животињски организам сам ствара из других субстанца: шећера и штирка. Маст унесена или створена у организму животињском, претвара се у снагу — енергију — која се манифестује у покрету. Отуд је практички закључак: За гојење стоке потребна је најпре храна богата у масним састојцима или у састојцима који се лако у маст претварају, а за тим потребно је да стока остане, што је могуће више у миру и тако не изазива распадање већ унесене масти; најпосле потребно је да животиња буде у што сталнијој температури. Опадање спољашње температуре изазваће стварање унутрашње топлоте, а ово бива, као што смо напред видели, распадањем масти.

Dictionnaire d' agriculture

* * *

Гојење свиња. — Треба изабрати свиње дугачке, којима је тело цилиндрично, и које су што је могуће више праве, без угнућа и грба. Свиње се најбоље гоје у пролеће и у зиму; гојење траје просечно три месеца. На сваких 100 кгр. тежине једног свинчета треба му дати дневно 10 кгр. куване кртоле — ово је најбоља храна за гојење. Разуме се да свињче од 50 кгр. добија 5 кгр. кртоле итд.

Врло је добро још давати свињчету свакодневно и ову храну: 4 кгр. кртоле, 4 литра кукурузног брашна, 6 литара масне воде. Ово помешано треба поделити на четири дела и дати му у четири пута.

Апсолутан одмор преко је потребан свињчету, које се гоји. Не треба га узнемиравати а поглавито не треба га ничим плашити.

(Larbalétrier)

* * *

Гојење волова. — Ево по једном швајцарском привреднику какве услове треба да има во одређен за гојење. „Кости мале, кожа танка, по облику своме во личи на буре.“ У опште привредник швајцарски бира за гојење волове мале или средње, никад велике; са кратким ногама, са кичмом правом као стрела, са леђима широким и равним, ни мало седластим; тело што округлије, груди широке; кожа танка а длака мека и увргнута. Не треба ни спомињати да во треба да је потпуно здрав, да је лаган у покретима, да није сама кожа и кост. Во меснат лакше се да угојити него во са свим мршав. Ако је привредник у намери да сасвим мршаве волове угоји, онда треба да их најпре неко време, најзгодније преко зиме, поштеди од сваког рада хранећи их добро. Систематично гојење треба да наступи тек кад се во заокругли, кад се сапи испуне.

Има три начина за гојење волова. Један, колико прост толико практичан је гојење на попаши; други начин је гојење у штали; трећи начин је комбинација оба прва.

О првом начину нема много шта да се каже. Успех зависи од избора траве. Од два система попаше, слободне и затворене, швајцарац — то зависи од земљишта — предпоставља први, француз други; то значи швајцарац пушта стоку на попашу и иде за њом; прати је, стара се само да се не загуби, стока сама бира земљиште и храну, остаје у равници или се пење на брда. Француз — говоримо о онима, који се поглавито баве гајењем стоке — везује тако рећи стоку за једну попашу, коју је неговао; кад се ова исцрпе преведе стоку на другу, отуд на трећу или врати опет на прву. Ово зависи, да боме, колико од земљишта толико и од облика сопствености.

Гојење у штали брже је, јер во остаје затворен, не троши своју снагу и тако не изазива распадање унесене масти. Гојење у штали треба применити на волове, који су достигли већ извесну тежину, јер је овај начин гојења много скупљи. Штале треба да имају сталну температуру од 14 и 18°C.; треба да су мрачне; јер светлост дражи волове на извесан начин и тиме успорава гојење.

Гојење треба зачети лакшом храном и продужити концентрисанијом од тренутка кад во почне губити апетит услед дебљања. Најбоља је храна кртола или репа.

Сансон, један од највећих знаљаца у питању о сточарству дели гојење волова у три периода и препоручује ову дневну храну.

I период: 5 кгр. сена; 36 репе; 4 кгр. прекрупљене зоби; 1 кгр. 750 гр. мекиња; 350 гр. измлевеног ланеног семена; 50 гр. соли и 2 кгр. 500 гр. колача од истуцане репице (Brassica napus).

II период: Сена 5 кгр. репе 33 кгр.; зоби 4 кгр; колачића од репице 3 кгр. 500 гр.; мекиња 1 кгр. 750 гр.; ланеног семена 450 гр; соли 60 гр.

III период. Сена 5 кгр. репе 25 кгр.; зоби 2 кгр.; мекиња 2 кгр.; ланеног семена 450 гр. соли 80 гр. колачића од репице 3 кгр. 50 гр.

Место репе може, да боме, да дође кртола.

Комбиновано је гојење двојако. Или се волови пусте у јесен на попашу, па се зими продужи гојење у штали, или се гојење у штали почне доцкан у зиму и заврши у пролеће на паши.

Телад се гоји ако им се у довољној количини даје млека. Млеку, са кога је већ дигнут скоруп, треба додати ланеног семена и зобног брашна. Разуме се да док су на гојењу, телад треба да су затворена, у миру и у мраку.

ГЛАСНИК.

Пероноспора у округу ужичком. — Ма да у државној статистици стоји: да у овоме округу нема винограда никако, ја ипак устајем да кажем: да их има. Скорим ћу изнети имена сопственика и простор засађен виновом лозом, доказаћу: да се винова лоза гаји у овоме округу од пре 10—15 година (разуме се: у малом обиму), и да се она све више распростире.

Овом приликом хоћу само да констатујем: да је се на виновој лози у овом округу местимице појавила пероноспора на листу, а негде и на ластару, који је се био почео здрвењавати. Пероноспора је се појавила лани, те пошто су врхови лозе од ње били постали неспособни за расађивање, то приликом овогодишњег орезивања лозе није расађивана.

Због тога, што нема винограда у већем обиму, као што их има у другим винодељским крајевима, то против пероноспоре нису никаква средства предузимана.

Идуће године биће дужност пожешке подружине да изврши прекање заражених лоза, и да правилно организује тај рад у у својој околини. **Л—ћ**

* * *

Колико је где у свету родило жита ове године. — Угарско министарство пољопривредно објавило је „*Статистику жита*“ из које, по „Oest. l. Wbtt-y“ вадимо ове податке:

У целој Угарској (разумевајући ту и Хрватску са Славонијом) добивено је ове године:

Пшенице 42,898.9259 (метр. цент.)

Ражи 16,263.168 дин.

У осталим земљама добивено је *пшенице* рачунајући у милионима хектолитра:

У Великој Британији	21·5
„ Француској	125·
„ Немачкој	36·
„ Аустрији	16
„ Италији	42·4
„ Холандској	2·2
„ Швајцарској	2
„ Белгији	7·5
„ Данској	1·6
„ Шведској и Норвешкој	1·3
„ Шпанији	34·5
„ Португалској	3·2
„ Грчкој	1·2

Ових 13 држава нису кадре да своју потребу у житу подмире властитом производњом, него морају са стране увозити. И тако *потребно је још* милиона хектолитара.

Великој Британији	60·—
Француској	7·—
Немачкој	11·05
Аустрији	11·25
Италији	10·05
Холандској	4·25
Швајцарској	4·25
Белгији	9·—
Данској	0·64
Шведској и Норвешкој	2·05
Шпанији	4·05
Португалској	2·—
Грчкој	1·01
Свега	128·49 мил.

хектолитара.

У државама, које извозе жито, било је ове године пшенице, у милионима хектолитара:

Русији (с Кавкаском) 128 (преостаје преко потребе за извоз 50);

Угарској 53 (преостаје 16);
Румунији 18 (преостаје 7)
Бугарској и Источ. Румелији 11 (преостаје 4·6);
Србији 3·5 (преостаје 0·78);
Европској Турској 10·5 (преостаје 2);
Малој Азији 20·5 (преостаје 1);
Источној Индији 91 (преостаје 8);
Уједињеним државама Сев. Америке 144 (преостаје 25);
Канади 15·5 (преостаје 5·5);
Аргентинској 41·42 (преостаје 26);
Чилској 8·5 (преостаје 3·5);
Аустралији 15·15 (преостаје 5);
Алгиру 6·5 (преостаје 1);
Тунису 5 (преостаје 0·60);
Мисиру 4·5 (преостаје 3·57).
Капланду 105 (преостаје 0·55)
Укупна сума свих извозних држава 577·88

Кад се одбије њихова потреба, онда за експорт (извоз) има 156·59.

Кад се узме у обзир, да су Јужна Америка, Аустралија и Африка већи део свога вишка већ раније извезле, онда остаје експорт *92 до 93 мил.*

С овом количином не би се могле све државе, које увозе храну, потпуно подмирити. Али како има још прилично непродате хране *од прошле године*, како у увозним, тако и у извозним државама, то се може узети, да ће се и ако доста оскудно, моћи подмирити потрошња.

Но, овде излази на среду још једна мала непријатност. Кукуруз је, како у Европи, тако у Америци, јако оманyо. С тога је у изгледу, да ће се услед оскудице ове хране, повећати много тражње стрмних плодова.

Код нас ће се, услед рђаве бербе кукуруза, извесно осетити велики недостатак, који тешко да ће се моћи попунити овогодишњим вишком жита, који је и онако врло незнатан. — Не знамо, само како стојимо са прошлогодишњом храном.

На сваки начин предстоји нам, да будемо врло обазриви са продајом хлебне хране, односно са *извозом ове*. Оскудице кукуруза, а мали принос остале зрнасте хране, утицаће врло осетно и на трговину сточну; — нарочито *извоз дебеле стоке* (у првом реду — свиња) биће слабији и ограничаваће се више на извоз полуугојене или мршаве стоке (палоције).

Нека буде ово једна патриотска напомена како привредницима, тако трговцима, — да не би земља, услед *несразмерног извоза* доведена била у велику оскудицу *насушног хлеба*.

— — **Ђ.**

* * *

Један диван пример. — У Милићевом селу (срез пожешки округ ужички), двојица до краја сиромашних пољопривредника *убрастве се.*[1] Слагали су добро, а напредовали су у раду не може бити лепше.

Брзо се покажу последице њиховог братства: они отпочну стално осигуравати своје стање својим личним удруженим радом.

Пошто су се мало заимали, ожене се обојица. Наставе опет рад, остављаши женама да се брину а кући, о радовима женским и о свему ономе, што је њихов задатак.

Напредовали су и даље. Но жене им се позавађају, и навале на своје мужеве да се поделе.

Они су их дуго, веома дуго, одвраћали и саветовали, али никакве вајде: оне траже да се они поделе.

Онда мужеви договорно а *одлучно* сваки својој жени каже: *да оне покупе своје прње и иду у свој род, а они неће да се деле.*

---

[1]) *О братству* читај мој рад „*Пољопривредна удружења*“ у „Тежаку“ са 1894 год.

Та њихова заповест не само да је била одлучна, већ су они захтевали: да жене одмах напусте њихову кућу, њихово браство.

Шта су тада жене могле друго урадити, него се измирити везујући од тада међу собом сестринску љубав.

* * *

Братсво ово постало је пре пет шест година. Браственици су били готово прави пролетери. Данас су толико заједничким трудом и љубављу успели, да су се отргли беде, у којој се сиротиња налази.

Жене им се слажу и такмиче се: која ће више урадити.

Браство њихово стално напредује.

Л—ћ

ПОЉОПРИВРЕДНА КЊИЖЕВНОСТ

ПОПИС ОБРАЂЕНЕ ЗЕМЉЕ

у

КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ

1889. године.

Тако се зове нова књига, коју је, по службеним подацима, написао наш статистичар, Богољуб Јовановић.

Та његова најновија књига јесте резултат пописа, кога су, по датим упуствима, а под надзором среских власти, извршили општински судови у целој земљи. За просечни жетвени принос, за сваки усев на по се, служили су писцу подаци, добијени од управе српског пољопривредног друштва.

Тим статистичким радом утврђено је дојакошње мишљење: да од целокупног броја становника у Србији 9|10 бави се искључиво земљорадњом и сточарством. Учињеним пописом констатовани су и ови врло важни резултати.

Према укупном броју домаћина, којих је у 1890 год. било 348.257, долази на власнике земље 73.88 процената. Осталих 26.12 проц. долази на домаћине, који, или немају своје земље, или живе о занату.

Теглеће стоке нашло се свега: 581.833 грла и то:

Коња и кобила	97.828
Волова и бикова	325.338
Крава	158.667

Из упоредне таблице о стању теглеће стоке за све округе у земљи види се: *да је Србија, за последњих година, учинила напредак у коњарству, а да број волова и бикова рапидно опада.* Највише теглеће стоке имају земљорадници у северозападним окрузима.

Од 4,858.940 хектара, колико износи целокупна површина Краљевине Србије, на земљу под културом долази 1,221.088·26 хектара и то:

под разним усевима	648.398.58
„ виноградима	43.304.82
„ шљивацима	63.681.40
„ ливадама и пашњацима	384.703.46
„ угаром	81.000 00

Кад се томе броју дода још и земља под шумом, испусти и утрине, што је, по подацима из 1888 год. износило 1 милион 041.625.51 хектара, онда излази, да у Србији има продуктивне земље: 2,262.713.77 хектара.

Према тим податцима Србија има продуктивне земље 46.57 процената, остатак пак од 53.43 долази на непродуктивну земљу. *Дакле, више од половине целе Србијне површине јесте земља непродуктивна.*[1])

[1]) Колика је „продуктивност" утрина и испуста — па и већине шума — зна сваки. То су махом провалије, урвине, пуста поља, од којих се и општине отресају! Уред.

Кад се број теглеће стоке испореди са површином земље, која се обрађује, онда излази: да на сто хектара засејане земље долази просечно по 96 грла теглеће стоке. Занимљива је појава, да у новим крајевима има више теглеће стоке, него у старим окрузима. Узевши у опште, са задовољством може се констатовати: *да је број теглеће стоке у Србији за сада још релативно велики.*

Обрађена земља налази се у оваком стању.

Од целе површине обрађене земље више је од половине под усевима. Једну трећину заузимају ливаде с пашњацима а остатак је под вотњацима и виноградима. Од земље под усевима долази

на	свега хектара	у проценту
кукуруз	298.495.69	46.03
стрмна жита	320.969.15	49.50
варива	3.058.39	0.47
баштенске усеве	15.966.95	2.46
трговин. биљке	9.908.40	1.54
У опште	*648.398.58*	*100.00*

Кукуруз и бела жита имају готово подједнак проценат. Пасуљ сам за се заузима врло незнатан простор, а исто тако и трговинске биљке са баштенским усевима, који се производе само за домаћу потребу.

Под кукурузом било је највише земље у пожаревачком округу, а најмање у ужичком. Проценат земље под пшеницом и другим белим житима био је највећи у топличком, а најмањи у рудничком округу, под варивом највећи у топличком а најмањи у врањском; под баштенским усевима највећи у београд.

Проценат земље, засејане трговинским биљкама: ланом, конопљом и дуваном, био је највећи у алексиначком округу, а најмањи у београдском.

Винограда је било у свима окрузима, осим ужичког. Њих је било највише у крајиньском, а најмање у подринском округу.

Проценат воћњака био је највећи у рудничком а најмањи у врањском округу.

Ливада и пашњака било је највише у рудничком, а најмање у топличком округу.

Из упоредног прегледа, који се износи за сваку врсту усева у размери обрађене земље према становништву, излази: да у Србији, према броју становника, има највише ливада и пашњака, а после тек долази земља под белим житима и кукурузом. Воћњака има сразмерно више од винограда. Размера за баштенске усеве, трговинске биљке и варива са свим је мала.

Жетвени принос **кукуруза** пружа нам оваку слику:

Један хектар земље под кукурузом даје 1200—2000, дакле просечно 1600 килограма кукуруза у зрну. Према томе, укупни принос кукуруза износи: 4,775.931 товар, у вредности: 43,604.250 динара по просечној цени, која је износила у 1889 г. 9·13 динара по товару.

Кад се тај укупни принос подели с бројем становника, који је на крају 1888 године износио 2.064.900, то онда од истога долази просечно на једног становника по 2.31 товара.

Жетвени је принос **пшенице** за 2,282.832 товара мањи од приноса кукуруза а пошто се од истога извози само пети део, то остаје довољна количина у земљи.

Од укупног приноса пшенице долази просечно по 1.21 товара на једног становника.

Просечна цена једног товара пшенице износила је у 1889 години 11.58 динара. Према томе, вредност укупног жетвеног приноса пшенице износила је: 28,870.086 динара.

Засејани простор **ражи**, и озиме и јаре, износио је свега: 25.769·57 хектара.

Жетвени принос озиме ражи износи просечно по хектару 10—12 товара, а јаре 8—10 товара.

Према томе укупни принос био је код ражи озиме и јаре 271.999 товара.

По просечној цени од 8.38 динара за један товар вредност укупног приноса ражи износила је свега: 2,279.352 дин.

Јечмом је било засејано 46.177·39 хектара. Ту долазе обе врсте јечма и озимог и јарског и то у овој размери: озимог 24.754·57, а јарског 21.432·82 хектара.

Жетвени принос са једног хектара износи просечно код озимог јечма 12—13 товара.

Према томе, јечмом засејани простор износила је укупни принос:

озимог	309.432 товара
јарског	235.651 „
у опште	*545.083 товара*

Просечна цена једног товара јечма износила је у 1889 г. 8·68 динара, а вредност целокупног жетвеног приноса ове хране: 4,731.320 динара.

Под **овсом** било је свега 52.986·45 хектара. По просечној оцени износи жетвени принос овса 10—14 товара са једног хект.

Према томе, укупни жетвени принос овса износи: 635.837 товара у вредности до 5,048.545 динара, по просечној цени од 9·56 динара по товару.

Под **крупником** било је свега само 7.492·95 хектара. Просечни жетвени принос његов износи по хектару 12—14 товара, а просечна цена једног товара била је у 1889 години 8·14 динара. Дакле, жетвени принос крупника у товарима износи 97.408 а вредност у динарима: 724.715.

Елде је сејано врло мало. Године 1889 било је под елдом свега само 1.381·95 хектара; дакле од све обрађене земље само 0·12 процента.

Просечни жетвени принос елде узет је од 9—12 товара по хектару, а просечна цена једног товара ове хране по 15 динара.

Највише је елде било засејано у ужичком и чачанском округу. Жетвени принос елде у товарима износио је 14.510·3, а вредност жетвеног приноса у динарима: 217.655.

Просо се још мање сеје и од елде. Године 1889 било је под просом свега само 417·57 хектара, дакле тек 0·04 процента од све обрађене земље.

Просечни жетвени принос проса узима се 10—12 товара од хектара, а просечна цена једног товара ове хране по 10 динара. Целокупни принос у товарима износио је 4.593 а у динарима: 45.930

Укупни принос **сламе** од кукуруза, белих жита, елде и проса износио је у товарима 10,304.587 а у динарима 25,761.467.

Та знатна количина сламе допуњује нашем земљораднику недостатак у сену; јер према односно врло малој површини ливада, које се с године у годину преоравањем смањују, приносе сена не би никако био довољан, да се домаћа стока исхрани.

Пасуља је у 1889 години било посејано:

	хектара	у проценту
самога за се	2.568·10	2·17
с другим усевима	115.955·93	97·83
Свега	118.524·03	100·00

Жетвени принос пасуља, који је био сам без других усева, износи по хектару 12—15 товара. Принос пак онога пасуља, који је био најбоље с другим усевима, износи само 2—3 товара по хектару.

Према овом просечном приносу израчунат је укупни принос пасуља и он износи у товарима:

самог без других усева	34.669
заједно с другим усевима	289.890
Свега	324.559

Кад се овај принос подели с бројем становника, онда излази, да је од истога доланило просечно по 15 килограма на једног становника.

Занимљиво је, да у новим крајевима потрошак пасуља износи једва половину оне количине, која у старим округима долази просечно на једног становника.

Просечна цена једног товара пасуља износила је у 1889 години 24·14 динара, и према томе укупна вредност целога приноса пасуља износи 7,834.854 динара.

Земље под **сочивом** било је свега само 490·29 хектара или 0·04 процента од целог простора обрађене земље. Према томе, и принос сочива био је незнатан; он је износио свега 2.451·60 товара, дакле просечно 5 товара по хектару.

Укупна вредност сочива, према просечној му цени, износи 73.547 динара.

И кромпира је било сразмерно мало. Земље под кромпиром било је свега 3.909·30 хектара, дакле тек 0·34 процента од све обрађене земље.

Са једног хектара може се добити 40—60 товара кромпира, и по томе сав принос, са напред поменутог простора, износио је: 195.466 товара у вредности до 1,665.370 динара, према просечној цени, која је износила 8·52 динара за товар.

Земље под **купусом** било је свега 3.424·20 хектара, дакле мање него под кромпиром.

Принос са једног хектара може дати од 15—18 хиљада главица или приближно око 100 товара купуса, а по просечној цени до 10 динара за један товар. Према томе, принос купуса у товарима био је укупно 342.424 а у динарима 3,424.240.

Под **бостаном** било је свега 2.425·84 хектара. Узима се, да један хектар земље под бостаном може дати 4—5000 комада лубеница и диња, у тежини око 80 товара. Просечна цена једнога товара може бити 10—12 динара.

По наведеном, дакле, износи принос бостана свега: 194.066 товара у вредности 2.425.830 динара.

Земље под **луком** било је свега 3.011·37 хектара. Посебице било је под луком

	хектара
црним	1.534·76
белим	1.476·61

Са једног хектара може се просечно добити 15—20 товара црнога лука, а 8—12 белог.

Приближна цена црног лука износи 10 динара, а белога до 30 динара за један товар, кад се купују веће количине.

Према томе био је укупни принос:

лука	товара	у вредности
црног	26.857	268.570
белог	14.766	442.980
у опште	*41.623*	*711.550*

Остали баштенски усеви, у које су узети: патлиџани, паприка, мрква и т. д. који при попису обрађене земље нису посебице однајани, заузели су: 3.195·74 хектара.

По варошима било је под овим усевима релативно три пута више него по селима.

Принос ових усева износио је укупно 38.433 товара у вредности до 384.330 динара.

Трговинских биљака као лана, конопље и дувана било је у год. 1889 9.908·40 хектара и то:

лана	601·77
конопље	7199·76
дувана	2106·87

Конопље се сеје релативно трипут више од лана. Принос од лана и конопље састоји се из влакна и семена. Принос лана даје по хектару 2—3 товара влакна и 4—8 товара семена.

Принос конопље износи по хектару 4—6 товара влакна и 3—4 товара семена.

Дувана у листу добије се по хектару 7—9 товара.

Према томе, износио је укупни принос:

	товара	динара
лана у влакну	1.503	198.390
лана у семену	3.909	195.450
лана свега	5.412	393.840
конопље у влакну	35.999	3,023.916
конопље у семену	25.199	1,259.950
конопље свега	61.198	4,283.866
дувана у листу	16.855	2,073.165
у опште	78.053	5,750.871

Лана и конопље има у свима округима, и то релативно највише у пиротском и топличком округу.

Дувар се сади највише у алевсиначком округу, за тим још у крушевачком, врањском и нишком. Мање га има у округима: ужичком, топличком, чачанском и крајинском, а врло мало у ваљевском и јагодинском. У осталих десет округа дуван се није садио.

Када се сведу уједно **сви усеви**, који су до сада на по се прегледани, изузевши само површину под пасуљом с другим усевима, онда излази: да је целокупна површина по свима усевима износила 618.398·58 хектара, а на једног становника је долазило 0·31.

Жетвени пак принос свих усева уједно износио је 10 милиона 60.947 товара, а по одбитку приноса од трговинских биљака остаје 9,977.482 товара на оно, што служи као људска храна. Кад се та количина испореди са бројем становника, онда долази просечно по 4·83 товара на једног становника. Целокупна пак вредност жетвеног приноса, рачунећи ту и трговинске биљке, износи у динарима: 108,792.452.

Виногради су пописани такође у 1889 години, али одвојено од остале обрађене земље. Том је приликом нађено да има: 43.304·82 хектара земље под виноградима, који су те године дали: 883.338 хектолитара вина у вредности: 19,143.780 дин.

Простор под **воћњацима** у Србији прилично је велики. Он износи 63.681·30 хектара воћњака. Према томе долазило је дакле на воћњаке 5·58 процента од целе површине под културом.

Приликом пописа воћњака бележен је поврај површине и број засађених шљивових дрвета, којих је свега нађено: 15 милиона 432.244, просечно дакле по 242 на хектару. Ово је одиста врло мали број.

Принос шљива оцењен је само приближно, усевши просечно само по 40 килограма са једног дрвета.

По тој размери износио је укупни принос шљива 7 милиона 716.122 товара.

Ради приближне оцене вредности приноса од шљива узећемо, да 100 килограма свежих шљива стају 4·90 динара, и према томе вредност укупног приноса шљива износи: 37,808.998 дин.

При попису обрађене земље нађено је:

ливада	215.069·22 хект.
пашњака	169 634·25 хект.
Свега . .	384.703.46 хект.

Од пашњака земљорадник има малу корист. А са ливаде вденуто је сена укупно: 8,057.596 товара у вредности: 36,823.214 динара.

Када ову укупну вредност сена поделимо с површином ливада, онда налазимо, да на један хектар долази просечно само по 171·20 динара.

Када горњој количини сена додамо приносе сламе онда излази свега 18,362.183 товара сточне хране у вредности 62,584.680 динара.

Ова количина не би никако могла подмирити потребу, према укупном броју коња и говеда, од којих је, при попису домаће стоке 31 Децембра, 1890 године, нађено: 991.136 грла, и када узмемо још и то, да од горње количине треба прилично велики процентат одбити на оно што се покварп.

Кад се међутим узме у обзир то, да наш земљорадник своју стоку изгони у поља и пашњаке, где она храну налази, а кад и саму стоку разгледамо, која је махом доста слаба, онда разуме се, да горе поменута количина сена и сламе може бити довољна, да се њоме потреба подмири.

Када све до сада изложено **о простору обрађене земље и укупне вредности приноса** уједно зберемо, наћићемо, да је укупна површина обрађене земље износила 970.454·02 хектара, не рачунећи у ту површину пашњаке.

Укупна вредност приноса свих производа, износила је: 228.329.910 динара.

Када се испореди **простор обрађене земље у Србији за годину 1867 и 1889**, онда, на основу података, излази: да је обрађене земље под разним усевима било у 1889 години више за 156.291 хектар. Простор земље под разним усевима увећао се дакле у току оне 22 године за 39·55 процената или за 1·80 процената годишње.

Из прикупљених података **о спољној трговини Србије с најглавнијим пољским производима**, који се износе за време од десет година, излази: да је Србија платила 428,007.357 динара за производе увезене из других држава, а примила је за своје производе само 398,951 983 динара, дакле мање 29,055.374 динара.

* * *

Таква је, у главноме, слика наша земљорадње, коју су дали апсолутни бројеви.

Књига, о којој је реч, украшена је са десет картограма и три дијаграма. Штампана је у државној штампарији и техничка израда њезина служи за препоруку.

Радови примљени за „Тежак“ који ће се штампати у даљим бројевима.

1. „Једна основа напомена одгајивачима говеда“ од доктора Зарије Поповића.
2. Кочење и сметње пољској привреди — Аграрне прилике и недаће, њихови узроци и последице. —
3. О избору и начину сејања — од др-а Т. Радића.
4. „Тежак“ и сељак, од Ст. М. Мијатовића.
5. Услови здравља и узроци болести домаћих животиња — од Вал. Борђевића.
6. Вино од кајсијевог воћа — од Драг. Лапчевића.
7. Крчевина мушкарца мушког је — мир од др-а Т. Радића.
8. Две нове хлебне сорте дувана — од др-а Т. Р дића.
9. Воћарство у округу ужичком — од Срете А. Поповића.
10. Пчеларска политика од М. Обрадовића.
11. Шпанска бивша од Саве Кучи. (подвестак).
12. Виноделачке свеске — од Благ. Д. Тодоровића (подвестак)
13. Житни жетељ — од † Марка Николића.

Поред побројаних радова, сађаће трећих примио је преко 70 рукописних радова, од разних писаца и из разних година, од којих ни један није се и штампао; многи од тих радова и ако су сађани, нису до сад могли бити штампани, нити ће скоро моћи да се штампају, што су ванини и опширни; нека полазници, нађу ће чекати на ред и т. д.

Да не би морали сваком понаособ и свима пут одговарати, од сад ћемо доносити, на овом месту кратак извештај о примљеним и непримљеним радовима.

Уредништво

С П И С А К

Радова које је сађаној уредник „Тежака“ примио при примању уредништва.

1. Уређење винограда П. Стојадиновића.
2. Да начинам за 24 ч. шампањац Љуб. Стјепановић.
3. Подрум и вино Ах. Р. Михаиловић.
4. Прантич, хектолитар за гајење печурака Ах. Р. Михаиловић.
5. Школална својства сточне хране О. Решић.
6. О пред. усл. за пол. нов. винограда П. Стојадиновић.
7. О шумама и њиховом гајењу. М. Т. Богавац
8. Како ће родити година Мило Савић.
9. О нашем сиру Саво Кучиварић.
10. Лизаде треба дрљати Вал. Борђевић.
11. Услови здравља дом. стоке Вал. Борђевић.
12. Вештачко гајење риба Вал. Борђевић.
13. Важнији начин обрезивања лозе Благ. Д. Тодоровић.
14. Шумари и њихове дужности „ „ „
15. О топлоти ваздуха Љуб. Јовановић
16. Житни жетељ Марко Николић.
17. Ужичка привредна задруга Драг. Лапчевић.
18. Вартогенерисе за пчеле Тоше Вемијамина.
19. Кин о образовању привредника Милан Грковић.
20. Напомене о избору приплод. коња Благ. Д. Тодоровић.
21. Опште напомене о канализацији Св. Љ. Гавриловић.

22. Неуништивање и напольавање Рид. С. Војић.
23. Подизање нових винограда Ф. Јерговић.
24. Писети од једног просесора.
25. Печење и пресл. рвиње Јов. Голубовић
26. Извештај пчел. пок. Задруге.
27. Воћно растило Бл. Д. Тодоровић.
28. Наука о зубрену др-а Волоа К. С. Таушановић
29. Грађа за пољопр. речник Драг. Лазићевић.
30. Елементи шум. газдинства И. Н.
31. Карбони пришак као лек Стеван Поповић.
32. О Мајдан-Пеку Д. Јесимовић.
33. О кадредњој радњи Св. Љ. Гавриловић.
34. Подизимо пошаре Богавац.

ОБЈАВА.

Српско Пољопривредно Друштво има у своме магацину на продају справа за прскање винограда противу „пероноспоре“ (пламењаче — љуте росе) а и плавог камена за правлење „Бордовске чорбе.“

Цене справа и плавога камена су:

„Сифонија“ са пумпом, а са 2 млаза	75·—	дин.
» » » « « 1 »	70·—	«
Прскалица сист. Нехвилов „Аустрија“ са 2 мл.	37·—	»
« « » » « 1 »	36·—	«
» » Живићев	22·—	«
Један килограм „плавога камена“	0·70	»

Ово се јавља имаоцима винограда а и осталој публици ради знања.

Моле се сва уредништва домаћих листова да ову објаву изволе оштампати.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Дат је у штампу

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР
ЗА 1895 ГОДИНУ

и биће готов до 1 Новембра ове године

Календарски део пољопривредног календара обилује разноврсном и интересантном садржином; у њему су календари православни римокатолички и мухамедовски, а осим тога нарочито је обраћена пажња потребним обавештењима за свештенике.

У поучном делу пољопривредног календара они су чланци:

1., Месечни радови (знатно попуњени и измењени).

2., О правилном припремању земље на њивама и о потребним справама за то (са сликама);

3., шта се постиже уништавањем код стоке, и како се оним начином до жељеног циља може доћи;

4., Метиљ код оваца, предохрана и сузбијање истог (са сликама);

5., Подизање винограда поновљ изломљена на сталном месту (са сликама);

6., Општински расадници и њихова вредност;

7., О сађењу воћака поврх путева (са сликама);

8., Важнији четинари који код нас расту и где се могу подизати;

9., И пољопривредни треба да води рачунске књиге;

10., Којим се радовима осим земљиног, могу занимати више пољопривредници;

11., Мерење стоке и Матијевићева шипљина за израчунање "живе тежине" код говеда (са сликама);

12., Мисирте и на птице (са сликама).

13., "И гора има своја сабиру" приповетка.

После овога много корисне белешке за пољску и пчелињу привреду, подаци из свих привредних грана, пољопривредни изгледи, установе и пољопривредна удружења у Србији. Преко Горе и осталим Српским земљама, поглавни списак новијих пољопривредних књига и шематизам чланова Српског пољопривредног друштва.

Календар ће изићи око 13 штампаних табака, а стаје само 50. пара динарских.

Како ће календар бити готово до Новембра ов. г. то се умољавају сва она, који га желе набавити, или који се хтедну задужити за његову продају, да се пријаве што пре Српском пољопривредном друштву, назначивши тачно колико комада желе имати и куд да им се пошљу. На вересију шиљаће се само оним, за које је друштво уверено, да ће *ускоро*, по примљу књига, новац послати; с' тога би много удесније било пријавом поруџбине календара и новац послати.

ПЧЕЛАРСТВО

ЗА

ПОТРЕБУ ПОЧЕТНИКА И ПЧЕЛАРА

ИЗРАДИО

Свет. Љ. Гавриловић

8° VIII и 301 страна, са 127 слика; Цена 3 динара.

Може се добити код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду, на чију адресу треба слати поруџбине и новац.

КРАТАК ИЗВОД ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ

И

ПРИРОДНИХ НАУКА

ЗА НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ, II ДЕО

ПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДНИХ ПОЈАВА И НАЈВАЖНИЈИХ ИСКОПА

(СА 120 СЛИКА У ТЕКСТУ)

ИЗРАДИО

Благоје Д. Тодоровић

НАСТАВНИК ГАТАРСКЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВУ

Цена 1 динар.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Како се поступа даље са у зелено налеђеним лозама. — Какве нам школе требају? (наставак). — О избору и измени сјева. — Значај раног сејања кукуруза. — Које користи има пољопривредник од коња кад их сам гаји и на шта при том треба да пази. — Врбовање. — Једна сељачка болест. — Бисерасти измегнут. — Грађа за уређење пољске полиције. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Пољопр. Књижевност.** — Списак радова. — **Подлистак.** — **Објава.** — Књижевни огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 38 и 39. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 18. СЕПТЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

Због обуставе рада од радника у државној штапарији „Тежак" није излазио од 28. Августа ове године — но то ће се сад читаоцима накнадити издавањем дуплих бројева, докле се не стигне редовно излажење листа.

Уредништво.

У КОМ ОБЛИКУ ТРЕБА ВОЋКЕ ДА ПОДИЖЕМО?

При решавању овог питања, може бити реч само о облику *котластом* и *пирамидалном*, јер су само то она два облика, у којима се воћке, без многог усиљеног вештачења, најбоље могу одржавати.

Кад прођемо наше воћњаке, па и већину наших домаћих градина, у којима се по нека воћка гаји, морамо просто признати, да ћемо, и у воћњацима и у градинама ретко где наћи, да су воћке у правом облику одгајене и одрасле. Сва су скоро дрва порасла онако како су сама хтела, без нарочите неге и пажње сопственикове, па ако је нека у неку руку и скресана, то је учињено по некој нужди, без цели, без икаквог предходно утврђеног плана: да се воћки одиста да неки известан облик.

„Иди с милим Богом; шта се мене тиче облик мојих воћака, кад оне мени само добро рађају, на нека оне расту како хоће!" помислиће, може бити, неко од штованих читалаца.

На такав приговор, могао бих сваком одговорити, који тако мисли, да он ни замислити не може од какве је вредности ваљана и у извесном облику правилно одржавана круна, и колико она упливише, не само на родност, него и на здрав пораст целог дрвета „од главе до пете".

Да дрво иоле *боље* роди, јасно је као јасан дан, да дрво треба да је понајпре здраво и крепко, па онда да има лепо раширену, правилно подељену круну, са јаким гранама и огранцима, који ће бити у стању, не само да рађају, него да род и одрже; на којој круни неће бити ни једностраних, непотребних грана а ни неугледних и неправилних празнина, које би могле испуњавати родне гране, на углед саме воћке, а на корист сопственику. И неподесно порасле воћке, прероде по неких година у тој мери, да хоће од рода да се поломе, али оне тиме сасвим иступају из своје правилне равнотеже, као и свака неправилно подигнута зграда, коју свака холуја може да сруши.

Али, да прекинем даље говорити о овако са немара хрђаво пораслим воћкама, које цео свој, дужи или краћи живот, у непрестаној борби за опстанак проводе. Погледајте у наше занемарене ваћњаке и напуштене поједине воћке, па ћете се уверити да је овако, како ја кажем.

Да од младости добро однегована и вештим кресањем у лепом облику одржавана воћка, сасвим другчије изгледа од неке напуштене, то ће свако живо око увидити; за то не треба стручног знања, па било да је воћка у котластом ил' пирамидалном облику одржавана, па ма како да је стара, увек ће се посматрач њеном лепотом задовољити. У свако доба године, па и зими кад је воћка гола, нага, радо ће ју сваки погледати, ако је правилно однегована, а стручњак ће по строју грана и огранака, које сачињавају облик круне, одма оценити вештину онога, који ју је кресао и неговао. Зими се може и најбоље да види свака погрешка, која је у кресању учињена: онда се може одма и утврдити поправка, коју треба у своје време учинити, јер кад воћка одиста, нити се могу онда погрешке добро пронаћи, нити се смеју поправљати, јер у *невреме* кресана воћка може пре да се упропасти, но-што би се могла поправити.

Скоро све врсте воћака, које данас гајимо, а које у хиљаде бројимо, имају мање или више свој непроменљив, сталан, природан правац и пораст у облику круне. Једне порашћују у густим, сочним гранама правце небу у висину; у других избијају као четка густи, слаби, водени млазеви, који никад рода донети неће и само воћку у родности спречавају; у неких се опет грање земљи повија и заиста би и до земље допрло кад га не би у томе вештом сечом спречили; има их и таковых, које врло слабо у грање порашћују, па кад би их тој њима природној особини оставили, остале би, према осталима, сасвим ретке — „крезубе", а вештом сечом, ми их можемо, не само попунити, него и на већу родност довести. У кратко речено, нема ни једне међу нашим племенитим воћкама, које,

за лепши облик и већу родност, не би потребовале сад овај, сад онај начин вештог и целисходног кресања.

Разуме се, да и природа сама себи уме да помаже у побројаним особинама; она никад и ни у ком случају не напушта поверена јој створења, док се у њима и једна искрица још од оних услова буде појављивала, која је за одржавање живота нужна.

Све има својих граница; и дрско порашћивање „небу под облаке" оних у висину растећих воћака, природа је у извесним границама спречила, јер она не дозвољава, да нарочито дрва до неба порашћују, па им је за то и сва трудба и мука узалудна, јер их, као што рекох, сама природа у тој сили спречава.

Прегусто порасло грање, било оно дебело и сочно, или танко и суво, проредиће се раније ил' доцније и само, јер у природној борби за свој опстанак малакше и онда изумре. Погледајте самој природи остављене воћке, па ћете се уверити да је тако; погледајте наше старије шљиваке, па ћете се уверити, да су поједина дрва зато пре времена пропала и изумрла, што су, без икакве неге остављена и напуштена, не само да подивљају, да све ситнији и ситнији род рађају, него и да пре времена изумру. Погледајте у запуштеним воћњацима на земљу — не можете од изданака да прођете; погледајте на саму воћку — не можете јој у оном сплету од грана, огранака и млазева, да нађете „крсног имена".

Па како изгледа плод у такових воћака?! С почетка и којекако; а доцније? Доцније ће бити све црње и горе, ако Бог не би с неба послао неко чудо, да воћку ванприродно оснажи и оплоди; али су та времена чуда давно прошла, ми за њих и незнамо, ми живимо у времену где тих чуда више нема, где на плодност наших воћака морамо сами да стварамо чуда нашим умним и вештим радом, а од озго с неба може доћи само благослов и — ништа више!

Велика је разлика у плодовима негованих, и у плодовима напуштених воћака. Често ћете чути од наших сељака, који — рецимо — крушке и јабуке на пазар доносе, да су им ти плодови пре 10—12 година били крупнији, и сочнији и слађи но данас. А што-ли то? Зато, што су воћке, без икакве људске неге, остављене само небу и земљи, у снази издале, па ће плодови у будуће бивати још и ситнији, док се на воћки не почне грана за граном да суши и не постане од „главе до пете" сам мртви суварак! — Веле, да је „у старије време било то исто воће крупније и боље." Верујте да је тако; али су те воћке биле онда и млађе и снажније, па су, и без велике неге, могле и боље и крупније плодове да рађају, а од тога доба напуштене, попустиле су у снази, па су морале попустити и у рађању.

Има случајева, да неких година и напуштене воћке роде, па може бити да баш и прероде, али су плодови тако ширљави, неугледни, без укуса и слаби, да их нико *бољи* неће да купи, него се будзашто мора да прода; па да сопственик таковог воћа не би време губио берући га и носећи на јефтин пазар, он подпусти свиње, да га оне позобају. А је-ли производњи воћа то цељ, да се свиње питомим воћем хране, од чега неће бити дебље, или је воће намењено људма, да се хране и наслађавају? Оно је сопственик учинио само по нужди, коју је сам изазвао својим немаром.

Превијање и одржавање воћака у разновидним вештачким облицима, то је управо ствар укуса, ствар променљива; то је и у воћарству само пролазна „мода", која се може да одржава у извесним границама, у мањим повртњацима, где уједно и као украс служи; а одржавање воћака у облику котластом или пирамидалном, није пролазно, није „мода", него је искуством утврђено, да су та два облика најприроднија, и да је и међу њима облик пирамидални, колико за крепко одржавање воћака, толико и за њихову сталнију родност, не само појединце него и у читавим воћњацима — најбољи. У томе се са свима онима подпунце слажем, који исто овако мисле, јер сваки од нас знамо то из сопственог искуства.

На извесном простору можемо сразмерно и више пирамидалних воћака да засадимо, јер у њих грање правце у висину порашћује, док се код котласте више у страну шири, и на тај начин и веће просторе око себе закриљује; то је обичан облик наших воћака у опште.

Правилно изведене и одржаване котласте воћке, имају такођер и у својих добрих страна; али се признати мора, да пирамидалне воћке, у којих средња грана увек као продужење самога дебла правце, као стожер, у висину порашћује, имају, ма с које их стране посматрали, првенство над свима другим облицима.

У котластих воћака има *више главних грана*, које треба увек, у једно исто доба, и у једнакој дебљини и у једнаком правцу одржавати; а то није лако чинити. У пирамидалних воћака пак, треба само ону *једну*, средњу, *главну* грану у своме правцу одржавати, из које ће увек довољан број споредних грана избијати, које је много лакше одржавати у извесним границама. У пирамидалних је воћака увек само један стожер, који од жиле срчанице, па до највишег вршка, све у складном поредку одржава и за правилан се ток сокова стара; из његове средине одилазе сокови правилно на све стране.

За котласте воћке, то се не може рећи; где грање на све стране нагиње и једна другу потискује, борећи се природним нагоном за неко првенство положаја у круни, мора бити и замашније и чешће неправилности, па ћемо с тога и видети, да на таковим воћкама, грање једне исте старости, и у дебљини и у правцу, неједнако расти. У том случају нема, нити може бити равнотеже у току сокова, а где тога, у ма којој биљци, а нарочито у воћкама нема, ту не може бити ни помена о правилном порасту и рађању. Па онда, кад се усљед те неправилности једна страна на воћки снажније развије но друга, па та страна онда и више роди, тада је она и више изложена опасности, да ће баш њу и вихор лакше преломити, и кад то буде, онда воћка остане шута, неугледна.

Са пирамидалном воћком не може вихор тако *једнострано* да се игра, јер у њој сокови правилно теку, са те природне правилности се и грање на све стране правилно развија, па је ту и род правилније подељен, и кад је вихор повија, повија ју је подједнако са свију страна као неко вретено, па не може тако лако ни бити једностраних оштета, као што је то случај код котластих воћака. Једнострано у тој мери поломљене и оштећене воћке, врло тешко пребољевају своје ране и повреде, и брзо чину.

Као што рекох, овом злу нису и не могу бити изложена пирамидална дрва, које може вихор, као и

сва остала, да преломиће попречне и да их из корена ишчупа, али их онако једнострано не може да онакази, као што може то да учини с котластим воћкама, јер кад им вихор оно у страну порасло и проширено грање ухвати да превија, он им и „ребра поломи!“

Могу још и друга упоређења поткрепити, којима се доказује, да је свака воћка и сигурнија и трајнија у пирамидалном, него у котластом облику. Ма колико да се воћар труди и сву своју вештину употреби, да гранама, на воћки котластог облика, да што правији прават у висину, неће моћи тако лако то да учини, као што ће моћи учинити код пирамидалне воћке, где грање и огранци по самој природи, више или мање, правце у висину нагињу. Код котласте воћке мора пре свега да се образује она празнина у средини, са које воћка и своје име „котласта“ носи, па с тога већ у самом почетку нагињу главне гране у извесном правцу и нагињу у страну, и те гране баш најбоље на тима воћкама и рађају, па неких година у тој мери и природе, да их мрамо подупирати, да се од терета не сломију, или да се до саме земље не повију, а после борбе тешко се ове гране у свој пређашњи положај повраћају, и онда губимо онај облик, који смо воћки пре дали и били ради, да јој у том облику и одржимо; те су воћке сад, са тако оборењим гранама, још већма изложене и квару од људи и од стоке, и квару од елементарних – природних непогода. Код пирамидалних воћака не може ни то да буде, јер гране увек правце у висину поравњују, сокови једним правцем правилније у висину нагињу, и не деле се на све стране у разним правцима, што воћку пре времена и ослаби.

Приметиће ми неко, да се и код пирамидалних воћака могу прередиле гране да повију; то је истина да могу, али немо њих одма за ону средњу главну грану, као за свој стожер, привезати, и оне се онда не могу повити као оне, које по самој природи у страну нагињу, као што је то случај код грана у воћака котластог облика, које немамо зашта на воћки да привежемо, него их можемо само да подупиремо. Код пирамидалних воћака врло је лако одржавати сво грање и особљеном, усправном правцу, и оно неће ни у ком случају потребовати подупираче са стране.

На положеним гранама у опште, много се лакше и маховина и лишајеви стварају и одржавају, јер се на положеним гранама влага дуже и лакше задржава, него на усправним, где се она брзо слива, и где нема влаге, не може бити ни маховине ни лишаја. Погледајте једну воћку и добро ју посматрајте са свију страна, па ћете се уверити, да ћете маховине и лишајева наћи највише на положеним и нагнутим гранама, а на усправним врло ретко, или врло мало, и оне увек изгледају чистије и светле, као да су углађене, што је знак здравља и једрине.

Напред сам рекао, да је пирамидалан облик и с тога корисније, што дотично дрво мање места заузима, и што се између пирамидалних дрва још и неко друго рашће садити може, јер им гранье не закрињује околину у тој мери, као оно котластих воћака. Испод пирамидалних дрва нећете, и после најмање кише, наћи сувога земљишта, а испод котластих дрва, можете се од кише и склонити, као под неки кишобран.

У котластом облику можемо само ниже воћке, и то у заклоњеном положају, подизати, где ће их још и вештa рука, као што ваља, моћи да одржава; иначе у свима другим случајевима, имају превасходство воћке у пирамидном облику.

Све напред побројане добре стране пирамидалних воћака, јасно говоре, да је са сваког гледишта боље и пробитачније подизати воћке у облику пирамидалном; с тога препоручујем и нашим воћарима, да о овоме и сами промисле, да добро од хрђавог одвоје, па *боље да усвоје и у своју корист да одрже.*

Радић.

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, васпитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; пека припне бар да спреми будућа поколења, која ће остварити наше идеале, која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати снажна.

(НАСТАВАК)

Од свију школа пољопривредних и занатлиских, које сам на страни лично посматрао, или о којима сам читао, највише ми се допало уређење две такве школе у Клагенфурту (Целовцу) у Корушкој, које сам ове године посетио. Једна је нижа пољопривредна школа, права ратарница, коју је основало и којом управља корушко пољопривредно друштво; друго је занатлиско-машинска стручна школа, коју је основала земаљска влада.

Корушко пољопривредно друштво постоји још од 1765. године и оно је у Корушкој главни, ако не и једини фактор за унапређење пољске привреде у томе крају, који се поред свију неподесних климатских прилика, сурове планинске климе и посве посне и слабе земље јер преовлађују праве пржуше, пескуље и песковите иловаче, поред много примитивних каменитих земаља одликује добрим сточарством с претензијама на две добре расе: маријахофску и лаванталску. И Србија је пре неколико деценија отпочела хајдучк тамо за набавку тих раса, па је и ове године извршила главну набавку приплодних грла у Корушкој.

Корушко пољопривредно друштво уз незнатну тако рећи припомоћ од стране државе и од стране облсне управе, за последњих двадесет — пет до тридесет година, основало је више пољопривредних установа, које по своме практичном, згодном а јефтином уређењу, заслужују од наше стране потпуног подражавања и угледања.

Приликом прославе своје стогодишњице 1865. год. подигло је себи трајан спомен те прославе — оснивањем практичне ратарнице, која је 1889/90 године прославила своју двадесетпетогодишњицу.

То пољопривредно друштво основало је даље:

а) млекарску школу за сеоске девојке;

в) завод за вештачки запат рибе;

г) воћно растило и воћњак за целу област;

д) биро за ливадне мелиорације;

ђ) биро за пољопривредне грађевине: израда планова и давање савета при подизању истих; и

е) општину пољопривредну станицу.

Једно пољопривредно друштво, било је у стању, да својим маленим средствима подигне толике установе и заводе за 28 година — а Србија их нема, као самостална држава ни дан дања!

Да су они 1866. године, кад су заснивали своју ратарницу водили све оне обзире и сву ону грдну преписку, каква код нас претходи таквим установама, које се обично пред свега крштавања, „недокрштене" до носе на свет — сигурно да не би данас имали ништа од свега овога.

Клагенфуртска ратарница отпочета је са буџетом од 2000 форината годишње а сметнена је у две манзардне собе на клагенфуртском бургу!

Отпочело се предавање на тавану, у собама једва 2½ метра високим, које су имале један једини улаз. Ту се учило и предавало 4 пуне године, те да се после преместе у исте такве друге две собе, у истом здању при земљи, које су биле још горе — влажне и мрачне.

1874. године услед финансиске кризе залуд је друштво тражило помоћ од државе, за подизање наручито школске зграде; докле се није дошетило да закупца алком на врата клагенфуртском заводу за штедњу и кредит, који је толико доброчинства својој отаџбини учинио, не тежећи једино што маснијој дивиденди и интересу! Тај завод подигао је великољепну палату, с партером, сутереном и два ката, утрошило преко 100 хиљада форината за куповину плаца од 433 хвадр. хв. и подизање зграде, коју је поклонило пољопривредном друштву за сметнај његових канцеларија, за сметнај ратарнице и интерната и за сметнај рударске школе. Но поред осталих доброчинстава, тај исти штедионички завод, утрошио је ½ милијуна форината за подизање најлепше грађевине у Клагенфурту, која је поклоњена отаџбини за заснивање и сметнај машинско-занатлиске стручне школе!

Где је наша народна банка, ил' други који завод, да се сети тако — и своје отаџбине!

Велика и солидна зграда пољопривредног друштва, почета је 6. Маја 1876. а 23 Септембра 1877. предата је свечано пољопривредном друштву, ратарници и рударској школи!

Ето то је кратка спољна историја клагенфуртске ратарнице.

Поред помоћи области Корушке од 2000 форината коју је она годишње давала као помоћ пољопривредном друштву а ово је употребљавало на своју ратарницу; и аустриско министарство привреде, доцније је прихватило ову корисну и паметну установу и од 1869. године почело је новчано потпомагати са све већим сумама, тако да је 1872. год. већ давало 1200 фор. годишње. Од 1874. почело је министарство и за практичну обуку у школи, давати 400 фор. годишње. За тим је 1873. почело плаћати из свога буџета додатак од 1000 фор. секретару пољопривредног друштва Кузману Шашу, који је од 1867. отпочео вршити и дужност директора те школе, па је и данас поред све старости, с волом, енергијом и пожртвовањем отправља!

Но и штедионица клагенфуртска није се ограничила само на подизање зграде, но је и после тога, своју додатању помоћ од 500 фор. од 1880. год. смањила само на 300 фор. годишње.

За тим једно веће завештање једног добротвора, осигурало је издржање 14-ци сиромашних ђака, год.

Правила основане ратарнице у Клагенфурту била су врло кратка, али — темељна и благодатна по успех школе до сада!

Циљ је школе: распростирање пољопривредних знања; са практичном и теориском наставом из ратарства, сточарства, шумарства, пољопривред заната; даље из законодавства — спрема млађане пољопривреднике на корушке, да постану ваљани и способни пољопривредници и сугрђани, како би могли корисно дејствовати на помагању и подизању културе у земљи и на подизању и заснивању општег благостања народног.

Настава траје две године; бесплатна је и дели се у два дела:

а) на теориско-практичну, од новембра до краја месеца маја;

б) на практичну — на рационално уређеним добрима или на родитељском имању за време од месеца Јула, до краја Октобра сваке године.

Теориска настава, обзире се на претходну школску спрему, има бити лако разумљива, при практичном вежбању мотриће се на обуку у ручном и осталом раду с погледом на развиће телесно.

Предмети су:

а) Религија, недељно 1 час;

б) Писмени састави, недељно 6 часова (састављање писама, молба, сведоџаба, уговора, обвезница и признаница, пуномоћија. у кратко свиј писмена потребних за обрт и вођење радње и за општински живот);

в) рачун, недељно 6 часова (из живота с погледом на пољопривредне потребе);

г) Геометрија и стереометрија, недељно 1 после подне (прорачунавање површина и тела, снимање и премер површина, одређивање нагиба у циљу наводњивања у одводњивања, дренаже, спровођења вода итд).

ђ) Физика за пољопривредну потребу, недељно 2 часа (особине тела, равнотежа, кретање, звук, топлота, светлост, магнетизам, електрицитет);

е) Хемија за пољоп. потребу 3 часа (неорганска, просте материје и једињења; органска: састојци биља и животиња и промене њихове; превирање: — вина: пива, ракије, сирћета; распадање, трулење, фабрикација сира);

ж) Пољска привреда у вези са јестасвеницом, недељно 10 часова:

Наука о стенаме и минералима; — о земљи; обрада и поправка земље; ђубрење; ратарство. жита, трговачко биље, биље за исхрану стоке. Воћарство. Опште сточарство. Посебно — о коњима, говедима, овцама и свињама; пчеларство и свиларство; марв. лекарство, потковање.

Управа добара, плодоред, прорачун приноса и трошкова за све делове газдинства; просто књиговодство.

з). Шумарство, недељно 2 часа: пошумљавање, нега шума, употреба шума.

а) Цртање — недељом и празником после службе божије....

Даље имају недељом да се вежбају у изради алатки од дрвета и окивању.

Преко недеље имају се удешавати екскурзије на оближња добра, пиваре, ракиџинице, цигљане и црепане, воденице, сапунџинице и т. д.

Примају се ђаци из основне школе и по навршетку 16 година...

Ратарница ова није имала нарочито своје пољопривредно добро, па га ни данас нема. С тога је било врло тешко удесити да се извршују одредбе, о намерном размештању питомаца на добрима ради практиковања. Врло мало се имало згодних газдинства за обуку младежи; поједини сопственици имања не радо су примали младиће, јер не могаше примати на се толику одговорност а незгодно је било и заједничко живљење ових младића са послугом, с којом, по обичају у земљи морадоше делити заједничку триезу. Захтевати опет засебно и одељено место за практикујуће, не беше опет, згодно због тога, што задатак школе није да спрема будуће чиновнике, већ ваљане, мислене пољопривреднике, на мањим имањима, који се не смеју одвикивати од телесног рада и не смеју спремати и навикивати на левентовање и господлук, на прохтеве за уображеним вишим положајима!

Тек од како је пољопривредно друштво засновало и подигло земаљско воћно растило и завод за мелиорације ливада — могла се постићи озбиљнија практична обука у воћарству и ливадарству са дренажом.

Кад се школа преселила у нову зграду, онда су на основу до тада стеченог искуства допекле измењена и правила, по којима се с почетка управљали. Из њих ћу саопштити најглавније одредбе, те да се могне оценити, колико се измене унело у стара, основна правила.

По новим правилама је:

Циљ завода

Корушкој ратарници у Клагенфурту спада у задатак, да сељачке синове или и друге људе, који се желе пољској привреди посветити, и теориски и практички у њином позиву толико спреми, да буду у стању самостално и циљусходно управљати са сељачким имањем.

Услови за пријем.

Поред навршене 16 године и свршене основне школе, тражи се да потпуно умеју читати, писати и рачунати, што морају по потреби и пријемним испитом потврдити; за тим да су бар годину дана радили код куће земљу.

Наставни план.

Настава је подељена на теориски и на практични курс.

1. *Теориски курс* траје два зимња семестра, почиње сваке године у месецу Октобру а завршује се о ускрсу. Предају се у њему следећи предмети:

а). *Приуготовни*: наука о језику и стилистика, писање и цртање, рачун, географија, геометрија и стереометрија;

б). *Основни*: физика, наука о стењу, зологија и ботаника, хемија и технички занати, анатомија и наука о пези здравља домаће стоке, основи народне привреде, наука о дужностима и пољопривредно законодавство;

в). *Стручни*: ратарство и климатологија, ливадарство и дренажа, воћарство и градинарство, шумарство; сточарство, наука о храњењу стоке, управа добара, марвено лекарство, научни радови, демонстрације.

2. *Практични курс* дели се на два летња семестра тако, да се свршени питомци првог зимњег курса, практички спремају у воћарству и градинарству, за тим у ливадарству (ваћење и одводњивање — исушивање —), за тим у спремању воћа, у справљању вина од воћа и по могућству у планинском газдовању (млекарству).

У том циљу једна половина (А) ученица прве године, почевши од ускрса, употребљује се кроз 6 недеља до краја Маја на радове у воћном растилу. Друга половина (Б) у исто доба, под руковођењем ливадара, занима се пословима око ливада и око њиховог исушивања.

За Јуни, Јули, па до 15. Августа, ученици се одпуштају кућама, или по жељи њиховој упућују се у економије на службу. Један ограничен број ученика бива смештен, за то време на Алпима где се бачија, те да прибави себи потребна практична знања у планинском газдовању и бачијању.

Од 15. Августа до краја Септембра, ученици се мењају и оделење А на ливадарству смењује оделење Б, које упућује на рад у воћном растилу.

Од 1. до 15. Октобра сви ученици првог течаја, имају да се практички вежбају на једном добру с пространим воћњацима, у грађењу шире и вина од воћа.

С 15. Октобром почиње други зимски течај. Свршени ученици другог зимског курса, ступају одмах по ускршњим феријама у практику на одређено им пољско добро или се поделе по економијама, у којима ће се даље практички вежбати и за самосталне раднике спремати у духу већ довршене обуке.

За време слободних зимњих часова по подне, ученици се морају вежбати још у дрводељству и плетењу корпи.

Наставничко особље је: секретар пољопривредног друштва, као директор и први наставник; за тим секретарски помоћник, асистент који је и надзорник интерната у исто доба, ливадар у једно практични инструктор на ливадарским радовима, баштован — уједно наставник у практичном воћарству, баштованству и шумарству, учитељ поткивања уједно наставник за марвено лекарство; за приуготовне и основне предмете узимају се хонорарни наставници, а за ручни рад и добар мајстор дрводеља и корпар.

Управа се школе брине и споразумева са појединим сопственицима добара, на којима ђаци практикују, о плану и начину практичне обуке.

Ратарница је ова интернат и трошкове имају — ван благодејанаца — ученици сами да сносе. Доручак, ручак и вечера у менажи стаје месечно појединца 12·50 фор; за постељу, осветлење и огрев плаћају по 2 фор. месечно; за прање рубља по 1·50 фор. — свега 16 фор. или око 36 динара.

Јеловник им је врло прост и тиме се не мазе и не уче на господлук: доручак и ужина комад хлеба, ручак два јела: чорба и говеђина са каквом зелени као додатак, у вече по једно јело; недељом нешто мало боље а празницима за ручак и печење...

Изложићу још и подробнији програм предмета, из кога ћемо видети, како је целовушна настава удешена, да потпомаже темељну практичну спрему:

Екскурзије и демонстрације.

Како се теориска настава отпочиње у октобру а завршује крајем Марта сваке године, демонстрације на пољу могуће су с јесени и с пролећа у Марту.

Ове демонстрације и екскурзије бивају у околини Клагенфурта и обухватају: испитивање земље која је овде доста разноликa, орање; опажања и посматрања, која спадају у област зологије, ботанике и шумарства, даље вежбање у земљомерству и нивелисању.

Зими служе за демонстрације индустриска предузећа, стаје за гојење стоке и за млекарство у вароши и околини, кланица и редовна недеља сточна пијаца; за тим природно-историски земаљски музеум.

Даље екскурзије предузимају се у разним правцима по даљој околини, до воћног растила, до предионица лана, ткачких завода, до пивара и осталих пољопривредно-технолошких предузећа и на таква имања, која заводе веће мелиорационе радове.

Наука о дужностима.

Нагон за само-одржање природни је закон. Поука која отуд потиче. Религија, прави појам њен. Дужности спрам себе самог, спрам породице, спрам ближњег, спрам потчињених и предпостављених, спрам позива, општине и државе. Неопходност прибирања знања и учења; самољубље и себичност, страсти, врлине

и порока. *Индивидуалне врлине*: наука, умереност, кураж и делатност и обратно порока и слабости; сиромаштво и богатство; частољубље, частност, амбиција; частота и правичност. *Кућевне врлине*: привређивање, родитељска љубав, браћна љубав, љубав к браћи и сестрама и испуњавање дужности према деци и слузи. *Друштвене врлине*: справедљивост, слобода, својина, љубав и ближњем, поштење, искреност, сиромност, познање; преномерна тежња к уживању и последице; љубав к отаџбини. Тежи се, да се наročитим системом предавања образују карактери и да се изазове морално частољубље у ученика, будућих пољопривредника.

Основи народне привреде.

Појам народне привреде. Потребе и њино задовољење. Понуда и тражња. Цена. Утакмица. Добра. Појам вредности. Имућство. Богатство и сиротиња.

Човечија делатност: Пра-производња, занати, индустрија, предузећа, радња (у трговинском смислу), ризик.

Основније продукције: Природа, рад, капитал, амортизација, осигурање, основни (који се уложе) и обртни (којим се ради) капитал. Интензивно, екстензивно, рационално газдинство. Укупни и чисти принос.

Сподраћај: Трговина, цена, новац, промет новчани, кредит, интерес, зеленашлук. Реални и лични кредит, кредитна удружења и кредитни заводи.

Прекоска средства: Тарифа, диференцијална тарифа. Друштва за потрошњу. Монопол.

Привређивање и принос: трошкови ово производње, надница и облици исте, обустава рада. Капитална рента.

Потрошња: Расипање, штедња, трајничлук и расношлук. Краве у продукцији и трговини. Утицај пресеља (броја становништва) на потрошњу.

Језик и писмени састави.

Смер је ових предавања, да се ученици уште у говору, читању, причању и разумевању прочитаног, за тим у слободном писменом саставу а нарочито у писању свију писмених састава потребних за пољопривреднички живот.

И у I и у II течају предаје се све то — без много синтансе, граматике и теорисања.

Земљопис и познавање домовине.

Смер је, да се ученици упуте најважнијем из математичког, физичког и политичког земљописа, с кратким прегледом свију држава на земљи, а да се опширно поуче у познавању домовине, о географским, политичким и народно-привредним односајима Корушке, уже домовине, па и Аустро-Угарске шире домовине.

I течај учи земљопис II познавање домовине.

Рачун и геометрија.

Смер: сигурност у рачунању с бројевима. Упражњавање у рачунању и начину рачунања, за практични живот, с особитим обзиром на пољопривредне потребе. Разликовање геометријских облика, њихових односа и закона, заснивано на очигледној настави а с обзиром на доцнији практични позив ученика.

I течај: просто рачунање до сразмера и интересног рачуна II интерес на интерес, друштвени рачун. Најнужније из меничног рачуна и из меничног права. Геометрија се учи у II течају очигледном наставом: где се одмах прелази на просто срачунавање површина и уче се мерењу и срачунавању кубичног садржине буради и дрвета; мерењу стоке.

Наука о стенама и геологија.

Смер: познавање ових минерала, који сачињавају главне састојке стена наоделих се у домовини, познавање најважнијих стена; геологије толико колико је потребно за разумевање најважнијих геолошких појава на планети нашој.

План обуке: физичке и хемиске особине минерала у опште. Очигледно посматрање и разликовање ових минерала, који сачињавају важан састави део земље и који оригиц граде, даље таквих, који се у пољопривреди или пољопривредно-техничким занатима употребити могу.

Исто тако за најважније стене у Корушкој и стенске формације.

Из геологије: пресек граде горе земљине. Промене њене у садашњости ватром (вулканом), водом (нептунизам) органском природом и културом. Историја постанка и развитка земљиног тела.

Хемија и технологија.

I течај. Смер: разумевање у свакидашњем животу и у природи дешавајућих се хемиских појава.

План обуке: разјашњење најважнијих основних појмова. Посматрање металоида, лаких метала и гвожђа са њихови најважнијим једињењима, но само у толико, у колико је знање о томе неопходно потребно за боље разумевање осталих пољопривредних наука. Опширно расматрање у природи се дешавајућих свакидашњих хемиских појава и процеса.

II течај. Смер: Разумевање пољопривредно-хемиских занатa и хемиских процеса, који засецају у физиологију биља и животиња.

План обуке: 1. Опште о карактеру и о хемиском склопу органских тела. Посматрање најважнијих органских телесних група као: угљохидрати, алкохола, органских киселина, масти и уља беланчевинастих и танинских материја.

2. Пољопривредно-технолошки занати. Технологија воде, основни принципи грејања и расматрање горива, печење креча и цигле. Производи врења: вино, пиво, ракија, сирће, хлеб, грађење сапуна, штављење коже, хранећа средства.

Физика.

Смер: Познавање лако разумљивих природних појава и њихових закона, у колико се исти могу опитима преставити и у колико су исти неопходно потребни за боље разумевање примењених предмета.

Уча се и у I и у II течају — увек с обзиром на часто пољопривредне потребе и примену.

Биљна физиологија, ботаника и зоологија.

Предавач мора полазити с начелног гледишта, да није смер обуке у ратарницама, да се ученици спреме за доцније факултативне студије, но да се у два семестра ученицима мора све оно из јестаственице предавати, што за њихов доцнији позив, има не толико теорисне, колико нарочито практичне вредности, а што ће у исто доба, према духовном развитку ове младежи, бити лако схватљиво.

Према томе потребно је, систематику биљног и животињског царства само уопштим потезима изнети, доиле науку о ткању и грађи, као и знање о хранењу биљног и животињског тела, треба опширније предавати, чиме ће се њи на руку и помагати осталим предавачима стручних предмета.

Утицај климе у опште: светлости, ваздуха, топлоте, влаге посебице на живот биља, био је до сада књига са седам печата, за то треба предавач на основу најновијег гледишта физичког испитивања, да у том погледу на најпопуларнија начин и са што бољим успехом ученике поучи.

Што се тиче више филозофског дела, треба предавач, да узима у предавањима, само толико о лебиом и осталом биљу за исхрану, колико да своја суводарна предавања, начини и наслади.

I течај:

а) Ботаника: Наука о хранењу биља.

б) Зоологија. Хистологија и морфологија, анатомија и најважније из физиологије животињског тела, с особитим обзиром на сисаре.

II течај:

а) Ботаника. Основна појмови о систематској подели биљног царства и познавање најважнијих пољопривредних, техничких, лекарских, отровних и украсних биљака — Биљна климатологија, — физика — и географија биљна. —

б) Зоологија Систематика животињског царства са особитим обзиром на пчеле по њеиу привреду и шумарство корисних и шкодљивих животиња у домовини.

(наставиће се)

ПОДРУМИ У ЖУПИ И НЕГОВАЊЕ ВИНА

Виноделје је главна и готово једина привредна изнор становника у жупском срезу. На шест хиљада његових пореских глава пуне из винодела, као најглавнијег животног извора, материјална средства за намирење свију потреба својих. На ивак, напредан винодела у Жупи остављен је готово самој природи, јер је до сада одиех мало чињено, да се привредно знање у народу подигне, те да се разније и упоредо тако јака грана наше радиности

На не само винодеље, него и у опште све остале гране наше привреде дружије би резултате показивале, када би се обделавале онако, како нас учи наука и већ стечено искуство. Било би крајње време да се ослободимо најкалавље нашике: да се истом у последњем часу сећамо, кано смо и ми нешто дужни с наше стране учинити, не остављајући све само природи. На тај начин отпао би од нас онај познати предор: да многа своју земљу онда ђубре, или је остављају за угар, кад већ неће ништа више на њој да роди; онда је плеве, када трава већ угуши засејано биље; и како о земљи раде, исто тако раде и на домуОни онда раде стоку, када им стока гладна риче; воле и коња дотле терају, док им они од умора не стану; ђубре с прага онда одбацују и чисте, када већ преко њега стану шортати. *Они само оно чине, што морају чинити.*

* * *

Остављајући за сада на страну свеколику радњу око гајења и подизања винове лозе у Жупи, која је радња прво проста и по све незнатна, ми ћемо се часом уставити да разгледамо подруме те да видимо какви су они и кака се вина у њима негује.

У редовној години, када виноградје у роду ништа не смета Жупа може да да просечно на 50 хиљада хектолитара. Узевши у средњу руку, $^1/_4$ од тога потроша се у месту, а $^3/_4$, оно 400 вагона (један вагон 10.000 литара) извезе се на трговс у земаљ. Када би се томе вину отворио пролаз преко границе, а пре свега: када би се оно правилно неговало и чувало, онда би приход, који се сада за њега добија, у најмању руку био удвостручен.

Сто килограма грожђа дају просечно 35 литара добра вина, а од осталих 65 килогр. комине излази 15—18 литара добре комове ракије.

По самом природном положају, Жупа је подељена на три порте: ракићанску, кожетинску и рнаначку. Те порте састављају тако звано поље, којих има 31 на броју. Свака од њих броји по 100—200 подрума, сазиданих од брвана а покривених бермадом, виновом лозом или кровином. Ти су подруми махом сазидани на најнесавршенији начин и с обзиром на лошу конструкцију своју, они неома личе на трапове.

У целој Жупи, међу тима многобројним подрумима незнатним, може да има до тридесет добро озиданих и са правилнијем *стројем, али, нажалост, нема ни једнога, који би било снабдевен са свима потребама, које захтева један суврсмен подрум.*

Жупско је вино густо, веома јако, лепе боје, пријатна укуса и веома богато шећерним састојком, али је при том и врло осетљиво, те се лако промени. И ма како да је вино само по себи, *од природе*, добро, ако се не негује и не тиди на правилан начин и у добром подруму, оно може знатно да изгуби од своје каквоће, а по нашто и сасвим да поквари

Није бадава речено: *да подрум вино ради.* Јер подрум је место где вино преврше, где добија свој мирис и укус, недрину и боју.

А какви су подруми у Жупи?

На то питање да се одговорити са мало речи: *они су, у опште узевши, тако јадни и чемерни, да и не личе, ни по чему, на зграде, намењене чувању и неговању вина.*

У недостатку добрих подрума и лежи најглавнији узрок: што је у Жупи велика реткост наћи стара и добро очувана вина. Сва трговина с вином своди се само на ново вино.

Добар подрум треба да има сталну температуру од 8 ст. р. Та његова температура не сме се, дакле, ни у колико мењати при сполној промени ваздуха. А таква стална температура добија се у дубини од 14—16 стопа — где је земља изнекада, а 17—19 — где је песковита и изменљиви са шљунком.

Међутим подруми су у Жупи, с незнатним изузетком, само по неку стопу у земљу упопати, без патоса, без одушака и махом окренути своју страну, од које највише ветар дува, те се вино лако преко зиме узмути. Многи су од њих још и тако непрактично и лоше покривени, да стално процуркавају. С тога није ни чудо, што се на много места вино преврше, укисне или ударе на буре и буђевају. Рђава нега узрок је, да се жупскапана не могу дуго да одрже, нити могу душа пут да поднесу, а о изливању њиховом и *зборе* — нема ни помена!

Да би се за дотичиште и правилнији радњу око тога вина и неговања вина дао Жупљанима сувремен, рационалан правац, било би неопходно потребно: *да се у томе крају што скорије оснује бар један узледан подрум*, ако се не би одмах могла отворити и каква практична винодељска школа. На тај начин, примером би се ободрали Жупљани на правилну радњу око чувања и неговања вина, те би красна жупска вина брзо потиснула разне избирнате „македонске" и друге, који су сада, тако рећи, преплавили наше трасове.

—та

САДАЊКА

Веома је непрактична употреба садљке при засађивању винове лозе онде, где је земља тврда, влажна или је смонаца, јер тада садљка прави глатке. утрвене дупљице око лозе, те ова теже ниче храну и теже се прима.

На против, она може корисно послужити у земљама које се само по себи рахиљају, и ту она може не само да олакша рад, већ и времена да уштеди.

Какве су то садљке, познато је, али мислимо, рада саме олакшице рада са њом, треба је уредити, те да изгледа онако:

Горња положена полуга *(а)* била би округла и за руку удешена, те *за*, кад човек рукама одупре, без већих тешкоћа по длановс буде.

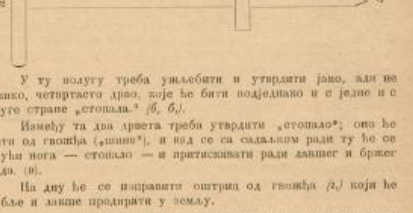

У ту полугу треба умлебити и утврдити јако, али не тешко, четвртасто дрво, које ће бити подједнако и с једне и с друге стране „стопала." *(б, б,)*.

Између та два дрвета треба утврдити „стопало"; оно ће бити од гвожђа (,,шине"), и над се са садљком ради ту ће се увући нога — стопало — и притискивати ради дављег и бржег рада. *(в)*.

На дну ће се направити оштрац од гвожђа *(г,)* који ће дубље и лакше продирати у земљу.

Ову алатку може сваки пољопривредник сам направити, а не кошта много и над се код мајстора ради.

Значај воћарства и на који се начин може увећати производња воћа код нас.

Тежак је, али и по све благодаран и користан посао пољопривредника.

Он дан и ноћ мора да размишља не само о томе како ће да збере ваљану летину, већ и да је сваке године и у што јачој мери производи. А да то постигне, да на ово има и довољно средстава, нужно је без сумње да сваку гранu пољске привреде поклони што већу пажњу, и да се њима у што већој мери користи, јер је у скупу њиховом највећа моћ с тим и највеће богатство.

Ратар збира своју летину из оранице само из горњег слоја земље, па за то се и труди да је сваке године и што боље

обрађује, али, зар је само тај слој земље који му пружа користи зар нема и таког растиња које успешно рађа и на местима где ораница није тако повољна?

И у здравици је магацин многих наших намирница, па зашто да се њиме не користимо? И зар воћка није удесно растиње, да нам ову и богом дану готовину, скривену у здравици учини приступном за нови и велики извор нашег богаства?

Одиста, воћка је по све корисно растиње а у нашој домовини ваља у толико више да се цени, што су за њено успевање по све погодни климатски услови, тако да нам многе земље у томе завиде.

Користи које имамо од гајења воћака, по себи су врло велике и врло различне. Тако:

1. Воћка пушта своје жиле дубоко у земљу, више но и једна економска биљка, а обрађивањем земље за њих удобрава се земља и за остале усеве.

2. Где има великих воћњака, боље је напредовање и усева и осталог биља, јер је на околним земљама свакад више влаге а и киша чешће пада;

3. Воћкама дају се искористити и такве површине, где ни једна друга економска биљка не може да успева као што су утрине, брегови, котлине, обале река и потока.

4. Воћка у великом броју посађена испарава незнатну количину воде, која горски ваздух у Јулу или Августу расхлађује а зими опет ваздух згушњава, те се тиме мразеви ослабе, а то је у корист усева, јер не страдају ни од жеге ни од циче.

5. Воћка даје лепоту свакој земљи а с тим и домовини, јер тамо где нема воћњака — воћака и зеленила, нема за око ніакве дражи, нема никакве лепоте.

6. Воћка својим крупним и зеленим лишћем, чисти ваздух од разних шкодљивих гасова, па за то се и сваки осећа свежијим, кад је у непосредној близини лених воћњака.

7. По количини гајења воћа цени се и вредноћа и карактер становништва.

8. Гајење воћака изазива и гајење пчела, јер без пчела не би било рода, а без цвећа од воћака пчеле не би имале прву пашу с пролећа.

9. Воћка нам непрекидно даје користи а с тим и прилике и да зарадимо. У то данас нико не сумња, а то се у осталом може да потврди и многобројним примерима. Један такав пример наводимо и ми: Тако ако би који желео да засади високим јабукама и крушкама површину од 1 хектара, у троуглу онда му је потребно да учини ове трошкове:

а), за једну воћку: притку, копање рупа и сађење 1 динар

За негу после сађења у току 60 год. 12 „

13 дин.

б), Годишњи просечни издатак, према овоме, из целог воћњака, за 140 воћака колико иде на хектар кад се сади на поменути начин, износи 28 динара. А од таког воћњака, узевши да ће стасати на рад, од 10 године добићемо:

1	од 10—20 год.	од 2—20 дин.
2	„ 20—30 „	„ 10—100 „
3	„ 30—50 „	„ 18—360 „
4	„ 50—60 „	„ 15—150 „

Или укупно од једне воћке: 630 динара, а од 140 воћака колико их стаје на површини од 1 хектара, добија се за то време сума од преко 8000 динара!

Тако ето цифре говоре, кад се приход рачуна и само приближно, али у ствари је он још и већи, кад се воћкама на време указује пристојна нега.

Овде је са свим умесно да изложимо приходе од воћа у извесним земљама које су од наше домовине куд и камо незгодније за гајење воћа, те да се види, како се тамо полаже пажња у истини на овај и велики извор народне привреде.

Тако н. пр. Америка добија годишње за извесно воће 140 до 150 милиона долара а то је 700—750 милиона круна или дин.

Француска знатну количину воћа потроши у земљи, а за извесно воће добија сваке године (највише за крушке и шљиве) по 40—50 милиона форината, дакле 80—100 милиона круна или динара.

Вихтемберг мало пребацује иза Француске и изгледа да ће се с њом изравнити јер се и законима и свима средствама утиче на већу производњу воћака и воћа у овој земљи.

Интересантно је воћарство у вароши „*Монхајм.*“ Где раније нехте нико ни да чује за воћарство. Земаљска влада да би доскочила оваком злу била је приморана, да изда наредбу, да се воћке посаде поред путева и на утринама, па јој је то и за руком испало. Већ после 10 година приход од овога воћа беше 8000 динара, после 20 година попео се на 18000 дин. а 1885 год. нарасао је на 300.000 динара.

Наравно, да је овако очигледна корист од воћа пробудила вољу и код појединаца, па и утакмицу између појединих села и градова.

Да се код нас воћарство одомаћи у толикој мери, да нам као и у другим земљама даје велике сталне и сразмерно највеће дохотке, требало би час пре настати на томе:

1. да се на ма који начин пробуди љубав за ову грану, и код старих и код младих.

2. Да се обрати пажња на избор сората и сађење, за тим на бербу и чување воћа.

3. За потрицу воћа одредити строге казне.

4. Ширити према указаним приликама прераду воћа и сва празна места засадити воћем.

6. Усвојити нове и савршеније начине за прераду воћа.

Љубав за производњу воћака у јачој мери може се пробудите код одраслих подизањем угледних воћњака од стране државе, округа и сревова итд. а нарочито у случају, ако је производња у вези с прерадом воћа, затим поукама, раздавањем награда и премија, а код деце може се изазвати радом још из ране младости, ако се постигне давно истицана мисао, да се при свакој школи оснује школска башта, и да се учитељима за могућности, да се за такав посао могу и својски ангажовати.

Приликом сађење воћа, ваља учинити избор усортама воћа према положају и земљи, јер од тога зависи родност а с тим и приход.

Да то сваки сазна, нужно је да поред школских башта има сваки округ и срез по једно угледно растило воћа те да се на њима гаје оне сорте, које су и најудесније.

Тако би најпре могли пробати и очувати наше најбоље сорте, којих као што се види с дана у дан нестаје све више и више.

На свакі начин велику пажњу обратити на бербу воћа, т.ј. Не ваља га брати кад је зелено, јер такво воће убија цену и ваљаном воћу, а нарочито ако се прерађује. На случај да се воће не може одмах продати, онда треба знати и начине, како се за што дуже доба може очувати, и каква су средства за то подесна.

Да се код нас могадне очувати воће поред путова, нужно је да се законом утврде правни односи о својини и да се воће заштити од крадљиваца пазећи при том, да и сорте које се за ово желе употребити, буду намењене понајвише за прераду, јер такво воће стасава скоро у једно исто време, те га је с тога и лако очувати.

Свакојако је потребно да у исти закон уђу и нужне одредбе о обавезном сађењу воћа.

Од ваљане прераде воћа, зависи нема сумње и већа производња, јер ако се воће троши само у сировом стању, онда је пијаца сведена само на најближу околину, и у таком случају, а нарочито кад је берба обилна, знатна количина воћа, и са свим пропадне. Да тога не би било, ваља свим могућим средствима утицати да се у народ унесу сви савршенији начини прераде воћа, и да се траже и пронађу пијаце па ће се тако имати воћа не само преко целе године, већ се може сачекати и дан, кад се најскупље може продати. То је у исто време и једини пут да се воће може у велико извозити, а с тим да гајење заузме веће површине.

Ето тако би могли настати сви, па да се код нас увећа производња воћа, да и ми од воћа имамо сталне и велике дохотке.

А. Целба.

ГРАЂА ЗА УРЕЂЕЊЕ ПОЉСКЕ ПОЛИЦИЈЕ.

(СВРШЕТАК)

О попаши

До сад је била реч о потрици у винограду, врту и житу. Сад да наведемо шта се вели о попаши.

Чл. 106. И ово је закон да се не сме пуштати живина по туђем имању (у оригиналу *по туих тезих*, што извесно долази од притегнути, притежавати имати у својини), где може штету учинити. Ако ли се нађе живо **у тегу** где чини штету ово је закон: прво за велику живину,[1] ако су говеда и коњи и магарци (у ориг. и товарци), где се нађу у винограду зими, али кад виноград није у грожђу, тада свака пореска глава плаћа динар, а од ситне живине дужна је свака глава балањчу[2].

Чл. 107. „И јоште Пољица утврди као закон о живини великој и ово: ако би ко хотимице угонио у виноград ноћу, плаћа дуплицу, ако се опет не усчува и не опамети, тада једном одсеци реп, па и опет ако се не остави, а ти посеци. А што се нађе у грожђу, од кад буде виноград у ластару па до бербе, ситна живина плаћа главом: један брав, и јоште козији брав у зиму који огризе воће, дужан је главом, а велика стока има да се затвори и штета оцени; а ако се нађе у житу закон је за крупну стоку ухватити и оценити потру, ситну стоку задржати док се штета цени.“

Чл. 108. „*Закон за свиње.* А за свињу закон је: да је дужна главом, кад је на житу, докле није никло, тада је и онај чије је жито слободан убити га, и однети га на ривотину, где је рило и онде га оставити; а ако жито у зелен (у оригиналу у траву), слободан је, убивши га, потрошити за се, зашто свиња носи двоје оружје косу и мотику.

Чл. 109. Ако ли је у винограду, како је речено кад је виноград у грожђу свиња се мора убити и потрошити.

Чл. 110. Ако је крдница (крмача) са пракцима или ако је чопор свиња (у оригиналу јато), није човек слободан убити најбоље или крмачу, него, хуђе или мање, једно а не више. Али ако је крмак ужирен, а има и других мањих, несме се он убити него други мањи; али ако је он сам без других, има се прво савити пред сведоцбом, па ако га опет нађе или у житу или винограду, вољан га је убити и потрошити. Али, ако онај, чији је крмак, има господара[3] коме се има дати глава од онога прасца, тада се има господару дати глава, а остатак задржати.“

Толико што се тиче потре и попаше по закону Пољичана.

Још ћемо да наведемо овде и два члана из закона виноделског која се тичу *пударине или стражи над виноградима.*

Овај закон виноделски врло је стар, старији је за читавих 61 годину од Душановога закона. Значајно је да имамо тамо врло згодан израз, који је и данас у нашем народу у животу, а то је *пударина*, а у виноделском закону *пударија*.

О пударини.

Чл. 23 „*Јоште пударија*, т.ј. стража над виноградом и од земље и од гумна. Ако би се чинила каква штета пред пударом, има викати „помагајте.“ Ако пак овај побегне, а овај нема никаквог знамења има посведочити сигурним сведоком. Исто тако има посведочити и кад пред суд не носи оно знамење.“

Чл. 24 „У опште може звати сваки „помагајте“ ако види да се чини неко зло, и за то се не сме казнити никаквом казном.“

Кад је реч о виноградима, пудару и пударини, да наведемо овде још неколико речи из Јустинијанова закона, који се односе на виноград и чување винограда, а који су важили још за време Душанова, јер је тај Јустинијанов закон преведен још онда, кад је постао „законик Душанов.“ Тако гласи:

Чл. 8. Ако ко краде ограду или воће да се бије и да плати 12 перпера, то ако једном крађу учини, ако два пута и три, 40 перпера.“ Одмах за тим иде Чл. 9 Јустинијанова закона. „Ако ко даљу идући мимогред уђе у виноград или воћњак, који су поред пута и убере грожђа или воћа у мараму или понесе у руци, томе се не суди, али ако у ком бере, да се бије и да плати 12 перпера. Ако бере да прави вино, да плати што је убрао 40 перпера и да га бију.“

Јустинијанов закон за жито.

Чл. 10. „Ако ко убере руком руковеђ туђега жита, да га бију, а више ништа. А ако ли жње српом да плати три пута, и да га бију. Али ако је велики сиротан, а то учинио ради глади, да плати један пут, и то што рекну душевници, а да га бију но не много и то више да не ради.“

Толико о томе. Али доста је и ово па да се види, колика је пажња била обраћена од стране законодавних фактора наших старих на пољску привреду и њену сигурност.

На овом месту да наведем још и шта вели пољички закон о *шумама, котарима и испашама.*

О гајевима и котарима

Чл. 95. „Села, која имају котаре оделите и одтесите по границама од других села, и имају своје старе и законите гајеве, које чувају и гаје по обичају с временом не само од других околних села већ и од самих себе и својих сељана до времена, како је увет и закон од онога села и од суседног села и од свакога, слободно је свако село своје гајеве подизати и чувати и имати добитак, како је закон свуда, да свако село своје гајеве гаји и чува једно од другога дотле, докле се на почне пасти и не пусти јаловина, а кад се почне пасти, онде је као и испаша где нема гаја.

Чл. 96. И тако тога је испасишта и онога, чија је и испаша. Где није гаја није слободно никоме бранити коме пашу од суседнога села, мањ ако је не преко трећег села. Паша има бити онако како је закон свуда.“

О гајевима и испашама.

Чл. 97. „Ко би хтео из другог котара пасти, може му се бранити и поступити како је обичај, а разумевају се гаји, који су стари и законити, тако међу собом, како и од другога села. Али ако би коме био део гаја особит, или одељен од другога села, или ако је цео гај раздељен међусобно на веће или мање делове, то се разуме да несме нико учинити позлобице или новачења, како међу собом тако и од другога села.

Чл. 98. И да ни једно село није слободно учинити новога села, или загајити оно, што није био стари гај, осим у случају ако је то одобрено од кнеза, судца и пуног скупа.“

О испашама.

Чл. 99. „Испаше не сме бранити сусед суседу као што је речено. Ако пак није потребе, да нико не сме подићи стана навлаш близу друге међе како би му лакше било трти други котар. Не треба ни једне позлобице ни новачине.“

Закон за међусобну поделу котара или гаја.

Чл. 101. „Ако би се догодило, да би које село хтело међу собом да подели гај или котар, говорећи да или не може или неће заједно пасти или држати, т.ј. ако би један или више њих тражили од онога села дела, или ако би цело село било вољно да се раздели те да се види шта је чије. Али да се зна: што је испаша где није гаја то се не може делити, јер се и тако не може бранити сељанину да пасе, не само од свог сељанина него и од суседнога, мањ ако није из преко трећега котара, као што је и пре речено.

Чл. 102. А што је гај то се има делити овако и на овај начин прво ако би се *знала врв* (*врв* је проширена задруга) и *део*, као горе од племенштине међу селом, по мери и по врви од баштине, тада нема потребе да се гајеви друкче деле него по правој врви и по мери од главе и подворнице и племенштине, као год горе што је врв имао део од баштине, тако и овде

---

[1] Овде *живина* у опште стока, а значи и живину пилеж.

[2] Нека врста новца, мања од динара.

[3] Ово не треба никог да буни, јер у старој Пољици било је племића властеле и слободних људи, али било је и потчињених — кмети, као што су Срби у Босни, који живе на спахилуцима и беговској земљи.

има врх узети део од гаја. Ну ако се не зна, и не може се знати врх међу собом од племенштине, како се налази, то где је више десетина у селу, има се опако делити гај: најпре се дели на старе и законите жаребове, а сада и подворница има да добије део гаја.“

Чл. 104. „**О земљама пополним.** Ако би ко имао у једном селу или котару тога села земљу пополну, или ако их има више има, и немају сада ни подворнице, то онда над ону земљу теже и ору то је онда слободан своје волове напасти у гају тога села дотле, докле би се један тежак пребоју, а то онде где је најближе гај сеоски.

* * *

Како је полички статут доста неприступачан ширем читалачком кругу, а има врло одређених појмова о племенштини, баштини и другим имовинским односима, које воде своје порекло од старог словенског живота, то ћемо да наведемо овде још неколико чланова.

О заједници браће или других.

Чл. 31. „Док су год браћа или други десетници нераздељени, дотле им је, све што имају, заједничко, и добро и зло, и штета и корист, и дугови коме су дужни исто тако и које њима дужан сте им је то заједничко и опште док се не разделе, а кад се разделе, тада сваком своје део.“

О деоби.

Чл. 29. Где се деле браћа ближња или дальна или синови од ока или других ближњих, који треба да се деле, тада ако је благо гибуће (покретно) лако га је поделити, али ако је дар какав од господе, то иде оној глави, којој је и писано.

Чл. 30. Ако ли се племенштина има да дели, то онда према главама, и има бити мајћему старо огњиште. И над се разделе право, тада има сваки своје дривати. И ако би се кад после делили или мирили, слободан сваки делити се и мирити се над му је год драго. Али сваком је слободно стати само на свом ждребију.

Закон о баштини.

Чл. 73. „Закон о племенштини је овај: чија је стара баштина, што је остала од правих (старих ?), они, који је држе имају је радити, уживати и о њој живети, да није никоме слободно да је страћа на обрати без велике невоље, него како је стари закон и обичај да је онде и онаку оставе где ју је и какву је заставе.

Чл. 74. Да што год човек прибије и прибави, или прикупи, или издвоји, или ма како достигне собом и својим трудом, то све закон хоће да је слободан с тим потпуно располагати како год хоће. То је за оно што је он добио после онога дела, што га има у племенштини.

Чл. 75. Ако би био човек на смрти, а имао деце већ или наследника, коме његово остаје, тада је слободан учинити тим шта хоће. Али више лепо да једноме остави на смрти све а другом ће, него опако како је достојно и подобно.

О продаји племенштине.

Чл. 78. Најпре стари закон хоће да се племенштина не може продавати ни заложити умено тј. тајно, а нарочито мимо ближњега. Да се има продати јавно и понудити прво свога ближњега. — А закон је стари полички да имају јавити сви, који мисле продати, на три збора или при кнезу на три оброка, то вореће: „Ове ће продати.“ Ако ће који ближњи купити приступи! Ако ли неће, а ја ће ће коме могу.

Чл. 79. А тко продаје, тај не може откупити опет. До сада су Пољици још узаконили, да је ближњи волан искупити до годинта. А ако се још који ближњи нађе још ближи од онога, волан од онога дилег откупити. Ако су обоица подједнаки сродници или ближњи, или би их више било, који су му подједнако близу, тада имају опако да откупе како и своју племенштину деле.

Чл. 80. Ако се хоће да је продаја права и законита има се цењити од достојних оцењивала, који процењују и одређују по свом искуству.

О подизању новог села

Чл. 100. И да нико нема учинити новог села, мањ ако би било цело село једнога човека. Он је слободан на својој племенштини или ако би се дионици од села сви састали и заједно договорили, могли би учинити у свом селу што хоће: осим града или нове царине, или трговине, али иначе никакве новине, што би било на уштрб општини.“

Ето толико наши стари законски споменици.

10 Августа 1894.

М. В.

Једна важна напомена одгајивачима говеда.

Под овим насловом изашао је у 14 Бр. „Тежака“ чланак, са потписом Г. Спасића, секретара министарства народне привреде. Овај су чланак у 17, 18 и 19 Бр. Тежака прештампали: Г. С. Гавриловић и Г. Паја Тодоровић.

Ја сам, писам обраћао особиту пажњу на тај чланак. *Сматрао сам, да ма наше одгајивање мене нимало штетаем угрожај.* — О ускрсу, путујући до Јагодине, Ћуприје и Крушевца и а дошавши, лично сам се уверио о противноме; да је тај чланак на већину читаоца Тежака, и у опште на наше сточаре, врло рђаво утиписао.

Само се собом разуме, пошто је све оно у Тежаку, нашем једином поучном полуопривредном листу било, — опако јасно написано, — нашим и необавештени читаоци, примали су цело тврђење г. Спасићево, за готово, и као по све опкошано, — вађда на његовом посматрању и искуству ? — па се и тога многи још и сад отуђују од нове купљевих бикова.

Сточарство је по наш народ, један од најважнијих предмета, и нико, који је за то позван, да се о унапређењу истога брине, неће да пропусти кад се важна питања решавају, да и он у томе несуделује и да своје мишљење.

Извршена куповина бикова и крава, врло је важан чин, с тога и ја сматрајући одговоре г. С. Гавриловића и г. Паје Тодоровића за непотпуне, овим хоћу да дам што јасније и потпуније обавештење читаоцима Тежака, те да и они виде: да је исказано мишљење г. Спасића сасим песновано и неумесно; и да је сам набор раса: а тајске, монтавуиске, горњо-италске и маријахоферско-левантајске, био на врло јаким разлозима основан, и по све уметан.

Ја ћу да будем мало опширнији. и ради бољег појмања разабрађу сваки израз г. *Спасића за себе*, јер сматрам да то и сама важност предмета неопходно изискује.

1. На тврђење г. Спасића, — „како су та страна говеда на нас нова, нису привикла на наше околности, нити ми знамо посигурно како ће она код нас успевати.“ — имам ово да кажем: *маријахоферска и левантајска раса*, које су у суштини данас а и по своме постању једно исто, и само према пределима имају разна имена, — нису ништа ново за нас.

Још год. 1858 бикови и краве те расе, били су доведени у Србију у Топчидер, а одатле је 1859 год. све то пренесено у Љубичево. Ускоро после смрти блаженопочивше књаза Михаила, из неканих за цело по све неоправданих разлога, сва је та стока распродата у бесење.

Маса потомака те расе находи се у самом Београду и његовој околини. У пожаревачком целом Поморављу находи се и у свима осталим крајевима Србије.

Све оне „шаролике“ са прелиставом длаке у рујавичасту боју, — или чисте „беле,“ са прљавом рујичасте боје са поскасто жућкастим роговима, — или су пуњокрвни или полукрвни потомци те расе. Грла код којих је; боја длаке остала непомешена, или имају сиве длаке; прљаво рујичасте боје прошарана мрким длекама и имају више или мање жућкасте или и сасвим сиве рогове, — то су удаљенији потомци — $^1/_2$, $^1/_4$, $^1/_{16}$ итд. крви — који су проваљени, од уништења наше са маријахоферско-левантајском расом.

Да ли је уништење ове расе са нашом, дало добре резултате ? — увиђење читаоца из следећег. — Сваки од одгајивача и кравара, са којима сам у додир долазио, тврдио ми је, да

при једним истим условима „мелезана“ ове говеди: брже расту и већи су од наше говеди; дају више млека од наше говеди, а боље но каквога шареног раса, које је увек водњикаво; на вучи су јачи, — и по издржљивости, равнају се нашим воловима; односно изране, сваки за рану употребљени материјал добро ваге; у опште односно неге неизискују ништа више од нашег говечета; при једним истим условима, много се брже гоје и више бацају на себе — Сваки од вештијих марчених трговаца, увек на пазару пре купује те мелезане но нашег кова, с тога, што је овај, — *при истом обиму увек тежи на кантару, јер има више меса а мање која* на себи.

Ја сам се сам о овоме не једном уверио, при мерењу стоке на рампи станице београдске, где марвени трговци, пре утоваривања стоке у вагоне, исту мере.

Пар колубарских дебелих волова, — које обично код нас цене као нешто особито, — има просечну тежину — 950 кила; реће се није пар од 1000—1300 кила а скоро никад више; и то обично бивају волови од 6—9 година старости, јер је у то доба старости наша говеда најбоља за гојење. —

„Мелезани“ — маријахоферско-леванталске расе, у сваком погледу односно тежине надмашују нашу стоку. — Сем тога што су — при једном истом обиму теже од наше стоке, они и као млади волови у четвртој и петој години долазе до веће тежине, но наши волови од 6—9 године. Ја сам не једном видео да пар тих мелезана мери 1600—1800 кила. — Прошле године су дотерана из пожаревачког округа два пара таких „мелезана“ једни од четире други од пет година старости, и пре је мерио 1650 а други 1950 кила.

Особито у пожаревачком округу и у опште у поморављу, и по другим окрузима, сваки се може на пазарима уверити: *да су сви тежи волови већином „мелезови,“* и сваки познаваљац раса *мали ће јасне знаке, да су те плавоше производ укрштања наше са маријахоферско-леванталском расом.*

Г. Спасић, над је у пољопривредном друштву било говора о увеселењу биковима и кравама, — зацело је ваљда све чуо и разумео, — шта су о томе говорили наше уважене старешине: Г. Сергије Стапковић, који је био управник Топчидера кад су та говеда у Србију 1853 г. доведена; Г. Чела Поповић, који је био управник Љубичева, и Г. Тободар.

Г. Спасић је и то ваљда морао чути, да је се г. Тободар од прилике овако изразио: „Вишетечна, а и ја сам, од како сам у Србији, пробао сам да гајим разне расе: швајцарску, пинцгауеску, мелталерску и холандску, на сам их све морао да напустим јер се код нас тешко привикавају; брзо се изнеће; барају рану; траже њеку негу, чешће болују, особито при телењу, те сам морао увек да држим годишњег мара лекара и био сам увек у страху за њихов опстанак. Од како гајим маријахоферско-леванталску расу, на моју сам, и могу само да се хвалим: јер код нас врло добро успева, односно ране и неге врло је скромна, никако не болује; сем сламе и остатака при прављењу шпиритуса, код мене ништа друго за рану не добија, само лети добија детелину.“

После свију ових постојећих чината, — које сваки може проверити, — за читаоце је са свим јасно: да су тврдњени г. Спасића са свим неоснована; и ја никако не могу да појмим, како је могао г. Спасић, као секретар министарства народне привреде, да тврди: „како су та *страна говеда за нас нова*“ — а она постоје још од 1853 год.; и да „*нису привикли на наше околности,*“ — *нити да ми знамо како ће код нас успевати*“ — а она се међутим код нас са успехом држи још од 1853 г.

Да је срећом г. Спасић, хтео и умео, — као што је требао и могао, — да се упозна са расама говеда у самом Београду, где живи; ја да је, док је вршио дужност управника Љубичева, путујући колима од Пожаревца до Добричева, мало боље учео гра, која су мимо њега пролазила, — он никад небе ваљда дошао до те мисли, да се овако неумесно и неснаметно изражава о новокупљеним биковима.

Узгред овом приликом имам да напоменем одгајивачима, да је, сем маријахоферско-леванталске расе 1858 год. доведена и браона мирцталеркса раса; која је по постању примитивна, као и наша стока, а има у себи много крви влашке расе, са којом је обнародјанна. — Многи мисле да је ова раса изгубила, а ја напротив држим да је она услед укрштања дала поморављу оне сивоше, који мере по 1300—1500 кила. Њу је само тешко распознати, с тога, што личи на нашу стоку и нема особитих одлика.

2. „*Сва су та говеда мекша од наших, подложна разним опасним и заразним болештинама, а нико нам неможе гарантовати да те болести не скривају у крви с тога, им материја пожељнаја боља него новорење, док се о њиховој доброти и здрављу не уверимо.*“

Тако вели г. Спасић! — Но ја је се он нешто, пре но што је ово горе сам на памет измислио, обратио санитетском одељењу министарства унутрашних дела, које редовно добија седмодневна извешћа о стању здравља стоке у Аустро-Угарској, — он би о овоме добио тачне податке, и никако неби пао у тако ужасну погрешку, да на овај измишљени начин страши наше сточаре од новокупљених биковa.

Сем говеђе куге, за говеда су најопасније болести: заразно запаљење плућа, — које је по пустошењу које производи, то исто што и говеђа куга; на тек онда доће туберкулоза. — О последњим двема болестима и треба у овом случају водити рачуна, — јер све остале болести, како код стране, тако исто и код наше говеди постоје.

У извешћима од последњих 10 година: у Алгају, Монтафуну, Штајерској и Корушкој, где су наши бикови и краве купљени — *нигде није било ни једног случаја заразног запаљења плућа*; туберкулозе било је само неколико случајева. Скоро сви остали крајеви Аустро-Угарске, више или мање, и сад су заражени том болешћу; а главна су међу зараженим крајевима они, где су развијене шарене расе: швајцарске, пинцгауска, мелталерска итд.

Код нас у Србији заразног запаљења плућа, још ни једног случаја није било. Туберкулозе је било, — уопште само на говеда и потомке *шарених* раса; *а на потомцима маријахоферско-леванталске расе, још је од 1853 године нико није констатовао.* — За преко нужно находим овде да напоменем, да је погрешно мишљење оних који мисле, да наша говеда никако не пате од туберкулозе. Та болест, — *при свем том што је врло ретка*, — постоји и на нашој стоци, са тим само разликом, што не обузима цело тело — није општа — но бива само местимична — Неколико пута до сад, на кланици и при разним секцијама, ја сам нашао грудне а нахом трбушне лимфатичне жлезде, у туберкулозном стању; и неки од најбољијех наших марвених лекара ми своје праксе саопштили су ми овакве случајеве.

Три су марвена лекара, — који су уједно и економи, — били чланови те комисије, која је то питање, о избору страних раса за поправку наше говеди, решавала. Требало је зар, г. Спасићу да падне на памет: да су они у том погледу имали довољно података из своје праксе; да су спремници и меродавници у том погледу од њега; и да су као стручњаци морали строго водити рачуна о томе, да не дозволе, да се у Србију увеђу богали, који у себи носе наклоност: к заразном запаљењу плућа, туберкулози и другим болештинама.

„*Да су ти швајцарски биковн тајни као што су тајни наши домаћи они би давно скапали или и ако би остали живи не би били ни као домаћи биковн.*“ — Тако вели г. Спасић. а ја на то имам ово да кажем: да се нега, тих крава и бикова у њиховој домовини скоро ни у колико не разликује од наше; рана је код нас боља но тамо; једино што им је зими добра стална осигурана, и зими она доста лоша рана уредно им се даје.

Та стока благоваља је у своме завичају само лети на алписким пашњацима и то спега траје 4—5 месеца, а зима је за њу била тамо исто што и гладна година.

У осталом дозволиће г. Спасић да кад та стока није „скапала“ у току од 1853 године на до данас ваљда неће ни од сад скапавати, кад је куд и камо наш одгајивач бољи постао но што је некад био.

Међутим доста је од г. Спасића и то, кад признаје, да су ти биков боља од наших.

И у овом погледу од баука г. Спасићевог: да су доведене краве и биковa „говеда мекша од наше, подложна разним опасним заразним болештинама“ — и да ће „скапати“ — чатаоци и сточари могу бити спокојни; јер као што наведена факта говоре, мишљење г. Спасићево је но све неосновано, и онако на памет исказано.

3. „Најбоље краве домаће соје спадрУже са најбољим јунцима, а швајцарске биковe употребите тошто се уверите да су потпуно здрави.“

„Одгајена говеда домаћег соја боље ће одговорити потребама наших привредника него ли мелезани од домаћих крава са шварцварским биковима.

Багателизирање куповне бикове, такав савет г. Спасић даје одгајивачима говеда.

На све ово имам да кажем:

Комисија, о којој је горе реч, кад је то решавала, никако није ни мислила да искључи спаривање наших крава са нашим биковима; напротив она је израном признала да нашу *колубарску* расилину — који је за наше прилике подесна. — треба чисту одржати, и за друге крајеве, ради поправке наше сопте расе, да се према земљишту уз мањи или тежи бикова страних наведених раса.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Бољи доходак од кеља може бити на овај начин: Кад сечеш главицу с кореном, пеној ју сеци до земље, него ју одсеци тако, да на корену остану два-три доња листа од главице, и с тима листовима остави корен и даље у земљи, па га за време суше и заливај. За кратко време избиће из сваког оног на корену по једна мала, нова главичица кеља. Ове су главичице много њежније у листу и сочније у укусу од оних главица, крупних главица.

— Ђ.

* * *

Против пролива код телади. Чувени немачки ирчени лекар др. Раух препоручује против пролиз код телади и код краве — *багремов лист*. Багремово лишће, зели он, треба сушити у води, процедити и дати оболелом телету да пије. А ако нектеде да нпје, треба му силом у грло сасути; то треба чинити 2—3 пута на дан. Раух исти тој лек употребљује и код краве, само у већој мери и јаче прокуваво.

— Ђ.

* * *

„Слепог миша" не треба убијати! Сваки мишеви нетиња, који лепе животињице, али су оне земљородницу од врло велике користи, храњећи се разним шкодљивим бубама, нашим непријатељима и штеточинама. Поједе зетрицице, које сишају прокудљивих гусеница рођају, поједе муве и бубе, нарочито комице — то су посебствене слепих мишеваца. За једну ноћ само, потомаши слепи миш по више стотина таквих разних штеточина. — Ко год што не треба убијати сушторе, жабе итд., које се такође само нашим ситним штеточинама по пољу и по башти хране, исто тако не треба гонити ни убијати *слепе мишеве*!

— Ђ.

* * *

И јаребице су пољопривреднику од користи! Кад прегледамо стомак једне јаребице, а према томе над је убијена ваљаћемо у њему, односно у гушн: тањоте, пужиће, гусенице, бубе и семења од разних трављења. Једно јато јаребица, може поједе простор њива и ливада да очисти од тих пољопривредних штеточина. Иначе једу јаребице само ово зрно, које на земљи нађу, а усправљено класје неће никад оборити, да се зрном из њега нарине.

— Ђ.

* * *

За грашак и пасуљ, најбоље је ђубре — пепео. Грашак и пасуљ, и у опште свако нарпво, је подноси скорашње (свежо) ђубре; јер у земљи, која је ђубрена скорашњим штањским ђубретом, буја и грашак, и пасуљ, и боб и сочиво, много у лозу, а не заиме мехунића, односно рода. За грашак и пасуљ, најбоље је ђубре — пепео. Ко га има у довољној количини на расположењу, онде се може цела њива, одређена за сејање грашка, пасуља и боба, најудобније пепелом, а где га нема много, онде се треба по једну пречрп метнути у сваку кућицу (ваи) и земљом добро измешати. На овај начин ђубрена земља издаје много више мехунаја и код грашка и код пасуља.

— Ђ.

* * *

Шта треба учинити, да јаја добију дебљу љуску? Јаја, која имају дебљу љуску, не само да се лешпо разбијају, него се и боље и дуже чувају од кварн. Што неке кокошке много „мекушце," носе, т. ј. јаја оштрија само механом, кокошком, или својим таквом љуском, уврон је у храни, што немају примике, да уз обичну биљну и животињску храну, добију и прочих делова, од којих се стварз љуска; што више оних делова у храни буде, биће и јаја дебље љуске. На ту цел треба кокошкама давати креча, старог малтера и љуска од јаја, ја с осталом храном помешај. Љуске треба унек истуцати у ситне помадиће, јер кад им се читаве љуске бацају, хоће лако да се нађу, да и цела јаја у гњезду разбију.

— Ђ.

* * *

Јапански хмељ. За брзо одевање зидова, чарвања, плотова, голих стабала, ограда, прозора итд., најбоље је јапански хмељ. Он је истина једногодња биљка, али пак сне оне особине, које се од једне добре повртуше траже. Он напредује и брзином у порасту и висином, сваку другу повртушу; за кратко време порасту његовом силни огрлице 7—8 метара у висину. Лишће му је врло живо зелено, или пиреко, па ком до сада писмо плаквали шпикавоних штеточина, који ће га ма на који начин кварили. Цвета је врло лако. С пролећа треба на одређена места семе просто посејати, па у густо посијане биљке на 30 сантиметара пореденти; то је најпогодније одгојавање, у ком треба биљка од биљке да одстоји. Прако лета се увлаку мирисни цветови као и у шитоног хмеља што су. Не само на пољу, него се и у свиеојима на прозору врло лако дају негојити. За кратко време може да пспуни читав прозор, где се врло лепо представља. Семе је врло јевтино, које лако и добро пиче.

— Ђ.

* * *

Кокошке треба после четврте године старости клати или продати. Домаћици, који хоће да има од својих кокошака праву корист, она треба старије кокошке на време још да покоље или да их распрода. *Добра* „носила," може за живота да снесе до 600 јаја. Од оних највећи део снесе у другој, трећој и четвртој години. Рано изнесена „пилиша," (кокошка), може у повољном случају, кад изврши прву годину старости, да снесе до 30 јаја, али су ова јаја већином ситна и шесу добра за „насађивање," јер су слабо оплођена. У другој, трећој и четвртој години, носи по 120 годишње, далде за прве четири године снесе до 400 јаја. Одна после четврте године одночне знатно да попушта у пошењу, и то у тој мери, да остатак од 700 јаја, која се још у јајњану налазе, снесе за следећих 6 година. Кпше у јајњану не могу се умножити код одрасле кокошке; то може да буде само код младих кокошака. Код се „пилиша" у младости звиковри, кад се довољно не храни и чистом водом не пои, или пад у то време побољева, онда ће се и иаше кпнца у јајњану образовати, а при доброј нези и храни, може број кпнца до 700 да порасти. — На предпазденог бпће свакој домаћици јасно, да ће за произволну јаја бити много поуздање, да „носиле" само четири године држи, а после их коље или прода, јер доцније нису вредне оне хране што поједу.

— Ђ.

* * *

Да-ли су прво снесена пачиња (пловчића) јаја плодна, или су „чистуци"? Слушао сам од многих домаћица а нарочито баш сељанака, да прво снесена јаја, која пачке рано с пролећа сносу, нису плодна, и да их с тога не треба употребити за насађивање: „много су — неде — наспа, и с тога су *чистуци*. На ово ћу ја одговорити: да су јаја од оних патака, које се већином на води задржавају, ретко над наспа, да су већином добро оплођена и да се међу њима ретко над по неки чистац наће. Што с пролећа прво снесена јаја не „пиле" узрок је, што нису још добро оплођена. Кад се пов пстан (пстак) међу патке пусти, треба мало више времена, док од њега претежење патке одночпу да носе добро оплођена јаја. — Прерано напођење пачића није за препоруку, ако што се н. пр. изводе пилићи, јер пачићи, које се доцније излегу, кад време отопли, на још као живу и воле да се брчкају, достигнуће у порасту све раније изведене. При пом пачала најглавније је то, да се одма у почетку добро хране и да им се дадне прилика да буду што више на води, нарочито где има „сочивице," јер их то гоји и утврђује. Да буду јаја сигурно оплођена, не треба више од 6—8 патака на једног патка рачунати, а од крупнијих сората, као што су

пенинске, руонске, чјеберн итн., довољне су само 3 шатке на једног шатка.

— Ђ.

* * *

Sutjene emeralb gem. то је једна од најразвијех сорти грашца, коју ја познајем. Ови сорти расти једва метар висине, а својим особеним зеленилом лишћа, одликује се од свију осталих сората. Нарочито је могу препоручити онима, којима је до рано раног грашка стало. Доспева за две недеље раније од познате „Дурпенске„ сорте, а осим тога и богато рађа. Док друге сорте тек одцвећу да доспевају за брање, ова је већ у пуном обрасцу, а после ње је остала још рано прања, да се на њу може још неко позније тога лета посејати ил' садити, што такођер није за одбацивање.

— Ђ.

* * *

О сејању конопље. — За конопљу треба земљу у јесен дубоко преорати, да би се промрзла и постала трошнија.

С пролећа (на пређу Априла) треба орати за сејање.

Конопљу треба посејати што *чешће* то боље, јер кад се често посеје, онда је танка и кабасто јој је много боље, лепше и за тканво платна угледније.

Кад се *ретко* посеје, онда конопља нижнна, одебља, одрвени се, и њаново јој је врло грубо.

Њаново често посејане конопље једна се нешто мало разликује од њавина нашег лана.

Нека ово нашу пољопривредницн на уну пре гајењу конопље.

Л.

* * *

Против пуцања динамитом. — У њаново је забрањен начнна: да се по рекама пали — бије риба динамитом, те се на тај начин две штете чине: затире се риба, и руше обале реке.

Риба се махом налази уз саму обалу, где се и динамит баца. Потрес од пуцања динамитског у толнкој мери задрма обалу, да се она лагло стане рушити, те се на само стварају услови за штетне њиове реке, не само да јој се ладе њене правци, него тим поседом проузазају најобле земље око река.

Тој несрећи треба једнред стати за прат, а за то су надлежне општинске власти. Оне треба да забране убијање рибе динамитом, а свакога онога, који би динамит бацао у воду, да каже по § 395 критичног закона „од два до дванаест галира".

Л.

* * *

Сретно да се осигура трајање цакова. — Биће њала много привредника и трговаца који би били жељни да сазнају њаково средство, које би могло њихове њаове учинити трајнијим. Њима се може препоручити следеће:

Треба узети једно килограм растове коре (кора се употребљава за чињење коже) и обарити са 14 литара кишне воде; у ту течност потопити платно за цакове и оставити 24. сата. После ове мешавина треба га изводити, опрати и осушити.

За 8 метара платна рачуна се обично да треба употребити један килограм растове коре, чија танин продре у подземне или јаначе поцке (од чега је платно откако) и њма их на тај начин много јача и трајније, а у исто време спречава њихово распадање.

Осим тога онако потопљени цакови могу се врло лако обојити и прно. За ово је нужан један разбављени раствор сулфата гвожђа у које се одмах потопе цакови чим се извале из предашње течности.

У осталом обе ове операције врше се врло лако и не коштају много.

— 0.

* * *

Слатко од црвена патлиџана. — Ово ће моћи многима изгледати чудновато. Као што о томе вели лист Соиоов:

У тренутку кад црвени патлиџани почињу у најчешем јеку до сазревају неће бити с горега спомснути, да се од њих може направити изврсно слатко, врло доброг укуса и може се рећи сличне оз слатка од рабиаја. — За ово треба одабрати најмеснатије патлиџане, обарити их кратким водом, изгњечити их и за тим процедити кроз једно кухињско цедило чије су рупице мање од патлиџановог зрна, и онда метути их са једнаком мером количином шећера у један казан. Претходно треба растопити шећер у онолико воде колико је за то најнужније.

Да би се томе слатку дао пријатнији мирис и укус може се шећеру додати мало рума, ванилс или лимуна. — Кување треба да траје два и по до три сата. — Слатко је готово, кад укус патлиџана са оним постане, а то ће бити и много пријатнији услов.

Слатко од црвених патлиџана лако загорева, с тога га треба непрестано мешати док се са дна не искува.

— 0.

* * *

Конзервација кромпира. — Овим се питањем највише занима Шрбо, професор француског агрономског института, који је дошао до тог закључка, да се најпростије и најсигурније средство за то састоји у томе, да се непосредно узаче на сам кромпир уништавајући клице или очца. На овај начин кромпири на једне године могу се врло добро сачувати до њових кромпира идуће године. — Средство то састоји се у томе, да се врхом једног њожа или другим каквим оштрим алатом њнаде сва очца на кромпира. — Изгледа да један радник, ко онај начни може да очисти два хектолитара кромпира дневно.

Заиста биће прилично мучно да се ово средство уведе у праксу. С тога за сада је још но најбоље средство опет Шрбо-а, које се, састоји у томе, да се 10 до 12 сати кромпири потопе у води, најсељској са 1 до 2% сумпорне киселине

О овом начину, који је био и нагрђен, ми смо, у своје време говорили на овом месту.

А — 0.

* * *

Глисте у овчицама. — Глисте у овчицама не чине оне исте услуге које чине нам су у земљи, с тога их треба, што пре, отуд истерати. Средство које се за ово, као најсигурније, препоручује јесте следеће: треба инстругати један њиљски костеи, који се за тим потопи у хладној води и промеша добро, па се за тим та вода пролије по земљу у овчарнци. После неколико минута ове глисте изађу на површину одакле је лако одвојити их. — За велике овчице дна костена су довољна.

— 0.

* * *

Четкање хаљина. — Пешкир је да хаљине треба четкати што је могуће слабије, јаче и пре том служити се више једном простом и грубом четком него ли фином нако би се што мање четкало, јер четкање допринси много, да хаљина, штоф, изгуби свој сјај и длаку. — Кад се кашно пеште или друга каква загушљива очешље о пару хаљину и напући је длаком, онда у нешто за четкање једном четком просто што кад би радили кад нам је одело пуно прашине, а не покасните предходно једном влажном крпом пашу четку, јер неће на тај начни брзо и лако да очистите ваше одело од длаке и перја а да не искварите штоф.

— 0.

* * *

Да се осмуди очупана живина. — За то се најобичније употребљава сламе, врпца или томе слично. Неугодна страна овога је та, што живина услед такног смуђења попари. Да се то избегне, има једно врло просто средство: треба узети једну кашнну чисте ракије, метнути је у један тањир, запалити је и на пламену осмуђати пилеће и др. на тај начни она не попари.

— 0.

* * *

Производња пшенице у Француској. — Лист *„Le Bulletin des Halles„* даје сваке године тачне податке о производњи жита у Француској и другим земљама. По њему та је производња оне године била следећа: она се њене процењена на 125,080.237 хектолитара, која, ако се упореди са производњом у прошлој години када је износила 97,923.075 хектолитара, износиће више у округлој суми од 27 милиона хектолитара. — По што је специфична тежина једног хектолитра 76 02 нгр., онда цео усев износи 95.085906 центара, који дају укупно 71.314800 центара брашна, ако се рачуна да се добија 75% брашна.

Од 1874 године, када је производња износила 133,130,163 хектолитара до данас, озогодишња је највећа.

Као годишња потрошња пшенице у Француској износи 123 и по милиона хектолитара, то се види, да је озогодишња производња више но довољна, али услед ратних потреба, нарочито услед алкохолне индустрије, тај лист рачуна да ће Француска ове године морати увести најмање бар још шест и по милиона хектолитара пшенице.

Што се производње пшенице у целом свету тиче, тај лист процењује на 859450000 хектолитара. Док је прошле године она износила 823200000, дакле, скоро 36 и по милиона хектолитара више.

Друге статистике процењују озогод. производњу у Француској између 140 и 150 милиона хектолитара, а нарочито лист *le Marché français*, процењује је на 141 милион, док стране статистике нарочито мађарска, која се жели сматрати за једну од најозбиљнијих, процењује је на 125 милиона хектолитара.

А.

* * *

Штете од филоксере.

— Биће више од двадесет година како се у свима земљама, где је виноградарство један извор државног богатства енергично бори против ове страшне пошасти која грозно тамани винову лозу и уништава животно средство многих виноградара. С тога неће бити излишно да у неколико речи видимо колико је у којој земљи уништено хектара виногрда да се филоксери стане једном на пут.

У Швајцарској, која је мало мања од Србије и где је виноградарство мање заступљено но у нас, за двадесет година, од како се води борба против филоксере, уништено је од прилике 78 хектара винове лозе, од којих највише пада на женевски кантон — 30 хектара, а највише на суседни му лозански — 5 хектара. — У Немачкој, где се борба таноље води од двадесет година на овамо, пострадало је 181 хектара, — што се Француске тиче, њу, као земљу у којој дели виноградарство, филоксера је највише погодила. До сада је у њој уништено више од 1,500,000 хектара винове лозе, и већ 1888 године укупни губитак је рачунао опружио на десет милијарде динара. — У Аустрији, која је заражена била две године пре Швајцарске, већ 1882 године рачунало се да је било више од 36.000 хектара заражено. — У Угарској од 1875 године до данас прошло је више од 100,000 хектара, и данас су у опасности још 45,000 хектара винове лозе. — У Италији, самоме виноградској земљи, која је била заражена много доцније, 1892 године било је у 386 општина и 187,056 хектара винове лозе заражено. — У Шпанији, овог виноградској земљи, где се филоксера прва пут појавила тек 1878 године, већ до почетка 1893 год. сва је уништила 168,000 хектара.

Мислимо да ове бројева довољно показују опасност, која прети у данашње доба винској лози, и да није нужно дуго доказивати потребу радика ног лечења — чућала ми кореја свако заражене лозе.

А.

* * *

Увоз и извоз Швајцарске.

— Покрет на царинама у Швајцарској за извршење аграрне производе у 1893 године био је следећи. У исто време упоредо износимо и промет у 1892 год.

	1892	*1893*
Увоз		
Пшеница метар. цента	3.080.444	3,341.033
Овса „ „	560.287	623,947
Јечма „ „	138.339	165.849
Бранша „ „	239.018	279.329
Вина у буради. хектолит.	1.152.117	872.929
Семе грамине-а и детелине, мет. цен.	9.500	12.891
Сена „ „	115.416	254.312
Сламе, трске итд. „ „	152.852	199.154
Јаја „ „	48.784	52,073
Живине „ „	19.849	21.535
Свежег меса „ „	16.157	9.200
Коња комада	8.368	7.693
Волова „	32.459	24.666
Крава и јуница комада	7.498	3.888
Телади „	19.895	17.188
Свиња „	67.906	47.809
Извоз		
Свежег меса мет. цента	—	—
Тврдог сира „ „	242.561	223.259
Кондензов. мл. „ „	155.226	166.491
Свежег меса метар. цента	15.557	15.332
Сена „ „	45.210	37.157
Крава и јуница комада	32.359	41.146
Телади „	16.202	14.458

А

ДОПИСИ.

Женева, Септембра 1894. г.

Пре извесног времена чињени су у околишној аратарској школи огити са једно петнајест варијетета кртоле, у циљу да се види, који би се варијетет најбоље могао употребити у аратарству, и у једно да се сазна, која врста одгојена свима добрим особинама, које мора имати сваки онај кромпир који се намењује домаћој употреби.

Варијетети полазгнути огитима били су следећи: Junon. Vinesse. Prolifique Beney. Corne blanche. Lasseps Beney. Arago Beney. Oblongue de Malabru. Rousselle. Eiffel Beney. Precoce. Merveille du Monde. Lady Truscott. Eiffel. Chancellor и Early Cottage. — По резултатима ових огита најбољи кртоле усјеа женске кокинче браша који ове сварене. индустрије кртоле усјеа женске кокинче браша који ове сварене. и тако бити предмет корисног обдељавања нарочито тамо, где је земљиште дубље, јер, као што је познато, дубина земљишта је битни услов сађења кртоле и успеха њеног.

Општо поље — земљиште — где су ова истраживања чињена било је глиновсто — силикатне природе са подземљем — доњим слојем — богатијим у глини. У средњем броју ово је земљиште садржавало 2 од сто прочљака а подземље, 6 од сто, које је осем тога било богато у поташн и садржавало још и приличну количину фосфорне киселине и азота.

Почињући ове г. ј. у трећутку сађења натуто је било у сваку руну 28 гр. бубрета у виду концентрисаних соли које су се брзо могле асимилирати, измешаних са ситном земљом; она количина бубрења одгојена количини од $9^1/_2$ кгр. за један ар.

Прво чупање отпочело је почетком Септембра, а последње извршило се 10. Октобра.

Ево какви су били постигнути резултати: по количини производа прво место заузима варијетет Junon који је био дао $11^1/_2$ килограма кртоле за 360 грама употребљеног семена: сваки засађен кромпир био је у средњу руку тежак 60 грама. — Према овим бројевима био је у средњу руку тежак 60 грама. — Према овим бројевима био је у средњу руку тежак 60 грама. — Према овим бројевима приносе од једног ара износи 650 кгр., а то је већ прилично количина. — Варијетети које је Бенеј одабрао, као: Prolifique Beney. Lasseps B., Arago B., и Eiffel B., дали су прибližну количину производа: од прилике 552 кгр. од једног ара. За њима иноку се по количини остали споменути варијетети, а последње место пак у овој серији њиним лошим квалитетом заузимају: Lady Truscott. Eiffel. Chancelor и Early Cottage јер њихов средњи принос износи од прилике само 290 кгр. од једног ара.

Из ових огита следује, да се као добри варијетети индустријски или за домаћу употребу могу гајити са великом користи: Junon и сви остали које је Бенеј одабравши добио. — Што се осталих варијетета тиче, горњи резултати показују да ипе предно гајити их, јер од њих тако рећи нема никакве добити.

*

Целом свету је познато, да су гајење рогате марве и индустрија за прераду млека јако развијене у Швајцарској.

По једној скорашњој статистици у свима швајцарским кантонима гаји се укупно преко 1,212.500 грла рогате марве, што престала, ако се узме да свако грло у средњу руку вреди 300 динара, сужу од преко 360 милиона динара. Гајењем те марве занимају се преко 120 хиљада људи.

Рачуна се, да у тих 1,212.500 грла има 665,600 крава које производе, свака по 2000 литара млека, годишње око једну милијарду и 350 милиона литара млека.

Да би се разумела важност, која се ове цени млека довољно је казати, да промена у цени, ма то било за једну пару од литара, пуне за собом као последицу једну модификацију, која износи више од 13 милиона динара годишње у земаљском обрту.

На шта се ради од свег овог млека? — Довољна се количина троши, други део се утроши на гајење, исхрану, а трећи део се употребује за прераду, нарочито за израду масла и сира. Јавста, Швај-

царска, задржавајући протекло што је за њу потребно, износи у све године свега годишње више од 200 хиљада центи сира под разним називима, а то представља годишњи обрт од 38—40 милиона динара. — Један шпиц, кондензовано млеко представља годишњу предност од преко 15 милиона динара, а много вредност од једног милиона. Што се овог последњег артикла тиче, су Швајцарска по производњи доњошло ни за себе, јер мора годишње да увози са стране више од 3. милиона динара.

У овом погледу дакле, релативно вредности млеке и сирне индустрије, Швајцарској се не пружа страше конкуренције.

Што се Женевског кантона посебице тиче, изгледа да се у њему дневно попије више од 30.000 литара млека. Да се ова количина добије потребно је од прилике 8000 крава, пошутим у целом женевском кантону, по истој статистици, има свега око 5000 крава. Дакле у том погледу, женевски кантон мора трошити млеко од 3000 страних крава из пограничних француских округа, ну ову се увоз наложивање износом других артикала, којима је Женева центар производње.

А. Р. М.

Алексинац, 10. Септембра 1884 г.

У колико нам је познато из наше околине није нико полнео „Тежаку“ извештај о производњи дувана; на с тога нам је намера, да ми то учинимо. Пошто је у овој околини измену осталих главних привредних грана, којима се основнини привредни стилеи баве, и производња дувана једна од главнијих и важнијих привредних грана, то ћемо у овом извештају и говорити само о производњи дувана.

У широј алексиначкој околини, на споре и у читавом крушевачком округу, производи се г. зв. „*алексиначки дуван*“, који је ако нпе лобко од нарочне Алексинца. Ово је турски дуван и најбољи је од свију дувана, која се у Србији производе. Он се зваа на ове врсте: прослепац; кирчевац; мурсал енчилар; кир.

Прослепац има лист мали, сушаст, стабљика му је голз, а све остале четири врсте имају лист дебљикаст, мали корен им је обучен. Ова врсте дувана — прослепац — најраспрострањенија је у овој околини, и она је најбоља од свију ових осталих четири врсти, које се овамо производе. (Вид Уред.)

У овој години у крушевачком округу има преко 1.000 произвођача дувана, који су засадили око 120,000.000 струкова дувана.[1]) Од ове количине струнова, ако се пошто је ова година била врло суша, ће ће родити око 600.000 килограма[2]) суве дувана а ако је била нашовита година, онда би родило око 1,000.000—1,200.000 кгр. дакле дупло. На овога дакле видиш, да је ове године сваки струк родио по 5 грама дувана, а да је добро родео, родио би по 10 грама сваки струк.

Прошле године било је у овоме округу преко 3.000 произвођача дувана, који су засадили до 100,000.000 струкова; а ова је количина родила преко 700,000 килограма дувана. дакле, сваки је струк родио преко 7 грама дувана.

Станко М. Петровић, произвођач из Житковца, народни посланик, прошле године произвео је 120,000 струнова дувана. Од ове количине добио је 1.200 килограма дувана и ову количину дувана продао је држави за 1.200 динара. Из овога дакле видиш, да му је сваки струк родио *1¢ грама* дувана, и, да је сваки килограм продао по *1 динар*.

Из горњих података, дакле, видиш то; 1) да је прошле године сваки струк просечно ако преко 7 грама дувана: 2) да је Станку М. Петровићу, сваки струк дао 10 грама, с тога, што му је на сваки начин било боље земљиште, што је ово био боље приготовио итд. и 3) да ће ове године поштo је велика суша, сваки струк родити по 5 грама. Истина нисалам, да струк рдао мало ће или само бројеви говоре.

Г. Панта Срећковић, напајајући српске монополе: дувана и соли, у колико се сећамо доказивао је, да један струк дувана може родити и до 500 грама?!! Но, тако је то, када се историк меша у привредне ствари! Он још није научио, да ли је краљ Душанпо убио цара Уроша, или је цар Урош убио краља Душанпа (

Државна плаћа алексиначки дувани од килограма од 3—0·10 динара. Просечна цена. прочнан су ови производњачи дувана, да је од килограма од 0·90—1 динар. Ово се слаже и са просечном ценом, коју је прошле године добио Станко М. Петровић за 1.200 килограма дувана 1.200 динара, дакле просечно сваки килограм продао је по један динар.

Берба дувана већ је свршена, и од свако произвођачке куће, види се, но неколико отопина живога дувана, који се брижљиво суше.

Дувни ове године, истина, по околини је родио нешто лако, али по доброти биће врло добар, те ће тако својом добротом надокнадити оно, што је мало родно.

Један произвођач дувана сади но 20.000, 30.000, 40.000, 50.000, 100.000—150,000 струнова; а по неки произвођачи сади и по 5.000 до 10.000 струнова дувана. Станко М. Петровић, причао нам је, да неки произвођачи сади и преко 150.000, чак, вели да по неки произвођачи сади и по 200.000—300.000, но ми ово чисто немеримо!

Произвођачи и ову своју производ ране и са пажњом и са вештином само грешке, како ми чујо, при сортирању и нагуљању дувана, јер ту се баш тражи пајвећа и смотреност и вештина, пошто од овога нагуљања и сортирања, зависи му и цена. С тога строго треба поштити при сортирању и нагуљању дувана тако, да боја са својом бојом, боли са белим дувапом доће и т. д. Јер, ако у једну лепезу доћу само неколико листова лошијег дувана, онда сав дуван цени се као лошији. Тако исто, ако се у једној лепези нађу само неколико лепеза лошијега дувана, онда се сав дуван цени као лошији!

Питање нам се намеће: 1.) да ли се сав овај дуван производи, или, када је била слобода производња; и 2.) да ли се сав производљачима бође рентира производња дувана, или, када је она слобода била.

На прво питање, одговор је и прост и лак, а то је: да је се за време слободне производње дувана, овај много више производио просто с тога, што сада држава треба известан број килограма дувана, па, према томе она и известан број струнова одобрава, да се сади; док за време слободне производње дувана, сваки је могао садити онолико, колико је хтео.[3])

На друго питање није баш тако лако одговорити, ни да се говори, да је за време слободне производње дувана била много боља цена. Но опет, из следећега видеће се, да је тз „боља цена“ врло сумњива бала.

Државна алексиначки дувани плаћа од килограма од 3—0·10 дин., дакле, просечно, као што смо горе казали од 0.9—1 динара од једног килограма.

За време слободне производње дувана, трговци су плаћали најбољи дувни од килограма 3—4 динара, често пута већ и скупље, дакле, просечно најбољи дувни од килограма 3·50 динара. Но трговци од 100 килограма дувана изберу од прилике 15 ✕ 3·50 = 52·50 дин., реето 85 килограма пуне просечно по 40 пара динарских, дакле: 85 ✕ 40 = 34 динара; дакле, укупно 52·50 + 34 = 86·50. Према овоме, дакле, 100 килограма за време слободне продавање су од прилике просечно по 86 дин. један килограм, дакле 0·86 динара.

Да би смо ово наше тврђење још боље потврдили, то тврдимо овим. За време слободне производње дувана. Подринци су свој дуван носили чак у Ужице, и тамо су га продавали по 40 пара динарских од килограма, докле им сада државна плаћа пруу врсту дувана од килограма 1 динар и 20 пара динарских.

Р. М. С Пешић

---

[1]) Погрешки нам је рачун. Пријавило се 3768 произв. на просторији 1332,28 хектара да засаде 77,152,000 а обрали су бербу са 53,896.097 струнова.

Па у целој земљи није се пријавило толико, већ свега за 100,0062.000; а засађено стварно 84,0062.000, обрано 70,0672.000 струнова. Уред.

[2]) Тешко ће бити врло добро ако роди; али се може у овој години рачунати просечно 7 грама на један струк Уред.

[3]) И ово је погрешно, јер да се није више но мање сејало дувана при слободној производњи, но сад под монополом, најбоља су доказ ови факти: — *У целој земљи у окрузима у којима се дуван садио* (сад под монополом сведено на 8 округа) управа државних монопола, *није могла узети под најам ни половину потребне малограмске просторије за превараље бербе 88 и 89 године*, која је била пресша 1 милијун килограма и ако је употребила све познате дуванске магацине по је морала узети под закуп и много магацине за храну, па и неке стрвнице, како у Београду, тако и по осталим варошима у којима није дуван никад преиирао!

За тим, преко земаљске потребе није се могло градити више дувана, јер се није имало рачуна, пошто није било извоза дувана на страну, ни врло незнатан.

Гајило се дакле при слободној производњи — мање дувана!! Уред.

Радови примљени за „Тежак" који ће се штампати у даљим бројевима.

1. *Кочење и смештај пољској приврези* — Агрикол. привредник и медаље, њихови упрош и последице. —

2. *О набору и шкарти сеоска* — од др-а Ђ. Радића.

3. *„Тежак" и сељак*, од Ст. М. Мијатовића.

4. *Узроци здравља и природа болести домаћих животиња* — од Влад. Борђевића.

5. *Зимо од калемљене лозе* — од Драг. Лазаревића.

6. *Красава мушкарама пржаком је* — мир од др-а Ђ. Радића.

7. *Две нове изврсне сорте дима* — од др-а Ђ. Р дића.

8. *Вођарство у округу ужичком* — од Срете А. Поповића.

9. *Шумарска политика* од М. Обрадовића.

10. *Школска банка* од Славе Куш. (подмотак).

11. *Виноделачко сач* — од Блаж. Д. Теодоровића (подмотак)

12. *Жични метал* — од † Марка Николића.

Поред побројених радова, сваког уредног примио је преко 70 рукописних радова, од разних писаца и из разних година, од којих ниje ће се и штампати; многи од тих радова и сад су вальди, ширу до сад могли бити штампани, нити ће скоро моћи да се штампају, што су волили и опширни; неки подмотци, морају чекати на ред и т. д.

Да не би морали сваком појединцу и сваки пут одговарати, од сад ћемо доносити, на овом месту кратак извештај о примљеним и непримљеним радовима.

Уредништво

ОБЈАВА

На добру срп пољопривредног друштва код Шапца, отпочеће се набављење и продаја воћних и украсних садница од 15 Октобра и продужиће се дотле, дотле само време за то дозвољавало буде. Зато се моле поручиоци, који су вољни набавити садинце сл овог добра, да се благовремено јаве са својим поручбинама како би им се исте на време отправити моглe.

Цене су садинцама воћним и украсним:

Јабуке калемљене 1. ком. (садница) 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин., 1000 ком. 400 дин.

Крушке калемљене 1. ком. 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин. 1000 400 дин.

Дуње ком. по 60 пр. дин.

Мушмуле ком. по 60 пр. дин.

Кајсије 1. ком. 80 пр. дин. 100 ком. 75 дин., 1000 ком, 700 дин.

Бреске ком. по 80 пр. дин.

Шљиве калемљене пошегаче (мађарке) 1 ком. 60 пр. дин., 100 ком. 50 дин. 1000 ком. 400. д.

Чекешњика врушкаја од прве ком. 60 пр. дин., 100 ком. 55 дин., 1000 ком. 500 дин. Прево лађе засебном погодбом.

Трешње и Марене 1 ком. 80 пр. дин., 50 ком. 35 дин.

Орахи, 1 ком, 80 пр. дин. 20 ком. 14 дин., 500 помада 250 динара.

Дудови, 1 ком. 40 пр. дин., 10 ком. 3 дин., 100 ком. 20 дин. Шандуд 1 ком. 1 дин.

Кестење питомо, 1 ком. 80 пр. дин. 50 ком. 30 дин., 100 ком, 50 дин.

Шибље за ограде:

Багренова обичне бели, 1000 ком. 12 дин., 5000 комада 50 динара,

Дудови 1000 ком. 20 дин.

Померанџасти три (Maclura Aurantiaca) трогодишње садинце 1000 ком 60 дин.

Украсно дрвеће:

Кестен дивља са белим, жутим и црвеним цветом 1 ком. 1 дин 50 ком. 45 дин., 100 ком. 80 дин.

Багрен округли високо калемљен и одрасли.

Багрен калемљен прп. цвета I квалитет 1 ком. 1 динар.

Багрен калемљен ружич. цвета II кв. 1 ком. 80 пр. дин.;

Багрен калемљен белог цвета, 100 ком. I кв. 90 динара; II 70, III 50 дин.; 1000 ком. I кв. 800 дин.; II 600. III 400 дин.

Цвета црна целог лета нарочито за пчеларе.

Багрен обичан некалемљен, I кв 1 ком. 40 пр. дин., II кв. 30 пр. дин. III кв. 20 пр. дин.; 100 ком. I кв. 80 дин. II 20, III 15 дин.; 1000 ком. I кв. 250 дин., II кв. 150 и III кв. 75 динара.

Каталпа, 1 ком 40 пр. дин. 100 ком. 30 дин., 500 ком. 100 динара.

Најасен 1 ком. 40 пр. дин., 20 ком. 6 дин.

Остале производе по цетовнику, који се сваком шаље на захтев и бесплатно.

Трошкови око подвоза и превожења, падају на терет поручиоца. Паковање рачуна се само по коштању.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Дат је у штампу

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА 1895 ГОДИНУ

и биће готов до 1 Новембра ове године

Календарски део пољопривредног календара обилује разноврсном и интересантном садржином; у њему су календари православни римокатолички и мухамеданаски, а осим тога нарочито је обраћена пажња потребним обавештењима за свештенике.

У поучном делу пољопривредног календара они су чланци:

1., Месечни радови (знатно попуњени и измењени).

2., О правилном припремању земље на ђубрив и о потребним справама за то (са сликама);

3., Шта се постиже уништавањем код стоке, и како се овим начином до жељене циља може доћи;

4., Мотиљ код оваца, предохрана и суздрављење истог (са сликама);

5., Подизање виногради помоћу калемљења на стаиом месту (са сликама);

6., Општински расадници и њихов вредност;

7., О сађењу воћака поред путева (са сликама);

8., Важнији четинари који код нас расту и где се могу подизати;

9., И пољопривредни треба да воде рачунске књиге;

10., Каквим се родовима осим гомилчног могу користити ивице пољопривредника;

11., Мерење стожи и Матицењење пантљика за испадавање „жиле гомиле" код говеда (са сликама);

12., Мислите и на птице (са сликама).

13., „И гора има своја сабраћу" прановетка.

После овога много корисне белешке за пољску и кућевну привреду, подаци из свих привредних грана, пољопривредни закони, уставне и пољопривредна удружења у Србији, Црној Гори и осталим српским земљама, потпуни списак новијих пољопривредних књига и шематизам чланова Српског Пољопривредног Друштва.

Календар ће изаћи само са 13 штампаних табака, а стаће само 50 пара динарских.

Како ће календар бити готов до Новембра ов. г. то се умољавају сви они, који га желе набавити, нек поље се хтедну заузети за његову продају, да се пријаве што пре Српском Пољопривредном Друштву, назначивши тачно колико комада желе имати и куд да им се пошаљу. На пореску шаљаће само оним, за које је друштво уверено, да ће у скоро, по пријему шаљ.а, новац послати; с тога ће много уласиње било приликом поруџбине календара и новац послати.

Садржина: **Чланци:** У ном облику треба воћке да полижемо. — Какво нам школе требају? (наставак). — Подруми у жупи и неговање вина. — Сајмиша. — Значај поварства и на који се начни може увебати производња воћа код нас. — Грађа за уређење пољске полиције (свршетак). — Једна важна напомена одгајивачима говеда. — **Белешке.** — **Дописи.** — **Објава.** — Књижевни огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО ПРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЋАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТН. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 40 и 41. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 23. ОКТОБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

Због обуставе рада од радника у државној штампарији „Тежак" није излазио од 28. Августа ове године — но то ће се сад читаоцима накнадити издавањем дуплих бројева, докле се не стигне редовно излажење листа.

Уредништво.

ИЗЛОЖБА ГОВЕДА.

(поводом изложбе у Обреновцу)

Немогући се упуштати у извођење и приређивање опште пољопривредне изложбе, Срп. пољопривредно друштво одпочело је већ од пре неколико година да потпомаже, па и само приређује *специјалне изложбе* из појединих грана домаће привреде. Оно је у своје време међу првима, озбиљно прихватило и у колико је могло редовно потпомагало наша удружења „кола јахача"; и то поглавито привредни део њиховога рада, а тај се, као што је познато, највише огледао у њиховим *изложбама коња*. Од постанка свога кола јахача редовно сваке године, у својим утакмицама стављају изложбе коња на прво место; а њих је и Српско пољопривредно друштво потпомагало и новчано из својих скромних срестава, дајући тиме доказа, колико и само цени рад тих удружења на развићу и унапређењу нашега коњарства.

*Заједнички са својом подружином, друштво је 1891 год. приредило у Крушевцу *изложбу воћа уз пољоприв. занатску изложбу окр. крушевачког*, а прошле године помогло своју подружину у Пожези у приређењу тако исто *пољоприв. занатске изложбе окр. ужичког*.

Ове године друштво је, уз припомоћ своје подружине у Обреновцу и општине обреновачке, приредило *први пут изложбу говеда домаћега соја*[1]. Налазимо, да ће интересовати читатеље „Тежака" и привреднике, ако уз приказ ове изложбе изнесемо и своје назоре у опште о изложби говеда.

Уверено, да се и помоћу изложаба може утицати на унапређење привреде, друштво се је одлучило, да с времена на време приређује изложбе говеда у појединим крајевима наше домовине. Намера, по нашем мишљењу, оправдана и корисна па и с времена. Сточарство у опште код нас, ма да је врло важна привредна грана, још једнако не показује напретка; те већ и с тога, сваки рад којим се тежи изазвати и потпомоћи напредак ма и појединих грана сточарства, добро дошао је. Шта је важније и пречe у сточарству, може бити предмет разговора и личних назора. Ми налазимо, да је говедарство по нас врло важна грана привреде, како по саму пољску привреду, тако и по трговину и по укупно благостање државе и народа. Није овде место, да се упуштамо у доказивање тога, а није готово ни потребно, јер то сваки увиђа. И с тога одлуку и намеру друштва за приређивање изложаба говеда, поздрављамо и желимо му само још, да у том правцу рада истраје.

Где и како да се приреди прва изложба говеда, беху прва питања, која је требало решити. Изложба је могла бити местна — регионална — и од домаћег соја говеда; па је према томе и одређено да она, као прва, буде у оном крају, где је домаћи сој говеда најчувенији, дакле у месту *колубарског соја* говеда. А с обзиром на олакшице око припреме и уређења изложбе, као и на лакши долазак посетилаца на изложбу, изабрано је место *Обреновац*. Право учешћа на изложбу дато је ближој и даљој околини, у колико се држи, да је тамо највише и најбоље још заступљен и очуван колубарски сој говеда, те тако су могли учествовати; цео ваљевски округ, срез поцерски подринског, и срезови, посавски и колубарски, подунавског округа.

Како је друштву самом било доста незгодно, да се брине о свима пословима, који се односе на припрему и уређење изложбе, то је прихватило и ослонило се донекле на помоћ, коју су му у томе драге воље понудиле општина и подружина обреновачка. Оне су из своје средине изабрале и нарочити приређивачки одбор, који је у споразуму и по упуствима друштва вршио оне претходне и припремне послове. А да се све то још боље и сигурније изведе како ваља, друштво је пред саму изложбу упутило у Обреновац у

[1]) Са задовољством помињемо, да је ове године, пре ове изложбе приређена у Зајечару мала изложба припатка говеда, добивеног укрштањем страних бикова са домаћим правама у приореч. округу, и да је срп. пољоприв. друштво спратило своју пажњу и на ту изложбу и потпомогло је са 100 дин. награде. Писац.

помоћ и 2 члана из своје управе. Благодарећи труду и заузимљивости свију њих, успело се је, те је припремљено и удешено на време све што је требало за овакву једну скромну изложбу.

Ма да је држање ове изложбе на време објављено не само у новинама, већ још и нарочитим објавама и прогласима по свима општинама и селима, па преко свију полициских и општинских власти, — опет није се постигао довољан одзив код наших привредника за учашће на ову изложбу. С тога су изаслата нарочита лица у извесне крајеве и места, те су лично обавештавали привреднике о изложби и о њиховој личној користи, коју ће имати довођењем својих добрих грла говеда на изложбу. Тим путем успело се, не само да се привредници обавесте и приволе за изложбу, него и да се сузбију извесна погрешна мишљења па чак и плашње и подметања, без којих се није могло проћи на жалост ни у овакој чистој и јасној ствари, као што је држање једне изложбе.

Изложба је, према раније утврђеном и објављеном програму, држана 28 Августа у Обреновцу. Сва пријављена стока довођена је на изложбу тога дана почев од ранога јутра и одмах распоређивана по оделењима, тако да је до $8^1/_2$ сах. пре подне била сва уређена и постројена. По доласку г. Министра Народне Привреде и осталих посетилаца, око 10 сахата је држано на месту изложбе велелепно благодарење, уз добровољно суделовање обреновачког свештенства и певачког друштва, па затим је изложба отворена. Изложба је трајала само до подне, пошто је оцењивачки суд похитао са оценом и издавањем награда и поклонима док су још сви излагачи на окупу и док је сав посетилачки свет био тамо присутан. Остало је само још те су награде у пољоприв. справама издавате после подне.

После изложбе су друштвени изасланици и приређивачки одбор са г. Министром Народне Привреде окружним и среским начелником, часницима општине обреновачке, свештенством и члановима певачког друштва и понекима од излагача и посетилаца, били на заједничком ручку; где је, по српском обичају, уз ручак лепим и одабраним говорима и здравицама пропраћен значај и важност свакога чина и рада на унапређењу домаће привреде, па дакле и овога друштвеног чина, приређењем ове прве изложбе домаћега соја говеда. По ручку је г. Министар, у друштву са преставницима друштва и подружине прегледао подружинско угледно добро, па је затим испраћен до лађе за Београд.

Осем излагача, нешто других сељана из околине и обреновчана, посетилаца је иначе на овој изложби било мало.

А сад да кажемо што више о самој изложби. Изложба је била подељена на *5 оделења*; прво за краве с овогодишњим теладма, друго за јунад до две године, треће за јунад преко 2 године, а четврто за гојазну стоку, и пето за мелезане. Према томе су примане и пријаве за изложбу, а тако су била распоређена и доведена грла на изложби. А било је пријављено и изложено:

у I оделењу 85 крава с теладма,
„ II. „ 199 јунади до 2 године
у III. оделењу 53 јунади преко 2 год.
„ IV. „ 133 грла волова и остале гојазне стоке,
„ V. „ 32 грла мелезана разне стар.

Свега је било изложено 502 грла говеда. А излагача је било свега 263 и то из ових крајева:

183 из срезова посавских
57 из среза тамнавског
11 из среза поцерског
8 из срезова колубарских
4 из среза подгорског.

Ако би се узео у оцену само *број* изложених грла онда би се одзив привредника за учешће на ову изложбу сматрао као потпуно задовољавајући; јер баш некако у исто време, кад је ова наша изложба говеда држана у Обреновцу, била је у Бечу међународна изложба приплодних говеда, па је била заступљена једва са око 300 грла. Али кад се посматра вредност и каквоћа изложене стоке, већ на први поглед читава $^1/_3$ и није била за изложбу. Што је ипак све примљено и смештено у дотична изложбена оделења, чињено је и правда се тиме, што се хтело овом приликом да види не само оно што је добро и одабрано, већ и оно, што је недовољном негом и храном запуштено те закржљало, како би се према томе имала цела и права слика нашега говедарства: А и умесно је, што је тако рађено; јер овој изложби доиста и не беше само циљ награђивање добре и одабране стоке, него да се уз то још види и оцени: у каквом се стању налази сада наша стока, посебице говеда колубарскога соја.

Оволиким бројем, говеда, оба пола и разне старости и узраста, скупљених на једном месту из свију скоро крајева, где је највећма заступљен колубарски сој, — дата је прилика и могућност сваком привреднику, да види и оцени тај наш сој говеда. Прилика каква се ретко ствара. Али на жалост, наша позната немарност показала се је и овом приликом, не само код обичних већ и код школованих и стручних привредника, јер као што поменусмо изложба је у опште била слабо посећена. И да не замерамо млого обичној посетилачкој публици, коју на то покрећу више галама и забава него ли право интересовање за изложбе; али школовани привредници и стручњаци, чиме ли би се правдали, што не посетише ову изложбу?!

За исцрпно проучавање и штудију изложене стоке требало је више времена, него што је оно неколико сахата пре подне; а уз то још мирније и озбиљније прегледање и проматрање, него што се то могло постићи у оном немиру и метежу од посетилаца и узрујаности стоке. И с тога нам осташе у памети само утисци, добивени оним општим и летимичним прегледом изложене стоке. Па и сам оцењивачки суд је на основу таквога брзога прегледа давао оцене и досуђивао награде; и може му служити на част, што је ипак у главноме добро и правично досудио награде.

Таким посматрањем изложене стоке, ми смо добили уверење о колубарском соју, да он тек само животари, као у опште цело наше сточарство, и да су прави његови преставници све ређи; а на изложби их је најлепших и најбољих било у IV. оделењу, у воловима. Лепих примерака беше и међу јунадма, а

најмање ваљаних грла беше на жалост међу кравама с толадма. Главније особине колубарскога соја задржале се већином код све стоке, али која ваљда, кад је све то запуштено и закржљало. Па уз то још готово свуда већ продиру мешавине свакојаких страних сојева и домаћих мелезана, којима се већ сада, што но реч, крсна имена уватити не може. Па бар да има међу мелезима какве особите одлике, кад се већ толико воле показује према њима; него и тамо, осем неколико ваљаних грла, све само којешта. С тога скоро сви мелези изгледаху сувише мизерни, кад их посматрао сравни са одабраним и правим преставницима колубарскога соја. Према једноме пару волова колубарскога соја из Борка среза тамнавског, сви мелезани беху најбољи сведоци, колико вреди овај наш сој говеда, кад је чист у својој крви и кад се негује и чува како ваља. Ова живост и поносни изглед, оних волова, онај узраст и развијеност целога тела а нарочито великих и правилних рогова, она чиста и карактерна сива длака њихова, — привлачаху свакога посетиоца и остављаху у њему у истини израз задовољства и најочитије убеђиваху свакога о правој и великој вредности колубарскога соја. Тек кад на оваквим примерцима видимо шта имамо или бар шта можемо имати у том нашем домаћем соју, па погледамо какву бедну и јадну слику даје велика већина осталих примерака тога истога соја, — тек онда видимо, колико губимо, што ту своју стоку не негујемо, не хранимо и не чувамо како ваља.

И збиља, што се свагда, то се и овде видело, да главни узрок нашем слабом сточарству лежи највише у томе, што наши сељаци хрђаво негују и хране своју стоку. Изнаћи начин и могућност да се у њези и храни боље и правилније поступа, потреба је прва реда, о којој треба најозбиљније да мисле и раде сви наши позвани чиниоци. Иначе узалудно ће остати и све старање, да се одабирањем и набавком бољих приплодних грла помогне опалом и запуштеном сточарству. И нашем колубарском соју говеда не достају само ти главни услови — храна и нега — па да у свему задовољи потребу, која се очекује од говедарства. —

По оцени оцењивачког суда, раније одређене награде на броју 31, издате су излагачима у присуству г. министра народне привреде, представника друштва, општине и подружине обреновачке и свију излагача и посетилаца. А издато је на име награда у новцу 1260 и у равним справама у вредности 1572.25, свега 2832.25 динара. Главне награде досуђене су и издате.

Прва од 300 динара за двогодишњег јунца из села Скеле.

Друга од 250 динара за једногодог јунца из села Звечке.

Трећа од 200 динара за краву с телетом из села Табановића.

Четврта од 150 динара за двогоду јуницу из села Црвене Јабуке.

Пета од 120 динара за пар волова из села Борка.

Осем ових награда издато одгајивачког прибора и по која књижица о говедарству, свега у вредности 855·60 динара. Према томе издато је које на награде, које на поклоне, у новцу, справама, одгајивачком прибору и књигама свега 3687·85 динара; сума дакле, која најбоље казује: како се збиљски желело, да се овом изложбом не само изазову привредници на учешће, већ да се докаже и убеде, колико се много полаже на добро гајење и неговање говеда и да се због тога нису жалила нимало материјална средства, само да се овим и оволиким наградама и поклонима заинтересују и подстрекну привредници, да у будуће више пажње обраћају својој стоци и да са више поверења и предусретљивости предусретају ове и њима подобне изложбе.

На име награде, општина обреновачка одредила је и из своје благајне издала 600 динара, за шта јој припада и благодарност и признање, што је тако лепо схватила вредност ове изложбе и поред остале предусретљивости, потпомогла је још и овако знатном сумом награда. Све остале издатке у новцу и издатим предметима чинило је срп. пољоприв. друштво из својих иначе скромних материјалних средстава. Заслужује нарочитога помена и друштвена одлука и поступак, да се велика већина награда и сви поклони изађу у разним пољоприв. справама а не у новцу; јер се на тај начин постиже уједно, да се извесне потребне и корисне справе протуре међу наше привреднике и даје им се прилика, да се увере о њиховој практичној примени. —

На завршетку још неколико напомена у погледу будућег рада на припремању оваквих изложаба. Тешкоће и незгоде показане приликом припремања ове изложбе, треба имати у виду за будући рад. Прва и највећа тешкоћа показала се је у начину припреме за изложбу. Ма колико се рачунало на помоћ изабраног припремачкога одбора у тим пословима и ма колика у истини била предусретљивост и добра воља у тога одбора, опет неизоставно је потребно, да било помоћу извесних својих представника у томе одбору, било помоћу нарочитих засебних својих изасланика, пољоприв. друштво само руководи сав тај посао, па шта више даје не само директивну, већ и све што треба радити и урадити до дана отварања изложбе. Друга тешкоћа је у начину пријаве за изложбу. Сва писмена обавештења објавама и прогласима, па и путем званичних саопштења, недовољна су да обавесте наше привреднике — сељаке — о овим изложбама и да их приволе на учешће. Па не само то, већ се готово редовно налазе некаква сумњичења и крива тумачења и оваких корисних подузећа, па им се чак придају и извесни политички смерови. И с тога бар сада, док су ове изложбе још довољно непознате, треба изашиљати нарочита стручна и поверљива лица у дотична места, да обавештавају привреднике о изложби, да их привољевају на учешће, па да од њих одмах примају и пријаве, разуме се од оних и за оваква грла, која вреди довести на изложбу. Тиме ће се моћи за времена знати, какав је и колики одзив за дотичну изложбу, а и биће унапред знано, да ће се на изложбу довести оно што вреди изложити и видити, а не да се, као о овој изложби, доводи све од реда и без икаква реда. Треће и у погледу довођења и распоређивања стоке на изложби, потребно је више пажње и старања, него што је било на овој изложби. Четврто с погледом на корист која се жели постићи посетом и прегледањем оваких изложаба и на важност оцене изложеног материјала, безусловно је потребно да изложба траје најмање један цео дан. Толико нај-

мање потребно је и оцењивачком суду, и сваком стручњаку, ако се хоће и да се праведно изрече суд о наградама и да се приберу сви податци, који се траже за оцену с гледишта науке. — Напослетку још, и ако се зна, да се у данима наших непрестаних трзавица и пометња, тешко побуђује наш свет, као сувише немаран за овакве привредне послове, да посећује изложбе, тако сувише прозаичног састава, као што су изложбе говеда, — опет треба потражити начина за обилатију посету, ако не даље, а оно бар из најближе и заинтересоване околине, у којој се изложба држи

ДВОСТРУКА ЖЕТВА.

У селу Терезијенфелд-у код винернајштата орач Клахбихл Јован посејао 8-ог Марта по новим, два јутра земље кромпир, од феле „Розен.“ Савре му усев, те извади 9. Јуна, међер после три месеца плод, и прода по добре новце у Бечу на пијаци. У пољу одма нагноји њиву, узоре и посеје опет истог рода кромпира, и ено свака кућица има 12—14 као песница крупни кромпира, који ће за четрнајест дана, као подпуно узреле, да вади. Кад је по други пут сејао смејали су му се суседи — „штета за семе.“ — Сад се не смеју више. У Ческој, где је много студеније поднебље но у Србији — људи, како пожњу раж или пшеницу, нагноје њиву, узору, и посеју или грашак или овас. Овај обично још доспе и савре, ако је лепа јесен: ако не, а они косе овас као зелену храну и дају стоци. Грашак једу људи у зрну зеленом као воће или варен. А вреже опет дају марви особито музарама.

Ја сам једном пријатељу пре 40 година у Пешти, који имађаше земље, тај начин двоструке жетве причо, и он усвоји и сваке године му је овас савршено саврео, као друга жетва тог лета.

Исто тако раде орачи и у Италији.

Хоћу још да наведем нешто о каламљењу воћака: У својој башти имадо неколико дивљих трешања и крушака, ал већ дебела стабла од 20—25 година.

Ја дођем, испред Ивандана, окрешем све гране, и накаламим на трешњу седам очију најлепше беле, благородне трешње. Сви баштовани, којима сам причао, смејали се и рекоше: да су дивљаке одвећ маторе. Од седам очију, примили се пет, и избили за три године у гране, и родиле. Исто тако и код крушке.

Наравно, да се код оне двоструке жетве предпоставља услов: да је земља на ново нагнојена и да се наведеном водом залива усев нов, иначе не може бити ништа, код овакве суше, као што је било овог лета, и оно године 1863. У Хиндостану плове пароброди узводно и уз обалу, на под умерену цену диже парном својом машином воду у вис, те у жљебеве и олуке тече вода на њиве и баште и залива ове. — Кад је Британија заузела Хиндостан, беху 610.000 хектара земље каналима вештачки заливени. Данас су заливани 50 милиона хектара тим начином.

у Бечу, 19. авг. 1894.

Јов. Стефановић-Виловски.

ДОКЛЕ СЕ ПАСТУВ МОЖЕ УПОТРЕБИТИ.

Под овим насловом читајући у „Тежаку“ од 14. Августа 1894. на страни 283 једну белешку, хоћу и ја коју реч да проговорим о истом предмету:

Ми читамо из тих бележака, како „Sir Herkules“; на „Buccaner“, а особито „Hermit“ чак у својој 29. години произвео 3 победника, „који су као двогодишњаци трке добијали.“

То је све лепо, ал ја не би никад Србији препоручио, да ова тако дуго своје пастуве за приплод употребљава, из разлога, што ждребад од тако матори оцева буду нервозна, па што благородније крви, тим нервознији, таква, осетљива, жустра, немирна створења могу врло добра бити за трке по инглеском начину, ал за превање у кола, за практични живот, за рад као што га Србија од коња иште, нису.

Нервозан коњ је роб својих прераздраганих, својих болесно осетљивих живаца, и кад га ти стегну и узнемире, онда је он луд, онда неслуша више госу, већ чини, у лудилу покора, они могу у тој раздрази бити на тркалишту победиоци, и своме госи донети многе паре, ал народ, осим спортмена, нема од њих никоје хасне.

Ждребад од таквих пастува, којих је отац био 20—29 година, па још, ако су и они матори, буду грађе ситније, кости филегран, жиле су по целом телу тако одскочиле испод танке коже, да их видиш, да их пипаш, да видиш како дрхћу. Најмањи њима непознат глас или догађај, и они дрхћу као прут, као што реко: такви коњи могу имати усљед те њине нервозности честољубље, да као први победе про утркивању, ал су неспособни за домаћу свакидању потребу.

Ја сам тако једног ждребца видео год. 1885 у Букурешту у стаји Омер-Пашиној. Граф Коронини хтедне да види Анеди сој арабских коња у стајама омер-пашиним. Ми га пратисмо тамо. Омер-паша сам показивао, и одмах у кратко описао живот и парав својих љубимаца. И сад доведоше мрког ждребца од три године: дивна слика Аневи соја из камените Арабије, ал све на њему мало, сићушно, филегран. Заостао цео у развитку; ал у пластици савршена лепота коњска. При том је био несташан немиран; ни трепут није могао стајати мирно: или се заигравао, или бацао, или ђипао, или уједао у шали, — то је права слика била нервозности. Сви се присутни дивише његовој лепоти грађе и строја и ситним формама његовим. Ја ћу на то приметити: „овај несавршени ждребчић је производ врло маторог оца.“

Омер-паша примети: „Имате право капетану: беше му отац преко двадесет година.“

Такви производи прематорих отаца су добри, као што видимо, — за трку и по циркусима. У практичном животу су живе досадне. Мирни коњи, послушни, трпљиви, своме госи одани и верни, — то треба кућевна радиност.

Ми имамо на том пољу, дивну, лепу басну из мухамедова ратовања. Јуре га надмоћни противници цео дан пустињом у сунчаној пренеци да погину и јашачи и бињаци им од жеђи. Стаде мало противник, да коњи дахну, — умаче Мухамед, и дође до оазе, и пусти одма коње онако оседлане, да пију воде. У тај мах ево непријатеља опет, и труба затруби Мухамедова на мегдан. Од стотинама коња, *само њих шест бедевија* — оставише воду и дојурише госама спремни за бој. То су оних шест Мухамедових бедевија, које је он прогласио за најбоље, најплеменитије, јер верне својим госама, да су заборавиле жеђ, осећају за дужност. С њима је победу одржао, и њима шесторо дао је око очију навранити као оквир, и назвао их *кохляне*. Што мало час рекох: нервозни коњи не могу толику верност, толико пожртвовање своме госи показати, јер су у својој нервозности без сваке свести.

На Бечкој изложби 1873 године видесмо из стаја Графа Валуштајна из Ческе две бедевије од 28 и 29 година, обе по једно лепо ждребе уза се ал са младим пастусима. Да су у истој размери и оцеви били тако матори, као бедевије, јамачно би та ждребад била наипадно ситна и нервозна.

Ја ћу овом приликом да подсетим читаоце на појаву у људству! иначе свако мало дете у колевци има прчаст носић. Много пута тек у десетој години се покаже у детета нос грбав. Ал ја путујући 1854 у Ердељ, у једној кући, моме стану, видим дете у колевци са неприродним старим, подпуно савршеним цртама и грозно грбавим носом при том беше дете немирно, као да има вртоглавицу и трзавицу. Помислим тог детета отац мора да је веома стар човек — мало час до њега израслићанин старац од преко 70 година. Дете у колевци пљунут отац и тако стар изгледаше.

Да се вратим опет на пастуве: најбоље су године за приплод од 5—16. И маторим ајгирима младе бедевије, маторим бедевијама младе пастуве. То исто важи и код говеда.

У Бечу, 20. авг. 1894.

Јов. Стефановић-Виловски.

ОСТАВЉАЊЕ ЈАБУКА ЗА ЗИМУ

Јабука је дивна воћка, нарочито с тога, што се њезине неке сорте могу одржати у свежем стању чак до чи пролеће.

Од њих се одликују :

Авајлија, која сазрева при самом крају Септембра, држи се до после Божића, а после се троши као брашно у устима. Месо јој је жућкасто-бело, фино, сочно, слатко, мало пикасло и мирисом на воће. За пресне је неоспособна.

Семадија, сазрева у Септембру. Држи се у свежем стању чак до у само пролеће. Од половине зиме лепша је за јело, него онда, кад се с гране откине.

Бедрена, сазрева доцније од сних јабука ; веома је укусна и може да издржи чак до јуна месеца.

Ове три врсте јабува за то, што добро рађају, што су укусне и што дуго трају најболе су за трговину, и оне све више узимају мах.

Полопривредници ужичког, рудничког и јединог дела крушевачког округа са овим јабукама излазе на сне оближње пијаце, а од неколико година посећују и крагујевачку, ваљевску и београдску пијацу ; нарочито ову последњу, на којој увек могу јабуке продати добром ценом.

Проходна јабукама увећава се сне више по већим варошима, јер оне у аристократским круговима и пре и после јела служе као деликатеса, код деце као посластица, а код озбиљних људи као средство за изазивање апетита пре јела итд.

И у колико се та проходња увећавала, у толико треба наши полопривредници више да се старају да зазме већу количину јабука, на кад им дође време износа (обично, после Божићњег запоста), да изнесе на пијаце и продају.

Не треба ни говорити да је штетно трести или млатити јабуке, већ их брати руком. Овде се можемо послужити кесом (беримом) за брање воћа.

Убране јабуке треба 10—15 дана износити на сунце да се просушавају, а после их у стају канву (најат, подрум, оставати трап итд.) унети ради смештаја.

Зграда, у којој се јабуке уносе, треба да је осушита, јер им влага може шкодити.

Место, где ће се јабуке сместити, треба застрти сламом ; по слами поређати ред јабука, ред сламе. За тим добро покрити сламом врхове и са стране, да зима не може досадити.

Веома је пробитачно у сламу мешати боснова и омала, јер ће јабуке повући к себи њихове пријатне мирисове, те ће их куцци радије узимати.

Разуме се, да ће се за ово остављање одабирати најбоље и најлепше јабуке, чувајући да се у њих не помеша која дотна или повређена, јер би она могла пређа у трулеж, те и другим шкодити.

Није с горег с времена на време ово спековане јабуке на лепом времену претрести и извршити шкартирање јабука, па их опет спековати на исти начин.

Сад наступа време остављању воћа за зиму, с тога скрећемо пажњу полопривредника да овако поступе, ако желе да од јабука имају лепог прихода.

Д.

ТРГОВИНА СА СТОЧНОМ ХРАНОМ

На западу је јако развијена трговина, што ћемо ми примерима потврдити. Тамо је услед разоравања земље за културне биљке, мало ливада, и оне, опет, често падају, те врло често завлада права сточна глад, сточна се храна довлачи, по скупе новце са свију крајева Европе, па и из Америке.

Само два три примера !

У Швајцарској се рачуна да је прошле године било рогате марве — крупније и ситније — на 1,212·001 комада. И у 1892|3 години она није имала довољно хране да је могла сву ову стоку исхранити, те је морала, поштo је и 1893 година слаба са сенокосом била, продати преко 100.000 комада, да би изашла на крај с храном, и опет да је купује. У лето 1893 г. више је увежено но 1892 год. за 7,750.000 динара сточне хране а у исто доба за 12,500.000 динара стоке је мање увежено, но што је се раније увозило.

Свуде године све се више претреса питање о сточној храни и у самој Аустро-Угарској, која се до скора није с те стране бринула. Тамо се већ често чују захтеви : да влада закрати извоз сена и у опште сточне хране, кад се покаже оскудна година, јер народ има доста стоке, на би страшно пренатио без хране. У тим захтевима нарочито се истиче Чешка, која у томе погледу, као што је познато, успева.

Прошле године једно од најакутнијих и најважнијих питања у Јевроии, било је питање о сточној храни. Како у Немачкој, тако и у Швајцарској, на чак и у Енглеској, омела је коснда, на ни у осталим крајевима Јевроне није било боље, изузимајући само Исток, где је та година била богата и сламом и сеном За два-три месеца довезле су : Немачка 431.487, а Енглеска 627.660 метарских центата. Гавану суму подмириле су са истока, н. пр.

из Аустро-угарске	око	350.000	мет. центата
„ Румуније	„	150.000	„ „
„ Србије	„	70.000	„ „
„ Бугарске	„	55.000	„ „

Али, у најновије време, показала је се потреба, да се сточна храна, сено поглавито довлачи и с других страна ван Јевроне.

Оскудице у сену учиниле су, да је 1893 године почела и Северна Америка извозити сено за Јевропу, и ако то до сад нико на помишљао није. Тако је, за пола године извежено 500 до 600 тона, а погодбе су се све више закључивале, и износи узимао све веће размере.

Те исте године појавили су се нарочити агенти и у Србији зарад куповине сена. Изасланик једне енглеске куће тражио је у министарству народне привреде извештај о сену у нашој земљи а талијански агент добио је биа од својих кућа, који том робом тргују, поруку, да се разбере о транспортирању већих квантума за Италију.

Као што се из овога види, Србија улази у међународну трговину са сеном и осталом сточном храном. Трговина ова може да буде врло опасна, а у неким приликама и пробитачна. Опасна, кад изношиво сточну храну без погледа на наше потребе, те доцније морамо : или да умањујемо број стоке или да са стране по скупљу цену набављамо храну ; а пробитачна је опет у том случају : кад изношимо само оно, што нам не треба, што би, преко подмирења домаће потребе, пропадало.

У трговини са сточном храном треба имати у виду ово што наведосмо.

А сад, да наведемо још и то, како би требало, с мање опасности по нашу привреду, бар, водити трговину са најлакшим артикломсточне хране, са сеном.

Свуде године, овром крајних породних година, остаје код нас доста сена, која протеку, па која, изложена времену, и пропану. Данашње сеновање сена чини : те много сена пропане и пањевинама, и у отвадинма, и у овршинама, и у падинама итд. Да би се већа количина сена ухватила и да би се без опасности могла држати више година по магацинима и шупама, нужно је да се врши *пресовање* сена, а у тој цељи да *бар* сена општина набава *бар* по једну најобичнију сеиску пресу.[1]

Пресовањем сена чинили би велику уштеду у храњењу стоке, па би уштеђене количине могли продавати. Пресовано сено једино је и могуће за пренос у даљину, те би га боље могли и продавати.

„ТЕЖАК" И СЕЉАК.

Нека ми која земља у сваком другом погледу показује напредак, ако је у економном погледу изостала, опет су јој сви напреци незнатна ; она се даиле може рачунати у назадне земље.

[1] Како би се с њом руковало даје довољно поуке г. Свет. Љ. Гавриловић у својој књижици : „Пресоване сена и упут за руковање са најобичнијом сеиском пресом."

Земља је извор свеколиког људског напретка; њу рационално обрађивати, значи њом путем благостања; она је мати наша, која нам из њених недара даје многе животне потребе; од ње смо — каже нам то Библија прича — и ми постали. Ово су још наши преци знали, па за то су јој нарочиту пажњу одавали, а у доба многобоштва и нарочитог бога одређивали, кога су свађа молили, да им — као заштитник земљи — опрости, што јој кожу вашљају и утробу ваде. Ето тако је то онда било.

Ну обделавање земље иде у свако време врлено подједнако; с људским умним напретком, може се рећи, да је оно напредовало. У почетку је човек у земљорадњи са несавршеним и примитивним алатима, највише трошио своју телесну снагу, мало доцније увео је у помоћ и животињску снагу; а поштo је и то било доста тешко и мучно, дошао је до тога, да што боље усаврши земљорадничке алате, и да, по могућности, снагу људску (или животињску) замени парном. Ето тим је путем ум људски, у овом погледу, пошао ворак напред.

Иза овог напретка осталих народа, нисмо могли ни ми да постанемо. Ма да смо нет вековa стењали под претешким јармом азијатског варвара, на време кога Србин пити је могао, нити смео, да помисли на ма какав културни напредак, — и ма да смо, од свога досељења у ове крајеве, вечито стојали на мртвој straжи између запада и истока: опет смо одмах по ослобођењу похитали у достиг оних, који су и за нас радили, док смо их ми од непријатеља бранили, и који су дотле били далеко далеко у сваком погледу, па и економном: од нас одмакли; путем смо наши врло брзо (може се рећи на врат на нос), и, у много које чему смо им се приближили (да не речем, да смо их стигли). У тај наш нагли напредак сигда и пољопривреда.

Сам положај наше домовине нагонио нас је, да с њеном природном благу поведемо мало више рачуна. Јер каква, ни једна земља на свету не налази се под тако подесним поднебљем, нити ју је сима природа тако удесила, да је прилагодила за скоро свакојрсне земљеште производе, — као што је то наша домовина. На код је то тако, зар се онда треба чудити, што је она увек, па и сада била — гроиље пред лисицом. Јест, наша је земља тајна, али какве имамо отуда користи, кад ми сами не знамо том благодеху божијом да се користимо. Ма то још не знамо (говорим о већини) и ако су неки образованији синови ове земље давно увидели ту потребу, па су одмах по ослобођењу почели да упућују наш народ, како и на које начин треба да се користи там природним земаљским даровима.

Далеко би ме одвело, кад би сада на овом месту рећао све оне покушаје, које су у том погледу чињени од појединих наших стручњака. У толико можемо само рећи, да су они — услед разних околности — остали више неуспешни, но успешни. То је тако трајало све донде, док се није дошло до примене оне народне умесне изреке, да „више виде четир ока, него два", „више руку, више муку", дакле почела су се установљавати удружења. Баш непано у то време основано је „Српско Пољопривредно Друштво" са седиштем у Београду, у тој цељи, да српски народ обучава рационалном обрађивању земље. После извесне паузе, а ради бољег постизања цеља за коју је установљено, ово је друштво покренуло и свој дружевни стручни лист са називом „Тежак."

И ево ово је већ двадесет пета година, како овај по све користан лист за сваког земљорадника — излази; квадесетпета је година, како су његови ступци вазда били препуни разним корисним поукама за српскога сељака; двадесет пета је година како се овај лист свима силама труди — и јуначки одбија све сметње, које му, у извесним приликама, стају на пут — о благостању најмногобројнијег становништва у Србији — Српскога сељака: на каква корист?

Колико је пута само преко „Тежака" говорено српском сељану, како треба адамову рђину и неотесани плуг дрвењак, да замени са гвозденим плугом; колико му је пута до сад говорено, да дошату замени ветрењачом, срп — косом, рељ — апоном, синску и малу копару — добрим пталама вошњу плетару — јерповком, триновом — чупавем и др; колико му је само пута до сада казивано, како је с јесени дубоко поорати њива пола нађубрена; како треба да сеје наизменце окопавајуће усеве и стрнишну; како треба да збира и негује ђубре и да тек са загорелим нађубрава њиве или ливаде; како треба њиценицу да коси док је још у теставом стању, а ливаду или детелину док је још у цвету; како треба да сеје детелину, као по све корисну међу за израну стоке; како треба дизаше и рђаше воћке да облагорођава (калемаџ бољим); — колико му је само пута саветовано, да је за личну његову корист много боље, да нашу домаћу стоку укрсти са страном — боком; да сада америјанску лозу и на њу да калеми нашу домаћу; да чува, негује и подиже шуме и да гола и врлетна места пошумљава; колико је пута само он световали разним корисним саветима, које нам време а и простор овог листа, не дозвољава, да их све понављамо, и који су били свађа намењени на личну његову (земљорадничку) корист, а нашој домовини на савременом напредак и општи углед, — па ето поред све толике муке и труда, време нам је посведочило, да је од свега тога било слабе ваљде.

За овај неуспех потрудићемо се, у колико можемо, да приберемо све узроке, који нам исти оспоравају. Истина је цела, да наш сељак слабо прима писмене и усмене савете — нарочито у пољопривреди; он је у том погледу сваки пут више да верује својим очима, него туђим речима, и чини ми се да неће претерати, ако рекем, да је у погледу корисних, потребних и савремених реторама српски народ најконзервативнији Ну непобитна је истина, да ми држећи се завда овога, и у напред претпостављајући свој неуспех у овом погледу, никад и не покушавамо, да га од такве забљуде одвратимо, и на корисније пут наведемо; јест ма којим смо у средини нашега сељака) ово можемо да учинимо, али на жалост не чинимо.

Од целокупног броја становника, што у Србији живе, три четвртине пада на сељачки сталеж; од те три четвртине, да речемо да је једна писмена, и ја неверујем, да од те четвртине писмених једна ако них двеста редовно примају и прате „Тежака" А требало би, да га сваки поле писмен сељак прати и да је с њим неразлучан. Од овога би имао двојаке користи: 1) читањем истог, утврђивао би се у писмености, и 2) пређо би на исто вазда којекакве поуке за свој земљодески рад. Он то не чини; он је дакле на двојаког штету. Ну ову штету не би требало њима за грех уписати, јер он то не зна, већ су трешни они, који се налазе у таком приликама, да му ту корисну услугу оне, могу се дакле назвети ово распрострањена овог корисног листа међу наше сељаке, али то сматрају за нудук. Ту материјалну корист нашем „Пољопривредном другу штву", а моралну нашем сељаку, могу у данашње време највише да учине српски учитељи, свештеници, окружно-среске, полицијске и самоуправне власти и општински судови. Кад би сва та господа ово време, које проведу на „бистрењу" бескорисне и штетне политике, употребили на поучавању и саветовању српскога сељака у разним пољопривредним корисним поукама; кад би она, место што препоручују овај или онај политички лист, којима је искључиво задатак да распростру — место браће љубави и слоге — мржњу и свађу између завађених политичких табора, — препоручавали им да читају „Тежака" и друге за њих корисне и поучне књиге; кад би они на јавним местима, скуповима и на појединим зборовима, место што читају поједине политичке чланке и држе раздражљиве говоре, читали народу „Тежака," и држили им предавања о појединој инотрада, појава и др.: — онда, и само онда, би тиме много више свој народ користили и много би се више свом позиву за који су позвани одужили. Ми смо сигурни, да над би се горе именованих фактора мало више заузели око распострањења „Тежака," онда би он ако — ако не у петој — а оно у сваког десетог куће писменог сељака, а то би много значило. У такој прилици, код толиког броја претплатника, наш би „Тежак" још боље, и са више воље одговарао намењеној цели, ради које је и установљен. Посао овај није никакав терет, оеди не треба никаквих материјалних жртава од којих се у данашње доба сви плашимо; мало више заузиљивости, па је успех осетан. Што сељак не би из „Тежака" могао да разуме, то би му у свако време повазао месни учитељ, свештеник или други који стручњак, а ако их не буде, онда је сваком слободно, да за сваштa што не разуме шта уредништво „Тежака," које ће му увек бити на услузи и помоћи.

У данашње време, у добу ове опште политичке гужве и метежа, није могло да буде, а да неспешна (отрује) и наше сељане. Све је се то данас одало на бесконрисну политику, а забатавило оно што му даје најпотребније животне услове: сељак забатавло њиву, занатлије — алат и занат, чиновник — канцеларију итд. Куд ће нас ово одвести, бог ће свети знати, али да ће нам донети немиловане штете, то стоји. И у овоме лежи један великн узрок који нам наш напредак у рационалној земљорадњи. Због овога ће нас скора будућност

уништити: где нам је била прошлост. Због тога нећемо бити с горорега, да образовањем синова ове земље, који се налазе у средини народној одвраћају свет од вођења политике, па да их усмјеримо на корисниј рад.

Кад би овај наш „лако могући сан“ постао „потреба и корисна јава“ тада би имали да предложимо „средствију „Тежака“ да се при писању појединих чланака спушта мало више у њихо разумљивости; чланци дакле треба да буду што је год више могуће разумљиваје написани. Истина у овако грешке „Тежак“је до сада ретко падао, али било их је; ну наша је жеља, да их више никако и не буде.

Поред свега до сада реченог, не би било с горега одомаћити „Тежака“ и међу нашом омладином (ђацима). Огромна већина наших ђака спремају се за земљоделнике, и услед тога, поједине науке што ће их у „Тежаку“ прочитати казивање својим родитељима, а многа ће их и запамтити, на ће их доцније— поштo сриче школу — примењивати. Познајем једног наставника који је још одавно увео у практику, да по неки пут, на часу српског језика, даје деци из III-ћег и IV. раз. те читају поједине разумљиво написане и корисне чланке из „Тежака.“ Поред тога он често пута даје деци поједине бројеве истог листа, те носе својим кућама и читају родитељима. По нашем мишљењу ова пракса није од штете, за то би је требало по свима српским основним школама завести. Тога ради треба и сваки основна школа да прима „Тежака.“

Ми изнесмо наше, а на читаоцима је да кажу: је ли ово могућно и треба ли му пратећи у помоћ.

1 Марта 1894. год.
Мајуровци.

Ст. М. Мијатовић
учитељ.

ИЗВЕШЋЕ
О КАЛАМЉЕНОМ ВОЋУ
које је крушевачка пољопривредна подружина ове године извршила у својој околини.

Као сваке, тако и ове године, наша крушевачка пољопривредна подружина извршила је калемљење и облагорођавање воћа у својој околини у већем размеру, нег што је до сада радила. И ми цењени тај њени постојана рад на болитку народног воћарства и привреде народне, потрудићемо се да овде на основу прибраних дата, изнесемо постигнуте резултате и успехе у том њеном опште корисном послу и предузећу.

Благодарећи помоћи Срп. Пољопривредног Друштва и бив. сталног општинског одбора, наша је подружина извршила овог пролећа, у Марту месецу, калемљење и облагорођавање воћа, у већем размеру, у 4 околна среза, помоћу 5 спојих путујућих калемара, који су из места у место по околним срезовима ишли и калемљења воће народ у томе поучавали.

Калемаре подружина је прибавила расписаним стечајем преко „Тежака“, и сваког калемара са његовим помоћником подружина је плаћала за 15 дана, по 3 дин. дневно, и они су имали право, да од сваког сопственика коме што накалеме наплате по 20 пр. дин. од стабла.

И по свршеном калемљењу и прибраним датима, наша је подружина успела овог пролећа окалемити *укупно*: 2254 *комада* облагорођеног дрвећа и воћа, и то:

Јабука	899	ком;
Крушака	689	„
Кајсија	304	„
Трешања	125	„
Марела	29	„
Шљива	65	„
Мушмула	25	„
Дуња	42	„
Дудова	8	„
Ораха	8	„
Питоми багремова	60	

По срезовима калемљење је овако пало:

У *срезу расинском* радили су 3 калемара. Петровић Петровић свршени ратарац из Шгитара као срески калемар, и Антон и Јозеф Шимац стари калемара (приватно). И у 23 места, код 144 лица окалемљен су 904 *калема* разних;

У *срезу жупском* радили су 2 калемара. Антон Шимац из Крушевца за доњи, и Милун Бошић из Бруса за горњи део среза жупског. И у 31 месту, код 116 лица окалемљен су 710 *калема* разних;

У *срезу трстеничком* радио је 1 калемар, Јозеф Шимац из Крушевца, и у 12 места код 15 лица окалемио је 193. *калема* разних;

У *облишњим местима среза Темнићског* радио је 1 калемар, Вуле Крстановић из Срба, и у 7 места, код 57 лица окалемио 446 *калема* разних.

Укупно, у 4 среза, у 73 места, код 332 лица окалемљено је: 2254 *калема разног воћа и дрвећа.*

Кад овоме додамо овај број расадница, који је настојавањем и посредовањем наше подружине пролетос набављен из виноделско-воћарске школе у Букову (код Неготина) и међу пољопривредне и воћаре ове околине раздат и протурен 1149 ком. — онда је *заузимањем наше подружине пролетос окалемљено и у народ ове околине протурено: 3406. комада разног облагорођеног воћа и дрвећа*, што представља вредност 750 д.

Додамо ли овоме броју овај из прошлих година подружином окалемљени и протурени број воћака и дрвећа, у 4696 комада; онда излази: *да је ова подружина укупно до сада* окалемила и у народ ове околине *протурила 8100 комада разног облагорођеног воћа и дрвећа*, што представља једну вредност од 4050. динара.

Што је наша подружина била у стању овог пролећа постићи овако красне резултате у калемљу има се, поред њене заузимљивости, благодарити: 1. Срезовом Пољопривредном Друштву што је, као сваке, тако и ове године потпомогло новчано са 120 динара; 2. Бившем сталном ово-окружном одбору, што је ове године подружину потпомогао у овоме са 300 динара; 3. Г. Министру нар. привреде што је нарочито топчидерској економији те је подружина добила 500 калем граничица од разног благородног воћа; и 4. Управи виноделско-воћарске школе што је подружина послала бесплатно 150. калем граничица разног благородног воћа. Остали број калем-граничица подружински су калемари узимали са дрвета, која су раније година окалемљена била у овој околини.

Овај рад подружине био би знатно већи и утицај њен много јачи, кад би она имала своје земљиште и расадник воћа, те не би морала сваког пролећа потребан јој број калем-граничица и расадница добављати тешко и споро чак из Топчидера, Бувова, и Шапца, већ би из свога расадника узимала све што јој треба свеже и брзо, и друго, што би приредницима ове околине имали прилике боље видети; како нала подизати расадник и воћњак и које сорте воћа и како нала размишљавати, калемити и неговати. Досадашњи рад подружине под Општине и округа да дође до потребног земљишта за расадник остао је безуспешан, желети би било да у томе успоро успе.

Пошто нашем виноделу у овоме округу грозе велика опасност и штета од пирења филоксере, перонеспоре и других болести; — то у толико више заслужује пажње и потпомагања рад подружине ово ушпређења и подизања нашег запуштеног воћарства, које има да замени и у неколико поступи ону велику штету, која успоро предстоји нашем жупском виноделу. Зато је једно од најпречих питања за овај округ, подизање расадника воћа и америчке лозе за исти. О чему ћу, успоро, поју наше реће у извештају о прскању винограда против перонеспоре у окр. крушевачком, које је ове године вршено.

21. Септембра 1894. год.
Крушевац.

В. Виторовић
редовни члан друштва

Једна важна напомена одгајивачима говеда.

(свршетак)

Не с тога, што ми заиста неби могли: избором бољих приплодних грла, умесним спаривањем, добром раном и негом — добити од наше стоке бољи приплод, но што га сад добијамо, па да та грла даље за приплод употребљавамо, — но једино с погледом на дуги низ година, које су нужне да се до тога дође, комисија је хтела — *да више не експериментишемо и да једнако не оклевамо*, — с тога се и латила тога начина и препоручила: да се пође краћим а сигурним путем к унапређењу нашег опалог сточарства, да се дакле приступи укрштању наше говеди са наведеним расама.

Сем многих других рђавих уплива, који су допринели да нам говеда опадну, *парење у сродству*, — *на шта до сад још наши одгајивачи скоро никако необраћају пажњу — имало је врло велики уплив.* — И са тог гледишта полазећи, комисија је имала један врло јак и основан разлог, и признала је: *да је освежавање крви код наше говеди преко нужно, па је с тога препоручила укрштање наше говеди са већ доведеним биковима страних раса.*

И сами толико хваљени колубарски сој волова, према подацима који постоје, по налогу блаженопочившег Књаза Милоша, укрштан је са подолским биковима. Књаз Милош је слао у Аустро-Угарску официре, па су куповали бикове и доводили их ради те цељи у Србију. —

Да ли ће то освежавање крви наше говеди, укрштањем са доведеним страним расама, бити заиста корисно? — и да ли ће ти „мелезани" боље одговорити потребама пољопривредника? но у неким нашим крајевима са свим опала стока, — ту ја немам шта много да говорим, јер постојећи, до сад добивени резултат, сам собом говори.

Увођењем маријахоферско-лаванталске расе за равнице ми неуносимо ништа ново у нашу земљу, већ само настављамо неразумно прекинути рад наших паметних предшественика, — којих је рад, као што факта говоре, добрим родом уродио.

Убеђен сам у то, да је мало који од бољих одгајивача, у овом погледу, односно изражавања о мелазанима, поверовао г. Спасићу; јер многи, ако баш и није добре особине мелезана, својој стоци видео, а он је то приметио на стоци својих комшија, паметнијих одгајивача од њега.

Сваки, — без да је учио какву економију — већ зна: да су „мелезани" добивени укрштањем наших крмача, са црним енглеским нерастима — „берк шир", — или са, наше шумадинске расе нерастима доведеним из Мађарске, — бољи и кориснији у сваком погледу, од нашег обичног приплода; да је свако ждребе добивено укрштањем са државним пастувом — боље но од сеоског пастува; да је вуна од кривовирских оваца, које су произашле укрштањем наших оваца са овновима — рамбулије — боља по наша.

Односно „мелезана" код говеди, ја сам све њихове добре стране побројао у тч. 1 и 2; овде само имам још ово што сљедује да додам, *па нека буде рачун кадија.* —

Г. Спасић, — ако је жељан да сазна истину — најбоље се може уверити о каквоћи мелезана и колубарске пасмине, кад би отишао на вашар у Лазаревац; тамо би се уверио, каква је разлика између „мелезана", којих понајвише има у ср. тамнавском, и колубарских волова, и онда би тек добио јасан појам о користи коју имају сточари од мелезана.

На овогодишњем вашару у Петци — одма до Лазаревца — биле су цене оваке:

Јунад домаћег соја од 1—2 године старости, продавата су по 60—120 динара. — „Мелезани" по 200—350 динара, особито су женска грла тражена.

Краве домаћег соја, продавате су по 120—200 динара. — „Мелезанке" по 200—350 динара.

Пар урањених колубарских волова — од 600—950 кила тежине, плаћани су по 400—700 динара. — „Мелезани" којих је обична тежина од 800—1600 кила, плаћани су од 600—1290 динара.

То је вашарски рачун, а сад долази још други трговачки, који Г. Спасић зацело незна:

При прелазу у Аустро-Угарску на нашој страни: на име ђумручине, обрта, за марке на фрахту, статистику и за признаницу, — плаћа се свега 51 динар и 70 п. д. у злату од вагона — 11 волова, — од 600 или 1600 кила тежине. У Аустро-Угарској на име ђумручине — без обзира на тежину — наплаћује се од вола 4 форинте, а од краве 3 форинте у злату.

Подвоз тако исто, — без обзира на тежину — наплаћује се од вагона.

Односно продајне цене: Колубарски волови са тога вашара продавати су у Пешти према квалитету, по 27—35 крајцара кило. — „Мелезани" — према квалитету по 30—45 кр. кило, сем овога имам још да додам, да у Пешти: при једној истој урањености и тежини, за „мелезане" маријахоферско-лаванталске расе, купци увек плаћају по $1\frac{1}{2}$—2 крајцаре на кило тежине више, но за наше волове.

Један пар мелезана — мирцталера — продат је на вашару у Лазаревцу за 100 дуката; мерно је 1680 кила, а продат је у Пешти по $45\frac{1}{2}$ крајцара кило.

Из овога вашарског рачуна за, свакога је јасно: да сваки марвени трговац има већег рачуна да купи тежег вола, — „мелезана", — но нашег лакшег јер до Пеште у сваком погледу јефтиније прође, а и бољу цену при продаји добија. Са увећавањем тежине прогресира и квалитет меса, које се више тражи, а више се и плаћа на пијаци.

Узмемо ли још у обзир да ти мелезани, *при једним истим условима*, брже расту од наше говеди, пре сазревају за рану, више бацају на себе, односно вуче се равнају по издржљивости нашим воловима, — онда свак мора признати да су „мелезани" — кориснији од наше стоке.

Овај рачун, толико говори сам собом у корист мелезана, да ја немам шта више да говорим, о користи коју наша земља и сад има од „мелезана."

4. Помињући у овом случају *„швајцарске бикове"*, — ја незнам шта је хтео Г. Спасић да каже. Изгледа да није ни знао о чему пише, и да незна ни порекло новокупљених бикова, иначе их зацело неби крстио именом *„швајцарски бикови"*; а неби можда ни саветовао одгајивачима, да их као такве „швајцарске бикове", — „само по нужди употребљавају."

Маријахоферско-лаванталска раса, постала је укрштањем просте примитивне расе са швајцарским — бернским биковима; ова примитивна раса преотела је ма, и задржала је скоро све своје примитивне особине, — сем крупноће. Никоме данас и не пада на ум да ову расу, пошто — постоји за себе, — па и ако је резултат укрштања са шареним биковима, — урачуна у швајцарску, но је сви сточари на основу њених особина уврштују у примитивну расу — bos primigenius; а никако не у шарену швајцарску — bos frontosus. —

Алгајска, монтафунска и оберинталска — горске расе, још мање имају икакве везе са шареним швајцарским расама, јер са њима никад ни укрштане нису; оне су по своме постању особита врста примитивне расе — bos brachyceros. —

Зашто Г. Спасић новокупљене бикове назива „швајцарски бикови" — то ће знати само он. Овде ћу да напоменем, да је комисија, при избору раса, баш нарочито избегавала швајцарску расу, као неподесну за нас. — Она је при избору имала у виду, оно, у сточарству врло важно и искуством свију разумних сточара стечено правило: *да се при избору раса за укрштање несмеју правити никакви скокови, већ треба ону расу бирати која је по своме происхођењу и особинама најближа нашој, јер се само укрштањем таких по происхођењу и особинама блиских раса, и може најсигурније постићи жељена цељ.* Комисија се и са тог гледишта ни о шта није огрешила; на против, она је сасвим умесно и корисно ово питање решила; јер увођењем ових крава и бикова, ми нисмо добили неку разњежену расу и удаљену по происхођењу од наше расе, но блиску к' нашој, која се такође уврштује у примитивну расу.

5. Г. Спасић, говорећи о раду комисије која је решавала питање: које ће се стране расе уводити у нашу земљу — као доказ о њеном неумесном решењу наводи: „Већег доказа за ово не треба тражити до у самом факту да је решење поменуте комисије наишло *на врло јаку опозицију у самом нашем пољопривредном друштву*, које је без сумње најмеродавније да цени и оцени све одлуке које су по овом питању донешене."

Сва факта, која је г. Спасић ради багателисања доведених крава и бикова навео, ја сам разабрао, и читаоци су видели, да

је све што је г. Спасић тврдио по све неосновано. — Ово његово тврђење да је рад комисије шкодио „на врло јаку опозицију у самом нашем пољопривредном друштву“ — просто је — жеља г. Спасићева да својим речима да неку већу важност.

Садања Г. Министар народне привреде, саопштио је пре укерса, рад речене комисије, пољопривредном друштву; а ово је тај предмет предало секцији за сточарство, које сам и ја члан. — Секција је сасвим у целини одобрила рад комисије, и једино само што је додала код говеди: да се за укрштање наше расе набави још и швајцарска — сименталска раса, и ништа више.

Једина код којих је рад реченог комисије шкодио „на врло јаку опозицију“, — беше су: начелник у пензији г. Пецић. т. Ађа Живановић секретар рударског одељења, г. Љуба Јовановић војена мари. лекар, који се је колебао; и г. Спасић секретар министарства народне привреде.

Четворица спрам деветорице: *то значи меншину не из какву особиту опозицију.* — Г. Спасић, зацело с тога, што је и он сам ту био, и вели да је комисија шкодила: „*на врло јаку опозицију.*“

6. Завршујући своје примедбе на писање г. Спасићево, овом приликом немогу да пропустим: да нашим одгајивачима а и надлежним који су позвани да се за унапређење сточарства старају, — неискажем своје мишљење, односно „шарене стоке“, која се у последње време под именом швајцарске, као стока за прилод, у нашу земљу јако увози.

Сва грла која сам ја за последње две године при увозу прегледао припадају: од части пинцгавској и мелталерској раси, а остали огроман број грла је таква мешавина, да њино неможе рећи ниже је расе.

Пинцгавска и мелталерска раса, по своме постању су производ укрштања просте шарене расе са шареним швајцарским берненским биковима. Као резултат тога шкодило је, да је превагу одржала проста шарена раса.

Данас ове су две расе производ укрштања, где су ма прелазе особине просте шарене расе, и *она није нити сме да се крсти именом* — „швајцарска раса.“

Ја сам нашао за преко потребно, да ово разложим нашим одгајивачима, да би једном изашли на забаву воја је њима оваладала, те да више не мисле да у шареном говечету — које по скупе паре у Пешти купују, — имају швајцарску расу.

Наши многи одгајивачи просто заљубљени су у шарену стоку, и једва чекају да је имају, с' тога се многи и отуђују од куљених бикова, — што нису шарени. Та шарена стока која се код нас увози, да је барем права швајцарска раса, па ни по јада, али је то већином мешавина, којој по први нико неможе увратити рачуна.

С моје стране у том погледу ја имам одгајивачима ово да кажем: маријахоферско-лаванталска раса, која је постала парењем права примитивне расе, као што је наша са берненским бековима, — постала је на исти начин, као и пинцгавска и мелталерска. Код је сад реч о бирању једне од тих раса, за облагорођавање наше расе, онда је без сваке сумње боље узети маријахоферско-лаванталску, но пинцгавску, мелталерску или грла којима нико неима порекло; јер је она по своме происхођењу и особинама блиска нашој стоци, уврштује се у примитивну расу — bos primigenius — где и наша стока спада.

Овако поступајући, не ће се учинити никакав скок у избору, и сигурније се постижава жељени резултат.

Сем овога врло важног разлога има и других врло јаких разлога, зашто, — бар за сад, — шарене расе у опште вала да избегавамо. —

Искуство, свију марвених лекара практичара, учи, да бољ даље код свију врста домаће стоке, вала узимати у обзир, — јер иста игра знатну улогу. — Сви скупа славу се у томе: да једнобојна грла у опште, па ма какве боје била, мање болују и имају више изгледа да сваку болку издрже, но грла са равним одвајима — шарена. — Полазећи са свог гледишта, сви разумнији одгајивачи говеда, да би се отресле беде, које их са шареним расама оваладе, данас теже к' томе: да свој прилод преобрате у једнобојан, с тога и бирају за прилод она грла, која имају што мање одвајака.

Сем других болештина, које у опште више тамане шарене расе но једнобојне, најочигледнији пример имамо односно заразног запаљења плућа и туберкулозе, које шареним расама говеда прете да их истребе.

Размотримо ли историју и начин ширења заразног запаљења плућа, у свима частима света и у европским државама, наћи ћемо: да је се постепено како су се у коју част света или крај доводиле и одомаћивале шарене расе говеди, корак за корааком за њима ширило и заразно запаљење плућа, — и у оне земље и крајеве где га донде никад није било. — Тим шареним расама пренесена је та болест из Европе у Америку и Аустралију, у Енглеску, Шведску Данску итд. — Источни крајеви Европе, у које шарене западно европске расе још нису одомаћене, и до данас су још слободне од те опасне болести.

Зашто сам се ја толико окомио и оволико пишем о заразном запаљењу плућа, читаоцима ће кад сазнаду, какву несрећу она може учинити сточарству, — бити јасно.

Заразно запаљење плућа код говеди, према пустошењу које може да произведе, — горе је од говеђе куге. — Лечење саме болести и несме се предузимати; најрадикалније још се може стати на пут да се даље не шири, само кад се оболела грла и сва грла друга, која су са њима у додир долазила, поубијају. — Ток саме болести може бити тако скривен, да оболело грло за 2—4 или 6 месеци неопажајући ни једног заразног знака болести; а међу тим, одма, још с почетка, чим је заражено, могу друга грла од њега да се заразе, и око њега све да се потамани.

Све државе троше су, а и данас троше, грдне суме новаца за сузбијање те болести и да Бог да, да је се опросте. — Аустро-Угарска 1892 године морала је ставити у свој буџет 6,000.000 форинта ради исплате заражених грла која се поубијају. Нарочитом наредбом, као кинеским зидом, морала је Аустро-Угарска да се огради против швајцарске, и наређено је: да свако грло које из Швајцарске у Аустро-Угарску дође — мора бити под строгим надзором марвеног лекара за 180 дана; и тек пошто издрзи тај контумац и остане потпуно здраво онда се тек може даље у унутрашњост земље терати. Ова је наредба издата с тога, што се доказало, да су таква за прилод купована грла, равносилна заразно запаљеће плућа, на ње стране где су воћена.

После свега горе изложеног за сваког је сад јасно, да је заразно запаљење плућа ужасно страшило за одгајивање говеда; и да озбиљно пала водити рачуна о расама говеди, које су тој болештини расположене. Комисија о којој је овде реч, строго је водила о овоме рачуна с тога је и избегавала шарене расе: па и ако је унапред насигурно знала, да садашњ моди — шареном увозу наших сточара — никако угодита неће,

Све донде, док заразно запаљење плућа сасвим непрестане да влада у Аустро-Угарској, или и у другим државама одакле се стока за прилод нод нас увози; ја саветујем од свег срца нашим одгајивачима, да се сасвим ману увожења шарене стоке за прилод, јер би цела земља патила а одгајивачи би понајвише претрпели материјалне штете, кад би се заразно запаљење плућа у нашу земљу занело.

Ја с моје стране, а и моје колеге, из наведеног разлога мишљења смо: да овој моди увођења шарене говеди из Аустро-Угарске за прилод, и сама држава треба сасвим да стане на пут; или да се заведе за та уношна грла контумација, као и у Аустро-Угарској спрам Швајцарске. Тим начином би још у почетку стали на пут, овим опасним последицама, које су другде државе већ постигле, а и нас те зацело, ако овако остане, мамоћни неће.

При решавању питања о избору страних раса за облагорођење наше говеди, све је узимато у обзир, и с тога: што су према податцима свију, држава, све шарене расе говеди више расположене заразном запаљењу плућа, туберкулози и другим болестима; много се теже акклиматишу; троше већу негу и озбиљнију рану; лакше при ноле слабији рани и неки опадају и немоћу се, комисија је са тих разлога и избегавала шарене расе но је предложила једнобојне: алгајску, монтавејску, горњони, талску, за брдовите пределе, и маријахоферско лаванталску за равнице; јер су све оне расе у сваком погледу од шарених раса издржљивије, и за све наше прилике скупа подеснаје.

Из свега што сам до сад о избору раса за облагорођавање наше говеди казао, сваки је увидео: да је комисија сваку ситницу строго у обзир узимала а оно је питање решила онако, како се је само могло према нашим данашњим приликама решити.

Г. Спасић може и даље читаоце Тежака, одвраћати од новог куљених бикова; но ја сумњам да ће се на даље што овидити.

С моје стране, ја нашим одгајивачима, новокупљене биковe, за облагорођавање наше расе од свег срца препоручујем. Укрштање које је и до сад давало добар резултат насиљно ће за и од сад давати. — Осеежавање крви, нашој, вековом досад у сродству најпређој стоци, преко је потребно; и ја ни најмање не сумњам у добар исход, и да ће сваки овај свој поступак благословити.

Овом приликом имам још да напоменем нашим одгајивачима: да не гледају на то, — као што сам се сам лично уверио да чине. — што је по неки бик још мали, и с тога им се не допада. То су млади биковa од 2—$2^1/_2$ године; но ваља знати да и они дају исти такав приплод, као и они огромни биковi од 5 и више година.

Опима, који се о пеги биковa старају препоручујем: *да биковима од хрпасте ране никакву другу рану не дају сем ове, јер од сваке друге прпасте брже деблају, дају хрђаву теглу или постају сасвим неспособни за приплод.* У опште рану ваља тако подешавати, да се бик никако сувише неугоји, но увек да буде тек середње уhрањен.

Пошто има крава по расту виших и нижих; и слабих које не могу одрасјет бика да одрже; а и таквих, које при вођењу мирно не стоје, ради сигурности да се оплођење како треба изврши; прво је нужно, да се сваја где има биковa, рази те цела направи угао, на следећи начин:

Нека узети дирек од $2^1/_2$—3 метра дужине, и $2^1/_2$—3 десиметра ширине, и за 7—8 десиметра побити га у земљу. Овај дирек састављa зачеле угла, за њега се и краве привезује. — Награђ ваља побити два дирчића исте дебљине; над земљом ова два дирчића има да стрче до висине кукова наше краве середње величине; растојање између ова два задња дирчића, треба да буде толико, колико права да може у угао да уђе. — Место за побијање задњих дирчића треба да се одреди дужином наше середње краве, и ова дужина да се за 3—4 десиметра скрати, тако да задњи труп краве увек остане од части изполе — пристојан бику. —

Задње дирчиће са дирекном у зачелу, ваља својатн јаким моткама које и сиспављају угао. — Ове мотке а и дирекн морају бити сасвим глатка, — оредисани — да се крава или бик при насађању на њих и скидању, неби повредили.

Односно растом вепих и нижих крава, сиром бика, сваки се може помоћи тиме. ако на земљишту где крава стоји ископа рупу са нагибом од зачела к задњим дирчићима, ако је крава нижа од бика, може се рупа испунити; сепом сламом или коњским ђубретом; а и ако је виша, — над је бик млад, — онда ваља рупу очистити, и цељ је постигнута. —

Исто тако обраћам пажњу одгајивачима: *да нам је крава добро разведена, на тек онда да је воде бику.* Вођење код крава траје два, а врло ретко три дана; с тога ако је коме немогуће прног дана, чим примети да се навриш јер трећи је дан већ несигуран. — И они који пуштају биковe, пре свега треба да се добро увере да је крава разведена, па онда бика да пусте, јер иначе он на неразведену краву неће да скаче, или ако то по нехад и учини, вођење је узалудно. —

У ових шест тачака, ја сам Г.Г. читаоцима Тежака изнео сва начела и разлоге, који су комисију руководили, при решавању питања, односно избора страних раса за облагорођавање наше домаће стоке. И ја сам убеђен, да су читаоци сад и сами моћни да суде, и да оцене: да ли је г. Спасић имао икакоог основа овако да наше по Тежаку, и наше одгајиваче неправедно страшти од новокупљених бикова; и да ли му као некадашњем секретару пољопривредног друштва, а сада секретару Министарства Народне Привреде, доликује да онаке бауке противу рада једне стручне комисије износи.

Набавком бикова за поједине округе, и оснивањем стабла из бикова и крава, тих страних раса на државним имањима: у Топчидеру, Љубичеву, Добричеву, ратарској школи у Букову — извршен је по наше сточарство један врло важан чин, — који несигурно води к унапређењу нашег опалог сточарства. И ја никако не могу овом приликом да пропустим, а да не заблагодарим свима онима, који су радили на томе да се ова набавка изврши; а у исто време, упућен да заблагодарим онима, који се у будуће старали буду, да се све ово што је сад основано — одржи и према потреби унапреди.

13 Јуна 1894 год.
Београд.

Др. Зарија Поповић.

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, васпитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; нека приване бар да спреси будуће поколења, која ће остварити наше идеале, која ће узети да ради, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати снажна.

(НАСТАВАК)

Писање и цртање.

Лепо и правилно писање и слободноручно прецртавање.

Опште ратарство.

Смер: Ученице се имају на лако схватљив начин упутити у разумевању свију оних услова, који морају постојати, те да се од земљишта добије што могуће већи приход.

Обухв: *Клима* у опште а посебице код нас. Утицај климе на порост усева, на обраду земље, на сејање и жетву. Посматрања на термометру, барометру, хигрометру и психрометру.

Земља. Њено постање, педологија, бонитирање, њено дотеривање и отварање помоћу обраде. Основне поправе. Употреба мочарних и морских мућака. Полуопривредне справе и машине. Ручни рад и рад стоке.

Наука о ђубрету. Искоришћавање биљних хранећих материја жетвама и њино надокнађивање. Природна и вештачка ђубрад, њихова вредност, цивилизовано поступање с њима и употреба на њиви, ливади и пашњаку.

Сејање. Припремање земље, семе и методе сејања, нега усева. Жетва и берба, принос. Чување пожњевених усева и плодова.

Уџбеник је: Zeeb und Martin. Handbuch der Landwirthschaft.

За очигледну наставу: нарочито треба истаћи лепо прибрану и сређену из природе збирку стена, које граде земљу и биљина, у њиним прелазним ступњевима претварања, трулења и истрошавања (Ueberwitterungsstufen).

Посебно ратарство.

Смер: Ученице основно упутити у познавању најважнијих културних биљака, заједно са детелинама и биљем за исхрану стоке и обучити их у култури истих, а дати им и путоказ у избору најпадантнијих и најзагодинјих сорти. За тим у кратком прегледу пређи и све остале, иначе важно пољопривредно усевно биље.

Обухв: Практична подела усевног биља по начину употребе њиховс. Мазивасто биље, корење, жита — стрнине — биље за исхрану стоке и фабричко биље. Какви су општи захтеви појединих ових група у погледу на земљу, обраду и т. д. Од сваког рада посебно најважније врсте, подврсте и сорте, услови за порост и развијање с истицањем особитих (својственних поједином биљу) услова, култура, *изабојење* семена. Средства и начини за спречавање штета од биљних болести, од корова шкодљиог за дотични род усева и од животињских штеточина.

Од фабричког биља опширније се предаје само о лану, хмељу, кому и цикорији.

Предмет предавати слободно предаје. Ученица се служе горњим уџбеником.

За очигледну наставу служе: хербарије, збирке семена и слике.

Ливадарство и дренажа.

Смер: Упознати ученице са разним начинима одводњавања и наводњавања, њиховим користима, о рационалном газдовању с ливадама и њиховом подизању из нова.

I течај: Дренажа. Циљ и користи исушивања мочарних земаља. Узроци мочарности, разне методе исушивања и дренирања

цевима, потребни радови и оруђа при практичном извршењу и т. д. нивелисање и премер са огледалом и пантљиком, израда дренских цеви, примери из практике о трошковима и успесима дренаже.

II течај: Ливадарство. — Разни системи подизања ливада и наводњавања (вађења), практично извршење њихово, подизање нових ливада, поправка и култура старих ливада, најважније уставе и бране, као и наука о бокорењу, одржавању, нези и косидби ливада.

Уџбеник горњи.

Теориска настава допуњује се екскурзијама, нивелисањем а понајглавније практичним курсом, самим радом преко лета.

Опште сточарство и наука о храњењу стоке.

Смер: Ученици се имају поучити, како је са обзиром на законе наслеђа, циљусходним избором приплодних грла са згодним и подешеним храњењем, могуће повисити подобност и производну способност корисне стоке и како се може на њу употребљена храна боље рентирати и платити.

Опширна предавања о храњењу стоке имају у задатку, да младим пољопривредницима пруже бољу спрему и боље разумевање о правој вредности појединих срестава за исхрану стоке и да их упуте, како ће их што је боље могуће моћи да искористе.

Обука: Општи појмови. Основна правила запата, начини запата. Запат по подобности (Zucht nach Zeisitug)

Наук о екстеријеру. Знаци вредности (Points). Наук о храњењу стоке. Склон и градиво животињског тела, хемиски састав његов из оних хранећих срестава, која добија из хране. Деоба тих срестава на поједине хранеће материје — сразмера тих материја. Физијолошка вредност хранећи срестава. Критичко расматрање свију хранећих срестава, која пољопривредник на расположењу има. Потребан начин храњења по количини и каквоћи с погледом на разне видове стоке и на разне користи, које се од ње оће. Припремање хране. Ред у храњењу. Давање соли. Појење.

Предмет предаје предавач слободно — наука о храњењу Кинова — Очигледна настава, модели, слике, екскурзије по шталама и демонстрације на живој стоци.

Говедарство и млекарство.

Значај говедарства за алписке крајеве. Расе говеди. Природа говечета. Запат. Разни циљеви запата. Одгајивање, нега шталска. Летње и зимње храњење, пасиште у долини и на алпима.

Користи говечета. Прорачунавање приноса при одгајивању младе стоке, за млекарство, за гојење и за теглење. Податци с кланица. Мерење тежине.

Музара, њена карактеристика и нега. Млеко, његов састав и особине. Нормални принос од млека. На који се начин може млечност повисити. Здраво и болесно млеко. Мужа. Чување и употреба млека, конзервисање његово, разливање павлаке, бућкање бутера, подсиривање. Калкулација.

Овчарство и свињарство.

Народно-економски значај ових сточарских грана за Корушку. Докле је могуће повисити користи и принос од ове стоке. Природно-историски. Запат овце за вуну и за месо, свињчета за месо и маст. Погрешке и мане, које се обично чине у запату, држању, нези и храњењу ове стоке последице отуд. Најважније из познавања вуне. Резултати кланица. Посматрања о користима и корисности држања.

Коњарство.

Положај коња у природи, његово порекло и значај у домазлуку; значај коњарства за Корушку.

Преглед раса у Аустрији, Јевропи — културном свету. Подела истих у западне (ладнокрвне) и источне (топлокрвне), у природне и вештачке расе; најпознатији главни типови.

Истицање особина домаћег нариског коња, ергелског соја; упоређење с коњима сличних ергела. Појам врсте, подарсте (расе), поврзме (примери из коњарства); о чистокрвном запату и укрштању (вредност првог за коњарство).

Земаљско коњарство: корисне и штетне стране истог спрам запата ергелског. Потпомагање коњарства државом: коњиште за земаљско коњарство код земаљске владе; државни пастуви у војној и у приватној нези; државне субвенције за ваљане приватне пастуве, за одгајивање пастушате ждребади; штројење неваљатних пастува сваке године; премирање коња; сместиште ждребади у Осијаху.

Запат: Избор кобиле; знаци добрих запатних коња; запат по подобности (касачи); опасивање; суждребне кобиле. Одгајивање ждребета; вредност покретања; пасишта за коње.

Нега запатне и приплодне кобиле и пастува (важнога рода за њих), младог коња (ждребади и омади) и коња радног.

Хранење; својства доброг коњског сена, прецењивање киселог сена у Корушкој, погубно дејство истог, брдовита пасишта. Хранећа норма.

Одгајивање ждребета у доброг коња; навикавање на рад; предупређивање и отклањање мана и ћуди.

Сељак као одгајивач коња; коњска послуга.

Нега здравља домаће стоке.

Смер: упознати ученике са свима оним условима, које људи морају испуњавати, ради одржања здравља у стоке. Мере предострожности у нези, храњењу и употреби радне и корисне стоке.

План обуке: Знаци здравља код свију врста домаће стоке; суштина штетних уплива. Подесна храна за сваку врсту и за сваки циљ употребе стоке; оцењивање каквоће разних срестава за исхрану стоке. Појило и појење. Штале по простору, по грађи — материјалу градива. Шталска нега. Нега коже, копите и папоњака. Повторено све то за приплодну, радну, млечну, гојазну стоку и стоку за вуну.

Уџбеник: Нега здравља стоке од K. Ableitner-а 1879.

Анатомија домаћих сисара и марвено-лекарство

Смер: Спремити ученике, да могу указати помоћ при најчешћим акутним побољевањима стоке а нарочито при порођају.

I течај: анатомија и физиологија стоке.

II течај: марвено лекарство — распознавање болести, помагање лекови — Поткивање — „Бабичлук" при порођају стоке.

Уџбеник: Walther. Landw. Thierheilkunde.

Очигледна настава: табле, скелети, препарати и збирка копита и потковица, практичне демонстрације у болници поткивачке школе, код стрводера.

Пчеларство.

I течај: Значај пчеларства за мањег пољопривредника; живот пчеле; разна обиталишта пчелија; потребни послови, који се у разно доба године имају предузимати око пчела; берба и употреба меда.

Уџбеник: Џеб и Мартин.

Очигледна настава: Пчеланик у воћњаку земаљском.

Рибарство.

Смер: Пробудити љубав код ученика, за ову сасвим занемарену грану привреде и спремити их, да буду у стању опустеле и рибом оскудне реке и речице земаљске вештачким запатом рибе населити и наплодити, као и по све незиратна, а лако с водом паплавна земљишта, која никакве користи не доносе, подизањем рибњака, претворити у поља, која добре приносе могу доносити.

У оба течаја: после кратког осврта на значај риболова некада и о узроцима силног опадања његовог, прелази се на природну историју риба за запат згодних и за тим на вештачко рибарство теориски — практички а завршује се подизањем рационалних рибњака и њиховим експлоатисањем.

Предавање слободно са демонстрацијом у школи и у заводу за рибарство, који се наоди у истој згради, где је школа.

Управа добара и наука о газдовању.

Пољско добро (имање) Разликовање истог у погледу на пространство и на начин газдовања с њиме. Сопственик, закупац, настојник.

Плам газдовања: Основни услов: климатски, земљини (тегурски) и местни односи — Упути за практичара. Опомена од скупих грађевина, од раскошног трошења обртног капитала.

Обрада поља и уобичајени системи газдовања.

Потреба у њубреву, продукција њубрета и трошкова око тога, Потреба у храни и производи хране. Потребан број стоке у опште. Постигнуће равнотежне у одузимању и надокнади биљних хранивих материја (статика).

Потреба теглеће стоке: Колико стају трошкови једног радног дана запрежне стоке.

Потреба ручног рада: Облици радничке награде. Природна награда радника. Посматрање специјално корушких радничких прилика. Упоређење истих са другим земљама. Испитивање узрока постојећем злом стању и њихових последица по пољску привреду, средства за одмагање.

Инвентурисање газдинства: Са избратим примерима система газдовања и отуд потичућим потребама на теглећој и кориеној стоци, на радној снази људској, на машинама и справама и потребном уложеном капиталу.

Прорачун у натуралијама и у новцу.

Књиговодство и биланс.

Воћарство и градинарство.

Смер: да се ученици упуте у познавању услова, од којих под климатским приликама Корушке, зависи успевање воћарства и градинарства; подстицање ка производњи градинарског семена.

I течај: теориски и практички упут у одгајивању, сађењу и нези воћака; берба, чување и употреба воћа; познавање најважнијих сората воћа.

Уџбеник: Цеб и Мартин.

Очигледна настава: Књижница, таблице о воћарству, Аргогдајев кабинет воћарског воћа, но особито се истичу практичка перивања у земаљском воћном расаду и грађење јабуковаче на добру Силберг.

II течај: познавање најважнијих врста поврћа — зелени, плаве културе, него и употребе, производња семена од истих. Особита се пажња поклања подизању шпаргле и одгајивању шампињона.

Уџбеник: Julius Dürr, Gewüssban.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Закидање заперака или лачење лозе. —

Пре свега треба бити на чисто с тим, какав је захтак оним заперцима (из' шипама, метељама — како их код дућана зову), што избијају у пазушима од листова. У пазушима од листова на овогодишњем изданку избијају два недејака окца, по јачини, која једно поред другога стоје.

Једно од тих окаца избија преко лета и гради заперак, друго пак, округлије, остаје спаљујући, избија и развија се тек до године. Над тим окцем наиђеш се лист, има захтак, да за време пораста надлања — заперка — спавајуће окце снабдева са храном.

Али заперак у почетку свога избијања оскиси, а доцније од части храни се или одузима храну од тог истог листа; па тај начин он утроши грдну количину хранивог сока и то по готову сасвим на рачун спаваћућег окца поред себе, дакле на рачун онога окца, коме је у задатку, да идуће године да лози родно зид, плодно дрво.

Ако заперак још избија, онда то плодно, спаваћуће, окце, тргне утрпља и непотпуно се развија. Због тога се његово растење и развијање мора регулисати.

Но заперак не смемо сасвим одвајати — зломити, — јер би тако могли и оно плодно окце уништити или обити, или би могао наступити и тај случај, да би оно плодно окце могли још горе у порасту да омеће оно спредаја окца за дрво, која би могла услед тога да се образују, или још и да се (оно плодно окно) његови да пре времена избије.

Због тога најбоље је заперак закинути ако на дно листа, какб буђуће плодно окце не би пре времена у овој години још избило а како би се оно њих могло сигурно откривавати, те да и сваког плодно дрво, за идућу годину да.

Листова од заперака, који се налазе у близини гроздова, приповажу само у лошијему храну грозду, ако се заперци налазе поврх гроздова или поред њих и ако нијду листа лишћа, или су закинути само на два — три листа; обратно заперци, који једнако још расту, а имају врло мало листова, дејствују штетно.

Израсли листови на закинутим, покраћеним заперцима, према томе су од велике користи, јер замењују остарело лишће на родном ластару, кад ово, због тога што је пренаторило, попусти у сирабању шећера за гроздове.

Заперке треба увек благовремено закидати на један ил' два листа, иако се не би имале хранљиви сокови уклад расипали на њихово отхрањење и грађење.

— 8 —

* * *

Средство противу вилине косице. —

Многа се детелишта прореде и сасвим пропадну због овације шкодљиве — вилине косице, која цело детелиште прошара и уплете, да га често „уљечи", те тако највеће своме угуши детелину.

Најбоља је предохрана подпуно чисто семе, набављено из сигурних извора. Али поред најбоље пажње, опет се вилина косица пропуче и на детелишту утвели, да пир вирује. Може и да ни буде тако нечисто семе узрок — но суседне непочишћене њиве и „слогови", јер вилина косица напада и тиња се и на другим биљу, но ливадама, но лану, па и по самом бурјану или житовима.

За то чим се вилина косица појаве у детелишту, треба је одмах тамањити. Има много средстава и начина, које препоручују за тај циљ.

Најсигурније дејствује следеће:

Треба узети нитрола (сумпорне киселине) и разблажити га јаком водом (1 : 10), на тиме полити вилином косицом заражено место. Вилина ће се косица потамнити, изгорети и детелина и њен бокор у земљи, остану заразе и читаве и доље ће весело напредовати и успевати.

* * *

Шта код воске ил' пиштевине избегавати треба? —

1. Да у стаји (штали) ил' на њубришту, не броје у под из земљу, 2. Да не отиче очевреним оцуњима; 3. Да азот (гушпин) не ветри из воске, над се почне распадати.

Ово се последње доказивањем нитрола спречава.

И лише на њубришту чини добру услугу.

* * *

Садите липу! —

Липа је најбоље медоносно дрво. Засађењкиље њено може се најтоније препоручити пчеларима. Због њеног брзог пораста, јапог и густог олиставања и високе старости, она је врло добра за заклоњу по друмовима, алеама, портама, дворишгима и јавним местима.

Њено мекано, за дрворезе и резбарије тако цењено дрво, поје тешко од прогоровине страда, орао је згодно за грађевне утвеле за барут и за цртање; мирисни цвет, китнице цвасти њене, осушен дају најбољи теј противу кашља и катара.

Због свију ових преимућстава, липа заслужује под општинским пазити и свију оних, који своја места уљепшати желе, нарочито и њене шакње но до сада, иначе вредп салити лишће, него за јавор, платан и балванајке сметоке, тако шкодљиве земљодељу, као што су јабланя и тополе.

* * *

Руски крупни сунцокрет, његово гајење и употреба. —

Руски сунцокрет, на једној 4—5 метара високој стабљици, која је 4—7 см. дебела носи обично само једаи крупан колач или колут. У полуту се том нваки и сакри 2500—3000 семки, из којих се цели једно врло добро уље, које је много боље од маковског уља а нешто лошије од обичног зејтина (уља од маслинке) а многоструко се у њби може употребљавати. Ово уље тако је слатког укуса, као лешниково уље, боје је зеленкасто жуте, врло масно, очврсне, згрушп се као растопљено масло и има врло пријатан мирис.

Сунцокрет на доброј земљи врло добро роди а и на лошијој даје добар принос. По палатинше у Бадемској, добијено је на земљи,

која 6 година није бубрила са 26 при 14 хектолитра приноса у течности по 47 пгр. = 658 пгр. и ако је време за њ било врло неповољно.

И за пчелара је ова биљка особито драгоцена; поједини цветови у колуту, у којима не развијају се од једном, него мало по мало, појављује с поља, с краја, па на средини, те тако цветање траје непрекидно кроз 18—25 дана. Није ретност, да посматрамо како по једно исто дугото пчела, на једном цветићу обиђе, а он дучи облачто цветног праха, иако га још има и лепа. Биљка роси нектар по цео дан, па сувом времену мале, па важном далеко више.

Гајење је врло просто. Њиву треба пред њиу дубоко поорати а њиа је и добро ђубрити. С пролећа се само лепо предрала, а ако треба и наново преоре. У њиу се сеје, за плутин, у бразду — на 90 см. слстојања по 1—2 зрна — сеике. — Савиа треба бразда се усеје. Онда се пустрпа драљчом и валком прекида, па је дала рапка: прашење и копња, најбоље с плутом опонашен.

Берву треба предусети, кад колути почну црнити; одсецају се и чувају на провејаном месту.

Врше се млатилом, или машином. Суве стабљике су изредно гориво.

Семе је и врло добра храна за живипу.

Она биљка заслужује и код нас већу пажњу но до сада. Могла би допосити сваком земљоделцу лен сиорелан прнпос — посеђана по малом земљишу, напоредо, око градина и њива.

Наш свет и онако много пости и мучлава се за добрим уљем, па би могао јевтино сам себи уље од сунцокрета да трапи.

* * *

Справљање винског сирћета. — Један виноделац

недно је имати рада домаће потребе винског сирћета, па је питао: на који би прост начин могао он то спремити? Тзиров, уредник „Весника Виноделаа“ одговара му овако: У буре од два акова сасни 2 до $2^1/_2$ литра пререског на натри винског сирћета, долиј то са једним акоиом вина и остави с отворепим чепом на топлом месту (20 до 25^0 R). Ако је вино слабо, онда долиј неколико кашиука шпирта, свакпиога 8—10 грама. После неколико времена, вино, сакупо у буре претвориће се у сирће. Тада, једну част ($^1/_3$ вина) одвити рани употребо, а буре опет долити вином (до једнога акова). Тако без прекида можете имати домаће винског сирћета.

Да пе би кроз отворени чеп падала прашина, мушице и т. д. у сирће, треба покрити нарочитом танком платна.

* * *

Дувански дим на пчелањику (ковалуку) —

Један руски пчелар објављује један успешан опит свој са дуванским димом на пчелањику. Имао је да дода у једну пошиљку једну пешчаком одвезеиу матицу, јер је рој остао без ове, али је пчеле нису хтеле примити. Онда он запали дувап под кошницом, пчеле се забуне. заборане на себе, и он пову матицу намести. После је поврехао пчеле сломи, и кад су се оседеле, биле су сасвим на сгару матицу заборавиле. — толико је на њих пикотини утицао.

Добро би било да и наши пчелари при потреби ово средство опробају.

* * *

Кокоши у воћњаку. — Да се кокоши нерадо гледају

по воћњаиа и градинама, то је опште позната ствар. Узрок је томе прост: оне по воћњака чине много више штете, по користи, које пресвитачу од пазпопог резповског кућњења црва.

Али у воћњаку, где оне купе само глисте и пужеве и разне бубе, које с дрвећа скидају, не само да пису од штете, по су још и од велике користи. С тога кокошима зађе за воћњак оставити слободан приступ. Када воће зри и опада, онда оне нестаиу и оштете оно воће по земљи, ама је та штета неznатна. У осталом, њима се може у времену када воће зри и забранити приступ у воћњак.

Што се тиче јагодњака, у времену када јагоде зру, а и неко време пред тим, оне су, свакојако, од веће штете, по користи. Од штете су због тога, што неће да купе рђаво и по земљи попалпо воће, већ се јагпе за сне бо разпше. Када пак берба јагода буде и прође, онда пала кокоши пустити, да очисте лишће од оних сиапих бува, које на њ' нападају.

У кратко:

Кокоши су у воћњаку корисне, у јагодњаку, до берби такобер.

ГЛАСНИК.

Чпан утемељач Срп. Пољоприв. Друштва. — Пзи великој побожпости и неуморпи радпик на унапређењу пољопрева и питомпа г. *Милосав Куртовић*, досадашпи почасни и редовни члан Срп. Пољопривредног друштва, полазпо је истом друштву 100 динара и постао му члан утемељач. Ово је учинио прилпком великих свечапости сопју пола јавила, поводом осповења њеспое заједничке заставе 4. Септембра ов. г. у Шапцу, као искрепа пријатељ пола јахача, а у знак свога топлога пријазља пз морално) и материјалпо) помоћи, коју је Срп. Пољоприв. друштво указивало поменм јахачп.

Међу именима других чланова утемељача Срп. Пољоприв. друштва пазвали се и име пок. Павла Куртовића биз. трг. из Шапца, са улогом од 20 дукага цесарских; а сада после 25 година с благодарношћу уопоменуће ово друштво у ред тих својих чланова и г. Милосава сина пок. Павла, као сапгдапог пријатеља, радпика и помагача прнредног и витешког напретка у Србији.

* * *

Испити на ратарској школи у Краљеву. — Одгоднпшп испити на рат. школи почели су 15 Септембра и трајали су до завршетка 25. пст. м. Испитима је присуствовао изасланик госп. Министра Народне Привреде, секретар истог министарства г. Душан Савовић.

У *I. разр.* било је ове год. 25 ђакапих и 14 приватних, дакле свега 39 питомца. Од оних су спршли разред *врло добрим*, успехом 17, *добрим* 10, *слаб* успех из једног. предмета имају 5, *слаб* успех из 2 предмета имају 2 а *слаб* успех из 3 предмета имају 1 питомац. Један питомац није полазно испит због болести.

У *II. разр.* било је 15 ђакаа. и 7 приват., свега 21 питомац. Од оних су спршли разред *одличним* успехом 3, *врло добрим* 11 с *добрим* успехом 6. Један питомац није полазно испит због слабости.

У *III. разр.* било је 14 ђакаа. и 10 прив. свега 24 питомца. Спршли су разред *одличним* успехом 8, *врло добрим* 13, *добрим* 2, а један нпје да полазпо поправни испит из једног предмета.

По трогодишњем оценању, спршли су ове год. ратарску школу:

Одличним успехом 1 ђакап. питом.

Врло добрим успехом 17 (10 ђакаа. и 7 прив.) питом.

Добрим успехом 5 (3 ђакаа. и 2 прив.) питомца.

Слабим успехом из 1 предмета 1 прив. питомац.

Према закопу за ваше пољоприв. школе награђују се оне питомпа, који сирше школу одличпим или врло добрим успехом а имају из владања оцепу „примерно,“ разпим пољопривредним спрапама или стпном. Ове године награђени су 15 питомаца и то ови:

Петар Јовичић из Овсишта, ср. јасенички, окр. крагујевачки једном дупцом берпско-алпгајског соја;

Милић Милићевић из горње Драгуше, ср. добрички, окр. топлички, Сновпим плугом;

Љубомир Стојановић из Свбиште, ср. моравски, окр. пожаревачки дупцом берпско-алпгајског соја;

Павле Тајсић из Гаолиће: ср. гружапски, окр. крагујевачки. *Петроније Јосић* из Златарића, ср. подгорски, окр. ваљевски, *Васплије Стапковић* из Мазурнце, ср., мачванрски, окр. ваљевски, *Живан Стојадиновић* из Средњева, ср. рамски, окр. пожаревачки, *Милорад Јовановић* из Матпозпица. ср. рамски, окр. крупчевачки и *Ђорђе Ковановић* из Орашца, ср посав. тамн. окр. подрински, свака гвозденим плугом;

Милутин Шпаиановић из Пајсијевића, ср. гружапски, окр. крагујевачки и *Василије Милпковић* из Штитара, ср. мачвапски, окр. подрински, свака цептрпфугом за истресање земље и пчелпрским прибором.

Петар Хаџи-Манић из Прокупља, ср. добрички, окр. топлички *Трајло Поповић* из Љешпице, ср. зепички, окр. пожаревачки и, *Божидар Јовановић* из Звечке, ср. посавски, окр. ваљевски виноделско-воћарски оруђем.

Сршепи питомци разпшли су се својим кућама и ми им желимо да практично и теоретпчно знање, које су у рат. школи стекли, поступно примењују на своме газдинству. Само у том случају биће од користи својима и својој околини. Нека сваки имају на уму, да их је ратарска школа спремала да буду практичпи пољопривредници и собзпрм разппим у својој струци и на своме имању. Нека се, дакле, не слају на оно, за што пису способни и на што их школа, није ни спремала, па ће унтеделити себи оправдања, а школи поопрадапе пребацивања.

Вл. Ђ.

* * *

Избор питомаца за ратарску школу у Краљеву. — Према наређењу г. Министра Нар. Привреде бираће се и за ову школ. год. 30 државних питомаца за ратарску школу и то у осим округима и срезовима:

У округу ваљевском, а у срезовима: колубарском, подгорском и тамнавском по 1, свега 3;

у округу ћупријском, а у срезовима: јабланичком, мисурачком и подунавичком по 1, свега 3;

у округу крагујевачком, а срезовима: гружанском, јасеничком и левачичком по 1, свега 3;

у округу крушевачком, среду трстеничком 1, свега 1;

у округу моравском, у срезовима: левачком и темнићском по 1, свега 2;

у округу пиротском, у срезовима: белопаланачком и лужничком по 1, свега 2;

у округу подрињском, у срезовима: шабачанском, азбуковичком, поцерском и ваљевском по 1, свега 4;

у округу подунавском, у срезовима: врачарском, грочанском, јасеничком, колубарском и посавском по 1, свега 5;

у округу пожаревачком, у срезовима: жабском, млавском и ранском по 1, свега 3;

У округу рудничком, у срезовима: љубићском и таковском по 1, свега 2; и

у округу ужичком, срезовима: пожешком и моравском по 1, свега 2.

ДОПИСИ.

Пожега, 25 Септембра 1894 год.

У опште узев, ова је година по наш народ рђава. Летина обманула; неке суше нису дале, да се оно једна количина произведе, који је земљодељац пролио каквиру на зелено; сене нема, да не ова година била изузета, и на рачун, које се народ залужио, пропаше су, он ће да страда!

Гледајући ону народну голиџу и стање, које данас у Србији постоји т.ј. свакодневне тужбице и поврсе, нама пред очи изиђи ова страшна слика: сеља је напаљала општу осуђеница, општа немаштина; стопа јевтина; трговина пала; имање јевтино; трговци и мале галде пропадају; радње нема; и једне стране држава тражи порез, а пара нема, те нарет имала у бесцење пропаје; с друге стране у земљи западала несигурност уз које иде и крша финансијска, а још изби и пљачки и разбојници, који убијају, пљачкају и отимају на све стране! Зло! Народ је очајне узр'о очи у будућност. Он гледа.... Али шта гледа? Свестрану пропаст и жалосну будућност своју!

У оваком стању не може да напредује, да цвета и да се развија ни пољска природа. Све је пало. Народ је, истина, после прошле жетве нешто почео да поправља ограду, да изолачи бубре на своје њиве и ливаде а но неки и да оре за озиму пшеницу. Но све ово ради се са неком зебњом, са неким страхом, јер нико није сигуран ни са животом, ни са имањем, ни са малом својим....

То је у општим цртама престављена нерва слика стања, у којем се налази народ овога краја.

Мих. М. Чолић.

Алексинац, 30. Септембра 1894 год.

(Ово-годишња Летина). У своме допису од 10 ов. м. т. г. јавили смо читаоцима „Тежаковим" каква је борба дувана ове године у овоме округу испала као и количину у којој се она каква производ у овој околини произвели; а са овим дописом сада намера нам је та да указамо читаоце са осталим привредним гранама у овој околини, т.ј. како су остале привредне гране у овој години родиле.

1) Стрмна њива сва у опште родила су добро, но само је штета по споменуте чело-привреднике, што је цена стрмним житима свима у опште рђава.

2) Кукуруза како по брдима тако исто и по Морави, рђави су, а ово долази од прекомерне летошње суше. Ова шара околина за своју рану страшно је се упалила, и нелина је већина домаћина, који су принорани своју рану куповати.

3) Сено, услед ове прекомерне суше такође је рђаво родило, па по каквоћи је добро, то ће тако, у неколико својом доброћом надокнадити малу количину.

4) Виногради на местима родили су нешто, а на местима нису родили ни мало. Познати непријатељ винове лозе, филоксера, већ је се утврдила и у овдашње винограде.

5) Воће сво у опште родило је врло добро. Интересантно је овде напоменути, да се у овој околини нигде не суше шљиве на сушницама, и како би им се сушење у овој околини рентирало, општо је овде близу железница, па би подвоз јевтин био. У овој се околини шљиве једино за печење ракије употребљују.

6) Баштенско биље: црни, бели и прави лук родили су прилично. Кромпири су слабо родили; паприка је родила врло добро; купус је родио добро. Сво ово баштенско биље, није довољно ни за домаћу употребу а камо ли за продају.

7) Шумарство, та врло важна природна грана од које се не зна, да ли нам може непосредне или посредне користи, на жалост у овој је околини врло занемарен и упропашћена, тако, да су сва брда око Алексинца оголићена. На брдима се већ виде ребра. — голо камење и песак, које буџља, нарочито с пролећа, када се снегови почну топити, врло енергично сносн у реченцу Моравицу, а она опет у Мораву, и тако засуте песком и каменљем потоне моравску долину.

И зашто велико је чудо, како овде на ону врло важну привредну грану, није утицала ни школа, ни црква, ни полиција, ни судство, ни лекари, ни књижара једном речју нико. Дакле, за ову врло важну грану природну, нити је ко до данас водио рачуна, нити данас води. Свима је загрљаје своју пос у своју посао, па се дао у пећалбу!

Од 22. ов. м. овамо почетне падо добра киша, која је земљу прилично натопила, тако, да се овамо сеуда и на све стране оре и пшеница сеје.

Здравље је као код људи, тако исто и код наше домаће стоке повољно.

Р. М. С. Пешић.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XVIII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 18. Јуна 1894. год. у Београду.

Били су председник г. К. С. Таушановић, потпредседник госп. Јанко А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. др. Марко Т. Леко, Коста Д. Главинић, Душан М. Спасић, Свет. Љ. Гавриловић, Паја Тодоровић, Аца М. Живановић, Тодор Николајевић и Никола Вељковић.

Председавао председник г. Коста С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

122.

Прочита се записник XVII. седнице. — Одбор га усвоји.

123.

Прочита се писмо г. Љубе Р. Јовановића економа из Лапова, којим моли друштво да му одмах пошље прашљиц, а потобљу цену назначене, пошто је једанпут 4 или 5. Јула ове године. — Одбор прими оно к' знању с тим, да му се прашљиц одмах пошље.

124.

Прочита се молба г. Јована Ђурђевића економа из Полвине да му друштво дозволи да може поручити из фабрике Хофнера и Шрадца једну жршалку машину са локомобилом од 6 коњских снага на адресу друштвену. — Одбор реши: да му се дозволи, но без икакове обавезе друштвене за исплату. —

125.

Прочита се извештај комисије наређене за прегледа и оцену крупача израђеног у фабрици г. Рашка Гођевца који гласи:

1. Да је крупач израђен од доброг материјала, но да није без мана.

2. Да при раду често испадају кашиоци пикурући неоприљени потпуно, а мало дебље кашиоце не може брзо да пропусти, већ се то постиже држећи окретањем точка. Због тога се у неколико успорава и рад, а дешава се да се и сама шкропица јако загрејачи и донекле каструје.

3. Окрућена зрна пре испадању јако се растурају, јер прутић нема ширине којом би се она зрна спуштала на једно место. Осим тога, прутић нема потребиче да изађе окрућена зрна.

4. Упоредном пробом рада са овим прутићем и оним из Кашеове фабрике овога система исте величине одмах је примећено: да Кашеов прутић ради боље, брже и чистије а овај има и потребичу. —

Према овоме комисија изјављује своје мишљење, да друштво не може овај овакав прутић из фабрике Гођенца прихвати за распродају и препоруку у опште за употребу пашим прекодницима. На случај да друштво нема у своме магацину белих прутића може појединце кућне упутити и на фабрику Гођенца. — Одбор усваја мишљење комисије, а о најсвим нахимма известити г. Гођенца.

126.

Прочита се извештај комисије одређене за прегледа и оцену тријера. Бр. 1436 која је друштву пратио г. Милан С. Пантелић свешт. из Зајечара. Извештај гласи:

„1. Да на овом тријеру не достаје транзмисиони калиш којим се вежуе кабле и без кога је рад немогућ. Иначе је у свему исправан.

2. Употребљена најпре са другог оваквог истог тријера, нисмо тријер наместили и пустили у рад и уверили се: да он према својој конструкцији ради добро.

Из овога излази: да купац г. Пантелић или није умео да удеси тријер да ради како ваља, или је очекивао да ми тријер ради боље и више, но што он то може према својој конструкцији и цени.

Према томе мислимо да друштво није дужно напомињавати госп. Пантелићу трошкове које трпи да ими подноси и превоз тријера до Параћина тим мање што с' тријером није примљен и квиш."

Одбор усваја мишљење комисије с' тим, да се извести и госп. Пантелић и да му се тражени трошци за превоз не може дати.

127.

Прочита се предлог управника друштвеног добра у Шапцу да се омиња „Зелена" уступи г. Мики Спасојевићу економу из Шапца за 500 динара. — Одбор реши: да због одбор за управу друштвеног добра поднесе своје мишљење.

128.

По предлогу г. Светозара Љ. Гавриловића, да се изопшта из друштвеном добру у Шапцу шпенгварење. — Одбор реши: да одбор за управу друштвеног добра поднесе своје мишљење.

129.

Г. Вучко С. Богдановић предложи, да се о решењу друштвеном за прославу 25-то годишњице друштвене известн г. Министар народ. привреде. — Одбор реши: да цео ужи одбор за друштвену прославу, са председником друштва оде и известн г. Министра.

130.

Прочита се тачка по тачка из извештаја ужег одбора за израђење програма управног одбора у 1894 години који гласи:

„1. да се практично предавање о пролетњем калемљењу у вези с практичним калемљењем курсом на друштвеном добру у Шапцу, одложи за пролеће 1895 године, јер је у овој години за то одложено.

2. за рад плутом прашачем у срезу лесковачком није се могло постићи да се добију правилно засечене ивице пикурузом, к да се не би без тога постигли радом незнатни резултати и друштво излагало излишном трошку ако тога посла, то се и тај рад за то место за ову годину одложе.

На одано подружине у Александровцу, да се може чинити примена употребе прашача, — у своје време послат јој је ради тога један плуг, којим ће она сама радити, пошто за то има вештих људи.

Због тога да се друштво не излаже трошку излагањем нарочитог излагника. А послати плуг прашач да се поклони подружини, од стране друштва.

3. да се поуке у раду машином жетелицом дуже од једне, појма су те машине пре године набављене, и то:

а.) да се г. Вића Радовановић као редовни члан друштва и школовани економ умоли да он сам то изврши при употребе своје жетелице, а да му се ради тога не изишле нарочити излагаци. Само ради мотивирања, ако му је потребан помоћ да му се укаже.

б.) да под Трнавом Томића у Бељину ср. економом сврше оне послове г. Светолик А. Петковић управник добра у Шапцу.

в.) да под Владимира Кандића из Трлића среза тамнавског, то исто сврши г. Никола Недковић, сам или заједно са г.г. Спасојем и Живановићем, пралицом одлазећа у то предено за оцену предвиђених пчелицама.

Намеравани рад с' друштвеном жетелицом у Лесковцу и околини, да се таковре изостави оне године, једно што нема сигурности да ће се тим радом постигли оне године бољи резултати но прошле, а друго што се не може довести поред других радова и на тај и и да се друштво поштеди од трошкова оно рада, за који је несигурно да ће исплати добро.

А. с' обзиром на то што би друштвена жетелица остала оне године без употребе, да се пошље добру друштвеном у Шапцу на употребу с' тим, да се управник оданти да довољну жетелицу може пролати и ону сталио оварати.

4. Да се изложба говеда у Обреновцу приреди оне године 28-Августа, по мишљењу подружине.

На приређење и награде да се потпра предлог из друштвене благајне до 3.500 динара.

Распоред изложбе и награда, да буде у главном према приложеном нацрту.

Да се изложба сматра као дело Срп. Пољоприв. друштва. А ради споразума о томе: у колико се и чиме могу друштво у изложбу изложбе подносиоци подружина и општина у Обреновцу, да се оваквте као друштвени наставници г.г. Спасоје, Живановић и Вељковић, који и иначе тамо путују 19 ов. м. за описивање пчелињака да се с' њима о томе споразуму.

Главни основи, на основу којих ће наставници водити преговоре и споразум с' подружином и општином биће ови:

1. Да друштво сматра изложбу као своје дело и приређује је о свом трошку.

2. Да оно одређује на то из своје благајне до 3.500 динара.

3. Да оно у главном руководи приређење изложбе и само одређује оцењивачки суд, а договорно са подружином и општином — приређивачки одбор.

4. Да му је од подружине и општине потребна помоћ потпаните оно припреме изложбе и помоћи у бесплатној употреби места, где би била изложба. Конгуална помоћ од њихове стране у материјалу и иначе око припреме изложбе, сматраће се као помоћ о њихове стране за приређење изложбе. Коначна помоћ општине ако би је било иначе на новчаним награда изложених грав.

Друштво не очекује од изложбе никаквих прихода. А од забаве као је буде, приход у искрел између је подружина у Обреновцу. — Одбор усваја све прочитане тачке извештаја у свему.

ОБЈАВА

На добру срп. пољопривредног друштва код Шапца, отпочеће се набављење и продаја воћних и украсних садница од 15 Октобра и продужиће се дотле, докле само време за то дозвољавало буде. Зато се моле поручиоци, који су воћни набавити садинце са овог добра, да се благовремено јаве са својим поручбинама како би им се исте на време отправити могле.

Цене су садницама потоним и украсним:

Јабуке калемљене 1. ком. (садница) 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин., 1000 ком. 400 дин.

Крушке калемљене 1. ком. 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин. 1000 400 дин.

Дуње ком. по 60 пр. дин.

Мушмуле ком. по 60 пр. дин.

Кајсије 1. ком. 80 пр. дин. 100 ком. 75 дин., 1000 ком, 700 дин.

Брескве ком. по 80 пр. дин.

Шљиве калемљене пожегаче (мађарке) 1 ком. 60 пр. дин., 100 ком. 50 дин. 1000 ком. 400. д.

Чокешница крушија од прве ком. 60 пр. дин., 100 ком. 55 дин., 1000 ком. 500 дин. Преко шљаке засебном погодбом.

Трешње и Мироле 1 ком. 80 пр. дин., 50 ком. 35 дин.

Орасн, 1 ком, 80 пр. дин. 20 ком. 14 дин., 500 комада 250 динара.

Дудови, 1 ком. 40 пр. дин., 10 ком. 3 дин., 100 ком. 20 дин. Шандуд 1 ком. 1 дин.

Кестење питоме, 1 ком. 80 пр. дин. 50 ком. 30 дин., 100 ком. 50 дин.

Шибље за ограде:

Багренова обичан бели, 1000 ком. 12 дин., 5000 комада 50 динара.

Дудови 1000 ком. 20 дин.

Поморанџасти трн (Maclura Aurantiaca) трогодишње садинце 1000 ком 60 дин.

Украсно дрвеће:

Кестен дивљи са белим, жутим и црвеним цветом 1 ком. 1 дин. 50 ком. 45 дин., 100 ком. 80 дин.

Багрен округли високо калемљен и одрасли.

Багрен калемљен пун. цвета I квалитет 1 ком. 1 динар.

Багрен калемљен ружичаст цвета II кв. 1 ком 80 пр. дин.;

Багрен калемљен белог цвета, 100 ком. I кв. 90 динара; II 70, III 50 дин; 1000 ком. I кв. 800 дин.; II 600, III 400 дин.

Цвета прено целог лета парочито за пчеларе.

Багрен обичан некалемљен, I кв. 1 ком. 40 пр. дин., II кв. 30 пр. дин. III кв. 20 пр. дин.; 100 ком. I кв 80 дин. II 20, III 15 дин.; 1000 ком. I кв. 250 дин, II кв. 150 и III кв. 75 динара.

Каталпа, 1 ком 40 пр. дин. 100 ком. 30 дин., 500 ком. 100 динара.

Најасен 1 ком. 40 пр. дин., 20 ком. 6 дин.

Остале производе по ценовнику, који се сваком шаље на пажњу и бесплатно.

Трошкови око подвоза и паковања, падају на терет поручиоца. Паковање рачуна се само по коштању.

ОБЗНАНА.

„Моравска“ пољопривредна подружина, отвара и ове године од 1 Новембра у своме дому у Прњавору „Привредно грђавску школу.“

У ову школу примају се младићи који су ове или раније године свршили IV-ти разр. основ. школе а доброг су владања.

Подружина има учионицу, стан за њене а и потребне уметнике. Набавља ће се: дрва за огрев, осветљење, учила, књиге, и сав школски материјал, које ће ове даје бесплатно својим ученицима.

Ученици — односно њихови родитељи, имају се старати: за одело, прехрану и храну.

Течај ове школе почиње 1 Новембра ове, а завршава се 1 Априла идуће год.

Ово се даље родитељима у ср, моравском и околини, да би који жели своје дете у ову школу уписати.

Упис траје до 1 Новембра ов. год. а може се уписати код учитеља шк. прњавачке Г. Спанћа, или код Председника подружине нон Лаз. М. Мартиновића из Житковца.

Од стране „Моравске“ подружине, Срп. Пољопривред. Друштва Бр. 86. На Св. Луку 18 Октобра 1894 г. Прњавица.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Дат је у штампу

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР
ЗА 1895 ГОДИНУ

и биће готов до 1 Новембра ове године

Календарски део пољопривредног календара обилује разноврсном и интересантном садржином; у њему су календари православни римокатолички и мухамедански, а осим тога нарочито је обраћена пажња потребним обавештењима за свештенике.

У поучном делу пољопривредног календара они су чланци:

1., Месечни радови (шаљиво попуњени и измењени).

2., О правилном припремању земље па њивама и о потребним справама за то (са сликама);

3., Шта се постиже укрштањем код стоке, и како се овим начином до жељеног циља може доћи;

4., Метиљ код овица, предохрана и сузбијање истог (са сликама);

5., Подизање винограда помоћу калемљења на сталном месту (са сликама);

6., Општинска расадишта и њихова вредност;

7., О сађењу воћака поврх путева (са сликама;

8., Важнији четинари који код нас расту и где се могу подизати;

9., И пољопривредник треба да води рачунске књиге;

10., Којим се радовима осим земљиног могу занимати наши пољопривредници;

11., Мерење стоке и Матијевићева шаблона за извлажење „живе тежине“ код говеда (са сликама);

12., Мислите и на птице (са сликама).

13., „И гора има сопца сајбију“ приповетка

После овога многе корисне белешке за пољску и кућевну привреду, подаци из свих привредних грана, пољопривредна законодавства, установе и пољопривредна удружења у Србији, Краљ Гори и осталим српским земљама, потпуна списак поштих пољопривредних књига и шематизам чланова Српског Пољопривредног Друштва.

Календар ће имати око 12 штампаних табака, а стаје само 50 пара динарских.

Како ће календар бити готов до Новембра ов. г. то се умољавају сви они, који га желе набавити, или који се хтедну задужити за његову продају, да се пријаве што пре Српском Пољопривредном Друштву, назначивши тачно колико комада желе имати и куд да им се пошаљу. На нересију шиљање само онима, за које је друштво уверено, да ће у скоро, по примљу књига, новац послати; с тога би много удесније било пријавом поручбине календара и новац послати.

Моле се господа, којој је разослато

„Пчеларство“ Свет. Љ. Гавриловића

да изволе ПОСЛАТИ НОВАЦ што пре.

Цена малим огласима: Од петит врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Пољопр. говеда. — Двоструки жетва. — Дотле се плетве може употребити. — Остављање јабука за зиму. — Трговина са сточном храном. — Телад и сељак. — Пољопр. о пољопривредном воћу. — Једна важна напомена одгајивачима говеда (еврштена). — Какве нам школе требају? (настављ). — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Друштвени и подружински послови. Објава. — Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАТАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОБШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 42 и 43. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 6. НОВЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ

I.

О земљишту на коме успева америчка лоза и о припремању истога за засађивање винограда.

И ако је до сада већ више пута било говора у „*Тежаку*" о разним радњама, које се морају вршити при подизању винограда са америчком лозом решио сам се да и ја напишем ово неколико редака, којима сам нарочито рад, да обратим озбиљну пажњу на припремање земљишта за засађивање америчке лозе, свима онима, који су намерни да на пролеће засаде америчку лозу, верујући: да неће бити од штете но да се може доста припомоћи паметном и корисном обнављању наших винограда, ако се у „*Тежаку*", сваке године, а у згодно време, буде писало о свима пословима који се морају вршити при обнављању винограда америчком лозом.

Пишући ове редке, надам се: да ми наши стручњаци, који су се нарочито спремали на страним стручним школама за винодеље, неће у грех уписати што им се и ја у посао мешам, и да ће грешке, ако их буде у овоме упутству, што пре преко „*Тежака*" исправити, на шта ћемо им казати искрено хвала и ја и сви они, којима је потребно стручно упуство за овај рад, и који ће га, држим, врло радо и примити.

Наш једини пољопривредни лист „Тежак", у исто је време и једини извор, за највећи део наших пољопривредника, у коме они траже упуства за рационалан рад у разним пољопривредним гранама, с тога је, по моме скромноме мишљењу, врло потребно и корисно: да се о разним пољопривредним радовима, а нарочито о онима, који су за наш свет сасвим нови, пише у „Тежаку" сваке године у згодно време, као што сам то и мало пре рекао.

Истина, о спремању земљишта требало је и мало раније писати, јер је већ крајње време за вршење тога посла, али, како се он може врло корисно извршити и у Новембру па и у првој половини Децембра, ако не буде јаких мразева, није доцкан ни сада.

Приступајући самој ствари, имам да напоменем: да сам се при писању следећих редака користио оним, што су о овој ствари писали страни стручни теоретичари и практичари, и искуством које сам сам стекао.

*

Сваки, који жели да подиже виноград са америчком подлогом, треба да је пре свега на чисто с тим: *да је подизање винограда са америчком лозом много теже, зиметније и скупље, но са нашом домаћом лозом на досадањи начин*; с тога, ко нема потребних срестава, треба да приступи подизању винограда поступно засађујући сваке године само онолики простор, колики према својим срествима може да уради како треба. Већи труд и већи трошкови око подизања оваквих винограда, исплаћују се тиме: што добро засађен и добро обрађиван виноград са америчком лозом, обилатије рађа и што је грожђе, у многоме погледу и боље но у виноградима који су засађени домаћом лозом.

Осим тога, сваки треба да зна у напред и то: *да америчка лоза, нарочито рипарија соваж, која је код нас скоро родила и размножена, неуспева на свакоме земљишту*. Тако на прилику, на лапорастоме, на јако глиновитом а влажном, или јако кречноме земљишту, ова америчка лоза не може да успева. Ово треба да имају на уму нарочито они, који подижу винограде у околини Београда, гди је земљиште већином врло кречно.

Америчке лозе врло добро успевају на дубоким, трошним земљиштима, која имају доста гвожђа и песка помешаног са кречом или глином.

На земљишту, које у 1. килограму има 30. грама креча успевају још врло добро све врсте америчке лозе.

На земљишту, које у 1. килограму има до 100. грама креча, успева америчка лоза још доста добро. На земљишту, које у 1. килограму има 100 до 180. грама креча, почиње лоза у брзо после калемљења да жути, то јест, добива тако звану „жутицу" или „хлорозу", од чега ће за неколико година и угинути. На земљишту пак, које у 1. килограму има више од 180. грама креча, или које је јако глиновито и влажно, неможе рипарија соваж никако ни да успева с тога је не треба ни садити на таквим земљиштима.

Пре краткога времена, испитано је хемијски једно земљиште са Дедије на топчидерскоме брду (из околине Београда) и нађено је, да у 1. килограму има:

155. грама креча. На ономе земљишту може дакле рипарија још да успева. Ово је земљиште поред мога винограда и сасвим је вероватно, да и земљиште мога винограда има исту количину креча.

Моја је америчка лоза већ 7. година стара и имам четворогодишњих калема који сви добро успевају. Имам пак неколико чокота који већ две године болују од жутице (хлорозе) и које морам да вадим јер су већ сасвим закржљали. Ово је чокоће добило хлорозу с тога, што водене жиле које су се врло јако развиле на штету основних жила, леже врло плитко те се при обрађивању земљишта сваке године штете.

У почетку ове године, испитивано је хемијски и једно земљиште из околине Свилајнца, и у четири пробе, нађено је у једноме килограму земље 4,2 до 19,1 грама креча, а у једној проби нађено је 540. гр. креча, земљиште, од кога су прве четири пробе врло је добро за успевање Рипарије соваж, а у ономе земљишту од кога је проба са 540. грама креча, неможе Рипарија соваж успевати, и виноград, подигнут са овом лозом на томе земљишту морао би у скоро угинути.

Осим ова два случаја, мени није познато да су хемијски испитивана још која наша виноградска земљишта; на како америчке лозе у опште, а нарочито Рипарија соваж, траже боља земљишта него наше домаће сорте и како ми није познато, каква су виноградска земљишта наших винодељских крајева изнеђу овде, по страним стручњацима, која се земљишта сматрају као добра за успевање америчке лозе, а која као лоша и како се, бар приближно, распознају разна виноградска земљишта по својим спољашњим знацима.

Тако нпр. *дубоко земљиште, које прилично пропушта влагу а песковито је и црвенкасто-мрке боје, сматра се као врло добро за све врсте америчке лозе*, па разуме се и за Рипарију соваж.

Земљишта, која не пропушћају влагу, а имају за подлогу глиноре или глину, нису добра за Рипарију соваж, јер ова на таквим земљиштима почиње у скоро да жути, то јест, почиње да болује од „хлорозе."

Земљишта, која у 1. килограму имају 100. грама креча, сматрају се још као добра за успевање Рипарије соваж; а на она земљишта, која имају у себи више од ове количине креча, не би требало ни засађивати Рипарију соваж.

Земљишта, која имају доста креча, *одликују се мање или више отвореном бојом, с тога се споро загревају, а ако су при томе и јако глиновита, онда биље у пролеће доцкан крене*. Због ове особине, оваква су земљишта врло неподесна за све врсте лозе, које пуштају жиле дубоко, а нарочито за америчке сорте. Што год је једно земљиште кречом богатије, то му је и боја отворенија.

Према ономе, ко има земљиште отворене боје, и сумња да је исто јако кречно, учиниће добро: да не засађује Рипарију соваж пре, док се хемијском анализом не сазна: колико креча има у 1 килограму земље. Ради хемијског испитивања, треба у томе случају спремити пробе виноградског земљишта на их послати у Београд, било државној хемијској лабораторији, било рударској хемијској лабораторији.

За сваку пробу довољно је послати по 1 и по килограм земље виноградске, онакве каква се извади, а треба је вадити на следећи начин:

Прво се скине орница и баци на страну, за тим се ископа рупа дубока 60 до 100 сантиметара (2 до 3¼ стопе), према томе, да ли је земљиште трошно, довољно ће бити да се за пробу извади земља са ашовом на дубине од 60 до 70 сантиметара, а ако је земљиште јако збивено, онда се проба може узети и из

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточина-инсект — стрвних жита).

ПРИСТУП

Корисне и штетне појаве у нашој пољопривреди 1882 г. — Појава штеточиње: Phylloxera vastatrix и Anisoplia austriaca. — Мере против прво и нешиње о другом. — Значајни извештаји о другом. — Расиње министарства народне привреде о другом. — Голема опасност пољопривреди од Anisoplia austriaca. — Потреба да се он са свију гледишта испита и изучи. — Познавање и опште мере као најјаче средство у борби са њим. — Најбогатија окољиност о Anisoplia austriaca.

Узима се у опште, да је 1882 година била код нас тако плодородна и толико користи донела нашем пољопривреднику, да се више пожелити не може. Овака је донета и била та година, тако да и ми у то ни у колико не сумњамо. Но као на несрећу, оне се исте године десиле и такве појаве у нашој пољопривреди, које оправдавше ону народну пословицу: да без добра нема зла и обрнуто. Шта више, ми можемо и доказно потврдити, да је се оне године догодила већа штета у нашој пољопривреди, но што се то у опште мисли.

Ова је штета била у томе, што су се 1882 године појавиле код нас две највеће штеточиње у пољопривреди: Phylloxera vastatrix — винограднца зараз — и Anisoplia austriaca — житни метиљ.

Против првога штеточиње, т.ј. против Phylloxera vastatrix одмах је одпочета и водила се доста жестока борба, јер су се и његовој појави, као најком спољашњем непријатељу, изранице надали, и предузимали свакојаке мере и средства, да се како год осигурају од његове најезде.

Међу тим, о појави овога другога штеточиње т.ј. Anisoplia austriaca (житнога метиља) није се могло ништа знати. Ономе је узрок просто та околност, што он може у неко земљи живети у незнатном броју, јер још нема повољних услова културних за његов живот и размножавање, те за то, у таком случају не може бити ни описан пољопривреди у тој земљи. Али чим се промени начин газдовања у таквој и створе повољни услови културна за његов живот и развитак, онда се он одма јавља да опустоши више стрмних усева јарих, па на њима одмегује и размножи нове нараштаје своје за будућа таква опустошења. 1882 год. и код нас су се у Србији били стекли повољни услови културни на живот и развитак житнога метиља. То се може видети из извештаја начелства окр. пиротског од 1883 год. (види рашис Министра Народне Привреде), кад је оно јавило Министарству Народне Привреде: да су се неке „бубе" појавиле на белим житима, а нарочито на ражи и пшеници још од прошле године." У исто доба и начелство окр. смедеревског јавя о појави такве „бубе" у окр. смедеревском, те пошљу по неколико примерака од ње у канцеларију Министарства Народне Привреде да се испитају.

По добивеним примерцима, у Министарству Народне Привреде, — закључе, да су се две одлике рода Anisoplia појавиле и то: Anisoplia austriaca и agricola.

За Anisoplia agricola зна се на животошина његова, да он није бог зна како описан непријатељ пољопривреди, јер нигде нема примера у другим земљама, да је какве велике штете на-

веће дубине — 100 сантиметара[1]. Добро би било да се узму по три овакве пробе, и то једна из средине а две са крајева оне површине која ће се засађивати америчком лозом. Извађену земљу треба метути у нарочито спремљене, обичне кесе од хартије или платна, и сваку треба обележити са по једним бројем, н. пр. Бр. 1. Бр. 2. и т. д.

Не би било згорега, да се за хемијско испитавање узму са једнога места и пробе орнице и здравице, али, како се већина главних жила винове лозе — нарочито америчке — шире у дубини од 60 до 100 сантимет., то је и важније да се земљиште испита из ове дубине. У орници се шире само тако зване водене жиле које се, у виноградима, који се правилно обрађују, обично уклањају, и орница је за винову лозу од мање важности но здравица

Тако је количина креча, која се находи у једноме земљишту, по досадашњем искуству од пресудног утицаја на успевање америчких лоза, а нарочито Ришарије соваж, не би је требало засађивати на земљишту које по спољним знацима изгледа да је јако кречно, пре док се хемијском анализом не сазна колика је у њему количина креча, као што то и мало час рекох: а *најбоље би, можда било, кад би министарство народне привреде званично наредило да се хемијски испитају разна земљишта и са разних виноградских положаја, бар из наших познатих винодељских крајева, па да према резултатима, који се добију овим испитивањима, набави и препоручи оне сорте америчких лоза, које ће, према досадањем искуству, у другоме свету, најбоље успевати на тим земљиштима*

[1]) Овако узимање пробе препоручујем под претпоставком: да је здравица до дубине од 1 метра једнообразна, а ако то није случај, већ је састављена из више, знатно различних слојева, онда треба узети пробу из сваког слоја.

Ово је, пак, по моме скромноме мишљењу, посао који неће много стати ни труда ни трошка, и који неби требало одлагати, јер, ако Ришарија соваж буде засађена и калемљена у јако кречноме или јако влажноме земљишту, па нови виногради у скоро пропадну — као што већ има један случај у околини Београда — онда ће свет убрзо изгубити веру у америчку лозу и у све оно, што му се за обнављање винограда препоручује.

Наши су пољопривредници тек у најновије време почели у мало већој мери да саде америчку лозу, па с тога је потребно, да се благовремено учини све што треба, те да се са обнављањем винограда на америчкој подлози не деси оно исто што је се десило са „исартијевим“ сушницама за сушење шљива.

Кад су у питању милиони динара, које сада шаљемо на страну за лоша страна вина и грожђе, а који би требали да остану у земљи, не сму се штедети неколико хиљада динара, које би се утрошиле за испитивање виноградских земљишта, будући би се тиме утврдило: које америчке сорте треба препоручивати за поједине винодељске крајеве.

По себи се разуме, да би требало одмах приступити и набавци веће количине оних америчких сорти, које добро успевају на земљиштима са више креча.

*

Винова лоза, као и свака друга биљка, развијаће се у толико снажније, у колико је већа количина трошне (прекопане) земље, у којој може своје жиле да шири. Ово што рекох, важи за лозу у опште, а за америчку лозу, на коју сада полажемо сву нашу наду, од које тражимо да буде што издржљивија противу филоксере, и да нам што обилатије рађа, важи ово још у јачој мери; па како винова лоза спада у оне

наско стрмнам житама. Али за Anisoplia austriaca зна се, да је он просто баснослован по фактичној опасности за бела жита, и држе га за веснима глади у оним земљама, у којима се он појави и настани на неколико година.

Кад је он овако описан штеточина, а пре 7—8 година јавио се местимице и у нашој пољопривреди, па са местанном за њега повољних услова за живот и развитак пратимо се за оно време, — то неће бити згорега, да се ми још сада с њиме мало ближе упознамо. *Ово ће нам познанство с њиме свакојако бити потребно, јер наша пољопривреда није ни уколико осигурана од нове појаве и најезде Anisoplia austriaca на њу.* А до овамога закључка смо дошли на основу тога *факта, што је и до данас наша пољопривреда остала још у оним истим условима културним, у којима је била и пре 7—8 година, за време појаве Anisoplia austriaca — житнога метила у њој.*[1]

У цели, дакле, што бољега познанства са њим, ми ћемо га овде стручно и тачно описати са свију могућих гледишта

Тако пир. са ентомолошког гледишта описаћемо га, како по пореклу, тако и по сродству са другим штеточинама његовим родицама; а са биолошког — по начину живљења у свима ступњима његова живота, почев од јајета па до органски потпуно развијеног инсекта. За тим, по навикама и тактици његовој у нападима на предмете жртве и другим особинама његова карактера.

Са гледишта пак историјског биће описан од почетка његове појаве у другим земљама па до појаве његове код нас у Србији; а са географског — по његовој распростртости у старом и новом свету, па и утицају, који на њега имају климатски услови у свима ступњима његова развитка.

А у морфолошком опису приказан је и у сликама, какав он изгледа кроз све метаморфозе његова живота до потпуног цвата развитка.

Овакав свестрани и научни опис, па, дакле, и тешње познанство са овим најопаснијем штеточином пољопривреде, могу послужити као основни материјал и полазна тачка за читаву поворку непосредних и посредних мера и средстава у борби против житнога метила.

Те су мере и средства изложена у другом одељку ове књиге: у „Практици о Житном метиљу,“ где су изнађена сва научни и средства за борбу са житним метиљем, до којих је досад свремено искуство наше.

Сав научни и практични материјал за израду овога списа о Anisoplia austriaca — житном метиљу — и др. штеточинама тога рода, узет је из руске књижевности као најбогатије у овој области, а од писаца, који су признати за најкомпетентније и најстручније у овој области пољопривредне науке и искуства.

10 Маја 1890 год.
Београд.

† **М. Николић**

[1]) Ови су радови били већ пословани написани, кад нам „Српске Новине“ од 18 Маја тек. год. у 109 бр. потврдиле оку нашу поставку. У рубрици „Стање усева“ до 16 Маја 1890 год. јавља се из одељења за земљорадњу и сточарство министар. народ. привреде Бр. 836 од 16 Маја 1890 год. да је се и ове године, „у окр. пашком“ појавио на ражи и јаком штету нанео инсенат *Anisoplia* (Anisoplia frutticola)“ јавље опет у оном истом округу, у коме и 1883 г. и то трећи појав од (Anisoplia austriaca, као је само тачно одређен!

I.

Теорија о житном метиљу.

(Anisoplia austriaca)

Гледишта; *ентомолошко, морфолошко, биолошко, историјско и географско.*

Ентомолошко место рода Anisoplia; *ред, група, фамилија врсте.* — *Опис рода Anisoplia.* — *Колико има врста и које су*

биљке, које пуштају своје жиле дубоко у извесним случајевима и у дубину од 5 до 6 метара, то је за добро напредовање америчке лозе поред поднебија и састава земљишта, први услов дубоко прекопавање земљишта.

У земљишту, које је дубоко и правилно прекопано — риљано — развија се сваки поједини чокот правилно, и жиле се могу врло јако да шире, а тиме добивају могућност да састојке, потребне за хранење чокота, црпу из веће количине земљишта, а последица је овога, опет, већа родност и трајашност свакога чокота.

Риљањем или дубоким прекопавањем, иде се с једне стране на то, да земљиште буде трошно у што већој дубини, а с друге, опет на то: да орница, која је више или мање плодна, и у којој се находе потпуно распаднути саставни делови једнога земљишта, дође у ону дубину у којој ће се находити основне лозине жиле. А дубоко трошно земљиште, потребно је с тога, што винова лоза има јако разгранате жиле које у дубину иду као што је то и мало час речено. Спуштање плодне орнице у дубину, нарочито је корисно за винову лозу, јер, код добро засађеног винограда треба удешавати, да се основне жиле могу развити у оној дубини, у којој им неће шкодити ни јак мраз ни јака суша. Ако основне жиле, које се находе у већој дубини, на дну чокота, немају око себе трошну, плодну земљу, слабо ће се развијати, и чокот ће, услед тога, тежити, да у јачој мери развија тако зване водене жиле које леже врло плитко и које су услед тога изложене и мразу и суши. Чокоће, пак, које има слабо развијене основне а јако развијене водене жиле, неможе бити дугога века.

При одређивању дубине, до које треба риљати — копати — треба имати на уму: да је најбоље да орница дође у ону дубину, у којој ће се, по правилу, основне жиле, нарочито првих година ширити. Према томе, као најцелисходнија дубина риљања добива се на 1 метар и то, мерено у прекопаној и преврнутој земљи. Дакле, чиста дубина шанца треба да буде 80 до 85 сантиметара.

Риљање у овој дубини може се извршити само ручним радом и с тога је скопчано са знатним трошковима; али, ко хоће да подигне виноград дуготрајан, од кога ће имати вајде, тај не сме на овоме послу много штедети, исто онако, као што не сме штедети ни један домаћин кад гради темељ за своју кућу.

Коме средства недозвољавају, а земљиште му је и иначе доста трошно, тај може риљати до дубине од 60 сантиметара, то јест може копати шанчеве дубоке 60 сантиметара. Мању дубину од 60 сантиметара, не препоручује ни један стран ни теоричар ни практичар, а то је и сасвим разумљиво према ономе што је мало раније речено.

Ко добро спреми земљиште за засађивање америчке лозе тај је већ самим тим осигурао скоро пола успеха, јер само на добро спремљеноме, доброме земљишту, развијаће се лоза као што треба.

У равним или мало нагнутим положајима, риголање се врши на следећи начин:

На доњем (нижем) крају земљишта, обележе се поред канапа две бразде, једна поред друге у остојању од 1 метра (3 стопе), па се између тих бразда копа ашовом шанац. Прва два ашова баце се на страну поред шанца, по даље. До ове прве гомиле, избаци се земља која се добије од друга два ашова дубине. Сва ова земља, орница, од прва два ашова, и здравица, од друга два ашова, остави се ту поред првога шанца, да се после пренесе у последњи. Пошто је шанац ископан у дубину од једнога ашова, треба земљу

најштетније. — Морфолошки опис врсте Anisoplia austriaca са увеличаним сликама његових метаморфоза: савршени инсект, јаје (нема слике), ларва и чаурак. — Биолошки закон Кетлеа из животињског царства. — Упоређење ларве Anisop. austriaca са сличним ларвама других инсеката. — Стара и нова историја у појављивању његовом. — Прва његова појава на попришту опустошења и уништења стрмника на југу Русије. — Географско распространење његово.

Стручњаци — ентомолози уврштују род Anisoplia у ред Coleoptera (тврдокрилци), групу Rutelini и фамилију Scarabacidae У опште цео тај род карактерише се тиме, што има на рожастим ногама нокте неједнаке величине, на коленастим пипцима (сваки пипак има 9 коленаца) троперу главицу и карактерну форму штитића на глави; који се с чеоне стране поступно сужава а на крају се извија у вис и шири, прелазећи тако неприметно с предње стране у оштро ребарце, којим инсект врло вешто цепа биљна ткања и расчеврљује класне плевице. Овај род има 31 врсту, из којих се у Јевропи зна само за шест да су штеточине, а на име: 1) Anisoplia agricola F; 2) arvicola F? 3) fruticola F, или segetum Hbst; 4) lata Er; 5) crucifera Hbst и 6) *најштетоноснији austriaca Hbst:*

Ова је последња врста најштетоноснија, те по томе и најбоље изучена, с тога ћемо се ми само на њој и зауставити; у толико пре, што све овде речено о њој, има такав исти значај за све поменуте штеточиње овога рода.

1) *Развијени инсект.* Тело је овога тврдокрилца — Anisoplia austriaca — (сл. 1) који спада међу најкрупније представнике свога рода, дугачко 6—8 м. м. боје тамно-зелене, попајлак љашти и на доњој површини чешљасто је, а покриљци (ditra) неповривају крај трбуха и боје су првеникасто-жуте, првеникасто-мрке или сасвим мрке са веома приметним уздужним пругама и карактерном црном пегом около штитића, која је по некад а нарочито код мужјака, сасвим слабо обележена.

Ето, такав нам изгледа савршено развијени претставник у потпуном својем облику, кад је већ издржао све перипетије мучне и дуготрајне борбе за време свију метармофоза у своме развитку. И у том облику он се организује у своје летеће и штетоносне легијоне, напада на биљке — дивље и питоме стрмнине — и уништава их, спарује се, после чега мужјаци гину а женке кад снесу јаја. — Из ових јаја измили. —

Слика 1.

2) *(Ларва)* (сл. 2 и 3). Ларва његова зове се рчица (Engerlinge), она има рожасту светлорићу главицу са коленастим сежњацима (по 4 коленца у сваком), од којих је други коленац дужи од трећег и четвртог, јер су ови готово једнаки међу собом; три пара рожасто-коленастих ногу (по 4 коленца у свакој) са дугачким чекињицама

Слика 2.

Слика 3.

заравнити мотиком, па тек пошто се ова окресана земља избаци, треба копати други ашов дубине и кад се са овим доврши, треба опет мотиком заравнити и земљу избацити. После свакога ашова дубине, треба земљу заравнити мотиком, да свуда буде подједнака дубина. Шанац треба ископати 60 или 80 до 85 сантиметара, према томе за коју смо се дубину решили.

Пошто смо избацили сву земљу из првога шанца обележи се, поред канапа, ширина другога шанца, који треба опет да је 1 метар широк, па се онда приступи копању овога другога шанца и то на следећи начин: Раденици уђу у први шанац па мотикама свлаче земљу из другога у први шанац и то све дотле, док се дубине оба шанца не изједначе, а кад се дотле дође, онда раденици пређу у други шанац и продуже копање истога ашовом. И овде треба земљиште заравнити мотиком, чим се шанац ископа за дубину једнога ашова. Кад се овако ради онда орница дође на дно шанца а здравица озго, други се шанац копа до исте дубине до које је и први ископан и сва се земља из њега баци у први. Добро је, да се при копању ових шанчева земља што боље иситни.

Кад се сврши са другим шанцем, приступа се одмеравању и копању трећега и то на исти начин као и код другога и тај се посао продужи на исти начин све дотле док се не дође до краја земљишта које хоћемо да изриљамо. За попуњење последњега шанца, морамо пренети земљу коју смо избацили из првога, и при попуњавању треба добро пазити на то: да орница дође на дно а здравица поврх ње.

Да би риљање било добро извршено, треба посао непрестано надгледати, јер се може десити да раденици ископају шанчеве, који нису по целој дужини и ширини подједнако дубоки, нарочито ако се земљиште у дубини теже копа.

Ако се риљање погоди ђутуре или од квадратнога метра, онда за контролисање треба удесити нарочито тање, добро зашиљено дрво, на коме ће бити обележена потребна дубина, па се ово дрво побада на врло много места уздуж и попреко, по изриљаној површини, и на местима, на којима није копано до потребне дубине неће дрво моћи продрети у земљу до обележене дубине.

За риљање лакших, трошних, земљишта потребни су ашов и мотика, а за тежа, збивена и каменита земљишта, морају се употребити будак и пијук.

У стрменим, брдским положајима, риљање се врши на исти начин, као и у равним положајима само је посао често много тежи с тога што тада имамо и теже земљиште.

Понајзгодније време за риљање јесу Септембар и Октобар, јер се земљиште преко зиме измрзне нависини и слегне. Риљање се може вршити и зими — нарочито ако је зима блага — али зимско риљање има ту главну махну што је орница зими смрзнута, па долази на дно шанца у великим грудвама које се тешко разбивају, и што је рад спорији.

Риљати се може и плуговима који су нарочито за то саграђени и који посао добро врше; али, да би се плугови могли употребити, треба да су испуњени ови услови:

1). Мора се риљати већа површина, да би се трошкови око набавке плугова исплатили;

2). Земљиште не сме бити масно или у опште тешко, већ да је дубоко а трошно;

3). Земљиште не сме бити стрмо нити стенама испресецано;

4). Треба да има довољно места за обртање плугова, с тога.

и оштрим поктима на крају; тело јој је жућкасто-бело и обрасло ретком маљом а склопљено из 12 прстенова на којима има 9 пари жутих шупљика на цевчицама — трахејама с обе стране тела за дисање и последњи је пар по величини знатно мањи од осталих. Првих 9 прстенова тела готово су једнаки међу собом, 10 и 11 већ су унеколико дужи а 12 је прстен одељен попречном браздом и у најмању је руку три пут дужи од 11. па са страга се завршује попречним жљебастим чмаром. Одозго и на средини стражњег мањег дела овога прстена има округло пољанце, које се најрељефније може видети на шпиритном препарату од те ларве (сл. 4). То је пољанце ограничено с браздом на форму круга који се потпуно не затвара, него се отвара баш наспрам средине горњег краја чмара ка коме се одавде и пружа уздигнуто ребарце. Доња шупљина, што опкољава чмар и одељује се попречном браздом од доње части 12-ог прстена, која је обрасла са ретким маљама, расположена је хоризонтално и представља потпуну целину.

Слика 4.

Опитом је доказано да ларве живе 2 године.

Кад ларва измења своју кожу неколико пута за време тако дугачког свога живота и порасте од 9—15 м.м. у дужину, онда у првој половини Маја преараћа се у светло-жути. —

3) *Чауран (кимфу)* (сл. 5 и 6) који се сасвим умртви и лежи у јајастој рупици на дубини од 3—8 см. док се после 2—3 недеље не развије у облик савршеног инсекта, који кроз неколико дана већ сасвим не ојача. За тим он читаве 2 године дана пробави испод земље под свакојаким образинама као: *јаје*, ларва и *чауран*, док се и опет не појави над земљом и не отпочне своје опустошење и уништење белих жита.

Овде нам је потребно да се још мало зауставимо на једном биолошком закону Кетле-а, који нам ваља узети у обзир код ових ситних непријатеља наших из животињског царства.

Познато је, да је на нижим ступњима животињског царства индивидуалност крајње неразвијена, јер свака јединка на посе носи на себи све карактерне црте целе фамилије, групе, па чак и читавог реда, у који спадају многи милиони тих јединака. Овај факт потврђује оно правило, да се крајности ваада додирују па тако је и овде где се појединост губи у општност и обратно, — општност се очито представља у свакој појединости. И у колико је појединка код ових животињица неразвијенија, у толико је и ова једноликост код њих интензивнија

Слика 5.

Слика 6.

што се сасвим јасно види и манифестује у првим фазама њиовога развића. Ако одавде пођемо на више по лествици целог животињског царства, ова једноликост и неодређеност између појединака и масе почиње испонајлак да исчезава, да се непрекидно диференцише тако да код најсавршенијих појединака животињског царства, као нпр. код човека, прелази у супротну њој крајност — у разноликост. Па и код човека у првим фазама развића, нпр. у детињству, може се јасно приметити више и јаче једноликости код појединака, него ли доцније, у добу савршеног развитка, кад и код њега, усљед крајњег развића индивидуализма, прелази у разноликост.

(Наставиће се)

5). Површине које хоћемо да риљамо плуговима, не смеју бити узане, и

6). За тегленье плугова треба имати на расположењу: десет до дванаест пари јаких волова или 8 пари јаких коња.

Риљање плуговима врши се са два плуга, који један за другим иду. Први плуг изорава бразду 45 до 50 сантиметара дубоку, а други, који за овим правим иде, већ отвореном браздом, прдрбће и троши земљу у дубини од 30 до 60 сантиметара.

Најбоље је кад се први плуг удеси да оре дубоко 40 сантиметара а други 30 сантиметара, а то су у исто време и њихове нормалне дубине орања.

Плугове за риљање израђују у Аустрији: Сак у Плагвицу и Клајтон и Шутлеворт у Бечу а могу се набавити преко Српског пољоприв. друштва. Клајтонови плугови коштали су прошле године у Бечу и то, први 53 форинта а други 42 форинта.

За тегленье првога, потребно је за трошно, дубоко земљиште, најмање: пет пари јаких волова или четири пара јаких коња; а за други, за исто тако земљиште, потребно је најмање: три пара волова или два пара коња.

Са овим плуговима може се за један дан врло лако ирилати до 3500 квадратних метара, дакле, за два дана један хектар.

И ако се плуговима много брже и јевтиније риља, ја држим да ће бити мали број оних који ће плугове употребити за овај посао, нарочито сад у ово прво време.

Где су земљишта подесна за риљање са плуговима, било би добро: или да општине набаве плугове па да их појединцима дају на послугу, наплаћујући умерену кирију, или, да се више њих удруже, па да их заједнички набаве, будући је риљање плуговима много јевтиније од ручнога рада.

На завршетку, хоћу још једном да нагласим: *да сваки онај, који хоће да обнавља свој виноград са америчком подлогом, не сме много штедити при спремању земљишта*, јер, као што је раније речено, од тога како је земљиште припремљено, зависи врло јако и успевање будућега винограда, с тога, нека нико не риља плиће од 60 сантиметара (2 стопе).

Топчидерско брдо
23. октобра 1894. године.

К. Д. Г.

Од куда то долази: да нека нова површа код неког добро, а код неког хрђаво успевају?

Да ово питање поставим, да га уједно објасним и на њега одговорим, дадоше ми повода неки наши пријатељи, који су нека нова површа поручили, па једни се хвале да им је добро успело, а други се жале да — не ваља!

Са оцењивањем нових сорти површа, као и у опште са новинама у пољској привреди, па ма то у којој му драго грани било, врло је тугаљива ствар. То зависи од толико разних узгредних околности, па и врло незнатних случајности, да *појединa* оцена, ако није изречена са меродавне стране, ако ју није дало стручно, поуздано лице, не може бити довољна, па било да је изречена „за", или „против" једне сорте, било новог, ил' старијег површа.

Повртарство је, као што је познато, најсавршенија грана нашега рада, и у том раду врло осетно уплићу, и то до најмање ситнице: местне прилике и положај места, земља, начин њене приуготове за ово ил' оно површе, ђубрење, наводњивање ил' заливање, време и начин сејања и сађења, нега за време пораста, спречавања у порасту од разних инсеката и од времена итд. итд.

Познато ће бити сваком нашем читаоцу, да се сваке године појављују разне нове сорте и одлике овог ил' оног усева, овог ил' оног површа, воћа, цвећа итп. Од тих новина нека нешто и вреди, а нека се — томе поговора нема — заиста може бацити на ђубре; није вредна ни онога места где је усејана ил' усађена, још мање онога рада што је око ње утрошен, а трошак око набавке и да не спомињем. А нека опет, *заиста добра сорта ил' одлика*, није развила она хваљена својства на себи, која је човек пшчекивао, а то већином зато није, што се је с том добивеном новином, не само за време пораста, него већ и у самом почетку, њеној природи противно поступило. И у том случају је може бити крив онај, од кога је семе набављено, који ју је при продаји описивао и препоручивао онако — каква, при умесној њези, у истини јесте и треба да буде.

Невештог, и у познавању површа ограниченог човека, лако је задовољити; вештији ће, богме, о правом и да критикује. он ће још и да махнише у ма чему, само да покаже, да и он нешто зна и познаје; а трећи ће опет и претерано да потражује у добивеној новини неке особине, које прелазе још и сва хвалисања продавчева. И шта је онда? Сваки оцењује са своја гледишта, и онда излази то: да је неком добро и оно, што други сматра као лоше; а неког опет не можемо задовољити ни с оним, што је — заиста добро!

Признате и опробане, заиста добре сорте површа, или ма ког другог усева, биле оне нове ил' старије сорте, ако су у повољним приликама и као што треба посејане и неговане, *треба увек да исладну добро*; па ако и у том случају не буде повољног успеха тек можемо бацити кривицу на семе. Али, разуме се, не треба нешто сејати високо на брду, што по својој природи тражи долину; или у неку посну земљу, што захтева много ђубрета; или на оцедно место садити оно, што хоће већу влагу итч. *У* таковим природним противностима, не можемо никад имати оно што желимо, или што би с правом требали да пшчекујемо од овог ил' оног површа и осталог нашег културног, питомог биља.

Но да би се при сејању и њези неке новине свака противност у неговању избегла, требало да би сваки продавац купцу објасни све оно, што би нужно било да се зна, а да се прави успех постигне, т. ј. да се добије оно, за чим се је и тежило. На тај би начин продавац избегао немила пребацивања и морале шамаре, који му се при неуспеху шаљу. С тога ја нисам никад ни био за то, да и друштво нешто набавља у већој количини и да раздаје својим члановима пре, но што се предходно о ваљаности неког усева и само на свом добру, ил' општином њиву, уверн, јер семенари, од којих друштво разно семење набавља, који су им лично

и са својим сопственим производима познати, доста су поуздани људи, *али нису и сами произвођачи свега онога, што у својим трговинама продају*, — а то је велика разлика, кад се нешто продаје и хвали по свом сопственом уверењу, и кад се то чини тек по хвалисању трећега, чије су намере у том хвалисању непознате и скривене. Зар мислите, да и ја сам нисам с новинама више пута наседао, који заиста цепидлачки на све маленкости при нези пазим?!

Има људи, који на све што је „ново“ попреко и с неким неповерењем гледе, и сеју неко извесно поврће, које се од вајкада добро троши и на дому и на пазару, а које им је још од прађеда остало, не обзирући се на то, што је оно, с извесног гледишта, своје време већ и преживело, па с неким подсмехом посматрају другога, који је нешто „ново“ посејао, а није му добро испало. Ти ће људи тек онда нешто „ново“ примити и усвојити, кад се на туђем земљишту увере: да је *заиста добро*; они неће, ни „пробе ради“, да жртвују ни стопу свога земљишта. Зато они и шпијкују, да их, о доброти неког новог поврћа, други са стране увери. Па да видите, у једну руку имају и право, јер „жежен кашу хлади“! Они су видили неуспех у свога комшије, који тежи за бољим, па неће да такав неуспех и њих снађе, не узимајући се у даља испитивања: *да ли је том неуспеху крива „новина“, или неумесна нега онога, код ког се неуспех показао.*

Нове сорте поврћа треба да имају, не само оне примамљивости, оне драži неке „новине“, него треба да имају и све оне *одлике*, оне *врлине*, којима старе сорте надмашују, да их је према томе вредно уводити и старијим сортама предностављати; нема ли тога, онда пада неосновано хваљена новина у неповрат, и онда све новине које се буду износиле, па ма оне и најбоље биле, губе у опште свако даље поверење у привредном свету.

За новинама је у привредном свету читав грабеж, јер свако жели, не зато што је *ново*, него зато што мисли да је *боље*, да ту новину набави, и онда је најбоље, да се човек за прво семе, а уједно и за упутство, обрати самом произвођачу; у том је случају највероватније, да ће добити оно што жели, јер кад већ кроз две, три продавалачке руке прође, онда се и пресејава и помеша, и у том случају нећемо моћи добити оно што желимо, и с правом ћемо моћи да кривимо семе за неуспех, предностављајући, *да смо с наше стране учинили све*, што смо требали да учинимо односно избора земљишта и даље, васцеле неге.

Неуспеху може бити и то узрок, што се извесна новина није још ни утврдила у својим, тек у развијању, тек у повоју налажећим се одликама. Има спекулативних, управо да кажем несавесних произвођача, који, да би неки свој производ што скупље продали, узму семе од неког *случајно изведеног мелеза*, па га одма у небо уздижу и за скупе новце као нешто „напредно“, нешто „невиђено“, нешто из „преко мора“ донешено, лаковерним продају. И сад, ако тај мелез и имао буде неких врлих особина у првој години, њих ће брзо и нестати, јер су се оне тек на неком само струку показале, које је спекулативни произвођач одмах обележио и од њих семе, као од неке „напредне новине,“ у промет пустио. Тако још неутврђених особина, нестаће, као што рекох, према местним приликама, код неког боља раније, код неког доцније, и онда опет нисмо ничим нашу збирку поврћа умножили, него смо само страћили и новац, и рад, и време, око једне несавесне преваре. Тек вишегодишњом негом и избором најодабранијих струкова за извођење семена од неког новоизведеног поврћа, могу се у њему придобивене особине стално одржати.

Даље: неуспеху неког новог поврћа у разним крајевима, могу да буду узроци: *неповољно место и земљиште, или неумесна нега*, за које смо одговорни **ми**, или, *лажно семе*, за које је одговоран **семенар**.

д-р **Радић**.

Како су подизане и уређене биле задружне куће и стаје и како се данас подижу.

Подела задруга и немилично сатирање горе, учинили су да су се и привредне прилике у нас јако изменіле, и постушно изгубиле свој пређашњи тип кога су пређе имале.

То су чињенице које данас у привреди мора сваки привредник пажљиво да посматра и да их прати.

Многи привредници и читави крајеви пошли су природнијим и бољим путем, но има их и таквих који и неосетно упадаху у погрешке за које и њихови млађи испаштају.

Па како је то у осталим гранама привредним, тако је исто и у подизању кућа и окућница и у уређењу самог дворишта.

Док трајаше горе, и док се привредници бавише више сточарством и задруге су боље одржане, подела рада беше код задругара лакша и корисніја, те се и личне заједнице лакше стишаваху но данас.

Куће и окућнице подизаху од брвана већином растесаних а тако исто и зграде око кућа и осталих њима. Посло кућни беше подељен на више руку, те и у кући беше не само реда и чистоће, но и кућни рад може се рећи подмириваше потребу кућну.

Око куће беше не само великих воћњака но и читаве горе од забрана, у коме држаху стоку, а ту беху и кошаре или зимнице за стоку подигнуте.

Пред кућом подизаху мало башче са цвећем, и редка беше башта без неколико кошница а у дворишту и око стаја, подизаху пштомо и каламљено воће.

Овако уређених задружних кућа нађи ћете и данас, али их као редкости можете на прсте бројати, у појединим крајевима.

У кућама задругара и то у главној домаћинској кући беше пространих соба и одељења. И ако не беху патосане имађаху свуда опште кревете које половину собе заузимаху и довољно добрих и топлих простирача, собе загреваху земљаним пећима, које зими одржаваху равномерну топлоту или имађаху отворену оџаклију да по сву ноћ гораше ватра. У таковим кућама, не беше влаге, нити лети претеране и несносне топлоте као ни зими убитачне ладноће. Оне одговараху привредним и хигијенским условима једне удобне куће.

Млађи чланови задруге имађаху своје засебне зајате, који тако исто имађаху опште кревете, но они

беху без пећи, јер се у вајате само за време највеће ладноће уношаху мангали или црепуље са жаром.

И вајати као и главна кућа беху уређени на здравственом основу.

Шта видимо данас! У већини места де је нестало горе[1]), подижу куће од цигала и то већином добро не печених кроз које влага продире у унутрашњост куће, оџаклије и себе мале без патоса и општих кревета, да сви укућани леже обично на земљи застртој сламом и поњавама. И данас ће те наћи у кућама по један кревет за госте а укућани леже на земљи.

У место земљаних пећи, данас купују танке гвоздене пећи, које кад се загреју дају претерану жегу, а после једног сата сасвим су ладне. Прозори су мали и већином дебелом артијом олепљени или преко дана затворени дрвеним капцима тако да слаба или готово никакова светлост не допире. Додајте томе још, мале лампе са гасом без стаклета, које се по сву ноћ диме на имате малу слику већине данашњих кућа привредних.

Дворишта су око таквих кућа већином у ђубрету, које постаје од огризина и одпадака што стока остави.

Код многих кућа лети дворишта урасту у коров, а о кућној башти ни помена. Никакво чудо, што деца а и старији на таковних кућа изгледају бледи и слаби и што зараза каква, ако се једном усели, обично преполови децу или целу кућу утамани.

Свуда где нема реда у кући неможе бити ни у пољу. Ко не уме себе да чува, тај ће још мање умети свој домаћлук да чува и да подиже.

Кућа је огњиште сваког привредника, де се рађа и живи. Ту у кругу своје породице и пријатеља проводи и радосне и тешке дане свога живота. Ако ту нема реда и чистоће, да се деца још од малена томе науче мало ће им помоћи и оно мало накалемљеног знања што га доцније у животу добију.

Па наша треба пазити при подизању кућа и уређењу дворишта. На то питање најбољи је одговор овај: Сетите се кућа задружних и њихових уређења, па према приликама и стању удешавајте и ви тако.

Нетражи се да и данас подижете од брвана, но подижите од добрих цигала или још боље од камена као што и планинци раде. У кући нека су одаје пространије и видније, ако можете патосати, подижите опште кревете, те да се не леже на земљи, а у собама зидајте земљане пећи.

Двориште прегради тако, да око куће буде чистоће, а подижите око куће баште са питомим калемљеним воћем. Ту у баштама можете и пчеле најбоље чувати, кућа и башта најбоље је да је до пута. Иза куће подиви кошеве и амбаре и њих засебно оградити и ту држати пилеж и ситну стоку преко дана, а на крају долази кошара за крупну стоку. Сво ђубре из штала и дворишта бар недељно прикупљати и из штале у воћњаку на једну гомилу трпати, да ту претори, па под јесен износити на њиве и ливаде према потреби.

Код толиких младара и дивљака по луговима, у многим селима изгубиле су се већ многе врсте јабука, крушака и другог воћа које су још стари имали а о приновљеним новим врстама ни помена. С' тога треба с' јесени или с' пролећа ако се не стигне с' јесени преносити младаре од дивљака па их идућег лета по баштама калемити. А да би воће и сигурније рода доносило, подижимо по баштама и пчелињаке, те ћемо тиме двојаку корист имати.

Сваке године прикључити у башти по неколико калема и по коју кошницу па се за неколико година не осетно подигао и воћњак а умножио и пчелињак који лепе користи могу донети.

Добрим распоредом, чистоћом и радом не само да се подиже углед домаћину но и цена имању, поред осталих добрих страна које су и користне и од огромног утицаја на живот самих укућана.

Ж. Јанићијевић.

ВИНО ОД КАЛЕМЉЕНЕ ЛОЗЕ.

Између многих других узрока, који пре велином размишљању и калемљењу америчке винове лозе, без разговора је и тај, што многи тврде: да наша домаћа лоза, накалемљена на америчку подлогу, даје са сим другачије вино, доста непријатног укуса, који је својствен америчким винима, а која су много заостала иза наших вина.

Како нико не устаје да опровргне то погрешно мишљење, да потуче подобне неверне гласове, које распростиру лица, која нигда не испитивање вина добивена од калемљене лозе, и која никакког појма о енологији калемљења немају, како нико не доказивање, да мишљење, које они распростиру, није основано ни на каквим доказима, већ, на против, да се налазе у безусловном противречију и с науком и с практиком, — то је та сумња и данас пречага, која смета развићу и осигурању винограда од филоксерине заразе, а та сумња чини, да се народ не осврће на успешне резултате показате за ових 15—20 година у Европи опитима над калемљеном лозом. Због тога, што, народ се не решава радо на калемљење лозе: он, видите, није довољно уверен у то, да од калемљене лозе добија вино, онако исто, како је имао и раније, од домаће, некалемљене лозе.

Због тога В. Пулиа директор пољопривредне школе, (од Лионе), као стручњак и одличан виноделац, доказује:[1]) да се калемљењем ни у колико не мењају особине калема, који, ако се накалемя на каквој угодној подлози, доноси обилатији и бољи плод, него што би га имао на свом сопственом, прибобитном растилу. Сваконе је и свагда важда, било појмљиво, да калем грашчица од крушке, накалемљена на дуњу и глог, неће рађати крушкама, које би имале укус дуње или глогиња; као год и најсија, накалемљена на шљиву или бадам, неће доносити плод са укусом шљиве и бадема; на против, свака зна, да крушка, шљива, трешња и сваша у опште воћка, кад се калеми, лепша је по изгледу, укуснија, брже сазрева и више рађа, него воћка која није калемљена.

Но, не зауставља се само на томе преимућство калемљења. Не подлежи сумњи, да се растење, калемљено на јаку, силну подлогу, развија врло јако и продужи дуговечност своју много више, него што би то могао некалемљено. Сва та својства, која имају сва остала калемљена растења, имају особиту вредност и за винову лозу.

Када је се вино, добивено од калемљене лозе, појавало на пијацама, већина кућања и трговаца односили су се према њему врло скептично. Разуме се, напао је се међу њима и таквих, који су заиселили да се ближе упознају с овим вином, и да дознаду, у чему се оно разликује од старих вина. Та су лица скоро дошла до тога закључка да су вина од калемљене лозе боља, него вина из винограда старих, некалемљених.

Да би боље ово потврдио, Пулиа наводи овај факт, који је познат у свој Француској и који је изазвао код тамошних

[1]) А то ће поступно да наступи сходно као се обавезно градовање продужи.

[1]) Вештинах виноделъмих.

виноделаца више љубави према калемљењу винове лозе. Један од одличнијих виноделаца из Божоле изнео је у своме подруму 25 бурета вина (произведеног 1889 г.); од којих су четири била напуњени вином, добивеним искључиво од калемљене лозе, а 21 — од старе, некалемљене. Он се обрати, ради пробе својих вина, петорици опитних стручњака, и умоли их: „будите тако љубазни да ми покажете, од свију вина која су пред вама, које је најбоље.“ После дугог и обзилног испитивања, стручњаци су се изразили за она четири бурета, а нешто једно за оно пето, у коме је било вино од калемљене лозе.

Вино тога домаћина, који се озбиљно бави калемљењем винове лозе, недавно је продато по тако високој цени, каква се тада у Божоли није запамтила. Тај пример довољно убеђује, да и овај потребни никакви други говори против оних лажаца, које би хтеле да калемљење винове лозе оцрне.

А како је се и у Србији одавна појавила филоксера, која затире виноградје, а у народу се проносе гласови: да нема вредности калемити америчку лозу, јер се отуд добија врло слабо и рђаво вино, од кога се не може видети никакве користе, то ми преводимо овај чланак да свакога убедимо: како је калемљење винове лозе корисно чак и кад не би било опасности од филоксерне пошасе.

А.

О ПИЋНОЈ ВРЕДНОСТИ СЛАМЕ И ПЛЕВЕ.

(РЕЧ У СВОЈОЈ ЈЕЗИЦИ)

Ове године није баш добро испало сено, па ћемо о тога бити принуђени, да наступајуће зиме употребимо више сламе за хрању наше стоке, па је с тога сасвим на свом месту, да проговоримо коју реч о „пићној вредности сламе и плеве,“ нао и о целисходној употреби тога материјала за хрању, а с погледом на поједину врсту наше домаће стоке.

Разне сорте сламе, показују по својој унутарњој вредности, а с обзиром на њихову прилагиност код разне стоке, доста велику разлику, и по унутрашњој вредности и по прилагиности, између сламе озимих и јарих стрмина, што се нарочито примећава код пшенице и ражне сламе. Од јарих стрмина, нарочито од јечма, слама је много мекша и прилагиија, но од озимих; и баш због њене мекоте треба њу што пре и тропити, јер јако повлачи влагу у себе и с тога, лако труне. Овсена слама мало горчи и зато ју баш свака врста домаће стоке, без разлике, радо једе, а због те горчине се и боље и лакше у стомаку сварава. У сточарству напреднијим земљама, нарочито у Енглеској, употребљује се овсена слама већином за храну коња и оваца, а за говеда је боља и пробитачнија добро увезена јечмена слама, која и на одлучавање млека код музара боље утиче.

Од озимих стрмина, најбоља је за краве пшеничка слама, предностављајући, да је у своје, дакле не прекратора, појављења, а да се помеша с детелином, или добрим сувим сеном; слама сама за себе, не може се препоручити. — Слама од мехућастих усена која има у себи довољну количину „протеина,“ много се теже у стомаку вари, од сламе стрмих жита, и с тога често проузрокује затвор и слаби стомак, а најчешће се те хрђаве последице указују при храни стоке са сламом од ражи; затвор се појављивао и при храни стоке сламом од грашка и пасуља, и с тога не стоји она тврдња, да је слама од грашка лако сварљива. Али с другог гледишта опет, има слама од мехућастих биљака и својих добрих страна; она има у себи познате крепких делова и хоспорне шелине, па је с тога добра у смеси с оном њином, која тих састојака нема, а осим тога, слама мехућастих биљака и с те је стране добра, што истерује гљисте, које се у органима за варење и одлучивање налазе.

Што се пак саме хране сламом тиче, њу не можемо саму за себе давати радној стоци, нпр. теглећим коњма, нарочито за време напомиланих радова, јер се код теглећих коња може слама врло мало да искористи; а двоје трогодишњим ждребадима можемо дати у половину одмерене остале хране. Но над би хтели и коњма да дамо један део сламе са сеном ил' детелином, онда ју треба дати онако дугачку, као што је, као што с врпаља дође, не треба ју кратити, а кад се меша са зрном, нпр. с овсем, онда ју треба на сечки ситно исећи и с овсем измешати. На овај начин боље се искоришћује и слама и овас, јер ситна слама — „сечка,“ принуђава стоку да јаче и дуже траварља, живаље, услед чега се прадаје храни више пажљиво, па се с тога и боље сварава.

Говеда можемо по нужди и сламом хранити, па и то само онда, кад их не употребљујемо за рад; или кад од њих ништа не тражимо неке користи, до само да их одржимо до бољих прилика. Кад би нпр. били принуђени, да теглеће волове за време нерада храним сламом, онда је овсена слама најбоља; а да их до пролећа одржимо у снази, ни она није довољна, него ћемо и с њом морати помешати бар $\frac{1}{4}$ сена и понекад дати и мекиња јер и ако се преко зиме одмарају, ми их несмемо у тој мери напустити, да нам за рад нејаки дочекају пролеће.

Добра, с добрим сеном бар половице измешана слама, довољна је, да се волови преко зиме у снази одрже и да за рад способни ступе у пролеће. С истом смесом могу да презиме и да се изхране и јалове овце и шиконци. За теглеће волове, који и преко зиме раде, нао и од године дана старији подмладак, доље за краве музаре, за јаче овце и за дизајице, можемо сламу употребити само као присмесу у малој количини, а загалицима, теоцима и подмладку испод једне године, можемо давати сламу као неку доконицу, као неку забаву, а не као главну храну.

Сад настаје питање: шта је боље, да се говедима даје цела, крупна слама, или ситна у виду „сечке?“ Из искуства знамо, да је у оном случају, кад се говеда хране добрим сеном, а уз то добију мало и реше ил' друге неке сналажије хране, много боље, кад им се полаже крупна слама; а кад је храна у опште слаба, онда је опет боље, да се слама исече на сечку јер ју у виду сечке могу говеда за краће време наше појести, и довољним прежиљавањем одлучивати из ње и ваше хранећих материја, а тиме надокнадити оно, што би за краће време на боље хране пресварили. И где има реше, мекиња, прекрупе итд., боље је, да се с том храном и сечка измеша, јер због сечке, мора говече и осталу храну боље да прежива, па ће ју та тад начин и боље изупотребити. т.ј. хранећи делови ће се у већој мери издвојити.

У случајевима нужде, много је боље и корисније, да се „сечка“ још боље спреми, а то је, да се кључалом водом опари и мало посоли. Овако спремљену, појешће ју говеда у сласт. За тај посао треба имати пошире каце, у које се сечка сасне и слојишце по мало сели и онда кључалом водом у толико прелије, да се сечка скроз навласи и омекша. Главна предност овога справљања састоја се у томе, што сечка постаје укуснија и мекша, и што се лакше прежива и боље изупотребљује.

Према природи самога говечета, врло је корисно и значно, да буде и суве хране, која ће подстаћи јаче прежиљање, а тиме ће се и пробављења спажити, и онда пробављена храна неће тако брзо истицати у виду одвише житке балеге, што је обично знак слабога стомака. Да се дакле оно одвише житко балегање предупреди, нужно ће бити, да се, поред онако спремљене сечке, полаже још и по мало суве, дугачке сламе, која ће, због спорије и јаче прежиљања, одлучивати пробављене и спречити одвећ нагло протеривање балеге.

Коњима пак, који се редовно хране овсем, треба мешати $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{3}$ сечке с овсем; сечка се у стомаку спорије вари, те ће се на тај начин и овас сварити и изупотребити, и неће жив, несварен и неизупотребљен с балегом излазити. Од добро изупотребљеног овса и коњи се боље осећају.

Сену и слами следују као суна шина: плева од стрмина и љуске од мехућастих и љућстих биљака. У плеви озиме пшенице, има више азотних хранећих састојака, но што их има у пшеничној слами, док на против у плеви јаре пшенице мање их има, но у слами исте. Љуске од грашка, ваке и пасуља, имају у себи у нетој мери азотних састојака, колико их има и у зрну и лишћу односних усева; а мехућке од озиме или велике репице, слабије су у хранећој снази од мехућака мале, или јаре репице, а и плеве и друге слабије су од дотичне сламе, тј. у репичној слами има више хране, но у мехућкама, само што је слама тврда, па ју с тога стока радо не једе. — У опште се може рећи, да је плева сварљивија од сламе, али је и између појединих сората плеве, доста велика разлика. То стоји, да је свака плева и мехућка од мехућастих и љућстих биљака, кад се умерено даје, стоји прилагиија, слађа и смоћница од сламе и сечке.

Енглези хране плевом нарочито прежиљаре и свиње; коње само онда, кад немају овсене сечке; али они сваку плеву про-

решетају пре храњења, да ју очисте од прашине; за поље ју и напасе, а за говеда и свиње пре ју кључалом водом, па као и сечку, мало посоле. Само се овцама могу дати суве љуске и мекушке, а много је и пробитачније да се с њима хране свиње, но говеда.

Љуске од гранка и пасуља, врло су добре и за свиње, нарочито онда, кад се хране јечам тешко сварљивом храном, па услед тога тешко балегају; те љуске проузрокују лак пролив и онда бивају свиње много здравије.

Само јечмена плева није добра за храну због њеног оштрог осја; та плева може стоци и да шкоди, јер се у стомаку и у једњаку убада у оне танке слузне кожице, па проузрокује рана запаљења и кашљуцања, или се због тога јављају борбе у кључно и спречава правилно балегање. Свакојако је боље и сигурније, да се стока јечменом плевом и не храни, или да се пре храњења *добро* опари и остави 24 сата у кључалој води да омекша, јер је осје од осиеног јечма тако тврдо и оштро, да се на пареном не може довољно да умекша, а да би се с њом могла стока без бриге и спокојно хранити. Јечменој плеви најбоље ће место бити на — ђубришту.

А шта да кажем о кукурузовини — шашу —, која се у нас немилице троши? И то је „слама“ кукурузна, која, од свију слама, највише хране има. На једна слама нема толико опште, а за говеда посебне вредности, као што ју има кукурузовина; ни једна слама нема у себи толико биљног шећера, толико азотних хранећих делова, толико беланчевине, као што ју има кукурузовина, и опет се она у нас најмање искоришћава. Њу полажу стоци, а стока обрсти с ње лишће као најмекши али не и као најхранљивији део, а стабло, у ком је прокувљена најбоља, најситнија храна — баца се!

Кукурузно стабло, кад се ситно исече, кључалом водом преспе да омекша, пак се још мало и посоли, не само да заправљује стоку, него ју и гоји! За сваког је земљорадника много и много корисније, да кукурузовину секаром јако нема сечку) на ситно исече, с лишћем заједно, у њену пару спасе и кључалом водом преспе и мало посоли, па кад се охлади, или још боље док је млака, стоку с њом исхрањује, и то не само у осе кудиам, него и у најбољим годинама.

Радић.

ШУМСКА ПОЛИТИКА.

Чувај беле поноћи за прве дане.

Нар. пословица

Ако добро и савремено шумарство мора — погледом на интензивност своје неге — стајати увек за неколико степени, па и човечјих векова и столећа иза тако исто добре, тако исто савремене пољске привреде: онда за шумарство могу ваљати и врло нужне бити многе друштвене установе, над којима се пољска привреда већ одавна узвисила.

Тако знамо да се приватна сопственост у опште много јаче развила код земаља, него код капитала: али од свију немања најпознање код оних, које се најмање могу спојати са радњом и капиталом, т.ј. код шума.

У државама, које су више но пре једно столеће биле у шумарству на свом степену развитка, на ком ми још и данас стојимо: једва се народ сећа времена, кад се дрво из шума добијало бадава и кад се мислило: да дрво расти само од себе.

Ове су мисли и тврдње исчезле већ одавна у свима па и у на највишем степену културног развића стојећим државама, само још у народ напредној Србији влада опште мишљење да: „*дрво и коров расте сваки дан*“ и да шума мора вечно да траје. Наш сељак не држи још ни данас шумски преступ за крађу и то све због грубог народно-привредног анахронизма, а на штету наших шума.

Нарочито у ово последњих неколико година, од кад се почеше — *али само почеше* — наше шуме ограничавати, или како што то наш сељак кожe: „од кад нам се поче шума из руку отимати,“ од тог времена постаја је она страна несрећна пословица: „кречевина теновина“ свакидашња узречица. И заиста, погледајмо од округа до округа, од среза до среза, и од општине до општине, па шта видимо? Видимо сама шумски ваздалеках. Нарочито у т. зв. општинским, шумама и приватним заватима „забрањена“ сече се шума дан и ноћ, вози у ближа места и вароши где се за богатеју продаје. Ово се сме рећи на очиглед и полицијских и шумских власти и шумара. Ово је права: „*српска шумска политика*,“ која ће нас довести до скоре пропасти.

Док се овако са нашим шумама газдује, наши пољопривредници неуморно раде, што по кажу: уцели се из петних жила, па се утркују који ће пре и боље да примени који напредњи и практичнија начин рада и газдовања, да тако увећа приход од свога имања.

Већина шума у свакој држави па и код нас својина су државна, а далеко мања део јесу: општинске, селске, црквене и манастирске и приватне шуме. Ни код једних ни код других, нема ни спомена о икаву рационалном раду.

До сад су наше шуме биле право пасторче у стаду свиња и грана народне привреде, а нарочито државне. Наше су се шуме почеле да сатиру већ одавна, што се њихова напретка тиче, и онда можемо слободно да тврдимо: да са напретком политике (унутарње), упоредо напредује и сатирање наших шума. Општинске и сеоске шуме, које су за такове у нашим „*новоослобођеним крајевима*“ државе, почео је народ од неколико година на овамо рапидно да сатире, и то због тога, што драге да ће им те све шуме државна одузети прилком: „ограничавања шума,“ и што у новом закону о шумама, и у упуствима за поделу и ограничавање шума стоји: да су у овим новоослобођеним крајевима све шуме државне.

Чл. 9. „Упуствима за поделу и ограничавање шума државних, општинских итд.“ каже: у ослобођеним крајевима по чл. 1 јалинеја 3) зак. о шумама, све су шуме до сада биле општенародне, а по чл. 38. закона о уређењу аграрних односа за време турског господарства, није ни било приватних шума.

Пошто у ослобођеним крајевима није скоро нико на својој земљи одгајивао гору од времена кад је тамо завладала српска држава, која неби могла бити дебља од 10. см. ни старија од 16 година; и пошто ретко ко може доказати право својине извесног дела шуме, судећи потврђеном тапијом; то се одиста по том закону у ослобођеним крајевима сматрају све шуме државне (прече опште народне).

Зашто баш у ослобођеним крајевима да су све шуме само државне, док се у осталим деловима наше земље узима државна шума и дели народу? Да није и овде крива шумска политика?!

Прво и прво требало је овде наћи некога изласа, па у упуствима за шумску комисију тачно означити: какве и колико део шуме треба да остави комисија појединим општинама, селима итд.; а другу, требало је одмах у почетку објаснити народу, да комисија односно државна не отима шуме за себе, но их узима само под свој надзор, да се неби нераложне сатирале те да их тако сачува и подигне, не за себе, неђ опет за народ јер ће он у првом реду из тих шума за себе највећу корист добијати. Оставити шуме у овакову стању у каквоме су данас налазе, значило би ни више ни мање, но: „*натерати вуку шегрецу на врат*“ па онда викај.“ Сељак ба за кратно време непромишљено шуме разграбио и сатро, па би остала пуста брда и голети, које би проузроковале сваке године хиљаду несрећа у првом реду сељаку а непосредно и држави, и осим снега тога, сељак би морао огромни данак да плаћа на огољена и некорисна брда.

Овако народ необавештен, боји се, да ће му држава све одузети на вели: дај док можемо да сечемо и продајемо буд за што, јер боље ништа него ништа. За ово су ми доказ свакодневне пијаце по свима већим варошима и местима, где су пијаце претрпане са стотинама кола сирове младе растовине и др. дрвета, коју сељак за багателу даје. Овако се јавно ради по целој Србији на очиглед полицијских и општинских власти и са знањем т. зв. шумара.

Држава, као највиша надзорна власт над шумама као државним, тако и општинским, сеоским итд. даје овима малу слободу располагања у земљама, које стоје на нашем степену културе. Чим је строжији појам о сопствености, тим је већа слобода располагања. Та је слобода за сваку грану привреде тим нужнија, чим се брже та грана мора рачунати на промену околности. Али шума са својим спорим растењем, које врло

било ускорати може и најдаровитији шумар са својом уско ограниченом производњом, вала за спекулацију само у толико, у колико њена жетва биће раније и трошку сталног приноса. С тога се нековима могла мешати полицијска власт у шумарство у толико, у колико то њихова привреда одиста неби могла поднети.

Шта је узрок тога мешања државне полиције и какве је утицаје имала на наше шуме?

Одговор чист а јасан дају: *политика* с једне стране, и *оголена брда* по *Србији* с друге стране.

За боља доказ и објашњење овога ево један драстичан али истинит пример из шумске и полицијске праксе код нас:

„Један бивши чувар државних шума пријавио је полицијској власти за време од ове последње три године преко 600 шумских преступника. Шта је било са тим шумарским пријавама? Јели који од толиких шумских преступника кажњен, бар на одговор зват? Боже сачувај! Паприца се свршила најмирнијим и најтречим путем. Одтужени сељак отишао је право у кошак гледишта, и притеће у помоћ у сваком другом случају, *на захтев државних шумарских власти.*

У економском погледу, има државна поред њекше полиције други утицај на цео развој и рад на њиву земљорадње, сточарства и т. д. Ту су прописани други закони и са другом тенденцијом.

Чим је привредњику слабија и неродија година, тим је више он и цео његов економски живот на шуму упућен. Поред огрева, лисњача, поваше лети и зими, употребе дрва за алате и разне друге грађевине и цели, као и поред стотину других користи, које из шуме добија не може пољопривредник без шуме живети, с тога треба сваки пољопривредник да свом снагом настане, да шуму чим више може штеди, а што је најглавније, *нека не захтева, да се шуме секу за политику, ни политика за шуме!*

Ко је увукао наше шуме у ту несрећну политику? Увукао их је први демон, кога ми већ одавна проклињемо, а проклеће га и цео народ, кад протре очи па види, какво је грдно благо пословали и какву је огромну штету нанеле Србији, та филоксера наших шума — *политика.*

Ви, који се бринете о срећи и напретку свога народа и отаџбине; ви, учени и ирли мислиоци, које неуки народ тако верно слуша и следује, недајте народу да упропашћује шуме, то највеће благо Србије и њених житеља; не дајте да опусти и подивља ова благословена питома земља, за коју је толика срнска крв проливена; нећ настаните, да се направи један неуметнички јаз између политике и наших шума, јаз, кога никад више нестати неће, па ће вас благословити и она последња жељна што се нашим шумама шета. Недајте јер је пропаст близу!

А ти законоши народе, пометни мало ту кобну сипару, ту злосретну кунавицу; која кука ноћ и дан широм наших шума. Попостана мало на сред шуме па послушај оно мајушно зелено лишће, па ћеш чути како ти молећи шапће, како ти нева тужну песму, коју завршује тајанствено ал' очајно: *„Срби браћо и Богу је жао!*

М. О. — Личанин.

Услови здравља и узроци болести домаћих животиња.

Наше домаће животиње моћи ће се само онда добро развијати и напредовати, ако су здраве т.ј. ако сви органи, из којих је састављено тело животињско, буде правилно свој рад. Правилан рад органа зависи од разних услова, која на њих утичу, с тога морамо тим више настојати да их испунимо, у колико се више, гајењем животиња, развијање њихов начин жељења од природног.

Услови, који утичу на здравље, леже делимице у самом телу животињском а делимице изван њега. Најглавнији су ови:

1. Животиње треба да потичу од здравих родитеља и прародитеља, јер родитељи преносе у наследе како добре, тако и рђаве особине и наклоности на потомство. Прародитељи морају ми бити такође здрави и снажни, да се не би услучом (атавизмом) појавиле старе наследне грешке. И ако се наслеђене грешке у већини случајева не могу приметити код младих животиња, опак је њихова клица већ у младом телу, па се развијањем тела, развијају и грешке. Врло је важно дакле, да се при избору приплодних грла нарочито пази на здравље родитеља и прародитеља, јер ће иначе зло с колена на колено расти.

2. Тело младих животиња треба да се постепено и непрестано развија, јер ће се само у том случају и сваки орган посебице добро развити. Од доброг развитка органа зависе правилна радња њихова, па наравно и здравље животиња.

3. Снажна телесна грађа, све ако је и од родитеља наслеђена, развијаће се само онда постепено и напредно, ако обратимо довољно пажње хранењу и неговању младих животиња; иначе ће оне у рашћењу и развијању заостати и закржљавити, ма да потичу и од најснажнијих родитеља.

4. Добро варење главан је услов за одржање здравља животињског тела. Храном се често унесу у тело и клице многих болести. Ако је варење добро, савладају се многе болести неђ у клици, а у противном случају развијају се и проузрокују болест.

5. У плућа долази ваздух, без којег животиње не могу живети; с тога треба да је у животињи грудни кош простран а плућа да су велика, како би се измена угљене киселине и кисеоника обављала брзо и потпуно, јер у противном случају трпи цео организам животињски.

6. Чист ваздух, који је за живот потребан, састоји се у главном из кисеоника (21 део) и азота (79 делова), а сем тога садржа и врло малу количину угљене киселине и водене паре. Ако се у ваздуху сем поменутих делова налазе и стране примесе, као: продукти трулежа балеге и мокраће, много угљене киселине, хлорних и амонијалних гасова, разна испарења, прашине итд. онда је нечист и штетно утиче на здравље животиња. С тога је кретање животиња по пољу, дакле пуштање на пашу или бар на посебне испусте, врло потребно. Чист ваздух одржаће се у стајама, ако их редовно чистимо и балегу изношамо, ако их добро проветравамо а по потреби и ваздух прочишћавамо — дезинфицирамо. Стаје се дезинфицирају прањем водом, кађењем хлорним кречом, сумпором итд. посипањем гипса или поливањем врло разблаженом сумпорном киселином, 5% раствором карболне киселине итд.

7. Температура ваздуха треба да је умерена, ваздух не сме дакле бити нити одвише топао, нити одвише хладан. Коњи подносе топлоту по најбоље, али су према хладноћи осетљивији од свију осталих домаћих животиња. За коње и говеда најподеснија је топлота ваздуха 12 – 15°C, на свиње 12°C а овце могу по највише да поднесу хладноћу, јер их неђ и вуна довољно заштићава; на против овца је осетљивија према топлоти. Младим животињама у опште годи више топао ваздух, јер хладан не могу да поднесе тако, као одрасле животиње.

8. Светлост је за напредовање и здравље животињског организма такође потребна, јер га оживљава и снажи; за очи је неопходно потребна, а дакле добија на светлости светлију боју. Кад се животиње одмарају, годи им и умерено мрачна стаја, јер им лети више много не досађују, оне су мирније и боље се одмарају. Умерено мрачне стаје нарочито су подесне за стоку, коју тојимо.

9. Храна, којом стоку хранимо треба да одговара грађи органа за варење, јер ће животиње само онда бити здраве и напредовати, ако храна одговара њиховој природи, ако у себи садржи довољно хранљивих честица, ако се лако вари, ако према количини хранљивих честица заузима и довољну запремину и ако није покварена.

10. Добра и чиста вода врло је важан услов за одржање здравља. Најмање воде треба овца, затим коњ а највише свиње и говече. Што се тиче чистоте воде најосетљивија је овца, затим коњ а најмање свиња и говече. Температура воде, треба такође да је умерена. Хладна вода је свињама лети потребна ради хлађења.

11. Без чистоте нема се ни замислити, да ће животиње бити здраве и напредне, с тога их треба прати, купати и чешаће тимарити четком и чешагином. Ако се стоци вално тимари, биће пере на спољашњој кожи отворене и крв ће се, испарењем непотребних делова, моћи прочистити. Чистом сувом прострином знатно се сложапа тимарење стоке. Негованье коната и паната не треба изгубити из вида, јер ако се коњима дневно не чисте копите, ако се не чувају против велике влаге и сувоте ако се не сасеца сувишна рожна материја и ако се добро не потковају, могу да се појаве разне болести и грешке на ногатама.

12. У многим приликама држи се стока из економских обзира преко целе године у стаји, и свуда се то чини бар зими и при неповољном времену, с тога су бар за време ових добре стаје врло важан услов здравља наше стоке. Добре стаје треба тако да су уређене, да је у њима увек подједнака температура од 12—15°C, да су суве, довољно светле да се могу проветравати да су довољно простране и најзад да се сви разлози у њима могу добро, лако и без великог трошка извести.

Као што здравље животиња зависи од повољних спољних и унутрашњих погодаба, исто тако су спољни и унутрашњи утицаји у стању да проузрокују болест. Болест постаје дакле поводом *узрока* и нема животиње, код које они не би могли изазвати болест. Све животиње наклоњене су болестима, али не у једној мера. Све врсте, па и сва грла једне исте врсте немају једнаку наклоност према разним болестима; нека грла оболе лакше а нека теже. На и утицаји једне те исте болести наје код сваког грла једнаки. Дешава се, да се код неког грла развије болест, али не утиче јако штетно на његов организам, дочим од исте болести друго неко грло угине. За такове животиње, које од извесне болести лако оболе и не могу да је преболе, каже се да имају нарочиту наклоност за извесну болест. Разни полови, старост, начин живљења у млађим годинама да често и особине неких раса утичу равнолико на наклоности животиња према болестима.

Између многих узрока који изазивају болест и од којих треба животиње колико је могуће чувати, најважнији су ови:

1. Ако су претци неке животиње патили од неких болести, онда се исте болести често јављају и код потомака. За такове болести вели се, да се преносе у наслеђе, а кад су се појавиле код потомака, вели се да су наслеђене. С тога треба, као што је већ поменуто, нарочито пазити, *да се за приплод изаберу и остављају само потпуно здрава и телесно снажно развијена грла.*

2. Наш ваздух изложен је непрестаним променама, које могу да изазову разне болести. Јаки ветрови, влажни и у исто доба топао или одвише хладан, прашњав или разним гасовима оплемењен ваздух утиче јако штетно на здравље животиња и узрок је разним запаљењима и плућним болестима

3. Сувишна топлота у стајама разњеже кожу, па се могу лако да појаве разни пасеви. Кад је ваздух одвише хладан, животиња губи много топлоте, а да се потребна животна топлота одржи, треба јој више хране. Сем тога се услед хладноће стегну спољашњи делови животињског тела, нарочито поре на кожи, па је с тога непотпуно испарење коже. Врло је опасно по здравље животиња, када се угрејане и знојене изложе промаји.

4. Сувише јака светлост и брз прелаз из таме у јачу светлост, утичу штетно на очи и мозак. Но и тама не годи здрављу животиња, ако ее у њој налазе дуже времена, јер постају троме, сиве и изгубе снагу.

5. Рђава, нарочито кисела и плесniва храна, које било врсте, и трава са ритова, изазивају болести органа за варење. Једом (у зрну) не треба хранити овце и свиње, јер проузрокује грозничаво стање и помућену свест. Зелена шића и нарочито детелина, ако се дају презираним влажна и у већој количини, проузрукује надуи а лишће од крошиира пролив. Нагло прелаз са суве на сочну храну и обратно, може бити узрок запаљењу органа за варење. Животиње могу закржљати и разболети се и од хране, која не одговара природи и старости њиховој.

6. Хладна вода штетна је а сувише топла слаби желудац. Воде, у којој има повише талога (креча, бувариса) изазива застуи (колику) код коња, а може да се образује и камен у бешици. Воде по барштинама, у којима труле биљни и животињски остатци, најнездравије су за стоку.

7. Сваки напитак није подесан за стоку. На каменитим напајалицама ободу копите и пију. На шљунке, док је на њима још слапи, не сме се истеривати стока, јер брење животиње могу лако да побаце и да добију настуи. Ако стока пасе у шуми, често брста пупољке дрвећа и по кад и над воде по коју отровну траву, па и услед тога може да оболе. Паша на младом детелишту, врло је опасна, нарочито за преживаре, јер могу да добију надуи. — Отровне биљке на напајалицама избегава стока, с тога су оне ретко над узрок болести.

8. Стаје могу да буду узрок многим болестима, ако су сувише мрачне, ако су тако озидане, да сунчани зраци упару стоци у очи, ако су сувише хладне, ако им је ваздух покварен ако су нечисте и влажне, ако им је неровап под и ако је стока у њима тако притешњена, да не може да легне, већ се често узајамно и повреди. Стаје ће сем тога одговарати само онда своме циљу, ако су тако озидане, да заиста чувају стоку од кише, хладноће, врућине, ветрова итд. И најдражније стаје неће годити стоци, ако је непрестано у стаји, код се даклс не креће по њу.

9. Врло често оболу животиње и услед употребе т.ј. ако прекомерно утичемо на прекомерну продукцију млека, масти итд или ако животиње одвише много раде. У овим случајевима поремети се равнотежа између примања и потрошње материја, па органи слабе. Прекомерно напрезање при теглењу може да проузрокује плућне и срчане болести.

10. Многе животиње хране се као готовани (паразити) сопствена тела наше стоке. Неки од ових готованa настане се за један у њиној животињи, а нека међају своје седиште из једне животиње у другу итд. Између многих готованa, који се из стоци појављују најважнији су: коњска, говеђа и овчаи обад, голубљача мушица, крља (крпељ), ваши, шуга и утробни црви, као: пантљикаре, власиј, трихина и метиљ. Нека од ових готованa проузрокују болести па и смрт, а нека су у толико штетни што узнемирују стоку и слабе је исисавањем сокова.

11. Међу најзлаиније узроке болести спадају мијазме и контагије, јер од њих потичу врло опасне и у исти мах заразне болести. Ове су већ познате читаоцима из овогодишњег „Тежака.“

Коме су познати услови, без којих стока не може бити здрава и узроци, који проузрокују разне болести, биће у стању да одржи стоку у повољном здрављу; стока ће му боље напредовати и избећи ће многу материјалну штету.

Вл. Ђ.

У ПРИЛОГ УНАПРЕЂИВАЊА ЗЕМАЉСКОГ КОЊАРСТВА[1])

У скоро по том поштo су министарство народне привреде и његови стручни органи с једне, а „Коло Јахача Краљ Михаило“ с друге стране, почели да воде озбиљну бригу о унапређењу коњарства у нашој земљи, опасно се и у српској војсци изнесен покрет у томе погледу.

Тај покрет који код војске учинимо и о коме хоћемо овде наше мишљење да изкажемо, тиче се оних војних уредаба, по којима су постала произвођача грла као господа официри тако и саме јахачке (артиљеријске и коњичке) трупе.

Ми смо људи из „старе народне војске,“ па незнамо да резоиирамо и о томе у колико та произвођача грла по касарнама утиче корисно или штетно на кретљивост и у опште на прва војнички позив дотичних јахачких трупа, садашњега сталиога кадра; али има у тој ствари нечега, што нама као произвођачима и одгајивачима грла из народа, није непознато. А, то је што ми мислимо, да такви поступци *не иду* у прилог унапређивања земаљскога коњарства.

[1]) Овај чланак добили смо од тројице шумадијских одгајивача и рађо га објављујемо, јер смо и сами стекли и уверења и убеђења, да ће од сад успеси кола јахача зависити само од промета и потрошње; јахаци мора бити тај потрошач, место што је до сад избављала коње само са стране. Патриотизам и одушевљење за уствоиу кола јахача биће и прошће и она ће често напредовања мањевештити и опалити, ако се у главноме, у промету, потрошњи коња, на пружи коњи потсеак за јаче цветање коњарства у земљи.

Уредништво.

Да ли је то наше гледиште оправдано, нека се узме у оцену ово што иде:

Код нас не долазе страни купци коња у толиком броју да би нас тражила добрих грла с те стране, зачикала и изазвала да нам производње и одгајивање грла буде мно и укратевап посао.

Ми смо дакле у главном за сада упућени да превасходно производимо за домаћу потрошњу а мој домаћим потрошачима (купцима) којима би ми продавали, рачунали смо на прволе месту војску (ремонтска одсек) а тако и господу официре.

Рачунали смо да ћемо на свима изложбама грла, које Кола Јахача приређују, вићати како државне ремонтске комисије тако бар и по двастепну официра, како се јагиме, ко ће пре наша грла да покупује.

У тој нади ми смо се и латили одгајивања грла али смо доживели да се разочарамо.

На изложбама Кола Јахача не видесмо никад ниги ремонтске комисије нити г.г. официре као купце, већ напротив, видесмо да та наша нада, да ти наши жељно очекивани потрошачи, и сами постаиле произвођачи, дакле наши моћни конкуренти, јер се на изложбама виђа исто толико а и више државне и официрске ждребади произведене у касарнама.

Кола Јахача истина воде озбиљног рачуна о нама сеоским и грађанеким одгајивачима, па не дозволавају да се касарнска ждребад такмиче за награде барабар са нашим грлима, него их издвајају у засебна одељења. Али, која је корист од оних награда које нам Кола Јахача на изложбама пружају, кад нас убија то, што купаца за грла немамо и што видимо да држава од части сама гаји а од части са стране купује потребна јој грла, и да у исто време, господа официри производе не само онолико грло колико ја њима за службу потребно (као што је то у своје време тадашњи дивизијар г. Мих. Срећковић предлагао) него их чак и другима продају те нама и на тај начин број потрошача умањују.

Кад се узме у рачун да има око 400 државних и 1000 официрских свега 5000 коња војних, и кад се зна да за обнављање и допуњавање тога броја грла треба годишње докупљивати бар десет од сто, онда излази, да би држава требала сваке године да купује по 400 и официра по 100 дакле свега око пет стотина коња. Према томе на свакој областној изложби Кола Јахача, требало би да се појаве купци за 100 грла, а њих међу тим нема да се појаве ни за једно једино.

Ми признајемо да се по 100 способних грла не може добити на нашим изложбама, али, у праву смо тражити да нам се верује, да у будуће неће бити ни оволико грла колико сада на изложбе долази, ако се купци не почну појављивати.

Онај повац који поједу државни официри и трупна ждребад у виду „пуштеће страна“ правилније је употребити на потпомагање нас приватних одгајивача ако се у истини жели и ако је потребно да број одгајивача у народу знатно нарасте.

За тај повац купите сеоским одгајивачима женеких грла тегљачег (артиљеријског) соја па нам их раздајте или распродајте ради запата ли ћете начинити тиме извор у своју земљи из кога ће се наша артиљерија моћи увек да снабдева.

Признаће нам се власта, да ми ово не јаучемо ради наших кеса, пошто сваки онај од нас, који уме да гаји коње, тај ће се умети са сто пута мање муке, знања и трошка, да баци на гајење ма које друге граие сточарства, и да на тај начин производи и продаје било ситну стоку колико му је год воља, на тиме да пуни кесу. Ми ово дакле говоримо у интересу саме земље и то, у име баш саме привреде и војске.

Не треба дакле ово наше јаучање упоређивати са каквим себичним јаучањем оних опанчара који жале што народ носи пресне опанке, или са тугованьем касапа због тога што војска сама од народа купује и неће месо за војску. Наше је тугованье доиста потекло не са себичних него са општих интереса јер то што су касарне постале и произвођачи грла, може да има само каквове привредне и трењуне користи, али да је то од штете, то укорењивање љубави на спрам гајења коња у маси народа, о томе не може бити спора.

Нема сумње, наши ће их се који ће хтети да кажу и да доказују, одгајење користи до унапређивање коњарства то, што наша деца службени у касарни, уче и како се ждребад одгајују а што им је као будућим одгајивачима нади кућама од, врло потребно.

Нека нам се не замери, али ми на то можемо само одговорити: да и над би у касарни у истини било те одгајивачке поуке, иман је она слаба и хрђава заиста за онај продор на земаљском коњарству, који се причињава тиме што је касарна постала и фабрика за производњу ждребади. Међутим, ми са нашом исповешћу идемо и даље, хоћемо да смо сасвим искрени а уједно да смо с погледима на часто. Ми хоћемо да наведемо и то, да ми сумњамо у те одгајивачке поуке наше деце, јер смо видили да и са самом коњичарском поуком лоше стоје, која је међутим много једностручнија а за војника и много обезнија од одгајивачке. Видели смо да деца по повратку из касарне са нимало више воље не брину; треба ли уморног коња истрти или покрити, треба ли гладног нахранити и протходно храну очистите, итд. до што по неки домћа какво клусе те га окупи на конопцу у круг да виђа, да све пажке искаари и цвонике исправаки и мртве кости подобаја, а све то ћоја зарад неке ћорабе „дресуре,“ коју у касарни није доучио.

Дакле над ће и за само коњуварство не успособе онда се у погледу одгајивачког знаља још мање може нади полагати.

Она наша тврђења можда су некима чудноватн. Те, и њима подобне упућујемо да прочуе, да ли одиета спакоме нашем гради није милије као исчиђи сваки онај, који је из „прека“ дошао, а само у „хусарена служио, него ма који од наших неслужених коњаника или тоцића.

Из свега тога пак закључујемо, да за ремонски одсек никакве опрадданог извешћа нема, што је касарни постала једновремено и ергела и то баш у ономе времену, када министарство привреде и Кола Јахача сводски иду на то, да се у народу створе одгајивачи доброг соја кова.

Војска је већ доста штете нанела земаљском коњарству тиме, што је не само грла државне ергеле него и најболе коње из народа у ратовима реквизицијом поузимала и посакрила а не накнадила а знноси му штете и сада што народ од заосретно реквизиције непрестано страхује на многа неће само зато да се упуштају у производење добрих кова.

Како је у свима земљама ремонтски одсек познан да снабдевање трупа са коњима удешава тако, како би се тиме уједно извавало и унапређивање коњарства у земљи сопственој, то ми с правом држимо да подобна дужност лежи и на нашем ремонтском одсеку, на зато га питамо, да ради утеха наше, објасни нашим одгајивачима овим путем чиме он, са гледишта општих интереса унапређивања коњарства, брани то, што су касарне постале такмаци приватних одгајивача, те у овима убијају вољу да се лабају производења и одгајивања кова; чиме брани то, што се ремонтске комисије никако на изложбама не појављују; чиме брани то што војска купује грла из туђине.

После тога нека нам је дозволено да се окренемо са две три речи и управама Кола Јахача:

Ако се у збиља хоће да превасходно утиче на сеоске становнике дакле на оне држаљане наше, међ којима има нерасљено већи број одгајивача, него у ма коме другоме сталежу, онда ово мало новчаних награда што Кола Јахача на изложбама даје, не треба ни за живу главу расцарчавати и на касарнску ждребад. Ово не треба да буде већ ли зато што готово у свима управама Кола Јахача има и г.г. официра, па ће сеоски одгајивачи лако помислити и ово, што о официрима мисладе не треба да помисле.

Ми сматрамо касарну као станиште витештва а г.г. официре као носиоце истога, с тога нам је жеља да нам они превасходно предњаче свуда у томе, па зато и да на свима „Михаиловцима“ узимају поглавито живога учешћа у витешким такмичењима: разним вратама такмичења по брзини и издржљивости, у разним такмичењима у правилном јахању и дресури коња, у утамницама у прескакању, у витешким играма итд. итд.

На изложбама пак могу се касарнска ждребад појављивати само у засебном одељењу, а награђивање њихово да буде само у похвалницама. — Ми ово велимо и ако знамо да је официрскомах, али зато ипак, ово наше гледиште више иде у прилог официру, него што му користи ово неколико динара. Ми се уздамо да ће нас господа официра разумети а уједно поверовати да тако говоримо само зато, што их високо ценимо и што не

желимо на један поход, у коме би сеоска одгајивачи на њих заиграли.

Не треба на силу сеоском одгајивачу давати признање да ревносира „нему држава даје стају, покушава га и храну а ја то све сам набављам; нему је на згоди да своју час има при руци стручне листове и књиге, из којих се поучава, како да гаји а да идући за плугом, или крећи шуму, не мора да има ни је ли онда право да сеоски грло такмичи за награду са мојим грлом и да сви носи награду."

За сада излазимо само с овим довде а уједно и са жељом да се наши погледи не тумаче рђаво.

ВЕЛЕШКЕ.

Кајсије и бреске за пошиљање на даљи пут. —

Ова врста воћа при пошиљању из даљи пут и удаљене поште, причињава велике тешкоће. И како су данас кајсије и бреске код нас доста ретка воћка, то им та тешкоћа при пошиљању још више увећае цену.

Но кајсије су остављије у путу и од бресака. С тога се не смеју узимати оне, које су већ сваро презреле. Треба за пошиљање од обе сорте воћа бирати само оно, које је здраво, румом узабрано, ни презрело, ни одвећ зелено.

Обе врсте воћа ваља паковати у свилучаве не шесоке, већ уленене за два реда воћа. Трећи би ред већ био сувишан, јер би чинио сувом тешином јак притисак. Свилучани не смеју никти у висину више од 12·5 сант. м., у ширину 23·5 с. м., у дужину 33·5 с.м.

Са материјалом за паковање не треба чинити штедњу. Струготине од дрвета и вуна добар су материјал за паковање. Они имају преимућство над хартијом, који пад се опалзи, шири ваздух на све стране. То, разуме се, успорава пад воћа трулеже. За бреске пристаје добро и пиће, само се бреске морају претходно у хартију умотати, јер се бреске мучно од вата дају очистити. И трсет је као материјал за паковање за сваку препоруку.

* * *

Каквоћа и добре особине воде потребне пољу. —

Вода за заливање пољна употребљава се или само чиста, или још и помешана са разним ђубретом. На овај други начин даје се земљишту не само влага, већ још и храна потребна растењу.

За заливање пољна мора бити вода чиста, што је могуће мекша, да сушцу згрејана и без свију штетних састојака гвожђа, киселине итд. Ти састојци од штете су зелени и чине је некусном а и на само варење утичу рђаво. Вода сваченна најкорисније се употребљава још за заливање пластовица и бостана.

* * *

Лук и његова практична употреба. — С лука,

где му је постојбина, распростро се данас лук по свом свету.

Лука има више врста. Највише га разликујемо по изгледу, боји, месту и добу, у коме ври.

Лук захтева земљу чисту, јаку, више суву, но влажну, и, што је најглавније, нескупу са изливачом измешану. И свако у таком пољопиљу лук нарасте чврст, постаје грађи и укусан.

Лук не воли земљу скоро изђубрену, већ стару земљиту свакуу. С тога ваља земљиште, где смо ради лук сејати, на годину раније пођубрити и то ђубретом сопственим или овчим. Осим тога добро је и ђубре коњошње и голубиње, пад и пепео од дрвета и кречног угља.

Семе од лука мора се, докле је у земљи још зимна влага, густо сејати — ако хоћемо да добијемо ситан лук, а ретко — ако хоћемо да имамо крупне главице.

О томе пак, како се лук сеје, како се леје за њега грале, како се окопава, плеви, заливе — излишно је напоменути.

Ако сно ради да нам лук и преко зиме траје, то га морамо у прекопу мрвом слатком покрити и у опште чувати га на згодном месту, да се не би скрпуо. Буде ли то, онда ге ваља кравити по из тиха, пако не би сасвим проко. Осим тога, ваља га прено зиме често надгледати и пребирати. Гавиице, које су већ изгиу подлеле, ваља одмах уклањати.

Лук остављен за семе треба држати на сувом месту и на проиахи. Пошто семе од лука само за две године одржава клицкост, то сваке године треба производити ново семе.

Лук служи за храну сирог и приправљен на разне начине. У медицини и ветеринарству игра јаку улогу. Исцелен облаке се на чирове и разне убоје. Куван у сирћету и ракији, облаже се на исповотине. Осим тога што лук благотворно дејствује како лен људима, он се још, од незапамћених времена, употребљава као изврсно средство против многих и разних болести код стоке и живине. Запаљење грклана, очију и главе успешно лук лечи, кад се на ситно деловс исечен с брашном помеша и напчеви, па се тиме болесни делови облажу.

Лук се може давати живини у такој форми, као добро средство за лечење, и преко целе године и то једном или два пута у седмици.

Њиова лук се употребљава и за пробање и разазнавање печурака: које су отровне, а које су опет за јело. За тај случај треба печурке сирзати с додатком лука, па ако лук измени своју боју, онда су печурке отровне, иначе не.

* * *

Гајење малина. —

Малине захтевају земљу дубоку, шупљикаву, богату материјалима за храњење; при том, да су на месту сунцу окренутом и у колико је могуће у заветрини.

Размножавање малина врши се дељењем старијег растења и то годишњих изданака и корена, што се 70—90 сант. једно од другога у редовима сади, окопава и ђубри.

Расађивање малина врши се у јесен или рано рано с пролећа, при чему ваља имати до последње она презимати, а то за то, да би се до сарвшетка прве године могле добро ошпажити и да би могле остати здраве.

Ако малине достигну у висину 1—1·5 метар, онда их ваља прикопчавати уза род конопцу. Ваља орезати и оне летње издапке, које су већ биле родиле. То орезивање има се извршити у јесен.

Врло је корисно, да би се малине сваке шесте године оплађивале и замењивале новима, јер после шесте године малине губе своју родност.

* * *

Да се трешње за дуго очувају. —

Трешње остају све до зиме свеже, када се њима напуни шиљно стакло, на се онда зеленом и носном запечати. Тако се стакло закопа у земљу. Трешње, које се тако остављају, морају бити здраве и чврсте, као и свима суве. Петељки се из њих не сме извчитати, већ само попратке одсеће.

* * *

Скупљање семена од краставаца. —

За добијање семена треба узимати оне краставце, који су у ретко посађени. На целој хреши, за семе ваља оставити само један краставац и то онај најразвијенији и најздаи. Више их не ваља остављати за то, да се не би развијали на штету онога, кога смо за семе определили.

При обичном гајењу краставаца у лејама, под остављени краставац треба одао потрупити парче цигле или тако што, да одао не потрупе и не покваре се.

Када остављени ковад од загасито зеленог боје добије као смеђе жуту, онда је потпуно зрео и треба га откинути.

Ти се краставци морају брати за суха времена, па се онда остављају на суво место и прека сушу. Ту остају све дотле, докле им мора не почне пролазити у трулеж, па се за тим полако и ирао цепкапиво, да семе не буде оштећено, пресечу сваки краставац преко подовине, а семе с месом мете у један суд. У том суду остаје за неко време, само то не сме бити сувише, да семе не би изгубило ноћ клијања. Сву су масу ваља за тим мешати у једно рође сито и подом дотле пометпја прати, докле семе чисто не остане. Семе се одатле повали и разастре на месту, где може нетар да допре. Ту се за толико времене и меша, докле се сво семе потпуно не осуши.

* * *

Прва нега роја. —

Сваки рој за прва неки дана показује најразноврсније дедовање. Према томе последњом промену те трпи рој никакву осудицу. Нарочито ваља пикти по уму његово бравење у промену пишионском као у опште и опом, које је за његово прибирање крапе неопходно. У тим случајевима нема ништа боље, већ

сваком року окачити по један отрвљен сат ради искраде. Кад настуни такво критично време за рој, свако штелча у храни од поленог је штите и за рој и за пчелара. С тога не треба ништа пропустити чиме би рој помогли у прокеку, нада се он, тако реби, сво до на писко, нада се сиђни и спрема да у скором времену буде произведан и користан. Напочито се мора особита пажња поклонити пародуку крања за се матицу. Ниште се пуга дешава, да се нада матица при изласту изгуби и рој онда дотле не смирује, док се опет не пронуни изгубљено место матице.

Помоћимо пчели, на ће и она нама помоћи.

* * *

У коме је добу семе најбоље за сејање — При чишћењу покућанства, да се домаћ. у коме је времену моћ клицања семена код појединих усева најразноврсија, лошије се до тога резултата: да семе, одних по жетви, нема разноврсну моћ клицања. То се, добија тек нашом сразмерно дужег времена и то:

Јечам	после	8	недеља.
Пшеница	„	5	„
Раж	„	3	„
Овас	„	3	„
Pisum sativum	„	4	„
Hofeus lanatus	„	9	„
Avena elatior	„	6	„
Poa annua	„	8	„

* * *

Јагоде. — Уберу се добро зреле и најлепше јагоде, на се на њих позади семе, оперс, осуши и на згодном месту држи до пролећа.

У Марту и Мају семе се посеје у сандже, поприје стављатом и за три седмице оно ишиче. У месецу Јулу јагоде се пресаде поште се земљиште у присоју сирени.

За све време оне се морају плевити, окопавати, добро заливати и земљиште поговајати.

Концем Септембра до Октобра оне се пале и пресађују у редове, метар један од другог удаљене. Растојање пак између појединих мадица мала да је 50 с.м.

Идућег пролећа нада јагоде окопавати, плевити, добро заливати и опет земљиште пагноћити.

Кад се јагоде тако негују, оне ће још те исте године цветати и од Јуна до позне јесени род обилат доносити.

Осим семена, јагоде се могу размножавати још и пресађивањем мадица.

Јагоде се најбоље пресађују у јесен, да би идуће године могле родити. Кад се пресађивање врши с пролећа, онда за ту годину нема рода.

* * *

Храна и напој за козе. — Козе су врло нежне животиње. Нарочито су осетљиве према зими и студеном ветру. С тога особито над су кравени, треба у сваку нажаливо према њима поступати. За напој нада се постарати да добију увек свежу воду, а над су кравени јачи, онда ту воду нада још и смлачити, јако стока не би губила своју потребну јој топлоту тела. Што се тиче хране, козе радије примају суху храну. Воденаста храна у опште им не прија.

Нарочито су према студени осетљиве млада јагад. И кад се коза рађа с пролећа онози, а јаре се одмах не склони у топлоту, оно лако угине од пролетње зиме и студи.

ГЛАСНИК.

Прва грађанска поткивачка школа. — Усљед непребројних жалби, које су стизале од домаћих одгајивача и пријатеља коња против изузог стања поткивачке вештине у нашој земљи, Господин Министар народне привреде благоволео је 20. овог месеца решити: да се код ергелског завода у **Љубичеву** установи школа за поткивање.

Годишње биће **два** курса од по 6 месеци. Он ће почињати првог Јануара и првог Јула сваке године, те ће тако питомци оба курса моћи пријаве да уче како земско тако и летње потпивање. Настанице у курсевима биће изводени стручни лекар и ваводеви потковач (куршмид). На крају сваког курса држаће се испити у присуству наставника Министарства народне привреде. Који од питомаца положи добро тај теорија и практични испит, добија диплому да може на своју руку упражњавати поткивачку радњу у Србији.

Први курс почеће првог Јануара следеће године ако се до 20. Новембра ове године пријави довољан број питомаца.

Услови су за пријем питомаца ови: да је српски грађанин, да је писмен и да је већ бар једну годину учио занат поткивачки.

Држава ће давати питомцима: потребан број соба за станове и учионице, огрев, осветљење, храну, учила, и т. д. а стараће се увек и за снабдевање школе са добром наставничком снагом.

Сваки питомац пре ступања у курс, полаже управи државне ергеле 240 динара, на име поменутог издржавања за шест месеци, и доноси са собом у завод своје потребне стварн и потребно одело за себе.

Појаву ове школе ми поздрављамо као једну од најпречих занатских школа по пољопривредне интересе наше и уједно скрећемо на њу пажњу свију наших сресова, општинских одбора, ковачких еснафа и т. д. с тим, да они требају на своје часа да изражавају ове поткивачке спротаве који не би имали сучаи да полове такву од 240 динара, и да набаве постељне стварн као и да се одевају, док школа (курс) траје.

А, надамо се, да ће се и наша пољопривредна и одгајивачка удружења као и појединн племенити родољуби одазвати те о свом трошку питомце у ту школу упућивати као што то у свима другим напредним земљама бива.

Уређивништво листа „Витеза" већ је свопштило Господину Министру народне привреде жељу, да је жељно да у првом курсу надзаи једнога питомца, кога му буде наиброо достнчан еснаф у родном месту реченога листа.

Како ће се у први курс примити свега око 8 питомаца то се пријавама треба похитати. Оно је нужно чинити у толико пре, што ће са крај ове године примењена на све српске поскивачке ова тачка напнтатеног закона по којој ће се забрањити радње свима онин поткивачима који нису свој занат добро вспнтали и који нису испит положили пред стручном комисијом.

ДОПИСИ.

Пожега, 16. Октобра 1894. г.

Из досадањих извештаја с овога краја, могли сте видети: да је ова година била за пољопривредника однос неуденна, па да је и успех незнатан.

С првог краја биле су поплаве, а доцније наступиле трајне суше. Због тога су се многи залоцнли са орањем и суше утицале, те усеви закржљале и неиспуњавале. Од ситиј усева смо су однели жити донеле добру жетву, а јара и кукурузи нипошто.

Шљиве су добро родиле, но нису сушене, јер им нипошто изнова нема. Како су једнако на ранију употребљене, а како им ранији нема окром зимске нипошто лепе проходне, то ће се и с те стране пољопривредници тешко вспирати.

Траве су биле слабе, те ће и сточне хране недостајати. Тај фалт многе тиранисаиле осветљују: да подижу детелишта и да сеју стоичу ренр. — За време посадбе народ је се измучио с рђавим кошама, које су у године у годину све горе, а наше се „правительство" по старо, да би их бољих добијали.

Тнква ове године није досадањнла у толикој мери, у колнкој лани, али је завељивања рогатина (пасуљарама) на шљивама.

Сем метиља, који је редовни пратилац стоичарења у овоме крају, услед зелених врућина, прешавала је стока на пречан и од других болести.

Здравље људстна било је добро, т. ј. заразе није било, као пређашњих година, ма да је у сировинској неси сељачких радника услед изнурености од тешких радова и због слабе хране, било побољевања у већим размерима.

Септембар, кад је се збирао слапне усеве, кукурузе, био је почарам и до зла Бога рђан, те је се храна неуредно сабрала, а многи су кукурузи и недозрели сабрани.

Октобар, за против, показује се лепша и топлија. Мухе, којих у прошлом месецу нестаде, у овом се поново јављају, на чак се виђа и по неки лептир где лети у ваздуху. Јужни ветар непрестано дува, те се бојати: да се не покрену сокови у воћки, да не подмрзавају, па да их ухвате мразеви, јер би онда многи воћњаци испропадали.

Цена стоци и свима земаљским производима знатно је опала, док цена храни скоче. Оба та факта чине те је у народу заиђала паника на два пуно оправдана разлога: 1-но што не може стоку да продаје, а нема хране да је храни, и 2-го што је дуванска храна скупа, те се не може исхранити до нове бербе.

Глад је у овим крајевима немогућна у општинском су појединим крајеви. Она храна, која је скупљана пре 20 и пре 10 година, сачувала је, те је од 10 година овамо и нема, а по закону од 1889 године више ни купљена, док се не рашчисте рашији рачуни. Ја сам од Божића 1893 до 9 Маја 1894, за време своје ментовнике принудио у пош. ород. општинске преко 10.000 килограма кукуруза, што за сам предвођно глађу годину, или од 9 Маја више ни једно зрно у пош унето. Голема је штета за наш економски напредак, што се при политичким променама не настоја бар приредити отпочети рад, ако на друге заборављамо.

Друго немо чекати, док постанемо толико уљуђени, да политика буде само средство за полезније народног благостања, а не само за промену капетана и шантова....

Драг. Н. Лапчевић.

Свештица. 15. Октобра 1894. г.

Прошло лето било је у овом крају, као и у целој Србији много сушно, како се не памти. Пролеће је било с почетка ветровито и за воћске радове доста неудесно. Мај и прва половина Јуна кишовито, те су страна жита доста полегла, а за тим целог лета није било више, ни росе пао ретко а пљушша је била врло јака

Усled опасног времена кукуруз је врло рђаво родио, нарочито на пластим и кршавим њивама и који је доцнао посејат, док су они који су на бољој, дубље орној земљи и раније посејали, опет боље. Оними које нису поштеле родиле су добро, али је штета што се овамо мало сеју: пролетња страна жита рђава су, нарочито поина, јер их је суша пресекла, те је врло остало сетно и штуро. Пасуљ, купус и друго поврће, прошло је од суше. Јиљаде су по нижим местима родиле средње, али су доста сагореле од жеге које нису убрзо попошене и по плавницама су родиле особито добро и сено је увеликo сврда рођо лепо, наво ретко које године, по траве за стоку прекo лета није било те је се стона намучила и сад је мршава.

Шљиве су родиле средње, али им је цена била рђава, јако их није сушио ни нескол кувао. Друге воће слабо је родило. Жирја церова но мало, бунова жена.

Као што се види ова је година рђаво родила, а пошто народ у овом крају једва над је годину добра сместити крај с крајем у рави, то ће ова година бити тешка, јер ће мало но имати жита да се купује.

Цене су свима производима врло високе на тако и стоци и шљивама који су главни производи овога краја за продају, за које сељаци новац добивају, изнова нема, пијаца нема а повчаних овлашћа је врло јака, јер је сељацима новац јако потребан за државне, општинске, црквене и др. дажије, исплату дугова, које се све више увећава, и друге животне потребе, а немајући цене својим производима, листом ће да се задужи интересантима и продаје.

Прошли зашар инвалички о михољ-дне, био је са продајом и ценом рђав.

Грађа је било у нескм селима овога среза, те је привлачну штету учинило.

Заразне је у народу и стоци средње.

Миљко Савић.

Грабовац — Ресава. 20. Октобра 1894. г.

Овај у Ресави, како које године све ило горе. Лање бејаше берба у позоришни од прелишење, а ове нам године у позоришни од киљоно.

Кишовито пролеће, усled чега су једна сејеном пролетња радова, и одсек хрђаво и сушно лето учинили су, те је неоглашивша берба земаљских производа, у овоме крају, врло слаба, нарочито берба кукуруза. Кукуруз је главна храна становништва овога краја, с тога *му се највећа пажња и обраћа.* Више од три четврти целокупног земљишта, засејане су у овоме крају кукурузом, али ипак, како је оволашња берба, као што горе рекох, врло слаба, то већина неће стићи ни за исхрану, а како ће за се што однеш и за продају.

Стрмка земља, упоредо ни с кукурузом, била су привлачна, нарочито шљивама.

Кромпир и Пасуљ су слабо родили, особито пасуљ, који ће мноси, као главну храну овога краја, морати да купују, и ако су га доста посејали, — нарочито они, који су га лане продали.

Поврће, може се рећи да су добра. Купус нам напрели је и по крушпоји и по чврстоћи, а то је зато што су све „пијусере“, поред реке Ресаве, ја су тачно и довољно заливано, то ни суша није могла да нашколи.

Виноградија, као што сам у прошлом допису нашо, у овоме крају нема, јер су пропали од „филоксере. Сва места, на којима су пређе били, засађена су стрнишном и кукурузом. Сада се спремамо да, у име Бога, подижемо нове винограде са америчком лозом. За ту цељ „Пољопривредна Ресавска задружина“, закључи је на своме расходишту, неколико хиљада америчке лозе. Из тог расадника, који ће се разуме се и повећати, узимаће приређени из овога краја лозу, те је засађивати на својим местима.

Воће у опште оне године није добро родило. *Шљиве*, које су се лане од рода сломиле, оне године нису родиле ни за јело. Овоме је узрок нешто прошло-годишња берба, јер су се, може се рећи, пре браћу граје, а камо ли грањење жетање, а нешто киша па и град, који је баш кад су у цвету биле пало.

Јиљаде због суше нису дале доста сена, но ово што је најбоље добро је. *Детелина*, која се од ове године почела ширити да сеје у овоме крају дала је добру коснбу. До ове године само су појединци дохађали у овоме селу имала „детелишта“, која су већ скоро пропала од оних посебно. Но ове године број се оних знатно повећао, јер сам само ја распродао семена од луцерке 192 кгр. Ово сам сеље добио од „Српског пољопривредног друштва“ и дрскао сам изјавити *да је од оних косиде чисто, но до сада су ми се жалила ђ домаћина, којима сам семена продао, да се и њима на „детелишта“, појавила косида*[1]). Ја ћу молно да ми се одговори, да ли се још који на другог краја жалио другству за ово, јер нисам ја сам код оних у што ја тврдо верујем, пренешена ни косом, или ветром са кога зараженог детелишта[2]).

Сточарство је у овоме крају добро развијено. У воће селу, па и у околини, граде се ко од кога може да има лепше и боље волове или коње. Обраћа се доволно пажње и на чету сиона и оваца. Коза у овоме крају има ретко.

Заразне код стоке било је неке године добро. Богиње код оваца појавиле су се Августа месеца и трајале су до пре месец дана. Против ове болести, као предупреда предузимано је калемљење (вакцинање).

У прошле доста је стоке полинсало, — а највише свиња, од „голубачке мушице.“ Против ње је са успехом употребљавао „кал“, — замљена крпа, која је претходно умочена у катран или мазут.

Цене стоци у прошле и летос биле су привлачне, но сада, — особито свињама, врло ниске, те је због тога у народу велика неочекивана осиромашења.

И *живинарство* је у овоме крају привлачно развијено. И прошле јесени и сада, сва је живина пошинсала. Зашто, познам. Једном ном комшији од 200 комада кокошији, остало је само 5., а тако је и у целом селу[3]).

Пчеларство није добро развијено. У Грабовцу пчелара свега 5 људи, и то опако, како је пчеларно, њиховога чувеђења чувеђења. Пчелари се тек толико, колико је потребно да се по некад „замеље“ ракија, и да се нађе „лек неваљало“ за лек.

---

[1]) Препоручио сам им да на зараженом месту косидају и земљу и детелину и косиду, па онда или баце на пут.

Прим. Уред. — да сиђе и детелину и вил. косиду, а земљу да ошаје оперу по детелишту и баце на сунце на пут, или код се детелина покоси, онда покрити слојем јечмене сламе, ил' сламе поваљане гвоом, па се звали да све до бокора сагоре.

[2]) Није нам познато да се ко год жалио. Биће сигурно узрок то што ш знаодите. Уред.

[3]) Да није дисентерија ил' губернулоза? Опишите под каквим се појавама болест јавља и како је изгледала? Уред.

Сачуварством ове године, није се баш нико, а то што, што писмо шаљи од кога ћемо добавити семена[1]).

Задатке су биле прено целе године, нарочито у пролеће, скупе.

Здравље код куће било је повољно.

Сила се народ заиста орањем за озимна жита и утарењем.

Време је прилично захватило.

Чеда Р. Урошевић
учит. трабовачки

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖНИЦКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XIX. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 1. Јула 1894. год. у Београду.

Биле су председници г. К. С. Таушановић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Коста Д. Главинић, Свет. Љ. Гавриловић, Паја Тодоровић, Аца М. Живковић, Анта Голубовић, Тодор Николајевић и Никола Вељковић. Као гости присуствовали г.г. Мих. Стуларевић учитељ из Толиња и Милоша Тодоровић економ из Бучуриje.

Председавао председник г. К. С. Таушановић бележио секретар М. Јовановић.

131.

Прочита се записник XVIII седнице управ. одбора. — Одбор га усвоји.

132.

Прочита се акт моравске пољопривредне подружине којим извештава друштво да се у таношњој економи не може држати предавање са којом прилицом, јер нема ни једног приређивача који би овоме прилицу могао набавити. — Одбор реши: да се упути одбору за попуњење друштвеног програма за ову годину, да поднесе свој извештај.

133.

Прочита се писмо г. Милана Т. Јовановића надзиратеља из Новог Сада којим моли друштво: смеле у оглас ставити, да ће купци из Србије, који пређу Сри. Пољопр. Друштва која њега поруче казне бити ослобођени од плаћања царине. — Одбор реши: да му се одговори да неће.

134.

Прочита се писмо г. Драг. Лапченића економа из Пожеге којим шаље 2 комада његових. „Пољопривредних бележака“ и моли да му друштво одгледе 300 примерака за 60 динара. — Одбор реши: да г. Паја Тодоровић одгледе ону књижицу и поднесе своје мишљење за сваку.

135.

Прочита се рецензија г. Љубе Којића наставника виноград. воћар. школе на књигу „Упутство за калемљење лозе као лек против филоксере“ од г. П. Стојадиновића. — Одбор реши: да се одштампа 200 примерака ових књига са рабатом 25%, по с тим, да се и рецензија г. Којићева штампа у „Тежаку“ а honorarium одређено 20 динара одсеком.

136.

Прочита се молба г. Драгутина М. Јовановића управника, београдске варошарине у пензији, којом моли, да му друштво да на пробу једну ручну варошицу стару коју има у свом магацину, па ако буде за његову употребу плаћаће до 70 динара, ако је друштво не би оценило скупље, иначе да прати машину у оном стању у ком је и узео буде. — Одбор реши: да му се уступи за 70 динара и ако му се учини употребљивом да позади одмах положи.

137.

Прочита се писмо г. Александра Штрауса заступника I. мађарске акцинпарске заборске пољопривредних справа, којим нуди друштву у „повлашћеној“ једно отоварајуће справе, а на основу друштвених поруџбина. — Одбор реши: да се прелимино цењити сплитској изради и цене, па ако резултати буду повољни ступити у даље преговоре.

У одбор који ће солидност да цењити изабрани су: г.г. Свет. Љ. Гавриловић, Вучко С. Богдановић и Никола Вељковић.

138.

Прочита се предлог г.г. Свет. Љ. Гавриловића и Аце М. Живковића:

1. Да и пољопривредно друштво, као најстарији фактор привредног напретка у земљи, достојно буде заступљено при свечаном чину освећења заставе пола јахача „Краљ Михаило“ који ће се извршити 2 Августа ове године у Шапцу.

2. Да друштво одликује и заставу са златним гранама, на коју ће бити „сноп жита и срп,“ а која ће се на место бечвара намештала овде, где се руком котва од заставе држи. — Одбор усвоји прву тачку предлога, а по другој реши: да се у место гранне поклони за ставни фонд свиду пола јахача 200 динара у злату приликом освећења заставе.

А лице, које ће друштво у овој свечаности репрезентирати изабране се доцније.

139.

Прочита се напомена секције за ратарство по предлогу г. Љубе Којића о неопходно као да се помогне нашим виноградима да што пре набаве и што пре заштите своје винограде америчком лозом. — Одбор реши: да се решавање по овом предмету стави на дневни ред за идућу седницу.

ЗАПИСНИК XX. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 6. Јула 1894. год. у Београду

Биле су: председник, г. Коста С. Таушановић, потпредседник, г. Јаков А. Марковић, благајник, г. Вучко С. Богдановић; Чланови одбора: г.г. Др. Марко Лено, Коста Гавановић, Душан М. Симић, Паја Тодоровић, Ацо Живковић и Никола Вељковић.

Председавао председник, г. К. С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

140.

Прочита се записник XIX редовне седнице. — Одбор га усвоји.

141.

Г. Ацо Живковић чита извештај о прегледним пчеларницима, који су пријављени за такмичење и предлог оцењивачког суда за награде. Извештај гласи: „Решењем управног одбора од 5 Маја ове године, потписани су одређени да прегледу и оцени пријављене пчеларе са поштењима покретног сата, који су пријављени за узимању права стечају од пр. год. и то из округа ваљевског и подунавског и да према извршеном прегледу и оцени досуде одређену награду друштвену у 250 дин., опом пчелару, чији је пчелиник најбољи.

Пошто су потписани поверени ми посао извршили у другој половини прошлога месеца, то ниду част о извршеном прегледу и оцени поднети управном одбору, следећи извештај:

I. У срезу посавском, округа ваљевског, прегледали су пчеларнице:

1) Милоша Марјановића, свештеника из Обреновца, који пчелари од 1890 год. и на дан прегледа је имао 44 кошнице са покретним сатом и 22 кошнице са непокретним сатом (вршњаре)

2) Паје С. Вуковића, земљодесца из Зворнике, који пчелари од 1888 год. и на дан прегледа имао је 22 кошнице са покретним сатом и 28 кошница са непокретним сатом (вршњаре)

II. У варошп Ваљеву, прегледали су пчеларници:

1) Животе Миловановића, свештеника, који пчелари од 1889 г. и на дан прегледа је имао 80 кошница са покретним сатом.

---

[1]) Требало је тражити од министарства народне привреде, јер је оно ове године страницама одузело повластицу, а колико знамо није ништа урађено, да се осигура тој грани производње у земљи — остаплно, а то је и на какво напредак.

2) Алексе Ненадовића, пореклом, који пчелари од 1889 год. и на дан прегледа је имао 20 кошница са покретним сатем.

3) Ваљевске околружне Српског Пољопривредног друштва, који пчелари од 1891 год. и на дан прегледа је имала 20 кошница са покретним сатем.

4) Милована Поповића трговца, који пчелари од 1890 год. и на дан прегледа је имао 20 кошница са покретним сатем; и

5) Браће Атанацковића, трговаца, који пчеларе од 1892 год. и на дан прегледа су имали 11 кошница са покретним сатем и 9 кошница са непокретним (оришара).

III. У срезу Подгорском, окр. Ваљевском, прегледани су пчелињаци:

1) Мирјана Стуларевића, учитеља из Бељија, који пчелари од 1890 год. и на дан прегледа, имао је 36 кошница са покретним сатем.

2) Стевана Поповића из Драчића, који пчелари од 1893 год. и на дан прегледа, имао је 22 кошнице са покретним сатем.

3) Јоке К. Хаџића из Ваљева, који пчелара у селу Бујачићу од 1891 год. и на дан прегледа, имао је 20 кошница са покретним сатем.

4) Стевана Теодосића из Ваљева, који пчелара у Грацу од 1891 год. и на дан прегледа, имао је 20 кошница са покретним сатем.

5) Михајла Вићентијевића, свештеника из Петњице, који пчелари од 1890 год., и на дан прегледа, имао је 39 кошница са покретним сатем; и

6) Радомира Поповића из Поцуквића, који пчелара од 1891 год. и на дан прегледа, имао је 26 кошница са покретним сатем.

IV. У срезу колубарском, окр. ваљевском, прегледани су пчелињаци:

1) Илије Поповића, свештеника из Бабајића, који пчелара од 1891 год. и на дан прегледа, имао је 48 кошница са покретним сатем и 13 кошница са непокретним сатем; и

2) Милутина Жујовића, свештеника из Врачевића, који пчелара од 1889 год. и на дан прегледа, имао је 25 кошница са покретним сатем и 49 кошница са непокретним сатем.

V. У срезу колубарском, окр. Подунавском прегледани је пчелињак:

Милоја Стаменића из Смрдаковића, који пчелара од 1890 г. и на дан прегледа, имао је 20 кошница са покретним сатем.

По извршеном прегледу свију пчелињака, потписани су нашли, да је пчелињак Мирјана Стуларевића учитеља Бељинског најбоље уређен, и њему досуђава друштвену награду, одређену за такмичење у овој години, у суми од 250 динара.

Но с обзиром на то, да поред пчелињака Стуларевића, заслужују особиту пажњу и пчелињаци: Животе Милосављевића, свештеника из Ваљева, Илије Поповића свештеника из Бабајића, Алексе Ненадовића пореклом из Ваљева, Радомира Поповића свештеника из Поцуквића, Мирјана Вићентијевића свештеника из Петњице, Подружине Српског Пољопривредног Друштва у Ваљеву, Милована Поповића из Ваљева, Јоке Хаџића из Ваљева, Милоја Стаменића из Смрдаковића Милутина Жујовића свештеника из Врачевића, Стевана Поповића свештеника из Драчића и Милоша Марковића свештеника из Обреновца; потписани, имају част предложити управном одбору, да изволи одобрити и решити:

1. Да се Животу Милосављевић свештенику на Ваљеву, као покретач и оснивач рационалног пчеларства у округу Ваљевском, одликује друштвеном похвалницом.

2. Да се за добро уређење својих пчелињака, одликују друштвеним похвалницама: Мирја Поповић из Бабајића, Алекса Ненадовић, пореклом из Ваљева, Радомир Поповић свештеник из Поцуквића, Мирјана Вићентијевић свештеник из Петњице и Милутин Жујовић из Врачевића; и

3. Да се за узорни труд око уређења својих пчелињака награде са по поленцијом пчеларских спраза, Подружини у Ваљеву, Милован Поповић и Јока Хаџић из Ваљева, Милоје Стаменић из Смрдаковића, Стеван Поповић из Драчића и Милош Марковић из Обреновца.

Из свега до сада изложеног, јасно се види, да је рационално пчеларство у окр. ваљевском ухватило јаког корена, зашто на прави место признала заслуга Животи Милосављевићу свештенику, а на другом српском Пољопривредном Друштву, што је створило могућност такмичењу пчелара у окр. Ваљевском, то је таме са незнатним сумњама изазвало таквичаре пчеларе: да обављају ред, а њихове околине побудило пољопривреднике да почну рационалније пчеларити но до сада, о чему посебе јасни и многобројни доказ у многима местима ваљевског округа и од којих се посебитим задовољством и похвалом да поменом Марка Ђедовића из Стубла, свршеног ђака основне пољске школе, који је после практичног рада око пчеларења у школи око свога учитеља Стуларевића, по свршетку школе отворио рационално пчеларење на свом имању, као утеглени пчелар у својој околини; зашто предлажемо, да га Српско Пољопривредно Друштво одликује одличне наградом: са једном шестрељицом и тиме покаже, да оно о свима пољопривредницима води рачуна, а његовим друговаима да увиђе дуг, који треба да иду, те да се одуже и школи и свом учитељу, Стуларевићу. На закључетку овог налаг извештаја конституђуће: да је Српско Пољопривредно Друштво у свом раду око таквичења пчелара у окр. Ваљевском жељају циљ и постиги успех постигло, сматрано за своју дужност, скрупути пажњу овоме Друштва, да и у будуће води строг рачуна о разноју отпочетог рационалног пчеларења у окр. Ваљевском, и да сваки спавка пустано да се ово постепено разлија а све сметње да се отклањају. — Одбор усвоји изештај с тим, да се по предлогу оцењивачког суда, потребан број колонија пчеларских справа набави и исплати из кредита одређеног за потпомагање пољопривреде

142.

Г. Душан Спасић члан одбора, поштo нијан, да је постигнут споразум са подружином обреновачком, у погледу, прирећивања изложбе говеда домаћег соја у Обреновцу, а тако исто и са општином обреновачком за пружну помоћ у месту и материјалу, шта више, са особитим задовољством изјави, да је општина обећала и новчану, помоћ. За награде, прочита напрт, изложбеног програма, који гласи:

„Под највишим заштитом Његовог Величанства Краља Србије Александра I. Српско Пољопривредно Друштво приређује изложбу говеда 28 августа ове год. домаћег соја у Обреновцу, са овим распоредом и одредбама:

А. одељење

*Краве са оплодитељем телади*ма. Награда има 8; и то: I. наградa 200 дин. (општине обреновачке) II-га награда 120 дин., III-ћа 90 дин., IV-та 70 дин., V-та 50 дин. VI-та 40 дин., VII-ма 30 дин. и VIII-ма 20 динара.

В. одељење

Јунице и јунци који нису старији од 2 год. а још нису сваривали. Награда има 5; и то: I-ва 250 дин. II-га 150 дин., (општине обреновачке) III-а 100 дин., IV-та 80 дин. и V-та 50 динара.

В. одељење

Јунице и јунци старији од 2 год. могу бити сваривани. Награда има осам и то: I-ва награда 150 дин. (општине обреновачке) II-га 120 дин. III-ћа 100 дин. IV-та 80 дин. V-та 60 дин. VI-та 40 дин. VII-ма 30 дин. VIII-ма 20 динара.

Г. одељење

Сва остала говеда домаћег соја, која не спадају ни у једно од предњих одељења (говеда испод 2 год. која су сваривала, тегљени волови, утовљена говеда) Награда има осам; и то: I-ва награда 120 дин. II-га 100 дин. (општине обреновачке) III-ћа 80 дин., IV-та 60 дин. V-та 50 дин., VI-та 40 дин. VII-ма 30 дин. и VIII-ма 20 дин.

Примедба: 1. Најбоље грло из предњих одељења, награђено ће место прве награде, главном наградом Српског Пољопривредног Друштва од 300 дин. у новцу, а излагач још и похвалницом. — 2. Награде ће се исплатити у новцу, или у пољопривредним справама. — 3. Излагачи, чија грла добију 1 или II награду, на ће би хтели да их приме у новцу или справама, одликоваће се похвалницама, место награде — 4. Сем награда у новцу или у справама, излагачи ће се наградити одговарајућим прибором.

Д. одељење

Сва говеда домаћег соја, која не конкуришу за новчану награду. У овом одељењу могу учествовати и сва говеда домаће — странице својина (меленi). Излагачи ће се одликовати похвалницама.

Одељење пољопривредних справа. Сва справе, које ће се дати као награда излагачима, биће изложене на изложбеном простору, и са овима за приуготовљавање ниће рађиће се за све време изложбе.

Опште одредбе.

Право учешћа у изложби имају сви сопственици говеда на целоме округу Пальевском, из срезова: Посавског и Колубарског окр. Подунавског и поморског окр. Подримског. Ну, изложена грла имају бити у њиховоме притежању најмање три месеца, а отељена у Србији.

Пријава грла за изложбу. Ко жели да изложи своја говеда, треба зато да се пријави „Привременичком одбору у Обреновцу,“ до закључно 20 августа. Пријавити се може писмено или усмено. У писменој пријави треба тачно да стоји, шта ће изложити, време предаће расподеру.

Доношење грла на изложбу. Зои излагачи треба да доведу своја грла на изложбу (вашариште обреновачко) 28 августа до 8 часова пре подне. Ко до тога времена не доведе своја говеда, неће се пустити на изложбу. При уласку на изложбу, сваки мора своја говеда водити тако, где ну наложени редитељ каже и тако их добро чувати. Говеда ће се на изложби постројавати по отделењима; зато, ко на изложбу доведе говеда по разним отделењима, мора имати чувара за свако отделење, јер неће моћи да чува говеда на разних отделења један чувар и на једном месту. — Желети је, да излагачи стоке и чувари буду пристојно одевени и обучени.

Распоред свечаности 27 Августа: Пре подне „привременички одбор“ дочекује госте са страже и распоређује их по становима. После подне у 3 часа концерат на добру пољопривредне подружине. У вече заједничка вечера у парку. 28 Августа: Пре подне оцењивачки суд почиње свој рад у 8 часова. У $8^1/_2$ часова служба божија. После службе Божије полосвећење на изложби, по том преглед изложбе. Чим оцењивачки суд сврши оцену, грла ће се по отделењима провести испред трибине оцењивачког суда. Ту ће се награђења видати награде, а остали излагачима поклоне. У подне заједничка ручак. После подне народно весеље на изложби. У вече играница у парку на подружинском новцу.

29 Августа: Привременички одбор исправља госте са страже. — Одбор усвоји нацрт у свему с тим, да се одмах приступи даљем раду.

ЗАПИСНИК XXI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 15. Јула 1894 г. у Београду.

Беше су: председник г. Коста С. Таушановић, потпредседник г. Јанко А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Коста Д. Гавановић, Живорин Јовићевић, Свет. Љ. Гавриловић, Паја Тодоровић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао председник г. Коста С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

143.

Прочита се мишљење и одлука секције за ратарство, по предлогу г. Луке Којића о мерама, које би требало предузети, да се нашим виноградарима олакша набавка лозе, рани подизања нових, на место оних оболелих од упропашћених винограда; које гласи:

„Секција је на своме састанку 24 ов. м. прочитала предлог г. Којића и донела изнесене одлуке по томе предмету.

I. Секција се потпуно слаже са мишљењем и општим погледима г. предлагача, односно лакшењем стања нашега виноградарства и с тога и она налази, да је потреба и то хитна, да се јаче и живље ради на обнављању и подизању нашега виноградарства.

II. Секција налази: да досадањи ради на заснивању државних расадника америчке лозе и производња те лозе, ни из далека није постигнута могућност: да се наши виноградари и пољопривредници задовоље количином те лозе, у циљу подизања нових винограда, ни у оноликој количини, колико они сами потражују, а како ли, да им се стави на расположење и више, но што они сами налазе да им треба.

III. Секција је мишљења: да Српско Пољопривредно друштво треба да остане и даље активно у раду, на подизању нашега виноградарства остављајући њао до сада, да само Министарство Народне Привреде ради све, што се у том правцу још ради; већ да је потребно и опрадано, да и оно прими учешће и то живо учешће у том раду, разуме се, споразумно с Министром Народне Привреде.

IV. Примајући учешће у томе раду, друштво но мишљењу секције, треба да пресаље Министру Народне Привреде потребу живљега и јачег рада на подизању нашега виноградарства и да му како мере за потпомагање тога рада, предложи за сада следеће:

1. Да се произведена америчке лозе пространство прошири и убрак колико је год то могуће у сналишњим државним расадницима.

2. Док не буде довољно лозе америчке у државним расадницима, да Срп. Пољопривредно Друштво споразумно са г. Министром Народне Привреде и уз материјалну државну помоћ, набавља потребну количину са стране и да се та набавка чини већ у току ове године односно за благовремено сађење у почетку идуће године.

3. Да цена америчке лозе из државних расадника, па и оне са стране набављене, буде што умереније и ниже, и да се лаје чак и у пола цене самим оном земљодељцу, који се обавеже, да посиче најмање 1000 (хиљаду) чокота на једном месту, и да се осим тога врши бесплатна експедиција и даје бесплатан превоз железницом до најближе њој станице.

4. Да се општим земљиштима претходно одреди и утврди за све виноградске крајеве, које врсте америчке лозе треба подизати, па те само и препоручивати и давати;

5) Да се више ради на обуци у калемљењу америчке лозе и да се ради тога редовно и свагда кад треба држе практичне курсове о томе на сеоме државним расадницима америчке лозе и код свију пољопривредних школа, и да се, осим тога, нашињу парочити калемари у појединим виноградским местима да безплатно дају поуке о томе; и

6) Да се на време спреме и оштампају кратка упутства са сликама о подизању винограда америчке лозе, па да се дају бесплатно свакоме, ко се тога рада прихвати.

V. Секција се не сагласила са предлогом г. предлагача, да се за сада држи парочити виноградски збор, ради сазивања „привременичког“ конгреса о којима се виноградска борс при подизању винограда на америч. лозе. „Јер су те потребе и тешкоће и онако доста познате. Место тога, друштво треба да потражи изнетиће од својих подружина и појатке о томе.

VI. Секција се не сагласила ни са предлогом, да се нашему од стране друштва изасланом на изложбу и виноградском конгресу у Лозу, поште му је у своје време поднесени извештај, о раду прошлог виноградског конгреса у Мошорину, него да се прибави у своје време штампани извештаји са тс изложбе и конгреса и њима се користити, у колико се и шс може тицати. Место тих изасланика, секција држи, да ће више користити, ако се руководиоци наших расадника изашљу ма и у обližње стране расадинке, које су призната као њихни и са добрим резултатима, те да их прегледу и сами се науче.

VII. Осим свога мишљења и одлука изложених горе поводом предлога г. Којића — у секцији је изнесен нов предлог: да и Срп. Пољопривредно Друштво треба да има у околини Београда своје опитно поље, за све остале опште ће и оне, америчке лозе и за обуку наших људи праве лица из и самих стручњака.

144.

Пошто је тачка по тачку, овог мишљења и и одлука секције претресена. — Одбор је усвојио све тачке изнештаја, осим тачке V-ше јер и ако и сами управе друштвених увиђа важност изнесеног предлога од стране секције, ипак је приволљење овога предлога у дело, за сада немогуће, због оскудице у материјалним средствима, с тога се одлучне остварење овога, до бољих прилика.

145.

Прочитане се молбе: Стевана Петровића, Анселнија Голубовића и Гаје Шкабића, којима моле, да им се дозволи да могу преко Срп. Пољопривредног Друштва набављати казане, за печење ракије од својих шљива. — Одбор реши: да им се одобрава набавка ових справа и за их могу на друштвену каресу унети.

146.

Прочита се писмо пчеларско-воћарске задруге за округ моравски којим моли друштво, да изволи што пре изволити своја изасланика г. Живановића, да прегледа и изабере земљиште, за обавезне задруг. послове. — Одбор прими и зна̂њу, с тим, да г. Живановић оде, кад му његови лекарски послови дозволили буду, и ако је могуће што пре.

147.

Прочита се извештај г.г. Паје Тодоровића и М. Јовановића о контролеру шеталице „Континентал“ коју је преко друштва набавио г. Вића Радовановић весном из Војнца. — Одбор прими к зна̂њу, с тим, да се у изводу штампа.

147.

Прочита се реферат уредништва Тежаке за награду чланака, штампаних у Тежаку од броја 14 до 28 закључно, у овој години. — Одбор приступи оцењивању штампаних радова и према томе одреди и награде.

СПИСАК

Радова које је садањи уредник „Тежаке" примио при преузимању уредништва.

(наставак)

35. Из историје виноделља Бл. Тодоровић.
36. Утопљеник Јов. Голубовић.
37. О чему треба да се брине земљорадник Н.
38. У прилог мар. образов. М. Т. Ј.
39. Облагорођ. лошијих сор. дувана Св. Ђ. Гавриловић.
40. Још једно средство за рашч. сточар. С. Кучинарић.
41. Храњење и нега дом. стоке П. Стојадиновић.
42. Чишћење и бактрење жита Спас Јовановић.
43. Гноживе као ђубре за њиве Божидар Миладиновић.
44. Развитак пчелар. у Клинцу Драг. Н. Лапчевић.
45. Нешто о опшама Срет. Јазаревић.
46. Школ. башта С. Кучинарић.
47. Културно земљиште Гргошић.
48. Ракија подаци.
49. Прикладе за књигу: „Практична пчелар за почетнике и свакога од П. Перишковића и од Милана В. Поповића пчелара.
50. О осушивању плавоших земаља од Благ. Д. Торошића.
51. Које користи има пољопривредник од коња, кад их сам гаји и за што при том треба да пази.
52. О чему да се брине земљор. за време пораста усева? — превод.
53. Подизимо шикаре за спој. стоку Мако. Т. Богошић.
54. Требамо сејерушу са наших њива „ „
55. Како ћемо пресо зиме крушке и јабуке сачувати.
56. Пепео од шљива.
57. О подизању шљива од жила и пањева.
58. Ракија од дренљина од Р. М. С. Пешића.
59. „ „ ракија леба „ „ „ „
60. „ „ трешњака „ „ „ „
61. Вино од дренљина.
62. Не напуштајмо зиме стоку без хране и топлоте од Р. М. С. Пешића.
63. Шкоди ли земља каква утицаја на производњу снагу семена? од Бл. Тодоровића.
64. Поука о гнојењу земља за наше пољске усеве од Ник. Јов. Сарачевића.
65. Мало о клотном питању Влад. Кушаковић.
66. Кинеска и америкаиска копшица најновијег система од Беле Ватороишћа.
67. Полатни о пољопри. у окр. ужичком од М. Т. Богошца
68. „ „ „ „ „ Црној реци од Мил. Ј. Петровића.
69. „ „ „ „ „ пишкој околини од Јак. Големовића.
70. „ „ „ „ „ окр. ужичком од Јов. Голубовића.
71. „ „ „ „ „ Доњем Пеку и његовом пореčју (из 1889 г.) од Свет. Вучковића.

ОБЈАВА

На добру срп. пољопривредног друштва код Шапца, отпочеће се најпре и продаја воћних и украсних садница од 15 Октобра и продужиће се дотле, докле само време за то дозвољавало буде. Зато се моле поручиоци, који су вољни набавити саднице са овог добра, да се благовремено јаве са својим поручбинама како би им се исте на време отправити могле.

Цене су садницама потпим и украсним:

Јабуке калемљене 1. ком. (садница) 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин., 1000 ком. 400 дин.

Крушке калемљене 1. ком. 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин. 1000 400 дин.

Дуње ком. по 60 пр. дин.

Мушмуле ком по 60 пр. дин.

Кајсије 1. ком. 80 пр. дин. 100 ком. 75 дин., 1000 ком, 700 дин.

Бресиве ком. по 80 пр. дин.

Шљиве калемљене пожегаче (мађарке) 1 ком. 60 пр. дин., 100 ком. 50 дин. 1000 ком. 400. д.

Чокешњина крушпја од прве ком. 60 пр. дин., 100 ком. 55 дин., 1000 ком. 500 дин. Преко њиде засебном погодбом.

Трешње и Мараше 1 ком. 80 пр. дин., 50 ком. 35 дин.

Орасе, 1 ком. 80 пр. дин. 20 ком. 14 дин., 500 комада 250 динара.

Дудови, 1 ком. 40 пр. дин., 10 ком. 3 дин., 100 ком. 20 дин. Шапуд 1 ком. 1 дин.

Кестење питомо, 1 ком. 80 пр. дин. 50 ком. 30 дин., 100 ком. 50 дин.

Шибље за ограде:

Багрема обични бели. 1000 ком. 12 дин., 5000 комада 50 динара.

Дудови 1000 ком. 20 дин.

Поморанџаста трн (Maclura Aurantiaca) трогодишње садинце 1000 ком 60 дин.

Украсно дрвеће:

Кестен дивља са белим, жутим и црвеним цветом 1 ком. 1 дин. 50 ком. 45 дин., 100 ком. 80 дин.

Багрем округли високо калемљен и одрасли.

Багрем калемљен пуп. цвета 1 квантет 1 ком. 1 динар.

Багрем калемљен ружичв. цвета II кв. 1 ком. 80 пр. дин.;

Багрем калемљен белог цвета, 100 ком. 1 кв. 90 динара; 1 70, III 50 дин; 1000 ком. 1 кв. 800 дин.; II 600, III 400 дин.

Цвета преко целог лета парочито за пчеларе.

Багрем обичан некалемљен, I кв. 1 ком. 40 пр. дин., II кв. 30 пр. дин. III кв. 20 пр. дин.; 100 ком. 1 кв. 80 дин. II 20, III 15 дин.; 1000 ком. I кв. 250 дин., II кв. 150 и III кв. 75 динара.

Катална, 1 ком 40 пр. дин. 100 ком. 30 дин., 500 ком. 100 динара.

Најасен 1 ком. 40 пр. дин., 20 ком. 6 дин.

Остале производе по ценовнику, који се сваком шаље на захтев и бесплатно.

Трошкови око подвоза и паковања, падају на терет поручиоца. Паковање рачуна се само по коштању.

Цена малим огласима: Од петит врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Из виноградске праксе. — Одакле то долази да неки воћи вопрћа под неком добро, а код њиног хрђаво успевају? — Како су подизане и уређене биле задружне куће и стаје и како се даље подижу. — Вино од калемљене лозе. — О њиној вредности сламе и плеве. — Шумска политика. — Услови здравља и узроци болести домаћих животиња. — У прилог увођењања земаљског коњарства. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — Подлистак. — Списак. — **Објава.** —

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТЕЛАТЬ И РЕДОВИСЕ

УПУЋУЈУ СЕ

СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ

У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију

НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОНШТЕ ДОБИТАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТН. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:

НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 44. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 13. НОВЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КРАВАМА МУЗАРАМА НУЖДАН ЈЕ — МИР!

Нигде се тако брзо и осетно не указују хрђаве посљедице нереда и нечистоте, као у штали, у којој негујемо нашу стоку, наше благо, наш мâл. На првом је дакле месту нужна чистота.

Стоку, нарочито млечну и теглећу, не држи ни један домаћин украса, или бêса ради, него зато, да му доноси вајде, да му буде од користи.

Једна крава, увек је здрава врећа, из које се у свако доба у толико више извадити може, у колико се у њу буде више сипало; па и опет зато има и крава својих особених ћуди, својих праведних зактева, којима мора домаћин одговарати, које мора испунити, ако хоће од своје краве да има што веће користи. Најглавнија јој је ћуд, најозбиљнији зактев: да се у свакој прилици на њу добро пази и да се непрекидно добро негује.

Стоку своју треба волети; њу не треба сматрати као неко нужно зло; њој мора домаћин бити одан као свом чељадету; с њом треба благо, љубавно поступати, скоро као и са својим домаћим чланом, јер она врло добро осећа кад се с њом лепо, а кад нечовечно поступа; она уме према томе и да се понаша: да зло злим, а да добро добрим враћа; она увек дује — што но реч — „шљиве за брашно.“

Домаћин треба, кад прибављена нова грла стоке у своју шталу уведе, да се пре свега и на прво место постара, да тој стоци упозна природне особине њене, па према томе да с њом и поступа. Што стока најволије, то јој треба и учинити; што не воле, нетреба јој ни чинити; што не трпи, треба од ње уклањати; што не подноси, треба избегавати. Јест, драги мој домаћине и читаоче, тако треба стоци, а нарочито крави угађати, од које хоћемо и доста и доброга млека, добру, лепу и здраву телад.

Посматрајте само једну здраву краву, кад је на добру пашу истерате; она ту са задовољством језиком хвата и превија, а зубима кида ону лепу траву и мирисно цвеће; што одкине, то одма и прогута, а кад се задовољи и свој бураг напуни, она прилегне и одпочне да „прежива.“ За тај циљ она тражи склонито и *мирно* место по самом природном нагону, а према природној потреби, да на миру поједену храну пробави. Она ту два посла свршава: она се и одмара и врши важан и озбиљан посао преживања. — Погледајте је сад, кад би је у том послу неко стран, неко псето или стран човек узнемирио, шта ће она да ради. Она ће с места прекинути преживање, па ће онда ђипити и на пса јуришати, а од страног човека ће побећи.

Кад би је на тај начин у одмору и преживању чешће неко узнемиравао, онда ће највише осетити домаћица, кад јој крава с вечери на мужу дома дође. *Преко дана узнемиравана крава, много ће јој мање млека дати.*

Ко има једну или две краве само, а нема подесног ни заграђеног напњака, где би музаре од јутра до вечери у миру проводиле, пасле, преживале и од сваке напасти склоњене биле, тај треба, ако хоће да добије што више и што бољег млека од својих крава, да их код куће у штали држи и да им спреми све удобности, како ће их у свима потребама задовољити, а оне ће му на свему обилно захвалити множином и добротом млека.

Ево како ће то најбоље учинити:

Пре свега треба да их посведневно редовно изјутра у 6 сати добро напоји; вода несме бити преладна, а да би боље пиле, треба у воду сасути и добро промешати ситне соли, — 40—50 грама дневно. Тако ће, не само у сласт ту воду посркати, него ће и боље огладнети и навалити на ону храну, да их је задовољство и уживање гледати. Али им треба и добру храну дати: добро, по могућству с детелином и мало с мекињама, ил' прекрупљеним овсем помешано сено. Одређену храну треба им поделити на два, највише три оброка. Први оброк треба им дати одма после напоја; у подељеним оброцима слађе једу и не расипају. Храну треба и зготовити, т. ј. дати сено у виду сечке, па ће онда и боље пробавити и неће растуривати; дакле боље ће и без штете сву храну потрошити, а и то све иде у прилог домаћину.

Тако нахрањене краве треба сад оставити на миру, треба врата од штале затворити, да их нико не узнемирује, да им одмор и преживање нико не прекида, јер тај мир и покој много упливише на одлучивање млека. Треба их само после најести из прикрајка посматрати, како једна по једна на простирку прилежу, а онда у највећој тишини одпочне преживање и ригање.

У том њиховом послу и задовољству треба их оставити на миру све до подна, па их понудити с мало хране; но ако би видели, да им се не једе, не треба их силом нудити; слађе ће јести с вечери. Лети и зими треба их и на подне појити.

У 6 сати у вече, треба их исто онако напојити и нахранити, као и јутрос што је чињено.

На овај начин у *миру* храњене краве, даће више и бољег млека, него кад би се истеривале на пашу. Но и ако се већој количини млека поглавито приписује оном добром напоју, опет је зато највише томе допринела она удобност и *мирноћа*.

Овако се хране и краве на имању књаза Шварценберга, на ком се имању прави чувени сир, а на ком сам и сам практиковао; овако су с врло добрим успехом хранили и свч они, којима сам тај начин препоручивао, а сад га и овим путем свима и свакоме препоручујем, да се с њим користе.

Али овом згодном приликом и једно сравњење.

На имању аустријског ерцхерцога Албрехта, где сам такођер практиковао, беше прописан овај начин храњења: Тачно у 5 сати изјутра, давало се свакој крави $2^1/_2$—3 килограма увек доброг, одабраног сена (лети с детелином); у 9 сати пре подне полагало се то исто по други пут, а после овог другог оброка, истеривале су се краве на водопој. У један сат по подне, давана им је овсена ил јечмена слама; у 5 сати добиле су сено, после ког су истериване на водопој, а у 9 сати у вече, добиле су опет сламе.

У сравњењу с начином храњења код Шварценберга, Албрехтове су краве много мање и тањег млека давале.

И најновијим опитима посведочено је, да је и за стоку боље, кад се ређе, а добро храни, него чешће а лошије, а при ређем храњењу остаје и више времена за боље преживање, относно за бољу изупотребу поједине хране; уз то је посведочено и то, *да је код крава музара на прво место нуждан још и подпун мир за удобно преживање и боље одлучивање млека.*

Радић.

ПРЕКОПАВАЈТЕ БАШТЕ!

Потрошњом поврћа, празни се једна по једна леја у повртњаку, док нам се на послетку не испразни и цео повртњак. Али ми не треба да остављамо тако празне леје, да непрекопане презиме, ми треба да их с више разлога прекопамо одма чим са њих поврће скинемо, чим их испразнимо, тако ће нам и лакше пасти, кад једну по једну будемо прекопавали, него кад би оставили, да их под зиму све на једанпут прекопамо.

Велике су добити за нас, кад леје пре зиме прекопамо.

Ситне штеточине, који су се у земљу завукли да презиме, па да нам на пролеће опет измиле и штету чине, не можемо беље утаманити, но сад, јесењим прекопавањем. Неби нам с пролећа ни преко лета толике силне летеће и пузеће штеточине досађивале, кад би сваки домаћин за времена на то помишљао, и свој повртњак још с јесени добро прекопао. При прекопавању избацили би те скривене штеточине на површину, па бих одма и убили, а што ми неби видили, видило би их оштро птичије око, па би их птице појеле, а јаја би им поништила зима и мраз.

На овај би начин знатно умалили број тих штеточина, нарочито ровица, који нам по повртњацима грдне штете чине. Сад је већ настало време, да се тај рад одпочне, а осим тога знатно се и земља поправља, кад се до зиме бар једанпут прекопа. У напреднијим земљама прекопавају своје повртњаке и два пута до зиме, јер тачно воде рачуна о ономе што им је корисно. Они знају, да с јесењим прекопавањем тамане штеточине; они знају, да се с јесени прекопана земља напије довољно ваздуха и зимње влаге, да се тиме оплођава; они знају, да мраз преко зиме и најчвршћу земљу издроби и уситни, и онда бива способнија за примање сваковрсног поврћа с пролећа; они знају, да зимњом влагом добро и дубоко напојена земља много боље

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ
ANISOPLIA AUSTRIACA
(штеточиња-инсект — стрмних жита).

(наставак)

Према овоме једноликост ових ситних животињица има за нас како теоретичког тако исто и практичког значаја, јер, док је она најјача у првим метармофазама њиовим, нпр. као ларве, ми у таквом стању можемо врло лако побрвати штетоносне са нештетоносним на предузимати мере за тамањење и таквих, од којих нам никаква опасност не прети.

За то ми ћемо се овде да зауставимо на упоређењу ларве житнога метиља (како је не би помешали при тамањењу) са ларвама других тврдокрилаца, које су веома сличне са његовом ларвом, као што су нпр. из исте фамилије Scarabacide група Melolonthini и Cetoniini и род Rhizotrogus. У оваком случају треба имати на уму:

1). Да је код ларве Cetoniini сразмерно мања глава, а последњи прстен тела кратак, једноставан (а не раздељен) и на доњем крају има распоређене у одређену слику бодљике;

2). Да ларва гундеља (Melolontha) и јунскога тврдокрилца (Rhizotrogus) има у чмару троугласте преградице, које одоздо имају две шупљине;

3). Да ларва јунскога тврдокрилца (Rhizotrogus) има шире тело, крупнију главу, а други и трећи коленац сежњака по дужини скоро подједнаке и три последња пара шупљика за дисање — трахеји — мања у сравњењу са осталима;

4). Да ларва тога истог јунског тврдокрилца има на средини оног обраслог с бодљикама дела на телу, с доње површине последњег прстена, голо уздужно пољанце, које је с бокова окружено не са савијеним већ са хоризонталним чекињицама код којих су врхови обрнути право к том пољанцу, и

5). Да та ларва нема (сл. 7) оног карактерног округлог пољанца, којим се управо и одликују ларве Anisoplia austriaca, и које се налази на горњој површини задње половине последњега прстена на телу. —

Слика 7.

За даљу карактеристику ларве Anisoplia austriaca ваља да поменемо још и ова њена својства. Она се може доста дубоко да зарива у земљу и обично се налази на оној дубини, до које стрмнине продиру са својим корењем, т. ј. на 12—14, см. јер обично на тој дубини и женке смештају своја јаја. Но бива да их можемо наћи и на дубини од 8, с м. ако је земља влажна; у опште у колико је земља обрађенија и ровитија, у толико се и оне дубље завлаче у њу за храном. За храном им, по речима професора Линдемана, искључно служи корење младих стрмнина, дивљих и питомих. Ми ћемо се за сад на овоме зауставити, јер ће доцније о свему овоме бити опширнија разговора, кад будемо детаљније претресали живот Anisoplia austriaca у свима његовим метармофозама, и тражили средства и мере против њега за сваку фазу у његовом развићу.

У овоме првоме чланку остаје нам да проучимо још историју његова појављивања и географско распрострањење његово,

одељења пролетњој сушн, — све ово то вапију, па по томе и раде, а ми наше земљорадничке братске и пријатељски опоменимо да се и они на њих угледају и одлучно, у своју корист, да прекопавају сад већ своје баште, како ће им спремање и чистије предусрести пролећно сејање и садење!

Радић.

ВОЋАРСТВО У УЖИЧКОМ ОКРУГУ.

Где год пађеш згодна места,
Ту дрво посади!
А дрво је благодарно,
На ће да награди. —
Награднће изобилјем
Леда, пола свога,
Награднће, било тебе,
Било брата твога.

Змај Јова.

Нема сумње: да је воћарство важна привредна грана, која је у напреднијим државама давно постала предмет особите пажње од стране државне управе. О томе нам јасно сведоче многи примери из давене и скоре прошлости. Но у томе погледу, међу свима земљама, Америка, која је у свима правцима земља од напретка, заузима прво место. Она је, нарочито у последње доба, учинила огромни корак у унапређењу воћарства, те је тако створила нов, јак извор у својој домаћој привреди.

Пралике на унапређење и развијање воћарства у нашој земљи, узевши у опште; врло су подесне. На и ужички округ, с малим изузетком, не одступа од тога правила. По његовим устаљеним брежуљцима и ближим планинама могу давно да успевају многе врсте воћа, које би, кад би се разумно обљелавало, доносило велики приход и држава и појединцу. Нарочито су се ту срећно концентрисали природни услови за подизање шљива, за којима узалудно чезну предузимачи Американци.

И воћарству, као и свима грапама народне привреде, не поклања се код нас ни приближно она пажња, коју оно заслужује по својој важности. Код нас се све махом оставља самој природи, која је према нама павлољена и издашна у пуном смислу. Али која воћка, када ми ништа то узимамо, нити хоћемо као што треба да ценимо богатство свога завичаја. И земљорадњу, и сточарство и све гране наше домаће производње и радиности притискује је неки огромни терет застоја и назад опадања. Ми смо толико равнодушни наспрам економског напретка нашега народа, да нећемо као што вала да се користимо ни са оним благостањем, које нам тако издашно пуди сама природа! То се опажа на свима странама и у свима правцима. На наше економско стање згодно би се могле применити речи једнога ученог Руса, који вели: Ти наши сировн производи понајвише су само за то добра, што је друго све у толико горе: ченање у наших свиња, на пример, зато су велико и чврсте, што су нам свиње рђаве, кожа је јака и дебела због тога, што су краве мршаве, јер је тврд за то, што се искида заједно с месом....

* * *

Стање воћарства у ужичком округу не даје нам ни у колико слику, са којом би могли бити задовољни. За време Турака, воћарство је у овоме крају било јаче развијено. И данас се још, на много места, налазе остали тога најхоног заузималог рада. И данас још има унучена, каламљена воћа и лепих лоза, у чврдавлије изведених, које су Турци садили и подизали. Код њих је постојао лен обичај, да домаћин, чим награди пуњу, одмах сади воћку и подиже кладенац. И само на тај начин може се разумети: како је у оно време могло бити засађено воћем не само цело мало Забучје, но и сва остала брда око Ужица. Данас је од свега тога остала само прача, јер је неразумна рука све то уништила. Тек пре кратког времена, прошла градска управа, видећи колику штету наноси вода, када јурне са оних огољењених страна, посадила је неколике тисуће разног воћа по брдима на јужној страни, више Ужица. На и по селима, на два часа у округу около окружног града, може се и данас наћи племенита воћка, које су још Турци калемили. Од тога доба наступио је у воћарству застој и ово се, у ужичком округу, налази на врло ниском ступњу културе.

Међу воћем, по својој вредности и количини, прво место заузима шљива. Она у овоме крају заузима на $^3/_4$ од целокупног земљишта што је под воћем. Шљива има две врсте: мађарке и ранке. Ранка је бела или белошљива, плаза и врлокаста. Све врсте раних шљива служе махом за печење ракије. Но највише

Anisoplia austriaca, по своме иступању на историску позорницу, има две историје: стару и нову. Тако, нпр. по ентомолошким анализа има се, да је њега прва проналзо и испитао још знаменити Херберт 1783 год. у Аустрији, који му је и дао име austriaca, но ово ни у колико не показује и отаџбину његову, као што су то пређе многи мислили, нпр у Русији, јер су они дркала да им је он неки дошљак из суседних места у Аустрији За тим, он је се у Аустрији појављивао још и доцније око 1866 и 67 године, и то у Мађарској, наносећи штету стрмим усевима, но после тога није се више ништа чуло о њему ни тих крајева.

Међу тим, по ентомолошким и агрономским летописима у Русији он је се тако првом појавио још 1893 год. у Таврическој губерн. на југу Русије, а пронашао га је Бебер на стрмининама и дао му име fruticola, но у самој ствари он је имао пред собом врсту austriaca, коју у то доба тамо нису још познавали. После тога његов траг прошадне за дуго времена сасвим и тим се 1846 год. опет појави од југу Русије, те га тада Радјемајстер испита и реши да је то баш austriaca која се је нека, и пређе јављао, али не правилно и не систематски сваке године, него изредка тек по неке године, но тада обично у огромним масама. А ово бива, разуме се, у такво доба, кад се обично стекну, наиови веома повољни за његово размножење, климатски културни агрономски услови, о којима ће даље бити опширна говора. Као стицај таквих услова но наступа изненада, него нама испољавао се неком припремом и више мање спорадичним то се и austriaca сагласно тим условима различно понаша и јавља тако да је нпр. Радјемајстер њега пронашао тек 1846 г. и то само у једној Херсонској губерн. а међутим он се још 1841 год. појавио у двема губернијама: Херсонској и Подолској. Од тог доба па на овамо, он се све чешће и чешће појављивао по целоме југу Русије, то у овој, то у оној губернији, у већим или мањим гомилама, шпреја се тако на све већу и већу просторију, док се најзад 1878 год. не разложна на огромној територији од 100.000 геогр. миља, и претвори сву јужну Русију својим безбројним дивизијама. Сада пак он се још у многим губери. налази местимице само у појединим окрузима, док у другим губери. Захвата све округе, тако да су га скоро у неких 20 губерн. европске и азијатске Русије нашли у већим или мањим гомилама.

Осем Русије он је даље распрострањен и по западној Јевропи, али у мањим размерима, у Француској (?) Германији (?), Швајцарској, Италији и Турској. У Азији има га у Персији, Сирији и Малој Азији. Остале врсте житнога метила, т.ј. осем ових јевропских 6, станују готово искључно у страном свету и то већином у западној половини његовог умереног појаса.

II.

Практика о житном метиљу.

Главно место уништења стрмнина и размери штете од Anisoplia austriaca, — Живот њезе у својим фазама развића. Системе непосредних и посредних мера и средстава против њега.

Где се он највише размножио и огромност штете од њега. — Средства и начини за испитивање свиме његове метаморфозе. — Склониште и храна разнојаког инсекта. — Доба појаве, спаривања, и смештаја јаја. — Количина и начин смештаја јаја; њихов број и неопходна дубина за то; — Количина и начин смештаја јаја. — Доба излежења ларве. дужина њезе живота, склониште, храна и други услови за њен опстанак. — Културни, климатски и биолошки услови размножавања Anisoplia austriaca, — Чворак њезов и клединче борбе против њега. — Тактика појављивања Anisoplia austriaca — Серије уништавајућих и културних мера и средстава против њега. — Природни непријатељи његови — Закључак.

је распростраљених мађарна. Ње има по целом округу, о коме је реч, изузимајући само највише места. Свака кућа има свој шљивар, а многе га имају у великом пространству. Нарочито имају велики шљивари у моравичком срезу и пожешкој и аранђеловачкој општини. Од шљива или се пече ракија, или се суше за извоз. Има од скора још један начин потрошње шљива, а то је кување пекмеза, који је такође постао извозни предмет. Пекмез се кува само у оним местима, која су крај друма и погодна за извоз.

Све до босанске окупације, ужички је округ имао своју сировинама налазно потрошње у Босни. Но од свега највише се трошила ракија. Народ је за ракију увимао доста новаца, те је мало ко имао за оскудицу. У то време Ужице, као важно трговачко место, знатно је напредовало. Што се тада подигло и украсило, то је, у главноме, остало и данас, јер је од онога доба мало шта измењено и дотерано. Од времена живог трговачког сваобраћаја с Босном датира се отварање оних многобројних механа и ханова по Ужицу, колико их нема ни једно паланка у земљи. Али, откако Аустрија уђе у Босну, те окупира ту дивну српску покрајину, они дође толику царину на све извозне предмете овога краја, да је сваки трговачки сваобраћај онемогућен. Тако је на најзначајнија трговачки артикал онога краја на лучу ракију, дигла царину преко једног динара по литру. На тај начин трговина је с Босном завезан мртви чвор, јер је она према Србији ограђена сада нипошто лидом. И не само да је с Босном прекинут сада трговачки однос, него скоро и сваки други сваобраћај. На тај начин, поред других, сигнидан узрока, у целоме пространом ужичком округу осетио се велики застој. И Ужице, као окружни град, не само да не показује никакав напредак, него, с дана у дан, иде брзо у назад. Богатије трговачке куће пропадају, сиромаштвина превлађује. И да није доселеника из суседних крајева под туђинон, који једнако беше од вулуна и ту се настањују, број ужичких становника још би јаче опадао и био много видљив, но што је данас. Све оне многобројне механе и ханове по Ужицу, сазидане у времену трговања с Босном, сада не раде ништа и по правди зјапе пусте.

Кад је ужичка ракија изгубила на тај начин свој трг у Босни, онда јој је извоз био ограничен на саму унутрашњост. И тако се она сада извози за Београд, Шабац, Ниш и друге градове у земљи.

Када је реч о ракији онда ту заслужује похвална помена особита врста ракије, која се, једино овде, од скора гради под именом **клековача**. То је љута ракија, која је претходно пре-

рела измешана са стученом клеком (јелком). Јачина јој се креће између 15 и 21 град. Ова с дана у дан све више осваја земљиште и налази купаца на свима трговима у земљи. Има изгледа, да ће својомваљаношћу проширити свој пут и ван граница отаџбине. Ужичка клековача, коју у огромној количини справљује овд. трговачка фирма Мајнше Атанацковића, напала је општег одања и стекла заслужно признање, јер је, на последњој изложби у Бечу одликована златном медаљом. Бојати се само, да данас, у времену општих фалзификација, несвесни трговци, због којих су многи наши извозни предмети изгубили једном већ стечени кредит на светском трговима, не убију и овоме, ја сада врло важном извозном предмету овога краја, добро име и развијени промет.

За последњих 30 година јако се у овоме округу развило сушење шљива за извоз. Не само свако село, него скоро и свака њена шљивар има своју сушницу. Све су те сушнице једнаког, старог кроја и свде их зову „босанске.“ Разлика је међу њима само у томе, што их има лошијих и бољих, мањих и већих.

Једна је сушница, по француском методу, подигнута, ради угледа, у Косјерићу, али, на жалост, без икакве практичне вредности. Људи онога краја узеражају, да она троши много ваше дрва, но обична сушница и да се шљиве не могу у њој лепо да осуше. Колико је у томе истине, ја не знам, али свакојако узрок, што она не може ни толико угледа да да, колико би се од обичне сушнице заштевало. лежаће, јамачно, више у невештом руковању, но у чему другом.

Осим шљиве, од воћитарског воћа има у овоме округу још доста јабука, трешања и дренъака, си доста укусних, али врло ситним родом. Кајсија и бресака нема, јер су и виногради у ужичком округу врло ретки. Живи напредак у виноделу опажа се само око Ужица и Пожеге. На један кв. километар долази око 0·0009 хект. винове лозе.

Од јабучастог воћа има највише *јабука* и крушака, реће *дуња, мушмула* и *оскоруша*. Јабука има много врсти. Најпознатије су: сенабија, шеверџија, петровача, илинача, шербетлија, бедрика и белица. Од крушака: ракушка, аракиа, илинача, воденача, тардокорка, жутиша, медњача и батава. То воће или се чува за домаћу потрошњу, или се продаје на околним тргошима, а много се зими одгони и у Београд. Највише се воћа одгони из среза моравичког.

Од јагодичастог воћа има: *дудова, јагода* (пољских), *купина* и *малина*.

Од како се знати за тога штеточиљу, и од како је он постао предмет најозбиљније штудије, нигде он није веће штете починио са својим страховитим уништењем стрмења, нити је тако дуго на једном месту задржавао се, као што је то учинио на југу Русије, у Малој Русији. Као што мало час видесмо његова се појава у Малој Русији датира још од 1793 год. али све од тога доба па до 1868 год. дакле за читавих 75 год. он је се само потајно спремао да једним громовитим ударцем уништи сву материјалну будућност Малоруса: он је за све то време био као најопаснији подземно зло у потенцији. И тек 1868 г. Малу Русију обуре свеопшта паника од ужасне катастрофе, коју претрпи од њега, кад се он у својим огромним јатима, као црни облак, појави на површини њених поља и поља.

Од 1868 год. па на овамо, та је паника све више и више расла, у колико је се он све даље ширио, са својим уништењем и огромније штете наносио, док није своју кулминативну тачку ваше поменута катастрофа достигла тек 1878 год. *За тих 10 година уништавања стрмења, само у неких 8 губерн, и окр. Мале Русије, он је починиле штете на 70 милиона динара.*

Но напоредо са ширењем овога зла, и борба је против њега постајала све јача и очајнија, па да се није могло никако за свих 10 година ни до каквих позитивних резултата доћи, јер не беше се пронашло ни једно радикално средство ни начин за уништење његово. Напротив, све што они дотле предузимаху против њега вао да њиме на руку његовом спиташу, јер он најпосле постаде скоро неособедљив, и опасност од глади и других јади отуда растираше у сиома правцима. Јер успешна борба против неког свога „непријатеља“ може се отпочети тек тада, кад се свестрано и стручно испита и научи сео живот његов у све могућим случајевима, а све дотле он остаје за све странан и опасан, и код простог света прелаза у неко надземно и надприродно створење, у некакав мит. Било је дакле неопходно нужно, да се испитају и науче ове културна, агрономска, климатски и биолошки услови, под којима је се он појавио, као и цео живот његов у свима метаморфозама, па сав тај материјал систематисати те тако оковати слободна и дивља живот жижтога метала, у извесна правила и законе, и на основу свега тога извести целокупну систему мера и средстава за борбу против њега.

Овако је стање стварн било тада на југу Русије, док се 1879 год. Министарство државних добара не зауве и не реши да пружи руку помоћи пољопривредницима на југу, те с том циљу отправи понајбоље ентомологе да ови, по стручно састављеном програмима, науче и прочају начин и средства борбе против њега. Ови ће стање стварн било тада на југу Русије, док се 1879 год. Министарство државних добара не зауве и не реши да пружи руку помоћи пољопривредницима на југу, те с том циљу отправи понајбоље ентомологе да ови, по стручно састављеном програмима, науче и прочају начин и средства борбе против њега.

После дуготрајног и брижљивог изучавања тога штеточиње са свију могућих гледишта, они најзад дођу до неких дота позоних резултата.

Од средстава за изучавање и испитивање они употребе: плуг, нож, микроскоп и анатомски нож.

Још одма у почетку својих испитивања они прочаћу: да се житни метил као прави сви равница и пустара исључно храни стрмењима, т.ј. таквим биљкама које порашто расту у флори равница и пустара. Но из ове биљне фамилије, која је тако богата врстама, само шест врста достављају њему храну а на име: Triticum repens L. пиреница Letaria viridis P. de R. Phleum pretense поцино праче, Avena sativad раж. Hordeum vulgare L. јечам и Triticum vulgare L. пшеница а реће се може наћи на: Bromus inermis Leyss. Agropirum cristatum Lehreb. и Bromus tectorum L. влазуља.

Све остале биљке он не може ни окусити, те с тога на осуђени ових горепомснутих биљака он спашава од глади.

(Настаиће се)

Од лускавог воћа: орахa и лешњика. И ови се извозе за Београд и друге градове у земљи.

Узевши у опште, воћарство у ужичком округу ни приближно не даје оне користи, које би могло дати, кад би се неговању његовом поклањала колика толика пажња. Има више узрока, који воћарству сметају, да се подигне на већи ступањ привреде, те да постане јачи извор народног напретка. Шљиве, а и све остало воће, сем се махом од самониклих младица, а не од сејаних воћњака. При томе се на у колико не пази на положај и земљу, коју поједине воћне захтевају.

Наши пољопривредници, вели др. Радић[1], већином се задовољавају просто с оним, што им поједине по имању расту: шљиве и усамљене воћке доносе, не мислећи на то, да и на воћку треба исто тако, као и на сваку другу привредну биљку пазити и да је треба неговати. Ако негде занемарена воћка не рађа онако, како би могла да рађа, каже се одма: тако је Бог дао, или, није година за воће угодна била и т. д. — И то стоји, да неких и неких година не рађају воћке због неугодног времена, како би рађати могле, али то бива у самој истини ређе у оним земљама, где се воћке с пажњом гаје, где оно на нашем ступњу културе стоји — а код нас је та неродица много чешћа, јер су воћке остављене самој природи без неге и надзора; па онда, наравно, не може се — ни у најбољим годинама — многоме надати.

Код нас се воћарство, у опште, као од беде гаји; оно се као пасторче у домаћој привреди сматра, а овамо нам је право, кад нам усамљене и занемарене воћке не дају оно, и не рађају оволико, колико ми замишљамо да би требало да нам рађају, а нећемо да помишљамо, да о њима нисмо никакву бригу водили; да их нисмо очистили ни од маховине, ни од гусенице; да их нисмо окресали, ни окопали и т. д.

Сваки, и најпростији пољопривредник зна, да за кукуруз треба земљу добро узорати и нађубрити; он зна да ће му кукуруз много напредније бити, ако све то пре саме сетве учини, да земља добро измрзне и да се замасе влаге напије. Па да му кукуруз у тако приготовљеној земљи још боље и сигурније роди, па ће га у своје време опрашити и два три пута окопати — огрнути.

А како поступа он данас са својим воћњаком? Он искони мале јамиће, уклања оне жиле у њих што боље може, узима ову земљу око стабла, па, сетви се ли не сети да је један пут залије, — и онда мисли, да је са своје стране све учинио, да му онако усађена воћка, не само за њега, него и за његову унучад и праунучад славане и усилне плодове рађа!

Он је тиме свој посао свршио. Али, да за весео и сналан порast треба простране руке јамиће исконати; да се жиле пре усађивања по правилу скратити морају; да ово воћке не сме расти трава, ни коров, који ће на штету воћњаку из земље рану црпити; да се граке разумно пресати и да се воћки лепа крупа дати мора; да севаћивањем ограпака и прорeђивањем изданака на круни, свака воћка пре одлучне да рађа и да обилатије рађа — о свему томе и још о многом којечему другом, што доприноси успешном воћарству, наши пољопривредници ништа не знају. . .

У целом ужичком округу, ретко ће који пољопривредник и при самоме брању воћа разумно поступати, и многи се још ни толико неће да стара, да се воћка сачува од повреде већ млађењем обаја јој родне гранчице, те се за дуго не може да опорави. При сушењу шљива поступа се такође невешто, те шљиве на више места или остају сувише јаке, или се пак пресушују. О томе пак, да се воће у друге видове прерађује, нема још нашо ни појма.

Осим тога, има још један врло јак узрок, који јако уди свима грашама радиности у овоме крају. То су зверма рђаве, скоро очајни путови, какових нема ни један округ у краљевини. Свакоме је познато, како је и по добрим путовима превоз сировина тежак и скуп, пошто оне заузимају много више простора од фабричких производа, а како ли је то тек онамо, где су путови до краја запуштени и занемарени! Остављајући на страну терећску незгоду овога краја, њему би се нпак знатно могло помоћи, само нада он не би до века био пасторче у држави. Крпењити ужички округ и данас даје држава сразмерно много, а од ње прима несразмерно мало. Кириџије са својим товарним коњићима и сада, као и пре толико година, одржавају везу са железницом и другим крајевима.

Опште потребе захтевале би да се унапређењу привреде и поправци економног стања широких народа обрати већа пажња. Мудрој државној управи, међу многобројним дужностима, које има према своме роду, народно благостање требало би да је на првоме месту.

Зар има кога, ко би могао рећи: да за то није крајње време? —

27. VI. 1894 год.
Ужице.

Срет. А. П.

БЕЛЕШКЕ.

Заливање поврћа. — Многе врсте поврћа, да би већи принос могле дати, потребују, у времену свога растења, чистог заливања. Исто тако, чим се семе у земљу посути, одмах га треба добро залити, иако би се лакше примило и боље развило.

Заливање треба вршити водом, која је чиста, на сунцу сагрејана, без минералних састојака и за растење здрава и подесна. На ње само пази, већ и време, када се растење залива, има велики утицај на развитак и правац његов. Много растиње може се успешно заливати само помоћу кантс, док друго не сме без решетке.

Заливање помоћу канте не сме се вршити нагло, већ ни из тика, као ракла не би отуда имао штете. Заливати се не сме ни мало, нити опет много; никако пак у времену сувоће прилике. Недовољним заливањем растиње прска, сушењем труне и кварн се.

Најбоље време за заливање јесте оно при изласка сунца, или у вечо, по заходу његовом. Јаки сувчеви зраци помажу нагло испаравање влаге. Познато је, да се сваким испаравањем и претварањем воде у пару ваздух расхлађује, те се на тај начин разлика у том најтоплијем часу нешто ублажи. То баш и јесте узрок, што се растиње у опште, заливано у то доба, не само омета у развитку, већ много, под таквим условима, брзо и угине.

* * *

Рен и његова употреба. — Рен је биљка врло поврсна, с тога заслужује да се свуда гаји и подиже.

Рен сналн у баре, које има простог цвет, као врпца, сламаста и др. Корен му, поред других састојака, садржава у себи: шећера, белањевине и много зејтина, који је оштар и јако ветри. Тај зејтин даје реду оштар укус и онај јак мирис, па с тога и јесте удесан за пуњење јела и приправљање зачина и кишалтера.

Корен је у рена сламан, дубоко иде у земљу, јако се грана и врло се брзо размножава, те га зато не можемо лако утамапити и истребити, где је једном био посађен.

Што је рен стварији, то му је и врупа разгранатија, те и онда, кад и свима издацима кореза му, истерује нове изданке.

Рен има корен дугачак 0·3—0·6 м. а широк 6—16 с.м.

Рен траки тоилу и сушу опрезпу земљу, која при том, има довољно влаге. У сувој земљи он не може да напредује, већ врлобно и брзо угине.

Што је место топлије, и при том сразмерно влажније, то је и рен бољих особина и укуса. У оојном и хладовитом месту не само да лоше успева, већ и оно нарасти, није ни од какве предности.

Осим тога што се рен употребљава у кући на разне начине, он и у медицини има своју улогу. Отпади пак његови врло су добар дометак сточној и свињској храни.

* * *

Од чега цркавају ротне и ротквице. — Ротке и ротквице могу да цркавају са више узрока. И непогодно време може много томе да приноссе, да ротке и ротквице цркавају, а нешином лошом то од прекомерног и несмотреног заливања. Не само ротке и ротквице, но и друге биљке болују, пад се при умереној влази у земљи још и време тога заливају, нарочито онда, кад пос.е заливања настане јако време. Одех ће лишће да пожути, биљка ће у нарасту да за-

[1] Види „Воћарство" стр. 4.

стање, нигде почиње да побољша и онда се у њу усеке прави и други равне шљеточине. И спорнице — ерипио — ђубре много допринос, да ротиче и ротивине крављу, с тога ону леју, на коју ћемо сејати то поврће, не треба никад ђубрити са штајским ђубретом, које још није своме завршило, на онда не треба заливати, ако је леја довољно влажна.

—ћ.

* * *

Да се предупреди одпадање пупољака код шљљесине.

— Многи се жале, да им пупољи од шљљесине (лешара) одпадају. Томе је узрок неподеска нега. Пре свега морамо шљљесину одржавати у непрестаној влази и увек на сушу. Треба само замислити, да шљљесина у свом отаџбству, у јужној Европи, расти само на планинам местимп у врлп мора и реки, а над увпеко још у обзир и јужну топлоту, онда лепшо нпкад непрестапи, кад шљљесину по нпкад дрпмо на сушу, и кад јој непрестано залпвамо. Још ће богатпје цветати, над јој пеки суд с водом подмпгпемо, пло оно пто под самсије подлеђепомо чапијпне. За време омора, од месеца Октобра до Марта, треба их држати у сувпте и на хладном месту, да неби превано потерали и избили водени клпзови, што би било на штету врпих пупољака. Са тако негованим шљљесина, пеће нпкад одпадати пупољи.

—ћ.

* * *

Рђаве посљедице предубоко усађених воћака.

— Да би моjим ћитаоцима не само говорио, но и делом показао хђаве посљедице, над се воћке предубоко саде, ја сам узео за опит 6 младих шљљива. Две сам од њих усадио само до грла; две 15 сантиметара преко грла. Пре две препредошле су, да не кође боље бити и оне четири пуњале су прас две године и само су слабо порашћивале. После две године, пагрнуо сам на оне две воћпнице 20 сантиметара пиопо земље, а са друге четири одгрнуо сам је до грла од шила. Сад су оне пре две трпне у порасту натраг и почеле да бујиу, а оне четири су окпвпле почеле да пилазу здраве младице, да цветају и да рађају. То је јасно доказ, да воћпне љубе од грла не треба усађивати.

—ћ

* * *

Морске конопше као сатирачи гусеница и других сиуних штеточина.

— Морске конопше, ако сам да су добре „возље“ него су и врло добри сатирачи гусеница и других сетних штеточина у повртњаку; у тоже пплмапију оне остаје сорте конопшака. Морска конопша радије се хране гусеницама и осталим ситном животиљама, него ма којом другом храном. За љубав једне бубиче, прозрене и најзеше шпеничпо зрно. То треба само на дјелу посматрати, како оне конопше репосно и вео чигре по повртњаку гуварају и „лозе“ траже: преко лета оне конопше и не треба хранити зрном, оне се у њиу и повртњаку пајдеу гусеница и буба и доју дома на легало сите и пресите. Поред осталог пшепна, треба свакп домаћин да држи и по неку морску конопу.

р.

* * *

Да крупни црвени патлиџани (парадајси) пре озиру.

— Крупни црвени патлиџани, нарочито они, који се тек доцније под јесен развију и због залпвајих киша пе могу да озиру, врло тешко и пзвде свршеиоју, с тога их морамо силом пагнати за зру. То пемо учинити најбоље, ако мало пиже спмих плодова упрпсмо дрпшце, тако, да оне узлуде попуцају. Они ће плодови онда много пре сазрети, и чим зарудо, пзвлспо их одма убрати и сушу пзложити да свемпи попрсне. Ако би паступало залпо време, а може бити и врло в пп доп би било још доста зелених плодова, онда треба боље струкове са жилама зајелно посадити и негде их обесити, ав још пеки плодови сазру, јер би их било грехота бацити, пшо их пикчо пе би употребили за сирће — туршију.

р.

* * *

Ране америчанске бресне.

— Ни једна башта, бпла вепа или мала, не треба да буде без оних бресаа, а сво им својства, која их у велико препоручују:

1). Не слобу тако лако, ни пко напрострпе пашс доњаке „пиперпанке“ бресаке. Док су с јесени оне доњаке још у пупом листу, дотле је у америчалских већ у велико лист опао, што је шако да дрво ранпје сазрева и сигурније у зиму отпја, на му пи јачи мразови пе могу да пашкоде. И у цпелу су пзразплавпје америчанске ране бресаке од свпју осталих.

2. Успевају и напредују у свакоп положају без разлике, и свакп им земља утпва, ако само пије водопада.

3. Рађају свакс годпне и брао стпсавају на род. Прошле годпне у месецу Марту набављене и усађене америчанске бресаке, ове су годпне биле прекрпвене двостпим, доста крупним плодовима, који су већ у половини месеца Јуна били подпуно зрели. Још су квасије биле зелене, а ове бресаке подпуно врле!

Плодови су са прпсојо као при врпеп, врло сочни, слатки и напредно мирисни.

р.

* * *

Против бубица на краставцима.

— Ове годпне било је силезпо сптпна бубица на краставцима, који су пнпше сасвим прорешетали, и краставци пе могоше због пих добро да напредују. Ова се укпику пеких годпна пад је суша, али их у овој мпожини пи сам још пикад пидео. Против пих је најбоље средство које се с успехом употребљује — кокошпа ђубре. Узми $\frac{1}{2}$ пилограма тога ђубрета, па га сасни у 5 литара воде и остави тако да пресгоји једно 24 сата. Том водом преди — крпо решетку — с вечера краставце, па ће се бубице или разбећи, или ће попрнети.

р.

* * *

Prunus simoni.

— Од прве пиколпнпо годпне донешена је ова особпна сорта шљпва из Кпнеје, и још је ппко распросграњена. Колпко је мени познато, у Београду је има само г. П. Петровић, директор кредитног завода, у своју башту. То је чудновато, али врло добра шљпва, пије и по роду и по дрвету лпчи пеше бресаи или бадему него шљпии.

Граие и остпнци расту усправно, пако у бадема, а дпшке је дугачко, пошљасто, узшо, зупчасто, пспкасто и опсппше јасно на оно од бадема.

Плод је врло чудноват, који оно Господња-дпе свпреиа: крупан, пако пепа бресаа, са стране сплошпен, сршаст, пшого је шпрп но дужи, са врло кратком петељком, црвен. *Месо* је жуто, напредно мирисно.

Ову сорту треба пасадити само на ливају, т.ј. пе поштпше певедену обичну шљпву боље па мапирушу — пеиачу.

Спика љубптељима лепог воћа, препоручујемо ову шљпву.

* * *

Једна напомена о сејању лана.

— Кад човек проће опим пашим крајевима, где народ поспше лапа сеје, педнко пеппу разпику у порасту на појединим њпвама, а та разпика долази од времена, пад где сеју. У поспм са крајевима сеју рапије, а у пеким доцније. Вепко сам и то. да пеки још с јесени ђубре и пречиђавају овај комадак земље, на пом ће на пролеће да сеју лан. Разуме се, да ће на том земљпшту бити боли лан. Као пшто. На том, јесепипе еорепељском земљпшту, које ће много рапије с пролеће да сеју, а рапије посејан лан мора да буде боли, од доцније посејапог, јер долази у спремљену, шпшком каквом добро напојену земљу, па ће ту одма и боље пићи и тразулпну пибепи. Док овај, који пије јесепиае спремио земљу, мора да чека, да се земља од спежапице просуши, те да ју пожпе да сам спремпти, дотле је онога прпога лан већ у велико пиппо и весело порастао; овај се сад не боји ни суше, а пио овом другом пшпше суше, шегов ће лан бити и крађи и дебљи у влпку. О томе се комшије од комшија очигледно уверавају, и опет пеки пеће опако да ураде, како је за пих боље, а то је само пемар, да не кажем деспост.

Ко дакле и јесени још за лан спреми земљпште и с пролећа га рапије посеје, шпаће у $\frac{1}{4}$ дужег и рапијег лапа, који ће и лпстје и боље убелпти даје,

р.

* * *

Зашто неће питоми мељ добро да рађа?

— Опако ме звапта једап пријатељ, који је неки „хмељ из Топчидера набавио, а пе мпого рапије пего „прелазак“ пегопог. Но пад ми је пеприлпчно, како је он радио, уверио сам га, да пије добро радио, пптте је опо „прелазање“ („Земљп“ 1891). добро схвапио, и нарочито је погрешно орезивао, што у осталом и другп у томе грешпо. Ево на шта треба погледати пакпти при гајењу хмеља, а да буде успеха — да роди:

Први је посао с пролећа обртање. Хмељ не сме се што пре обрнути, док мразови сасвим непрестану и док се земља довољно не пресуши; за добар род, то је врло услов. При овом обртању треба у колико је већма могуће, пазити да се чланари, који су већ набили онако немилице мотиком не штете, јер се не нажном могу баш онако калајари поништити, који ће најбоји бити да се остане „на рох,“ јер се ни то само они морају остварити, који најодличније на корену стоје, и који су, *не најдужи по краћи*, *ни дебели и темељити*.

Одгртању следује *орезивање*. Са жила треба *сву земљу* одгрнути, па онда треба добро прегледати сва дока онаја на корену, од којих треба 2—3 на подмлађај оставите, а сва изданке више њих треба одсећи, па онда корен ситном земљом напунити. Сад треба узети *добро зрелог* компоста, и по неколико прегрћа бацити од њега на сваки корен — бакар. После тога треба оне корекна све лепо поравнати и од траве чистите. Малађицама, које смо оставили, а на самом корену — као што рекох — не смемо више од 2—3 оставити, а не читаву шуму, као што неки раде. мислећи да ће тиме добити више „рода“ (цветова): баш на против, кад више малађица остане, добиће и више и ситнијих цветова, у којих није ни мирис довољно јак.

Тако дакле треба поступати, па ће хмељ добро „рађати.“

р.

* * *

Детељина као коњска храна. — Коње не треба хранити зеленом детељином, која још није цветала, или која је кошра, хлавља, увела, а још мање оном, која је на гомиле зелењем, пресла у врење. Од таквог детелине врло лако наступа колика, а често и смрт. Дуже времена зеленом детелином храњени коњи слабе у целом свом организму у том ступају, да свако посао с далеко већим напрезањем крше, но кад се храни сувом храном, а осим тога шкупа често и костобоља, домаћ итд. — Пшита не помаже, или би врло мало помогло, кад би се коњи уз детелину и овсеи добали; јер детелина, као водењаста и лако сварљива храна, проузрокује пролив, који и позобано овсено зрно, несварено излази.

Све болести, које се код коња увиђу, за време, док се они детелином хране, много су олакшене, него кад се хране сувом храном. Свиу болест коњи лакше пребољевају, кад се хране њиховом организму најприроднијом храном: чистим овсем, добрим сеном и сламом. Али је опет зато потребно, да се и коњима од времена на време даје зелена пића, нарочито ако су пузопрени, или ако болују од катарелот гутуралне, или од кашља — спанце; у том случају треба им, поред детелине, дати и добре јиндаке траве, или их пустити на пашу.

р.

ДОПИСИ.

Осаница (ср. хомољска) 24 Октом. 1894 г.

Срез хомољски је ова брдовит, изузев нешто врло мало равнице оно реке Млаве, којој растојање није више у дужину од једног, а у ширину од пола часа. Већина брда су без шуме. Гора се немилице сатире, а нова се ничје и ни којим начином не подиже. Жалосно је видети брда с пуно крчага и јаруга, из којих нода сваки наводе и затравак родне лозе и лозаде.

Вожарство у овом крају може се рећи да је никакво. Шљиве се једе врло примитивно и у мало количини, — ретко је где видети велике шљивик. Кад уђете у чије воћњак, видећете да у њему нема никаква реда и да је засађен без икакве плана. Сигурно су полопривредници тога мишљења, да што је више дрвета, на мањи је на мањем простору земље, — бише и рода више. Из тога, вероватно разлога шљиве су једна од друге удаљене највише 2—3 метра. Шљивари су заиста заљубљени, и ако су млади, образи су им нахопавши, због чега им напад обнаи род не жду.

У овом крају нао и да се ни зна о кајсијевину воћа. Још нигде не видех оваквељену воћку, због чега и повећу добрих и укусних крушака, јабука, трешања итд. него су све сигне и опорог укуса — праве дивљаке. На једном месту гледао сам да је један полопривредник посушио да пиколеи једну воћку, али замислите како, на једно) посебној трешњи одсекао један омалан круг, на ни тон страну направио мањицо с другу, али опет дивље трешње. Не знам да ли је баш у целом срезу овако изведно са пољопривредом воћа, али у околини, коју сам ја прошао, у истари је овако.

Виногради се нигде у целом срезу не гаје.

Са пчеларством ни мало није боље. Ретко је где видети кућу да има 4—5 најпримитивнијих пошивних кошнице, а о да не говорим о сварљивијим пошивницама. Расинтивањем дошао сам да је готови у целом срезу овако. — због тога су и с медом и с воском врло оскудни. У овај срез долазе, те продају поваи чак на широтском окр. а иде нема дан дапео је овамо носао те продавао једва на зајечарском округа, и то преиродавцима по 5-80 дин. који после прође и по 6 дин. илогрим.

И са сточарством, и ако су услови за то су, није ништа боље. По највише саје овце, које су им повећбоље. Оне су доста крупне, здраве и дају доста вуне кућу. Гаје доста и козе, које су такође добре. Са говедарством најлапо је. Нигде не видох бар осредње добрих волова и крава. За тегљење терета највише употребљавају краве и не гледају да ли су отселе или млаве. Гоиеда су ситна и кршава и никаква им се нога не поклања. Са коњарством горе је но и са говедарством. Са свињама је нешто мало боље, али и оне пису ни-тоже расе, нити се гаје у већем броју, јер, са уништељем шуме, нема за то услова.

Сад да видимо нако је било са овогодишњом жетвом. И ако је и у овом крају већина делом била суша, ипак су кукурузи доста добро родили, а то је због тога, што је нако одлазак пољопривредника веће, онако земља хладнија, те суша по може много да нашкоди.

По изјавама пољопривредника и стрина су жита добро родила али се она слабо сеју. Повећање се сеје пшеница. Значајно је да овде напоменем, да се у овом срезу нигде не сеје шпенода у јесен (озимица), него само у пролеће (јарица). Они су уверени да пшеница у овом крају посејана на сами не може никако добро да роди, па, нако вели, иена су се о том и пробам уверили. Да ли је ово њихово мишљење у колико оправдано, ја не знам, али сматрајо могу при тврдити да то њихово мишљење није оправдано, него да то вероватно долази просто из тога, што нако није убачено да је на озим сеје.

Здравље народа и стоке у опште добро је.

Никола Н. Јовановић
учитељ.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 9. Августа 1894. год. у Београду.

Били су: потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Ада Живановић Паја Тодоровић, Анта Голубовић, и Никола Вељковић.

Председавао потпредседник г. Јаков А. Марковић бележио секретар М. Јовановић.

149.

Прочита се записник седнице секретара друштвеног г. Јовановића о председника радовима припремачког одбора за изложбу говеда у Обреновцу. — Одбор прима изношта) с тим, да се секретару друштвеном г. Јовановићу у даљем руковођењу рапова припремачког одбора остане одрешене руке, да до 15 врши послове онде, а од 15 до свршетка изложбе да ради искључиво на припремама за изложбу у Обреновцу и седима обележене територије изложбеним програмом; да се питањима плаћате, којима ће се демантовати процесни гласови, појема се отежених напаствима прегути на изложбу. Осталах се председништву, да нађе начин, на који ће се известити и позвати њиховим Краљ. Величанство Краљ, да изволи посетити изложбу и да се изложба одржи и на случај рђавог времена.

150.

Потпредседник г. Јаков А. Марковић нађани, да ће неко време осуствовати, па како је и председник друштва на осуству, нодн одбор да нареди лице по чл. 24 правила друш., које ће га у дужности заступати. — Одбор прими, да председника заступа благајник.

ЗАПИСНИК XXIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 19. Августа 1894 год. у Београду

Били су: благајник, г. Вучко С. Богдановић, чланови управног одбора: г.г. Ацо М. Живановић, Пера Тодоровић, Свет. Љ. Гавриловић, Анта Голубовић, Никола Вељковић и Тодор Николајевић.

Председавао благајник, г. Вучко С. Богдановић, бележио члан управе г. Никола Вељковић.

151.

Чита се записник XX седнице који по прочитању би и усвојен.

152.

Прочита се писмо г. Министра Народне Привреде, којим јавља, да му је мило, што је друштво ставило себи у задатак, да ову годину приреди изложбу говеда домаћег колуб. соја, но пошто могућности да друштво ноћашње подношење за прорећивање ове изложбе, већ се нада, да ће друштво моћи да одвоји потребну суму од ноћашњ пословних, који од државе узима. Одбор прими овај акт к знању.

153.

Чита се писмо сталног одбора свих кола јахачких, којим извештава друштво о државној природноопштенских сведочности у овој години. — Одбор прими овај акт к знању о тим, да се од друштвене стране не шаље пречунти наплаћених ни остале утакнице — Природно витешке сведочности — а ни сведочности у Шапцу, да буду друштвени преступници сви, који су и у сталном одбору земаљског већа његови преступници.

154.

Чита се реферат г. Павла Тодоровића о прегледаној књижици г. Драс. Н. Лапчевића „Пољопривредне белешке.“ — Одбор реши, да се од истих књижица откупи од г. Лапчевића 100 комада по цени од 0·20 дин. комад, а рецензија рецензента, да се у записнику питамца и рецензенту г. Тодоровићу да се на име награде изда из друштвене благајне петнајест динара.

155.

Чита се молба г. Јеврема С. Мићића писара друштвеног, којом моли друштво, да му се од друштвених наплата да по један комад, као редовном члану. — Одбор реши: да се г. Мићићу изда од друштвених наплата по један комад, и то од оних књига, којих у друштвеној књижници има већи број.

156.

Благајник износи на решење питање о избору лица, која имају ући у оцењивачки суд за изложбу говеда, која се имају држати на дан 28 т. мца. у Обреновцу. — Одбор реши: да се оцењивачки суд има састојати од 10 чланова, и то, 6 чланова од стране друштва, 2 од стране подружине и 2 од стране суда општине Обреновачке с тим, да 4 члана изабере прирећивачки одбор. Од стране друштва за оцењивачки суд изабрати су: г.г. Свет. Љ. Гавриловић, Вучко Богдановић, Павле Тодоровић, Душан М. Савић, Д-р Зарија Поповић, Д-р Пера Тодоровић, али ови двојица последњи буду примљени на изложби.

157.

Г. Свет. Љ. Гавриловић предлаже, да се за оцењивање свиње стоне прави и израђе, као и да се израђена гума фотографишу. — Одбор усваја овај предлог, у колико се могућно изврши.

158.

Благајник предлаже, да је потребно, да се у Обреновцу раније наимље једно лице, које ће справе за изложбу монтирати, па нађи, да би требало послати г. Николу Вељковића члана управног одбора, да овај посао изврши и тој цели да му се од г. Министра издејствује осуство. — Одбор усваја овај предлог.

159.

Оглашује се Председништво, да рок за пријаву говеда може продужити према потреби до 29 ов. мца.

160.

Поводом питања о изложби говеда у Обреновцу. — Одбор реши: Пошто друштво приређује ову изложбу, то да се умоле г.г. чланови управног одбора, да присуствују овој изложби.

ОБЗНАНА.

„Моравска“ пољопривредна подружница, отвара и ове године од 1 Новембра у своме дому у Прћиловици „Привредно грађанску школу.“

У ову школу примају се младићи који су ове или раније године свршили IV-ти разр. основ. школе а доброг су владања.

Подружница има учионицу, стан за њене и потребне наставнике. Набавиће се: дрва за огрев, осветљење, учила, књиге, и сва писана материјал, које ове двоје безплатно својим ученицима.

Ученици — односно њихови родитељи, имају се старати: за одело, пресбуну и храну.

Течај ове школе почиње 1 Новембра ове, а завршава се 1 Априла идуће год.

Ово се јавља родитељима у ср. моравском и околини, да би који жели своје дете у ову школу уписати.

Уније траје до 1 Новембра ов. год. а може се уписати код учитеља пш. прћиловач. Г. Свиница, или код Председника подружнице поп Јаз. М. Мартиновића на Жагубици.

Од стране „Моравске“ подружнице, Срп. Пољопривред. Друштва Бр. 86. На Св. Луку 18 Октобра 1894 г. Прћиловица.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Може се господи, којој је разведато

„Пчеларство“ Свет. Љ. Гавриловића

да њиове ПОСЛАТИ НОВАЦ што пре.

Цена малим огласима: Од петит врсте од једног стуица по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и стуица.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Краћим изразима нужлан је — кор. — Препоручује баште. — Воћарство у ужичком округу. — **Белешке.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — Подлистак. — **Објава.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ПРЕЛ.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 45 и 46. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 27. НОВЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ [1]

II.

О резултатима добивеним зимњим и летњим калемљењем америчке лозе.

Има дванајест и више година како се кроз „*Тежак*“ доказује нашим пољопривредницима: да се филоксером упропашћени виногради могу сигурно обновити само помоћу америчке лозе, на којој треба калемити наше домаће сорте; а толико исто има како је основан расадник америчке лозе код Смедерева. Али, поред свега тога, тек је у последње време већи број пољопривредника озбиљно прионуо око обнављања својих пропалих винограда, засађујући америчку лозу, и калемећи на њу домаће сорте.

У „*Тежацима*“ ранијих година, штампано је доста врло ваљаних чланака о подизању винограда помоћу америчке лозе, али се мени чини: да се у последње време и у „*Тежаку*“ обраћа много већа пажња овој грани пољске привреде, чему се мора искрено обрадовати сваки прави пријатељ наше пољске привреде у опште а посебице нашег виноградарства. А, што је се, на послетку, ипак, успело да се наши виноградари опријатеље са овим новим радом, и да и ако у недовољном броју, приону око обнављања пропалих винограда помоћу америчке лозе, имамо, по моме скромноме мишљењу, на првоме месту да благодаримо оним нашим школованим пољопривредницима и писцима, који су од пре дванајест година на овамо, неуморно доказивали или путем штампе, кроз „*Тежак*“ или усмено, у свакој прилици, да наше упропашћене винограде треба што пре обнављати америчком лозом, а за тим, оним нашим привредницима, (нарочито онима из Смедерева) који се нису плашили новога посла, већ су са знатним трудом и трошком приступили обнављању својих винограда још пре неколико година, и који данас, својим очигледним успесима, врло јако утичу на своју и ближу и даљу околину.

Кад се узму у оцену тешкоће са којима има да се бори сваки, који хоће да уводи новине у пољопривреду и код других образованијих народа, онда постаје још већа благодарност, којом су нас задужили за данашње успехе онч пољопривредни писци и трудбеници, који не изгубише веру у успех ствари коју су тако дуго, као што је изгледало, безуспешно заступали, и ја сматрам за своју пријатну дужност, да им на овоме месту и овом приликом, искажем моју искрену захвалност, јер, једино њима и имам да захвалим, што сам се и ја, у својим слободним часовима, почео бавити гајењем и калемљењем америчке лозе, и што у овоме послу имам данас и извесног искуства; а, ако се ко год ма и најмање користи овим што сам рад у овоме чланку да изнесем пред поштоване читатеље „*Тежака*“, нека и за то њима каже „хвала.“

Како се, пак, неопомињем, да је до сада макогод, који има виноград подигнут са америчком подлогом, објавио у „*Тежаку*“ или другоме коме нашем листу, резултате и искуства која је сам стекао у своме винограду, решио сам се да то учиним у овоме чланку, с' надом да ће се наћи још когод, који ће послати „*Тежаку*“ слична саопштења.

Приступајући овоме послу молим поштоване читатеље да ми не замере ако будем местимице мало опширнији, јер држим да може бити корисно многима, који тек мисле да подижу винограде са америчком лозом, ако изнесем бар неке незгоде с којима сам се морао борити при подизању мога винограда, и погрешке, које сам при томе чинио.

*

У пролеће 1887 године засадио сам у моме винограду у околини Београда, 1200 резница америчке лозе Рипариа соваж (Riparia souvage), које сам добио из државног расадника у Смедереву. Ове су резнице већим делом биле танке, и од засађених 1200. издале су само 50. а све су се остале примиле. Земљиште је било припремљено копањем ровова, који су били широки два а дубоки три ашова. Размак ровова, мерен од средине једнога до средине другога суседнога рова,

[1] Штампарске грешке у I чланку из виноградарске праксе.

На стр. 353. у другоме ступцу а у 18-том реду озго, место: *родила*, треба да стоји: *једино*;

На стр. 355. у првоме ступцу а у почетку 17-тога реда озго, место: *Тако*, треба да стоји: *Како*;

На стр. 347. у другоме ступцу на крају 17-тога и у почетку 18-тога реда озго, место: *нависими*, треба да стоји: *наквасн*;

На стр. 358. у првоме ступцу у 9-том реду озго, место: *прдврће*, треба да стоји: *преврће*.

износио је 95. сантиметара (око 3. стопе), а у толиком су истом размаку постављени и редови у винограду. Лоза од лозе, у појединим редовима удаљена је за 85 сантиметара.

Идуће 1888. године, већи део засађене лозе био је способан за калемљење, али те године није окалемљен ни један чокот, просто с тога, што нисам могао да нађем калемара. Рано с пролећа 1889. год. недобив калемара, решим се, да покушам да сам калемим, и служећи се књижицом „Калемљење лозе, као средство противу штете од филоксере", коју је израдио г. Милутим М. Савић 1886. год. окалемим неколико десетина чокота и то у процеп и по шампеновом начину. Број примљених калемова био је врло мали. Пошто ни 1890. године нисам умео наћи калемара, требао сам опет да сам калемим. Ове сам године калемио: у пуни процеп, у пола процепа, у обрнути пун процеп (то јест, калем је био процепљен а подлога заклисена) и по шамненовом начину. И ове сам године врло мало окалемио а и број примљених калемова био је врло мали.

У 1891. години добавим једнога немца, калемара, који је свршио калемарски курс у Панчеву са добрим успехом, и он ми у Марту месецу те године окалеми око 1000 чокота. Калемио је у процеп и енглеским спајањем, а од 1000 калемова примило је се било само 30.

У пролеће 1892 и 1893. године калемио је један стари баштован из Београда, по 800. калемова од којих је се по 200. примало. Калемио је у процеп и енглеским спајањем. У овим двема годинама, као што се види примало је се по 25%. У Марту ове 1894 год. окалемљено је око 600. чокота а примило је се, отприлике 15. од стотине.

Између 5 и 25. Јуна ове године окалемљено је у моме винограду на зелено око 1800. прутова, а примило је се око 1200. калемова. Као што се види примило је се око 66. од сто.

Употребљавајући 6. година зимње калемљење, добио сам у винограду, који је био засађен са 1200. америчких лоза, свега 400 примљених калемова, а само за ово једно лето окалемио сам 1800. прутова на 500 чокота америчке лозе и добио сам око 1200 примљених калемова; дакле, за једно лето, које није ни било најпогодније, добио сам три пута више примљених калемова, него за свих 6 прошлих година, у којима сам калемио на зрелу лозу.

Из овде изложених резултата, које сам постигао зимњим и летњим калемљењем, лако је извести закључак, коме би калемљењу требало дати превагу, код винограда који се находе у истоме стању у коме се находи и мој виноград. Онима, који су засадили америчку лозу пре две и више година (бар у 1892 год.) па, или је до сада нису окалемили, или су их калеми у великом броју издали, а имају још питоме лозе у своме винограду или у комшилуку, могу да препоручим летње калемљење, зеленим ластарима.

На трогодишњем америчком чокоту, могу се без сваке опасности, оставити по 3 до 5 ластара који се могу у Мају или најдаље у првој половини Јуна окалемити. Ако се калемљење изврши како треба и пажљиво и ако време буде поле погодно за срашћивање лозе могу се примити по 2 до 4 калема на свакоме чокоту[1]. Један од примљених калемова може се оставити на чокоту да се положи заједно са чокотом на месту а остале треба одсећи и употребити за засађивање на стално место. Одсецање и полагање примљених калемова, треба извршити у јесен.

[1] У моме винограду има чокоћа на коме сам окалемио по 10 и 12 ластара и сви су се калемови примили.

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточиња-инсект — стрмних жита).

(наставак)

Но пробирање житнога метиља у храни не ограничава се само на ове биљке; оно се распростире много даље. Јер сваки део од ових неколико биљака не може да исхрањује њега. Лишће стабљике, корење и већина цветних делова не могу никако да му служе за хранење. Само цветни прашак, плодник и зелени плод могу да (му) задовоље и подмире његов ћудљиви апетит. Једино ови делови биљни могу му дати насушног хлеба, и у оскудици на њему он не може никако живети, па ма како раскошно били развијени остали делови ових биљака, као нпр. лишће стабљике и невлатало класје. Он их се неће ни дотакнути, па ма какву глад имао да претрпи.

Овај факт веома је значајан, јер он упливише на пресељавање житнога метиља с једне њиве на другу, и условљава избор места за смештање јаја. С тога је било неопходно нужно тај факт потврдити.

У тој цељи они испитају под микроскопом садржину превнога канала код стотине и више екземплара житнога метиља, и нађу масу цветнога прашка и делова прашнице, или ћелице плодника и младога зрна, које су обично бивале измешане с обломцима маља које покривају плодник. И апсолутно никад они нису налазили у цревима житнога метиља никаквих других биљних делова.

Кад пак отпочну зрна да сазревају и стврдњавају, она тада престају да служе као храна житном метиљу. Он тада тражи у таквим зрнима најмекша места, гура их својом главом и ногама тако да се она окруне и поиспадају. Ово се може најчешће видети на ражиштама, где површина земље често бива посута огромном масом зрна, која су на тај начин поиспадала.

Житни метиљ не јавља се на једанпут у целој маси својој. Од 20 Маја до 4 или 6 Јуна, он се обично даје ретко видети. Само његова авангарда у то време напада на стрмнине. Но од 4 до 24 Јуна његова маса достиже највеће размере: тада оперише његова главна армија. После 24 Јуна њихов се број опет знатно умањава, и у току целога Јула има их врло мало. Испитујући пак црвиће — ларве — житнога метиља на крају Маја и у почетку Јуна, они су се сви удивили тој околности, што кад су распорили и испитали читаве стотине екземплара женки, нису могли да нађу ни једне, која би имала у себи зрелих јаја. Тако исто ни једна женка, кад су је ради опита уватили и одржали у ватнору, није хтела никако да смешта јаја у току поменутога рока. Зато на основу ових факата, они закључе: да је житном метиљу потребно много времена док му сазру јаја, те да би их он могао сместити.

Овај закључак има огромни практички значај, јер он може да буде положен у основу целе системе борбе против житнога метиља, те усљед таквог значаја његовог, потребно је било да се он овери на свемогуће начине и тиме постави изван сваке сумње.

У даљем испитивању са плугом они добију таква иста факта, која су само потврдила још израније добивени закључак са микроскопом.

Полагање примљених калемова захтева, истина, известан труд и трошак, али се то исплаћује тиме што ће многи потопљени калем родити још идуће године.

Ове године, лето није било најпогоднije за зелено калемљење, јер по извештајима, који су штампани у Аустријским виноградарским новинама: „Weinlaube“ и „Allgemeine Weinzeitung“, у неким крајевима Аустро-Угарске примало се само по 5—10. од стотине а у Панчеву, просечни процепат примљених, зелених калемова износио је 30. Код мене пак, као што сам горе наложио, просечни процепат примања износио је 66. Ово је, на сваки начин, дошло отуда, што је време било погодније кад је код мене калемљено; јер и у Панчеву је процепат примљених калемова, који су овалемљени скоро у исто време кад је и код мене калемљење вршено, износио 65 до 70. Од калемова, који су у Панчеву окалемљени у Мају (по новоме) примило је се, пак, само 5 до 10 од сто.

О томе, како, кад и по каквоме времену треба калемити зелене ластаре, писали су позванији од мене и у овогодишњем и у прошлогодишњем „*Тежаку*“, и ја не мислим сада о томе ништа писати, али сам рад да саопштим, на који је начин код мене калемљено, и шта је главни узрок те код мене није процепат примљених калемова био већи од 66 и ако се при погоднom времену прима и 95 од стотине.

Зелено калемљење извршено је код мене: 1) простим спајањем, између зглобова; 2) спајањем по „*Гетеовом*“ начину, у зглобу; 3) у процеп и 4) под кору.

Највише је окалемљено простим спајањем између зглобова, и по „*Гетеовом*“ начину. Под кору сам калемио сам, и процепат је примања врло велики, и ако нисам много ластара на овај начин окалемио. У процеп је калемљено врло мало, али се ни један калем није примио. Спајање по „*Гетеовом*“ начину, захтева добро извештене руке а нарочито за везивање калемова. Ја сам, бар, око везивања оваквих калемова много дангубио. Најлакше се калеми и везује са простим спајањем. При овоме начину калемљења треба само гледати да пресек и на подлози (ластару) и на калем граничили, буде што ближи зглобу и што дубљи.

(свршиће се)

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Седање поносење, васпитано је да пошгује рад, ал' не уме да ради; нека правне бар да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале, која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, моће постати славна.

(свршетак)

Шумарство и чување шума.

Смер: Целисходно коришћење и употреба сеоских шума и њино уредно одржавање и подмлађивање.

I течај: Познавање најважнијих четинара и лишћара, подизање шума на природни и вештачки начин, одгајивање расада у шум. растиљу, методе сађења и сејања у шуми, нега сеоских шума, сеча.

Као ручна књига за оба течаја употребљава се Heinrich Weber's und Karl Geyer's Waldbau, а и Цеб и Мартин.

II течај: Најважније о употреби шума и мерењу дрвета, као и о штетама, које шумама причињавају: инсекти, ветар, снег, лавине, вода и ватра и о мерама против снега тога, као и познавање најважнијих одредаба из шумских закона.

Пошто су изгорели многе њиве у Мају, Јуну и Јулу у губернијама: Полтавској, Екатеринославској, Херсонској и Бесарабској, за које су мислили да их је заразно житни метиљ, они се тада убеде, да до 14 Јуна у опште није могуће њиву у земљи ни једнога јајета од њега. Тек после овога времена — могу да се налазе јаја мостимице у земљи све у већем и већем броју. И од 14—24 Јуна налази их се мало, али од 24 Јуна количина се његова од једанпут знатно увећа. Ову појаву можемо објаснити том околношћу, што се и потпуно развијени инсекти од 20 Маја до Јуна већају тек у врло познатим количинама, а после 4 Јуна јавља се њихова главна армија, чију масу јаја и налазимо ми у земљи при орању после 24 Јуна.

На овакав је начин неоспорно доказано: *да житни метиљ почиње да сметиа своја јаја тек над проће три недеље после његове појаве.*

Житни метиљ сметиа своја јаја у земљу, Женке се паравају у земљу од 3—14 с.м. и ту разместе до 24 јајета без икаква поретка и неправе икаква гнезда. При сметању јаја оне се баш никако не обзиру на својства земљишта. Богата прииада, кречуља, песуља, иловача, најубрење и неубрењено земљиште — све је оно за његове женке неома повољно и за живљење ларви подједнако пријатно и гостопримне. С тога разлике у саставу земљишта нимало не утичу код женке при избору места за сметање јаја. Али има још и других услова који баш одлучно утичу на овај избор. Зато је неопходно нужно изучити ове услове, јер факта, која ми добијемо при проучавању тих услова, могу нам послужити као полазна тачка при изради читаве системе мера за борбу против житнога метиља.

Тако, нпр. од прође је сиуда владало убеђење да женка житнога метиља сметиа своја јаја у т. зв. тврда поља, т.ј. у целине, парлоге, торишта и по синорима, а иикада их не сметиа у ровита и мека поља, т.ј. таква која су под усевима. Међутим други пољопривредници тврде да оне сметиају своја јаја сиуда, шта више и по залијама и баштама. Очевидно је, да је прво од ових двају мњења основано на тој претпоставци да се житнс метиљ у том погледу ни у колико не разликује од сваковрсна, која доноси и сметиа своја јаја искључно у тврда земљишта, у целине. Сад је дакле требало бити на чисто са овим питањем, јер у њему леже цело тежиште борбе са житним метиљем, и на то је утрошено много времена и рада. Да би се оно коначно решило, они најпре израде за то план, по коме учине са орањем опите на 150 разних њива. Том су приликом они преоравали њиве понајвише у таквим местностима, где је житнога метиља прошле године било у великим масама. Кад су преоравали њиве, на којима су прошле године биле посејане разноврсне стрнине, а тако исто и целине или торишта, она су тада по присуству или отсуству у њима ларви житнога метиља и по броју њиховом на овом или оном месту судили о томе, где и на каквим земљиштима воле да сметиа своја јаја житни метиљ. На основу свију тих испитивања она дођу до оваквих закључака:

На прво, на друго од горепоменутих мњења није тачно и истинито. Шта више они су дошли до закључка дијаметрално супротног, *да житни метиљ никако не сметиа своја јаја у тврда, већ само у мека земљишта.*

Ово пак зависи искључно од следећег узрока. Женке, које су већ оплођене, отежају од сазрелих јаја, и изгубе своју способност за покретање. Оне готово никуда не лете и тако остају на оним њивама на којима нађу за се храие. Услед тога оне и сметиају своја јаја само у оним њивама, у којима се затекну у самом моменту коначне зрелости јаја. А како житни метиљ са својим аристократским апетитом никако не може да три дана, то поменути тренутак обично затиче женку на оном истом месту, где се је она до последњег времена хранила. *Где се дакле женке до последњега момента хране, тамо оне и сметиају своја јаја.* Ово је неоспорно доказан закон, по којему се управљају женке при сметиању јаја. Ни на торишгима, ни на парлозима таквим какви су они обично, женке ие уопште

Пољопривредно књиговодство.

Циљ и појам простог књиговодства. Попис имућства, инвентар, дневник благајне. Исказ задужења, обрачун послуге, надничара, запатлија. Сумарно склапање прихода и разхода из књиге благајне. Таблица за сејање и жетву. Излаз и улаз из амбара. Прорачунавање сточне хране и сламе. Стање коња, говеди, оваца и свиња. Пореклопис за запат говеди и телади, за запате коња, свиња и оваца. Вођење списка за пробне муже. Састављање исказа о млекарском приносу.

Појам о дуплом књиговодству. Предаје се слободно.

Обука у ручном раду.

Циљ је ове обуке: не само да су оваква вецбања због тога потребна и корисна, да дугих зимских вечери, сељанима, који живе осамљени са својим чељадима, прекрате дуге часове, но да их науче, да сами уму израдити себи по неку корисну алатку и справу, а да се и ученицима да прилике за пријатну, здраву и корисну промену, забаву, која поред гимнастике много доприноси здрављу и свежини младежи, која много седи зими за скамијом.

I и II течај: под надзором и руководством асистента уз припомоћ једног колара и корпара, ученици I течаја обучавају се у изради мањег ручног оруђа (грабље, држаља, ждрепчаници и т. д.) и у руковању с алаткама потребним за тај рад; ученици II течаја вецбају се у изради простих, обичних корпи потребних у газдинству.

Гимнастика с војним вецбањем, раде оба течаја.

Тако изгледа ова нижа пољопривредна школа, која са скромним средствима, маленим наставним особљем, без правог школског угледног имања, уз припомоћ ваљаног уређења и распореда предмета, поклањајући главну пажњу очигледној и практичној настави, постиже огромне практичне резултате. Она је тековина једног пољопривредног друштва, које је поред других важних пољопривредних установа и школу провело с истрајношћу и пожртвовањем, кроз прво тешко доба оскудице и искушења, докле није привукло на се пажњу и државе и новчаног завода тамошњег, да га потпомогну у подизању и одржавању ове корисне школе.

Од 1866/67 до 1889/90 свршило је ову школу 435 ученика и школска управа саопштила је у свом јубиларном извештају статистику свију тих ученика за време школовања и после свршене школе, пратећи их непрекидно у њином практичном животу. Већина ученика кроз целу ту периоду времена остала је у даљем животу верна своме позиву, као што се то види из овог прегледа:

Пољопривредника има	283
Шумара	11
Баштована	4
Ергелског особља	8
Ливадара	2
Индустријалаца	3
Сирара	2
Остало верно струци	314
Незна се шта су	24
Надничара	4
Жељезничара	3
Жандарма	6
Поштара	3
Крчмара	2
Учитеља	2
Одселили се у Америку	2
Калуђер	1
Трошарински чиновника	2
Дрвара	3

житни метиљ) не могу се исхрањивати просто с тога, што тамо нема за њихову исхрану потребних биљака. И само из тога узрока оне и не смештају своја јаја у таквим земљиштима која су под биљкама других фамилија, којима се не храни житни метиљ, као што су њиве са овсом и кукурузом, ланом, репицом, конопљом и просом.

Овај исти овде изведени закон, по којему женка оставља своја јаја само онде, где она у тренутку њихове коначне зрелости налази за се хране, објашњава нам још и даље веома важне особине женкине при смештању ларви у земљи.

После многобројних орања, која су била извршена у неколико разних губернија, позитивно су се убедили да житни метиљ не смешта у подједнакој количини своја јаја у различним њивама, које су за то подесне по својој мекоти и у којима он живи. Ми знамо да он живи на ражи, озимој пшеници, на јечму и на јарој пшеници. Зрневља свију ових биљака савршено подједнако могу да исхрањују житног метиља, но он се сасвим различно понаша спрам ових разноврсних стрмнина кад се ствар тиче смештања јаја. Горепоменута орања дала су непобитне доказе, да *житни метиљ смешта своја јаја понајвише у њивама јаре пшенице, а веома мало у њивама ражи и озиме пшенице.* Понекад ово различно понашање житнога метиља спрам разноврсних стрмнина веома јако пада у очи, тако да у ражиштама ми налазимо веома незнатан број ларви житнога метиља, међутим напоредо са ражиштем на њиви, која је била под јаром пшеницом, налазимо их на хиљаде.

Овај избор, који чини житни метиљ између јаре пшенице и ражи објашњава се врло просто на основу гореположених факата. Ми већ знамо да житни метиљ не почиње одма после појаве своје да смешта јаја, него тек на три недеље дана доцније кад му јаја, сасвим сазру. Даље знамо још и то, да се главна армија житнога метиља јавља тек око 4—6 Јуна, па према овоме он и јаја почиње да смешта тек од 25 Јуна. А сразмерно малобројна авангарда његова, која се јавља после 22 Маја, почиње да смешта своја јаја око 14 Јуна.

У Херсонској губернији на пр. до 25 Јуна, када огромне масе житнога метиља одлазе у земљу да у њу зарију своја јаја раж се до тога доба обично среди, инсекти још пре тога времена пређу са ражишта на њиве под јаром пшеницом. А у Полтавској губернији где се раж коси много доцније, после 24 Јуна житни метиљ и опет мало остављају на ражишту својих јаја, а то је с тога што су тада већ отврдла зрна ражи поодавно отерала инсекте да пошту на њивама јаре пшенице хранљивију и бољу пашу. Јара пшеница, коју почињу да сређују у првој половини Јула (а на неким њивама и доцније), скупља на се сву масу инсеката и представља јединствено место где женке могу до последњега тренутка да нађу за њих неопходну храну. С тога у њиве јаре пшенице одлазе за смештање јаја не само главне трупе житног метиља но и сва њиова аријергарда, која се јавља у другој половини Јуна и у току Јула.

Осем ражаних, јечмених и пшеничних њива, житни метиљи смештају своја јаја још и у ливаде и парлоге, на којима има доста пиревине, ако ове ливаде не буду покошене пре но што код њих наступи потпуна зрелост јаја. У многим местима јужне Русије кошење сена бива у средини јуна, и инокосни земљорадници одуговлаче кошење често до јула, кад се већ сврши сређивење јарих стрмнина. На таквим сенокосима житни метиљ добија могућност да опстане до потпуне зрелости јаја и успева да их ту и смести. С тога при орању ливада и парлога обраслих пиревином, или не налазимо ни једне ларве, или налазимо их у повеликим количинама. У Херсонском срезу, где се трава коси, у многим местима, на крају маја, или у самом почетку јуна, у земљишту ливада у опште не налазимо лавре житнога метиља.

(Наставиће се)

Војника	16
Дућанџија	1
Других позива	36
Умрло	19
Ослепило	1
Напустило струку	121
Свега	435

*

По овоме питању немамо много још шта да кажемо. Оно је прилично расправљано и расправљено

Треба да се нађе у Србији неколико људи у просветној и привредној струци, на правом положају и месту, који ће своје дужности спрам Краља и Отаџбине схватати онако, како се оне морају схватати у пољопривредној Србији. Треба да се нађе људи у тим струкама, на местима са којих се ведри и облачи, који ће се критички и искрено односити спрам погрешака у настави и васпитању читавих досадањих поколења.

И они ће онда учинити оно што треба и што им је дужност.

Све дотле, треба они, који су у то и сад још убеђени, који у то и сад још верују, да пруже један другоме руке, да се здруже и да заједнички теже остварењу ових спасоносних начела по Србију, па и по цело Српство!

Јест у Србији, нарочито основна настава, настава основна преимућствено по селима, мора, да промени свој досадањи варошки, по село некорисни карактер и да се у њу унесе што више пољопривредног знања толико потребног по сеоско становништво. Почевши од буквара и читанке за основне школе, па редом до предмета за вишу основну школу, треба унети што више систематског материјала из пољопривредних знања.

Више основне школе по селима кад би се редовно отварале и одржавале, имале би прилично изгледа, да би одговориле тој потреби сеоског становништва.

*

Један врло корисан и јако успешан део васпитавања и образовања народњег у привредном духу, налази се у установи сељачких зимских школа, или како се то „по-књишки" зове, у заснивању основних продужних школа, у којима се популарним предавањем најважнијих основа из привредних наука, сеоској омладини, која је завршила и напустила школовање у основним школама, у свима земљама постижу огромни успеси у ширењу знања о напреднијој радњи привредничкој у маси раднога народа.

Ми не патимо од немања добрих закона и корисних прописа, већ од њиховог невршења и неспуњавања.

И последње преустројство школске наставе у основним школама, водило је рачуна о битним народним потребама нашима: увело је и предавање пољске привреде, па оно беше заступљено и у програму предавања у основним и продужним школама нашим; предвиђа се уређење „школских башти" — само, што је све то остало „мртво слово на хартији" и што се нико не нађе до сада, да стече правих заслуга за ову земљу, да све те законске прописе оствари, приведе у дело, да их оживи и из мртвих ускрсне! Стари програм уносио је и пољску привреду у предавање по нижим сеоским основним школама; нови програм „стекао је заслуга" — да и то мало сарани! Ни једна школа наша нема школску башту подигнуту обавезно и што поједини вреднији учитељи самосвојно, с муком, трудом и рођеним жртвама створе, то непрекидно њино прогоњење и сељакање све опет сарани, школске градине и дворишта, опет обрасту коровом, претворе се у пустолину и парлог!

Па чак и у учитељској школи, која спрема будуће васпитаче и учитеље омладине и народа, предавања пољске привреде су пасторче, које је примљено под кров те школе, као од беде и из милостиње; предаје се три часа недељно у последњој само години, без обвезе, да ђаци морају и испите полагати?

Има ли игде веће бруке и срамоте, него што је та — која показује како су нас до сад школовали они, који се сматрају за искључиво и повлашћено „стручне" да решавају питања о народном образовању?

Учитељи будући, који живе у народу и с народом, који с њиме деле и добро и зло, који могу и треба да утичу на његово васпитавање и материјално крепљење, у пољопривредној Србији, уче се пољ. привреди по три часа недељно, мање но што имају часова и из црквеног певања и много чега другог сувишног и излишног!!....

Одмах и на први поглед јасно је за свакога, ко има иоле памети ко' и оле уме да размишља о правом и истинском „народном образовању" колика је огромна корист од завођења предавања пољске привреде у основним, нарочито сеоским школама, да се паметан човек не може довољно начудити немарности и кратковидости меродавних чиниоца, који се једнако греше о своје најпрече дужности спрам рођене своје отаџбине, што све то ни до данас није постало дело, већ и на даље труне по архивама или по штампаним зборницима законским, служећи за гњеждење мољаца и стеница канцеларисских!....

„Школски вртови" то су једна установа толико паметна, корисна и благодатна, да поједини министри просвете и начелници њихови, не могу се ничим оправдати пред потомством, што они нису створени и остварени. Хрватска и Славонија, бар да нам је у томе послужила за пример! Или макар и Босна и Херцеговина, јер ће и тамо „школски вртови" бити у брзо код свију школа подигнути!

Пољопривредна Србија само, није те среће, да има довољно озбиљних и енергичних синова, да ту паметну установу оживе из параграфске прашине „закона о основним школама"!

Као што је ручни, практични рад, „очигледна настава", главни потисак у свакој очигледној настави, тако добро уређена „школска башта" и практични рад учитеља са ученицима у њој, треба да буду темељ сваком изучавању пољске привреде у основној школи.

*

Да завршимо ово мало покушаја за једну расправу о томе „какве нам школе требају?"

Мета свију искрених родољуба наших, у народном образовању, треба да буде:

а). Да се бар у сваком срезу нашем, подигне по једна практична посебна ил' општа пољоприв. школа

(за поједине гране или за целу пољску привреду) према приликама околине;

б). Да држава у томе предњачи, ради практичног угледања, претварањем својих економија и имања, у угледна добра, али која не ће бити за параду и украс, већ за стварну корист, да буду обртом и газдовањем удешена тако, да се рентирају и да сељаку покажу, *како се паметнијим радом и течењем могу приходи на обичном сеоском имању увећати;*

в). Да се утиче да се манастирска и остала таква добра, уреде тако, како ће и она у садашњем веку послужити корисно своме народу, као што су му послужила, та света завештања наших великана, што су дубоко прозирали у будућност, да се одржи кроз векове мучења и трпљеља, у вери и нади, да се скупља и да се договара, да се крепи и да се угледа у пожртвовању;

г). Да се згодним приређивањем практичних курсева, на све стране по земљи, из појединах грана пољопривредних, таман, кад је чему време, наш сеоски свет поучава — о рационалнијем пчеларењу, грађењу вина, сађењу и калемљењу америчке лозе и воћа, сушењу воћа и спремању његовом и т. д. и т. д.

д). Да се приређују од времена на време курсеви, теориски у Београду (јер има за то овде највише наставника), а практични код наших пољопривредних школа и на државним економијама за спремање и доучавање наставника, како пољопривредних, тако и учитеља продужних и основних школа. Курсеви треба да трају неколико месеци и да су систематски удешени тако, да питомци изнесу што већу масу теориског и практичног знања из пољске привреде....

Но о свему овоме други пут засебно сам намеран и више да проговорим.

Ми сви годинама причамо и у беседама и у здравицама, са катедре и са амвона, на зборовима и на саборима: „треба радити, ваља радити!“ „Ко' ради не боји се глади!“ али тако баш много нисмо умели и *урадити* за то и списах на заглављу овог чланка мото:

„Садање поколење васпитано је да поштује рад, ал' не умеде да ради и нека бар прионе да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале, која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако може Србија бити велика, може постати снажна!“

Велики педагог Песталације вели то исто:

„Знања без умешности (вештине) јесу најжалоснији поклон, који је некакав нечисти дух даровао нашем столећу!

НЕКОЛИКО НАПОМЕНА И ЈЕДАН ПРЕДЛОГ.

Одавно се говори да би учитељи основних школа, живећи у народу, могли много учинити на унапређењу пољске привреде. То је истина, али да би они то могли учинити нужно је ово:

1. Да је свака школа снабдевена са довољним простором земљишта, са справама за калемљење, са извесним бројем кошница ђерзовки, машином за цеђење меда, разним ситнијим пчеларским справама и поучним пољопривредним списима и т. д.

2. Што је најглавније: да се учитељи не крећу често са места, у ком су почели радити на унапређењу ма које гране пољске привреде и да и сами имају колико толико практичног знања о послу, који мисле предузимати. — Али тога готово ни једног нема. Већина је наших основних школа, које су без довољног простора школског земљишта; а да и не говоримо о томе, да би школске општине драговољно пристале да за школу набаве разне пољопривредне потребе, па не само драговољно, но ни сама наређења, не би могла ништа учинити. То су отежавајуће околности, а друга је и та, што се учитељима смета да на томе раде честим премештајима.

Ваљда из тога разлога, да би се у нашем народу ширило рационално знање о разним гранама пољске привреде и да би се убрзало унапређење ма које њене гране, Министарство просвете (од 10 октобра Бр. 18.781) наређује учитељима основних школа, „да најдаље до 1. Јануара 1895 године поднесу извештај о овоме:

1. „Да ли би се у месту и околини, у коме је он (учитељ) могли успешно обрађивати виногради засађени виновом лозом.

2. Да ли би који пристао да у том погледу припомогне ширење и напредовање ове пољопривредне гране и

3. Који би од њих пристао да иде на практички пољопривредни курс, који би се ради тога отворио у Топчидеру, Љубичеву, Добричеву или другом ком месту, који би се држао о ускршњем и великом школском одмору“....

На ово имамо да напоменемо:

1. Заиста би требало отворити таке практичке курсове, али не само ради практичке обуке о гајењу винове лозе, но и о другим гранама пољске привреде (као: о пчеларству, у опште о воћарству и др.), али да ти курсови не буду само једне, но сваке године. И сумњам да се не би за то пријавио велики број наших учитеља, нарочито кад им се обећава олакшица у томе, што им се даје поред плате 3 до 5 дин. дневнице.

2. У исто време, кад се томе приступи, треба урадити да се оне школе, које немају свог земљишта, снабду са бар одређеним простором земљишта, па онда и са најнужнијим пољопривредним справама.

3. Престати са честим премештањем учитеља, јер ако се тако буде и даље радило, нек се све горње оствари, опет се не може постићи жељена корист и онда би сав трошак био узалудан.

За остварење ових неколико мојих напомена као и за наређење министарства просвете, треба повише материјалних срестава, која разуме се, не треба жалити. Али, док се све то не би могло остварити, зашто се не би могло приступити бар другом ком лакшем послу, а и са мање срестава, које је не мање важно а то је: унапређењу пчеларства. Познато је, да је и пчеларство важна грана у пољској привреди, а баш унапређењу пчеларства учитељи би могли најлакше и највише припомоћи. Ми са овим не истичемо већу важност пчеларства од виноградарства, нити напомињемо да је нужније пре приступити унапређењу пчеларства, но напомињемо да би требало што пре приступити раду и на унапређењу пчеларства, за које се од државе не изискује много материјалних срестава.

За унапређење пчеларства, које би учитељи могли подпомоћи, треба, поред воље учитељеве, и неких срестава, као што је већ на једном месту напоменуто. Та су срества: да свака школа има у почетку тог предузећа, бар 4—5 кошница ђерзонки или друге које врсте, које су оцењене као најбоље; даље: машину за цеђење меда, разне друге пчеларске справе и упуство за рационално гајење пчела. Учитељи то не могу набавити из два узрока: 1. Што немају материјалних срестава и 2. и ако би који и био у стању набавити их, не може, из тога узрока, што би морао да, свако годишњим премештајем, вуче са собом и кошнице (као својину) с једног краја на други.

Да се нареди свима школским општинама, да са тим своје школе снабду, — и с тим се не би могло учинити ништа, јер би то наређење остало само наређење и ништа више. Па који је онда за то најбржи и најсигурнији начин? — Овај је: да министарство просвете преко Српског пољопривредног друштва набави за све сеоске школе бар по 3 најсавршеније кошнице, машину за цеђење меда и остале пчеларске справе, па да им то пошаље пре, но што би оне за то новац послале, па онда да тражи од школских општина да положе оволико новца, колика би била вредност истих ствари. Таким би се начином одмах све сеоске школе снабделе са тим потребама па и прирез би се пре прикупио, но кад би се пре тога за то прирез тражио каквим расписом.

Кад би се већ школе снабделе са тим потребама, учитељи треба да буду обавезни да се рационално занимају с пчелар-

ством и да у томе поучавају и ученике из најстарија два разреда. У местима, где има више учитеља, поверило би се гајење пчела ономе, који има за то више практичког и теориског знања. Они би били дужни о целом раду, као и о расходу и приходу, сваке године извештавати министарство просвете; а о годишњим испитима, надзорници основних школа дужни би били и на ово обраћати пажњу и изражавати се о њиховом успеху. Од целог прихода трећина би се давала учитељима, који се баве пчеларством, за њихов труд, а остале две трећине употребљавале би се:

1. На умножавање савршенијих кошница и осталих пчеларских справа,

2. На куповање добрих пчеларских списа и

3. По могућству сваке године, при свршетку четвртог разреда, награђивало би се неколико, у пчеларству најбољих ученика, са којом најбољом кошницом, популарним пчеларским списом и другом којом пчеларском справом.

Кад би се тако урадило, унапређење пчеларства убрзало би се двојаким начином:

1. Што би ученици још у школи добили најнужнија знања о гајењу пчеларства, па би у доцнијем животу с вољом вршили рационално гајење пчела, а нарочито они, који би при свршетку основног школовања добили као награду коју добру кошницу, које пчеларске справе и поучни пчеларски спис.

2. Што би школа давала диван углед околини, у којој би се пољопривредници за ту ствар интересовали. Школа би побудила пољопривреднике из околине да и сами отпочну рационално гајити пчеле.

Ето то је најбржи и најсигурнији начин да учитељи потпомогну унапређење бар ове гране пољопривреде. Па ако нам на срцу лежи унапређење у нашем народу пољске привреде, не треба само лелекати и викати који би и како би томе могли најлавше помоћи, него треба одмах приступити самом раду.

Никола А. Јовановић
учитељ

О ГАЈЕЊУ И РАЗМНОЖАВАЊУ ПЕЛАРГОНИЈА.

Већ има много година, како се ја занимам једино неговањем те моје најмилије биљке, и мислим да мој савет може у неколико користити љубитељима тога прекрасног цвета; тим пре што њено неговање није ни мало тешко.

На прилично светлом, не сувише топлом по сувом месту, пеларгоније доста добро расту чак и у собама, премда не тако добро као у оранжеријама. Но сваки нема оранжерију а међу тим љубав к цвећу није мање јака ни у оних којима је суђено да се задовољавају окнима својих прозора. За неговање у соби најбоље су младе биљке, оне боље издрже зиму, а сваке године треба старе екземпларе земењивати новима.

Најбоље време за сађење пелцера је месец Април, за то што у току лета пелцери потпуно сазревају, и у јесен добијају се од њих довољно јаке биљке, а то је врло важно, јер иначе пелцери лако иструле. Млади пелцери на изданцима режу се тако да на старци не остане више од два окца, а ако су они врло дугачки, то се режу на толико делова колико од њих може бити пелцера, остављајући на сваком по 3 листа. Доњи део сваког пелцера одреже се под самим лисним коленцем, но тако да се лист не повреди. Остало лишће не треба сећи док само не опадне, јер оно за неко време храни пелцер одвојен од старке.

Пре сађења доњи део сваког пелцера треба замочити у истуцан угаљ, да би се сачувао од трулења. Најбоље је садити пелцере по један у саксију, нарочито кад се гаје у собама, а чим се укорене могу се пресађивати у веће саксије без повреде корења.

Кад би се посадило неколико пелцера у једну саксију, они се не би сви у један пут укоренили толико; да се могу пресађивати, а кад би чекали на ове да се укорене, они би се први јако разгранали, и при пресађивању би угинули; или ако би их пресадили не чекајући да се ови други укорене, то се не би могло избећи да се последњи не узнемире, што им дабогме јако шкоди. Пошто се пелцери посаде треба их само добро полити, и метути их у прозор, али где неће бити изложени сунчаној припеци. Покривати их стаклетом није ни мало нужно. Лишће ће почети на скоро да жути, док на послетку не отпадне, но то ништа не смета пелцеру да расте. После неколико недеља они се сасвим укорене. Ја сам се убедио сопственим опитом да је за сађење пелцера најбоља ова смеса земље:

1. шумске земље 1 део
2. ледињаче земље са ледине $1\frac{1}{2}$ део
3. белог или речног песка $\frac{1}{4}$ дела.

Сувише лака земља није добра она се брзо суши и зато се мора често поливати а пелцери пеларгоније не воле много воде јер брзо труле. Пошто се укорене може им се дати земља мало тежа и богатија (храњивија), да би бујније расли. За то треба узети ову смесу земље, треба узети подједнако: земље шумске, ледињаче и ђубрета и још $\frac{1}{4}$ песка, и у ту смесу посаде се пелцери већ укорењени, а тако исто и они који су већ близу цветања.

За пресађивање не треба узимати сувише велике саксије, за то што је пеларгонијама веома нужно расађивање.

Пазећи на ова правила можемо добити биљке, лепе и са здравим џбуновима. Но ако се пелцери не пресаде на време, коренови увијајући се око унутрашњих зидова саксија збију се и лако иструле, што се познаје по доњем лишћу које почне жутети. То исто бива и кад се посаде у велике саксије. Најбоље је да су лонци за пресађивање за по прста већи него они у којима су биле биљке.

Пазећи на то могу се одневговати биљке до цветања, а да не изгубе ни једног листића. Сви млади изданци у току лета заламају се за то да би биљка добила облик џбуна.

Не треба их много заливати, јер изданци постају сувише водени, и тешко подносе зиму. Због тога саветујем свакоме, да младе биљке не полива разблаженим са водом крављим ђубретом.

У почетку Августа пеларгоније се пресађују последњи пут. Доцне пресађивање може изазвати нове изданке, који не могу потпуно сазрети до зиме, и због којих биљке расту само у висину а не гранају се.

Да би предупредио то, ја сваке године пресађујем своје пеларгоније опет у тешку земљу, т.ј у ту смесу земље коју сам горе навео за сађење пелцера. Зими треба пелцере држати близу прозора, поливати их толико колико је нужно да им се сачува живот, или боље рећи да им се не да да увену. На то треба обратити нарочиту пажњу.

За време зиме треба биљке, с времена на време окретати сунцу, и то са сваке стране, да се не би лишће извукло према сунцу и с тога добило незграпан облик.

У другој половини Фебруара или у почетку Марта треба их поново пресадити у горе поменуту више храњиву смесу. Да би боље цветале, треба крајеве свију изданака орезати, остављајући на њима по 3 или 4 окца.

Такви екземплари цветају доцније од необрезаних но зато обилније и раскошније. После таког пресађивања, треба их још једаред пресадити пре цветања, и то 6 недеља после првог пресађивања.

Саксије се узимају сад, за читав прст веће, а унутрашњи зидови њини намажу се крављом балегом за $\frac{1}{4}$ палца дебљине. Смеса земље остаје иста која и пре. Треба знати да то није пријатан посао, али шта неће учинити љубитељ за успевање својих љубимаца. Један час непријатног рада награђује се свежином тамно-зеленог лишћа, јаким здравим растом, правилним развићем цветних пупољака и необичним изобиљем цветова. За време развијања цветних пупољака веома је корисно поливати биљке, разблаженом у води крављом балегом, али не у врло топле дане.

Како на пеларгоније често напада зелена лисна ваш, то треба раније предузети мере за њено истребљење, јер она квари лишће и смета развитку целе биљке. Најбољи лек за то јесте кађење биљака простим дуваном. Ти се инсекти обично јављају кад је ваздух нечист, зато је нужно често проветравање, које је веома корисно за све биљке, а неопходно нужно за пеларгоније.

После цветања пеларгоније треба орезати чак до старих грана, да би оне дале опет нове изданке, но не треба их пресађивати одмах после орезивања, боље је причекати дотле док

се поново разгранају. Ја говорим о томе из горког искуства јер је половина мојих старијих биљака угинула због раног пресађивања. Те околности не треба пуштати из вида нарочито при гајењу у соби, где је обично мало екземплара, па се због тога сваки губитак јаче осећа. Прецветане биљке пресађују се само један пут а затим до јесени остају не пресађене. Ако се која грана сувише истакла, њу орезују а по некад и све остале. Неговање у току зиме исто је као и код младих биљака.

Одсечене гране са прецветалих биљака могу се употребити за пелцере, јер су орезани до тога места где има још окаца; и они се негују тако као што је раније казато.

Премда многи тврде да пелцери од изданака рђаво расту, та примедба није оправдана, напротив, ја сам се уверио да они расту још боље, јер су мање изложени трулењу. Сва је разлика у томе, што они спорије расту, али за то боље зиму издрже.

Далеко сам од мисли, да је моја белешка, о неговању пеларгонија боља од других, но могу сваког уверити, да је све што сам казао основано на сопственом искуству. Сваки од нас има своју најмилију биљку, којој посвећује особиту пажњу. Мој љубимац је пеларгонија и много горких неприлика ја сам искусио, док на послетку нисам дошао до задовољавајућих резултата.

С руског

Е. Ј.

БАЧИЈАЊЕ

Обичај бачевања постоји свакако одавно, а нема сумње да је овај лепи а при том и паметни обичај био распрострт по свима местима, где је сточарство било надмашито занимање становника, па се услед промене околности и живота изгубио, као што се и обичај мобе почео губити. Данас је овај обичај у животу само у југоисточним планинским пределима краљевине Србије. Бачијање није дело само људске воље и људске маште, већ је надмашито дело природино, развијено под притиском силе околности, под притиском инокоштине и великог напора у борби за опстанак. Са маленом радном снагом не може се ништа учинити нарочито лети, кад је радна снага најпотребнија. Шта ће се пре: или ће се по савстима косити трава од које зависи опстанак стоке па и целе куће његове, или ће ожњети и оврћи оно мало кржљавог јечма засађеног у каквом кршу; или ће окопавати кукуруз или пак чувати стоку?! Све су ово околности, које су натерале планинце на економију радне снаге, под којима се развио обичај бачевања.

С друге пак стране: планински предео, оштрина климе, неродност земље и голи кршеви натерали су га на гајење стоке, што је скопчано са великим тешкоћама а нарочито зими, па још ако преко лета буде суша, те не буде довољно траве а зима буде снеговита, те се стадо не узмогне истеривати на пашу онда је чување стоке скопчано са још горим мукама и невољама. Жалосно је погледати сточара, коме је нестало сена, а још жалосније је видети му и чути стадо, како — натерано глађу, тужно блејећи, ногама разрива снег и тражи који бус замрзле траве, да утоли глад. Лако је оном, ко има али је тешко оном ко нема. Док траје зима, дотле трају и паклене муке за њега, сине ли пролеће, он са ведрим челом и веселим погледом погледа на небо благодарећи Свевишњем на давно жељеном и нестрпељиво очекиваном пролећу. Први пролетни сунчеви зраци прва су милост за њега, а први разлистали пупољак, прави му је радост и весеље, јер нема зиме. Пролеће је, овце се јагње стрижу се, бачијање је, весеље, радост, прави живот. Да, прави али живот пун радљивости, пун терета, живот који највише тражи радне снаге. Па зар у ово време није бачијање права благодат за сиротног а и за инокосног ма и богатог сељака. Колико ли се снаге, колико ли се труда уштеди бачијањем!

Сад да се упознамо са бачијањем и његовим уређењем.

1. Припрема за мешање бачије и њено уређење.

Бачијање[1]) почиње у Мају месецу али ретко кад пре Никољдана а ни доцније 25 Маја. На неколико дана пре мешања стада почну се сеоски домаћини договарати, колико ће бачија да смешају, при чему се управљају према броју музара. У једну бачију може се смешати до 800 брави које оваца, које коза, али обично увек мање. Таквих бачија може бити две, три па и четири у једном селу и свака је потпуно самостална у свом раду. Глас и мишљење најсточнијих домаћина од пресудне је важности у свему па и овде. По нашто се око деобе заподене навга: онога не примају у ову бачију, а он хоће; онамо га пак примају а он неће, на послетку мора, где га примају. Овде се јасно може видети мера уважења и поштовања, коју уживају поједини код својих суграђана. Ну готово се никад не деси да који остане, а да се не умеша у ма коју бачију. У Дојкинцима се зна, које куће још од старине бачевају заједно, те око тога нема галаме. Кад деоба буде свршена, кад се зна, ко је у којој бачији онда се договоре (свака бачија за се) како ће да мешају млеко; да ли на млаз или на ведра (ниже ћемо објаснити шта значе ови изрази), па онда погађају потребан персонал бачиски, који се састоји из ових лица: бач, ћехаја, подћехајник, трићехајник (кад у бачији има много стоке, онда се и он погађа) и обично два искарувача (погоњача), од којих је један козар, ако у бачији има толико коза, да се ради паше морају одвојити.

Бач је господар помуженог млека. Он сири сир, бућка масло, прекувава сурутку, те прави вурду, он сваком домаћину издаје по кантару онолику количину сира и масла, колико коме припада и он носи на себи моралну одговорност за каквоћу израђеног сира и масла. Ајлук („ак" „ајлъкъ") му је обично 8—9 млазева т.ј. има права, да девет пута помузе сву бачиску стоку за свој рачун, и за све време, док се он не наплати, стока ноћева на његовој њиви или ливади.

Ћехаја је господар оваца и заповедник чобана. Он предводи стада, а ако пак он не иде са овцама што ретко бива — онда нареди, где ће се стадо пасти, гледајући да стадо води — пошље — на места богата травом, те да бачија што пре „искара" т. ј. да што пре изда свима домаћинима сир и масло, колико коме припада. Ћехаја води најстрожијег рачуна[1]) о стоци, за коју је одговоран. Кад се стока меша у бачију, он од сваког домаћина прими стоку на рабаш и по свршетку бачијања мора је у потпуном броју предати домаћинима, изузев ако које угине или ако вук однесе но и тада мора да извести домаћина односно да му донесе уверу — парче коже или неки остатак тела. Ћехаја је ајлук 7—8 млазева.

Подћехајник, прићехајник и искарувачи су помоћници ћехајини, чијим се заповестима морају безусловно покоравати. Ајлук им је и то: првом и другом по 5—6 млазева а другим обично дају по 1—2 млаза и по 100—120 гроша у новцу. Цео овај персонал има бесплатну обућу — зна се колико пари опанака — и храну, коју добијају од свију домаћина, како коме дође ред да бачева.

Сад спреме каце, које обично свако село има, а ако не буде имало, онда се узму од појединих лица под кирију, која се понајчешће исплаћује у сиру и маслу, па се за тим одреди дан мешања.

II Мешање стада и спрема места за бачију.

Дан мешања стада је истински дан радости и весеља. На сваком лицу, било старо или младо, сија ведрина и весело расположење духа. Људи, жене, момци, девојке, деца, све то од рана јутра трчи, хита, жури на праву свечаност. Црни сукмаљи женскадије измешани са белим доламама мушкараца лепршају се по сокацима. Овце блеје за јагањцима, звонца звоне, пастири швикућу, девојке певају, момци међу из пушака, игра се, свира се — прави цумбус, прави вашар, весеље неописано. Таквог весеља и такве веселости нећете наћи по варошима. Тја?

Свака бачија има своје зборно место у селу, у каквој великој, ограђеној авлији. Ту сваки домаћин са чељадима дотера стоку и предаје ћехаји а овај зареже у рабош. Ко буде смешао највећи број стоке, тај се зове *стадник* и он први бачева. Ред бачевања одређује се бројем смешане стоке.

---

[1]) Осим сеоских бачија има још и трговачких, које трговци састављају ради производње кашкавања. Овде трговац плаћа сељацима или на оку млека и онда му сељаци доносе млеко или пак на бравче, кад се он сам о свему брине. Трговачке бачије састављају највише *Црновунци*.

[1]) Кад Ћехаја хоће да се увери, је ли му стадо на окупу, онда не броји све овце него само „црне. Вели: ако се изгуби, која црна мора да сњом има и која бела овца," тако ми је одговорио један Ћехаја.

Стада се мешају обично после подне, кад се стока добро напасе, па се онда приступа мужи т.ј. ако су се договорили да премлазују, а ако су се договорили да мешају на недра, онда одреде, колико ће се коме према броју стоке издати ведара млека. Ако се пак стока премлазује, онда се то опако чини: Пре муже и мешања стоке сваки је домаћин напасао стоку што је боље могао, па је онда дотера на одређено место за мужу. Затим се у сваћају ведрацу наспе по мало воде, одета ради — да млека буде доста као воде — па онда шћаће мужа. Сваки своју стоку музе у ведрицу па наравно, да се и по која туђа овчица пађе у близини, те се кришом помузе, око чега се направи читав дом, но то се у осталом ретко догађа. Кад је премлаз свршен, онда се измери млеко сваком по на осеб и према количини помуженог млека одређује се, колико ће се коме издати сира и колико масла. Обично се на сваку оку помуженог млека добија четири оке сира и једна ока масла тако, да овај, који на пример помузе од своје стоке двадесет ока млека, добија осамдесет ока сира и двадесет ока масла. Овај други начин мешања је много праведнији, те се најпаче и употребљава, док се по оном првом врло ретко мешају бачије, нарочито кад се стока преко зиме рђаво искрани.

Кад је све ово свршено, онда се стока предвођена ћехајем испрати са шћепом, у рукама, с песмом и свирком уз пуцањ пушака и весеље какот пестачке младежи на место, где ће се прво бачевати. Ту се испену јагањци, донесе вино, направи бел-муж, па се вечера, пије, пева, свира, игра и весели до неко доба ноћи, па се онда разилазе кућама.

Сутра дан већ отпочиње бачевање и то овим редом. Прва млаз употребе се за куповину соли за прављење стоке као и за спанце, које се према погодби мора дати чобанима. Ако за ово буде мало један млаз, онда се узима још један. После овога се издаје чобанима и то прво бачу па ћехајн и осталима по реду старешинства, па тек над се чобани подмире, онда почињу бачевати домаћини, почев од стадничја редом. За све време, док се једноме не изда сва количина сира и масла, мора сва стока почивати на његовој њиви или ливади, коју он одреди. На овај начин обично гноје само ове њиве или ливаде, које су испошћене, па су или далеко или на врлетном месту, те се не може ђубре истерати.

Сваки, који бачева, дужан је да на оној њивал, где ноће да му бачија лежи, направи од прућа као мали појатић, обично округлог облика за смештај: каца цедила, сирњаче, соли итд. То се зове „комарњак“ и у њему бач сира и бућка масло. До комарњака се подиже плот такође од прућа, толико висок, да га стока не може прескочити, а у облику полукруга са два или више продаза за мужење стоке. То се зове „залог“.

Ово је сва спрема за бачију и „бачевање.“

III. Радови на бачији

Кад се стока дотера с паше, настаје мужа. У почетку се стока музе три пута на дан и пред јесен два пута. Стоку терају „искарувачи“ са надубљене стране „загона“ и натерују на пролазе, где је ћенаџу музачи. Пре муже се ушек наспе у ведрице воде и овамо намена после мужње млеко се у ведрице преврети. Помужено млеко процеда се кроз цедила, (која жене саме ткају од вуне) и сипа у кацу, која је у комарњаку, где бач отпочне рад на прављењу: сира, масла, вурде итд.

У ову кацу, где је млеко, метне се сирište и остави да се подсири. Чим се почне млеко сиријавати, онда бач узме један набушен точак (бућкалицу, бућало), коме је пречник мало мањи од пречника каце а утврђен је на подугачку облу дршку и њоме бућка оно усирено млеко, те се услед овог бућкања одвоје масни делови од воде и сиревине. Сад се остави млеко да се умири, па се онда извади сир, мете у цедила, оцеди се и онако несољено измеря и преда домаћину, који бачева. Овај је сир постан и трд а при том га и пресоле, те није најукуснији за јело. Зову га „бијело“ или „чукано сирење.“

Сурутка, што је после извађеног сира, остала у каци, преруши се у другу кацу — „Кајмаклију.“ Кад се пак у ову кацу после сурутке више од половине, онда се доспе млека, те се ова мешавина згусне па и укисели, те не би човек рекао да није кисело млеко. То се зове кајмак и из њега се пада масло. Тај се најмак меће у велике бућке и бућка бућкалицом дотле, док се масло не одвоји и на површини не згруша, онда се покупи, мете у суд, који је домаћин донео, измери се и преда домаћину. Овако је масло беле боје, има прилично непријатан мирис за оне, који га не једу а по мало и кисе. Пре но што се употреби за јело мора се препржити, претопити т.ј. мете се у суд и пржи дотле, док сва сиревина не изгори.

Кад се масло избућка онда остане сурутка, коју зову „сировашка“ коју кувају, те се остаци наведена згрушају за тим се охладе, оцеди кроз цедила, у којима остане „вурда,“ која се такође да домаћину, а вода, што иза „вурде“ остаје употребљује се за прелиавање сира и зове се „прессол.“

Неће бити с горега да овде речемо коју о омиљеним бачинским јестинама: о „белмужу“ и овчетини, који се зове и „студенак.“ За највећитију дуњиност сматрају, да сваког, који близу бачије прође, позову и почасте овчетином или бар млеком, што се чини на здравље домаћина и напредак стоке. После части каже се: „Хвала, да се нађи.“ „Белмуже“ се прави овако: Узме се млад, „небијен,“ несољен и масан сир, метне се у котао на ватру, па се меша и сипа брашно, било пшенично било кукурузно. Мешање се дотле продужује, док из оног теста не почне да цури масло, тада се остање и белмуж је готов. Укуса је пријатног но отужног због суишше масти, те се због тога и не може много јести. То је најомиљеније јело на бачији.

Овчетина није ништа друго него добро искувано месо. Мете се месо на ватру, посоли се мало, па онда непрестано меша, да не загори и дуго кува, док неки део воде не испари, услед чега месо постане густо. У јесен је овчетина гушћи и кад се остави да пренађа, згусне се толико да га можеш —, што по реч — у марами носити. Тако хладан овчетин зове се још и „студенак“. Укуса је изванеког, какви се само може пожелети.

Кад буде пред јесен, око Петковаче, онда се бачија растура, и стока се предаје свака своме газди.

Кад се деси да бачија „искара“ пре времена, онда се она или прода — т.ј. млеко помужено за извесно време, на новац поделе по броју стоке или се пак стока растура пре времена, у ком се случају по некад поклони по који млаз чобанима. Ако ли пак буде рђава паша или не хтедну чобани да пазе добро стоку, те не умогне бачија да „искара,“ онда опет, домаћинима, којима је ред пред јесен, побијају. Ако један има нпр. да прими 20 ока сира, дају му 15 тако и свима осталима, па им се то надокнади до године. Та се накнада до године исплаћује одмах после подмирења чобана.

На крају да објаснимо неке израде, које смемо објаснили у овом члапчићу. „Бачија“ се зове и цело стадо и место где се оно музе и ноћива. „Бачијање“ се зове сам обичај, а „Бачевање“ се зове, кад домаћини прима део свој — он „бачева.“ „Бачувати“ пак зове се бачев рад, бита бач. Нпр. „ја бачујем има две, три године,“ „још ли бачујеш? итд.

Пирот.

Љубомир Балтић
учитељ.

ОДГАЈИВАЊЕ КРАВЕ МУЗАРЕ

Гајење телета има огромног значаја у сточарству. Од телесног развића краве зависи и корист, која се од ње очекује. А телесно развиће, снага и здравље њено, зависи од подесног или рђавог одгајивања телета. Многогодишњим искуством доказано је: да деспиња млеченост краве зависи од неговања телета, почевши од његове неге у мајчином трбуху, т. ј. од правилнога поступања са стеоном кравом, па до потпуног узраста телешег у праву музару.

Како се у већини наших газдинстава врло мало пази на одгајивање телади, ради побољшавања и узавршавања расе наше домаће стоке, то држим за потребно да на овом месту проговорим коју о томе.

Сој наше домаће стоке није тако рђав. Шта више, он је за наше прилике и према нашем начинату врло добар, јер се и при оваком јадном и нехајном гајењу телади ипак пилази веома добрих грла. А то је доказ да би наша домаћа стока била за нас најбоља, кад би ми поле обратили пажњу на одгајивање њеног подмлатка.

Не испитујући и не тражећи узрока утуну наше стоке, не трудећи се, да бољим неговањем побољшавамо сој у еоп-

стеној крви, ми се мишимо за скупоцено набављање најбољих страних раса, које такође ухваљујемо, дегенерисемо недовољном негом и первазумном укрштањем раса. На крају крајева имамо рђав сој домаће расе и изметут и унакрађен сој стране расе.

Код нас има довољан број газда, који су убеђени да добављањем стоке са стране, можемо најбоље побољшати нашу домаћу стоку па не питајући и не разбирајући, спарују нпр. бика тојане расе са нашом нашом јадном и неразвијеном бушуљицом, коју за време стеоности остављају на мразу без икаква заклона, или под заклоп, кроз који са свију страна шиба ветар, не хране је довољно, и онда оцењују од ње теле, које треба да постане млечна крава. Резултат таквог спаривања и одгајања познат је. На ивак је добар, јер се треба чувати необичној спаји и издвајањости наше домаће стоке при тако рђавом поступању. А што страна стока, при тако недовољној нези, одржава свој спољни облик, долази отуда што је она у својој домовини, при доброј храни у топлој, чистој и светлој штали, развила свој оргиизам потпуно и задобила снаге да противстане недовољној нези код нас на пољу, мразу и рђавој храни. Али подмладак добијен од такве стоке неће одржати особине својих родитеља, него ће се пралогићавати средини у којој је, и после извесног времена постаће ово исто што ми већ имамо у нашој домаћој стоци. Изметуће се у буљушицу, набављену по скупу цену.

Дакле, ништа не вначи набавити страну расу, па ма то била и најбоља, над се остави самој себи — запећи.

Потребно је грло хранити здравом и снажном храном. Давати му да се сито нађе. Оказивати га ними од мраза, а лети од сунчане припеке у здраве суве и чисте штале. „Најпре шталу па онда краву.“

Довођење стоке са стране, остаће некорисно све дотле дове наш сељак не буде у стању, да спреми стоци такве услове какве је имала у својој домовини. Такве исте услове требало би спремити и нашој стоци. И тек онда ће укрштање наше домаће стоке са страном имати користи.

За укрштање наше домаће стоке са страном, потребно је да умемо изабрати сој. па за тим и појединца грла, која желимо да спарујемо.

Ако желимо да добијемо краву музару, морамо изабрати најбољу музару, наше домаће расе и спарити је са бином, која је отелила најбоља крава музара странске, млечне расе. Сем тога треба бирати бика такве расе, која се по силону свога тела и својих особина највећма приближује нашој домаћој раси, јер из два са свим супротна грла по раси неће изаћи онакав примерак, који ће оправдати наше очекивање, т.ј. неће се отелити теле, од кога треба да одрасте крава музара, и да исплати трошак, труд и дангубу на њега уложену.

Добра музара познаје се по нежном склопу тела, меком и благом изразу очију и доле главе, која је уска, ситна, глатка и дугуљаста, а не рустикална, ход и кретање треба да је кравље а не да личи на вола, уши треба да су правилне, танке дугачак врат са умерено развијеном подгушњаком, шарена врста и пирок странаља део тела. Од особитога је значаја кожа, рогови длака и вime. Кожа је у добре музаре нека, нежна и миде са свим уз месо прањубљена, тако, да се може од њега одвојити, кад се руком ухвати. Она се чисто у боре сабира, кад се крава пешто у страну покрене. Рогови су јој танки, глатки и светли. Вime је добре музаре велико, добро развијено, и у помузеном стању мекано обешено као пакла пуна коса. Добар је знак и то, кад поред обичне четири сисе, има позади још две мале неразвијене сисице. Ако вime и после муже остаје разапето и пуно, значи да је месната, и онда његова величина не показује млечност, већ рђаво развијено вime, у коме нису млечне жлезде већ исј. Са обе стране од вимена пружају се по трбуху жиле, т. з. млечне жиле. По овим се жилама такође одређује млечност.

Кад је већ учињен добар избор грла за спаривање, онда им треба спремити добру храну, јер већ поменусмо једном да је наша домаћа стока рђава због рђаве неге. У добрих газда набићете бам од чисте домаће расе врло валаних и млечних грла, која могу дати до десет литара млека на дан. С тога препоручујем држање крава музара од домаће расе. То је много подеснује за наш климат и наше прилике. Трошак, који би се утрошио око набавке страних сојева, треба употребити на побољшање домаћега соја и на бирање грла за спаривање.

Истина, да је за побољшање стоке у сопственој крви потребно знања и стрпљења, али то је потребно и при укрштању и спаривању са страном расом. С почетка треба почети. За побољшање своје стоке туђом бољом расом има се готов материјал и то је једна олакшица, али, треба имати на уму да тај готов материјал много скупље кошта и да страна стока подлежи много јачем утицају наше климе и околности, него наша која је при тим околностима од вантивека.

Ово је истина најболе за онога, који може да набави најбољу најмлечнију расу и да је одржава чисту у својој сопственој крви. да јој створи негу и услове какве је имала у својој отаџбини и да музе од ње годишње 4000 литара млека.

Било да се избере чиста домаћа раса или чисто страна или мелез, мора се обраћати пажња на негу саме музаре а нарочито на одгајавање њеног телета. За то ћемо овде говорити што више о гајењу и нези телета за будућу краву музару.

Одгајавање телета.

Као што реносмо, најбоље је изабрати чистокрвну расу своју домаћу или страпеку. Али није довољно узети из једне расе ма какво грла па их спаривати у нади, да ће се међи правилним и брижљивим неговањем телета добити од њих оно у телету, што они немају. Треба од добре расе изабрати два најбоља грла: краву и бика. На бика треба више пазити, особито на облик и лепоту, јер он више преноси своје особине на тело, но крава, па чак и на њени пиз генерација, док крава преноси своје особине само на своје тело.

Из тих разлога избор бика је од врло велике важности по одгајавање млечне расе. Бик мора бити тело најмлечније и најлепше краве. Не сме бити млађи од 2 ни старији од 12 година. Не сме се сувише употребљавати на спаривање крава јер ће тада бити лоша телад и од најбољега бика. Двогодишњи бик прено године може се пустити на 40 крава више не. После овога доба може се пустити на 80. Али дневно нипад више до 1 крава. Храна се мора по количини и каквоћи одређивати према утрошеној снази његовој.

За цела млекарства од већег је значаја доба, у које се крава потпушта под бика. Погрешно је пуштати краве у Априлу, Мају, Јуну или Јулу, јако ће се отелиле у Јануару, Фебруару или Марту, па и у Априлу, а нарочито ако се од млека хоће да прави масло. Млека лети има више него зими због зелене хране, с тога треба телење да се удеса тако, како ће прво младо млеко које само по себи има више масла, пало оних дана и месеца, кад крава једе суву храну, и како би млека било гушће у оне месеце, кад се храни зеленом храном. Најбоље је телење краве удесити у Октомбру и Новембру, јако би принос масла шао равномерно на све месеце и лети и зими.

Да ли је крава после паренља остала стеона познаје се по томе, што се не појављују знаци ваћења, који се иначе појављују три до четири недеље после прве водље. Стеона крава креће се врло пажљиво, опетим јој се повећа т. ј. више једе. После 5 месеци и трбух постаје приметно већи, млека даје све мање, ход јој постаје спорији, крава се склања од остале стоке и постаје стршљива. После шест месеци стеоности може се осетити, нарочито појутра, мрдање телета у њеној утроби, кад се приложи рука на десну страну трбуха оздо.

Кад се увери да је крава стеона треба обратити њеву пажњу њој, треба да јој се даје добра и здрава храна у довољној мери, у једнаким оброцима и у одређено време. Све оно што би изазвало побацивање телета треба избегавати. Значајно је да нека дијететска средства не остављају никакве последице на крави, док плоду, зачетку њеном јако шкоде, а могу га и живота стати.

Теле у утроби материној храни се њеном крвљу, с тога је стеној крави потребно више и боље хране, а нарочито и зато што она за време стеоности још даје и млеко, а за дучење млека, потребно је много рашених делова из хране.

Код већине наших газда даје се стеној крави плева и слама, или у опште таква храна, која није довољна ни обичним правама музарама, а камо ли стеној крави, која у своме телу одхрањује и једно теле будућу краву музару или бика, од кога се очекује корист. Њима је жао за две три шаке прекрупе (јарме) или трица, што ће дати стеној крави, не рачунајући што ће она за време стеоности, опано слаба и изнурена давати мало или ни мало млека, што ће опано мршава и мучна дати

једно, слабо и мршаво теле, и још што може при телењу причинити због недовољне снаге, која од хране зависи.

Ко уме да рачуна, тај не жали што ће стеону краву, сјагле овце и козе хранити добром храном у довољној мери у одређено време, јер ће знати да ће му тај трошак добро урађена стока двоструко платити. Ала наше газде обично оценују да им стопа и без хране и без неге доноси корист. Ево да наведемо један пример како се код нас држи стока и шта се од ње очекује. Један од најбољих наших газда у пределу саме питомине, у чијој се богатој кући тако рећи пресиса на све стране загледа се у краву једнога касапина и куши је од њега. Крава је била наше домаће расе и давала је дневно 10 ока млека. Газда је одведе кући и стане се хвалити пријатељима. Сви дођу да виде краву и да се увере својим очима. И заиста крава је њиног обронка на очиглед свију дала 5 ока тако и другог. Разуме се сви су се чудили томе. Да рекнеш да је то била каква велика крава, бела, швајцарска, а ја, наје, него баш иста таква као и њине краве само мало боље урађена и то је све. Жутуља, глава јој омалена врат танак, танке опшесе ноге, ал њиме као якопче и сисе као прути. Попосао се газда њоме, ал не дуго. Беше некако баш зимње доба. Разуме се да ни он није имао коларе за говеда, јер под наших газда коларе се не праве, не због немања, него због нехати, и од обичаја, што то није нико од његових старих радио, а после тога мисли да то ва говеда и не треба. Доста је кад волове чува и гаји, склања и добро храни. Тај поносе газдин, та крава музара и стеона њоје на оставом стоком у слану. Сламе је јела колико је год хтела, јер се слама не полаже. Она је остављена да је говеда једу кад хоће. Тим је одржала живот преко зиме, али је млека све мање давала и најпосле помузе једва једну оку на одбом. Поче се боме газда љутити на касапина, продаваца краве. Видећи ти доле како ме преварп. Он мора да је знао нешто, кад је предамном музао и учињено да је њолико млека. И он оде касапину у варош да га избрецн. Касапин се сети шта може бити узрок да крава тако пресушп, кад нема ни три до четири месеца стеоности. „Чекни де мало, помисли он, покажаћу ти, за што ти крава нема млека.“

— А је ли газда, пушташ ли ти на штале твоју краву, да се мало прошета!?

— Каква штала? Дрну се газда. Ја је никако нисам ни затварао. Где су ми сна говеда, тамо је и она.

— Зар на овом мразу дрншп ти моју Милку на пољу. Једна моја крава! Е вала газда да сам знао, нећеш ти је продао ни за 20 дуката, а камо ли за 9. Па шта јој дајеш да једе? Дајеш ли јој трина бар једном на дан?

— Какве трице?! Чудећи се запита газда — зар и праве трице? Ено јој сламе на нек једе колико год хоће.

— Е мој газда! А знаш ли ти да је она код мене лоба јела. Држао сам је у штали, полагао јој лепа сена три пута дневно а двапута јој давао трице, мало посољене, па хлеба,... што ми год остане корица, ја сам те све њој давао. Пси имају коспшу ране и не траже леба. А ти? Ти тако да мучиш моју кравицу, моју Милицу. Зар ти није бољи грехота?...

— Каква ми је она госпођа да је друкче држим него остала говеда. Вала што је из вароши, престе га газда.

— Па онда не тражи од ње млека, кад ти њој не даш што је њој потребно за живот, одговори му презрено касапин и оде од њега.“

Ето вам очигледна примера, где је криво незнање и обичај, где је криво неразумеваше у чему је корист, где се жали клин а губи се плоча.

При одређивању количине хране за стеону краву треба имати у виду и оно, што се у њеном телу одлучује на плод у утроби, па још одређивати већу количину, него краваама које нису стеоне. Али не у томе не треба претеривати, на још толико хране давати да се гоји, јер гојазност умањава млечност. Утојена крава тешко се опоравља да даје онолико млека, колико је пре гојазности давала, на ма још се и умањивала сувишна количина хране, која је утицала на образовање која а на рачун млека.

Истина, има и гојазних крава које дају одмах по телењу доста млека, али то не траје дуго, и млеко је тек середње. Утојене краве по 7—8 месеци не дају никако млека, па с тога их и не треба држати као млечну сувишна количина хране, која је утицала на образовање која а на рачун млека.

У правилно уређеним газдинствима хране краве за све време равномерно у једнаким оброцима, и нигда не допуштају да се оброци пред телење увећавају, како би смрзлу житотињу поправили и као бајаги за телење оџрчали. То храњење у последњим месецима врло мало користи крави. Она би остала мршава а теле би се у њој јаче развијало и расло, тако, да би теленье било врло тешко и крава би могла тешко платити. Сем тога, обилно храњење у последњим месецима изазива лучење млека и може да проузрокује запаљење вимена.

Крава, која стално добија довољно добре и здраве хране у одређено доба, лако се тели. Теле је здраво, лепо и правилно развијено, снажно је и већ после неколико сати устаје на ноге и почиње да сиса. Таква крава даје доста млека, и млеко је добро.

У храни за стеоне краве треба да има протеина, масти и восеворо-киселина, соли, што је врло потребно за развиће свију ткања и органа замотковпх у утроби мајчиној. Исто тако и за образоваше коспшу треба храна да има восеворо киселога креча.

Те потребе изазвале су сточаре да су у половини стеоности давали крављама коначно брашно, кад у храни није било довољно восеворо киселог креча. Но проба је доказала да давање коначнога брашна није ни од какве користи и да восеворо киселп креч само у храни т. ј. у сену, овсу и т. д. може да утиче на образоваше коспура у организму иначе не.

Сточар може бити спокојан кад својим крављама полаже у довољној количини добрг сена са додатком овсене и јаре сламе, трица или мало брашна пшеничног или кукурузног, или пре-прупа јармеј а лета ваљане пшце. У таквој храни има довољно свију састојака потребних за исхрану краве и телета у њеној утроби а и за лучење добрг млека у вимену.

За велике краве потребно је дневно 7—10 килогр. сена, раздељено у три оброка; за мање краве 3—5 килог. уз то још 0·5—1·5 килог. трица на оброк разуме се опет на три оброка.

Стеоне краве треба чувати од снега, што може изазвати превремено телење — побацивање. Крава, која је једном побацила, врло лако може и други пут, а тада је готово сигурно да ће њена и моћи да донесе теле до времена зрелости. Ако дакле крава два пута побаци треба је продати касапина, јер не само да се губи теле него се губи и крава, а то је велика штета.

Крава побацује кад се са њоме нечовечно поступа. С тога треба строго забранити чобанима да краве туку, јуре са псима већ на против да пазе на стеоне краве, кад су на паши, и да све отклањају што би изазвало побацивање.

Строго треба пазити да им се не даје трула храна, бућаво сено и слама, шибра, водењковина, промрзли кромпири и друго корење; исто тако и она храна, која шкоди, као велика количина младог зрневља, детелине и т. д. Стеону краву не треба с пролећа и с јесени рано изјутра терати на пашу, довле не спадне слана са траве и лишћа.

У другој половини стеоности, кад је већ плод снао у трбушну дупљу, треба стеоној крави давати храну чешће у мањим оброцима, како не би храна притешњавала плод.

Стеоне краве, за време зимских дана, треба пуштати да се по чистом ваздуху полагано покрећу. При том избегавати далеку шетњу и брз ход, јер јако загревају, проузрокују умор и могу бити узрок побацивања.

Телење.

Крава носи 9 месеци или ово 40 недеља. Теле, које се пре правог рока отеле бивају слабија, нежнија и немају издржљивости и здравља, као теле отелена баш у своје време.

Кад се појаве предзнаци телења, треба краву одвојити од осталих крава у тихо, мирно место, у коме је умерена светлост и довољно меке сламе простирке.

Ако телење иде правилно не треба ништа дирати рукама, или помагати крави, телење ће се свршити својим природним током. По телењу теле треба посути мешавина, да га крава олизе од слуви. Ово лизање слуви прави је леквариј за краву.

На неким местима у страним државама дају краве после телења ради потпрељења пренеља средства, као: сољено пиво, анисову ракију, кокошпње јаје и т. д. Но та средства, као врло јака храна могу да изазову неорођају грозницу, која умањава

млечност и рђаво утиче на здравље телета. Из истог узрока смањују и количину хране, не само на 3—4 пред телење, већ толико дана и после телења.

Крава, јако ослабљеној од телења, ако је здрава, може се давати јаче хране у чешћим а мањим оброцима, као: топло пиће од размућеног брашна или трица у води, доброг плавинског сена или траве. Врло сочна воденаста трава, која производи надимање у трбуху, као: детелина, водењкаст кромпир, требер, цвекла, шводљиви су за крају после телења. Од такове хране добија се воденасто-плавичасто млеко са врло мало масла и теле од такове хране не напредује.

Храна, којом се крава музара храни, мења састав млека. Тако ако је у храни било много горких биљака, као: пелена, повратича, метлаз, биће и млеко горко, а од повратича долази још и кравако мокрење. Ако се музара храни плесниним сеном, замлеском трулом сламом, промрзлим кромпиром или репом, млеко јој постаје слузасто, чисто се отеже, добија рђав укус, лако се прогруша, даје мало кајмака и постаје рђава и нездрава храна за теле. Од рђаве хране поремети се бубрег и црева у краве, и млеко се згрушава још у вимену, те тако затвара рупице на сисама. Од млечике, младих јововић и јелових изданака млеко добије црвену боју.

Од тако промењивог састава млека, теленце рђаво напредује, мршави, разболева се а може и маљкати. Доње се год теленце храни материним млеком, дотле ово стоји у тесној вези са телом материним, и све, што рђаво утиче на матер, шкоди и телету. Добро храњење краве потребно је и ради телета. Тиме се крава одржава здрава и теле напредује.

Гајење и храњење телета треба удешавати према сврху стоке за разне цели. Другчије треба одгајивати теле за тегљењу стоку друкче за гојазну а друкче за млечност. Ми ћемо на овом месту говорити о одгајивању телета за крају музару.

Пошто смо добили добро развијено и здраво теле од изабраног најбољег бика и најбоље краве млечног соја и домаће расе; пошто смо пропратили поступање и храњење стоне краве због телета у њеној утроби, сад да пређемо на одгајивање самога телета, од кога желимо да добијемо још бољу крају музару, но што му је мајка.

У телета, скоро отељеног органа варења су толико неразвијена и слаба да никако нису у стању да паре другу храну. Једина храна њихова, за прих неколико недеља, може бити само материно млеко. Истина теле долази на свет често са секутићима а по некад и са правим пуњацима, али ти су зубићи толико слаби да не могу да жвачу, већ само поникну при сисању. Желудац телећета је само сирište, т.ј. желудац је тако развијен, да у прво време може да служи за варење само један део целокупног органа за варење, и то део, који се зове сирište. Остали делови желудца развијају се лагано, и то тек на 4 недеље, пошто се теле растане са утробом мајчином и дође на свет као засебно тело, које већ својим устима сише храну својим пљувама даше и потрчкава својим ногама.

За то време зуби му толико очврсну да теле може и да жваће сву храну но коју сламну механог сена или чуна но коју траву, која прогутана, изазива радњу и остале делове желудца (бурагај). Разуме се да теле до тога времена, до пете недеље по телењу, може добијати само житну храну.

Телад се могу одхрањивати на два начина. Или се остављају на мајченој сиси, или се пије из недра.

Код нас је познат само један начин, и то први. одхрањивање телета дојењем, а тај је најбоље.

У страним државама, где је спушле млеко, одхрањују се телад и другчије, житком храном, која замењује млеко. Но таква је стока слабога бурага и веома је нежна, јер пшита не може заменити сису материну, па чак ни млеко из недрице.

За то ми нећемо ни усвајати тај начин одхрањивања који је усвојен на другим местима, и који само добри сточари осуђују. Ми ћемо остати при нашем обичају који је добар т.ј. пустићемо теле да доји своју мајку.

Теле, пошто се отели, треба оставити пред кравом на меној сламној простирци, да га она оближе од оне слуве, што га омотава. Слуз не сме остати на телету, јер она смата радња коже, а може изазвати болест па и смрт телета. У случају да крава мајка прен телену, мора се газда постарати да се слуз очисти са телета.

Ако би крава споро лизала теле, треба га посути сољу или брашном или мекињама да би се крава подвикомала јер поред тога, што ће га лизањем очистита од слуза, она лаким трењем увећава радљивост коже и обрњући га исправља његове чланке, те се теле пре и лакше успиње на ноге.

Лизање те слузи са телета користи и крави, јер утиче као средство за чишћење и онда јој нису за то потребна никакна лекарска средства, која употребљују други народи; а за која хвала богу, ми незнамо, и која треба употребити тек онда. кад се крава не би могла сама од себе да прочисти, јер онда од затвора може добити трозницу.

Кад се теле полагне на ноге треба га подвести под краву да сиса. Ако је теле толико слабо да се не може подићи на ноге, онда га треба на рукама принети вимену и помоћи му да сису ухвати.

Сад настаје питање да ли теле треба оставити непрестано са кравом, да прилази сиси над хоће, или га треба одвајати од матере и пуштати га њој само у извесно време?

Код нас се теле за прво време — неполико недеља — оставља непрестано с кравом, и таква се крава готово никако не муже. То се може одобрити само ако је тако теле одређено за гојазност. Али у сваком случају то је никаквимо по краву. Кад је теле слободно и може у свако доба прићи крави да сиса, оно то чини сваки час. Тиме јако узнемирује крану и надражује вime те лучи вишe млека, које се утрудава у вимену јер се не измуза и крава добива спочетка по вимену чворе а доцније на тим местима пресушује млеко. Сем тога тако храњење шкоди и самом телету, јер сувишна и неуредно сисана храна квари желудац. На ни сувишна дебљина није корисна кад се од телета хоће да добије млечна стока. Млечна стока не сме бити дебела. Тако храњење шкоди још и гади, јер ба могао и он пуснути коју кашику варење, кад не би сву некорисно уступао телету.

Сви искусни сточари слажу се у томе да теле треба одвајати од краве и пуштати га за прве две недеље 3—4 пута на дан. Кад се теле насиса колико му је доста, онда треба остало млеко добро из вимена измузти.

Уредно сисање телета од вeлике је користи за краву а нарочито за младу краву — прворотницу. Теле сисајући млеко драво из вимена производи у њему мало раздражења и увећава притицај крви у вime а тиме га увећава и развија. Никад тако не може мужа да развије вime, као што то може исисавање телета. С тога треба пуштати теле да доји крану, а особито ако је то млада мати, код које су сиса органи још неразвијена. Вime се од сисања размекшава, те постаје пространије за млеко. Тако исто сисање телета може да излечи вime, ако се оно разболело од угрудиног млека.

Уредно сисање телета добро је за краву и за то што се она мање принукава телету над га вића само 4 пута на дан, и дање се од њега одваја, кад дође време да се теле са свим одвоји од сисе — одбије. Рећим сисањем телета, права се принине и на правилније лучење млека.

Уредно сисање телета добро је и по само теле, јер на тај начин не може да се пресиса те да се гоји или да ћвари желудац и добије пролив. Теле, пушштено матери у одређено време, навикава се на правилне оброке и храњење, а то јако олакшава доцније одхрањивање телета; тиме се теле постепено одучава од матере и привикава се другој храни.

Пушштање телета сиси траје 6—8 недеља. За прве две недеље треба теле пушштати 4 пута на дан, и оставити га да се добро насиса. Друге две недеље 3 пута на дан; а пете и шесте само по два пута. Седме и осме недеље по једанпут Међутим треба му надокнађивати сисање млека из вимена млеком помешаним са другом житком храном.

У прво време телету треба давати више млека а мање размућена брашна, а доцније све више размућена брашна а мање млека док се са млеком са свим не престане, што бива 13—14 недеља по телењу. Уз пушштање на овој храни, полаже се теленету добра и свежа сенца или траве.

Теле с почетка штрика сено или траву, више га ваоли из дуга времена, а по том га почне жвакати и јести баш из потребе, да покупи бураг и да намири потребну количину хране. Ако би ми мењали ту природну потребу телета за сувом храном, и не би му хтела давати сена или траве, већ би га оста-

ања на самом млеку, теле се не би потпуно развијало. Сва три одељка бурага остала би не развијена а тако исто и кострр.

Међутим, теле би нагло расло и гомилало месо и лој. Такво теле неби било ни за какву домаћу потребу и неби се могло остављати за домазлук. Једина, а и велика је вредност његова за наслађивање и облапорење гурмане, који налазе све задовољство у томе да слатко и месо поједу. Истина блиу великих варошн испољује се и тако гојење, јер ту има доста облапорних и оних, који добро плаћају, па није згорега и њима учинити по вољи.

Врло је погрешно одвајајући теле од краве везивати га. Телету треба слободнога кретања, за то ако немамо простора, у коме би држали телад одвојено од краве и невезану, онда се треба послужити са котарчицом (корпом), која се сваком телету мете на губицу (нос) и тиме му се спречи дојење матере кад хоће, а дозвољава му се заједничко борављење с њоме.

У случају да је не могуће због болести, или ако је крава маљавала при телењу, или ако је близнила, одхранити теле материним млеком, онда га морамо одхрањивати вештачки из ведра. И за ово отхрањивање телета потребно је да теле посиса или попије прво млеко кравино, — колострум, које је прљаво жућкасте боје и дејствује на чишћење све нечистоће, која се накупила у утробн телета, док је било у матери.

Докле год органи варења бураг и црева не буду очишћени од слуза и нечистоће, дотле се не може варење правилно вршити и храна неће моћи да прелази у крв. Од нечистоће у цревима теле добија грчеве и болове, која се могу да развију, у опасне болове па и смрт да донесу.

Колострум т.ј прво млеко има све састојке крви и једва ичи на млеко, које је човеку потребно, с тога за прних 14 дана краву не треба ни мусти, ако је теле у стању да све млеко из вимена изуче.

У случају да остаје млеко у вимену треба га потпуно измузати а њиме хранити сваке или другу стоку, пошто се оно не може употребити ни за масло, ни за сир, на осапо као млеко То треба чинити дотле док се год на ватри протрушава.

Масла се, да се тако млеко, помешано са другим, може употребити за сир и кајмак или масло. Но то не постоји. Ово може само другo млеко укварити, а ако баш то и ниje, онда отежава сирење и бућкање масла. Време од 5—14 дана одређено је само за теле, и теле од таквог млека тако расте.

Из истих разлога оно је потребно и ново отеленом телету, кад се оно вештачки из ведра храни, било то од његове мајке било од друге краве, која се у то време отелила.

Ако се не може колострумом захранити, онда му се мора дати на чишћење 1—2 кашике лаксног или обичног јејтина са камил тејом а употребе се благи пластрне.

Храњење телета вештачки, спор је и мучан посао. Споменућемо само да се, за прних 14 дана до 6 недеља, теле мора хранити само млеком одмах чим се помузе било од његове матере било од друге краве. То треба да буде у 4 оброка дневно. После тога млеку се може давати размућено брашно у млаком води При томе нарочито треба пазити још и на то да теле не прождире нагло и халапљиво своју храну, него да је полагано срче и жена у устима са пљувачком.

Храна, која се нагло прогута, узалуд се троши, јер она квари желудац и не може сва да се свари. Велики део иде у растур, а тело опада, мршави и неће никад нагнати.

При прелажењу од млека на сувоју храну, треба поступати исто тако, као и са телетом које доји, само што се ономе размућеним брашном надопуњава сиса, а овамо се меша одмах са млеком.

Кад се телету после 6 недеља одузима материна храна — млеко, мора се то постепено чинити, прелазећи полако и неосетно ка другој храни.

Ево како то чине други сточари:

У 7, 8 и 9 недеља даје се телету још млека и то једна петина ($^1/_5$) целове жиле тежине У 7 недеља даје се телету $^1/_5$, у 8 $^1/_4$ у 9 $^1/_4$ килогр. овсеногa брашна размућеног у млеку. Осим тога размути му се у води 32 грама ланеног брашна у 7,50 гр. у 8. а 64 грама у 9 недеља. При том меканог сенца полаже се да једе колико год хоће. Од 10. недеље умпљава се млеко тако да недељно 2—8 литра мање добија. У 14 недеља са свим се престане, да му се даје млеко, а теле то и не осети. Међу тим увећавају се оброци овсеног брашна и чорба од ланеног брашна све до 12 недеље. У 12—13 недеља поред брашна размућеног у млеку, које добија дневно у три оброка, теле добија још и прекупље, (јарме) овсене и пшеничне пљеве покишћене и омекшане са водом, али тако да ипак остане у сувом стању.

Од тада се почне смањивати размућивање брашна у млеку и ланеног брашна у води. докле, као што рекосмо не остане само на сувој храни.

Теле од 7, 8 и 9 недеља према својој тежина добија дневно 12—16 литара млека $^1/_4$ кгр. овсеног брашна, 50 грама брашна од ланеног семена $^3/_4$ пље сена; у 11 недеља 8 лит. млека $^3/_4$ кгр. овсена брашна и 100 грама ланена брашна $1^1/_2$ кгр сена; у 13 недеља 4 лит млека, $1^1/_4$ овсена брашна, 50 грама ланена брашна за пиће, $^1/_4$ килогр. пшеничне пљеве и $^1/_2$ овсене јарме као суве хране, поред тога $1^1/_2$ кгр. сена.

Кад се овако поступно пређе на суву храну, онда се теле поме храни до потпуног узраста свог т. ј. до напрштека 8 месеци или године дана. После тога храни се сеном и трнцама (или прекупом — јармом).

Не треба се уплашити количином млека од 12—16 литара дневно, јер паша телад кад су једнако уз мајку и више посисају дневно. Сем тога ово млеко, које им се за прво време даје обилато се испољује тиме, што се овим начином одвраћује одличпа крава музара.

(свршиће се)

ЗЕЛЕШКЕ.

Кичица. — (E. centaurium Pers). — Панчић ову биљку овако описује: „Стабло четворасто, лишће дугуљасто, шиљо ружасто, шарк стабла у корнов сложено, годишња биљка, мало што виша од педа. Расте у нас по ливадам планина. Цвета у Јулу."

Кичица је позната свом нашем народу, а има велико значаја у медицини. Цело зеље, вели Панчић, доста се у келењше троши (Herba Centaurii minoris).

Народ панчиу употребљује и за лечење трошнце. Неки је ја ту цвл ситно парену, на тугаљу, неки је кувају на оној грни одвар пију.

Многи се хвале, да се од трошнце нпкоје једнпо употребљујући кичицу.

Кичица има још и те предности, што се њоме сирала одвеh позната „горка раиија", или, тако названа „стомакиља." Справљати стомакиљу није никакав тежак посао: натрпа се у једно посуде стакло (боцу) новаше кичице убране у цвету, па се напоје бутом шљивовицом, или, још боље, комовицом. Запушену боцу треба останти неколико дана, па после почнти из ње рапију бати одмах, кад се хоће за пиће да узима. — „Стомакиља" пију људи, који су умерени у пићу, који су слабог кпетита, који нису од жолудачне слабости, који су наслабп и т. д. и упорављају: да им „стомакиља" помаже.

За справљање „стомакиље" неки мешу још неких трава.

Кичица се још у народу употребљује и за лечење стоке. Неки је сточари ситно исецкају и дају, обично опцама, помешавши је у мекиње (трше), као предохрану разних болестима, а многе њоме закрађују опце, заражене метилом, у цеди јечмена.

Д. Н. А.

* * *

Кошнице плетаре — над се олене смесом од 2 дела балеге говеђе, 2 дела жуте земље и 1 део ситног пепела, бивају трајашнје и топлије за пчеле прено зиме. Ово сам пробао,

П. М. А.

* * *

Коса са наслоном — описа, као што је описује г. Паја Тодоровић у „Пољопр. привреди" неодесна је за рад, пробао сам, јако нона се други не троши; боље је прост пруг самојев и привезан уз косу.

П. М. А.

* * *

Зимња нега живине. — Неговање живине особиту пажњу захтеваје зими, када је приход, кога она доноси, много већи но лети. Осим тога, зими живина подлеже многе више свакојаким болестима, које се морају предупредити добром храном и разумном негом.

Храна за живину треба да је зими: мекана најутра, а сува у зрнима, у вече. Под меканом храном разуме се забрашно мекиње, брашно итд. Храна у зрнима за то је потребна живини у вече, да би им молудац нарешем прено ноћи одржавао тело у топлоти.

Исто је тако за препоруку посипати живини зими на сувом и снаженом месту сточно дубре и пшеничну сламу, те се она на тај начин заиима чешљањем, што јој такође добро чини.

Да вода за пиће не треба да је одвећ хладна, да је покопце суа и топла — то се већ само по себи разуме.

* * *

Како се могу очистити јако запрљане флаше

Ако се прљава флаша не може да очисти пешком, оном, пеленом итд. онда је треба напунити дуском од кромпира ако сатно исеченим и чврсто запушити, па је тако оставити 2—3 дана. На тај начин под дуском настане врење, те када се из флаше избаце, она остаје сасвим чиста.

Од шкрти и зејтина очисти се флаша раствором од једног дела сапуна, 80 делова воде и два дела салијања. Флаша се запушачем затвори и у топлој води загрејана за неко време. За тим се испали, пропљакне у мланој води и тада остаје чиста без и једне нете.

* * *

Предохрана од рђања гвоздених и челичних предмета. — Да не би гвоздје и челик захрђали треба их утрегати тако, да се не могу у рупама држати, а затим натрти их чистим белим воском. За тим треба тај предмет гвоздени или челични утрегати и другим путем и кад воски већ нечисте, истрлати га чврстом сукна или коже да би му се певатно предњашње сјај.

* * *

Да се сачува мед. — Као што је познато, мед се пременом посуде киселе и кварн се. Да би се сачувао дуже добар за јело, треба му додати мало јаванде киселине.

* * *

Против буха и стеница. — Против ових непријатних гостију, наших стапова врло је добро употребљавати биљку Ledum palustre — дивљи рузмарин

* * *

Уништење влаге. — Од влаге је добро држати у собама брашан, који има то својство да упија влагу. Ту биљку треба употребљавати тим више, што она не шкоди здрављу, чак она пречишћава ваздух те је зато корисно држати је поред у собама.

* * *

Како да се сачува свежина осеченом цвећу. — Да се сачува свежина осеченом цвећу нужно је сећи их оштрим инструментом, затим покидате сва доње лишће, које се налази близу одсеченог места, држати га у води, у коју треба метнути истучаног дрвеног угља.

* * *

Како да разпознамо гвожђе од челика. — Зато треба тај предмет који хоћемо да испитамо какути неколико капи азотне киселине, и после минута опрати то место. На гвожђу ће остати тамнило — бела флека а на челику пруга.

* * *

Смрзнутим јајцима повратити свежину. — Треба свежој изворској води додати соли и у њу спустити јајца.

ГЛАСНИК.

Нови министри. — Редовни чланови српског пољопривредног друштва постали су у новом кабинету г. Николе Христића, министра и то народне привреде г. Сима Лозанића на место г. Лазе Р. Лозанића, а пре неки дан г. Љубомир Кларић постао је министар просвете и црквених послова.

Г. Лозанић од почетка ове године поставе по други пут министром народне привреде и ми се надамо, да ће он обележити доба свога министровања у најважнијем привредном министарству, што је могуће плодоноснијем и кориснијим радом, јер је и прво министровање своје, отвочено као ретко други који министар привреде, не рушећи све радове својих претходника, већ настављајући их и довршујући их. Ми се надамо, да ће у том правцу и сад настављати пошто има већ доста раније проучаваних и разрађених предлога и пројеката, које треба остварити, па да ће имати пуне руке посла и са новим мерама и реформама, које иначе и ми у једној другој струци, нису тако неопходне, а по земљу свеопходне, као у привреди и њеном снажењу и подизању.

Са овакоме добродошлицом поздрављамо г. Лозанића, једног од наших врних и главних пионира на подизање индустрије у земљи, са жељом, да и у привреди обележи своје министровање успешима и збиљским радом. То му је тим пре могуће, што ће у своме давнашњем другу и пријатељу индустрије и привреде у овој земљи г. Кларићу, имати снажну потпору при решавању својих питања с правом и истинском народном образовању у привредном духу.

Што мање школа за спремање чиновника и службеника, а што више таквих, које ће спремати привреднике и раднике, на ће нас потпуно благословити!

* * *

Једна скромна прослава четрдесетогодишњег службовања држави, — прошла је непримећена, јер је наименена била најужем пријатељском кругу. Нама је жао што нам се није дала прилика да скромног јубилара, председ и заслужног радника на пољу народног лекарства у земљи, могосмо поздравити на сами дан прославе, за који смо тек post festum сазнали.

Госп. Јован Екер један војни лекарни лекар, оконах је напунио четрдесетогодишњу службе своје српској држави; досекао је редак јубилеј у државној служби, којој је био прави до краја. Г. Екер је и један од врних редовних чланова српског пољопривредног друштва и ако се не виђено и од оснивача његових; један од оних ретких и заслужних чланова друштвених, који су кроз пуних 25 година у свакој прилици под окриљем друштву биле на услузи, својим стручним саветом и својим радом. Био је неколико пута и неколико година члан управе и — није пропустио ни једну друштвену збор, ни једну друштвену конференцију и својим саветом и радом много је задужио ону корисну привреду уставову нашу.

Поздрављајући га сад и ако мало доцкан, то чинимо тим радије и искреније, код му желимо, да поживи на праведно и поштено заслужењем праву пуноплатежног пировања ове доце, доцке по дочека овакав јубилеј и доце своје, који су обојица одали се очевој струци и да и на даље остане своји и чио помажући привреду нашу радом и саветима својим, искуством обилатог живота!

Живео стрпљиви јубилар Јован Екер!

* * *

Ванредни збор Српског Пољопривредног Друштва. — биће је 20 ов. мес. у присуству члана добротвора г. Милутина Марковића, чланова утемељача г. г. Арсе Јунића, Ђуре Хранговића и Миосава Куртовића.

Пред збор изнето је питање *о уступању уређног добра друштвеног у Шапцу г. Министру Народне Привреде за оснивање треће ниже пољопривредне школе у том крају.*

На збору је учествовало 35 чланова, по правилима друштвеним довољан број за решавање на збору, Председавао је подпредседник друштвени г. Јакоп Марковић, а известилац управног одбора био је г. Вучко С. Богдановић благајник друштвени.

Беле је у главном два предлога: управног одбора, да се друштвено добро уступа г. Министру Народне Привреде, остављајући му сарешене руке, у питању о накнади за то; други предлог појединих чланова, да г. Министар накнади мртви и живи инвентар једнако у

том циљу, иако би друштво било у стању одмах на другом крају наше отаџбине, да приступи подизању другог једног таквог угледног добра.

На поклетку посла дуже дебате приступило се гласању и писмено су били против уступања друштвеног добра, двојица; а пре гласању били су за предлог управног одбора о уступању добра без икаквог накнадо — њих 22 и 12 против. Пошто тако решено је, да се друштвено добро у Шапцу уступи г. Министру Народне Привреде а питање о накнади остала се г. Министру на вољу.

* * *

Попис коња у Хрватској и Славонији. — Обављен је пописом 1894. године за војничке сврхе. Том приликом нађо је статистични уред краткн, но врло занимљиве извештаје са оних подручјима:

У цијелој Хрватској и Славонији уписано је ове године 270.930 коња т.ј. на 1000 житеља 124 коња. Велика се разлика опажа у томе, како се коњи држу у појединим предјелима, и у томе три источне жупаније у Славонији, долазе надкриљу заокиру жупаније у Хрватској, што сваиако утиче и само земљиште и сам начин у одгајању. Од речене суме отпада 176.974 коња или 65% на Славонију а само 93.956 коња или 35% на Хрватску. У Славонији заузима на првом мјесту сријемска жупанија, јер она сама даје 91.767 коња, готово исо сви хрватске жупаније. Број коња износи по жупанијама овако: личко-крбавска 10.040; модрушко-рјечка 6306; загребачка 34.288, варажданска 10 473; бјелов.-крижевачка 31.899; пожешка 40.022; вировитичка 45.189; и сријемска 91.767. Свега 270.930. Према овом извештају види се, да је бројем коња најјачи сријемска, а најслабија модрушко-рјечка жупанија. За 15 година нарастао је приврст на 57.262 коња и према том броју мало те није са 3% боља од приврата у свим угарским земљама.

* * *

Поука у каламљењу лозе. Управни одбор хрв.-слав. господарског друштва дао је свима виноградарима и винодирима, да ће практично поучавање у сумом калемљењу американске лозе отпочети у Загребу 28 пов. (10 дец.) и трајаће сваки дан од 7 сати ујутро до 5 после подне. Поштo ће се сваки дан само шесторица поучавати, то одбор позива сваког оног, који жели тој поуци присустовати, да се најкасније до 24 пов. (6 дец.) под сред. управе реченог друштва пријави, јер ће се тим редом, како се који пријавио, одредити дан над ће се по поучавати. Поучавање трајаће само до краја ове године.

Србобран.

* * *

Свилодеље у округу ужичком. — Од споредних пољопривредних грана, које без великих тешкоћа дозвоо пољопривредницу осетне користи, угледно место заузима и свилодеље.

Свила није нигда престајала бити скупоцена хаљина аристократских прегова; а по својој јачини и лепоти нигда неће изгубити вредност своју и за мању пародд, који је лакше произвели, али који не може за себе употребити због сиромашке своје.

Свила је се одавна и у Србији трошила. Она је била предмет расноше по дворовима наших краљева и кнезова, наше властеле, наше аристократије: она је набављана са стране и плаћана скупо и прескупо.

И данас она нагони обилату пробу у нашој земљи, а дозвачи се на страно. Богаташи и господски слојеви нашега друштва хоће свиле, и над је у земљи нема, они дају велике суме земаљским приходи за њу страницу.

Због тога, што се велика сума наших производа даје страницу за свилу, а да не би даље такву расипљиву економску политику терали, дужни смо ми у земљи подизати свилодеље; нарочито још и због тога, што то није замегаи посао, што га могу и неке, па и деца радити, све угрепно, а уз обилату награду.

Када са свилодељем стоjимо по другим крајевима Србије, ја нешам, али, како с том приврадном гранон стоjимо у ужичком округу, добро ми је познато.

Покушаји са свилодељем у овоме округу чињени су свако у три места: Ужицу, Пожеги и Каленићима (крез пожешки), а отпочели су од пре 10 година.

Успех је се показао одличан, а произвођачи су са њим потпуно задовољни.

Поред тога, што је свилодеље овим крајевима свршено непознат рад, његовом развоју смета и та околност, што жало дудова има, те се трпи оскудица у дудовом лишћу — тој храни свилених гусеница.

Но, и тој ће се невољи доскочити! Општина ужичка, захваљењем и личним руковођењем њезиног одличног грађанина Ристе Тешића, засадила је већ 2000 дудова, а и пожешка подружина наумила је да у том правцу ради, засађујући дудове и сама на свом имању, и разашиљући силнице појединим пољопривредницима.

Што се више дудова разимножава, то ће их се више пољопривредника одлучити свилодељу, и после ће то презимити на себи у село, док многи не увиде: да је то занимање и врло лако и врло пробитачно...

Почетни свилодеља у округу ужичком заиоводно гоне сви пријатеље приврадног напретка нашег сељака, да му утиру пута у селима тих браћа, којима је због оскудице земље за обрађивање, баш и неопходно овако споредно пољопривредно занимање.

У тој цели ја и написах ово мичолико редака....

Лапчевић.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXIV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 25. Августа 1894. год. у Београду.

Били су: г. Вучко С. Богдановић благајник, чланови одбора г.г. Ацо Живановић, Светозар Љ. Гавриловић, Анта Голубовић, Коста Д. Гаковић, Тодор Николајевић и Ника Тодоровић.

Председавао благајник г. Вучко С. Богдановић; бележио писар, Ј. С. Мићић.

160.

Прочита се и усвоји записник XXIII.

161.

Прочита се писмо г. Душана М. Спасића, секретара Министарства Народне Привреде, којим јавља: да је према позивљењу од стране друштва, иако част бити примљен у аудијенцији код Његовог Величанства Краља Александра I., те Га известио, ако највишег заштитника друштва, о изложби говеда, коју друштво приређује 28. ов. м, у Обреновцу и умоли Га у име друштва, да својом високом посјете уводи изложбу; да је Његово Величанство изразило своје задовољство на тај друштвени рад, но да Му је немогуће посетити изложбу, јер ће у то време бити на путу. — Одбор прима к поводом знању ово саопштење. Уједно одбор оналети председништво, да лично позове г. Министра Нар. Привреде на изложбу, према раније решењу.

162.

Прочита се извештај из Обреновца о припремама, које се чине за изложбу. — Одбор прими к знању.

163.

Председавајући реферише, да би но утврђеном плану друштвеног рада на практичним раловима, нужно у овој години да се дође још практичнје предавања с радом о борби грожђа у околини Београда и Нишу, па како је томе скоро пресе, то треба да се реши, да ли да се дође та предавања и у том случају изабере лица, којима би се то поверило. — Одбор реши: да се та предавања и радови о борби грожђа одложе за идућу годину, због тога, што ни ове године нису повољне прилике за борбу и што је друштво ове године и навише изложено великим трошковима око изложбе говеда.

164.

Председавајући реферише: да према разној одлуци друштвене управе, уз историју друштвеног рада, треба да се изради за прославу 25-то годишњице и општи окружај „Тошака" за 25 година; да је тај посао више извесном лицу, које је подцело најпре како то да се изради и шта би предмет. — Одбор прими то знању с тим, да се тај садржај изради само по стручама а не и по писмима, оваквајући г. Вучка С. Богдановића и Свет. Љ. Гавриловића, да руководе тај посао како у погледу стручке и техничке израде — тако и односно награде лицу, које поверо тај рад.

165.

Уредник Пољопривредног календара 1895 године прочита рачун, и све остало, што мисли штампати. — Одбор усваја: да се по том предлогу уреднша, календар изађе у штампу, да се одштампа у 5000 (пет хиљада) примерака, у величини ово 10 табака и да му буде цена 0·50 динара, као и до сада.

166.

Прочита се молба г. Јована Вујића земљорадника из Сенте (у Аустро-Угарској) који моли, да му се дозволи, да на друштвено име употре 2 (две) иршавице на царинирајућа прибадачић. — Одбор реши, да му се по молби може учинити, ако полаже умерене од своје општине, да иршавице набавља и употр за своју личну потребу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ГОТОВ ЈЕ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за просту 1895 год.

СА ОВИМ САДРЖАЈЕМ

СТРАНА

I. Календарски део . . . . . III—XLIII

II. Чланци.

О правилном припремању земље за сејање на њивама и о справама потребним за то 1

Шта се постиже „уврштањем“ код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи 6

Мајка код овица, прелогрдна и судбоносна ствар . . . 14

Подизање виноградa помоћу калемљева на сталном месту 17

Општински ревиденти и поверци од њих 25

О сађењу воћака поред путева 29

И пољопривредник треба да води рачунсе шшто . . . 40

Који би се занатима, поред свог тежачког рада, могли занимати наши пољопривредници (једни прилог подизању локалне радиности) 52

Мерење стоке и Матијевићева напгалника за напладнење живе тежине код стоке 58

Мисите и на пчеле! 65

И гора има своја сабоју (прповетка) 67

III. Белешке.

Нов начин лечења главичавог жита. — Како треба држати прикладно бпнове 78

Још једна згода изванредности код крава. — Опис је најбоља храна за коње. — „Мајчина душица“ као лек од устобоље и паша 79

За што је добро воћке кречити. — Опадање воћа. — Бубрење воћака после једног обилног рађања 80

СТРАНА

Како се воћке могу одбранити од лисних пиши. — По врсте на коре 81

Подизање одрине (чврспнице) по цухаов. — У прилог гајењу руже 82

Сакупљапица као бубре. — Кување сапуна за прање рубља и домаћу потребу 83

Да се пчелиње буре очисти, и да се избегне отварање. — Карболпном, нова боја за конзервирање дрвета. — Како треба остављати јаја за зиму 84

Добар „сенф“ (сланчицу) направити. — Шунке и остало суво месо (вршуте) сачувати од пчелиа (бубе). — Да се пита пчела одржи дуже времена. — Лекопитост јабуке. — Отклонити мирис од гаса (петролеја) 85

На шта треба пазити кад деца, која иду у школу, израђују своје задатке код куће. — Главна правила за чување здравља. — Нешто из историје епидемије и вероисповести . 86

Домовних имена боје, назване „српска боја.“ — Колико се где и у којој земљи ради, а колико праппује. — Из ризнице мудрих реча и народних пословица 87

IV. Подаци и таблице из свих грана пољске привреде . . . . . 88—122

V. Пољопривредни заводи и установе.

а) *У Србији:* Ратарска школа у Краљеву 123

Школа за виноделе и воћарстно у Букову. — Државна ергела 124

Управа топчидерске економије 125

Добро Срп. Пољопривредног Друштва код Шапца . 127

Ратарници имепчке доле. — Срп. Пољопрпв. Друштво 128

Подружине Срп. Пољопривредног друштва . . . 130

Кола јахача „Кнез Михаило“ 131

Шумарско-воћарске задруге 136

б) *У Црној Гори:* Књаз прпвр. земљодељска школа у Подгорици 137

в) *У Далмацији:* Пољодељски завод у Гружи (код Дубровника) 137

Покрајинско пољодељско веће у Задру 138

г) *У Босни и Херцеговини:* Техничка средња школа. — Пољопривредне станице 138

д) *У Тројединици:* „Господарско-шумарско учплиште“ у Крижевцима. — Ратарница у Крижевцима. — Ратарница у Вожани 139

Виноделско-воћарска школа у Петрињи. — Узорна пивница у Загребу. — Станица за испитивање семена. — Хрв. слав. господарско друштво у Загребу. — Славон.-господарско друштво у Осеку 140

Чланови Срп. пољопривредног Друштва (у 1894 год.): Редовни чланови. — Почасни чланови 141

Српска пољопривредне књиге и новине 144

Прпмедбе и исправке 145

Цена малим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Из виноградарске врпвсе II (свршетак се). — Какве пам школе требају (свршетак). — Неколико напомена и један предлог. — О гајењу и разпопсавању пеларгонија. — Вапијање. — Одгајпвање праве мужиле (свршетак се). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак.** — **Књижевни оглас.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 47 и 48. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 11. ДЕКЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

Најглавније су данас недаће и неприлике аграрне; — распарчетаност имања, потеска принудност или оптерећење земље и својине (баштине) са разним службеностима.

Њих је изазвао безброј узрока, који су се породили прво са ранијих аграрних уређења од старине, а после томе су се придружили и новији узроци, који се сви могу свести на народне обичаје и идеје, на обичајно право и на пресађивање нарочито римског права, у нашем народу; дакле на послетку, на утицај законодавства на јавно право у држави и на приватно право.

У прво време, код старих, првобитних (примитивних) народа преовлађивао је облик општинске заједничке својине.

По завршетку номадског доба и насељавању, облик породице — задруге — утицао је и на облик својине, која је дотле била општа, заједничка. Он се мењао, према менама породице и према друштвеном уређењу, које је кад преовлађивало и господарило.

Ни код једног старијег народа, није земља, у почетку, друкчије сматрана него као заједничка својина.

Само код германских племена, заједничка се имовина т. ј. *сама земља* делила, према породичким главама, у извесним размацима времена, за потребу уживања и користовања појединих породица, на деонице; код старих словенских — а нарочито јужно — словенских племена, по тврђењу Хакстхаузена — земља се није делила у једноме племену на породице, ради обраде и уживања, но је *заједнички и обрађивана*, па добијени производи са земље, дељени су на поједине породице.

Код старих Срба, пошто су се преселили у данашње покрајине своје, постојали су следећи облици породице и својине:

Ужа породица (отац, мати и деца) и код нас је основна јединица удружења, као што је и код свију осталих народа.

Са умножењем породице, шири се и њезина снага и област земљишта, на коме она живи, па за то више породица склапају *више удружење* — **задругу**, која живи код једног дима, под једним кровом.

Земљиште на коме живи, то је њина *очина*, *дедина*, *баштина* (од башта = отац) над којим управља најстарији (ретко и избрани) члан задруге, као што у породици управља отац.

Намножење више задруга, које имају једнога родоначелника, јесте *племе* (gens, колено). Над племенима владају *племено* — т. ј. *родоначелници* — *најстарији* и = „*жупани — старци*“ — каже Порфирогенит[1]).

Читаво земљиште, на коме живи племе, поставше од једног родоначелника, управљано жупаном, не може појединац ни *продати*, ни *отуђити*, ни *заменити*, јер је оно *свију* чланова племена, па се за то и звало „*племенштина*“ а читаво племе презива се по своме родоначелнику (Васојевићи, Белопавлићи и т. д. што је још остало у „братствима“ у Црној Гори).

Према томе реч *жупа*, не ће бити израз којим се по г. Новаковићу, означавало — *градско поље*, већ биће да је идентично са *племенштином*, заједничким имањем једнога племена, или браства. То се види јасно из неких одредаба Душановог законика (на пр. оно: жупа жупи ништа стоком да не попаса!) а и што су се старешине звале: „жупани.“

Доцније могла је *жупа* — означавати и градско поље, али онда сигурно у смислу данашњег сеоског атара, или немачке — германске — алманде.

Баштина, није идентична са садањом својином, јер је ово много доцнији и више козмополитски облик; већ *баштина* је породична, недељива, не сме се отуђити — само се преноси наслеђем у истој породици (као на западу фидекомис, заведен из нужде). Баштина је племенштина — у маломе; разликује се од ње, што је у породици наследна, као и својина у ужој породици.

С временом се, на извесном размаку, стекло и населило, у једној покрајини, више племена и жупа — па су бирали, нарочито за рат, вођу: — *бана* или *великог жупана*.

[1]) Панте Срећковића — Историја српског народа. Кн. I.

Тек у почетку 9-тог и у 10-том веку јавља се реч *народ* и *држава* (и раније *државина*[1]) — а дотле се звало „*родови*", „*племена*" и „*жупе*." Реч *држава*, означавала је оно — што данас значи реч: „*имање*", или како је данас реч „*баштина*" изопачено схваћена.

Један доказ, којим и „књиге староставне" — споменици — посредно потврђују наше тврђење о развијању баштине и својине, у нас Срба.

И код старих германских племена, морао се облик својине тако развијати и код њих су радоначелници са својим племенима, заузимали већа земљишта ограничена обично природним међама (реке, и т. д.) — и земљиште је било заједничка својина. Звало се *марком*[2] (или Gaue = равно нашем жупа).

Из већих марки, већ доста рано, услед намножавања племена, а доцније и услед насеља — почели су се издвајати поједина *селишта* (Dorfchaften), па и поједина *дворишта* (Höfe — наше *задруге*).

И та *селишта* задржавала су у маломе облик марке и земљиште су сматрали као заједничко — као *општину* (општу сопственост).

Ова селишта добијала су покадшто, у деоби, одвојено, само културну земљу (земљу за обрађивање) у притежање, а са осталим селиштима, уживали су и даље заједнички, испашу и шуму, из укупног земљишта њиних заједничких великих марки (жупа).

Тако су постајала заједничка — *права службености*. Ту им је извор и порекло.

Али много чешће и селишта су деобом из племенштине — марке, добијала у својину и припадајући им део испаше и горе, дакле потпуно се изделила у сопствености.

По старо-германском праву, нису све породице из реда смеле имати племенштине — заједничке сопствености но само слободне породице, са правима издвајања и држања *општине* (заједничке сопствености).

То ће бити сигурно случај и код старих Словена, јер су нарави и обичаји првобитни, скоро свуда слични.

Поглавице породица бирале су селске ил' племенске старешине — добре људе — (садање кметове), којима је било у задатку, да коцком или по свом нахођењу, деле то заједничко земљиште појединим породицама, за обраду и издржавање, пошто претходно издвоје и задрже — општину (*алеманду*), оно земљиште, које ће и на даље сви заједнички уживати — испаше и шуме — ради испаше стоке и подмиривања кућевних потреба у гориву, грађи и т. д.

Изгледа, да ће бити оправдано, у даљем развоју облика својине — за доцнија времена, *жупом* називати ово из *племенштине* или *општине* издвојено заједничко земљиште, које су Германи називали *алмандом*.

Испашу, имале су права заједнички уживати све породице, и на оним деловима — *деоницама* — који су поделом, ради обраде, допали на уживање појединим породицама.

Отуд се могу пореклом издвојити и доцнији појмови и облици уживања заједничког земљишта и уређења, која се зову: — *потес* и *царина*.

Но тако подељене земље на поједине породице, нису остајале стално у својини њиховој, као што нису ни жупе (алманде) стално служиле само за испашу и потребе у гори — но се то мењало, јер су деобе земље за обраду, на поједине породице, *повремено* вршене.

[1]) И данас у многим нашим селима чуће се: „Ово је моја држава!" (т. ј. имање).

[2]) Реч *марка* значи: *синор* или *међа*, и она у смислу наше данашње речи атар, пренета је са првобитног означења граници и на цело велико добро читавог племена. То преношење речи и стапање појмова видимо у целом овом одељку свевим јасно.

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточиња-инсект — стрних жита).

(наставак)

До скоро још нико не бијаше решио питање: колико времена живи ларва житнога метиља? А међутим ово питање има врло велику практичну важност: кад знамо дужину ларвиног живота, ми добијамо могућност да у свакој месности предвидимо годину кад се у њој морају појавити житни метиљи. Да би се разрешило ово питање, потребно је било пре свега изучити карактерне црте ларве, по напред поменутом опису у првом чланку ове расправе, да би је умели разликовати од других ларви у свима њеним порастима. Пошто је била извршена та припремна радња, они добију могућност да приступе к одредби дужине ларвиног живота. А ради тачнијег решења овог питања они пронађу начин, по коме им је плуг послужио као главно оруђе за постигнуће те цељи. Сасвим је јасно, да ако ларва живи само једну годину дана, то у свако време у земљи треба да се налазе ларве само једнога пораста, једне величине, у јуну и јулу, кад су житни метиљи већ измилели из јаја, не би требало да се нађе у земљи ни једне ларве. Ако ларве живе две године, то у пролеће и у јесен ми треба да налазимо у земљи ларве од две величине, а на име: у пролеће — ларве у потпуном порасту напоредо са ларвама од пола пораста; у јесен — ларве у половини пораста и сасвим малене, које су баш у то доба измилеле из јаја смештених у јуну. Лети пак треба да налазимо ларве житнога метиља само у половини пораста. Ако ли ларве његове живе три године, тада, осем лета, дакле, у пролеће и у јесен треба да налазимо ларве од три различна пораста итд.

На тај начин веома просто, кад су преорали на неколико десетина места земљу, систематично по претходно за то израђеном плану, они тачно разреше питање о дужини ларвиног живота: 1). Кад су преоравали земљу у мају они су увек налазили ларве од два пораста: прве су биле дугачке око 9 мм, а друге од 14—16 мм. Ове су се последње у мају замотавале у чаурке — коконе — и затим се превраћале у савршене инсекте. Дакле, оне су биле у потпуном порасту; а све друге у половини пораста, 2). У току јуна, кад су се потпуно порасле ларве већ све развиле у савршене инсекте, они су тада у земљи увек налазили само ларве од једне величине, а имено у половини пораста, које су сада биле дугачке око 10 м.м. 3). На крају августа они су опет налазили ларве од две разне величине: прве су од њих биле дугачке 12 мм. (а то су те исте, које су у мају биле тек у половини свога пораста); а друге су биле око 4 мм. дугачке (а ово су оне које су измилеле из јаја смештених у јуну).

Овим је фактима тако *очигледно доказано да ларве житнога метиља живе две године.*

Питање о храни ларвиној тако исто није било још дотле испитано. Сви су се готово држали таквога мнења, да се оне хране с гнојем или шта више да оне једу земљу. И односно тога питања још не бејаше учињено тачних опита, јер још не бејаше одређен ни тачан метод за њих. Но a priori није могуће било допустити, да се ларве хране с гнојем (јер овоме противуречe сва хемијска својства материја што се налазе у гноју). А

Пошто је *кошка* (дакле случај, била најлагоднији начин за решавање свију спорних питања у овој деоби, то је у познијим периодима, једна породица ретко добијала исто земљиште на уживање. А како се опет земља, неупутном и неуместном обрадом, исцрпљавала и наступала потреба за новином и кршевином — то се и *општина* (алманда) морала много пута делимично, увлачити у деобу а земља зиратна — претварати (ради угара и одмарања) у незиратну, општинску земљу.

Удобност и кућевне потребе племена и селишта, која су из номадског задружног а пестланог живота, навикавала се на насеље и сталност — захтевали су поделу заједничке својине на три дела:

На *окућницу*, или *двориште* — из којих су из нужне само одбране постали шорови, засеоци и села. — На томе су делу подизате куће и *градине* (због тога што су ограђене оградом).

На *земљу за обраду* (*стаси, теговишча*), која с' почетка није била у сталном притежању, по се састојала у праву уживања по уделима; и

На *изасан део у праву уживања на општини* (заједничко, општој сопствености).

(свршиће се)

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ[1]

II.

О резултатима добивеним зимњим и летњим калемљењем америчке лозе.

(свршетак)

Калемили смо нас петоро: један београдски стари и искусни баштован, двојица пančевца (који се већ 6 година баве калемљењем лозе), мој виноградија и ја. Београдски баштован и ја, калемили смо са ножем којим се калеми воће; пančевци су употребљавали ножеве који су нарочито сграђени за зелено калемљење а мој виноградија служио је се обичним перорезом. Београдски баштован, мој виноградија и ја, први пут смо овога лета калемили лозу на зелено. Резултат нашег рада био је овакав: од баштованових калема примило се око 30%; од виноградијевих око 10% а од мојих око 65%; код пančеваца примило је се близо 70%. Али, овде је нарочито интересно то: што није један и исти проценат примања код обојице већ је код једнога износио око 65. а код другога око 75.

Што је код ове двојице пančеваца оволика разлика у проценту примљених калемова, држим, да је поред пањљивијег рада главни узрок *у разном одсецању калем гранчица*.

Онај, коме је се већи проценат калемова примио, пресецао је калем гранчицу кроз зглоб, овако као што то сл. 1. показује. Други пак, коме је се мање калемова примило, пресецао је калем гранчицу између зглобова овако као што показује сл. 2. И један и други, употребљавали су само по једно око, (пупак) као што то и ове слике показују.

Код калемова, који су пресечени онако као што сл. 1. показује, горњи део изнад пупка, није се ни до сада осушио; док је се на против, тај део, код калемова у сл. 2. почео у брзо сушити и трулити, услед влаге, која је продирала у шупљину у којој је срж. У опште, калемови пресечени по сл. 1. много боље изгледају.

За везивање калемова употребљавали смо дебли памучни конац, а ради огита, ја сам везао известан број калемова танким пантљичицама од гуме. Везе на калемовима, који су везивани концем, морале су се после извесног времена прво попуштати па за тим и

земљану прашину гутају ларве очевидно ради механичких цељи, да би помоћу ње боље прежвакале саму храну.

Ради такве важности питања о ларвиној храни, потребно је било пронаћи и тачан метод испитавања за ту цељ. На овај случај они су то учинили помоћу микроскопа. Они су у тој цељи испитали садржину предњега канала код две стотине екземплара ларви различних пораста, како код таких које су се баш тада излегле, тако и код оних које су биле у половини пораста или у потпуном свом порасту. Само пак испитавање вршили су веома опрезно. Ларве су за тај опит скупљали одма испод плута при самом орању право из земље и затварали у апсолутни — наснићења — алкохол, за то да би их овај моментално убијао, и тако на пречац обустављао код њих процес варења.

Пошто су затим под микроскопом испитали садржину предњег канала код ларве, они су се убедили, да се она сваста састоји из ситних облошака од корења, који су смешани са зрнцима земље. Ови комадићи корења нису се могли никако распознати од живог корења, и потпуно су претстављали структуру ових последњих; ткања су им ита више и своју праву боју задржала, а ситно мање на њиовој површини нису биле ни мало покварене. Ћелије у ткањима ових облошака имале су потпуно правилну протоплазму. У пролеће они су налазили, осем комадића корења, још и комадиће од светло-зелене лишћа.

Таким путем дакле сасвим је јасно доказано да се ларва житнога метиља, у свима ступњима свога пораста, рани живим кореньем биљака. Но са оваквим резултатом они се још нису могли потпуно задовољити. За њих је било још важније оно питање: да ли се ларве житнога метиља хране безразлично сваковрсним биљкама, или оне и у томе праве неки избор? Ово је питање веома важно, и његово разрешење обећавало је да ће нам открити још много друга питања.

На пољима где живе ларве биљна је вегетација доста једнолика, у том смислу што се у огромним мањама овде налази свега неколицина биљака. Као корова на оваквим пољима расте свега 15 врста из фамилије: стрмине, лептираште, крушљиве (крстате) и композите (сложенолисте). Те исте биљке превлађују на ливадама и пашњацима. Извесно је дакле, да само корење ових биљака треба узимати у обзир при решењу питања о томе: од каких биљака једе корење ларва житнога метиља. С тога су они морали с кореньем свију ових биљака да сравњују оно корење, које су нашли у желудцу ларвином.

Чим су се они помоћу микроскопа упознали с особинама кореновастих свакојаких биљака, и пажљиво разгледали на хиљаде комадића од разнога корења, који су биле извађене из желудца 200 ларви, они су се тада позитивно уверили у то да се ларве житнога метиља не ране свакојаким кореньем. *Само са кореньем од стрмених искључиво се хране ларве житнога метиља.* Много је се дана утрошило око проучавања овога питања, и сада не може ни најмање бити сумње у то, да су и ларве житнога метиља такви исти пробирачи у храни као год и потпуно развијени инсект. Стрмине, и само једне стрмине дају храну како савршено развијеном инсекту, тако и његовој ларви.

Што се тиче дубине на којој ларве живе у земљи, то у пролеће, у априлу и мају, оне леже ближе и површини: влажно им земљиште довољна да се приближе до саме површине земље и да овде подгризају млад бокор, који израста из стабљика стрмина, а исто тако и зелене листиће њиове: но већ на крају лета и затим преко целога лета, ларве се зарањају много дубље у земљу и остају тамо на дубини од 8—14 с.м. Ово сакривање на таквој дубини зависи сигурно од сувога загревања и неуспела површног слоја земље. Дубина до које се зарањају ларве определује се том дубином до које продире кореньје стрмина, а, као што је извесно оно продире у дубину на 14 см.

У границама поменутога слоја, од 8—14, с.м. ларве изграде сва своја извлачења за сиделарса — конуреа — ту се у мају имотовају у чаурке и остану да преспе.

са свим дрешити. Ово је пак врло пипав посао и мора се пажљиво вршити, јер се иначе, многи, већ прирасли калем, хоће да очене. Ако се веза на време не попусти а за тим и неодреши, онда се конац урасте у

Слика 1.

Слика 2.

калем, који услед тога закржљави. Калемове пак који су били везани *гумом*, нисам морао дрешити, јер је гума, као еластична, поступно попуштала у колико је калем постајао дебљи. Кад је калем већ срастао и одебљао, онда је и гума сама попуцала.

Поред тога, што је код калемова који су гумом били везани, однао пипави посао дрешења, ови су калемови још боље и срасли.

Неће бити, надам се, од штете, што ћу на овоме месту напоменути, да је се код мене, за зимско калемљење, показала као најбоља веза: *рафија, потопљена у раствор плавога камена.*

Из резултата, које смо постигли са зеленим калемљењем нас петорица, калемећи у једном и истом винограду и скоро једновремено, и које сам резултате горе навео, може се извести закључак: да успех и при летњем калемљењу зависи од раденикове пажње и алата којим се посао врши. Разуме се, по себи да успех на првоме месту зависи од погоде и од извеџбаности калемара па тек за тим од алата.

Осим тога, успех врло јако зависи и од самога калема; јер, од калемова које сам ја окалемио, примило би се на сваки начин 80 до 85 од стотине, да нисам узимао и сувише зелене питоме ластаре за калеме. Сви су ми се калеми посушили који су били сувише зељасти. На против, многи калеми код којих је срж почела да бели, добро су срасли. Из овога излази: да ће успех бити бољи, ако се употребе за калеме и мало старији ластари, него ако се употребе сувише зељасти. Како ће се познати ластар, који је по ступњу своје зрелости најподеснији за калемљење, тешко је описати, (и ако се у свакоме упуству за летње калемљење, такви описи находе) и најбоље се сазнаје у самоме винограду, кад се човеку такви ластари покажу и кад их човек сам одсече и опипа.

С' тога што је летње калемљење извршено код мене доста доцкан, многи прутови још нису довољно зрели, и ако су калемови добро срасли и напредовали. Незрелих прутова, биће до 15% и њих нећу моћи ни употребити, јер неће моћи узрети.

Пољорадник је сам створио од житнога метиља штеточињу При обичним условима, житни метиљи појављују се у великим масама, у почетку јуна, и не налазе за се хране за три недеље дана док им сазревају јаја. У почетку јуна дивље стрмнине, којима се храни житни метиљ одавно су већ осуле своје плодове, и у опште сва вегетација на равницама и пустарама почиње у то време да се суши. Само стрмна поља и њиве дају сада житном метиљу могућност да опстане, јер му у току целога јуна и јула нуде огромну масу богате хране. Главне масе житнога метиља, које се појављују око 6 јуна, добијају могућност да произведу потомство само с тога, што тада има доста стрмне хране а нарочито пшенице.

Осем тога, ситњење земљишта помаже корењу стрмнина да дубље продире у земљу, те тако ларве на стрмним пољима и њивама зими могу наћи за се неопходну храну на већој дубини него ли на земљишту ливада. На тај начин, кад се ларве зарију у таква поља, оне су у далеко повољнијим условима него у другим местима, и с тога их тада мање пропада зими од мраза или глади. Но разуме се по себи да је култура још изодавна све услове спремила, да житни метиљ постане такав штеточиња. Чиме се још даје објаснити та појава што је за последње деценије житни метиљ почео да чини таква огромна уништавања стрмнина и да их тако неизоставно продужује на југу Русије? Ову нам појаву ваља испитати одма и видети, који су узроци лежали у основици њеној.

1867 год. извоз стрмнина из јужне Русије на једанпут је се увећао. Напоредо са њим увећала је се и просторија културних земаља најмање на 15,000.000 дана орања а међутим насељење се њено није пропорционално томе увећало. Обрађивање оволико милиона дана орања, који су у скоро били разорани, пало је на терет тога истог населења које је од пређе обрађивало далеко мању просторију земље. Природно је, да је ово пре свега рђаво упливисало на каквоћу обрађивања, а нарочито на размак времена од сејања до жетве стрмнина, јер је се овим увећао период за који житни метиљ може да нађе за се хране. А орање њива на дубину од 3 см не додирује слој у коме се налазе саме ларве, и тако ове могу онако у масама да живе повољно под заштитом земље, која не допушта да их се у опште ма који непријатељ њихов дотакне, а исто тако ни неповољни за њих климатски услови.

Овако дакле знатно увећање виратних просторија на такав начин како се то чини на југу Русије, треба узети као први узрок, који је изазвао тако прекомерно размложавање житнога метиља. А ово се потврђује и стицајем самих факата Од 1867 год. извоз стрмнина из јужне Русије готово се је удвојио. И одма затим, од 1868 год. отпочеше да се чују и жалбе јужних пољопривредника на житног метиља.

У исто доба прости пољопривредници на југу Русије били су готово сви убеђени да им је житни метиљ прешао у гости из неке суседне државе, да је се он испонајлак пресељавао, и поступно ширио у заузетој области, претећи да ће распрострети своју штетоносну делатност на све ширу и ширу просторију. Неки су чак израчунавали како ће у кратком времену житни метиљ прекрилити сву Русију и нанети јој такву исту штету као и на југу. Најзад, такав је се поглед на житног метиља као на свеопште зло појавио и у штампи и изазвао свеопшту панику. Доиста, судећи само по томе како је се распростирала штетоносна делатност житнога метиља из године у годину volens nolens долази човек до таквог убеђења. С тога је за Русију тада било врло важно то питање, да ли житни метиљ прети својим напливом и централним губернијама њеним.

Штеточиње које су нам до данас познате почињу своју делатност двојако. На неке од њих као на пр. на Doryphora decemlineata — кромпирача — или на Phylloxera vastatrix — виноградна зараза, — разлике у земљи и клими ни мало не утичу; оне се брзо размложавају и одма се селе, па онда као бујица

Људима којих се ова ствар тиче, може бити од користи, што ћу им овде навести, да сам, подижући мој, истина мали виноград, грешио: прво у томе што нисам земљиште, пре засађивања америчке лозе, спремио као што треба; 2). Што сам лозу америчку садио у близо 85 и 95 сантиметара; 3). Што нисам нашао људе да ми америчку лозу калеме одмах друге године; 4). Што американку нисам чистио од изданака, пошто је била окалемљена и 5). Што сам летос доцкан калемио. Све сам ове погрешке скупо платио а и данас их још плаћам.

Пошто сам у главноме изложио резултате које сам до сада постигао у моме винограду, и погрешке, које сам чинио и које ми се непрестано свете, нек ми се дозволи, да на основу скупог и горко стеченог искуства, дам савета онима, који су намерни да подижу винограде са америчком подлогом.

За успешно подизање винограда са америчком лозом треба:

1). Земљиште добро припремити риголањем до дубине од 60 до 65 см. најмање. Онај, који неможе да поднесе трошак око риголања целе површине, коју мисли засадити лозом, треба да копа бар шанчеве од 30 до 40 сантиметара ширине а дубоке бар 60 до 65 сантиметара;

2). Америчку лозу, било резнице било прпорке, треба садити у размаку од најмање *једнога метра*, и то тако, да ред од реда и лоза од лозе буду удаљени најмање један метар. Још ће боље бити, ако се редови размакну један метар и двадесет сантиметара један од другога, пошто америчка лоза шири своје жиле на далеко;

3). Примљену лозу која је довољно одебљала, да се може калемити на зрело, треба у Марту или Априлу идуће године окалемити. Ко неможе да набави калемаре, а неуме да калеми лозу, треба да нађе кога који ће му показати, а калемљење је посао који се даје лако научити, само ако се хоће;

4). Ако из оних американки, на којима се калеми не приме, избију ластари, онда треба један или два од ових ластара, који су најјачи оставити, а све остале оченути. У Мају или у почетку Јуна, могу се ови ластари окалемити на зелено;

5). У Марту или Априлу окалемљењу американку, треба чешће чистити од изданака.

По књигама се препоручује, да се американка окалеми тако, да се место, на коме се калем спаја са подлогом находи за 5 до 10 сантиметара испод површине; али је много згодније да се подлога окалеми за 4 до 5 сантиметара изнад површине, јер тада питома лоза неће да пушта жиле као што то бива, кад се окалеми испод површине. Чишћење калема од жила, врло је заметан и трудан посао.

Ко хоће што пре да подигне виноград а има срестава, тај треба да набави окалемљену лозу са жилама, па ће у трећој, а можда и другој години, моћи имати бербу.

Ко има већ засађену лозу, стару најмање две године, тај ће брже доћи до винограда, ако употреби летње калемљење, као што смо то и раније напоменули. Ради тога, треба одмах са пролећа одабрати на свакоме чокоту два или три најбоља ластара, па њих оставити а све остале оченути. У Мају или у почетку Јуна треба те ластаре окалемити па ћемо примљене калеме моћи у јесен положити с главом. Али, ластари се могу и ниско окалемити, па ако се у Јулу месецу загрну и време буде погодно, могу пустити жиле, те их у јесен или идућег пролећа, можемо на стално место засадити.

разливају на све стране, у свима правцима где само налазе за се неопходну храну. Америка и Јевропа, гребени високих планина, Мексика или околина Беча, ни најмање на њих не упливишу, само ако нађу доста кромпира и виноградних гиџа. Изгледа тако, као да су се ове штеточиње тек од скора појавиле у животном царству, те с тога сада теже да се час — пре распростру по целоме земноме шару.

Друге пак штеточиње, које по својој организацији више но напред упоменуте зависе од климатских услова, способне су да издрже промене у овим условима само у врло уским границама, — с тога оне кад заузму извесну област не напуштају лако њене границе. Такви су на пр. пољски мишеви, скакавци и други.

Ми се сада морамо запитати: у коју од ових двеју група штеточиња спада житни метиљ?

Ако се узмогне доказати да је житни метиљ још изодавна заузео ту територију, која подмирује његове животне потребе и да од вајкада живи у тим местима, где је тек у последње време нанео такве осетљиве ударце; ако се даље пронађе да он још поодавно заузима, не правећи штете, далеко већу просторију него што је та у чијим је границама он починио штету тада без сумње престаје свако питање о напливу или налетању житнога метиља, и све оштете које је он починио треба узети просто као локално зло, ма да је оно и врло велико за тај крај, али ни у колико није опасно на пр. за централне губерније у Русији.

Свестрана испитавања доиста су и доказала да се житни метиљ код њих налази само у оних 20 горепоменутих губернија, али само у 11 од ових нанео је озбиљне штете стрмпинама.

У границама ове области он се налази свуда, не само у средини, но чак и на окрајинама њиовим где има и старе народне називе. Но штету је он сада починио само у једном делу области коју он од искони заузима, а ову оштећену област издваја од централне, западне и југоисточне Русије широки појас земљишта, у коме се налази житни метиљ, али не чини никакву штету.

Из његове старе историје ми знамо да је он чешће чинио штету. Такви су случајеви били између 50 и 60 година овога столећа, а о штети од њега саопштавао је на крају прошлога столећа и горепоменути Бебер.

Све ово доказује да житни метиљ није баш никаква новина у јужној Русији, да се он није у њу доселио из неке друге државе, да он не раширује границе области коју је већ поодавно заузео, и да усљед тога не прети централним и југо-источним губернијама Русије.

Но осем довде побројаних података, ми имамо још један доказ, који непобитно потврђује овде учињени закључак. А то је овај.

Житни метиљ појавио се је у маси најпре у одеском тираспољском и херсонском срезу, па се је одатле као широка река разлио по губернијама: Херсонској, Екатеринославској и Тавричкој, затим није оставио ни Полтавску ни Харковску; у исто доба он није хтео да прелази у средњу и северну Бесарабију, нити из балтиског среза где се је он већ био одомаћио у Подолску, па ни у Кијевску губернију. Он је у овом случају у место далеког пута на исток изабрао суседне местности, ма да пшеница и раж успевају и тамо као год и овде. Сад је ово све сасвим јасно и појмљиво.

(Наставиће се)

Како се никад неће сви калеми примити, који су зими калемљени [на врелу лозу], то се може летње калемљење врло корисно употребити као допуна зимскоме калемљењу. Где се неможе оставити више но један ластар на подлози, онда се тај може на зелено окалемити сасвим до земље, те да ту на месту и остане.

Имао сам прилику да видим на роду чокоће, које је на овај начин окалемљено, и оно изгледа скоро боље од суседног чокоћа, које је зими калемљено.

На послетку, имам још да напоменем и то, да је по моме искуству, код зимског калемљења на сталноме месту, најбоље употребити прост процеп и енглеско спајање; а ово исто вели и г. Хајзер из Панчева, који се бави подизањем винограда на америчкој подлози има већ 10 до 12 година и који сад има виноград од преко 20 дана орања. За летње калемљење најбоље је употребити просто спајање, намешу зглобова (јер је најпростије и најбрже) само треба да су резови што дужи и да леже што ближе код зглобова[1].

3. октобра 1894. год.

К. Д. Г.

ОДГАЈИВАЊЕ КРАВЕ МУЗАРЕ

(свршетак)

Што се тиче млечности расе наше домаће стоке, ми још и незнамо до ногу би степена она достигла, кад би се овако тело одхрањивало, што је искуством и науком потврђено као најбоље. Мислим, кад се код нас шилави крава, које дају дневно 10 или 12 лит. млека, и то при одхрањивању, које је добро само за гојазност и које потире млечност, онда би се за цело при правилном одхрањивању за млечност добијала грла, која би се могла мерити бар са средњим јеврописким млекулама, које ми по скупе новце набављамо, ма да се прилоди њин код нас између у обичну нашу краву.

Истина да је много јевтиније држати једну добру млечну краву, која ће давати 20 лит. млека дневно, него две, које дају толику или мало већу количину; јер две поједу више него једна, ма да и то зависи од њихове живе тежине.

Једна велика крава од 300 кгр. поједе толико колико две од 150 кгр. живе тежине, а питање је и да ли ће дати два пута толико млека, а скупље ће коштати него и 5 наших правица.

Но има крава страшно раса, малених и нежних, а дају 2 и 3 пута више млека него наше краве. Такве је вредно плаћати и скупље, јер оне не троше много хране а дају много млека. За то, коме је као бог то може, нека набавља и страше расе, само нека најпре научи како ће их неговати, како спаривати, ако је рад да укрштa расе. Али нему је савет да се стара да их одржи у чистој њиховој раси.

Храњење краве музаре.

Млечност краве музаре зависи прво од храњења и држања краве по том од расе.

У једној раси не морају све краве бити млечне. Баш и у најмлечнијој раси може се наћи грла, која су неквалитетне млечности, што зависи од телесног развића тога грла. Исто тако млечност појединих грла зависи од храњења њиног од младости па до потпуног узраста. По том зависи и од хране, која се музарама даје. Зависи од квалитета и количине те хране.

Кад говоримо на овом месту о храњењу и нези краве музаре, подразумевамо зимско доба, јер се лети код нас краве, као и сва остала стока натерује на пашу, а то је и најбољи начин храњења и неговања стоке; јер наши пашњаци дају и довољно и врло добре хране тако да, лети је потребно давати трипе или ма коју суву храну у малој количини. То је већ код нас и доказано искуством. У зеленој трави има свију хранљивих материја; потребних за одржање организма и справљање млека.

Зими поред сена у коме се губе многи састојци зелене хране, мора се давати крмама и меница или прекрупе (јарме) мало посољене и нешто мало врућом водом поквашене, како би се тиме загревањем хране одржала топлота тела. Тиме се уштеди на количини хране, која би се морала утрошити, кад би се стоци давала ладна храна.

Обично се узима на 500 кила живе тежине 15 кила суве хране. За један оброк зими не сме мешања бити мање од 1 кгр. а ни више, јер би већ то дејствовало на гојазност. И кад се каже да стока треба добро да се храни, треба то разумети толико колико јој је потребно да се одржи у месу и да даје доста доброг млека, и да би остало у снази до новог подмлађења под бика, а то бива после 3—4 месеца после телења.

Осим добре и здраве хране за краве музаре потребна је и добра, сува кошара у којој неће бити јака топлота, јер тада се краве зноје и губе на количини млека исто тако не сме бити ни ладно, јер се онда много хране троши на загревање тела, и надокнађивање сувише топлоте унутрашњом.

За краве музаре од великога је значаја појење. Ако се крава храна у кошари сувом храном потребно је чешће појење. Зима вала воду мало подмлачити, јер одвећ хладна вода заладњава бураг и претиче лучење млека.

Лети је добра хладна вода, јер освежава организам и тиме потпомаже млечност. Крави треба давати воде три пута дневно јер хранљење сувом храном увећава жеђ. Најбоље би било да крава може пићи и напити се воде кад хоће. Лети на пашњи близу воде стоца може да загаси своју жеђ кад хоће. При сочној храни и не једни.

Мужа.

Мужа стоке [краве] нема је важан посао. Од умешног мужења стоке зависи и количина и квалитет млека, а тако исто и колико ће времена стока давати млеко.

Ако стоку музу слабе или неспетне руке, биће и мање и лошије млека и пресушиће га за краће време. За то је боље да стоку музу мушки, у којих су јаче руке, но женске.

Виме треба добро и потпуно измузати, да не заостане у њему ни мало млека, јер би заостало млеко у вимену спречавало радљивост жлезда за лучење и млека ће бити све мање и мање, што се лошије измузе. Тако се покварa и најбоља крава музара. Осем тога, виме треба потпуно измузати и за то, што је последње млеко гушће него прво, које је 15 пута ређе (танје) него последње.

Да би се млеко у вимену имешало и добило подједнаку густину добро је над се виме пред мужу опере млаком водом, обрише сувом крпом, па се онда узме у обе руке и благо полако провлаза и тада се почне муста са десне стране вимена (то исто ради и теле при дојењу, гурајући главом виме). Ако се овако не помогне, онда је врло тешко измузта из вимена и оно последње густо млеко. Јаким притискивањем могу се сисе изранавати, а тада се крава, због бола, неће дати да се добро измузе.

Најбоље се муже, кад се муже у накрст једна предња и једна задња сиса.

Младе краве од тога ваљана добију велико виме и после другог и трећег телења, дају много више млека, него што би то било иначе.

Да би се добило више млека као корисно препоручује се да се на прсте навуку овчашене и омекшане коже навлаке, које чувају сису, да је прсти при мужи јако не притискују и не жуље, због чега крава постаје немирна и задржава млеко у себи.

---

[1]) Расиња за незнатне зимских палежа као и пањи канеп. може се добити и код Српског пољопривредног друштва. Исто тако пресо друштва могу се набавити и пањчиниче од гуме за летње калемљење. Један пилотрам оних пањчиниче, у коме има 3500 до 4000 комада, стаје је (поштно је), оне године, око 30 динара.

Код Срп. пољопривредног друштва могу се добити и пирочини ножеви за зимње и летње пкламљење.

Прсти, кад су превучени меком кожом гњечу сису тамни колико и тело пра дојењу, пра том осећа пријатности и пушта све млеко. За превлачење прстију још је бољи гума еластика.

Младе краве обично су тугаљиве и не допуштају да се муже, не стоје мирно, већ ударају ногом. Код где којих ово толико отежава мужу, да се мора тражити помоћ, нако да се томе злу помогне. Ни пошто се не сме тада с краком рђаво поступати, тући или псовати, јер то све на краву утиче и она све више дивља. Томе треба тражити узрока па га отклањати. Са краком пи мужи треба благо поступати, говорити јој умилато и миловати је руком. Ако то не би помогло, онда јој треба преко крста метути мекру пошаву или јој подићи и везати предњу ногу. Она тада мора стојати на три ноге и неће се моћи бацати страшним потама.

Ако крава пра мужи неће да пусти млеко, онда треба онај, што муже, да се придигне, да пружа обе руке, и да притиске што јаче може врхове својих прстију на кравину утрошину, пошаље иза кукова и да подржи тако неколико минута.

Крави се даје још и храна на време муже, ако задржава млеко, да би се зиме забавила и пустила млеко да се измузе.

Муста треба трипут дневно, Ујутру, у подне, у вече Код се краве муже три пут дневно, онда даје и више и бољега млека. То је услед тога, што исправљено виме више дуги млека. Младе краве услед тога развијају млечне жљезде и постају боље музаре.

Неки допуштају мужење крава три пут дневно, али само у лето. То је погрешно и искуством је доказано да се краве са корисћу музу три пута и лети и зими. Само кад су краве далеко на паши, а пра том је година оскудна на трави, могу се лети два пут мусти.

У правилно уређеним газдинствима после сване муже, мере се млеко и те мере предузимате у Немачној и Француској доказују да се више млека добија кад се три пута дневно музе. Осим тога млеко је испатоно по својим састојцима, и напило се да је сне водњикастије, што се више у вимену задржава. Јутарње млеко, које се преко целе ноћа у вимену задржава, најводњикастије је. Оно млеко, које се на подне помузе има више масла, а најзише масла има млеко, које се у вече помузе, јер се најмање у вимену задржава.

Крава се врло брзо напише на руну и начни мужења. Веома је незадовољна кад је друга личност музе, и неће да пусти толико млека, колико даје омиљеној личности с тога је у интересу млечности, да је сваки муза једна иста личност.

Помузено млеко вала процедити кроз цедило или сито, да би се очистило од сване нечистоће или длаке.

Млеко се најболе исплаћује, кад се одмах продаје. Али места, која су далеко од варошаи морају млеко прерађивати у скорун (најмањ) сир, масло (путер), да би се могло дуже држати и даље носити и да би човек осим млека могао уживати и белога смона, који је врло пријатна и здрава храна.

Ако су места, где се млеко музе, далеко од млекара пли се због продаје, млеко мора превозити из једнога места у друго, треба пазити, да се млеко у судовима не би мућкало с краја до дна, јер тако млеко ако би се дуже задржало, брже се квари. С тога треба да су кола, којима се млеко преноси, гопка да се не трушкају, и да су судови добро пуни.

Потребно је још, млеко одмах после муже расхлађивати. За то има разноврсних справа у млекарским газдинствима, где се са млеком у велико ради. Тамо се најпако млеко не сири и не бућка. док се најпре не расхлади. После тога остави се на хладовито место, док се на њему не ухвати павлака, која се, најмање после 12 а обично после 36 сати, скида и меће у бућкалицу за путер (масло).

Кад се млеко не би расхлађивало, не би се могло тако дуго да одржи а да не ће укиселе. Оно се до душе и са укиселог млека узима павлака за масло, али она није добра, ако се не буде напило не степен укисељености, нити је тако млеко добро за сир.

Млеко се код нас може расхлађивати над се суд, у коме је млеко подржа мало у хладној води, у којој има леда, па се по том извади и остави на ладно место да се на њему напаја ухвати. А најболе би било, набавити коју од справа за расхлађивање млека.

Млекар у коме се расхлађено млеко у судове разлива за павлачење треба да је као и добар подрум, у коме је топлота увек једнака. Најбољи су за то млекари, који су за читав метар у земљу спуштени, а толико и над земљом уздигнути.

Сви судови, у којима се млеко држа и прерађује морају бити потпуно чисти. Пљевани судови су за то најбољи, јер се најлакше чисте. Исто тако добре су и наше дрвене ведраце и паринце.

Код нас за справљање скоруна (најмака) и сира, није потребно расхлађивање млека, али опај, који би хтео и масло да прави, мора се трудити да одржи слатко млеко дуже времена, не покварено, нако би могао са њега скидати павлаку.

Но осем расхлађивања има још начина нако се млеко може да одржи а да не ће укиселе.

Кад се у један литар млека спусти један грам салицирне киселине, млеко ће се одржати неколико дана слатко и не покварено и одржаће свој укус.

Кад се у млеко које се почело киселити, али се још није прогрушало, спусти један грам соде на 1 литар млека, оно ће се повратити, али може добити лужан укус, ако се мете више соде. Несигурно добија тај укус, кад се у пресно млеко спусти соде. Од таквога млека сир и масло постају неукусни, и слаба им је цена.

ПОТРЕБА И ЗНАЧАЈ

трговачких агенција у Русији.

Нама је особила чудновато: што се наша дрижава ни у једном правцу не стара за умпрређење наше привреде, што она никаквог знања и наванке пештине не уноси у производњу што, се не брине да производи нашег пољопривредника нађу јачу проходњу и већу цену.

И ово мало рада што се кад кад отпочне, брзо се прекине каквим необјашњивим обртима и политичким експериментисањем, да се од почетка не види трага, а да се други пут опет из нова отпочне, па тако вечито да се око почетака прилази.

Треба једаред да се у погледу привредних реформа и привредног пословања нашег уведе трајан и сталан ред, не само да би олакшали себи овај тешки економски положај, не само да би с мање жртава подносили овај економски рат обрањен наши привредника од стране капиталистичке системе, већ да би могли учинити спрему за дефинитивну поправку економског строја.

У том погледу, поред многих других економских реформа, могу нам, као палијативна мера, послужити и трговачке агенције, које би требало основати у главним местима Русије.

Потреба тих агенција тако је очигледан факт, да га нарочито не треба ни доказивати. Ми смо пре две године на овоме месту, по једноме компетентном руском писцу, изнели: да се наше с ве више и наша вина доносе и продају у Русији, али да се та производи не добијају непосредно из Србије, већ од прекупаца са запада, којима ми те производе јевтиније продајемо, да они могу у Русији имати сигурну и обилату добит.

Сам тај факт довољан је, па да се увиди потреба установе српских трговачких агенција у Русији, не само с тога: да ону добит, коју страници на нашим производима пуну, добијемо за себе, већ да би тих производа могли што више извести.

Познато је: да нам купци са запада у куповини наших производа, нарочито сувих шљива, праве свакојаке неприлике; те често узимају их поштo они хоће Кад би извоз тим производима отворили и за Русију, онда не само што би за њих добијали пристојну и праведну награду, већ би се осигурали и од експлуатација западњачких.

Преко тих агенција ми би могли по добру цену продавати наше одличне ракије: шљивовицу, комовицу и клековачу, у којима Руси праве огромну оскудицу, те нају ширитељу, „хлебную потяну“ и друге убитачне напитке. Многима је познато, како су Руси, који су учествовали у нашим последњим ратовима против Турака, хвалили нашу одличну шљивовицу; а ван свакога је оспоравања, да би она нашла на обилату проходњу у Русији.

Наша клековача чувена је на све стране. Она је награђена правим наградама не само на српским, већ и на светским изложбама у Паризу, Бечу и т. д. Тај аристократски напитак служио би као делицатеса у Русији, они би је на јагму куповали, много пре, него што сад набављају њему нечисту врсту раније, нодја им се потура под именом клековаче.

А наша комовица? Шта тек да се на њу рекне? Она би нашла на тамну потрошњу а по толику цену, да би јој се и у земљи много више важности подигла.

Познато је, како је Русија, услед климатских услова својих, оскудна и с воћем.

Јужна крајеви њезини, где успева воће, но могу ту потребу да подмире. Колика је тражња воћа, доказ је то: што једно крупниково дрво имаону донеси сваке године преко 30 динара дохотка.

Према томе ми би могли тамо слати и свеже воће зимске сорте, уз обилату проходњу и солидну награду.

Ми ето наведосмо само неколико примера, а њих има много, много више. То знају они, који су надлежни за установу ових агенција, с тога ни ми нећемо све ни набрајати, већ их само подсећамо на дужност, која им императивно налаже: да у свима главнијим местима Русије установе трговачке агенције.

Значај тих агенција по нашу привреду и појачање прохођње и попењене цена наших производа — огроман је. Установом њиховом наша би земља много добила — то је сасвим извесно!

А.

БЕЛЕШКЕ.

Десет правила за музу. — Поред краве, него и добрих особина расе код краве, још је од велике важности и начин, на који се врши сама музња.

Главна правила за музу јесу ова:

1. Музу треба да је по могућству што брза; нова или мала бронза нек опатан утицај не само на количину млека, већ и на квалитету.

2. При свакој музњи зала краву добро измусти, једно с тога, што је последње измужено млеко највредније, а друго, што у њему заостало количина млека полако проузрокује запаљење вимена и на тај начин пресушује млечне жлезде.

3. Време музе треба да је увек тачно и једновремено. Краве не сме тада напољи да буде прогна и да се да мусти.

4. Краву зала мусти у напрсак, то значи: да треба увек мусти једну предњу и једну залу сису. На тај начин, више не бити зала у равномерном покрету, а то ће опет утицати да се млеко још у вимену одређачује.

5. Све су машине за музу забрањене.

6. Положај простаје, којима се сиса измузују, треба да је такав, да ни у ком случају не напосе крави болова. Не обрати ли се довољна пажња на то, последице могу да буду неоне штетне.

7. Краве, нарочито младе, које се тешко дају мусти, морају се дотеривати само благим опхођењем. Ни у ком случају не смеју се каком и бојем дотеривати.

8. Чистота је при музи најважнија, како у погледу доброг и здравог млека, тако и у погледу мира, које се од њега тражи.

9. Да ли је боље мусти краву два пута или три пута, зависи од околности, које владају у дотичном газдовању. Краве, које су се скорим телиле, разуме се, да треба мусти чешће.

10. За време музе треба да влада тишина. Краве не смеју бити тада узнемирене.

* * *

Противу црвоточина у дрвету. — Познато је, како црви могу да нанесу великну штету дрвету и грађи дрвеној у опште. Средство, које се као најбоље може препоручити противу тих штеточина, јесте бензин, петролеум и терпентин. Исто је тако за препоруку и смеса од пет грама карболне киселине и сто грама воде. Малу, такву течност ваља у тај раствор умочити и рупе, које је ваља направно, њоме напајати.

* * *

Да ли је корисно у јесен пуштати стоку у младу детелину? — Одговор на то питање гласно би различно, с погледом на стање детелине, земљиште и време.

Не треба никада сметати с ума, да је млада детелина врло нежна и да јој корен не иде тако дубоко у земљу, као у доцнијем добу. То нарочито вреди за мекшие земље. На такој детелини стока може причинити велике штете, јер би нагњечи, ову из корена ишчупавала.

Али, што је детелина сазрелија, а земља доста чврста, што је тако штетно, ако се стока не пушта, да детелину поједе, јер она у том случају више штрпља у ње, но што се грана и иде у ширину.

Она детелиштва, где је стока и јесени пуштана да је опаса, у пролеће долази густо, тако, да ће сва ретка места попунити. И не само то, већ и у оним местима, која су остала потпуно празна, не може се одомаћити коров и друге траљавине, што се иначе врло често дешава.

Дакле, у врло је случају штетно, а у другом корисно пуштати с јесени стоку у детелишта.

* * *

Кожне болести код стоке. — Нечистоће и други узроци утичу на развитак кожних болести код стоке. И ма како да се те болести не сматрају за опасне и опасне, оне ипак јако уде развитку стоке а више пута могу да проузрокују и саму смрт.

Болести кожно код стоке има различних. Сточни паразити пакао себи изгледно место за своје живљење у кожи оваца, коња, говеди и свиња. То су обично разне чамџије кпорила, које изазивају шугу и сраб. Ти се паразити макоп пилаве у крастама, пошкожици (епидермису) длаци и кући, а не виде се голим оком. Ако се против њиховог утаљивања не предузму нужне енергичне мере, дотичној животиње кубе, слабо једе, мршаве, а разноје ли се болест у јачем размеру, може лако и да угине.

За уништење тих паразита имају многобројни начини. Народна медицина пружа нашим средствима, али су она, с малим изузетком, макоп слаба, па и нада се поједе новоћ, она долази врло споро.

Разноврстие киселине и њихови карбонати, препарати сумпора и т. д. такође су добра средства, ама шесу тако јака, да је у скоро времену новоћ од њих несумњива.

Средства, која се, као поуздана, могу препоручити, јесу ова.

Пре снега чистота као најбоља предохрана од кожних болести, а за тим надзирање бољених грла, да не би и здрава заразила.

Појави ли се код њих маљавичаст ткања кожна болест, треба одмах њиу одсећи, па болесно место добро испрати млаком водом и неким сапуном или ти добрим њоном. Тако испрано место ваља пиљавати катраном, јиком водом од чиђи или одвором од дувана. Свако од тих средстава добро је. Не изиене ли се болесна места од једног мањега, ваља опет поновити.

Осим тога препоручљива је карболна киселина, бензин или креозот, али разблажен у размеру 1 део на 20—30 делова уља. Арсеник такође, али један део арсеника пде у сто делова воде.

* * *

Највећа млечност краве. — Време, у које пада највећа млечност краве, јесте одо после трећег телења. Та млечност њезина продужава се све до осме или десете године. Тим њено квазати, да крава после тих година престаје бити млечна, јер иногде редак случај, да је краза још и у петнаестој и шеснаестој години својој била још доста млечна, већ да та млечност њезина, у напред опначеним годинама, достиже највећу тачку.

Млеко је од старије краве, при једнаком хранењу, масније но оно од младе, а опет оно млеко, које даје краза одмах по телењу, садржи у себи, поред масти, највише материја за сирење. Али се та особина њезина у брзо губи и краза се на сталну меру све до времена заклања.

* * *

Употребљавање крава на рад. — Да краза у много случајева заменује у привреди коња, није редак пример. И управо, данас је то но све обична ствар видети, где се место воловна употребљују краве за њиу и за све остале, радноврсне послове.

Сада, ми се нећемо упуштати у истраживање узрока томе факту, већ смо само рада, да бацимо летимичан поглед на то: *је ли употреба крава на рад корисна, и ако је корисна, то у колико*

Мишљење, које влада међу пољопривредницима, који упражњавају шталско хранење стоке, јесте: да употребљавање краве на рад не само да није штетно, већ је, чак више, по њезино здравље и напредак од користи.

Али како?

Употребљавање краве на рад не сме бити претерано, већ само за лаке послове. То нарочито треба да оне краве, које су пресо цело годиште да јасла припасене. Корист је од тога очигледна. На тај начин, кад се краве, с промјена на време, почне употребљавати на лаганији и умерен рад, много ће пре тражити бика и пре остати отелна од оне краве, која се из читаве године не креће. Исто тако, када краву напушта штала само за кратко време волопоја и пашче је непрекидно за јаслама — брзо чешће добија разне болести у вимену, мањом маљевине, што је код крава, које се више покрећу права ретност.

На и у погледу општег телесног развитка, бољег и здравијег млека, лаганије телења — може се најбоље препоручити, као напросно средство, употребљавање краја на рад.

Да тако употребљавање утиче и на саму нарав стоке, то је вам свима сувише. Краве, које су по вас дан за јасла припасене јесу чешто нудљиве, са рђавим склоностима и особинама и нерадо траже бика. Осим тога теже остају и стоје, те чешће повређују.

Време, у које треба краве на рад употребљавати, јесте јутро и вече зети, а у зиму само онда, када није велика хладноћа.

На младе и стеоне краве треба нарочиту пажњу обратити, јер би им свака претераност била од велике штете.

Даље, за краве је добро, и нарочито за оне које не иду на осјеменење, употребљавати их на рад, али само на лак и умерен.

* * *

Трговина с јајцима у Русији. — У Петрограду се потроши сваког дана до 1,000.000 јаја, пасхалне недеље дневно до 3.000.000. У 1893 год. извежено је из Русије 1.567.000.000 јаја, у сумм 13.470.000 рубаља. Већим делом јаја се извозе у Енглеску, а после Енглеске, у том погледу долазе на ред Немачка. На Енглеску извају Руси извозе и пролазу јаја лак пута јевтиније од Француза и Италијана, а знатно јевтиније и од Немаца и Мађара.

Л.

* * *

Лечење реуматизма са копривом. — Бугарски часопис „Природа“ донеси ову интересантну белешку:

Један руски посланик пиша и доказ излечио је се од реуматизма с копривом. Он је толико страшно патио од реуматизма, да није могао без помоћника и помоћи слугу ни један корак направити, а после месец дана, од како је се почео лечити коприном, свршено је оздравио. Начин тога лечења толико је прост, као год што је и сам лек. У течају од 30 до 50 дана свако јутро болни места треба истрти сиком, зеленом копривом. С почетка је то доста непријатно, но иако по мало болник се привикава на такво оригинално и јевтино лечење. — Моменути посланик, који је објавио то средство за лечење реуматизма, између осталога, нарочито напомиње:

„Ево већ 15 година од како сам се ја коприном излечио, а реуматизам и болове никако не опажам. С тим простим општедоступним и бесплатним средством је сам излечио много од реуматизма. За то средство ја сам сасвим и неописљиво лекара; пени су од њих прелузели лечити од реуматизма по том начину и свакога су излечили.“

Како су наши пољопривредници махом напомени болованку од реуматизма, који им тако јако смета у раду, то смо за њих ову белешку и превели, да би овај опробани и препоручени лек и сами на себи употребили, тим пре, што не кошта ништа, а при том је зеома прост.

Л

* * *

О производњи сира. — У међународном трговачком обрту сир заузима доста велико место, и како, ради његове успешне производње требају подобни извесни географски и топографски услови, то је се производња сира усредсредила свега у неколико предела. У старом свету сиварство је достигло највеће успеха у Швајцарској, и сир швајцарски равноси се на све стране, па чак и у Америку. Посао тај није ослабио, он је ухватио јаког корена у тој земљи, при свем економском колебању за последњих 10 година. Русија се не може задовољити сиром нога производи, на паки она за њ'га добија годишње на 8,500.000 динара. Тако, у 1892 години она је добила за 43,599 пуда сира на 1,008.042 дин. Сир, извежен на јевропску границу, цењен је 15 рубаља и 73 коп., извежен из Финландије по 4 руб. и 92 коп., а доношен из азиских предела по 3 руб. и 16 коп. по пуду. Русија извози на светске трговне више краљи сир, тако и овчији; прошла је извежено у 1892 год 19.023 пуда. [Грађанинъ.]

Из Србије се такође извози сир, већим делом добро познати качкаваљ. Кад би се код нас организовале сиракре радње, онда би наш сир не само био на гласу на светским пијацама, већ би доносио и обилате користи народу.

Л.

* * *

Мрави земљорадници. — Интересовало ме је: да ли се које од животиња баве земљорадњом. Поводом тим молио сам своја пријатеља, познатог књижевника и зоолога г. Добросава М. Ружића, професора ужичке реалне, да ми по тој ствари даде обавештења. Хвала му, он је се одазвао овим писмом:

Ужице, 7. Априла 1894. год.

Љубезни Драгиша, жедно си да знаш да ли је земљорадња искључиво продухват човечијег друштва, или њу има и код животиња, и ако је има, код којих?

Радо ћу ти на постављено питање одговорити, јер је питање само по себи занимљиво, а што је најважније, на њ је одговор врло лак. Колико је до сад вршено за руком зоологама да изучавајући живот животиња, испитују и протумаче што је нејасно и непознато било, нашли су: да се земљорадњом баве само извесни **мрави**. Нашавши је извештај *H. C. Melook*-а што га је о томе недавно саставиоје природних наука у Филаделфији, испитујући живот и обичаје земљорадника мрава (Myrmica molefaciens Buckley). Та своја испитивања он је чинио у Тексасу у Америци. Они се мрави над је најчешће жега у 12 сати одмарају и иду на рад у 2 или 3 часа, и тада купе семење и то махом од млечике, рубијаџеа и траза. Они се при том одликују још добра жегеоца. Семење се унесе на главна врата и оставља у нарочите амбаре, које праве под земљом, ту се то семење одлеже од влажнаја. Јужнаје се пажљиво међу сас на једну гомилу. Најчешће воду пену траву Aristida stricta, и тога ради они ту траву и сеју; неки су природњаци посматрали како оно те траве мрави плеве.

То ти је одговор на твоје питање. Радоваћу се, ако те овај мој одговор задовољи.

Твој

Доброслав М. Ружић

професор.

Мислим да ће ова стварм интересовати шири круг читалаца, те ја то и објављујем овај одговор поштованог г. Ружића, који, баведи се природним наукама, често и врло дивно пише чланке и расправе из те групе на потребу пољопривредника.

Лапчевић.

* * *

Смрзнут кромпир учинити добрим за јело. — Треба очистити кромпир од љуске, и метнути га у хладну воду, јелан дан пре кувања, пола ће изнутра овај шећер, који је поспо кад се кромпир смрзо. Затим се та вода, разуме се, просне в кромпир се мпаје сиком водом и кува. Јом јелно средство; кад се кромпир, без поле у добро затворен суд и остави да се у сопственој пари кува.

* * *

Против знојења и смрзњавања прозора. — Треба их неколико пути опрати топлом водом са глицерином од кога треба мало узети.

* * *

Да се спречи јако крвопилтење из рана код животиња. — Треба на болно место метнути кату упоченку у врелу воду. Дејство тога је особито. Проста ката, или ката упоћена у хладну воду не показује тако дејство.

* * *

Кад се смрзне крестa код кокошију. — Најбоље је средство против тога бедо — глицерин. Но како се он по селима не може добити, то треба тек у народи слати по њега, то се може и ово учинити, што потпуно замењује глицерин. Над пачетом једа ногу треба метути на тањир или на какав други суд, држи се у руци запаљено парче дуда и на његовом пламену топи се свеће свињско сало тако да и сало и смола падају на дед, обе ствари треба претопити, за то време, смешати заједно и тиме мазати крестy кокошију.

* * *

Како да се уништи рђав мирис из празних флаша. — Флаше, у којима су биле течности које јако миришу, као што су шпиритус, рум и т. д. могу се опет употребити за какво се хоће пиће, ако се пропиљају неколико пута топлом водом са сухом сачмицом. То средство помаже какво се год хоће мирис да истера из флаша.

* * *

Кад се гуми-арабика — растворн у хладној води много јачи дени него кад се у топлој води растворн.

ГЛАСНИК.

Мере за ширење рационалнога обрађивања земље и побољшање привредничких прилика у нас. — Из дана у дан све се више увиђа и јача осећа, да су добро уређење пољопривредне и економске прилике, пре и најважнији услов за наш националне напредак. Хитамо да с рекапитулишемо најпотребније мере за ширење рационалнога обрађивања земље и побољшање наших привредних прилика:

Главни Одбор Учитељскога Удружења, које већ скоро 14 год. постоји и успешно дела на просветном напредку нашега народа, упутио је 10 октобра ове године свима учитељским збороима овакав циркулар:

„Предаћа и рад биће су и остаће увек прва условна културнога и просветнога напретка.

Без сналажења рада и без усталашења, нема ни слободе, ни просвете ни богатства. А без истрајности у раду нема ни успеха.

Учитељи по своме положају морају више народу у томе предњачити, а српски учитељи, који су сведоци народне сиротиње и непознатости по самим српским крајевима, морају сву снагу узожити у то: да му мање лече, а више негују. сиромашуи га савиом пријном, за овај спели трошак, нала ће те врлине требати стапити у службу ослобођења и уједињења српства.

А да у томе раду какве успехе постигне, учитељство мора делима предњачити своме народу, јер он нерадо усваја савете и науке, без дела изведене; јер он више подражава, него што размишља.

Дужни смо је нашем народу у сложним прилицама најпотребнија упутства за једнодушно његово, Главни Одбор Учитељског Удружења сматра за своју дужност, да свима и удружује све учитељске снаге нашега народа, да их подстиче на патриотска дела, да буди дубак код осталих према Њеиеностy нашега народа — према Србији. У томе правцу Учитељско Удружење показало је предњашких година више успеха и од иеколиких патриотских удружења, а ни ове путу Главни Одбор не предњачити свима учитељима уверен, да учитеља српски неће ни она малаксати, сада нарочито на најнеће времене, верујући увек у ону свету истину, да никакав покрет не може остати без последица.

Радећи у томе правцу учитељи српски неће ни признање своју родољубље српских и одужити дужиу, за коју су се спремали, јер у њиху цивилизације, просвета је јача од оштрога мача.

Како је природа, а особито пољопривреда нашем народу најглавнији посао рада и зарађивања, која ће своје плећиве руке целокупну згради органивме српске државе, то Главни Одбор сматра за дужност, да напомене, да је дужност учитеља српскога народа, да се ставе у службу економско-пољопривредиога преображаја свога народа, а српски учитељ, који је видео напредак околних народа, који је читао о богатству и моћним образованих народа, који би могао у многим питањима оне пресе бити узлед своје околине, ако то не чини, он онда пропаћа, да без економског напретка не може бити ни просвете, ни морала, ни слободе, па ни ослобођења и уједињења.

Убеђен у то Главни Одбор ставља српском удруженом учитељству на срце овај племенити задатак, да та изводи баш у најважнији пољи, или у засађивању расадника, или тајној сетлење бубе, или у подизању узлелних новашлуна, или у ма коме другом пољопривредном раду.

Сваки успех, који појединац буде постигао, поред личне користи, подизаће и узлед свију учитеља у очима народа.

Размишљајући и радећи на томе пољу сваки ће се уверити: да Србија може бити најсрећнија земља, само ако имадне вредних и вештих руку.

Кто, то су најглавнија правци рада, које учитељи могу предузети поред свога редовнога посла — чисто учитељског посла.

Напоследку ове своје погледе и у испуњено и програм свога рада за ову годину, Главни се Одбор нада: да ће сваки српски учитељ својом вредноћом и својим усталашењем потпомоћи сваки патриотски покрет и сваки пољопривредни покушај приховатити са спокојно дубави и одушевљења, којима долнкује српскоме учитељу."

Одмах за овом примљеном иницијативом, којој морамо одати сваку признању, следовао је и следећи распис Господина Министра Просвете, од 10 октобра ПрБр. 18.781:

„Да би се у нашем народу живље и у већем обиму ширило рационално обрађивање земље у опште и подизало благородно воће и виогрнна лоза на по се, нашао сам се побуђен, да у споразуму с Господином Министром Народне Привреде, предузме неке мере којима би се наведени циљ приближио.

Учитељи основних школа, живећи у непосредној близини с народом могу са своје стране у томе погледу много учинити. Школски вртови на приоме могу требало би да су уређени и обрађени тако, како би служили за узлед своју околини.

Како су пак виногради у свима крајевима наше отаџбине уништени филоксером и пошто се у свима крајевима осећа јака потреба за подизање виограда засађених америчком лозом, то у овај мах хоћу да на то сиренем пажњу учитеља основних школа, како би и у томе погледу учинили са своје стране све што могу.

Према изложеноме препоручујем вам (началницима срескнм) да позовете ове учитеље у нашем срезу, да ми најдаље од 1. Јануара 1895 год. подиесу извештај о овоме:

1. Да ли би ће у месту и околини, у коме је он учитељ, могли успешно обрађивати виногради?

2. Да ли би но од њих пристао, да у томе погледу приноиоме шире и напредоваље ове пољопривредне гране?

3. Који би од њих пристао да иде на практичии курс који ће се ради тога отворити у Топчидеру, Љубичеву, Букову, Добричеву и у другоме коме месту. Курс би се држао о ускршњем и великом школском одмору, и сваки учитељ, који би остнпао на тај курс, имао би, поред пута, и по 3—5 дин. дневнице.

Да би се учитељима створиле ове могућности за успешан рад у овоме погледу, и да би ни рад био олакшан, јер се зна да се разграђен врт не може обрађивати, нити сам учитељ без доброга школског слуге може што у њему урадити, а тако исто и без најпотребнијих књига и осталих потреба, што све додаи од љубавности и немарности општинских и полицијских власти, одмах за овим министровим распнсом следовао је и други распис министра просвете од 10 ок. м. Пр.Бр. 18 782, који гласи:

„Расписом мојим од 27 јуна ове године ШБр. 10.638, нарочено нам (начел. срескоме) је, да се под нашим личним надзором и непосредним старањем спроведе школске зграде и да се свима школа свакве потребама и уређима. Међу тим ја сам се уверио, да ова моја наредба у многим школама није потпуно извршена. Тако; многе школске зграде ниеу оправљене на опречене, многе школе ниеу снабдевене по нарочитим потребама; школски вртови и здориште око школе ниеу обрађени; за школске књижнице ниеу набављене све пропоручене књиге; у многим се општинама неуредно пуни школски прирез; у неким школама нема послужитеља, и т. д.

Осим тога свакога дана стижу ми жалбе од појединих наставника, да се не општине ни полицијске власти не старају, да се школе доведу у ред и уредно све испуњавне.

Да би се о једне стране осигурао успех и правилан рад у школама, а с друге страно, да би се једном пресекла свака излишна преписка и стало на пут свакој неуредности и небављењу од стране општинских и полицијских власти према школи, наређујем:

Наставници основних школа неће се више у ири мах обраћати министарству за одиалкивање неуредности и небављење потребе. Рад

тога не се учитељи одмах непосредно обраћати начелницима срезних, пошто то најпре учине код школског одбора и општинском суду, не ако они не нађоше потребе и не отказе учитељу неуредности и непристојне, ни сто (начел. срезни) онда дужни одазвати се оном захтеву постављеном, и одмах наредити и лично настати, да се неуредности брзо отклоне и потребе набаве.

Ми се, као што напред рекосмо, радујемо овим мерама за побољшање наших пољопривредних и економских прилика. Једино још што би смо још желели то је: доследност, да и оне мере, као и многе друге до сад, не остану само што по жел: мртво слово на хартији.

Јов. П. Јов.

* * *

Чешко воће у Русији. — Пре кратког времена отворена је била у Петрограду међународна изложба воћа, као при посуши те врсте.

На позив руског повереника, чешко земаљско повереништво друштво такође је у тој изложби узело учешћа, хотећи на тај начин да учини познатај, како би своји домаћим производима угрли пут за извоз на страну.

На тај начин чешки одељак на Петроградској изложби био је сјајно заступљен и обратно је ни се општу пажњу. То је било у толико већој мери, што је чешка изложба, поред француске изложбе, била једина од земаља заграничних. Јер, управо да није било чешких изложбених повереника предмета, ни сами дали отварала изложбе, цела Аустро-Угарска остала би потпуно незастуљена, пошто је воће из осталих крајева неизвесно на изложбу у времену, када је она отворена.

Свечано отварање изложбе вршило се у присуству члана царске породице, великог војводе Мекленбург-Штрелицког, руских великодостојника и стрших изасланика оних земаља, које су у изложби узеле учешћа. Петроградски архимандрит извршио је прикени обред, а за тим је узео реч. на француском језику, заступник министарства, госп. Паришкин. После њега говорио је подпредседник комитета, кнез Гагарин и члан комитета, барон Траубенберг, а после тих говора настало је представљање страних изасланика великом војводи.

Средину изложбеног простора и један део леве стране од улаза, заузимало је руско воће. То беше красно воће из Крима, Кавказа и једним делом из Финске. Даље беху још ране израђене од воћа, справе и плати, средства за пољу и т. д.

Величанствена је моћи пазати и француска изложба, која је приређена на рачун француске државе, која је на ту цељ одредила богату потпору од 160.000 франака.

Чешки одељак био је раскошно декорисан у земаљске боје. У прочељу био је натпис на руском језику: „Краљевина Чешка.“

Тај одељак не само што је био предмет опште пажње од стране грађана, већ је стекао велико уважења и од стране поклоника руских врутова.

„Малишков“ јабуке. Ако и све оглашење прете прегране „Малишков“ утврдили су свој добар глас и лазено за границама своје отаџбине, на северном осетру.

ДОПИСИ.

Милутовац, 10. Новембра 1894. год.

Резултат овогодишње бербе у овом крају може да се сматра у опште, као сређан. Стрмна жита биле су врло добра. Кукуруз рани лонсо је, у средњу руку, добар род, али позни, услед дуготрајне летње суше нису понели ни мало рода. Услед тога је свима пашно мало кукуруза, ала ово што је набрано, по свом квалитету, много је боље од јањског. Ту доста је сирое обрви, те сам свеговао трајање да ги често претресају, да се ни би убујао. Пошто је кукуруз главна храна у овом крају, то се надамо, да ће остројати за храну, али ги неће бити за извоз ни мало. — Поврћа су биле у општ добра. — Варива, врсочито пасуља, није било, због суше, готово ни мало. — *Воћа* је било по врло мало, и то где где. Шљива у толико их је било, употребљене су исклучиво за печење ракије. — *Виноградн*, врсочито винови, родили су прилично. Грожђе је се продавало од 20 до 24 дин. 100 кг. И ако је, ипо што напосмо, трошња било прилично, ипак је врло ретко који празо и чисто вино на продаји. Код оних који мешавају заплаћају је као мока нижа, те празо и продају јевтино, непрорадно вино. И ми ја се лако може разпознати од правог и чистог вина, овог га сиег, у посуди потог, а по јевтину цену рало купује. При праављу тог лажног вина, они употребљују род од бурјака (пороза), утаси од сувог воћа и зе и др. примесе. Ако пако на пр. „праде“ вино помоћу сагорелог воћа. У ону бачву, у којг мисле да меју грожђе, саторе доста лозе или чокота, тако да се дим од истог узати сауда по бачви. Пошто точе бело вино, они у кожану сивају воду, од које постане шилер. А они чај од лозе ја му пруу боју, те „на око“ исдела врло добро. Други опет сагоре под сач (вршини) доста лозе и чокота (сувих), па оно утаљено пепуше, мету у једну платнену вису и потопе у мокрељан (шилер), који такође добије праг боју. Кад завршато сељење, који на овај начин „грале“ вино, ја које «арбано? ова нам, умесно, одговоре, да ипје, већ да је тако од *роћене мајке* (чокота). На овакав начин вештачно вино није тако опасно, као што је оно у које се неће врло мало шилера, шпирита, бурјана и др. отров. материја, помоћу којих се народ трује. На овај начин справљена вина најчешће се готово увек на варошанској, крагујевачкој, јагодинској, крушевачкој и трстеничкој пијаци. — *Лишаде* сеиаре и летелишта лопеле су доста и доброг сена. — Код пчела је било сабве паше и слабог ројења, услед чега је и приход од истих био нештаван. — *Сточене буве* нису се биглае ни гадиле. — Код *домаће живине*, која се и онде као и свуда гаје у великом броју, појавила се двотерија, од које су у врло великом броју утинуле. — *Домаћа стока*, изузимајући овце, била је до сада здрава. На овцама појавиле су се богиње, од којих је само у овом месту утинуло 39 брава, а боловало је 115 брава. По саветовању, лучи су спасавали своју стоку од ове заразе одвајањем болесних оваца и належењем здравих, које је великом врпошо на унутрашњој страни уза. Занимљиво је, да је једна селка из М. Дренове извечно велики број заражених оваца неким потоним „заштитним лепк“, који — поред сво моје добре воље, ништа могао до сада да сазнам; а ако ни неспаше за руком, сконштићу га на овом месту, као појаву, која ће надамо се всема интересовати шире потрошаче.

Јесен је била тако лепа и за пољске радове погодна, како се одавно не памти. Људи су извејали доста јечма и пшенице, а ворари су и једне за цукурузу. Чудо је, што ованошњи сиег неће шкодо с јесени да утиру за кукурузу, ма да му је то у шиме прилика преноручивано, већ то чини рано с пролећа. Виноградари су подигнули људи их раде сас драгени да ће родити, али пако је сумњиво и опако — као што сам то у свом раније допису напоменуо — заузели велики пах, то ће им на сваки начин и труд и нада — пропасти. — Воћно и друго дрвеће ако ће сада с јесени, већ сваган то чине у пролеће. Код сам им напоменуо на збору дружином 18. Септембра ове године, да треба то да чине и с јесени и да је то много боље, они су се чудили и с резервом су примили мој савет. Тек пошто су видели од мене, кад сам засађивао багрење ово пина. винограда и винара и разно воће и друго дрвеће у својој гралини, почели су и они то да чине.

Људска је надница за ову годину била: с храном од 0,80 до 1 дин., без ове од 1,20 до 1,40; коњи 1-60, а орач 2 дин., радоне се с храном. — Цене земљским производима и сада су врло мале. Цена отоци, нарочито добром волошина, је умерена.

Зарадне је у народу повољно.

Ове јесени, стално сам себи у задатак и тај пријатан посао, те сам посетио неколико одличних пољопривредника у овом крају. Намера ми је била, да видим шта и како раде и шта су до сада урадили и шта имају.

Прва моја посета била је код *Василија Ф. Парађанина* трг. из Пољне (Левач). Ово је отац Анђре Парађанина нард. посланика и члана „Срп. Пољопривредног Друштва“, који се често пута јавља у „Земљу“ као дописник из Пољне, и у толико ће читаоцима, који га не познају, бити познатија. Кућа Парадеска, због свог богатства, угледности и поштења, чувена је на далеко у овом крају. И ја сам је као такву познавао сте давно, али, ипсам лошао, да се лично уверам шта има. Далеко би ми сад одвело, кад би редом детаљно описивао сву имовину овога вредног домаћина, већ ћу то само напоменути. Овај човек има дивну кућу и механу, која одговара свима здравственим правилима. Као би онако мохане биле свуда, ни не би имао свој глас противу истих подигли. Има прошене штале за коње, говеда и овце. Има сеоских обора (на пола сата нивао село), који су и у Штајн-

бруху ретке. Поред тога он има: пијаћове новце, пиварарске краве, привозарске опше и девачки сој свиња. Њиове му је готово сауда грушевино, ошишено и ограђено живом оградом. Има више лепо уређених воћњака, засађених разним воћем и др. дрвећем. Сва ова наморава, да полицне један угледан капиград, који ће бити засађен америкашком. Ово и треба прво он да почне, пошто му је дао Бог те има, зна и уме. Своју земљу обрађује и плод сређује са најсавршенијим пољопривредним справама.

За овим сам посетио газда *Уроша Вукићевића*, бив. народног посланика и доброг пагарџијача отоке. из Опарића (Левач). Као летогод док сам био, ја сам слушао за добре и кадаше свиње, коње, опше и говеда овог човека. И дан дапе, он сво то има (макар да је усљед разних неприлика, доста материјално оронуо). Њему је гајење и неговање угледне стоке — како ми он то рече — у крв је ушло, и докле је жив, он ће тако да ради, па ма га колико го коштало. Његови волови продати су овог лета на јагодинској пијаци за 260 дуката. И за цело, ко хоће својим очима да види како се подиже и негује стока, тај нека иде код г. Уроша Вукићевића.

Сличан Урошеном газдовању јесте и г. *Светозар Бенић* трг. из Вачића (Темнић). И овај сиђа у велике пољопривреднике. И он је своје њиве уредио тако, да служи у окопина за угледа. Поред тога и он држи најбољу и најчистију домаћу стоку. Ту код њега је значајно, што су он и жег му г. Милоја Милосављевић народни посланик, подигли виногране засађене америкашком.

Нисмо пропустили призвику а да овај пут не посетимо њкаке приредниће у В. Дреновц — поша *Николу Урошевића* и учитеља *Љубу Буњановића*. Ко више био нам пролазно кроз В. Дреновц, тај ће познаје овог селог као чилог и веселог села. Овим главно му своштеничке дужности, његово је најглавније и најпријатније занимање воћарство, пчеларство и цвећарство. Поред тога он је страсан „бишењија“, ва то учен гаји добре и угледне коње. Кад би по ушао у његов давно засађен и најпленентнији воћњака облагорођен воћњак, кад би посетио његов уређени кошњак, у ком он рационално гаји пчеле, на кад би тек ушао у његову пајокилозпу цвећару, — тај би се тек уверио колико може да приреди у селу један паћан и вредан попа. Камо лепе среће, да се сви наши свештеници занимају овако корисним, овако племенитим радозима као овај свештеник и као — у опој околини због корисног рада чувене поп Тодор С. Врлић на Медаеђе (ор. тротешчић). — Тада за цело не би било противу њих околних и онако брутално написаних речи прено јавности, које нашем свештеству страшно убијају углед и достојанство.

Учитељ Љуба је родом из истог села. Од ова је наследио велико имање, а у школи је придобио најпотребније знање за рационално обрађивање земље, са овим је скопчао његову претерану љубу и велики труд. да остари, ово што му је у школи клинило, да може да ради један њаки учитељ у својој општини. И труд му је био успешан. Поред тога, он је се свиђао са најсавршенијим пољопривредним справама (грајера, пруњача, мљавча, центрифуге, плуга-стртача и прашача и др.). Али нака нарада за тај његов труд, ква му се просто на просто не да да ради, већ се по неки једног напастива, премешта чак у Хомоље. Та, ја, да! *Дамас су партисани интереси старији од економског напретка.* Тешко нама! Од српских народних учитеља тражи се толико, колико чак шкоу у стању њихова деца да поноеу. Од њега се тражи да је добар и њаки патриота поштеног му подмлатка, да је њаки патриота и да тај свој патриотизам кадеми на меке душе деце, да је примерап грађанин, да је храбар војник и на полетну да је узорап пољопривредник. Кад је год зека племенита мисао њкала да се распростре по народу, онда је то рађено средством учитеља. Велики број разних расписа, добијених од разних лица и надлештава, у последње су га време претрпали, тражећи од њега да већу њакву помоћи пољопривреди, том једином и најређем основу благостања државног. Српски учитељ поред свега његовог тешког и мучног свакитног рада, хоће и то. Школске се баште у последње време њаки политу. На основу последњег расписа г. министра просвете о слушању ваподелско-воћарског (калемарског) курса, њако смо изволители са сигурне стране. — јавио је се прво њаки број учитеља. Један српски је учитељ сиђала био, јесте и остаје прави пријатељ своје отаџбине. и свагда је био готов да све жртвује на корист и напредак њему. — И да сад то њаква благодарност! *Од њега се много тражи, а ниште одузема.* Он је сиђала био „бауе“ у држави. Свака неприка, свака држања патастрофа, прво се њему приписивала. За то је сољен и гони се. За тешки труд свој он је с материјалног гледишта награђен њаком обичног надгурног. На и оно једино што је њако — *једнчему сталмост у служби* — и то му је у последње време измењено и без потребе одузето. — И сад ре-

ците, може ли под њега да има још одушевљења, истрајности за рад, кад су му полетну духа поље његове прила сломљена. Не, не; ми се тврда надамо, ни у то верујемо, да и онаке невоеде неће омести српски учитељ од његовог светог позива и дужности старања о напредном благостању; нека их теше реч славног Ига, да патње и муке чине карактер и да зло више дугог века.....

---

18. Септембра ове године држан је пољопривредни збор у згради ове школе. На збору је било око 30 чланова и чланица (јер подружница има и трн чланице, што јој може за хвалу служити). Збор је отворио потписани као председник и саопштио је дневни ред. За овим је подружински секретар г. Милан Петковић прочитао записник прошлог подружинског рада, који је усвојен без примедбе. После овога збору су прочитана подружинска правила, које је збор без њакога већу усвојио; па основу истих правила, изабрана је нахалништво ове управе, у коју су ушла ова лица: за председника Стапоје М. Мијатовић, за потпредседника Милан Ивић тежак, за благајника госпођа учитељ. за потпредседника Милан Ивић тежак, за благајника Васа Милеиковић трговац, за секретаре Милана Петковића и Павла Петковића учитеља, за одборнике: Милана Долића, Крсту Вучетића, Анту Милетића и Владимира Ђирића, ћепаке; продужени је даљи рад у члановстве и подавање улога на штед; председник подружине држао је предавање о *јесењем њалском раду*; он је учинио на збор врло леп угледа, и, на свршетку збор је решио да тек. године полагне један угледан расадник од америкашке лозе (ришарије сопаж), да набави потребан алат и друга материјал за калемљење воћа са којим ће председник подружине с пролећа са свима члоцима да направи сваком подружинском члану по 20 воћњка бесплатно, а од нечланова да наплаћује по 0-10 н. д. од њаког воћке; и на полетку, да управа подружине набави по подружинске благајне три поштанске америчког система; за овим је рађато подружинским члановима пољопривредног друштва, и какато им је, ако хоће који што да набави да то јави и подружинској управи, која ће му то преко Српског Пољопривредног Друштва и набавити; с тим је збор закључен.

Ст. М. Мијатовић
учитељ

Лоћика школ М. Јастрепца 23. Новембра 1894. г.

1). *Стрњика* жита, у овој околини, сва у опште родила су добро, али опет, не баш пошљобље. Но, као и свуда тако и овде цена је стрњком житина сасма у опште пјаша.

2). *Кукуруза* ило главна храна нашем пољопривредном сталежу врло је рђаво родио, а то с тога, што је летос биле претерано велика суша. Кукуруз је тако рђаво родио, да ким је један пољопривредник прикао, да је он од 8 дана орања, једва набрао једна кола кукуруза. Глад је овај околину страшно пошашила!

3). *Сено*, усљед летошње претеране суше, такође је слабо родило, но по доброти је добро, те ће тако бар у неколико надокнадити мању количину.

4). Виногради су у овој околини родили, њако на другим местима, прилично. Грожђе је по доброти било доста добро, вино је испало врло добро, и ак је добро сазрело, онда би било још боље. Прут је врло добар, те према томе изгледа је, да ће идуће године виногради врло добро родити.

5). Воће и то њако шљиве тако исто и остало воће родило је врло добро. Но, интересантно је то напоменути да се овако шљиве на сушницама нигде не суше, а то с тога што се сушење шљива на сушницама није код општинског света одомаћило. Тако исто и пеница се овамо од шљива не куха, а то с тога, што општинска народ пеница њако се куха. Дакле, шљиве се једино употребљују на печено ракије али ова ракија није ни издалека као ракија у нашој Шумадији!

Крушке и јабуке, родиле су врло добро. Од крушака и јабука овамо се ђаје ове врсте и то крушке: крушке тршњаре, стижу ово половине септембра месеца; сишке белаете стижу у Августу; Петровче у Јуну; зидовче у Јуну; баше у Јуну; ране слађуше у Јуну; јечмењаче у почетку Јуна; њанкаче око Св. Илије; гуњавци крушни у Октобру; њаркавке у Августу; жутушни у Августу; полошше у Октобру. Ова последња врста крушака веома је много у овој околини распростр'та. По својој форми изгледа доста на такуше.

Од јабука ђаје се: петровче, сазревају у Јуну месецу; христовче око Христова дана; јабланке пресне око Христова дана; гоговђаче око Христова дана; пљивање око Св. Илије и т. д.

У општини јастребачкој, у селу Вуњани, има највише воћа.

Како се може имати лен приход од ове споредне привреде, то наводимо овај пример. Један у селу Вуњани, узео је за воће воће 200 динара. С тога мислимо, да ова споредна привредна грана заслужује мало већу пажњу.

6). Баштенско биље сво у општ родило је прилично: кукуч је родно добро, а паприка врло добро. Баштенско биље не производи се ни за домаћу потребу.

7). Шумарство та врло важна привредна грана нако сслуж. тако исто и воће, на подножју „Малога Јастрепца", врло је напуштено, занемарена и упропашћена. Њена пропаст датира напочито од ратова наших.

Пошто је ова јесен лепа, то су наши пољопривредници доста насејали пшенице. Интересантно је напоменути то: да воће још нису своје семе не кречи, јер тај је посао озбиљним пољопривредницима непознат. Тако исто слабо га ко и из грижу пречишћава. У овој околини нико не сеје пшеницу у великој количини - као што је то случај у Шумадији, Мачви и Срему, а то с тога, што овде немају људи довољно земље. Јер у Шумадији ваје ретност наћи домаћина, који има по 50—60 ха и 100 хектара земље, док овде, који има и 20 хектара земље, он се сматра за богатог човека, и ако је она земља много лошија од наше шумадијске земље.

Р. М. С. Пешић

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане Септембра 1894. год. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јанош А. Марковић, благајник, госп. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Др. Марко Леко, Коста Д. Главашић, Саетозар Љ. Гавриловић, Аца Живановић, Паја Тодоровић, Анта Голубовић и Никола Вољковић.

Председавао потпредседник г. Јанош А. Марковић, бележио секретар М. Јовановић.

167.

Прочита се записник XXIV седнице. — Одбор га усваја.

168.

Прочита се молба г. Мих. Ступаревића учитеља вељићског, којом моли друштво, да га помогне око подизања воћног расадника и детелишта. Помоћ коју тражи, то је, 1. Да му се пошље бесплатно семена од детелине колико је потребно за 4000 кв. метара.

2. Да му се пошље 2—3 оклембеља шљива; 1—2 оклембеља воћњака: мушмула, бадема, шипања кајсија, шипуља и ређих сорта крушака и јабука.

3. Да му се пошље најпожније златке за палемљење, и

4. Да га друштво помогне поучно за предходни рад, око припремања земљишта. — Одбор реши, да му се ужаке тражена помоћ у материјалу, а што се тиче поучне помоћи, да му се отвори предмет за 60 дин. За шта ће поднети друштву рачун у своје време.

169.

Прочита се писмо г. Министра народне привреде, којим пита Друштво: је ли вољно уступити своје добро код Шапца за пољопривредну школу и пастунско спектакште за 20—30 пастува. — Одбор реши, да ово питање прочуи одбор за управу друшт. добара и своје мишљење поднесе управном одбору.

170.

Чита се извештај о учињеним припремама и напређеном раду приређивачког одбора за изложбу говеда, која је одржана 28 августа ов. године у Обреновцу. — Одбор реши, да секретар друштвени овај свој извештај донуни према учињеним примедбама.

171.

Г. Паја Тодоровић уредник календара 1895 год. усмено реферише, да ће у календар ући чланци: „Правилно припремање земље за пашњаке и о справама за то" и „Пазите на птице" на место чланка „Пленење стрмина" и „напредније четвари код нас и где их има подизати." — Одбор прими к знању.

ЗАПИСНИК XXVI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 4. Октобра 1894 год. у Београду.

Били су: Потпредседник г. Јанош А. Марковић, благајник госп. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Коста Главашић, Светозар Љ. Гавриловић, Паја Тодоровић, Аца Живановић и Анта Голубовић, као гост: г. Милоје Вучковић редовни члан друштва.

Председавао г. Јанош А. Марковић потпредседник, бележио секретар М. Јовановић.

172.

Пошто је прочитан записник XXV седнице. — Одбор га усваја.

173.

Прочита се записник седнице. По прочитању, г. Аца Живановић примећује, да у записнику треба да су именовани чланци и сви радови, које је г. Уредник примио у седници од 25 августа, да ће се у календару за 1895 годину штампати.

Одбор усвоји записник, како је написан са 5 против 2 гласа.

174.

Прочита се записник седнице. — Одбор га усвоји.

175.

Пошто су прочитане молбе пчеларско-воћарске задруге за округ Моравски, једна, коју је г. Министар Народне Привреде упутио Друштву на надлежност, а којом задруга моли г. Министра да јој се поклони или јефтино да 5 централизатних истресалица за мед и 20 кв. метара ханеманове решетке; а друга, којом моли Друштво, да за њен рачун поручи — набави овошно облагорођених воћака разних сорта, колико је потребно за један хектар; даље, семена за даље производење воћа, а и које украсно дрво — шибље, ниску ограду итд.

На пошто ни једни написи нису предузимати без одзета друштвеног, моли, да јој друштво даде упутв у овом свом раду, која имали још ове јесени предузети. — Одбор реши, да се ове две молбе задругине доведу у вези и предаду г. Аци Живановићу да размисли, и о њима свој реферат друштву поднесе.

176.

Прочита се мишљење одбора за управу друштвених добара по предлогу управника добра: да се прода омица „Зелена" за 500 динара. Мишљење је, не само да треба продати омицу но и једно женско ждребе, ако се добије добра цена. — Одбор усваја мишљење и предлог.

177.

Прочита се реферат одбора за управу друшт. добара, по жалби општине шабачке: да се управник добра не придржава тачке 7. закљученог уговора о закупу општ. земљишта, па је само један део засејао детелином луцерком за производњу семена, а остало је засејао пшеницом и јечмом. Референт налазе, да су разлози изнесени у извештају управника добра у оправдање његовог поступка, умесне. С тога је предлог општине шабачке неуправдан и треба је у томе смислу и известити, а парочито истаћи:

1, Да се ове године није ни могло цело земљиште луцерком засејати, због кратковре времена за обрађивање баш и кад би се могло и само тако радити;

2, Да се и у будуће неће утврђеном обрту — сурицу неће моћи све у један пут засејати, него поступно и ни изненде тако, да се за све време закупа може производити и добијати потребна количина семена; и

3. Да за општину неће бити никакве штете, ако се по неки простор закупљеног земљишта морално заседати којом другом културном биљком, ради одржавања земљишта у свом, а и уклањати је уредним дубрењем. — Одбор усваја мишљење референта.

178.

Прочита се извештај и мишљење одбора, које је одређен да прочуи молбу „прве Мађарске акционарске фабрике пољопривредних справа и машина. — Одбор усваја мишљење.

1, Да се предложно сазна о самој фирми што треба, јер је друштву непозната,

2, Да се друштво не сме обавезати, да ће набавља справе ни никакве друге фабрике у опширном смислу, као фабрики уопште већ да ће набавља од другога само ове справе, које би као у своју добре набављало од ове фирме;

3. Да је рабат сувише мали, јер га друштво има и већег и према садашњем начину набавке справа, по отвореном рачуну;

4. Да се не може примити услов, да се њиним потрошачима до 500 дин. дају справе само за готово, него и ово под извесним ограничењима.

5. И гаранција друштвена за плаћање продатих справа, могла би се примити тек под прецизираним условима, а не општим, као фирма хоће. Но како фирма даје један врло повољан услов — опрање справа — могло би се о њом ступити у посао, ако пристане, да за сада даде друштву по извозном начелу извесне справе на отворен рачун, те да се тако прво виде и оцене њене справе у послу доброте и цене, али никако под тежим условима, него што су они, под којима друштво сада ради. Па, ако се добије повољно све што треба знати о фирми и о справама, могло би се ступити преговору о комисиону.

Пре него се ма шта по овоме почне радити, треба се од саме фирме известити, да ли је пуномоћан овлашћен, да у име њено са друштвом ступа у ма какве преговоре о набавци справа.

179.

Прочита се мишљење одбора за управу друштвеног добара, да би требало друшт. добро код Шапца уступити г. Министру народне привреде за њиве, које је у свом акту од 9 септ. ов. год. Бр. 1585 именовао но под овим условима: 1. О обзиром на пиљ, ради кога се добро тражи, да се не захтева никаква друга накнада, сем пиљаде предности своју страну, своју пољопр. справа и алата, све стоке и своју војних сталиша и осталог шибља, заједно са сортиментима вобиљном, а чија укупна вредност, према изнетају добра, износи сад, око 22500 динара. Стварна, пак, предност свих тих објеката, имала би да се определи на дан, када се добро буде уступило. Начин опредељења те предности нека би се утврдити споразумно између г. Министра народне привреде и друштва.

2, Да министарство народне привреде, односно арендар, приликом овог друштвеног добра, прими на себе и све друштвене обавезе, које су везане са овим добром, а на ime:

а, Дуг бив. одбору окр. подринског у 3000 дин. на 10 год. т. ј. да му се без интереса врати до 1903 год.

б, Закуп нивала г-ће Марије Магдановићке за 5 година до 1898 год. с обвезом плаћања годишњег закупа по 420 дин.

в. Закуп нивала општине шабачке за 10 година до 1903 год. с обвезом плаћања по — дин. годишње у име закупа.

3, Тражење нивеле по тачки 1, да се потпише потребом материјалних средстава, којима би друштво подигло одмах уређено добро на другом ком месту у Србији; уз објашњење, колико је друштво много утрошило на подизање овога добра у Шапцу и како ово сада већ престаља много већу предност него што износи накнада, која се тражи.

4. Да се коначно решење о уступању добра и условима, под којима да се уступи, има изјављивати од друштвеног збора, пошто председ. друштвене управе поствене споразум у том погледу са г. Министром нар. привреде. — Одбор усваја мишљење ово, реши, да се у овоме смислу одговори г. Министру нар. привреде.

180.

Благајник прочита извод о стању друштвене благајне за месеци Јули, Август и Септембар, по коме је у овим месецима било:

Примања	25.001·75 дин.
Издавања	18.223·25 дин.
Остало готовине за Октобар	7.378·50 дин.

Одбор прима к знању.

ЗАПИСНИК XXVII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 10. Октобра 1894 г. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. В. С. Богдановић, чланови одбора г. г. Аца Живановић, Аћим Голубовић и Пајола Вељковић.

Председавао подпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар М. Јовановић.

181.

Прочита се записник XXVI седнице. — Одбор га усваја.

182.

Прочита се писмо обреновачке подружнице, којим извештава Друштво, да је г. Радоје Димитријевић молио, да му се буњалица, коју је као награду на изложби говеда добио, замени са тријером. — Одбор реши, да се она, на и овој подобне, размене не могу чинити, јер је оцењивачки суд њихо строго у њиду, шта ће коме досудити.

183.

Прочита се молба браће А. Павловића кујунџије из Ниша, да им се продаја „Пољопривредног календара" да у комисион. — Одбор реши, да се молба прими, пошто дају гаранцију, рабата, да им се да 25 од сто.

184.

Прочита се писмо г. Милоселе Куртовића секретара Мин. нар. привреде, којим шаље друштву 100 динара с молбом, да га Друштво упише за свога члана утемељача. — Одбор прима и поводом њиве са захвалношћу.

184.

Прочита се предлог Јосифа Червенке баштована за уређење друштвене баште. — Одбор реши, да се овај предлог здружи с предлогом управника друштвеног добра о уређењу исте баште и преда одбору за управу друштв. добара, да поднесе извештај.

186.

Прочита се молба г. Миторада Тројановића, да му се по рачуну за путовање у ревизији напредних радова на судбињају пероносорне призна по 12 дин. дневнице са разлога, што је многе сатне трошкове плаћао из дневнице па за њих није могао прибрати признанице. — Одбор усваја мишљење пероносорне комисије, да му се дневница призна по 12 дин. из разлога изнесених у молби, а и са обзиром на важност рада, кога је ревизијом извршио и користи, која се отуда има.

187.

Прочита се молба крушевачке пољопривредне подружине, којом моли, да јој се призволе урачунају у пола цене, а што се тиче плаког камена, једно буре (250 к.) да шаље на терет Друштву, пошто је утрошено за прекиде жупског виногрида, не наређењу друштвеном; и друго да се поклони прочаника и виноделцима пет-ака 5 срезова. — Одбор усваја мишљење пероносорне комисије:

1. Да јој се ѝ „сепонција" послатих подружини рачунају сада у пола цене и да се наплати у место 470 свега 235 дин.

2. Да јој се од послатог плавога камена, за који је задужена са 250 дин., једно буре стави на друштвени рачун, а за друго, да плати 175 динара.

3. Да се не усвоји њен захтев, да се оно друго буре поклони прекаћима, јер зато но би имало оправдања.

4. Да се 235 дин. за примљено и 175 дин. за плаки камен свега 410 дин. одбије од рачуна подружинског одговања и стави на терет партије за судбињање пероносоре.

188.

Прочита је извештај г. Аце Живановића о припремним радовима пчеларско-воћарске задруге за округ моравски, уједно предлаже, да друштво ову задругу у њеном почетку потпомогне и упути на прави пут свог будућег рада. — Одбор реши извештај с тим, да се штампа у „Земљу“, а по предлогу, да се изашље г. Светозар Петковић да прими позајмицу и капацби земљишта и месним приликама на лицу места упути задругу, како да подигне расадо и сортименталан воћњак, и г. Аца Живановић за уређење пчелињака.

ЗАПИСНИК XXVIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 25. Октобра 1894 год. у Београду

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник госп. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Др. Марко Леко, Коста Главинић, Светозар Љ. Гавриловић, Аца Живановић, Анта Голубовић, Паја Тодоровић и Никола Вељковић; као гост: г. Драгутин Ланчевић редовни члан друштва.

Председнику потпредседник г. Јаков Ас Марковић, бележио секретар М. Јовановић,

189.

Прочита се записник XXVII седнице. — Одбор га усвоји.

190.

Прочита се писмо ново образоване подружине за срез звишки, којим извештава о свом образовању и шаљу своја правила. — Одбор реши, да се умоли госп. Вучко С. Богдановић, да правила прочи и реферише.

191.

Прочита се писмо подружине за Темнић и околину, којим је молила г. Министра народне привреде, да јој се одобри, да може узети од управе пиколошко-воћарске школе у Буковику бесплатно 1000 комада америч. лозе за подизање угледног винограда и 200 комада облагорођених воћака у $^1/_4$ цене. Ово тражење спровео је г. Министар друштву на имењење. — Одбор реши у начелу, да би за место и околину где се мисли подићи овај виноград и воћњак од велике користи било, али пресколико да се сазна: може ли подружина из својих средстава приверити сво што је нужно за подизање винограда и воћњака и хоће ли и у будуће моћи издржавати.

192.

Прочита се молба „моравске“ пољопривредне подружине, којом моли, да јој друштво пошље обезалну помоћ у новцу од 100 дин., а осим тога, све књиге привредне тенденције, разне воћарске, пчеларске и друге пољопривредне справе и алате, ради: предавања, читања и практичног обучавања ученика, који ће се у њеној школи учити. — Одбор реши, да се подружина пита, да тачније објасни ово своје тражење: колико јој је и којих справа, алата и књига потребно.

193.

Прочита се акт г. Министра Народне Привреде, којим спроводи молбу г. Бранка Јевремовића трговца из Смедерева да му се набави 20.000 притака са стране, као што је набављено и г. Петру Дамљановићу. — Одбор реши, да му се може издати уверење за увоз притака са стране на друштвену адресу, ако шумарско одељење Министарства Народне Привреде изјави, да нема ништа против тога, да се ове пчелице са стране набаве и ако г. Бранко подноси уверење хотичке власти да пчелице набавља искључиво за своју потребу.

194.

Прочита се молба задруге за подизање домаће индустрије да се питање реши, да јој се учини олакшица у набавци потребних лозова за њене радове у томе што ће моћи поручбине доплати на друштвену адресу. — Одбор реши, да се излазећује од Министарства финансија начелно одобрење, да друштво може ову олакшицу задрузи учинити.

195.

Г. Аца Живановић као члан одбора за управу друштвених добара реферише по предлогу Управника друштвеног добра, да се башта друштвена засади воћем и живљењем је, да се предлог у целости усвоји. — Одбор усваја с тим, да се одбор за управу друштвених добара стара о извођењу овога предлога.

196.

Прочита се извештај одбора за прославу друштвене 25-то годишњице о припремним радовима за прославу, на саопштавајући друштву какво је стање односно припреме за прославу, предлаже:

1, Да се с погледом на тешкоће и материјалну немогућност да се споменица изради и штампа, прослава за ову годину одложи;

2, Да се саопшти изјвем главном збору друштвеном све што се је желело и радило за прославу, па да он донесе коначну одлуку да ли да се прослави 25-то годишњица, над и у ком виду и да одмах потиара и потребан за то предит.

3, Било, да збор реши, да се прослави 25-то годишњица, биће, да се писмо о тој прослави са свим изпусти, споменица би се иначе могла и требала поступно да изради и штампа, као нека и успомена на 25 годишњи рад Српског пољопривредног друштва, само да збор одреде у каквој потребан предит за подмирење издатака за израду и штампање споменице. — Одбор усвоји овај предлог с тим, да госп. Гавриловић реферише о прибраним радовима за споменицу, да се одсеком хопорарцу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ГОТОВ ЈЕ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за просту 1895 год.

СА ОВИМ САДРЖАЈЕМ.

СТРАНА

I. Календарски део . . . . . III—XLIII

II. Чланци.

О правилном припремању земље за сејање на њивама и о справама потребним за то 1

Шта се постиже „укрштањем“ код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи 6

Мотив код опхода, предохрана и сузбијање истог . . . 14

Подизање виногрда помоћу жалењења на сталном месту 17

Општински расадници и користи од њих 25

О сађењу воћака поред путева 29

И пољопривредници треба да воде рачунске књиге . . 40

Који би се занатима, поред свог техничког рада, могли занимати наши пољопривредници (једна прилог подизању домаће радиности) 57

Мерење стоке и Матрикулисање пакетника за испитивање живе тежине код стоке 58

Мислите и на птице! 65

И гора има своја сађења (приповетка) 67

III. Белешке.

Нов начин лечења главичавог жита. — Како треба држати пријатеље биково 78

Још један знак млечности код краве. — Овце је најбоља храна за коње. — „Мајчина душица“ као лек од устобоље и шапа 79

За што је добро воћке кречити. — Опадање воћа. — Бубрење воћака после једног обилатог рађања 80

страна

Како се воћке могу одбранити од лисних ваши. — По вреде на кори 81

Подижите одрине (чардаклије) по кућама. — У прилог гајењу руже 82

Сапуњавица као ђубре. — Кување сапуна за прање рубља и домаћу потребу 83

Да се плесниво буре очисти, а да се избегне отварање. — Карболинеум, нова боја за конзервирање дрвета. — Како треба остављати јаја за зиму 84

Добар „сенф“ (слачицу) направити. — Шунке и остало суво месо (пршуте) сачувати од плесни (буђе). — Да се кита цвећа одржи дуже времена. — Лековитост јабуке. — Отиловити мирис од гаса (петролеја) 85

На шта треба назити кад деца, која иду у школу, израђују своје задатке код куће. — Главна правила за чување здравља. — Нешто из историје филоксере и перопоспоре . . 86

Домовина наше боце, назване „српска боца.“ — Колико се где и у којој земљи ради, а колико прозвује. — Из ризнице мудрих речи и народних пословица 87

IV. Подаци и таблице из свих грана пољске привреде . . . . . 88—122

V. Пољопривредни заводи и установе.

а) У *Србији*: Ратарска школа у Краљеву 123

Школа за виноделье и воћарство у Букову. — Државна ергела 124

Управа топчидерске економије 125

Добро Срп. Пољопривредног Друштва код Шапца . 127

Расадници америчке лозе. — Срп. Пољоприв. Друштво 128

Подружине Срп. Пољопривредног друштва 130

Кола јахача „Кнез Михаило“ 134

Пчеларско-воћарске задруге 136

б) У *Црној Гори*: Књаж. црног. земљодјелска школа у Подгорици 137

в) У *Далмацији*: Пољоделски завод у Гружи (код Дубровника) 137

Покрајинско пољоделско веће у Задру 138

г) У *Босни и Херцеговини*: Техничка средња школа. — Пољопривредне станице 138

д) У *Тројединици*: „Господарско-шумарско училиште“ у Крижевцима. — Ратарница у Крижевцима. — Ратарница у Пожези 139

Винодељско-воћарска школа у Петрињи. — Узорна пивница у Загребу. — Станица за испитивање семена. — Хрв. слав. господарско друштво у Загребу. — Славон.-господарско друштво у Осеку 140

Чланови Срп. пољопривредног Друштва (у 1894 годи.): Редовни чланови. — Почасни чланови 141

Српске пољопривредне књиге и новине 144

Примедбе и исправке 145

Цена 0·50 пара динарских.

Кроз који дан даће се у штампу *друго* попуњено и, по потреби поправљено, издање моје,

ПОЉСКЕ ПРИВРЕДЕ,

уџбеника за школу и народ.

Ово је дело подељено у 3 књиге, и то у *првој је*: ратарство, градинарство и ливадарство; *у другој*: воћарство, виноделье и шумарство; а *у трећој*: сточарство, пчеларство, свиларство и живинарство.

О користи његовој у коме је сада прибрано свеколико најпотребније пољске привреде, није ми потребно доказивати; о првим двема свескама већ су у своје време изречене непристрасне оцене, које су им придобиле одличну пажњу г.г. Министара Просвете и Црквених Послова и Привреде, Српског Пољопривредног Друштва, откупивши сваки по неколико стотина примерака; а мимо то су и расписом Госп. Министра просвете и црквених послова препоручене за књижнице основних школа. Да су оне и у народу добро примљене, нека их послужи та околност, што их у књижарницама више нигде нема, ма да су штампане у преко 2500 примерака, те се ево указала неодложна потреба да се поново оштампа, и то заједно са *трећом* свеском која до сада није могла бити штампана.

Цело дело изнеће до 30 штампаних табака, великог формата, и богато илустровано, а цена му је 5. динара (или 5. круна). Осим тога биће подељено и у 3 свеске, а свакој ће бити цена по 2 динара (2 круне). Разуме се да је за сваког корисније да набави цело дело, не само ради цене, него и што ће имати свагда при руци скупљену поуку из свих грана пољске привреде. *Књиге ће бити укоричене.*

Од својих пријатеља и другова, економа и бив. многобројних ђака богословије, учитељске школе и ратарнице, могу се с правом надати да ће се својски постарати да ми прибаве што више уписника, од којих спискови а по могућству и новац, нека се пошље најдаље по 1. Јануара 1895. године.

Писма и новац могу се адресовати и на Српско Пољопривредно Друштво — Београд.

Новембра 1894. године
у Београду

Паја Т. Тодоровић-Ђаковчић
чиновник управе фондова, пређашњи управитељ Ратарске школе и хонорарни наставник Богословије.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Кочње и сметње пољској привреди (свршиће се). — Из виноградарске праксе II (свршетак). — Одгајивање краве музаре (свршетак). — Потреба и значај трговачких агенција у Русији. — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Друштвени и подружински послови. — Подлистак. — Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 49 и 50. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 18. ДЕКЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

У томе добу, према тадањем „друштвеном уређењу", нису имали појединци никакве засебне својине, нити им је била потребна.

Имањем се звало с почетка оно, што се привредило, *заимало*, дакле живи мал и покретност а никако племенштина — дакле земља, непокретност; отуд и појам — *особина*, код нас; слична је — *прћија*.

Наслеђе земље, није могло одлазити ван породице, рода и племена.

Племенштину и општину, за тим баштину и — право на жупу (ону заједничку земљу за испашу итд.) — нису наслеђивали де факто, већ само *удео*, или *право уживања*. Сваки, члан, па и новорођени има у том једнака права са осталима. Ни жупан није имао права да има личну баштину, особину (садању својину), ни нико други.

По траговима историским, ил' по траговима чињењих штудија на самом земљишту, према пронађеној слици издвајања својине у земљи, прилично нам је сад и то јасно, како су морале ближе изгледати те деонице и како су вршене деобе заједничког земљишта.

Да се боље одговори потребама породица и јаче задовољи правда т. ј. да би се према положају целокупног земљишта, према бонитету — доброти — истог, удаљености од средокраће — места становања, постигла што већа једнообразност; да би свака породица добила приближно подједнако у деоби, хрђавог и доброг земљишта, земљишта у равници и на брегу, ближе и даље од засеока ил' села — „општинска власт", прво је целокупно земљиште за обраду, поделила на приближно подједнаке *четвртаке* (Gewanne — комплексе).

Ове четвртаке делили су по том коцком[1]) на поједине сопственике. Дакле од облика и разнообразности земљишта, зависило је, да л' је једна породица, добијала земљиште за обраду, у једно, или подељено на неколико атара — у неколико четвртака по деоницу[1]).

Поред горе и пасишта, нису делили ни ливаде. Деоба ливада извршена је доцније а деоба *општине* (испуста и утрине) и дан дањи траје и све је више нестаје, као што се и својим очима уверити можемо.

„Власт" ондашња, није изгледала као данас, она се бринула у овој великој заједници о свему ономе, о чему се данас брине добар домаћин у породици: о чувању заједничког добра и о управљању са истим, о његовом унапређењу а поглавито о правичној деоби истог, — у циљу обраде и уживања — на поједине породице.

Поглавари жупе — жупани — још и о одбрани племена од непријатеља и отмице.

Код Словена — нарочито јужних — „општинска власт" имала је још више посла, јер се имала да брине о заједничком обрађивању земље и о делењу добијених производа, на поједине породице.

Доказ су нам за то облици, који су се задржали до у садањи век — (и ако су свуда иначе много раније пропали, изузев многе општине у Русији, гди и дан дањи постоји „општина" „мир" у земљи) — искључиво код Срба: *уређење војничке границе у аустроугарских Срба* и *сриска задруга*.

Ово овако примитивно, идеално уређење, могло је да траје све донде, докле није наступила сеоба народа и докле отмички ратови дивљих народа нису пореметилу ту идилску слику првог друштвеног уређења, докле нису утицаји са стране, пореметили дотадањи склоп и строј тог друштвеног уређења.

Мешавина народа, поступно је доносила и мешавину обичаја и уређења, па и укрштање мисли и идеја.

Све докле нису биле уведене сталешке разлике, подела и издвајање на сталеже, дотле је владало овакво примитивно уређење.

[1]) Да се код нас нису ти „четвртаци" — звали коцком (по облику четвртастом) и да није та реч отуда, доцније, примењена на сваки случај деобе и решавања „на срећу", јер се ово последње звало старински „жребије" (на срећу)?

[1]) По Мајцну — вили се да су Словени и у овом погледу били „напреднији." Он вели, да у оним крајевима Пруске, гди су у XI и XII столећу, у густом насељу Словени живели, да се и тамо иноди подела на ове четвртаке, али нема оног принципа — да сваки *смесничар* (с правом на удео у земљи) има свој сразмерни удео, своју деоницу у сваком четвртаку!

Прво се појављује тежња, да се врховни бан — велики жупан — из избраника, претвори у наследног господара. По том, он одликује своје верне људе око себе — и поклонима и одликовањем.

Ратови су доносили у српске земље — заробљенике, које су, ови „издвојени“ људи, прво — насељавали, да им раде земљу: *отуд мероиси и отроци, доцније парики*; угледање на туђинце, нарочито Византију и Венецију, доносило је туђинске обичаје, па и тежњу, да се има што више своје, личне својине.

Неманићско доба, уноси тај прелом у дотадашње друштвено уређење, поступним законодавним стешњавањем и ограничавањем дотадањег економског уређења, докле Душан не отпочиње паралисање старе властеле стварањем и уздизањем нове.

Из Византије пренети су и други нови облици својине: *проније* и *метохије*. Владар, утврдивши се силом и наслеђем, над осталима, први заводи и право баштинско, за себе, оглашује да је сва земља *царска* (да л' отуд и царине доцније код нас?) Својим верним и оданим око себе, *поклања на уживање*, **проније** — жупе и земље. Црквама и манастирима — поклања *на уживање* — **метохије** (истоветни облик, за разлику друго име).

Пронијари (уживаоци пронија), цркве и манастири, насељавају — *мероихе* (исполичаре) и *парике* (насељенике); владаоци ослобођавају црквене насељенике од војачине, а пронијар је дужан да из својих мероиха, скупља и води војску.

Пронијари теже доцније полагано, да претварају проније, у сталне баштине (садању својину).

На жупама и племенштини остају сокаљници — слободни сељаци. Њихове покрајине прелазе махом под власт „силних и моћних“, који се издвајају у *властелу, велику* и *малу*. Кад је почело нестајати пронија јављају се државе и баштине у садањем смислу „великог поседа“ (господарлука) у земљи. То су њине државе, којима управљају и суде, у име краљево, или потпуно самостално.

Цео наш средњи век, то је борба краљева противу властеле и обратно: ко' ће постати јачи, самосталнији, независнији и надмоћнији.

Властела, приграбљава, над својом државом, мало по мало све већу власт — сужавајући права сокаљника и себара, а нарочито њину самоуправу. За себе и своје људе — исполичаре и насељенике — задобија све веће привилегије, на рачун *села и жупа*.

Законодавство доноси нове облике и нова уређења: јавља се баштина породична а доцније, то се извитоперава, под туђинским упливима и угледањем на исте и изукреће у личну својину над земљом, са свим правима слободног располагања њоме..

С почетка су проније поклањане — на пустим и незаузетим местима, која се насељавају досељеницима са стране и заробљеницима из ратова. Доцније раздавањем ил' присвајањем држава и појавом права државине — политичке власти над њима, прелазе и слободне, самоуправне јединице, под ту управу.

Пронијарство постаје претварањем у баштину и наследно, као и властелинство, које бива све силније, поткопавајући дотадању војну снагу краљевску — потчињавајући себре — слободан народ, све више и више.

На послетку властелинство и пронијарство, претвара се у самодржавништво, на рачун краља и народа.

И разуме се ово ново присвојено обичајно законодавство, ово ново натурено друштвено уређење, упливише, полагано, али стално и на измену обичајног права у маси себара.

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточиња-инсект — стрмних шата).

(наставак)

Ако ли се пак ми сагласимо с таким фактом да се житни метиљ пресељава из једнога места у друго као код Dorypħora decemlineata — кромпирача и филоксера, руководећи се у избору свога правца једино храном, тада горе наведени факти сасвим су непојмљиви и загонетни. Но ако допустимо да се је, у свима овим местима где је житни метиљ у последње време почнино таква страшна опустошења, он појавио као резултат уплива извесних месних услова, тада је нама сасвим јасно зашто се житни метиљ појављује и свирепствује у местностима са једнаким карактером газдинства и културе, а не може да прекорачи у суседне местности, где влада друга култура, друга система газдинства. Као какав китајски зид упливише на распростирање житнога метиља ова граница, која омеђава различне културе и системе газдинства.

Јасно је дакле, да се житни метиљ не пресељава из једнога места у друго, него се поступно распростиру и као лавина расту повољни услови за његово размложавање. С тога су, на пр. у губернијама: Бесарабској, Подолској, Полтавској и Харковској пострадали од житнога метиља само они срезови у којима *влада парложно газдинство*.

На овом се очигледно условљава само његова штетоносна делатност; географска пак распростртост његова по свој прилици зависи у опште од других узрока, јер се житни метиљ налази и изван граница области с парложним газдинством.

Житни метиљ за време свога подземног живота, док је још у фази ларве, стоји у великој зависности од следећих услова: 1), ларве његове зими не прелазе у летаргично стање; 2), оне су осетљиве на мразу и с тога зими беже ван граница тога слоја који се зими мрзне; 3), пошто не прелазе у летаргију, то им је потребна храна, с тога оне не могу никако опстати ако се зарију испод тога слоја у којем се налази корење стрмнина за њиову исхрану.

На тај начин, од два главних чиниоца зависи распростртост житног метиља: 1), од дубине до које продире корење стрмнина, и 2), од дебљине онога слоја који се зими мрзне.

Ако се земљиште у некој местности мрзне испод оне дубине до које продире корење стрмнина, тада ларве морају поскапати од глади; ако ли пак ларве заостану горе, у границама тога слоја у којем је корење стрмнина, но који се зими мрзне, то ће ларва, бежећи од глади, скапати од мраза.

Ови фактори условљавају географску распростртост житнога метиља; с тога је нама сада потпуно појмљиво зашто је распростртост житнога метиља у правцу на исток омеђена горе поменутом границом, т. ј. линијом која пролази са севера на југ у границама пустара донске области. Ова граница иде паралелно с изохименама, и доследно овоме по свој прилици паралелно и са линијом која саједињава местности у којима се на једнакој дубини мрзне земља.

На основу свију ових факата, они су дошли до таквога закључка, да је житни метиљ окован у вечне климатске, и биолошке услове, у границама те области, где се је он већ затекао. Ове границе он може разрушити тек тада кад се сасвим промени клима суседних местности, или кад различне стрмнине добију дуже корење да могу дубље продирати у земљу.

И овде угледање, попуштање и удобност — уносе нове измене.

Поједина племена и села, стављају се *под заштиту* појединих господара, да би имали на кога да се уздају, у случајевима невоље и одбране.

Себри, за то плаћају и данке — дажбине, — подвргавају се разним работама — кулуцима. —

Отроци — с почетка туђинци, заробљеници — постају *раја*, људи везани за земљу, коју не смеју оставити без воље господареве; па у њих се силом, ако не и добровољно, претапају махом и себри.

У племенштини — стасима и жупи — заводи се утицајем законодавства, давање деоница: под закуп, под исполицу. Појединци добијају баштине (поклоном, куповином — наслеђем), па чак и проније. Нарочито жупе (алманде) постају поприште, за нападе баштиника, а особито властеле. Властела — одмах с почетка, задобија права уживања испаше и горе, на општинској и селској жупи; дакле одмах задобија право мешања у заједничко добро.

„Властела се користи несрећним селским приликама (глад, суша, рат) и принуђава слободне општине да јој уступају, своје уделе на поклон, или под закуп, или да им продају своје општинске земље."

Отуд сусрећемо и у другим земљама а и код нас, у *почетку садањег века*, обратне појаве: права службености сеоског становништва, на феудалним и спахијским добрима. Још и у средњем веку наилазимо на појаву, да села и општине плаћају за испашу и жировницу властели.

Удобност је изазвала и код себара и по општинама, да се прво издваја у засебну својину — кућа, и окућница с градином. Они прелазе и наслеђем, на породицу, с колена на колено. Кад се угаси једно огњиште, враћа се у племенштину, заједничку својину.

Отуд законски облик „*пречег права*" из словенског обичајног права, прелази и у византијско законодавство. „Словенска крвна општина, није могла отуђивати општинско земљиште; по наслеђу главну улогу врши „пречe право", разрезивање данка иде на то да плаћа богатији; у куповању — опет има пречe право општина."

Поједини увиђавнији владаоци, заштићавају још из рана сељачки сталеж од властеле и од пропадања, тиме, што доносе „закон", да властела не може добити ни као дар, ни по завештању, ни куповином, ни најмом — општинско непокретно добро.

Али дације, које су нагомилаване на слободне сељаке, рђаво обрађивање земље и с тога осиромашавање, насиље и груба сила, чине своје: — *слободни људи често продају своју слободу, ступају у меропхе или отроке, да би могли исплатити се од дација.*

Све је то узрок, за појаву и друкчијег располагања и уживања с уделима из општинског земљишта; — оно постаје роба за давање под закуп, за откуп, куповину и продају и т. д. а тиме се ремети равнотежа и дотадањи ред у подели земље и у подели својине.

Удобност је изазвала и другу једну повреду обичајног права, једном се престало са уобичајеном деобом општинског земљишта ради уживања, сваки што је притиснуо, то је задржао, као своје: — и по тумачењу економских писаца, у нормалним приликама, на тај је начин махом и постала приватна својина у сељачког сталежа.

Била је још једна врста слободних себара, поставша настањивањем и досељавањем: на властелинске ил' црквене земље. Они су имали кућу, често и окућ-

---

Ма да је овде изражено убеђење да је житни метиљ местно зло, које никако не може имати општедржавног значаја у географском смислу, то опет *никако не може осигурати баш и саму огромну Русију од тога да јој житни метиљ у будуће неће нанети још веће штете него ли у прошлости.* Он се може још и даље распрострти и усилити своју штетоносну делатност са *прогресивном променом пољопривредне културе у њој.*

Кад се житни метиљ *преврати* из ларве у чаурак, то он тада пређе у најнежнију и за његов опстанак најопаснију фазу развитка, којом се треба одма користити у борби против њега. За ту цељ предлажу се две најрадикалније мере против њега:

1), сконцентрирати усеве ражи, јечма и пшенице на једној просторији, и

2), поорати на 10 см. дубоко и предрљати ту просторију у другој половини маја, кад су се већ смештена јаја њиова овде превратила у чаурке.

Прва од ових мера циља на то, да житнога метиља ограничи тако да он на што мањој просторији смешта јаја, а друга да у колико је могуће што више уништи овако сконцентрираних чаурака на тој просторији, излажући их свима незгодама неповољних метеоролошких услова. Осим ових главних мера, има још неколико другокласних, које се опет састоје или у томе да се женке сконцентришу на што мању просторију (а тада не треба плашити и терати инсекте; затим треба што раније свршавати косидбу сена), или непосредно уништавати јаја житнога метиља, а нарочито позднија, орањем, и у исто доба уништавати чаурке, који би се развили из раније снесених јаја. Најзад, у последње време, неки држе да је довољно уништавати чаурке само на међама њива, на којима се вазда налази врло много житнога метиља. С тога је потребно и ове међе преоравати те тако у што већој гомили уништавати чаурке.

Довде смо ми житнога метиља пропратили док је он још у безавленом стању, док је он још неспособан да почини оне штете, које собом доносе глад и панику у местима где се он појави. Но све добија одма другу боју кад се он појави у савршеној форми као инсект и почне да врши своје штетоносне операције над стрмпинама. У насртајима својим он се придржава извесне тактике, по неком унапред још одређеном плану.

Тако он се најпре појављује на ливадама и одседа на пиревини. Према таквом његовом понашању треба одма изабрати и начин борбе против њега. Искусни пољорадници отпочињу тада кошење траве на таквим ливадама у своје време, но најпре косе ону траву, која је најудаљенија од усева, и то унаоколо са крајева ливаде. Кад житном метиљу понестане хране на ливадама, он отпочне да се пресељава на жита и да одседа на прво класје с крајева њиве а понајпре на озимицу.

Он не пролеће у гомилама већ раштркано, у „расутом ланцу", те с тога у прво доба своје појаве он и не наноси много штете. Тада се већ морају пустити читаве чете радника у бој против њега. Радници се наоружају са циментама у које се на дно налије вруће воде, па се онда уврсте на синору између ливада и њива, и отпочну ватати инсекте и бацати их у цименте; кад са њима напуне цименте они их носе на спалишта, која су нарочито за то удешена, и ту их спаљују. У средину се њива раденици не пуштају, јер могу да изгазе усеве, а поглавито и с тога, што и сам житни метиљ одседа само на крајевима њива у гомилама, а по средини жита он лети раштркано и то на поветрини, око подне. И у колико је већа просторија засејана житом и ражи, у толико и средина њива мање страда од њега; и ово је главни узрок томе што сељачка (за разлику од поседничких на југу Русије) мала газдинства више страдају од житнога метиља, на којима је неправилна система газдовања.

Кад тако спасавају озимицу они у исто доба спасавају и јарицу; но ова последња страда више јер се доцније сређује с поља. Пошто среде и здену озимицу, они онда све силе употребе да спасу и јарицу јер житни метиљ онда прелеће на њу, и ако се види да овака борба са њим не може учинити ништа,

ницу, ал' ништа више — јер су на туђем [властелинском или црквеном] имању радили на наполицу, на десетину, трећину и т. д.

Првашњи рок за дообу ових стасова[?] — деоница — т. ј. за издвајање земље за обраду појединим породицама из заједничког општинског имања, из племенштине, био је од три до три године [према тропољном газдинском систему], али доцније се рокови продужавали на 6, на 12 и више година.

Видели смо да је на послетку наступио једном случај, да се у већини општина престало са овом дообом заједничке земље за обраду, и да се на њу заборавило.

Али у простог сталежа идеја о томе беше још толико силна, тако на пр. у Лосхајму престало се са дообом 1655, а после скоро сто година 1724. доносе се у тој општини закључак: „да се дооба земљишта у друге комаде поново у живот уведе, јер због тако дугог времена недообе, њиве су се и ливаде, због многих смртних случајева, а многих нових женидби, толико и тако сузиле, да једва најотменији могу да дајане и да вуку користи од своје земље, због њихове узиле, удаљена парчад пате због неђубрења а земљоделац нема ваиде од свога рада, па и око ливада ђубрење и сав рад је узалудан.“ И због тога се опет приступило дообн и она је од 12 на 12 година и на даље вршена[1].

Такви су се примери чак и у немачким државама, до средине овог века, одржали, по тврђењу Хансена[2] у трнерској планини и на десној обали Мозела, па све до Елбе; тамо су села уширена и одржала су за чудо сачуван облик ових остатака старих уређења, у свежем стању. У округу трнерском — понегде чак до 1863. год. и стална особна својина [лична својина, у данашњем смислу] признавата је само на окућишту и кућну градину, а сва остала земља периодично је коцком дељена међ' појединце, по сразмери њихових сменичких права.

Исти су случајеви и са словенским земљама. Граф Тенгоборски (Etudes sur les forces productives de la Russie) и Хакстхаузен (Studien über die inneren Zustaende, das Volksleben und insbesondere die laendliche Einrichtvagen Russlands, von August Freiherr von Haxthausen[3]) економски писци, који су ова аграрна уређења штудирали на самоме врелу народнога живота, тврде да је у првој половини овога века, у већини општина у Русији, одржан овај првобитни облик својине — племенштина или мир — и да су дообе коцком, према потребама појединих породица, броју радних руку и т. д. вршене на потребан број деоница.

Све данције и порез држави, општине плаћају укупно и разређују према броју деоница, на појединце. Вишак земље, но што потреба становништва изискује — издају под закуп појединим домаћинима, који имају већи број задружних руку, те да олакшају себи плаћање данција. Кад нема довољно земље за поделу, према насељу, онда иду у „печалбу“, као разни мајстори јер тамо је занатлијство по селима раздељено тако, да је свако појединo тачно село чувено са понеког заната — иду у удаљене провинције и губерније — да зараде порез и надржаве за породицу.

У другој половини овог века, тек су у Русији мужици ослобођени и при откупима земаља, управне

[1]) Meitzen. Der Boden des preussischen Staates I, 344.

[2]) Abhandlungen der k. Akademie der Wissenschaften. Berlin 1863, 75. страна.

[3]) Обоица штампани под Чернишевског: Статья объ общинномъ владѣніи землею. 1872.

у том само случају, они одма косе и јаруцу, не чекајући је да потпуно сазре, јер и онет спасава се тако барем неки део жита од њега.

Ово је најнепосреднији и најрадикалнији начин борбе против житног метила; сви су остали начини само палијативне за ту цељ.

Тако на пр. постоје још и најразновреније (преко 50 разних система) машине [т. зв. „жњеловки“, јер „жњк“ је име реди житного метила, тврдокрилац] за витање житнога метила, али пређена од њих не може да врши успешно своју задаћу и специјалисте ентомологи и економи овако су се о њима изразили: у густом и високом житу ни једна се таква машина не може коренно употребити, јер све оне веома јако оштећавају тиките усене при самом раду поштo оне чупају и ломе са својим зупцима читаве сноповне класја.

У житу, које је врло сиеско и ретко, али је већ полупено, тако да му се класје већ под извесним углом нагнуло и у неколико испреплетало, исто се тако не може применити ни једна таква машина; све оне врло много покваре жита и у оваком случају.

Само у сиеском, ретком и још зеленом житу, код кога стабљике стоје још сасим усправљено, неке од ових машина не чине штету, јер не кидају класје и не чине потрајце.

Ваш да такве машине и не наносе никакве штете житима опет за то најболе сорте тих машина не прше како вала свој посао, јер узрок томе у многоме лежи и у самој сушгини посла. Најузгред и у вече, на ладном времену, оваке машине могу да скупе до 60% житнога метила с класја, с тога што у то доба они непомично седе на класју. У подне су пак они најпокретнији, те с тога се брзо скидају и одлеђу с класја пре него што машина усне да дође до њих, и тако те машине тада губе сав свој ефект. За то не треба никад рачунати на то да је машина у стању да скупи све житне метиље са стрништа. Исто тако немогуће је прошаћи ни најсавршенију машину у том погледу.

Кад је овакво мишење о овим машинама тамо, где су се оне у великој нужди и потреби појавиле и извесне услуге, ма да и непотпуне, учиниле, то за наше околности оне немају никакна смисла, и с тога ми о њима прекидамо сваки даљи разговор.

„Невола свачему научи човека“, вели народна пословица, па тако је било и у борби са житним метиљем, где су се морала опробати сва средства против њега из свију области знања.

Једно од најопштроумнијих средстава на борбу против житнога метила, али на жалост, без сваких практичних последица, предложи одески професор зоологије Мечников, а састојало се је у овоме: он проиађе да два паразита проузрокују болести на телу ларве житнога метила: прво т. зв. мускардина, а други — гнила болест. На основу овог проиласка он предложи да се отпочне вештачко размножавање ових паразита на ларвама житнога метила, не би ли се таким путем могао епидемички уништити житни метаљ. И од тога доба до данас ово се питање није могло никако потпуно разрадити. Шта више није се проиашао још ни један факт, којим би се могло доказати да ове болести имају заразни карактер, а не спорадички. Осим тога, нашо још није доказано да се могу ларве житнога метила заразити на њиви у пољу. Даље, нико није чинио наиан тачан опит у томе: колико времена могу споре ових гљивица да сачувају способност клијања, нако на њих утичишу: суша, влага и мраз. С друге стране, постоје још и такви факти који у многоме побијају значај оваког епидемичног начина борбе против житног метила. Тако, на пр. професору Линдеману известан је факт да је 75 ларви провидело месец дана у веома тесном смештиту, без хране, а онколене читавом гомилом спора од мускардине, и снега се две ларве заразиле овом болешћу. Овај опит доказује да се ларве житнога метила не могу заразити са спорама мускардине, нако ове последње тек онако падну на тело ларве; ту су очевидно потребни нарочити услови за то; а по мњењу Линдемана пре свега потребно је да се разруши сама целина ларвиног по-

власти су постојале, да сељани сами без страних утицаја, доносе решења по откупима. Хакстхаузен прича, један интересан пример у селу Гори Пјатницкој у Јарославској губерниji, где је било 23 породице са 82 душе а откупили су сву земљу односно своју слободу — од књаза Козловског за 14.280 сребр. рубаља. Три петине исплатили су разрезом, готовином, а остатак на 7 годишњих оброка, по уговору. Земљу су поделили правично, према томе колико је која породица новца уложила у откуп, а не по броју радних руку. Али им је тај начин убрзо био врло неугодан и са навикама њиним неправичан, да су га заменили старинском деобом земаља по броју радних руку, а дуг пребили на цело село т. ј. да га цело село заједнички, размерно по главама, исплати.

(Наставиће се)

Предходни услови за подизање нови винограда америчком лозом.

Читаоцима је врло добро познато, да ће филоксера кроз неколико година да појави сне винограде у нашој домовини, као што је већ у неким виноделским крајевима и учинила. Тога ради наши виноделци принуђени су да нове винограде подижу оним врстама од америчких лоза, којима филоксера не може нашкодити, било да се оне употребе као подлоге за калемљење са нашим односно европским врстама лозе, или за непосредно рађање.

Но, да би виноделци што веће користи имали од ново подигнутих винограда америчком лозом, нужно је да их упознамо са предходним условима, који су за њезино успешаље необходно потребни. Ти су услови следећи:

Клима.

Она обухвата укупне годишње промене времена, које у једном пределу владају. У клими су уједињене природне снаге, ваздуха, светлости, топлоте и влаге. Ове природне снаге непроменљиве су утицајем човечијим.

Клима показује нашим виноделцима и границе до којих се морају пружати гајењем америчке лозе, јер, који преко њезиних граница пређе, тај ће свој труд и уложена капитал упропастити.

У нашој домовини подизање винограда америчком лозом може бити сврха у сваној клими, где наше врсте винове лозе успевају, или где су винограда били, па су филоксером пропали.

Положај.

Што се тиче положаја, ми ћемо се управљати само према оном месту, где ћемо винограде америчком лозом да подижемо. Он мора бити што је могуће више изложен дејству сунчане светлости, као извору целог живота.

Топлота једног предела пре свега зависи од тога, под којим углом сунчани зраци на земљину површину падају. У колико сунчани зраци на земљину површину правије падају, у толико је она топлија, а у колико оне косије падају, у толико ће она мање загрејана бити.

Из овога ће сваком виноделцу бити јасно, да ће косе земљине површине (нагиби) бити више загрејане, но равнице, за то, што сунчани зраци скоро право на њих падају.

Тога ради, изберимо за подизање новог винограда америчком лозом, положај, који је на упашењу, бренкуљу или на коси каквог брега.

Даље, навимо кад је у подне при јакој сунчаној приједи дејство сунчана зракова највеће, тада су јужни нагиби најјаче загрејани, и тај је положај за винограде најподеснији.

Даље, јужни је положај најбољи за подизање винограда, затим југо-источни и напоследну југо-западни. Источна је полежај мање подесан за то, што је једне стране сунчани зраци не могу дуго винограде да обасјавају, а с друге стране винограде пре сунце огреје, но што роса са лишћа спадне; услед чега у пролеће врло често пропадну од слане шаграм краљевском, па се и болести преко лета на лишћу појаве. У осталом и овде могу бити изузећа према местним околностима.

Избегавајмо високе положаје за подизање винограда за то што с једне стране услед недостатака топлоте грожђе подуно не дозре, те вино добијемо слабо и кисело, а с друге стране

крвавча, иначе спора не може никако проћи кроз опано тврду кожицу њену.

Да би иначе оцењи практички значај мускардине треба запамтити да свака животиња страда од многих болести које долазе од различних глиница. При страшној множини ових глиница у опште, још подавно не би ни овом шареном свету остало ни једне животиње, кад би доволан био само један прст додир на површини њеновог тела са каквом спором од ових глиница и кад неби биле још многи различних услова и препрека, који тако јако сметају еволуцијам заразним спорама да дођу до своје цеље, тако да од неколико милиона њих само једна зарази по неки животињски организам; сва остала пак њихова маса пропадне онако за јалово.

Као што се из свега овога види ми од вештачких мера против житнога метила немамо ни једне, која би нам као неко сигурно и радикално средство за борбу против њега могла послужити. Остаје нам дакле једино ватање и спаљивање, кад он већ нападне на усеве као потпуно развијени инсект. Но и ово је тако исто оспоравања, као год и сви остали начини борбе против тога штеточине, јер и у тој пракси огромна већина инсеката увек умакне од уништења. Они се бегунци затим опет расеју и размноже, сметнтају јаја, и кроз две године њихово потомство отпочне да напада на стрмине. Тада, разуме се, и опет почиње стара песма на нови глас т. ј. најенергичнија борба са старим непријатељем на живот и смрт; опет трошење времена, новаца и др. жртве, и тако вечно до безкрајности. И сто тако је од јужно-руским полородичком непрекидно весно, и још и дан дањи васи. Дамошњи њич у облику житнога жетиља. И дужина периода тишине — примарја — биће различна, јер на то утичиће количина уништених инсеката и околне услови. Све ово тако јасно доказује такав факт, и с њиме се треба већ коначно сагласити да житне метиља, ни код њих као ни код нас, није никакав иностран непријатељ, неки палетица, коме треба само једном дати једну одлучну битку па спрашена стварно сваглa. Напротив, житни метиљ производ је местности; ово је непријатељ унутрашњи, домаћи, и за то далеко опаснији јер нам непрекидно прети, и погони нас да смо увада спремни за борбу с њим. Дакле, ту не помажу никакве палијативне против таквога зла, које не поничне нити се јавља случајно, већ је органска болест целог пољопривредног строја, постојеће системе газдовања. Да би дакле свршено окончани ово зло, треба на темела изменити те културне услове, који то зло изазивају и подржавају.

За овакву намену неопходно је нужна читава система посредних, културних мера које се могу само са заједничким жртвама и енергијом, као целога друштва тако исто и државе, извршити. Сама пак система мера ни пр. на југу Русије састоји се у овоме

Извесно је, да женке сметнтају своја јаја у земљишта ливада и пашњака, на којима има доста пиренине, у њиве на којима је раж, јечам и пшеница, те тако оне расејавају своје потомство на доста великој просторији. Услед тога није могуће успешно борити се са зарасла на тако огромној просторији. Али ми знамо још и то, да женке сметнтају своја јаја само у таква места, где оне могу да нађу за се доста хране у трећутку потпуне зрелости својих јаја; с тога оне нападе не сметнтају јаја у тораште или целине. Даље знамо и то, да оне не почињу да сметнтају јаја пре 10 јуна, и да тек на крају јуна главна маса житнога метила отпочиње овај посао.

Ово су све најдрагоценији факти који нам дају у руке једно од најјачих и најпоуздањих средстава у борби са зарасла житнога метила. На основу ових факата ми можемо да прецизнијемо читаву систему мера, којима ћемо приморати житнога метила да сметне своја јаја у врло ограниченој просторији, те тако да сагласно његове ларве у сразмерно мало пространство, где је на такав начин лако за тим борити се с њиме. Тако ми

увек се морамо бојати, да лоза на 18° Р. ладнове непрекиде и сасвим непропадне.

Напоследку избегавајмо високе положаје и зато, што на њима често сване с прољећа падају, те виногради пониште.

Најопаснији дејствују ноћни мразеви у опште свуда у нижим положајима, који постају услед јаког испарења, као нпр. од великих ливадских површина, баруштина, језера и река, одакле испарења бивају јака, која одузимају земљину топлоту. За то у нижим положајима, где постоје велике ливадске површине, баруштине, језера и реке не треба да подижемо винограде.

У осталом топлота је за успевање винове лозе неопходно потребна и за то, што виногради, који су оне године с прољећа од сване пропали, неће ни идуће године да роде, пошто неће имати добро развијену и здраву лозу.

Према свему изложеном топлота је главни услов за успевање винове лозе, јер од ње зависи њезина плодност и у идућој години.

Напоследку доказано је, да у колико је нека количина топлоте у једном пределу, где виногради постоје, у толико грожђе буде зрелије, дакле биће богатије на шећеру, добиће вино биће јаче и са бољим мирисом — аромом. —

Земља.

Сем положаја за подизање нових винограда, необходно је нужно да виноделице упознају са земљом и њезиним особинама, које су од битног утицаја за развитак и успевање америчке лозе. Као што клима поставља границу успевања винове лозе, тако то исто чини и земља, нарочито је то случај код америчке лозе, јер скоро свака врста њезина не може да успева у свакој земљи.

Земља је винској лози као и осталом културном биљу оно, што је животињама желудац. У њој се биљна храна разним хемијским процесима справља, и добије онај облик у ком га биљна са својим жилицама усисати може. Но да би се овај процес справљања хране у земљи извршио, она треба да има моћ загревања, одржања влаге, као и то да је она добра и плодна.

Земља напоследку служи и за утврђење саме биљке, односно винове лозе.

Но, да би виноградска земља одговарала својој задаћи, пре свега је нужно да практички испитамо њезину општу особину, пре но што приступимо обрађивању — односно ригољању.

Практично испитивање земље с погледом на њезину општу особину.

Дубоким обрађивањем — ригољањем — земље, ми неможемо једну песковиту да претворимо у иловачу или глиновиту, јер је главна њезина маса у свом саставу непроменљива. Но, ономе ли рђаву земљу рационалним обрађивањем плодном да учинимо, тај ће успех у толико сигурније постићи, ако њезине састојке, као и остале њезине особине што тачније упознамо и проучимо.

Виноградске земље деле се према својим састојцима у две главне класе:

У прву класу спадају оне земље, које су постале од распаднутог стења.

У другу класу спадају оне земље, које су постале од иструлелих биљних и животињских остатака.

Оне прве земље имају у себи распаднуте минералне материје, а оне друге хумусне материје.

Према томе, у колико се један или други састојак више или мање у једној земљи налази имаће она своју одговарајућу особину.

Даље, за разне виноградске земље, а према размерној смеси њезиних састојака ми кажемо да је земља:

1. Каменита, када у њој има више од 50% помешаног камења, а други делови њезини да се састоје из песка ситно земље и хумусних делића.

2. Кршевита, кад има поред 50% изломљеног стења још и крупног шљунка у величини грашка до ораха, који је постао од комађа стена и у којој се поред тога налази још ситне земље и хумусних делића.

3. Шљунковита, која је постала водом ванешеног речног шљунка, који има сасвим други облик — глазак — и који је нераспадљив.

4. Песковита, то је она земља, у којој има преко 70% ситног песка и у којој силокорева пресађеног нашој домаћој односно европској винској лози не може ништа да нашкоди, јер ова штеточина у њу никако недолази.

Према томе, у колико је у песковитој земљи већа или мања количина песка замењена са другим простом земља она се зове песковитом иловачом или песковитом глиновитом, или ако је хумус

имамо начина и могућности да истеramo ларве житнога метила из ливада и парлога, ако почнемо кошење траве пре но што код женки наступи потпуна зрелост јаја, дакле до 10 јуна. Ако се трава покоси на крају маја, или у почетку јуна, тада се добија боље и храњивије сено, у исто доба постиже се веома важан резултат у борби са житним метиљем. Јер у почетку јуна а тим пре на крају маја, код женки још нису потпуно сазрела јаја; с тога у то време оне још не могу са својим ларвама да направе покошене ливаде и парлоге. На овакав начин ми ранијим кошењем и сређивањем сена отимамо од житног метила огромно пространство земље и тада смо већ убеђени да на целом овом пространству то земљиште неће имати у себи ни једне његове ларве. Но ми не треба да се огуњичимо само овим прогнистом његових ларви из ливада и парлога. Ми можемо још и јаче да умањимо ту пространју, ако отмемо од њега могућност да смешта своја јаја у земљишту озимих поља.

На југу Русије раж сређују доста доцкан. Готово свуда почињу да је сређују око 24 јуна. Због тако позног сређивања ражи, житни метиљ успе да смести своја јаја у пиве на којима је засејана раж, но у далеко мањој количини него ли у њиве које су под јарицом. Но брижљиво изучавање месних услова показало је и то да није тешко отети од житног метиља и ту могућност да заражава ражану њиву са својим ларвама. Пољорадници готово увек сређују раж кад је она већ сасвим отврдла, исушила се и почела да се осипа. Чак и посленици почињу да сређују раж пошто су јој зрна већ сасвим отврдла.

Раж сређују тако позно прво, с тога што не успевају да рано сврше кошење; друго, што држе да је тако доцкан сређена раж врло добра. Међутим на југу Русије могли би барем на недељу дана ранеје да почну сређивање ражи но што то чине сада. А у борби са житним метиљем ово би била врло благодет. Кад би сређивали раж око 18 јуна, а у ближини обала Црнога мора око 10. она би одузели могућност од њезине женки житнога метила да смештају своја јаја у земљиште на коме расте раж.

Но сазревање ражи може се у неколико и убрзати: ранијим сејањем и избором сорти на бољег семена које се брже развијају.

На југу Русије раж сеју обично врло позно. Већина газда, а нарочито сељани, сеју је у октобру а још четвр у првој половини новембра. Свакојако они знају то правило: да што ранеје посеју раж то она и ранеје сазрева. Истина, разлика у времену сејања ране и позне ражи познатна је, но то ништа не значи; кад би они ранијим сејањем могли да дотерају раж за она макар неколико дана ранеје сазрева него ли сада, тада би та околност њима донринела огромну и неоцењиву корист. Сва маса житнога метиља која сада смешта своја јаја у ражинтама морала би прећи на пшеницу, и на тај начин испало би, дакле, за руком да се од житнога метиља заштује још нека део његових поља — спасилучка, — те тако би сконцентрисали његове ларве још на ужем пространству.

(свршиће се)

— црница — са песком измешан, онда се зове хумусна пескуша, која је врло плодна.

Сем пескуше, која се састоји из силикатног песка, ми имамо једну врсту пескуше врло трошну, која је нарочито од кречњака постала, у којој скоро ни мало нема силикатног песка и гвожђеве соли. У овој пескуши доказано је, да америчка лоза никако неуспева, баш да се и друге врсте земље у већој количини у њој налазе.

5. *Глинуша.* Чиста глина, која се за грађење лончарског посуђа употребљује, у влажном је стању лепљива, а у сувом стању пуца и тврда је. У колико се глинуша више или мање показује помешана са песком, кречом или хумусом — црницом — то ћемо разликовати и разне врсте глинуше. Глинуше су у опште врло богате на силикатној земљи, гвожђевитим солима и разним другим хранећим материјама.

Но и ако глинуша може бити песковита, кречна, лапорна или хумусна, на њој опет више или мање могу неке врсте америчке лозе добро да успевају.

6. *Иловача.* Ова се земља разликује од глинуше својом црвеном бојом, којој је узрок велика количина гвожђевих соли и силикатне земље. У њој се налази више креча но у глинуши, па зато је она и трошнија.

Као што се гвожђе на ваздуху оксидише и постане црвено — порђа, — на тај се исти начин гвожђе у земљи оксидише и она добије црвенкасту боју.

И иловача може бити тако исто, каменита, песковита шљунковита и хумусна, али је ипак свака врста од ње више или мање црвенкаста, које су врло добре за гајење америчке лозе.

7. *Кречуша.* Чиста земља кречуша или лапоруша, у којој има преко 70% креча није способна за гајење америчке лозе.

Она кречуша или лапоруша, у којој има већи део глине, иловаче или песка у правилној размери измешано, доказано је, да је за гајење неких врста од амерички лоза способна.

Чиста кречуша или лапорњача земља када наступи суша с пролећа, угрудва се, а при сунчаној се припеци спече. У свима овим кречним и лапорним земљама ђубре врло брзо трули и оне се знатно преко лета загревају.

8. *Хумуша — црница.* Ретко да се чисте хумуше налази на удесним положајима за подизање винограда и она за гајење винове лозе није способна. Највише су оне земље за гајење винове лозе способне, које су више или мање са хумусним састојцима измешане.

Хумусне земље имају уједињене корисне особине за биљни пораст. Оне су трошне, пропустљиве и растресите, имају у себи врло млого хранећи материја. Када су мочарне лако се неисушују, њихова мрка боја има ту моћ да велику количину топлоте у се прима и услед тога су врло плодне земље.

При практичном испитивању једне земље, пазимо да ли се она ма у коју од поменутих врста земља узети може, која би била способна за гајење америчке лозе, и чија би особина могла јамчити за њезино добро успевање.

Сем тога, при практичном испитивању земље за подизање нових винограда, морамо у обзир узети и њезине слојеве, који имају општу вредност за винову лозу. Ти се слојеви зову: *Ораница, здравица — мртвица* — и *подлога.*

Ораница је горњи слој земље, који се редовно сваке године обрађује. Она је пре риголања била здравица, у којој се мање хранећих материја налази, које се толико у обзир и не узимају, као што се узимају њезине физичке особине. Ораница треба да је лака за обрађивање, те да се што је могуће лакше загрева, и да ваздух и влагу дубље у земљине слојеве пропушта. Даље, ораница треба да се састоји из ситне земље, која је довољно са шљунком и ситним каменчићима измешана, да у њој има хумуса — црнице, — да је трошна и пропустљива.

Здравица је доњи слој земље, који лежи одма испод оранице после риголања. Здравица је од далеко већег значаја за успевање винове лозе, јер се баш у њој највише њезине жилице налазе. Она мора следеће особине да има. Да је трошна, те да се у њој што је могуће лакше корен са жилицама шири, да је богата на хранећим митеријама, као и плодна, те да својим дејством подпомогне што је могуће боље развијање пресађене америчке лозе; напоследку, она треба да има и ту моћ, да извесни степен влаге у себи задржи. Искуством је доказано, да сувишна влага није пробитачна за винову лозу. С тога не треба да садимо америчку лозу у влажном, ладном и непропустљивом земљишту. Ако смо баш принуђени да америчку лозу садимо у влажном, ладном и непропустљивом земљишту, онда треба ма на који начин да га исушимо, и с тим му сувишну влагу умањимо.

Подлога је трећи слој земље, који лежи за 80 см. до један метар дубоко испод здравице, која је за пораст и успевање пресађене винове лозе од битног значаја. С тога и овај слој земље морамо при испитивању у обзир узети. Подлога се може састојати из кречњака, пешчара или глинуше, од кога је слоја постала распадањем здравице и оранице. И од подлоге више пута зависи вредност новоподигнутог винограда, за то, што распукнуто стење даје најбољу подлогу, док напротив непропустљива глинуша и једноставна нераспукнута стена задржава сувишну влагу, која је за винову лозу шкодљива.

Ако су сва три слоја виноградске земље неудесна за подизање винограда америчком лозом, онда њихова физичка својства можемо поправити ваљаним обрађивањем.

Обрађивање земље.

Кад смо виноградско земљиште осмотрали и свој суд о његовој доброти дали, тада приступимо обрађивању истог, за пресађивање америчке лозе.

Ми смо унапред казали, кад је била реч о клими и земљишту, да је ваздух, топлота и влага управо најмоћнији животни будилац у земљи, и да од њиховог заједничког утицаја са земљином снагом зависи успевање америчке лозе.

Баш за то, што су ваздух, топлота и влага најважније чињенице за биљни пораст, мора земља бити трошна и скроз обрађена.

Ове три природне снаге, ваздух, топлота, и влага дејствују у земљи на распадање минералних и на трулење ђубрећих материја, које се у њој налазе од биљних и животињских остатака.

Почем ове три природне снаге (из климе) треба да продру у дубље земљине слојеве, те да својим упливом распадну распукнуто стење, и да проузрокују трулење ђубревитих материја, од којих произлазе хранеће материје, то морају земљини слојеви — ораница и здравица — бити што је могуће трошнији, како би оне у њима што боље продирале.

Према томе, сваки виноделац, који жели подићи виноград америчком лозом, треба виноградско земљиште дубоко да обради.

Најбољи и најсавршенији начин обрађивања земље јесте: „*риголање*", којим се земља подпуно преврне тако, да горњи слој — ораница — дође доле, где се чокот укорењује и где његове жилице најлакше нађу у обиљној маси хранеће материје.

Стрмено и суво земљиште са каменитом здравицом треба да риголујемо 80 см. до један метар дубоко, како би се пресађена лоза у овој дубљини што је могуће дубље и боље укоренила, те да јој не би бујица нашкодила и да неби преко лета кад наступи велика суша у порасту заостала, и како би свагда имала влаге.

Земљиште, на благом нагибу треба да риголамо 50—70 см. дубоко, која се дубљина управља према особини здравице.

Равна виноградска земљишта већином имају дубоку здравицу. Но, ако је она тешка иловача или глинуша, морамо је ипак дубоко риголати, те да би ваздух, вода и топлота могла у њу продирати.

Америчка лоза поред тога захтева земљиште влажно, но да није мочарно.

Ако смо обрађивање земље брижљиво извршили на ако је здравица — пређе ораница — мршава, морамо је ђубрењем поправити, тада ће пресађена америчка лоза сигурније и снажније да напредује и богатију ће бербу доносити, те ће се уложени капитал и труд надокнадити.

Риголање је виноградског земљишта дакле први и најважнији рад, којим се земља подпуно преврне и истроши. Када се риголањем земља подпуно преврне, тада се у дубоким њезиним слојевима снага њена поправи, јер се хранеће материје у њима врло богато налазе.

Ова истрошена здравица даје доњим жилицама америчке лозе могућности да се оне снажно развију. У колико се жилице америчке лозе у трошној и на хранећим материјама богатијој здравици боље развију, у толико ће пораст њен бити бујнији, а доходак већи, и према томе ће се виноградско земљиште корисније показати.

Колико дубоко треба виноградско земљиште да риголамо, то зависи од земљишта и других околности.

Кршевито и стрмено земљиште риголајмо — као што смо казали један метар дубоко.

Каменито земљиште риголајмо до 80 сантимет. глинасто и иловачасто 50 до 70 см., а земљиште које је богато на хумусу риголајмо 45—60 см.

У тешкој земљи онај горњи плодни слој — ораница — нетреба дубоко риголањем да се претрпа, те да би га ваздух и топлота својим оживљавајућим упливом за пораст америчке лозе, што боље истрошила, а тако исто не треба здравицу млого на горњу површину износити, нарочито још, ако је она кречуша.

Риголање извршимо ашовом или риљцем по начину као што је у слици 1 престављено. Под број 1 и 2 изриголани су шанчеви, у којима је горњи слој **а** преокренут доле, а доњи слој **в** преокренут горе; бр. 3 преставља изриголан празан шанац; бројеви 4 и 5 престављају један метар широке обележене шанчеве у неизриголаној земљи.

Риголање почнимо са нижег места на следећи начин:

Најпре ископајмо обележени први шанац један метар широко, а у дубину 50 до 80см. или један метар: земљу избацимо на страну оделито горњи слој од доњег; затим риголајмо други обележени шанац у истој дубини, па горњи слој ископане земље бацајмо у први ископани шанац доле, а доњи слој горе, као што сл. 1 показује. Пошто смо на тај начин целу површину виноградске земље изриголали, онда последњи празан шанац попунимо са оном избаченом земљом из првог шанца, али тако, да и у њему дође горњи слој земље доле, а доњи горе.

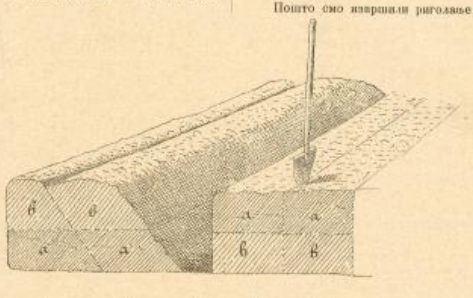

Слика 1. преставља риголање.
1—2. преокренута здравица в в; — 1—2. преокренута здравица а а;
3. ископан празан шанац; — 4—5 неизриголано земљиште.

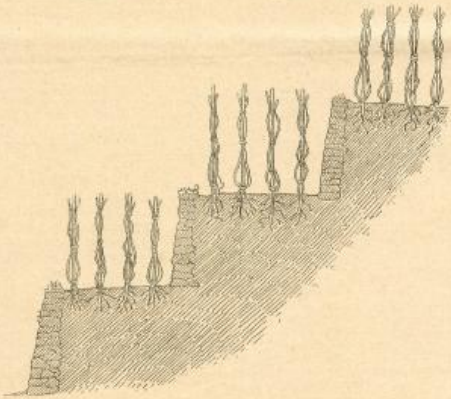

Слика 2. преставља озидане зараванке — терасе. —

При риголању вадимо из земље, поревину и крупно камење, које можемо употребити за подзиђивање зараванака — тераса — који зид треба да је висок од прилике 1—1,5 метар. Слика 2 преставља озидане зараванке — терасе, — који су америчком лозом засађени.

Риголање извршимо свагда о јесени и зими, те да мраз земљу преко зиме истроши и зимском се влагом она натопи. С пролећа изриголану земљу поравнимо и те је године оставимо на угару, или је засејмо каквом окопавином.

У равницама где оћемо виноград да подижемо риголање можемо извршити саковим плугом, којим се земља изоре за 45 до 50 см. дубоко и подпуно се преврне. Овај плуг може се добити преко Српског пољопривредног друштва у Београду.

Ако је земљиште мршаво онда га нађубримо. Најбоље је ђубре за виноград тако звани компост — мешанац, — који се састоји из $^2/_3$ шталског ђубрета, а остало из пепела, одпалог малтера са старих видова и других одпадака.

Избор америчке лозе с погледом на њезино прилагођавање на земљишту.

Пошто смо извршили риголање у виноградском земљишту у јесен или зими, који је рад најкориснији, тада приступимо избору америчке лозе.

Ми смо на једном месту казали, да све врсте америчке лозе не могу да успевају у свакој земљи већ скоро свака врста тражи ради свог доброг успевања и земљу са одговарајућим њезиним особинама. Ако ми учинимо погрешку у избору америчке лозе, — од којих има врло велики број — према земљишним особинама, тди ћемо је пресађивати, онда ће цео наш труд и уложени капитал пропасти.

У односу на прилагођавање разних америчких врста лозе на земљишту ми га делимо у две групе:

У прву групу спадају земљишта тешка и тврда, која су трошна и пропустљива, у њима америчке лозе споро успевају, јер су оне влажне и ладне; овде спадају:

Тешка иловача, глинуша и лапоруша.

У другу групу спадају оне земље, које се по већој части састоје из креча на којима тако исто у врло малом степену америчке лозе успевају, овде спадају:

Кречуша, земља у којој има креде кречног песка растворљивог и т. д.

Земље, које спадају у прву групу садрже одговарајуће хранеће материје у довољној количини у облику силикатне земље, и гвожђевих соли, сем лапоруше, али, због тога, што су оне тешке, мање трошне и пропустљиве, што се мање загревају, оне су за успевање америчке лозе мање способне. За то ове земље морамо дубоко да риголамо, као што смо на једном месту и напоменули.

Земље, које спадају у другу групу, имају обратне особине, оне су довољно трошне и пропустљиве, али се хранеће материје у облику силикатне земље и гвожђевих соли налазе у незнатној количини, које су за храњење подлоге америчке лозе необходно потребне.

Између ове обадве групе земаља ипак има извесни ступњи прелаза, од земље најкорисније употребљивости до врсте земље најнезнатније вредности, но ове се све врсте земаља могу опет са великом коришћу употребити за пресађивање америчке лозе.

Тако нпр. врста Вијала успева врло добро у каменитој земљи, која је постала распадањем гранита. Врсте Рипестриса успевају врло добро у стрменим и сувим положајима и кречном земљишту, где друге врсте од америчке лозе немогу успевати. Исто тако подноси добро сув положај и задовољава се са мршавијом земљом и Кунигхам. У земљи у којој има довољно креча, али се поред тога у њој налази довољно силикатне земље и гвожђа, сем поменутих врсти америчке лозе успевају врло добро и ове врсте: блак, јули, жакез, рипарија солонис, рипарија блак пеарл и т. д.

У земљи, у којој се иловача или глина (силикатне земље) у далеко већој количини налазе но креч, и ако је она трошна, а здравица јој сразмерно пропустљива и дубока, па, ако још у њој има гвожђа, што се познаје по црвеној боји, успевају врло добро све врсте америчке лозе, а нарочито рипарије, којима филоксера неможе ништа да нашкоди. Овај гвожђев оксид, који се у земљи налази за исхрану је америчке лозе од необично велике важности.

Доказано је, да је рипарија соваж најосетљивија наспрам садржине креча у земљи; када се он до 25% у земљи налази, она је већ осетљива од ове хранеће материје, а када се креч до 30% у земљи налази, онда он на њезину вегетацију врло штетно дејствује, јер јој лишће добије жутило, дакле добије хлорозу. Рипарија порталис, виолета, томентоза и т. д. успевају у земљи у којој има до 30% креча без да им шкоди, а међутим рипарија блак пеарл, солонис добро подносе 30% креча. Кад у земљи има преко 40% креча, онда у њој добро успевају врсте рипестриса као: рипестрис монтикола, мартин, санцин, металика, фортворт и т. д. цинереа и берландијери, а ако је земља у исто време и пропустљива, онда у њој успева без икакве шкодљивости жакез, који подноси до 50% креча.

Као опште правило важи ово: америчке лозе захтевају више трошну земљу, а на њима се више прилагођавају у колико оне више садрже гвожђевих соли и силикатне земље (песка), него наше односно европске врсте лозе, али неподносе много креча, као ове, о чему се могао сваки уверити, који је год до сада подизао виноград америчком лозом.

При подизању нових винограда америчком лозом рационални виноделац треба следећих правила строго да се придржава:

1. Пресађујмо америчку лозу у оној клими где смо до сада наше домаће врсте лозе садили, или где су виногради постојали па су услед филоксере пропали.

2. Изберимо такав положај, који је што је могуће дуже изложен јакој сунчаној светлости, јер само у топлим положајима при јакој топлоти винова лоза добро сазрева, пупољци јој се правилно развију и вино је од много веће вредности.

3. Избегавајмо високе положаје, јер је тамо јака ладноћа и винова се лоза смрзне на 12° Р. ладноће, баш и ако је она здрава.

4. Напоследку, неподижимо винограде близу великих ливадских површина, баруштина, језера и река, јер јака испарења често проузрокују пролетње мразеве — слане — који младе ластаре униште.

5. Што се тиче особине и физичка својства земље, и овде морамо водити с једне стране строгог рачуна из којих је састојака она састављена, те према томе можемо чинити избор врсте америчке лозе, са којом желимо виноград да подигнемо. С друге стране морамо водити рачуна и о томе, како појединн слојеви земље атмосферске упливе примају, то јест, да ли се ораница — горњи слој — лако загрева, да ли је богата на хумусу — црници, — да ли је трошна и пропустљива, да ли је здравица — средњи слој — богата на одговарајућим хранећим материјама и да ли се корен са жилицама пресађене америчке лозе може комотно у њој развијати, и напоследку да ли је подлога — трећи слој — пропустљива, или се састоји из глинастог слоја или једноставног нераспукнутог стења.

6. Да би винодељци добили одговарајућу америчку врсту лозе из државних расадника: неготинског, смедеревског, топчидерског и др. према земљишту, где је желе пресадити било за подлогу ради калемлења са њашим домаћим врстама лозе, или за непосредно рађање, треба у молби поред осталог да опишу и земљиште из каквих се састојака оно састоји, као и његове физичке особине. Ово је нужно да се зна за то, да би дотични руковаоци расадника знали, коју одговарајућу врсту америчке лозе треба да им пошљу, која би на описаном земљишту добро успевала.

Кад смо све предходне услове испунили, са којима смо винодељце односно читаоце упознали, онда тек можемо приступити правилном размножавању и подизању нових винограда америчком лозом, о чему ћемо их другом приликом упознати.

Петар Стојадиновић

НЕКОЛИКО РЕЧИ О НЕГОВАЊУ МАЛИНЕ.

Већим делом, на неговање малине не обраћа се особита пажња, а то је сигурно због тога, што та биљка није пробирач, а задовољна је оним што јој се да; и што она расте у опште без особите неге. Чак и на хладовитим местима окренутим на Север где ни једна биљка не може расти, малина расте и доноси плода. Но добра нега чини на малину чудновато дејство, и она обилато награђује труд утрошен око неговања њеног. Са особитим успехом негује се малина као што ћемо и доле описати, но пре но што почнемо говорити о томе, бацимо летимични поглед на развитак и облик тог џбуна.

Из корена, као што је познато израста један или неколико изданака, који прве године производе само лишће, друге године из окаца који се налазе у лисним пазухама, развијају се мале гранчице на којима се образују пупољци, цвет и плод, у то време из корена или из доњег дела једногодишњег изданка израста нов изданак који идуће године треба да произведе плодне гране, а изданак који донесе плод, угине у јесен исте године.

Премда, као што је горе казано, малина расте на сваком месту, опет она највише воли места, окренута Југо-истоку па због тога, да би она донела доста плода, треба је заштитити са севера зидом, преградом и т. д. и осигурати јој слободан приступ ваздуха и сунца.

Односно земље, малина такође није пробирач, али је за њу ипак најбоља трошна, јака земља.

На месту означеном за малину ископа се јама од Југозапада — северо истоку 32—35 см. дубине а толико исто и ширине, земља која се извади из рупе, меће се по крајевима њеним.

На дно рупе посади се малина на 25 см. у растојању једна од друге, корен се заспе земљом, мало утапка па онда полије.

Време за сађење малина најбоље је јесен, јер у јесен посађене малине тако се лако примају, да и не осете да су пресађиване.

За сађење најбоље је узети трогодишње добро укорењене биљке, ако је немогуће добити их, онда треба од старих џбунова одвојити, при чему треба нарочиту пажњу обратити на то да одвојени џбунови имају добре жиле и корен. У том случају треба их мало орезати.

Ако џбун има неколико изданака, онда се оставља само један, остале треба осећи до под сам корен, а у изданка који је остао треба осећи врх за једну трећину његове дужине.

За време раста, тај изданак развије лишће и цвеће, то цвеће треба уништити чим се појави, да оно не би одузело снагу, недавно посађеној биљци. Но ако је малина засађена с јесени она се толико учврсти да својим жилицама, већ сиса довољно хране из земље, која је преко зиме и рано с пролећа довољно влагом натопљена. Том храном она је већ у стању да одржи плод, и да га потпуно развије, за то не треба уништавати цвет. Нека она роди и прве године, то њој неће ништа шкодити а вредном одгајивачу биће пријатно, да тако брзо види користи од свога труда.

У пролеће из корена израстају нови изданци, који идуће године доносе плода. Од њих треба оставити свега 3—4 и то најјачих, а остале треба уништити чим се појаве, сувише велики број изданака донео би истина много плода, али тај би плод био ситан и несочан, јер би на те сувишне изданке кад би се орезали тек у јесен или идућег пролећа, биљка истрошила сву своју снагу.

Уништавањем тих непотребних изданака остали изданци постају много јачи, они образују много пупољака из којих се идуће године развија плод.

Идућег пролећа двогодишњи суни изданци, они који су већ родили, орежу се до саме земље, а од једногодишњих се орезују слабији за 45 см. а јачи 60 см., та операција има двојаку циљ — да ојача како плодове тако и изданке те године, јер како се сад само пупољци развијају много јаче, а заједно с тим доносе и плода, који бива крупнији, даље, како орезан део не оскудева више у храни, то ово орезивање даје могућност јачем развијању коренова а заједно с њима и новим изданцима.

После пресађивања малине побија се коље на растојању од 25—26 см. коље иде у висину 40 см., а на њега се утврђују хоризонталне мотке или летве за које се везују изданци, за род редом на одстојању од 7—8 см. један од другога. Мали прегиб коме се они на тај начин излажу доприноси, да се сви пупољци развију, а осим тога, чува их да се помешају са новим изданцима, који би им одузимали ваздух и сунце. За привезивање ових нових изданака утврђује се такво исто коље с друге стране реда а у истом одстојању од њега. Ти кочеви су 80 см. високи и имају два реда попречне летве, од којих се једна утврђује на 30 см. од земље а друга у одстојању од ње за $^1/_2$ мет. За летве привезују се млади изданци, најпре за доњу летву, а кад одрасту онда за идућу и т. д. с тим понављам још један пут, на сваком цбуну ваља оставити највише 3—4 најјачих издавака, а остале уништити чим се појаве.

Идуће године изданци који донесу плода а који су сад већ сухи, треба да се орежу до саме земље, за летве се привезују прошлогодишњи изданци, који су сад већ стасали за род и привезују се за те исте летве на којима су лањске године били изданци за род и који су у јесен или пролеће, као што смо горе напоменули, до саме земље орезани. Осим тога те године, треће после сађења, у рупу, у којој је пре три године засађена малина и која је остала у пола ненапуњена треба наслагати земљу, која је смешана из земље што је лежала по странама рупе, и добро изгорелог ђубрета. Ово сваке године треба понављати док се рупа не напуни.

Што се орезивања тиче оно се као и везивање потворава сваке године као што је горе речено.

Ако је малина била посађена у јаку земљу онда она може тамо остати 10 година, за то време, корење је истрошило сву јачину земљину и сад треба прибећи одмах новом сађењу; у осталом боље је пресађивати их већ осме године, да не би биљка за те две године остала без плода. Ако ко жели да има малину на истом месту где и пре, онда треба рупу са свим испразнити, ослободити је од старе земље, затим треба још ископати за 7—8 см. и насути около и преко оголићених жила нове и јаке земље.

Малину је добро ђубрити још и пепелом и чађу.

Ко не пожали труда, и управља се по овоме, што је горе казано о неговању малине, тај ће бити обилато награђен за свој труд, како изредним њеним напретком тако и родношћу крупних и сочних јој плодова.

По руском

НЕКЕ НАПОМЕНЕ О ГАЈЕЊУ ГОВЕДА.

(свршетак)

О водењу крава.

Ако желимо добар приплод од наших обичних крава имати, нетреба краву под бика пуштати пре но што подпуно наврши 2. године старости; код бољих сојева, које су осим тога још и добро рањене, могу се под бика пуштати одмах после навршене прве године.

Крава ће по природи самој показати, кад је за бика дозрела, јер ће га она сама потражити њеним напредним кретањем, рикањем и скакањем на друге краве. То је знак њене цвијоности или жара, и на то време домаћин треба добро да пази. Код крава траје цвијоност — жар — 24. сата, и тек се после месец дана понавља. Крава може преко целе године и у разна времена бити „цвијона", али најчешће то бива од Ђурђева па до Петрова-дана. Док се год крава не оплоди, она ће сваког месеца у нагон долазити, или „цвијонити", и за то је треба докле год бика пуштала буде, пуштати да води. Кад постане „цвијона" и оће да води, тада јој осим наведене немирноће још и слуз из материце иде — излази; како престане избацивати слуз, одма је престао код ње и жар, те се мора опет за месец дана чекати. Неке краве па и оне које су најбоље музаре, задржавају за време „цвијоности" и млеко, па и иначе мирне краве не даду се никако помусти. Пошто краве више пута преко године, а у разно доба бивају „цвијоне" то ће сваки домаћин, користећи се том околношћу одредити себи време, кад ће коју краву пустити да води, те ће му се на тај начин и краве у разно доба телити. Крава носи 280—285 дана, али у опште млађе краве раније теле него старије. Да ли ће крава дуже или краће своје бреме носити, то зависи у неколико и од саме хране, јер добро храњена крава раније и тели; осим тога и она крава дуже носи која ће мушко теле отелити.

Неки тврде да су пролетњи теоци бољи од јесењих, и према томе да су с пролећа отељене краве, боље музаре него оне с' јесени отељене; исто тако веле, да су с' пролећа отељена мушка телад у своје време бољи бикови од оних с' јесени отељених, али искуство нам сведочи: да су од добрих крава и отељени теоци добри; па ма се они отелили с' пролећа или с' јесени то је све једно, само кад се за водење добра приплодна грла изберу и кад се крава за време стеоности — пошења, — добро храни. Никад нетреба оставити краву, да је више година јалова јер у том случају болује и може на свагда јалова остати. Крава мора бар сваких 18 месеци телити. Има крава које неће да воде; таковим кравама треба дати по једну прегрш конопљаног — кудељног — семена помешаног с' прекрупом или натопљене пшенице или ражи; неки дају и скоро помуженог млека и то да није од оне краве, која је скоро отелила. Ма које од оних срестава ако се употреби помоћи ће.

О нези стеоне краве.

Стеона крава треба у извесно време да засуши. Не може се тачно определити кад ће која крава засушити. Неке краве засуше на неколико недеља пре телења, а неке дају млека скоро рећи до последњега часа испред самога телења. Неке краве засуше после 15—20 недеља по вођењу, али обично засушују 5 до 6 недеља испред самога телења. На то засушивање треба добро пазити, јер ако би крава непрестано и до самог телења давала млека, инак треба је оставити да у почетку 9-ог месеца засуши; јер, ако би краву после тога времена музли, она би и поред најбоље хране ослабила, јер је у њој теле велико, које за своје развиће мајци својој много хране одузима те би у таковом случају крава лако и побацити могла, а и теле од такове краве не би много вредило. Коме је до тога стало да добра и млечна приплодна грла добије, тај треба већ у 7-ом месецу с' мужом да престане и краву остави да засуши. Последња два месеца пред телење већ и само млеко не ваља, јер је тегљиво и бљутко.

Док је крава стеона, треба је за цело време добро хранити, али је нетреба прегојити, јер угојене краве тешко теле.

Неки саветују да се стеоне краве, не пуштају у оне целене где има бикова, наводећи за узрок том њиховом савету, да се стеоне краве у близини бикова кваре. Ова је зебња неоснована, јер стеона крава никад повађати неће, а што се бик стеоној крави приближује и лиже је, то он чини из здравости што то стеоним кравама годи.

Нужније ће бити на то пазити, да се крава нарочито испред телења на пашу не истерује, да се нагло не гони, да се преко шанчева не претерује, — јер свему томе може бити узрок да крава пре времена побаци. Осим тога може бити узрок побацивању и рђава храна и нечовечно поступање од стране оних који су у непрекидном додиру са стеоном кравом.

Неки хране ону краву, која је једном тешко телила, испред самога телења лошијом храном, а то раде за то да лакше тели, то је противно самој природи. Краву треба добром и снажном храном хранити, не треба је прегојити, јер крава док је стеона, она и себе и теле одхрањује. Добро сено, прекрупа, наквашене мекиње, кукурузно брашно, то је најприроднија храна за стеоне

краве, којом треба стеоне краве у одређено време и умерено хранити. —

О телењу.

Код првотелица — крава које се први пут теле — често се дешава, да знаци, да ће крава скоро отелити, нису тако сигурни, као код оних, које су већем телиле. Обични знаци да ће крава телити, ови су: крава не мирује, час леже час устаје, погледа се на трбух и њуче, и напреже се као да ће да балега јер је напони на то гоне. Ако није пре учињено, онда треба краву од осталих крава и говеди одвојити, те да се по потреби кретати може, и да јој у телењу ништа не смета. Оно место треба дебље са сламом или другим чим меким прострети, једно да је крави мекше, а друго да се и теле не повреди.

При редовном телењу морају предње ноге, на којима је глава с' њушком напред прилегнута, најпре излазити, па онда излази опружено теле. Пупак се сам одкине, а ако то не би бис случај, онда треба на једно 3—6 см. од трбуха далеко отсећи и завезати.

Дешава се, да се крава напиње да тели, а не може, и ту може бити прво узрок, да теле не стоји нормално — правилно и по томе неће моћи нормално ни изаћи. При овако не нормалном — неправилном — положају телета и телењу, може крава врло лако да угине, ако јој се у помоћ не притече. При неправилном положају телета, а, и самога телења може се крави на неки начин притећи у помоћ. Кад теле у материци неправилно лежи познаћемо по томе, ако би теле с' предњим ногама пошло напред, али би поред свију напона кравиних, застало, онда треба видити да није глава телета назад извијена — затурена; онда треба домаћин да притекне у помоћ, нарочито ако ту нема марвеног лекара; да најпре — до живца — одсече кокте на својој десној руци, да је до рамена засуче — уздигне рукав, добро опере водом и сапуном; добро убрише и намаже финим и чистим зејтином — ако таквог при руци има, иначе и простијим, — и у материцу полагано угура; левом руком већ изишле ноге ухвати, а десном главу телета у материци напипа за њушку ухвати и у правилан је положај доведе, па онда и главу и ноге мало само повуче, а крава ће осетити, да је теле у правилан положај доведено дати од себе један појачи напон и тада ће брзо отелити. —

Поред овога, неки се помажу и тиме; да краву на земљу свале и више је пута окрећу те да би теле у правилан положај дошло. Све ово треба чинити само онда, и онде где у близини нема марвеног лекара, а помоћ је крави потребна час пре. Ну, ако је лекар у близини то никако нетреба и ништа сам домаћин, због неколико динара што ће платити марвеном лекару, да предузима и ради, јер при невештом раду око краве, самога домаћина може много, и много више коштати.

Догађа се понекада да материца при телењу и преко мере испадне; и у том случају треба узети чисту крпу и полагано са њом повратити материцу натраг; ако би се ова материца од простирке или балеге упрљала, онда треба, најпре узети млаке воде па је опрати и онда тако опрану лагано натраг повратити.

Није баш нужно, али у неким случајевима може бити од користи, да крави после телења одма, пре него што ћемо теле на сисање пустити, све четири сисе мало измуземо, јер код неких крава бива: да зиме набрекне и окори се, ако се млеко не измузе.

После телења крава веома често жедни, те јој се усљед тога мора у приправности држати у близини суд с' водом; а да не би нагло воду пила, што би јој шкодило, треба натрпати у онај суд у ком је вода и мало сена, које ће јој предупредити нагло пијење воде, што јој после телења одмах, због напона и болова шкодити може.

Непрактично је посипати теле одма пошто се отели „мекињама" помешаним са „сољу" у цељи да га крава боље и пре очисти и олиже. То је више пута рђавих последица имало; крава ће по природи својој теле очистити и олизати, а телету треба само добро мекано прострети и ништа више.

О нези телета.

Кад крава теле олиже, и кад оно узмогне на ноге устати, треба га одма узети и привести сисама. Ово прво млеко није добро за јело — људску храну — јер је бљутко, али је за теле сасвим здраво, јер му ово млеко исчисти сву нечистоћу из црева. После осам дана изгуби млеко ону бљутавост и може се као здраво и за људску храну употребити.

Ако време допусти, може крава после 3—4 дана на пашу излазити, где такове има и где се обично краве на пашу истерују. И теле, може после 5—6 дана заједно с мајком на пашу излазити, и цео дан сисати; али ми можемо краву на пашу истеривати, а после код куће задржавати. У том случају треба теле надојити пре, но што крава на пашу пође и с' вечера кад крава кући дође. Свакојако је и за мајку и за теле боље, нарочито првих дана, кад телету највише мајчиног млека треба, да су обоје цео дан заједно; јер нити мајка за својим телетом тугује, нити пак теле гладује, доцније се могу једно од другога одвикавати. Па и првих дана, кад би теле непрестано код краве остављали, треба краву помало измузати, па ма се то прво млеко и просипало — бацало.

Кад се крава на пашу истерује, па у вече с' паше дође, треба све четири сисе измусти, јер ако се на то не пази може лако која сиса да засуши, што доцније може штетно да буде, јер се тешко та погрешка да поправити. Има случајева, да теле, кад с' мајком на пашу излази само по 2 сисе, сиса — доји — и тако навикнуто никада друге две узети неће; па кад се крава, кад кући дође, из све четири сисе добро не измузе, онда ће сигурно оне 2 сисе засушити и никад се то поправити не може.

Па и с' те је стране добро, да теле код куће остане па кад му мајка с' паше дође, да се на сисање припусти и пази, да све четири сисе потпуно или макар по неколико исиса. Истина, да код куће задржато теле мање хране добије, кад се само из јутра и у вече мајци припушта, него кад је с' мајком заједно, па сиса кад хоће и колико хоће. Али се код куће задржато теле и придојити може и то на подне, и тиме би се у неколико боље поранило и на мајку мање помишљало. При мужи и дојењу телета уједно, можемо на три начина поступати:

1., Или се најпре за употребу пола измузе, па онда теле припусти да ону другу половину исиса; или,

2., Најпре да се пусти теле, да ону прву половину исиса, а друга половина да се за употребу измузе: овај је начин за домаћина пробитачнији, јер је друга половина млека гушћа и маснија, па по томе и боља; или на последку;

3., Пустити да теле две сисе сиса, а друге две да се у исто време измузају. Овај трећи начин врло је пробитачан код оних крава које при мужи млеко задржавају.

Ни један од ова три начина није за теле природна изхрана, јер му се свакојако одузима пола материног млека, у место да га увек подпуно добије, као што је то случај код дивље стоке али питома стока је млечнија на има више, него што је телету потребно. Пошто ми за нашу потребу телету пола млека одузимамо, то се морамо ма на који начин постарати, да му одузету храну надокнадимо. Ми то можемо надокнадити: давањем доброг ситног сена, овсене прекрупе, кукурузног брашна, мекиња, или истрвеног кромпира, репе и мркве (шаргарепе). Још је много боље и пробитачније кад се ова храна млеком замеси, јер се теле боље развија. Кад се на овај начин теле одрањује може се без икаква уштрба после 6—8 недеља од мајке сасвим одбити — одвојити — коме околности дозвољавају тај нека остави да теле три месеца сиса, али да се при томе све више и више на напред наведено хранење навикава. Кад се теле одбије добро је и за њега и за мајку, да се на неко засебно место од мајке одвоји. То је сасвим природна ствар, да ће и једној и другој страни првих дана тешко бити, те за то време опада и теле и крава, што је неизбежно; али се све то може надокнадити благим поступањем — негом — и добром храном.

Има врло слабих крава којима не треба допустити да доје, јер могу усљед дојења тако да ослабе да их нисмо у стању ни најбољом храном опоравити. У том случају треба теле појити — хранити га на вештачки начин — овако: метути телету прст своје руке у уста, док оно почне исти сисати, па за тим лагано своју руку спуштати у један по шири суд у коме је млеко те да оно на тај начин себи узме онолико млека за храну колико му је потребно.

Теле ће се на овакав начин храњења врло лако привикнути, да брзо почне и само, млеко из суда пити.

Ко своје теле мисли појити — вештачки хранити — тај га ни у ком случају несме пустити под краву да сиса, јер би у том случају појење врло тешко ишло.

О храњењу говеди.

Ово се дели на летњу и зимњу храну.

1., *Летње храњење.* Ово је опет двојако: храњење на паши и храњење у штали. Храњење у штали мора се свакојако претпостављати храњењу на паши, јер крава у штали храњена много више млека даје од оне краве, која се на пашу потерује, јер одањем крава губи млеко; много се више млеко одваја кад крава на једноме месту стоји и једе, него кад на паши по цео дан ходи.

За краве музаре, много су боље планинске паше, у којима се налази више слатких трава; од којих крава гушће и масније млеко даје. Штаоска летња храна најбоља је: сиеса сирове и суве хране. Кад се на пр. сирова детелина, ливадска трава, зелена кукурузовина, или слична зелена биља сламом или сеном измеша, на сечки исече и тиме крава храни, онда је то, не само најпрегратнија иесо је и најекономнија храна, при којој ни огрнвина нема. Овсена и јечмена слама најзаније дају, пшеничина мање, а ражана најмање. Уз ову смесу зелене и суве хране треба крављма давати и пића, мешања и соли. Зрно се не сме никада цело давати но увек у виду јарме, или напављено, и то из два узрока: једно што се напављено или превршљено зрно мање расипа, а друго што ни зрнце не пропада, јер се примљена храна у стомаку сварн и одс на стварање млека и осталог телесног организма. То је потпуно штаоско храњење; а поред тога имамо још и полуштаоског храњења, које се састоји у томе: кад је стока неко време на паши, а неко опет у штали.

То бива овако: кад имамо блиау штала ливаду, коју ни зашто друго употребити неможемо, до само за пашу, онда се крава најире нахрана добро у штали, па се онда пусти на ту ливаду да пасе; пред подне се напоји и опет у шталу уведе, ту се опет добро нахрани, остави да се неко време одмори и преживи, па онда опет на ливаду истера, што обично око 3—4 сата по подне чинити треба; пред вече се опет напоји и у шталу на јасла доведе. Мисли се да овим мењањем крава више млека даје, предпостављајући, да је и добра паша и добра храна у штали, јер ако је хрљава паша, па ма храна за оно кратко време у штали и добра бала, крава млеко губи. Сталење у штали ништа крави не шкоди, шта више доприноси болем одвајању млека само се мора строго пазити, да се штала чешће промајава — проветрава, — да је чиста, да се краве преко лета два пута дневно поје да се по један пут у топлим данима перу или по могућству купају.

2., *Зимње храњење.* Код добро уређеног газдинства, не разликује се од летњега нарочито онде, где је уведено чисто и штаоско храњење; разлика је у главноме то: што при зимском храњењу иностаје зелена храна и што се више стока репом и коренјем храни. Даваље зрна остаје сразмерно једнако као и код летњег храњења, а казали смо да је и за краве најбоље овсено зрно, јер се од јечменог зрна добивено млеко и масло не може дуго да одржи и масло има неки горак укус

При храњењу у опште, а нарочито при зимњем, нужан је извесан ред кога се треба строго придржавати. Свако домаће живинче, далеко је напредније над се у одређено време храни, поји и пегује; на овај се начин и гојна стока пре и боље угоји. Тако дакле треба уделити да се стока посве-дневно у једно исто време храни и пои.

Стока, због ладнога времена зими не жедни, као лети, али је треба дражити на жеђ, а то се просто чини давањем соли. Треба пазити да се стока зими не поји прекомере или сувише ладном водом, не би било паметно, да се вода којом се стока мисли појити, пре самога појења бар на 15—20 минута не увесе у шталу, те да она лађна вода, услед загрејаног штаолског ваздуха постане мало млака.

Осем снега овога, треба добро пазити на чистоту. Чиста стаја, чиста храна и чистота у опште, не само да пријатно стоји, него је и од разних болести чува.

Ј. С. Мићић

БЕЛЕШКЕ.

Да се вуненс кошуље, чараше и т. д. — при прању не сапуњају, нека болет средства, него да се пеоајој води лода мало шишалдоровине (Salmiakgeist), која се, непречишћена, може врло јефтино да купи. И вода за прање вуненог рубља, не сме бити врела, но само млака. На 30 литара воде, треба узети само 20 грама шишалдоровине. Овим се начином уштеђује и сапун, јер се шишалдоровином помешана вода, испере из вуненог рубља сву нечистоту у тој мери, као да је најбољим сапуном прано. Сиуњалье вунених кошуља, чараша и т. д. тако је једно велико зло, да је потребно, да домаћице при прању вуделених ствари, а на своју корист, употребе наведено средство. — По себи се разуме, да шишалдоровина мора имати своју пуну снагу, ан није извегрила, јер она врло лако потри. — У место шишалдоровине можемо употребити и соду, само не сапун и врелу воду, јер то двоје сиуњају при прању вуделе ствари.

— h.

* * *

Против сичних штеточина. — нарочито против листих вашиј, гусеница, пувача итд., препоручује Jardin de l'Europe следеће средство: У један литар воде, треба скувати 4 грама америчалске прасе потање, 4 грама сумпорног цвета и 4 грама перачег сапуна. Једну прашку, сувђер или четкицу треба замочити у горњу смесу, кад се опали, на она места напасити, где се налазе листне вашиде, пређи. За гусеничка гнезда, која се налазе високо на грашна, треба крсу привезати на дугачку мотку, добро је с оном смесом напасвати и тако гњезда уништити. Ми можемо ону смесу и појачати, кад узмемо на исту количину воде 8 грама потање, 8 грама сумпорног цвета и 4 грама сапуна: не помогне ли прва смеса. она ће друга за цело помоћи.

— h.

* * *

Салата од. по француским пропису, — најбоље на следећи начин готовн: Француз. нарочито у овоме, бољем кувању, не соле и не прелнвају салату зеленом и сирћетом, као ми, него то сре уједно чине, па и је, који сам то опробао, велим, да је тај њихов начин зачињавања салате — бољи. Не треба салату сувом солу солити, него со треба растопити у сирћету, па онда овом распору додати зеленом, али још боље, сваки помаћ салате у тој смеси добро измешати. Што се количине тиче, колико ће се од сваког зачина узети, препоручује Goufflé ово правило: са сирћетом буди штеђлив, са зеленом расколан, са солу наметан, а при мешању напрани се луд.

— h.

* * *

Како треба нове шљиваке подизати? — Биће томе десетак година, од како помачки вокари своје сугрђаки опомињу, и то свике године понављају, да не подижу нове шљиваке набављањем излапника, него да *младиде из семена* одгоде. Сви опити, који су у том погледу учињени, испали су сеуд и у свима примамама — да не може боље бити! Па и ми сами знамо за неуспеха, да су из семена подигнути шљиваци много трајанији, дужег су века од оних, који су од излапака подигнути. При сејању конгиница, за изводење младица, треба узети конгице од најкрупнијих и најкрепнијих „шљива", и онда ће бити шљиваци и родници, и дарвији и трајнији.

— h.

* * *

Против пчелиног убода — врло је добар сок од врсне и лишће буделвших. *Др. Рицх* вели, да је увек, кад год га је пчела убола, натрљао сво место врсном на' листом од буделна, па му је, обично, бол одма просто. — Поред осталих средстава, која су у овом листу препоручивана, добро је да и ово запамтимо, на нам устреба, да га употребимо.

— h.

* * *

Против пацова — препоручују Jardin de l'Europe ово просто средство: на места, где се пацови задржавају, треба метнути или обесити неколико свежањића рутинице (ситне руте, селеновце = Ruta graveolens), па ће се сви пацови одуда разбећи. — Ово заиста треба опробати, на резултате уредништву „Тежака" слободно.

— h.

ГЛАСНИК.

Нове биљке за исхрану стоке. — Велика оскудица у сточној храни, која се с времена на време појављује и која је и ланске године у целој средњој Европи прогутала многе жртве у домаћој стоци, нагнала је на мисао, да се проналазе све нове и нове биљке, које би могле рађати и у годинама неповољним за сточну храну, и на неповољном земљишту И пронађене су две изврсне биљке, једна за слабије и сушне, а друга за мочарне земље.

1. За *сушне земље* — **Lathyrus silvestris Wagneri** — пљоснати или опитомљени сточни грах. Дугогодишња биљка (траје 50 г.). Издржи мраз и сушу, размножава се пресађивањем и семеном. За пресађивање могу се узети са успехом и старије двогодишње биљке а и врло младе од пола године. Но најбоље су биљке од године и по.

Пресађује се у јесен и пролеће: у месецима Септембру, Октобру, Марту, Априлу и Мају. А сеје се у Априлу, Мају и Јуну. Семе се не мора киселити.

Свака сува земља, као песак, шљунак, крш, іловача, па и смоница, добра јој је и ако би имала у дубини воде. Само не трпи мртву воду, мањ' ако није од површине на 4 метра дубоко.

Земља се преорава што дубље.

Ђубрење не тражи а воле креч.

Хранеће материје по анализи су изврсне.

Сувих делова има у биљци:

Протеина	21,17%
Уља	3,66%
Екстрак. беззотних материја	28,34%
Биљног влакна	30.57%
Пепела	6,26%

Плева је са стабљикама, кад се семе омлати, двојином храњивија од црвене детелине, даје се коњима место ливадског сена, а говедима у сечки са половином ливадског сена.

Хранећих делова има у плеви и влажу (слами):

Протеина	13,97%
Уља	3,53%
Екстрак. беззотних материја	38,91%
Биљног влакна	37,93%
Минералних делова	5,61%

Сагорела биљка садржи у своме пепелу ове супстанције.

Калија	38,5%
Креча	17,4%
Фосфора	13,2%
Магнезије	1,2%

Треће године после пресада, или сејања, почиње њена права употреба и онда доноси потпуну жетву, а дотле се не сме косити. На хектар даје на лакшој пескуљи 100—120 нових товара сувога сена а на бољој земљи 130—200 нових товара.

Коси се више пута преко године и то кад напупи да цвета а то је у Немачкој последњих дана Јуна и с почетком Јула.

Биљка остављена за семе, даје на хектар 3—6 нових товара семена. Старија биљка даје више.

Стока је врло радо једе, што доказују многи огледи чињени са овом опитомљеном биљком.

2. За *мочарне земље* — **Polygonum Sachalinense.** То је једна врста сеље, која успева на влажним земљама, где скоро ни једна друга сточна биљка не може успевати. То је горостасна биљка. Лишће јој је широко 24 см. а са петељком заједно дугачко је 26 до 30 см. *Успева без пресађивања сама,* **нарочито на влажним управо мочарним земљама.** Висина целе биљке износи 3 мет. Кад се убокори противстаје најјачим мразевима и осигурава грађну и обилату жетву, сваке године. Избија из жила, свуда око себе, многе изданке и тако се сама размножава, без икакве неге и обрађивања.

Говеда је једу у највећу сласт од врха до дна. Коњима је и овцама такође врло пријатна храна. У њеној постојбини одакле је донешена и припитомљена, храни се њоме и дивљач. За то ће она добра бити и за комуњаке.

Садржина свеже биљке, по хемијским анализама ова је:

Воде	82,37%
Сувих делова	17,63%

Садржина суве биљке:

Протеина	18,97%
Уља	2,38%
Беззотн. екстракт. материја	36,05%
Биљног влакна	34,43%
Пепела	8,17%

Ова се биљка размножава семеном и жилама, које су чланкасте, са зачетцима нових изданака (ризомама). Семе се врло тешко набавља, јер француско пољопривредно друштво ради на томе, да га за себе задржи, те тако да добије продавање семена у монопол, а у Немачкој оно се врло тешко производи због климе. За то ће минхенско друштво продавати жиле (ризоме) којима се и лакше и брже ова биљка размножава и већ прве године стаса за косидбу.

Ове две биљке, које једна другу допуњавају, јер једна успева на сушним земљама, које у својој дубини ни испод 4 метра немају воде а друга на против баш на оним земљама, које су јако подводне и тако њих две заједно биће у стању да избављају домаћу стоку од гладне смрти, те се више немамо бојати мањкавања стоке од глади.

За распростирање њихово брине се нарочито друштво названо **Латирус** (по једној од биљака), које се у Минхену образовало у циљу гајења ових биљака и њиховог даљег испитивања, а сада, пошто је циљ постигнута (биљке се показале као сасвим подобне за своју сврху) *и за њихово што јаче распростирање* по целој земљи и што распростањење умножавање.

О овим биљкама донећемо опширније извештаје у идућим бројевима, а сад можемо саопштити нашим читаоцима, да ће и Српско Пољопривредно Друштво предузети огледе с њима а и да ће примати порубине од свију, који се интересују за ове новине међ' биљкама за исхрану стоке, — од најновијега датума.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК

Ванредног збора Српског Пољопривредног Друштва

Држаног 20. Новембра 1894. год. у Београду.

На окупу било је 37 чланова с' правом, а 2 без права гласања.

Председник Јаков А. Марковић подпредседник управе, бележио секретар М. Јовановић.

Рад одпочет у 10 сахати пре подне.

Председник. — Захвала збору на одазиву и објасни питање ради чега је збор сазван.

Констатујући да су према списку присталених чланова, испуњени услови чл. 46 и 47 правила, за пуноважно решавање питања које је стављено на дневни ред, отвара рад зборске седнице.

Прикаја збору да је за известиоца од стране друштвене управе изабран г. Вучко Богдановић, умоли збор да саслуша, а известиоца позва да прочита извештај управног одбора.

Известилац чита: — Ванредном збору Српског Пољопривредног Друштва.

Данашњи збор, као што без сумње сви одлс сазнасмо упућује, има да реши једно врло важно питање; важно како по само друштво што ће устројити једно своје, сала већ потпуно уређено имање, које му после толико година рада и после многих материјалних издатака, сваи поносно служи: као огледало његова практична рада, а знано толико исто и с погледом на потребу, рада које се ово потрошује од друштва.

Из питалног дневног реда зиде се, да данашњи збор има да реши: о устројству друштвеног уређеног имања под Шашца за оснивање више пољопривредне школе и пастирског семеништа. Но пре него што би се изнело шта је рађено и потребно да се зна, на да Збор може приступити решавању; а вероујући, да ће и збор усвојити изложене и мишљење управе дајас решити судбину овога друштвеног имања и тврди се тако надајући, да ће се похвална намера г. Министра народне привреде у скоро остварити, — Управа мисли, да ће неголити и жељу збора, ако на овом месту и овом приликом напише, ма и у најкраћим потезима историју тога имања и покаже стазе, у коме се оно данас налази. Ово у толико више, да будуће ма и поносно било нога, иако да је друштву добро дошла ова прилика, да се опрости овога свога нежног — добра.

Наиета непрено историју рада и свију прилика и неприлика, што их је друштво имало са овим својим добром, била би подуина писмена расправа. С тога задовољићемо се са најважнијим мешама, врло које је оно пролазило те дошло до садашњега стања.

У почетку свога постанка Српско пољопривредно друштво имало је у Шашцу своју подружину, која је у својим прним годинама показала живахан рад и у потпоиавгалу друштва у постижењу његова циља и у ширењу рационалнијег рада у пољопривреди свога краја за практичне опште и радове, општинска је шибачка устројила подружини одмах у почетку, нешто своје земље. Али иако је то било мало, то је општина по решењу свога одбора од 5. Марта 1870. године устројила подружини ово своје земљиште, на коме је сада друштвено уређено гладиште, „на услугу дотле год иста дејствовала буде, па потом да опет иста подружина, над би престала, врати општини њену земљу.“ Доцније је у 1873 години овај услов измењен у толико, да „општина неће своју земљу одузимати докле год друштво за пољску привреду буде на њој радило.“ Истина у 1883 и 1884 год. покушала је општина да одузме своје земљиште, али није успела и одустала је од тога. Забележити и констатовати треба тежњу општине шибачке, ова — онда — према приликама, да одузме дато земљиште.

Изпочетка, на све до 1877. год. у главном је подружина у Шашцу руководила имањем, чинила пољске опште и сама и и по повереницима и захтеву друштва; и биовало је да је по нешто од тог имања давала и под „десетак“ не могуће, вадљ сама да га обрађује. 1877. год. одбор друштва је решио: „да се друштвена земља у Шашцу претвори у једно примерно добро, и отала прилика имање под његову управу и старање. Отада ово почиње правцу за уређење имања, ограничавајући се и само врло поволно још година на обрађивање земље обичним нашим усевима. Главну, међутим, пажњу окренуло је друштво на подизање и уређење воћног расадника, чему се је врло дуго ина година у главном непрестано тежило и радило. Уз то одмочело је и поступно подизао најзнатније зграде.

Велике неводе, које су у почетку најзнатне сметале да се изводе друштвена жеља т. ј. да се створи примерно добро, биле су: у техничкој руководећа пословима, немајући на самоме добру знања и стручна чопека за то, и у недовољном друштвеном материјалном средстиа, потребним за то, па и у маломе простору имала те су неводе постуно уклањане а рад на уређењу и унапређењу имања продужаван, иеган јаче, негда слабије иако су код друштвене управе сиватале дужност своју и на тоне раду и иако су им клад доволна материјална средства. Тек над ше би стајао на прозве несту јак и важан разлог у немању довољно средстаа за брзи рад и успех, била би за друштво јана осуда што је скоро 20 година протекло, док је добро доведено у стање примерног добра.

Успешни да пошсен 1878 год. добије сталног, вредног и спремног човека, слављеног управника добра, друштво је почело енергичније и радити на уређењу добра. Уређен је најпре воћни расадник и увелем плодорел; па од 1882 год. увођено поступно и сточарство и поступно набављане сне потребе машине. Све је неке стараље обрађано тои добру, све су неки издатци одобравани за његово уређење, па је природно и што се је брже успевало, да ово буде и добро уређено и добар пример околини

Што се више радило и уређивало имање и више тежило да изведе рационалне радке, тим се више јављала потреба да се оно повећа. И с тога је најпре узето под закуп суседно имање г-ђе М. Магазиновићке а прошле год. и извесно општинско имање, те је тако од пробитачне простора у 14 хектара створено сад имање од 45 хектара на којиком се простору може с успехом сналожити ни само ради угледа већ и ради рентирања.

И ако краја дуги низ година друштво је до сада утрошило на ово своје добро, по приложеном прегледу од 1872 до краја ово 1894 год. лепе на 21 годину 31363-70, а имало је за то време прихода од пеге 42761-40 дин. Сума овољних издатака излује довољно, иако је тешко ма и погрешно створити уредно гадинетво ни домаћина непосредне управе и руковођа, без довољно материјалних средстава и без унапред утврђеног плана. А неприлике и неводе које је друштво прошло неке би послужиле иао поука за будући рад.

Но остаиалудући све то на страну, друштво може иаак бити задовољно, што је за посленеу успело, да на том имању постигне што је желело и што се нада од њега исчекивало и захтевало. Од једног голог необрађеног поља око 14 хект. величине иаако је у почетку прилично, друштвено добро престало сада имање од 45 хектара подпуно уређено и обрађено, на коме је гладиште готово уређено, да може служити као угледно — примерно — и доностити још и приход, којим би се ово већ у извоју години довољно рентирало. Даље ово имз: своје уређени воћни расадник и сортименталии воћњак, утврђен плодорел, лукуриште за производњу семена, све алате, справе и машине за употребу и примену код нас, мужну теглећу стоку и крупну стоку за приплод, пољарство, пчеларство и потребне зграде.

По имеиде има следећи свој инвентар:

1, 2 буре, шталу, коју са амбарима, шупу и бунаре у приближној предности	7.200 дин.
2. Машине: за сејање стрнина и кукуруза, за вршење и чишћење семена дудерке; плуг шутове за орање и окопавање, ветрењче, сечке, кошнице и алате и справе у приближној предности	5.115 дин.
3. 7 грла коња и 5 грла говеда и кошнице у предности	4.785 дин.
4. Преко 12.000 ком. благородних воћних садница, даље садница украсног шибља и разних дивљака за пеленење у предности	13.440 дин.
5. Сортиментални воћњак од 400 воћака разних признатих европских и домаћих сорта у предности ово	2.400 дин.
Свега око . .	32.940 дин.

Узмели се у обзир, поред овога још предност лукуришта на простору ово 14 хектара, предност сала засејаних сопних усева, ако и предност коју гладиште сама добру по себи у опште представља, — онда се увиђа може имати оцена о правој предности овога добра.

Тако је стање друштвеног имања дакле, када ми да се реши, да се оно устуни на тако намењени циљ ради чега је потребно и рали чега се тражи, и да из друштвене преће у јаче и поуздање руке, у државну својину.

Друштво може бити задовољно, што у овој прилици даје из своје руке овако уређено имање и с поносом погледати на њ: иако оглелало

његова дуга трудна и огарвана и његова практичка рада. Само још не треба да пропусти, а да не спомене и с благодарношћу признања, да највећи део заслуге за постигнуте резултате и успехе приписа садашњем друштвеном управнику имања г. Светолику Потпорићу.

Тошко о добру самом, а сад о самом питању, које има да се реши. Г. Министар Народне Привреде изволео је, званичним писмом од 9. Септембра т. год. доставити Српском Пољопривредном Друштву своју „намеру да код Шапца оснује трећу нижу пољопривредну школу и пастунско сместиште", тражећи уједно од друштва да га извести: „биди ово вољно било да за оснивање ове школе и пастунског сместишта уступи и ово земљиште, па коме постоји углавно државно газдинство." — Ову намеру г. Министра друштвена је управа поздравила и радо прихватила сматрајући за једну од највећих дужности, да предусретљиво одговори и прими сваки захтев, који би се једино што брже и повољније отварању такве школе, јер је то и по њеном нахођењу хитна потреба како посебице за дринопавски крај, тако и по напредак наше привреде у опште. А дужна је била прихватити и потпомоћи остварење ове намере г. Министра још онде и с тога што је и само друштво у конференцијским резолуцијама свију друштвених секција у 1890 год. истакло потребу и предложило господину Министру Народне Привреде, поред осталих мера за унапређење пољопривреде, и оснивање пољопривредне — ратарско-повћарске — школе у Дринопавском крају — у Поцерини.

(свршиће се)

ЗАПИСНИК XXIX. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 4. Новембра 1894 год. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник госп. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Др. Марко Леко, Коста Гавровић, Лаза Голубовић, и Никола Вељковић.

Председавао потпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар М. Јовановић.

197.

Прочита се записник XXVIII седнице. — Одбор га усвоји.

198.

Прочита се писмо занатлијског савеза, којим шаље 60 комада књига „Пољска привреда и основ школа" и моли друштво, да их откупи по — ир. дин. комад. Пошто је по друштвеним правилима уредник „Тежака" референт за књижевне послове, то је решено да се преда уреднику на преглед и реферисање.

199.

Прочита се одговор г. Министра народне привреде о уступању друштвеног добра код Шапца за пољопривредну школу. — Одбор реши: 1. Да се понова пише г. Министру и умоли, да изволи јавити: хоће ли да му друштво уступи уз непокретно имање и сав покретни инвентар, и прима ли закупе и терете на имању, пошто се то из његовог писма не види, а потребно је, да се и то зна, и 2, да се умоле г. г. Јаков А. Марковић и Вучко С. Богдановић, да лично прођу овај објашњење г. Министру, а и сами објасне све што је нужно у погледу техничке и начина уступања друштвеног добра, па о резултату да поднесу свој извештај.

200.

Прочита се писмо г. Министра народне привреде о израђивању пољопривредних справа у војној фабрици у Крагујевцу. — Одбор прими ово и реши пословном имању, изабра г.г. Вучка С. Богдановића, М. Јовановића и Николу Вељковића да ово проуче и реферишу; које би пољопривредне справе требало препоручити фабрици, да за сада отпочне израђивати.

201.

Г. Вучко С. Богдановић прочита свој реферат о правилима ново образоване „пољопривредне задруживе за срез шишки." — Одбор усвоји примедбе референта с тим, да се и задругина доставе, и, да јој се за образац пошљу правила на које задругине која већ постоје.

202.

Благајник г. Вучко С. Богдановић, прочита извод о стању друштвене благајне за месец октобар, по коме је било:

Примања	13.686·55
Издатења	4.905·85
Остало готовине за новембар	8.780·70

Одбор прими и знању.

ЗАПИСНИК XXX. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 12. Новембра 1894 г. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. В. С. Богдановић, чланови одбора г. г. Паја Тодоровић, Лаза Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао подпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар М. Јовановић.

203.

Прочита се записник XXIX седнице. — Одбор га усвоји.

204.

Прочита се молба Вишекмина Ђ. Лазаревића пољопривредника из Смедерева, да му се по раније решеној управног одбора, и сада урачунају послане зобне сламице са 30 од сто рентиније од цена означених у цеховнику. — Одбор реши, да му се за сада по молби учини, а известити га, да то важи још само за ову годину.

205.

Прочита се молба Гвозденя Николића кмета, обћ. за дозволу, да може на друштвену адресу поручити из страни „рухтиншнитер" за пешиће пољка. — Решено да му се дозволи.

206.

Прочита се писмо Драгутина Н. Штерића из Ракинца, којим пита: шта ће поштарски савез за струшње горе са транспортним точковима, јер је намеран да подигне стружницу са 12 тестера на једном гатару. — Решено, да се извести: да се друштво не бави набављањем оваких справа.

207.

Прочита се молба Евгенија Хофмана сиромах из Кучајне, да му се нађу уверење за три кобиле, које је купио из страни за приплод, какво би каушају код царинарнице велико градиште могао дати. — Решено, пошто се није обратио друштву пре него је стоку увезо, то му се сада не може издати уверење, јер стока није на друштв. адресу ни увежена.

208.

Уредник календара г. Паја Тодоровић реферише, да је календар 1895 год. готов и да ће се проз два дана дошати. — Одбор прими к знању с тим, да пена календару за иностранство буде нова круше са додатком поштарине у прекрштеном новцу. Растурање да се изврши по досадањем начину са рабатом за готово 25, на почек 20, а обичним растурачима 10 на сто.

209.

Прочита се одговор г. Министра Народне привреде о уступању државне друштвеног добра код Шапца за отварање пољопривредне школе и пастунског сместишта, а у једно се саслуша и усвоји реферат одређених наставника. — Решено: 1. Да се за решење овога питања сазове за 20-ти т. м. ванредна збор.

2. За известиоца на збору изабра г. Вучка Богдановића и

3. Пре него се ово питање изнесе пред збор, да се ово о овоме предмету изнесе још пред једну одборску седницу, те да се реши стечиште, које ће одбор пред збором заступати.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ГОТОВ ЈЕ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за просту 1895 год.

СА ОВИМ САДРЖАЈЕМ.

СТРАНА

I. Календарски део . . . . . III—XLIII

II. Чланци.

О правилном припремању земље за сејање на њивама и о справама потребним за то 1

Шта се постиже „укрштањем“ код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи 6

Метиљ код оваца, предохрана и сузбијање истог . . . 14

Подизање винограда помоћу калемљења на сталном месту 17

Општински расадници и користи од њих 25

О сађењу воћака поред путева 29

И пољопривредник треба да води рачунске књиге . . 40

Којим би се занатима, поред свог тежачког рада, могли занимати наши пољопривредници (један прилог подизању домаће радиности) 57

Мерење стоке и Матијевићева пантљика за изналажење живе тежине код стоке 58

Мислите и на птице! 65

И гора има свога сајбију (приповетка) 67

III. Белешке.

Нов начин лечења главничавог жита. — Како треба држати приплодне бикове 78

Још један знак млечности код крава. — Овас је најбоља храна за коње. — „Мајкина душица“ као лек од устобоље и шапа 79

За што је добро воћке кречити. — Опадање воћа. — Ђубрење воћака после једног обилатог рађања 80

Како се воћке могу одбранити од лисних ваши. — Повреде на кори 81

Подижите одрине (чардаклије) по кућама. — У прилог гајењу руже 82

Сапуњавица као ђубре. — Кување сапуна за прање рубља и домаћу потребу 83

Да се плесниво буре очисти, а да се избегне отварање. — Карболинеум, нова боја за конзервирање дрвета. — Како треба остављати јаја за зиму 84

Добар „сенф“ (слачицу) направити. — Шунке и остало суво месо (пршуте) сачувати од плесни (буђе). — Да се пита цвећа одржи дуже времена. — Лековитост јабуке. — Отклонити мирис од гаса (петролеја) 85

На шта треба пазити кад деца, која иду у школу, израђују своје задатке код куће. — Главна правила за чување здравља. — Нешто из историје филоксере и пероноспоре . . 86

Домовина наше боце, назване „српска боца.“ — Колико се где и у којој земљи ради, а колико празнује. — Из ризнице мудрих речи и народних пословица 87

IV. Подаци и таблице из свих грана пољске привреде . . . . . 88—122

V. Пољопривредни заводи и установе.

а) У *Србији*: Ратарска школа у Краљеву 123

Школа за винодеље и воћарство у Букову. — Државна ергела 124

Управа топчилерске економије 125

Добро Срп. Пољопривредног Друштва код Шапца . . 127

Расадници америчке лозе. — Срп. Пољоприв. Друштво 128

Подружине Срп. Пољопривредног друштва 130

Кола јахача „Кнез Михаило“ 134

Пчеларско-воћарске задруге 136

б) У *Црној Гори*: Књаж. прног. земљодјелска школа у Подгорици 137

в) У *Далмацији*: Пољоделски завод у Гружи (код Дубровника) 137

Покрајинско пољоделско веће у Задру 138

г) У *Босни и Херцеговини*: Техничка средња школа. — Пољопривредне станице 138

д) У *Тројединици*: „Господарско-шумарско училиште“ у Крижевцима. — Ратарница у Крижевцима. — Ратарница у Пожези 139

Винодељско-воћарска школа у Петрињи. — Узорна пивница у Загребу. — Станица за испитивање семена. — Хрв. слав. господарско друштво у Загребу. — Славон.-господарско друштво у Осеку 140

Чланови Срп. пољопривредног Друштва (у 1894 годи.): Редовни чланови. — Почасни чланови 141

Српске пољопривредне књиге и новине 144

Примедбе и исправке 145

Цена 0·50 пара динарских.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Кочње и сметње пољској привреди (наставиће се). — Предходни услови за подизање нови винограда америчком лозом. — Неколико речи о неговању малине. — Неке напомене о гајењу говеда (свршетак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак.** — **Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ

УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ПРЕЛ.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 51 и 52. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 25. ДЕКЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ИЗВЕШЋЕ

О прскању винограда противу пероноспоре, које је крушевачка пољопривредна подружина извршила ове године у округу крушевачком

Усљед огромних штета, које су винодељци овог округа претрпели од „Пероноспоре" или пламењаче, која се 1892 и 1893 године појавила у великим размерама по виноградима ове околине, и која је, само 1893 године, округу крушевачком нанела штете, у грожђу (и вину) преко 1,000.000 динара; крушевачка пољопривредна подружина, старајући се о целокупном пољопривредном бољитку и добру ове околине, уочила је ту велику штету наших виноделаца и пољопривредника, потражила је лека противу те нове болести и напасти, и нашав га, у прскању лозе, са раствором плавог камена у кречном млеку; предузела је нужне кораке за прикупљање и набавку нужних сретстава за сузбијање и уништавање ове опасне болести и спашавање још постојећег винодеља у овој околини. О чему ћемо овде проговорити.

Пероноспора или пламењача у округу крушевачком опажена је први пут још 1884 године кишне. Али врло мало. За тим 1892 године пероноспора се појави у толикој мери, да усљед оштећеног листа, није могло грожђе дозрети, већ је онако полусазрело обрано и смештено. 1893 године пак, као одвећ кишне (преко лета), пероноспора се, тако нагло и у огромној мери распространи, да је скоро све виноделске крајеве заразила у толикој мери, да је и лист и род на лозама готово сав пропао и осушио се. И оно мало грожђа што је било остало, није могло без лишћа дозрети, већ је онако више зелено, нагло зрели (— тек зацрвенело) брано и на пијаци крушевачкој продавано по 30— дин. товар, и ако ништа није ваљало. Толика је оскудица у грожђу наступила била.

Те године (93) почела се је појављивати пероноспора, у малој мери, још од Видова дана, па у колико топлота са влагом растијаше у толико се и она све више шираше, док у Августу и Септембру не обузе све

Кад о св. Илији видох, да су и моје лозе — чардаклије, у башти већ преполовљене у листу и роду, онда обратим сву пажњу и на околину, и уверим се; да је пероноспора, на жалост, на све стране нагло се почела ширити. Известим о томе одбор подружински, и он ми повери, да потражим и опробам лек против ове напасти.

Знајући за исти, одмах направим раствор плавог камена са кречним млеком, (и то 1 на сто плавог камена а 2 гашена креча) и том чорбом, а помоћу једне обичне штрцаљке, испрскам добро све моје лозе један пут. Понудих једног мог комшију да и њему с овим леком испрскам лозе, но он непристаде. За тим одох ја у бању, где остадох до 15 Августа. На путу за бању, не изгледаху још виногради да су јако оштећени. Али, при повратку страшно изгледаху, скоро сви виногради голи, без лишћа и рода, само црна земља и травуљина; све беше се већ посушило и опало! И ако се с пролећа беше указао врло добар ластар и род, он застаде и закржља.

Кад дођем мојој кући, на велику моју радост, застанем моје испрскане лозе у башти са зеленим листом па и с родом. Дејство прскања и лека било је очевидно, јер све околне лозе, па и мога комшије, бејаху готово сав лист и род изгубиле, и стајаху голе. Ово једно прскање, и поред тога што су, ускоро, честе кише падале; тако је изврсно дејствовало, на сузбијање пероноспоре, да је пресекло сасвим свако даље ширење заразе по лишћу и роду. Било је доста листова и гроздова, који су били већ до пола заражени и осушени, а прскање је учинило толико, да је друга половина лишћа и грожђа остала зелена и очувана до зиме; па је преостало грожђе још врло лепо дозрело и у сласт поједено било. А сви други осмалуци и виногради, који не беху прскани, изгубише скоро сав лист, осим по 2—3 вршна листића, који тек показиваху, да се лоза још није са свим осушила и да вегетира. И тек $^1/_{10}$ грожђа ако је преостала, па и она остаде не зрела до Митрова дана. Само су се знатно боље одржале лозе, које су биле ближе каквом заклону, ближе ког дрвета или стреје и на промајним, узвишеним положајима.

После оног очевидног искуства и успешне пробе, потписати је одмах о овоме известио одбор овдашње подружине, и изнео, како клице од пероноспоре остају и на самој лози и пупољцима из једне године у другу, и уз влажно лето, може и идућег лета развити своје опустошавајуће дејство, које ако се 2—3 г. узастопце понови могу се наши виногради и из корена осушити

много брже и јаче, него ли филоксере. Зато предложих, да се подружина постара да дође до нужних материјалних средстава, ради набавке нужних справа и лекова, како би се идуће — ове године могло предузети прскање и спашавање винограда у што већем размеру, а по могућству и у целом овом округу.

Подружинска управа усвоји овај предлог, и изради план и предрачун за прскање винограда у целом округу ради спашавања виноделa овд. од перонеспоре.

Тога ради, подружина наша обраћала се је с молбама, бившем ово окружном одбору, Српском Пољопривредном друштву, г. министру народне привреде и своме збору, за помоћ, ради набавке нужних средстава и организовања заједничких радова ово сузбијања перонеспоре и спашавања постојећих винограда у овом, па и у осталим окрузима.

И успело се је, те је, прва, крушевачка подружина примила на себе руковођење прскања и набављање нужних средстава за то, вотирајући и сама на ту цељ 250 дин; израдила помоћ, код пољопривредног друштва 200. дин; код сталног окр. одбора 750 дин и помоћ перонеспорног одбора у справама и камену 410 дин.

Овом помоћу, подружина је уредила и извела радове прскања у свих 6 срезова окр. крушевачког, и у варошн Крушевцу такође.

За ту цељ набавила је: 8 прскалица „Сифонија" са 1 и 2 млаза; два бурета плавог камена (500 кгр); једна кола креча; 17 буради гасних и шафоља за прављење и преношење лека и прскачке чорбе; 14 сандука са 28 канти гасних, удешених и дозираних за подмеравање течности (воде), 7 цимента дозираних за подмеравање плавог камена, и 7 кашика дозираних за подмеравање креча; и 7 прскачких књижица за бележење радова прскачких.

За овим су, стечајем, добављени 6 прскача и 6 помоћника. Исти су се недељу дана вежбали у Крушевцу и околини, у прављењу лека — „бордовске чорбе", за прскање лозе, и руковању прскалицама и нужном срачунавању виноградских површина и чокоћа, и вођењу дневника и бележака прскачких. За ово време вежбања прскачи ни су имали никакву дневницу од подружине, већ им је уступљена наплаћена такса од испрсканих околних винограда и чардаклија (лоза), и то 1 дин. од мотике и 5 пр. дин. од чардаклије. И они су били задовољни. Било је случајева кад су њих двојица зарађивали 5—10 дин. дневно.

За тим дато је сваком прскачу: по једна или две прскалице; по 50—100 кгр. плавог камена и креча; по 2 бурета и један шафољ за чорбу; по 4 канте у 2 сандука гасних, у које је сметнут био плави камен и креч; по једна цимента и кашика за мерење плавог камена и креча; по 1 прскачка књижица са прописима прављења чорбе и таксом, и по једна објава са препоруком на среске и општинске власти и виноделце, у којој је била назначена такса по 1 дин. од мотике за лек и рад прскачу.

По том су сви прскачи, са знањем окр. власти, и с потребама својим упућени, сваки, у по један срез, да иду, из места у место, и пријављујући се властн, обавештавају виноделце, и врше прскање винограда сваком, који хоће, по датим им прописима и одређеној најнижој такси.

Прскачи су пошли у другој половини Маја, па су неки остали у срезу до конца Јуна, а неки до конца Јула.

И по свршеном прскању и прибраним датима, наша је подружина успела испрскати у овоме округу, следеће површине; и то:

I. *У варошн Крушевцу и околини*, радили су 8 прскача, ради вежбања, са 8 прскалица, у 4 места,

---

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточнић-инсект — стрмих жита).

(свршетак)

Но за њих би још корисније било да култивишу такве сорте ражи које се брже развијају. Такве су на пролину пробштајска и јелшска раж. Таде могу бити осигурани да, ако буду сејали ове сорте ражи и ређавали их на време, могу постићи то да житни метиљ неће сместити ни једно јаје у ражишта. Избор семена такође има утицаја на бржину развијања ражи. Доцета, свуда на југу Русије сељаци не само да напада не позналују своја семена, но код њих је чак у обичај прешло да сеју најгора семена. Остало боље ражеве оне продају, да би тако што више пара зарадили. Слабо пак семење даје и слабу бильку, која се споро развија и стаса. Овај штетни обичај потпуне у немалој мери ће тога се ради на његовом уништењу, да би се тако достигла бржина у развијању и сазревању ражи.

На оваква начин, ми отимамо од житног метила могућност да сметне своја јаја у ливаде, у пашуте од пиреше и њиве од ражи, те тако само остављамо њему још њиве од пшенице и јечма. Ма да је и могуће на оваква начин отети од житног метила доста знатан део његове просторије, али сваколико та просторија која је још заостала под његовом влашћу и суваша је за њ. Но и овде нема ништа не смета да га још у ужи тесњаћ лотерају. На југу Русије обраћују готово искључно јару пшеницу. Само два три напредњака поседника почињу да сеју и озимицу. Узрок пак овоме претпостављају јарице — озимица спрема се једино у конзервативу, којим се свуда одликује огромна већина пољорадника. Сви тамошњи пољорадници тврде да им није могуће озимицу сејати с тога, што она не може да издржи малосњежне и сувомразне зиме, кад се ранице свршено оголе и у промразлом земљишту измрзне и пропадне корење и стабљике оне пшенице. Друга к овоме додају још и то, да озимица тамо не може да издржи мартовске мразеве, која се тамо веома често дешавају. Али то није баш у самој ствари тако. 1879 год. пролеће је на југу Русије било врло оригинално. Већ је у почетку фебруара снег скоро сав био окопнио, реке се одмрзле и наступило топло време, сва се вегетација пробудила, и пољорадници на све стране приступе и сејању јаре пшенице. За тим у почетку марта, опет наступе јаки мразеви, тако да је се чак и Дњепар поново заледио, местимице напада и опет снег, а местимице га није сасвим ни било, и вегетација није ни у колико бнла запштављена од такве неочекане зиме. При свем том, ови оригинални и по изгледу прајве пеповољни услови тога пролећа нису ни у колико нанели штете летини озимице код многих пољорадника, где се обраћивање нама за озимицу врши добро. Као да су се нарочито баш стекли овакви оригинални услови тога пролећа за то, да би сасвим разуверили пољораднике у таквом предубеђењу, које се код њих створило односно способности озимице и неког понашања спрам таквих мразева! Разуме се, над би се сејала озимица под ражу или друго које прободитно оруђе, којима се земља оре на 3—5 см. дубоко, то тада озимица не би ни могла издржати такве мразеве. Корење које лежи блнзу површине јако се повређује при пуцању танког слоја орнице под утицнном мраза; и доста је да се деси овако једна повреда на да билька сасвим пропадне од мраза. Где пак Рајзомовски или неки други усавршени плуг спрема земљи-

код 95 лица, испрскали су *свега* = *135½ мотика винограда*, чардаклија, бостана и зелени I и II прскање;

II. *У срезу расинском* радили су 2 прскача. Петровић Петровић и брат, са 2 прскалице, и у 12 места код 45 лица, испрскали су = *99 мотика винограда*, нешто бостана, кромпира и лука, већином I прскање;

III. *У срезу моравском* радио је Аксентије Стојадиновић из Крушевца и друг, и са 1 прскалицом, у 4 места, код 13 лица испрскали су = *145½ мотика винограда*, већином I прскање;

IV. *У срезу александначком* радио је Димитрије Ковић из Крушевца и друг, са 2 прскалице, у 1 месту, код 20 лица, испрскали су = *120 мотика винограда*, већином I прскање;

V. *У срезу трстеничком* радио је Љубомир Недић из В. Дренове са другом, са 1 прскалицом, у 4 места, код 11 лица, испрскали су = *70 мотика винограда*, I прскање;

VI. *У срезу ражањском* радио је Вуле Крсмановић из Срња са другом, са 1 прскалицом, у 10 места, код 10 лица, испрскали су = *161 мотику винограда*, већином I прскање;

За рачун Српског Пољопривредног Друштва из Београда рађено је:

VII. *У срезу жупском*, руководно је I прскање друштвени изасланик г. Петар Стојадиновић руковалац топчидерског расадника, из Београда сретствима друштвеним, а радио је подружински прскач Богољуб Ступљанин из В. Дренове 8—10 помоћника, са десет прскалица (Сифонија, Аустрије и Живинчеве), и у 3 места, код 20 лица, испрскано је: *330 мотика винограда I прскање*; — а друго прскање руководила је крушев. подружина, преко среске власти, и под настојавањем г. Германа Поповића свешт. у Александровцу, а радио је подружински прскач са 3—4 прскалице, у 3 места, и испрскао је = *141 мотику винограда II-го прскање*, *свега* = *471 мотика*, I и II прскање.

Укупно дакле, у 6 срезова и вароши Крушевцу, са 20 прскача, 18 прскалица, у 41 месту, код 215 лица, *испрскано је 1202 мотике винограда*, (бостана и зелени), већином I прскање.

Кад би се овоме броју додао онај број мотика виноградских, који су приватни са својим прскалицама, у 5—6 места, извршили; онда би укупни број испрсканих винограда у округу крушевачком износио око 1500 мотика.

Са придобијањем виноделаца, да дају прскати своје винограде, ишло је доста тешко; прво с тога; што је ово, за наш свет, нова болест и лек, на многи, о њој ништа ближе нису знали, до њену опустошавајућу моћ, на нису могли веровати у сигурност лека, који им се препоручује и нуди, а који они до сада нису сами никад опробали; — друго, што је прскање винограда, и ако сведено на најмању меру 1 дин. од мотике, (а у жупи врлено чак и бесплатно), ипак причињавало један нови трошак, који нису навикли да чине наши виноделци, — и треће, што је летошња велика суша јако и сама спречавала развијање и ширење пероноспоре, те многи видећи; да се пероноспора не шири као прошле године, и да се лист на лози и род добро одржава, уздржаваху се од прскања. Због овога су многи виноделци остали у неверици према овоме леку и прскању, чије моћно дејство, услед летошње суше не могоше особито јасно видети.

Услед летошње, за винограде повољне суше, виногради су се овог лета врло добро одржали од пероноспоре. Лист и род се изврсно одржао и дозрео, како код прскених, тако и код непрскених винограда, па се је и лоза са пупољцима за идући род добро раз-

---

ште за озимицу, дробећи га на већој дубини, тамо се биљке дубоко укорењују и оспособљавају да издрже упаљ мраза без да повреде своје корење и стабљике.

Ово питање: да ли је могуће или не, сејати озимицу у јужној Русији за њих је врло важно, и с тога овај факт има огроман значај, јер је могућност њеног успевања потпуно доказао опит тога пролећа. Кад би још у ширим размерима замењили јарицу озимицом, они би успели да још јаче ограниче ту област, на којој живе ларве житнога метиља. Она би тако сконцентрисали ларве само на њивама што су под јарицом.

Но и њиве јечма исто тако могу се ослободити од ових ларви. Јечам развија се врло брзо, и кад би се почео сејати рано, руководећи се увек у таквој прилици вгодним временом, то лако би постигли то да он сазрева заједно са озимицом. Тада би ларвама житнога метиља остало још једини спас да бегају у њиве под јарицом. Кад би даље још и тај део просторије, која је под јарицом, засејали другим јарим усевима, којима се не хране житни метиљ, као што су: кукуруз, опас, просо, репица, дуван и др., то и таквим путем би отели од житног метиља још нешто просторије, и приморали би га да запоси своје потомство још на ограниченије земљиште.

Довде је изложена цела серија мера, с којима пољодрадник може да скупи огромну масу житнога метиља на једно место, које је он још израниће за то спремио. И заиста, кад би све ове напред изложене мере примењо пољодрадник, он би опет и у том случају, кад би се на његовим њивама појавио у огромним количинама житни метиљ, могао бити потпуно уверен да ће све потомство ових житних метиља бити заривено у земљиште само тих њива, које су у време њихове појаве биле под јаром пшеницом, и да у земљишту свију других његових њива може наћи можда највише 2—3 ларве, које су тамо случајно сместитве женке што су залутале с пута.

Но с концентрацијом ларви житнога метиља у њивама ларве ће подрумљивати, и тако ће се оне у великој мери уништити. Ако се ларве не буду могле подрумљивати, оне ће се морати окуколити, а ако се окуколе, оне ће се морати развити у лептире, а ако се развију у лептире, оне ће се морати спарити, а ако се спаре, оне ће морати положити јаја, а ако положе јаја, онда ће се морати развити нова генерација ларви, а ако се развије нова генерација ларви, онда ће се морати поново окуколити, развити се у лептире, спарити се, положити јаја, развити нову генерацију ларви, окуколити се

вила и изврсно дозрела, као први темељ за идућу добру бербу.

Изгледи су, за сада, врло повољни, да ће идућа берба виноградска бити врло добра и обилна, ако идуће лето буде сушно, (пошто пероноспора за своје развијање тражи влагу и умерену топлоту).

Но, ако идуће лето буде кишно и влажно, као што га, на жалост, већ предсказују нови календари за 1895 год. онда ће идуће године бити опет пероноспоре и штете велике од ње, као што је било прошле 93 године. И зато треба опет имати у приправности оправљене прскалице, резервног лека — плавог камена и нужног трошка за извишавање прскача и сузбијање пероноспоре у идућем лету чим се појави. Што ће њих сада много лакше, јер се већ има доста леп број прскалица из ове године, само их треба прегледати, поправити и у ред довести, како би се, на случај потребе, могле одмах употребити. Има ће прилична резерва и плавог камена, па и извежбаних људи, само би ваљало, организацију овог посла, боље удесити, по моме мишљењу, на основу путујућих прскача или изасланика, као што наша подружина врши калемљење воћа и прскање винограда.

Према стеченом искуству овде, за ове путујуће прскаче и винилире најподеснији би били свршени ђаци виноделско-воћарске и ратарске школе, који би, поред ове дужности, могли узгред изближе да проштудирају и остале пољопривредне прилике и неприлике, и који би, по датим им згодним формуларима и упутима, могли прикупити многу пољопривредну грађу о садњем и бившем стању пољопривреде народне и њених појединих грана.

Пошто нашем винодељу у овоме округу грози све већа опасност и штета, од сталног и растућег непријатеља — филоксере, и пошто је филоксера, у свих 6. срезова овог округа, проширила и умножила број огњишта заражених, то је подружина поред подизања запуштеног воћарства, почела радити; и код бившег окр. одбора, и код појединих виноделаца, на подизању окружног и приватних расадника америчке лозе, ради подизања будућих садова виноградских на америчкој издржљивој подлози. Утицајем подружине био је набавно пролетос стални окр. одбор 50.000 резница америчке лозе — „Рипарије", ради подизања расадника амер. лозе у жупи. Али, скупштина среза жупског, на жалост није хтела дати нужно земљиште за расадник, и тако окр. одбор раздаде ту лозу појединим виноградарима, да саде како знају и уведу матичњаке американске лозе.

Пошто је досадањи рад подружине, код општине и округа, да дође до потребног земљишта за расадник воћа и амер. лозе, остао безуспешан; то је подружина почела да утиче више посредним путем, на воћаре и виноделце своје околине, препоручивањем, посредовањем и набављањем разноврсних расадница, како у воћу, тако и у лози за своју околину. Тако је из крушевачке околине и жупе прикупила једну наруку од преко 30.000 расадница амер. лозе, калемљене и некалемљене, за идуће пролеће. У овоме ће знатно моћи да помогну подружини и осталим виноделцима свршени ђаци винодељско воћарске школе из Букова. И неки су од њих већ почели довољно да утичу на своју околину у овом правцу, што је заиста само за похвалу.

Питање о подизању расаднице америчке лозе за жупу, одложено је на неизвесно време, по највише неуњављивошћу и нескогом жупљана, који су заказали дати 5—10 хектара земље за расадник, а извесно ће изгубити 1000 и више хектара винограда са милионима товара грожђа и хектолитара вина! Но, шпак

ност њива, и изобилнија летина биће резултат овога плодног рада, који се мора око тога утрошити.

Једновремено са свима овим мерама предлаже се још и то да се у опште у такве културе у којима је овладала једноликост унесе што више разноликости. Јер једна од највећих погрешака на пр. у јужно-руској култури састоји се у томе, што су тамо скоро сви усеви жртвовани искључно култури јаре пшенице, и на њој се једној основа целокупно њено благостање. А док је таква једностраност у газдинству, оно ће вечно бити засновано на песку. Разноликост у култури потребна је с тога, што ће се на тај начин дати култури више ослоњаца, те тада неће моћи при појави само једнога житнога метила да пропада читав један крај. Разноврсни усеви олакшавају пољораднику борбу са таквим штеточинама, и тако он може још имати нада на што богатију летину од овог или овог усева.

Осем довде побројаних мера могу се предложити још и ове:

Да усеви у колико је могуће буду што једноставнији на једном месту, јер је то згодно како за надзор, тако и доцније за уништење житнога метила.

Гледати да се по могућности што јаче спреча рђави начин обрађивања њива.

Да се издају обавезна правила за уништење таквих штеточина, чим се оне у неком крају покажу.

Да се скупе подаци о орућима и рђавим силама по срезовима и округима у којима је се појавио житни метил.

Да се испитају и определе недостатци у самом обрађивању њива, па да се изнађу средства и мере, које су неопходно нужне за поправку тога у самом месту.

Као главна и најрадикалнија мера против житнога метила може се предложити промена системе газдовања, т. ј. прелазак из парложне системе у другу интензивнију, у коју би се према месним пољопривредним и економским условима могло одмах прећи, а према количини и организацији средстава за рад и производњу.

Ако би се појавила потреба за повећ у таквим местима, у којима су се већ појавиле штеточине, то је непосредна и морална дужност државе да таква места спомогне, у колико јој то њена средства допуштају.

Од природних непријатеља житнога метила за сада се зна само за *чворке*, који се у великим јатима налазе у Малој Русији на њивама белих стрништа, и у великим количинама хране се ларвама и чаурицама од житнога метила. До 1884 год. није се ништа знало за то, да се чворци хране житним метилом, али се оне године приметили да су они одаста најопаснији непријатели житноме метилу, јер су га те године у огромним количинама уништили. С тога су чворци природни сапутници човеку, у борби против житнога метила, у оним земљама у којима их има.

Појава житнога метила код нас показује, да се и наша пољопривреда налази у таквом истом јадном и немирном стању, у каквом је била — а и сада је — пољопривреда у јужној Русији, кад је се он први у њој појавио. Те је право пробитно стање, кад у пољопривреди плазају дивље, необуздане силе природе, кад у пољопривреди нема успех ни неуспех у раду породе, од чије милости зависи сав успех или неуспех у раду пољорадника. Оно нам мало поретка, који је дуготрајним историеким ритином унесен у пољорадњу, огледа се у њој у т. зв. *прном типу пробитних система газдовања*; испашњој, парложној (*преложној*) и *огњеној*. Ипше су најкарактеришје оне: то су ње свега најекстензивније системе газдовања; отсутство је код њих независно од земљорадње, а услед знобила слободних земаља и оскудице радничких руку за плаховно обрађивање, не постоји још никакве строге поделе између приватних земаља: један и исти комад земље служи неко време за испашу, за тим се преобраћа у ливаду, или утрину, или шта више (и пр. при огњеној системи) остаћа се да на њему изван поласте. Све три ове системе газдовања могу, према месним топографичким и опште културним условима, напоредо једна с другом да постоје у потпуно хаотичном стању, или у извесној географској области једна над другом попеле да превлађује, као што је то случај на пр.

можемо се тешити, што ћемо се у скоро моћи користити оближњим великим расадником америчке лозе, који је држава већ отпочела подизати, у великом размеру у Нишу.

17. Новембра 1894. г.
у Крушевцу.

В. Виторовић.
редовни члан друштва

САД ЈЕ ВРЕМЕ!

„Кошава“ и „маџарац“ бйју како је Богу воља; земљу стегао мраз, а мож' да ју је негде и снег покрио; зима стегла — те још како, а време на пољу непогодно и непријатно у тој мери, да се баш ништа ни на њиви, ни у башти неда радити, а домаћин сео у крај пѐћи ил' огња, па погледа у њиве и ливаде, у воћњак и повртњак, како све мирно почива, нигде ни искрице живота; гледа, како га је природа раставила од свега, што га је још пре неколико недеља̂ занимало, што му је давало пуне руке посла, а сад га обузела нека мо̀ра, па од дугог времена незна шта да ради, но чантра по кући, па је постао, и себи и укућанима, већ и несносан!

„Да хоће и то пролеће већ да дође, да се ла̂тим посла, јер човек треба да ради, а не да левѐнта; једва чекам да сијне пролеће!“

Хм! Једва чекаш да сијне пролеће, да идеш на ра̂д! А јесил' спреман за рад?

Почекај мало, драги пријатељу! Још ниси спремио све што треба, да баш тако можеш да пожелиш пролеће, да идеш на ра̂д; још много што-шта имаш за пролећни ра̂д да спремиш: та још ниси ништа ни одпочео да спремаш за ра̂д, а хоћеш на ра̂д! Дед' пођи мало самном, да учинимо једну смотру на оруђе, на семење — да ли је све то спремно и у реду, да можеш одма, чим ти пролеће сијне, спреман и пуних руку на ра̂д поћи?!

Желиш пролеће, а овамо ниси још ни пшеницу, ни јечам, ни овас од уродице очистио, ниси ни кукуруз окрунио ни провејао и за сејање спремио. Погледај какав ти је *плуг*, како је још од јесењашњег орања захрђао и отупио, тако ти га ено и данас под кошом лежи; погледај како се цртало искривило, како се колечка изломила; погледај, како су на *дрљачи* зупци поломљени и попспадали, па ти дрљача изгледа сад ка' крезуба баба; погледај *бра̂ну* како ти се отрцала као циганска метла, — и ти с таком „спремом“ желиш пролеће!?

Па јест, ти ћеш то све учинити; али кад? онда, кад отопли, кад сијне пролеће, кад већ устреба, *са свачим спреман*, да кренеш у поље на ра̂д; онда, кад навале сви послови, па онако збуњен незнаш шта ћеш пре да одпочнеш, на коју-ли страну пре да пођеш? Све ти то онда иде на брзу руку; све се ради, а ништа као што треба не уради; много се што-шта одпочне а не доврши, јер све иде и мора да иде „на врат на нос“! Али тако не чини добар домаћин; он *сад* већ то све поправља и спрема; *сад* је за то најподесније и најјефтиније време да се све спреми, све оправи, све у ред доведе, очисти — да буду вреће пуне здравог, одабраног и од уродице пречишћеног „сјева“, да буду и плуг, и дрљача, и бра̂на подпуно спремни за добар и сигуран ра̂д, да се може певајући одма на ра̂д поћи, чим нам се време за то укаже.

Где ти је *ашов*, где *мотика*, где-ли су ти *грабље*? Ено, у ћошак бачено, све раскламитано, искривљено,

---

код нас сада, где почиње да превлађује парложна (преложна) система газдовања, над осталим двема, у млогим крајевима.

Од коликога је значаја по нашу пољопривреду и економско благостање нашега народа била стара породичка задруга, то износимо у најлетимичнијем прегледу у овоме што иде, да би се видело, колико је наш народ са пропашћу и нестанком задруге изгубио.

Једна од поменутих најкарактернијих црта ових система газдовања, а на име изобиље слободних земаља, служи, при извесним политичким условима, као основни узрок другим последицама, које су од опште — културног значаја. Тако, на пр., код нас у Србији, где влада право приватне својине малих сопственика на земљу и др. средства производње, јавља се као последица изобилности слободних земаља велика распарчаност зиратних земаља. Овака пак распарчаност зиратних земаља у области пољорадничких односаја, условљава крајњу разједињеност и онако незнатног броја радничких руку, дакле потпуно осуство концентрације рада и средстава за производњу, које је друга карактерна црта горепоменутих система газдовања, и отуда код нас оваква сиромаштина у народу.

Овога није било у нашем народу, док су биле живе наше задруге, а са њима и усредсређени рад и средства за производњу (разуме се са груписаном земљом) код свију привредника, са рационално оствареном поделом рада према личним способностима чланова задругара. Али кад наступе критичке прилике онда народ свагда тражи себи спаса у својој рођеној творачкој сили и моћи; он изумева своју самопомоћ у пољорадњи. Ова се самоделатност огледа у слабим, али корисним и спасоносним покушајима самих пољорадника да се, у осуству својих патријархалних задруга, у простим пољским радњама помогну својим првобитним кооперацијама: мобом, спрегом и позајмицом. Али оваквом својом саморадњом они могу тек донекле да сузбију неодољиво штетне последице своје инокоштине. За мало сложније пак своје послове где је потребна већа умна и материјална снага, оваква њиова стара микроскопичка угружења не вреде ништа, и с тога им је тада неопходно нужна помоћ од таквих културнијих уређења, као што су разна пољопривредна друштва и у првом реду баш сама држава главом.

Кад се у таквим друштвеним приликама појави овако зло у пољорадњи као што је житни метиљ, које је по својим штетоносним последицама од опште државног значаја, тада је прва и најпреча дужност саме државе да се што пре постара, па да са свима својим умним и материјалним средствима одма стане на пут такој стихијној опасности, против које нису у стању да се са успехом боре слабе и незнатне силе и средства појединих инокосника. Држава пак у овако предузеће треба увек да се умеша с тога, што она располаже са великим умним и материјалним средствима, па је и смпремнија да одмах поведе систематичнију борбу против житнога метиља до коначне истраге његове.

Овака је иницијатива од стране државе нарочито потребна у почетку појаве житнога метиља, кад су опасност и штета од њега још у повоју, јер је тада лакше борити се против њега и победити га. А кад се одмах у почетку упусти ствар или олако узме, онда се он брзо размложи и заузме огромне просторе засејаних њива са белим стрмнинама, па их све више опустоши и уништи. Тада и оштета од његова опустошења заузме непрегледне размере, као што је се то већ десило једном у Русији, о чему смо у овоме спису већ напоменули.

Ово би био најгори случај за интересе пољопривреде, јер би се тако пропустила најзгоднија прилика за борбу са житним метиљем, те би се доцније утрошила сва средства на борбу против њега, а постављена цељ не би се опет постигла.

У колико су нам наука и искуство, према сувременом ступњу свога развитка, дали потребних података и закључака, — ми смо их у овоме спису систематизирали и развили, да би нам се у невољи нашли при руци и били од користи. Суд стручне критике оцениће: да ли смо и у колико постављену цељ постигли.

поломљено, а на грабљама ни једног зупца нема! Зар с тим и таковим „алатом“ мислиш ти пролеће да дочекаш и на рâд да пођеш? Срамота је то, да ти *сад* већ ни на најпрече услове не помишљаш, које испунити треба, а да се на рâд поћи може и — сме! То ми исто тако долази, као кад би ти црева од глади већ у велико прокрчала, да те и мука спопадне, а ти би тек онда у воденицу пошао, да брашно за проју самељеш.

Сад дакле треба да оправиш и у ред доведеш сво оруђе, нарочито ашов и мотику, јер може врло лако и време да попусти, па ћеш моћи у башти да прекопаш и оне празне леје, које ниси јесенас прекопао. За прекопавање, ђубрење и спремање празних лејâ, не треба да чекаш пролеће, него треба да су ти све леје једном већ прекопане, па ако то ниси учинио јесенас, учини сад, чим ти време дозволи, да узмогнеш ашовом у земљу.

Сад је време да и на то премишљаш: шта ти треба од оруђа и поновити, па и то за времена још да урадиш. Има и неколико најновијих, врло подесних спрâва, с којима ћу те, драги читаоче, ево да упознам, да и ти видиш, како мислени људи све више смишљају на то: како ће стварати начина и могућности, а с њима упоредо и разна, подесна оруђа, с којима ће све те послове и лакше, и боље, и брже одправљати.

Да пођемо по реду.

Прво долази прерађивање и спремање земље. У 42. броју овог вашег доброг учитеља — „Тежака“, ја сам вам рекао и дао вам разлога, да треба *одма*, чим једну леју у башти испразните, да ју и прекопате; чим последњи струк поврћа с једне леје из земље извадите, одма и ашовом у земљу да ударите, па ће вам бити с пролећа пред сејање, не само лакше прекопавање, него ће и свако поврће у тако спремљеној земљи боље напредовати, суши одољевати и снажније ће се у сваком правцу развијати.

Исто је тако и на њиви; угарена њива, лакше се даје пред сејање узорати и уситнити; на угареној њиви сваки усев боље напредује и бољи рôд рађа.

Ако дакле ниси јесенас прекопао повртњак, прекопај га *сад*, чим ти време за то дозволи, да бар неколико недељâ тако прекопан постоји, да измрзне и зимске се влаге насити.

Ко је, дакле, још јесенас свој повртњак прекопао, или га и сад још прекопа, тај га с пролећа пред сејање ил' сађење неће морати у пуној дубљини да прекопава, јер је земљу кроз више недељâ и мраз издробио и уситнио; он ће ју само површно, па било то и мотиком само, претурити, да семе у фришку земљу дође.

Где су просторије веће, онде и то површно претурање земље узима много времена, па да би и то брже ишло, измислише ево сад и за тај посао *ручни плуг*, ког вам приложена слика показује. Мени је ово оруђе познато и ја га с тога и нашим домаћинимâ препоручујем. Оруђе је ово сасвим темељно направљено, а слика је тако јасна, да није ни нуждан подробнији опис. — Где је земља тежа, могу и двојица да раде: један да управља и да гŷра плуг, а други да привеже конопац за главчину од плуга, или за гредељ одма иза главчине, па да вуче.

После овако спремљене, а према потреби и сагорелим ђубретом нађубрене лèје, приступићемо с поуздањем *сејању*.

И за сејање, нарочито ситног семена, имамо данас врло подесних справицâ, којима се и лепо и правилно сеје, што „из руке“ није баш тако лако учинити, као

Ручни плуг.

што неки то замишљају. „Из руке“ *добро* посејати, треба вештине. Да би дакле невештога и у томе помогли, направише разноврсне справице, од којих је ова овде насликана, понајбоља, и то велим из сопственог искуства. — Она је направљена од плеха. При сејању

Сејалица.

се врда шњом у лево и у десно, да семе из ње испада, а да би испадало правилније, она је пресована на ситне коцке, преко којих се семе при врдању претура, па правилније кроз онај отвор напред испада. Отвор се према потреби мицалицом удешава, да семе гушће или ређе пада.

Чим смо семе посејали, ево нам одма на засејане леје пуно незваних гостију! Ту ти је и врâна и сврâка, ту шêва и тресорепка (говедарка), а без угурсуза и пробисвета врапца не може бити; па где би могло и бити „коло без кокана“?! Све те штеточине навале на засејане леје, и дотле чепркају, док усејано семе не нађу. Ми се, дакле, морамо и од њих да бранимо, а то чинимо разним *страшилама*. Бели конци, крпе, нера,

Ветрењача.

клепала, повремено пуцање из пушакâ и т. д., код неких птицâ ништа не помаже; оне се свега тога не плаше; оне за часак прну, па ево их опет где падају. С тога смишљаше на нешто поузданије, што ће те незване госте сигурније одбити, и смислише *ветрењачу са звон-*

садима, као што ју ево приложена слика врло лепо и јасно представља, да ју може по овом цртежу сваки направити: од танких дашчица направе се „ставице“; кроз доње две дашчице ових ставица, провуче се полужа мотка; рупе морају бити мало шире но што је мотка дебела, да се цела ветрењача може, према ветру, лако покретати. На горњем крају ових дашчица, протурена је осовина, која се такођер мора врло лако окретати; по потреби може се и подмазати. На једном крају ове осовине, управљена су два лака дрвена крила, која морају бити мало извијена у страну, да их ветар може лакше да подухвати и да их покреће; на самој осовини обешена су два лака, али јасна звонцета. На супротној страни крила, углављено је лако дрвено крмило, које ће ветрењачу према ветру управљати.

Све што је напред поменуто, треба сад прибавити или направити, да буде све спремно, па кад приспе време да се употреби, да је готово, да се онда баш, кад затреба не петља, не дангуби, а у многим приликама да не буде и доцкан.

Сад треба прегледати и своје баштенско семење, па се уверити чега има, а чега нема, и шта треба набавити, да се за времена може и то спремити, да и оно спремно очекне прву згодну прилику да се посеје,

Ко све то сад посвршава, томе ће први пролетњи дани „у добри час доћи“, а ми ово рекосмо, учинисмо наше и опоменусмо вас, штовани читаоци, а ваше је сад да нас у вашу корист послушате, *јер је свему томе* **сад** *најподеснije време!*

Радић.

Шта би олакшало и убрзало развиће привреде код нас.

Ко прати привредни развитак код нас последњих година опазно је да има извесна напредка у појединим гранама привреде и то у појединим крајевима Србије, а има и таквих крајева — нарочито планински — де се још незна за бољи и савршенији привредни рад.

То је сасвим природан ток сваке новине па и привреде у нас.

Неоправдана је вика и прекор који се баца на оно мало привредника код нас, да они ништа не раде и мало доприносе развићу привреде.

Земља једна, у којој правни и економни односи привредника нису регулисани, у којој нема ни личне ни имовне сигурности онакове каква је потребна за развиће привреде. Земља не само што је без своје индустрије и пијаце, него још преплављена а туђи се под притиском туђе индустрије, тако да већина наших трговаца и капиталиста служе њима као најамници, у таквој земљи тешко се и привреда развија.

Да се ма шта уради било у корист привреде или индустрије треба не само знања и воље но и капитала, но код нас није ни то довољно, треба и заједничког заузећа и пожртвовања за такова подузећа, те тиме да допунимо оно, што нам држава овако економно стешњена не може дати а то је — ћумручну заштиту.

У овако ненормалним привредним приликама не треба кривити појединце, јер они усамљени не могу ништа велико стварати само могу уз помоћ државе и појединих удружења мало по мало — стопу по стопу — крчити пута, и постунно одклањати поједине препреке, које стоје на путу привредном развићу код нас.

Годинама читаве генерације морају на томе неуморно радити, па доста је да данашња мала и невнатна шака привредника буде подстрекач тога рада, па ће заслуга њихова бити огромна.

да би се јасније видило шта смета развићу привреде у појединим општинама, ја ћу укратко побројати шта у главноме треба урадити у сваком сеоској општини, те да се створе услови за бољи и савршенији рад привредника.

I. У сваког општини изборои најбољих привредника створити, привредни одбор, који би договорно износили предлоге збору а по потреби и општини на одобрење. Рад ових чланова ограничио би се само на привреду своје општине и на одклањање препрека, које би се могле одклонити. Њихов би се делокруг кретао у границама следећих тачака.

II. Одредити реон села, просеци путове и спојити их са главним друмовима.

III. Приступити регулисању потока и река, те тиме одклонити огромне штете од пустошења и поплава.

IV. Ако има општинске шуме и утрина, ставити то под надзор привредног одбора, да он води бригу о чувању, сечи и подизању горе.

V. Набавку добре приплодне стоке поверити одбору, који ће по одобрењу збора и уз помоћ општинске власти имати ту набавку да врши.

VI. Тако исто набавку пољопривредних справа, машина као и семена вршиће привредни одбор

VII. Привредни одбор водиће бригу и о школовању деце и предлагаће збору, да поједини уз заједничку помоћ изуче привредну школу, а тако исто радиће и на томе да деца појединих привредника изуче и занате који су за привреднике потребни.

VIII. Привредни одбор обратиће би нарочиту пажњу на калемљење воћа и лозе, на подизању ковилука и свиларства, те би се тиме дала прилика у многим крајевима да се до нових привредних извора дође.

Привредни одбор да би своју задаћу савесно испунио, имао би у задаћи, да са најближом пољопривредном дружином стоји у вези а помоћу тих мањих дружина и са главним пољопривредним друштвом, од кога би добијао нуждна упутва за поједине новине у привреди.

Задаћа таквог одбора била би и та да у својој околини, приволе што више привредника на држање друштвеног привредног листа и на што веће растурање привредних књига у својој општини.

Да би рад њихов био кориснији и да би што већу вољу међу привредницима пробудили за рад могао би одбор својим заузимањем сваке године од својих чланова да покупи по мању суму добротворног прилога, и за ту суму да набави према потреби или добар плуг, или пове кошнице или потребан прибор за калемљење воћа и лозе и на тај начин сваке године на дан збора да награди оне за које се одбор и већина збора одлуче.

Нерадом се ништа покренути ни створити неће, а радом па ма колико изгледао у први ма незнатан, у низу година показаће користи не само за поједине но и за све привреднике који желе себи и другоме бољитка и напредка.

Ж. Јанићијевић.

ШТА ВРЕДИ БОЉА ОБРАДА ЗЕМЉЕ.

Ко год има воле јачега појма о пољској привреди, зна и колику вредност има боља обрада земље.

Ја ћу овде изнети о томе само један мали пример:

Како је ова година била врло сушна, то је, као што је познато, била врло неповољна за све усеве и поврће.

Моји сељаци саде купус у торину, једанпут плитко преорану или прекопану и то онда прекопавају кад оће да га саде, обично по киши, па се по таком времену земља мокра и бусенита утаба а кад огрије сунце, спече се и стврдне, доцније ретко га који окопа. Сад ако се деси лето угодно и чешће кише, нешто и буде, иначе слабо. Тако саде и остало поврће. Тако су радили и прошлога лета, па како је била суша, то су јесенас имали купуса неки само шеварица а главица готово ништа а млоги га никако и немају. Осталог поврћа такође готово ништа немају, те морају куповати.

Ја садим купус у прошло-јесење торине, које одмах дубоко поорем или прекопам, па тако остане целе зиме и пролећа док буде време сађењу купуса и др. поврћа и онда преорем, те се земља са ђубретом измеша и исити. Така је земља мека и трошна. У њу посадим купус редовно т. ј. ни често ни много ретко, па га 1—2 пута залијем док се прими, кад буде поодрастао окопам и ако буде потреба још који пут залијем. Тако радим сваке године и свакад ми је купус млого бољи но у осталих мојих сељака, и друго поврће, па тако сам радио и ове године. У време највеће суше заливао сам га један пут два јер немам воде близу, али је због велике жеге слаба вајда била. Тако је све чамило до почетка августа и слабо расло, док није киша пала и земљу добро наквасила а од тада је све почело боље расти и расло до Митрова дне. и било ми је купуса обичног „сељачког“ главица до 1 и по кило, а крупнијег „башчованског“ и преко $2^1/_2$ киле, роткве 1 к. и 400 гр., репе од 800 гр. тако и цвекле; морске репе „чичоке“ коју сам по кукурузу сијао у јачу и дубље орану земљу, било је из једног оцака по 4 и по кила, и то све овде у овој брдној, доста слабој и доста ладној земљи и на овој сушној години, без заливања и неће неге. Тако исто родио ми је прилично и лук, а и кукуруз и други усеви, бољи су по код осталих, а да је јаче снаге и срестава, све би још боље могло бити.

Овај мали пример износим сељацима ове околине и других крајева, шта вреди кад се земља боље и на време обрађује.

10. Декембра 1894. год.
Свештица.

Миљко Савић.
тежак

О ЂУБРЕЊУ

Шта вели статистика о ђубрету, код других народа. — Ђубрење код нас како се врши. — Како да употребимо ђубре, па да буде много корисније. — Завршна реч. (посвећено српским пољопривредницима.)

О ђубрењу се код нас прилично до сада писало, али, је слабо ко примењивао на делу. Сваки ванда држи: „е није баш то истина, да се од ђубрета и којекакве нечистоће може толико користи извући.“ Али, сваки је тај на погрешном путу. Ко год је воле мислио о ђубрењу, или, још боље, ко га је употребљавао као што треба, дошао је до тог закључка, да ђубре, није само ђубре, већ правилно употребљено, да је — злато.

Да би се о овоме уверили, да почнемо с другим народима. Статистика је доказала, да Париз бацајући своје ђубре, баца с њиме и *тридесет милиона* динара годишње. Ово је истина, јер кад се узме, да је наука доказала, да је човечије ђубре најбоље, а Париз да има близу три милиона душа, онда је сваком горња цифра вероватна.

У Китају је много друкчије. Тако сељак кад пође у коју варош он без стида понесе две ведрице на обрамици и врати их кући пуне човечије погани[1]) и носи на њиву. С тога је земља кинеска плодна, као пре 5—6 хиљада година. Дакле, узрок је плодности, паметно и довољно ђубрење, а не, као што неки мисле; да је узрок плодности тај, што кинески цар — „син неба“, — заоре с пролећа прву бразду.

Виктор Иго овако вели за ђубре: „*Оне рие ђубрета пред кућама, оне гомиле блата ишчишћеног ноћу по улицама, оне гадне возионице, оно смрдљиво отицање подземнога кала, што вам га калдрма скрива, знате ли шта је то? То је цветна ливада, то је мајчина душица,..... то је дивљач,..... то је мирисно сено, то је златно жито, то је хлеб на столу вашем, то је здравље, радост, живот.*“

Можда неком изгледа ово претерано, али сам ауторитет, који је ово рекао, удаљава сваког од те сумње.

Заиста је чудновато, да од разног ђубрета и нечистоће добијамо толике и такве користи, али, тако захтева она виша сила, која покреће семе пшенично да клија и роди сто пута више. Она захтева ђубре, да од њега прави идеалну храну за разне усеве, без које су они кржљави и не напредују. Ђубре их одржава. Нечистоћа их храни.

Статистика за француску нашла је, да само француска, кроз своје реке сипа у Атлански окејан пет стотина милиона динара годишње, а то је скоро једна четвртина буџета државног!

У неким енглеским општинама заводи се врло корисна, а проста установа, т. зв. *дренаж*. Он се састоји у томе, што се чиста вода из поља доводи у град, (варош, село), а нечиста вода са ђубретом иде из општине у поља. Дакле, једна проста, а корисна размена. Из поља иде чиста и здрава вода, а то је здравље и живот за људе, а из града иде нечиста вода, која би за људе била смрт, али, одведена у поље, вреди злата. Ту је за земљу живот и храна.

Либиг тврди, да су клоаке у Риму гутале сво благостање римског сељака, а В. Иго вели: „да је римска каљуга прождрла цео свет.“

Да не идемо даље. Из горњих доказа можемо увидети, колико државе и појединци штете неумесном употребом ђубрета. Кад се узме у обзир, да, ретко која држава у Европи поклања ђубрету довољно пажње, онда се може закључити, колико цела Европа штети. Изашла би једна цифра невероватна. А само да се мало више поклања пажње презреном ђубрету, онда би оно дало толико прихода, да сиротиње у Европи не би било. Ово је факт и ако неком изгледа невероватно.

А сада да завршимо овај одељак, опет речима В. Ига, он каже: „*Сва нечист људска и животињска што пропада, да се баци у земљу место у воду, била би довољна да захрани цео свет*“!.....

*

Видели смо како се цени и употребљава ђубре код других народа, а сада да видимо, како ми стојимо у том погледу. И ми писмо измакли напред. Мало је њих, који разумеју праву вредност ђубрета и који га правилно употребљују. Огромна већина наших сељака, као по инстикту зна, да је ђубре добро за њиву. Али, нити га правилно справља за ђубрење, нити га употребљује као што треба. Наш сељак употребљује највише, а готово и искључиво, само коњско и воловско ђубре, а о другима ни помена нема. Ђубре овчије, кокошиње, свињско, кућевно и др. никад не види њиву. А шта је остало за човечије ђубре? Е! о томе баш нико ни да помисли. То би био код наших сељака врло одвратан посао. Сви би му се чудили, а богме гигурно и исмејали, кад би видели кога, да носи човечије ђубре на њиву.

А колико красног ђубрета пропадне по оборима свињским, по кокошињацима и кућевним ђубриштима? а нико да се сети, да то однесе на њиву. Не, све се то растури, или се баца обично у оближњу реку, или бару, или, на какво опште ђубриште, а по селима чешће и на сред путева. Најбоље је — веле наши сељани, — кад се ђубре баци у реку, — веле, — тада га вода однесе. Али на против, то је најштетнији начин. Поред тога, што се штети у самом ђубрету, има штете за то, што се на истој реци после поји стока, а често и људи пију, а ђубре је

[1]) За ово нам сведочи путник Ексберг, који је ово својим очима гледао.

остало на дну реке. Немамо ми тако великих и брзих река, да одма носи ђубре даље. Не. Нешто и однесе, али, доста и остане. Па шта бива? Ту има ђубрета и из болесних кућа, или, од болесних животиња. А медецина је одавно на чисто с тиме, да се многе заразне болести добијају већином путем воде, преношењем бактерија, разних болести. Довољно је, да човек једном пије такву воду и сигуран је, да добије тифус. Исто тако се преносе: срдобоља, грознице, дифтерија и многе друге опасне болести. Отуда се правдају оне силне болести у варошима и селима, где има много смрдљивих и пуних ђубрета баруштина, које се лети испаравају, а тиме и своје отровне микроорганизме шаљу у ваздух, да их после људи удишу.....

По свима варошима, обично на крају, налази се табла, на којој пише: „овде се ђубре баца.“ Ту се могу видети читави брегови ђубрета, које обично време уништи, а нико да се сети, да исто ђубре одвуче на своју земљу. Не. То би било за сваког понижење и срамота. Та ко ће још водити рачуна о светском ђубрету и да га носи, — мисли сваки. —

Што се тиче човечијег ђубрета, о томе нико и не помиње. У селима обично и нема нужника, већ њега замењује двориште, иза кућа, стаја и т. д. Па шта после бива? Домаћа стока обично га разноси, или, и сами људи газе и после уносе у кућу, а тиме преносе разне болести.

У варошима има нужника, али се ту опет марљиво пази, да, чим се напуни, долазе мајстори од тога, т. зв. „шинтери“, са својим возионицама и обично ноћу, носе ђубре у реку, или, одређено место, те затрпавају, а да се исто човечије ђубре помеша са земљом и изнесе на њиву, то нико не мисли, пити ради. Свакоме је одиратно, да тај „гад“ носи на своју земљу, да после од ње бере плод.....

Па и оно мало ђубрета што наш сељак изнесе на њиву и то је бедно и жалосно. Изнесе по неколико кола, тек само — што но веле, — „да завара земљу.“ Не купи га као што треба. Незна он за ђубриште и олуке. Не. Ко ће се још толико млатити око ђубрета — мисле они. Већ, оно стоји у кошари, или ару, док не буде — што но веле — до колена. Ту оно губи своју силу и вредност, а и стока кржљави и пропада у њему. После дугог времена баца га на поље, где опет стоји по неколико недеља, ту га киша пере и носи му сок, или га стока растура, па тек кад хоће да оре за усев, онда га наш сељак товари и носи на њиву, где га одма разгрне, или одма оре и на незгорело ђубре засејава. Дакле, у оба случаја греши.

Ето, тако мало наш сељак разуме и цени вредност ђубрета. Па се чудимо, слабо жито, кукуруз и остали усеви.[1] А ми смо криви. Док други народи траже лађама „гуано“ и др. ђубре, дотле ми имамо боља наша домаћа ђубрад, само што их нећемо да употребљујемо како треба.....

Ништа на свету не може без промене да остане. Свашта слаби и опада. Сваки хоће средства за живот. Човеку треба хране, да остане жив, свеж, јак, и т. д. Животиња тако исто. Па и земља хоће храну. Њој је потребна она, да остане. Не може ни она без хране да остане увек иста, јака, млада и добра, и она без хране опада, као и човек. А ми имамо много њене најглавније хране, само јој мало дајемо, а за то нам она даје рђаве усеве. Подајмо јој доста хране, коју тако много имамо, а тако нас јефтино кошта, пак ће нам и она стоструко враћати добро. Дакле, дајмо земљи доста — ђубрета, па после, нећемо се тужити: слабе године, слаби усеви, и т. д.

*

И ако писам пољопривредник у правом смислу те речи, ипак, није никоме забрањено да мисли о пољопривреди. Чутајући статистике о ђубрету, наилазио сам на невероватне користи, што би добијали од ђубрета, кога сваки презире. Кажу, да је ђубре злато и имају право, само, што ми тако мало ценимо ђубре, да оно није ни гвожђе, а камо ли злато.

Па како да се користимо ђубретом?

Треба ширити знање о ђубрету, како се купи, чува, износи на земљу и употребљава. Ваља нашем сељаку доказивати корист од ђубрета и како се прави ђубриште.

Прво треба да је ђубриште у заклону, да га киша не пере, или, стока не растура. Око ђубришта ваља ископати олуке, за сливање сока из ђубрета. Овим соком ваља чешће ђубре преливати. Кад хоће да се товари, ваља пазити да се не растура и не испада сок. На њиви не разгрћати гомилице, већ после 2 до 3 дана одма орати. Ни једно ђубре не ваља да одбацујемо. Да износимо на земљу, не само сточно ђубре, већ и живинско, кућевно, па и човечије.

Није то велики труд, или, стид, очистити обор, па ђубре на гомилу, тако исто, чистити оборе овчије, кокошињаке и кућевно ђубре, све то на једно место остављати и у одређено време носити на њиве. Што се тиче човечијег ђубрета, најбоље је помешати га са земљом и тако носити на земљу, а не, чим се напуни нужник, а он се затрпа и копа нов. Овако радећи, видићемо одма прве године какве ћемо напредније и боље усеве да имамо.

Није ништа „гадно“, скупљати сва ђабрад и носити, те гајити земљу. Тако захтевају они виши закони, који светом владају. Они од „гадног“ и презреног ђубрета праве лепу и слатку пшеницу, кукуруз и друге усеве. Ђубре им даје сласт, лепоту, напредак и све.

Дакле, ђубримо наше земље, што више и што боље, пак ћемо видити, колико користи од тога имамо. Ми сви треба и морамо да верујемо статистици, а видели смо шта она вели за Француску и друге земље, онда, на основу тога и ми можемо ово слободно рећи:

Да, правилном употребом ђубрета, имали би толико прихода, да не би било сиротиње у Србији. Тај би је приход хранио.

*

Да завршимо. О овоме на првом месту нека размисле српски пољопривредници. За то би требало у свакој општини да има пољопривредна подружина, која би сељане обучавала о свему. Али, још за сада тога нема. За то би ваљало, у свакој општини, где има поле човек да се разуме у пољопривреди, да доказује сељанима користи од ђубрета. Да им доказује, да употребљују сва ђубрад и како да их употреби, па да има неизмерне користи од њега.

Можда неком изгледа, зазор, да се толико „бакће“ око ђубрета, али, ко поле размисли о томе, видеће, да је на погрешном путу и да не ваља, толико презирати невино ђубре, које даје толике користи. А сада да завршимо са оном српском пословицом, која вели:

„Ко умије њему двије.“

Милан Пут.....

[1] У Кини једно зрно жита даје: 150—200! зрна, а код нас?

БЕЛЕШКЕ.

Кукуруз као коњска храна. — Упоредно са овсом и јечмом долази и кукуруз као снажна сточна храна у опште. Али, ван сваке је сумње, да треба правити разлику у томе, каквој стоци, када и коју храну ваља давати. То нарочито вреди за коње.

Ако хоћемо да код коња не само снагу и издржљивост развијемо, него још да је за дуго и одржимо, онда, што се хране тиче, ваља овако поступати.

При одгајивању жлребади, при неговању идалих коња, нарочито оних грла, која се употребљавају за јахање и лакши рад, нема сумње да је овас, а за њим и јечам, као средство исхране достојно сваке препоруке.

Али у индустрији, пољорадњи, преносу и у опште при тежим радовима, где коњи подлежу већим напорима, ту, као коњска храна, на првоме месту долази кукуруз. У Француској, на пример, коњима, који се употребљавају за пренос поште, дају као зоб једну трећину кукуруза и две овса.

Искуство и чињени опити дошли су до тога закључка: да у свима случајевима, где је потребна више коњска снага, него брзина, ту је неопходно потребно зобити коње кукурузом. Тако коњи, којима се редовно као зоб даје кукуруз, остају постојано здрави и за рад способни и то у много већој мери, но и од какве друге хране. Они раде мирно, издржљиво и уредно. Па и у данима, када се не употребљавају на рад, тиши су и мирнији.

Али сада настаје питање: када је и како најбоље давати коњима кукуруз? Кукуруз треба давати искључиво у место зоби два

или три пута дневно. То јединственост од терета и рада, на који се почи употребљавају. Кукуруз не треба дизати у целим зрнима, нити као брашно, већ га вала само прекрунити. Нарочиту пажњу вала обратити на то, да се не изгуби нагар проузет у храни. С тога, када отпочињемо добити ново кукурузном прекрупом, вала је с почетка мешати са зобљу и то: четири петине зоби а једну петину кукурузне прекрупе, затим две петине зоби а три прекрупе и т. д.

И кукуруз, као и сваку другу зоб, извала би треба кошима давати пре но што се напоје или, као што се то обично чини, у времену, када они са рада дођу. То је шкодљиво. Бепредна храна исто тако, на још и више, хуни, но храбна храна.

Када пашоју стоцу будемо обратили више пажње, вала се ових напомена будемо тачно придржавали, онда нам не највише неће бити за чудо: што је у многога домаћина стока здрава и горана и што се свакодневно на теретне послове употребљава.

* * *

Потрошња дувана у Аустро-Угарској. — Неће

бити сасим без интереса, да ми опште месту скопштино у најкраћим цртама: како ће се продајом дувана у Аустро-Угарској и колики је приход отуда.

За прве три четврти ове године потрошено је дувана у Аустро-Угарској много више, но прошле године за исто време. Приход од дувана у овој години за прих девет месеци износио је: 67,585.862 фор., од специјалитета 2,395.124 фор. снега, дакле, 64,308.246 форинта. *Према томе приходи продаји приход је скочио са 1,730.991 фор.*

На страну се извало 527.260 фор. према томе, целокупни приход од дувана износи 65,508.246 форинта

Из извештаја рачуноког одељења министарства финанасија, из кога вадимо ове податке, види се: да је сама Чешка имала у овој години више потрошње но лани на 465.572 фор. докле од осталих земаља Тиролска показује нешто прилеп за 29.672 фор. снега је у Чешкој продато за прих девет месеца ове године 16.839.039 фор.

Дакле, приход од монополя дувана у суседној нам држави био је знатно већи ове године, но прошле, и не само то, он с године у годину постојано расте.

* * *

Стање руског земљодалства и учињене му олакшице. — Стање земљодалства у Русији за последњих го-

дина не даје нам ни најмање утешну слику. О тешким последицама узела сушнице задужења појединих грађана свакоги највише обимне сразмере, коју је оних дана пустила у свет племићска аграрна банка, у којој су сваки побројани и паведени они случајеви полских добара, која пропадају. У том списку уведен је читав низ племићских породица из 47 руских губернија. У погледу на ту жалосни појаву, манифест руског цара Николе II добија у толико већи значај, пошто се тим манифестом, издатим на сами дан свадбе му, обећава знатно олакшање као некима племићима, тако и потребитом сеоском свету. Имаће, која су задужена код племићске банке, а исто тако и код сеоачке, добиће су знатно олакшање у томе, што су им смањене почасне отплате. Код племићске банке дужници, који имају новајницу у закупу, плаћаће од сада интерес са једним процентом мање. Дужници која нарочитог одбора племићске банке учињена је олакшица, што им је смањен интерес и отплата за пола процента, остали за четврт. Последица је та, што ће дужници племићске банке плаћати у готовини од сто рубаља четири процента а код сеоске банке четири и по.

За сеоско сталожништво, осим смањивања рокова отплата код сеоске банке и разних других олакшица, од велике је важности царско наређење о осигурању нарочитог капитала до 50 милиона рубаља од којих ће се позајмљивати само земљорадницима искључиво на куповину земљишта или побољшање стања њи у опште.

* * *

Производња пива у Аустро-Угарској. — У ме-

сецу Септембру ове године произведено је пива у Аустро-Угарској 1,136,217 хектолитара. Ово ван године произведено је пива више но лањске године за 35.864 хектолитара. Према томе, производња се пива, заједно са потрошњом, знатно увећала. Пореза на горњу количину пива износиће је 2,125.434 форинте.

Разуме се, да је најјача појединих пива произведена у Чешкој, нарочито у Пилзну, које је пиво стекло заслужног признања у целоме свету. Тако је у самој Чешкој произведено у поменутом времену 568.988 хектолитара. Порезе је на ту количину пива плаћено 974.567 форинта. У Босни и Херцеговини такође је била производња, која се своди на 2.198 хектолитара.

Извоз пива у поменутом месецу износио је 37.894 хектолитра, а из саме Чешке на 31.681 хектолитар.

За целу нам годину 1894 (од 1 Јануара до краја Децембра) произведено је свега пива: у Аустро-Угарској 12,777.878 хектолит, а у Чешкој 5,782.440 хектолитара. Порезе на то пиво плаћено је у Аустро-Угарској 24,063.764 форинте а у Чешкој 9,964.314. Од тога се извезло на страну из Аустро-Угарске 350.342 хектолитра а из Чешке 288.126. На ту количину враћено је порезе 643.166 форината.

* * *

Производња ражи у Јевропи. — Раж, као сточна

и људска храна, толико је у *I* европи одомаћена, да нема државе где се она не гаји и не једе. Ван Јевропе као да ниде успела проучити себи пута, јер уједињене северо-Америчке државе не показују сразмерно ни толику производњу ражи, колико само мала Шведска. Средња годишња производња ражи нама по поједине јевропске државе овако:

На Русију	250,000.000	хектол.
„ Немачку	100,000.000	„
„ Аустрију	32,000.000	„
„ Француску	25,000.000	„
„ Угарску	18,000.000	„
„ Шведску	7,000.000	„
„ Северну Америку	7,000.000	„
„ Италију	6,500.000	„
„ Белгију	6,400.000	„
„ Данску	6,000.000	„
„ Румунију	5,500.000	„
„ Холандску	5,500.000	„
„ Финланд	4,600.000	„
„ Енгленску	1,000.000	„
„ Швајцарску	720.000	„
Свега	474,720.000	„

* * *

Да кокошки не пију јаја. — Велику штету причињавају кокоши, када се навале да јаја кваје и испијају. То је управо једна болест, против које се треба одмах прихватити средстава, да се зло стане на пут. Као најпрепорученије средство против тога јесте, да се јаје кроз мали отвор исцеди и бибером или сланином напуни, па онда опет отвор гипсом замаже. Кокоши, које тако напуњено јаје проклују, на друго пољарано неће шкодити. Није згорег, тако напуњеним кокошима дизати по једном на дан мекану ражу. Ту разумеће забранити кокошке мекане и кукурузно брашно са топлим сирветом.

* * *

Рибарство у Русији. — Рибарство је у Русији све до сиора било од врло великог привредног значаја, јер је руској држави доносило знатне дохотке. Њихове реке не само да су снабдевале рибом становништво у земљи, те је тако богато измирисима унутрашња потреба, већ су давале извозној трговини још један артикал, који је знатно потрошње на свима странама.

Али, на жалост, прилике се у Русији у врло кратком времену, тако измениле, да ће руска трговина с рибом имати осетан губитак.

Опасност, која тако прети народном богатству, јесте у томе, што рибе како у Волги, тако и у хазарском мору врло пестаје и тако је до сиора било у великом изобиљу и у свима сортама. Њихоној штампи већ је тај појав скренуо пажњу и она чини најкрупнои напоре и остале народаске кругове, како би се ономе зло приказали најенергичније средстава, пако би се злом уделу нашло лека.

Међу чланицама, који су посвећени рибарству у Русији и најчешће, на које да му се помогне, на прозне месту, по својој важности, долази чланак К. Теодорјевског, који је штампан у „Руском Обозрењу.“ Цена тога знатнијег рада његовог лежи у томе, што целу ту појаву свестрано расветљава. На основу непобитних података, он износи да рибарство у Русији не само опада по количини, већ и по квалитети.

великих риба, које су отпре често падале, сада су већ постале права реткост. Највећа је неприлика у томе, што је закон о рибарству непримичан, нуди празнина и могућности да се обиђе и изиграо. За ово наводи многобројне примере, рећи ће праштање једни за другим. Према томе, није ни чудо, што се приј учвршење и недозвољени начини лова риба тако јако одомаћио у Русији.

Осим тога, законодавство није посветило своју пажњу читавом низу и других злоупотреба, које прете, да рибарство у Русији до краја униште.

Нарочито су од велике штете многе забране, подигнуте на свим обалама, које набацују у воду разне отпатке, са отровним састојцима.

Аутор напомиње, да против тих многобројних штетних узрока нада мора енергично предузети за времена корак. Предлог, који је ту скоро дошао лист „Грађанин“ да би било наређено вештачко одгајивање риба, било би на све изнашли; корито је Волге најподеснији место за одгајивање риболова.

Законодавство руско мора у прво реду следити, да руског рибара набави из заблуде да је риба дар Божији, чије уживање не може ни никаква сила ограничити. Зато закон о рибарству мора подлећи строгој ревизији и доцније се на основу искустава и супречених пахтева.

А шта да нашемо о злоупотребама, које се у нас при риболову дешавају и њихову о томе, који је једнако само мртво слово на хартији?! —

* * *

Непријатељи воћа. — Као и свака добра ствар, тако исто и воће има многобројне своје непријатеље. На жалост, ло сада је свуда у свету, а код нас нарочито, највећи и најопаснији непријатељ воћа сам **човек**, његова немарност и злонамерност. Које је од овога двора на воће пизкакве и штетније, није лако определити. Али, за је ово последње горе и заслужније каже — не треба нарочито наглашивати.

Обично се вели: „Незнање не чини грех“, а немарност човека, неће, поткиче на незнања. То је у неколико истина, али не сасвим. Многи дешњак добро зна, шта му треба чинити, да би се од штете сачувао, али, не чини то због своје лењости или немарности, па је зато такође заслужан каже. Зар је мало немарних људи, који пишући воће воћњаке, шикаре им никако не покалају, осим када воће сваре, те стигне за браше. Али, његовати родна дрвета, требити их од гусеница, орезивати их и чистити — то је стварно, којој они не само не познају ни мало вешке, већ у свему осталоју на милост и немилост пролазним и околностима, остављају, дакле, самој природи. Када пак тако занемарено и запуштено воће престане доносити род, они га онда неће „за горило.“ А последити воће воће? О томе неће ни да чују!

Исто су тако многобројни примери, у којима се људи луди, на потпуман начин, своје деце једни другоме: наносећи великс штете у воћњаку безумним сечењем родних дрвета, пуштањем коре, лозинљем срања и т. д. Ма да је закон за ову врсту повинитаја тућих стварн прописао општре казне, ипак се с те стране ни приближно не постиже она циљ, којој се тежи.

Међу наше опасне непријатеље воћа долазе у правом реду гусеница, разне бубе, печеви и стока, када се не чува.

Печеви не причињавају воћу штете у опште доба. Најопаснији су зими, када их глад и невола натерају да лупте кору с дрвета. Против њих има сигурних средстава, са којима се они могу од тога одбити. Штета, коју стока причињава, такође се може лако избећи, када ову не пуштају у воћњаке, да без пазљора траву односе.

Гусенице и бубе пуд су и само опасније воћу. Против њих треба се борити удружним снагама. Није довољно, када само појединци чисте своје воћњаке од гусеница, већ ту треба да се једновременото лете тога посла сви без разлике, ко само ма и једну воћку има, па ма се ма то и свима наговао. Сама је основа, да гусенице, попто униште и упропасте један воћњак, пузују даље и нема те силе, која им може на пут стати, само када су у огромној маси. С тога њих треба тамањити са раније, док се још расплазе и излазе из својих паучина.

За уништавање гусеница не достиже само људска сила, већ се за тај неизмерни посао мора тражити и помоћи сапевних. Ја у птицама имамо најбољег и најсигурнијег, о томе не треба нарочито говорити. Све, што би се имало овога пута препоручити јесте то: да је свега дужност сваког од нас, да птице чува, јамм их и у опште сво чини, да им олиши и олакша бављење у нашој околини.

Разне бубе, које уносе своје ларве испод воћа или и на самоме воћу, као на топлих дана у подне стресати и убијати и а домаће их живинк радо прождире.

На сретству зла ипак напомснути још једну околност, која штетно на воће дејствује. То је сувише дотезање између редова воћа, као и оних балака, које као дотезши пуштају дубоко корен, те им штету воћа пре из земље храну.

Будимо воћу пријатељи, па ћа брижљиво поважимо против његових непријатеља.

ГЛАСНИК.

Привредни савет у другој трогодишњој периоди. — 23 ов. мес. држао је нови привредни савет, прву своју седницу, коју је отворио г. Министар привреде нашим, на' лепим говором, у коме је изнео важност те нове установе (основане 1891. год.): да је ово друга трогодишња периода привредног савета и да при почетку пређег рада, треба да се с благодарношћу сетимо људи, који су с вољом, пожртвовањем и истрајношћу, отличени овај посао; да привредни савет очекују многи и њихни послови, јер се привреда у Србији шкаши на правом прекрету и да се надо, да ће га искрено и савојски потпомагати својим саветима, при чему посебне тешке и забавне дужности, на најважнијем, најогромнијем и по Србију најспасоносијем делу, делу унапређења народне привреде.

За тим је остапно чланове саме, да извуку избор председника и подпредседника и једногласно су изабрани за председника г. Ца. Мартетић министар у пенсији, за подпредседника госп. Лаза Јовановић министар на расположењу.

За стални одбор према чл. 6. закона изабрани су:

Чеда А. Поповић

Никола Стикменовић

Васа Поповић

Др Војислав Вељковић

Јеврем Новаковић и

Хајим Давичо.

И извршена је, на основу чл. 6. правила а према чл. 7. закона о уређењу привредног савета, подела на одељења овако:

У 1. одељење за земљорадњу, сточарство и шумарство:

Чеда А. Поповић, Светозар Л. Гавриловић, Јеврем Новаковић начелник тога одељења министарства привреде.

У 2. одељење за индустрију, рударство и занате:

Светозар Тутуновић, Лазар Анђелковић, Никола Стаменковић, др. Марко Леко, Х. Давичо и Ј. Милојковић.

У 3. одељење за трговину и саобраћај:

Др. Војислав Вељковић, Мар. Пулетић, Друг. Гођевац, Васа Поповић, Сима Несторовић, Х. Азријел и Богољуб Јовановић.

Ова подела извршена је договорно, но нама се чини, да би боље било, да је уважена пракгика, која нами код осталих друштава, која се деле у секције, тако и Српско пољопривредно друштво: оставља се на вољу појединим члановима, да се упишу у једну или у више секција, према својој спреми и жељи.

У одељења по правилима не улазе при подели ни председник, ни подпредседник, они могу у свима одељењима учествовати.

Желимо много и корисног рада привредном савету!

* * *

Бригa Шапца о привредном унапређивању њиховога краја. — Један од најсрећнијих дана, који смо доживели, данашњи је дан, нај смо у стању да ово напишемо: Неслоги се српски народе, радуј се српски сељаче, ти више нисн последњи, нисн остављен и сиромах и жао ни вида бно најнапијим! Свест о моћи и једнистиености спаси пољске привреде, продрла је већ и упорњака се и под учених синова увојих! Министар народне привреде брине се да ти отворн

још коју школу за ширење знања и умеља у пољопривредном занату и грађани и друштва приказују ту његову намеру са одушевљењем и помажу га сиим силама својим. Српско пољопривредно друштво устуна своје угледно добро за школу и наступно саветиште, „Драшковско поље Јахвча Кнеза Михаила“ корпоративно у свечаном руку. са својим знаковима на прсима иде на позив општине шабачке, да као њени грађани гласају једнодушно за уступање једног дела општинске земље за тај циљ а сви грађани у радости и весељу приступају гласању, као највећем и најважнијем послу свом, без икакве разлике, сложни и једнодушни као права браћа и Срби!

Ко да се не радује толикоме напретку? Ко да не завиди општини шабачкој за срећу, што је њој пред њом дао је део да гласи пред у својој одаброји за срећу и будућност пољопривредног подмлатка!

Да пустимо сада Шапчане, нека нам они у своме програсу кажу, с каквим одушевљењем они то чине, како су они дубоко и озбиљно схватили значај отварања пољопривредних школа у њиној отаџбини.

Ево тога програса:

ШАПЧАНИ И МАЈУРЦИ

Браћо и Пријатељи

У Недељу 2. Августа 1806 наши су прадедови и дедови збједињеном слогом и храброшћу осветлали своју образ и прославили на свагда „Китог“, чиме, што су са протом Смиљанићем, у њему потукли Турке.

И дан данас слуша се заносна побеђених:

„Ој Китоже по зелено се
Смиљанићу не веселио се.“

На нама, потомцима јунача из Китога, Дубља и Мишара, стоји дужност да Недељу сутрашњу останимо тако исто запамћену и светлу нашим потомцима, као и ону нама наши преци. Они своју са победом на бојном пољу, а ми нашу са победом на привредном и културном.

Угледајући се на наше ране претке у слози и уставаштву, ми немо сутра слушати Китогу његов спомен за вечита времена у сећањима нашим а свету доказату да су ври Шапчани нако добре јунаци тако и ваљани слонови па и стижни трудбеници на њиву образованља свог подмлатка.

Ако сутра будемо сви у општини и гласано за одобрење одлуке одборске, онда ће се: „И Китог вечито зеленити и Шапчани задо веселити.“

17. Децембар 1894. г.

Шабац.

Пријатељи Шапца.

А сад да завршимо са школом и школи, да се не звстане на оном праом кораку. Сваки је први корак веома тежак, као се икад при првом кораку не звстаје; и над је потребан први корак, нада се као се иман устаје и корача даље. А овај први корак није потребан! то доказује и ово одушевљење које га прати од грађана града Шапца. Радујмо се и ми њиовом радошћу — нашом општом радошћу.

* * *

Учитељи и пољсна привреда. — Наши учитељи савесно врше свој учитељски посао. То су посведочили и сви изасланици министарства просвете. Но сем свога посла, за који им се и плаћа учитељи врше и своје грађанске и војничке дужности. Они су растурачи свих корисних знања у масу народну. Чланови су сем својег *удружења* и у осталим хуманим и патриотским друштвима. Њих ће те наћи на сваком корисном послу, који води Србији бољој и срећнијој будућности. Сада их се маса одаје на проучавање наших пољопривредних питања. Ова година (1894) почиње у томе да надмашује остале. Целокупни учитељски збор нови поред брига о побољшању наставе, скрећу пажњу и на пољску привреду. *Тако рачански учитељски збор* решава: да одмах подигне угледну расадницу винове лозе у центру лепеничког среза у варошици Рачи. — Један учитељ из *Млане* тражи одавештења, како да уреди школску башту и како ће да установи пољопривредну подружину. — Један учитељ из *паротске Нишаве* пише: „Овамо мало има шљива, желим да код моје школе а на празном простору подигнем један угледан шљивник. Како ћу да добијем бар 80 комада расадница од „босанских шљива“. — Један учитељ у врањском округу, хоће код своје школе да подигне угледну школску башту (као што он вели „угледно имање“!. — Један учитељ у ваљевском округу, сем тога што већ има угледни пчеланик, за који је и награду од „Српског Пољопривредног Друштва“ добио, пише и ово: Где ми је школа, ту има само и црква, овој нашој цркви долази преко 5000 душа. Хоћу код школе да подигнем угледни воћњак. Воће у овом крају може веома да напредује, али се гајењу његовом слаба пажња обраћа. Хоћу, да они који долазе цркви на молитву, да од школе однесу поуку, како да подижу воће и пчеле“. Једни помажу да се установљавају пољопривредне подружине; подижу угледне школске баште и т. д. и т. д.

Ми овај корак наших учитеља најсрдачније поздрављамо. Дај Боже да сви што их је приону послу, те да помогну да нашу Пољску Привреду подигнемо на ону висину, на којој се она данас налази код свију образованих народа.

Бизмарк је рекао: „Учитељи и подофицири уједнили су Немачку“. Дај Боже! да се и за наше учитеље могне рећи: Српски учитељи уједнили су Србију и помогли, те се она културно обогатила.

* * *

Угледан професор. — Г. Борисав Б. Тодоровић професор државне трговачке школе у Београду сем тога, што је набавио све врсте жита и трговачких биља за школску збирку, — он је у њиом врту, који је у дворишту трговачке школе, прошлог лета чинио и опите са сиима биљкама, које у трговину долазе а могу у Србији успевати, те да му ученици више и културу сиих биљака.

Нека би се на њега угледали и остали професори ботанике у Србији.

И *у богословији* и *у учитељској* школи учи се из њиове Пољска Привреда а ни једна од њих нема ни квадратног метра угледне баште. — где би ученици могли видети културу биља, које им се као корисно препоручује.

* * *

О Ресавској подружини. — Тек ће сада година дана бити, како постоји ова врлина подружина, која је основана у циљу потпомагања пољске привреде, а нскључиво поднизања воћарства и виноградарства у томе крају. Она подружина налази се у варошн Свиљајнцу в отпочела је свој рад право сиђешем зимске лозе. Она је земљиште, које је велико тек два и по хектара и које јој је општина свиљајначка бесплатно уступила — поделила на парцеле — и досада је на њему засађена око 20000 комада садница лозе. Те садиице прева потомцима нарасту доцеле су јој око 35000 садница. Нарочити изасланик српског пољопривредног друштва стручњак у овом послу г. Љуб Којић прегледао је земљиште и детаљно упутио подружину како ће са овим расадником руковати.

Како јој је ово земљиште, што га већ има, било врло мало за њену продукцију садница, она је уз ово земљиште узела још шест сатара општинске земље, која се налази преко пута од ове подружинског имања. Како јој општина није могла и ово земљиште бесплатно уступити, то су два времена чланова ове подружине: Поп Павле бивши пословни свиљајначки и апотекар Драшковић на своје лично јемство узели га по аренду за 2220 динара. Они ће ово земљиште још сада обрадити и уредити тако, да ће моћи на пролеће ове произведене

садиште — расадити. Но подружина се ни на овом није зауставила. Она се обратила с молбом Господину Министру Народне Привреде, коју су још и лично предали Господину Министру г. г. инспектор Јулијус Дрангонције и Љуб. Биргоњи професор из Смедерева и редовни члан Српског Пољопривредног друштва. У молби су тражили да им г. Министар даде бесплатно 50.000 комада садница и 1000 комада каленог лозе. Господин Министар уважио им је молбу и наредио, да им се дадне из Виноделске школе код Букова 50000 комада садница, а из државног расадника у Смедереву 1000 комада каленог лозе.

Подружници имали одних на пролеће да отпочне на овом земљишту подизање једног угледног сортиментног винограда.

Сем ове подружнице има на овом свом низину 403 комада разних воћака, од којих је 43 палашљено. — Око 10.00 комада подружница ће подићи живу ограду од глоговића.

Подружница се надо да ће у 1896 години моћи радити народу у свом срезу до 500000 п. садница а 1897 и до 1.000.000. —

Оку подружницу потпомогао је скупштина среза Ресавског, одредивши јој 1500 динара среске помоћи. Свака нак општина у срезу ресавском увиђала се за чланд утемељача ове корисне је улогом од 50 динара. Помаћ још није исплаћен, али је Министарство Нар. привреде учинило све, те ни подружница час пре добије, како одређену јој од среза помоћ, тако и утемељачке улоге од општина. —

Према изложеном, рад је ове подружнице према овакоме успеху а у времену од неколе године, више него одличан. За постигнуте ове подружнице неке је хвала оснивачима њеним: Ноћу Павлу, апотекару Драшковићу, учитељу Токи Николићу и другима.

ДОПИСИ.

Студеница, 16. децембра 1894. г.

Ево и мене на брдских крајева, да се — после дуоке почивше — опет јавим „Тежаку“, јер борба са разним недаћама одузела ме је могућност да то раније учиним; јакле, да управо овоме своме годишње стање у пчелама пољопривредног гледишта.

Прошла зима овако код нас доста је била оскудна са снегом, а пролеће је прилично било; усеви озимог родна земља беше доста неуједначена, на равно је и пролеће било доста сувоно, то је земља постала још тврђа, окоренија, и за обрађивање сте тежа; тек, нако тако, колико се је могло засејано је, а парочито је кукурузи ове године доста било засејано.

Јако згрушавана земља и оскудица влаге били су узрок, те је и само клијање пролећних усева знатно изостало и и пропадало; осимање — стрмање, нак обично су напредовали на и прилично жетву дале, а остале усеве пролећне, на и траву, неће и др. пратала је за време вегетације, у тоју прошлога лета, прво велика жега, јер у времену од 1. маја на до августа није пало ни каки кише. Појављено је, нако је иногодишњи берићет озимо, пароченто у јарове житу, кукурузу и сену; само неке планинске и подпланинске места (где земљиште није каменито), поштеђена су од мањуле суше, а остало је жалосно и пештавно; најбоље земље једва да су ове године пружиле трећину ранијих жетава, на неким њивама где је кукуруз лошије био засејан, познавена је само шаша и од кукуруза није било ни комена.

У општине, годину је дала прво сировишну жетву, тачо, да ће се наступајуће године осетити јака оскудица у храни, нако вуловој тако и сточној. — Општински пошеви, који су намењени за земљорадницу у оскудици храве у гледани и оскудице годинама пратоку у помоћ, — неће у бачалу нако и на многим другим местима, нагледа нако да су намењени за можење лишних тица и других сабушних готованца, јер у њих до данас није уведено ни једногa прна, ни да је закон о поштеђења излат још пре 5 година. За данно чудо, да се баш њино и од позовних ее показа нађаја да пољопривредному бар овде, колико толико, озимина могуће тешкоће у набавци хране у лишних правцима; пољопривредник и даље остаје посторе према осталим отношења, и чини ми се, остаће ове дотле, докле не буде постављен у положај да сам буде „ковач своје среће“ уз прилоком учених а испрених својих „ковних и одабраних.“

*

О њоју и винограду немам се много похвалити, а ни покудити, јер је и поред јаке суше неке прилично родило, а парочито шљиве, од којих је оне јесени испечено доста шљивовице: грожђа је било нешто мало, али одличног, јер је потпуно сазрело и берба је извршена за време лепих и сувих дана — у другој половини септембра (јер је грожђе у овом времену било сазрело усled дуготрајне летошње суше), те отуда имамо и ми сад нарезно вино, тако, да се рана и по неке чак и конкуренције њиму из суседних крајева; није ни овако камера да се са њиним вином хвалишем, већ оно нашим на оцпову и добивених гласова о томе: трговци неће купују њине (уништено и болешачко) вино неће „да је оно повољбоље“, јер се у њему не находи ни нивакових „вештачких додатака“ који њину прову укуе и мерисе) знатно кваре; нако доказ за ово наводим да соларна виноделска продаја своје товар (хектолитар) шина по 45 до 55 динара.

Прошлогоди славна среска скупштине у Ранкој пр. мес. ов. год. дозвано је ако и биз ово-ово, начинник г. А. Радуловић, нако ово чули по нарочитој препорући г. министра нар. привреде, којом приликом, поред осталих послова, инициативном поменуте начелнике дотета је одлука и о томе: да се о трошку среза у току наступајуће годино направи шталз за смештај два државна нагутка, који би се имали само извишавати за време летње сезоне ради опитавања домаћих побиаа; тиме се мисли побољшати озимошњи домаћи сој коња, који је и ако доста ситан, ипак доста издржљив и снажан. Остављајући на други пут нишем о томе: шта је у пољопривреди у опште, а у сточарству потребно. Једно нужније унапређење, констатујем: да је ово прво „корак напред“ у пољопривреди овога забаченога и сиротнога краја.

Налаи се, да ми поштовано уредништво „Тежака“ неће замерити што ћу неколико редака написати и о риболову код нас; бићу кратак. Још од рашога пролећа, од нако су наступили нако топлији дани, дигла се је *хајка на рибу*, и то опасним средством — *динамитом*, а неки и трују рибу неком травом, бише *оцетником* — оним лошом баш се „мало и полако“ и то преко целог лета, шта више и дање се — у зимске доба — ови рибари вићају сваког дана поред реке Ибра, и пролећем дугшиу просто да уме отузе од стрвних експлозија двоваснних; огромна количина рибе убијена је на овај начин и покупљена, али је и у води много (мртве) рибе остало која се због разних сметња није могла покупити; најче године мучно ће се и од лека наћи рибе.... Без сушке и власти је ово јако познато, али на жалост иншо до сад ни гласе не окрену на ово. Ово иногх пред читаоце неке виде; нажке се жалосне појаве дешавају у њиове добу а на очигледа државних органа власти.

Народ непрестано виноћу на појаа оембања, на и у ово доба време, кад пољопривредник треба да нагледа и чува своју чељад и стоку. Код доње исход 12 год. влада опасна болеш т. зв. „диптеритична гушобоља“, а биво је и много смртних случајева од ове болести; за неиуних 6 месеци у јелиоj општини умрло је преко 60 деце. Стоика је њих за сада здраво.

Атан. Н. Стевановић
економ

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖНИЦКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК
Ванредног збора Српског Пољопривредног Друштва
Држаног 20. Новембра 1894. год. у Београду.

(свршетак)

Стојећи пред питањем: да ли ће се друштвено уређено имање уступи за наведени циљ, друштвена се је управа одмах и једногласно изјаснила; да за треба уступити. Али нако у вези г. Министра, сем свеопштеног мишења: о оснивању школе и постављеног питања: би ли друштво нолно било уступити на то и своје имање, — није нашла определено ноказано о начину и условима, под којима би се ово уступило, управа је сама узела у обзир и то, на је нашла да при уступању:

1. нала задати рачун о целокупном напитању, који имотоја на њиву и о свима друштвеним обвезама, које потичу из закупа изнесених њива и дуга биз окр. одбору, а које су у вези са друштвеним имањем и неразделиве од њега.

2. Да друштво уступајући ово имање, не треба да остане без средстава којима би прибавило себи друго имање, на може би родило

на својој земљи — погубљен при том на њима искуство стечено уређивањем општег земаљског добра на њих; да је због недовољних материјалних средстава и других невгода, рашло на његовом уређењу пуне две деценије, сакупљајући све могуће техничке и правне.

И према томе управа је решила и писмено известила г. Министра, да она налази: да треба уступити друштвеном имање за потребу, ради које га траже, но под овим условима.

1. Да се друштву напусти средњост своју зграда, пољопривредна алата, справа и машина, стоке, кућних сасуда, шибља за пресад и сортиментарног воћњака, чија укупна средњост износи сада око 32500 дин. Стварне средњости ових објеката нека би се одредили на дан, када се имање буде уступило, и на начин, који би се лојалне утврдно споразумно између г. Министра и Друштва. Средњост самог земљишта не би се узимала у рачун.

2. Да г. Министар, односно држава, признавши овога друштвеном добра према на себе и све друштвено обавезе:

а. Дуг бив. општ. окр. оправданог у 3000 дин. на 10 година т.ј. да му се без интереса врати до 1903 год.;

б. Закуп имања г-ђе Марије Магазиновићеве за 5 година, до 1898 год. с обавезом плаћања годишњег закупа по 420 дин.

в. Закуп имања општине шабачке за 10 година, до 1903. године с обавезом плаћања годишњег закупа по 934·25 дин.

Нападали на тач. 1 разлог је у томе друштва, да прибави друго имање. Она је у толико оправдавања, што је сведена на праву средњост објеката без обзира на њихову продуктивност и рентабилитет, и без обзира на то, што је друштво досада имало издатка на ово имање око 48 600 дин. према свих прихода од њега, те ово сада, с погледом још и на рационалним путем уређивану добрату земљишта утврђени пословред и друга уређења — престаласа много већу средњост на и изнор за приходе, које до сада ни из далеке није могло дазати.

Уз саопштење ове управине одлуке, друштво је молило госп. Министра, да их уме у обзиљну оцену и своју му одлуку по овоме, ма каква она била, достави.

Г. Министар је изволео писмом од 28 пр. мес. доставити друштву, као одговор на предлог друштвени известитељ, следећу њиову повереницу му министарства:

„да је свима оправдано што друштво при уступању имања у Шапцу за оснивање државне пољопривредне школе, помишља на друго имање, на коме би изводило своје опите и практичан утицаја на рад њој пољске привреде, али да ничим није оправдано захтевати ово уступање овога имања у Шапцу за добијање имања од државе за прибављање другог имања онако из руке у руку. Такоме поступку од стране друштва противи се целокупна досадашњи однос Министарства народне привреде као представника државе у привредном погледу у опште и пољопривредном посебице. — Сва се појавила потреба да друштво на овоме месту са своје стране потпомогне остварење једне државне пољопривредне установе и ово ту помоћ не може отказати, ово хоће да остане доследно своме задатку. Кад се у будућности уваже приноси, да држава односно Министарство Народне Привреде одмах друштву прибављање земљишта за његову сопственију, Министарство, доследно своме имену и позиву, неће моћи, а да не пружи друштву сваку и моралну и материјалну потпору, као што је то обилато чињено много јачи него од пуних 25 година."

Како се овом изјавом Министарства народне привреде није прецизно одговорило о условима под којима би се имање уступило, то је одлучено, то је поново цела ствар писмено објашњена г. Министру. А да се не би потрешким тумачењем бацила и најмања сумња на Друштво, нађа да ово одговарајући стварно и с подозолно предусретљивости изађи на сусрет траженју г. Министра — управа је написала на своје средње два члана, те да и јавно објасне г. Министру и њено седиште у овој ствари и потребан и прецизан споразум између Министарства народне привреде и друштва, на да се питање о уступању тог имања реши и правилно и корисно по саму ствар. — Тим јасним објашњењем између г. Министра и друштвених изасланика дошло је поступку споразум; на основу кога је и као одговор на последњу друштвену писмену преписку, г. Министар изволео писмом од 10. ов. мес. изјавити друштву следеће:

„да је унапред му министарство готово, да уз непокретно имање друштвено у Шапцу, које би се уступило за оснивање ниже пољопривредне школе, прими и терете уговоре о закупу имања г-ђе Магазиновићеве и о обезбеда срема сталном окружном одбору, а од непокретног само оно, што би стручна комисија, одређена по закону о нижим пољопривредним школама и изнела у своје време на лице места за ову школу одабрала, и одмерну цену одредила."

Том приликом г. Министар напомиње, да је „према овом начелном споразуму ово питање толико разјашњено, да би друштво већ могло с њиме изаћи пред Збор" — на моли Друштво, да ово то што пре учини, како би могло даље радити што треба.

Све ово и овако управа је налазила да треба претходно расправити и писмени на чисто, па да се питање о уступању друштвеног имања може решити. То је учини сматрала је управа за своју дужност и право. А за коначно решење самога питања, управа се је још у самом почетку изјавила, да је то право друштвеног Збора, коме га дајне и нимом на решење, уверена, да ће и збор прихватити с таквим истом љубављу и предусретљивошћу намеру г. Министра, а сматрати и потребу, да и друштво са своје стране праноморне толико може остварењу те тако корисне намере.

Са своје стране управа је сведодила, да поред свега што је напред изнесено о досадашњем раду на овоме предмету, још приноси нешто своје мишљење у следећем:

1. Да је Српско пољопривредно друштво у праву да располаже са целокупним својим земљиштем, које постоји на имању под Шапцем но и са земљиштем, јер се оно још не сматра као његова права својина;

2. Да је Српско пољопривредно друштво и по своме позиву и и досадашњо своме досадашњем раду на унапређењу пољопривреде путем практичних и угледних имања и путем пољопривр. школовања, позвано па и дужно, да својски потпомогне намеру г. Министра за оснивање пољопр. школе и пастуршког очеститита, ма ма то било скопчано и са извесним његовим материјалним издатцима, и

3. Да се оснивањем пољопривредне школе у крају и на месту, где је до сада Српско пољопривредно друштво практично радило на своме имању, не само задовољава и та потреба, него је ово своје угледним газдинством тешко постићи, већ да њено остварење прелази у јаче — дрижање руке и да према томе престаје потреба, да Српско пољопривредно друштво у истом крају и можда баш на истом месту обдржава своју имању и на њему води и развија угледно газдинство.

Са овију тих разлога, и с погледом на постигнути начелни споразум с министарством народне привреде управа има част предложити збору на решење ово следеће:

1. Српско пољопривредно друштво уступа г. Министру народне привреде своје имање под Шапцем, у колико ово има право располагања са њим, са целим газдинством и покретним и непокретним инвентаром на њему, ради подизања више пољопривредне школе и пастуршког очеститита; но тако, да и сви друштвене објекте, које нерасдвојиво иду с имањем, пређу на г. Министра, у колико буду још постојале онда, над се имање уступи, а имено:

а. Дуг бив. општинском окружном одбору у 3000 дин. на 10 год. т. ј. да му се без интереса врати до 1903 год.

б. Закуп имања г-ђе Магазиновићеве за 5 година, до 1898 год. с обавезом плаћања годишње закупа по 420 динара. и

в. Закуп имања општине шабачке за 10 год. до 1903 год. с обавезом плаћања годишњег закупа по 934·25 дин.

2. Остављ се г. Министру на вољу да за примљени покретни инвентар, примљени друштву откупну цену.

3. Овлашћује се друштвена управа, да у своје време преда Министарству народне привреде имање са свима његовим припадлежностима по списку и да на инвентара друштвене имовине изврши све што буде предвиђ.

Известилац
В. С. Богдановић

Председник збора. — Позива по жели за говора да се изволи јавити за реч.

Госп. Коста Пројковић. — Честити друштвеној управи на њиховом што је ово питање разјашњен пред збор изнела, како се о њему неби погрешно мислило. Једино се са предлогом управиним ни би желео да је јаче истакнута друштвена иницијатива за оснивање школе пољопр. на добру него је толико голима мучним радом одржавала и до степена угледног имања котерала.

Госп. Јосиф Пецић. — Нити је ли овај збор надлежан за решење овога питања. — Он мисли да није на с тога да је и рад управни некоректан.

Известилац — Објашњава да је мишљење г. Поцијесо погрешно; јер да је овај збор немадежан, јер је што и главни с тим само разлогом што је завређено сваки планом завређеним питањем које само збор може решити и да је према томе рад управин правилан, а остављене су одређене руке Збору за решење овог питања.

Госп. Светозар Љ. Гавриловић. — Мило му је што је искуство и у овој прилици учинило своје: што је доказало да се онако — пољопривредне школе не могу отварати на — каквим. Противан је уступању друштвеног добра по предлогу управином. Мисли да госп. Министар треба да га пази, како би могао друштво прибавити друго добро и сарањати за другу сталну школу. Ако г. Министар нема пара, тражити решење по коме би исплата била обавезна, инпар после извесног времена.

Госп. Драг. Лапчевић. — Кад је питање о томе, да ли да се и како да друштвено добро за оснивање пољопривредне школе, мишљења је да треба дати и друштву може само на част служити што овако уређено добро прелази школи, те неће рамати. Мисли да ће онаки Министар рачунати друштво као најозбиљ за унапређење пољопривреде, и да ће наћи начина и средстава да друштво помогне у његовој задаћи.

Госп. Јосиф Пецић. — Није убеђен на основу правила да је овај збор надлежан за решење овог питања.

Председник. — Прочита чл. 47. правила, по коме не може бити спора, да је овај збор надлежан, да решава ово питање.

Госп. Мил. Куртовић. — Назвали да су формалитети споредна ствар а главно је: је ли нивне тако да одговара условима за оснивање пољопривредне школе.

Известилац. — Ово питање није на дневном реду. Жели нивне за школу, решно је г. Министар.

Госп. Милосав Спасић. — Држи да ће г. Министар нивати на уму користи од једног угледног добра, као што је друштвено, и да треба да дâ накнаду за оснивање другог добра где би друштво могло практична радити на унапређењу пољ. привреде. Вели, да субвенција неју друштво од државе нема није боља нива мисост. — Она је трошена само за унапређење пољске привреде — па изнесите и то све скупо коштао. Главне за накнаду.

Госп. Лаза Живановић. Противан је уступању добра по предлогу управином друштво је на свом добру створило школу за ниженаставу — за дуго. Створити ново тако добро, зади се на розерата шта коштао. За то је да г. Министар предвоси виженаставу живот и другог испита или ако повиша нема, да се уступи без икакве накнаде.

Госп. Коста Цриногорац — Одговара г. Куртовићу, да ни друштвеном добру нема сваку услова за школу, нашку је намерни госп. Министар да отвори.

Пристаје да се добро за овај циљ поклони, ако се нема од куд плаћати.

Госп. Арса Лукић — Тврди да је задња друштва што и министарства у погледу унапређења пољ. привреде за то је да се тражи накнада макар и постепено.

Председник. — Објашњава рад управног одбора са министарством. И правном усменог објашњавања друштвених изасланика са г. Министром, он је одговорно, да не може плаћати но ће уступити у будућности помагати и моралио и материјално.

Госп. Чеда А. Поповић — Налази да је овај збор надлежан за решење овога питања а рад управин у расправи његовој коректан. Слаже се са предлогом управином, само да се у другој тачци дода „у који се усина и расадници воћа, дрвећа и шибља.“

Известилац — Усваја овај додатак.

Госп. Милутин Марковић Констатује да су се, у питању о отварању ове школе, г. Министар и друштво сусрели, само шестаје питање: да ли ће друштво, кад уступи имање, закључити.“

Мисли да друштво нема друге радити но тражити накнаду по вредности свих објеката.

Објашњава питање о непорезном пиву и правној гледишта на предлоге овакву одлуку: уступа се Министарству за потребу оснивања школе пољопривредне но под условом, да ако би се потрошено питање о праву на непорезност, и општина у томе случају тражила од друштва да јој врати њено земљиште, друштво остаје слободно и до сада, а Министарство нема експропријише општина земљиште.

Председник — Објашњава: да Министар не мисли одузимати друштву имање и отварати школу док све не спреми а треба му још много шта спремити, па тек ће онда узети и друштвено добро. Шта више он ће тек онда моћи да отвори школу кад му општина и округ дају још земљишта.

Госп. Јосиф Пецић — Противан је уступању, јер је за решење овога питања надлежан Главни Збор.

Предлаже да се друштвено добро да само на услугу школи, а не да се уступи.

Госп. Коста Цриногорац — Честита друштву на успеху што је друштвено добро дотерало на завиду примерног добра, да га их тражење г. Министра може уступити за школу са овеким обзиром.

Госп. Милош Х. Поповић — Сложе се са мишљењем г. Лапчевића и предлогом г. Чеде Поповића с тим, да се овласти одбор управин да ради на томе, да се напшала у скоро наплати.

Госп. Милутин Марковић — Противан је уступању по предлогу управином, јер кад друштво нема средстава да ради — шта ће онда радити.

Известилац — Објашњава да је најбољи начин предложен од стране управе.

(Чује се да се реши).

Председник — Ставн на гласање прву тачку предлога управиног.

Са 35 противу 2. гласа усвојена је прва тачка предлога управиног што председник и објави.

Поимоченим гласањем гласало је за другу тачку предлога управиног са усвојеним додатком г. Чеде Поповића 23. против 11, а уздржало се од гласања 1. Председник објави да је и друга тачка предлога са додатком усвојена. Трећа тачка усвојена је исто и прва.

На предлог председника збор изабра г.г. Чеду А. Поповића, Св. Љ. Гавриловића и Милосава Куртовића, да овере зборски записник. Тиме је и збор закључен поштo је дневни ред испрпљен.

Оверавају чланови:

Чеда А. Поповић

начелник министарства

Свет. Љ. Гавриловић

Милосав Куртовић

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ГОТОВ ЈЕ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за просту 1885 год.

СА ОВИМ САДРЖАЈЕМ

СТРАНА

I. Календарски део . . . . . III—XLIII

II. Чланци.

О правилном приређивању земље за сејање на њивама и о справама потребним за то 1

Шта се постиже „ђубрењем“ под стоке и како се оним начином до жељеног циља може доћи 6

Метиљ код овица, предкраја и сузбијање истог . . . 14

Подизање винограда помоћу калемљења на сталном месту 17

Општински расадници и користи од њих 25

О сађењу воћака поред путева 29

И пољопривредним трсба да води рачунске књиге . . 40

Којим би се занатима, поред свог тежачког рада, могли занимати наши пољопривредници (једни прилог подизању домаће радиности) 57

Мерење стопе и Матвејевићева шантљина за извлачење живе тежине под стопе 58

Мисаите и на птице! 65

И гора нам своја сађењу (правоветна) 67

III. Белешке.

Нов начин лечења главничавост жита. — Како треба држати прилодне биљке 78

СТРАНА

Још један знак млечности код крава. — Ово је најбоља храна за коње. — „Мајчина душица“ као лек од устобоље и шиша 79

На што је добро ноћне вриштати. — Опадање зеба. — Бубрење пчела после једног обилатог рањења 80

Како се ноћне ноге одбранити од лисних вашки. — Порекло на пори 81

Подизните одрине (чардаклије) по кућама. — У прилог гајењу руже 82

Сапуњавица као лубре. — Кућне свиње за праве рубља и домаћу потребу 83

Да се плесниво буре очисти, и да се избегне отварање. — Карболинеум, нова боја за конзервирање дрвеса. — Како треба остављати јаја за зиму 84

Добар „сенф“ (сланчину) направити. — Шунке и остало суво месо (пршуте) сачувати од плесни (буђе). — Да се нита оцена одржи дуже времена. — Лековитост јабуке. — Отклонити мирис од гаса (петролеја) 85

На што треба пазити код деца, која иду у школу. изражују своје златне под кућне. — Главна правила за чување здравља. — Нешто из историје биљоморе и перонеоморе . . . 86

Домаћима наше боље, назване „српска боља.“ — Колико се тле и у којој земљи ради, а колико орезује. — Из ризнице мудрих речи и народних пословица 87

IV. Подаци и таблице из свих грана пољске привреде . . . . . 88—122

V. Пољопривредни заводи и установе. СТРАНА

а) *У Србији:* Ратарска школа у Краљеву 123
Школа за виноград и воћарство у Букову. — Државна орсла 124
Управа тополиварске економије 125
Добро Срп. Пољопривредног Друштва код Шапца . 127
Расадница америчке лозе. — Срп. Пољоприв. Друштво 128
Подружине Срп. Пољопривредног друштва 130
Кола јахача „Краљ Михаило“ 134
Пчеларско-воћарске задруге 136
б) *У Црној Гори:* Кнеж. приот. земљодељска школа у Подгорици 137
в) *У Далмацији:* Пољодељски завод у Гружи (код Дубровника) 137
Поправљено пољодељско вође у Зодру 138
г) *У Босни и Херцеговини:* Техничка средња школа, — Пољопривредне станице 138
д) *У Трећевини:* „Господарско-шумарско училиште“ у Крижевцима. — Ратарница у Крижевцима. — Ратарница у Пожеги 139
Винодељско-воћарска школа у Петрињи. — Узорна пчелница у Загребу. — Стручна за испитивање семена. — Хрв. слав. господарско друштво у Загребу. — 140
Славон.-господарско друштво у Осеку 140
Чланови Срп. пољопривредног Друштва (у 1894 год.): Родовна чланови. — Почасни чланови 141
Српске пољопривредне књиге и новине 144
Прилобе и исправке 145

Цена 0·50 пара динарских.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

На завршетку своје двадесет-пето-годишњице „Тежак“ сматра за своју пријатну дужност, да се најпре захвали свима својим сарадницима и претплатницима, прима на њиховом труду и моралној а другима на материјалној потпори. Својим ово-годишњим садржајем надамо се, да „Тежак“ није заостао иза осталих година и да је стајао на висини савремених потреба, те тако задовољио своје претплатнике и читатеље; и да је у праву и по садржају и радовима својим, а и као *једини пољопривредни лист у Србији и Срему* да очекује, да га и у идућој години још јаче потпомогну читаљи претплатом а сарадници радом, што корисније.

„Тежак“ ће и у идућој години излазити недељно, а цена биће му иста. Али односно претплате, по решењу управног одбора Срп. пољоприв. друштва, важи следеће:

1. *Приватним личностима* неће се више давати лист на пересију, и слаће се само онима који положе *претплату унапред* на целу или пола године. Садањим претплатницима слаће се до 1 Фебруара; на који дотле не положе претплату, обуставиће им се.

2. *Општинама, школама и црквама*, које су сада претплатници, слаће се лист и даље; које од њих не желе више бити претплатници, треба да известе Срп. пољоп. друштво најдаље до 1. Марта, иначе сматра ће се као претплатници и даље и обавезне су платити претплату. Претплату су дужне положити најдаље до 1. Септембра, а после тога рока тражиће се од њих паплата.

3. Друштвени чланови *помагачи, чланови своју подружина* и ђаци у општс добијаће лист у *пола цене*, ако унапред плате претплату за целу годину. Подружине за своје чланове примаће претплату и предавати друштву.

4. *Претплатници из иностранства* у општс, добијаће лист само кад *унапред* положе претплату. Садањим претплатницима, који су уредно плаћали, слаће се лист до 1. Фебруара, па ако дотле не обнове претплату, обуставиће им се.

Овакним начином претплаћивања на „Тежак“ биће олакшано и Срп. пољоприв. друштву, као издаваоцу, јер ће знати у унапред колико има сигурних претплатника и колико претплате, а тако исто и предплатницима, јер се отклања та непријатност, да се по више година сматрају као дужници и потрзају да плаћају дужне претплате.

Све претплатнике „Тежака“ и пријатеље наше привреде молимо, да похитају са шиљањем претплате, те да им се лист на време и уредно шаље и да се заузму око ширења и распростирања овог јединог пољопривредног листа, омладину да читањем објашњавањем радова у „Тежаку“ помогне своме народу, који је заостао у пољопривредном знању и умењу.

Претплату ваља слати на адресу Срп. пољоприв. друштва у Београду; а најлакше и најсигурније је, *ако се претплаћује код поште*, где оне има.

УРЕДНИШТВО

Садржина: **Чланци:** Извешће о прошлогодишњем пчеларском пропутовању. — Сад је време! — Шта би олакшало и убрзало радење привреде код нас. — Шта креди боља обрада код нас. — О бубрењу. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Књижевни оглас.** — Позив на претплату.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

КРИТИКА СИСТЕМА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ ЗЕМАЉА

написао

Свет. Ђ. Гавриловића

(наставак)

ПРАКТИЧНИ ДЕО

Извршење процене и пописа земаља у Србији

У Србији је „закон о непосредном порезу“, постао 1884 год. које је године почет и први попис са проценом земаља у целој земљи. Закон је тај мењан и допуњиван 22 Априла 1885; 31 Октобра 1886; 20 Депембра 1889 и 30 Марта 1891 године: четири пута до сада. Но жалбе, нарочито на попис и процену имања нису никако ни престајале, нити престају и дан дањи.

То је, као што знамо и изазвало остварење тачнијих премера, заснивање катастра у нашој држави.

Према „закону о непосредном порезу“, пореза на земљиште, дакле „пореска стопа“, издвојена је у категорије према употребној вредности земљишта:

1. Пореза на зиратно земљиште, (чл. 6) у која спадају.

а). плацеви по варошима и варошицама, баште и баштованџинице.

б). Њиве, ливаде, пашњаци, угари, виногради, воћњаци.

2. Пореза на земљишта под шумом (чл. 11).

3. Пореза на утрине и јавне испусте (чл 12).

Но у квалификацији — подели на класе — не чини се никаква разлика, процена бива дакле на један исти начин како за сва зиратна земљишта (прве категорије) — тако и за сва незиратна земљишта (друге и треће каријере) т. ј. и једна се и друга оцењују подједнако према каквоћи земљишта, само постоји разлика у пореској стопи за ове поједине категорије.

И у првој категорији, подједнако се оцењује све земљиште, па било оно употребљено за зираћење или не. У овој категорији, постоји само једна ванредна класа за плацеве варошке, за баште и баштованџинице — први ред. Сва остала земљишта (па била она њиве, угари ливаде, пашњаци, виногради ил' воћњаци) деле се још на четири реда (други, трећи, четврти и пети).

Као основно начело, за извођење класификације чл. 6 закона, даје следеће упуте:

а). У други ред, спадају сва она земљишта, на којима се сеје или се може с успехом сејати кукуруз и озимо жито, или се гаји виноград, без обзира, да ли су и чиме су ове земље засејане или засађене;

б). У трећи ред долазе сва земљишта, на којима се сеје или може да сеје кукуруз и рана жита.

Земљишта овог реда постоје на висинама, странама, бреговима и подножјама планинским;

в). У четврти ред долазе сва земљишта, на којима се сеју само јаре стрмнине, па и од ових пшеница са несигурношћу,

г). У пети ред долазе сва остала земљишта.

Чл. 7. 8 и 9. — говоре о земљишту, које се сасвим ослобођава од пореза, докле се употребљава на предвиђене циљеве у чл. 7 (чл. 8); или ако су страдали од елементарних непогода, да се могу спустити у нижу класу за ту годину, а земље петог реда, да плате половину порезе (чл. 9).

Шумска земљишта и утрине и јавни испусти долазе у ону класу — у онај ред — у коју би према каквоћи земљишта имали доћи, да се употребљују и као земљишта прве категорије — зиратна земљишта.

Количина порезе на земљишта, према реду у који долазе на хектар и за годину.

Класификација земље	Категорија земљишта, према њиној употреби		
	Земљиште I категор. (зиратно)	Земљише II категор. (шумско)	Земљ. III категор. (утрине и јавни испусти)
	Д и н а р а		
I реда	8.00	—	—
II реда	4·00	3·00	3·00
III реда	3·00	2·00	1·50
IV реда	2·00	1·00	1·00
V реда	1·00	0·60	0·50

Ако упоредимо „систем класификације“, који је замишљан као основица у овим законским прописима, по нашем „закону о непосредном порезу“, уверићемо се, да се он не ће сложити ни са једним рационалним системом класификације па ни са једном методом бонитирања, који су усвојени у предмету о бонитирању, т. ј. у предмету о оцењивању земље. То је дакле један систем класификације, сасвим засебан, који не постоји нигде у свету, дакле, није га ни једна држава усвојила, при завођењу катастра и извршивању процене земљишта, за финансиске и пореске циљеве.

Систем квалификације земљишта у Србији је јединствен. Не може се подвести ни под једну групу класификација, усвојених у другом свету; јер нити принадлежи групи природњачких (механичко-физичких), ни групи економских, ни групи катастарских класификација.

Но пре него што би се упустили у подробнију критику начина процене земљишта у Србији, да видимо прво, да не ћемо наћи у „*упуствима и расписима за извршење оцене каквоће земљишта*“, што више, што ће нам осветлити намеру законодавчеву, при доношењу законских прописа, меродавних по процену земљишта у Србији. У Србији је донешено ваздан закона, који су после упуствима, прописима и расписима или дотеривани, или изигравани. То је по готову постало једно „обичајно право.“

На основу том могло би се мислити, да је недостатак основног, меродавног начела за класификацију земљишта, у закону могао бити запажен и измењен, у министарским упуствима и прописима.

У „упуству за оцењивање каквоће земљишта (класификацији).“ Пр. бр. 4188, од 19 Марта 1890 год. прописују се ови:

I.

Основи за оцену.

Цељ је овом упуству да правилном оценом порез на земљишта буде равномерно подељен на целу земљу сразмерно каквоћи самог земљишта.

При оцењивању има се пажљиво испитати; природа земљишта, склоп њених горњих слојева — орнице и здравице (мртвице), дубина пескуше, глинуше, кречуше и т. д. за тим хран-

линост и плодност земље са обзиром на климатске односе, на положај, влажност, носиву и остале особине.

Каквоћа земљишта има се определити и са обзиром на могућност обделавања више разних врста усева, пошто се једна врста или положај може узети као середан за једну врсту а међу тим као добар за другу врсту усева. У овом одређивању треба узети у обзир и месне околности, обичаје земљорадње, тешкоће обделавања, оскудице у материјалу за ђубрење, просечну количину производа на један хектар, даљину пијаце, тешкоће преноса, као и приходе од земљишта које добија или може добијати сопственик.

При испитивању каквоће земљишта, нађено стање, које се односи на оцену, има се завести у „књизи оцене“ (бр. 1). Појединe напомене или примедбе нађене при испитивању земљишта, које немају своје рубриче у поменутој књизи, доћи ће у рубрику за „опште примедбе.“

Срез _____

Округ _____

Место _____

Општина _____

КЊИГА ОЦЕНЕ КАКВОЋЕ ЗЕМЉИШТА

| Број | | |

тапије, спискове и т. д. Сва дата узима комисија на реверс, а по свршеном послу враћа сопственицима.

д) Дужност је комисије да се увери о тачности добивених података од надлежних власти и приватних сопственика.

ђ) Све примедбе и оцене, комисија заводи у нарочиту „*књигу оцене*“ која треба да је по могућности попуњена у свима рубрикама али без поправака, тако исто и у рубрику 9, у списку а. бр. 2 и у рубр. 8 *б.* број 3; за тим цео свој рад има да пропрати једним опширнијим извештајем, који ће са попуњеном „*књигом оцене*“ сачињавати једну целину комисијског рада. У овом извештају треба напоменути и месне средње цене појединих производа и најближе пијаце, даљину пијаце за поједине производе, као и тешкоће при преносу тих производа.

е) Комисија ће предати свој свршени рад са *извештајем*, „*књигом оцене*“ и *списковима* број 3, 4, 5 и 6, надзорној власти за окружну комисију, а општинској власти списак број 2. Овај списак општина ће изложити сопственицима имања на углед у општинској судници за време од петнаест дана. После тога времена општинска власт послаће га са свима жалбама, ако их буде, својој надзорној власти, а надзорна власт послаће све окружној комисији на поступак.

ж) Комисија има у своме извештају да поднесе само оне радове (предмете) који се односе на оцену каквоће земљишта. Све остало узима у призрење и поднаша преко надзорне власти и окружне комисије Министру финансије са нарочитим извештајем.

з) Време за оцену земљишта једног села у општини не треба да пређе више од три дана; ако пређе, комисија је дужна да то оправда писменим актом, који се прилаже извештају.

Списак а, образац 2 или списак имања свију сопственика, овако изгледа:

Текући број	Пописна књига број	Име и презиме	Назив околице	Број парцеле	Наименовање непокретног имања	Величина хект.	Положај земље према подпеђљу	Класа — ред	Примедба
1	15	Алекса Ђорђевић	Бели камен	1	Њива до Н. Н.	2·80	Нераван окренут потоку	(Ову рубрику има да попуни сама комисија).	
			Остра	2	Њива до друма	1·05	Раван		
2	73-и 74	Бегдан Јовановић	хајдучки гроб	1	Њива до Јов. Илијћа	9·97	У страни окренут западу		
			Вир	2	Риг до потока	6·70	У низи		
3	39	Вељко Павловић	Т а б а н.	1	Виноград до Ђорђа Николића	30·4	На вису окренут северу		
4	25	Гаврило Илић	камен	2	Њива до Н. Н.	1·80	Нераван окренут југу		
			стена	1	Њива до утрине	2·05	Раван		
5	93-и 94	Димитрије Павловић	Хајдучки гроб	1	Њива до Ник. Илић	0·69	У страни окренут северу		
			Крст	2	Ливада до потока	8·72	У низи		
6	49	Ђорђе Николић	Т а б а н.	1	Воћњак и шпка до Ђорђа Петровића	5·04	На вису окренут западу		

Образац *б.* бр. 3. *Списак имања по потесима:*

Текући број	Име и презиме сопственика	Назив потеса	Број парцеле	Наименовање непокретног имања	Положај земље према подпеђљу	Шта успева од биља или растиња	Класа — ред	Примедба
1	Алекса Ђорђевић	Бели камен	1	Њива	Нераван	Пшеница	(Ову рубрику има да попуни сама комисија)	
2	Благоје Илијћ	„	15	Ливада	У страни	Трава за испашу		
		„	2	Ливада	„	Детелина		
3	Влад. Поповић	„	19	купусиш.	„	Куп. и лук		
		„	21	Виноград	На вису	Вин. лоза		
4	Гаја Ружић	Плавници	11	Њива	Раван	Кукуруз		
		„	4	Њива	„	Дуван		
5	Димитрије Иванић	„	9	Шљивар	На брегу	Шљива и ора		
6	Ђорђе Јовановић	„	12	Парлог	У страни	Папрат		
7	Квица Алексић	Крушик.	16	Ливада	„	Детелина		
8	Живко Благојевић	„	1	Њива	Нераван	Кукуруз		
		„	9	Њива	„	Пшеница		
9	Зарије Поповић	хајдучка чесма	29	купусишт.	„	Куп. и лук		
		„	11	виноград	На вису	Вин. лоза		
10	Илија Гајић	спомени	17	Њива	Раван	Кукуруз		
		„	6	„	„	Дуван		
11	Јовић Иванић	„	15	Шљивар	У страни	Шљива и ора		
12	Коста Ђорђевић	„	18	Парлог	„	Папрат		

Образац в. бр. 4. је „*списак општинских добара*“, образац в. бр. 5. „*списак државних добара*“; образац д. бр. 6. „*списак добара ослобођених од пореза.*“

Даље чл. 7. ослобођавају се сасвим од порезе: државна имања, осем оних на која приватни стоку пасу; земљишта посланства или конзулата страних држава; црквене порте и гробља; масе малолетне сирочади и за рад неспособ. лица, ако немају више од 2 хект., земљиште досељеника са нарочитим одредбама.

На послетку: све урвине, потоци, путови и реке, не употребљиви кршеви; као и по варошима и по варошицама земљишта под зградама и окућница до 500 кв. метара.

Распис од 3|IV 1891. год. Пр. бр. 4033. има по неке одредбе за тачније, правилније и складније вршење дужности од појединих општинским и окр. комисија.

Општинске комисије имају да лично испитају основе за оцену земљишта врсту земље, могућност обделавања усева, успех, и све друге околности, које утичу на успех или неуспех у обделавању. Све ово комисија има да стави у књигу оцене (у дотичне рубрике), и на основу свега тога она и класификује земљишта, а уз то, по свом свршеном раду, шаље и свој извештај којим објашњава цео свој рад, и опширније излаже све оно, што доприноси тачнијем класификовању земљишта.

Према свему овом раду општинске комисије, окружна комисија има да класификује земљишта, и то је *њена поглавита дужност*. Она се не мора ни најмање држати класификовања, које је вршила општинска комисија. Њој је задатак, да на основу онога, што је општинска комисија ставила у књигу оцене о способности појединих парцела, о усевима који на њој успевају, количини усева и т. д., и на основу извештаја њеног — доноси свој суд, у који ће ред која парцела доћи. Класификовање општинске комисије може послужити окружној комисији само као један ближи основ за њено класификовање.

У петом одељку поменутог упуства, у четвртој алинеи, стоји и то, да ће окружна комисија, изаћи на лице места у случају потребе, ако још и министар финанције то за потребно нађе. Тај случај може бити онда, ако би се добило уверење, да је општинска *комисија* посве неправилно и неправично радила, ако се жали из једног села велики број сопственика, и томе слично. Ако се појави неколико жалби, не може бити довољан разлог, да окружна комисија излази на лице места.

Окружна комисија, наравно, има да обрати и на то пажњу, да њен рад у целом округу буде једнообразан, управљајући се тачно по свима приликама, побројаним у упуству, које утичу на класификовање земљишта.

Критика „система“ класификације земаља, усвојеног законски за српску државу.

Ако се може уопште назвати икаквом „системом“ оно неколико законских одредаба уопште у „закону о непосредном порезу“ онда из свега досадањег, могли смо увидети, да је наш српски систем најнепотпунији и најнеправичнији. Он се не обзире ни на једну главну групу услова плодности земљине, ни на каквоћу земље, нити опет на климатолошке прилике, па ни на све оне економске услове, од којих зависи величина приноса на једној земљи.

Докле су све остале државе, које су ради финансиских циљева, оцењивале земље својих држављана, одавна пригрлиле паметније и рационалније системе класификације; дотле српска држава, која је међу последњима (тек 1884 год.) увела *порезу на земљу*, узела је за основицу процене земљишта, један ваљда „препотопски“ систем; или систем, који нигде више не постоји под небом. Све остале државе поред плодности земљине, узеле су за основицу класификације, величину приноса и то чистог приноса, послужиле су се дакле бољим економним класификацијама, које су постале у почетку овог века; српска држава при крају истог века, изгледа, да се није умела да користи искуством осталих држава. Српској државној управи из времена постанка порезе на земљу било је прече, да истера што више порезе на земљиште, да истера што више II реда, који плаћа 4 динара годишње — но да задовољи оправдане жалбе својих суграђана, — да задовољи правичност. Иначе се не може ничим објаснити, а још мање оправдати, што се код нас подједнако класификују како зиратна, тако и незиратна земљишта једино по каквоћи земље.

А ми смо видели да се у другом свету ливаде, шуме и пасишта оцењују засебно — и то више по величини приноса, но по каквоћи земље и осталим условима.

Код нас не само да се подједнако оцењују зиратна и незиратна земљишта, већ се ливаде и пашњаци уносе у зиратна земљишта, па се и подједнаком пореском стопом оптерећују; исти је случај и са виноградима и са воћњацима.

И у другом свету винограде и воћњаке убројавају у зиратно земљиште, па тако и оцењују каквоћу истог, *али друкчије и засебно срачуњавају величину приноса*, јер је доиста и *принос друкчији и по другим се околностима управља и од сасвим друкчијих услова зависи.*

Све је то једна огромна погрешка, која нам се свети непрекидним незадовољством наших суграђана и никаквим резултатима наше порезе на земљу. Због тога се и закон четири пута мењао до сада; због тога се повишавале остале врсте порезе, због тога уводили прирези и разрези!

Зидало се на трошном темељу незнања и неумешности, па се и цела зграда државних финансија, почела љуљати, пуцати и рушити. Не помогоше ништа силне закрпе, са свију страна, у све новим и новим одредбама „измена и допуна“ у „закону о непосредном порезу.“

Из приложеног *главног извода из пописних књига имања „Б“ за 1892 год.* видимо, колико је и по којим класама било оптерећено земљишта у Србији и колико је оно плаћало порезе. Види таб. на стр. 5).

Кад упоредимо све податке, са онима у општем делу, у приступу, видимо: *да је пореза на земљу у сталном опадању*, она сад одбацује само 7,587.477 динара, јер је 1887 год. износила 8,182.352 динара. И што се буде више исправљало, поводом жалби и поновних премера, преувеличано стање зиратног земљишта, рђавим пописима од 1884 год. на овамо пописима вршеним за зеленим столом, што катастарски премер буде више напредовао, све ће мања пореза на земљу падати.

Но да видимо из ближе; како је вршена класификацаја земљишта у Србији, како је оцењивана каквоћа земље.

Опет за зеленим столом, без икаквих научних и искуством стечених података!

Увођењем катастра у Србији, стављено му је у задатак, да исправи неправичност и неупутност у обадва правца: и у попису имања с премером и у процени имања. (Закон о пореској управи, пореским одборима и порезницима).

У првом правцу с геодетским премером отпочео је дејствовати; у другом правцу — потребно је да издејствује потребне рационалне измене у закону о непосредном порезу“, пропише упуте и изврши оцену (бонитирање) земаља, на основу једног рационалног а приликама нашим прилагодног система класификације.

ГЛАВНИ ИЗВОД

из пописних књига имања „Б."

Земљишта у 1892. год.	ХЕКТАРА		непосредног пореза за целу 1892. год. ДИНАРА	П.
а.) *зиратна земљишта.*				
Окућнице	12.300	60	—	—
I. реда има свега	7.913	64	63.309	12
II. „ „ „	745.286	06	2,981.144	24
III. „ „ „	611.228	52	1,833.685	56
IV. „ „ „	570.113	08	1,140.226	16
V. „ „ „	413.993	97	413.993	97
Свега	2,360.835	87	6,432.359	05
б.) *земљишта под шумом.*				
II. реда има свега	93.523	01	280.569	03
III. „ „ „	63.537	52	127.075	04
IV. „ „ „	181.261	73	181.261	73
V. „ „ „	200.612	11	120.367	27
Свега	538.934	37	709.273	07
в.) *Утрине*				
II. реда има свега	40.836	99	81.673	98
III. „ „ „	52.463	03	78.694	55
IV. „ „ „	77.983	15	77.983	15
V. „ „ „	134.708	37	67.354	19
Свега	305.991	54	305.705	87
г.) *Јавних испуста и општ. нар. шуме.*				
II. реда има свега	8.771	07	17.542	14
III. „ „ „	10.263	97	15.395	96
IV. „ „ „	31.906	16	31.906	16
V. „ „ „	150.590	37	75.295	18
Свега	201.531	57	140.139	44
д.) *Земљишта ослобођена.*	564.987	82	—	—
Скупа	3,972.281	17	7,587.477	43

Но о томе више у засебном одељку у коме ћемо видети: како треба и пореску стопу предругојачити.

Код нас основица класификације хтела је да буде економска — али није потпуно доследно и правично изведена. Земље се разликују и класифицирају, према врсти усева, која на једној ил' другој земљи с успехом може да успева.

Али у место да је ова класификација све земље поделила у неколико редова [види Терову и остале класификације], према главном усеву из стрмнина — у земље за пшеницу, јечам, овас и раж — *она их дели само у земље за кукуруз и за све стрмнине ђутуре.* А то је једна кардинална погрешка.

Из те погрешке, потичу и све остале.

Видели смо, да II ред зиратног земљишта, наш закон, класифицира према томе — *што се на њему може с успехом сејати кукуруз и озимо жито, а где се гаји виноград!*

Већег оцењивања од ока и на ђутуре, неможе нигде бити!

„Озимо жито", није само *озима пшеница*, већ је и *јечам озимац* и *озима раж*, па понегде и *овас озимац*. Дакле у II ред стрпавају се ђутуре све земље — од најбољих до најгорих — као што смо из описа досадањих класификација могли видети!

Удобније је било, да се више редова и није правило, но да је све пописом нађено земљиште у Србији метуто у II ред! Тако је тај II ред *општи!...*

И ништа то — по и сви виногради, ма какви они били, ма колико они рађали, макар они никако и не рађали — плаћају као земљиште II реда, по 4 динара годишње и то је све! А то је једна вапијућа неправда!

Зар један добар виноград филоксером незаражен, који добро рађа и по хектару може да донесе своме сопственику 600 и 1000 динара приноса — чистог приноса 300—600 динара треба да плаћа само онолико, колико и виноград III, IV, V реда који далеко мање чистог приноса дају?!

Зар виноград, који даје приноса 600 и 1000 динара, да плаћа исто онолико, колико и њивица у ужичком округу, која једва одбаци 60 до 100 динара приноса и то само у најбољим годинама?!... Зар је то онда право и зар је то онда паметно?!

Зар добар шљивар, где на хектар дође 650 до 700 родних дрвета, која донесу 10—15 хиљада кгр. сирових шљива и које обавезује 500—800 дин. чистог приноса да плаћа исто онолико, колико и један пашњак II реда, који једва донесе прихода 100 до 200 динара и у најбољем случају?!

Трећи ред је, по нашем закону, опет тако једна мешавина разних класа земаља — вели се да су то „земљишта, на којима може да се сеје кукуруз и јара жита."

„Земљишта овог реда постоје на висинама, странама, бреговима и подножијама планинским."

Дакле опет никаква се разлика не хвата — да ли су та „јара жита" — пшеница, да л' јечам, да л' овас' да л' раж, који успевају на сасвим различитим земљама по плодности и који се морају да сеју према климатским приликама, а не по нашој вољи. Докле се пшеница и јечам — сеју у блажијим климатима, дотле овас и раж, могу и у далеко суровијим!

У II реду обухваћене су дакле разне класе по правој плодности, каквоћи земље; а овде у III реду — већ и разне климатске поступице, стрпане су у један и исти ред.

То се још боље види из ове друге алинеје код овога реда. У једну класу долазе сасвим разне земље и по плодности и по положају како оне на највећим висинама, и странама, тако и оне на бреговима, па чак и на њиним подножијама!

И онда „само ако се сеје кукуруз", а да ли тај кукуруз, на грдној висини може увек и да дозри, да л' ће он рађати 600, 700, 800 или преко 1000 и 1500 кгр. — то је за законодавца сасвим свеједно!

Код четвртог реда, већ отпада кукуруз, а пшеница се с несигурношћу сеје — дакле и ту је једна класа за више разних земаља и по каквоћи и по положају и по клими!

Ал' пети је ред тек загрдио — ту долази „све остало"! То је тек најопаснија класа — све што није потрпано у који ред напред, то долази овде: мајдани, шевари, ритови све, само ако није баруштина, урвина, поток ил' река, гробље ил' порта!!

Ако расмотримо „*упуство за оцењивање каквоће земљишта*", којим се приступило извршењу оцене земаља у Србији, видићемо на први поглед, да га је израђивао човек незнајша — самоук, или неко, који је нашао негде нешто о томе, али није умео да то како треба употреби, већ је просто копирао, а није ничега стварног умео из наших прилика у исто упуство. Оно није потекло ни на основу познавања а то ли и испитивања наших прилика а још мање, на основу тачнијих бонитарско-економних података, поцрпаних бар из искуства економа у нашој рођеној земљи.

Упут за оцењивање каквоће и књига оцене каквоће земљишта, изгледа, према рубрикама и лаконском уводу из кога се састоји најглавнији одељак упуства: „*I Основи за оцену*" — да се брине о одређивању:

1. Природе земљишта, а ту, о:

а). Склопу орнице;

б). Дубини орнице;

в). Склону здравице;

г). Положају земље према поднебљу.

2). Које од дивљег биља и растиња успева.

3). Који главни усеви успевају.

4). Која је просечна количина добијеног производа.

5). Могућност годишњег приноса.

Онда поред атара суседа, уписује се ред земљишта у књигу од стране комисије.

И доиста у „Основи за оцену“ ушли су већим делом главни и меродавни при оцењивању чиниоци земље:

а). поред каквоће земље, ту су и } дакле природни услови
б). положај и поднебље } плодности земљине.

в). *поред главних усева и дивљих биљака*;

г). ту је и годишња, укупни принос у килограмима, дакле економни услови плодности; и

д). чист принос — у новцу[1]

Али нема никаквог упута о томе: како ће комисије *да сазнају све то, како ће то да испитују; нити опет у коме односу стоје поједини чиниоци из групе природних услова, на чиниоцима из групе економних услова плодности земљине;* како ти односи упливишу једни на друге и *како се из односа појединих чиниоца, одређује класа — или ред — дотичног земљишта.*

Остављено је све увиђавности и произвољној оцени појединих комисија а не некаквом одређеном принципу, сталном мерилу. А ми знамо да те комисије нису ни из далека биле, по саставу појединих чланова, ни онолико стручне, колико је стручности показао творац „*упустава каквоће за оцењивање земљишта.*“

Но ипак поред све „нестручности“, с којом су састављени ови „основи за оцену“, мора се признати добра воља и намера, да се законом учињене неправде и погрешке, исправе и ублаже

И доиста, поједине стручне комисије, које су биле срећне, да добију по једног ил' двојицу школованих и спремних пољопривредника — ублажавале су мању неправду, исправиле многу прекомерну строгост законску. Ту је увиђавност и произвољна оцена појединих таквих чланова комисије, из доба другог пописа и оцене земаља — из 1890 год. — много и много поправила и ублажила.

За тим, да су „упуство“ и прописи министарски, искрено тежили, да неправде законске умање и ублаже, види се и из практике таквих јаче стручних комисија — што су доиста излазиле и вршиле преглед појединих атара и земаља, испитивали је по каквоћи, дубини и т. д..... Само, што ни на тај начин није било више могуће, ништа стварније успети за то — што је сам закон и непотпун и неправичан и што у основној замисли, по свима својим одредбама о класификацији земљишта ништа не ваља.

Није се дакле итало онако „на врат на нос“ као при попису 1884. год. при коме нити су комисије одмицале од зеленог стола, нити им се дозволило да штогод испитују и о чему се уверавају: — *ту се сва оцена сводила на прост попис имања како по величини, тако и по каквоћи,* потпуно „*негледуш и на памет.*“

Та искрена тежња ка бољој, потпунијој и правичној оцени земаља, види се и из установе катастра, са задатком, да се постигне потпуна тачност и правичност.,.. Само не треба сад застати на пола пута: треба закон радикално изменити те да и по пореској стопи и по систему класификације. буде што правичнији и што рационалнији!...

Кад расмотримо поједине примере, наведене у угледном примеру те „књиге оцене“, онда ћемо тек добити правог појма о стручности и творца упуства, па после и извесног броја комисија, које су се „буквално“ по истима управљале, а нису имале довољно стручних и потпуно спремних снага

Да узмемо први пример по реду, за њиву Алексе Ђорђевића из Разбојна, у атару „белог камена“: — по орници то је: „кречуша помешана с песком глином и нешто ђубрета“, дубока: 20—25 см.; у здравици има: „иловача са нешто шљунка“; положај: — „нераван, окренут истоку.“

Та земља „способна“ је да рађа следеће усеве: „пшеницу, овас и остало“; рађа: 2000 кгр., у вредности: 200 динара и II је реда.

Међу тим ми не знамо ништа каква је то кречуша: да ли хумусна, глиновита, иловачна, песковита, каменита ил' чисто кречна; јер свака земља кречуша има: „по нешто ђубрета и помешана је с песком и глином“ али по овом опису, то је *рђавија*, чистија кречуша.

Даље за кречуљу што год је чистија све више неваља, ако је у здравици „иловача са шљунком“, јер ова је сувише пропустљива, а онда на орници страдају усеви од суше.

И таква земља неће никад, па још окренута рђаво — истоку, родити 2000 кгр. нити ће моћи да дође у II ред! Ту не може пшеница родити ни 800 кгр.!

Код нас много боље земље — а то су после добрих лапорњача, добре глинуше и иловаче, могу тек рађати просечно 2000 кгр. Од пијаце и близине *жељезничке* и осталих саобраћајних мрежа, зависиће, да ли ће тих 2000 кгр. стати само 200 динара!

Друга њива истог Алексе у Остри, долази у II и у III ред, а код ње је орница дубља, па је песковита иловача (иловача са више песка), која почива на бољој здравици: глинастој пескуши и има бољи положај: „раван и оцедан.“ Све услови, да та њива буде у већој класи.

Па онда, ту успева „дуван и остали усеви“, дувана роди 1500 кгр. само за 150 динара!

Прво, на песковитој иловачи — која је осредња земља — не може ни најбољих година да роди 1500 кгр. дувана, већ је права благодет кад роди у најбољој години и до 800 кгр. а после дуван, поред све повике, ни монопол не купује просечно по 10 пр. дин. килограм, већ по 0·60 (у подринском округу) а по 1 динар и јаче (у крушевачком, врањском и т. д.) — дакле и 800 кгр. донеће му у првом случају 480 а у другом 1500 динара! И поред свега тога, што су трошкови око обраде и израде дувана огромни — одбациће му увек већи чист принос, но пшеница ил' кукуруз.

А тек је сиромах Богдан Јовановић из Плоче загрдио! Он нема земље, да може исхранити себе и породицу, а то ли плаћати и порезе на земљу и све остале.

Он има код „Хајдучког гроба:“ пескушу са нешто глине, дакле чисту пескушу, истина дубоку (30—40 см.) на доброј здравици: глинуши, али на рђавом положају, окренутом западу; ту му роди: ражи, ељде, кромпира — 800 кгр. за 64 динара и долази у IV ред!

Ако је таква земља доиста у Плочи, онда не треба да дође ни у V ред а после на њој можда ће родити кромпири 800 кгр. ал' ражи — никад ни до века!

Ал' друга његова земља у Виру — то је рит, сама тресет, у којој пишти вода, а на њој расте трска, рогоз, и шевар и опет комисија је била толико бездушна, да му од 6·70 хектара, 4 хектара упише у V ред!! Дакле по „закону о непосредном по-

[1]) Из примера у „књизи оцене“ излази да је и то укупан принос сведен на новац!

резу", да и ту земљу, која ничим не рађа, нити ће икад рађати, изједначи са онаквом земљом, на којој би опет нешто нешто требало да ради и да од ње неку корист ужива!

Онда је наш народ и тај Богдан Јовановић, врло стрпељив и добродушан сиромашак, који допушта да му се деру кашиш с леђа, а да незналичку и бездушну комисију, не најури због њене „правичности".

Хајде да видимо трећи пример из примерка извађеног из књиге оцене. Ту је виноград Вељка Петровића из Разбојна, који има најдивнију земљу лапорачу истина с прилично креча ал то је баш за виноград душу дало, јер је та земља врло добра и топла. Ал на ђавола, Вељко је врло рђав привредник, права будала, дош'о лепо па засадио виноград на оној страни од виса, на којој нити ко' сади виноград, нити га тамо икад сунце може љуцки огрејати — на северној страни!

И онда поред све дивне земље и тако дубоке, (што нико на вису нема орницу 50 см. дубоку јер оће земља да се сплаче и снесе!) — он не може набрати 80 акова вина за 600 динара и ако је овде комисија учинила добро, што га је казнила, стављајући му виноград у II ред, као и све остале винограде под небом!

Овде се не може никако разумети, на што је требало комисији, да се мучи, да копа земљу те да види да је 50 см. дубока и да се пентра на вис, да види, да је виноград окренут северу; нити што јој је требало, да одређује колико акова рађа и пошто се то вино продаје — кад је закон јасан, да је сваки српски виноград под небом, дубок како му драго, окренут гди му драго, равно ил, не равно — земљиште II реда!

И у опште врло је тешко пронаћи, на који се начин могу довести у склад законске одредбе о класификацији земљишта, са захтевима „друштва за оцену каквоће земљишта".

Мени се чини, да су комисије само дангубиле, што су орницу копале, одређивале врсту земље у њој и у здравици, одређивале положај и како је земља окренута; израчунавале величину приноса и ову сводиле на новчану вредност. Ништа од свега тога није било потребно.

Законске су одредбе и сувише јасне — „да се сеје ил' може да се сеје то и то: ту му пиши тај и тај ред — па готова посла.

Законодавца се ништа није тицало колико роди на којој земљи свог ил' оног усева, нити све остало! Он је лаконски дао мач с обе стране оштар, у невеште руке и — то је све!

Закон не ваља и онда ништа не помаже! Правичност се не може више постићи — никаквим исправкама, па и најстручнијих и највештијих комисија!

Шта ту треба још овакво једно „упутство" и цео замет, његових прописа само да посао одуговлаче, отежавају и још већу забуну у њ уносе?

Па још овако једно упуство — гди су и сви примери узети на памет, без икаквог појмања, разумевања и одбирања! Гди су и сами примери — најбоља илустрација и незнања и неумешности и неправичности како оних, који су закон писали, тако већином и оних свију пензионара и других сиротих људи, који се због дијурне пограбише, да огреше душу, дакле скоро и свију оних, који су земљу, у Србији „оцењивали"!

Ја се још тешим, да су ови примери узети онако на дохват, са свим на памет — јер немају никаквог ослонца у стварности; али ако су они, узимати из стварног рада појединих комисија — онда зло и наопако: онда држава половину земљоделаца глоби на рачун друге половине, који са много бољом земљом и приходима од ње, не плаћају ни половину онога, што би било право и поштено да плаћају.

Овде у последњем разматрању пронађосмо да је свака поједина комисија излазила у атаре, пела се на висове, осматрала поједине земље и испитивала их, по њиној врсти, по дубини орнице, здравици, положају; изналазиле за њих величину приноса — па их тек онда бележиле у њин ред, спрам осталих земаља.

Тако би и требало радити, јер би се тако и могло што и шта поправити на делу, што се погрешило у одредбама законским! И ако комисије махом нису биле ни мало стручне — опет би тако она друга половина чланова комисије, што их општина даје, упливисала на државну половину њену, да се већа правичност, по могућству, постави.

Али, ако посмотримо даље расписе, који се односе на рад комисије и оцену земљишта, видићемо, да се цео рад комисије мора сводити на зелен сто и испитивање самог сопственика (а то су тако несигурни податци — као што знамо), јер она мора свршити једно село за три дана и онда је опет остављено и овде широко поље увиђавности и доброј вољи појединих комисија, да'л ће овако ил' онако радити. Ничега одређеног, јасног и прецизног! А за тим видели смо, да тек окружна — контролна — комисија, по одобрењу министра финансије, ако се каква огромна погрешка и неправда учини, излази на лице места.

Нити има у упутству и у прописима што-год, што-год, да и „првостепене" комисије (општинске) „морају излазити на лице места", нити опет како ће испитовати поједине услове плодности и како ће их подводити у скалу при оцењивању.

Према томе српски „систем" класификације, не спада ни у једну групу у другим државама усвојених класификација и од свију њих је — најгори и најнеправичнији.

Међу тим све књиге и поједини обрасци, врло су брижљиво и врло смишљено израђени, тако, да се могу употребити при сваком савршенијем — рационалнијем систему класификације, који ће се и код нас морати што пре завести.

Пореска администрација, са овим књигама и обрасцима, учинила је огроман напредак и да је само било срећне мисли, да се састави стручна пољопривредна комисија, која би изаела доследно до краја поједине рационалне моменте оцењивачке, и по „списку оцене каквоће земљишта" — могло би се и поред свију огромних законских мана и овако постићи што приближнији резултат, у погледу правичности класификације.

Овако прилично срећно изабрани моменти оцењивачки, не утичу ни у колико на ређање појединих редова — класа — дакле не дају никакав општи збор за одређивање праве класе, у коју треба да дође једна земља, према принуђеним условима плодности, а на основу тих оцењивачких момената.

Значи, њима су се могле донекле користити само потпуно стручне комисије — у колико је то могло вредити према оваком закону.

Који систем класификације земаља, треба Србија да усвоји?

Поред осталих неправичности, у одредбама класификације земљишта наш је законодавац учинио и у самој пореској стопи: — *место потпуне правичности, да онај ко' више и боље земље има ко' више приноса са своје земље ужива, да тај сразмерно и више плаћа*, у већини прилика постигнуто је са свим обратно. Да и то докажемо, неће нам бити тешко — навешћемо само неколико примера, поред већ побројаних:

1). Окућнице варошке, оцењују се као и окућнице по варошицама и као баште и баштованџинице; само су то земље I. реда.

2). Окућнице сеоске — као зиратне земље.

3). Међу тим окућнице варошке, треба више да плаћају, но оне по варошицама, а сразмерно обе ове врсте окућница, много више но сеоске, јер се варошани више служе и више користе својим општинским прирезима: осветлењем, калдрмом и

сваком удобношћу и што им њине овућивце много више преде, па и много више прихода доносе.

Упоредимо само Београд са којом округлом варошн, ил' најзабаченијом паланчицом!

4). Доклe нератно земљиште II реда, у целој земљи, плаћа подједнако по 4 динара на хектар III реда по 3 динара и т. д. дотле баште и бантованџилнице, које 3, 4, 5 и више пута веће приносе одбацују спрам најбољих њива, плаћају само 2 пут већу порезу — цигло 8 динара.

5). И ратно и нератно земљиште у Србији, оцењује се подједнако, па се и подједнаком пореском стопом оптерећује у целој земљи. Само шумско земљиште, утрине и пашусти — плаћају по нижој пореској стопи.

6). На послетку, као повазгласивању неправичност и више него неправичност, могли смо уочити — што закон не прави никакву разлику између посве плодних и јако оскудних крајева наших, нити између крајева, који су ближе пијаци, имају железницу, јефтин водени пут, довољно добрих друмова, дакле свију повољних економских услова за напредовање и оних, који су посве забачени и без сваких удобности.

Земљишта истих класа подједнако се оцењују, па и подједнако порезом оптерећују: и у равној и питомој, плодној и богатој Мачви, Подунављу и Поморављу, Млави и т. д. и у каменитом и пркном Хомолју, ужичком, чачанском, рудничком и т. д. округу, у крајевима, у којима је и клима суровија и незгоднија!

И докле је овде таква пореза готово маом преоптерећивање, дотле је у богатијим и питомијим, пијаци и потрошњи ближим крајевима, упек права благодет и сиграча.

Због свега тога, крајње је време, да се упоредо са завођењем тачнијег и једино правичног премера земљишта, приступи радикалној измени пореског закона за правичнију и стручнију оцену земаља. Да би се то могло извршити онако, како захтева правичност и како се не би вришли на интересе државе, ни интереси појединаца, треба да се учине измене у закону у два правца:

1. Да се измени пореска стопа на земљиште т. ј. да се на квалитички боље земље, под свима подесним климатским и економским приликама, понеша пореза, а на горе и неподесније земље смања; за тим да се тачније подвоје ратне и нератне земље и да оне прве и већу порезу плаћају.

За тај циљ најбоље је пореслати појединс земље, према величини приноса — **чистог приноса** — што за оне одбацују.

Систем класификације, свима својим одредбама, има да приможе што тачнијем и што правичнијем одређивању чистог приноса; и с тога треба:

На првом месту завести *земаљну класификацију* т. ј. да се цела Србија, према фактичној плодности њених земаља и према економским и саобраћајним приликама појединих крајева, подели у неколико зона или рејона.

За тим *за сваку поједину зону, или рејон, треба или уне сти друкчију пореску стопу, или друкчију класификацију земаља.* Но много је лакше, *поделити све земље у више класа или редова* — **9 ил' 10**; *завести појединаку пореску стопу, али за сваку поједину зону определити с којом класом опште класификације, почиње у тој зони* **најбоља класа земаља.**

На пр. онда, кад у Мачви ил' Поморављу најбоља класа отпочиње са I класом, опште класификације за целу земљу; у ужичком ил' рудничком округу отпочиње тек са III ил' IV класом.

Истина, да ми немамо још мало строгог научног испитивања и научних података, који ће нам у том погледу, моћи корисно послужити, при извођењу оне поделе Србије на поједине зоне — ал' и то мало, биће довољно, за прве мах:

1). Геолошка карта професора Јов. Жујовића II издање 1891. моћи ће да нам послужи, као прво скелет, на повлачењу те познате криве за класификацију;

2). За тим донекле искуства стечена при досадањим пописима и оценама.

На основу геолошке карте, према ширењу појединих формација у Србији, могли би је поделити на 4 зоне; не само да ће петрографски ил' недљошки карактер земљишта, при том бити меродаван, већ и карактер климатски и економи |саобраћаја средстава, пијаца и т. д.|. Срећом *најбоља земљишта у Србији иду упоредо ао природној грани услова плодности земљине — са економним условима плодности.* Дакле могла би се од прилике извршити овакна подела на зоне:

I Зона најбоље земљишта по плодности и по економним условима:

а). *сва земљишта алувијалних, за тим диливијалних, па за тим терцијалних ливоса;*

б). сва та земљишта леже у кључевима и речју свију наших, како плодних већих река, тако и речица у Србији;

в). поред тих река у средини земље, иду железничке пруге и пруге важнијих друмова; дуж скоро целе Мораве — железничка пруга.

Та се земљишта наоде почињући дуж Мораве у врањском округу, са границе, до ушће Прибоја, онда од гуделичког клапца ниже Лесковца, па све до Буњиса у крушевачком округу, онда од поврх Сталаћа, почињу се све јаче у страну ширити, чим прођу Јухор планину |ушће Јагодине|; и онда све више се ширећи силазе низ Мораву, с прелазима у Ресаву, Јасеницу и Лепеницу; иду левим краком преко Буковика у Колубару, а десним краком преласка у Млаву и Стиг и у печко речје све до Голупца на Дунаву. Та два крака обухватају у средини, цео стари београдски и стари смедеревски округ — садашњи подунавски, са неколиким остама других мање „плодних" формација.

Леви крак се од Бранковине и Каменице завршује код Влашића клишом; онда из горње Колубаре прелази у шабачки и подунавски округ: градећи питоме и плодне равнице Поцерја, Мачве и Јадра све до Лозинице, а обилазећи Цер.

У источној Србији шире се од Књажевца, дуж целог Тимока, градећи узане а плодне тимочке равнице све до ушћа ове реке у Дунав.

II. Зона средње формације — обухвата цео југоисточни и источни део Србије: пиротски, тимочки и црноречки округ; прелазе до Оврена и у стари алексиначки за тим у Бупрински, пожаревачки — силазећи уз липају средње зоне све до Дунава, свише Голупца.

Најнижи рејон ове зоне, захвата за тим, крагујевачки округ у његовим прелазима доле у крушевачки, горе у рудничка округ с прелазима његовим у ваљевски, до Ваљева.

III. Зона кристалних шкриљаца — заузима цео јужни и југоисточни крај Србије, па прелази већем полвинчином, преко Рашке на Голију, а горе уз Ибар, до испод Краљева. За тим спчшавва већину старог крушевачког округа, па све до Мораве и њеног клапца код Сталаћа; за тим на више, прелази у Темнић, горе обилазећи Црни врх, у крагујевачки округ и ово Београда, до близу Ресаве.

Већу просторију ово исконско земљиште обухвата још, од Беле реке у окр. црноречком прелазећи на више око Стола и ово свију главнијих планина у окр. врањском у Омоље, па све навише до Дунава, а с десне стране иза Мирочи уз крчно земљиште све до Тенеје на Дунаву.

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1-ог ДО 5-ог ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНТПЕЛИЈУ (ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

од

Љубомира Којића

[СВРШЕТАК]

V. СЕКЦИЈА.

1. Ферменти и Ферментација.

Известилац Г. Кајзер, шеф микробиолошког лабораторија на Агрономском Институту, у Паризу.

Извештај г. Кајзера спада међу најзанимљивија и најинтересантнија питања, која су на овом конгресу расправљана, од велике је важности с научног и практичког гледишта; али, на жалост, ми га не можемо саопштити у целој опширности једно с тога, што би се морали дуго на њему задржати, а друго, не сматрамо да је умесно сада на дуго и широко говорити о упливу микро-организма на квалитет вина, када се зна и свакоме је познато, да и грожђе за јело доносимо из Турске, а вино већ одавно довлачи се из туђих земаља. Било би, дакле неопортуно дуго се задржавати око питања, које се сматра као круна у еиолошкој науци у времену кад немамо ни првобитног материјала — грожђа. Од какве би нам користи било да сад расправљамо питање о употреби културни фермената за побољшање вина, кад нам је филоксера упропастила готово половину целокупних винограда, а друге криптогамске болести уништиле бербу на заосталој половини?

Остављајући, да ово питање на другом месту разрадимо исцрпније користећи се поменутим извештајем г. Кајзера, ограничићемо се за сада на најповршније напомене, колико да би читалац могао лакше разумети закључке конгреске.

Прва изучавања о ферментима — узроку врења — датирају се од 1840 г. У то време Кањиар де ла Тур увидео је, да је фермент живо биће које живи и размножава се у повољним условима нпр. у грожђаној течности — шира — која почиње одмах да превире.

Али одсудан корак на пољу изучавања ферментације учинио је *Пастер*, чије име, славом увенчано, остаје вечито везано за напредак ове индустрије; јер он је први изнео идеју о правом или чистом ферменту (la levure pure). Он је такође објаснио зашто пиво не може увек да буде једно исто по укусу, наводећи за узрок различне ферменте који при врењу доминирају, према чему и пиво има овакав или онакав укус.

Од тог доба сазнало се да постоји велики број различни раса фермената, не само у пиварству [Hansen-ови радови] него и у винарству — Еиологији.

Кад испитамо под микроскопом једну капљицу шире која се налази у превирању, примети ћемо извесну количину малих тела, која су по изгледу округла, овална, елиптична, више или мање продужена; нека су од ових одвојена, друга сједињена у подуже ланчиће као бројанице и т. д.; то је оно што зовемо добрим винским ферментом.

Али поред ових фермената често пута наћи ћемо и друга много ситнија тела, као што су клице микодерме вина и сирћета, млечни и буђави фермената и других клица мање или више издужене и различите величине. То су све ферменти болести винске.

Сва ова ситна тела долазе заједно са грожђем у каду где се одма развијају чим се прилика повољна укаже. На пошто је шира врло повољна средина за њихово развиће, јер у њој налазимо есенцијалне састојке живих бића: азот, фосфорну киселину, кали, угљохидрате — шећер, појамно је да ће шира остављена самој себи почети да превире.

При врењу обично вински ферменти узму превагу и својим брзим развићем спрече и онемогуће развијање осталих фермената; али има прилика у којима не бива увек тако: дешава се да сви ферменти, добри и рђави, почну се у исто време развијати, те с тога добивено вино биће различно у доброти и мање или више способно да се очува.

Осим напоменутих фермената, у свему различних од вински, постоји велики број разни одлика винских фермената; отуда је јасно, да ће и врење бити од године на годину различно пошто и шира није сваке године једна иста у свом саставу, а то је узрок те ће једна или друга одлика фермента узети маха над осталим и добивеном вину, после врења, оставити свој нарочити укус или мирис.

Може се запитати од куд се је сазнало, да има различних фермената? Ево како: почело је се најпре одабирање или пречишћање фермената и размножавање почевши од једне клице. За тај посао употребљује се у микробиологији шећерни или желатински раствор.

Затим су изучавани упоредо добивени производи од једне клице и нашло је се, да поједини ферменти потроше за краће време шећер налазећи се у течности, а другима за ту исту количину треба више времена, код једних је преврела течност бистра или се пре избистри, док других налази се нека врста пловеће материје и теже се избистри. То је већ једна разлика у њиховом дјејству, а кад се посмотре под микроскопом, разлика се примећава и у облику.

Осим тога међу ферментима чини разлику њихово понашање према алколичности и киселинама (има их који не подносе више од 0.5% тартричне киселине), према алколу и шећеру. Тако има фермената пивски, вински, за јабуковачу, млечни шећер, тршчани и грожђани шећер. Ако у ширу од грожђа са 20,5% шећера метемо разне винске ферменте, резултат потрошка или преобраћања шећера биће различан.

Тако: фермент	а	потрошиће	19,64%	шећера
„	с	„	15,63%	„
„	о	„	15,70%	„
„	1	„	4,50%	„

Као што се види, ферменти производе разне количине алкола, укупне и испарљиве киселине. Има их којима годи топлота од 20 до 25°, угину на 32 или постану неактивни, и других који се држе до 3.° С.

Све ове појаве доводиле су на мисао да се, по примеру пивара, употребе за врење чисти и одабрани ферменти, а тиме је се хтело постићи:

1., Брзо и правилно превирање шире, и

2., Побољшање укуса добивеном вину.

Многобројни и врло интересхитни опити, који су чињени у овом правцу за последње 2—3 године, показују, да остаје још широко поље за испитивање; али, да већ имамо позитивни резултата, који се у велико примењују у практици.

Ослањајући се на опите, које су предузимали: Пастер, Дикло, Маркс, Мартинан и Риеч, у Француској, Милер-Тургау и Вортман, у Немачкој, као и на своја истраживања, г. Кајзер је предложио ове *закључке*:

За правилно, брзо и нормално превирање шире препоручује се употреба чисти и одабрани фермената (levures sélectionnées), који могу произвести промену у укусу вина и побољшати буке. При том треба имати — више него до сада — на уму квалитет шире, јер сваки фермент има своје нарочите, специјалне захтеве.

Употребљавати само оне ферменте, који су добро познати.

Вероватно је, да ће месни ферменти дати боље резултате, него они донешени из други предела; њихово познавање потребује даљег изучавања. —

После усвојени закључака г. Фоекс предложи, да се од стране конгреса пошаље телеграм Пастеру као знак признања и благодарности за његове радове, које је г. Кајзер резимирао и саопштио. — Усвојено акламацијом.

Вредно је напоменути, да фабрика Браће Шлезинга, у Марсељу, продаје чисте и преправљене ферменте, као неку врсту винског квасца, под именом: Бургоњ, Бордо, Божоле, Шампањ, Сотерн, и Ермитаж и др. чувени винодељски места, по цени 0·25 дин. за 1 хект. вина.

Из извештаја, која су предата јавности, купци су врло задовољни са успехом.

2. Справљање вина.

Усавршавање и поправке, које се односе на справљање црног асталског (обичне потрошње) вина, могу се поделити на два начина.

На први начин справљамо вино од грожђа какво смо добили остављајући му потпуно природну чистоту.

Ово су чисто механички послови при којима од природни чиниоца једино се употребљује ваздушни кисеоник; но који су довољни у највише случајева само кад се паметно изврше.

Други начин односи се више на изванредне случајеве где смо принуђени да извесне недостатке потражимо или мане уклонимо, држећи се строго првог начина.

1. Обични поступци.

Берба. — Бербу треба предузети пре потпуне зрелости, јер киселина има великог уплива на буке и светлост вина, на очување, сталност и бистрину.

Степен зрелости и по том укупну киселину можемо одредити обичним ацидиматричним начином, на коме се не можемо заустављати; захтева обичног елементарног знања хемије.

а, *винарски судови.* — Бурад од Бургоњског раста врло су добра за смештање бербе, врење и чување вина.

Могу се корисно употребити судови озидани и цементисани или покривени са глеђосаним цреповима, стаклом и т. д., али само док се врење не сврши. Предходно оваке судове испрати са раствором тартричне или сумпорне киселине, па затим добро водом оплакати.

За смештај вина, за његово побољшавање и очување у опште су боља мања бурад од 150 до 200 хектолитра него већа. Разхлађивање и уплив ваздушног кисеоника на вино врши се потпуније и боље.

б, *одабирање.* Неопходно је нужно труло и спрљено грожђе одвојити.

г, *одвајање арна од шеаурине.* — У начелу је добро, повећава садржину алкохола (0·2 и више) и киселине; али умањава танинске материје (око 0·5 гр. од литра); вино је фино нарочито од подесне смесе разних сората. Али може имати и незгода код извесни врста (н. пр. Арамон), јер вино постане сувише меко.

За један дан, помоћу једне машине, може се ово одвајање извршити за 300 хектол. вина.

д. Проветравање. — Дјејство кисеоника. — Ваздушни кисеоник сматран је изодавна као штетан за вино; али према знаменитим испитивањима Пастера, он је исто тако један неопходан услов побољшавања и сазревања вина.

Истина је да ваздух проузрокује цикнулост и ускисавање вина (вин. цвет); али то се дешава усљед једне гљивице (mycoderma aceti), која се може развити само онда, кад је површина вина изложена слободном додиру ваздуха.

Дјејство ваздуха је физиолошко и хемијско.

Физиолошки ваздух дјејствује са својим кисеоником на размножавање и оживљавање застарелих фермената и тим ускорава превирање шире.

Хемијски, потпомаже чишћење и бистрење вина, на бојне материје и производи буке. У опште узев то је најдрагоценији чиниоц за сазревање и брже старење вина. Али, као са оружјем оштрим с две стране, тешко је и деликатно њиме руковати, јер сувишак проветравања — додира с вином — може бити од штете.

Да би се постигли ови резултати предлагано је у последње време оксидација (тј. проветравање) шире у каци или бурету. Може се постићи на ове начине:

1. Да се помоћу пумпе упушта ваздух у суд где је смештена шира;

2. Отицањем шире, било да се налази у превирању или не, на један поширок чаршав, а затим враћање у горњи део суда;

3. Муљањем и одвајањем шепурине, при чему се такође врши проветравање течности.

Не може се тачно определити број и трајање ових манипулација, међутим у почетку може се радити за два сата дневно. Сваки произвођач према искуству одредиће правило кога се треба придржавати.

Трајање врења. — У већини случајева боље је врење које се брзо сврши него кад се продужи задуго. За ширу од 9 до 10° Бомеових, довољно је највише 7 до 8 дана. На овај начин имаћемо финије вино, мање каштро и без мириса на „грунт" што долази од дугог додира вина са покожицом и шепурином.

Апсолутно је нужно да се врење врши у затвореним судовима, а за одилажење угљене киселине треба удесити одушку помоћу цеви спроведене у воду.

Руковање и нега црна вина. — Здрава и чиста винска бурад, то је најпреча ствар. Бурад се припремају и одржавају прањем са сланом водом (2 кил. соли у 100 воде) или запаравањем из какве парне машине, прањем с додатком алкола а затим сумпорисање.

Да не би вино добило укус на сумпор, треба при сумпорисању употребити суд такав, да горући фитиљ или растопљен сумпор не пада у буре. Чишћење покварени буради може се предузети на више начина: опаљивањем, запаравањем, кречним млеком, разблаженом сумпорном киселином 10%, па после свега опрати добро с водом, осушити па сумпорисати.

Доливање. Увек држати пуна бурад да би избегли цикнулост, то је опште правило.

Прегледати често крпу око врања и променити с времена на време, јер неки пут је и то узрок цикнулости.

Претакање. — Најглавнији посао за очување вина и чистоту укуса. Треба што је могуће пре одвојити од прве стеље, која је врло склона трулењу и пуна клица болести. Претакање у додиру с ваздухом може очистити вино који пут од задаха сумпора, трулежа и т. д. Додир са ваздухом дјејствује на одилажење угљене киселине и убрзава сазревање.

Више пута претакати млада и опора вина него стара, 3 до 4 пута преко године у Децембру, Марту, Јуну и Септембру кад има потребе. Стара вина се више штеде и претачу избегавајући додир са ваздухом. За ово се бира мирно време и већи атмосфер. притисак.

Процеђивање. — Обично се врши у трговини, може се заменити са бистрењем. Једини филтари који посао врше у заклону од ваздуха, могу се препоручити, јер се тим спречава губитак буке-та и алкола. Осим тога филтри треба да се могу лако чистити и у случају потребе одмах одвојити.

Бистрење. — Бистрењем се вина убрзава његово сазревање. За ову цељ препоручује се нарочито желатин од костију у колико је могуће чистији, — 5 до 10 грама на хектолитар као и средња мера за обична вина.

Материјал за бистрење, најпре се мора добро измешати и разбити, но не треба рано бистрити, нарочито док је вино још у олаком предовирању и док се примећују гасни меурићи, у таком стању желатин не дјејствује, вино остаје мутно или се избистри само при врху.

Да би се потпомогло бистрење и да не би осиромашили вино на танинским материјама, треба предходно додати 10 до 15 грама танина на хектолитар.

Треба додати да се бистрењем по нека вина ослабе и побледе. Температура подрума не треба да пређе 10° С.

2. *Справљање вина у изузетним приликама.*

Има случајева у којима морамо одступити од уобичајеног — нормалног — начина справљања вина и припомоћи разним срествима да одклонимо извесне недостатке, који би нам се при прављењу вина показали. Те поправке односе се на шећер и киселину шире. У овом правцу морамо радити веома опрезно и то специјално за вина свакидашње потрошње — асталска вина. —

Додавање киселине. — У јужним пределима киселина шире често је мања него што обично треба да буде (9 грама на хектолитар), те због овог недостатка бива да вино нема оне свежости, бистрине и јасноће. Осим тога боје је несталне, превртљиво и неспособно за дуже чување.

Ради ове поправке некада се је употребљавао гипс; али пошто је ова радња законом ограничена, то је и употреба гипса постала без дјејства, јер сувишак преко два грама сулфата калија, који се образује додавањем гипса, сматра се за шкодљив и казни се, а пошто вино може обично имати половину и више од ½ грама сулфата калија, тешко је додавањем гипса одржати се у законским одредбама и постићи повољан резултат.

Усљед овога препоручивана су нека помоћна срества ради замене гипса, која заслужују да се спомену:

1., Гипса 500 грама до 1 килогр. и 700 грама винске киселине (acide tartrique) за 1000 кгр. шире.

2., Сама винска киселина — количина различна према природи и стању сазрелости грожђа — у највише случајева 1 кгр. за 1000 кгр. шире (са шепурином).

Као што се види, може се допунити киселина шире.

Исто тако и нека вина могу оскудевати за киселину, која може да сиђе испод 4, 5 гр. укупне киселине рачунајући у винској киселини и на литар. Незгоде ове долазе од истих узрока, које смо напред навели

У највише случаја повратиће се свежост и јасноћа вину, избећиће се превртање и осигурати очување додавањем винске киселине 1 грам од литра највише.

Додавање шећера — шаптализација. — Са широмером можемо дознати релативну, но довољну тачност колико има у шири шећера, и, према томе какво ћемо вино добити. Ако је у извесним, изванредним приликама, количина шећера недовољна да произведе вино толико алколично да му је продајна цена и консервација сигурна, може се додавати шећер.

У случају кад се нађе да је ова операција корисна, употребиће се 1. кил. и 600 гр. до 1 к. и 700 грама тршчаног шећера првог квалитета за хектолитар вина. Да би се избегла свака обмана и превара допуниће се до 9 или 10° алкола, као границу званично означену за такова вина. Шећер се додаје у ширу.

Са оволиким додатком врење се изврши потпуно; преврели шећер да вину не само алкол, но и глицерин и сиксиничну киселину као саставне елементе свију преврелих пића.

Винске болести.

Превртање и ускисњавање најобичније су винске болести јужни предела француске. На као што се не може болесно вино излечити, сва пажња мора бити употребљена да се појава предупреди.

Најобичнија нега, позната још одавна, често је пута довољна да се узрок болести одклони. Тако ускисњавање можемо одклонити уредним доливањем судова, у којима лежи вино. Пажња и надзор мора бити у толико већи у колико вино садржи још остатак непреврелог шећера.

Вински цвет од мање је штетни посљедица, често се меша са првом болести. Одклања се на исти начин.

Друге болести као превртање, много су штетније и теже је избећи. За вина заклоњена овим болестима препоручљиво је отакање што пре, како би га одвојили од стезе на које се највише развијају разне болести.

У случају пад се болест појави, вино се може корисно употребити за *дестилацију*, јер ће га болестима, као што су: превртљивост, горчина и киселост, само задржи сав свој алкол.

Други начин јесте *загревање* (пастеризација). Ова операција даноје је општепозната те се не ћемо на том задржавати. Треба, међутим напоменути да она има и своје незгоде, јер рђаво извршена даје жуто-чађаво вино због чега је се понекимаут употребљавало за вештачко сазревање.

Усавршена конструкција данашњи апарати за загревање одговара потпуно циљи. Треба вино загрејати постепено до 60° од прилике, па затим потпуно охладити пре него што ће дошло у додир с ваздухом при изласку из апарата.

Напомиње се још и филтар Шамберланов с којим се постиже иста цел без промене боје вину, но рад је отежан и скуп.

Стрижљавање вина, које се практикује у Бургоњи за побољшавање, не може се употребити за обична вина нижег цене, јер је и поред уједене справе, врло скупо.

Осим тога употребљује се и *електризација* вина по систему Меритиса, које, као нов и скорашњи начин, не може се препоручити за обичну употребу.

3. *Подрумарске справе и алати.*

Известаоц је изложио редом све алате подрумарске, који се употребљују за справљање вина почев од саме бербе па док вино не буде потпуно зрело и за употребу способно.

Не налазимо да је потребно улазити у опис сви ових справа, јер би се тим удаљили од обичног извештаја, а после тога не би нам ни бог зна какве користи било. У маљим подрумарским радњама употребљују се готово све исте справе, које се могу наћи у већим и већим подрумима наших винодела. Ту су обично корпе за брање, справе за пренос грожђа, муљаче, елватори, каце или бурад за превирање и за смештај вина, пумпе, пресе, филтри и т. д.

Од ових справа има веома различитих система тако, да је тешко изабрати који ће у којој прилици уједеније послужити но опет све, више или мање, рђаве добро своју улогу.

Код већих сопственика или винодељских компанија сва су послови усавршени и убрзани применом модерне техничке науке. Тако, за преношење грожђа до прешнице (подрума) као и за равношење ћубрета и др. послове, уједеше су мале железнице, систем Дековилов, који у велико замењује људску и стечну снагу, а што је најславније врши брзо посао.

Доношења берба на вагонима, који се лако исправљу, просипе се у једну цементску рупу одакле машина за издизање — елеватори — подиже грожђе на прва спрат бића га у машину за муљање, одавде пошто је грожђе изгњечено шира иде једним каналом и пошто се процеди сировди се у бурад, а комина пропада у једно одељење из кога долази под хидрауличне пресе у којима се цеђење врши са снагом која се може по вољи уделивати. Надвојена тачност — шира — разлоса се централном пумпом у бурад која су на реду да се пуне. При раду цео посао крене једна парна машина.

Сва остали послови уређени су тако, да се према машинској снази уштеди и време и радна снага. Незна човек чему да се више дива, да ли чистоћи, уређењу или тачности с којом се сваки посао отправља. Овака једна инсталација постоји на имању једне сољне компаније, која има око 500 хек. винограда посађеног поред мора на песку и која у исто време испира со у базенима налађеним се у истом имању.

Подрума произвођача у јужној француској где се производи вино велике потрошње обично остално вино већином су више над земљом, него у земљи; озидана дебелим и јаким зидом и од јужне стране или заклоњена каквим дрвећем, или више укопана у земљу. У њима се незадржава вино дуго, сем најранедни пролиза, но се прода одмах после првог отакања или најдаље до Марта идуће године.

Код остали већих сопственика где парна снага није примењена, уједешно је тако, да се с колима која носе бербу може прићи вратима подрумског тавана пред којима се налази муљача, ту се грожђе изгњечи и пресипа у један вагон од 12 хектолитра који се по шинама креће преко ћуприје или тавана што пролази једним редом буради и сасипа у буре које је на реду да се пуни. Бурад су обично од 280 до 300 и више хектолитра поређана у два реда између којих остаје простор од 3—4 метра. У једном подруму има их по 40—60—80 до 148, према величини винограда.

Где није било могуће или није било уједено да се може подаћи насип за доношење грожђа на колима, ту се обично служе елеваторима, који грожђе у конама подижу на горњу бантованског дозала и сипљу у левак муљача налазећег се на тавану поврх буради.

Код многих сопственика овај се посао врши чекрком, али и код њих су бурад иако у мањој количини опет сразмерно велика. И остале справе већином су оне, које су намењене за мању производњу; али како бурад справе и алати налазе се све у примерном реду и највећој чистоћи. —

ЕКСКУРЗИЈА

Према напред утврђеном програму, чланови конгреса имали су прекнути 4 и 5 Јуна на екскурзију како би тим путовањем имали прилику да виде и оцене у каквом се стању налазе новоподигнути виногради на америчкој лози и друге винодељске инсталације.

Ради објашњења и олакшице свима члановима који су хтели путовати дата је нарочито за то спремљена књижица с картама и другим потребним објашњењима односно места, природе земљишта и културе винове лозе.

Требало је само платити одређени улог и други трошкова није имало. За подвоз, храну и све остало, ствар била организаторског одбора.

Прва екскурзија била је 4 Јуна у источном правцу од Монтелијa хватајући средину департимана Херол, па од Кандиларга врањајући се полукружном линијом до мора и одавде патраг у Монтелије. Полазак је био у 9 сати у јутру, а пристили смо се у 8 сати у вече. Путоване је било од части железницом, на колима, а мало и пешице. На екскурзија је учествовало преко 300 чланова. Пријем врло места на линији био је свуда најсвечанији, искрен и дубазан.

Терен, који смо прошли овог дана већином је раван, местимице права равница, коју граничи с јужне стране средоземно море, с источне река Рона а са северне стрмине спуштају се омањи огранци Севенска планина који су махом за културу неспособни с тога их тамошњи народ зове „гарит.“ Најзад површину ове равнице образује Алписки диљувијум (Diluvium Alpin) који је местимично испрекрштан скорашњим наносом омањих речица што теку у море; земљиште је плодно и дубоко а местимично и доста шљунковито.

Цела ова површина засађена је виновом лозом, управо не може се ни говорити о другој каквој култури, јер осим омања парцела под детелином, грашрицом и експаретом, све је остало површино ново подигнутим виноградом на америчкој лози. За

КРИТИКА СИСТЕМА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ ЗЕМАЉА

написао

Свет. ђ Гавриловић

(свршетак)

IV Зона палеозоичких покривача — праћена највећим комплексима еруптива и серпентина, *најплодније је земљиште у Србији* и оно обухвата, почињући са серпентином оно и дуж скоро целог Ибра, од Раније, па се испрекидано са трнасом и вредним земљиштем, у главном шири од Голије дуж Моравице, ка Мучају; одавде сменљено трнасом и серпентином целу леву страну Моравице, свуд до границе захвата.

Дуж Дрине пролази у подрињски округ до ушћа Љубовиђе и Зворника, а на северу ужичког округа са серпентином прелази у ваљевски и јаче у руднички округ.

У овој последњој зони има и најмање земљишта из I и II зоне. У њему је земљиште креде и трнаса, за тим најплодније.

Поред ове поделе на четири зоне, класификација треба да се одели према употребној вредности земље и величини приноса са исте, по овим групама:

а). За чисто ораћне земље — њиве;

б). У тој групи одељено за винограде и за воћњаке; баште и баштованџилнице;

в). За све пеораћне земље —

г). А у овој групи — засебно за сеновоше, засебно за пашњака и ливаде или њарлоге;

д). Засебна класификација за шумске земљишта.

ђ). Засебна за утрине и за селске пепусте, или заједно са осталим пашњима.

И пореска стопа у овим појединим групама треба да има различиту скалу:

а). Највећу скалу да плаћају баште и баштованџилнице.

б). За тим виногради и воћњаци;

в). Онда њиве;

г). По том све сеновоше (ливаде)

д). Онда пашњаци, утрине и пашуви и шуме;

ђ). За тим на последњу утрине и пепусти.

Из краткина како појединих система, тако и појединих метода класификације, изложених и описаних у овоме предмету, могли смо увидети, да су најбоље, најпоступније и за наше прилике најпогодније ове три класификације:

1). Из групе природњачких система (механичко-физички) *Новакијева метода*;

2). Из групе економских система — *Хекеов систем* (по тежини плодова: жетве или берби).

3). Из групе физичко-катастарских система: *синтетичким систем по методи Пфаништилову*.

а). Новакијева метода, као и све из природњачког система, не може се сама за се употребити. Она ће нам послужити само за основицу при испитивању и одређивању класе за поједине врсте земаља — као упут даље за испитивање земље.

б). Хекеов систем је такође прост и за нас поред удобности још и врло применљив и остварљив. Само је код нас други однос тежине сирам запремине код наших жита, која су гора и лакша, но што је тамо престављено, по подацима узетим из других крајева. Даље и овај ће нам систем послужити, као метода испитивања величине приноса за поједина чисто ораћна земљишта.

За одређивање приноса код башта и баштованџилница, винограда и воћњака; ливада и пашњака, као и шума — употребићемо друге методе; за прву групу ћемо их еде изложити за другу су већ изложена на своме месту.

в). Сам систем класификације биће синтетички, по Пфаништиловој методи, модификован према нашим приликама, као што следује:

Нов систем класификације земаља за Србију.

Све врсте земаља подељене су у њему у пет група или квалитета.

Систем узима 10 оцењивачких момената у испитивање:

1. *Механички склоп и састав земље* — за одређивање тога момента, послужиће нам Новакијева механичка метода.

2. *Дубина оранице* — испитивано: копањем рупа, разматрањем јендека, провоза; за тим бушењем земље, помоћу сврдла за то или бонитирског штапа.

3. *Богатство земље на хумусу* — или *њена бубривитост*: — одређивањем њене боје и колико ситне земље, од прилике има.

4. *Количина камења* — испитује се при одређивању дубине и приближно, посматрањем.

5. *Дубина здравице* — испитује се као и дубина оранице.

6. *Каквоћа здравице* — испитује се као и оранице (као механичко склоп земље).

7. *Ступањ влажности* — приближном оценом од ока а и испитивањем и низком вештака, или сведока, за њену оцену кроз дуже низ година. При тој оцени треба се обезирати на положај, на нагиб и на околину — у колико има услова, да је подводна, или плавна. Геодетске карте с хоризонтална, кад буду и у колико су готове, најбоље ће нам при том одређивању помоћи.

8. *Положај њене сирам хоризонта* — из геодетских карата; или одређује се непосредним мерењем с геолошком бусолом.

9. *Које биље успева или може да успева* — казиваће нам искуство и збир свију досадањих оцењивачких момената; а Новакијева метода олакшавати ово одређивање.

Величину приноса, мораћемо увек засебно да одређујемо и прорачунавамо, на основу прикупљених података и то:

а) Било по Хекеовом начину — да је изналазимо и представљамо у тежини добијеног плода или рода;

б). Било по односу између усејаног семена и у жетви, на берби добијене количине плодова т. ј. за стрмшине: *колико је семе усејано зрно дало више зрна у жетви.*

За наше прилике, према приближној оцени и искуству стручних економа, може се узети ова норма за пшеницу!

Најбоља земља, под средњим, просечним приликама, да ће родити 10-то зрно:

најгора 2-го зрно.

Према томе скала за сих пет квалитета изгледаће овако:

I квалитет	=	10-то зрно место	14.
II	„	=	8	„	„	11.
III	„	=	6	„	„	8.
IV	„	=	4	„	„	5 или пшеница несигурније усејана.
V	„	=	2 или пшеница се више не сеје.			

Но о овоме ћемо такође подробније говорити, те да видимо и основице за оцењивање величине приноса за виноград, воћњаке, баште и баштованџилнице.

10. *Карактеристично биље* — према појединој врсти земље а по Новакијевој методи.

Место овога оцењивачког момента, који нам у самој ствари само помаже, да лакше испитамо и оценимо прави момент — механички склоп и састав земље и да се према проналеном особинама земље, у томе јаче утврдимо: — треба да узмемо један меродавнији момент, који ће јаче утицати на одређивање величине приноса, пошто је у десет момената, један само моменат за то у систему употребљен, после недовољан. Тако ће систем бити тачнији и поткупиће и наше ће стварности одговарати.

Такав би један моменат за величину приноса поред родности, био: *приближно чист принос, изражен у новчаној вредности.*

И према томе би сва остали оцењивачки моменти на групе природних услова плодности, били контролни моменти за прорачун чистог приноса у новцу. Ту би била појачана и оцена плодности земљине, према овој другој, економној групи њених услова.

Овда и Пољопривредна скала, у његовој методи, употребљена за наше прилике — имо се према овим изменама исправити и дотерати.

Подаци, прикупљени у Србији за величину приноса и цену њихову.

Имамо још мало података о томе, као и о куповним ценама земаља у разним нашим крајевима. За то ћемо их овде саопштити.

Они ће нам послужити — уз остале податке, усвојене у пољопривредној науци — као мерило и као контролни чинилац при одређивању и прорачунавању величине приноса на појединим земљама.

I У „Тежаку“ за 1893 год. саопштени су следећи:

Статистички подаци о просечном приносу усева у Србији.

Да би се на основу извршеног пописа обрађеног земљишта у Србији, могло израчунати бар приближно принос појединих врста усева, — г. Министар народне привр. тражио је од срп. пољопривр. друштва, да му изјави своје мишљење о просечном приносу наведених усева.

Одазивајући се овоме захтеву г. Министра, друштво је покушало најпре, да прикупи податке из разних места и крајева Србије. Те прикупљене податке средило је и умолило свог редовног члана г. Чед. А. Поповића начелника мин. пор. привр. у пензији, као признатог познаваоца наших пољопривредних прилика, да и он са своје стране изјави мишљење о средњем приносу дотичних усева; па је затим управни одбор у својој седници цењио све те прикупљене податке и утврдио, које количине да се узму као просечне за поједине усеве и да се саопште г. Министру.

При одређивању количине просечног приноса појединих усева имале су се у виду наше пољопривредне прилике и то за целу земљу; те с тога се оне дата разликују од количина, какве иначе постављамо за рационалну пољопривреду.

Како прикупљене податке, тако и мишљење г. Чед. Поповића и управног одбора срп. пољопривр. друштва износимо овде, да их наши пољопривредници виде и својим посматрањима упоређују и исправљају, па резултате својих посматрања достављају срп. пољопривредном друштву. (Таб. 1.)

II. У „статистичкој збирци“ г. Влад. Јакшића, имамо података о томе, колико се од разних усева сеје семена на хектар а колико се добија у жетви — дакле колико свако посејано зрно, да наше зрна у жетви.

Истина да су ови подаци, рачуном изналажени према нашим приликама, на основу статистичких података за Славонију и Хрватску, али они имају предности, као приближно мерило и за нас, пошто су њихове и климатолошке и економске прилике, прилично сличне са приликама тих покрајина аустријских.

За сам их претварање у метарску меру, сачувано на један хектар и изнашао однос семена, ка жетви тих усева у зрневљу, у овој таблици, што иде: (Таб. 2.)

Да би се могли овим подацима послужити, пошто су доста несигурни и непоуздани, требало би их сваколико „проверити“ — од сада кроз неколико година беленити за разне наше крајеве.

А

III. Овде ћу саопштити још и неке моје податке о средњој просечној величини жетве код нас и о томе како се односи напремина жита спрам тежине и обратно. Дакле, да би нам могли послужити као основица, за употребу Хекеовог система.

Приносе белих жита (за средње године и средње прилике у целој држави), можемо рачунати по овој размери, на хектар и на хектолитар:

1 хектолитар пшенице тежак је 73—74½ кгр.
1 „ „ раже „ „ 67—70 „
1 „ „ јечма „ „ 38—40 „
1 „ „ овса „ „ 36—38 „

И кад то упоредимо, са пописом извршеним у Хрватској, Славонији и Далмацији, добијамо следећи упоредни преглед: (Таб. 3).

Средња величина приноса за поједине усеве (просечна према крајевима и годинама).

Табл. 1.

У С Е В И	По подацима прикупљеним	По мишљењу г. Ч. А. Поповића	По мишљењу других лица срп. пољопр. друштва
	за колико места Србије	килограма	килограма
	Са једног хектара.		
Пшенице озимне	5 места	1520—1660	1100—1500	1300—1500
„ јарице	5 „	1350—1300	1000—1200	1000—1200
Раж озимна	5 „	1550—1950	1200—1500	1000—1200
„ јарица	5 „	1370—1570	1100—1200	800—1000
Јечам озимни	5 „	1550—1770	1200—1300	1200—1500
„ јарица	5 „	1250—1370	1000—1200	1000—1200
Овас	5 „	1670—1850	1000—1100	1000—1500
Крупник	5 „	1025—1350	1200—1400	1300—1400
Кукуруза у зрну	5 „	2550—2850	1200—2000	2100—2200
Елда	1 „	1700	900—1200	900—1200
Сиров пиринач (кроз)	2 „	1250—1350	1000—1200	1000—1200
Пасуљ за сво посејано	3 „	1450—1700	1200—1500	1200—1500
„ за кукур. посејан.	3 „	150—400	200—300	200—300
Слама	2 „	600—700	500—600	500—600
		комада	комада	комада
Воћака (дубок и плитк)	2 „	5500—6500	4000—5000	5000—6000
		гвожђа	гвожђа	гвожђа
Кукуза	1 „	16750—18500	15000—18000	15000—18000
Крошиња	5 „	11960—12100	8000—8000	8000—8000
Прса дука	5 „	5410—5310	1500—2000	3500—3000
Бела дука	5 „	2530—2560	900—1200	900—1200
			4000—6000	6000—10000
Прешић пчелињи	—	—	комада	комада
Напрасно	—	—	80000—150000	80000—150000
Тиква сточ. за сво пос.	—	—	5000—8000	5000—8000
„ за кукур.	—	—	2000—3000	2000—3000
Стоечке пчелице (рој)	—	—	6000—8000	6000—8000
Сена	5 „	4210—4040	2500—3500	2500—3000
Сламе од стрни жита	5 „	5400—5420	1200—1500	1200—1500
Лановог семена	5 „	1000—1400	300—500	500—800
„ влакна	5 „	150—250	200—300	200—300
Конопљиног семена	5 „	215—250		
„ влакна	5 „		300—400	300—400
				450—500
Дувана у листу	1 „	150—180		
			400—600	400—600
Шљива сирових са одр. приноса	5 „	800	350—500	700—900
Шљива сирових с једног хектара	—	60—100	30—50	40—60
	—	—	12000—20000	14000—15000
Грожђа с једног хект.	—	—	1000—5000	4000—6000

Табл. 2.

		На једном хектару посејано зрн.	На једном хектару родило зрн.	Свако посејано зрно дало у жетви	
Пшенице	1847 г.	136	875	6·04	
	1867 „	318·7	1000	3·14	
Раж	1847 „	74·7	239·7	3·22	
	1868 „	133	741	5·57	
Јечам	1847 „	115	750	6·52	
	1867 „	120	752	6·26	
Крупник	1847 „	118	688	5·83	
	1867 „	119	700	5·88	
Овас	1847 „	104	592	5·69	
	1867 „	105	633	6·02	
Кукуруз	1847 „	25	989	39·16	
	1867 „	26	984	37·84	
Просо и сунца	1867 „	155	19607)	—	нису извесно
Кромпир	1867 „	644	6442·7)	10 пута само	рађе не поуздан

*) Ово по мојој приближној оцени, ни основу мопографских података.

Величина приноса по хектару и хектолитрима.

Табл. 3).

Врста усева	Србија добрих година	Хрватска са Славониј.	Далмација	Србија (просечно) средњих год.
Пшеница . .	16	12	13·5	12·5
Раж	18	11	14·5	14
Јечам . .	28	13·5	15·5	17
Овас . . .	26	14	16	16
Кукуруз . .	—	15	15·25	—

Податци о средњој цени земље у Србији.

Госп. Богољуб Јовановић начелник статистичког оделења, уступио ми је и о томе своје податке, колико их има — само за 1878 год. и за округе у старим границама Србије. И у том погледу г. Јовановић је дакле први отпочео прикупљати податке још као чиновник министарства просвете.

По одмах, у колико су мени познати поједини окрузи и цене земаља у њима — морам рећи: — да су ови податци врло непоуздани. Ја знам, да су земље у округу подунавском, крагујевачком, краинском, моравском — далеко скупље, но што нам ови податци казују; *да се хектар земље тамо продаје у средњу руку од 600—1500 динара.* Знам, да и у округу подринском, далеко су веће цене, не само у питомом шабачком, већ и у старом брдовитијем и несигурнијем подринском округу.

У овом последњем има случајева, да се земље плаћају скупље, но и у питомијим и плоднијим нашим окрузима.

Такав ће случај бити и у другим неким нашим више планинским крајевима — али овде не долази скупоћа земље, *због јаког насеља, већ због немања и оскудице праве зиратне земље, сирам камењара, голети и планине.* Дакле, овде се не *односи вредност куповне цене земље, сирам њене употребне вредности, сирам вредности њене по каквоћи, већ сирам вредности њене по нужди.*

С тога се, поред већ тамо изложених мана — овај начин не може никако употребити код нас као основица за класификацију.

Средње цене земље у Србији (за 1878 год).

	Средња цена једнога хектара земље					
	Оране	Забрана	Пашњак	Ливада	Виногр.	Воћњака од 100 дрвета
Алексиначки	232·25	322·25	128·25	304·50	903·75	126·50
Београдски	291,—	470·—	190·—	309·—	780·—	129·60
Ваљевски .	217·—	372·—	175·—	224·—	780·—	112·80
Јаголински	326·—	330·—	210·—	285·—	660·—	172·80
Књажевачки	166·80	173·20	104·—	178·80	475·—	53·70
Крагујевач.	390·—	270·—	240·—	245·—	600·—	85·50
Краински .	370·—	330·—	106·75	340·—	1375·—	155·60
Крушевачки	327·75	430·50	277·50	231·—	581·25	137·20
Подрински	328·25	165·—	91·75	160·—	525·—	76·—
Пожаревачк.	695·50	814·25	562·25	492·75	765·—	238·30
Руднички .	285·—	400·—	140·—	185·—	473·—	54·—
Смедеревски	249·—	495·—	271·50	237·25	663·75	87·20
Ћуприски .	249·25	370·75	140·25	213·50	336·25	98·50
Ужички .	208·50	109·—	54·—	164·75		56·40
Црноречки	300·—	300·—	150·—	270·—	1125·25	126·—
Чачански .	233·—	153·70	66·25	160·—	556·25	54·50
Шабачки .	190·—	200·—	173·35	140·—	541·25	89·3
Србија	**297·60**	**335·62**	**181·22**	**243·56**	**654·55**	

Како треба у Србији да се изврши оцена земаља?

I. Најнужнији претходни, испитивачки радови.

Овде не мислимо на оне тачно научне претходне радове: геолога, геодета и хемичара, који би нам били сигурна основица за чисто бонитарске радове (за класификацију земље), на којима би и код нас пожелили што пре и што више радника. Овде мислимо на прво обично испомагање у нашој превеликој нужди и невољи — на оне радове са приближно тачним податцима и резултатима, који ће уопште омогућити што скорије и што пре увођење правичнијег система класификације у Србији.

Први услов, као што знамо, ствар је законодавчева — да у смислу претходних критичких погледа приступи што пре: — радикалној измени „закона о порезу“ на земљиште.

После тога требало би учинити ово што иде:

1). Земљомери ће наставити отпочети катастарски премер, за правичније одређивање појединих величина — просторија — које се зирате или за друге привредне циљеве употребљују.

2). Но и њима приликом тог премера, треба ставити у дужност испитивање појединих атара, у којима премер врше, у погледу на каквоћу земље. Нарочито ће имати да испитају дотичне атаре, по напред — у новом систему класификације — изложених 8 момената природне плодности земљине.

3). Да се за све порезнике, који желе остати у тој служби, приреди курс, на коме ће слушати предмет о оцењивању земље и да из истог морају полагати испит. То ће се моћи згодно извршити уз постојећи земљомерски курс.

4). Да се среским порезницима стави у дужност одређивање оне друге групе — *економских услова плодности земљине: да из године у годину бележе за свој срез величину приноса појединих усева и обрађевана и то на одабраним или угледним примерцима земаља по атарима.*

За те угледне примерке земаља (најбоље и најгоре, рецимо њиве кукурузне, пшеничне и т. д.) *имају, по Хекеовом систему, да одреде величину приноса у арневљу, према њиној тежини.*

То ће извршити на овај начин:

Изабраће на њиви, рецимо пшенице, у свему средњи простор (по порасту влатова, по једрини и каквоћи класа и т. д.) — рецимо од једног квадратног десиметра или још боље метра, и то у времену пред жетвом; пожњети, пл' почупати класове и пошто се просуше и истрљају, измерити добијено зрно. На тај начин лако ће се ухватити рачун о жетви на једном хектару.

Таквим поступком кроз дужи низ година, добићемо стадне и сигурне податке у том правцу.

5). Земљомери ће имати да пропаћене резултате испитивања земље, обележе на плановима и да свуда обележе знаковима места, на којима су чинили пробе и испитивања, нарочито, на којима су земљу копали ради одређивања дубине и слојева.

За последњи случај, около плана преставиће профиле, за та испитивања дубине.

6). Порезници окружни имају бележити недељне, месечне и годишње просечне цене производима пољоделским, који се продају на њиховим пијацама.

То ће послужити као основица при одређивању чистог приноса за поједине усеве или обрађевине.

II. Начин извршења оцене земаља по новом систему класификације.

1). Могло би се одмах приступити класификацији и без ових претходних радова — само треба исту предузети пред жетву, ради одређивања величине приноса.

Гди премер није извршен, ту би пописне књиге имовине „Б“ служиле као основица за одређивање величине појединих имања.

2). Комисије би требало, да се претходно упуте, у најнужнијем, да би могле вршити тачно и савесно поверени им посао. За њих употребити што већи број саршених пољопривредника, земљомера и у курсу спремљених порезника.

3). Нарочито контролне, окружне комисије, морале би бити искључиво састављене из тако спремних људи.

4). Општинама, односно селима, ставити у дужност (тамо гди није премер извршен и картиран), да пре доласка комисије, морају јавити називе и места појединих атара, ради оријентирања комисије.

5). Комисија ће по доласку у село имати да обиђе све поједине атаре, ради оријентирања и саставиће скицу (онако како

умеј тих појединих атара, за своје доцније управљање при попису.

При том обилажењу мотриће на ово што иде:

а). Да ли за сваки поједини атар траје непрестано, једно исто земљиште т. ј. да ли је цео раван; ил' је испрекидан, прелазили из равнице у косе и падине; да ли једна иста земља — по врсти земље — траје преко целог атара, или се мења пролазећи у друге атаре;

б). Налазили се у атару и колико од прилике земљишта под баруштином, мочари, или посве неродног и ни за какву употребу;

в). Сеју ли се на целом атару једни усеви или не и на којој од прилике просторији; или су већином ливаде, пашњаци, шумарци. Том ће приликом питати и прибележити поједине сопственике на скици.

г). Из тих прикупљених посматрања, закључиће на колико и на којим местима треба предузети пробе за копање ил' испитивање дубине орнице и здравице;

д). На тим избраним угледним парцелама (деоницама) одредиће: колико жита, кукуруза роди; или колико од прилике трава може сена да да; за винограде, колико чокота долази на квадратни метар и колико је од прилике, гроздова и од које приближно тежине, родно сваки поједини чокот; за шљиваре — тако исто приближно оценити, одстојање од дрвета до дрвета и колико је од прилике просечно једно дрво родило. За дуван послужити се податцима монополским.

6). На основу новог посматрања и испитивања појединих атара и у њима изабратих угледних примерака земље — сазнаће по свима оцењивачким моментима њину праву вредност. Онда ће приступити попису имања појединих сопственика и према изабратим угледним примерцима земље, према томе ком се примерку, у дотичном атару, поједино парче приближује, исписиваће за свако такво парче његову вредност — према угледном примерку, коме је по свему приближније и т. д. по свима оцењивачким моментима или сву такву парчад обележити каквим усвојеним знаком његовог типичког примерка земље.

7). Општинске ће комисије испитивати све такве разнолике угледне примерке земље — типичке примерке — у атару по свих 9 оцењивачких момената класификације; према томе:

а). Механички склоп и састав земље;
б). Дубину орњице;
в). Богаство у хумусу или ђубревитост;
г). Количину камења;
д). Дубину здравице;
ђ). Каквоћу здравице;
е). Ступањ влажности;
ж). Положај спрам хоризонта;
з). Родност земље (величину приноса у килограмима).

8. Но оне не ће срачунавати и изналазити чист принос, нити поједине парцеле обележавати класом. Само ће за окружне комисије обележити све типичне — изабрате или угледне земље; сличне земље појединој типичној земљи, које су само исписивале — обележиће такође њеним знаком.

9). Окружне стручне комисије, кад добију готове књиге од општинских комисија — избележиће засебно све поједине типичке земље за поједина села ил' општину, па ће за њих, према уписаном укупном приносу жетве (9. моменат оцењивачки под 3), за сваку од њих израчунати чист принос (пошто укупни принос претвара у новчану вредност — па од ове одбију све трошкове око обраде, расходе око издржања породице и потребног мала и издатке око сређивања и преноса усева, јер је чист принос вишак преко свију тих издатака) и записати га у његовој рубрици.

Онда ће приступити срачуњавању и одређивању класа по Пфанштиловој скали.

Према пронађеној класи за поједине разнолике типичне примерке земље, по атарима, исписиваће пронађену класу, за све остале парцеле — деонице — свију осталих земаља, које су сличне ил' приближне своме тачно испитиваном и одређиваном типу.

10). Типички примерци земље, имају се одређивати засебно према појединим врстама обрађевина т. ј.

а). За баште и баштованџинице;
б). „ винограде;
в). „ воћњаке;
г). „ њиве;
д). „ ливаде;
ђ). „ пашњаке;
е). „ шуме;

Зависиће потпуно од стварних прилика у појединим атарима, по колико ће се разних типичних примерака земље, за сваку овану поједину врсту обрађевине, морати да испитује на лицу места и да се за њих прибележе и прикупе податци по свима испитивачким ил' оцењивачким моментима нове класификације.

11). За прво време служиће се ради срачунавања вредности производа, добијених на њивама, ливадама и т. д. са месечним просечним ценама производа, што их сваке године прибира и објављује — статистичко одељење.

Ту ће имати и податке о надницама — за оцену прашења, копње и огртања у виноградима и кукурузним њивама и т. д.

12). За контролисање прибраних података за величину укупног приноса, од стране појединих општинских комисија, нарочито, ако ове нису саме непосредно се о њему уверавале мерењем — служиће окружној комисији, као основица, саопштени податци о томе из наше земље, колико их имамо побројаних у одељку о томе, пред овим одељком.

Исте ће контролисати и упоређивањем са Пабетовом таблицом о величини приноса разних усева.

подлогу употребљена је највише Рипарија, а затим Жакес, Солонис реље Телор и др. Од домаћи врста, као калем најважније место заузима Арамон, Ети Буше, Аликат Буше, Карињак, Сенсо, Бобал и др. мање распрострањене врсте. Осим тога има и повећи површина засађени Жакезом за непосредну производњу, у времену кад је Жакез важио за најбољу лозу тог рода. Међу тим сада се нигде као непосредни произвођач не сади увелико, већ у смеси — по где који чокот — са Арамоном ради боје коју даје вину.

Друга екскурзија извршена је 5-ог Јуна у западном правцу од Монтпелија до Сен-Жоржа, а одатле у југозападном праацу преко Пињана, Сосана, Валотра, Монбазена до Вилроа на мору где се налази чувени винодељски етаблисман Јужне Компаније чији виногради подигнути су поред мора на песку и обезбеђени од филоксере. Повратак је био преко вароши Сета бордовском пругом, у Монтпелије.

Овај део департмана Херол преставља један таласаст предео са повећим узвишењима око Сен-Жоржа а не оскудева ни у омањим равницама поред мањи речица и мора; исто тако, овде онде, простире се повећи плато од којих се продужује с благим нагибом до равнице. По природном образовању и овде земљиште припада Алувијуму и од части Алувијуму помешана местимично са тврдим јурским кречњаком и белутковим конгломератом (Poudingue).

У колико је терен различнији, у толико се осећа већа разлика и у квалитету вина, које је много боље и више се цени са повијарца — око Сен-Жоржа него оно произведено у равници. Овде је учињен први опит са Телором 1876 г. и дао је озбиљне наде за успех. Данас је за три четвртине реконституисан виноград и производи веома добро вино, које се јако цени и скупо продаје.

Од домаћи врста лозе највише су заступљене ове: Арамон, Карињан, Сансо, Ељад, Тере, Аспиран, Клерет ит.д., које су калемљене на Клинтону, Телору, Жакезу и Рипарији, а у новије време употребљује се с коришћу Рипестрис као подлога за осушница и мршавија земљишта.

И овај део департмана, као и онај што смо јуче прешли засађен је искључиво виновом лозом. Посматрајући са каквог узвишења нпр. са Сен-Жоржа, свуда унаоколо простире се непрегледна површина покривена биљним зеленилом од новоподигнутих винограда, који се налазе у најбољем стању своје вегетације и плодности.

По старости има веома различних садова; почев од пролетошњи калема, који броје неколико месеци па до оних што долазе у прве несигурне и малонадлежне покушаје од 20 и више година, има их веома разних година старости између ове две границе. Ни на најстаријим калемовима није се могла приметити малаксалост ни попуштање у плодности. Но при овом треба имати у виду да и виноградари од своје стране не пропуштају ни један посао, који условљава бујан и дуготрајан пораст америчке лозе, као што је уредно и обилато ђубрење, обрађивање итд.

При пролазу, може се приметити негде више а негде мање пожутелих чокоћа. То је *клороза* или анемија винове лозе. Њена појава на америчким садовима веома је рђав знак, који нам показује, да, на будућност таког винограда не можемо много рачунати, јер чокоће после дужег застоја и чамења најпосле сасвим угине од клорозе.

Појава ове болести знак је пре свега, да имамо посла са *кречним земљиштем* и то са оном врстом кречњака, који је врло трошан и лако растворљив у води због чега коренове жиже лако га у таком стању усисавају. А, као што се зна, узрок је клорозе *кречни карбонат*. Знак је у исто време, да нисмо потревили лозу за такво земљиште, јер између амерички лоза има их које могу да поднесу више или мање кречно земљиште до извесног процента (до 60—70%), па је нужно што пре учињену погрешку поправити.

Свуда где је геолошка формација изнела на површину или у здравицу, докле допиру жиле винове лозе, такав кречњак, примећује се та болест. Но вредни и предузимљиви Французи налазе рачуна да ову болест лече употребом растворене гвожђане соли (галице) од 500 гр. до 1. килограма на сваки чокот. Осим тога шкропљењем по лишћу са једном црном течношћу (bouillie noire) после чега лишће позелени и добије природну боју.

Поред клорозе, која, у осталом, не заузима веће просторе, становништво овог краја издржава упорну борбу противу једне читаве серије других — криптогамских — болести, као што су: ојидиум, пероноспора, антракноза, блак-рот и т. д. и т. д. Противу ојидиума употребљују ситно истучен сумпорни прашак, кога помоћу нарочити мехова растурају по лишћу у три маха, а противу пероноспоре и осталих криптогамски гљивица главни је састојак раствора, бакрова со (плави камен) са кречом. Приправљен раствор, растура се по лишћу винове лозе помоћу разних апарата удешени за велику, средњу и малу културу.
И овај посао врши се три пута преко лета.

Све послове око реконституције, као и ради лечења винограда, становништво врши пажљиво, умешно са преданошћу и издржљивошћу чему нема равног примера у свету. Незна човек коме би дао првенство у овоме, дали интелигенцији или радном сталежу; односно тога даје се само опазити заједничка циљ и неодољива тежња свију: да се постигне некадања огромна производња вина и тиме поврати изгубљено богатство. Ради те циљи и умни људи, који измишљају и траже начине, и капиталисте, што стављају на расположење нужна средства, и радници који својим рукама то врше — све то ради слошки, заједнички, потпомажући се узајамно и тежећи истој мети.

Према овој врсти привреде осећа се код месног становништва нека особита љубав, рекао би, нека врста пасије, која човека прати кроз цео живот; јер само на тај начин могао би себи објаснити што у пословима ове врсте прима живог учешћа и честити старина гроф *д'Есиус*, који, у пркос тога што је неколико пута милионар и под теретом 80 год. старости, не налази за трудно и досадно, да читава два дана по највећој врућини, путује са осталим члановима екскурзије, интересујући се за сваку ситницу. Кад поред њега видим стару Дукињу од *Фиц-Кама* и многе друге умне и новчане нотабилитете, којих овог дана беше више од 35, што су се овој екскурзији придружили, не ради гозбе и провођења, јер они тога нису жељни, но просто из жеље, *да виде успех свога рада*; кад се узме у оцену искрен и љубазан пријем од стране грађана оних места куда смо пролазили чије трудове данас сачињава непрегледно море угасито-зелених и грожђем окићених винограда, — онда је јасно, како су Французи на површини од 300.000 хектара културне земље, могли да подигну за 14 година *четири пута* више винограда, него што смо ми имали свега у целој Србији пре филоксеричне најезде.

Преко 160.000 хектара винограда, подигнутих изнова, само у департману Херол, ето, то је резултат тог сдруженог и сложног рада за 14 година!

Нека би нам ово послужило за пример и углед!